ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי |
חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי
מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה אייר, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מט' אייר וכן המברק, ובודאי קבל המענה שלי במברק, רפואה קרובה המחכה לבשו"ט, ויה"ר שימלא בקשתי בהקדם האפשרי.

נבהלתי לקרות במכתבו אשר תולה הענינים בקפידא ח"ו שלי, כי אין זה מעניני להקפיד כו' וכו' והלואי שיתלו בי כל המאורעות הטובים בגשמיות וברוחניות, והשי"ת יצליחו שגם הוא יהי' בין אלו...

המחכה לבשו"ט בכל הנ"ל ובברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטו, קטז ..... ג

ג) מאמר ד״ה את שבתותי תשמורו
שבת פרשת בהר, כ״ף אייר, ה׳תשכ״ה ..... ה

ד) שיחת יום א׳, י״ד אייר
פסח שני, ה׳תשכ״ה ..... יב

ה) שיחת שבת פרשת בהר
כ״ף אייר, ה׳תשכ״ה ..... טז

ו) לקוטי שיחות פרשת בהר ..... כ

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כז

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בהר ..... כח

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בהר ..... כט

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בהר ..... מד

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת בהר ..... מה

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת בהר ..... נג

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... נו

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת בהר ..... נט

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בהר ..... קכב

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת בהר ..... קמא

יז) מסכת סוטה עם ביאורים
מדף כט עד דף לה ..... קמד

יח) נביאים וכתובים
ישעיה פרק כו, איוב פרק א ..... קעב

יט) משניות – מסכת פאה
ביאור קהתי ..... קעד

כ) עין יעקב מסכת סוכה ..... קפב

כא) מסכת קידושין עם ביאורים
מדף עב עד דף עח ..... קפד

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... ריב

כג) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... ריב

כד) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... ריד

כה) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... רטז

כו) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... ריז

כז) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... ריז

כח) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... ריח

כט) ספר המאמרים ה׳תש״י
אדמו״ר מוהריי״צ ..... ריט

ל) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רכ

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רכא

לב) פרקי אבות פרק ד ..... רכג

לג) חומש לקריאה לציבור לשבת פ׳ בחוקותי ..... רכד

לד) לוח זמנים לשבוע פרשת בהר ..... רל

לה) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... רלא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת בהר, כ"ף אייר, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי הֲוָיָ׳[1]. וּמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[2] שֶׁפֵּירוּשׁ "שַׁבְּתֹתַי" הֵן שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת, וְהַיְנוּ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת 'שַׁבָּת' שֶׁיֵּשׁ בְּכָל שַׁבָּת, שַׁבָּת תַּתָּאָה וְשַׁבָּת עִילָּאָה (וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר בְּהֶמְשֵׁךְ הָעִנְיָן[3] שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן לֵיל שַׁבָּת וְיוֹם שַׁבָּת). וּנְקוּדַת הַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁשַּׁבָּת הוּא עִנְיָן עֲלִיַּת הָעוֹלָמוֹת, וְהוּא עִנְיָן הַבִּטּוּל, וּבָזֶה גּוּפָא יֵשׁ שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת, שַׁבָּת תַּתָּאָה שֶׁהוּא בִּטּוּל הַיֵּשׁ לָאַיִן, וְשַׁבָּת עִילָּאָה שֶׁהוּא בִּטּוּל הָאֲמִתִּי, וְהוּא עִנְיַן גִּלּוּי עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף הַ׳סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין׳, שֶׁבְּאֱמֶת שַׁבָּת הוּא בְּחִינַת מַתָּנָה שֶׁנִּתְּנָה לָנוּ מֵה׳, רַק שֶׁאָנוּ צְרִיכִים לִשְׁמוֹר שֶׁלֹּא יַפְסִידוּ אוֹתָהּ חַס־וְשָׁלוֹם עַל־יְדֵי אֵיזֶה קִלְקוּל וּגְרָמָא בִּנְזָקִין הַמּוֹנֵעַ גִּלּוּי זֶה כו׳.

ב) **וּבְיֹאוּר** הָעִנְיָן בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, יוּבָן עַל־פִּי הַמְבֹאָר בְּמַאֲמַר כְּבוֹד־קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר (מְהוֹרָשַׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל הַזֶּה דִּשְׁנַת עטר"ת[4] שֶׁיֵּשׁ שָׁלֹשׁ מַדְרֵגוֹת בְּשַׁבָּת, וּבִכְלָלוּת הֵן שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת, שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת. וְתוֹכֶן הַדְּבָרִים הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב[5] וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁהֵן שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת בְּשַׁבָּת. מַדְרֵגָה הָאַחַת הִיא הַשַּׁבָּת שֶׁיֶּשְׁנוֹ מִצַּד עַצְמוֹ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁשַּׁבָּת מִקַּדְשָׁא וְקַיְמָא[6], וְעַל זֶה נֶאֱמַר וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת מצד עצמה נֶאֱמַר וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת, וְהוּא עִנְיַן גִּלּוּי

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בפרשת השבוע, פרשת בהר:

2 **אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי הֲוָיָ׳**[1]. **וּמְבֹאָר**
3 **בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**[2] ספר מאמרי חסידות של אדמו"ר הזקן לפרשיות התורה
4 של החומשים ויקרא־במדבר־דברים (ושיר השירים) **שֶׁפֵּירוּשׁ "שַׁבְּתֹתַי"**
5 לשון רבים **הֵן שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת,**
6 **וְהַיְנוּ** שלפי פנימיות הדברים, דברי
7 הכתוב על שתי שבתות כוונתם, **שְׁתֵּי**
8 **בְּחִינוֹת** רוחניות בעניין 'שַׁבָּת'
9 **שֶׁיֵּשׁ בְּכָל שַׁבָּת, שַׁבָּת תַּתָּאָה**
10 תחתונה **וְשַׁבָּת עִילָּאָה** עליונה
11 **(וּכְפִי שֶׁמְּבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ**
12 **הָעִנְיָן**[3] ב'לקוטי תורה' **שֶׁזֶּהוּ**
13 **עִנְיַן לֵיל שַׁבָּת וְיוֹם שַׁבָּת),**
14 כפי שממשיך ומפרט.
15 **וּנְקוּדַת הַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁשַּׁבָּת**
16 **הוּא עִנְיַן עֲלִיַּת הָעוֹלָמוֹת,**
17 כמבואר במאמר הנזכר ב'לקוטי
18 תורה': "... והעניין כי שבת הוא בחינת
19 עליות העולמות עשייה ביצירה ויצירה
20 בבריאה ובריאה באצילות כו' עד רום
21 המעלות שגם 'אדם־קדמון' עולה
22 במאציל העליון. כי השבת הוא על־
23 דרך־משל אדם ששובת ונח מאיזו
24 מלאכת עבודה שבשעת המלאכה
25 נתלבש השכל ונשפל בעשיית המלאכה
26 וכשפוסק ממנה חוזר שכלו לאיתנו
27 ועולה למעלה להשכיל עניינים רוחניים
28 שלמעלה מעלה מהשכל שבהמלאכה
29 שנקרא מילין דהדיוטא כו'. וכך על־
30 דרך־זה יובן למעלה עניין העלייה
31 בשבת עד רום המעלות". **וְהוּא עִנְיַן**
32 **הַבִּטּוּל** של כל עולם כלפי העולם
33 שלמעלה ממנו שכתוצאה ממנו הוא
34 עולה לעולם שמעליו, **וּבָזֶה גּוּפָא**
35 בעניין הביטול עצמו **יֵשׁ שְׁתֵּי**
36 **מַדְרֵגוֹת, שַׁבָּת תַּתָּאָה** ביטול
37 'תחתון', ביטול ברמה נמוכה **שֶׁהוּא**
38 **בִּטּוּל הַיֵּשׁ** המציאות **לָאַיִן**
39 המהווה את מציאות ה'יש', **וְשַׁבָּת**
40 **עִילָּאָה** ביטול 'עליון', ביטול ברמה
41 גבוהה **שֶׁהוּא בִּטּוּל הָאֲמִתִּי,**
42 ביטול של העולמות והנבראים לאלוקות באופן מוחלט

ביאור בדרך אפשר

43 **עַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף** עצם המהות של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו
44 **הַ׳סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין׳,** האור הבלי־גבול, המאיר בעולמות בדרך של
45 'סובב' ו'מקיף' מלמעלה, מבלי להתלבש בפנימיותם, **בְּחִינַת הָאַיִן,**
46 **שֶׁיִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא** ובזמן הזה הארתו בעולמות ובנבראים אינה
47 ניכרת בגלוי. **וְעַל זֶה** על גילוי האין־
48 סוף שיאיר לעתיד לבוא **נֶאֱמַר "אֶת**
49 **שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ", שֶׁבֶּאֱמֶת**
50 **שַׁבָּת הוּא בְּחִינַת מַתָּנָה**
51 **שֶׁנִּתְּנָה לָנוּ מֵה׳,** אלא שכעת אור
52 זה אינו מאיר בגילוי **רַק שֶׁאָנוּ**
53 **צְרִיכִים לִשְׁמוֹר שֶׁלֹּא יַפְסִידוּ**
54 **אוֹתָהּ חַס־וְשָׁלוֹם עַל־יְדֵי**
55 **אֵיזֶה קִלְקוּל וּגְרָמָא בִּנְזָקִין**
56 **הַמּוֹנֵעַ גִּלּוּי זֶה כו׳.**
57 **ב) וּבְיֹאוּר הָעִנְיָן בִּפְרָטִיּוּת**
58 **יוֹתֵר, יוּבָן עַל־פִּי הַמְבֹאָר**
59 **בְּמַאֲמַר כְּבוֹד־קְדוֹשַׁת**
60 **אַדְמוֹ"ר (מְהוֹרָשַׁ"ב)**
61 **נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל**
62 הפותח בפסוק **הַזֶּה** "את שבתותי
63 תשמורו" **דִּשְׁנַת עטר"ת**[4] **שֶׁיֵּשׁ**
64 **שָׁלֹשׁ מַדְרֵגוֹת בְּשַׁבָּת,**
65 **וּבִכְלָלוּת הֵן שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת,**
66 **שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת** כפי שממשיך ומפרט.
67 **וְתוֹכֶן הַדְּבָרִים** במאמר זה של
68 הרבי הרש"ב **הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב**[5]
69 כתוב בתורה **וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**
70 **אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת**
71 **הַשַּׁבָּת, שֶׁהֵן** שני הדברים השונים
72 הנזכרים בפסוק "ושמרו... את השבת"
73 ו"לעשות את השבת" הם רמז על
74 **שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת בְּשַׁבָּת** בתוכנה
75 ומובנה הרוחני. **מַדְרֵגָה הָאַחַת**
76 בעניין הפנימי של השבת **הִיא**
77 **הַשַּׁבָּת שֶׁיֶּשְׁנוֹ מִצַּד עַצְמוֹ,**
78 **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֶׁשַּׁבָּת מִקַּדְשָׁא**
79 **וְקַיְמָא**[6], כמאמר חכמינו ז"ל
80 שהשבת מקודשת ועומדת מעצמה (לא
81 כמו החגים שקביעותם על פי היום
82 בחודש וקביעות החדשים היא על ידי
83 בני ישראל) **וְעַל זֶה** על קדושת
84 השבת

---

1) פרשתנו כו, ב. 2) פרשתנו ד"ה את שבתותי - מא, א ואילך. 3) בביאור הדברים ע"פ את שבתותי - מד, א. 4) סה"מ עטר"ת ע' תד ואילך. וראה גם ד"ה את שבתותי ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ע' 79 ואילך). 5) תשא לא, טז. 6) ביצה יז, א.

1 שֶׁצְּרִיכִים רַק לִשְׁמוֹר אֶת הַשַּׁבָּת. 2 וּמַדְרֵגָה הַשְּׁנִיָּה הִיא מַה שֶּׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל 3 מְמַשִּׁיכִים וְעוֹשִׂים אֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר 4 לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת, הֵינוּ שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם 5 מְמַשִּׁיכִים דַּרְגָּה נַעֲלִית יוֹתֵר בְּשַׁבָּת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן 6 "וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג"[7]. אַךְ יֵשׁ מַדְרֵגָה נַעֲלִית 7 יוֹתֵר בְּשַׁבָּת, שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיכָהּ עַל־יְדֵי 8 עֲבוֹדָה, וּבָאָה מִלְּמַעְלָה בִּבְחִינַת מַתָּנָה, וְעַל זֶה 9 נֶאֱמַר[8] מַתָּנָה טוֹבָה יֵשׁ לִי בְּבֵית גְּנָזַי וְשַׁבָּת 10 שְׁמָהּ. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַתַּעֲנוּג שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי 11 הָעֲבוֹדָה, "וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג", הֲרֵי זֶה רַק 12 הֶאָרָה בִּלְבַד מֵעַצְמוּת הַתַּעֲנוּג, אֲבָל עַצְמוּת 13 הַתַּעֲנוּג אִי־אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה, כִּי־ 14 אִם בִּבְחִינַת מַתָּנָה, עַל־יְדֵי אִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא 15 מִצַּד עַצְמָהּ, וְעַל זֶה נֶאֱמַר[9] אָז תִּתְעַנַּג עַל הָוָי', 16 בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא. וְנִמְצָא, שֶׁבִּכְלָלוּת יֶשְׁנָן שְׁתֵּי 17 שַׁבָּתוֹת, שַׁבָּת הָאַחַת הִיא הַשַּׁבָּת שֶׁבִּבְחִינַת 18 אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל 19 מְמַשִּׁיכִים וְעוֹשִׂים אֶת הַשַּׁבָּת (לַעֲשׂוֹת אֶת 20 הַשַּׁבָּת), וְשַׁבָּת הַשְּׁנִיָּה הִיא הַשַּׁבָּת שֶׁבִּבְחִינַת 21 אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא. אֶלָּא שֶׁבָּזֶה גּוּפָא יֶשְׁנָן שְׁתֵּי 22 מַדְרֵגוֹת, מַדְרֵגָה הָאַחַת הִיא מַה שֶּׁשַּׁבָּת מִקַּדְּשָׁא 23 וְקַיְּמָא (שֶׁהִיא בְּחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא שֶׁקּוֹדֶם 24 אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא), וּמַדְרֵגָה הַשְּׁנִיָּה הִיא בְּחִינַת 25 מַתָּנָה טוֹבָה יֵשׁ לִי בְּבֵית גְּנָזַי כוּ' (שֶׁהוּא בְּחִינַת 26 אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִתְעֲרוּתָא־ 27 דִּלְעֵילָא שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי הָאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא 28 דְּ"לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת"). וּמַה שֶּׁכָּתוּב "אֶת

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁצְּרִיכִים רַק לִשְׁמוֹר אֶת הַשַּׁבָּת כשם ששומרים דבר שכבר קיים.
2 וּמַדְרֵגָה הַשְּׁנִיָּה בעניין השבת, עליה נאמר "לעשות את השבת" הִיא
3 מַה שֶּׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מַמְשִׁיכִים את קדושת השבת מלמעלה למטה
4 וְעוֹשִׂים אֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁעַל זֶה על קדושת השבת הנפעלת ונמשכת על
5 ידי בני ישראל נֶאֱמַר לַעֲשׂוֹת אֶת
6 הַשַּׁבָּת, הֵינוּ שֶׁעַל־יְדֵי
7 עֲבוֹדָתָם מַמְשִׁיכִים בני ישראל
8 דַּרְגָּה נַעֲלִית יוֹתֵר בְּשַׁבָּת
9 מאשר זו שקיימת בשבת מצד עצמה,
10 שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן "וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת
11 עֹנֶג"[7] עונג השבת ומעלתה הנמשך
12 על ידי עבודת האדם, "וקראת".
13 אַךְ יֵשׁ מַדְרֵגָה נַעֲלִית יוֹתֵר
14 בְּשַׁבָּת, מדרגה שלישית, שֶׁאִי־
15 אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיכָהּ מלמעלה
16 ולהביא אותה לידי גילוי עַל־יְדֵי
17 עֲבוֹדָה של האדם למטה, וּבָאָה
18 מִלְּמַעְלָה מהקדוש־ברוך־הוא
19 בִּבְחִינַת מַתָּנָה שאינה בתמורה
20 למעשה של האדם כמו תשלום שכר
21 על עבודה, וְעַל זֶה על דרגה נעלית
22 זו בשבת, הדרגה השלישית, נֶאֱמַר[8]
23 בדברי חכמינו ז"ל בגמרא מַתָּנָה
24 טוֹבָה יֵשׁ לִי בְּבֵית גְּנָזַי וְשַׁבָּת
25 שְׁמָהּ (וזה לשון הגמרא: "... הנותן
26 מתנה לחבירו צריך להודיעו,
27 שנאמר: לדעת כי אני ה' מקדשכם.
28 תניא נמי הכי, לדעת כי אני ה'
29 מקדשכם, אמר לו הקדוש־ברוך־הוא
30 למשה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי
31 ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל
32 לך והודיעם").
33 וממשיך ומבאר את מעלת עניין השבת
34 הנמשך מלמעלה בדרך מתנה, שלא על
35 ידי עבודת האדם, לגבי עניין השבת
36 שנמשך על ידי עבודת האדם:
37 וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַתַּעֲנוּג של
38 השבת שֶׁנִּמְשָׁךְ מלמעלה עַל־יְדֵי
39 הָעֲבוֹדָה של האדם, שעל כך נאמר
40 "וְקָרָאתָ אתה, האדם לַשַּׁבָּת עֹנֶג", הֲרֵי זֶה רַק הֶאָרָה מועטת
41 ומצומצמת בִּלְבַד מֵעַצְמוּת הַתַּעֲנוּג כפי שהוא למעלה, אֲבָל
42 עַצְמוּת הַתַּעֲנוּג היא דרגה נעלית מאד ולכן אִי־אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ
43 עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה כי עבודת האדם לא יכולה להגיע ולפעול ולהשפיע

ביאור בדרך אפשר

44 במדרגה נעלית כל כך שלמעלה מכל הגדרים של העולמות והנבראים,
45 כִּי־אִם אלא 'עצמות התענוג' נמשכת רק בִּבְחִינַת מַתָּנָה, עַל־יְדֵי
46 אִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא התעוררות מלמעלה, מאלוקות, מִצַּד עַצְמָהּ,
47 וְעַל זֶה העונג של השבת הנמשך מלמעלה שלא על ידי עבודת האדם
48 נֶאֱמַר[9] בכתוב אָז תִּתְעַנַּג עַל
49 הָוָי', בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא לא על ידי
50 עבודה מצד האדם.
51 וְנִמְצָא, שֶׁבִּכְלָלוּת באופן כללי
52 יֶשְׁנָן שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת, יש בעניין
53 השבת שני עניינים כלליים שַׁבָּת
54 הָאַחַת עניין אחד בתוכן הרוחני
55 הפנימי של השבת הִיא הַשַּׁבָּת
56 שֶׁבִּבְחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא,
57 התעוררות מלמטה, מצד האדם,
58 שֶׁזֶּהוּ הָעִנְיָן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
59 מְמַשִּׁיכִים וְעוֹשִׂים אֶת הַשַּׁבָּת
60 (ועניין זה נרמז בכתוב לַעֲשׂוֹת אֶת
61 הַשַּׁבָּת), וְשַׁבָּת הַשְּׁנִיָּה הִיא
62 הַשַּׁבָּת שֶׁבִּבְחִינַת אִתְעֲרוּתָא־
63 דִּלְעֵילָא הנמשכת מלמעלה שלא על
64 ידי עבודת האדם. אֶלָּא שֶׁבָּזֶה
65 גּוּפָא עצמו, בעניין השבת הנמשכת
66 מלמעלה, יֶשְׁנָן שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת,
67 מַדְרֵגָה הָאַחַת הִיא מַה
68 שֶׁשַּׁבָּת מִקַּדְּשָׁא וְקַיְּמָא
69 (שֶׁהִיא בְּחִינַת אִתְעֲרוּתָא־
70 דִּלְעֵילָא התעוררות מלמעלה
71 שֶׁקּוֹדֶם אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא
72 שלפני ההתעוררות מלמטה, מצד
73 האדם, היינו התעוררות מלמעלה,
74 מאלוקות, שהאדם אינו גורם ומעורר
75 אותה, אבל לאחר שהאדם מתעורר
76 מלמטה, בעקבות ה'אתערותא דלעילא'
77 עבודתו פועלת המשכה והוספה בעניין
78 השבת, והיא בחינת "וקראת לשבת
79 עונג" האמורה לעיל), וּמַדְרֵגָה
80 הַשְּׁנִיָּה הִיא בְּחִינַת מַתָּנָה
81 טוֹבָה יֵשׁ לִי בְּבֵית גְּנָזַי כוּ'
82 (שֶׁהוּא בְּחִינַת אִתְעֲרוּתָא־
83 דִּלְעֵילָא שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי
84 הָאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא דְּ"לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת", כי זו 'אתערותא
85 דלעילא' ממקור נעלה יותר שבו עבודת האדם לא יכולה להשפיע ולפעול).
86 וּמַה שֶּׁכָּתוּב "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ", וכאמור כתוב זה מתייחס

7) ישעי' נח, יג. 8) שבת י, ב. 9) ישעי' שם, יד.

ביאור בדרך אפשר

לעניין השבת כפי שהיא ״מקדשא וקיימא״ מצד עצמה, **הִנֵּה עִנְיָן הַשְּׁמִירָה שַׁיָּךְ בַּהַמְשָׁכָה** אלוקית מלמעלה למטה **שֶׁהִיא בִּבְחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא** שלא באה ונגרמת על ידי עבודת האדם, **שֶׁבָּזֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת רַק עִנְיָן הַשְּׁמִירָה וְקָאֵי** ומכוון **עַל בְּחִינַת הַשַּׁבָּת דְּמִקַּדְּשָׁא וְקַיְּמָא, וְגַם עַל הַשַּׁבָּת שֶׁבִּבְחִינַת מַתָּנָה** שבשתי בחינות אלו ההמשכה מלמעלה לא באה ונמשכת על ידי עבודת האדם, כמבואר לעיל.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ במאמר הנזכר לעיל **מְדוּבָּר אוֹדוֹת** ההמשכה וההתגלות של **מַדְרֵגָה הַשְּׁלִישִׁית דְּשַׁבָּת, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת מַתָּנָה מִלְּמַעְלָה** הנעלית יותר מ׳אתערותא דלעילא׳ שעל ידי עבודת האדם, **כַּמְּרוּמָז בַּמְּבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**[10] **בְּפֵירוּשׁ הַמְּשֵׁךְ הַכָּתוּב** שלאחר ״את שבתותי תשמורו״ ממשיך הכתוב ואומר ״**וּמִקְּדָשִׁי תִּירָאוּ״**, ועל כך מבואר ב׳לקוטי תורה׳ **שֶׁ״מִקְּדָשִׁי״ קָאֵי** מכוון **עַל הַתּוֹרָה, כִּי הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלְּמַטָּה הוּא מַעֲשֵׂה יְדֵי הָאָדָם** למטה, **שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ בָּנָה אוֹתוֹ, אֲבָל הַתּוֹרָה הִיא מִקְּדָשׁוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ כוּ׳,** כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, גַּם מַדְרֵגָה הַשְּׁלִישִׁית דְּשַׁבָּת, הנעלית ביותר, בחינת ׳מתנה׳ שעניינה התגלות התענוג העצמי, כמבואר לעיל, **עִם הֱיוֹתָהּ מַדְרֵגָה נַעֲלֵית שֶׁתִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא** וכעת היא בהעלם, **הֲרֵי מֵעֵין זֶה נִמְשָׁךְ בְּכָל שַׁבָּת** גם עכשיו בזמן הזה **כְּמוֹ שְׁתֵּי הַשַּׁבָּתוֹת שֶׁיֵּשְׁנָן בְּכָל שַׁבָּת** (״ושמרו״ ו״לעשות״ שיש בהם ׳מעין׳ הגילוי שיהיה לעתיד לבוא). **וּכְשֵׁם שֶׁשְּׁתֵּי הַשַּׁבָּתוֹת שֶׁבְּכָל שַׁבָּת הֵם לֵיל שַׁבָּת וְיוֹם שַׁבָּת** שהוא בחינת ״שבת תתאה״ שהוא בחינת ״שבת עילאה״, **כְּמוֹ־כֵן מַדְרֵגָה הַשְּׁלִישִׁית דְּשַׁבָּת הוּא עִנְיָן סְעוּדָה שְׁלִישִׁית** הנעלית יותר משתי הדרגות האמורות **שֶׁבִּמְנֻחַת שַׁבָּת, שֶׁבָּהּ נֶאֱמַר ״הַיּוֹם לֹא״**[11], בעניין ירידת המן, נאמר בפרשת בשלח ״ויאמר משה אכלוהו היום, כי שבת היום לה׳, היום לא תמצאוהו בשדה״, ושלוש פעמים ״היום״ שבכתוב הוא רמז לשלוש סעודות בשבת, וכיוון שסעודה שלישית נרמזת בכתוב ״היום לא״, לשון שלילה המורה על עניין נעלה שאין בו מושג, הרי זה רמז לכך שסעודה שלישית נעלית משתי הסעודות הקודמות, **הֵינוּ, שֶׁאֵין זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁבְּאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא,** ההתעוררות מלמטה גורמת התעוררות מלמעלה **אֶלָּא בִּבְחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא מִצַּד עַצְמָהּ**[12] שנמשכת ממקור נעלה ש׳אתערותא דלתתא׳ לא מגעת לשם.

וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁבִּסְעוּדָה שְׁלִישִׁית לֹא צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כְּבִשְׁאָר הַסְּעוּדוֹת דְּשַׁבָּת[13]**, וְעַד שֶׁיֵּשׁ דֵּעוֹת שֶׁיּוֹצְאִים יְדֵי־חוֹבָה בַּאֲמִירַת דִּבְרֵי תּוֹרָה**[14]**,** מבלי לאכול ולשתות, כי סעודה שלישית נרמזת בכתוב בלשון ״היום לא״ **לִהְיוֹתָהּ**[15] כיוון שהסעודה השלישית היא **מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא שֶׁאֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִיָּה**[16]. כמאמר חכמינו ז״ל, ״העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה״.

ביאור בדרך אפשר

1 שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ״, הִנֵּה עִנְיָן הַשְּׁמִירָה שַׁיָּךְ
2 בַּהַמְשָׁכָה שֶׁהִיא בִּבְחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא,
3 שֶׁבָּזֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת רַק עִנְיָן הַשְּׁמִירָה. וְקָאֵי עַל
4 בְּחִינַת הַשַּׁבָּת דְּמִקַּדְּשָׁא וְקַיְּמָא, וְגַם עַל הַשַּׁבָּת
5 שֶׁבִּבְחִינַת מַתָּנָה.
6 **וְיֵשׁ** לוֹמַר, שֶׁגַּם בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ מְדוּבָּר אוֹדוֹת
7 מַדְרֵגָה הַשְּׁלִישִׁית דְּשַׁבָּת, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת
8 מַתָּנָה מִלְּמַעְלָה, כַּמְּרוּמָז בַּמְּבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי
9 תּוֹרָה׳[10] בְּפֵירוּשׁ הַמְּשֵׁךְ הַכָּתוּב ״וּמִקְּדָשִׁי
10 תִּירָאוּ״, שֶׁ״מִקְּדָשִׁי״ קָאֵי עַל הַתּוֹרָה, כִּי הַמִּקְדָּשׁ
11 שֶׁלְּמַטָּה הוּא מַעֲשֵׂה יְדֵי הָאָדָם, שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ
12 בָּנָה אוֹתוֹ, אֲבָל הַתּוֹרָה הִיא מִקְּדָשׁוֹ שֶׁל
13 הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ כוּ׳. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה,
14 גַּם מַדְרֵגָה הַשְּׁלִישִׁית דְּשַׁבָּת, עִם הֱיוֹתָהּ מַדְרֵגָה
15 נַעֲלֵית שֶׁתִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא, הֲרֵי מֵעֵין זֶה
16 נִמְשָׁךְ בְּכָל שַׁבָּת, כְּמוֹ שְׁתֵּי הַשַּׁבָּתוֹת שֶׁיֵּשְׁנָן
17 בְּכָל שַׁבָּת. וּכְשֵׁם שֶׁשְּׁתֵּי הַשַּׁבָּתוֹת שֶׁבְּכָל שַׁבָּת
18 הֵם לֵיל שַׁבָּת וְיוֹם שַׁבָּת, כְּמוֹ־כֵן מַדְרֵגָה
19 הַשְּׁלִישִׁית דְּשַׁבָּת הוּא עִנְיָן סְעוּדָה שְׁלִישִׁית
20 שֶׁבִּמְנֻחַת שַׁבָּת, שֶׁבָּהּ נֶאֱמַר ״הַיּוֹם לֹא״[11], הֵינוּ,
21 שֶׁאֵין זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁבְּאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא
22 אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא, אֶלָּא בִּבְחִינַת אִתְעֲרוּתָא־
23 דִּלְעֵילָא מִצַּד עַצְמָהּ[12]. וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם
24 שֶׁבִּסְעוּדָה שְׁלִישִׁית לֹא צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל
25 אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כְּבִשְׁאָר הַסְּעוּדוֹת דְּשַׁבָּת[13], וְעַד
26 שֶׁיֵּשׁ דֵּעוֹת שֶׁיּוֹצְאִים יְדֵי־חוֹבָה בַּאֲמִירַת דִּבְרֵי
27 תּוֹרָה[14], לִהְיוֹתָהּ[15] מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא שֶׁאֵין בּוֹ לֹא
28 אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִיָּה[16]. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר,

---

10) פרשתנו שם (מג, א). 11) בשלח טז, כה. שבת קיז, ב. 12) סה״מ עטר״ת שם (ע׳ תיא). וראה גם סה״מ ה׳ש״ת שם (ע׳ 86 ואילך). 13) ראה שו״ע או״ח סרצ״א ס״ה. שו״ע אדה״ז שם ס״ז. 14) ראה מטה אפרים סתקצ״ז ס״ד. 15) ראה ב״ח או״ח סרצ״א. אוה״ת בשלח ע׳ תרכא. ע׳ תרלא. המשך תער״ב ח״ב ע׳ א׳קכז ואילך. לקו״ש חכ״א ע׳ 84 ואילך. וש״נ. 16) ברכות יז, א.

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁ"מִקְּדָשִׁי תִּירָאוּ" דְּקָאֵי המכוון **עַל תּוֹרָה** (כַּנַּ"ל שהתורה באה מלמעלה ולא על ידי עבודת האדם), **קָשׁוּר עִם סְעוּדָה שְׁלִישִׁית, שֶׁהִיא מַדְרֵגָה הַשְּׁלִישִׁית דְּשַׁבָּת שֶׁהִיא בִּבְחִינַת מַתָּנָה** הבאה מלמעלה לא על ידי 'אתערותא דלתתא' מצד האדם.

וְזֶהוּ גַּם הביאור על פי פנימיות העניינים **מַה שֶּׁמְּסַיֵּם בַּכָּתוּב** לאחר "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו": **אֲנִי הֲוָיָ', וּפֵירֵשׁ רַשִׁ"י: נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה הַכַּוָּנָה בְּעִנְיָן הַשָּׂכָר** על שמירת השבת ועל מורא המקדש, ועל לימוד התורה וקיום המצוות, **הִיא (לֹא רַק** לשכר **כִּפְשׁוּטוֹ, אֶלָּא) לַאֲמִתִּית עִנְיַן הַשָּׂכָר, שֶׁזֶּהוּ שֶׁאָמְרוּ חֲזַ"ל**[17] בפרקי אבות **שְׂכַר מִצְוָה מִצְוָה, כַּמְּבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[18] בפירוש דברי חכמינו ז"ל אלה, "שכר מצווה, מצווה" **שֶׁהַמִּצְוָה עַצְמָהּ הִיא הַשָּׂכָר** שהאדם זוכה לו על ידי קיום המצווה, **כִּי עִיקַר הַמִּצְוָה הוּא בִּטּוּל הַיֵּשׁ** היישות והמציאות של האדם **לָאַיִן** האלוקי, על ידי מילוי רצון וציווי ה', **וְזֶה עַצְמוֹ** הביטול לאלוקות שעל ידי קיום המצווה **הוּא הַשָּׂכָר שֶׁל הַמִּצְוָה, אֶלָּא שֶׁהַשָּׂכָר הוּא גִּלּוּי הָאַיִן הָאֲמִתִּי כוּ'** האלוקות שלמעלה מכל הגדרה של מציאות יש'. **וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת נַעֲשֶׂה הַחִבּוּר** של האדם מקיים המצווה **(מִצְוָה, מִלְּשׁוֹן צַוְתָּא וְחִבּוּר**[19]) **עִם בְּחִינַת "אֲנִי"** הקדוש־ברוך־הוא בעצמו (ר'אני' הוא **אוֹתִיּוֹת 'אַיִן'**[20]), **בְּחִינַת הָעַצְמוּת** עצמותו ומהותו של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, **שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין'** האור האלוקי הבלי־גבול המאיר בעולמות בדרך 'סובב' ו'מקיף' מלמעלה, אבל 'עצמותו' הוא למעלה מהעולמות לגמרי, ועל ידי קיום מצווה האדם מתחבר עם 'עצמותו'.

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן גַּם שֶׁהָעִנְיָן דַּ־אֲנִי הֲוָיָ', נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר, נֶאֱמַר גַּם בְּרֵישׁ בראש, בתחילת **פָּרָשַׁת וָאֵרָא גַּבֵּי הָאָבוֹת,** ככתוב "וידבר אלוקים אל משה ויאמר אליו אני ה' וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב...", **וְלִכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁעֲבוֹדָה עַל־מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס** לזכות בשכר **הִיא מַדְרֵגָה פְּחוּתָה** בעבודת ה' (כמאמר חכמינו ז"ל במשנה בפרקי אבות "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס"), **מַה שַּׁיָּךְ עִנְיָן זֶה** של דגש על שכר המצוות **אֵצֶל הָאָבוֹת** שלא היו במדרגה פחותה ונמוכה אלא בדרגה נעלית מאד.? **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַכַּוָּנָה** בכך שנאמר אצל האבות "אני הוי'", "נאמן לשלם שכר", **הִיא לַאֲמִתִּית עִנְיַן הַשָּׂכָר,** כמבואר לעיל, **שְׂכַר מִצְוָה מִצְוָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַצַּוְתָּא וְחִבּוּר** של האדם המקיים את המצווה **עִם בְּחִינַת 'אֲנִי', בְּחִינַת הָעַצְמוּת].**

וַהֲרֵי אֲמִתִּית עִנְיַן הַשָּׂכָר שֶׁיִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא[21], **וּבִפְרָט בָּאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי**[22], כמובא בספר התניא מכתבי האריז"ל ש"קבלת שכר עיקרו באלף השביעי", **הוּא מִבְּחִינָה שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה** כי הוא נובע ונמשך מדרגה עליונה כל כך שעבודת האדם לא 'נוגעת' ומגיעה לשם, **אֶלָּא יוּמְשַׁךְ וְיִתְגַּלֶּה** גילוי אלוקות **מִלְּמַעְלָה בִּבְחִינַת מַתָּנָה** על־דרך המבואר לעיל אודות עניין ה'מתנה' בשבת.

ג) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[23] **בְּפֵרוּשׁ "אֲנִי הֲוָיָ'", שֶׁ"אֲנִי" דְּהַיְנוּ עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הוּא מַמָּשׁ הֲוָיָ', שֶׁהוּא מַה שֶּׁנִּמְשָׁךְ לִהְיוֹת 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין', וְכוּלָּא חַד** כלומר, מבואר לעיל שביום השבת יש עלייה של

1 וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁ"מִקְּדָשִׁי תִּירָאוּ" דְּקָאֵי עַל תּוֹרָה (כַּנַּ"ל), קָשׁוּר
2 עִם סְעוּדָה שְׁלִישִׁית, שֶׁהִיא מַדְרֵגָה הַשְּׁלִישִׁית
3 דְּשַׁבָּת שֶׁהִיא בִּבְחִינַת מַתָּנָה.
4 וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁמְּסַיֵּם בַּכָּתוּב: אֲנִי הֲוָיָ', וּפֵירֵשׁ
5 רַשִׁ"י: נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר. וְהָעִנְיָן בָּזֶה,
6 דְּהִנֵּה הַכַּוָּנָה בְּעִנְיַן הַשָּׂכָר הִיא (לֹא רַק כִּפְשׁוּטוֹ,
7 אֶלָּא) לַאֲמִתִּית עִנְיַן הַשָּׂכָר, שֶׁזֶּהוּ שֶׁאָמְרוּ
8 חֲזַ"ל[17] שְׂכַר מִצְוָה מִצְוָה, כַּמְּבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי
9 תּוֹרָה'[18] שֶׁהַמִּצְוָה עַצְמָהּ הִיא הַשָּׂכָר, כִּי עִיקַר
10 הַמִּצְוָה הוּא בִּטּוּל הַיֵּשׁ לָאַיִן, וְזֶה עַצְמוֹ הוּא
11 הַשָּׂכָר שֶׁל הַמִּצְוָה, אֶלָּא שֶׁהַשָּׂכָר הוּא גִּלּוּי הָאַיִן
12 הָאֲמִתִּי כוּ'. וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת נַעֲשֶׂה
13 הַחִבּוּר (מִצְוָה, מִלְּשׁוֹן צַוְתָּא וְחִבּוּר[19]) עִם
14 בְּחִינַת "אֲנִי" (אוֹתִיּוֹת 'אַיִן'[20]), בְּחִינַת הָעַצְמוּת,
15 שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין'. [וְעַל־
16 פִּי־זֶה יוּבָן גַּם שֶׁהָעִנְיָן דַּ־אֲנִי הֲוָיָ', נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם
17 שָׂכָר, נֶאֱמַר גַּם בְּרֵישׁ פָּרָשַׁת וָאֵרָא גַּבֵּי הָאָבוֹת,
18 וְלִכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁעֲבוֹדָה עַל־מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס הִיא
19 מַדְרֵגָה פְּחוּתָה, מַה שַּׁיָּךְ עִנְיָן זֶה לַאֲמִתִּית עִנְיַן
20 הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא לַאֲמִתִּית עִנְיַן
21 הַשָּׂכָר, שְׂכַר מִצְוָה מִצְוָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַצַּוְתָּא
22 וְחִבּוּר עִם בְּחִינַת 'אֲנִי', בְּחִינַת הָעַצְמוּת]. וַהֲרֵי
23 אֲמִתִּית עִנְיַן הַשָּׂכָר שֶׁיִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא[21],
24 וּבִפְרָט בָּאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי[22], הוּא מִבְּחִינָה שֶׁאִי־
25 אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה, אֶלָּא יוּמְשַׁךְ
26 וְיִתְגַּלֶּה מִלְּמַעְלָה בִּבְחִינַת מַתָּנָה.
27 ג) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי
28 תּוֹרָה'[23] בְּפֵרוּשׁ "אֲנִי הֲוָיָ'", שֶׁ"אֲנִי"
29 דְּהַיְנוּ עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הוּא מַמָּשׁ הֲוָיָ', שֶׁהוּא
30 מַה שֶּׁנִּמְשָׁךְ לִהְיוֹת 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין', וְכוּלָּא
עָלְמִין', וְכוּלָּא חַד
43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84

17) אבות פ"ד מ"ב. 18) פרשתנו מב, ב ואילך. 19) לקו"ת בחוקותי מה, ג. סה"מ תרח"ץ ע' נב. וש"נ. 20) לקו"ת פרשתנו מד, ד. 21) ראה לקו"ת שם מב, א. 22) ראה תניא פל"ו בהגהה. 23) שם מג, א. מד, ד.

ביאור בדרך אפשר

העולמות לבחינת ׳סובב כל עלמין׳, אך לאמיתו של דבר ההמשכה היא מ׳עצמותו׳ ולכן לאחר שהכתוב אומר תחילה ׳את שבתותי תשמורו׳ ואחר כך ׳ואת מקדשי תיראו׳, הסיום הוא ״אני הוי׳״ והכוונה על עצמותו, ובעומק ובפנימיות הדברים הכול אחד כי הוי׳ עצמו, ״ממש הוי׳״ יורד ונמשך לא רק ל׳סובב כל עלמין׳, האור הבלי־גבול שלמעלה מעולמות אלא ב׳ממלא כל עלמין׳ האור המצומצם לפי ערך העולמות ומתלבש בהם בפנימיות (ובלשון המאמר ב׳לקוטי תורה׳: ״... ושבת הוא העליות בבחינת ׳סובב כל עלמין׳, ולכן אמר עם היות דשבתותי תשמרו שהוא עליות בבחינת ׳סובב כל עלמין׳, עם כל זה ׳ומקדשי תיראו אני הוי׳״ פירוש, אני הוא עצמותו יתברך הוא ממש הוי׳ שהוא מה שנמשך להיות ׳ממלא כל עלמין׳ ביו״ד נברא העולם הבא כו׳ וכולא חד״).

וממשיך ומבאר את עניין המשכת ״אני הוי׳״, המשכת עצמותו ית׳ לדרגת לבחינת ׳ממלא כל עלמין׳:

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה בְּחִינַת ׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳ האור המתלבש בעולמות ובנבראים בהתלבשות פנימית, כאמור לעיל, **הוּא כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[24] מַה הַנִּשְׁמָה מְמַלְּאָה אֶת הַגּוּף, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְמַלֵּא אֶת הָעוֹלָם, וְהַיְנוּ,** הדמיון בין התלבשות הנשמה בגוף להתלבשות האלוקות בעולמות הוא **דִּכְשֶׁם שֶׁחַיּוּת הַנִּשְׁמָה הַמְלוּבֶּשֶׁת בַּגּוּף נִמְשֶׁכֶת בְּכָל אֵבְרֵי הַגּוּף,** ויורדת ומתלבשת גם באברים הנחותים ביותר שיש בהם חיות מועטת ומצומצמת, **גַּם בַּעֲקֵב שֶׁבָּרֶגֶל, וְגַם בַּצִּפָּרְנַיִם כוּ׳, כְּמוֹ־כֵן גַּם בְּחִינַת** האלוקות המצומצמת הנקראת **׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳ נִמְשֶׁכֶת גַּם בִּמְקוֹם שֶׁל הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר** שאין בו גילוי אלוקות כלל **וּמְנַגֵּד** ואפילו מתנגד לאלוקות **כוּ׳. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן,** למרות שאור ה׳ממלא כל עלמין׳ נמשך להאיר במקומות הכי נחותים מבחינה רוחנית, **מַה שֶּׁנִּמְשָׁךְ** למטה **לִהְיוֹת**

ביאור בדרך אפשר

׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳ הוּא ׳כּוּלָּא חַד׳ הכול אחד, עניין אחד ממש, **עִם ״אֲנִי״ שֶׁהוּא עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהַיְנוּ שֶׁדָּבְקָא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה** הרוחנית של האדם **בִּמְקוֹם הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר (מִצַּד בְּחִינַת ׳מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין׳** שהיא הארה מוגבלת ומצומצמת) **׳לוֹקְחִים׳** ומתחברים ומתאחדים עם **בְּחִינַת ״אֲנִי״, עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.**

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם שֶׁדְּרוּשׁ זֶה מאמר חסידות **בְּ׳לִקּוּטֵי־תּוֹרָה׳ (וְכֵן** המאמר **דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל** הפותח **הַזֶּה שֶׁל כְּבוֹד־קְדוּשַׁת אַדְמוֹ״ר** הרבי הרש״ב **נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן הַנַּ״ל, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה שְׁאָר הַדְּרוּשִׁים בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל הַזֶּה) הוּא עַל הַפָּסוּק אֶת שַׁבְּתֹתַי גּוֹ׳ שֶׁבְּפָרָשַׁת בְּהַר דַּוְקָא, אַף שֶׁפָּסוּק זֶה נֶאֱמַר כְּבָר לִפְנֵי־זֶה בְּפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים[25],** כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה[26], דְּהִנֵּה הַחִלּוּק ההבדל **שֶׁבֵּין שְׁנֵי פְּסוּקִים הַנַּ״ל** הפסוק בפרשת קדושים והפסוק בפרשת בהר **הוּא שֶׁהַפָּסוּק שֶׁבְּפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים קָאֵי** עומד, עוסק **בַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים, הַיְנוּ כְּפִי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּ״קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ״** שהוא שם הפרשה, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַפָּסוּק שֶׁבְּפָרָשַׁת בְּהַר, קָאֵי** מכוון **עַל עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁהִיא** עבודת ה׳ של האדם **בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר כוּ׳, כְּפֵירוּשׁ רַשׁ״י שֶׁפָּסוּק זֶה קָאֵי** מכוון **עַל הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי (״שֶׁלֹּא יֹאמַר הוֹאִיל וְרַבִּי** האדון הנכרי של העבד היהודי **מְחַלֵּל שַׁבָּת, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ״), שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הַמַּעֲמָד וּמַצָּב דִּזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת ״לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת נִמְכַּרְנוּ״[27] וְלכן בדרך כלל עבודת ה׳ בזמן הגלות היא עבודת התשובה. **וְזֶהוּ** הטעם לכך **שֶׁדְּרוּשִׁים** מאמרי החסידות

---

24) ויק״ר פ״ד, ח. מדרש תהלים קג, א. וראה ברכות י, א. 25) יט, ל. 26) ראה גם בשיחה שלפני המאמר (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ג ע׳ 313). 27) לשון הכתוב - אסתר ז, ד.

ביאור בדרך אפשר

הנ"ל, שבהם נתבאר מעלת הגלוי דלעתיד־לבא התגלות האלוקית בימות המשיח שיומשך מלמעלה למטה בבחינת מתנה ולא על ידי עבודת האדם, נאמרו על הפסוק שבפרשת בהר דוקא, כי כדי לבא לגילויים היותר נעלים דלעתיד־לבא, הרי זה (לא על־ידי עבודת הצדיקים, אלא) דוקא על־ידי העבודה שמתוך ההעלם והסתר. ועל־דרך שכללות ענין הגאולה העתידה קשור עם עבודת התשובה דוקא, כמאמר[28] משיחא אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא, שבענין זה מודגש לא רק שיהיו שתי המעלות דצדיקים ובעלי־תשובה (שהרי יש מעלה בעבודת הצדיקים גם לגבי תשובה שלמה), דאם כן, הוה־ליה־למימר שמשיחא יפעל שגם בעלי־תשובה יהיו צדיקים, אלא הדגשה בזה היא על מעלת התשובה דוקא, וכנ"ל שדוקא על־ידי העבודה במקום והעלם ״לוקחים״ בחינת ״אני״, עצמותו יתברך.

ד) ויש לקשר זה עם ״פסח שני״ ול"ג בעומר שקביעותם (בשנה זו) בשבועה דפרשת בהר, והעלייה שלהם („ויכלו״[29]) היא ביום השבת פרשת בהר, כיון ששניהם („פסח שני״ ול"ג בעומר) שייכים לענין התשובה. דהנה, ״פסח שני״ בא בגלל ה״אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם״[30], והרי כללות הענין דטומאת מת בא מצד חטא עץ־הדעת[31], ו״פסח שני״ שהוא התקון על זה, הוא ענין התשובה. ועל־דרך־זה ל"ג בעומר, יום ההילולא דרבי שמעון בר יוחאי[32], דהנה ידוע[33] שענינו של רבי שמעון בר יוחאי הוא החבור של פנימיות התורה עם גלויא דתורה, והרי גלוי פנימיות התורה בא על־ידי ענין של שבירה (צובראכנקיט), כידוע פתגם כבוד־קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן[34]

ביאור בדרך אפשר

מלשון סיום ושלימות) היא ביום השבת פרשת בהר, כיון ששניהם („פסח שני״ ול"ג בעומר) שייכים לענין התשובה שעל ידה נפעל החיבור של עבודת האדם למטה עם הקב"ה עצמו, כמבואר לעיל, כפי שממשיך ומפרט.

דהנה, ״פסח שני״ בא בגלל ה״אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם״[30] ולא יכלו להקריב את קרבן הפסח במועדו ובקשו תיקון ותשובה על כך, והרי כללות הענין דטומאת מת שמשום כך לא יכלו אותם אנשים להקריב את הפסח במועדו בא מצד חטא עץ־הדעת[31] שבגללו נגזרה מיתה בעולם, ו״פסח שני״ שהוא התקון על זה לדבר שנגרם מהטומאה, הוא ענין התשובה. ועל־דרך־זה ל"ג בעומר, יום ההילולא יום הסתלקותו וציוה לשמוח בו דרבי שמעון בר יוחאי[32], גם הוא קשור בענין התשובה, דהנה ידוע[33] בתורת החסידות שענינו של רבי שמעון בר יוחאי הוא החבור של פנימיות החלק הנסתר של התורה עם גלויא החלק הגלוי דתורה, והרי גלוי פנימיות התורה בא על־ידי ענין של שבירה (צובראכנקיט שבירת הלב, תחושת שפלות), כידוע פתגם כבוד־קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן[34] לגבי התוספת הגדולה בהתגלות מעיינות תורת החסידות על ידי אדמו"ר הזקן דווקא לאחר גאולתו מאסרו בענין הזית הזה כשכותשין אותו מוציא

---

28) ראה לקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. וראה זח"ג קנג, ב. 29) בראשית ב, א. וראה לקו"ת פרשתנו מב, ג. 30) בהעלותך ט, ו ואילך. 31) ראה במדב"ר פכ"ג, יג. 32) ראה זח"ג רצו, ב. פרי עץ חיים שער ספירת העומר פ"ז. 33) המשך חייב אדם לברך תרל"ח פכ"ה (סה"מ תרל"ח ע' קנב). 34) ספר השיחות תורת שלום ע' 26.

ביאור בדרך אפשר

שַׁמְנוֹ[35], **וּכְתִישַׁת הַזַּיִת** במובן הרוחני **הוּא עִנְיַן ״לֵב נִשְׁבָּר״** (**כַּמְבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי** מאמרי החסידות **פָּרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ**, המבארים את עניין הדלקת המנורה בבית המקדש **וּבִדְרוּשֵׁי חֲנוּכָּה**[36] המבארים את נס פך השמן), **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה** עילוי ויתרון בעבודת ה׳ מתוך תחושה של שברון לב ושפלות. **וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר דְּ׳פֶסַח שֵׁנִי׳ וְלַ״ג בָּעוֹמֶר לְפָרָשַׁת בְּהַר** (כמובא פעמים רבות בדברי הרבי שגם החגים והמועדים שקביעותם היא לפי ימי החודש קשורים לפרשת השבוע בהם חל החג והמועד), **שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה דְּ׳פֶסַח שֵׁנִי׳ וְלַ״ג בָּעוֹמֶר, בָּאִים לַאֲמִתִּית הַשָּׂכָר** על קיום המצוות, **״אֲנִי הֲוָיָ׳, נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר״, שֶׁהוּא עִנְיַן הַחִבּוּר** של האדם העוסק בתורה ומצוות **עִם בְּחִינַת ״אֲנִי״**, ׳עצמותו׳ של הקדוש־ברוך־הוא **שֶׁזֶּהוּ** בחינה נעלית זו באלוקות **מַה שֶּׁיּוּמְשַׁךְ וְיִתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא בִּבְחִינַת מַתָּנָה, בְּחִינָה הַשְׁלִישִׁית דְּשַׁבָּת (אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ)**, כמבואר לעיל, **שֶׁזֶּהוּ גַּם הָעִנְיָן דְּ״מִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ״, דְּקָאֵי עַל הַתּוֹרָה, כַּנַּ״ל**, וכמבואר במאמר זה ב׳לקוטי תורה׳:

״... המקדש שלמטה הוא מעשה ידי האדם שלמה המלך בנה אותו, אבל התורה היא מקדשו של הקדוש־ברוך־הוא ממש וכמאמר רבותינו רז״ל אין לו להקדוש־ברוך־הוא בעולמו אלא ד׳ אמות של הלכה...״.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בַּקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּכוּת לְלַ״ג בָּעוֹמֶר, עַל־פִּי הַמְבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי מאמרי **חֲסִידוּת**[37] **בְּעִנְיַן לַ״ג בָּעוֹמֶר, שֶׁלִּהְיוֹתוֹ בִּסְפִירַת הוֹד־שֶׁבְּהוֹד**, כמבואר בקבלה וחסידות, בארבעים ותשעה ימי ספירת העומר מתקנים את כל הפרטים של שבע המידות (חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד יסוד, מלכות) כפי שכל אחת כלולה משבע, מ״חסד שבחסד״ ביום הראשון של ספירת העומר עד ״מלכות שבמלכות״ ביום האחרון, ואף ששלמות הענין הוא אחרי כל מ״ט הימים, בל״ג בעומר שבו מתקנים את המידה ״הוד שבהוד״ נשלם עיקר העניין כי ״הוד שבהוד״ **הֲרֵי הוּא סוֹף וְתַשְׁלוּם הַסְּפִירוֹת בְּעִקַּר הַמִּדּוֹת (שֶׁהֲרֵי עִקַּר הַמִּדּוֹת הֵן עַד סְפִירַת הַהוֹד** והמידות ״יסוד״ ו״מלכות״ הם בעיקר השפעה לזולת אך לא המידות עצמן), **וְנִמְצָא, שֶׁבְּלַ״ג בָּעוֹמֶר כְּבָר נִשְׁלְמָה עִקַּר הָעֲבוֹדָה דִּסְפִירַת הָעוֹמֶר, וּמַתְחִילָה הַהֲכָנָה לְמַתַּן תּוֹרָה. וַהֲרֵי עִנְיַן הַתּוֹרָה קָשׁוּר עִם בְּחִינַת הַמַּתָּנָה, שֶׁעִקָּרָהּ וּשְׁלֵמוּתָהּ** של ההמשכה של בחינת ״מתנה״ שלמעלה מהמשכה שיכולה להיות כתוצאה מעבודת האדם **תִּתְגַּלֶּה בַּגְּאוּלָה הָעֲתִידָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.**

אוֹתוֹ מוֹצִיא שַׁמְנוֹ[35], **וּכְתִישַׁת הַזַּיִת הוּא עִנְיַן ״לֵב נִשְׁבָּר״ (כַּמְבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי פָּרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ, וּבִדְרוּשֵׁי חֲנוּכָּה**[36]**), שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה. וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר דְּ׳פֶסַח שֵׁנִי׳ וְלַ״ג בָּעוֹמֶר לְפָרָשַׁת בְּהַר, שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּשׁוּבָה דְּ׳פֶסַח שֵׁנִי׳ וְלַ״ג בָּעוֹמֶר, בָּאִים לַאֲמִתִּית הַשָּׂכָר, ״אֲנִי הֲוָיָ׳, נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר״, שֶׁהוּא עִנְיַן הַחִבּוּר עִם בְּחִינַת ״אֲנִי״, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁיּוּמְשַׁךְ וְיִתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא בִּבְחִינַת מַתָּנָה, בְּחִינָה הַשְׁלִישִׁית דְּשַׁבָּת (אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ), שֶׁזֶּהוּ גַּם הָעִנְיָן דְּ״מִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ״, דְּקָאֵי עַל הַתּוֹרָה, כַּנַּ״ל. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בַּקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּכוּת לְלַ״ג בָּעוֹמֶר, עַל־פִּי הַמְבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת**[37] **בְּעִנְיַן לַ״ג בָּעוֹמֶר, שֶׁלִּהְיוֹתוֹ בִּסְפִירַת הוֹד־שֶׁבְּהוֹד, הֲרֵי הוּא סוֹף וְתַשְׁלוּם הַסְּפִירוֹת בְּעִקַּר הַמִּדּוֹת (שֶׁהֲרֵי עִקַּר הַמִּדּוֹת הֵן עַד סְפִירַת הַהוֹד), וְנִמְצָא, שֶׁבְּלַ״ג בָּעוֹמֶר כְּבָר נִשְׁלְמָה עִקַּר הָעֲבוֹדָה דִּסְפִירַת הָעוֹמֶר, וּמַתְחִילָה הַהֲכָנָה לְמַתַּן תּוֹרָה. וַהֲרֵי עִנְיַן הַתּוֹרָה קָשׁוּר עִם בְּחִינַת הַמַּתָּנָה, שֶׁעִקָּרָהּ וּשְׁלֵמוּתָהּ תִּתְגַּלֶּה בַּגְּאוּלָה הָעֲתִידָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.**

---

35) ראה מנחות נג, סע״ב. שמו״ר ר״פ תצוה. 36) ראה לקו״ת בהעלותך לה, ב. וראה גם שערי אורה לה, ב. לט, א.
37) סידור שער הל״ג בעומר דש, א.

אגרות קודש

ב״ה, ד׳ אייר, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

... וזאת להעיר אשר כיון שיש כמה תלונות מהמורים והמורות, כדאי הי׳ לחשוב ע״ד הצעה שבהנהלה יכנס בא כח המורים עכ״פ בתור מייעץ בענינים הקשורים עם המורים. ואחכה לבשו״ט בכל הנ״ל.

בברכה.

בס"ד. שיחת* יום א', י"ד אייר, פסח שני, ה'תשכ"ה.

- בכינוס העשירי דנשי ובנות חב"ד תחיינה -

א. התכנסות של בני־ישראל, כמו כל דבר שמתרחש וקורה עם בני־ישראל, הרי זה בודאי בהשגחה פרטית[1] - שיש בה משמעות, ויש בזה לימוד: מדוע נפגשים במקום זה ובזמן זה.

ב. עומדים אנו בפסח־שני. אודות יום זה ישנו סיפור שלם בתורה[2] - ומזמן הסיפור והלאה, בכל שנה בי"ד אייר, נזכרים במאורע זה, כפי שמסופר בתורה על־ידי משה רבינו. התורה היא נצחית[3], וניתנה על מנת לקרותה וללומדה מידי שנה - בכל תקופותיה, ובכל מקום שבו יהודי נמצא. מזה מובן, שסיפור זה שניתן בתורה מכיל הוראה ולימוד[4] המתאים לבני־ישראל, אנשים ונשים, הנמצאים במקום זה בזמן זה.

מובן מעצמו, שכיון שהמאורע הנ"ל מסופר בתורה - הרי בודאי כך אירע בדיוק ככל הפרטים המתוארים בתורה. אבל התורה אינה ספר מעשיות! כשהתורה מספרת סיפור - יש בו משמעות ולימוד עמוקים לכל יהודי. ולכן, ככל שלומדים יותר תורה - משיגים בעומק יותר ומפיקים יותר לימודים והוראות - הן לעצמו, הן ביחס להנהגה עם הזולת, וכמו כן - כיצד לנהוג עם הסביבה שבה נמצאים.

כל זה כלול ונובע מסיפור קצר בתורה. אך להיותה תורת ה', מהקדוש־ברוך־הוא, אין פלא שסיפור קצר ביותר, שנמסר בפסוקים אחדים בלבד, יכול להכיל עשרות ומאות ואלפי הוראות; וככל שכבר למדו ועוד ילמדו מזה - ישאר עדיין מה ללמוד וללמוד עד סוף כל הדורות.

כן הוא גם בנוגע לסיפור דפסח־שני. בנוסף לכל ההוראות מהסיפור שנתבארו בעבר וגם לאחרונה - הנה התעמקות ראויה בסיפור, תגלה הוראות חדשות בהתאם לזמננו זה ולמקומנו זה. הוראות אלו ניתן למצוא על־ידי שיתבוננו היטב במאורע, כפי שאירע בשעתו.

ג. מה הביא לפסח־שני? כאשר בני ישראל יצאו ממצרים והיו צריכים לחגוג פסח במדבר, היה אחד התנאים, שהקרבת קרבן־פסח ועריכת הסדר לכל פרטיו יכולה להיות רק על־ידי מי שאינו טמא, איש טהור[5].

ואז, בפסח הראשון במדבר, באו למשה רבינו כמה יהודים ושאלו: "אנחנו טמאים לנפש אדם"[6] - היות שלא היו יכולים להיטהר לזמן המיועד, כפי שנדרש על־פי דין, "למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה'"[6] - מדוע תגרע מאיתנו האפשרות להקריב את הקרבן שהקדוש־ברוך־הוא רוצה שבני ישראל יקריבו "במועדו בתוך בני ישראל"?

טענה זו הביאה לכך, שמשה הבטיחם לשאול את הקדוש־ברוך־הוא מה להשיב להם, והקדוש־ברוך־הוא אמר, שמכאן ולהבא - אלו שיהיו בלתי־טהורים, ולא יוכלו להקריב קרבן פסח במועדו, נקבע עבורם זמן הקרבת קרבן פסח חודש אחרי פסח - י"ד אייר - וזהו היום של פסח־שני.

ומאז, כמדובר לעיל, חוגגים פסח־שני בכל שנה בי"ד אייר - עד שאפילו בזמננו, לאחרי שבית־המקדש נחרב ואי אפשר להקריב קרבן, מציינים זאת בכך שאין אומרים תחנון ביום זה[7], ובכך שיום זה הוא חגיגי יותר ("מער יום־טוב'דיק") משאר ימות השנה.

עד כאן תוכן הסיפור בקיצור.

---

*) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית). במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

1) ראה בארוכה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקע"ט ואילך. וש"נ.

2) בהעלותך ט, ו ואילך.

3) ראה תניא רפי"ז. ובכ"מ.

4) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. זח"ג נג, ב.

5) פסחים רפ"ט. רמב"ם הל' ק"פ פ"א ה"ב. רפ"ה.

6) בהעלותך שם, ז.

7) סידור אדה"ז (לפני למנצח גו' יענך). השלמה לשו"ע אדה"ז או"ח סקל"א ס"ט.

ד. מהו ה״מוסר״ שלמדים אנו מזה?

כאשר מתבוננים בטענה של אותם יהודים, אינו מובן:

התחלת **טענתם היתה שאינם טהורים, ובתור המשך וסיום לזה, הביעו את דרישתם לאפשר להם להקריב קרבן פסח - בה בשעה שסדר הטענה היה צריך להיות להיפך: לכל לראש היו צריכים להדגיש את העובדה שחייבים להקריב קרבן פסח - ולכן יש למצוא להם עצה לדבר,** למרות **היותם טמאים לנפש אדם.**

ה. אלא יש בזה משמעות עמוקה והוראה עמוקה:

קרבן פסח נבדל מכל שאר הקרבנות, שיש בו מה שאין בכל יתר הקרבנות. ישנם שלשה סוגי קרבנות[8]: א) קרבנות יחיד - שאדם יחיד מקריב כאשר הוא מחויב או מנדב קרבן. ב) קרבנות ציבור - שמקריבים עבור כל הציבור, עבור כל ישראל יחד; אך קרבנות אלו קרבים בבית־המקדש רק על־ידי ״נציגים״, שלוחי הציבור, שעושים זאת בשם כל ישראל[9]. ג) וזהו רק קרבן פסח - שהקדוש־ברוך־הוא צוה, שכל יהודי חייב להקריב את הפסח באותו זמן ובאותו מקום עם כל בני ישראל, ״בתוך בני ישראל״.

כלומר, בקרבן פסח ישנם שני הענינים גם יחד[10]: זהו קרבן יחיד, כל יהודי מקריב את הפסח בפני עצמו, ובה בשעה הוא גם קרבן ציבור, שכל ישראל מקריבים קרבן זה באותו זמן.

וזו היתה הטענה של היהודים הנ״ל למשה רבינו[11]: ״אנחנו טמאים לנפש אדם״ - הקדוש־ברוך־הוא קבע את סדר העולם באופן כזה, שאצל עם בן מיליוני אנשים לא יתכן שמזמן לזמן לא ימות מישהו רחמנא־ליצלן, בהגיעו עד לגיל מאה ועשרים שנה, ככל שהקדוש־ברוך־הוא הועיד לו. בפרט כשמדובר אודות עם גדול, שנתברך על־ידי הקדוש־ברוך־הוא ש״לא יספר מרוב״[12] - ומידי יום ביומו נולדים ילדי ישראל חדשים - הרי גם בלתי אפשרי שלא יהיה מקרה מות של יהודי רחמנא־ליצלן, בימי ההכנה לפסח; ולכן - היתה הטענה - מוכרחים **להיות כאלו שביום זה יצטרכו לעשות אותו כמשפטו, ולהיות ״טמאים לנפש אדם״ - שניהם על פי תורה.**

ונמצא, שהקדוש־ברוך־הוא עשה כאן תרתי דסתרי: הקדוש־ברוך־הוא צוה, שבי״ד ניסן חייב כל יהודי להקריב קרבן פסח בעצמו, לא על־ידי שליח, ולצורך זה חייב להיות טהור באותו יום; ובה בשעה העמיד הקדוש־ברוך־הוא את סדר העולם באופן כזה, שבכל י״ד ניסן בהכרח שימצאו על־כל־פנים כמה מישראל שיהיו מחוייבים על־פי תורה לעשות דברים שיטלו מהם את האפשרות להיות טהורים בעת זו.

וזו היתה טענתם: ״אנחנו טמאים לנפש אדם**״ - ענין** שהקדוש־ברוך־הוא **קבע את סדר העולם באופן כזה, שבזמן זה מוכרחים להיות יהודים כאלו (טמאים לנפש אדם) - ואם כן למה נגרע, מהי אשמתנו, שלכן לא נוכל להקריב את קרבן ה׳, להקריב את הקרבן (פסח)** שהקדוש־ברוך־הוא **ציוונו?**

הקדוש־ברוך־הוא הכיר בצדקת טענתם. והשיב להם, שאי אפשר לקחת מהם את מצות קרבן פסח. ועל־ידי־זה שהם הציגו את השאלה - מיתוספת עוד מצוה ויום־טוב אצל בני־ישראל - פסח־שני.

ו. מזה מתקבלת הוראה עמוקה לכל אחד ואחת מאיתנו. רבים שואלים: מחד גיסא דורש הקדוש־ברוך־הוא שבני ישראל יהיו עם קדוש, שיוכלו להכיר עליהם, שהם מובדלים ונוהגים אחרת מכל אומות העולם: הם שומרים שבת, אוכלים כשר ומקיימים כל המצוות שעליהם נצטוו; ולאידך גיסא - העמידם הקדוש־ברוך־הוא במצב כזה, שהם מוכרחים להקדיש שעות רבות לענינים שלוקחים מהגברים את האפשרות ללמוד תורה בשעות אלו, ולוקחים מהאמהות את האפשרות להתמסר באותה שעה לחינוך הראוי של הילדים שבהם בירכם הקדוש־ברוך־הוא, ולוקחים מהנשים שאינן נשואות את האפשרות לנצל את השעות להתכונן כדבעי לכך שלאחרי־זה יעמידו בית אמיתי בישראל, בית בנוי על יסודות התורה ומצוות.

---

8) ראה הקדמת הרמב״ם לפיה״מ סדר קדשים.
9) תענית רפ״ד. רמב״ם הל׳ כלי המקדש רפ״ה.
10) ראה בארוכה לקו״ש חי״ח ע׳ 104 ואילך. וש״נ.
11) ראה גם לקו״ש חל״ג ע׳ 58. וש״נ.
12) וישלח לב, יג.

- הקדוש־ברוך־הוא תובע מיהודי, שבהיותו בעולם שברא ה׳, יתנהג תמיד לפי התורה שלמעלה מהעולם.

וזוהי ההוראה מהמענה של הקדוש־ברוך־הוא: אפילו אם נדמה, שלהיות בעולם ולקיים מצוות, הרי זה דבר הכרוך בקשיים גדולים ביותר; ובפרט כשמדובר אודות מצוה שמזדמנת אחת לשנה, וכאשר לא היו יכולים לקיים מצוה זו באותו יום בגלל מניעות ועיכובים של העולם, אזי נדמה שכבר אבוד - עליכם לדעת, שבאם יהודי רק רוצה באמת לקיים תורה ומצוות, ותובע למה נגרע - ימציא לו הקדוש־ברוך־הוא את האפשרות, שיוכל לקיים כל המצוות, ככל ישראל, ללא גרעון.

ואפילו אם בשביל זה יצטרכו לפעול דבר חידוש (פסח שני), שלא היה עד אז, יעשה זאת הקדוש־ברוך־הוא בשביל אותם יהודים אחדים שנמצאים במצב כזה שבאופן אחר אינם יכולים לקיים את המצוה.

וזוהי גם ההוראה לזמננו, כאמור לעיל: כאשר נדמה לפעמים, שלפי כל החשבונות, אי אפשר בשום אופן להתמסר לחינוך הראוי של הילדים, או להתכונן כדבעי לחיי־משפחה יהודיים, או ללמוד תורה במידה ובאופן הדרוש, כי כל זה הוא בסתירה לקיום בעולם - אין זה אלא הדמיון („איינרעדעניש") של היצר־הרע, וצריך רק לעורר בעצמו את ההחלטה העמוקה והאיתנה: לא יתכן, שאני - כל יחיד, איש ואשה, זקן וצעיר - לא אהיה חס־ושלום בתוך בני ישראל בקיימם ציווי ה׳; ואז יראו שהקדוש־ברוך־הוא נותן להם אפשרות מיוחדת לכך.

ז. בפרטי הסיפור של פסח שני, מרומז עוד לימוד עמוק:

ישנם השואלים: הרי הקדוש־ברוך־הוא ידע מלכתחילה, שיהיו כאלו שלא יוכלו להקריב קרבן פסח בי״ד ניסן, מדוע איפוא הוצרך להמתין עד שאותם יהודים יבואו וישאלו את משה רבינו את השאלה, ומשה רבינו יצטרך להשיב להם, שאינו יודע דין זה, והולך לשאול את הקדוש־ברוך־הוא, ורק אז ציוה הקדוש־ברוך־הוא בתשובתו אודות פסח שני - ביחד עם הציווי אודות מצות הפסח עבור הכלל, היה יכול הקדוש־ברוך־הוא להורות באותו זמן את המוצא לאלו שיהיו בלתי־טהורים בי״ד ניסן; הם יוכלו להקריב קרבן פסח בי״ד אייר?

והמענה לזה הוא גם המענה לשאלה נוספת, שרבים שואלים[13]: כיון שהקדוש־ברוך־הוא רוצה שיקיימו תורה ומצוות, מדוע לפעמים כרוך הדבר בקשיים גדולים, עד שיש אפשרות ליצר־הרע להקשות: כיצד יש ביכולתך להיות יהודי דתי, כאשר הקדוש־ברוך־הוא ברא אותך בעולם שמקשה עליך את החיים כיהודי - ורק אז מוצא היהודי, על־ידי המסירת נפש שלו, את המענה לקושיא, שאכן יש ביכלתו למלא את רצון ה׳?

ועל זה יש מענה בסיפור דפסח שני:

כל זמן שליהודי לא הפריעה העובדה שאינו יכול להקריב קרבן פסח בתוך בני ישראל, אכן לא היתה עבורו אפשרות לעשות זאת. דוקא אז, כשהתעורר בו ה״יהודי״ שבו, והוא רץ למשה רבינו בזעקה: היתכן שיהיה נבדל מכל ישראל בהקרבתם קרבן! - זה גופא פעל מענה חדש מן השמים, ופתח עבורו אפשרות חדשה, שיוכל להתגבר על קשיי העולם; שיתברך בכל עניני העולם, וביחד עם זה יוכל למלא רצון ה׳.

וזהו גם המענה בנוגע לקשיים ונסיונות על תורה ומצוות בכלל:

הקדוש־ברוך־הוא רצה שיהדות, תורה ומצוות, יהיו יקרים אצל יהודי, ועל ידם גופא לבחון עד כמה תורה ומצוות יקרים אצלו.

ובכן: כאשר לבו של היהודי מתכווץ, וכשאינו רואה אפשרות לקיום תורה ומצוות בטבע העולם במקום המצאו, פורץ בזעקה, שהוא מוכרח לקיים מה שכתוב ב׳שולחן־ערוך׳ - אזי משנה הקדוש־ברוך־

13) ראה לעיל ע׳ 204. וש״נ.

הוא את העולם, ומסדר את כל התנאים סביבו, בכדי שיוכל להיות ככל ישראל, כפי שבני ישראל היו בכל הדורות החל ממשה רבינו, ולהקריב קרבן יחד עם כל בני ישראל.

וכשם שעל־ידי קרבן זה הוציאו אותו אז משעבוד ארץ־מצרים, כך גם בכל דור, מוציאה מסירות־נפש זו את כל אחד ואחת מישראל משעבוד וממצבים שונים המזדמנים בחיים.

* * *

ח. דוגמת הסיפור דפסח שני - מצינו במקום נוסף בתורה[14]:

לאחרי יציאת־מצרים, כאשר בני ישראל הוצרכו ללכת מהמדבר לארץ־ישראל, באו בנות צלפחד ושאלו דין אצל משה רבינו, האם ביכלתן לקבל את נחלת אביהן, בהביען בכך את טענתן: גם הן רוצות נחלה בארץ, חלק בארץ־ישראל, בכדי לכונן שם חיים ולנהוג כפי שצריך לנהוג בארץ־ישראל.

ושוב היה אותו דבר, שמשה הגיש את משפטן לפני ה׳ - והקדוש־ברוך־הוא ענה לו: ״כן בנות צלפחד דוברות״, שהן צודקות בטענתן, ויש לתת להן חלק בארץ־ישראל.

וכפי שחכמינו מסבירים[15], הראה הדבר, שהנשים שבאותו הדור רצו יותר מהגברים למלא את רצון ה׳ לכבוש את ארץ־ישראל, ולהראות שם כיצד ניתן לחיות בארץ שמתנהלת בדרך הטבע, חורשים וזורעים וכו׳, ואף־על־פי־כן תהיה זו ארץ קדושה, ״אשר גו׳ עיני ה׳ אלקיך בה״, שניכר שם אלקות, ״מראשית השנה ועד אחרית שנה״[16].

גם שם אירע באותו אופן: כל זמן שבנות צלפחד לא שאלו זאת, לא נתן הקדוש־ברוך־הוא את הדין בנוגע ירושת הבנות. כאשר ראו שנשי ישראל מביעות את דרישתן ותובעות מהקדוש־ברוך־הוא לקבל חלק במילוי רצון ה׳; לבנות חיים יהודיים, למרות שהם יהיו חיים הכרוכים בחרישה וזריעה ויגיעה - אז כתב הקדוש־ברוך־הוא עבורם פרשה מיוחדת בתורה, אודות דיני ירושה בשייכות לנשים.

* * *

ט. יעזור ה׳ יתברך, שכינוס זה, החותם את העשור הראשון[17] לעבודת נשי ובנות חב״ד, יהיה התחלה טובה לעשור הבא; שבכל אחת מכן, ועל ידכן בכל אשה בישראל, יכירו מיד - כפי שהיה בבנות צלפחד - שהן דורשות מהקדוש־ברוך־הוא את ברכתו והצלחתו להנהיג בעולם חיים יהודיים, למרות הצורך להיות קשורים עם כל הנהגות העולם, חרישה וזריעה וניהול הבית - שלא זו בלבד שזה לא יפריע לעשות מהעולם עולם קדוש, אלא על־ידי־זה יתוסף בהם יותר כח, להט, חיות ואור, ולקיים רצון ה׳ מתוך בריאות ושמחה, לאורך ימים ושנים טובות.

וכמדובר לעיל, שמקיומו של הכינוס בפסח שני, ישנו הלימוד מיום־טוב זה, שלמרות שנמצאים בעולם, אם רק מקוים להקדוש־ברוך־הוא ומבקשים מהקדוש־ברוך־הוא, אזי הוא מראה דרך פתוחה כיצד להתגבר על כל הקשיים, ולנהוג בעולם כפי שיהודי צריך לנהוג - יתחיל ענין זה משנת הי״א ואילך מתוך הרחבה, העמקה וחיות מחודשים של העבודה.

ועד שנזכה - כפי שהבטיחנו הנביא - ללכת כולנו לארץ הקדושה, ולהראות שם כיצד צריך לעשות ארץ קדושה, לבנות את בית־המקדש, ולהקריב שם בפסח הבא קרבן פסח, בשמחה ובטוב לבב.

---

14) פינחס כז, א ואילך.
15) ראה פרש״י שם כו, סד.
16) עקב יא, יב.

17) שלימות מספר עשר - ראה פרדס שער ב׳. מעלת מספר עשר - נתבאר בהמכתב להכינוס דנשי חב״ד דשנה זו (אג״ק חכ״ג ע׳ שפו ואילך).

בס"ד. שיחת שבת פרשת בהר, כ"ף אייר, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. נתבאר פירוש רש"י ריש פרשתנו: "בהר סיני", "מה ענין שמיטה אצל הר סיני, והלא כל המצות נאמרו מסיני, אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני. כך שנויה ב'תורת כהנים'. ונראה לי שכך פירושה, לפי שלא מצינו שמיטת קרקעות שנשנית בערבות מואב במשנה תורה, למדנו שכללותיה ופרטותיה כולן נאמרו מסיני, ובא הכתוב ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה, שמסיני היו כולם, כללותיהן ודקדוקיהן, וחזרו ונשנו בערבות מואב" - שהקושי בכתוב הוא בתיבות "בהר סיני", שהרי מ"שהוקם המשכן לא נדבר עמו עוד אלא מאוהל מועד"[1], ולכן מפרש רש"י ש"בהר סיני" כולל גם אוהל מועד שהיה בחניית מדבר סיני נגד ההר.

וכך מפרש רש"י את דברי ה'תורת כהנים', שמכאן למדים שכל המצוות נאמרו כללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן מסיני, כי התיבות "בהר סיני" מיותרות, "לפי שלא מצינו שמיטת קרקעות שנשנית בערבות מואב", ובמילא ידעינן שנאמרה מסיני - מהר סיני או מאוהל מועד, ועל כן צריך לומר ש"בא הכתוב ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה", במשנה תורה*, "שמסיני היו כולם": לדעת רבי עקיבא - גם הפרטות נאמרו בהר סיני, ולדעת רבי ישמעאל - פרטות באוהל מועד[2]. ואף שבדרך ההלכה "כולהו אליבא דרבי עקיבא"[3], הנה בפשוטו של מקרא קאי גם לשיטת רבי ישמעאל.

ובפנימיות הענינים: אוהל מועד - מורה על עבודה בסדר והדרגה, ומדבר סיני - מורה על עבודה שלמעלה מסדר והדרגה, מסירות נפש. ובזה פליגי רבי ישמעאל ורבי עקיבא: לדעת רבי ישמעאל, עבודת הצדיקים, רק כללות ויסוד המצוה צריך להיות באופן של מסירות נפש, אבל הקיום בפועל ובפרטיות צריך להיות בעבודה מסודרה; ולדעת רבי עקיבא, עבודת התשובה, גם הפרטים צריכים להיות חדורים בענין המסירות נפש - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ז עמוד 276 ואילך.

* * *

ב. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ה'", "נאמן לשלם שכר"[4] - שהחידוש כאן לגבי מה שנאמר בפרשת קדושים[5] הוא ההמשך לפסוק שלפני זה[6] "לא תעשו

---

*) וזהו ביאור יתור לשון רש"י "כל דבור שנדבר למשה" - כי בזה מדגיש שהחידוש הוא רק במצות שנאמרו במשנה תורה, שפרטותיהן נאמרו בסיני, שרק הן נאמרו למשה ולא לבני ישראל ישר, כי לבני ישראל "מפי עצמו אמרן" (מגילה לא, ב).

ואין להקשות הרי בלאו־הכי יודעים שלשון רש"י "כל דבור" קאי רק על מצות שנאמרו במשנה תורה (שעליהם הוא הלימוד שגם הם מסיני היו, אלא שחזרו ונשנו בערבות מואב) - ומדוע הוצרך רש"י להוסיף "שנדבר למשה"? - כי־אם רש"י לא היה כותב "שנדבר למשה", היה אפשר לומר שכוונתו ב"כל דבור" היא לכל המצוות, ויש בזה שני חידושים: 1) חידוש בנוגע לאלו דערבות מואב - שגם פרטותיהן מסיני. 2) חידוש בנוגע לשאר המצוות - שנשנו בערבות מואב. ועל־ידי הוספה זו מדגיש רש"י, שכל הלימוד הוא רק בנוגע לאותן דערבות מואב, מה־שאין־כן המצוות שנאמרו בסיני, סבירא־ליה לרש"י שלא נשנו בערבות מואב (ראה 'לקוטי שיחות' שבפנים עמוד 282).

---

1) פרש"י תשא לג, יא.

2) חגיגה ו, סע"א ואילך. וש"נ.

3) סנהדרין פו, רע"א. וש"נ.

4) אף שבריבוי מקומות שבהם נאמר "אני ה'" בסיום ציווי, הפירוש הפשוט הוא אני הוא המצווה, וכדברי רש"י בר"פ וארא - לאחרי שמפרש "אני ה'", "נאמן לשלם שכר כו'" - "ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות כו'", היינו, שאין זה הפירוש הפשוט, ורק כשיש הכרח אזי מפרשים כפי הדרש (ראה גם לקו"ש חי"ב ע' 83 ואילך).

5) יט, ל. - וגם שם נאמר בלשון זה ממש, באותן תיבות, באותו ניקוד ובאותן הטעמים (שלפעמים גם הניקוד והטעמים משנים את פירוש הדברים).

6) כו, א.

לכם אלילים גו' את שבתותי תשמרו", "כנגד זה הנמכר לנכרי, שלא יאמר הואיל ורבי מגלה עריות .. עובד כוכבים .. מחלל שבת*, אף אני כמותו",

[כי על־פי תורה הוא משועבד לרבו[7], ועד שמצינו בזהר בפרשתנו[8] שעבדים פטורים מ"עול מלכותא דלעילא" ופטורים מן המצוות, ולכן יכול להיות קא־סלקא־דעתך שמותר לו לעבור על ג' ענינים אלו המותרים לרבו:

גילוי עריות (שרבו מותר בהן**) - כיון שצריך לעבדו גם בלילה, וכפי שמצינו[9] בעבד הנמכר לישראל, שרבו מוסר לו שפחה כנענית***; עבודה־זרה (באופן של שיתוף שם שמים ודבר אחר) - כיון שצריך לעבוד בתור עבד (ולא אומן וכיוצא בזה), מפני שהוא טפל וקנינו דרבו, ורבו (שעובד ומקריב לשמש בשביל שיצמחו פירותיו) מחשיב עצמו טפל וקנינו של אלקי מצרים, ואם כן, גם הוא משועבד לעבודה־זרה, וכמו שיש בכלל מאתיים מנה[13], ובדוגמת שעבודא דרבי נתן[14]; וחילול שבת (שלא זו בלבד שמותר לרבו, אלא חייב לעבוד בשבת) - כיון שצריך לעבדו גם בשבת],

"לכך נאמרו מקראות הללו"[15], שעל דרך הפשט הם מיותרים לגמרי (שהרי כבר נאמרו בפרשת קדושים) - ללמד שגם "הנמכר לנכרי" חייב בהם****.

ומסיים: "אני ה'", "נאמן לשלם שכר"[18] - שגם "הנמכר לנכרי" שמצבו בגילוי הוא "כמותו", שמקבל

---

*) הסדר בפירוש רש"י: גילוי עריות, עבודה זרה וחילול שבת (ובפרט שזהו שינוי לגבי תו"כ) - יש לומר בפשטות, מפני ש"רבו" היה שטוף ביותר בעריות (ערות הארץ), פחות מזה - בעבודה־זרה, פחות יותר - בחילול שבת, כמובן (ובתו"כ - הלכה - מקדים החמור ביותר: עבודה זרה, אחר־כך גילוי עריות וכו').

**) מה־שאין־כן עריות האסורות לרבו (היינו לכולי עלמא, כולל גם עבדי רבו, ואין מקום אפילו לקא־סלקא־דעתך דהיתר. ועוד) אין מקום שרבו ידרוש זה ממנו.

***) על דרך ההלכה יש מקום לשקלא־וטריא בנמכר לנכרי אם מותר בשפחה כנענית (ראה 'לקוטי שיחות' שבפנים הערות 21־1019), אבל, המדובר הוא (1) בלימוד על דרך הפשט, (2) לדעת רש"י[11] שהוא פרשן ולא פוסק[12], אפילו בפירושו על הש"ס, ועל־אחת־כמה־וכמה בפירושו על התורה.

****) ועל־דרך־זה יל"פ בפשטות בנוגע ל"מקדשי תיראו"[16] - שאפילו ישלחו רבו לבנות בית המקדש, גם כן אסור (וכפירוש רש"י בפסוק שלפני זה[17]). וכמו שגם בנוגע לעבודה־זרה מפרט: "אלילים ופסל גו'".

---

7) והיינו, דכיון שמכר את עצמו להנכרי, צריך לעמוד בדיבורו ולהיות משועבד אליו - אם בכדי שלא יהי' חילול השם (ראה גם פרש"י פרשתנו שם, מח), וכהמעשה דשמעון בן שטח (ראה ירושלמי ב"מ פ"ב ה"ה, ובפני משה שם), או שבכלל צריך לעמוד בדיבורו כדי להיות אדם ישר ("אַ ערלעכער מענטש"), הן בין אדם למקום והן בין אדם לחבירו.

8) ח"ג קח, א. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ע' 115 ואילך. וש"נ.

9) פרש"י משפטים כא, ד. ועוד.

10) בנוגע לשקו"ט אם אפשר שיהי' לנכרי שפחה שלו (ראה הערה 19 שם) - העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: אין הזמ"ג לעיין, אבל כמדומה שלכל הדעות כיבוש מלחמה מועיל גם לעכו"ם.

11) בנוגע לשקו"ט אם יש מקום להתיר שפחה לנמכר לעכו"ם, מאחר שאין העכו"ם קונה ישראל אלא למעשה ידיו - כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: אפשר שגם בתור פוסק ס"ל לרש"י שולדות הם בכלל מעשה ידיו.

12) יד מלאכי כללי רש"י ס"ב. וש"נ.

13) ב"ק עד, א. ב"ב מא, ב.

14) פסחים לא, א. וש"נ.

15) ומה שלא נזכר בקרא גם גילוי עריות - כי אצל עבד יש אמנם אופן ש"שרא לן כוותי" (חולין קט, ב), שהרי רבו מוסר לו שפחה כנענית, כנ"ל.

16) לאו דוקא בפירוש רש"י, כי הקושיא היא גם בתו"כ.

17) ושם: "ואבן משכית גו' להשתחוות עלי'", "אסרה תורה .. חוץ מן המקדש".

18) כי אי אפשר לפרש בפשטות, אני הוא המצווה (כנ"ל הערה 4) - כיון שענין זה יודעים כבר מהציווי שנאמר בפ' קדושים, משא"כ כאן שנכפל הציווי "כנגד זה הנמכר לנכרי, שלא יאמר הואיל ורבי כו'", שאף שנצטווה מקודם על ע"ז, בכ"ז סבור שפטור עתה מזה, בגלל השעבוד לרבו ע"פ תורה, והיינו, שרוצה לקיים ציווי ה', אלא שיש לו קושיא וסתירה בדבר מצד חיוב התורה.

השפעה דרכו (ולא משם הוי' שלמעלה מהטבע), יזכה לקבל תשלום השכר, כי מצד עצמותו, "אני הוי'", אין הגבלות - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס[19] ב'לקוטי שיחות' חלק ז עמוד 175 ואילך.

ג. וההוראה מכל הנ"ל בעבודתינו:

כללות המעמד ומצב של בני ישראל בזמן הגלות הוא בבחינת "לעבדים ולשפחות נמכרנו"[20]. ובהדגשה יתירה - אצל אלו מבני ישראל שרוב היום אינם נמצאים בד' אמות של תורה, אלא בבית־המסחר או בית־הפקידות וכיוצא בזה.

וכיון שכן, טוען יהודי: כיצד תובעים ממנו לקבל עליו "עול תורה" ו"עול מלכות שמים", בשעה שמטילים עליו "עול דרך ארץ"?! - אם הקדוש־ברוך־הוא רוצה שיקבל עליו "עול תורה" ו"עול מלכות שמים", עליו ליטול ממנו "עול דרך ארץ"[21], ואי אפשר - טוען הוא - שיהיו ב' ענינים אלו יחד, להיותם בסתירה זה לזה.

כאשר יש ליהודי "עול מלכותא דלעילא", ומרגיש ש"ה' נצב עליו ומלא כל הארץ כבודו ומביט עליו ובוחן כליות ולב כו'"[22] - אין מקום שיהיה עליו עול ומורא של בשר־ודם; ואם יש עליו עול ומורא של בשר־ודם, הרי זה בסתירה לעול מלכות שמים.

וכפי שמצינו שכאשר אוריה החתי קרא ליואב בתואר של כבוד בפני דוד המלך, נתחייב מיתה, בגלל שזוהי מרידה במלכות דוד[23]. ועל־אחת־כמה־וכמה כשמדובר בנשיאת עול תמידי של בשר־ודם.

ועל זה אומרים לו, שהקדוש־ברוך־הוא כבר הבהיר זאת: עוד לפני שבני ישראל גלו מארצם ובאו למעמד ומצב ש"לעבדים ולשפחות נמכרנו" - כבר צוה הקדוש־ברוך־הוא "אל תפנו אל האלילים גו'", "את שבתותי תשמורו וגו'", גם למי שנמצא במעמד ומצב ש"נמכר לנכרי". וכאשר מבהירים זאת מלכתחילה, הרי זה מועיל גם בנוגע לזמן הגלות, שגם אז יוכלו בני ישראל לקבל על עצמם "עול מלכותא דלעילא".

ד. ובפרטיות יותר:

עיקר הענין ד"לעבדים ולשפחות נמכרנו" בחיי היום־יום הוא - לא בהתחלת היום, בעת התפלה וקביעת עתים לתורה, אלא אחר־כך, בהמשך היום, כאשר יוצאים לעסוק בעניני העולם - "הנהג בהן מנהג דרך ארץ"[24]. ובכדי שבמשך היום, כשיש עליו עול דרך ארץ, יהיה עליו עול מלכות שמים - יש צורך להבטיח זאת מיד בהתחלת היום.

וזהו גם הביאור במה שכתוב בתניא[25] ש"צוה משה רבינו עליו־השלום .. לדור שנכנסו לארץ לקרות קריאת שמע פעמים בכל יום לקבל עליו מלכות שמים במסירת נפש כו'" - דלכאורה אינו מובן[26]:

מזה שרבינו הזקן מדגיש בעצמו שציווי זה היה "לדור שנכנסו לארץ", מובן, שזהו ציווי שקשור עם הכניסה לארץ דוקא. שכן, בהיותם במדבר, במעמד ומצב שאין להם עסק עם עניני עולם הזה, אין צורך באזהרה מיוחדת ("אַ ספּעציעלע באַוואָרעניש") בנוגע לקבלת עול מלכות שמים; ורק בכניסתם לארץ,

---

ועפ"ז יש לומר בפירוש "נאמן לשלם שכר" - שקאי על שכר מיוחד (ע"ד "לפום צערא אגרא" - אבות פ"ה מכ"א) על קיום הציווי מתוך קבלת עול ואתכפיא, אף שאינו מבין זאת בשכלו בגלל הקושיא כו'* - שנמשך מבחי' "אני", שלמעלה גם מהוי'.

19) בשילוב שיחות ש"פ משפטים וש"פ עקב תשכ"ח (וצויין שם בטעות גם לש"פ בהו"ב תשכ"ד).

20) אסתר ז, ד.

21) ראה אבות פ"ג מ"ה.

22) תניא רפמ"א.

23) שבת נו, א. וש"נ.

24) ברכות לה, ב.

25) ספכ"ה.

26) ראה גם "מ"מ, הגהות והערות קצרות" לתניא שם (ע' קנז ואילך). וש"נ.

---

*) ולהעיר מדיוק הלשון "נאמן לשלם שכר" – שהצורך בענין הנאמנות הוא כאשר עדיין לא רואים את השכר (וכמו בר"פ וארא (כנ"ל הערה 4), שבאותה שעה לא ראו בנ"י את השכר, ואדרבה, היו להם צרות צרורות כו').

שאז מתחילים לעסוק בענינים ארציים, החורש והזורע וכו', שאז ישנו "עול דרך ארץ" - אזי יש צורך להזהיר ולהבטיח הענין דקבלת עול מלכות שמים.

ואם כן, למה הוצרך להיות הציווי על־ידי משה רבינו, ובהיותם במדבר - ולא על־ידי יהושע, ובשעת כניסתם לארץ, כמו שאר הציוויים הקשורים עם הכניסה לארץ?

והביאור בזה - שהענינים הקשורים עם הכניסה לארץ עצמה, היו אמנם על־ידי יהושע; אבל הציווי שעל ידו תהיה הכניסה לארץ כדבעי, צריך להאמר לפני הכניסה לארץ. בשעה שעוסקים כבר בענינים ארציים - אזי כבר מאוחר; יש צורך לצוות על זה כשנמצאים עדיין במדבר, שאז הראש עדיין פנוי כו'.

ועל־דרך־זה בנוגע לעבודה שבכל יום - שתיכף בהתחלת היום, קודם שיש עליו "עול דרך ארץ", צריך לקבל על עצמו עול מלכות שמים במסירת נפש, על משך כל היום כולו. ואז, הנה גם במשך היום, גם בשעה שיש עליו "עול דרך ארץ", יהיה עליו עול מלכות שמים. ולמרות שעל־פי שכל תהיה אצלו קושיא: איך יכולים להיות שניהם יחד - אין זה מפריע לעבודה בפועל ממש.

ה. (וסיים כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א:)

כיון שהגיעו ונמצאים כאן תלמידים שלומדים עתה בישיבה[27], ומחנכים אותם באופן שגם לאחרי צאתם מבין כתלי הישיבה לא יתפעלו מ"עול דרך ארץ", מהטענה שכיון שנמצאים באמריקא, הרי אמריקא היא שונה ("אַמעריקע איז אַנדערש"...), וצריכים לוותר על פרט זה וענין זה כו' - יאמרו לחיים, וינגנו ניגון שמח[28].

* * *

ו. בהמשך להמדובר לעיל בנוגע לפירוש רש"י על הפסוק "את שבתותי תשמורו גו' אני ה'" שבפרשתנו, ולא על פסוק זה שנאמר בפרשת קדושים - הנה גם המאמר דיבור־המתחיל את שבתותי גו' שב'לקוטי תורה' הוא (לא בפרשת קדושים, אלא) בפרשתנו דוקא[29].

ובנוגע לה'לקוטי תורה', הנה אלו שסיימו את לימוד ה'לקוטי תורה' דפרשה זו, וכן אלו שיסיימו את הלימוד קודם הבדלה (ומסתמא ישנם כאלו שהתעוררות זו תסייע להם לסיים את לימוד ה'לקוטי תורה'...) - יאמרו "לחיים"[30].

ז. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל את שבתותי תשמרו וגו'.

27) הכוונה לקבוצת תלמידים מישיבת אחי תמימים בעיר בוסטון (המו"ל).

28) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ב ע' 365.

29) מא, א ואילך.

30) ראה גם לעיל ע' 140. וש"נ.

המשך ביאור למסכת קידושין ליום חמישי עמוד ב

מקשה הגמרא, **וְהָאִיכָּא** – והלא היה בין גיבורי דוד 'אוּרִיָּה הַחִתִּי', **מַאי לַאו** – האם נקרא חתי משום **דְּאָתֵי** [־שבא] **מֵחֵת** ונולד מגויים. מתרצת הגמרא, **לֹא** משום שבא מחת, אלא משום **דְּיָתִיב** – שהיה גר **בְּחֵת**, והיה מיוחס.

מקשה הגמרא, **וְהָאִיכָּא** – והלא היה בין גיבורי דוד 'אִתַּי הַגִּתִּי', והיינו שבא מגת ונולד מגויים, **וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי** – ואם תאמר גם כאן שהכוונה **דְּיָתִיב** – שהיה גר **בְּגַת**, והיה מיוחס, **וְהָא אָמַר רַב נַחְמָן, אִתַּי הַגִּתִּי בָּא וּבִטְּלָהּ** לכתר 'מלכם' – שהיה העבודה זרה של בני עמון, כדי שיותר לדוד להשתמש בו. ורק גוי יכול לבטל עבודה זרה. **וְעוֹד** קשה, **שאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אַרְבַּע מֵאוֹת יְלָדִים** – בחורים **הָיוּ לוֹ לְדָוִד** בצבאו, **וְכוּלָּם בְּנֵי** נשים נכריות **יָפַת תּוֹאַר הָיוּ**, שהותר לבא עליהן במלחמה, **וְכוּלָּם** נהגו כגויים, **וּמִסְתַּפְּרִים קוֹמֵי** – את השערות שלפניהם, **וּמְגַדְּלִים** את שערות הַבְּלוֹרִית שמאחורי ערפם **הָיוּ, וְכוּלָּם יוֹשְׁבִים בִּקְרוֹנִיּוֹת** [־ עגלות] **שֶׁל זָהָב, וְהָיוּ מְהַלְּכִים בְּרָאשֵׁי הַגְּיָסוֹת** – גדודי החיילים היוצאים למלחמה, **וְהֵן הֵן כַּעֲלֵי אֶגְרוֹפִים** – הזרוע והכח **שֶׁל בֵּית דָּוִד**. הרי שלחמו בחיילותיו גם שאינם מיוחסים.

מתרצת הגמרא, **דְּאָזְלֵי לְבַעוּתֵי עָלְמָא** – היו הולכים רק כדי להפחיד את האויבים:

נאמר בתורה לענין כהן שנשא אשה הפסולה לו (ויקרא כא טו) 'וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו', שהנולד מביאה זו פסול לכהונה, כלומר, אם הוא זכר אינו קדוש בקדושת כהונה, ואם היא נקבה, אסורה להינשא לכהן. משנתינו באה לברר את דין הבנות הנולדות מן החללים הפסולים לכהונה, האם גם הן נפסלות או שהן בשירות. עוד מבארת משנתינו את דין הבת של גר וגיורת, האם היא מותרת לכהונה.

לקוטי שיחות פרשת בהר כרך יז

א.
כל המצוות "כללותיהן ודקדוקיהן מסיני"

בתחילת הפרשה מתעכב רש"י על המילים "בהר סיני"[1] ומפרש: מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצוות נאמרו מסיני, אלא מה שמיטה נאמרו כללותי' ופרטותי'[2] ודקדוקי' מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני" — כלומר: זה שנאמר במפורש בשמיטה שהיא נאמרה בהר סיני (אף ש"כל המצוות נאמרו מסיני"), הוא כדי ללמד ממנה על כל שאר המצוות, שבדיוק כמו ששמיטה כללותי' ופרטותי' ודקדוקי' נאמרו מסיני, כך גם כל המצוות — כללותיהן ופרטותיהן ודקדוקיהן מסיני.

לאחר מכן אומר רש"י: "כך שנויה בתורת כהנים, ונראה לי שכך פירושה לפי שלא מצינו שמיטת קרקעות שנשנית בערבות מואב במשנה תורה[3] למדנו שכללותי' ופרטותי'[4] כולן נאמרו מסיני, ובא הכתוב ולמד כאן על כל דיבור שנדבר למשה שמסיני היו כולם כללותיהן ודקדוקיהן וחזרו ונשנו בערבות מואב".

זאת אומרת, רש"י בא להבהיר[5]: זה שאנו יודעים אשר "כל המצוות נאמרו מסיני"[6], הוא רק בנוגע לכללותיהן, ויש צורך בראיה שכן הוא גם ביחס לדקדוקיהן — ואת זה לומדים משמיטה. אך קשה: מהו ההכרח שהנאמר "בהר סיני" לגבי שמיטה בא ללמד גם על שאר המצוות (שגם דקדוקיהן מסיני), הרי מדובר כאן רק בנוגע לשמיטה?

לכן אומר רש"י — מכיוון ששמיטת קרקעות אינה כתובה במשנה תורה, יכולנו לדעת גם בלי המילים "בהר סיני" ש"פרטותי' ודקדוקי'" של שמיטה נאמרו מסיני. ממילא מתעוררת השאלה, מה באות להשמיענו התיבות "בהר סיני"? ומזה מוכח כי הדבר אותו "בא הכתוב ולמד כאן"[7] אינו בנוגע לשמיטה שהיא נאמרה מסיני, כי־אם בנוגע ל"כל דבור שנדבר למשה, שמסיני היו כולם כללותיהן ודקדוקיהן וחזרו ונשנו בערבות מואב".

ב.
פירוש רש"י - כדעת רבי עקיבא ב'תורת־כהנים'?

כפי שלומדים את רש"י בפשטות — וכך אכן לומדים מפרשי רש"י — עולה:

א) שאלתו של רש"י היא אותה השאלה של ה'תורת־כהנים' — לשם מה אומר הפסוק לגבי שמיטה שהיא נאמרה בהר סיני. ב) בתירוצו של רש"י — לפי ה'תורת־כהנים', ש"בהר סיני" משמיענו שכל המצוות (כללותיהן ודקדוקיהן) מסיני — בא לשלול את דעת ר' ישמעאל[8] אשר רק "כללות נאמרו בסיני" ואילו "פרטות באהל מועד", והוא מתאים

---

1) בדפוס שני מעתיק גם "וידבר ה' אל משה". וברש"י כת"י מעתיק תיבת "לאמר".

2) כ"ה בדפוסי רש"י שלפנינו (ובתו"כ, דפוס א' וב' דרש"י — ליתא). וי"ל:

בפרטיות — כשמדייקין ביותר בלשון ובסגנון: כלל — "והשביעין תשמטנה ונטשתה" (משפטים כג, יא): פרט — תזרע, תשמור (פרשתנו כה, ד): דקדוק — "לא תקצור" — להיות מחזיק בו (פרש"י פרשתנו שם, ה).

אבל בכללות יותר, הן "פרט" הן "דקדוק" — כולל שניהם [ולכן בתו"כ הל' — "דקדוקי'" ובש"ס (דלקמן הערה 8) — "פרטות" — כי בשניהם הכוונה לשניהם],

ולאחר שמבאר רש"י בתחילה כל החלוקות — אטי כי רוכלי' כו'*.

וראה עוד (בפירוש "פרטותי' ודקדוקי'") — רמב"ם, רא"ם, גו"א, מהרי"ק (ירושלים תשל"א), באר מים חיים (לאחי המהר"ל), ס' הזכרון. ועוד. שיחת ש"פ נשא תשכ"ט (נעתק חלקה בלקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 39 הערה 45. חי"ג ע' 93 הערה 5).

3) דלא כדעת רבי (מו"ק ב, ב. גיטין לו, א. קידושין לח, ב) דבשתי שמיטות הכתוב מדבר, אלא כדעת רבנן דפליגי עליו, וכמ"ש ברע"ב כאן.

4) כ"ה ברוב הדפוסים. ובדפוס א' דרש"י ובכמה כת"י דרש"י: "ופירושי'". ועפ"ד לכאורה קאי על הפירושים בתושבע"פ. וראה לעיל הערה 2 ובס' שנסמנו שם.

5) דבק טוב, נימוקי שמואל ושפ"ח. וראה רא"ם, משכיל לדוד. ועוד.

6) במפרשי רש"י (ותו"כ) כ' דרש"י (והתו"כ) סמך על מש"נ בס"פ בחוקותי "אלה המצות גו' בהר סיני" (או — שם כו, מו). אבל מזה שרש"י לא הזכיר כלל פסוק זה (שנאמר לאחרי פ' בהר) מוכח שהוא מובן מהנאמר לפנ"ז. וי"ל דמוכרח ע"פ פשט, דאל"כ מה עשה משה בהר מ' יום ומ' לילה**. וכן מוכח מכמה כתובים. ואכ"מ.

7) בכמה מפרשי רש"י (רע"ב, רא"ם, ק"א (לתו"כ), לבוש, דבק טוב, ועוד) כ' דנלמד במדה "כל דבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל כו'", ואחרים (ראב"ד לתו"כ, גו"א, ט"ז, משכיל לדוד. ועוד) כ' דנלמד מהיקש או גז"ש כו' — אבל ברש"י (וכן בתו"כ) לא נזכר כלל הכתוב ד"אלה המצות גו'", כנ"ל בהערה הקודמת.

ופשוט שהכוונה כמפורש ברש"י "לפי כו' למדנו כו' ובא הכתוב ולימד כאן על כל כו'" — היינו מיתור דקרא (וכמו שהאריך בנמוקי שמואל דנלמד באם אינו ענין לגופו כו'***. וראה גם מהרי"ק ורע"ב (בפי' הא') כאן).

8) חגיגה ו, סע"א ואילך. סוטה לז, ב. זבחים קטו, ב.

---

*) ובכמה כת"י דרש"י (וכן בלשון רש"י שברמב"ן ובראב"ם) הגירסא גם בהמשך דברי רש"י: אף כולן כללותיהן ופרטיהן ודקדוקיהן מסיני.

**) והחידוש בפרש"י ר"פ משפטים – הוא לענין פרטי המצות שבפרשה.

***) ומ"ש שם שכ"פ בגו"א – צ"ע, שהרי בגו"א שולל הפי' שכוונת רש"י היא באם אינו ענין כו'. ומפרש שנלמד בהיקש כנ"ל בפנים ההערה. ובס' הזכרון כאן: בהר סיני מיותר. ללמדנו על דרך בנין אב שגם כל המצות כו'.

איפוא לדעת ר׳ עקיבא[8] אשר ״כללות ופרטות נאמרו בסיני״[9].

ברם, לפי זה צריך להבין:

א) מאחר ושאלתו של רש״י היא מדוע נאמר ״בהר סיני״ לגבי שמיטה, היה עליו להתעכב לא רק על המילים ״בהר סיני״, אלא להעתיק גם את המילים המוכיחות כי עיקר הקושיא היא על שמיטה, מהפסוק השני בפרשה בו מדובר אודות שמיטה (או לכל הפחות להוסיף ״וגו׳״) – שהרי השאלה אינה על המילים ״בהר סיני״ כשלעצמן, אלא מדוע נאמרו מילים אלו לגבי שמיטה[10]?

ב) מאחר וחידושו של רש״י הוא, שהפרטים נאמרו (בהר סיני, ו)לא באוהל מועד כדעת ר׳ ישמעאל, אם כן, כיצד מביא הוא כראי׳ לכך שנאמרו בהר סיני את העובדה ש״לא מצינו כו׳ שנשנית בערבות מואב״ – הרי מכאן אין כל הוכחה שהם לא נאמרו באהל מועד[11]?!

לכל הפחות היה לו לומר ״לא מצינו כו׳ שנשנית באוהל מועד ובערבות מואב״.

ג) כמו כן בסיום דברי רש״י ״וחזרו ונשנו בערבות מואב״: הרי הדיון כאן הוא האם הפרטים נאמרו בסיני או באהל מועד – היה רש״י צריך איפוא לומר ״וחזרו ונשנו באוהל מועד״?

ד) מהי אריכות הלשון ״ונראה לי שכך פירושה לפי שלא מצינו וכו׳״ – ובפרט שאין זה עניינו של רש״י לפרש את ה׳תורת כהנים׳[12]?

חייבים אם כן לומר, כי ניתן לומר פירוש שונה בדברי ה׳תורת כהנים׳, ולפיו לא היה רש״י רואה נכון להביאו כאן (כי לפי אותו פירוש אין דברי ה׳תורת כהנים׳ קשורים לפשוטו של מקרא); ולכן אומר ״ונראה לי שכך פירושה״, כי דווקא לפי פירושו קשורים דברי ה׳תורת כהנים׳ בפשוטו של מקרא. יש אם כן להבין מהו הפירוש שאפשר ללמוד ב׳תורת כהנים׳ שאינו לפי פשוטו של מקרא, פירוש אותו שולל רש״י, ולומד ב׳תורת כהנים׳ פירוש אחר?

ג.
דיוקים נוספים בלשון רש״י

כמו כן ישנם כמה דיוקים בלשון רש״י – ומהם:

א) בתחילת דבריו כותב ״מה ענין שמיטה אצל הר סיני״, אך לאחר מכן משתמש בקביעות בלשון ״מסיני״[13] בהשמטת המילה ״הר״[14]?

ב) כאשר רש״י מפרש ״בא הכתוב ולמד כאן על כל דבור ודבור כו׳ שמסיני היו כולם כו׳״, הוא מוסיף ״(על כל דבור) שנדבר למשה״ – שלכאורה הוא יתור לשון? ובפרט, שב׳תורת כהנים׳ אותו מפרש רש״י (״ונראה לי שכך פירושה״) נאמר ״אף כולן כו׳״ ולא נאמר ״שנדבר למשה״.

ד.
אוהל מועד - הוא ״בהר סיני״ שבפסוק

והביאור בכל הנ״ל:

שאלתו של רש״י איננה מדוע ״בהר סיני״ נאמר לגבי שמיטה, אלא המילים ״בהר סיני״ עצמן[15] – שהקושי בהן מתעורר עוד לפני שיודעים על איזו מצוה מדובר כאן [וזה שרש״י מביא את שאלת ה׳תורת כהנים׳ ״מה ענין שמיטה אצל הר סיני״, הוא משום שעל־ידי השאלה והתירוץ של ה׳תורת כהנים׳ מתיישבת ממילא גם הקושיא בפשוטו של מקרא – ״בהר סיני״ מה משמיענו?] והשאלה היא:

מהקמת המשכן ואילך היו כל דיבורי ה׳ אל משה לא בהר סיני, אלא באוהל מועד, וכפי שרש״י אמר זאת בפירוש כבר לפני כן (בפרשת תשא[16]): ״ומשהוקם לא נדבר עמו עוד אלא מאוהל מועד״. וכיצד יתכן שלאחר כל הפרשיות והסדרות של ספר ויקרא (שפתיחתו ״ויקרא גו׳ מאהל מועד״) נאמר ״וידבר גו׳ בהר סיני״?

---

9) וכמ״ש ברא״ם* ומשכיל לדוד כאן. וכן מוכח במפרשי רש״י שכ׳ דרש״י בא לשלול אוהל מועד.

10) לשון רש״י ״מה ענין שמיטה אצל הר סיני״ (ולא ״הר סיני ל״ל״ או ״מה ענין הר סיני אצל שמיטה״) – ראה רא״ם, גו״א, ק״א. ועוד. וראה ס׳ השיחות תשמ״ח ח״ב (קה״ת, תשמ״ט) ע׳ 456.

11) ובק״א נמוקי שמואל כאן כ׳ דזוהי כוונת הרמב״ן בקושייתו הא׳ על פרש״י.

12) אף שהוצרך לפרש ״לפי שלא מצינו כו׳״ כנ״ל בפנים ס״א – מ״מ מלשון רש״י ״כך שנוי׳ בתו״כ ונ״ל שכך פירושה״ מוכח, שבא לשלול פי׳ אחר בתו״כ.

13) ועד״ז בתו״כ מתחיל ״בהר סיני״ ומסיים ״בסיני״.

14) אף שי״ל שמקצר בלשונו (ומתחיל ״בהר סיני״ – כלישנא דקרא). ועדמש״נ (ברכה לג, ב) ה׳ מסיני בא. וכל׳ חז״ל בכ״מ. וראה פרש״ר ר״פ משפטים. בחוקותי כו, מו.

15) ובמשכיל לדוד כ׳: ״הרגש שמבחוץ בזה דלמאי נ״מ הודיענו הכתוב בזה טפי מכל שאר המצות באיזה מקום נאמרה. ושוב מקשה רש״י כו׳ מה ענין שמיטה כו׳״, עיי״ש.

16) לג, יא.

*) וכ״כ באוה״ת ויקרא (כרך ב׳) עה״פ בשם הק״א (ולכאורה הוא מדברי הרא״ם שהעתיק בק״א שם). וצ״ע במ״ש באוה״ת שם: ומבואר בילקוט שזהו מהת״כ.

בדוחק גדול היה אפשר ללמוד, שהפרשה נאמרה לפני כל הסדרות הקודמות של ספר ויקרא, לפני הקמת המשכן, והעובדה שהיא כתובה בפרשתנו – הוא משום ש"אין מוקדם ומאוחר בתורה"[17] (וכך מבאר ה'אבן עזרא'[18]). אך ביאור זה כלל אינו "חלק", לפי שבתירוץ "אין מוקדם ומאוחר בתורה" משתמשים רק בלית ברירה (וצריך להיות טעם כלשהו לכך), אך עד כמה שניתן משתדלים ללמוד את הסדרות והפרשיות כסדרן, ובפרט – על פי פשוטו של מקרא[19].

בדרך הפשט קשה גם לבאר (כמו הרמב"ן[20]), שדיבור ה' אל משה היה בהר סיני (ובו אמר לו את כל הפרשה לפרטיה), אך הפרשה נכתבה כאן (לאחר פרשת אמור) משום שמשה מסר ציווי זה (של שמיטה ופרטיה) לעם ישראל רק אז[21] (לאחר המעשה של "בן אשה ישראלית") – לפי שמפשטות לשון וסדר הכתובים עולה, שה"וידבר הוי' אל משה" היה לאחר הסדרות הקודמות, לאחר פרשת אמור.

קשה מאוד לפרש שמשה מסר לבני ישראל את הדיבור לאחר ריבוי חדשים מאז שקיבלו – בהתאם לפירוש רש"י קודם לכן[22] ש"ענשו הכתוב" על כך שלא אמרו בזמנו – אף שניתן לחלק כי שם הדבר היה נוגע למעשה.

ולכן לומד רש"י, שפרשת בהר אכן נאמרה למשה לאחר הסיפור של בן אשה ישראלית. אם כן מהו שנאמר כאן "בהר סיני" – זה משום שבני ישראל היו אז עדיין ליד הר סיני, לפני "ויסעו בני ישראל למסעיהם ממדבר סיני"[23], ולכן גם הדיבור שנאמר אז באוהל מועד מתואר בפסוק "וידבר.. בהר סיני"[24]. ובפרט שהמדבר נקרא בשם "מדבר סיני" – על שם הר סיני שבו.

אמנם, מפאת החידוש בדבר – שבביטוי "הר סיני" הכוונה לאוהל מועד משום שהיה "נגד ההר" בחניית מדבר סיני – לכן מסתייע רש"י ומביא מדברי ה'תורת כהנים', אשר לפי הפשט של רש"י ב'תורת כהנים' – "ונראה לי שכך פירושה" – מוכרח אשר "בהר סיני" כאן הכוונה למדבר סיני, כדלקמן.

ה.

ההוכחה לפירוש, מדברי ה"תורת כהנים"

התורת כהנים אומר, שמהנאמר "בהר סיני" לגבי שמיטה לומדים כי גם כל[25] המצוות "נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני". זאת משום, שהנאמר "בהר סיני" לגבי שמיטה אינו חידוש – כפי שרש"י מפרש שגם ללא המילים "בהר סיני" היינו יודעים "(למדנו) שכללותי' ופרטותי' כולן נאמרו מסיני" – חייבים אם כן לומר, שהנאמר כאן "בהר סיני" (לא בא ללמדנו על שמיטה, אלא) "בא הכתוב ולמד כאן על כל דיבור כו'".

מנין כה פשוט לגבי שמיטה עצמה (גם אילולא המילים "בהר סיני") שכללותי' ופרטותי' כולן נאמרו מסיני? – זה תלוי כיצד נפרש את המילים "בהר סיני": אם נפרש ש"בהר סיני" הכוונה על הר סיני עצמו – יש צורך במילים "בהר סיני" כדי ללמדנו על שמיטה עצמה, כי בלעדן היינו לומדים שהיא נאמרה באהל מועד – משום שהפרשה כתובה לאחר הקמת המשכן [וכאמור לעיל סעיף ב', שהעובדה ש"לא מצינו כו' שנשנית בערבות מואב", אינה ראי' שהיא נאמרה בהר סיני]. ומכיוון שיש צורך במילים "בהר סיני" ללמד על מצות שמיטה עצמה – ממילא אי אפשר ללמוד מהם על שאר המצוות[26].

לכן מוכרח שלפי ה'תורת כהנים' "בהר סיני" פירושו – מדבר סיני. ומכיוון שהעובדה שפרטותי' של שמיטה נאמרו במדבר סיני (שבזה נכללים הן הר סיני והן אהל מועד), ברורה לנו גם אם לא היה נאמר "בהר סיני" [כי "לא מצינו שמיטת קרקעות שנשנית בערבות מואב"[27]]; בהכרח אם כן לומר שהמילים "בהר סיני" באות ללמד על מצוות אחרות, שגם הם נאמרו ב(מדבר) סיני, כמו שמיטה.

---

17) שכלל זה הובא כו"כ פעמים בפרש"י עה"ת, לדוגמא: בראשית ו, ג. וישלח לה, כט. ועוד. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 125.

18) וראה גם דעת זקנים בעה"ת, רשב"ם, ספורנו וחזקוני כאן.

19) להעיר מפרש"י בראשית ו, ג: וא"ת כו'. ס"פ נח: ולמה הקדים כו'. ועוד.

20) וראה גם אברבנאל כאן.

21) היפך לימוד הכתוב בהנהגת משה בעת מ"ת – לפי פרש"י יתרו (יט, יד). ולהעיר ג"כ מפרש"י שמות (ד, כד).

22) בשלח טז, כב.

23) בהעלותך י, יב.

24) ראה צו ז, לח: אשר צוה גו' בהר סיני (אף שהדיבור הי' "מאהל מועד") וברמב"ן שם. וראה פרש"י בהעלותך ט, ד: כששמע פ' מועדים מסיני כו'. [וראה פרש"י במדבר (ג, א), פינחס (כח, ו). ואכ"מ].

ועפ"ז מובן בפשטות מש"נ בס"פ בחקותי "אלה המצות אשר צוה ה' גו' בהר סיני" – דקאי על כל המצוות שבספר ויקרא. וראה שם כו, מו: "אלה החוקים גו' אשר נתן גו' בהר סיני גו'", ובפרש"י שם: "שכולם.. בסיני".

25) לבד מפ' נחלות שנתחדשה ע"י טענת בנות צלפחד בערבות מואב (פינחס כז, א ואילך), קרבנות דפ' פינחס – כבפרש"י שם (כח, ב). ועוד. ועפ"ז מובן דיוק פרש"י "בערבות מואב במשנה תורה".

26) וכקושיית הרא"ם, גו"א, נמוקי שמואל, שפ"ח. ועוד.

27) ולכן אין לומר אפילו בדוחק גדול שהוא ע"ד מש"נ בפ' בשלח (טז, לה) ובנ"י אכלו (ל' עבר) את המן ארבעים שנה, שנכתב שם כדי לסיים ענין המן.

[ופירוש זה תואם הן את דעת רבי עקיבא, והן את דעת רבי ישמעאל שפרטי המצוות נאמרו (לא על הר סיני, אלא) באהל מועד, במדבר סיני].

ו.
"בהר סיני" בא לשלול "בערבות מואב"

לפי זה, ש"בהר סיני" הכוונה למדבר סיני – מהו החידוש בכך שכללותיהן ודקדוקיהן של כל המצוות נאמרו מסיני; מה באים לשלול כאן? אומר רש"י, שהדבר בא למעט "ערבות מואב": מכיוון וכמה מצוות נאמרו "בערבות מואב במשנה תורה"; יכולנו לחשוב כי פרטי אותן מצוות נאמרו רק בערבות מואב – ועל כך לומדים מ"בהר סיני" הנאמר בשמיטה, שגם מצוות אלה שנשנו בערבות מואב (לא נאמרו שם בפעם הראשונה, אלא) "מסיני היו כולם כללותיהן ודקדוקיהן (והעובדה שנכתבו במשנה תורה היא) וחזרו ונשנו בערבות מואב".

וזהו מה שרש"י אומר "ונראה לי שכך פירושה": בזה מתכוין לשלול את ההבנה שהפרטים נאמרו בפעם הראשונה בהר סיני ולא באהל מועד (כפירושם של כמה מפרשים – הן מפרשי ה'תורת כהנים' והן מפרשי רש"י); כי אם הנאמר "בהר סיני" בא למעט שהפרטים נאמרו בערבות מואב, וכפי שרש"י עצמו מפרש, שהפירוש שלו מחדש – "לפי שלא מצינו כו' בערבות מואב כו' וחזרו ונשנו בערבות מואב".

ז.
"מסיני" - מהמדבר - ולא "מהר סיני"

על פי זה מובנים גם דיוקי הלשונות בפירוש רש"י (שהובאו לעיל סעיף ג'):

א) מה שאומר כמה פעמים "מסיני", ולא "מהר סיני" כלשון הכתוב: הוא מתכוין להדגיש בכך, שלפי פשוטו של מקרא – יודעים רק שהם נאמרו מסיני: או על ההר (כדעת ר' עקיבא), או לא בהר סיני, אלא באהל מועד. [רק בפעם הראשונה נאמר (ב'תורת כהנים' ו)ברש"י "מה ענין שמיטה אצל הר סיני", לפי שהשאלה "מה ענין כו'" היא על הפסוק בו נאמר "בהר סיני", לכן אומר שם "בהר סיני" כלשון הכתוב].

ב) לשון רש"י "ובא הכתוב כו' כל דבור שנדבר למשה": בזה מדגיש, שהחידוש של 'תורת כהנים' ש"כולן נאמרו כו' מסיני" (שהכוונה למדבר סיני כנ"ל), הוא בנוגע למצוות שנאמרו בערבות מואב רק למשה – ולכן מוסיף רש"י "שנדבר למשה": כאן מדובר אודות מצוות שהדיבור שלהם היה רק למשה ולא לבני ישראל, כי המצוות שאמר משה במשנה תורה לבני ישראל היו "מפי עצמו"[28] – וכמו שנאמר "אשר דבר משה אל כל בני ישראל" בערבות מואב[29].

ח.
"כך פירושה" - בפשוטו של מקרא

על פי הנ"ל, שבפירושו (שהוא לפי פשוטו של מקרא) המתאים הן לדעת ר' עקיבא והן לדעת ר' ישמעאל, מפרש רש"י את ה'תורת כהנים' גם לדעת ר' ישמעאל ("כללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד"), מובנת יותר הוספתו "כך שנוי' ב'תורת כהנים' ונראה לי שכך פירושה":

הגמרא[30] אומרת כלל, "סתם ספרא [='תורת כהנים' הוא דברי] רבי יהודה.. וכולהו אליבא [=וכולם לפי שיטת] דרבי עקיבא" – ואם כן כיצד ניתן ללמוד את ה'תורת כהנים' כדעת ר' ישמעאל[31]? לכן חייב רש"י להבהיר: "כך שנוי' ב'תורת כהנים' ונראה לי שכך פירושה": אמנם הדבר נאמר ב'תורת כהנים', אך בכל זאת אפשר ללמוד כאן – לפי פשוטו של מקרא – באופן המתאים גם לשיטת ר' ישמעאל[32] (וכנ"ל סעיף ה').

ט.
דעת רש"י בחומש כרבי ישמעאל

ואולי יש לומר כי רש"י מפרש בחומש רק כדעת ר' ישמעאל ש"פרטים באוהל מועד" – ולכן שינוי לשונו "מסיני" במקום "בהר סיני", כדי לשלול שהפרטים נאמרו "בהר סיני" – משום ששיטה זו מתאימה יותר לדרך הפשט, דרכו של רש"י בפירושו לתורה[33]:

א) לפי הלימוד בדרך הפשט מסתבר, שפרטי המצוות נאמרו לבני ישראל במקום בו נכתבו בפירוש

---

28) מגילה לא, ב.

29) ר"פ דברים. פרש"י שם.

30) סנהדרין פו, א. וש"נ.

31) ולהעיר, דר"ש – שגם עליו איתא "כולהו אליבא דר"ע" – ס"ל בסוטה שם כר"ע דכללות ופרטות נאמרו בסיני.

32) ולהעיר מפי' הראב"ד לתו"כ: "ודלא כההוא תנא דאמר כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו כו'" – שמפרש התו"כ שלא אליבא דר"ע (אבל מטעם אחר, עיי"ש).

33) ראה גם לקו"ש חי"ג שבהערה 2, שרש"י ס"ל בפשש"מ כר"י דכללים נאמרו בסיני ופרטים באהל מועד. וגם פ' מקושש עצים ומגדף וכו' יוכיחו. וראה רש"י שה"ש ב, ד.

בתורה[34]; והיות ובתורה לא נאמר כי גם פרטי כל המצוות נאמרו בהר סיני, צריך שיהיה הכרח על דרך הפשט לומר כך [ולכן לומד רש״י שהחידוש והלימוד של ה׳תורת כהנים׳ ״כולן כו׳ מסיני״ הוא רק (א) שהמצוות של ערבות מואב (ב) נאמרו כבר במדבר סיני].

[לפי הסברה זו בשיטת רבי ישמעאל, תתורץ בדרך ממילא קושיית התוספות[35] על דברי רבי עקיבא ״כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו בערבות מואב״: ואם תאמר, מאי אצטריך למימר שלישי [=לשם מה צריך ר׳ עקיבא לומר שהמצוות נאמרו פעם שלישית] דערבות מואב והא לא איירי [=הרי אינו מדבר] ר׳ ישמעאל בערבות מואב כלל״ (והתוספות מתרץ ״משום סיפא נקט לה כו׳״).

אך על פי הנ״ל מובן: גם העובדה ש״נשתלשו בערבות מואב״ קשורה למחלוקת ביניהם – כי בדיוק כפי שרבי ישמעאל סובר שהפרטים לא נאמרו בהר סיני (היות ואין זה כתוב בתורה), כך גם לא נאמרו בערבות מואב[36]].

ב) ועיקר: ה״כללות״ של שמיטה נאמר עוד קודם ציווי המשכן על הר סיני[37] – ושש שנים תזרע גו׳ והשביעית תשמטנה גו׳, ובפרשתנו, שהיתה באהל מועד – נוספו ה״פרטות״. שזה מכריע כי בדרך הפשט ״כללות בסיני ופרטות באוהל מועד״.

י.

רבי ישמעאל ורבי עקיבא - עבודת צדיקים ובעלי תשובה

למרות שעל פי פשוטו של מקרא מתאימה יותר שיטתו של ר׳ ישמעאל, כנ״ל, אך (על דרך ההלכה) הדין הוא כרבי עקיבא, בהתאם לכלל[38]: הלכה כרבי עקיבא מחבירו.

ויובן זה בהקדים ביאור המחלוקת בין רבי עקיבא ורבי ישמעאל (על פי פנימיות הענינים):

החילוק בין רבי ישמעאל ורבי עקיבא (כפי שכבר דובר פעמים רבות[39]): רבי ישמעאל הי׳ כהן (גדול), ועבודתו הייתה באופן של (ויבדל גו׳ קדש הקדשים[40]) עבודת הצדיקים, ואילו רבי עקיבא היה בן גרים, ואופן עבודתו היה – עבודת בעלי תשובה[41].

וזה גם מה שר׳ עקיבא אמר[42] ״כל ימי הייתי מצטער כו׳ מתי יבוא לידי ואקיימנו״ – הוא עמד בתנועה של מסירות נפש[43] (לא רק בשעת קריאת שמע ובאמירת ״אחד״, אלא) ״כל ימי״:

עבודת הצדיקים מחייבת מסירות נפש בתחילת היום, בשעת קריאת שמע[44]. אך בכל היום העבודה היא בסדר והדרגה (אף שרושם ה׳מסירות נפש׳ צריך להיות בקיום כל התורה ומצוות; אך עצם העבודה היא בתורה ומצוות); אך מצד עבודת התשובה, להיותה נעלית ממדידה והגבלה[45], נמצאים תמיד – הן בעת

---

34) ומש״נ ״אלה דברי הברית גו׳ בארץ מואב״ (תבוא כח, כט) – ע״פ פשט קאי על מה שלפניו, וכאמרו ״אלה״, ולא שנכפלו עוה״פ מצות התורה*. ולכן הוכרח רש״י לבאר שם דכוונתו – ״שיקבלו עליהם את התורה באלה כו׳״, ומש״נ לאח״ז ״מלבד הברית גו׳ בחורב״ – אין הכוונה (כבמושכל ראשון) עשה״ד וציווי ופירוש המצות (דא״כ מהו ״מלבד״ – ולא הי׳ כ״ז במואב) כ״א ״קללות שבתו״כ שנאמרו בסיני״ (פרש״י. ומשנה מל׳ הכתוב ״בחורב״ וק״ל).

35) סוטה שם ד״ה ונשתלשו.

36) ואף שגם לר״י פשוט שהי׳ כריתת ברית בערבות מואב, וכדמוכח בסוטה שם – י״ל, דהכר״ב היתה על קבלת התורה שכבר נאמרה (כללותי׳ ופרטותי׳) במדבר סיני. אבל לא משמע כן מפרש״י סוטה שם (ד״ה מוציא הר גרזים): ״לפי שלא אמר כו׳ כל התורה אלא מצות שבפרשה״. וראה פרש״י שם (ע״א) ד״ה וכן בסיני: כל המצות כו׳ נתנו כולן כו׳**. ד״ה ומכניס אהל מועד: ולמדו כל התורה. ודוחק לומר דגם בזה פליגי ת״ק ור״ש. ואכ״מ.

37) משפטים כג, י־יא. וראה רמב״ן כאן.

38) עירובין מו, ב.

39) ראה לקו״ש [המתורגם] ח״ו ע׳ 130 ואילך. חי״א ע׳ 107.

40) דה״י א כג, יג.

41) בכהנ״ל – נסמן בלקו״ש שם.

42) ברכות סא, ב.

43) ובפרט ע״פ מאמר הבעש״ט (כש״ט הוספות סל״ח ובהערה שם. וש״נ) דבמקום רצונו של אדם שם הוא נמצא.

44) שענינה ״לקבל עליו מלכות שמים במסירת נפש״ (תניא ספכ״ה).

45) כמרז״ל (יל״ש תהלים רמז תשב) ״שאלו לתורה כו׳ שאלו להקב״ה כו׳״.

וי״ל שזהו גם מה שר״ע ״דריש ווי״ן״ (יבמות סח, ב. ולתירץ הב׳ בתוד״ה כמאן יבמות שם – פליג בזה עם ר׳ ישמעאל) – כי מצד עבודת התשובה שלמעלה מן התורה נעשה יתרון והוספה בתורה, שזהו״ע ״דריש ווי״ן״ – הוספה בתורה.

---

*) ומש״נ בר״פ דברים (א, ה) ״הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר״ (וראה פרש״י חזקיגה שם (רנ״ב) ד״ה ונשתלשו) – ע״ד הפשט קאי (רק) על המצות שנאמרו במשנה תורה, ובפרש״י **בש״ס** זבחים שם ד״ה נשתלשו: משנה תורה שחזר משה ואמרה להם על הסדר כו׳, אבל בפרש״י עה״ת דברים שם: בשבעים לשון פירשה להם. ואכ״מ.

) ואין לתרץ כי לא שייך כר״ב **קודם שניתנה כל התורה כללותי׳ ופרטותי׳, ולכן מדגיש שבסיני כבר ניתנו ״**כל** המצות כו׳״ – כי אף שפשוט שכר״ב היא (לא רק על כללות, כ״א) גם על פרטות, בכ״ז הרי אפשר לכר״ב על מה שיאמר לאח״ז. ולהעיר מפרש״י משפטים (כד, ב. שם, ז). ואכ״מ.

לימוד תורה והן בעת קיום המצוות, ואפילו כשעוסקים בדברי הרשות – במסירות נפש[46]. וזוהי הכוונה "כל ימי" – בכל ענייניו עמד בתנועה של מסירות נפש.

יא.

"סיני" ואוהל מועד" - בפנימיות הענינים

וזהו טעם המחלוקת שר' ישמעאל סובר שכללותי' מסיני ופרטותי' באוהל מועד, ור' עקיבא סובר שכללותי' ופרטותי' מסיני:

החילוק בין "סיני" ו"אוהל מועד" הוא:

"אוהל מועד" היה לו סדר. היו בו מחיצות, יריעות וקרשים וכו', וצורתו הייתה במקביל לציור סדר ההשתלשלות, כביאור הרמ"א בספר תורת העולה[47]. אשר כל זה מורה על עבודה בסדר והדרגה[48].

[אמנם הייתה במשכן גם עבודת הקטורת, עד ל"אחת בשנה" בה נכנס הכהן הגדול בקדש הקדשים – אך זה היה רק (א) "אחת בשנה", בדוגמת אחת[49] ביום, ה'מסירות נפש' בשעת קריאת שמע. וכן (ב) רק הכהן הגדול לבדו היה נכנס בקדש הקדשים (אך בד בבד בשליחותו של כל יהודי, ששלוחו של אדם כמותו – ובדוגמת בחינת כהן גדול שבכל אחד)].

לעומת זאת "סיני" היה מדבר, לא מקום ישוב וסדר. שזה מורה על עבודה שלמעלה מסדר והדרגה – מסירות נפש שלמעלה ממדידה[50].

ובזה יובן הנאמר שבהר סיני על "כל דיבור ודיבור וכו' יצתה נשמתן"[51] – שבהשקפה ראשונה דורש ביאור: מילא הדיבור "אנכי" ו"לא יהי' לך" – להיותם איסור עבודה־זרה עליו מצווים יהרג ואל יעבור[52], ניתן להבין את שייכותם ל"יצתה נשמתן". אך כאשר מדובר אודות "כבד את אביך" "לא תגנוב" וכיוצא בהן, שהן מצוות שכליות, עבודה שעל פי טעם ודעת – מה להן ול"יצתה נשמתן"?

אך זהו ענין של "סיני" – מדבר דקדושה, מקום שלמעלה מסדר והדרגה, ולכן על כל דיבור מהר סיני הייתה מסירות נפש [ובדוגמת המבואר לעיל בנוגע לרבי עקיבא אשר "כל ימי" – בתמידות, בכל מה שרק עשה – עמד בתנועה של מסירות נפש].

וזהו ההסבר במחלוקתם של רבי ישמעאל ורבי עקיבא:

מצד עבודת הצדיקים – רבי ישמעאל – מספיק מה ש"כללותיהן מסיני": כאשר עוסקים ב"כללותיהן" של המצוות (בחינת ה"כלל" שבכל מצוה ומצוה), זאת אומרת, כאשר מדובר על יסוד המצוות – זה צריך להיות "מסיני", במסירות נפש[53]. אך אשר מדובר אודות "פרטותיהן" – קיום המצוות בפועל בפרטיות, כאן צריכה להיות עבודה מסודרת – אוהל מועד.

אך רבי עקיבא – עבודת התשובה – אומר אשר (א) מצד העיסוק עם ענינים אותם צריך לגייר – בן גרים – חייבים להגיע למסירות נפש[54] גם בשעה שמדובר על פרטים, וכן (ב) מצד שעומדים בתנועת התשובה שלמעלה מסדר, אפשר גם ב"פרטים" – "כל ימי" – להיות בתנועה של מסירות נפש.

יב.

ב"הליכות עולם" - "סיני" ומסירות נפש גם בפרטים

וזהו הביאור על כך שבלימוד פשוטו של מקרא לומד רש"י כרבי ישמעאל, ועם זאת ההלכה היא כרבי עקיבא:

מצד הענין של מתן תורה (מלמעלה), אשר תורה

ולהעיר אשר מן וא"ו דברים נתעשר (נדרים נ, א). ובכתהאריז"ל שהוא גלגול (ואותיות) יעקב – וביעקב הוספת וא"ו (והנורא – אות אמת – זח"ג ר"פ ויקרא – ליעקב) תו"א כג, א. אוה"ת ויקרא ע' רא. רי. פ' ראה ע' תרצז־צח. ובכ"מ. וראה מג"ע אופן ע"ג הובא בסדה"ד ערך רע"ק סי"א.

46) ראה תניא שם: שיזכור תמיד כו' קבוע בלבו תמיד ממש יומם ולילה כו'. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 203.

ולהעיר גם מהדין במס"נ כפשוטה – ד"אם השעה צריכה לכך" (רמ"א יו"ד סקנ"ז ס"א) או "אדם גדול וחסיד ירא שמים ורואה הדור פרוץ כו'" (כס"מ הל' יסוה"ת פ"ה ה"ד) רשאי למסור נפשו על כל המצות.

47) ראה ג"כ שיחת י' כסלו תש"ד (לקו"ד ח"ג תפו, א ואילך). ושם (תפז, א) הובא ג"כ מס' תורת העולה.

48) ראה לקו"ת במדבר (ב, ד. ד, ד) דאהל מועד הוא העבודה דתומ"צ.

49) ראה תוד"ה על אחת מנחות (יח, א): אחת.. יחידה. ובשטמ"ק לשם: אחת.. אחד.

50) ראה לקו"ת שם (ד, ג) דמדבר הוא עבודת התשובה. וראה שם (ד, א. ה, רע"א) ושה"ש (כג, ד) דהוא בחי' ביטול בתכלית, תוקף האהבה רבה, ביטול ומס"נ בבחי' עצמיות הרצון שלמעלה מהשכל כו'.

51) שבת פח, ב. וראה שמו"ר פכ"ט, ד.

52) סנהדרין עד, א. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ה ה"ב. שו"ע יו"ד סקנ"ז פכ"ט, ד.

ולהעיר מדב"ר (פ"ב, לא) ד"ה' אלקינו ה' אחד" הוא הקבלה על דיבור אנכי (ולא יהי' לך) – והרי ק"ש ענינה מס"נ, כנ"ל בפנים.

53) ובפרט ע"פ המבואר בתניא (פ"כ ואילך) ד"אנכי ולא יהי' לך" הם ה"כללות" כל התורה כולה.

54) ראה לקו"ת במדבר (ד, ג) שהתיקון של מדבר דלעו"ז הוא ע"י מדבר דקדושה. וראה גם שם (ב, ג. ד, א ואילך) דדוקא מצד העלי' ממדבר דלעו"ז נעשה צמאון כו'.

על הרוב תדבר ו״עמך כולם צדיקים״[55], הסדר הוא שרק כללותיהן מסיני;

אך בנוגע להלכה – סדר העבודה מצד ״הליכות עולם״[56] – המדגיש את הצורך להתעסק עם העולם ועניניו הגשמיים (ועל־אחת־כמה־וכמה בזמן הגלות שגדלו ההעלמות והסתרים וכו׳), נדרשים לתוקף בעבודת הבירור, ענין התשובה – ולכן הלכה כרבי עקיבא, שגם הפרטים צריכים להיות מסיני, שבכל ענין וענין, (״כל ימי״) צריך לעמוד בתמידות בתנועה של מסירות נפש.

(משיחת ש״פ בהר תשכ״ה)

55) ישעי׳ ס, כא.

56) נדה – בסיומה.

אגרות קודש

ב״ה, י״א אייר, תשי״ח
ברוקלין.

שלום וברכה!

זה מזמן שלא נתקבל ממנו מכתב אף שבעקיפין שואל הנני ומקבל ידיעות אודותו מחבריו, ובטח גם בעצמו יכתוב מהנעשה אתו לטוב.

ובפרט מה שכותב הנני הנ״ל כי לפעמים העדר הכתיבה בא מפני חוסר השלימות בהענין דשמחה וטוב לבב שצ״ל כל משך חיי האדם, וכמדובר זה כמה פעמים שהציווי בכל דרכיך דעהו הוא על כל כ״ד שעות היום ובמילא חלים על כל הכ״ד שעות היום דברי הרמב״ם סוף הל׳ לולב, שהענינים צריכים להעשות מתוך שמחה, וק״ל.

וביחוד עתה שנמצאים אנו בין ימי הפסח זמן חירותנו ושבועות קבלת התורה בשמחה, חל ציווי האמור עוד ביותר, ואף שלפעמים מצדיקים עצמם על חסרון שלימות השמחה בכו״כ טעמים ומהם גם כאלו שיש להם אחיזה לא רק בשכל סתם אלא גם בשכל דקדושה, הנה סו״ס ע״י העדר השמחה לא יעשה דבר ולא יתוקן דבר, משא״כ בהנהגה ההפכית, וכידוע פתגם כ״ק מו״ח אדמו״ר, אשר חיל היוצא למלחמה, תחלת יציאתו הוא בשיר (מארש) של נצחון, וזה עצמו מקרב הנצחון ומגדילו, והרי כל אחד מאתנו, לא בודד הוא (ניט עלענד) ועזרתו של הקב״ה אתו, והבא לטהר מסייעין אותו, לשון רבים הרבה מסייעים.

תקותי שבתוך כל הענינים עוסק גם בעניני שידוכין כמובן באופן המתאים, ז.א. ע״י ידידים ממוצעים, ומקפיד על העיקר אבל אינו משים לב להטפל דטפל, ובאופן בחירה כזו לפעמים הכי קרובות גם הטפל מסתדר, והשי״ת יצליחו לבשר טוב בקרוב בכל הנ״ל.

בברכה להסתדרות טובה מתוך שמחה וטוב לבב.

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

מזכיר

בראשית כט, טז: וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטַנָּה רָחֵל:

טז

ביאור דיוקי לשון הזהר עה"פ, דיעקב בחי' תפארת" מבריח מן הקצה – לאה, אל הקצה – רחל

כל[1] עובדוי דלאה באתכסיא אינון, בגין דעלמא עלאה איהו באתכסיא ולאו באתגליא, ובגין כך לא אדכר מיתתה דלאה כמיתתה דרחל, ותא חזי דהכי הוא ודאי, בגין דעלמא עלאה כל מלוי באתכסיא, ועלמא תתאה כל מלוי באתגליא, בגין כך אתכסיא לאה במערתא דכפלתא, ורחל בגלוייא דאורחא, דא בסתרא ודא באתגליא.

בגין[2] כך כל ברכאן דתרין עלמין באתגליא ובאתכסיא, ובגין דא כלא חד, דהא כלא הוי מעלמא עלאה, הכי נמי, ובכל אתר תרין עלמין דא באתגליא ודא באתכסיא, ואנן לא מברכינן לקדשא בריך הוא אלא בתרין עלמין, דכתיב (תהלים קו, מח) ברוך יהו"ה אלה"י ישראל מן העולם ועד העולם, בגיני כך עלמא עלאה קרינן הו"א, וקרינן לעלמא תתאה את"ה, בגין דאיהו ברוך מעלמא עילאה על ידא דצדיק.

ספר הזהר חלק א דף קנח, ע"ב

1) [תרגום ללה"ק] כל עובדוי דלאה באתכסיא אינון (וכל מעשי' של לאה הם בהסתר), בגין דעלמא עלאה איהו באתכסיא ולאו באתגליא (לפי שעולם העליון שהוא הבינה היא נעלמת ואינה נגלית שיהי' אפשר להשיגה), ובגין כך לא אדכר מיתתה דלאה כמיתתה דרחל (לכן לא נזכרה מיתת לאה בתורה כמו שנזכרה מיתת רחל), ותא חזי דהכי הוא ודאי (בא וראה שכן הוא ודאי), בגין דעלמא עלאה כל מלוי באתכסיא (לפי שהבינה כל עניני' הם בהסתר), ועלמא תתאה כל מלוי באתגליא (והמלכות כל עניני' הם בגלוי), בגין כך אתכסיא לאה במערתא דכפלתא (לכן נתכסתה ונקברה לאה במערת המכפלה), ורחל בגלוייא דאורחא (ורחל נקברה במקום גלוי בפרשת דרכים), דא בסתרא ודא באתגליא (זו בסתר* וזו בגלוי).

*) ראה גם עץ חיים שער לח (שער לאה ורחל) פרק ב' וז"ל: בחי' לאה היא עלמא דאתכסיא . . לכן אתכסייא בקדמיתא מן יעקב ולא נודע שהיתה לאה עד הבוקר ע"ש.

2) [תרגום ללה"ק] (ואמר) בגין כך (ובשביל זה), כל ברכאן דתרין עלמין באתגליא ובאתכסיא (כל הברכות הם בב' עולמות, עולם הגלוי — מלכות רחל, ועולם מכוסה — בינה, לאה). ובגין דא (ובשביל זה לפי שבינה משפעת שפע אל המלכות), כלא חד (לכן נחשבות שתיהם לבחי' אחת), דהא כלא הוי מעלמא עלאה (כי כל מה שהמלכות משפעת למטה הוא מהשפע שנתנה לה עולם העליון שהוא הבינה), הכי נמי (וכן הוא) ובכל אתר תרין עלמין דא באתגליא ודא באתכסיא (בכל מקום שאנו מזכירים ב' עולמות, הם מלכות שהיא בחי' גלוי' ובינה שהיא בחי' נסתרת, ואמר) ואנן לא מברכינן לקדשא בריך הוא אלא בתרין עלמין (וכן אין אנו מברכים להקב"ה אלא בב' עולמות אלו), דכתיב ברוך ה' אלה"י ישראל מן העולם (העליון הנסתר שהוא בינה), ועד העולם (התחתון הנגלה שהוא מלכות, ולכן אנו אומרים ברוך אתה ה' בדרך נגלה, ואח"כ אומרים אשר קדשנו במצותיו וצונו בדרך נסתר, לרמז שכל הברכות נמשכות מהבינה אל המלכות), בגיני כך (לפי שבינה היא נסתרת), עלמא עלאה קרינן הו"א (לכן לעולם העליון בינה אנו קוראים** הו"א בלשון נסתר), וקרינן לעלמא תתאה את"ה (ואנו קוראים לעולם התחתון מלכות את"ה בלשון נוכח ונגלה לפי שהוא בגלוי), בגין דאיהו ברוך מעלמא עלאה על ידא דצדיק (לפי שעולם התחתון מתברך מעולם העליון דרך היסוד הנק' צדיק).

**) בינה אנו קוראים הוא": ראה לקמן סימן מג.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט אייר, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

... מ"ש שבעת התועדות ישנה התעוררות אבל אח"כ כשאין רואים הצלחה הנה נופל מעט ברוחו וחסר בענין השמחה. הנה אין להנהגה כזו יסוד כלל וכלל כי חזקה להתועדות חסידותי שפועלת, אלא שלפעמים ניכרת התועלת על אתר ולפעמים מתאחרים הדברים, אבל דבר **בטוח** הוא שסוכ"ס פועל זה הן בעצמו והן בסביבה.

והשי"ת יצליחו לעבדו מתוך שמחה ולהיות חזק במדת הבטחון כפשוטו ממש שיצליח בפרנסתו נוסף על עסקנות בצרכי צבור והוא וזוגתו שיחיו ירוו רוב נחת חסידותי מכל ילידי' שיחיו.

בברכת הצלחה.

כה, כג – והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי כל הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדי

ביאור הפ' דע"י שיהי' תמיד בין עינינו שאנו גרים בעוה"ז, ע"י זה נהי' תושבים לעוה"ב וכו'

התורה אמרה (ויקרא כה, כג) "כי גרים ותושבים אתם עמדי". ויש להקשות, אם גר אינו תושב, ואם תושב אינו גר, כמו שהקשה רש"י בפרשת חיי שרה[1] בדברי אברהם אבינו שאמר (בראשית כג, ד) "גר ותושב אנכי עמכם", עיין שם. אלא ביאור זה הפסוק הוא כך, אם "גרים", רצה לומר שתזכרו תמיד בין עיניכם שאתם גרים בעולם הזה, אז תהיו "תושבים עמדי", להיותכם לעתיד דבקים בנצחיותי.

וענין הזכירה תמיד בגירות של עולם הזה, כולל קיום התורה והמצות, שיהי' לזכרון תמיד כי האדם אין דירתו בעולם הזה, רק דירתו למעלה מצד נשמתו, שהיא חלק אלוק ממעל, והנשמה הושמה באדם, ונשלחה בזה העולם שהוא עולם המעשה "לעבדה ולשמרה" (בראשית ב, טו), דהיינו עסק התורה וקיום המצוות (ילקוט שמעוני, ח"א רמז כב), והיא בזה העולם נכרי' כגר בארץ אחרת, כי מתושבי העולם עליון היא.

והנה, היא דומה ממש למלך השולח שליח אחד מנאמני ביתו, לארץ נכרי', ומצווה אותו דבר מה אשר יעסוק בהם בשליחות הזה, ומזרזהו המלך, הוי זהיר וזריז במלאכת שליחותך, כי בפתע פתאום אשלח אחריך ולקחתיך אלי, ואם תמעול בשליחותך אזי אדחה אותך מכבוד ביתך, ואסיר את ראשך מעליך, והיית לחרפה למשל ולשנינה, אבל אם תהי' נאמן בשליחותך, אזי אעשה לך בית נאמן, וגדול יהי' כבוד ביתך עתה, אתי עמי במחיצתי, ממה שהי' לך כבר, בתוספות תפארת וגדולה.

כן הוא הענין, המלך, הוא מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, לוקח (הנשמות) [הנשמה] שהיא במדור עליון, מדור השכינה, ושולחה לעולם הזה, ונתנה באדם, וציוהו. וענין שליחותו, הוא העסק בתורה ובמצות, וכל ימי היותו בארץ נכרי', לא יסיח דעתו אפילו רגע כמימרי' מענין השליחות, כי העסק זה, שהוא התורה והמצות, הוא מכוון נגד ניצוצי אור השכינה המתנוצצים בהיכלו של הקדוש ברוך הוא, וציוהו אל (ישעה) [יטעה] בדברי שקר, לא ילך אחר ענייני עולם הזה כלל וכלל, לא מינה ולא מקצתה.

ובפרט כי זה העולם ארץ נכרי', הוא ההיפך מעולם העליון, אומר לרע טוב ולטוב רע, כי העולם הזה מואס בטוב ובוחר ברע, מתאוה לאכול ולשתות וכל הנאות הגופניות, ולילך אחר המותרות, ובכל אשר לבו חפץ, רק יספיק במעט כפי אשר יוכל (להחיות) [לחיות] לבד, כדי שיוכל לעסוק בשליחותו, והמותר יחרים. ומכל־שכן שיהי' בורח מקנאה תאוה וכבוד, ומאלף מדות בכיוצא באלה, מאחר שאינו מזה העולם, רק הוא שליח וגר בארץ, ומה לו בעסקי זה העולם.

רק יהי' טרוד בעסקיו שהוא עסק שליחותו, ויום ולילה לא ישבות מדבקות השליחות... על כן תכבד עליו העבודה, עבודת הקודש, בכל עת ובכל רגע, לעשות מלאכתו מלאכת שמים. ועל זה התפלל דוד (תהלים קיט, יט) "גר אנכי בארץ", כי אני שליח שלוח לארץ נכרי', רבונו של עולם, אתה [הוא] המסייע להבא לטהר, תסייעני שלא יהי' נסתר ממני מצותיך, שהוא ציווי השליחות...

בספר ארחות צדיקים (שער העשירי, שער הדאגה) מביא מעשה בחכם אחד, שראה אדם אחד שהי' דואג, אמר לו אם דאגתך על עולם זה ימעט השם יתברך דאגתך, ואם דאגתך על עולם הבא יוסיף השם ברוך הוא דאגה על דאגתך (עכ"ל). והבא לטהר מסייעין לו (יומא לח, ב).

שני לוחות הברית, שער האותיות, ג' גירות

1) הנה ברש"י שם לא מצינו שהקשה כן, אלא בהכרח צריך לומר שכן הוקשה לרש"י, ועל זה כתב את ב' פירושיו שם, וכמו שכתב בספר גור ארי' להמהר"ל ז"ל שם.

אגרות קודש

ב"ה, א' אייר, תשי"ח
ברוקלין

האברך אברהם מרדכי שי'

שלום וברכה!

נעם לי להודע אשר התחיל להניח תפילין.

ויהי רצון שתהי' בשעה טובה ומוצלחת ולפעול כל הענינים אשר בזה, מתחיל כפשוטו - כמבואר בשולחן ערוך, הובא בתניא קדישא ריש פרק מ"א: ודרך פרט בתפילין וכו' עיי"ש, והרי הוקשה כל התורה כולה לתפילין, ז.א. שמפעולת התפילין ממשיכים ג"כ בכל עניני התורה, ולאחר ההכנה דשני חדשים - יקבל עליו ביום הבר מצוה עול תורה ומצות בשלימות.

בברכה,

◆ יום ראשון י"ד אייר ◆

כה (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר:**

א ומַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּטוּרָא דְסִינַי לְמֵימָר:

רש"י ◄ **בְּהַר סִינַי** • מָה עִנְיַן שְׁמִטָּה אֵצֶל הַר סִינַי? וַהֲלֹא כָּל הַמִּצְוֹת נֶאֱמְרוּ מִסִּינַי?! אֶלָּא, מַה שְּׁמִטָּה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ, פְּרָטוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ מִסִּינַי, אַף כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי; כָּךְ שְׁנוּיָה בְּ'תוֹרַת כֹּהֲנִים'. וְנִרְאֶה לִי שֶׁכָּךְ פֵּרוּשָׁהּ: לְפִי שֶׁלֹּא מָצִינוּ שְׁמִטַּת קַרְקָעוֹת שֶׁנִּשְׁנֵית בְּעַרְבוֹת מוֹאָב בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה, לָמַדְנוּ שֶׁכְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶיהָ כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ מִסִּינַי, וּבָא הַכָּתוּב וְלִמֵּד כָּאן עַל כָּל דִּבּוּר שֶׁנִּדְבַּר לְמֹשֶׁה, שֶׁמִּסִּינַי הָיוּ כֻּלָּם, כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן, וְחָזְרוּ וְנִשְׁנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יז עמ' 276)

כְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ (רש"י כה, א) **כְּלָלוֹתֶיהָ** – "וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ" (מִשְׁפָּטִים כג, יא). **פְּרָטוֹתֶיהָ** – "לֹא תִזְרָע . . לֹא תִזְמֹר" (פסוק ד). **דִּקְדּוּקֶיהָ** – "לֹא תִקְצוֹר, לִהְיוֹת מַחֲזִיק בּוֹ כִּשְׁאָר קָצִיר, אֶלָּא הֶפְקֵר יִהְיֶה לַכֹּל" (פסוק ה וברש"י). אַף זֶהוּ בִּפְרָטִיּוּת, כְּשֶׁמְּדַיְּקִים בַּלָּשׁוֹן; וּבִכְלָלוּת יוֹתֵר, הֵן 'פְּרָט' וְהֵן 'דִּקְדּוּק' כּוֹלֵל שְׁנֵיהֶם. וְלָכֵן, לְאַחַר שֶׁמְּפָרֵט חֲלוּקוֹת אֵלּוּ אֵינוֹ חוֹזֵר עֲלֵיהֶן, אֶלָּא כּוֹתֵב בַּהֶמְשֵׁךְ "כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך יז, עמוד 283)

מַה שְּׁמִטָּה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ (וּפְרָטוֹתֶיהָ) וְדִקְדּוּקֶיהָ מִסִּינַי, אַף כּוּלָּן נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי (רש"י)

זוֹ הִיא דַּעְתּוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, וְאִילוּ לְפִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל "כְּלָלוֹת נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי, וּפְרָטוֹת בְּאֹהֶל־מוֹעֵד" (זבחים קטו).

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל - הַיְנוּ עֲבוֹדַת הַצַּדִּיק. שֶׁכֵּן רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הָיָה כֹּהֵן, שֶׁמִּצַּד תּוֹלַדְתּוֹ "קָדוֹשׁ הוּא לֵאלֹקָיו".

רַבִּי עֲקִיבָא - הַיְנוּ עֲבוֹדַת בַּעַל־תְּשׁוּבָה, כִּי רַבִּי עֲקִיבָא הָיָה בֶּן גֵּרִים (רְאֵה סֵדֶר הַדּוֹרוֹת, עֶרֶךְ רַבִּי עֲקִיבָא).

וְהִנֵּה, בַּעֲבוֹדַת הַצַּדִּיק, דַּי בִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ בִּתְחִילַת הַיּוֹם (בִּזְמַן קְרִיאַת־שְׁמַע), וְאִילוּ עֲבוֹדַת כָּל הַיּוֹם הִיא עֲבוֹדָה מְסוּדֶרֶת, עַל־פִּי טַעַם וָדַעַת. לָכֵן אוֹמֵר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שֶׁרַק 'כְּלָלוֹת' (יְסוֹד הָעֲבוֹדָה) נֶאֱמְרוּ בְּ'סִינַי', הָרוֹמֵז לִמְסִירוּת־נֶפֶשׁ (סִינַי הוּא מִדְּבָר, לֹא מְקוֹם יִשּׁוּב וְסֵדֶר), וְאִילוּ 'פְּרָטוֹת' (פְּרָטֵי הָעֲבוֹדָה) נֶאֱמְרוּ בְּ'אֹהֶל מוֹעֵד', הָרוֹמֵז לַעֲבוֹדָה מְסוּדֶרֶת.

מִצַּד שֵׁנִי, עֲבוֹדַת בַּעַל־תְּשׁוּבָה הִיא מִתּוֹךְ מְסִירוּת־נֶפֶשׁ **תְּמִידִית**, כָּךְ שֶׁגַּם פְּרָטֵי הָעֲבוֹדָה חֲדוּרִים בִּמְסִירוּת־נֶפֶשׁ, וְלָכֵן סָבוּר רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁאַף הַפְּרָטוֹת נֶאֱמְרוּ מִ'סִינַי'.

(ב) **דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה:**

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תֵעֲלוּן לְאַרְעָא דִּי אֲנָא יָהֵב לְכוֹן וְתַשְׁמֵט אַרְעָא שְׁמִטְתָּא קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ **שַׁבָּת לַה'** • לְשֵׁם ה', כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת פרשת בהר ה'תשי"ט)

יְדוּעָה הַקּוּשְׁיָא, שֶׁמִּסְּגְנוֹן לְשׁוֹן הַכָּתוּב מַשְׁמַע, שֶׁכַּאֲשֶׁר "תָּבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ", הִנֵּה מִיָּד צָרִיךְ לִהְיוֹת "וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה'" - הֵיפֶךְ הַדִּין, שֶׁשְּׁנַת הַשְּׁמִיטָה בָּאָה לְאַחַר שֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁבָּהֶם עוֹסְקִים בַּעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה, כִּמְפוֹרָשׁ בְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב: "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וגו' וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ וגו'"?

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

כה (א) **בְּהַר סִינַי.** כָּל הַפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁל מַעְלָה מֵרֹאשׁ הַסֵּפֶר וְעַד כָּאן נֶאֱמְרוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְכוּלְּהוּ שֶׁיְּיכִי בְּאֹהֶל מוֹעֵד, כְּמוֹ הַקָּרְבָּנוֹת וּמְצוֹרָעִים וּבַעֲלֵי קְרָיִין וְיוֹלְדוֹת וְכֹהֲנִים וּלְוִיִּים וְכָל הָעִנְיָן. אֲבָל שְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ 'בְּהַר סִינַי' וְ'אִם בְּחֻקּוֹתַי' לָא שָׁיְּיכִי כָּל כָּךְ בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא לַכֹּהֲנִים, לְכָךְ נֶאֱמַר **בְּהַר סִינַי**, וּמִכָּל מָקוֹם כַּתְּבִינְהוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים לְפִי שֶׁמְּדַבְּרוֹת בִּשְׁבִיעִית, בְּיוֹבֵל, וְעֲרָכִין וַחֲרָמִים דְּשְׁיְּיכִי בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, שֶׁהֵם הַמְּ(ת)קַדְּשִׁים (ב)שָׁנִים וְ(ב)יוֹבֵל, וְגַם כְּתִיב (פסוק ט) וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה, וּכְתִיב בְּמָקוֹם אַחֵר (במדבר י ח) וּבְנֵי אַהֲרֹן יִתְקְעוּ, לְפִיכָךְ נִצְטָרְפוּ כָּאן בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, וּמִשּׁוּם דְּלָא תֵּיסוּק אַדַּעְתִּין שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד כְּתִיב **בְּהַר סִינַי**: תורה ב

וְהַבַּאוּר בָּזֶה - נִרְמָז בְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י "שַׁבָּת לַה', כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת בְּרֵאשִׁית":

בְּשַׁבָּת (שבת בראשית) - יֶשְׁנָם ב' עִנְיָנִים: א) עִנְיַן הַשַּׁבָּת כְּפִי שֶׁשַּׁיָּךְ לִבְרִיאַת הָעוֹלָם - "וַיְכוּלוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ גוֹ'", שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר "זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית", ב) עִנְיַן הַשַּׁבָּת כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד (וְקָשׁוּר עִם) יְצִיאַת מִצְרַיִם - "זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם".

וּב' עִנְיָנִים אֵלּוּ יֶשְׁנָם בְּכָל שַׁבָּת, וְנֶחְלָקִים לְב' זְמַנִּים: לֵיל שַׁבָּת - שֶׁאָז אוֹמְרִים "וַיְכוּלוּ", וְיוֹם הַשַּׁבָּת - שֶׁבִּתְפִילַת שַׁחֲרִית אֵין אוֹמְרִים "זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית".

וּכְלָלוּת הַחִילּוּק בֵּינֵיהֶם - שֶׁעִנְיַן הַשַּׁבָּת הַקָּשׁוּר עִם הַבְּרִיאָה, הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל "מְקַדְּשָׁא וְקַיְּימָא", שֶׁהוּא עִנְיַן הַקְּדוּשָׁה הַבָּאָה מִלְּמַעְלָה. וְאִילּוּ עִנְיַן הַשַּׁבָּת הַקָּשׁוּר עִם יְצִיאַת מִצְרַיִם, הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁבָּא עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם - "לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת".

וּכְמוֹ כֵן, יֶשְׁנָם ב' עִנְיָנִים אֵלּוּ בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה:

יֶשְׁנָהּ קְדוּשַׁת שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה שֶׁבָּאָה מִלְּמַעְלָה, לְלֹא הַקְדָּמַת עֲבוֹדַת הָאָדָם - שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ גוֹ' וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה'"; וְיֶשְׁנָהּ קְדוּשַׁת הַשְּׁמִיטָה שֶׁבָּאָה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם - שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ גוֹ' וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן".

וְאַף שֶׁעִנְיָן זֶה בָּא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה, הִנֵּה הַהַמְשָׁכָה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר מֵאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא שֶׁמִּצַּד־עַצְמָהּ - שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁנֶּאֱמַר "וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן", הַיְנוּ, לֹא רַק שַׁבָּת סְתָם, אֶלָּא "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן", כְּפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁזֶּהוּ מֵעֵין וְדוּגְמַת "יוֹם שֶׁכּוּלוֹ שַׁבָּת כוּ'".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעויין בארוכה לקוטי־שיחות כרך כב, עמוד 143 – מתוך 'לקראת שבת')

שְׁלֵמוּת חֲרוּת הָעֶבֶד בִּיצִיאָתוֹ בַּשְּׁמִיטָה

וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה: (כה, ב)

בַּזֹּהַר (פרשתנו קח, א) מֵבִיא עַל כָּךְ אֶת הַפָּסוּק "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי . . וּבַשְּׁבִיעִית יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם", וּמְבֹאָר שֶׁבַּשְּׁנַת הַשְּׁמִיטָה צָרִיךְ לִהְיוֹת כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בִּמְנוּחָה, דְּכְשֵׁם שֶׁהַקַּרְקַע נָחָה בַּשְּׁבִיעִית אַף הָעֲבָדִים צְרִיכִים לָנוּחַ, וְלָכֵן יְצִיאָתָם לַחָפְשִׁי הִיא בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה.

וִידוּעָה הַתְּמִיהָה בָּזֶה בִּמְפָרְשֵׁי הַזֹּהַר (תו"ש למשפטים שם. מקדש מלך ורמ"ז לזהר שם. ועוד): הֲלָכָה רוֹוַחַת הִיא בְּחַז"ל בְּכָל מָקוֹם, שֶׁעֶבֶד יוֹצֵא לַחָפְשִׁי בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לִמְכִירָתוֹ, וְלֹא בִּשְׁנַת שְׁמִטַּת הַקַּרְקָעוֹת. וְדֹחַק גָּדוֹל לוֹמַר שֶׁנֶּחְלַק עַל־זֶה הַזֹּהַר, וּסְבִירָא־לֵיהּ שֶׁיּוֹצֵא כְּבָר בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה (גַּם אִם לֹא מָלְאוּ שֶׁבַע שָׁנִים לִמְכִירָתוֹ).

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה:

מָצִינוּ בְּכַמָּה וְכַמָּה מִצְוֹת יְסוֹד, שֶׁאֲפִילּוּ בִּדְאוֹרַיְתָא אִיכָּא לְכַתְּחִלָּה וּבְדִיעֲבַד. וְכַמְּבוֹאָר בָּאַחֲרוֹנִים (עיין לקח טוב להגר"י ענגיל כלל ה' בארוכה), שֶׁיֶּשְׁנָם דּוּגְמָאוֹת רַבּוֹת לְכָךְ שֶׁאַף מִדְּאוֹרַיְתָא, פְּעָמִים שֶׁהַמִּצְוָה מִתְקַיֶּמֶת בִּשְׁלֵמוּתָהּ (לְכַתְּחִלָּה), וּפְעָמִים שֶׁאֵינָהּ בִּשְׁלֵמוּתָהּ, וְאֲבוּהָ דְּכוּלְּהוֹן הָא דְּאָמְרִינַן בְּקִדָּשִׁים "שָׁנָה עָלָיו הַכָּתוּב לְעִכָּב" (יומא נא, ב).

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לוֹמַר גַּם בְּבֵאוּר דִּבְרֵי הַזֹּהַר. דְּהֵן אֱמֶת שֶׁלֹּא פְּלִיג הַזֹּהַר עַל כָּךְ שֶׁיּוֹצֵא הָעֶבֶד בַּשְּׁבִיעִית לִמְכִירָתוֹ. אֶלָּא שֶׁסְּבִירָא־לֵיהּ שֶׁאִם חָלָה שְׁנַת שִׁחְרוּרוֹ בִּשְׁנַת שְׁמִטַּת הַקַּרְקָעוֹת, הֲרֵי שֶׁאָז יְצִיאָתוֹ לְחֵרוּת הִיא בִּשְׁלֵמוּתָהּ. דְּכֵיוָן שֶׁבִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה יֶשְׁנָהּ מְנוּחָה כְּלָלִית, הֲרֵי כְּשֶׁיּוֹצֵא לְחֵרוּת, מְנוּחָתוֹ הַפְּרָטִית הִיא בִּשְׁלֵמוּת. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אִם יוֹצֵא בִּשְׁנָה אַחֶרֶת, הֲרֵי אֵין יְצִיאָתוֹ אָז בִּשְׁלֵמוּת. וְזוֹ הִסְבָּה שֶׁקּוֹרֵא הַזֹּהַר לִשְׁנַת שִׁחְרוּר הָעֶבֶד "שְׁמִיטָה", דְּכֵיוָן שֶׁשִּׁחְרוּרוֹ מְהַוֶּה עֲבוּרוֹ מְנוּחָה פְּרָטִית, כִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה שֶׁבָּהּ מְנוּחָה כְּלָלִית, הֲרֵי כְּשֶׁמִּשְׁתַּחְרֵר אָכֵן בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה, אֲזַי, כַּנַ"ל, גְּאֻלָּתוֹ וּמְנוּחָתוֹ בִּשְׁלֵמוּת יוֹתֵר.

(ג) שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:

ג שִׁית שְׁנִין תִּזְרַע חַקְלָךְ וְשִׁית שְׁנִין תִּכְסַח כַּרְמָךְ וְתִכְנוֹשׁ יָת עַלַּלְתַּהּ:

(ד) וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר:

ד וּבְשַׁתָּא שְׁבִיעֵתָא נַיַח שְׁמִטְתָּא יְהֵי לְאַרְעָא דְּתַשְׁמֵט קֳדָם יְיָ חַקְלָךְ לָא תִזְרַע וְכַרְמָךְ לָא תִכְסָח:

רש"י ◄ יִהְיֶה לָאָרֶץ • לַשָּׂדוֹת וְלַכְּרָמִים. לֹא תִזְמֹר • שֶׁקּוֹצְצִין זְמוֹרוֹתֶיהָ; וְתַרְגּוּמוֹ: "לָא תִכְסָח", וְדוֹמֶה לוֹ (ישעיה לג יב) "קוֹצִים כְּסוּחִים", (תהלים פ יז) "שְׂרֻפָה בָאֵשׁ כְּסוּחָה".

(ה) אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ:

ה יָת כַּתֵּי דַחֲצָדָךְ לָא תֶחֱצַד וְיָת עִנְּבֵי שִׁבְקָךְ לָא תִקְטוֹף שְׁנַת שְׁמִטְתָּא יְהֵי לְאַרְעָא:

רש"י◄ **אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ•** אֲפִלּוּ לֹא זְרַעְתָּהּ וְהִיא צָמְחָה מִן הַזֶּרַע שֶׁנָּפַל בָּהּ בְּעֵת הַקָּצִיר, הוּא קָרוּי 'סָפִיחַ'. **לֹא תִקְצוֹר•** לִהְיוֹת מַחֲזִיק בּוֹ כִּשְׁאָר קָצִיר, אֶלָּא הֶפְקֵר יִהְיֶה לַכֹּל. **נְזִירֶךָ•** שֶׁהִנְזַרְתָּ וְהִפְרַשְׁתָּ בְּנֵי־אָדָם מֵהֶם וְלֹא הִפְקַרְתָּם. **לֹא תִבְצֹר•** אוֹתָם אֵינְךָ בּוֹצֵר, אֶלָּא מִן הַמֵּפְקָר.

(ו) וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ:

ו וּתְהֵי שְׁמִטַּת אַרְעָא לְכוֹן לְמֵיכַל לָךְ וּלְעַבְדָּךְ וּלְאַמְתָּךְ וְלַאֲגִירָךְ וּלְתוֹתָבָךְ דְּדָיְרִין עִמָּךְ:

רש"י◄ **וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ וְגוֹ'•** אַף־עַל־פִּי שֶׁאֲסַרְתִּים עָלֶיךָ, לֹא בַּאֲכִילָה וְלֹא בַּהֲנָאָה אֲסַרְתִּים, אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּנְהֹג בָּהֶם כְּבַעַל הַבַּיִת, אֶלָּא הַכֹּל יִהְיוּ שָׁוִים בָּהּ, אַתָּה וּשְׂכִירְךָ וְתוֹשָׁבְךָ. **שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה•** (ת"כ) מִן הַשָּׁבוּת אַתָּה אוֹכֵל, וְאִי אַתָּה אוֹכֵל מִן הַשָּׁמוּר. **לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ•** (ת"כ) לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג יא): "וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ", יָכוֹל יִהְיוּ אֲסוּרִים בַּאֲכִילָה לַעֲשִׁירִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ", הֲרֵי בְּעָלִים וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת אֲמוּרִים כָּאן. **וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ•** (ת"כ) אַף הַנָּכְרִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות חלק ט, עמוד 407)

"שַׁבַּת הָאָרֶץ" - שְׁבִיתַת וּבִיטּוּל הָאַרְצִיּוּת וְהַחֻמְרִיּוּת (שַׁבָּת מִלְּשׁוֹן "וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה") צְרִיכִים לִהְיוֹת לֹא רַק בִּשְׁעַת עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה, אֶלָּא גַּם, **"לְאָכְלָה... וְלִבְהֶמְתְּךָ"** - בְּכָל עִנְיְנֵי הָאָדָם, גַּם בַּאֲכִילָתוֹ וּבִשְׁתִיָּתוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, שֶׁבָּהֶם הוּא דּוֹמֶה לִבְהֵמָה.

(ז) וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל:

ז וּלְבִעִירָךְ וּלְחַיְתָא די בְּאַרְעָךְ תְּהֵא כָּל עֲלַלְתַּהּ לְמֵיכָל:

רש"י◄ **וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה•** אִם חַיָּה אוֹכֶלֶת, בְּהֵמָה לֹא כָּל־שֶׁכֵּן, שֶׁמְּזוֹנוֹתֶיהָ עָלֶיךָ! מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלִבְהֶמְתְּךָ"? מַקִּישׁ בְּהֵמָה לְחַיָּה: כָּל זְמַן שֶׁחַיָּה אוֹכֶלֶת מִן הַשָּׂדֶה, הָאֲכֵל לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת. כָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה, כַּלֵּה לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת (ת"כ. תענית ו).

(ח) וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה:

ח וְתִמְנֵי לָךְ שְׁבַע שְׁמִטִּין דִּשְׁנִין שְׁבַע שְׁנִין שְׁבַע זְמְנִין וִיהוֹן לָךְ יוֹמֵי שְׁבַע שְׁמִטִּין דִּשְׁנִין אַרְבְּעִין וְתֵשַׁע שְׁנִין:

רש"י◄ **שַׁבְּתֹת שָׁנִים•** שְׁמִטּוֹת שָׁנִים, יָכוֹל יַעֲשֶׂה שֶׁבַע שָׁנִים רְצוּפוֹת שְׁמִטָּה וְיַעֲשֶׂה יוֹבֵל אַחֲרֵיהֶם? תַּלְמוּד לוֹמַר: שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים, הֲרֵי אוֹמֵר: כָּל שְׁמִטָּה וּשְׁמִטָּה בִּזְמַנָּהּ (ת"כ). **וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע** וְגוֹ'• מַגִּיד לְךָ, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עָשִׂיתָ שְׁמִטּוֹת, עֲשֵׂה יוֹבֵל לְסוֹף מ"ט שָׁנָה. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: יַעֲלֶה לְךָ חֶשְׁבּוֹן שְׁנוֹת הַשְּׁמִטּוֹת לְמִסְפַּר מ"ט.

(ט) וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם:

ט וְתַעֲבַר שׁוֹפַר יַבָּבָא בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא בְּיוֹמָא דְכִפּוּרַיָּא תַּעַבְּרוּן שׁוֹפָרָא בְּכָל אַרְעַכּוֹן:

רש"י◄ **וְהַעֲבַרְתָּ•** לְשׁוֹן (שמות לו ו) "וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה", לְשׁוֹן הַכְרָזָה. **בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים•** (ת"כ) מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ? אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר בֶּעָשׂוֹר לַחוֹדֶשׁ? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: תְּקִיעַת עָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ דּוֹחָה שַׁבָּת בְּכָל אַרְצְכֶם, וְאֵין תְּקִיעַת רֹאשׁ־הַשָּׁנָה דּוֹחָה שַׁבָּת בְּכָל אַרְצְכֶם, אֶלָּא בְּבֵית־דִּין בִּלְבַד.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ח) **וְסָפַרְתָּ לְךָ.** לְכָאוֹרָה מַשְׁמַע דְּמִצְוָה אָתָא לְאַשְׁמוּעִינַן, דְּמִצְוָה לְמִימְנֵי יוֹמֵי וְשָׁבוּעֵי כְּמוֹ בִּסְפִירַת הָעוֹמֶר (ראה מנחות סו.). וְאִי קַשְׁיָא בְּזָבָה דִּכְתִיב (לעיל טו כח) וְסָפְרָה, הָיָה לָהּ לְבָרֵךְ כְּמוֹ בִּסְפִירַת הָעוֹמֶר. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁמָּא תִּרְאֶה וְסוֹתֶרֶת וְנִמְצֵאת בְּרָכָה לְבַטָּלָה: תורה ט

(י) וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ:

י וּתְקַדְּשׁוּן יָת שְׁנַת חַמְשִׁין שְׁנִין וְתַקְרוּן חֵרוּתָא בְּאַרְעָא לְכָל יָתְבָהָא יוֹבְלָא הִיא תְּהֵי לְכוֹן וּתְתוּבוּן גְּבַר לְאַחֲסַנְתֵּהּ וּגְבַר לְזַרְעִיתֵהּ תְּתוּבוּן:

רש"י ◄ **וְקִדַּשְׁתֶּם** • (ת"כ) בִּכְנִיסָתָהּ מְקַדְּשִׁין אוֹתָהּ בְּבֵית־דִּין וְאוֹמְרִים: "מְקֻדֶּשֶׁת הַשָּׁנָה!". **וּקְרָאתֶם דְּרוֹר** • לַעֲבָדִים, בֵּין נִרְצָע בֵּין שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ שֵׁשׁ שָׁנִים מִשֶּׁנִּמְכַּר. (ר"ה ט) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַהוּ לְשׁוֹן "דְּרוֹר"? כִּמְדַיֵּר בֵּי־דְיָרָא וְכוּ', שֶׁדָּר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה וְאֵינוֹ בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים. **יוֹבֵל הִוא** • שָׁנָה זֹאת מֻבְדֶּלֶת מִשְּׁאָר שָׁנִים בִּנְקִיבַת שֵׁם לָהּ לְבַדָּהּ, וּמַה שְּׁמָהּ? "יוֹבֵל" שְׁמָהּ, עַל שֵׁם תְּקִיעַת שוֹפָר. **וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ** • שֶׁהַשָּׂדוֹת חוֹזְרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן. **וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ** • לְרַבּוֹת אֶת הַנִּרְצָע.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ג ח"ג ע' 1466. ע"פ ביאורי החומש)

וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֶיהָ (כה, י)

בַּגְּמָרָא מוּבָא מַאֲמָרוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה: "פָּחוֹת מִמֵּיכְלָךְ וּמִמַּשְׁתֶּיךָ וְתוֹסִיף עַל דִּירָתְךָ". כְּלוֹמַר: מְקוֹם הַמְּגוּרִים הוּא חָשׁוּב בְּיוֹתֵר, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁכְּדַאי לָאָדָם לְמַעֵט בְּצָרְכֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כְּדֵי לְשַׁפֵּר אֶת מְקוֹם מְגוּרָיו. לָכֵן גַּם כָּאן מְפָרֵשׁ רַבִּי יְהוּדָה שֶׁהָאֶפְשָׁרוּת לִבְחֹר אֶת מְקוֹם הַמְּגוּרִים הִיא תְּכוּנָתוֹ הַחֲשׁוּבָה בְּיוֹתֵר שֶׁל בֶּן־חוֹרִין, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁהַחֵרוּת עַצְמָהּ נִקְרֵאת בְּשֵׁם "דְּרוֹר" עַל־שֵׁם תְּכוּנָה זוֹ.

(יא) יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרָעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ:

יא יוֹבְלָא הִיא שְׁנַת חַמְשִׁין שְׁנִין תְּהֵי לְכוֹן לָא תִזְרְעוּן וְלָא תַחְצְדוּן יָת כַּתְּהָא וְלָא תִקְטְפוּן יָת שִׁבְקָהָא:

רש"י ◄ **יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה** • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִדַּשְׁתֶּם וְגוֹ'", כִּדְאִיתָא בְּ'רֹאשׁ־הַשָּׁנָה' וּבְ'תוֹרַת כֹּהֲנִים'. **אֶת־נְזִרֶיהָ** • אֶת הָעֲנָבִים הַמְשֻׁמָּרִים, אֲבָל בּוֹצֵר אַתָּה מִן הַמֻּפְקָרִים. כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בַּשְּׁבִיעִית, כָּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל, נִמְצְאוּ שְׁתֵּי שָׁנִים קְדוֹשׁוֹת סְמוּכוֹת זוֹ לְזוֹ: שְׁנַת מ"ט — שְׁמִטָּה, וּשְׁנַת הַחֲמִשִּׁים — יוֹבֵל.

(יב) כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:

יב אֲרֵי יוֹבְלָא הִיא קוּדְשָׁא תְּהֵי לְכוֹן מִן חַקְלָא תֵּיכְלוּן יָת עֲלַלְתַּהּ:

רש"י ◄ **קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם** • (ת"כ) תּוֹפֶסֶת דָּמֶיהָ כְּהֶקְדֵּשׁ, יָכוֹל תֵּצֵא הִיא לְחֻלִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "תִּהְיֶה", בַּהֲוָיָתָהּ תְּהֵא. **מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ** • (ת"כ) עַל־יְדֵי הַשָּׂדֶה אַתָּה אוֹכֵל מִן הַבַּיִת, שֶׁאִם כָּלָה לַחְיָה מִן הַשָּׂדֶה, אַתָּה צָרִיךְ לְבַעֵר מִן הַבַּיִת, כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בַּשְּׁבִיעִית, כָּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל.

(יג) בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ:

יג בְּשַׁתָּא דְיוֹבְלָא הָדָא תְּתוּבוּן גְּבַר לְאַחֲסַנְתֵּהּ:

רש"י ◄ **תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ** • וַהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: "וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ"? אֶלָּא לְרַבּוֹת הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ וְעָמַד בְּנוֹ וּגְאָלָהּ, שֶׁחוֹזֶרֶת לְאָבִיו בַּיּוֹבֵל.

◆ יום שני ט"ו אייר ◆

(יד) וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו:

יד וַאֲרֵי תְזַבְּנוּן זְבִינִין לְחַבְרָךְ אוֹ תִזְבֹּן מִידָא דְחַבְרָךְ לָא תּוֹנוּן גְּבַר יָת אֲחוֹהִי:

רש"י ◄ **וְכִי־תִמְכְּרוּ וְגוֹ'** • לְפִי פְּשׁוּטוֹ, כְּמַשְׁמָעוֹ. וְעוֹד יֵשׁ דְּרָשָׁה: מִנַּיִן כְּשֶׁאַתָּה מוֹכֵר, מְכֹר לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרְךָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר — לַעֲמִיתֶךָ" מְכֹר. וּמִנַּיִן שֶׁאִם בָּאתָ לִקְנוֹת, קְנֵה מִיִּשְׂרָאֵל חֲבֵרְךָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ קָנֹה — מִיַּד עֲמִיתֶךָ". **אַל־תּוֹנוּ** • (ת"כ, ב"מ נח) זוֹ אוֹנָאַת מָמוֹן.

(טו) בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ׃

רש"י◄ **בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה** • זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָא עַל אָפְנָיו, עַל הָאוֹנָאָה בָּא לְהַזְהִיר. כְּשֶׁתִּמְכּוֹר, אוֹ תִּקְנֶה קַרְקַע, דַּע, כַּמָּה שָׁנִים יֵשׁ עַד הַיּוֹבֵל, וּלְפִי הַשָּׁנִים וּתְבוּאוֹת הַשָּׂדֶה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת, יִמְכּוֹר הַמּוֹכֵר וְיִקְנֶה הַקּוֹנֶה, שֶׁהֲרֵי סוֹפוֹ לְהַחֲזִירָהּ לוֹ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מֵעָטוֹת וְזֶה מוֹכְרָהּ בְּדָמִים יְקָרִים, הֲרֵי נִתְאַנָּה לוֹקֵחַ, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מְרֻבּוֹת וְאָכַל מִמֶּנָּה תְּבוּאוֹת הַרְבֵּה, הֲרֵי נִתְאַנָּה מוֹכֵר; לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִקְנוֹתָהּ לְפִי הַזְּמַן, וְזֶהוּ

טו בְּמִנְיַן שְׁנַיָּא בָּתַר יוֹבְלָא תִּזְבֹּן מִן חַבְרָךְ בְּמִנְיַן שְׁנֵי עֲלַלְתָּא יְזַבֵּן לָךְ׃

שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ", לְפִי מִנְיַן שְׁנֵי הַתְּבוּאוֹת שֶׁתְּהֵא עוֹמֶדֶת בְּיַד הַלּוֹקֵחַ תִּמְכּוֹר לוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (ערכין כ): מִכָּאן, שֶׁהַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ אֵינוֹ רַשַּׁאי לִגְאֹל פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁתַּעֲמֹד שְׁתֵּי שָׁנִים בְּיַד הַלּוֹקֵחַ מִיּוֹם לְיוֹם, וַאֲפִלּוּ יֵשׁ שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בְּאוֹתָן שְׁתֵּי שָׁנִים, כְּגוֹן שֶׁמְּכָרָהּ לוֹ בְּקָמוֹתֶיהָ, וּ"שְׁנֵי" אֵינוֹ יוֹצֵא מִפְּשׁוּטוֹ, כְּלוֹמַר, מִסְפַּר שָׁנִים שֶׁל תְּבוּאוֹת וְלֹא שֶׁל שִׁדָּפוֹן; וּמִעוּט שָׁנִים, שְׁנַיִם.

(טז) לְפִי רֹב הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ וּלְפִי מְעַט הַשָּׁנִים תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ כִּי מִסְפַּר תְּבוּאֹת הוּא מֹכֵר לָךְ׃

רש"י◄ **תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ** • תִּמְכְּרֶנָּה בְּיֹקֶר. **תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ** • תַּמְעִיט בְּדָמֶיהָ.

טז לְפוּם סְגִיאוּת שְׁנַיָּא תַּסְגֵּי זְבִינוּהִי וּלְפוּם זְעֵרוּת שְׁנַיָּא תַּזְעֵר זְבִינוּהִי אֲרֵי מִנְיַן עֲלַלְתָּא הוּא מְזַבֵּן לָךְ׃

(יז) וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

רש"י◄ **וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ** • (ת"כ) כָּאן הִזְהִיר עַל אוֹנָאַת דְּבָרִים, שֶׁלֹּא יַקְנִיט אִישׁ אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא יַשִּׂיאֶנּוּ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, לְפִי דַּרְכּוֹ וַהֲנָאָתוֹ שֶׁל יוֹעֵץ. וְאִם תֹּאמַר: מִי יוֹדֵעַ אִם נִתְכַּוַּנְתִּי לְרָעָה?

יז וְלָא תוֹנוּן גְּבַר יָת חַבְרֵהּ וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ"; הַיּוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת, הוּא יוֹדֵעַ. כָּל דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב, שֶׁאֵין מַכִּיר אֶלָּא מִי שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה בְּלִבּוֹ, נֶאֱמַר בּוֹ: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 146)

וְלֹא יַשִּׂיאֶנּוּ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ (רש"י כה, יז)

וְקָשֶׁה, "לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִּתֵּן מִכְשׁוֹל" (לִפְנֵי הַסּוּמָא בְּדָבָר לֹא תִּתֵּן עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ, רש"י) לָמָּה לִי, וַהֲרֵי זֶה בִּכְלָל אוֹנָאַת דְּבָרִים. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהוּא לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין.

וְאַף שֶׁיֵּשׁ לְהִשְׁתַּדֵּל לִמְצֹא חִדּוּשׁ דִּין, וְרַק כְּשֶׁאֵין חִדּוּשׁ אוֹמְרִים "לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין" – הוּא רַק אִם זֶהוּ אוֹתוֹ הַלָּאו, וְאִלּוּ אוֹנָאַת דְּבָרִים כּוֹלֶלֶת גַּם עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הֲגוּנָה וְגַם שֶׁלֹּא יַקְנִיט אֶת חֲבֵרוֹ (שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ לְ"לִפְנֵי עִוֵּר").

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 147)

וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ (כה, יז)

וְלֹא יַשִּׂיאֶנּוּ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ (רש"י)

בְּפָרָשַׁת תָּבֹא, לְגַבֵּי "מַשְׁגֶּה עִוֵּר בַּדָּרֶךְ", נָקַט רַשִּׁ"י "וּמַשִּׂיאוֹ עֵצָה **רָעָה**". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכָּאן מַיְירֵי בְּאוֹנָאַת דְּבָרִים, וְלָכֵן פֵּרֵשׁ שֶׁהַחִסָּרוֹן הוּא רַק בִּנְתִינַת הָעֵצָה (הָעֵצָה הִיא לְהַנָּאַת הַיּוֹעֵץ, לֹא לְטוֹבַת הַשּׁוֹאֵל). וְאִלּוּ בְּ"מַשְׁגֶּה עִוֵּר", שֶׁהוּא אֶחָד מִי"א אֲרוּרִים שֶׁבַּתּוֹרָה, פֵּרֵשׁ שֶׁהָעֵצָה עַצְמָהּ הִיא רָעָה.

(יח) וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח׃

רש"י◄ **וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח** • שֶׁבַּעֲוֹן שְׁמִטָּה, יִשְׂרָאֵל גּוֹלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כו לד): "אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ

יח וְתַעְבְּדוּן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי תִּטְרוּן וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְתֵיתְבוּן עַל אַרְעָא לְרַחְצָן׃

אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ" "וְהִרְצָת אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ"; וְשִׁבְעִים שָׁנָה שֶׁל גָּלוּת בָּבֶל, כְּנֶגֶד שִׁבְעִים שְׁמִטּוֹת שֶׁבִּטְּלוּ, הָיוּ.

◆ יום שלישי ט"ז אייר ◆

(יט) וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ:

יט וְתִתֵּן אַרְעָא אִבַּהּ וְתֵיכְלוּן לְמִשְׂבָּע וְתֵיתְבוּן לְרָחֲצָן עֲלַהּ:

רש"י ◄ וְנָתְנָה הָאָרֶץ וגו' וישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ • שֶׁלֹּא תִּדְאֲגוּ מִשְּׁנַת בַּצֹּרֶת. וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע • אַף בְּתוֹךְ הַמֵּעַיִם תְּהֵא בּוֹ בְּרָכָה.

(כ) וְכִי תֹאמְרוּ מַה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ:

כ וַאֲרֵי תֵימְרוּן מָא נֵיכוּל בְּשַׁתָּא שְׁבִיעֵתָא הָא לָא נִזְרַע וְלָא נִכְנוֹשׁ יָת עֲלַלְתָּנָא:

רש"י ◄ וְלֹא נֶאֱסֹף • אֶל הַבַּיִת. אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ • כְּגוֹן יַיִן וּפֵרוֹת הָאִילָן וּסְפִיחִין הַבָּאִים מֵאֲלֵיהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 189)

וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית (כה, כ) 'שֵׁשׁ שָׁנִים' וְ'הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית' הֵם כְּנֶגֶד שִׁית אַלְפֵי שְׁנִין דְּהָוֵי עָלְמָא וְהָאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי. וְנִשְׁאֶלֶת הַשְּׁאֵלָה - כֵּיצַד יָכוֹל הַדּוֹר שֶׁלָּנוּ, הַיָּרוּד וְהֶחְלֵשׁ, לְהָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה? עַל כָּךְ בָּאָה הַבְטָחַת ה', שֶׁאִם תַּעֲשׂוּ אֶת כָּל הַתְּלוּי בָּכֶם, אֶתֵּן אֶת בִּרְכָתִי וּ'זְרִיעַת הַשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית' תַּשִּׂיג אֶת מַטְּרָתָהּ וְתָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה, אַף שֶׁהַ'שָּׂדֶה' כְּחוּשָׁה, שֶׁהֲרֵי נֶעֱבְדָה בְּמֶשֶׁךְ שֵׁשׁ שָׁנִים.

(כא) וְצִוִּיתִי אֶת־בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְעָשָׂת אֶת־הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים:

כא וַאֲפַקֵּד יָת בִּרְכָתִי לְכוֹן בְּשַׁתָּא שְׁתִיתֵתָא וְתַעְבֵּד יָת עֲלַלְתָּא לִתְלַת שְׁנִין:

רש"י ◄ לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים • לְמִקְצָת הַשִּׁשִּׁית, מִנִּיסָן וְעַד רֹאשׁ־הַשָּׁנָה, וְלַשְּׁבִיעִית וְלַשְּׁמִינִית, שֶׁיִּזְרְעוּ בַּשְּׁמִינִית בְּמַרְחֶשְׁוָן וְיִקְצְרוּ בְּנִיסָן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (קטעים מהתוועדות שבת פרשת בהר ה'תשי"ט. תורת מנחם כרך כה, ע' 275-279; 283-285, בלתי מוגה)

בָּעִנְיָן הַנַּ"ל - "וְצִוִּיתִי אֶת בִּרְכָתִי גו' בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית, וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים" - יֵשׁ גַּם הוֹרָאָה בְּנוֹגֵעַ לְיוֹקֶר הַזְּמַן, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הַקָּשׁוּר גַּם עִם יְמֵי הַסְּפִירָה:

לִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן: מַהוּ הָעִנְיָן בִּסְפִירַת הַזְּמַן - הֲרֵי מַהֲלַךְ הַזְּמַן הוּא תָּמִיד בְּאוֹתוֹ אוֹפָן?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא - שֶׁנִּיצּוּל הַזְּמַן יָכוֹל לִהְיוֹת בְּכַמָּה אוֹפַנִּים: יֶשְׁנוֹ אוֹפָן שֶׁמְּמַלְּאִים אֶת הַזְּמַן בְּתוֹכָן שֶׁל עֲבוֹדַת ה', וּמִצַּד זֶה הִנֵּה גַּם רִיבּוּי זְמַן נָחְשָׁב "כְּיָמִים אֲחֲדִים"; וְיֶשְׁנוֹ אוֹפָן שֶׁהַזְּמַן אֵינוֹ מְמוּלָּא כוּ'. אָדָם יָכוֹל לִחְיוֹת שִׁבְעִים שָׁנָה, שְׁמוֹנִים שָׁנָה וּמֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וְלֹא לִפְעוֹל מְאוּמָה; וְיָכוֹל לִהְיוֹת מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁ"בְּשָׁעָה אַחַת" הֲרֵי הוּא "קוֹנֶה עוֹלָמוֹ", עַד כְּדֵי כָּךְ, שֶׁרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ מְקַנֵּא בּוֹ!

וְזֶהוּ גַּם פֵּרוּשׁ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל "יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא":

בְּ"כָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא" נִכְלָלִים כָּל פְּרָטֵי הַמַּדְרֵגוֹת: תַּעֲנוּג הַמּוּרְגָּשׁ, תַּעֲנוּג הַבִּלְתִּי מוּרְגָּשׁ כוּ', עַד לְדַרְגַּת "יוֹם שֶׁכּוּלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה". וְכֵיוָן שֶׁכָּל זֶה נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה עַכְשָׁו, הֲרֵי מוּבָן, שֶׁהָעֲבוֹדָה עַכְשָׁו הִיא לְמַעְלָה אֲפִילּוּ מִ"יוֹם שֶׁכּוּלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה".

וְכָל זֶה הוּא בְּ"שָׁעָה אַחַת" - שֶׁכָּל שָׁעָה, אִם מְנַצְּלִים אוֹתָהּ כִּדְבָעֵי, אֲזַי הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר מֵהַגִּילּוּיִים שֶׁלָּעָתִיד, לְמַעְלָה גַּם מֵהָעִילּוּי שֶׁל "יוֹם שֶׁכּוּלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים".

וְזֶהוּ גַּם עִנְיָן "וּפְרַצְתָּ" בְּנוֹגֵעַ לַזְּמַן - שֶׁנּוֹסֵף עַל שְׁמִירַת הַזְּמַן בְּאוֹפָן שֶׁכָּל כַּמּוּת הַזְּמַן מְמוּלָּא בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם "וּפְרַצְתָּ" בְּנוֹגֵעַ **לְאֵיכוּת** הַזְּמַן. הַיְנוּ, שֶׁמִּילּוּי הַזְּמַן בְּעִנְיְנֵי תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה, יִהְיֶה מִתּוֹךְ מְסִירָה וּנְתִינָה וְחִיּוּת כוּ', כָּךְ שֶׁגַּם מִיעוּט הַזְּמַן בְּכַמּוּת - כּוֹלֵל רִיבּוּי זְמַן בְּאֵיכוּת, עַל־דֶּרֶךְ שֶׁבַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית נַעֲשִׂית צְמִיחַת תְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כ) **וְכִי תֹאמְרוּ.** תֵּימַהּ, מַאי קָאָמַר, וַהֲלֹא מַה שֶׁלָּקְטוּ בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית הוּא לֶאֱכוֹל בַּשְּׁבִיעִית, אֶלָּא סָרַס הַמִּקְרָא וְהָכִי קָאָמַר, **וְכִי תֹאמְרוּ** בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית **מַה נֹּאכַל** מִכָּאן וְאֵילָךְ: תורה כא

(כב) וּזְרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וַאֲכַלְתֶּם מִן־הַתְּבוּאָה יָשָׁן עַד ׀ הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת עַד־בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן׃

כב וְתִזְרְעוּן יָת שַׁתָּא תְּמִינֵתָא וְתֵיכְלוּן מִן עֲלַלְתָּא עַד שַׁתָּא תְּשִׁיעֵתָא עַד מֵעַל עֲלַלְתַּהּ תֵּיכְלוּן עַתִּיקָא׃

רש"י ◄ **עַד הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת.** עַד חַג הַסֻּכּוֹת שֶׁל תְּשִׁיעִית, שֶׁהִיא עֵת בֹּא תְּבוּאָתָהּ שֶׁל שְׁמִינִית לְתוֹךְ הַבַּיִת, שֶׁכָּל יְמוֹת הַקַּיִץ הָיוּ בַּשָּׂדֶה בַּגְּרָנוֹת, וּבְתִשְׁרֵי הוּא עֵת הָאָסִיף לַבַּיִת, וּפְעָמִים שֶׁהָיְתָה צְרִיכָה לַעֲשׂוֹת לְאַרְבַּע שָׁנִים: בַּשִּׁשִּׁית שֶׁלִּפְנֵי הַשְּׁמִטָּה הַשְּׁבִיעִית, שֶׁהֵן בְּטֵלִין מֵעֲבוֹדַת קַרְקַע שְׁתֵּי שָׁנִים רְצוּפוֹת: הַשְּׁבִיעִית וְהַיּוֹבֵל; וּמִקְרָא זֶה נֶאֱמַר בִּשְׁאָר הַשְּׁמִטּוֹת כֻּלָּן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 172)

וּפְעָמִים שֶׁהָיְתָה צְרִיכָה לַעֲשׂוֹת לְאַרְבַּע . . הַשְּׁבִיעִית וְהַיּוֹבֵל (רש"י כה, כב) **שְׁמִטָּה** - הִיא עֲבוֹדָה שֶׁל קַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, בִּטּוּל **הַיֵּשׁ**. כְּלוֹמַר, הָעוֹבֵד הוּא 'יֵשׁ וּמְציאוּת', אֶלָּא שֶׁמְּבַטֵּל אֶת יֵשׁוּתוֹ. **יוֹבֵל -** הוּא בִּסְפִירַת הַבִּינָה, 'עָלְמָא דְּחֵירוּ', בִּטּוּל **בִּמְצִיאוּת**. לָכֵן נֶאֱמַר "**לְשָׁלֹשׁ** הַשָּׁנִים", שֶׁכֵּן הַצֹּרֶךְ לְתָרֵץ קֹשְׁיָא ("מַה נֹּאכַל") קַיָּם רַק בְּדַרְגַּת 'שְׁמִטָּה', וְאֵלּוּ בְּדַרְגַּת 'יוֹבֵל' אֵין מִלְּכַתְּחִלָּה מָקוֹם לְקֹשְׁיָא כְּלָל.

(כג) וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי׃

כג וְאַרְעָא לָא תִזְדַּבַּן לַחֲלוּטִין אֲרֵי דִילִי אַרְעָא אֲרֵי דַיָּרִין וְתוֹתְבִין אַתּוּן קֳדָמָי׃

רש"י ◄ **וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר.** (תו"כ) לִתֵּן 'לָאוֹ' עַל חֲזָרַת שָׂדוֹת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל, שֶׁלֹּא יְהֵא הַלּוֹקֵחַ כּוֹבְשָׁהּ. **לִצְמִתֻת.** לִפְסִיקָה, לִמְכִירָה פְּסוּקָה עוֹלָמִית. **כִּי־לִי הָאָרֶץ.** (תו"כ) אַל תֵּרַע עֵינְךָ בָּהּ, שֶׁאֵינָהּ שֶׁלְּךָ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ה ח"ד ע' 2066. ע"פ ביאורי החומש)

כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי (כה, כג)
הַבִּטּוּי "גֵּרִים" מִתְיַחֵס לְמַעֲמָדָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחַר הַבְטָחַת הַקָּבָּ"ה "לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת", אַךְ לִפְנֵי הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ וְכִבּוּשָׁהּ בְּפֹעַל; בְּשֶׁלֶב זֶה הָיוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בִּבְחִינַת "גֵּרִים", שֶׁזְּכִיּוֹתֵיהֶם בָּאָרֶץ חֲלָקִיּוֹת בִּלְבַד. הַבִּטּוּי "תּוֹשָׁבִים", מִתְיַחֵס לְמַעֲמָדָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ, כָּבְשׁוּ אוֹתָהּ וְקִבְּלוּ אֶת הַבַּעֲלוּת עָלֶיהָ.

(כד) וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ׃ ס

כד וּבְכֹל אַרְעָא אַחֲסַנְתְּכוֹן פֵּרְקָנָא תִּתְּנוּן לְאַרְעָא׃

רש"י ◄ **וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם.** (תו"כ) לְרַבּוֹת בָּתִּים וְעֶבֶד עִבְרִי, וְדָבָר זֶה מְפֹרָשׁ בְּ'קִדּוּשִׁין' בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן (דף כא). וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ, סָמוּךְ לַפָּרָשָׁה שֶׁלְּאַחֲרָיו, שֶׁהַמּוֹכֵר אֲחֻזָּתוֹ רַשַּׁאי לִגְאָלָהּ לְאַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים, אוֹ הוּא אוֹ קְרוֹבוֹ, וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְעַכֵּב.

◆ יום רביעי י"ז אייר ◆

(כה) כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו׃

כה אֲרֵי יִתְמַסְכַּן אָחוּךְ וּזְבַן מֵאַחֲסַנְתֵּהּ וְיֵיתֵי פָּרִיקֵהּ דְּקָרִיב לֵהּ וְיִפְרוֹק יָת זְבִינֵי אֲחוּהִי׃

רש"י ◄ **כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר.** (תו"כ) מְלַמֵּד, שֶׁאֵין אָדָם רַשַּׁאי לִמְכּוֹר שָׂדֵהוּ אֶלָּא מֵחֲמַת דֹּחַק עֹנִי. **מֵאֲחֻזָּתוֹ.** וְלֹא כֻּלָּהּ, לִמְדָה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁיְּשַׁיֵּר שָׂדֶה לְעַצְמוֹ. **וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו.** (תו"כ) וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְעַכֵּב.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כה) **כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ.** עַל שֶׁעָשָׂה סְחוֹרָה בְּפֵירוֹת שְׁבִיעִית, כְּדְפֵירֵשׁ רַשִּׁ"י (להלן כו א). וְכֵן מָצִינוּ בִּימֵי יִרְמְיָה שֶׁנִּמְכְּרוּ יִשְׂרָאֵל לְעַכּוּ"ם לְפִי שֶׁחִלְּלוּ הַשְּׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב' לו כ) וַיַּגֶּל (את) הַשְּׁאֵרִית וגו', וּכְתִיב (שם פסוק כא) עַד רָצְתָה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ (תנחומא א):

וּבָא גֹאֲלוֹ [הַקָּרֹב]. זֶה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד ז) אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו (ראה תנחומא ד):

וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו. אָמַר לוֹ יִרְמְיָה

(כו) וְאִ֔ישׁ כִּ֥י לֹ֖א יִהְיֶה־לּ֑וֹ גֹּאֵ֑ל וְהִשִּׂ֣יגָה יָד֔וֹ וּמָצָ֖א כְּדֵ֥י גְאֻלָּתֽוֹ׃

כו וּגְבַר אֲרֵי לָא יְהֵי לֵהּ פָּרִיק וְתַדְבֵּק יְדֵהּ וְיַשְׁכַּח כְּמִסַּת פֻּרְקָנֵהּ׃

רש"י◄ **וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹּאֵל•** (קידושין שם. ת"כ) וְכִי יֵשׁ לְךָ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִים? אֶלָּא גּוֹאֵל שֶׁיּוּכַל לִגְאֹל מִמְכָּרוֹ.

(כז) וְחִשַּׁ֨ב אֶת־שְׁנֵ֣י מִמְכָּר֔וֹ וְהֵשִׁיב֙ אֶת־הָ֣עֹדֵ֔ף לָאִ֖ישׁ אֲשֶׁ֣ר מָכַר־ל֑וֹ וְשָׁ֖ב לַאֲחֻזָּתֽוֹ׃

כז וִיחַשֵּׁב יָת שְׁנֵי זְבִינוֹהִי וְיָתֵב יָת מוֹתָרָא לִגְבַר דִּי זַבֶּן לֵהּ וִיתוּב לְאַחֲסַנְתֵּהּ׃

רש"י◄ **וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ•** כַּמָּה שָׁנִים הָיוּ עַד הַיּוֹבֵל? כָּךְ וְכָךְ; וּבְכַמָּה מְכַרְתִּיהָ לְךָ? בְּכָךְ וְכָךְ; עָתִיד הָיִיתָ לְהַחֲזִירָהּ בַּיּוֹבֵל, נִמְצֵאתָ קוֹנֶה מִסְפַּר הַתְּבוּאוֹת כְּפִי חֶשְׁבּוֹן שֶׁל כָּל שָׁנָה – אָכַלְתָּ אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים אוֹ אַרְבַּע, הוֹצֵא אֶת דְּמֵיהֶן מִן הַחֶשְׁבּוֹן וְטֹל אֶת הַשְּׁאָר. וְזֶהוּ: **וְהֵשִׁיב אֶת־הָעֹדֵף•** בִּדְמֵי הַמִּקָּח עַל הָאֲכִילָה שֶׁאָכַל, וְיִתְּנֵם לַלּוֹקֵחַ. **לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר־לוֹ•** הַמּוֹכֵר הַזֶּה שֶׁבָּא לְגָאֳלָהּ.

(כח) וְאִ֨ם לֹא־מָצְאָ֜ה יָד֗וֹ דֵּי֮ הָשִׁ֣יב לוֹ֒ וְהָיָ֣ה מִמְכָּר֗וֹ בְּיַד֙ הַקֹּנֶ֣ה אֹת֔וֹ עַ֖ד שְׁנַ֣ת הַיּוֹבֵ֑ל וְיָצָא֙ בַּיֹּבֵ֔ל וְשָׁ֖ב לַאֲחֻזָּתֽוֹ׃ ס

כח וְאִם לָא תַשְׁכַּח יְדֵהּ כְּמִסַּת אֲתֵב לֵהּ וִיהֵי זְבִינוֹהִי בִּידָא דִּזְבַן יָתֵהּ עַד שַׁתָּא דְיוֹבֵלָא וְיִפּוֹק בְּיוֹבֵלָא וִיתוּב לְאַחֲסַנְתֵּהּ׃

רש"י◄ **דֵּי הָשִׁיב לוֹ•** (ערכין ל) מִכָּאן, שֶׁאֵינוֹ גּוֹאֵל לַחֲצָאִין. **עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל•** (ת"כ) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְתוֹךְ אוֹתָהּ שָׁנָה כְּלוּם, שֶׁהַיּוֹבֵל מְשַׁמֵּט בִּתְחִלָּתוֹ.

◆ יום חמישי י"ח אייר ◆

(כט) וְאִ֗ישׁ כִּֽי־יִמְכֹּ֤ר בֵּֽית־מוֹשַׁב֙ עִ֣יר חוֹמָ֔ה וְהָיְתָה֙ גְּאֻלָּת֔וֹ עַד־תֹּ֖ם שְׁנַ֣ת מִמְכָּר֑וֹ יָמִ֖ים תִּהְיֶ֥ה גְאֻלָּתֽוֹ׃

כט וּגְבַר אֲרֵי יְזַבֵּן בֵּית מוֹתַב קַרְתָּא מַקְפָּא שׁוּר וּתְהֵי פֻּרְקָנֵהּ עַד מִשְׁלַם שַׁתָּא דִזְבִינוֹהִי עִדָּן בְּעִדָּן תְּהֵי פֻּרְקָנֵהּ׃

רש"י◄ **בֵּית־מוֹשַׁב עִיר־חוֹמָה•** (ת"כ) בַּיִת בְּתוֹךְ עִיר הַמֻּקֶּפֶת חוֹמָה מִימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן. **וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ•** לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּשָׂדֶה שֶׁיָּכוֹל לְגָאֳלָהּ מִשְּׁתֵּי שָׁנִים וְאֵילָךְ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה, וּבְתוֹךְ שְׁתֵּי שָׁנִים הָרִאשׁוֹנִים אֵינוֹ יָכוֹל לְגָאֳלָהּ, הֻצְרַךְ לְפָרֵשׁ בָּזֶה שֶׁהוּא חִלּוּף, שֶׁאִם רוֹצֶה לִגְאֹל בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה, גּוֹאֲלָהּ, וּלְאַחַר מִכָּאן אֵינוֹ גּוֹאֲלָהּ. **וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ•** שֶׁל בַּיִת. **יָמִים•** יְמֵי שָׁנָה שְׁלֵמָה קְרוּיִים יָמִים, וְכֵן (בראשית כד נה): "תֵּשֵׁב הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ יָמִים".

(ל) וְאִ֣ם לֹא־יִגָּאֵ֗ל עַד־מְלֹ֣את לוֹ֮ שָׁנָ֣ה תְמִימָה֒ וְקָ֨ם הַבַּ֜יִת אֲשֶׁר־בָּעִ֜יר אֲשֶׁר־ל֣וֹ חֹמָ֗ה לַצְּמִיתֻ֛ת לַקֹּנֶ֥ה אֹת֖וֹ לְדֹרֹתָ֑יו לֹ֥א יֵצֵ֖א בַּיֹּבֵֽל׃

ל וְאִם לָא יִתְפָּרַק עַד מִשְׁלַם לֵהּ שַׁתָּא שְׁלֶמְתָּא וִיקוּם בֵּיתָא דִי בְקַרְתָּא דִּי לֵהּ שׁוּרָא לַחֲלוּטִין לְדִי זְבַן יָתֵהּ לְדָרוֹהִי לָא יִפּוֹק בְּיוֹבֵלָא׃

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

לַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, רִבּוֹן הָעוֹלָמִים קִיַּימְתָּ לָהֶם **כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ**, קַיֵּים לָהֶם **וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו**, שֶׁאַתָּה קָרָאתָ אוֹתָם אַחִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכב ח) לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה נָּא שָׁלוֹם בָּךְ, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ישעיה מג יד) לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בָבֶלָה (ראה תנחומא א): תורה כו

(כט) **וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה. אִישׁ** זֶה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו ג) ה' אִישׁ מִלְחָמָה, כְּלוֹמַר בַּעַל וְאָדוֹן, כְּמוֹ אִישׁ נָעֳמִי (רות א ג). שֶׁמָּכַר מוֹשַׁב בֵּיתוֹ לַכַּשְׂדִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלב יג) כִּי בָחַר ה' בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ. **וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ**, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כט י) לְפִי מְלֹאת לְבָבֶל שִׁבְעִים שָׁנָה אֶפְקֹד אֶתְכֶם: תורה ל

רש"י◄ **וְקָם הַבַּיִת וְגוֹ' לַצְּמִיתֻת•** יָצָא מִכֹּחוֹ שֶׁל מוֹכֵר וְעָמַד בְּכֹחוֹ שֶׁל קוֹנֶה. [**אֲשֶׁר־לֹא חֹמָה•** "לוֹ" קָרִינַן, אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁו, הוֹאִיל וְהָיְתָה לוֹ קֹדֶם לָכֵן. וְ"עִיר",

נִקְבָּה הִיא, וְהֵצְרַךְ לִכְתֹּב "לָהּ", אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁצָּרִיךְ לִכְתֹּב "לֹא" בִּפְנִים, תִּקְּנוּ "לוֹ" בַּמָּסֹרֶת; זֶה נוֹפֵל עַל זֶה]. **לֹא יֵצֵא בַּיּוֹבֵל•** אָמַר רַב סַפְּרָא: [אַף] אִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ, לֹא יֵצֵא.

(לא) **וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם חֹמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ וּבַיּוֹבֵל יֵצֵא:**

לא **וּבָתֵּי** פַּצְחַיָּא דִּי לֵית לְהוֹן שׁוּר מַקַּף סְחוֹר סְחוֹר עַל חֲקַל אַרְעָא יִתְחַשַּׁב פֻּרְקָנָא תְּהֵי לֵהּ וּבְיוֹבֵלָא יִפּוֹק:

רש"י◄ **וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים•** כְּתַרְגּוּמוֹ: "פַּצְחַיָּא", עֲיָרוֹת פְּתוּחוֹת מֵאֵין חוֹמָה, וְיֵשׁ הַרְבֵּה בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע יג כח): "הֶעָרִים וְחַצְרֵיהֶם"; (בראשית כה טז) "בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם". **עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב•** הֲרֵי הֵן כַּשָּׂדוֹת

הַנִּגְאָלִים עַד הַיּוֹבֵל וְיוֹצְאִין בַּיּוֹבֵל לַבְּעָלִים — אִם לֹא נִגְאָלוּ. **גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ•** (ת"כ) מִיָּד אִם יִרְצֶה, וּבָזֶה יָפֶה כֹּחוֹ מִכֹּחַ שָׂדוֹת, שֶׁהַשָּׂדוֹת אֵין נִגְאָלוֹת עַד שְׁתֵּי שָׁנִים. **וּבַיּוֹבֵל יֵצֵא•** בְּחִנָּם.

(לב) **וְעָרֵי הַלְוִיִּם בָּתֵּי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם:**

לב **וְקִרְוֵי** לֵיוָאֵי בָּתֵּי קִרְוֵי אַחֲסַנְתְּהוֹן פֻּרְקָן עָלָם תְּהֵי לְלֵיוָאֵי:

רש"י◄ **וְעָרֵי הַלְוִיִּם•** אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה עִיר שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם. **גְּאֻלַּת עוֹלָם•** גּוֹאֵל מִיָּד אֲפִלּוּ לִפְנֵי שְׁתֵּי שָׁנִים, אִם מָכְרוּ שָׂדֶה מִשְּׂדוֹתֵיהֶם הַנְּתוּנוֹת לָהֶם

בְּאַלְפַּיִם אַמָּה סְבִיבוֹת הֶעָרִים, אוֹ אִם מָכְרוּ בַּיִת בְּעִיר חוֹמָה, גּוֹאֲלִין לְעוֹלָם וְאֵינוֹ חָלוּט לְסוֹף שָׁנָה.

(לג) **וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם וְיָצָא מִמְכַּר־בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיּוֹבֵל כִּי בָּתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הֵוא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

לג **וְדִי** יִפְרוֹק מִן לֵיוָאֵי וְיִפּוֹק זְבִין בֵּיתָא וְקַרְתָּא אַחֲסַנְתֵּהּ בְּיוֹבֵלָא אֲרֵי בָּתֵּי קִרְוֵי לֵיוָאֵי הִיא אַחֲסַנְתְּהוֹן בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם•** וְאִם יִקְנֶה בַּיִת אוֹ עִיר מֵהֶם. **וְיָצָא בַּיּוֹבֵל•** אוֹתוֹ מִמְכַּר שֶׁל בַּיִת אוֹ שֶׁל עִיר, וְיָשׁוּב לַלֵּוִי שֶׁמְּכָרוֹ, וְלֹא יִהְיֶה חָלוּט כִּשְׁאָר בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּ'גְאֻלָּה' זוֹ, לְשׁוֹן מְכִירָה. דָּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם", יָכוֹל לֹא דִּבֵּר הַכָּתוּב אֶלָּא בְּלוֹקֵחַ יִשְׂרָאֵל שֶׁקָּנָה בַּיִת בְּעָרֵי הַלְוִיִּים, אֲבָל לֵוִי שֶׁקָּנָה מִלֵּוִי יִהְיֶה חָלוּט? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם", אַף הַגּוֹאֵל

מִיַּד לֵוִי, גּוֹאֵל גְּאֻלַּת עוֹלָם. **וְיָצָא מִמְכַּר־בַּיִת•** הֲרֵי זוֹ מִצְוָה אַחֶרֶת, וְאִם לֹא גְּאָלָהּ, יוֹצְאָה בַּיּוֹבֵל, וְאֵינוֹ נֶחֱלָט לְסוֹף שָׁנָה כְּבַיִת שֶׁל יִשְׂרָאֵל. **כִּי בָּתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הִיא אֲחֻזָּתָם•** לֹא הָיָה לָהֶם נַחֲלַת שָׂדוֹת וּכְרָמִים, אֶלָּא עָרִים לָשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם, לְפִיכָךְ הֵם לָהֶם בִּמְקוֹם שָׂדוֹת, וְיֵשׁ לָהֶם גְּאֻלָּה כְּשָׂדוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּפָקַע נַחֲלָתָם מֵהֶם.

(לד) **וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי־אֲחֻזַּת עוֹלָם הִוא לָהֶם:**

לד **וַחֲקַל** רְוַח קִרְוֵיהוֹן לָא יִזְדַּבָּן אֲרֵי אַחֲסָנַת עָלָם הוּא לְהוֹן:

רש"י◄ **וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר•** מֶכֶר גִּזְבָּר, שֶׁאִם הִקְדִּישׁ בֶּן לֵוִי אֶת שָׂדֵהוּ וְלֹא גְּאָלָהּ, וּמִכְרָהּ גִּזְבָּר, אֵינָהּ יוֹצְאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר

בְּיִשְׂרָאֵל (ויקרא כז כ): "וְאִם־מָכֹר אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא־יִגָּאֵל עוֹד", אֲבָל בֶּן לֵוִי גּוֹאֵל לְעוֹלָם.

(לה) **וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ:**

לה **וַאֲרֵי** יִתְמַסְכַּן אָחוּךָ וּתְמוּט יְדֵהּ עִמָּךְ וְתַתְקֵף בֵּהּ דַּיָּר וְתוֹתָב וִיחֵי עִמָּךְ:

רש"י◄ **וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ•** (ת"כ) אַל תַּנִּיחֵהוּ שֶׁיֵּרֵד וְיִפֹּל וְיִהְיֶה קָשֶׁה לַהֲקִימוֹ, אֶלָּא חַזְּקֵהוּ מִשְּׁעַת מוֹטַת הַיָּד, לְמַה זֶּה דּוֹמֶה? לְמַשֹּׂאוֹי שֶׁעַל הַחֲמוֹר; עוֹדֵהוּ עַל הַחֲמוֹר, אֶחָד תּוֹפֵס בּוֹ וּמַעֲמִידוֹ; נָפַל לָאָרֶץ, חֲמִשָּׁה אֵין מַעֲמִידִין אוֹתוֹ. **גֵּר וְתוֹשָׁב•** אַף אִם הוּא גֵּר אוֹ תּוֹשָׁב, וְאֵיזֶהוּ תּוֹשָׁב? כָּל שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדַת אֱלִילִים וְאוֹכֵל נְבֵלוֹת.

(לו) **אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ:**

לו לָא תִּסַּב מִנֵּהּ חִבּוּלְיָא וְרִבִּיתָא וְתִדְּחַל מֵאֱלָהָךְ וִיחֵי אָחוּךָ עִמָּךְ:

רש"י◄ **נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית•** חַד שַׁוִּינְהוּ רַבָּנָן, וְלַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין. **וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ•** לְפִי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם נִמְשֶׁכֶת אַחַר הָרִבִּית וְקָשֶׁה לִפְרֹשׁ הֵימֶנּוּ, וּמוֹרֶה לְעַצְמוֹ הֶתֵּר בִּשְׁבִיל מְעוֹתָיו שֶׁהָיוּ בְּטֵלוֹת אֶצְלוֹ, הֵצֵרַךְ לוֹמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ". (ב"מ סב) אוֹ הַתּוֹלֶה מְעוֹתָיו בְּנָכְרִי כְּדֵי לְהַלְווֹתָם לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, הֲרֵי זֶה דָּבָר הַמָּסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל אָדָם וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, לָכֵן הֵצֵרַךְ לוֹמַר: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ".

(לז) **אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ:**

לז יָת כַּסְפָּךְ לָא תִתֵּן לֵהּ בְּחִבּוּלְיָא וּבְרִבִּיתָא לָא תִתֵּן מֵיכְלָךְ:

(לח) **אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֶת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים: ס**

לח אֲנָא יְיָ אֱלָהֵכוֹן דִּי אַפֵּקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמִתַּן לְכוֹן יָת אַרְעָא דִכְנַעַן לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ:

רש"י◄ **אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי וְגוֹ'•** וְהִבְחַנְתִּי בֵּין בְּכוֹר לְשֶׁאֵינוֹ בְּכוֹר, אַף אֲנִי יוֹדֵעַ וְנִפְרָע מִן הַמַּלְוֶה מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית וְאוֹמֵר: 'שֶׁל נָכְרִי הֵם'. דָּבָר אַחֵר: "אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם", עַל־מְנָת שֶׁתְּקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם מִצְוֹתַי, אֲפִלּוּ הֵן כְּבֵדוֹת עֲלֵיכֶם. **לָתֶת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן•** בִּשְׂכַר שֶׁתְּקַבְּלוּ מִצְוֹתַי. **לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים•** (ת"כ) שֶׁכָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲנִי לוֹ לֵאלֹהִים. וְכָל הַיּוֹצֵא מִמֶּנָּה, כְּעוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמ' 97)

וַאֲפִלּוּ הֵן כְּבֵדוֹת עֲלֵיכֶם (רש"י כה, לח) לְרַשִּׁ"י הָקְשָׁה: הֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם הִיא הַיְסוֹד לְקִיּוּם כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה כֻּלָּן, וּמַדּוּעַ הִיא מְזֻכֶּרֶת לְגַבֵּי אִסּוּר רִבִּית דַּוְקָא. וּכְדֵי לְתָרֵץ שְׁאֵלָה זוֹ מוֹסִיף "וַאֲפִלּוּ הֵן כְּבֵדוֹת עֲלֵיכֶם".

◆ יום שישי י"ט אייר ◆

(לט) **וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר־לָךְ לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד:**

לט וַאֲרֵי יִתְמַסְכַּן אָחוּךָ עִמָּךְ וְיִזְדַּבַּן לָךְ לָא תִפְלַח בֵּהּ פֻּלְחַן עַבְדִּין:

רש"י◄ **עֲבֹדַת עָבֶד•** עֲבוֹדָה שֶׁל גְּנַאי, שֶׁיְּהֵא נִכָּר בָּהּ כְּעֶבֶד: שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ כֵּלָיו אַחֲרָיו לְבֵית הַמֶּרְחָץ, וְלֹא יִנְעַל לוֹ מִנְעָלָיו.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(לח) **לָתֶת לָכֶם אֶת אֶרֶץ.** כִּדְאָמְרִינַן בְּשִׁלְהֵי מַסֶּכֶת כְּתוּבוֹת (קי:) לְעוֹלָם יָדוּר אָדָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַאֲפִילּוּ בְּעִיר שֶׁרוּבָּהּ עַכּוּ"ם, וְאַל יָדוּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ וַאֲפִילּוּ בְּעִיר שֶׁרוּבָּהּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלוֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר **לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים,** וְכֵן דָּוִד הוּא אוֹמֵר כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם וגו' (שמואל א' כו יט): תורה לט

(מ) כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ:

מ כַּאֲגִירָא כְּתוֹתְבָא יְהֵי עִמָּךְ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבְלָא יִפְלַח עִמָּךְ:

רש"י◄ **כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב•** עֲבוֹדַת קַרְקַע וּמְלֶאכֶת אֻמָּנוּת, כִּשְׁאָר שְׂכִירִים הִתְנַהֵג בּוֹ. **עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל•** אִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל לִפְנֵי שֵׁשׁ שָׁנִים, הַיּוֹבֵל מוֹצִיאוֹ.

(מא) וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב:

מא וְיִפּוֹק מֵעִמָּךְ הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּהּ וִיתוּב לְזַרְעִיתֵהּ וּלְאַחֲסָנַת אֲבָהָתוֹהִי יְתוּב:

רש"י◄ **הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ•** אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אִם הוּא נִמְכַּר, בָּנָיו מִי מְכָרָן? אֶלָּא מִכָּאן, שֶׁרַבּוֹ חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת **בָּנָיו. וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו•** (ת"כ. מכות יב) אֶל כְּבוֹד אֲבוֹתָיו, וְאֵין לְזַלְזְלוֹ בְּכָךְ. **אֲחֻזַּת•** חֲזָקַת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יב עמ' 152)

בָּנָיו מִי מְכָרָן (רש"י כה, מא) וְאִלּוּ בַּגְּמָרָא נֶאֱמַר "מִי **נִמְכָּרִים**". וְיֵשׁ לְבָאֵר: **מִי נִמְכָּרִים** – לְפִי רַז"ל אֵין בִּכְלָל אֶפְשָׁרוּת שֶׁאָב יִמְכֹּר אֶת בְּנוֹ, כְּפִי שֶׁדָּרְשׁוּ בַּגְּמָרָא מִן הַכָּתוּב "וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת **בִּתּוֹ** לְאָמָה". **מִי מְכָרָן** – בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט אֶפְשָׁר לִמְכֹּר בֵּן, כִּי מִצַּד הַסְּבָרָא אֵין הֶבְדֵּל בֵּין בֵּן לְבַת, וּמַה שֶּׁנֶּאֱמַר "בִּתּוֹ" הוּא מִצַּד הַדִּינִים הַמְיֻחָדִים בְּאָמָה (כְּגוֹן יְעוּד); אֶלָּא שֶׁהָאָב לֹא מִמֵּשׁ אֶת זְכוּתוֹ וְלֹא מְכָרָן.

(מב) כִּי־עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד:

מב אֲרֵי עַבְדֵּי אִנּוּן דִּי אַפֵּקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם לָא יִזְדַּבְּנוּן זְבוּן עַבְדִּין:

רש"י◄ **כִּי עֲבָדַי הֵם•** (ת"כ) שְׁטָרֵי קוֹדֵם. **לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד•** בְּהַכְרָזָה: 'כָּאן יֵשׁ עֶבֶד לִמְכֹּר'! וְלֹא יַעֲמִידֶנּוּ עַל אֶבֶן הַלֶּקַח.

(מג) לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ:

מג לָא תִּפְלַח בֵּהּ בְּקַשְׁיוּ וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ:

רש"י◄ **לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ•** מְלָאכָה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ כְּדֵי לְעַנּוֹתוֹ, אַל תֹּאמַר לוֹ: "הָחֵם לִי אֶת הַכּוֹס הַזֶּה!" וְהוּא אֵינוֹ צָרִיךְ, "עֲדֹר תַּחַת הַגֶּפֶן עַד שֶׁאָבוֹא!". שֶׁמָּא תֹּאמַר: אֵין מַכִּיר בַּדָּבָר אִם לְצֹרֶךְ אִם לָאו, וְאוֹמֵר אֲנִי לוֹ שֶׁהוּא לְצֹרֶךְ, הֲרֵי הַדָּבָר הַזֶּה מָסוּר לַלֵּב, לְכָךְ נֶאֱמַר: "וְיָרֵאתָ".

(מד) וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה:

מד וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ דִּי יְהוֹן לָךְ מִן עַמְמַיָּא דִּי בְסַחֲרָנֵיכוֹן מִנְּהוֹן תִּקְנוּן עַבְדִּין וְאַמְהָן:

רש"י◄ **וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ•** אִם תֹּאמַר: אִם־כֵּן, בַּמֶּה אֶשְׁתַּמֵּשׁ? בְּעַבְדֵּי אֵינִי מוֹשֵׁל, בְּז' אֻמּוֹת אֵינִי נוֹחֵל, שֶׁהֲרֵי הִזְהַרְתַּנִי (דברים כ טז): "לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה", אֶלָּא מִי יְשַׁמְּשֵׁנִי? **מֵאֵת הַגּוֹיִם•** הֵם יִהְיוּ לְךָ לַעֲבָדִים. **אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם•** וְלֹא שֶׁבְּתוֹךְ גְּבוּל אַרְצְכֶם, שֶׁהֲרֵי בָּהֶם אָמַרְתִּי: "לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה".

(מה) וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לַאֲחֻזָּה:

מה וְאַף מִבְּנֵי תוֹתְבָיָא עָרְלַיָּא דְּדָיְרִין עִמְּכוֹן מִנְּהוֹן תִּקְנוּן וּמִזַּרְעִיתְהוֹן דְּעִמְּכוֹן דִּי אִתְיְלִידוּ בְּאַרְעֲכוֹן וִיהוֹן לְכוֹן לְאַחֲסָנָא:

רש"י◄ **וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים•** (קידושין סז) שֶׁבָּאוּ מִסְּבִיבוֹתֵיכֶם לִשָּׂא נָשִׁים בְּאַרְצְכֶם וְיָלְדוּ לָהֶם, הַבֵּן הוֹלֵךְ אַחַר הָאָב וְאֵינוֹ בִּכְלַל "לֹא תְחַיֶּה", אֶלָּא אַתָּה מֵתָּר לִקְנוֹתוֹ כְּעֶבֶד. **מֵהֶם תִּקְנוּ•** אוֹתָם תִּקְנוּ.

(מו) **וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ׃ ס**

מו **וְתַחֲסוֹן יָתְהוֹן לִבְנֵיכוֹן בַּתְרֵיכוֹן לִירֵתַת אַחֲסָנָא לְעָלַם בְּהוֹן תִּפְלְחוּן וּבְאַחֵיכוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר בַּאֲחוּהִי לָא תִּפְלַח בֵּהּ בְּקַשְׁיוּ׃**

רש״י ◄ **וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם•** הַחֲזִיקוּ בָּהֶם לְנַחֲלָה לְצֹרֶךְ בְּנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם; וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ: ״הַנְחִילוּם לִבְנֵיכֶם״, שֶׁאִם־כֵּן הָיָה לוֹ לִכְתֹּב ״וְהִנְחַלְתֶּם אוֹתָם לִבְנֵיכֶם״. **וְהִתְנַחַלְתֶּם•** כְּמוֹ ״וְהִתְחַזַּקְתֶּם״. **אִישׁ בְּאָחִיו•** לְהָבִיא נָשִׁיא בְּעַמּוֹ וּמֶלֶךְ בִּמְשָׁרְתָיו, שֶׁלֹּא לִרְדּוֹת בְּפָרֶךְ.

◆ שבת קודש כ׳ אייר ◆

(מז) **וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר׃**

מז **וַאֲרֵי תַדְבֵּק יַד עָרֵל וְתוֹתָב עִמָּךְ וְיִתְמַסְכַּן אָחוּךְ עִמֵּהּ וְיִזְדַּבַּן לְעָרֵל תּוֹתָב עִמָּךְ אוֹ לְאַרְמֵי זַרְעִית גִּיּוֹרָא׃**

רש״י ◄ **יַד גֵּר וְתוֹשָׁב•** גֵּר וְהוּא תּוֹשָׁב, כְּתַרְגּוּמוֹ: ״עָרֵל תּוֹתָב״, וְסוֹפוֹ מוֹכִיחַ: ״וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב״. **וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ•** מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיַּעֲשִׁיר? דִּבּוּקוֹ עִמָּךְ. **וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ•** מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיָּמוּךְ? דִּבּוּקוֹ עִמּוֹ, עַל־יְדֵי שֶׁלָּמַד מִמַּעֲשָׂיו. **מִשְׁפַּחַת גֵּר•** (קידושין כ. ב״מ ע״א) זֶהוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ״לְעֵקֶר״, זֶה הַנִּמְכָּר לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים עַצְמָהּ לִהְיוֹת לָהּ שַׁמָּשׁ. וְלֹא לֶאֱלֹהוּת, אֶלָּא לְחַטֵּב עֵצִים וְלִשְׁאֹב מַיִם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יז, עמוד 297 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

גַּם הַנִּמְכָּר לְגֵר – ״גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ״

וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב . . גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ: אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ . . אוֹ־הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל: (כה, מז־מט)

צָרִיךְ לְהָבִין: א. הֲרֵי מְנָה כָּאן הַכָּתוּב קְרוֹבָיו הַמְחֻיָּבִים לִפְדּוֹתוֹ לְפִי סֵדֶר קִרְבָתָם, וּמַדּוּעַ לֹא נִכְתַּב אָבִיו, שֶׁהוּא הַקָּרוֹב בְּיוֹתֵר. ב. מַדּוּעַ אִם ״הִשִּׂיגָה יָדוֹ״ מוֹפִיעַ לְבַסּוֹף, הֲרֵי אִם יֵשׁ לוֹ מָמוֹן מְחֻיָּב הוּא תְּחִלָּה לִפְדּוֹת עַצְמוֹ.

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה בְּדֶרֶךְ הַחֲסִידוּת:

אִישׁ יְהוּדִי הַנִּמְכָּר לְגוֹי, וְעַד לַעֲבוֹדָה־זָרָה, מוֹרֶה שֶׁנִּשְׁמָתוֹ נִמְצֵאת בְּמַעֲמָד וּמַצָּב רוּחָנִי נָמוּךְ וְיָרוּד בְּיוֹתֵר, שֶׁלָּכֵן תִּתְּכֵן אֶפְשָׁרוּת שֶׁיִּהְיֶה עֶבֶד לַעֲבוֹדָה־זָרָה. מַצָּב שֶׁכָּזֶה יְסוֹדוֹ בְּ׳שִׁכְחָה׳ אוֹדוֹת אָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם [וּבְסִגְנוֹן דְּתוֹרַת חֲסִידוּת:

חֲסֵרָה לוֹ בְּחִינַת ״אַבָּא״, הַיְנוּ הַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָרוֹאָה אֱלֹקוּת תָּדִיר, וּלְכָךְ יוּכַל מַצָּבוֹ לִירֵד כָּל כָּךְ]. וּלְכָךְ לֹא נִמְנָה כָּאן אָבִיו, לְהוֹרוֹת שֶׁמַּצָּב זֶה נוֹבֵעַ מִכָּךְ שֶׁאֵין לוֹ ״אָב״.

וְאִם כֵּן, אַף שֶׁאָדָם הַנִּמְצָא בְּמַצָּב שֶׁכָּזֶה, אֵינוֹ יָכוֹל לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּלָל, הֲרֵי מְבֻטָּח לוֹ שֶׁיִּפָּדֶה, כַּמִּדָּיָק בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב ״גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ״ – לְשׁוֹן הַבְטָחָה, שֶׁלִּהְיוֹתוֹ בֵּן לְעַם יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי וַדַּאי הַדָּבָר שֶׁיִּפָּדֶה בַּסּוֹף. וְאַחַר שֶׁיִּפְדּוּהוּ מִלְּמַעְלָה בְּאִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא (קְרוֹבָיו), הֲרֵי הַתַּכְלִית הִיא שֶׁלְּבַסּוֹף תִּהְיֶה עֲבוֹדָתוֹ אֶת ה׳ מִצַּד עַצְמוֹ. וְלָכֵן נִכְתַּב בַּסּוֹף ״הִשִּׂיגָה יָדוֹ״, הַיְנוּ, שֶׁעָלָיו לִדְאֹג שֶׁלֹּא יִהְיֶה זֶה כְּמַתָּנָה מִלְּמַעְלָה, אֶלָּא יִרְכֹּשׁ גְּאֻלָּתוֹ בְּעַצְמוֹ.

(מח) **אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ:**

מח **בָּתַר דְּיִזְדַּבַּן פְּרַקָנָא תְּהֵי לֵהּ חַד מֵאַחוּהִי יִפְרְקִנֵּהּ׃**

רש״י ◄ **גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ•** מִיָּד, אַל תַּנִּיחֵהוּ שֶׁיִּטְמַע עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל, שֶׁהֲרֵי כָּל עַצְמוֹ לֹא קְנָאוֹ אֶלָּא לְעָבְדוֹ עַד הַיּוֹבֵל, שֶׁהֲרֵי בַּיּוֹבֵל יֵצֵא, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְמַטָּה: ״וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל״, וּבְנָכְרִי שֶׁתַּחַת יָדְךָ הַכָּתוּב מְדַבֵּר

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(מז) **וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר. גֵּר** זֶה מַלְכוּת מָדַי:

תּוֹשָׁב. זוֹ מַלְכוּת יָוָן:

אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר. זוֹ מַלְכוּת אֱדוֹם שֶׁתַּעֲקֹר (ראה תנחומא א): תורה מח

(מח) **אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ.** שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סג ד) כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי וּשְׁנַת גְּאוּלַי בָּאָה: **אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ.** נִרְאֶה לִי דְּהַיְינוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא אֶחָד וְאָחִיו, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכב ח) לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי: תורה מט

(ב״ק קיג), וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, לֹא תָּבֹא עָלָיו בַּעֲקִיפִין מִפְּנֵי חִלּוּל הַשֵּׁם. אֶלָּא כְּשֶׁבָּא לִגְאֹל, יְדַקְדֵּק בַּחֶשְׁבּוֹן, לְפִי הַמַּגִּיעַ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה יְנַכֶּה לוֹ הַנָּכְרִי מִן דָּמָיו: אִם הָיוּ עֶשְׂרִים שָׁנָה מִשֶּׁנִּמְכַּר עַד הַיּוֹבֵל, וּקְנָאוֹ בְּעֶשְׂרִים מָנֶה, נִמְצָא שֶׁקָּנָה הַנָּכְרִי עֲבוֹדַת שָׁנָה בְּמָנֶה; וְאִם שָׁהָה זֶה אֶצְלוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים וּבָא לִגְאֹל, יְנַכֶּה לוֹ חֲמִשָּׁה מָנִים וְיִתֵּן לוֹ הָעֶבֶד ט״ו מָנִים, וְזֶהוּ ״וְהָיָה כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים״.

(מט) אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־מִשְׁאַר בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל:

מט אוֹ אַח אֲבוּהִי אוֹ בַר אַח אֲבוּהִי יִפְרְקִנֵּהּ אוֹ מִקָּרִיב בִּשְׂרֵהּ מִזַּרְעִיתֵהּ יִפְרְקִנֵּהּ אוֹ דְּתַדְבֵּק יְדֵהּ וְיִתְפְּרַק:

(נ) וְחִשַּׁב עִם־קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְהָיָה כֶסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ:

נ וִיחַשֵּׁב עִם זָבְנֵהּ מִשַּׁתָּא דְּאִזְדַּבַּן לֵהּ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבְלָא וִיהֵי כְּסַף זְבִינוּהִי בְּמִנְיַן שְׁנַיָּא כְּיוֹמֵי אֲגִירָא יְהֵי עִמֵּהּ:

רש״י ◄ כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ • חֶשְׁבּוֹן הַמַּגִּיעַ לְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, יַחְשׁוֹב כְּאִלּוּ נִשְׂכַּר עִמּוֹ כָּל שָׁנָה בְּמָנֶה, וִינַכֶּה לוֹ.

(נא) אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ:

נא אִם עוֹד סְגִיאוּת בִּשְׁנַיָּא לְפוּמְהֵן יָתִיב פֵּרְקָנֵהּ מִכְּסַף זְבִינוּהִי:

רש״י ◄ אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים • עַד הַיּוֹבֵל. לְפִיהֶן • הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי.

(נב) וְאִם־מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל וְחִשַּׁב־לוֹ כְּפִי שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת־גְּאֻלָּתוֹ:

נב וְאִם זְעֵר יִשְׁתָּאַר בִּשְׁנַיָּא עַד שַׁתָּא דְּיוֹבְלָא וִיחַשֵּׁב לֵהּ כְּפוּם שְׁנוֹהִי יָתֵב יָת פֵּרְקָנֵהּ:

(נג) כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ:

נג כַּאֲגִיר שְׁנָא בִּשְׁנָא יְהֵי עִמֵּהּ לָא יִפְלַח בֵּהּ בְּקַשְׁיוּ לְעֵינָיךְ:

רש״י ◄ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ • כְּלוֹמַר, וְאַתָּה רוֹאֶה.

(נד) וְאִם־לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה וְיָצָא בַשָּׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ:

נד וְאִם לָא יִתְפְּרַק בְּאִלֵּין וְיִפּוֹק בְּשַׁתָּא דְּיוֹבְלָא הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּהּ:

רש״י ◄ וְאִם־לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה • בְּ״אֵלֶּה״ הוּא נִגְאָל, וְאֵינוֹ נִגְאָל בְּשֵׁשׁ. (הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ • הַנָּכְרִי חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת בָּנָיו).

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(מט) **אוֹ דֹדוֹ.** זֶה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ה טז) זֶה דוֹדִי וְזֶה רֵעִי: **אוֹ בֶן דֹּדוֹ.** זֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים ב ז) בְּנִי אַתָּה, כְּמוֹ שֶׁדָּרַשׁוּהוּ זַ״ל בְּמַסֶּכֶת סוּכָּה (נב.): **אוֹ הִשִּׂיגָה יָדוֹ.** עַל יְדֵי מִצְוֹת וּזְכֻיּוֹת שֶׁבְּיָדוֹ, **וְנִגְאָל:** תורה נ

(נ) **וְחִשַּׁב עִם קֹנֵהוּ.** זֶה עֵשָׂו, שֶׁקָּנָהוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה: **כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ.** שֶׁיְּשִׁיב לוֹ שְׂכִירוּתוֹ, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים עב י) מַלְכֵּי תַרְשִׁישׁ וְאִיִּים מִנְחָה יָשִׁיבוּ וגו׳: תורה נא

(נג) **לֹא יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ.** שֶׁמּוּזְהָרִין אוּמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּעְבֵּד בְּיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִדַּאי, כִּדְרָאִיתָא בְּשִׁלְהֵי מַסֶּכֶת כְּתוּבּוֹת (קיא.): תורה נד

(נד) **וְאִם לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה.** הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם (שמות כא א), שֶׁלֹּא קִיְּימוּ הַמִּצְוֹות, מִכָּל־מָקוֹם לֹא אַנִּיחֵם בַּגָּלוּת, אֶלָּא **וְיָצָא בַשָּׁנַת הַיֹּבֵל,** כְּלוֹמַר בַּיּוֹם שֶׁיִּמְשׁוֹךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בַּיּוֹבֵל וְיִתְקַע בַּשּׁוֹפָר, כִּדְכְתִיב (ישעיה כז יג) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע

(נה) **כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

נה אֲרֵי דִילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַבְדִין עַבְדַי אִנּוּן דִּי אַפֵּיקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש״י ◄ **כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים** • שִׁטְרֵי קוֹדֵם. **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם** • כָּל הַמְשַׁעְבְּדָן מִלְּמַטָּה, כְּאִלּוּ מְשַׁעְבְּדָן מִלְּמַעְלָה.

כו (א) **לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:**

א לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן טַעֲוָן וְצֶלֶם וְקָמָא לָא תְקִימוּן לְכוֹן וְאֶבֶן סָגְדָא לָא תִתְּנוּן בְּאַרְעֲכוֹן לְמִסְגַּד עַלַהּ אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש״י ◄ **לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם** • (ת״כ) כְּנֶגֶד זֶה הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי, שֶׁלֹּא יֹאמַר: הוֹאִיל וְרַבִּי מְגַלֶּה עֲרָיוֹת, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ. הוֹאִיל וְרַבִּי עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ. הוֹאִיל וְרַבִּי מְחַלֵּל שַׁבָּת, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ; לָכֵן נֶאֱמְרוּ מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ, וְאַף הַפָּרָשִׁיוֹת הַלָּלוּ נֶאֱמְרוּ עַל הַסֵּדֶר: בַּתְּחִלָּה הִזְהִיר עַל הַשְּׁבִיעִית; וְאִם חָמַד מָמוֹן וְנֶחְשַׁד עַל הַשְּׁבִיעִית, סוֹפוֹ לִמְכֹּר מִטַּלְטְלָיו, לָכֵן סָמַךְ לָהּ: ״וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר״, (מה פתיב בה? ״אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ״, דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיַּד לְיָד); **לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף** מוֹכֵר אַחֲזָתוֹ; לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף מוֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ; לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף לוֹוֶה בְּרִבִּית — כָּל אֵלּוּ הָאַחֲרוֹנוֹת קָשׁוֹת מִן הָרִאשׁוֹנוֹת; לֹא חָזַר בּוֹ, סוֹף מוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ; לֹא חָזַר בּוֹ, לֹא דַּיּוֹ לְיִשְׂרָאֵל, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְנָכְרִי. **וְאֶבֶן מַשְׂכִּית** • לְשׁוֹן כִּסּוּי, כְּמוֹ (שמות לג כב): ״וְשַׂכֹּתִי כַפִּי״, שֶׁמְּכַסִּין הַקַּרְקַע בִּרְצָפָּה אֲבָנִים. **לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ** • אֲפִלּוּ לַשָּׁמַיִם, לְפִי שֶׁהִשְׁתַּחֲוָאָה בְּפִשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם הִיא, וְאָסְרָה תּוֹרָה לַעֲשׂוֹת כֵּן, חוּץ מִן הַמִּקְדָּשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ז, עמוד 177 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

שֶׁלֹּא יֹאמַר אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ

לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם . . אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה:

לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים – כְּנֶגֶד זֶה הַנִּמְכָּר לְנָכְרִי, שֶׁלֹּא יֹאמַר הוֹאִיל וְרַבִּי מְגַלֶּה עֲרָיוֹת אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, הוֹאִיל וְרַבִּי עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, הוֹאִיל וְרַבִּי מְחַלֵּל שַׁבָּת אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, לָכֵן נֶאֱמְרוּ מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ. (כו א־ב. ובפירוש רש״י)

וְצָרִיךְ לְהָבִין: מַה הַהֶוְהָ־אֲמִינָא לוֹמַר שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר בִּדְבָרִים אֵלּוּ, שֶׁלָּכֵן הַכָּתוּב הִצְרַךְ לְשׁוֹלְלָם?

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁבִּשְׁלֹשֶׁת עִנְיָנִים אֵלּוּ, יֵשׁ הֶוְהָ־אֲמִינָא מִיּוּחֶדֶת שֶׁהָעֶבֶד יִהְיֶה מֻתָּר בָּכָן:

גִּלּוּי עֲרָיוֹת: מִכַּיָּון שֶׁ״לְהוֹלִיד וְלָדוֹת״ זֶה חֵלֶק מֵעֲבוֹדַת הָעֶבֶד לַאֲדוֹנוֹ, וְאִם יֵשׁ לְרַבּוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית מוֹסֵר אוֹתָהּ לוֹ לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים (ראה שקלא־וטריא בזה ב׳מנחת חינוך׳ סוף מצוה מב), הָיָה מָקוֹם לַחְשׁוֹב שֶׁנִּפְקְעוּ מִמֶּנּוּ אִסּוּרֵי עֲרָיוֹת, וְהוּא מְחֻיָּב בַּעֲרָיוֹת כְּבָן נֹחַ בִּלְבַד, וְעַל־זֶה הַתּוֹרָה מִזְהִירָתוֹ.

שַׁבָּת: מִכַּיָּון שֶׁעַל־פִּי תּוֹרָה הוּא מְשֻׁעְבָּד לְרַבּוֹ, הָיָה מָקוֹם לַחְשׁוֹב שֶׁמִּכַּיָּון שֶׁאֵצֶל רַבּוֹ אֵין שַׁבָּת, וְ״עַכּוּ״ם שֶׁשַּׁבָּת חַיָּב מִיתָה״, וּמִמֵּילָא חָל עָלָיו חִיּוּב הַתּוֹרָה לִשְׁרָתוֹ אַף בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וְעַל־זֶה הַתּוֹרָה מִזְהִירָתוֹ.

עֲבוֹדָה־זָרָה: יֵשׁ לוֹמַר שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה כָּאן לַעֲבוֹדָה־זָרָה כִּפְשׁוּטָהּ, שֶׁבָּזֶה גַּם הָעַכּוּ״ם מְחֻיָּב, אֶלָּא הַכַּוָּנָה לְ״שִׁתּוּף״ שֶׁבְּנֵי נֹחַ מְתֻּרִים בָּזֶה, וְהַבֵּאוּר בָּזֶה: מִכַּיָּון שֶׁהַקָּבָּ״ה נָתַן מָקוֹם שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם יַחְשְׁבוּ שֶׁלְּכוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת יֵשׁ דֵּעָה בְּהַשְׁפָּעָה אֱלֹקִית, אִם כֵּן הָיָה מָקוֹם לוֹמַר דְּמֵאַחַר שֶׁהָעֶבֶד סָמוּךְ עַל שֻׁלְחַן רַבּוֹ, וּמְקַבֵּל הַשְׁפָּעוֹתָיו מִמֶּנּוּ, אִם כֵּן אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ, שֶׁגַּם הַשְׁפָּעָתוֹ בָּאָה עַל־יְדֵי רַבּוֹ, בְּאֹפֶן שֶׁרַבּוֹ מְקַבֵּל זֹאת (לְפִי טָעוּתוֹ), וְלָכֵן שָׁלְלָה זֹאת הַתּוֹרָה.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים וגו׳:

הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ. הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ל ג) וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ, (ישוב) [וְהֵשִׁיב] לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא וָשָׁב (מגילה כט.): תורה נה

(נה) **כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים.** וְלֹא עַבְדֵי עֵשָׂו:

אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם. וּכְתִיב עוֹד (להלן לו א) לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים, וּמַה שַׁיָּיךְ זֶה לְכָאן, אֶלָּא אוֹמֵר אֲנִי שֶׁבָּא לִיתֵּן טַעַם עַל מָה אָנוּ נִגְאָלִין בְּלֹא קִיּוּם הַמִּצְוֹת, שֶׁהֲרֵי מִכָּל־מָקוֹם קִיְּימוּ דִּבּוּר לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים (שמות כ ג): תורה א

כו (א) **וְאֶבֶן מַשְׂכִּית.** אֶבֶן שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צוּרָה וּבְנֵי אָדָם מִסְתַּכְּלִין בָּהּ וּמִשְׁתַּחֲוִים עָלֶיהָ, וְדוֹמֶה שֶׁמִּשְׁתַּחֲוֶה לְצוּרָה. **וּמַשְׂכִּית** לְשׁוֹן שְׁכִיָּה, שֶׁהַכֹּל סָכִין בְּיָפְיָהּ: תורה ב

(ב) **אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה:** ב יָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִּילִי תִּטְרוּן וּלְבֵית מַקְדְּשִׁי תְּהוֹן דָּחֲלִין אֲנָא יְיָ: פ פ פ

רש״י◄ **אֲנִי ה׳** • נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר:

נ״ז פסוקים, חטי״ל סימן. לאחוז״ה סימן. חסלת פרשת בהר

הפטרה לפרשת בהר לשמו״ת ולקריאה בציבור נדפסה בעמ׳ רכז

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ב) **אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ.** אִיתְקַשׁ מִקְדָּשׁ לִשְׁמִירַת שַׁבָּת, לוֹמַר לְךָ מַה שְׁמִירַת שַׁבָּת לְעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לא יז) אוֹת הִוא לְעֹלָם, אַף מוֹרָא מִקְדָּשׁ לְעוֹלָם, שֶׁאַף בְּחוּרְבָּנוֹ אָסוּר לִיכָּנֵס בּוֹ (תו״כ לעיל יט ל): **חסלת פרשת בהר**

אגרות קודש

ב״ה, כ״ח אייר, תשי״ד
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ
מוה״ר יהושע [שניאור זלמן] שי׳

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מי״ט אייר, ולפלא עליו שלאחר שראה, הוא וכן כללות אנ״ש, הצלחה מופלגה בענין הישיבה במציאות הבנין וקנינו כו׳, הנה על כל צעד ושעל עדיין מלאים הם ספיקות, וכלשונו במכתבו, אין להם שום ציור ובאיזה אופן לגשת אל העבודה - וזה לאחרי שמתעסקים בזה איזה שנים, ונתקרבו בע״ב, כאלו שמראש לא פללו לזה, נוסף על הענין שגם ילדי ה... נצטרפו עליהם כו׳ וכו׳. וכ״ש וק״ו - ומה במדינתם לפנים, שהי׳ הדבר קשור במס״נ, הרי התעסקו בחינוך ולא התנו תנאים עם הבורא ית׳ שיראה נסים על כל צעד וצעד ובא״ל א״א להמשיך בעבודה, עאכו״כ במדינתם עתה, שאפילו בדרך הטבע ישנה אפשריות להמשיך בהדבר, ועאכו״כ שאין מקמצים בנסים - אלא שצריך להתבוננות קלה ופקיחת עינים במקצת עכ״פ...

נהניתי ממ״ש אשר במשך ביקורו בסידני נפגש עם כמה אברכים מי שהיו תלמידי אהלי״י מלפנים, ובודאי גם להבא יעמוד עמהם בקשר מכתבים ולהשתדל ג״כ שיחזרו להישיבה לכה״פ על משך איזה זמן.

מ״ש אשר משפחת פייגלין שיחיו השאירו ההמחאות ששלחו מכאן בשביל הישיבה אצלם לזכרון, והכניסו להבאנק ע״ח הישיבה חילופם ובאיזה תוספת. הנה אם הנהלת הישיבה נתנה הסכמתה על כך הרי יישר חילם. המחכה לבשו״ט בכל הנ״ל ובברכת הצלחה בעבודתו בקדש ובעניניו הפרטים, הוא וכל ב״ב שיחיו ולקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

מ. שניאורסאהן

נ.ב.

בטח התועדו במשך ימי חג הפסח ול״ג בעומר ויעשו כן גם בחג השבועות. ות״ח אם יודיע פרטים בזה.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת בהר

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ד אייר פרק כ, מפרק עב עד סוף פרק עו	**יום רביעי - י"ז אייר** מפרק פג עד סוף פרק פז
יום שני - ט"ו אייר מפרק עז עד סוף פרק עח	**יום חמישי - י"ח אייר** פרק כ, מפרק פח עד סוף פרק פט
יום שלישי - ט"ז אייר מפרק עט עד סוף פרק פב	**יום שישי - י"ט אייר** מפרק צ עד סוף פרק צו
שבת קודש - כ' אייר פרק כ מפרק צז עד סוף פרק קג	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ד אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סח, והמשל בזה הנה... עד עמ' סח, האדם ודעתו.

וְהַמָּשָׁל בָּזֶה, הִנֵּה הָאָרֶץ הַלָּזוּ הַגַּשְׁמִיּוּת, אַף שֶׁמְּלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, וְהֵינוּ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, - לא רק הארה מצומצמת, אלא הארץ מלאה באור שהוא **אין־סוף, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[3]: "הֲלֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא, נְאֻם ה'"** – הרי שהוא אומר **"אני מלא"**, והכוונה היא לאור אין־סוף ברוך־הוא, ואור זה "מלא" בשמים ובארץ, **אַף־עַל־פִּי־כֵן אֵין מִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָהּ** – ב"ארץ", **בִּבְחִינַת גִּלּוּי הַהַשְׁפָּעָה, רַק חִיּוּת מְעַט מִזְעָר, בִּבְחִינַת דּוּמֵם וְצוֹמֵחַ לְבַד.** – עד כמה שהחיות נראית ב"דומם" ו"צומח" – הארץ היא דומם, וממנה בא ה"צומח", **וְכָל אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** – הממלא את כל הארץ באופן בלתי גלוי, **נִקְרָא סוֹבֵב עָלֶיהָ, אַף שֶׁהוּא** – אור זה נמצא **בְּתוֹכָהּ מַמָּשׁ,** - הרי, שלמרות ש"מלא כל הארץ כבודו", בכל זאת, זהו רק באופן של "סובב ומקיף". מדוע, אכן, זה נקרא "סובב" ו"מקיף"? – הרי זה: **מֵאַחַר שֶׁאֵין הַשְׁפָּעָתוֹ** – של אור זה, **מִתְגַּלֵּית בָּהּ** – בארץ, **יוֹתֵר,** - מאשר החיות שבדומם וצומח, **רַק** – אור אין־סוף זה, **מַשְׁפִּיעַ בָּהּ בִּבְחִינַת הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם, וְכָל הַשְׁפָּעָה שֶׁבִּבְחִינַת הֶסְתֵּר נִקְרָא מַקִּיף מִלְּמַעְלָה,** - השפעה שמקיפה מלמעלה, **כִּי "עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא"** – העולם המכוסה, **הוּא לְמַעְלָה בְּמַדְרֵגָה מֵ"עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא".** – מהעולם המגולה. ההשפעה שבבחינת "אתכסיא" – מכוסה – היא בבחינת "עלמא דאתכסיא" – עולם מכוסה – . שלמעלה במדרגה מההשפעה שבהתגלות, שהיא בבחינת "עלמא דאתגליא" – עולם מגולה –. ולכן נקראת השפעה זו "מקיף **מלמעלה"**, מפני שהיא למעלה במדריגה. **וּלְקָרֵב אֶל הַשֵּׂכֶל יוֹתֵר,** - להבין בקלות יותר את אופן ההשפעה והפעולה של "סובב כל עלמין", שאור אין־סוף נמצא בכל מקום בעולם, ובכל זאת אור זה "סובב" ו"מקיף", מכיוון שאין אור זה בא בצורה של התלבשות גלויה – **הוּא בְּדֶרֶךְ מָשָׁל, כְּמוֹ הָאָדָם שֶׁמְּצַיֵּר בְּדַעְתּוֹ אֵיזֶה דָּבָר שֶׁרָאָה אוֹ שֶׁרוֹאֶה, הִנֵּה אַף שֶׁכָּל גּוּף עֶצֶם הַדָּבָר הַהוּא וְגַבּוֹ וְתוֹכוֹ וְתוֹךְ תּוֹכוֹ, כֻּלּוֹ מְצֻיָּר בְּדַעְתּוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁרָאָהוּ כֻּלּוֹ אוֹ שֶׁרוֹאֵהוּ, הִנֵּה נִקְרֵאת דַּעְתּוֹ מַקֶּפֶת הַדָּבָר הַהוּא כֻּלּוֹ,** - זהו מבחינת ה"דעת", שדעתו מקיפה את הדבר מכל צדדיו הפנימיים והחיצוניים. וכך גם מבחינת הדבר עצמו – **וְהַדָּבָר הַהוּא מָקֵף בְּדַעְתּוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, רַק שֶׁאֵינוֹ מָקֵף בְּפֹעַל מַמָּשׁ, רַק בְּדִמְיוֹן מַחֲשֶׁבֶת הָאָדָם וְדַעְתּוֹ.** – הדבר מוקף, אבל לא בפועל ממש. שכן, מחשבתו של אדם מוגבלת, ולא שייך שתקיף ממש את הדבר; היא רק מהרהרת באותו דבר, ורק מבחינה דמיונית אותו דבר מוקף.

ליקוטי אמרים

1 והמשל בזה הנה הארץ הלזו הגשמיות אף שמלא כל
2 הארץ כבודו. והיינו אור א"ס ב"ה כמ"ש הלא את
3 השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'. אעפ"כ אין
4 מתלבש בתוכה בבחי' גילוי ההשפעה רק חיות מעט
5 מזער בחי' דומם וצומח לבד וכל אור א"ס ב"ה נק' סובב
6 עליה אף שהוא בתוכה ממש. מאחר שאין השפעתו
7 מתגלית בה יותר רק משפיע בה בבחי' הסתר והעלם
8 וכל השפעה שבבחי' הסתר נקרא מקיף מלמעלה כי
9 עלמא דאתכסי' הוא למעלה במדרגה מעלמ' דאתגליא
10 ולקרב אל השכל יותר הוא בדרך משל. כמו האדם
11 שמצייר בדעתו איזה דבר שראה או שרואה הנה אף
12 שכל גוף עצם הדבר ההוא וגבו ותוכו ותוך תוכו כולו
13 מצוייר בדעתו ומחשבתו מפני שראהו כולו או שרואהו
14 הנה נקראת דעתו מקפת הדבר ההוא כולו. והדבר
15 ההוא מוקף בדעתו ומחשבתו רק שאינו מוקף בפועל
16 ממש רק בדמיון מחשבת האדם ודעתו.

יום שני ט"ו אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סח, אבל הקב"ה... עד עמ' 136, וצומח בלבד.

אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא דִּכְתִיב בֵּיהּ: - שלגביו כתוב[4]: **"כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם כוּ'",** - מחשבותיו של הקב"ה כביכול, שונות לגמרי ואינן כלל בגדר מחשבות האדם, **הֲרֵי מַחֲשַׁבְתּוֹ וְדַעְתּוֹ** – של הקב"ה, **שֶׁיּוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים, מַקֶּפֶת כָּל נִבְרָא וְנִבְרָא מֵרֹאשׁוֹ וְעַד תַּחְתִּיתוֹ, וְתוֹכוֹ וְתוֹךְ תּוֹכוֹ, הַכֹּל** – מוקף במחשבתו של הקב"ה, **בְּפֹעַל מַמָּשׁ.** – שלא כמו שהדבר הוא באדם, שההקפה היא רק בדמיון, אלא כאן מדובר בפועל

ליקוטי אמרים

אבל הקב"ה
17 דכתיב ביה כי לא מחשבותי מחשבותיכם כו' הרי
18 מחשבתו ודעתו שיודע כל הנבראים מקפת כל נברא
19 ונברא מראשו ועד תחתיתו ותוכו ותוך תוכו הכל
20

---

3. ירמי' כג, כד. 4. ישעי' נה, ח.

ממש. לְמָשָׁל, כַּדּוּר הָאָרֶץ הַלָּזוֹ, - המשל בא להמחיש כיצד נברא פרטי מוקף במחשבה ובידיעה שלמעלה – הֲרֵי יְדִיעָתוֹ יִתְבָּרֵךְ מַקֶּפֶת כָּל עֳבִי כַּדּוּר הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ וְתוֹךְ תּוֹכוֹ עַד תַּחְתִּיתוֹ, - את הַכֹּל – מקיפה ידיעתו של הקב"ה, בְּפֹעַל מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי יְדִיעָה זוֹ – של הקב"ה, הִיא חַיּוּת כָּל עֳבִי כַּדּוּר הָאָרֶץ כֻּלּוֹ, וְהִתְהַוּוּתוֹ "מֵאַיִן" לְ"יֵשׁ". – כדור הארץ כולו, נוצר (ומתהווה תמיד) "מאין ליש", וזאת מפני שהידיעה שלמעלה יודעת את כל כדור הארץ. רַק שֶׁלֹּא הָיָה מִתְהַוֶּה – כדור הארץ, כְּמוֹת שֶׁהוּא עַתָּה, בַּעַל גְּבוּל וְתַכְלִית וְחַיּוּת מוּעֶטֶת מְאֹד, כְּדֵי בְּחִינַת דּוֹמֵם וְצוֹמֵחַ, - ולא למעלה מזה – אִם לֹא – מה שכדור הארץ נתהווה עַל־יְדֵי צִמְצוּמִים רַבִּים וַעֲצוּמִים, שֶׁצִּמְצְמוּ הָאוֹר וְהַחַיּוּת שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּכַדּוּר הָאָרֶץ לְהַחֲיוֹתוֹ וּלְקַיְּמוֹ בִּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית, וּבִבְחִינַת דּוֹמֵם וְצוֹמֵחַ בִּלְבַד. – שההארה הבאה על ידי צמצומים, נותנת חיות בכדור הארץ, באופן שכדור הארץ יהיה בבחינת גבול, ובבחינת "דומם" ו"צומח" בלבד. ואילו הידיעה שלמעלה, שהיא מאוחדת עם הקב"ה עצמו – "מקיפה" **מעל** כדור הארץ, מכיוון שהידיעה היא "אין־סוף", וכדור הארץ הוא בעל גבול.

והגם שהידיעה היא החיות וההתהוות של כדור הארץ מאין ליש, הרי שישנו בידיעה זו, כדור הארץ כולו על כל פרטיו – בכל זאת זה נקרא רק שהידיעה היא בבחינת "מקיף", היא "מקיפה" את כדור הארץ.

ליקוטי אמרים

בפועל ממש. למשל כדור הארץ הלזו הרי ידיעתו ית' מקפת כל עובי כדור הארץ וכל אשר בתוכו ותוך תוכו עד תחתיתו הכל בפועל ממש שהרי ידיעה זו היא חיות כל עובי כדור הארץ כולו והתהוותו מאין ליש רק שלא היה מתהוה כמות שהוא עתה בעל גבול ותכלית וחיות מועטת מאד כדי בחי' דומם וצומח. אם לא ע"י צמצומים רבים ועצומים שצמצמו האור והחיות שנתלבש בכדור הארץ להחיותו ולקיימו בבחי' גבול ותכלית ובבחי' דומם וצומח בלבד

יום שלישי ט"ז אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 136, אך ידיעתו ית'...עד עמ' 136, וכמ"ש במ"א:.

אַךְ יְדִיעָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמְיֻחֶדֶת בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, כִּי הוּא הַמַּדָּע וְהוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַיָּדוּעַ, - כפי שכבר למדנו בפרק ב', מה שהרמב"ם אומר שבהקב"ה ענין הידיעה והשכל אינו כמו הידיעה והשכל באדם – כשאדם, למשל, יודע ומבין דבר הלכה, ישנם כאן שלשה דברים: (א) ה"יודע" – נפש האדם היא היודעת ומבינה את ההלכה; (ב) "מדע" – כוח ההבנה שבו נפש האדם יודעת ומבינה; (ג) "ידוע" – ההלכה, שאותה נפש האדם יודעת ומבינה. ואילו, בהקב"ה – **הוא** המדע **הוא** היודע **והוא** הידוע – שלשת הדברים הם **הוא** – הוא עצמו יתברך. הרי שה"ידיעה" היא דבר אחד עם הקב"ה, וּבִידִיעַת עַצְמוֹ כִּבְיָכוֹל – הקב"ה, יוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים, - שהרי, כל הנבראים באים מאמיתת הימצאו, ובידיעת עצמו הוא יודע את כל הנבראים, וְלֹא בִּידִיעָה שֶׁחוּץ מִמֶּנּוּ כִּידִיעַת הָאָדָם, - שכן, אדם יודע דבר בידיעה שחוץ ממנו, הידיעה מקרבת ומוסיפה את הדבר לנפשו. ואילו, מה שהקב"ה יודע את כל הנבראים, אין זה חס־ושלום בידיעה שחוץ ממנו, אלא "בידיעת עצמו", כִּי כֻּלָּם – כל הנבראים, נִמְצָאִים מֵאֲמִתָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, - שממה שהוא נמצא באמת, ישנם כל הנבראים. וממילא כאמור, בידיעת עצמו כביכול, הוא יודע כל הנבראים. וְדָבָר זֶה אֵין בִּיכֹלֶת הָאָדָם לְהַשִּׂיגוֹ עַל בּוּרְיוֹ וְכוּ' – שכל האדם אינו מסוגל להבין ידיעה כזו, **שמי** שיודע **ובמה** שיודע **והדבר** שיודע – הם כולם **הוא** עצמו. שכן, כשאדם רוצה להבין דבר, הוא מתאר את הדבר כפי שזה אצלו, אלא – הוא גם מבין, שאצל הקב"ה אותו דבר הוא באופן נעלה ומופשט בהרבה. כך הידיעה שלמעלה, מכיוון שהיא אחרת לגמרי מאשר הידיעה שבאדם, – אין לאדם שום ציור לתאר בו ידיעה כזו, ולכן אין שכלו מסוגל להבין זאת. **הגהה** – על מה שהרמב"ם אומר, שהידיעה למעלה היא באופן שהוא המדע והוא היודע וכו', שה"מדע", השכל והידיעה, הוא "הוא" – הוא עצמו כביכול (ובידיעת עצמו כביכול, הוא יודע כל הנבראים הבאים ממנו) – ישנם גדולי ישראל שאינם מסכימים לדעתו של הרמב"ם. אחד מגדולי ישראל אלה, הוא המהר"ל מפראג, שבהקדמה לספרו "גבורות ה'", סותר את דברי הרמב"ם. אחת מקושיותיו העיקריות, היא: התואר של ידיעה ושכל, משמעו הגדרה מסויימת, זהו ענין של הבנה **ולא** ענין של רגש וכדומה. כיצד, איפוא, אפשר לומר על הקב"ה, שהוא מוגדר באיזה גדר שהוא? הקב"ה הוא הרי פשוט בתכלית ואינו מוגדר חס־ושלום בשום דבר! וגם כשאומרים שהידיעה והשכל למעלה הם (לא כמו באדם, אלא) בצורה מופשטת ובלתי מושגת, באופן של "הוא היודע והוא המדע וכו'" – הרי בכל זאת, זהו בגדר של שכל וידיעה ולא של משהו

ליקוטי אמרים

אך ידיעתו ית' המיוחדת במהותו ועצמותו. כי הוא המדע והוא היודע והוא הידוע ובידיעת עצמו כביכול יודע כל הנבראים ולא בידיעה שחוץ ממנו כידיעת האדם. כי כולם נמצאים מאמיתתו ית'. ודבר זה אין ביכולת האדם

אחר, דבר שאי־אפשר ליחסו להקב"ה. והמהר"ל מפראג אומר שם, שחכמינו ז"ל קוראים להקב"ה "**הקדוש** ברוך הוא" – לא **השכל** ברוך הוא, מפני ש"קדוש" משמעו, שהוא מובדל ונעלה לגמרי מכל דבר שיכולים לציינו בתואר מסויים; ומחמת העובדה שהוא קדוש ומובדל מהכל – לכן הכל בא ממנו, כי אין הוא מוגבל בשום דבר שבגללו יהיה נמנע דבר אחר. אלא – אומר המהר"ל – ענין השכל הוא פעולה בלבד של הקב"ה, ומה שאומרים "וידע אלקים" יש לכך אותה משמעות כמו ל"ויאמר אלקים" או ל"ויעש אלקים", כלומר: הוא יצר וברא את הפעולה של שכל וידיעה. ב"הגהה" אותה אנו עומדים ללמוד, אומר רבנו הזקן, שחכמי הקבלה הסכימו לדעת הרמב"ם, שהידיעה שלמעלה היא באופן של "הוא המדע והוא היודע וכו'". אלא שדבר זה אמור רק, כשאור אין־סוף ברוך־הוא מצמצם עצמו בעשר הספירות: חכמה, בינה, דעת וכו', זאת אומרת, אחרי שהאורות התלבשו בכלים, כשאור החכמה מתלבש בכלי של ספירת החכמה, ואור הבינה – בכלי של ספירת הבינה; כלומר, קיים כבר ענין החכמה והידיעה, ואז החכמה והידיעה הן דבר אחד עם הקב"ה. אך, כפי שהקב"ה הוא בעצם, לפני שהוא מצמצם עצמו בעשר הספירות – הוא אז למעלה לגמרי משכל וידיעה, למעלה גם מהדרגה העליונה ביותר, השכל המופשט והבלתי מושג של הוא המדע והוא היודע וכו' (כפי שהרמב"ם אומר). בהתאם להסברה זו, שתורת החסידות מסבירה את הענין, ובעיקר לפי קבלתו של האריז"ל, שגילה את ענין הצמצום – יוצא, ששניהם, גם הרמב"ם וגם המהר"ל, צודקים: כפי שהקב"ה הוא בעצם, לפני שהוא מצמצם את עצמו – צודק המהר"ל, שהוא למעלה מכל גדר של שכל וידיעה, גם משכל מופשט כזה של הוא המדע הוא היודע וכו'; אך, אחרי שהקב"ה צמצם עצמו בעשר הספירות – צודק הרמב"ם – כי ספירות אינן "נבראים", אלא – אלקות, והן דבר אחד אתו יתברך, כמו הלשון: "איהו וחיוהי חד, איהו וגרמוהי חד" – שאור אין־סוף ברוך־הוא והאורות והכלים של הספירות, הם "חד", דבר אחד, זהו אותו ענין של הוא המדע הוא היודע וכו'. שכן, ענין הידיעה של הספירות הוא דבר אחד עם הקב"ה, ולא ענין של "בריאה", כדעת המהר"ל, כי על מה שהמהר"ל אומר, שידיעה ושכל הם "בריאה" – ישנן קושיות חזקות. שהרי אנו מוצאים, שפסוקי התורה מייחסים את ענין הידיעה לו יתברך: "**ולתבונתו** אין מספר" וכדומה, גם על פי השכל, אי אפשר היה לומר, שכל ענין הידיעה למעלה בא על ידי נברא שברא הקב"ה. אלה הם נקודות מתוכן ההגהה הבאה: **הגהה (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זַ"ל,** - שבהקב"ה – הוא המדע והוא היודע והוא הידוע. **וְהִסְכִּימוּ עִמּוֹ חַכְמֵי הַקַּבָּלָה,** - שגם על פי קבלה – הענין אמת, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'פַּרְדֵּס' מֵהָרְמַ"ק זַ"ל.** – רבי משה קורדובירו, **וְכֵן הוּא לְפִי קַבָּלַת הָאַר"י זַ"ל,** - האריז"ל גילה את ענין הצמצום, שלפיו מודגשת יותר ההפלאה, איך אור אין־סוף ברוך־הוא מופלא ולמעלה בלי גבול מענין ה"ספירות". בהתאם לכך היה מקום לומר, שענין זה של "הוא המדע והוא היודע וכו'" אינו נכון, שתואר מיוחד של חכמה וידיעה יצויין בתור דבר אחד עם אור אין־סוף – ובכל זאת הדבר כך הוא (כמו שסובר הרמב"ם) גם לפי קבלתו של האריז"ל – אלא, מתי הדבר כך? – **בְּסוֹד הַצִּמְצוּם וְהִתְלַבְּשׁוּת אוֹרוֹת בַּכֵּלִים,** - כשאורות הספירות מתלבשים בכלים של הספירות, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל פֶּרֶק ב):** - למדנו, הרי, בפנים ה"תניא", שהידיעה שלמעלה היא דבר אחד אתו יתברך, שהוא אין־סוף – ולהלן יוסבר, שמכיוון שהידיעה היא "אין־סוף", לכן אין זה נקרא שהיא מתלבשת בכדור הארץ, אלא, היא **מקיפה** עליו. וכך נבין זאת גם ביחס לנבראים. ובלשון ה"תניא": **הֲרֵי יְדִיעָה זוֹ, מֵאַחַר שֶׁהִיא בִּבְחִינַת "אֵין־סוֹף",** - ובלי גבול, **אֵינָהּ נִקְרֵאת בְּשֵׁם "מִתְלַבֶּשֶׁת" בְּכַדּוּר הָאָרֶץ שֶׁהוּא בַּעַל גְּבוּל וְתַכְלִית,** - והידיעה היא הרי "אין־סוף", **אֶלָּא "מַקֶּפֶת" וְ"סוֹבֶבֶת",** - את כדור הארץ. **אַף שֶׁיְּדִיעָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל עָבְיוֹ וְתוֹכוֹ בְּפַעַל מַמָּשׁ,** - שלא כמו שהדבר באדם, שאצלו זה דמיון בלבד, אלא, בידיעה למעלה ישנו כל כדור הארץ על תוכו וברו, **וּמְהַוֶּה אוֹתוֹ** – את כדור הארץ, **עַל־יְדֵי־זֶה** – שהידיעה שלמעלה כוללת אותו בתוכה, **מֵ"אַיִן" לְ"יֵשׁ",** - ההתהוות מאין ליש היא דוקא על ידי הידיעה שלמעלה הסובבת ומקפת, ולא על ידי ההארה הבאה למטה אחרי הצמצום, מההארה הזו באה רק חיות הנברא באופן של דומם וצומח; הרי למרות שהידיעה שלמעלה פועלת בנברא לברוא אותו מאין ליש, בכל זאת נקרא הדבר שהידיעה סובבת ומקיפה על הנברא בלבד, ולא שהיא מתלבשת בו, כיוון שידיעה זו היא "אין־סוף" ואילו הנברא הוא "בעל גבול". **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:** - שהתהוותו של נברא מאין ליש, היא דוקא על ידי האור של "סובב כל עלמין".

ליקוטי אמרים

הגהה

(כמ"ש הרמב"ם ז"ל והסכימו עמו חכמי הקבלה כמ"ש בפרד"ס מהרמ"ק ז"ל וכ"ה לפי קבלת האר"י ז"ל בסוד הצמצו' והתלבשות אורות בכלים כמש"ל פ"ב):

להשיגו על בוריו וכו'* הרי ידיעה זו מאחר שהיא בבחי' א"ס אינה נקרא' בשם מתלבשת בכדור הארץ שהוא בעל גבול ותכלית אלא מקפת וסובבת. אף שידיעה זו כוללת כל עביו ותוכו בפועל ממש ומהווה אותו עי"ז מאין ליש וכמ"ש במ"א:

יום רביעי י"ז אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 136, פרק מט והנה אף... עד עמ' 138, בשביל אהבת ה'.

פֶּרֶק מט. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שמאחר שהאור והחיות הנמשכים מהקב"ה, הם "כשמו" – אור אין־סוף, הרי, אם האור והחיות היו נמשכים בסדר של מדריגות – לא היה העולם־הזה מתהווה כפי שהוא אכן נתהווה, באופן של גבול ותכלית. לכן היו הרבה צמצומים באור, כדי שתוכל להיות התהוותם של נבראים **בעלי גבול** מאור אין־סוף שהוא **בלי גבול**. כל הצמצומים האלה נעשו – כפי שיתבאר להלן – בגלל אהבת הקב"ה לישראל, שיהיה עולם שבו יעשה יהודי את העבודה בקיום התורה והמצוות. בפרק מ"ט, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן, ענין הצמצומים באופן כללי, ויסיים, שכשם שהקב"ה בגלל אהבתו לישראל, סילק והרחיק את כל מה שהפריע להתהוות העולמות והנבראים – כך על יהודי "במים הפנים", בגלל אהבתו להקב"ה, לסלק ולהרחיק את כל הדברים המפריעים בעבודת ה'; וכשם שהקב"ה המשיך אור וחיות ממנו יתברך שלא לפי סדר של מדריגות (שכן, אז, כאמור, לא היו נוצרים נבראים מוגבלים) – כך על יהודי בעבודתו את ה', לא להסתפק בעבודה מדודה ומוגבלת, אלא עליו לעשות את עבודתו באופן בלתי מוגבל, **להפקיר** את הכל בגלל אהבתו את ה'; ואפילו ההגבלות שהטביע הקב"ה בעולם – לא יפריעו לו בעבודתו את ה'.

ליקוטי אמרים

פרק מט והנה אף כי פרטי בחי' ההסתר וההעלם אור א"ס ב"ה בהשתלשלות העולמות עד שנברא עו"הז הגשמי עצמו מספר ומינים ממינים שונים כידוע לטועמים מעץ החיים: אך דרך כלל הם שלשה מיני צמצומים עצומים כלליים. לשלשה מיני עולמות כלליים. ובכל כלל יש רבוא רבבות פרטיים. והם שלשה עולמות בי"ע. כי עולם האצילו' הוא אלהות ממש. וכדי לברוא עולם הבריא' שהן נשמות ומלאכים עליונים אשר עבודתם לה' בבחי' חב"ד המתלבשים בהם והם משיגים ומקבלים מהם היה תחלה צמצום עצום כנ"ל. וכן מבריאה ליצירה. כי אור מעט מזער המתלבש בעולם הבריא' עדיין הוא בבחי' א"ס לגבי עולם היצירה. ואי אפשר להתלבש בו אלא ע"י צמצום והעלם וכן מיצירה לעשיה [וכמ"ש במ"א ביאור שלשה צמצומים אלו באריכות לקרב אל שכלינו הדל] ותכלית כל הצמצומים הוא כדי לברוא גוף האדם החומרי ולאכפייא לס"א ולהיות יתרון האור מן החושך בהעלות האדם את נפשו האלהית

וְהִנֵּה, אַף כִּי פְּרָטֵי בְּחִינַת הַהֶסְתֵּר וְהַהֶעְלֵם אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת – המשתלשלים ויורדים מטה מטה, **עַד שֶׁנִּבְרָא עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי** – היו זקוקים להרבה צמצומים והעלמות והסתרים, כדי שהאור ירד למדריגה כזו שיוכל להתהוות עולם גשמי – הרי שהפרטים של העלמות והסתרים הם כל כך רבים, עד שהם – **עָצְמוּ מִסְּפֹר**, - ההעלמות וההסתרים הם בלי מספר בכמות, ובאיכות הם **וּמִינִים מִמִּינִים שׁוֹנִים**, - שאינה דומה איכותו של צמצום והסתר אחד, לצמצום והסתר שני, **כִּידוּעַ לַטּוֹעֲמִים מֵעֵץ הַחַיִּים**, - לאלה שטעמו מחכמת הקבלה. **אַךְ דֶּרֶךְ כְּלָל הֵם שְׁלֹשָׁה מִינֵי צִמְצוּמִים עֲצוּמִים כְּלָלִיִּים, לְשִׁלְשָׁה מִינֵי עוֹלָמוֹת כְּלָלִיִּים, וּבְכָל כְּלָל יֵשׁ רִבּוֹא רִבְבוֹת פְּרָטִיִּים. וְהֵם שְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת: בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה. כִּי עוֹלָם הָאֲצִילוּת הוּא אֱלֹהוּת מַמָּשׁ**, - ואינו נחשב כענין של בריאה יש מאין, אלא נקרא "אצילות", מלשון האצלה והפרשה, ש"עולם האצילות" הוא הארה שנאצלה והופרשה מהקב"ה, והוא אלקות ממש. **וּכְדֵי לִבְרֹא עוֹלָם הַבְּרִיאָה, שֶׁהֵן נְשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים עֶלְיוֹנִים, אֲשֶׁר עֲבוֹדָתָם לַה'** – היא, **בִּבְחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת הַמִּתְלַבְּשִׁים בָּהֶם**, - שאלקות מתגלה בהם באופן של הבנה, המתגלה על ידי חכמה, בינה ודעת, **וְהֵם** – הנשמות והמלאכים, **מַשִּׂיגִים וּמְקַבְּלִים מֵהֶם** – מחכמה, בינה ודעת המאירות בהם. – הרי, כדי שיתהווה עולם כזה עם נבראים שאינם בטלים ומאוחדים עם אלקות, כמו הנשמות והנאצלים שב"עולם האצילות", אלא, יש בהם ענין ההשגה וההבנה, וכל ענין של השגה, הוא הרי בחינה של "יש", שיש **מי** שמשיג, – הרי כדי לברוא את "עולם הבריאה" – **הָיָה תְּחִלָּה צִמְצוּם עָצוּם, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**. – היו זקוקים לצמצום רב וחזק, שיאיר אור מצומצם, שממנו יוכלו להתהוות נבראים שהם בבחינת בריאה "יש מאין". **וְכֵן מִבְּרִיאָה לִיצִירָה**, - כדי שיתהווה "עולם היצירה" שהוא למטה בהרבה מ"עולם הבריאה", היו צריכים שוב לצמצום עצום חזק, **כִּי אוֹר מְעַט מְזֻעָר הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה**, - כלומר, לגבי האור של "עולם האצילות", נקרא האור שב"עולם הבריאה" – "מעט מזעיר", אך, **עֲדַיִן** – אור זה שב"עולם הבריאה", **הוּא בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף לְגַבֵּי עוֹלָם הַיְצִירָה**, - ולכן היה צריך להיות צמצום גדול באור המאיר ב"עולם הבריאה", כדי שאותו אור יהיה שייך להתלבש ב"עולם היצירה", **וְאִי אֶפְשָׁר** – שהאור של "עולם הבריאה" יוכל **לְהִתְלַבֵּשׁ בּוֹ** – ב"עולם היצירה", **אֶלָּא עַל־יְדֵי צִמְצוּם וְהֶעְלֵם** – באותו אור. **וְכֵן מִיצִירָה לַעֲשִׂיָּה** – גם כן היה צריך להיות צמצום רב וחזק באור של "עולם היצירה", שיהיה שייך ל"עולם העשיה", שהוא למטה מ"עולם היצירה", [**וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּאוֹר שְׁלֹשָׁה צִמְצוּמִים אֵלּוּ בַּאֲרִיכוּת**, - כדי **לְקָרֵב אֶל שִׂכְלֵנוּ הַדַּל** – ששכלנו הדל יהיה מסוגל להבין זאת]. **וְתַכְלִית כָּל הַצִּמְצוּמִים הוּא**, - המטרה והיעד שלהם הם, **כְּדֵי לִבְרֹא גּוּף הָאָדָם הַחָמְרִי, וּלְאַכְפִּיָּא לְסִטְרָא־אָחֳרָא**, - להכניע את ה"סטרא־אחרא", על ידי עבודת האדם, **וְלִהְיוֹת יִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ**, - כשמרחיקים את החושך, ויתירה מזו, כשהחושך עצמו נהפך לאור – מיתווסף על־ידי־זה יתרון באור –

וזה נעשה על ידי: **בְּהַעֲלוֹת הָאָדָם** – כשאדם מעלה למדריגה נעלה יותר, **אֶת נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְהַחִיּוּנִית** – הנפש החיונית מקבלת חיות מן הקליפות, ועל ידי עבודת האדם, היא מתעלה ונכללת בקדושה, **וּלְבוּשֶׁיהָ** – מחשבה, דיבור ומעשה, **וְכָל כֹּחוֹת הַגּוּף כֻּלָּן** – מעלה אותם האדם על ידי עבודתו, **לַה' לְבַדּוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בַּאֲרִיכוּת,** - כיצד, על ידי תורה ומצוות שיהודי לומד ומקיים, מתעלים נפשו האלקית, נפשו החיונית, לבושיהן, וכל כוחות הגוף. **כִּי זֶה תַּכְלִית הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת.** – מה שהעולמות השתלשלו ממדריגה למדריגה, מעולמות עליונים יותר לעולמות תחתונים יותר, הרי התכלית היא – "עולם הזה", שבו פועל יהודי על־ידי עבודתו שתהיה "אתכפיא סטרא־אחרא" (שבירת הקליפה) ועל־ידי־זה נעשה "יתרון האור מן החושך". להלן יוסבר, שכשם שהקב"ה הסיר והרחיק את כל המניעות להתהוות העולם הגשמי, וצמצם את האור הבלי גבולי, כדי שיוכלו להתהוות נבראים בעלי גבול – וכל זה נעשה בגלל אהבתו לבני ישראל – כך גם, "כמים הפנים", זה צריך לעורר בבני ישראל אהבה להקב"ה, באופן שגם הם ירחיקו ויסירו את כל מה שמונע את עבודת ה', שעבודתם לא תהיה מדודה ומוגבלת, כי אם בלי חשבון ובלי גבול. **וְהִנֵּה, "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים",** - כשאדם מסתכל במים, משתקפים מהם אותם פנים שהוא הראה, כך גם "לב האדם לאדם" – האהבה בלב של אחד לשני – מעוררת בלב השני אהבה לראשון: **כְּמוֹ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כִּבְיָכוֹל, הִנִּיחַ וְסִלֵּק לְצַד אֶחָד, דֶּרֶךְ מָשָׁל, אֶת אוֹרוֹ הַגָּדוֹל הַבְּלִתִּי תַּכְלִית,** - ובלי גבול, **וּגְנָזוֹ וְהִסְתִּירוֹ כְּג' מִינֵי צִמְצוּמִים שׁוֹנִים, וְהַכֹּל בִּשְׁבִיל אַהֲבַת** – הקב"ה **לָהָאָדָם הַתַּחְתּוֹן,** - האדם שבעולם התחתון, וזאת כדי **לְהַעֲלוֹתוֹ לַה',** - כלומר: שיהיה עולם כזה, שבו ישנה עבודה המרוממת את האדם להקב"ה. כיצד, שייך הדבר, שאהבה תגרום לצמצום וסילוק – אהבה היא הרי חסד והתפשטות, ואילו צמצום וסילוק הם ענין של גבורה והיפך ההתפשטות? אלא, יוסבר להלן, מוצאים אנו אהבה המביאה לצמצום, וזה בא לידי ביטוי בלשון הגמרא[1] "אהבה דוחקת את הבשר", וכדלהלן: **כִּי "אַהֲבָה דּוֹחֶקֶת הַבָּשָׂר"** – בשר אין בו משום הפרעה ועיכוב לאהבה. משמעות הדבר, שהקב"ה מצד אהבתו לבני ישראל, סילק כביכול לצד, את אורו הגדול וצמצמו בצמצומים רבים. ואם כך – הרי, **עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה, בְּכִפְלֵי כִּפְלַיִם לְאֵין קֵץ,** - מחייב הדבר, **כִּי רָאוּי לְאָדָם גַּם־כֵּן לְהַנִּיחַ וְלַעֲזוֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִנֶּפֶשׁ וְעַד בָּשָׂר וּלְהַפְקִיר הַכֹּל** – שעזיבת האדם את עניניו, לא תהיה מתוך חשבון ומדידה, אלא בלי חשבון וגבול, באופן של הפקר, שכל עניניו אינם תופסים מקום אצלו – וזאת, **בִּשְׁבִיל לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ בִּדְבִיקָה חֲשִׁיקָה וַחֲפִיצָה,** - בחשק ותענוג רצוני פנימי, **וְלֹא יִהְיֶה שׁוּם מוֹנֵעַ מִבַּיִת וּמִבַּחוּץ** - **לֹא גּוּף וְלֹא נֶפֶשׁ,** - שגם ענינים פנימיים לא ימנעו, **וְלֹא מָמוֹן, וְלֹא אִשָּׁה וּבָנִים** – שהם ענינים חיצוניים – לא יהיה בהם משום מניעה לענינים שעל ידם מתדבק האדם עם הקב"ה; וכל האמור, משמעו: שהאדם מסלק את כל המונעים, גם את אלה שנובעים מהענינים הנחוצים ביותר, בגלל אהבתו להקב"ה.

וּבָזֶה יוּבַן טוּב טַעַם וָדַעַת לְתַקָּנַת חֲכָמִים, שֶׁתִּקְּנוּ בִּרְכוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע "שְׁתַּיִם לְפָנֶיהָ כו'"[2], דִּלְכְאוֹרָה אֵין לָהֶם שַׁיָּכוּת כְּלָל עִם קְרִיאַת שְׁמַע, כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הָרַשְׁבָּ"א[3] וּשְׁאָר פּוֹסְקִים, - שאין לברכות אלו שייכות לקריאת שמע – שלא כמו בברכות אחרות שתיקנו חכמים למצוות שונות, שבהן מדובר מתוכן המצוה (כמו למשל הברכה על תפילין – "להניח תפילין" – הרי מדובר בברכה אודות תפילין, וכך גם ביחס למצוות אחרות), ואילו בברכות קריאת שמע לא מדובר לגמרי אודות קריאת שמע – **וְלָמָּה קָרְאוּ אוֹתָן "בִּרְכוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע"? וְלָמָּה תִּקְּנוּ אוֹתָן לְפָנֶיהָ דַּוְקָא?** – מאחר שאין להן שייכות לקריאת שמע? מסביר רבנו הזקן להלן: **ענינן** של ברכות **אלו** יש בו משום הכנה, שיוכלו לקיים את ענין קריאת שמע, שהרי עיקר ענינה של קריאת שמע, הוא להגיע ל"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך – בשני יצריך" – שתהיה ליהודי אהבה להקב"ה גם בנפשו הבהמית ויצרו הרע. וכדי להגיע לכך – נדרשת התבוננות בענינים אודותם מדובר בברכות קריאת שמע; התבטלותם של המלאכים, וכדומה. הרי, שמפני שלגבי כל מצוה, המצוה עצמה היא מן התורה, והברכה (שהיא

ליקוטי אמרים

והחיונית ולבושיה וכל כחות הגוף כולן לה' לבדו כנ"ל באריכות. כי זה תכלית השתלשלות העולמות. והנה כמים הפנים לפנים כמו שהקב"ה כביכול הניח וסילק לצד אחד דרך משל את אורו הגדול הבלתי תכלית וגנזו והסתירו בג' מיני צמצומים שונים. והכל בשביל אהבת האדם התחתון להעלותו לה'. כי אהבה דוחקת הבשר. עאכ"ו בכפלי כפליים לאין קץ כי ראוי לאדם ג"כ להניח ולעזוב כל אשר לו מנפש ועד בשר ולהפקיר הכל בשביל לדבקה בו ית' בדביקה חשיקה וחפיצה ולא יהיה שום מונע מבית ומבחוץ לא גוף ולא נפש ולא ממון ולא אשה ובנים. ובזה יובן טוב טעם ודעת לתקנת חכמים שתקנו ברכות ק"ש שתים לפניה כו' דלכאורה אין להם שייכות כלל עם קריאת שמע כמ"ש הרשב"א ושאר פוסקי'. ולמה קראו אותן ברכות ק"ש ולמה תקנו אותן לפניה דווקא. אלא משום שעיקר

---

1. בבא מציעא פד, א. **2.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אינו בתניא. והעיקר – לא נתבארו בתירוצו. ואדרבא – בקושייתו מדייק (בסיומה) "לפני' דוקא", ואינו מזכיר "לאחרי'", גם לא בתיבת "כו'". ועוד דלאחרי' – שייכת, דמדברת בקעומ"ש וביצי"מ (דהיינו ק"ש – כדלעיל ספמ"ז). ותיבת "כו'" – מרבה דערבית, או מרמז הסיום דמאמר חז"ל זה: שתים לפני'... **ובערב** (ברכות יא, א), והיינו הך. ואף שלקמן מפרש הברכות דבבוקר – מהם יובן גם לאלו שבערב". **3.** מובא ב"בית יוסף", אורח חיים סימן מו.

מדרבנן) תיקנו חכמים כדי שעל־ידה יהיה יהודי כלי להמשכה העליונה הנמשכת בנפש היהודי על ידי אותה מצוה – כך גם תיקנו החכמים ברכות קריאת שמע, כדי שאותו יהודי יוכל על ידן לקיים את ענין קריאת שמע. ובלשון ה"תניא": **אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁעִקַּר** – ענין, **קְרִיאַת־שְׁמַע** – הוא, **לְכַוֵּן "בְּכָל לְבָבְךָ כו'"** - **"בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ כו'"**[4], - שיהודי יאהב את הקב"ה בכל לבו, גם בנפשו הבהמית ויצרו הרע, **דְּהַיְנוּ לַעֲמֹד נֶגֶד כָּל מוֹנֵעַ מֵאַהֲבַת ה'**; - שגם הנפש הבהמית והיצר הרע, המפריעים לאהבת ה', יוחדר בהם רגש אהבת ה'. וכך גם שאר הענינים, שאפשר הדבר שהם יפריעו לאהבת ה' – לא יפריעו, כי גם הם כלולים במשמעות המלה "לבבך" **וּ"לְבָבְךָ" הֵן הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ,** - הם מתוארים במלה "לבבך", מפני **שֶׁלְּבָבוֹ שֶׁל אָדָם קְשׁוּרָה בָּהֶן בְּטִבְעוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[5] עַל פָּסוּק[6]: "הוּא אָמַר וַיְהִי" - "זוֹ אִשָּׁה", "הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד" - "אֵלּוּ בָנִים";** - זו משמעות "לבבך", שהדברים אליהם קשור לבו של האדם – לא יפריעו לאהבת ה', **וְ"נַפְשְׁךָ", וּ"מְאֹדֶךָ" כְּמַשְׁמָעוֹ, חַיֵּי וּמְזוֹנֵי,** - "נפש" משמעה חיים, ו"מאד" – כסף, כלומר מזונות ופרנסה – לא יהיה בכל אלה משום הפרעה, אלא: **לְהַפְקִיר הַכֹּל בִּשְׁבִיל אַהֲבַת ה'.** – הרי, שגם הענינים הפנימיים ("מבית") כמו הנפש הבהמית ויצר הרע, וגם הענינים החיצוניים ("מחוץ") כמו אשה, ילדים ופרנסה – לא יהיה בכל אלה משום מניעה לענינים הקשורים לאהבת ה'.

ליקוטי אמרים

ק"ש לקיים בכל לבבך כו' בשני יצריך כו' דהיינו לעמוד נגד כל מונע מאהבת ה'. ולבבך הן האשה וילדיה. שלבבו של אדם קשורה בהן בטבעו. כמשארז"ל ע"פ הוא אמר ויהי זו אשה הוא צוה ויעמוד אלו בנים. ונפשך ומאדך כמשמעו חיי ומזוני להפקיר הכל בשביל אהבת ה'.

יום חמישי י"ח אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 138, ואיך יבא האדם... עד עמ' 138, מרום וקדוש.

וְאֵיךְ יָבֹא הָאָדָם הַחָמְרִי לְמִדָּה זוֹ? – לאהבת ה' כזו, ששום דבר לא יהיה בו משום מניעה לה, **לְכָךְ סִדְּרוּ תְּחִלָּה** – לומר, **בְּרִכַּת "יוֹצֵר אוֹר", וְשָׁם** – בברכת "יוצר אור", **נֶאֱמַר וְנִשְׁנֶה בַּאֲרִיכוּת** – כי בהתבוננות נדרש שכל ענין יהיה באריכות, בהרבה פרטים, **עִנְיַן וְסֵדֶר הַמַּלְאָכִים "הָעוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם", לְהוֹדִיעַ** – לאדם, **גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֵיךְ שֶׁכֻּלָּם** – כל המלאכים, **בְּטֵלִים לְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, "וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה כו'",** - שהם עומדים ביראה ובביטול לפני הקב"ה, **וּמַקְדִּישִׁים כו', וְאוֹמְרִים בְּיִרְאָה קָדוֹשׁ כו'"**, **כְּלוֹמַר**[7], - משמעות אמירתם "קדוש", **שֶׁהוּא** – הקב"ה, **מְבֻדָּל מֵהֶן וְאֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶן בִּבְחִינַת גִּלּוּי, אֶלָּא** – היכן מתגלה הקב"ה? – במקום ש"**מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ", הִיא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה** – מלכות דאצילות, מקור נשמות ישראל למעלה, הנקראת "ארץ", **וְיִשְׂרָאֵל לְמַטָּה,** - שבארץ שלמטה, ישנן נשמות ישראל המקיימות תורה ומצוות – הרי כאן דוקא מלא כבודו יתברך, כאן הוא מתגלה ומתלבש, **כְּנִזְכָּר לְעֵיל;** - את כל האמור, משיגים המלאכים העליונים, השרפים, איך הקב"ה קדוש ומובדל מהם – ודוקא "כל הארץ" – "מלא כבודו". **וְכֵן** – מסופר גם ב"ברכת יוצר", ש"**הָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ** – שמקומם בעולם ובמדריגה שלמטה מהשרפים, והם אינם בעלי השגה גדולים כל כך, להבין שאור אין־סוף קדוש ומובדל מהם, אלא עבודתם היא – **בְּרַעַשׁ גָּדוֹל וְכו',** - ובהתפעלות המדות, הם שרים: **בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ",** - מהמקום שם הוא נמצא, **לְפִי שֶׁאֵין יוֹדְעִים וּמַשִּׂיגִים מְקוֹמוֹ,** - המקום בו מתגלה אור אין־סוף – שלא כמו שהשרפים יודעים. ולכן אומרים האופנים וחיות הקודש "ממקומו" סתם, מהמקום שם הוא נמצא – יימשך ויתגלה; **וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים**[8]: **"כִּי הוּא לְבַדּוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ".** – שכל הענינים האמורים, של ביטול ויראה, של המלאכים השונים – שרפים, אופנים וחיות הקודש – מדובר אודותם בברכה ראשונה; וכשאדם מתעמק בכל זה – הוא מבין מזה את גדולת ה', איך כל המלאכים בטלים לו יתברך.

ליקוטי אמרים

ואיך יבא האדם החומרי למדה זו לכך סידרו תחלה ברכות יוצר אור. ושם נאמר ונשנה באריכות ענין וסדר המלאכים העומדים ברום עולם להודיע גדולתו של הקב"ה איך שכולם בטלים לאורו ית' ומשמיעים ביראה כו' ומקדישים כו' ואומרים ביראה קדוש כו' כלומר שהוא מובדל מהן ואינו מתלבש בהן בבחי' גילוי אלא מלא כל הארץ כבודו היא כנסת ישראל למעלה וישראל למטה כנ"ל. וכן האופנים וחיות הקודש ברעש גדול וכו' ברוך כבוד ה' ממקומו לפי שאין יודעים ומשיגים מקומו וכמ"ש כי הוא לבדו מרום וקדוש.

---

4. ברכות נד, א. **5.** שבת קנב, א. **6.** תהלים לג, ט. **7.** על מה שרבנו הזקן מוסיף כאן המלה "כלומר" – **מבאר כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה: "לא כפי' בכ"מ, כשמודיע על א' שהוא קדוש וכיו"ב** – שתוכן ההודעה, שמכירו ומשיגו ויודע שהוא קדוש (וכקושיית חז"ל (ברכות, ב): קדוש הוא – מנא ידעה) כ"א כלומר – להיפך – קדוש שאינו יודעו כי מובדל **מהם** [ובזה מתורץ שכיון ש"בטלים" איך "משמיעים ומקדישים"? אלא שזה גופא משמיעים שהם בטלים וכו']". **8.** בברכות קריאת שמע.

יום שישי י"ט אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 138, ואח"כ ברכה שניה... עד עמ' ע, ביחודו ית' כנ"ל.

וְאַחַר־כָּךְ בְּרָכָה שְׁנִיָּה, - המסבירה את אהבתו הגדולה של הקב"ה לבני ישראל, שמבלי הבט על עבודתם הגדולה וביטולם של כל המלאכים העליונים – בחר הקב"ה שתענוגו יהיה מעבודת נשמות ישראל למטה, שזהו מפני: **"אַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ",** **כְּלוֹמַר, שֶׁהִנִּיחַ** – הקב"ה, **כָּל צְבָא מַעְלָה** - את **הַקְּדוֹשִׁים,** המלאכים והשרפים של העולמות העליונים – הניח בצד, שאין הם תכלית הכוונה, **וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עָלֵינוּ** – בני ישראל, **לִהְיוֹת נִקְרָא "אֱלֹהֵינוּ", כְּמוֹ "אֱלֹהֵי אַבְרָהָם כו'"** – שכן, אברהם היה כולו בטל ומאוחד בהקב"ה, כך הוא נקרא "אלקינו" – האלקה שלנו, על ידי תורה ומצוות שיהודי מקיים, שעל ידן מתאחד יהודי עם הקב"ה, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְהַיְנוּ, כִּי אַהֲבָה דּוֹחֶקֶת הַבָּשָׂר,** - אהבה פועלת צמצום והעלם – כך חייבה אהבתו של הקב"ה לבני ישראל, ופעלה שיצמצם את עצמו ויבחר בעבודת נשמות ישראל, כפי שהן למטה בגוף ובעולם הגשמי. **וְלָכֵן נִקְרָא** – אהבתו של הקב"ה, **"אַהֲבַת עוֹלָם",** - כמו שאנו אומרים "אהבת עולם אהבתנו", **שֶׁהִיא בְּחִינַת צִמְצוּם** – שצמצם הקב"ה את **אוֹרוֹ הַגָּדוֹל הַבְּלִתִּי תַּכְלִית** – ובלי גבול, **לְהִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת גְּבוּל הַנִּקְרָא "עוֹלָם",** - "עולם" הוא מושג (של מציאות, וגדר) של מקום וזמן – ענין של גבול, ההגבלות והקשורות לזמן ולמקום – והקב"ה צמצם עצמו ב"גבול" זה – **כַּעֲבוּר אַהֲבַת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי לְקָרְבָם אֵלָיו, לִכְלֵל בִּיחוּדוֹ וְאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – על ידי תורה ומצוות. **וְזֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים** בהמשך ברכת "אהבת עולם אהבתנו": **"חֶמְלָה גְּדוֹלָה וִיתֵרָה",** - ברחמנות גדולה ורבה יותר מאשר על אחרים, ריחם הקב"ה עלינו, **פֵּרוּשׁ** – המלה **יְתֵרָה** – הוא יותר מאשר **עַל קִרְבַת אֱלֹהִים שֶׁבְּכָל צְבָא מַעְלָה;** - קירובם של צבא מעלה בא הרי מהרחמנות שעליהם – ועל בני ישראל היתה רחמנות של הקב"ה במידה רבה יותר, לקרב אותם הרבה יותר. בברכת "אהבת עולם" אומרים להלן: **"וּבָנוּ בָּחַרְתָּ מִכָּל עַם וְלָשׁוֹן",** - שמשמעו, **הוּא** – שהקב"ה בחר את **הַגּוּף הַחָמְרִי הַנִּדְמֶה בְּחָמְרִיּוּתוֹ לְגוּפֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם;** - שכן, בחירה שייכת דוקא בשני דברים שווים, שעליהם מתאים לומר שבוחרים בדבר אחד ולא בשני, למרות שהם דומים אחד לשני, ואילו בשני דברים שונים, לא מתאים לומר "בחירה" במשמעותה האמיתית, לבחור באחד מן השנים, ולכן אי אפשר לומר ש"ובנו בחרת" הכוונה מצד נשמות ישראל, כי נשמתו של יהודי שהיא "חלק אלקה ממעל" – אין לה דמיון ונקודת־מפגש לנפש של גוי להבדיל; אלא הכוונה ב"ובנו בחרת" היא על גופו של יהודי, שבחיצוניותו ובחומריותו הוא דומה לגופו של גוי – והקב"ה בחר בגוף יהודי, שיהיה כלי לנשמה, ושעל ידי הפעולות הנעשות עם הגוף (שהרי כל פעולה גשמית של מצוה, באה על ידי הגוף דוקא), יתאחד יהודי עם הקב"ה – וכפי שרבנו הזקן מסביר: **"וְקֵרַבְתָּנוּ וְכו' לְהוֹדוֹת וְכו'", וּפֵרוּשׁ הוֹדָאָה** – המעלה המיוחדת של ביטול הבא מתוך הודאה, **יְתֻבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר; "וּלְיַחֲדְךָ כו'", לִכְלֵל בְּיִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ,** - להיכלל לגמרי באחדות ה', **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** רבנו הזקן יסביר להלן, שבשעה שיתעמק יהודי בענינים אודותם מדובר בקריאת שמע, יביא אותו הדבר לקיים קריאת שמע, שיגיע לאהבה גדולה לה'.

ליקוטי אמרים

ואח"כ ברכה שניה אהבת עולם אהבתנו ה' אלהינו. כלומר שהניח כל צבא מעלה הקדושים והשרה שכינתו עלינו להיות נקרא אלהינו. כמו אלהי אברהם כו' כנ"ל. והיינו כי אהבה דוחקת הבשר ולכן נקרא אהבת עולם שהיא בחי' צמצום אורו הגדול הבלתי תכלית להתלבש בבחי' גבול הנקרא עולם בעבור אהבת עמו ישראל כדי לקרבם אליו ליכלל ביחודו ואחדותו ית'. וז"ש חמלה גדולה ויתירה פי' יתירה על קרבת אלהים שבכל צבא מעלה. ובנו בחרת מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם. וקרבתנו וכו' להודות וכו' ופי' הודאה יתבאר במ"א. וליחדך כו' ליכלל ביחודו ית' כנ"ל

יום שבת קודש כ' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ע, והנה כאשר ישים... עד עמ' ע, הדבור בד"ת.

וְהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר יָשִׂים הַמַּשְׂכִּיל אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֶל עָמְקָא דְּלִבָּא וּמֹחָא – כשיתעמק בהם מתוך עומק הלב והמוח, **אַזַי מְמַיֵּלָא, "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים",** - מה שהקב"ה מראה אהבה גדולה כל כך לבני ישראל, תעורר גם בבני ישראל אהבה גדולה להקב"ה – בכך מסיים רבנו הזקן להסביר את ענין האהבה של "כמים הפנים לפנים" שהחל להסביר בפרק מ"ו, ועליה הוא אומר, שבקריאת שמע וברכותיה מסוגל יהודי במיוחד לעורר אהבה זו. ואז – **תִּתְלַהֵט נַפְשׁוֹ** – באהבה להקב"ה, **וְתִתְלַבֵּשׁ בְּ"רוּחַ נְדִיבָה", לְהִתְנַדֵּב לְהַנִּיחַ וְלַעֲזֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִנֶּגֶד,** - שכל אלה לא יהיו אצלו

ליקוטי אמרים

והנה כאשר ישים המשכיל אלה הדברים אל עומקא דלבא ומוחא אזי ממילא כמים הפנים לפנים תתלהט נפשו ותתלבש ברוח נדיבה להתנדב להניח ולעזוב

ליקוטי אמרים

כל אשר לו מנגד ורק לדבקה בו ית' וליכלל באורו בדביקה חשיקה וכו' בבחי' נשיקין ואתדבקות רוחא ברוחא כנ"ל. אך איך היא בחי' אתדבקות רוחא ברוחא לזה אמר והיו הדברים האלה כו' על לבבך ודברת בם כו' וכמ"ש בע"ח שיחוד הנשיקין עיקרו הוא יחוד חב"ד בחב"ד והוא עיון התורה והפה הוא מוצא הרוח וגילויו בבחי' גילוי והיינו בחי' הדבור בד"ת.

העיקר, **וְרַק לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ וְלִכָּלֵל בְּאוֹרוֹ בִּדְבִיקָה חֲשִׁיקָה וְכוּ', בִּבְחִינַת נְשִׁיקִין וְאִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא** – התדבקות רוח ברוח, שרוח האדם תתאחד ברוח שלמעלה, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** – שכשם שב"נשיקין" בגשמיות, נעשה לא רק דביקות מפה לפה, מפיו של אחד לפיו של שני, אלא גם התחברות הרוח וההבל של השני – כך גם באופן היחוד ברוחניות, שרוח האדם שלמטה מתאחדת עם הרוח שלמעלה – וזאת ירצה האדם מפאת אהבתו הגדולה להקב"ה, להיכלל באורו יתברך בבחינת "נשיקין". **אַךְ אֵיךְ הִיא בְּחִינַת אִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא?** – על ידי מה מגיעים להתדבקות רוח ברוח, למילוי רצונו "לדבקה בו יתברך וכו'"? – **לָזֶה אָמַר** – אחרי "ואהבת בכל לבבך" וכו': **"וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כּוֹ' עַל לְבָבֶךָ, וְדִבַּרְתָּ בָּם כּוֹ'"**, - האדם מגיע לדביקות האמורה על ידי התעמקותו בתורה ועל ידי הדיבור בתורה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים', שֶׁיִּחוּד הַנִּשִּׁיקִין** – שבו ישנו ענין הדביקות של "רוח ברוח", **עִקָּרוֹ הוּא יִחוּד חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת בְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת, וְהוּא** – ענין, **עִיּוּן הַתּוֹרָה;** - ההתעמקות העמוקה והבנת התורה, שעל־ידן מתאחדים חכמתו, בינתו, דעתו ושכלו של האדם בחכמה־בינה־דעת ושכל שלמעלה שבתורה, **וְהַפֶּה** – על ידי שהאדם מדבר בפיו בתורה "ודברת בם", **הוּא מוֹצָא** – מקור **הָרוּחַ וְגִלּוּיוֹ** – של הרוח, **בְּבְחִינַת גִּלּוּי, וְהַיְנוּ בְּחִינַת הַדִּבּוּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה,** - שבדברו דברי תורה, באה ה"רוח" באופן של התגלות, – הרי שעיקר היחוד ודביקות "רוח ברוח", בא על ידי העיון בתורה, וטעמו של דבר מסביר רבנו הזקן להלן:

המשך ביאור למסכת קידושין ליום שישי עמוד א

שמה **לְזִרְעוֹ שֶׁכֵּן** תחילת **יְצִירָתוֹ בְּעֲבֵירָה** – שהזרע נוצר מביאת איסור, תאמר באשתו שתחילת יצירתה היה בכשרות. ולכן הוסיפה הברייתא שגם יש ללמוד ממה שאָמַר קְרָא 'לֹא יְחַלֵּל' ומשמע **לֹא יְחוּלַּל זֶה שֶׁהָיָה כָּשֵׁר וְנִתְחַלֵּל** והיינו אשתו. הגמרא מביאה ברייתא המבארת איזו חללה מפורשת בתורה, ואיזו נלמדת מדרשת חכמים: **תָּנוּ רַבָּנָן, אֵיזוּ הִיא חָלָלָה, כָּל בַּת שֶׁנּוֹלְדָה מִן הַפְּסוּלִים.** מבררת הגמרא: **מַאי פְּסוּלִים, אִילֵימָא** – אם נאמר שאפילו ישראל שבא על **הַפְּסוּלִים לוֹ** – שאסורות לו, הולד חלל, אי אפשר לפרש כן שהֲרֵי המַחֲזִיר את **גְּרוּשָׁתוֹ** אחרי שנישאת לאחר, **דִּפְסוּלָה לוֹ,** ומכל מקום **כָּנֵיהּ** – בנותיה מנישואין אלו **כְּשֵׁרִים** לכהונה, **דִּכְתִיב** בפרשת 'מחזיר גרושתו' (דברים כד ד) 'לא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמְּאָה כִּי תּוֹעֵבָה הִוא' וגו', ודורשים שדווקא **הִיא** הגרושה שחזרה לבעלה הראשון **תּוֹעֵבָה** – תישא בעונש על שעשתה מעשה תועבה, **וְאֵין כָּנֵיהּ תּוֹעֵבִים** – בבניה אין שום פסול וכשרים אף לכהונה. ונמצא אם כן שישנם הנולדים מאשה אסורה שאינם חללים.מבארת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה הָכִי קָאָמַר, אֵיזוּ הִיא חָלָלָה, כָּל בַּת שֶׁנּוֹלְדָה מִן פְּסוּל כְּהוּנָּה** – שבא אביה על אשה שאסורה לו רק מחמת שהוא כהן, ונולדה מביאה זו. שואלת הגמרא: וכי רק זו שנולדה מפסול כהונה **אֵין** – אכן היא חללה, וזו **שֶׁלֹּא** נולדה מפסול כהונה **לֹא, וְהַרֵי אַלְמָנָה** שנבעלה לכהן גדול **וְכֵן גְּרוּשָׁה,** או **זוֹנָה** שנבעלו לכהן הדיוט, **דְּלֹא** נולדה מפסול כהונה **וְקָא חַיְיָא** – ונעשית **חָלָלָה** בביאת הכהן שאסור בה. ואם כן אין לפרש שחללה היא דווקא הנולדת מפסול כהונה.

מבארת הגמרא באופן אחר, **אָמַר רַבָּה, הָכִי קָאָמַר, אֵיזוּ הִיא חָלָלָה 'מוּזְכֶּרֶת' שֶׁלֹּא הָיָה לָהּ שֵׁעַת הַכּוֹשֶׁר כְּלָל, כָּל בַּת שֶׁנּוֹלְדָה מִן פְּסוּל כְּהוּנָּה.** מבררת הגמרא: **מַאי מוּזְכֶּרֶת** – מה הכוונה בלשון 'מוזכרת'. מבארת הגמרא, **אָמַר רַב יִצְחָק כַּר אָבִין הָכִי קָאָמַר, אֵיזוּ הִיא חָלָלָה** המוזכרת בתורה **שֶׁעִיקָּרָהּ מִדִּבְרֵי תּוֹרָה** שאמרה (ויקרא כא ז) 'וַחֲלָלָה לא יִקָּחוּ' ונלמד ממשמעות הפסוק, **וְאֵין צְרִיכִין לְפָרֵשׁ** שהיא חללה **מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים** – מדרשת חכמים שדורשים מהפסוקים, **כָּל מִי שֶׁנּוֹלְדָה מִן פְּסוּלֵי כְּהוּנָּה,** שסתם חללה היא ולד הנולד מביאת פסול כהונה.

הגמרא מביאה ברייתא שדנה במנין החיובים שניתן להתחייב בנשיאת אישה אחת הפסולה לכהונה: **תָּנוּ רַבָּנָן,** כהן גדול שבא על 'אַלְמָנָה' 'אַלְמָנָה' 'אַלְמָנָה' – אשה שמצד שלושה בעלים שמתו בחייה יש עליה שם אלמנה, **אֵינוֹ חַיָּיב** מלקות **אֶלָּא** על **אַחַת,** וכטעם שיבואר להלן. וכן הבא על 'גְּרוּשָׁה' 'גְּרוּשָׁה' 'גְּרוּשָׁה' – שמצד שלשה בעלים שגירשוה יש עליה שם גרושה, **אֵינוֹ חַיָּיב** מלקות **אֶלָּא** על **אַחַת.** אבל הבא על אשה שהיא אַלְמָנָה וְגְרוּשָׁה **וְחָלָלָה** וזֹנָה, **בְּזְמַן שֶׁפְּסוּלֵי הַכְּהוּנָּה שֶׁהִזְכַּרְנוּ הֵם כְּפִי הַסֵּדֶר** שמנינו, שהיתה אלמנה, ונישאת לאחר ונתגרשה, ונישאת באיסור לכהן שבזה נעשית חללה, ואחר כך נבעלה לאחד מן הפסולים או לקרובים בעילת זנות ונעשית זונה, דינו שחַיָּיב מלקות **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת** מעבירות אלו. אבל כשהפסולים נעשו בסדר אחר, שבתחילה **זוֹנָה,** ואחרי כן בא עליה כהן **וְנִתְחַלְּלָה** וְשוּב **נִתְגָּרְשָׁה** ולבסוף **נִתְאַרְמְלָה** – נתאלמנה, **אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא** על עבירה **אַחַת,** שתתבאר להלן.

הגמרא מבארת את הברייתא: **אָמַר מַר, אַלְמָנָה, אַלְמָנָה, אַלְמָנָה, אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת,** מבררת הגמרא: **הַאי אַלְמָנָה,** אלמנה, אלמנה, **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן מדובר כאן, **אִילֵימָא** – אם נאמר שהכוונה לשלש נשים נפרדות, והיינו **שֶׁבָּא עַל אַלְמָנַת רְאוּבֵן, וְעַל אַלְמָנַת שִׁמְעוֹן, וְעַל אַלְמָנַת לֵוִי, אַמַּאי** – מדוע **אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא** על עבירה **אַחַת**

יום ראשון

יום רביעי — **יד אייר, פסח שני, כט לעומר** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהר, רביעי עם פירש״י.
תהלים: עב־עו.
תניא: והמשל . . . ־סח־ האדם ודעתו.

פסח שני ענינו איז – עס איז ניטאָ קיין ״פאַרפאַלען״, מען קען אַלע מאָל פאַריכטען. אפילו מי שהי׳ טמא, מי שהי׳ בדרך רחוקה. און אפילו ״לכם״, אַז דאָס איז געווען ברצונו, פונדעסטוועגען קען מען מתקן זיין.

פֶּסַח שֵׁנִי עִנְיָנוֹ הוּא – אֵין ״אָבוּד״ [=לְהִתְיָאֵשׁ מִלְּתַקֵּן], תָּמִיד אֶפְשָׁר לְתַקֵּן. גַּם מִי שֶׁהָיָה טָמֵא, מִי שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, וַאֲפִלּוּ – ״לָכֶם״, שֶׁהַדָּבָר הָיָה בִּרְצוֹנוֹ, אַף־עַל־פִּי־כֵן אֶפְשָׁר לְתַקֵּן.

יום שני

יום חמישי — **טו אייר, ל לעומר** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהר, חמישי עם פירש״י.
תהלים: עז־עח.
תניא: אבל הקב״ה . . . ־136־ בלבד.

בימי רבינו הזקן הי׳ שגור בפי החסידים הפתגם: דער שטיקעל ברויט וואָס איך האָב, איז ער דיינער ווי מיינער. והיו מקדימים מלת ״דיינער״ – דיינער ווי מיינער.

בִּימֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן הָיָה שָׁגוּר בְּפִי הַחֲסִידִים הַפִּתְגָּם: פְּרוּסַת הַלֶּחֶם שֶׁיֵּשׁ לִי, הִיא שֶׁלְּךָ כְּמוֹ שֶׁלִּי. וְהָיוּ מַקְדִּימִים תֵּבַת ״שֶׁלְּךָ״ – שֶׁלְּךָ כְּמוֹ שֶׁלִּי.

יום שלישי

יום ששי — **טז אייר, לא לעומר** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהר, ששי עם פירש״י
תהלים: עט־פב.
תניא: אך ידיעתו . . . במ״א.

אאמו״ר כשהי׳ נוטל צפרניו, הי׳ מערב עמהם קיסם, קודם השריפה.

אאזמו״ר אמר להחסיד ר׳ אלי׳ אבעלער – איש פשוט מצד כשרונותיו וידיעותיו – כשנכנס אליו ליחידות: אלי׳ איך בין דיר מקנא. פאָהרסט אויף מערק זעהסט א סך מענשען, איז ווען אינמיטען עסק רעדט מען זיך מיט יענעם פאנאנדער אין א אידישען וואָרט א עין יעקב וואָרט, און מ׳איז מעורר אויף לערנען נגלה און חסידות, פון דעם ווערט א שמחה למעלה. און די מעקלעריי צאָהלט דער אויבערשטער אָפּ בבני חיי ומזוני. און וואָס גרעסער דער מאַרק מעהר ארבעט, איז גרעסער די פרנסה.

אֲדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשׁ״בּ] כְּשֶׁהָיָה נוֹטֵל צִפָּרְנָיו, הָיָה מְעָרֵב עִמָּהֶם קֵיסָם קֹדֶם הַשְּׂרֵפָה.

אֲדוֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲרַ״שׁ] אָמַר לְהֶחָסִיד ר׳ אֵלִיָּהוּ אַבְעֶלְעֶר – אִישׁ פָּשׁוּט מִצַּד כִּשְׁרוֹנוֹתָיו וִידִיעוֹתָיו – כְּשֶׁנִּכְנַס אֵלָיו לִיחִידוּת: אֵלִיָּהוּ, אֲנִי מְקַנֵּא בְּךָ. אַתָּה נוֹסֵעַ לַיְרִידִים, נִפְגָּשׁ עִם הַרְבֵּה אֲנָשִׁים, כַּאֲשֶׁר תּוֹךְ כְּדֵי הָעֵסֶק מְשׂוֹחֲחִים עִם הַזּוּלַת בְּעִנְיָן יְהוּדִי, ׳וואָרט׳ [=פִּתְגָּם] מֵ״עֵין יַעֲקֹב״, וּמְעוֹרְרִים אוֹדוֹת לִמּוּד נִגְלֶה וַחֲסִידוּת – מִכָּךְ נוֹצֶרֶת שִׂמְחָה לְמַעְלָה. וְאֶת דְּמֵי הַ״תִּוּוּךְ״ מְשַׁלֵּם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנִי. וּכְכָל שֶׁהַשּׁוּק גָּדוֹל יוֹתֵר, יוֹתֵר עֲבוֹדָה – כָּךְ הַפַּרְנָסָה גְּדֵלָה.

יום רביעי

שבת — יז אייר, לב לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהר, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: פרק מט. והנה . . . "138" אהבת ה'.

אֵין אוֹמְרִים צִדְקָתְךָ.

בק"ש שיש אומרים בבוקר – קודם התפלה – כדי לצאת חובת ק"ש בזמנה, ג"כ כופלים ג' התיבות, ומסיימים בתיבת "אמת". בק"ש דתפלין דר"ת ושמ"ר אין כופלים, אבל אומרים "אמת".

ל"ג בעומר שנת תר"ד – לערך – סיפר הצ"צ תורת הבעש"ט: עס שטעהט כי תהיו אתם ארץ חפץ אמר ה' צבאות. אט אזוי ווי די גרעסטע חכמים וועלען אייביג ניט דערגיין די גרויסע טבעיות'דיגע אוצרות, וועלכע השי"ת האָט טובע געווען בארץ, אז הכל הי' מן העפר, אָט אזוי קען קיינער ניט דערגיין די גרויסע אוצרות וואָס ליגען אין אידען, וואָס זיי זיינען דעם אויבערשטענס ב"ה ארץ חפץ. וסיים הבעש"ט: איך וויל מאכען פון אידען, אַז זיי זאָלען געבען דעם יבול, וואָס דעם אויבערשטענס ב"ה א ארץ חפץ קען געבען.

בְּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁיֵּשׁ אוֹמְרִים בַּבֹּקֶר – קֹדֶם הַתְּפִלָּה – כְּדֵי לָצֵאת חוֹבַת קְרִיאַת שְׁמַע בִּזְמַנָּהּ, גַּם כֵּן כּוֹפְלִים ג' הַתֵּבוֹת ["אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם"], וּמְסַיְּמִים בְּתֵבַת "אֱמֶת". בְּקְרִיאַת שְׁמַע דִּתְפִלִּין דְּרַבֵּנוּ־תָּם וְשִׁמּוּשָׁא־רַבָּא אֵין כּוֹפְלִים, אֲבָל אוֹמְרִים "אֱמֶת".

ל"ג בָּעֹמֶר שְׁנַת תר"ד – לְעֶרֶךְ – סִפֵּר הַ"צֶּמַח צֶדֶק" תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: כָּתוּב "כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ אָמַר ה' צְבָאוֹת". כְּשֵׁם שֶׁהַחֲכָמִים הַגְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר לְעוֹלָם לֹא יַשִּׂיגוּ אֶת אוֹצְרוֹת הַטֶּבַע הַגְּדוֹלִים שֶׁה' יִתְבָּרֵךְ הִטְבִּיעַ בָּאָרֶץ, שֶׁהַכֹּל הָיָה מִן הֶעָפָר, כָּךְ לֹא יָכוֹל אַף אֶחָד לְהַשִּׂיג אֶת הָאוֹצָרוֹת הַגְּדוֹלִים שֶׁחֲבוּיִים בַּיְּהוּדִים, שֶׁהֵם הָ'אֶרֶץ חֵפֶץ' שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְסִיֵּם הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: רְצוֹנִי לְהָפִיק מֵהַיְּהוּדִים שֶׁהֵם יִתְּנוּ אֶת הַיְּבוּל שֶׁהָ'אֶרֶץ חֵפֶץ' שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יְכוֹלָה לָתֵת.

יום חמישי

יום ראשון — יח אייר, לג לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: ואיך יבא . . . "138" וקדוש.

אצל אדמו"ר האמצעי הי' לג בעומר מיו"ט המצויינים. מען פלעגט ארויסגעהן אויפ'ן פעלד, ער פלעגט זיך ניט וואשען, אָבער נעהמען משקה, וואָס מצד הבריאות האָט ער עס ניט געטאָרט. מען האָט דעמאָלט געזעהן א סך מופתים. דאָס רוב מופתים איז געווען בנוגע קינדער. און אַ גאַנץ יאָהר האָט מען געווארט אויף לג בעומר.

אֵצֶל אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי הָיָה לַג בָּעֹמֶר מִיו"ט [יוֹם־טוֹב] הַמְצֻיָּנִים [=חַגִּים חֲשׁוּבִים]. הָיוּ יוֹצְאִים לַשָּׂדֶה, הָרַבִּי לֹא הָיָה נוֹטֵל יָדָיו אַךְ הָיָה אוֹמֵר 'לְחַיִּים' עַל 'מַשְׁקֶה' – דָּבָר שֶׁמִּטַּעֲמֵי בְּרִיאוּת הָיָה אָסוּר עָלָיו. הָיוּ רוֹאִים אָז הַרְבֵּה מוֹפְתִים. רֹב הַמּוֹפְתִים הָיוּ בְּנוֹגֵעַ לִילָדִים, וְכָל הַשָּׁנָה יְחַלּוּ וְצִפּוּ לְלַג בָּעֹמֶר.

יום שישי

יום שני — יט אייר, לד לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקותי, שני עם פירש"י.
תהלים: צ־צו.
תניא: ואח"כ . . . ־ע־ ית' כנ"ל.

חסידות איז א ג־טליכער פאַרשטאַנד, דער פארשטאַנד וואָס ווייזט דעם מענשען ווי קליין ער איז, און ווי גרויס ער קען זיך דערהויבען.

חֲסִידוּת הִיא הֲבָנָה אֱלֹקִית, הַהֲבָנָה הַמַּרְאָה לָאָדָם עַד כַּמָּה הוּא קָטָן, וּלְאֵיזוֹ גַּדְלוּת הוּא יָכוֹל לְרוֹמֵם אֶת עַצְמוֹ.

שבת קודש

יום שלישי — כ אייר, לה לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקותי, שלישי עם פירש"י.
תהלים: צז־קג.
תניא: והנה כאשר . . . ־ע־ בד"ת.

ניטאָ בא וועמען איבערנעמען זיך. מען בעדארף האָרעווען, מיט סבלנות און קירוב הדעת קען מען, בעזה"י, אלס דורכזעצען, מיט ביטול הזולת והגבהת עצמו ווערט מען חלילה אלץ אָן.

"אֵין כְּלַפֵּי מִי לְהִתְנָעֵר מֵאַחֲרָיוּת". צָרִיךְ לְהִתְיַגֵּעַ, בְּסַבְלָנוּת וְקֵרוּב הַדַּעַת - אֶפְשָׁר, בְּעֶזְרַת ה' יִתְבָּרֵךְ, לְסַדֵּר הַכֹּל. בְּבִטּוּל הַזּוּלַת וְהַגְבָּהַת עַצְמוֹ - מַפְסִידִים, חָלִילָה, הַכֹּל.

המשך ביאור למסכת קידושין ליום רביעי עמוד א

1 משיבה הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** אלא במקרה דְּהספק **תָּפַס** מנכסי
2 הארוס לאחר שמת בטענה שהוא אביו, ובא שמואל להשמיענו
3 שמוציאים ממנו.
4 ביאור נוסף בדברי שמואל: **וְאִי בָּעֵית אֵימָא, מַאי שְׁתּוּקִי, בְּדוּקִי,**
5 ונקרא כן משום **שֶׁבּוֹדְקִים אֶת אִמּוֹ** – לשואלה ממי נבעלה, **וְאִם**
6 **אוֹמֶרֶת לְכֶשֵּׁר נִבְעַלְתִּי הרי היא נֶאֱמֶנֶת** והולד כשר. שואלת
7 הגמרא: לפי ביאור זה **כְּמַאן** – כמו מי סובר שמואל, **כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל**
8 [להלן] הסובר שנאמנת, והלא **הָאָמַר שְׁמוּאֵל חָדָא זִימְנָא** – במקום
9 אחר שהלכה כרבן גמליאל, ולשם מה עליו לחזור על כך. **דְּתָנֵן,**
10 פנויה **שֶׁהָיְתָה מְעוּבֶּרֶת**, ואין ידוע אם מכשר נתעברה או מפסול,
11 **וְאָמְרוּ לָהּ מַה טִּיבוֹ שֶׁל עוּבָּר זֶה** – האם הוא מכשר או מפסול,
12 ואמרה להם **מֵאִישׁ פְּלוֹנִי** שהוא כשר **וְכֹהֵן הוּא** – ומיוחס, **רַבָּן**
13 **גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמְרִים נֶאֱמֶנֶת**, כיון שיש לה חזקת כשרות
14 ואין לפוסלה מחמת הספק, **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת, וְאָמַר**
15 **רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל** שנאמנת, ומדוע
16 הוצרך שמואל לומר גם כאן שהלכה כרבן גמליאל. משיבה
17 הגמרא: **צְרִיכָא, דְּאִי מֵהָתָם** – שאם היה אומר כן רק לגבי
18 המחלוקת בפנויה, **הָוָה אָמִינָא** שרק **הָתָם** סובר שמואל כדבריו
19 שנאמנת כיון **שרוֹב כְּשֵׁירִים אֲצָלָהּ**, שהרי פנויה היא, והרוב מסייע
20 לדבריה, **אֲבָל הָכָא** בארוסה **דְּרוֹב פְּסוּלִים אֲצָלָהּ, אֵימָא** הייתי אומר
21 **שלֹא** נאמנת, לכן **צְרִיכָא** שמואל לומר גם כאן שנאמנת.

22 הגמרא מבארת מדוע לדעת רבי אלעזר הכותים אסורים להנשא
23 זה לזה: **תַּנְיָא וְכֵן רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, כּוּתִי לֹא יִשָּׂא כּוּתִית.** שואלת
24 הגמרא: **מַאי מַעְמָא. אָמַר רַב יוֹסֵף, עֲשָׂאוּהוּ** לכותי והשוו את דינו
25 **כְּמוֹ גֵּר לְאַחַר עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת** שכבר נשתכחה גירותם, ואסרוהו
26 חכמים בממזרת כדי שלא יאמרו ישראל נשא פסולה. **דְּתַנְיָא, גֵּר**
27 **עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת** שלא נשתכחה עדיין גירותו, **מוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת**, כיון
28 שגרים אינם נקראים קהל, והממזר לא נאסר אלא מלבא בקהל,
29 אבל **מְכָאן** – מדור עשירי **וְאֵילָךְ** שכבר נשתכחה גירותו, **אָסוּר**
30 **בְּמַמְזֶרֶת** מדרבנן, שמא יאמרו ישראל נושא ממזרת, **וְיֵשׁ אוֹמְרִים**
31 שמותר בממזרת **עַד שֶׁיִּשְׁתַּקַּע** – שישתכח **שֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מִמֶּנּוּ**,
32 אבל מכאן ואילך אסור.
33 שואלת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, מִי דָּמֵי** דין הכותי והגר, הלא **הָתָם**
34 בגר שאסרוהו בגיורת, מדובר בגֵּר יָשָׁן עד שהרואה אינו מכיר את
35 יחוסו וחושבו לישראל, **וּמַמְזֶרֶת חֲדָשָׁה** – שידועה ומוכרת
36 לממזרת, לכן **אָמְרֵי** הרואים, **כַּר יִשְׂרָאֵל הוּא דְּקָא נָסִיב מַמְזֶרֶת** –
37 ישראל נשא ממזרת, אבל **הָכָא** לענין כותי וכותית, **אִידֵי וְאִידֵי כִּי**
38 **הֲדָדֵי נִינְהוּ** – הלא מחזיקים את שניהם בשוה, או ככותים, או
39 כישראלים גמורים, ואין כאן ישראל נושא פסולה.
40 מביאה הגמרא טעם אחר: **אֶלָּא כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר, רַבִּי אֶלְעָזָר**
41 שאוסר את הכותים להנשא זה לזה, **סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל**

בין מעשר בהמה להקדש

יום ראשון י"ד אייר ה'תשע"ו

הלכות בכורות פרק ח, הלכה ב: הָעוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְעַשֵּׂר לוֹ וְטָעָה, בֵּין בַּתְּשִׁיעִי בֵּין בָּאַחַד עָשָׂר, אֵין מְקֻדָּשׁ אֶלָּא הָעַשִּׂירִי הַנִּרְאֶה בִּלְבַד; שֶׁלֹּא עָשָׂאָהוּ שָׁלִיחַ לִטְעוֹת וּלְהַפְסִיד, אֶלָּא לְקַדֵּשׁ כָּרָאוּי.

לדעת המהרי"ט (ח"א סי קכז) אי אפשר להקדיש על ידי שליח כי 'מילי לא מימסרן לשליח' (גיטין סו, ב). כלומר, העברת מילים ללא מעשה אין בה דין שליחות.

והקשו האחרונים (מחנה אפרים, שלוחין ושותפין סי' ז. בית מאיר סי קד ס"ד): מבואר ברש"י (גיטין שם ד"ה אי) ש'מילי לא מימסרן לשליח' היינו שהשליח הראשון לא יכול להעביר לשליח שני שליחות של 'מילים', ואם כן שליח ראשון כן יכול להעביר 'מילים'!

ועוד הקשו מהרמב"ם כאן שהעושה שליח להפריש מעשר בהמה וטעה וגרם הפסד למשלח אין השליחות חלה, ומשמע שאם השליח יעשה בהתאם לדעת המשלח כן תחול השליחות, אף שאין כאן מעשה אלא 'מילים'!

ומבאר הגר"י ענגל (לקח טוב כלל א, בעניני שליחות):

הכלל 'מילי לא מימסרן לשליח' נאמר רק כאשר המילים הנמסרות לשליח צריכות לפעול פעולה, כי אין בכוח השליח לעשות מהמלים מעשה, ולכן סובר המהרי"ט שאי אפשר להקדיש על ידי שליח כי אין בכוח אמירתו של השליח להחיל קדושה, מה־שאין־כן במעשר בהמה – קדושתו חלה מאליה, לא על ידי האמירה, והדיבור הוא רק לצורך מנין הבהמות, כמובא לעיל (פ"ז, ה"א). ואמירה כזו כן יכולה להימסר לשליח.

ואת הקושיא שמדברי רש"י ניתן להבין ש'מילים' אינן נמסרות לשליח רק משליח ראשון לשליח שני – יש ליישב כך: שליח ראשון אינו יכול למנות שליח שני ל'מילים' כיון שהשליח השני לא יוכל להפוך את ה'מילים' שקיבל ורוצה למסור - למעשה. ושלכן, כשם שאין השליח הראשון יכול להעביר לשליח השני את ה'מילים' לצורך החלת המעשה, כך אין בכוחו של השליח הראשון להחיל את קדושת ההקדש על ידי ה'מילים' שקיבל.

על חטא שחטאנו באונס וברצון

יום שני ט"ו אייר ה'תשע"ו

הלכות שגגות פרק ה, הלכה ו: הַבָּא עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת וֶסֶתָהּ וְרָאֲתָה דָּם בִּשְׁעַת הַתַּשְׁמִישׁ – חֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִקָּרְבַּן חַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה כְּאָנוּס הוּא וְלֹא שׁוֹגֵג... אֲבָל אִם עָבַר וּבָא עָלֶיהָ סָמוּךְ לַוֶּסֶת... חַיָּבִין בְּקָרְבָּן, שֶׁזּוֹ הִיא שְׁגָגָה.

מהלכה זו למד ה'שב שמעתתא' (א, ג) חידוש דין: נפסק להלכה ש'וסתות דרבנן' ומן התורה אין צריך לחשוש שהאשה תראה דם במועד שבו ראתה בפעמים הקודמות. ואם כן, כשם שמהתורה אם בא על אשתו שלא בשעת וסתה וראתה דם, נחשב כאנוס ופטור מקרבן, כי לא היה צריך לחשוש שתראה דם, כך גם כשבא עליה בשעת וסתה, ומדוע בכל זאת חייב בקרבן?

אלא מכאן יש ללמוד שאם אדם עבר על איסור מדרבנן במזיד ומתוך כך עבר על איסור דאורייתא באונס, אין להחשיבו כאנוס, כי סוף סוף עשה ביודעין דבר שנאסר עליו.

וה'ישועות ישראל' (סי' עב, ב) הוסיף וחידש:

מבואר בגמרא (כתובות לד, ב), שיורשים שמצאו בין נכסי אביהם פרה שהיתה שאולה אצלו מאחר, אך לא ידעו על כך ושחטו אותה, נחשבים כאנוסים על הנזק, כי לא היה עליהם להעלות בדעתם שהפרה איננה של אביהם.

אמנם, מחדש ה'ישועות ישראל', אם שחטו את הפרה בשבת, חייבים לשלם לבעלים מדין מזיק, כי אף שלגבי הנזק היו אנוסים, כיון שידעו שהשחיטה אסורה מחמת השבת, אין הם פטורים מדין אונס גם לגבי דיני נזיקין, כשם שמבואר בהלכה זו שהעובר על איסור מדרבנן במזיד אינו נחשב כאנוס גם לגבי דין דאורייתא.

אך ה'כלי חמדה' (פרשת בלק אות ד) מחלק: מהתורה גם סמוך לוסת האשה בחזקת טהורה, והחמירו חכמים וחששו שמא תראה בזמן זה, וכיון שחכמים הזהירו אותו שעלול להגיע לידי איסור תורה ועבר והכניס את עצמו לחשש, אינו נחשב כאנוס, אך ליורשים ששחטו פרה לא היתה כל סיבה לחשוש שהפרה אינה של אביהם, ואף שהיה אסור עליהם לשחטה מחמת השבת, לגבי הנזק הם אנוסים ואין לחייבם.

'אשם תלוי' על חילול שבת

יום שלישי ט"ז אייר ה'תשע"ו

הלכות שגגות פרק ח, הלכה ב: אֵינוֹ חַיָּב בְּאָשָׁם תָּלוּי עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁם אִסּוּר קָבוּעַ... שַׁבָּת וָחֹל, וְעָשָׂה מְלָאכוֹת בְּאֶחָד מֵהֶם וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵי זֶה יוֹם עָשָׂה... חֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי.

בגמרא (כריתות יז, א) מבואר כי חיוב קרבן 'אשם תלוי' הוא כאשר הספק הוא באופן 'דאיקבע איסורא'. כלומר, אם היתה לפניו חתיכה אחת שהיא "ספק של חלב ספק של שומן", אינו חייב בקרבן מפני שאין האיסור קבוע ומוחלט בחתיכה זו, אבל אם "היו לפניו שתי חתיכות, אחת של חלב ואחת של שומן", והאיסור קבוע באחת מן החתיכות אלא שספק איזו חתיכה אכל, חייב קרבן. וכך פסק הרמב"ם כאן: "אינו חייב באשם תלוי עד שיהיה שם איסור קבוע".

ובדין של "שבת וחול, ועשה מלאכות באחד מהם ואין ידוע באיזה יום עשה", כיצד ייתכן "איסור קבוע"?

וכתבו התוספות (שם ד"ה מדסיפא) שמדובר "שעשה מלאכה בבין השמשות קרוב למוצאי שבת – דאיקבע איסורא כל היום". אך כתבו המפרשים (תוי"ט לכריתות שם, לח"מ על הרמב"ם

כאן) שמדברי הרמב"ם משמע שאינו סובר כן, שהרי "סתם רבינו ז"ל ואמר שבת וחול סתם.. דאם כדברי התוס' דאיירי שעשה מלאכה קרוב למוצאי שבת, היה לו לפרש". ולדעת הרמב"ם מדובר גם כשעשה מלאכה בבין השמשות של ערב שבת, ומבאר ה'לחם משנה' שגם אז "איקבע איסורא מקרי – כיון דהוא בהכנסת שבת".

וכדעת הרמב"ם נקט גם אדמו"ר הזקן (ב'סדר הכנסת שבת' מהדורא קמא – נדפס בשו"ע אדה"ז ח"ב בסופו), שכתב שאין לעשות מלאכה בערב שבת לאחר השקיעה, "כי מיד בשקיעת החמה מתחיל בין השמשות שהוא ספק לילה .. ויש בו ספק סקילה וכרת ח"ו וחיוב אשם תלוי לכשיבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן".

מתי חייב קטן להביא קרבן?

יום רביעי י"ז אייר ה'תשע"ו

הלכות שגגות פרק ט, הלכה ג: כֵּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁבָּא עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה – הִיא לוֹקָה וְהוּא מֵבִיא קָרְבָּן. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא עַד שֶׁיַּגְדִּיל.

והראב"ד השיג:

בהלכה הקודמת נפסק (כמבואר בגמרא כריתות יא, א) שכאשר האשה פטורה מן המלקות, כגון שהיתה קטנה, גם האיש אינו נענש ופטור מקרבן אף שהוא גדול, ואם כן כל־שכן שאין הקטן צריך להביא קרבן, שלא מצינו שיהא קטן בר עונשין!

ויתירה מזו: בגמרא (שם) נאמר לענין שפחה חרופה שאיש ואשה הוקשו זה לזו ובקטן שבא על השפחה, אף השפחה שהיא גדולה צריכה להיות פטורה מן המלקות (ראה גם ראב"ד בהל' איסו"ב פ"ג הי"ז).

וכתב ה'מעשה רוקח' (הל' איסו"ב שם) להביא ראיה לשיטת הרמב"ם מהנאמר ב'תורת כהנים' (הובא בתוס' כריתות שם):

"ואיש [כי ישכב... והיא שפחה נחרפת איש] - פרט לקטן, יכול שאני מוציא בן תשע שנים ויום אחד, תלמוד לומר - ואיש". ויש לדייק: כיון שתוספת האות 'ו' (ואיש) באה לרבות קטן בן תשע שנים ויום אחד, מתיבת 'איש' ממעטים קטן פחות מבן תשע. ותמוה, מדוע צריך למעט קטן פחות מבן תשע מעונש, הרי 'אין ביאתו ביאה' (הל' אישות פי"א ה"ג)?

והביאור:

מ'איש' נתמעט כל קטן שהוא פחות מבן שלש עשרה ויום אחד. אלא שאם כן "יכול שאני מוציא בן תשע שנים ויום אחד" ונפטר לגמרי, וגם כשיגדיל לא יתחייב קרבן? "תלמוד לומר ואיש", והאות 'ו' באה לרבות שעליו להביא קרבן כשיגדיל. ומשמעות הענין היא שכל עוד הוא פחות משלש עשרה שנים ויום אחד, הקטן פטור לגמרי, אף כשהוא בן תשע ויום אחד וביאתו ביאה, ורק כשיגדיל יחול עליו חיוב קרבן.

ומוסיף הרדב"ז (שו"ת ח"ו סי' ב אלפים צד):

אמנם קטן אינו בר עונשין, אבל לדעת הרמב"ם הקרבנות אינן עונש אלא באים לכפרה, וגם קטן צריך כפרה, ובשפחה חרופה יש להקיש איש לאשה לחומרא ולא לקולא, וכיון שהיא גדולה ולוקה – גם הוא מביא אשם, אף שהוא קטן.

שבט קרוי 'קהל'

יום חמישי י"ח אייר ה'תשע"ו

הלכות שגגות פרק יב, הלכה א: וְאִם בְּשְׁאָר הַמִּצְוֹת שָׁגְגוּ – מְבִיאִין שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים חַטָּאוֹת.. וְכָל פַּר מֵהֶן נִקְרָא פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל – כָּל קָהָל וְקָהָל; וְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט קְרוּי קָהָל.

שגו בית־דין בהוראה ועשה הקהל כהוראתם, מביא הקהל חטאת. ונחלקו בדבר בגמרא (הוריות ד, ב). לדעה אחת, כל שבט נקרא קהל וצריך להביא קרבן 'פר העלם דבר של ציבור', ולדעה שניה "שבט אחד לא אקרי קהל" ודי בקרבן אחד עבור כל השבטים. ופסק הרמב"ם, "מביאין שנים עשר פרים", כי "כל שבט ושבט קרוי קהל".

והקשה ה'מגן אברהם' (או"ח סי' ריח סק"ג):

בהלכות קרבן פסח פסק הרמב"ם (פ"ז ה"א), "יחידים נדחים ואין הציבור נדחה". כלומר, יחיד שהיה טמא מת בזמן קרבן הפסח נדחה לפסח שני, אך אם רוב הקהל נטמאו מקריבים את הפסח בטומאה. וכאשר רק שבט אחד נטמא ושאר השבטים טהורים, לפי הדעה ש"שבט אחד אקרי קהל", אין אנשי השבט נדחים לפסח שני אלא עושים את הפסח בטומאה (פסחים פ, א).

אך הרמב"ם סובר שרק כאשר רוב הקהל (או מחצית הקהל) היו טמאים עושים את הפסח בטומאה, ולא הביא להלכה שגם שבט אחד שנטמא עושה את הפסח בטומאה, ולפי דבריו כאן ש"כל שבט ושבט קרוי קהל", מדוע לא יקריבו בטומאה (מג"א)?

ותירץ:

בפר העלם דבר של ציבור, נאמר בתורה במפורש "והקריב הקהל", ו'שבט אחד אקרי קהל', ולכן צריך כל שבט להביא חטאת, אבל בפסח שלא נאמר 'קהל', והדבר נלמד רק מדיוק בפסוק "שנאמר ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם – יחידים נדחים ואין הציבור נדחה" (הל' ק"פ שם), יש לומר כי "התורה לא מיעטה אלא דוקא כל או רוב ישראל, אבל שבט אחד – אף על גב דמקרי קהל גם כן – מכל־מקום אפשר דלפעמים גם כן הוא בכלל איש, ולא נתמעט" (מחצית השקל על המג"א שם).

מתי מביא הכהן המשיח פר לעצמו?

יום שישי י"ט אייר ה'תשע"ו

הלכות שגגות פרק טו, הלכה ה: הוֹרָה עִם בֵּית דִּין בִּשְׁגָגָה, וְשָׁגְגוּ הֵם בְּדָם וְהוּא בְּחֵלֶב – אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר, אֶלָּא מֵבִיא פַּר לְעַצְמוֹ.

כהן המשיח שהורה היתר יחד עם בית דין הגדול, באותו איסור, ועשה עם הציבור על פי הוראה זו, אינו צריך להביא פר כהן משיח לעצמו אלא מתכפר עם הציבור בפר העלם דבר שהם מביאים (לעיל ה"ד). אך אם הוראות בית הדין והכהן המשיח היו בשני איסורים שונים, אינו מתכפר עם הציבור ומביא פר לעצמו (הוריות ז, א).

והגמרא (שם) דנה האם בשני איסורים הנלמדים משני פסוקים שונים (הכהן המשיח הורה היתר ב'חלב המכסה על הקרב', ובית־דין הורו היתר ב'חלב שעל הדקין') הרי זה כ'הורה בפני עצמו', או שמא כיון שלשתי ההוראות אותו 'שם' של איסור ('חלב') הרי הוא מתכפר עם הציבור.

וממשיכה: "אם תמצא לומר שם חלב אחד הוא" ולכן מתכפר עם הציבור, עדיין יש להסתפק אם כאשר הוא הורה היתר בחלב והם הורו היתר בדם – אף שהם שני איסורים – האם כיון שמביאים אותו קרבן הרי הוא מתכפר עם הציבור? והדבר נשאר בספק.

ושואל ה'כסף משנה': כיון שבמקרה זה, בו הכהן שגג בחלב ובית־דין בדם, לא פשטה הגמרא את הספק, מדוע פסק הרמב"ם שהכהן מביא פר לעצמו והרי זה ספק שמא מביא חולין לעזרה? ועונה: אכן כשהוא מביא את הקרבן צריך הכהן להתנות ולומר - "אם אני חייב הרי הוא לחובתי, ואם אני פטור הרי הוא נדבה".

וה'משנה למלך' תמה: הרי חטאת אינה באה בנדבה, ואיך יכול הכהן להתנות תנאי זה?

ומבאר ה'קרן אורה' (הוריות ז, א, ד"ה הורה בפ"ע):

לדעת הרמב"ם, הכהן המשיח מתכפר עם הציבור כשהורו בדבר אחד רק אם סמך על הוראת בית־דין ולא על הוראתו (לעיל ה"ד ולחם משנה שם) ואם כן, כאשר הוראתו והוראת בית־דין הן באיסורים שונים ולא יתכן שסמך על הוראתם, אינו מתכפר עמהם אלא מביא פר לעצמו.

על ימין שהוא שמאל

שבת קודש כ' אייר ה'תשע"ו

הלכות מחוסרי כפרה פרק ה, הלכה א: אֵין לוֹ בּוֹהֶן יָד יְמָנִית אוֹ בּוֹהֶן רֶגֶל יְמָנִית... אֵין לוֹ טָהֳרָה עוֹלָמִית.

הגר"ע איגר (שו"ת מהדו"ת סי' סא) דן בחליצה של אשה שניטלה עצם האגודל של ידה הימנית, וכתב שאף שהחליצה צריכה להיעשות ביד ימין, כיון שאשה זו מן הסתם הרגילה את עצמה לעשות את רוב הפעולות ביד שמאל, דינה כאיטרת שכתב ה'טור' (אהע"ז סי' קסט) שחולצת בידה השמאלית.

ויש להקשות:

בהלכה זו נאמר שמצורע שאין לו בוהן ימין אין לו טהרה, מאחר ולא ניתן לקיים את מצות ההזיה על בוהן ידו הימנית, והרי אדם שאין לו בוהן ימין מן הסתם התרגל לעשות את רוב פעולותיו בשמאל ודינו כאיטר, ואם כן יזו על בוהן ידו השמאלית שנחשבת אצלו כימין?

ויש לחלק:

כי לגבי חליצה ההקפדה על יד ימין היא משום שבה עיקר הכוח ובאמצעותה נעשות הפעולות העיקריות, ולכן איטרת שעושה את רוב הפעולות ביד שמאל חולצת בשמאל.

אך לגבי מצורע ההקפדה על ימין אינה משום שבה נעשות עיקר הפעולות, שהרי ההקפדה היא גם על אוזן ימין שאין עושים בה כל פעולה, וההקפדה היא על צד הימין מצד עצמו, ובזה אין הבדל בין אדם רגיל לאיטר וגם טהרת האיטר היא בימין, ואם אין לו בוהן ימין אין לו תקנה.

וכן בנטילת לולב, כתב הטור (או"ח סי' תרנא) שאיטר נוטל את הלולב בימינו והאתרוג בשמאלו כשאר אדם, בשונה משיטתו בחליצה שאשה איטרת חולצת בשמאל, ולאור האמור מובן, כי נטילת לולב דומה בענין זה לטהרת המצורע שחשיבות הימין אינה משום שבה נעשות הפעולות החשובות, כי מצות נטילת לולב אינה קשורה לפעולה מסוימת אלא לעצם הימצאות הלולב ביד האדם, ולכן החשיבות היא בעצם יד ימין אף אם אינו עושה בה את רוב מלאכתו.

[ואמנם, ה'שלחן ערוך' (שם ס"ג) פסק כדעת הטור, אך הרמ"א הכריע כדעת הראשונים שהולכים אחר ימין האיטר, שהוא שמאל כל אדם. וכן כתב אדמו"ר הזקן בשולחנו (שם סי"ד) "איטר יד נוטל הלולב בימינו שהוא שמאל כל אדם"].

(תורת נגעים ע' שטו)

המשך ביאור למסכת קידושין ליום שישי עמוד ב

1 מבארת הברייתא: תיבת 'זונה' באה לגזירה שוה. **נֶאֱמַר כָּאן** בכהן
2 גדול **זוֹנָה, וְנֶאֱמַר לְחַלָּן** בכהן הדיוט **זוֹנָה, מַה כָּאן** בכהן גדול **זַרְעוֹ**
3 נעשה חוּלִּין מהכהונה, שכתוב בו (ויקרא כא טו) 'וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ'
4 **אַף לְחַלָּן** כהן הדיוט הבא על אשה מאיסורי כהונה **זַרְעוֹ** נעשה חוּלִּין.
5 לומדת הגמרא דין נוסף: **אָמַר רַב אַשִׁי הֵילְכָּךְ** – כיון שאין נעשית
6 חללה אלא מאיסורי כהונה, **כֹּהֵן הַבָּא עַל אֶחוֹתוֹ,**

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – י"ד-כ' אייר תשע"ו

יום ראשון י"ד אייר ה'תשע"ו

הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר המונה וטעה במנין, אם נתקדש, והעושה שליח וטעה.

1 **א. הַמַּכְנִיס צֹאן לַדִּיר[2] וְהִתְחִילוּ לָצֵאת אַחַת אַחַת**
2 **וְהוּא מוֹנֶה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְטָעָה בַּמִּנְיָן וְקָרָא לַשְּׁמִינִי**
3 **אוֹ לְשֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ[3] עֲשִׂירִי, אוֹ שֶׁקָּרָא לַשְּׁנַיִם עָשָׂר**
4 **אוֹ שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ[4] עֲשִׂירִי - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ[5]. אֲבָל אִם**
5 **קָרָא לַתְּשִׁיעִי אוֹ לָאַחַד עָשָׂר[6] עֲשִׂירִי - נִתְקַדְּשׁוּ.**
6 **וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה נִשְׁמָע[7], שֶׁהַטָּעוּת**
7 **מִתְקַדְּשׁוֹת לְמַעֲשֵׂר שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ וְשֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ,**
8 **אֲבָל לֹא שֶׁלְּפָנֶיהָם וְשֶׁלְּאַחֲרֵיהֶם. אֲפִלּוּ קָרָא לַתְּשִׁיעִי**
9 **עֲשִׂירִי וְלָעֲשִׂירִי תְּשִׁיעִי וְלָאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי[8], בֵּין**
10 **בְּטָעוּת בֵּין בְּכַוָּנָה - שֶׁלְּשְׁתָּן מֻקְדָּשִׁים.**

2) כדי להפריש מעשר בהמה. 3) כלומר, השביעי והשישי וכו'. 4) כלומר, השלושה־עשר והארבעה־עשר וכו'. 5) בקדושת מעשר בהמה. 6) שהם סמוכים לעשירי. וראה להלן הלכה ג שלפעמים אם קרא לי"א עשירי - שאינו קדוש. 7) בבכורות ס: "תנו רבנן מנין שאם קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד־עשר עשירי ששלשתן מקודשים? תלמוד לומר (ויקרא כז, לב) וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה' (משמע בין שקראו הוא עשירי, בין שהיה עשירי למנין ולא קראו עשירי - רש"י), יכול שאני מרבה אף שמיני וי"ב שקראם עשירי, אמרת הואיל והוא קדוש וטעותו מתקדשת מה הוא אינו מקודש אלא בסמוך לו (כלומר, הוא עצמו, שאין לך סמוך יותר מגופו), אף טעות אינה מתקדשת אלא בסמוך (כגון תשיעי ואחד עשר שהם סמוכים לעשירי, מלפניו ומלאחריו). 8) כלומר, לא רק אם קרא "עשירי" לתשיעי לבדו, שהוא קדוש, אלא אפילו אם קרא גם לאחד עשר "עשירי" - כיוון שקרא לעשירי "תשיעי", ולא עשירי - קדושים גם התשיעי וגם האחד־עשר, מפני שקראם עשירי, והעשירי מאיליו קדוש, אף שקראו תשיעי.

11 **ב. וְהֵיאַךְ דִּינָם? הַתְּשִׁיעִי אֵינוֹ קָרֵב, אֶלָּא נֶאֱכָל**
12 **בְּמוּמוֹ, וְהָעֲשִׂירִי מַעֲשֵׂר[9], וְהָאַחַד עָשָׂר יִקְרַב**
13 **שְׁלָמִים[10]. וְטָעוּן נְסָכִים כִּשְׁלָמִים[11], וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה**
14 **תְּמוּרָה[12], מִפְּנֵי שֶׁהוּא עַצְמוֹ כִּתְמוּרָה[13]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
15 **אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַמּוֹנֶה הוּא בַּעַל הַבְּהֵמוֹת; אֲבָל**
16 **הָעוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְעַשֵּׂר לוֹ וְטָעָה, בֵּין בַּתְּשִׁיעִי בֵּין**
17 **בָּאַחַד עָשָׂר, אֵין מְקַדֵּשׁ אֶלָּא הָעֲשִׂירִי הַוַּדַּאי בִּלְבַד;**
18 **שֶׁלֹּא עֲשָׂאָהוּ שָׁלִיחַ לִטְעוֹת וּלְהַפְסִיד[14], אֶלָּא לְקַדֵּשׁ**
19 **כָּרָאוּי[15].**

9) ראה למעלה פרק שישי הלכה ד, מה דינו של מעשר. 10) למדו כן ממה שנאמר (ויקרא ג, א) "ואם זבח שלמים קרבנו אם מן הבקר הוא וגו'" - "לרבות אחד עשר לשלמים". וכן הוא בתורת כהנים (ויקרא פרק טז הלכה ד). ושם: "מן הבקר להוציא את התשיעי" (שאינו קרב שלמים אלא יאכל במומו). 11) נלמד ממה שנאמר (במדבר טו, ה) "ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד", ו"האחד" זה אחד עשר של מעשר שקרב שלמים. 12) כלומר, אם אמר על בהמה אחרת שתהא תמורת זו - אינו כלום. 13) ואין תמורה עושה תמורה. 14) בהאחד־עשר, שמקריב שלמים, מפסיד הוא את החזה והשוק, שצריך ליתנם לכהן, ובתשיעי הוא מפסיד בזה שצריך להמתין עד שיפול בו מום, ועוד שאסור לגזזו ולעבוד בו כפירוש רש"י שם. 15) את העשירי. כן הוא בגמרא שם סא. "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" (=לתקן שלחתיך ולא לקלקל).

20 **ג. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁאִם קָרָא לָאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי**
21 **נִתְקַדֵּשׁ - כְּשֶׁקָּרָא לָעֲשִׂירִי תְּשִׁיעִי; אֲבָל אִם קָרָא**
22 **לָעֲשִׂירִי עֲשִׂירִי וְקָרָא אַחֲרָיו לָאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי - לֹא**
23 **נִתְקַדֵּשׁ אַחַד עָשָׂר, שֶׁהֲרֵי הָעֲשִׂירִי הַוַּדַּאי לֹא עָקַר**
24 **שֵׁם עֲשִׂירִי מֵעָלָיו[16]. וַאֲפִלּוּ יָצָא הָעֲשִׂירִי וְלֹא קְרָאָהוּ**
25 **לֹא עֲשִׂירִי וְלֹא אַחַד עָשָׂר אֶלָּא שָׁתַק, וְאַחַר כָּךְ יָצָא**
26 **אַחַד עָשָׂר וּקְרָאָהוּ עֲשִׂירִי - לֹא נִתְקַדֵּשׁ, שֶׁהָעֲשִׂירִי**
27 **מֵעַצְמוֹ נִתְקַדֵּשׁ; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קְרָאָהוּ עֲשִׂירִי,**
28 **הוֹאִיל וְלֹא עָקַר שֵׁם עֲשִׂירִי מֵעָלָיו - אֵין אַחַד עָשָׂר**
29 **מְקֻדָּשׁ[17].**

16) משנה שם "זה הכלל כל שלא נעקר שם עשירי ממנו, אין אחד עשר מקודש". 17) בגמרא (שם ס:) "זה הכלל (=הנאמר במשנה: "זה הכלל כל שלא נעקר שם עשירי ממנו אין אחד עשר מקודש") לאתויי מאי, לאתויי יצא עשירי ולא דיבר, ויצא י"א ואמר עשירי, אין י"א מקודש".

30 **ד. יָצְאוּ תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי כְּאֶחָד, בֵּין שֶׁקָּרָא שְׁנֵיהֶם**
31 **עֲשִׂירִי[18] בֵּין שֶׁקְּרָאָם תְּשִׁיעִי - שְׁנֵיהֶם מֻקְדָּשִׁין[19],**
32 **וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן וְאֵינָן קְרֵבִין[20]. וְכֵן אִם יָצָא עֲשִׂירִי**
33 **וְאַחַד עָשָׂר כְּאֶחָד: אִם קְרָאָן עֲשִׂירִי - הֲרֵי עֲשִׂירִי**
34 **וְאַחַד עָשָׂר מְעֹרָבִים זֶה בְּזֶה[21], וְהֵם כְּמוֹ מַעֲשֵׂר**
35 **שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁלָמִים[22] שֶׁיֵּאָכְלוּ בְּמוּמָן[23], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
36 **בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין; וְאִם קְרָאָן[24] אַחַד עָשָׂר -**
37 **הֲרֵי הָעֲשִׂירִי וְהַחֵלִין מְעֹרָבִין זֶה בָּזֶה[25], וְיֵאָכְלוּ**
38 **בְּמוּמָן[26].**

18) דברי רבא שם ס: שתשיעי ועשירי מעורבים זה בזה ושניהם קדושים שהרי קרא לשניהם עשירי, וראה למעלה הלכה א שאם קרא לתשיעי: "עשירי" - הוא קדוש. 19) בגמרא שם: "אמר רבא - קראן תשיעי, עשירי וחולין

מעורבין זה בזה - קראן עשירי, עשירי ותשיעי מעורבים זה בזה". ואם כן מה שכתב רבינו "שניהם מוקדשין", וזה מוסב על שתי הבבות הנ"ל, - על כרחנו שאין הכל שווה, שהרי קראם עשירי שניהם מוקדשים וודאי (העשירי מעשר והתשיעי קודש ואינו קרב), אבל קראם תשיעי אינם קדושים אלא מספק, שהרי התשיעי שלא קראו עשירי, לא נתקדש כלל. 20) שהרי התשיעי גם אם הוא קדוש (כשקראו עשירי), אינו קרב אלא נאכל במומו (למעלה הלכה ב), ומשום שלא ידוע איזהו התשיעי לכן שניהם אינם קרבים, ונאכלים במומם. 21) ושניהם קדושים בוודאי והגוזז והעובד אף באחד משניהם לוקה ארבעים (רש"י שם). 22) שהרי האחד־עשר (שקראו עשירי) קרב שלמים. 23) וצריך פדיון, כדין פסולי המוקדשין. ואינם קרבים, אף כי גם העשירי וגם האחד־עשר ראויים להקרבה כשלא נתערבו - אם נתערבו אסור להקריבם, שהרי מעשר בהמה אינו טעון הרמת חזה ושוק וכולו נאכל לבעלים, אבל שלמים טעונים הרמת חזה ושוק ואינם נאכלים אלא לכהנים ומכיוון שהכהנים מועטים הן שמא לא יהיו כהנים מצויים ויבוא לידי נותר, וקיימא לן אין מביאים קדשים לבית הפסול. 24) לעשירי ולאחד־עשר שיצאו כאחד. 25) שהרי העשירי קדוש מאיליו והאחד עשר הוא חולין גמור שהרי לא קראו עשירי. 26) וכאן אין צריך פדיון, כדין מעשר בהמה שנפל בו מום, ולפיכך לא כלל רבינו שתי ההלכות האחרונות ביחד, כשם שכלל את שתי ההלכות הראשונות - "שאלה האחרונות אינן שוות" לעניין פדיון.

1 ה. הִתְחִיל לִמְנוֹת וְיָצְאוּ תְּחִלָּה שְׁנַיִם שֶׁהֵן רִאשׁוֹן
2 וְשֵׁנִי - הֲרֵי זֶה מוֹנֶה הַכֹּל זוּג זוּג וּמְקַדֵּשׁ זוּג
3 עֲשִׂירִי[27]. וְכֵן אִם מְנָאָן שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה בְּכָל פַּעַם
4 וָפַעַם אוֹ חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה - מְקַדֵּשׁ הַכַּת הָעֲשִׂירִית[28].

27) ושניהם מעשר. משנה שם ס. "יצאו שניים כאחת מונה אותם שניים שניים", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. אבל יש גורסים שם מונה אותם "שניים" ולא "שניים שניים", ולפי זה פירושו להיפך, שאינו מונה זוג זה כיחידה אחת אלא כשניים. 28) כלומר, הכת העשירית של שלושה או של חמישה וכו'.

5 ו. יָצְאוּ בַּתְּחִלָּה שְׁנַיִם וּמְנָאָן אֶחָד[29], וְקָרָא הַשְּׁלִישִׁי
6 שֶׁיָּצָא אַחֲרֵיהֶן שֵׁנִי, וּמָנָה כְּדַרְכּוֹ אֶחָד אֶחָד - הֲרֵי
7 הַתְּשִׁיעִי וְהָעֲשִׂירִי מֻקְדָּשִׁין, וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן[30].
8 הַתְּשִׁיעִי - מִפְּנֵי שֶׁהוּא הָעֲשִׂירִי הַוַּדַּאי, שֶׁהֲרֵי שְׁנַיִם
9 יָצְאוּ בַּתְּחִלָּה; וְזֶה שֶׁקְּרָאוֹ עֲשִׂירִי הוּא אַחַד עָשָׂר,
10 וְהַקּוֹרֵא לְאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי - נִתְקַדֵּשׁ[31], כְּמוֹ
11 שֶׁבֵּאַרְנוּ[32].

29) כלומר, מנה אותם בתור יחידה אחת. 30) שם במשנה "מנאן אחד, תשיעי ועשירי מקולקלין" ומפרש רבינו (וכן פירש בפירוש המשניות) מקולקלין שאינם קריבים ואינם נאכלים אלא עומדים עד שיפול בהם מום ויאכלו במומן לבעלים. 31) באופן שקרא לעשירי תשיעי, ועקר על ידי כך שם עשירי ממנו. 32) למעלה הלכות ב־ג, ואף על פי שאם קרא לעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי, העשירי קרב מעשר והאחד עשר קרב שלמים - אין זה אלא אם שינה מתשיעי ואילך, אבל בדין שלנו ששינה את כל המניין מהתחלה ועד הסוף, שניהם אינם קרבים, אלא נאכלים במומם.

12 ז. מְנָאָן לְמַפְרֵעַ, כְּגוֹן שֶׁיָּצָא רִאשׁוֹן וְאָמַר עֲשִׂירִי,
13 וְיָצָא שֵׁנִי וְאָמַר תְּשִׁיעִי, עַד שֶׁיָּצָא הָעֲשִׂירִי וּמָנָה
14 אַחַת - הֲרֵי זֶה קֹדֶשׁ, שֶׁהָעֲשִׂירִי מֵאֵלָיו נִתְקַדֵּשׁ.

15 ח. קָרָא לַתְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי וְנִשְׁאַר הָעֲשִׂירִי בַּדִּיר -
16 הַתְּשִׁיעִי יֵאָכֵל בְּמוּמוֹ[33], וְזֶה שֶׁנִּשְׁאַר בַּדִּיר מַעֲשֵׂר,
17 אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא וְלֹא בֵּרְרוֹ[34], שֶׁהָעֲשִׂירִי מֵאֵלָיו
18 נִתְקַדֵּשׁ. מֵת הָעֲשִׂירִי בַּדִּיר - הַתְּשִׁיעִי יֵאָכֵל בְּמוּמוֹ,
19 וְכָל הַשְּׁמוֹנָה שֶׁיָּצְאוּ וְנִמְנוּ פְּטוּרִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא
20 נִתְקַדֵּשׁ עֲשִׂירִי שֶׁלָּהֶן לִקְרֵב אֶלָּא מֵת קֹדֶם שֶׁיָּצָא,
21 שֶׁהַמִּנְיָן הָרָאוּי פּוֹטֵר.

33) שהתשיעי נתקדש בטעות. אף אם לא נעקר שם עשירי מהבהמה העשירית. ומשום כך ייאכל במומו. 34) פירוש לא יצא עם המניין וגם לא קבעו בעליו לעשירי.

22 ט. הִכְנִיס עֲשָׂרָה טְלָאִים לַדִּיר וְהָיָה מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ,
23 מֵת אֶחָד מִן הַמְּנוּיִין[35] - מוֹנֶה וּמַשְׁלִים כְּדַרְכּוֹ
24 וּמְקַדֵּשׁ עֲשִׂירִי, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עַתָּה חַיִּים אֶלָּא
25 תִּשְׁעָה[36].

35) כלומר, אלה שיצאו מן הדיר להימנות. 36) כיוון שמקודם היו בתוך הדיר עשרה חיים.

26 י. מֵת אֶחָד מֵאֵלּוּ שֶׁבְּתוֹךְ הַדִּיר[37] - אֵלּוּ שֶׁנִּמְנוּ[38]
27 פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמִּנְיָן הָרָאוּי לְמַעֲשֵׂר פּוֹטֵר אַף עַל
28 פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישׁ עֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְאֵלּוּ שֶׁבְּתוֹךְ
29 הַדִּיר[39] מַנִּיחָן לְגֹרֶן אַחֵר עַד שֶׁיִּצְטָרְפוּ לַאֲחֵרִים[40].
30 וְכֵן מִי שֶׁהָיוּ לוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר טְלָאִים וְהִכְנִיסָן לַדִּיר,
31 וְיָצְאוּ אַרְבָּעָה[41] וּמְנָאָן בְּפֶתַח זֶה, וְיָצְאוּ שִׁשָּׁה[42]
32 וּמְנָאָן בְּפֶתַח אַחֵר, וְנִשְׁאֲרוּ שָׁם אַרְבָּעָה בְּתוֹךְ הַדִּיר:
33 אִם יָצְאוּ הָאַרְבָּעָה הַנִּשְׁאָרִים מִן הַפֶּתַח שֶׁיָּצְאוּ בּוֹ
34 הַשִּׁשָּׁה - נוֹטֵל מֵהֶן אֶחָד[43] וְכֻלָּן פְּטוּרִין[44]; שֶׁאוֹתָן
35 הָאַרְבָּעָה שֶׁיָּצְאוּ תְּחִלָּה מִפֶּתַח רִאשׁוֹן מִנְיָן הָרָאוּי
36 פְּטָרָן[45]. וְאִם יָצְאוּ אֵלּוּ הָאַרְבָּעָה הַנִּשְׁאָרִים מִן
37 הַפֶּתַח שֶׁיָּצְאוּ בּוֹ הָאַרְבָּעָה תְּחִלָּה - הֲרֵי אוֹתָם
38 הָאַרְבָּעָה שֶׁיָּצְאוּ בַּתְּחִלָּה וְאוֹתָן הַשִּׁשָּׁה שֶׁיָּצְאוּ
39 אַחֲרֵיהֶן בְּפֶתַח שְׁנֵי פְּטוּרִין, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן נִמְנָה
40 מִנְיָן הָרָאוּי לְמַעֲשֵׂר, שֶׁהֲרֵי נִשְׁאֲרוּ שָׁם בַּדִּיר אֲחֵרִים
41 לְהַשְׁלִים הַמִּנְיָן וּלְעַשֵּׂר; אֲבָל אֵלּוּ הָאַרְבָּעָה
42 שֶׁנִּשְׁאֲרוּ, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצְאוּ וְנִמְנוּ מִפֶּתַח הָרִאשׁוֹן -
43 אֵינוֹ מִנְיָן הָרָאוּי[46], לְפִיכָךְ מִצְטָרְפִין לְגֹרֶן אַחֵר.
44 יָצְאוּ אַרְבָּעָה מִפֶּתַח זֶה וְאַרְבָּעָה מִפֶּתַח שֵׁנִי וְנִשְׁאֲרוּ
45 שָׁם שִׁשָּׁה: אִם יָצְאוּ הַשִּׁשָּׁה מֵאֶחָד מִשְּׁנֵי הַפְּתָחִים
46 - נוֹטֵל מֵהֶן אֶחָד מַעֲשֵׂר וְכֻלָּן פְּטוּרִין[47]; וְאִם יָצְאוּ

הַשִּׁשָּׁה בִּשְׁנֵי הַפִּתָּחִים[48] - הֲרֵי הַשִּׁשָּׁה מִצְטָרְפִין לְגֹרֶן אַחֵר, וְהַשְּׁמוֹנָה שֶׁיָּצְאוּ תְּחִלָּה מִכָּאן וּמִכָּאן פְּטוּרִין; שֶׁכָּל אַרְבָּעָה מֵהֶן נִמְנוּ מִנְיָן הָרָאוּי לְהַשְׁלִים עָלָיו עֲשָׂרָה וּלְעַשֵּׂר, שֶׁהֲרֵי שִׁשָּׁה הָיוּ שָׁם נִשְׁאָרִים בְּתוֹךְ הַדִּיר.

37) כלומר, אלה שטרם יצאו מהדיר להימנות. 38) שיצאו במניין. 39) שעדיין לא יצאו. 40) שעדיין לא נפטרו מן המעשר ויהיו ביחד עשרה. 41) בראשונה. 42) בשנייה, אבל אם יצאו השישה בראשונה ואחריהם הארבעה בפתח השני, ונשארו ארבעה בדיר, אם יצאו אלו שנשארו דרך הפתח שיצאו בהם השישה, הם והשישה פטורים, והארבעה הראשונים מצטרפים לגורן אחר, אבל אם נשארו בדיר או יצאו דרך פתח אחר, הרי השישה פטורים והארבעה הראשונים וכן הארבעה האחרונים מצטרפים לגורן אחר. 43) למעשר. 44) כל הארבעה־עשר. 45) שהרי אחר שיצאו הארבעה הראשונים נשארו בדיר מספר מספיק למניין, ושאר הארבעה וכן השישה הרי הם יצאו בפתח אחד והם מניין כדין. 46) שלא היו שם עשרה, שהרי השישה יצאו לפני זה מפתח שני. 47) שהרי מהעשרה שבפתח אחד הופרש אחד למעשר, והארבעה שיצאו מהפתח השני פטורין משום מניין הראוי, שבעת שיצאו נשארו עוד בדיר מספר מספיק כדי שיוכל לעשר מהן. 48) שנחלקו השישה לשניים ויצאו שני הראשונים מהששה, בבת אחת זה מפתח אחד והשני מפתח השני.

יא. הָיוּ לוֹ תִּשְׁעָה עָשָׂר טְלָאִים בְּתוֹךְ הַדִּיר, וְיָצְאוּ תִּשְׁעָה בְּפֶתַח זֶה וְתִשְׁעָה בְּפֶתַח שֵׁנִי - נוֹטֵל הָאַחֲרוֹן לְשֵׁם מַעֲשֵׂר[49] וְכֻלָּן פְּטוּרִין; שֶׁאוֹתָן הַתִּשְׁעָה[50] נִמְנוּ מִנְיָן הָרָאוּי[51].

49) כלומר, מוציאו מאיזה פתח שהוא, והוא מעשר. 50) כלומר, אותן שהעשירי לא יצא מפתחם. 51) שכשיצאו התשעה נשארו בדיר לצרף לעשרה.

יב. הָיָה מוֹנֶה וְהוֹצִיא הַטָּלֶה רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ מִן הַדִּיר וְחָזַר - הֲרֵי הוּא כְּמָנוּי לְכָל דָּבָר.

יג. הָיָה מוֹנֶה וְהִפְסִיק הַמִּנְיָן מִפְּנֵי חֲבֵרוֹ שֶׁדִּבֵּר עִמּוֹ אוֹ שֶׁחָשְׁכָה לֵיל שַׁבָּת[52] - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וּמַשְׁלִים מִנְיָנוֹ אַחַר כָּךְ.

52) שאסור לעשר מעשר בהמה בשבת ויום טוב משום הסקרא (=הצבע) שסוקרין אותו בעת המניין.

יד. הָיָה מוֹנֶה הַיּוֹצְאִין אֶחָד אֶחָד וּמְקַדֵּשׁ עֲשִׂירִי, וְקָפַץ אֶחָד מִן הַמְּנוּיִין[53] לְתוֹךְ הַדִּיר, לְתוֹךְ אֵלּוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא נִמְנוּ וְלֹא נִתְעַשְּׂרוּ - נִפְטְרוּ הַכֹּל; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן סָפֵק אִם הוּא הַמָּנוּי שֶׁקָּפַץ[54] אוֹ אַחֵר, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁכָּל הַמְּנוּיִין פְּטוּרִין.

53) משנה שם נח: "קפץ אחד מן המנויין לתוכן הרי אלו פטורים". ומפרש רבינו שהמדובר הוא שמנה כבר עשרה וקידש העשירי ואחר כך קפץ אחד מן התשעה לתוך הדיר. אבל ברש"י שלפנינו מפורש שהמדובר גם כשקפץ אחד מן המנויין לפני שקדש עשירי שנפטרו במניין הראוי. 54) שכבר נפטר במניין הקודם ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב. ואפילו אם יקרה שהעשירי יהיה אחד מן החייבים - שמא זה המנוי הוא בין התשעה, והעשירי אינו עשירי ומכיוון שיש ספק בדבר לא חייבתו התורה, שהרי נאמר (ויקרא כז, לב) "העשירי יהיה קודש" - "עשירי וודאי ולא עשירי ספק".

טו. קָפַץ אֶחָד מִן הָעַשִּׂירִיִּים[55] לְתוֹךְ הַדִּיר - כֻּלָּן יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם[56] וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן[57].

55) אחד מאלו שנתקדשו בקדושת מעשר בהמה. 56) שעל כל אחד ואחד יש ספק שמא הוא המעשר. 57) לבעלים כדין מעשר בהמה שאין לכהן בו כלום.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א) שֶׁיַּקְרִיב הַיָּחִיד קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ. ב) שֶׁיַּקְרִיב אָשָׁם מִי שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ אִם חָטָא אִם לֹא חָטָא, עַד שֶׁיּוֹדַע לוֹ וְיָבִיא חַטָּאתוֹ. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא אָשָׁם תָּלוּי. ג) שֶׁיַּקְרִיב הַחוֹטֵא אָשָׁם עַל עֲבֵרוֹת יְדוּעוֹת. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא אָשָׁם וַדַּאי. ד) שֶׁיַּקְרִיב הַחוֹטֵא קָרְבָּן עַל עֲבֵרוֹת יְדוּעוֹת. אִם הָיָה עָשִׁיר - בְּהֵמָה, וְאִם הָיָה עָנִי - עוֹף אוֹ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד. ה) שֶׁיַּקְרִיבוּ הַסַּנְהֶדְרִין קָרְבָּן אִם טָעוּ וְהוֹרוּ שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה בְּאַחַת מִן הַחֲמוּרוֹת.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר העובר בשגגה על מצוה שחייבין עליה כרת, ומה היא חטאת קבועה וקרבן עולה ויורד.

א. כָּל הָעוֹבֵר בִּשְׁגָגָה[2] עַל אַחַת מִמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה[3] שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַעֲשֶׂה[4] שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת[5] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַקְרִיב קָרְבַּן חַטָּאת[6]. וּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁיַּקְרִיב חַטָּאתוֹ עַל שִׁגְגָתוֹ[7].

2) שנעלם ממנו שדבר זה אסור לו, וזה אפשר בשני אופנים: א) שחשב על איסור מן האיסורים המפורטים להלן בהלכה ד - שהוא מותר, או שידע שהוא אסור אבל לא ידע שחייבים עליו כרת (להלן פ"ב הלכה ב). ב) שלא נודע לו שזוהי עבירה, כגון: הבא על אשה ולא ידע שהיא אמו או אחותו, וכן העושה מלאכה ולא ידע שהיום שבת. 3) למעט מצוות־עשה שיש בהן כרת, ראה להלן. 4) למעט מגדף (להלן הלכה ב). 5) אם עבר עליה בזדון. ובמצות לא־תעשה שחייבין עליה מיתת בית־דין, אם עבר עליה בעדים והתראה - כשעבר עליה שלא בעדים והתראה, שאז חייבים עליה כרת. 6) שנאמר (ויקרא ד, כז־כח):

"ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה ואשם וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא", ונאמר (במדבר טו, כט): "תורה אחת יהי' לכם לעושה בשגגה", הרי שאינו חייב חטאת אלא אם עבר בשגגה על לאו שיש בו מעשה (כריתות ב. במשנה, וראה להלן בהלכה ב). ובספרא (ויקרא תחילת דבורא דחובה הלכה ז) "אשר לא תעשינה, יכול דברים שזדונן כרת ודברים שאין זדונן כרת, ת"ל תורת אחת יהיה לכם לעושה בשגגה, הרי כל העושה בשגגה בעבודה־זרה: מה עבודה־זרה מיוחדת מעשה שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, אף כל מעשה שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת". 7) לא מובן מה נתחדש כאן, הרי כבר כתב: "חייב להביא קרבן חטאת".

1 **ב. וְכָל עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת - חַיָּבִין עַל**
2 **שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת[8], חוּץ מִשָּׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת: מְגַדֵּף[9] וּמְבַטֵּל**
3 **מִילָה[10] וְקָרְבַּן פֶּסַח[11]. הַפֶּסַח וְהַמִּילָה[12] - מִפְּנֵי שֶׁהֵן**
4 **מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחַטָּאת אֵין מְבִיאִין אֶלָּא עַל שִׁגְגַת לֹא**
5 **תַעֲשֶׂה[13], שֶׁנֶּאֱמַר: אַחַת מִכָּל מִצְוֹת[14] יְיָ אֲשֶׁר לֹא**
6 **תֵעָשֶׂינָה[15]; וְהַמְגַדֵּף - מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[16],**
7 **וְנֶאֱמַר: לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה[17] - יָצָא מְגַדֵּף שֶׁאֵין בּוֹ**
8 **מַעֲשֶׂה[18]. לְפִיכָךְ, הַמְקַבֵּל עֲבוֹדָה זָרָה בְּאֱלוֹהַּ, אַף**
9 **עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב כָּרֵת, וְאִם הָיָה מְזִיד - נִסְקָל[19],**
10 **אִם קִבֵּל בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן[20], לְפִי שֶׁלֹּא**
11 **עָשָׂה מַעֲשֶׂה, וְנֶאֱמַר: בַּעֲשֹׂתָהּ אַחַת[21].**

8) משנה בכריתות שם, וספרא שם. 9) הוא מברך את השם, ראה בפ"ב מהלכות עבודה זרה הלכה ז. 10) תינוק שלא נימול, מוטל עליו חיוב למול את עצמו לכשיגדל, ואם לא מל עצמו במזיד - ביטל מצות־עשה, שחייב כרת, כמו שנאמר (בראשית יז, יד) "וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ואף־על־פי־כן אינו חייב חטאת, אם לא מל עצמו בשגגה (כגון שלא ידע שיש עליו חיוב למול עצמו). 11) שביטל מצות הקרבת קרבן פסח. ואף־על־פי שחייב כרת אם ביטל במזיד, כמו שנאמר (במדבר ט, יג) "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה, וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", - אינו חייב חטאת אם ביטלה בשוגג, כשלא ידע שהוא מחויב להקריב קרבן פסח או שלא ידע שערב פסח היום. 12) אף אם בטלו את המצוה ע"י מעשה, וכגון שטמא את עצמו בערב פסח בשגגה (ראה אור־שמח כאן). 13) כריתות ג. וספרא פ' ויקרא (תחילת דיבורא דחובה הלכה ה). 14) כן נכון, וכ"ה בדפוס רומי ובכ"י תימן. והוא בויקרא שם לענין נפש כי תחטא, ובדפוסים חדשים "אחת מכל מצות" והיא טעות סופר. 15) ספרא שם. 16) כחכמים במשנה כריתות ב., ולא כר' עקיבא (שם ז. וראה בלחם־משנה). 17) שיעבור על הלאו על־ידי מעשה. 18) שם במשנה, ובספרא שם פרק א הלכה ג. 19) כן צריך להיות. והיינו אם התרו בו. ולמדו כן (סנהדרין שם) ממה שנאמר (שמות לב, ח) "וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך וכו'". הוקשה אמירה להשתחוואה. 20) סנהדרין סג. לפי דעת חכמים, ולא כר' עקיבא. 21) למעלה כתב רבינו "לעשות בשגגה", ושני כתובים למה? (הגהות עמק המלך).

12 **ג. כָּל כְּרֵתוֹת[22] שֶׁבַּתּוֹרָה חוּץ מִשָּׁלֹשׁ כְּרֵתוֹת**
13 **שֶׁבַּאַרְנוּ[23], אִם עָבַר הַיָּחִיד עַל אַחַת מֵהֶן בִּשְׁגָגָה -**
14 **מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[24]. חוּץ מִטָּמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ[25]**
15 **וְטָמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ[26], שֶׁשְּׁנֵיהֶם אֵין מְבִיאִין חַטָּאת**
16 **קְבוּעָה אֶלָּא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד[27], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[28].**

22) איסורים שחייבים עליהם כרת. 23) למעלה הלכה ב: מגדף, מבטל מילה ומבטל קרבן פסח. 24) ראה להלן הלכה ד, מה היא חטאת קבועה. 25) אכל בשר קדשים וחשב שהוא בשר חולין, ואילו אכל במזיד - חייב כרת, שנאמר (ויקרא ז, כ): "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה" (מכות יד: וראה להלן פ"י הלכה ה). ורש"י במשנה כריתות ב. מביא ממה שנאמר (ויקרא כב, ג) "אמור אליהם לדורותיכם כל איש אשר יקרב וגו' אל הקדשים וגו' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא". וראה בשבועות ז. 26) היינו מפתח עזרת ישראל ולפנים, שאילו עשה כן במזיד - חייב כרת (פ"ג מהלכות ביאת מקדש הלכה יב), כמו שכתוב (במדבר יט, כ) "ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל, כי את מקדש ה' טמא" (להלן פ"י הלכה ה), וכתוב עוד (שם יט, יג) "כל הנוגע במת בנפש האדם וגו' ולא יתחטא את משכן ה' טמא ונכרתה הנפש ההיא מישראל" (מכות שם, וברש"י במשנה כריתות ב). 27) משנה בכריתות שם. וראה להלן הלכה ד, מה הוא קרבן עולה ויורד. 28) להלן פ"י הלכה ה. שמה שכתוב (ויקרא ה, ב־ג, ו־ז, יא) שאם נטמא ונעלמה ממנו טומאתו שחייב קרבן עולה ויורד - המדובר כשטמא זה נכנס למקדש או אכל קדשים ולא ידע, וראה שבועות ו:

17 **ד. חַטָּאת קְבוּעָה הִיא הַבָּאָה מִן הַבְּהֵמָה[29] בִּלְבַד[30],**
18 **וְקָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד הוּא קָרְבָּן שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ, אֶלָּא אִם**
19 **הָיָה עָשִׁיר - מֵבִיא חַטָּאת בְּהֵמָה, וְאִם הָיָה עָנִי -**
20 **מֵבִיא עוֹף[31] אוֹ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה[32], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[33].**
21 **נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁכָּל הָעֲבֵרוֹת שֶׁהַיָּחִיד מֵבִיא עַל**
22 **שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ[34]. וְאֵלּוּ הֵן:**
23 **א) הַבָּא עַל אִמּוֹ[35]. ב) הַבָּא עַל אֵם אִשְׁתּוֹ[36]. ג) הַבָּא**
24 **עַל אֵם אִמָּהּ[37]. ד) הַבָּא עַל אֵם אָבִיהָ[38]. ה) הַבָּא עַל**
25 **בִּתּוֹ[39]. ו) הַבָּא עַל בַּת בִּתּוֹ. ז) הַבָּא עַל בַּת בְּנוֹ[40].**
26 **ח) הַבָּא עַל בַּת אִשְׁתּוֹ[41]. ט) הַבָּא עַל בַּת בִּתָּהּ. י)**
27 **הַבָּא עַל בַּת בְּנָהּ[42]. יא) הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ[43]. יב) הַבָּא**
28 **עַל אֲחוֹתוֹ שֶׁהִיא בַת אִשֶּׁת אָבִיו[44]. יג) הַבָּא עַל**
29 **אֲחוֹת אָבִיו. יד) הַבָּא עַל אֲחוֹת אִמּוֹ[45]. טו) הַבָּא עַל**
30 **אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[46]. טז) הַבָּא עַל אֵשֶׁת אָבִיו[47]. יז) הַבָּא**
31 **עַל אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו[48]. יח) הַבָּא עַל אֵשֶׁת בְּנוֹ[49]. יט)**
32 **הַבָּא עַל אֵשֶׁת אָחִיו[50]. כ) הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ[51]. כא)**
33 **הַבָּא עַל הַנִּדָּה[52]. כב) הַשּׁוֹכֵב עִם זָכָר[53]. כג) הַבָּא**
34 **עַל אָבִיו[54]. כד) הַבָּא עַל אֲחִי אָבִיו[55]. כה) הַשּׁוֹכֵב**
35 **עִם בְּהֵמָה[56]. כו) הָאִשָּׁה שֶׁמְּבִיאָה עָלֶיהָ אֶת**
36 **הַבְּהֵמָה[57].**

29) ראה להלן בסוף ההלכה, שמפרט איזו בהמה מביא בעבודה־זרה, ואיזו בשאר חייבי כריתות. וכן ההבדל בין הדיוט למלך וכהן משוח, לענין שאר חייבי כריתות. 30) ולא מן העוף ולא מן הסולת כקרבן עולה ויורד. 31) שתי תורים, או שני בני יונה. 32) סולת, כשאין ידו משגת גם לעוף. 33) להלן פ"י הלכה ד. 34) במשנה (שם) אמרו: "שלשים ושש כריתות", משום שהמשנה מונה "אשה ובתה" לאחת, ואילו רבינו מפרט בכלל "אשה ובתה": חמותו, אם חמותו, אם חמיו, בת אשתו, בת בתה, בת בנה (לחם־משנה). 35) במשנה שם. ובין אם היתה נשואת אביו (שחייב שתים: משום אמו ומשום אשת אב, ראה הלכות איסורי ביאה פ"ב ה"ב) ובין אם היתה אנוסת אביו, שאינו חייב אלא אחת, משום בא על אמו, שנאמר (ויקרא יח, ז) "וערות אמך לא תגלה אמך היא", וחייב כרת אם היה במזיד בלא עדים והתראה, שנאמר בסוף פרשת העריות (שם יח, כט): "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם", ובשוגג - חייב חטאת קבועה, שכל שבמזיד חייב כרת, בשוגג חייב חטאת קבועה (למעלה הלכה ב). 36) חמותו, במשנה שם "הבא על אשה ובתה", וכתוב (ויקרא יח, יז) "ערות אשה ובתה לא תגלה", וחייב כרת במזיד בלא התראה ככל העריות (שם, כט), וחטאת בשגגה ככל חייבי הכריתות. 37) של אשתו, שנאמר (שם, יז): "ערות אשה ובתה לא תגלה וגו' ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה" וגו' ואין הבדל בין אם נשא אותה קודם שבא על בת בתה, לבין אם נשא בת בתה ואח"כ בא עליה, אבל אם אמו היא שני' מדברי סופרים, ראה בפ"א מהלכות אישות הלכה ו. 38) שנאמר (שם): "אשה ובתה לא תגלה, את בת בנה וגו' לא תקח לגלות ערותה" וגו' ואין נפק"מ מי קדם למי. 39) בין שהיא בתו מנשואתו (=מאשתו) שהיא גם בכלל "אשה ובתה" וחייב שתים, ובין שהיא מאנוסתו (ואינה אשתו מן הנישואין, שאינה בכלל אשה ובתה), אף שאין זה מפורש בתורה - אסורה היא עליו מן התורה בקל־וחומר: אם בת הבת אסורה, בתו לא כל־שכן (פ"ב מה' איסורי ביאה הלכה ו, עיין שם). ובגמרא (יבמות ג. וכריתות ה. ועוד) למדו אותה גם מגזירה־שוה. 40) ובתו ובנו שנולדו לו, בין מנשואתו (וחייב שתים, גם משום בת בתה ובת בנה, ראה להלן) בין מאנוסתו, שנאמר (שם, י): "ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה ערותן", וחייב כרת במזיד כמפורש (שם, כט), ואם שגג חייב חטאת קבועה, כנ"ל. 41) אף אם היא אינה בתו, שנאמר (שם, יז): "ערות אשה ובתה לא תגלה", ואם היא בתו חייב שתים, אחת משום בתו ואחת משום אשה ובתה (הלכות איסורי ביאה שם). וחייב כרת במזיד וחטאת בשוגג כנ"ל. 42) של אשתו. אף אם הבת והבן אינם שלו, שנאמר (שם): ערות אשה ובתה לא תגלה, את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה" וגו', ואם היא גם בתו חייב שתים: אחת משום בת בתה, ואחת משום בת בתו. 43) בין אחותו מאביו ובין אחותו מאמו. וכמו כן בין מן הנישואין, שהיא נולדה לאביו או לאמו בדרך הנישואין, ובין מזנות שזנתה אמו או אביו עם אחרים והיתה לו אחות מזנות הרי זו ערוה עליו, כמו שנאמר (שם, ט): "ערות אחותך בת אביך או בת אמך, מולדת בית או מולדת חוץ, לא תגלה ערותן". וכשנולדה לאביו דרך הנישואין הוא חייב שתים, גם משום ערות אחותו בת אשת אביו שבסמוך. וראה בהלכות איסורי ביאה שם הלכות ב־ד). 44) כלומר, בת אשת נשואת אביו, שנאמר (שם, יא): "ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא, לא תגלה ערותה", וחייב גם משום ערות אחותו שלמעלה (ראה בהלכות איסורי ביאה שם). אבל על אחותו מאנוסת אביו, אינו חייב אלא משום ערות אחותו, ולא משום ערות אחותו בת אשת אביו, שאנוסתו אינה כאשתו. 45) כריתות ב. במשנה. ובין שהיא אחותה מן הנישואין, בין מזנות, הרי זו ערוה עליו (הלכות איסורי ביאה שם הלכה ה), שנאמר (שם, יב־יג): "ערות אחות אביך לא תגלה, שאר אביך היא. ערות אחות אמך לא תגלה, כי שאר אמך היא". 46) במשנה שם. והיינו דווקא בחיי אשתו. ובין כשהיא אחותה מאמה בין אחותה מאביה, בין מן הנשואין ובין מזנות, אבל לאחר מות אשתו מותר באחותה (הלכות איסורי ביאה שם הלכה ט), שנאמר (שם, יח): "ואשה אל אחותה לא תקח, לצרור לגלות ערותה עליה בחייה". 47) אפילו אינה אמו, בין בחיי אביו (שהוא חייב שתים, גם משום אשת אביו, וגם משום אשת איש), בין לאחר מותו, בין מן האירוסין בין מן הנישואין, בין שנתגרשו בין שלא נתגרשו (הלכות איסורי ביאה שם הלכה א), שנאמר (שם, ח): "ערות אשת אביך לא תגלה, ערות אביך היא". ואם אשת אביו זו, היתה גם אמו, חייב גם משום בא על אמו. 48) משנה שם, שנאמר (שם, יד): "ערות אחי אביך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב דודתך היא". ודוקא אשת אחי אביו, מן האב, אבל אשת אחי אביו מן האם בלבד, וכמו כן אשת אחי אמו, בין שהוא אח אמו מהאב, ובין שהוא אח אמו מן האם, אינן אסורות כי־אם מדרבנן, ראה בפ"א מהלכות אישות הלכה ו. 49) שם, שנאמר (שם, טו): "ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה". 50) שם, שנאמר (שם, טז) אשת אחיך לא תגלה, ערות אחיך היא", וכגון שמת אחיו והניח אחריו בנים, או כגון שגרשה שאין כאן מצות יבום. וכל אלו: אשת אחיו, אשת בנו ואשת אחי אביו, הם עליו ערוה בין מן האירוסין בין מן הנישואין, בין שנתגרשו בין שלא נתגרשו, בין בחיי בעליהן בין לאחר מותן (חוץ מאשת אחיו שלא הניח בן), ואם בא על אחת מהן בחיי בעלה, חייב שתים. גם משום שאר בשר, וגם משום אשת איש, ראה בהלכות איסורי ביאה שם הלכה א. 51) שם, שנאמר (שם, כ): "ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה". 52) שם, שנאמר (שם, יט) "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה". 53) שם, שנאמר (שם, כב) "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא". ואחד הבא על הזכר, ואחד המביא זכר עליו (פ"א מהלכות איסורי ביאה הלכה יד). וחייב כרת במזיד בלא התראה ככל העריות (שם, כט). ואם היה שוגג, מביא חטאת קבועה ככל חייבי כריתות. 54) מלבד מה שעבר על הלאו של "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה" (שלמעלה), חייב גם משום "ערות אביך וגו' לא תגלה" (שם, ז), ובסנהדרין נד. מבואר שהכוונה לאביו ממש, לחייבו שתי חטאות אם עבר בשוגג, ראה גם להלן פ"ד הלכה א. 55) גם זה, מלבד מה שעבר על הלאו של "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה", חייב גם

משום "ערות אחי אביך לא תגלה" (שם, יד). ואם שגג חייב שתי חטאות, שם, וראה גם להלן פ"ד שם. 56) כריתות שם. ובין שבא על הבהמה (בין זכר ובין נקבה), ובין שהביא את הבהמה עליו, שנאמר (שם, כג): "ובכל בהמה לא תתן שכבתך לטמאה בה". ואחד בהמה ואחד חיה ועוף (פ"א מה' איסורי ביאה הלכה טז). וחייב כרת במזיד בלא עדים והתראה, ככל חייבי העריות (שם, כט). ובשוגג חייב חטאת ככל חייבי הכריתות. 57) כריתות שם, שנאמר (שם, כג): "ואשה לא תעמוד לפני בהמה לרבעה תבל הוא". והיא חייבת כרת במזיד בלא עדים והתראה ככל העריות (שם, כט), וחטאת בשוגגת ככל חייבי הכריתות. ולולא שאסרה תורה מפורש באשה, לא היתה האשה נאסרת מהפסוק של הזכרים שלמעלה (=ובכל בהמה לא תתן שכבתך וגו'). ראה בספר המצוות ל"ת שמט.

1 **נִמְצְאוּ כָּל כְּרֵתוֹת שֶׁבָּעֲרָיוֹת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ**[58].
2 **וּבִשְׁאָר הָעֲבֵרוֹת שְׁבַע עֶשְׂרֵה, וְאֵלּוּ הֵן: א) הָעוֹבֵד**
3 **עֲבוֹדָה זָרָה**[59] **בְּמַעֲשֶׂה**[60]**. ב) הַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ**[61]**.**
4 **ג) בַּעַל אוֹב**[62]**. ד) בַּעַל יִדְּעוֹנִי בְּמַעֲשֶׂה**[63]**. ה)**
5 **הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת**[64]**. ו) הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם**
6 **הַכִּפּוּרִים**[65]**. ז) הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים**[66]**. ח)**
7 **הָאוֹכֵל נוֹתָר**[67]**. ט) הָאוֹכֵל חָמֵץ בְּפֶסַח**[68]**. י) הָאוֹכֵל**
8 **חֵלֶב**[69]**. יא) הָאוֹכֵל דָּם**[70]**. יב) הָאוֹכֵל פִּגּוּל**[71]**. יג)**
9 **הַשּׁוֹחֵט קָדָשִׁים חוּץ לָעֲזָרָה**[72]**. יד) הַמַּעֲלֶה קָרְבָּן**
10 **חוּץ לָעֲזָרָה**[73]**. טו) הַמְפַסֵּם אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה**[74]**. טז)**
11 **הַמְפַסֵּם אֶת הַקְּטֹרֶת**[75]**. יז) הַסָּךְ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה**[76]**.**

58) בכ"י תימן: "ששה ועשרים", וכ"ה בדפוס רומי ובמגדל עוז. ואמנם כן אתה מוצא בפרטן, ולפי הגירסא שלנו נתמעטו שלשה שחייב בהם כרת גם מצד אחר, והם: הבא על אביו ועל אחי אביו, שיש בהם כרת משום השוכב עם הזכר. והבא על אחותו, שהיא בת אשת אביו, שיש בו כרת משום הבא על אחותו. ובאותם הדברים לא באה אזהרה מיוחדת כי־אם לחייבם שתי חטאות בשגגה, נמצא שלחשבון החטאות הם עשרים וששה, ולמנין הכריתות אינם אלא עשרים ושלוש (משנה־למלך). 59) כריתות שם. שכתוב (שמות כ, ה): "לא תשתחוה להם ולא תעבדם" (ראה בספר המצוות ל"ת ה־ו). וחייב כרת במזיד בלא עדים והתראה, שנאמר (במדבר טו, לא): "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר, הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה". ובסנהדרין צט. אמרו שפסוק זה מדבר לענין עבודה־זרה, דתנא דבי ר' ישמעאל "כי דבר ה' בזה", זה המבזה דיבור שנאמר לו למשה מסיני "אנכי ה' אלהיך, לא יהי' לך אלהים אחרים" (שמות כ, ג), ואם עבד עבודה־זרה בשגגה, כגון שחשב שהתורה אסרה רק זיבוח וקיטור לע"ז, אבל לא אסרה השתחוואה וניסוך (רש"י כריתות ב.) מביא חטאת קבועה, כמו שנאמר (במדבר טו, כב): "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה", ואמרו בהוריות ח. "איזו היא מצוה שהיא שקולה ככל המצוות, הוי אומר זו עבודת כוכבים", ונאמר (שם כז): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה והקריבה עז בת שנתה לחטאת". 60) וכגון שהשתחווה, או הקריב או ניסך או הקטיר לע"ז, אפילו אין דרך עבודת עבודה־זרה זו בכך, וכן אם עבד ע"ז במעשה בכל אופן שהוא דרך שעובדים ע"ז זו (ראה פ"ג מהלכות ע"ז, הלכות ב־ג), אבל המקבל בשוגג את הע"ז לאלוה, אע"פ שהוא חייב כרת במזיד, אינו מביא קרבן, לפי שלא עשה מעשה, ונאמר שם (טו, כט): "תורה אחת יהי' לכם לעושה בשגגה", ראה למעלה הלכה ב. 61) כריתות שם. ובהלכות ע"ז פ"ו הלכה ג, כתב רבינו: "כיצד היו עושים, מדליק אש גדולה ולוקח מקצת זרעו ומוסרו לכהניהם עובדי האש, ואותן הכהנים נותנים הבן לאביו, אחר שנמסר בידם, להעבירו באש ברשותו, ואבי הבן הוא שמעביר בנו על האש ברשות הכהנים ומעבירו ברגליו מצד זה לצד אחר בתוך השלהבת, לא שורפו למולך כדרך ששורפין בניהם ובנותיהם לעבודה־זרה אחרת, אלא בהעברה בלבד היתה עבודה זו". ואסרה התורה דבר זה, שכתוב (ויקרא יח, כ): "ומזרעך לא תתן להעביר למולך; "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש" (דברים יח, י), וחייב סקילה בעדים ובהתראה. ואם לא נסקל או שלא התרו בו, דינו בכרת, שכתוב (ויקרא כ, ב־ג): "ואל בני ישראל תאמר, איש איש מבני ישראל וכו' אשר יתן מזרעו למולך מות יומת, עם הארץ ירגמוהו באבן, ואני אתן את פני באיש ההוא והכרתי אותו מקרב עמו כי מזרעו נתן למולך", ואם העביר את בנו למולך בשגגה, שחשב שהתורה לא אסרה זאת, חייב להביא קרבן חטאת קבועה, שהרי כל חייבי כריתות לְמֵדִים מע"ז (שבת סט.) שהשוגג חייב חטאת. 62) כריתות שם. "כיצד הוא מעשה האוב? זה שהוא עומד ומקטיר קטורת ידועה, ואוחז שרביט של הדס בידו ומניפו, והוא מדבר בלאט בדברים ידועים אצלם, עד שישמע השואל כאילו אחד מדבר עמו ומשיבו על מה שהוא שואל, בדברים מתחת הארץ, בקול נמוך עד מאד, וכאילו אינו ניכר לאוזן אלא במחשבה מרגיש בו, וכן הלוקח גולגולת המת ומקטיר לה ומנחש בה עד ששמע כאילו קול יוצא מתחת שחיו, שפל עד מאד, ומשיבו" (הלכות ע"ז הלכה א). וכתוב (ויקרא יט, לא): "אל תפנו אל האובות ואל הידעונים", וחייב כרת במזיד בלא עדים והתראה, שכתוב שם (כ, ו): "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים לזנות אחריהם ונתתי את פני בנפש ההיא והכרתי אותו מקרב עמו", ואם היה בשוגג חייב חטאת קבועה. ולא כתב רבינו כאן "בעל אוב במעשה", כמו שכתב להלן בבעל ידעוני, לפי שסתמו של אוב הוא במעשה, ואין סתמו של ידעוני במעשה, ראה להלן. 63) "מניח עצם עוף ששמו: "ידוע" בפיו, ומקטיר ועושה מעשים אחרים עד שיפול כנכפה (=חולי נפל) וידבר בפיו דברים שעתידים להיות" (הלכות ע"ז שם ה"ב) והוזהר על זה בתורה, וחייב כרת במזיד כמו שנאמר (שם): "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים וגו' והכרתי אותו מקרב עמו". וחייב חטאת בשוגג ככל יתר חייבי הכריתות. ומה שכתב רבינו בעל ידעוני במעשה, שפסק כריש לקיש (כריתות ג: וסנהדרין סה.), שלפיכך נאמר במשנה (כריתות ב.) "בעל אוב" ולא "בעל ידעוני", משום שבעל ידעוני אין בו מעשה. שמשים עצם בפיו ואינו מדבר בשעת שימת העצם אלא לאחר כך (כפירש"י סנהדרין שם). ואינו מקטיר ועושה מעשים (מרכבת־המשנה הלכות עבודה־זרה שם ה"א) ואינו חייב קרבן בלא מעשה. לפיכך כתב רבינו "בעל

ידעוני במעשה", אבל בעל אוב סתמו יש בו מעשה (לחם־משנה כאן, ומשנה־למלך להלן פ"ד הלכה א). 64) משנה כריתות שם, ובגמ' ג. שעבר ועשה אחת מל"ט המלאכות או תולדותיהן (ראה פ"ז מהלכות שבת הלכה א), נאמר (שמות כ, י): "ויום השביעי שבת לה' וגו' לא תעשה כל מלאכה", וחייב כרת במעשה במזיד בלא עדים והתראה, כמו שנאמר (שם לא, יד): "ושמרתם את השבת וגו' כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמיה", ואם עבר ושגג חייב קרבן חטאת ככל חייבי הכריתות. 65) במשנה שם. וכגון שעבר ועשה אחת מל"ט המלאכות או תולדותיהן שחייבין עליהן בשבת (ראה פ"א מה' שביתת עשור הלכה ב), "שאין בין שבת ליוהכ"פ אלא שזה (=שבת) זדונו בידי אדם (=מיתת ב"ד, אם היה בעדים והתראה), וזה (=יוהכ"פ) זדונו כרת" (משנה מגילה ז:), ונאמר (ויקרא כג, כח): "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה, כי יום כיפורים הוא לכפר עליכם" וגו' וחייב כרת במזיד כמו שנאמר (שם, ל): "וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה", ובשוגג חייב חטאת. 66) כריתות שם. וחייב כרת אם אכל או שתה במזיד, כמו שנאמר (שם, כט): "כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה", ועינוי זה הוא אכילה ושתיה שלְמֶדִים גזירה־שוה "עינוי עינוי", שכתוב כאן עינוי, וכתוב (דברים ח, יג) "ויענך וירעיבך". מה שם עינוי רעבון, אף כאן עינוי רעבון (יומא עד:), והאוכל ושותה בשגגה חייב חטאת, כיתר חייבי הכריתות, כנ"ל (וראה בספר המצוות ל"ת קצו). ושיעור אכילה ביוהכ"פ הוא ככותבת הגסה שהיא פחות מכביצה. ושיעור השתיה, הוא כמלוא לוגמיו של כל אחד ואחד, והוא כדי שיסלקם לצד אחד בפיו ויראה מלא לוגמיו (ראה פ"ב מה' שביתת עשור הלכה א). 67) כריתות שם. והוא מה שנשאר מבשר קדשים אחרי הזמן שקבעה התורה לאכילתם, שעליו נאמר (שמות כט, לד): "ושרפת את הנותר באש, לא יאכל כי קודש הוא", והאוכלו במזיד חייב כרת, כמו שנאמר (ויקרא יט, ח): "ואוכליו עונו ישא, כי את קודש ה' חלל ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ואם אכל בשוגג חייב חטאת קבועה, ככל חייבי הכריתות (וראה בספר המצוות ל"ת קלא). 68) שם, והיינו כזית חמץ (פ"א מהלכות חמץ ומצה הלכה ז). שנאמר (שמות יג, ג): "ולא יאכל חמץ", והאוכלו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם יב, טו): "כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מישראל", והאוכלו בשוגג חייב חטאת קבועה ככל חייבי הכריתות (ראה בהלכות חמץ ומצה שם הלכה א, ובספר המצוות ל"ת קצו). 69) במשנה שם. וכגון שאכל כזית (פ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה א) חלב שעל הקרב ושעל שתי הכליות ושעל הכסלים (שם הלכה ה) של שור או כשב או עז (שם הלכה א), שנאמר (ויקרא ז, כג): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו", והאוכלו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם ז, כה): "כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה', ונכרתה הנפש האוכלת מעמיה, ובשוגג חייב קרבן חטאת קבועה. 70) "היוצא בשעת שחיטה ונחירה או בשעת התזת הראש, כל זמן שיש בו אדמומית, וכן דם הכנוס בתוך הלב וכו'" (פ"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג) ושיהיה כזית, מבהמה חיה ועוף (שם הלכה א). ונאמר (שם, כז): "כל נפש אשר תאכל כל דם, ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ובשוגג חייב חטאת קבועה. 71) הם קדשים שחשב בעת שעשה אחד מד' עבודות (שחיטה, קבלה, הולכה וזריקת הדם) על־מנת לאכול (הבשר) או להקריב (האימורים) לאחר הזמן הראוי לכך (פי"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ו), והאוכלו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם, יח) "ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי וגו' לא יחשב לו פיגול יהי' והנפש האוכלת ממנה עונה תשא", ואמר רבי אליעזר (זבחים כט.) שהכתוב הנ"ל מדבר במחשב על זבחו לאכלו ביום השלישי, ולמדו (בכריתות ה.) בגזירה־שוה "עון עון" מנותר: נאמר כאן "והנפש האוכלת ממנו עונה תשא", ונאמר בנותר (שם יט, ח) "ואוכליו עונו ישא כי את קודש ה' חלל ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", כשם שנותר חייב עליו כרת, אף פיגול חייב עליו כרת. והאוכלו בשוגג חייב חטאת קבועה. 72) כריתות שם. שנאמר (שם יז, ג־ד): "איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כבש וגו' מחוץ למחנה, ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' לפני משכן ה' וגו' ונכרת האיש ההוא מקרב עמו", והשוחטם בשוגג חייב חטאת קבועה. 73) כריתות שם. כלומר הקטירו על האש מחוץ לעזרה. שנאמר (דברים יב, יג): "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה", והמעלהו במזיד חייב כרת, שנאמר (ויקרא שם, ח־ט): "ואליהם תאמר, איש איש וגו' אשר יעלה עולה או זבח, ואל פתח אהל מועד לא יביאנו לעשות אותו לה' ונכרת האיש ההוא מעמיו", והמעלה בשוגג חייב חטאת קבועה. 74) כריתות שם. פירוש שעשה שמן המשחה, וכגון שלקח שמן זית, הין, ויערב בתוך השמן מר דרור וקנמון, וקנה בשם וקדה באותו משקל ומדה כמו שעשה משה למשוח את הכהנים וכלי המקדש (ראה שמות ל, כג־ל), ונאסר לעשותו כמו שנאמר (שם, לב): "ובמתכונתו לא תעשו כמוהו", והעושהו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם, לג): "איש אשר ירקח כמוהו וגו' ונכרת מעמיו" (ודוקא אם עשה כדי להמשח בו, אבל אם עשהו להתלמד או ליתנו לאחרים פטור, פ"א מהלכות כלי המקדש הלכה ד) והעושה בשגגה חייב חטאת קבועה כיתר חייבי הכריתות כנ"ל. ו"המפטם" היינו "המשמין", כלומר שמשמין את השמן עם ריח טוב, על־ידי־זה שהוא מערב בו סממנים (תפארת ישראל כריתות פ"א משנה א). 75) שם. ראה בפ"ב מה' כלי המקדש, מעשה הקטורת. ואם עשה קטורת במזיד, כדי להריח בה, אע"פ שלא הריח בה - חייב כרת על עשייתה (הלכות כלי המקדש שם הלכה ט), אבל עשה כדי להתלמד בה או למסרה לציבור - פטור (שם). שנאמר (שמות ל, לז־לח): "והקטורת אשר תעשה במתכונתה לא תעשו לכם, קודש תהי' לך לה', איש אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת מעמיו", והעושה כן בשוגג חייב חטאת קבועה. 76) כריתות שם. כלומר סך כזית משמן המשחה שעשה משה, על זר שאינו כהן ולא מלך ממלכי בית דוד (ראה פ"א מהלכות כלי המקדש הלכה ה־ז), חייב כרת במזיד, שנאמר (שם, לב־לג): "ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו", והסך בשוגג חייב חטאת קבועה.

הֲרֵי אֵלּוּ אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ[77] עֲבֵרוֹת שֶׁמְּבִיאִין עַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה. וּמַה הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁמֵּבִיא הַשּׁוֹגֵג בְּאַחַת מֵאֵלּוּ? אִם שָׁגַג בַּעֲבוֹדָה זָרָה - מֵבִיא עֵז בַּת שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת, וְהִיא הָאֲמוּרָה בְּפָרָשַׁת שְׁלַח לְךָ[78]. בֵּין שֶׁהָיָה הַחוֹטֵא הֶדְיוֹט[79] אוֹ מֶלֶךְ אוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל אוֹ מְשׁוּחַ מִלְחָמָה[80] - הַכֹּל שָׁוִין בִּשְׁגִגַת עֲבוֹדָה זָרָה[81]. אֲבָל אִם שָׁגַג בְּאַחַת מִשְּׁאָר אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם: אִם הָיָה הֶדְיוֹט - מֵבִיא שְׂעִירַת עִזִּים אוֹ נְקֵבָה מִן הַכְּבָשִׂים[82], וְזוֹ הִיא חַטָּאת שֶׁל אֶחָד מֵעַם הָאָרֶץ הָאֲמוּרָה בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא[83]; וְאִם הַמֶּלֶךְ הוּא שֶׁשָּׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן - מֵבִיא שְׂעִירַת[84] עִזִּים לְחַטָּאת; וְאִם כֹּהֵן מָשׁוּחַ הוּא[85] - מֵבִיא פַּר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת[86], וְהוּא נִשְׂרָף[87], כְּמוֹ שֶׁנִּתְפָּרֵשׁ שָׁם[88].

77) ראה למעלה הערה נז. 78) במדבר טו, כז: "ואם נפש אחת תחטא בשגגה, והקריבה עז בת שנתה לחטאת". 79) שאינו לא מלך ולא כהן גדול. 80) בעת מלחמה היו ממנין כהן לדבר אל העם, ומושחין אותו בשמן המשחה (פ"ז מהלכות מלכים הלכה א). ובכת"י תימן: "או מלך או כהן משיח". וכן נכון, שהרי לפי גירסתנו נשמע שרק בעבודה־זרה אין הבדל בין הדיוט לבין משוח מלחמה, ואילו בברייתא (הוריות יב:) מפורש שאף בשאר חייבי חטאות אין הבדל ביניהם. 81) משנה הוריות ט. שנאמר (שם): "ואם נפש אחת תחטא", אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח - כולן בכלל "נפש אחת" הן (שם ח.). 82) משנה בהוריות ט. 83) ד, כז־כח, לב: "ואם נפש אחת תחטא מעם הארץ וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה וגו' ואם כבש יביא קרבנו לחטאת נקבה תמימה יביאנה". 84) כן צריך להיות, וכן הוא בכ"י תימן, שנאמר (שם, כב־כג): "אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל מצות ה' וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים", בהוריות י: "איזהו נשיא, זה מלך" וכו'. 85) כהן גדול שנמשח בשמן המשחה. אבל מימות יאשיהו ואילך שנגנז שמן המשחה (שם יב.), והיו ממנים כהן גדול בלבישת שמונה בגדים בלבד, אינו מביא פר בן בקר (פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכה יד). 86) במשנה שם. שנאמר (שם, ג): "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב פר בן בקר לחטאת". 87) ראה בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טו, ובפ"ז שם, שיש חטאות הנאכלות ויש חטאות הנשרפות. 88) שם, יב: "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה וגו' ושרף אותו על עצים באש".

ה. אֶחָד יָחִיד שֶׁשָּׁגַג בְּאַחַת מֵאֵלּוּ אוֹ מְרֻבִּין[89], שֶׁנֶּאֱמַר: תּוֹרָה אַחַת תִּהְיֶה[90] לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה. כֵּיצַד? אַנְשֵׁי מְדִינָה שֶׁשָּׁגְגוּ וְדִמּוּ שֶׁהַיּוֹם חֹל וַהֲרֵי הוּא יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְכֻלָּן אָכְלוּ וְעָשׂוּ מְלָאכָה - כָּל אֶחָד מֵהֶן מֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת[91], כְּבָשׂוֹת אוֹ שְׂעִירוֹת. וְכֵן אִם שָׁגְגוּ כֻּלָּן וְהִקְטִירוּ לַעֲבוֹדָה זָרָה - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הָעוֹבְדִים מֵבִיא עֵז בַּת שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת[92].

89) ברייתא ביבמות ט. ואינם כציבור להביא פר (שם, יד).

אלא הרי הם כיחידים, משום שלא עשו על פי הוראת בית־דין. 90) לפנינו (שם): "יהיה". 91) אחת על עשיית מלאכה ביום הכיפורים, ואחת על אכילה באותו יום. 92) אבל אם שגגו הציבור על־פי הוראת טעות של בית־דין, אם שגגו בעבודה־זרה - מביא כל שבט ושבט פר לעולה ושעיר לחטאת, ובשאר חייבי כריתות מביא כל שבט ושבט פר חטאת (להלן פי"ב הלכה א).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שאין אדם חייב חטאת עד שיהא שוגג מתחילה ועד סוף, ומי שלא נודע לו עצמו של חטא שחטא בו ואם נודע לו וחזר ושכחו.

א. אֵין אָדָם חַיָּב חַטָּאת עַל שִׁגְגָתוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה שׁוֹגֵג מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף; אֲבָל אִם שָׁגַג בַּתְּחִלָּה וְהֵזִיד בַּסּוֹף אוֹ הֵזִיד בַּתְּחִלָּה וְשָׁגַג בַּסּוֹף - פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת[2]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהוֹצִיא חֵפֶץ מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת[3] בְּשַׁבָּת[4], עָקַר בְּזָדוֹן וְהִנִּיחַ בִּשְׁגָגָה[5] אוֹ שֶׁעָקַר בִּשְׁגָגָה וְהִנִּיחַ בְּזָדוֹן[6] - פָּטוּר, עַד שֶׁיַּעֲקֹר בִּשְׁגָגָה וְיַנִּיחַ בִּשְׁגָגָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[7].

2) משנה, שבת קב, א. וראה גם פ"א מהל' שבת הי"ט. 3) מרשות היחיד לרשות הרבים או להיפך, ראה פי"ב שם ה"ט. 4) וראה שם ה"ח, כי הוצאה מרשות לרשות היא אחת מל"ט מלאכות שנאסרו בשבת. 5) עקר את החפץ והוציאו מרשות אחת בזדון והניחו ברשות השניה בשוגג, שחשב בלבו שכל האיסור הוא רק העקירה, ולא ההנחה. וראה בהל' שבת שם ה"ט. כי איסור ההוצאה בשבת הוא שיעקור מרשות זו ויניח ברשות האחרת, אבל אם עקר ולא הניח ברשות אחרת או הניח ולא עקר מרשות אחרת - אינו חייב. 6) שחשב בלבו שכל האיסור של הוצאה בשבת היא ההנחה ברשות האחרת, ולא העקירה. 7) בכל חיובי החטאות.

ב. עָבַר עֲבֵרָה וְיוֹדֵעַ שֶׁהִיא בְּלֹא תַעֲשֶׂה אֲבָל אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת - הֲרֵי זוֹ שְׁגָגָה וּמֵבִיא חַטָּאת[8]. אֲבָל אִם יָדַע שֶׁהִיא בְּכָרֵת וְשָׁגַג בַּקָּרְבָּן וְלֹא יָדַע אִם חַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן אִם לָאו - הֲרֵי זֶה מֵזִיד; שֶׁשִּׁגְגַת קָרְבָּן אֵינָהּ שְׁגָגָה[9] בַּעֲבֵרוֹת אֵלּוּ שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת[10].

8) כרבי יוחנן, אליבא דרבנן של מונבז (שבת סט.) ולא כריש לקיש שם שאינו חייב אלא אם שגג גם בלא־תעשה. 9) כרבנן, ולא כמונבז - הסובר ששגגת קרבן הרי היא שגגה לחייבו קרבן חטאת (שבת, שם). 10) אבל בעבירה שאין חייבין עליה כרת במזיד, ובשוגג חייבים עליה חטאת, כמו שבועת ביטוי לשעבר (= שנשבע שלא אכל ואכל, שחייבין על שבועה זו בשוגג קרבן חטאת) ובאופן שנשבע שלא אכל והוא יודע שאכל ויודע גם כי שבועה זו אסורה, אבל אינו יודע אם חייבין עליה קרבן, נחשב זה לשגגה וחייב חטאת (פ"ג מהל' שבועות ה"ז), וכרב נחמן בשבועות כה, ב - ולא כאביי (שבת, שם) שאמר שאף בשבועה אין שגגת קרבן שמה שגגה (לחם־משנה).

ג. מִי שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ עַצְמוֹ שֶׁל חֵטְא שֶׁחָטָא, אַף עַל פִּי שֶׁיָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁעָבַר[11] עַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת[12]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ[13] - עַד שֶׁיֵּדַע הַחֵטְא שֶׁחָטָא בּוֹ[14]. כֵּיצַד? חֵלֶב וְנוֹתָר[15] לְפָנָיו, וְאָכַל אֶת אֶחָד מֵהֶם[16] וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה אָכַל; אִשְׁתּוֹ נִדָּה[17] וַאֲחוֹתוֹ[18] בַּבַּיִת[19], וְשָׁגַג וּבָא עַל אַחַת מֵהֶן[20] וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ מֵהֶן בָּעַל; שַׁבָּת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים לְפָנָיו, וְעָשָׂה מְלָאכָה בְּאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵי זֶה מֵהֶן עָשָׂה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת[21].

11) בשוגג. 12) כרבי יהושע במשנה, כריתות יט, א. 13) "או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא את קרבנו". 14) בגמרא שם, לפי דברי רבי יהושע. 15) במשנה, שם. וראה למעלה (פ"א ה"ד) כי האוכל חלב או נותר במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת. 16) בשוגג. 17) וראה למעלה (שם) כי הבא על הנדה במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת. 18) וראה למעלה (שם) כי הבא עליה במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת. 19) במשנה, שם. 20) בשוגג. וראה למעלה (שם), כי העושה מלאכה בשבת או ביוהכ"פ במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת. 21) שם. וראה להלן פ"ח ה"ה שגם אשם תלוי אינו מביא, שאין אשם תלוי בא בספק חטא, וכאן הרי יודע בוודאי שחטא.

ד. חָטָא[22] וְנוֹדַע לוֹ חַטָּאתוֹ וְחָזַר וּשְׁכָחוֹ[23] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא חַטָּאת לְשֵׁם מַה שֶּׁהוּא[24], וְתֵאָכֵל כִּשְׁאָר חַטָּאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת[25].

22) בשוגג. 23) כלומר, שכח איזה חטא עשה. 24) "כלומר, ישחטנה ויאמר הרי זה לשם חטאת שאני חייב, אע"פ שאיני זוכר מה הוא. יהיה לשם מה שאני חייב" (כסף־משנה). וזה בתוספתא כריתות פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 25, 565). והלכה זו היא אפילו לרבי יהושע (השגות הראב"ד כאן) הסובר שצריך שידע עצמו של החטא (ורבינו פוסק כמותו למעלה ה"ג, ולהלן פ"ח ה"ה) שהרי נודע לו עצמו של החטא, אלא ששכחו אחר־כך. 25) שם בתוספתא.

ה. שָׁגַג בְּשֵׁם אֶחָד וְהֵם שְׁנֵי גּוּפִין - חַיָּב. כֵּיצַד? שְׁתֵּי נִדּוֹת[26] וְשָׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן[27] וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא[28], שְׁתֵּי אֲחָיוֹת וְשָׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן[29] וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא[30] - חַיָּב חַטָּאת[31], שֶׁהֲרֵי יָדַע עַצְמוֹ שֶׁל חֵטְא. לְמָה זֶה דּוֹמֶה[32]? לִשְׁתֵּי גֵרוֹת דּוֹלְקוֹת שֶׁכִּבָּה אַחַת מֵהֶן[33] וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ גֶר הִיא, אוֹ לִשְׁנֵי תַּמְחוּיִין[34] שֶׁל חֵלֶב שֶׁאָכַל מֵאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ מֵאֵי זֶה תַּמְחוּי מֵהֶן אָכַל - שֶׁהוּא חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

26) שתי נשים נדות שהיו עמו בבית. 27) בא על אחת מהן בשגגה, כגון שחשב שהן טהורות. 28) שנודע לו אחר־כך שהיו טמאות נדה, ולא נודע לו אי זו מהן בעל. 29) כלומר, לא ידע שהן אחיותיו. 30) שנודע לו אחר־כך שהן אחיותיו, ולא נודע לו אי זו מהן בעל. 31) במשנה, כריתות יט, א: "ר"ש ור"ש בן שזורי אומרים לא נחלקו (רבי יהושע ורבי אליעזר) על דבר שהוא משם אחד (= מלאו אחד) שהוא חייב". 32) (בשתי נדות אין הדבר פשוט כל כך, שהרי אם בא על שתיהן, חייב על כל אחת ואחת, הואיל והן גופים מוחלקים (להלן פ"ה ה"ג) והיה מקום לומר, שידיעת ספק על אחת משתיהן, אינה ידיעה לחייבו קרבן, אבל בשתי נרות שגם אם כיבה שתיהן, ובשני תמחויין של חלב אם אכל שתיהן, שהגופים אינם מחלקים, ואינו חייב אלא אחת (להלן פ"ו ה"א־ב), פשוט הדבר, שידיעת ספק על אחת משתיהן היא ידיעה לחייבו קרבן). 33) בשבת. וראה פי"ב מהל' שבת ה"ב, כי המכבה בשוגג – חייב חטאת. 34) שתי קערות.

ו. כָּל הַמְחַיֵּב חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ וְעָשָׂה בִּשְׁגָגָה וְנוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁחָטָא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה שֶׁזֶּה חֵטְא הוּא - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת[35]. כֵּיצַד? תִּינוֹק שֶׁנִּשְׁבָּה לְבֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְגָדַל וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מָה הֵם יִשְׂרָאֵל וְלֹא דָּתָם, וְעָשָׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת וְאָכַל חֵלֶב וָדָם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, כְּשֶׁיְּוַדַּע לוֹ שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל וּמְצֻוֶּה עַל כָּל אֵלּוּ - חַיָּב לְהָבִיא חַטָּאת עַל כָּל עֲבֵרָה וַעֲבֵרָה[36]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[37].

35) כרב ושמואל, ולא כרבי יוחנן וריש לקיש (שבת סח:) האומרים שפטור הוא מקרבן, מאחר שלא ידע מעולם, והרי הוא כאנוס. ואף־על־פי שכלל בידינו, הלכה כרבי יוחנן במקום רב ושמואל – פסק רבינו כאן כרב ושמואל לפי שדבריהם כדברי חכמים, ואילו דברי רבי יוחנן וריש לקיש כמונבז, והלכה כרבים נגד יחיד, ראה כסף־משנה, לחם־משנה ומעשה־רוקח. 36) ברייתא שם, כרבנן ולא כמונבז, כלומר: מביא חטאת אחת על כל חילולי השבת שחילל במשך הזמן, וכן על כל אכילות חלב ודם שאכל במשך הזמן. 37) חטאת אחת על כל איסור, אף כי עבר עליו כמה וכמה פעמים.

ז. הַשּׁוֹגֵג בְּלֹא כַּוָּנָה[38] בַּעֲרָיוֹת אוֹ בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת - חַיָּב חַטָּאת[39]; בְּשַׁבָּת[40] - פָּטוּר מֵחַטָּאת[41]. כֵּיצַד? הָיָה מִתְעַסֵּק עִם אִשָּׁה וּבְעָלָהּ בְּלֹא כַּוָּנָה לִבְעִילָה[42], וַהֲרֵי הִיא עֲרָוָה עָלָיו; דְּמֵה שֶׁזֶּה שֶׁבִּפְיוֹ רַק הוּא וּבְעָלוֹ בְּלֹא כַּוָּנָה לְשֵׁם אֲכִילָה בָּעוֹלָם, וַהֲרֵי הוּא חֵלֶב - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת. נִתְכַּוֵּן לְהַגְבִּיהַּ אֶת הַתָּלוּשׁ וְחָתַךְ אֶת הַמְחֻבָּר בְּלֹא כַּוָּנָה לַחֲתִיכָתוֹ[43] - פָּטוּר; מְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת אָסְרָה תּוֹרָה[44], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[45].

38) זהו "מתעסק" שבתלמוד. ואינו דומה לשוגג סתם, כי שוגג סתם, הוא שמכוון לעשות את הדבר שעשה, אלא ששגג וחשב כי הוא מותר. אבל מתעסק, הוא שלא חשב כלל לעשות דבר זה שעשה, וראה רש"י כריתות יט, ב. 39) משום שנהנה מן האיסור (דברי רב נחמן, בכריתות שם). 40) ששגג בלא כוונה לעשות מלאכה זו, כנ"ל.

41) המשך דברי רב נחמן, שם. 42) 'רבינו גרשום' פירש שם, שנפל מן הגג ונתקע בתוך האשה, ורש"י פירש, שהיו אשתו ואחותו בבית ונתכוון לבוא על אשתו, ונשמטה אשתו ולא ידע ובא על אחותו. 43) שהתכוון להגביה דבר־מאכל תלוש מן הקרקע, וחתך את המאכל המחובר לקרקע, והרי לא התכוון כלל לחתוך. והזכיר כאן רבינו אופן זה משום שהוא לדברי הכל (שבת עב:), אבל הוא־הדין אם מתכוון לחתוך את התלוש, וחתך את המחובר – שהוא פטור, שאף כי מתכוון לעצם החיתוך, הרי לא התכוון אלא לחיתוך של היתר ולא לחיתוך של איסור, ואין זה מלאכת מחשבת, וכדעת רבא (שבת, שם). וכן כתב רבינו להלן פ"ז הי"א (כסף־משנה). 44) בשבת, כלומר, שיעשה את המלאכה במחשבה תחילה לכך. וטעם זה הוא לפי דברי רבי יהושע (כריתות, שם) הלומד ממה שכתוב (ויקרא ד, כג) "אשר חטא בה" עד שיוודע לו במה חטא (ראה למעלה ה"ג), לכן דורש כמו רב נחמן שמתעסק בשבת פטור, משום שמלאכת מחשבת אסרה תורה, אבל רבי אליעזר לומד (שם) דין מתעסק בשבת שפטור, מהפסוק "אשר חטא בה". וראה 'קרית ספר' כאן. 45) פ"א מהל' שבת ה"ח, ולהלן פ"ז הי"א.

1 ח. כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת וּבִכְלַל עֲשִׂיָּתָהּ
2 נַעֲשֵׂית עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת[46] בִּשְׁגָגָה[47] - הֲרֵי
3 זֶה פָּטוּר מֵחַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה בִּרְשׁוּת[48]. כֵּיצַד?
4 הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ[49] וַהֲרֵי הִיא נִדָּה וְהוּא לֹא יָדַע - הֲרֵי
5 זֶה פָּטוּר מֵחַטָּאת, שֶׁהֲרֵי עֲשָׂאָהּ בִּרְשׁוּת[50]. אֲבָל אִם
6 בָּא עַל אִשְׁתּוֹ[51] וַהֲרֵי הִיא נִדָּה - חַיָּב חַטָּאת[52], מִפְּנֵי
7 שֶׁלֹּא שְׁאֵלָהּ[53] וְאַחַר כָּךְ יִבְעַל. אֲבָל יְבִמְתּוֹ - אֵינוֹ
8 רָגִיל בָּהּ כְּדֵי שֶׁיִּשְׁאַל לָהּ[54]. וְכֵן מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי
9 תִּינוֹקוֹת, אֶחָד לָמוּל בְּשַׁבָּת וְאֶחָד לָמוּל בְּעֶרֶב שַׁבָּת
10 אוֹ בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, וְשָׁכַח[55] וּמָל שְׁנֵיהֶן בְּשַׁבָּת[56] -
11 פָּטוּר מֵחַטָּאת; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לָמוּל אֶחָד מֵהֶן
12 בְּשַׁבָּת, וְשַׁבָּת דְּחוּיָה הִיא אֶצְלוֹ, וּמִצְוָה עָשָׂה[57]; אַף
13 עַל פִּי שֶׁהֵם שְׁנֵי גּוּפִין[58], הוֹאִיל וּזְמַנּוֹ בָּהוּל[59] אֵינוֹ
14 מְדַקְדֵּק[60]. אֲבָל אִם לֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶן רָאוּי לָמוּל
15 בְּשַׁבָּת[61], וְשָׁכַח וּמָל בְּשַׁבָּת מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָמוּל
16 בְּשַׁבָּת - חַיָּב חַטָּאת[62].

46) אם היה עושה אותה במזיד, וכל שחייבים עליה כרת במזיד, חייבים עליה קרבן חטאת בשוגג (למעלה פ"א, ה"א). 47) כלומר, זה לא עשה במזיד כי־אם בשגגה, וכגון שעשה גם את המצוה וגם את העבירה, ופסק כרבי יהושע לפי דעת רבי שמעון בן אלעזר, שבת קלז, א - שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה - פטור מחטאת (לחם־משנה). 48) כי הרי היה צריך לעשות המצוה. 49) כדי לקיים מצות ייבום, להקים שם לאחיו שמת בלא זרע (דברים כה, ה־ ז). 50) דברי רבי יוחנן, פסחים עב, ב: "יבמתו נדה בעל פטור". 51) אפילו בשעת עונתה, שמקיים מצות עונה. 52) אף כי טעה בדבר מצוה ועשה מצוה (כי גם בהיותה נדה, אם בא עליה שוגג יש לו מצות שמחת עונה יחד עם איסור נדה, ולא כדעת ה'תוספות' – לחם־משנה) – אינו פטור אף לרבי יהושע (דברי רבי יוחנן, בפסחים שם). 53) שאדם רגיל באשתו ואינו מתבייש ממנה לשאול אותה אם היא טהורה (שם). וסובר, שלפי טעם זה, אף אם קיים מצוה בביאה זו, וכגון שבא עליה בשעת עונתה – חייב חטאת (כסף־משנה). 54) כי הוא מתבייש ממנה (פסחים, שם). 55) שאחד מהם אינו עומד למול בשבת, אלא חשב שזמנם של שניהם למול בשבת. 56) זה מוסב על האופן השני, שהיה לו למול אחד בשבת, ואחד באחד בשבת, לכן כתב "ומל שניהם בשבת", שאם לא מל אלא התינוק של אחד בשבת, חייב חטאת, שהרי לא עשה מצוה. אבל באופן הראשון שהיה לו למול אחד בשבת ואחד בערב שבת, אף אם טעה והחליף ומל את של שבת בערב שבת, ובשבת מל רק את של ערב שבת, אף כי מילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת, כיון שסוף סוף עשה מצוה - פטור מחטאת (לחם־משנה). 57) כלומר, כיון שצריך למול את של שבת, שהיא מילה בזמנה ודוחה שבת ועושה ברשות, הוא פטור גם על מה ששגג ומל את של האחד בשבת, שהוא טועה בדבר מצוה, וגם עשה מצוה בזה שמל את של שבת. 58) והוא עשה מצוה בשל שבת, ולא עשה מצוה בשל אחד בשבת. 59) כלומר, הוא טרוד וממהר לקיים המצוה. 60) ומל גם את של האחד בשבת, ולפיכך הוא פטור. 61) שלא ניתנה שבת להידחות אצלו כלל. 62) שהרי הוא טועה בדבר מצוה ולא עשה מצוה, גם רבי יהושע מודה בזה שחייב.

17 ט. אֵמָן[63] שֶׁבָּא לָמוּל לִפְנוֹת הַיּוֹם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת[64],
18 וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא נִשְׁאַר פְּנַאי בְּיוֹם כְּדֵי שֶׁתָּמוּל, וְאִם
19 תַּתְחִיל לָמוּל - לֹא תַּשְׁלִים עַד יְצִיאַת הַשַּׁבָּת,
20 וְנִמְצֵאתָ חוֹבֵל בְּשַׁבָּת וְלֹא עוֹשֶׂה מִצְוָה[65], וְאָמַר:
21 רָגִיל אֲנִי וְזָרִיז וּבְמְהֵרָה אָמוּל, אִם לֹא הִשְׁלִים אֶלָּא
22 עַד יְצִיאַת הַשַּׁבָּת - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת[66], שֶׁהֲרֵי הִתְרוּ
23 בּוֹ[67].

63) מוהל מומחה. 64) לתינוק בן שמונה ימים, שזמנו למול בשבת. 65) ואין השבת נדחית. והחובל בשבת, שלא במקום מצוה, חייב חטאת (פ"ח מהל' שבת ה"ז), ואע"פ שלא גמר המצוה אין זה מקלקל, שהרי המעשה שעשה מצטרף עם מה שיעשה אח"כ, לעשותו מהול, ועי' 'מאירי' שם. 66) בשבת קלג, ב - אמרו שהוא חייב כרת, וצריך עיון. וראה בהגהות הגרע"א. 67) כלומר, משום כך אינו אנוס וחייב חטאת, ואינו כמזיד, כיון שלא נתכוין לעבור (כסף־משנה).

24 י. הַמּוֹצִיא[68] אֶת הַלּוּלָב[69] בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חָג
25 שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת[70] כְּדֵי לָצֵאת בּוֹ[71] וְהֶעֱבִירוֹ[72]
26 אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בְּשׁוֹגֵג[73] - פָּטוּר[74],
27 שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּת הוֹצִיא[75]. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח בְּיוֹם
28 אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת[76], וְנוֹדַע לוֹ אַחַר
29 כֵּן שֶׁמָּשְׁכוּ הַבְּעָלִים אֶת יְדֵיהֶם[77] אוֹ שֶׁמֵּתוּ אוֹ
30 נִטְמְאוּ[78] קֹדֶם שְׁחִיטָה, אוֹ שֶׁנִּמְצָא[79] טְרֵפָה בַּסֵּתֶר[80],
31 כְּגוֹן נָקוּב מֵעַיִם אוֹ רֵאָה[81] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי
32 שֶׁשָּׁחַט בִּרְשׁוּת[82]. אֲבָל נִמְצָא בַּעַל מוּם אוֹ שֶׁהָיְתָה

טְרֵפָה גְלוּיָה[83] - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לִבְדֹּק וְאַחַר כָּךְ יִשְׁחוֹט[84]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

68) סוכה מא, ב - במשנה. 69) מביתו לרשות הרבים. 70) שבזמן שבית המקדש קיים, היה לולב ניטל ביום הראשון שחל להיות בשבת (פ"ז מהל' לולב הט"ו), ורק לאחר שחרב בית המקדש, אמרו חכמים ליטול את הלולב בשבת (שם הי"ז). 71) ידי חובת מצות נטילת לולב. ועתה בהוצאתו זו לא קיים המצוה, כגון שנטלו שלא כדרך גדילתו (סוכה מב. ופ"ז מהל' לולב ה"ט). ולפי דעת הסוברים "מצוות צריכות כוונה", לא יצא משום שלא כיוון לצאת. וראה בפ"ב מהל' שופר ה"ד ('הר המוריה'). 72) כלומר: או העבירו. וכן פירש ה'מאירי' (פסחים עב:) מה שאמרו במשנה (סוכה, שם) "יום־טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים", דהיינו: או שהוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, או שהעביר ארבע אמות ברשות הרבים. 73) ששכח כי שבת היום. 74) מקרבן חטאת. 75) דברי רבי יוסי, במשנה שם. כלומר: היה טרוד במצוה ומחשב ועסוק וממהר לעשותה, ומתוך כך טעה ושכח שהוא שבת, וטעה בדבר מצוה ושגג בדבר כרת פטור מקרבן, כיון שסוף סוף עשה מצוה, שנטל הלולב בהוצאה זו (רש"י שם, ושם מב. וראה למעלה ה"ח). 76) שהרי אם "חל י"ד להיות בשבת – כמעשהו בחול, כך מעשהו בשבת" (פ"א מהל' קרבן פסח הט"ז). 77) כלומר, אלו שנמנו על פסח התחרטו ונמנו על פסח אחר לפני שחיטתו של זה, ופסח זה שנשחט בלי מנויים פסול הוא (פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ג) ואינו דוחה את השבת. 78) המנויים, שלא ניתנה השבת להידחות בשחיטת כבש זה. 79) הכבש, אחר שחיטתו. 80) במקום מוסתר בגוף שאין לראותו לפני הפשטתו. 81) ראה פ"י מהל' שחיטה ה"ח. והובהר שלא עשה מצוה בשחיטה זו ששחט בשבת. 82) משנה, פסחים עא, ב. ואע"פ שהוא טועה בדבר מצוה ולא עשה מצוה – פטור משום שהוא אנוס, עי' ברע"ב שם, ב'לחם משנה' וב'הר המוריה'. 83) ראה בהל' שחיטת שם, פירוט כל הטריפות הנסתרות והגלויות. 84) משנה, פסחים שם.

יא. שָׁחַט אֶת הַפֶּסַח בְּשַׁבָּת[85] שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ[86] בְּטָעוּת[87] - פָּטוּר[88], מִפְּנֵי שֶׁהַזֶּבַח כָּשֵׁר[89]; שֶׁעֲקִירַת שְׁמוֹ בְּטָעוּת - אֵינָהּ עֲקִירָה[90], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[91].

85) כשחל יום י"ד בניסן להיות בשבת. 86) אלא לשם זבח אחר. 87) שחשב על הפסח כי הוא שלמים. 88) מקרבן חטאת. 89) ועלו לבעלים לשם חובת הפסח (פט"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"א) ולא חילל שבת. 90) אבל אם שחט את הפסח שלא לשמו בזדון (וכגון שחשב כשם שמותר לשוחטו לשם פסח בשבת, כן מותר לשחוט את הפסח בשבת לשם זבח אחר. רש"י פסחים עא:) חייב חטאת שעקר שם פסח מהקרבן, ואינו מותר לשחוט כי־אם לשם פסח ולא לשם קרבן אחר, וזה ששחט לשם קרבן אחר חילל את השבת וחייב חטאת, שלא שחט ברשות ולא עשה מצוה, שהרי הוא פסול (הל' פסולי המוקדשין שם), והוא במשנה, פסחים שם: "הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת, חייב עליו חטאת". ואמרו בגמרא (שם עב.) כי כוונת המשנה לעוקר שם הפסח בזדון, אבל אם עקרו בטעות, אינו חייב חטאת, שעקירה בטעות אינה עקירה, ולא חילל את השבת. 91) שם.

יב. שָׁחַט זְבָחִים אֲחֵרִים[92] לְשֵׁם פֶּסַח בְּטָעוּת[93]: אִם רְאוּיִין הֵם לְקָרְבַּן פֶּסַח[94] - פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת[95], מִפְּנֵי שֶׁשָּׁחַט בִּרְשׁוּת[96]; אִם אֵינָן רְאוּיִין, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה נְקֵבָה אוֹ בֶּן שְׁתַּיִם[97] - חַיָּב חַטָּאת, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי לְקָרְבַּן פֶּסַח[98]. וְכֵן אִם שָׁגַג וּשְׁחָטוֹ בְּשַׁבָּת שֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו[99] אוֹ שֶׁלֹּא לִמְנוּיָיו[100] אוֹ לַעֲרֵלִים[101] אוֹ לִטְמֵאִים[102] - חַיָּב חַטָּאת[103]. שֶׁחָטוֹ לְאוֹכְלָיו וְשֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו[104], לִמְנוּיָיו וְשֶׁלֹּא לִמְנוּיָיו[105], לְמוּלִים וְלַעֲרֵלִים[106], לִטְמֵאִים וְלִטְהוֹרִים[107] - פָּטוּר[108], שֶׁהֲרֵי הַפֶּסַח כָּשֵׁר[109]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

92) כגון שלמים. 93) שחשב שהקדישו לשם פסח. 94) כגון שהיה זכר בן שנה (ראה פ"א מהל' קרבן פסח ה"א). וזה גרם לו לטעות שזהו קרבן הפסח. 95) אף שאסור להקריב זבחים אחרים בשבת, פטור מקרבן חטאת, כפי שיתבאר להלן. 96) שהרי יש עליו מצוה לשחוט פסח, והוא חשב שזהו הפסח, ואף כי אינו עולה לו לשם פסח, וצריך להביא פסח אחר – כיון שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה, שהרי הקריב קרבן, פטור מן החטאת, כרבי יהושע במשנה, פסחים עא, ב. וסובר רבי יהושע (שם סב:) כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, ואף הנשחט לשם הפסח (רש"י שם). וראה בפט"ו מהל' פסולי המוקדשין הי"ב, וב'מאירי' פסחים שם. 97) וחשב שמותר לשחוט אחרים לשם פסח בשבת, או שנתעלמה ממנו שהיום שבת (רש"י ו'מאירי' שם). 98) ואין זה טועה בדבר מצוה, שהרי כולם יודעים שאין הפסח בא מאלו, ואין זה נחשב לשוחט ברשות (רש"י, שם). 99) כגון שכל המנויים על פסח זה היו חולים או זקנים, שאין כל אחד ואחד מהם יכול לאכול כזית מן הפסח (ראב פ"א מהל' קרבן פסח ה"ה) שאם נשחט להם, הקרבן פסול, ולא ניתנה שבת להידחות לקרבן זה. 100) ששחט את הפסח לשם חבורה אחרת, ולא לשם חבורת האנשים שנמנו על קרבן זה, שהקרבן פסול (שם). 101) שכל המנויים על פסח זה היו ישראלים שלא נימולו, שגם זה אם נשחט פסול (שם). 102) שכל המנויים על פסח זה נטמאו, וראה בהל' קרבן פסח שם, שאם נשחט הוא פסול. וזה שגג וחשב שהקרבן כשר ומותר לשוחטו בשבת, או שנעלם ממנו כי שבת היום. 103) משנה, פסחים עא, ב. משום שלא עשה מצוה, שהפסח הוא פסול. 104) שחלק מהאנשים שלשמם שחט את הפסח היו חולים או זקנים, וחלק מהם היו בריאים שיכולים לאכול כזית ממנו, שהקרבן כשר בדיעבד, ראה להלן. 105) ששחט גם לשם אנשי החבורה שנמנו על פסח זה, וגם על אנשי חבורה אחרת שנמנו על פסח אחר, שהקרבן כשר בדיעבד, ראה להלן. 106) שנמנו על פסח זה גם ישראלים שנימולו וגם ישראלים שלא נימולו, שאף הוא כשר, ראה להלן. 107) שחלק מן המנויים היו טהורים וחלק טמאים,

שגם זה כשר, ראה להלן. 108) מקרבן חטאת, במשנה שם. 109) בכל אלו שמנה רבינו למעלה, ראה בהל' קרבן פסח שם, ואם כן הרי הוא טעה בדבר מצוה ועשה מצוה.

יג. הַשּׁוֹחֵט בְּשַׁבָּת קָרְבַּן צִבּוּר[110] שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ[111] - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת[112], וְיַקְטִיר אֵמוּרִים לָעֵרֶב[113]. וְכֵן אִם שָׁחַט יָתֵר עַל חוֹבַת הַיּוֹם[114] - חַיָּב חַטָּאת עַל הַתּוֹסֶפֶת[115].

110) כגון התמיד או המוסף של שבת, שצריך להקריבן בשבת לשמם. 111) לשם קרבן אחר, שלא עלה לציבור לשם חובה (פט"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"א). ואינו אלא כנדבה שאינה דוחה את השבת. 112) שחילל את השבת, והוא בתוספתא פסחים פ"ה: "השוחט את התמיד בשבת שלא לשמו - חייב". 113) במוצאי שבת. אם עבר וזרק את הדם בשבת, ראה להלן הי"ד. 114) ששחט שלשה תמידים ומוספים במקום שנים. 115) במשנה, פסחים עא, ב - נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על רבי מאיר, כששחט זבחים אחרים לשם תמידין ומוספין בשבת, אם חייב חטאת או לא, וסובר רבי יהושע (שרבינו פוסק כמותו) שמכיון שקרבנות הציבור האמורים בשבת יש להם קצבה (= מספר מוגבל, שהם שני תמידין ושני מוספין), אף־על־פי שעשה מצוה, שהרי כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, אין זה טועה בדבר מצוה, שהרי אינו רואה הרבה אחרים עסוקים בשחיטתן, וכיון שנשחטו התמידים או המוספים, יודע הוא שאין צורך לשחוט יותר, אלא נחשב לשוגג (שחשב שאף שאין צורך יותר, מותר לשחוט עוד) וחייב חטאת (רש"י, שם). ואין הבדל בין אם הקרבנות שמוסיף נקבעו לשם זבח אחר או שנקבעו לכתחילה לשם תמידין ומוספין, ורק שחטן אחר שקיים כבר חובת היום. ובתוספתא פסחים פ"ה מפורש "השוחט שתי חטאות לציבור, ואין צריכין אלא אחת - חייב על האחרונה, שתי עולות לציבור ואין צריכין אלא אחת - חייב על האחרונה". ומסתבר כי הדברים אמורים בשוחט בשבת.

יד. שָׁחַט קָרְבְּנוֹת יָחִיד[116] שֶׁאֵין דּוֹחִים אֶת הַשַּׁבָּת[117] בְּשַׁבָּת בִּשְׁגָגָה - חַיָּב חַטָּאת[118], וְהַבָּשָׂר מֻתָּר בַּהֲנָאָה[119], וְאֵין זוֹרְקִין אֶת הַדָּם[120]. וְאִם עָבַר וְזָרַק דָּמָם לִשְׁמָן[121], בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד - עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה, וְיַקְטִיר אֵמוּרִין לָעֵרֶב, וְהַבָּשָׂר יֵאָכֵל[122], וְיָבִיא הַשּׁוֹחֵט חַטָּאת עַל שִׁגְגָתוֹ[123].

116) כגון נדרים ונדבות, וגם עולת ראיה ושלמי שמחה ושלמי חגיגה. ראה פ"א מהל' חגיגה ה"ח. 117) כלומר, קרבנות יחיד אינם דוחים השבת, לפי שאין להם זמן קבוע בקרבנות ציבור, ואפשר להקריבם אחר השבת, ראה הל' חגיגה שם. 118) תוספתא שם "חטאת יחיד ועולת יחיד ששחטן בשבת לשמן, וזרק דמן (שלא) לשמן, הרי זה חייב והורצו הבעלים". וכ"ה בתוספתא מנחות פ"ה. 119) תוספתא, מנחות שם. שאף־על־פי שאינו נאכל, שהרי לא נזרק הדם (ר"י קורקוס מובא בכסף־משנה) — מותר ליהנות ממנו אחר שתעובר צורתו ויוצא לבית השריפה, שאין דין אלו, כדין קדשים שמתו שנקברים ואסורים (ראה פי"ט מהל' פסולי המוקדשין הי"א). כי בקדשים קלים אין מועלין לפני זריקת הדם ('מרכבת המשנה'). 120) אף שאין זו מלאכה, אסרו חכמים לזרוק הדם, שהרי הוא מתיר הבשר באכילה (ראה פי"א מהל' מעשה הקרבנות ה"ד, כי אסור לאכול הבשר לפני הזריקה) לצורך מוצאי שבת, שהרי בשבת אסור לבשל ולצלות. ראה ביצה כ, ב - שרבא חולק על רבה בר רב הונא, וסובר שאם עבר ושחט נדרים ונדבות ביום־טוב, זורק את הדם רק ע"מ להתיר בשר באכילה (שמותר לצלות ולבשל ביו"ט) ולא התיר את האימורין להקטיר בערב, שאם נטמא או נאבד הבשר לא יזרוק, וגם ראה ברייתא שם כי כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן בשבת, לא יזרוק הדם. 121) בתוספתא שם לפנינו: וזרק דמן "שלא" לשמן, וצ"ל: "וזרק דמן לשמן" ('חסדי דוד'). וכעין זה בתוספתא מנחות פ"ה. 122) תוספתא, שם: "בשבת לא יזרוק ומותר בהנאה, ואם זרק את הדם בין בשוגג בין במזיד, הבשר יאכל ויקטיר אימורים למוצאי שבת". 123) אף־על־פי שעלו לבעלים לשם חובה (תוספתא, שם).

טו. הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שֶׁל צִבּוּר[124], אַחַת כְּחוּשָׁה וְאַחַת שְׁמֵנָה, וְהָיְתָה חוֹבַת הַיּוֹם בְּאַחַת, בֵּין חַטָּאת[125] בֵּין עוֹלָה[126], וְשָׁגַג וְשָׁחַט הַשְּׁתַּיִם[127]: אִם שָׁחַט כְּחוּשָׁה בַּתְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט הַשְּׁמֵנָה - פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת[128]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאוֹמְרִים לוֹ[129]: הָבֵא שְׁמֵנָה וּשְׁחוֹט לְכַתְּחִלָּה[130]. אֲבָל אִם שָׁחַט הַשְּׁמֵנָה תְּחִלָּה[131] וְאַחַר כָּךְ הַכְּחוּשָׁה - חַיָּב חַטָּאת עַל הַתּוֹסֶפֶת[132]. נִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה הַשְּׁמֵנָה טְרֵפָה בִּבְנֵי מֵעַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהִיא טְרֵפָה בְּעֵת שֶׁשָּׁחַט הַכְּחוּשָׁה[133] וְלֹא לָזֶה נִתְכַּוֵּן, הוֹאִיל וְנִשְׁחֲטָה הָאַחֲרוֹנָה כְּמִצְוָתָהּ[134] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מֵחַטָּאת[135]. וְכֵן הַפּוֹרֵס מְצוּדָה לְהַעֲלוֹת דָּגִים מִן הַיָּם[136] בִּשְׁגָגָה[137], וְהֶעֱלָה תִּינוֹק[138] עִם הַדָּגִים, בֵּין שֶׁשָּׁמַע שֶׁטָּבַע תִּינוֹק בֵּין שֶׁלֹּא שָׁמַע[139], הוֹאִיל וְהֶעֱלָה תִּינוֹק - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מֵחַטָּאת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לָצוּד[140], מִפְּנֵי שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג[141]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

124) דברי רבה, מנחות סד, א. ומדובר כאן בשבת. 125) כגון ר"ח שחל בשבת או שבת חוה"מ, שמקריבין שעיר לחטאת. 126) שמקריבין בשבת כמה עולות תמידין ומוספין (ראה ב'תוספות' שם ד"ה שחט). וכגון שגמר להקריב את העולות חוץ מאחת שלא הקריב עדיין. 127) שחשב שמותר לשחוט את הקרבן השני, אף־על־פי שאחרי ששחט את קרבן הציבור, אין הקרבן השני ראוי לציבור. 128) שכתוב (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך, הירצך? או הישא פניך? אמר ה' צבאות". הרי שצריך להקריב לה' מן המובחר, והמקריב מן הפחות במקום שיש לו מובחר, הקרבן פסול, ראה רש"י מנחות שם. 129) אחר ששחט את הכחושה. 130) שם, דברי רבה, ומטעם הנ"ל, שלא הקריב בראשונה מן המובחר ולא יצא די חובתו, והותרה שבת אצל עבודה, אפילו למצוה מן המובחר ('אור שמח'). 131) שיצאו ידי חובתם.

132) שם, דברי רבה. וראה למעלה הי"ג. 133) ולפי רצונו התכוון בעת ששחט את הכחושה, לשחיטה אסורה. 134) כיון שהתברר שהקרבן הראשון פסול. 135) במנחות שם: "א"ל רבינא לרב אשי, נמצאת הראשונה כחושה בבני מעיים מהו, בתר מחשבתו אזלינן וגברא לאיסורא קא מכוון, או דילמא בתר מעשיו אזלינן. א"ל לאו היינו דרבה ורבא כו', ואיכא דאמרי א"ל היינו פלוגתייהו דרבה ורבא וכו' רבה אמר פטור, זיל בתר מעשיו". ומפרש רבינו "נמצאת הראשונה כחושה" – שהיתה טריפה (ולא כפירוש רש"י שם). ופסק כרבה, לפי הלשון השני שבגמרא (וראה כסף־משנה, לחם־משנה ו'קרית ספר' כאן). 136) ראה פ"ז מהל' שבת ה"א, שצידה היא אחת משלשים ותשע אבות מלאכות. 137) שחשב שמותר לצוד בשבת, או שנעלם ממנו ששבת היום. 138) שטבע בים, ומצד הצלת התינוק מותר לפרוס מצודה. 139) שלא היתה כוונתו אלא לצוד דגים. 140) שהולכים אחר מעשיו, ונתברר שמעשיו נעשו בהיתר שהרי הציל את התינוק. שם, מחלוקת רבה ורבא, ופסק כרבה לפי הלשון השני שבגמרא. 141) כלומר, לא נתכוין להציל את התינוק, אלא עשה כן מחמת שוגג שלא ידע ששבת היום או שאין איסור בצידה.

טז. מִי שֶׁהָיָה לְפָנָיו בְּלֵילֵי הַפֶּסַח צָלִי שֶׁל פֶּסַח[142] וְנוֹתָר מִן הַקֳּדָשִׁים[143], וְנִתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל צָלִי שֶׁהוּא מִצְוָה[144] וְשָׁגַג וְאָכַל הַנּוֹתָר - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת[145], שֶׁהֲרֵי לֹא עָשָׂה מִצְוָה בַּאֲכִילָה זוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

142) בפסחים עב, ב: "נתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של צלי ואכלו - חייב". ושם לפי לשון אחד אין בזה שום פלוגתא (כסף־משנה). ואע"פ ששם לא מפורש שמדובר בפסח, סובר רבינו שכיון שאמרו "שפוד של צלי", בוודאי בפסח איירי, שדרכו בכך, כמפורש במשנה שם עד. (צל"ח, שם). 143) והאוכל נותר בשוגג חייב חטאת (למעלה פ"א ה"ד). 144) שנאמר (שמות ב, ח) "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש וגו'". 145) (ואין זה דומה לאוכל תרומת חמץ בערב הפסח, שפטור מלשלם מפני שזמנה בהול (פ"י מהל' תרומות הי"ב) – שחמץ בערב הפסח אינו מותר אלא עד ארבע שעות, אבל אכילת פסח היא עד חצות הלילה (וראה צל"ח שם, ותוספת הגרע"א בתרומות פ"ח מ"א).

יום שני ט"ו אייר ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר מי שהעידו עליו עדים שחטא חטא שחייבין עליו חטאת קבועה ולא התרו בו.

א. מִי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו עֵדִים[2] שֶׁחָטָא[3] חֵטְא שֶׁחַיָּבִין עָלָיו חַטָּאת קְבוּעָה, וְלֹא הִתְרוּ בּוֹ[4] אֶלָּא אָמְרוּ: רְאִינוּךָ שֶׁעָשִׂיתָ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת אוֹ שֶׁאָכַלְתָּ חֵלֶב, וְהוּא אוֹמֵר: אֲנִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא עָשִׂיתִי דָּבָר זֶה - אֵינוֹ חַיָּב חַטָּאת. הוֹאִיל וְאִם יֹאמַר מֵזִיד הָיִיתִי - יִפָּטֵר מִן הַקָּרְבָּן, כְּשֶׁאָמַר לָהֶן לֹא אָכַלְתִּי וְלֹא עָשִׂיתִי - נַעֲשָׂה כְּאוֹמֵר לֹא אָכַלְתִּי בִּשְׁגָגָה אֶלָּא בְּזָדוֹן[5], שֶׁהוּא פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן, וְלֹא הִכְחִישׁ אֶת הָעֵדִים[6].

2) שני עדים או יותר. 3) בשוגג. 4) שאילו התרו בו הרי הוא מזיד, ואינו מביא חטאת. 5) במשנה שם: "אמרו לו [חכמים לרבי מאיר]: מה אם ירצה לומר מזיד הייתי פטור", ופירשו בגמרא שם יב. שהוא נאמן משום "מיגו", ופירשו בתוספות (דיבור המתחיל או) שהכוונה בזה, שמתרץ דיבורו, שמה שאמר לא אכלתי, היינו לא אכלתי שוגג אלא מזיד, שאם לא כן הרי הוא "מיגו במקום עדים" ואינו נאמן וכן דברי רבינו. 6) אבל אם מכחיש את העדים ואומר לא אכלתי לא שוגג ולא מזיד אינו נאמן, וחייב חטאת.

ב. שָׁתַק וְלֹא הִפְלִיג[7] אֶת הָעֵדִים[8], (אֶלָּא) אֲפִלּוּ אָמְרָה לוֹ אִשָּׁה[9]: אָכַלְתָּ חֵלֶב אוֹ עָשִׂיתָ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, וְשָׁתַק - חַיָּב לְהָבִיא חַטָּאת[10]. אָמַר לוֹ עֵד אֶחָד: חֵלֶב הוּא זֶה, וְשָׁתַק[11], וְחָזַר וַאֲכָלוֹ בִּשְׁגָגָה - מֵבִיא חַטָּאת. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ[12] - לוֹקֶה עָלָיו[13], אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר הָעֵדוּת בְּעֵד אֶחָד[14].

7) כלומר, לא חלק על העדים = לא הכחישם. 8) בין עד אחד בין שני עדים. 9) ואף שנשים פסולות לעדות נתרבו כאן נשים, בתורת כהנים (פרק ז) ממה שנאמר (ויקרא ד, כח): "או הודע אליו חטאתו" - אפילו אמרה לו אשה אפילו אמרה לו שפחה. 10) שם בגמרא: "עד אומר אכל והוא אומר לא אכלתי פטור - טעמא דמכחיש ליה, אבל שתיק מיחייב". 11) שאם מכחישו אין העד נאמן. 12) בשני עדים. 13) כדין אוכל חלב בהתראה, שחייב מלקות, נוסף על עונש כרת. 14) כן הוא בירושלמי (סוטה פרק ו הלכה ב ונזיר פרק ח הלכה א): "אמר לו עד אחד: חלב הוא, והתרו בו שניים - לוקה. ועיקר עדותו לא בעד אחד?" (משנה למלך). ואף על פי שעד אחד אינו נאמן אלא להתיר ולא לאסור - זה אינו אלא בדבר שיש לו חזקת היתר, אבל חתיכה זו מעולם לא הייתה בחזקת היתר, ולכן נאמן הוא להעיד עליה שהיא חלב.

ג. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין, שֶׁהַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ עַל הַחֵלֶב שֶׁאָכַל - לֹא יְבִיאֶנָּה עַל הַשַּׁבָּת שֶׁחִלֵּל אוֹ עַל הַדָּם שֶׁאָכַל; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים וְגוֹמֵר עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא - עַד שֶׁיִּהְיֶה קָרְבָּנוֹ לְשֵׁם חֶטְאוֹ, לֹא שֶׁיַּקְרִיבֶנָּה מֵחֵטְא עַל חֵטְא. וְאִם הִקְרִיב - פְּסָלָה[15]. יָתֵר עַל זֶה אָמְרוּ: הִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ עַל חֵלֶב שֶׁאָכַל אֶמֶשׁ - לֹא יְבִיאֶנָּה עַל חֵלֶב שֶׁאָכַל הַיּוֹם; וְאִם הֵבִיא - כִּפֵּר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם הִפְרִישָׁהּ אָבִיו וָמֵת, וְהָיָה הַבֵּן מְחַיָּב בְּאוֹתוֹ הַחֵטְא[16] - שֶׁלֹּא יְבִיאֶנָּה הַבֵּן עַל חֶטְאוֹ[17], כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם[18].

15) כן הוא בכריתות כז: "הפריש בהמה על החלב והביאה על הדם, על הדם והביאה על החלב הרי לא מעל ולא כיפר וכו' קרבנו על חטאתו עד שיהא קרבנו לשם חטאו".

ובזבחים ט: אמרו: "רב אחא בריה דרבא מתני כולהו (=חטאת חלב ששחטה לשם חטאת דם, לשם חטאת עבודה זרה, לשם חטאת נזיר) לפסולא, מאי טעמא (ויקרא ד, לב) ושחט אותה לחטאת, לשם אותה חטאת". 16) לפי נוסחה אחת בדברי רבינו אם הפריש חטאת על חלב שאכל אמש והביאה על חלב שאכל היום - אם הביא כיפר, ולפי זה משמיענו כאן שחטאת של אב אינה מכפרת על הבן אפילו באותו החטא (לחם משנה שם). [ולפי הנוסחא השנייה שם ש"אם הביא לא כיפר", צריך לומר, שבחטאת של אב היה מקום לטעות, כי הבן עומד במקום האב, ומשמיענו כי אין הדבר כן]. 17) דקדק לכתוב על חטאו (=על חטאו שלו) שעל חטאו של אביו בוודאי שאין להביא, שהרי חטאת שמתו בעליה תמות. ונלמד בברייתא שם ממה שנאמר (ויקרא ד, כח) "קרבנו" - "בקרבנו הוא יוצא ואינו יוצא בקרבן אביו". 18) [פרק ד הלכה א, שחטאת שמתו בעליה - תמות. הרי שאין היורשים מקריבים אותה לעצמם].

1 **ד. הַמֵּבִיא חַטָּאת[19] עַל שְׁנֵי חֲטָאִים[20] - תִּרְעֶה עַד**
2 **שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם וְתִמָּכֵר[21], וְיָבִיא בִּדְמֵי חֶצְיָהּ לְחֵטְא**
3 **זֶה וּבִדְמֵי חֶצְיָהּ לַחֵטְא הַשֵּׁנִי. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ**
4 **חַטָּאת אַחַת עַל שְׁנֵי חֲטָאִיהֶם[22] - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל**
5 **בָּהּ מוּם וְתִמָּכֵר, וְיָבִיא זֶה חַטָּאתוֹ בִּדְמֵי חֶצְיָהּ וְיָבִיא**
6 **זֶה חַטָּאתוֹ בִּדְמֵי חֶצְיָהּ.**

19) כלומר, הפריש חטאת אחת. 20) וכיוון שפירש כי חטאת זו על שני החטאים הללו, אי אפשר להקריבה, שהרי נאמר "קרבנו על חטאתו" ולא קרבנו על שני חטאים, ולהקריבו על חטא אחד גם כן אי אפשר, שהרי הפריש אותו על שני חטאים ואין זה קרבנו על חטאתו. 21) שהרי אסור לפדות קדשים הראויים למזבח עד שיפול בם מום. 22) שאי אפשר להקריבו בשותפות על שני חטאיהם, שהרי כתוב "קרבנו על חטאתו" ואם אחד אינו יכול להביא קרבן אחד על שני חטאיו - כל שכן שני אנשים על שני חטאיהם, ולהקריבו לשם אחד בלבד גם כן אי אפשר, שהרי גם השני הפרישו לחטאת שלו ואין אדם יוצא בקרבנו של חבירו.

7 **ה. הֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת עַל חֵטְא אֶחָד - יַקְרִיב אֵי זוֹ**
8 **שֶׁיִּרְצֶה, וְהַשְּׁנִיָּה תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְיִפְּלוּ**
9 **דָּמֶיהָ לִנְדָבָה[23].**

23) והרי זה כמפריש שתי חטאות לאחריות (שאם תאבד האחת יביא את השנייה), שמתכפר באיזו שירצה, והשנייה תרעה עד שיפול בה מום, ויפלו דמיה לנדבה (=שנותן המעות בתיבה מיוחדת שהייתה לשם כך במקדש, ובית דין מקריבים באותם המעות שבתיבה עולות נדבה).

10 **ו. הֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת עַל שְׁנֵי חֲטָאִים[24] - זוֹ תִּשָּׁחֵט**
11 **לְשֵׁם חֵטְא הָאֶחָד, וְהַשְּׁנִיָּה לְשֵׁם הַחֵטְא הַשֵּׁנִי.**

24) הפריש סתם ולא פירש איזו מהן על חטא זה ואיזו מהן על חטא זה.

12 **ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁהַמּוּמָר**
13 **לַעֲבוֹדָה זָרָה[25] אוֹ לְחַלֵּל שַׁבָּתוֹת בְּפַרְהֶסְיָא[26] - אֵין**
14 **מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ קָרְבָּן כְּלָל[27], וְהַמּוּמָר לַעֲבֵרָה[28] מִשְּׁאָר**
15 **עֲבֵרוֹת[29] - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ חַטָּאת עַל אוֹתוֹ**
16 **הַחֵטְא[30]. כֵּיצַד? מוּמָר לֶאֱכֹל חֵלֶב שֶׁאָכַל חֵלֶב**
17 **בִּשְׁגָגָה וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ עַד**
18 **שֶׁיַּחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה[31]. אֲפִלּוּ הָיָה מוּמָר לֶאֱכֹל חֵלֶב**
19 **לְתֵאָבוֹן[32], וְנִתְחַלֵּף לוֹ חֵלֶב בְּשֵׁמֶן וַאֲכָלוֹ, וְהֵבִיא**
20 **קָרְבָּן - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ. שֶׁמִּשֶּׁאָכַל בְּזָדוֹן, בֵּין**
21 **לְהַכְעִיס בֵּין לְתֵאָבוֹן, הֲרֵי הוּא מוּמָר. הָיָה מוּמָר**
22 **לֶאֱכֹל חֵלֶב וְשָׁגַג וְאָכַל דָּם - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ**
23 **שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

25) שכל המודה בה הרי הוא ככופר בכל התורה כולה. 26) שהוא ככופר במעשיו של הקדוש־ברוך־הוא ומעיד עדות שקר, שח"ו לא ברא את עולמו ולא שבת במעשה בראשית. 27) אף על עבירה אחרת. ודינו כמומר לכל התורה כולה, שנתמעט מן הקרבן ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "אדם כי יקריב מכם קרבן", מכם, ולא כולכם, להוציא המומר (גמרא חולין שם). 28) עבירה אחת לעבור עליה בזדון. 29) "והוא מפורסם וידוע לעשותה והורגל בה". 30) שם ה: "רבי שמעון בן יוסי אומר משום רבי שמעון, אשר לא תעשינה בשגגה ואשם (ויקרא ד, כב), השב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו, אינו שב מידיעתו, אינו מביא קרבן על שגגתו" (=כלומר שוגג כזה, שאם היה יודע שדבר זה אסור היה נזהר ונבדל מלעבור - מקבלים ממנו קרבן על שגגתו. אבל שוגג כזה, שאם היה יודע כי דבר זה אסור גם כן היה עובר, אין מביא קרבן על שגגתו) ודווקא על אותו החטא אינו מביא קרבן, אבל על חטא אחר מביא. 31) מה שכתב רבינו "עד שיחזור בתשובה", היינו שאחרי שיחזור בתשובה וייכשל בשוגג יביא אז חטאת, אבל על החטאים שחטא בהיותו מומר אינו מביא קרבן, שהרי אינו שב מידיעתו. 32) לא מצד שהוא רוצה לעבור על האיסור בזדון, כדי להכעיס, אלא בגלל שהוא מתאווה לאכול בשר, וכיוון שאין לו בשר של היתר - אוכל של איסור.

24 **ח. מִי שֶׁשָּׁגַג[33] וְהִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאַחַר כָּךְ[34] נַעֲשָׂה**
25 **מוּמָר[35] וְחָזַר בִּתְשׁוּבָה, אוֹ נִשְׁתַּטָּה[36] וְחָזַר וְנִשְׁתַּפֶּה[37],**
26 **אַף עַל פִּי שֶׁנִּדְחָה הַקָּרְבָּן בֵּינְתַּיִם[38] - הֲרֵי זֶה חָזַר**
27 **וְנִרְאֶה[39]; שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין[40], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
28 **בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין. לְפִיכָךְ יַקְרִיבֶנָּה עַצְמָהּ.**
29 **וּכְשֵׁם שֶׁאִם נוֹלַד בּוֹ מוּם עוֹבֵר[41] וְנִתְרַפֵּא - יַחֲזֹר**
30 **לְכַשְׁרוּתוֹ[42], כָּךְ אִם נִדְחוּ הַבְּעָלִים וְחָזְרוּ וְנִרְאוּ -**
31 **יִקְרַב.**

33) ועשה אחד מן הדברים האסורים ועונשם בשוגג חטאת. 34) אחר שהפריש ולפני שהקריב. 35) לכל התורה, או לעבודה זרה וחילול שבת בפרהסיא, שאין מקריבין קרבנו. 36) אחר שהפריש את החטאת ואז אין מקריבין קרבנו, מפני שצריך שיהיה בשעת הכפרה בדעה צלולה. 37) נתרפא וחזר לאיתנו. 38) שאין להקריב את הקרבן לא בשעת היותו מומר, ולא בשעה שהיה שוטה. 39) הקרבן חוזר

להיות ראוי להקרבה אחרי חזרו בתשובה, ואחרי שנשתפה. 40) כלומר, אין אומרים שמכיוון שנדחה פעם מהקרבה, שוב לא יוכלו להקריבו לעולם - אלא מיד שמסתלקת הסיבה לדיחויו שוב ראוי הוא להקרבה, וכרב ביומא סד. הסובר שבעלי חיים אינם נדחים, ולא כר' יוחנן שאמר (בזבחים שם) שאם אכל חלב והפריש קרבן והמיר את דתו וחזר בתשובה, או נשתטה וחזר ונשתפה, שאין הקרבן חוזר ונראה. 41) כלומר, מום העובר במשך הזמן, אבל כל זמן שלא עבר - אין להקריבו. 42) שנאמר (ויקרא כב, כה): "כי משחתם בהם מום בם לא יירצו לכם", ולמדו מזה: "מום בם הוא דלא יירצו (=כל זמן שמום בהם לא יירצו) הא עבר מומן יירצו".

1 **ט. חַיָּבֵי חַטָּאוֹת[43] וַאֲשָׁמוֹת וַדָּאִים שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶן יוֹם**
2 **הַכִּפּוּרִים - חַיָּבִין לְהָבִיא לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים[44],**
3 **וְחַיָּבֵי אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין - פְּטוּרִים[45]. שֶׁנֶּאֱמַר: מִכֹּל**
4 **חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ. כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי**
5 **הַשְּׁמוּעָה[46], שֶׁכָּל חֵטְא שֶׁאֵין מַכִּיר בּוֹ אֶלָּא ה'**
6 **נִתְכַּפֵּר לוֹ. לְפִיכָךְ[47], מִי שֶׁבָּא עַל יָדוֹ סְפֵק עֲבֵרָה[48]**
7 **בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֲפִלּוּ עִם חֲשֵׁכָה[49] - פָּטוּר מֵאָשָׁם**
8 **תָּלוּי, שֶׁכָּל הַיּוֹם מְכַפֵּר[50]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁאֵין**
9 **מְבִיאִין עַל לֹא הוֹדַע שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים אָשָׁם תָּלוּי,**
10 **אֶלָּא אִם לֹא כִּפֶּר לוֹ יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.**

43) שעברו בשוגג על דבר שחייבין על זדונו כרת. 44) ואף על פי שכתב רבינו בהלכות תשובה, כי יום הכיפורים מכפר לשבים על כל העבירות (שם פרק א, הלכה ג) - אם נתחייב קרבן או מלקות, אין יום הכיפורים מכפר אלא אם מביא קרבנו, או ילקה. 45) להביא אשם תלוי אחר שעבר עליהם יום הכיפורים וגם זה במשנה שם. ואם נודע לו אחר יום הכיפורים, שבוודאי חטא בשוגג, חייב להביא חטאת. 46) שם כה: בשם ר' אלעזר. ורב תחליפא משמו של רבא למד מדקדוק פסוק זה על חייבי קרבנות שמכירים בהם, כגון חטאות ואשמות וודאים - שחייבים. 47) כיוון שחייבי אשמות תלויין, שעבר עליהם יום הכיפורים, פטורים מקרבן. 48) שנסתפק אם עבר בשוגג על אחת מחייבי כריתות. 49) קודם שתחשך (ראה שבת לד. ופרק ה מהלכות שבת הלכה ג). כשאחר מעשה העבירה יש עוד שהות מן היום. אבל אם חטא סמוך לשקיעת החמה שאין עוד שהות מן היום, אין יום הכיפורים מכפר (שבועות יג:). 50) ואין צריך ליום שלם, אלא כל שעה ושעה שלו מכפרת.

11 **י. אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים וְלֹא הַחַטָּאת וְלֹא הָאָשָׁם**
12 **מְכַפְּרִין אֶלָּא עַל הַשָּׁבִים[51] הַמַּאֲמִינִים בְּכַפָּרָתָן; אֲבָל**
13 **הַמְבַעֵט בָּהֶן - אֵינָן מְכַפְּרִין בּוֹ. כֵּיצַד? הָיָה מְבַעֵט**
14 **וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ אוֹ אֲשָׁמוֹ וְהוּא אוֹמֵר אוֹ מְחַשֵּׁב בְּלִבּוֹ**
15 **שֶׁאֵין אֵלּוּ מְכַפְּרִין, אַף עַל פִּי שֶׁקָּרְבוּ כְּמִצְוָתָן - לֹא**
16 **נִתְכַּפֵּר לוֹ, וּכְשֶׁיַּחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה מִבְּעִיטָתוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא**
17 **חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ[52]. וְכֵן הַמְבַעֵט בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[53] -**
18 **אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עָלָיו. לְפִיכָךְ, אִם נִתְחַיֵּב**
19 **בְּאָשָׁם תָּלוּי וְעָבַר עָלָיו יוֹם הַכִּפּוּרִים וְהוּא מְבַעֵט**
20 **בּוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא נִתְכַּפֵּר לוֹ, וּכְשֶׁיַּחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה אַחַר**
21 **יוֹם הַכִּפּוּרִים חַיָּב לְהָבִיא כָּל אָשָׁם תָּלוּי שֶׁהָיָה חַיָּב**
22 **בּוֹ[54].**

51) שגמרו לשוב אל ה' מדרכם הרעה. [וראה שם הלכה ב שעל מצוות קלות, כגון לא תעשה ועשה שאין בהן כרת, שעיר המשתלח מכפר בלי תשובה]. 52) שהרי לא נתכפר בקרבן שבעט בו. 53) שאמר או חשב בליבו, שאין יום הכיפורים, מכפר. 54) כיוון שיום הכיפורים לא כיפר עליו.

23 **יא. כָּל אֲשָׁמוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה מְעַכְּבִין אֶת הַכַּפָּרָה[55], חוּץ**
24 **מֵאֲשַׁם נָזִיר[56]. סְפֵק נָזִיר[57] וּסְפֵק מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה[58]**
25 **וּסְפֵק סוֹטָה[59] - כֻּלָּם מְבִיאִין קָרְבְּנוֹתֵיהֶן אַחַר יוֹם**
26 **הַכִּפּוּרִים[60].**

55) כלומר, כל חייבי אשמות שבתורה אינם מתכפרים עד שיביאו את קרבנם [וברייתא היא בנזיר יח: "לפי שמצינו שכל אשמות שבתורה שהן מעכבין"]. 56) הנזיר מביא אשם אם נטמא, ואין האשם הזה מעכב את כפרתו, אלא מיד לאחר שמביא את חטאתו מתחיל למנות ימי נזירות חדשים (שהאשם הזה אינו אלא לדורון בלבד), ולמדו כן (נזיר יט.) ממה שנאמר (במדבר ו, יב): "והזיר לה' את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו לאשם", הרי הקדים הפסוק "והזיר" ל"והביא האשם" ללמד שאף על פי שלא הביא אשמו נתכפר. 57) כריתות כו. כלומר, שמסתפק אם נטמא אם לא (רש"י שם). 58) כגון זב, זבה, יולדת ומצורע. זב שנסתפק אם ראה שתי ראיות או שלוש ראיות, שמביא חטאת העוף הבאה על הספק; וזבה שנסתפקה אם היא זבה גדולה או זבה קטנה, שמביאה חטאת העוף הבאה על הספק, ואף ספק יולדת חייבת חטאת העוף מספק. 59) כלומר, סתם סוטה, שקינא לה בעלה ונסתרה, וספק אם נטמאה אם לא נטמאה, שחייבת להביא מנחת קנאות. 60) כריתות כו. אף שיום הכיפורים מכפר על חטא שאין מכיר בו אלא ה' - אלו צריכים להביא קרבנותיהם אפילו אחר שעבר יום הכיפורים, משום שנאמר ביום הכיפורים (ויקרא טז, טז-כא) "וכיפר על הקודש וגו' לכל חטאתם - והתוודה וכו' לכל חטאתם", ודרש ר' אושעיא (שם) "לכל חטאתם ולא לכל טומאתם". וכל אלו (=ספק נזיר, ספק מחוסרי כפרה וספק סוטה) אין קרבנותיהם אלא לטהרם, או להתירם באכילת קדשים, ולא לכפר על החטא (גמרא שם).

27 **יב. מִי שֶׁהוּא מְחֻיָּב חַטָּאת אוֹ אָשָׁם וַהֲרֵי הוּא יוֹצֵא**
28 **מִבֵּית דִּין לֵהָרֵג[61]: אִם הָיָה זִבְחוֹ זָבוּחַ[62] - מַשְׁהִין**
29 **אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם וְאַחַר כָּךְ יֵהָרֵג; וְאִם עֲדַיִן לֹא**
30 **נִשְׁחַט הַזֶּבַח - אֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּקְרִיבוּ עָלָיו[63].**

61) שחוץ ממה שעבר עבירה בשוגג, עשה גם אחד מהדברים שחייבים עליהם מיתת בית דין. והמדובר בכל עבירות שבתורה חוץ מעבודה זרה וחילול שבת בפרהסיא, שאף אם עבד עבודה־זרה וחילל שבת פעם אחת נעשה מומר ואין מקבלין ממנו קרבן. 62) כלומר, שנגמר דינו

אחר שנשחט קרבנו. 63) ברייתא בערכין ז. ומפרש ר' יוסף (שם) שלכך אין משהין אותו עד שישחטו ויזרק הדם - משום שאסור לענות את הדין, אלא משנגמר דינו הורגין אותו מיד, אבל אם זבחו זבוח כבר, שהשהייה היא קצרה, משהין אותו עד שייזרק הדם כדי שיתכפר על החטא.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר דין העושה עבירות הרבה בהעלם אחד, ואם עשה מעשה שחייב עליו משום שמות הרבה אם חייב על כל שם.

1 **א. הָעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת[2] הַרְבֵּה בְּהֶעְלֵם אַחַת[3] - חַיָּב**
2 **חַטָּאת עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[4]. אֲפִלּוּ עָשָׂה הָאַרְבָּעִים**
3 **וְשָׁלֹשׁ אֵלּוּ שֶׁמָּנִינוּ[5] בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיָּב אַרְבָּעִים**
4 **וְשָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת[6]. וְכֵן אִם עָשָׂה מַעֲשֶׂה אֶחָד שֶׁהוּא**
5 **חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם שֵׁמוֹת הַרְבֵּה[7] - חַיָּב עַל כָּל שֵׁם**
6 **וָשֵׁם[8]. וְהוּא שֶׁהָיוּ הָאִסּוּרִין כֻּלָּן בָּאִין כְּאַחַת[9] אוֹ**
7 **אִסּוּר מוֹסִיף[10] אוֹ אִסּוּר כּוֹלֵל[11]. כֵּיצַד? הַשּׁוֹחֵט**
8 **בְּהֵמַת קָדָשִׁים חוּץ לָעֲזָרָה בְּשַׁבָּת לַעֲבוֹדָה זָרָה -**
9 **חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת[12]: מִשּׁוּם שׁוֹחֵט קָדָשִׁים בַּחוּץ,**
10 **וּמִשּׁוּם מְחַלֵּל שַׁבָּת, וּמִשּׁוּם עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה;**
11 **שֶׁהֲרֵי שְׁלֹשֶׁת הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאַחַת[13]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
12 **אֲמוּרִים?[14] בְּאוֹמֵר בִּגְמַר זְבִיחָה הוּא עוֹבֵד אוֹתָהּ[15];**
13 **אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ לְכָךְ[16] - מְשַׁשֵּׁחֵט בָּהּ מְעַט**
14 **לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה תֵּאָסֵר[17], וְאֵינוֹ חַיָּב מִשּׁוּם שְׁחוּטֵי**
15 **חוּץ עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט שְׁנַיִם[18] אוֹ רֹב שְׁנַיִם[19], וְנִמְצָא**
16 **כְּשֶׁגָּמַר הַשְּׁחִיטָה שָׁחַט בְּהֵמָה הָאֲסוּרָה לְקָרְבָּן,**
17 **שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עָלֶיהָ מִשּׁוּם שׁוֹחֵט בַּחוּץ[20], כְּמוֹ**
18 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[21]. הָיְתָה[22] חַטַּאת הָעוֹף[23], וְהָיָה חֲצִי קָנֶה**
19 **שֶׁלָּהּ פָּגוּם[24], וְהוֹסִיף בּוֹ[25] כָּל שֶׁהוּא[26] בַּשַּׁבָּת לְשֵׁם**
20 **עֲבוֹדָה זָרָה - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת[27], שֶׁהֲרֵי שְׁלֹשֶׁת**
21 **הָאִסּוּרִין בָּאִים כְּאַחַת[28]. וְכֵן הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה[29] בְּיוֹם**
22 **הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת[30],**
23 **מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנֵי הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאַחַת[31]. הַבָּא עַל אֵשֶׁת**
24 **אָחִיו הַקַּיָּם[32] כְּשֶׁהִיא נִדָּה - מֵבִיא שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת[33]:**
25 **מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אָח, וְהֵן שְׁנֵי אִסּוּרִין**
26 **הַבָּאִין כְּאַחַת, וּמִשּׁוּם נִדָּה, שֶׁהוּא אִסּוּר מוֹסִיף[34];**
27 **שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁנִּתּוֹסֵף בָּהּ אִסּוּר זֶה לְבַעְלָהּ - נוֹסַף**
28 **לִיבָמָה[35]. וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הַבָּא עַל אָבִיו - חַיָּב**
29 **שְׁתַּיִם[36]: אַחַת מִשּׁוּם עֶרְוַת אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה, וּמִשּׁוּם**
30 **וְאֶת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב. וְכֵן הַבָּא עַל אֲחִי אָבִיו - חַיָּב**
31 **שְׁתַּיִם[37], שֶׁנֶּאֱמַר: עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה[38]. הַבָּא**
32 **עַל הַזְּכוּר וְהֵבִיא זְכוּר עָלָיו[39] בְּהֶעְלֵם אַחַת, אַף עַל**
33 **פִּי שֶׁהֵן שְׁנֵי גּוּפִין[40] - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[41];**
34 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב - הַשּׁוֹכֵב וְהַנִּשְׁכָּב שֵׁם**
35 **אֶחָד[42] הוּא. וְכֵן הַבָּא עַל הַבְּהֵמָה וְהֵבִיא בְּהֵמָה**
36 **עָלָיו[43] בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[44].**
37 **עָשׂוּ הַשּׁוֹכֵב וְהַנִּשְׁכָּב בִּבְהֵמָה וּזְכוּר כִּבְעִילָה אַחַת.**

2) שהעושה אותן בשוגג, חייב עליהן חטאת. 3) כן בכתב־יד תימן. ובדפוס רומי כאן ולהלן בסמוך, ובדפוסים חדשים, בטעות: "אחת". ורוצה לומר, אפילו בהעלם אחד (וכל־שכן אם עשה בכמה העלמות). והיינו, שנעלמו ממנו כל האיסורים האלו, וחשב שהם מותרים, ורק אחר שעשה כל אותן העבירות, נודע לו שהם אסורים. 4) דברי ר' יוחנן בכריתות ב: ולמד זאת ממה שכתבה התורה בבא על אחותו חיוב כרת באופן מיוחד בפרשת קדושים (ויקרא כ, יז), אף כי אחותו נכללה בין שאר עריות החייבים כרת (שם יח, כט), וזה בא ללמד, שכשם שאחותו חייב עליה אפילו אם עשאה ביחד עם עבירות אחרות, כמו כן כל יתר העריות כולן - חייב הוא על כל אחת ואחת מהן. ורבי יצחק וכן רבנן (כריתות שם) למדו זאת ממה שנאמר (שם יט): "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה", ולא נאמר "ואל נדה בטומאתה לא תקרב" - ללמדך שהוא חייב על כל אשה ואשה, אפילו בהעלם אחד. 5) למעלה פ"א הלכה ד. 6) ארבעים ושלש לאו דוקא, שהרי באשה לא שייך "השוכב עם זכר", ו"הבא על אביו", ו"הבא על אחי אביו" ו"שוכב עם בהמה". ובגבר לא שייך "האשה שמביאה עליה את הבהמה" (לחם־משנה). 7) כלומר, משום מקראות רבים = אזהרות הרבה. 8) משנה בכריתות יג: וראה בפ"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה יב. 9) שאם לא כן "אין איסור חל איסור" (פי"ז מהלכות איסורי ביאה הלכה ח). 10) כשבא על אשת אחיו הקיים, כשהיא נדה, כמבואר להלן. וראה בהלכות איסורי ביאה שם. 11) כאן לא נתן לנו רבינו דוגמא מ"איסור כולל". אבל כבר פירשה בפרק יד מהלכות מאכלות אסורות הלכות יח־יט, והדגימה באחד שאכל חלב ביום הכיפורים, שכיון שאיסור יוכ"פ חל גם על דברים המותרים, חל הוא גם על חלב, ובניגוד ל"איסור מוסיף" שלמעלה, שחל איסור נוסף על האיסור גופו, ואנו אומרים: מתוך שהגרושה אסורה לכהן הדיוט, אסורה היא גם לכהן גדול, אע"פ שבלא זה היא אסורה עליו - כאן ב"איסור כולל" לא נוסף איסור על האיסור גופו, אלא אנו אומרים: מתוך שאסור הוא לאכול ביום הכיפורים דברים המותרים, נאסר הוא גם בחלב. 12) ברייתא בחולין מ. 13) שהרי כל האיסורים הללו אינם על ה"חפצא", אלא על ה"גברא" ומוזהר על כולם כאחד - בשעת שחיטה. 14) שהוא חייב שלש חטאות. 15) לעבודה־זרה, גמרא שם: 16) שיעבוד אותה בגמר זביחה, אלא עובד אותה מיד עם התחלת השחיטה. 17) דברי עולא שם. כי במעשה כל שהוא בבהמה לשם ע"ז נאסרה הבהמה (פ"ח מהלכות ע"ז הלכה א). ואף־על־פי שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו (ראה שם), וקדשים שלו אף הם ממון גבוה - כיון שהוא מתכפר בהם הם נחשבים שלו והוא יכול לאוסרם (גמרא שם, וראה גם רש"י - לח"מ). ולפי מה שכתב רבינו בפ"ב מהלכות שחיטה הלכה כא, שמה שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו הוא משום שאין כוונתו אלא לצערו, אין צריך לטעם הנ"ל, לאסור את הקדשים, שהרי בקדשים לא שייך לומר שהוא מתכוון לצערו (מרכבת המשנה בהלכות ע"ז שם). 18) שני הסימנים = הקנה והווושט. 19) רוב שני הסימנים. ראה משנה חולין כז. "שחט רוב שנים בבהמה, שחיטתו כשרה". וראה שם מ. שאינו חייב משום שחוטי חוץ אם לא שחט אלא סימן אחד.

20) דברי הגמרא שם, שהוא כמחתך בעפר. 21) בפי"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו ואילך, שאינו חייב על שחיטת קדשים בחוץ אלא על הראויים ליקרב על המזבח. 22) זו ששחט בחוץ, בשבת לע"ז. 23) שהעוף מותר בשחיטת רוב סימן אחד (חולין כז.) ואף־על־פי שהכשירו בפנים (=בעזרה) במליקה - לענין "שחוטי חוץ", אינו חייב אלא אם שחטו (זבחים קיא: במשנה). 24) חתוך. 25) שחט אותה. 26) וע"י הכל־שהו נגמרת השחיטה בעוף, ואם היה העוף חולין, מותר הוא באכילה (פ"א מהלכות שחיטה הלכה יא). 27) חולין מ: 28) שבשחיטת הכל־שהו עובר הוא על שחוטי חוץ, על שחיטה לע"ז והוא מחלל את השבת. 29) בשוגג. 30) גם משום שבת וגם משום יוהכ"פ. והיא מחלוקת בברייתא חולין קא: ודין זה הביא רבינו גם להלן פ"ו הלכה ו. 31) בברייתא שם למדו ממה שנאמר (ויקרא כג, ג־כז) "שבת היא", "יום הכיפורים הוא", לחייב על שניהם. אבל לפי מה שפסק רבינו, שאיסור חל על איסור בבת אחת, אין צורך ללימוד זה, ועיין רש"י שם ד"ה שלח. 32) החי, ואם כן היא גם אשת אח וגם אשת איש. 33) משנה ביבמות לג: 34) שהרי היא נאסרת גם על בעלה בזמן נדתה. 35) לאחיו של בעלה, זה שבא עליה באיסור. 36) סנהדרין נד. 37) שם. 38) וגם משום "ואת זכר לא תשכב". 39) כלומר, אותו הזכור שלפני זה בא הוא עליו, אבל אם הביא עליו זכר אחר חייב שתים, ראה להלן פ"ה הלכה ג. 40) ראה להלן שם, כי גופין מחלקין לחייבו שתים. 41) מחלוקת בין ר' ישמעאל ור"ע בכריתות ג., ופסק כר"ע (כסף־משנה). 42) שר"ע דורש שם "לא תשכב", קרי ביה גם "לא תשכיב", ונחשב כאילו בא הוא פעמיים על הזכר הזה בהעלם אחד. 43) אותה הבהמה שבא עליו לפני זה. ראה להלן פ"ה שם. 44) כריתות שם. ולדברי אביי, גם ר' ישמעאל שמחייב שתים אצל הבא על הזכור והביא זכר עליו, מחייב רק אחת אצל הבא על הבהמה והביא בהמה עליו, וראה להלן שם.

ב. יֵשׁ בּוֹעֵל[45] בְּעִילָה אַחַת[46] וְחַיָּב עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה חַטָּאוֹת[47]. כֵּיצַד? יַעֲקֹב[48] שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת מִזִּלְפָּה[49] וּשְׁמָהּ תִּמְנַע, נָשָׂא לָבָן[50] תִּמְנַע[51] וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בַּת וּשְׁמָהּ סֶרַח, וְאֵין לְלָבָן בַּת[52] אֶלָּא רָחֵל לְבַדָּהּ[53], נִמְצָאת סֶרַח בַּת בַּת יַעֲקֹב[54] וַאֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[55] מֵאָבִיהָ[56] הֵן שְׁנֵי אִסּוּרִין הַבָּאִין כְּאַחַת[57]. נִשֵּׂאת סֶרַח לִרְאוּבֵן[58] וְנֶאֱסְרָה[59] עַל שְׁאָר בְּנֵי יַעֲקֹב[60], נוֹסַף בָּהּ[61] אִסּוּר לְיַעֲקֹב וַהֲרֵי הִיא כַּלָּתוֹ[62]. מֵת רְאוּבֵן אוֹ גֵרֵשׁ וְנִשֵּׂאת סֶרַח זוֹ לַאֲחִי יַעֲקֹב מֵאִמּוֹ[63] - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱסְרָה עַל שְׁאָר אֲחֵי יַעֲקֹב[64], נוֹסַף לְיַעֲקֹב בָּהּ[65] אִסּוּר אִשֶּׁת אָחִיו[66]. מֵת אוֹ גֵרֵשׁ[67] וְנִשֵּׂאת סֶרַח זוֹ לְיִשְׁמָעֵאל[68] - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱסְרָה עַל שְׁאָר אֲחֵי יִשְׁמָעֵאל[69], נוֹסַף לְיַעֲקֹב בָּהּ[70] אִסּוּר אִשֶּׁת אֲחִי אָבִיו. מֵת יִשְׁמָעֵאל וְנָפְלָה לְיִבּוּם לִפְנֵי יִצְחָק[71], וְעָבַר יִצְחָק וְיִבְּמָהּ אַף עַל פִּי שֶׁהִיא שְׁנִיָּה לוֹ[72] - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱסְרָה עַל שְׁאָר אֶחָיו[73], נוֹסַף בָּהּ אִסּוּר לְיַעֲקֹב מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָבִיו וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁשְּׁנֵי הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאַחַת[74]. אִם שָׁגַג יַעֲקֹב וּבָא עַל סֶרַח זוֹ כְּשֶׁהִיא נִדָּה[75] בְּחַיֵּי יִצְחָק בַּעְלָהּ[76] וּבְחַיֵּי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב[77] - הֲרֵי זֶה חַיָּב עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה חַטָּאוֹת: מִשּׁוּם בַּת בִּתּוֹ[78], וּמִשּׁוּם אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[79], וּמִשּׁוּם כַּלָּתוֹ[80], וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו[81], וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו[82], וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אָבִיו, וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, וּמִשּׁוּם נִדָּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

45) בשוגג. ומקור הלכה זו בכריתות יד: במשנה ובגמרא. 46) אסורה. 47) משום שמונה שמות. משנה שם. 48) שהוא בעלה של רחל, בתו של לבן. 49) שהיא אשתו השניה, ואינה בתו של לבן. 50) שהוא חותנו של יעקב. 51) שהיא מותרת לו, שהרי זלפה אינה קרובתו. 52) אחרת חוץ מסרח. 53) שעדיין אין על יעקב שום איסור "אחות אשתו", וכשנולדה סרח חלים על יעקב שני האיסורים: "בת בתו" ו"אחות אשתו" בבת אחת, ואילו היתה ללבן עוד בת, לא היתה סרח נאסרת משום בת בתו, כיון שיעקב כבר נאסר באיסור "אחות אשתו" באחותה של רחל, אין איסור "בת בתו" חל עליו, אף כי לגבי סרח באים שני האיסורים כאחד (מרכבת המשנה, וראה לחם־משנה). 54) נכדתו, שהיא בת תמנע, שהיא בתו של יעקב. 55) רחל. 56) לבן. ולא מאמה. 57) שמיד עם לידתה של סרח, חלים על יעקב שני האיסורים כאחד, וכבר אמרנו למעלה, שבבת אחת חל איסור על איסור. 58) בן יעקב, שהיא בת אחותו, ומותרת לו. 59) בנישואין אלו. 60) משום "אשת אחיו". 61) בנישואין אלו. 62) שמתוך שנאסרה על בני יעקב, נאסרה גם על יעקב עצמו, שהרי באיסור מוסיף - חל איסור על איסור, כנ"ל. 63) נקט אחי יעקב מאמו, משום דלהלן, שנשאת לישמעאל ונפלה לייבום לפני יצחק, שאם היתה נשואה לפני זה לאחי יעקב מאביו, הרי היא כלתו של יצחק, ואינה נופלת לפניו לייבום, כמפורש בפ"ו מהלכות יבום וחליצה שערוה פטורה מן החליצה ומן היבום (כסף־משנה), ואפילו אם עבר ויבמה אינה "אשת אב", שהרי אין קידושין תופסין בכלתו. ועוד, שהרי היא אסורה עליהם משום אשת אח, ולא חל עליהם שום איסור אחר. לכן כתב שנישאה לאחי יעקב מאמו, ואם כן אינה אסורה לא על יצחק ולא על אחי יעקב מאביו. 64) משום אשת אח. 65) בנישואין אלו, על האיסורים הקודמים. 66) שאיסור חל על איסור באיסור מוסיף. 67) בעלה, שהוא אח של יעקב. 68) דוד יעקב, שהוא אחי יצחק אביו. 69) באיסור אשת אח. 70) בנישואין אלו. 71) שהוא אביו של יעקב. שמן התורה יש חיוב על יצחק לייבמה, ורק מדרבנן אסרו לייבם בת נכדתו, משום איסור שניות, ראה יבמות כא. כי בת נכדתו היא איסור שניות מדרבנן (פ"א מהלכות אישות הלכה ו, אות יא). ובמשנה שם כ. "איסור מצוה = שניות מדברי סופרים, חולצת ולא מתייבמת". 72) ותופסין קידושין באיסור דרבנן. 73) של יעקב מאביו, משום אשת אב. 74) וחלים שניהם בבת אחת על האיסורים הקודמים, ששניהם מוסיפים עליהם, ובאיסור מוסיף אמרינן איסור חל על איסור. 75) ומתוך שנאסרה על בעלה יצחק, נאסרה גם על יעקב,

כמבואר למעלה הלכה א. 76) אבל לאחר מיתתו, אינו חייב משום אשת איש. 77) שהיא אחות סרח, אבל לאחר מותה של רחל אינו חייב משום איסור אחות אשתו, שאיסור אחות אשתו אינו אלא בחיי אשתו (ויקרא יח, יח). 78) סרח בת תמנע בת יעקב. 79) שהיא בתו של לבן, והיא אחות רחל אשת יעקב. 80) אשת בנו ראובן, שאסורה עליו גם לאחר מות בנו או לאחר שגירשה (פ"ב מהלכות איסורי ביאה הלכה א). 81) שהרי נישאה לאחיו מאמו, ועיין שם הלכה ב. 82) שהרי נישאה לישמעאל.

ג. כָּל אֵלּוּ שֶׁתֵּאָסֵר זוֹ הָעֲרָוָה עֲלֵיהֶן בְּאִסּוּר מוֹסִיף, צָרִיךְ שֶׁיִּהוּ הָאֲנָשִׁים הָאַחֵרִים מְצוּיִין בָּעוֹלָם[83] כְּדֵי שֶׁתֵּאָסֵר עֲלֵיהֶן, וּמִתּוֹךְ שֶׁתֵּאָסֵר עֲלֵיהֶן יִתּוֹסֵף אִסּוּר אַחֵר לָזֶה; אֲבָל אִם אֵינָן מְצוּיִין - אֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְאִלּוּ הָיָה לָזֶה בָּנִים אוֹ אַחִים הָיְתָה נֶאֱסֶרֶת עֲלֵיהֶן - יִתּוֹסֵף אִסּוּר לַזָּקֵן[84], שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם עַתָּה לֹא בֵּן וְלֹא אָח. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

83) כך נלמד מהגמרא בכריתות שם, שאמרו "מודה ר' יוסי באיסור מוסיף, מאי איסור מוסיף איכא הכא? דאיכא ברא לסבא, מיגו דאיתוסף איסורא לגבי בריה, איתוסף איסורא לגבי דידיה". הרי שדווקא אם יש לו לאביו בן, הרי זה איסור מוסיף (כסף־משנה). 84) לזה שהיא אסורה עליו מקודם באיסור אחר.

ד. מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שָׁלֹשׁ נָשִׁים, וּבָא עַל אִמָּהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן, שֶׁהִיא אֵם אִמָּהּ שֶׁל שְׁנִיָּה, שֶׁהִיא אֵם אָבִיהָ שֶׁל שְׁלִישִׁית[85], אַף עַל פִּי שֶׁזְּקֵנָה זוֹ הִיא חֲמוֹתוֹ וְאֵם חֲמוֹתוֹ וְאֵם חָמִיו וּשְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת הֵן[86] וְאִסּוּר בַּת־ אַחַת הִיא[87] - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[88]. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּאִשָּׁה וּבִתָּהּ: וּבַת בְּנָהּ וּבַת בִּתָּהּ שַׁאֲרָה הֵנָּה זִמָּה הִיא - הַכָּתוּב עָשָׂה שְׁלֹשָׁה גּוּפִין כְּגוּף אֶחָד[89], לְפִיכָךְ יֵחָשְׁבוּ הַשְּׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת כְּשֵׁם אֶחָד[90].

85) כגון שנשא את לאה ונשא גם את בתה של רחל אחותה של לאה, וגם את בת בנו של לבן, שהוא אחיהן של לאה ורחל, ושגג ובא על אשת לבן (אחר מותו) שהיא אמם של לאה ורחל אחיהן. 86) ג' איסורים הם. 87) כגון שקידש את שלשתן בבת אחת על־ידי שליח. 88) משנה בכריתות יד: "ר' יוחנן בן נורי אומר, הבא על חמותו, חייב עליה משום חמותו ואם חמותו ואם חמיו. אמרו לו, שלשתן שם אחד הן". 89) כלומר, התחיל בשלש נשים, וסיים בלשון יחיד "זימה היא", להורות כי לפעמים אינו חייב על שלש אלו אלא חטאת אחת, כגון שבא על אשה אחת שישנם עליה שלשה לאווין אלו (שם טו. דברי ר' אבהו בשם ר' יוחנן). 90) וזהו מה שאמרו (שם) במשנה "אמרו לו, שלשתן שם אחד הן".

ה. אֲבָל הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ, שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו וְהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת[91]; שֶׁנֶּאֱמַר: עֶרְוַת אֲחוֹתוֹ גִּלָּה - חַיָּב עַל אֲחוֹתוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ וַאֲחוֹת אָבִיו[92]. וְהֵיאַךְ תִּהְיֶה זֹאת? כְּגוֹן שֶׁבָּא עַל אִמּוֹ וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה שְׁתֵּי בָּנוֹת, וּבָעַל אַחַת מִבְּנוֹתָיו וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן; כְּשֶׁיָּבוֹא הַמַּמְזֵר הַזֶּה עַל הַבַּת הַשֵּׁנִית, שֶׁהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ הַמַּמְזֶרֶת, שֶׁהִיא אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו, שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו מֵאִמּוֹ - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[93].

91) משנה וגמרא שם טו. 92) שהענין הזה של "ערות אחותו גילה" נכפל בפסוק (שם) כדי להורות שהוא חייב על כל שם ושם. 93) אם עשה מעשה אחד שחייב עליו משום שמות הרבה, שחייב על כל שם ושם, ראה למעלה הלכה א.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר דין הבא על ערוה אחת בביאות הרבה בהעלם אחד או על עריות הרבה.

א. הַבָּא עַל עֶרְוָה[2] בִּיאוֹת הַרְבֵּה[3] בְּהֶעְלֵם אַחַת[4], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בֵּין בְּעִילָה וּבְעִילָה יָמִים הַרְבֵּה[5], הוֹאִיל וְלֹא נוֹדַע לוֹ בֵּינְתַּיִם[6] וַהֲרֵי הִיא גּוּף אֶחָד[7] - הֲרֵי הַכֹּל שְׁגָגָה אַחַת וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[8]. אֲבָל אִם שָׁגַג בָּהּ וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ, וְחָזַר וְשָׁגַג בָּהּ עַצְמָהּ וּבְעָלָהּ וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ, וְחָזַר וְשָׁגַג בָּהּ עַצְמָהּ וּבְעָלָהּ - חַיָּב עַל כָּל בְּעִילָה וּבְעִילָה[9]; שֶׁהַיְדִיעוֹת מְחַלְּקוֹת הַשְּׁגָגוֹת[10].

2) אחת הנשים האסורות עליו באיסור עריות המנויות בפרשת אחרי מות, ופורטו למעלה (פ"א ה"ד). 3) בא עליה וחזר ובא עליה על אותה הערוה עצמה כמה פעמים. 4) כן הוא "אחד", בכת"י תימן ובדפוס רומי (וכן צריך להיות להלן בכל הפרק). והיינו שנעלם ממנו כל הזמן כי אשה זו אסורה עליו. 5) להלן פ"ז ה"ב לענין שבת (אם ידע עיקר דין שבת, ושכח בכמה שבתות, שהם שבת בהעלם אחת) ולהלן ה"ה לענין נדה (אם שגג ובא על נדה אחת כמה פעמים בזמנים שונים של נדות, כגון שבא עליה וטהרה מנדתה וטבלה, וחזרה וראתה ובא עליה פעם שניה באותה שגגה עצמה, בהעלם אחד) כתב רבינו כי ימים מחלקים את השגגה האחת לחייבו כמה חטאות. והיינו מפני שיש ימי היתר בין פעולה אחת של איסור לבין פעולה שניה, אבל כאן שאין ימי היתר מפסיקים בין ביאה לביאה — הכל שגגה אחת, וראה להלן פ"ו ה"א, ובכריתות יז, א. 6) בין ביאה אחת לשניה, וכל הבעילות האסורות נעשו בהעלם אחד. 7) וראה להלן ה"ג, כי גופים מחלקים את ההעלמה האחת לחייבו בכמה חטאות. 8) כריתות טו, א. מחלוקת רבי אליעזר וחכמים, ופסק רבינו כחכמים. 9) קרבן חטאת. 10) כלומר, הידיעות שבין בעילה אחת לשניה מחלקות השגגות, שלא יחשבו כשגגה אחת, וחייב על כל ידיעה וידיעה. ראה להלן פ"ו ה"א וה"ט, ומקור דבר זה בשבת עא, ב - ובכריתות יז, ב - במשנה: "אם אכל חלב וחלב וכו' אם היתה ידיעה בינתיים וכו' מביא חטאת על כל אחת ואחת וכו'".

ב. הַבָּא עַל הָעֲרָוָה בִּיאוֹת הַרְבֵּה בְּהֶעְלֵם אַחַת, וְזוֹ הַנִּבְעֶלֶת הָיְתָה לָהּ יְדִיעָה בֵּין כָּל בִּיאָה וּבִיאָה[11],

1 שֶׁנִּמְצְאוּ הַבִּיאוֹת אֶצְלָהּ בְּהַעֲלָמוֹת הַרְבֵּה - הוּא
2 מֵבִיא חַטָּאת אַחַת, וְהִיא מְבִיאָה חַטָּאת עַל כָּל בִּיאָה
3 וּבִיאָה[12]. הוּא הָיוּ לוֹ יְדִיעוֹת בֵּינְתַּיִם[13], וְהִיא בְּהֶעְלֵם
4 אַחַת - הוּא מֵבִיא חַטָּאוֹת הַרְבֵּה[14], וְהִיא מְבִיאָה
5 חַטָּאת אַחַת[15].

11) כגון שבשעת ביאה נעלם ממנה שזה אסור, ואחר הביאה נודע לה, ושוב שכחה, ושוב נודע לה, וחזר הדבר כמה וכמה פעמים, ולו לא נודע עד לאחר כל הביאות. 12) תוספתא, כריתות פ"א (הובאה בכריתות, שם). 13) שנודע לו בין ביאה לביאה כי בעל באיסור, ובשעת הביאות שכח שדבר זה אסור. 14) על כל ביאה וביאה. 15) תוספתא, שם.

6 ג. הַבָּא עַל עֲרָיוֹת הַרְבֵּה[16] בְּהֶעְלֵם אַחַת[17], אַף עַל פִּי
7 שֶׁכֻּלָּן מִשֵּׁם אֶחָד[18], הוֹאִיל וְהֵן גּוּפִים מֻחְלָקִים[19] - חַיָּב
8 עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[20]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁבָּעַל חָמֵשׁ נָשִׁיו
9 נִדּוֹת אוֹ שֶׁבָּא עַל חָמֵשׁ אַחְיוֹתָיו אוֹ עַל חָמֵשׁ בְּנוֹתָיו
10 בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיָּב עַל כָּל גּוּף וָגוּף. מִכָּאן[21] אַתָּה
11 לָמֵד, שֶׁזֶּה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים[22]: הַבָּא עַל הַזְּכוּר וְהֵבִיא
12 זְכוּר עָלָיו בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיָּב חַטָּאת אַחַת[23], בַּמֶּה
13 דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה אוֹתוֹ הַזְּכוּר עַצְמוֹ[24]; אֲבָל
14 אִם הָיָה זְכוּר אַחֵר, בֵּין שֶׁבָּא עַל שְׁנֵיהֶם[25] בֵּין שֶׁבָּא עַל
15 זֶה[26] וְהֵבִיא זֶה עָלָיו[27] - חַיָּב עַל כָּל גּוּף וָגוּף[28]. וְהוּא
16 הַדִּין בְּבָא עַל הַבְּהֵמָה וְהֵבִיא בְּהֵמָה עָלָיו[29].

16) בא בשוגג על כמה נשים האסורות עליו. 17) שנעלם ממנו שדבר זה אסור במשך כל זמן הביאות האלו, ולא נודע לו בין ביאה לביאה. 18) כלומר, משום איסור אחד. 19) מכיון שהביאות הללו לא היו בגוף אחד אלא בכמה גופים. 20) על כל גוף וגוף חייב קרבן חטאת מיוחד, משנה כריתות טו, א: "הבא על חמש נשיו נדות בהעלם אחת, שהוא חייב על כל אחת ואחת", ובגמרא שם, נאמר הטעם: "הואיל והן גופים מוחלקים". וכ"ש אם היו הנשים הללו אסורות כל אחת משום איסור אחר, שהרי אפילו במעשה אחד אם יש בו כמה שמות, חייב כמה חטאות על כל שם ושם, ראה למעלה פ"ד ה"א. 21) שאנו מחלקים באיסור אחד בין כמה גופים, שחייב כמה חטאות, לבין גוף אחד שחייב חטאת אחת על כמה ביאות, ראה למעלה ה"א. 22) כריתות ג, א. וסנהדרין נד, ב. דברי רבי עקיבא. 23) ראה למעלה פ"ד ה"א. 24) כלומר, הזכר שבא עליו מקודם, אותו הזכר עצמו הביא אחר־כך עליו. 25) שני זכרים. 26) על זכר אחד. 27) זכר אחר. 28) כן הוא ב"ירושלמי" סנהדרין פ"ז ה"ט, ובבלי כריתות שם, אבל מהבבלי סנהדרין שם נשמע לכאורה לרבי ישמעאל כי אף בשני גופים חייב אחת, וראה ב'אור שמח' כאן, וב'מעשה רוקח' פ"ד ה"א, מה שכתבו בזה. 29) שמה שאנו אומרים כי הבא על בהמה והביא בהמה עליו בהעלם אחד שאינו חייב אלא חטאת אחת (ראה למעלה פ"ד שם), שאין זה אלא אותה הבהמה שבא עליה לפני זה, אותה הבהמה עצמה הביא עליו לאחר מכן, אבל בבהמה אחרת – חייב שתי חטאות, משום שהם שני גופים.

17 ד. הָאִשָּׁה שֶׁהֵבִיאָה עָלֶיהָ בְּהֵמוֹת הַרְבֵּה בְּהֶעְלֵם
18 אַחַת - חַיֶּבֶת חַטָּאת עַל כָּל בְּהֵמָה וּבְהֵמָה[30], שֶׁהֲרֵי
19 גּוּפִין מֻחְלָקִין; וַהֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁנִּבְעֲלָה לַאֲנָשִׁים הַרְבֵּה
20 בְּהֶעְלֵם אֶחָד, שֶׁהִיא חַיֶּבֶת חַטָּאת עַל כָּל אִישׁ
21 וָאִישׁ[31].

30) נלמד ממה שכתב קודם ה"ג (כסף־משנה), ואף אם הביאה את הבהמה הזאת עליה כמה פעמים, אינה חייב על בהמה אחת כי־אם חטאת אחת, ועל עוד אחרת חטאת שניה. 31) ראה להלן ה"ה.

22 ה. הָאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם, וְשָׁמְעָה[32]
23 שֶׁמֵּת אוֹ שֶׁבָּאוּ עֵדִים שֶׁמֵּת, וְנִשֵּׂאת, בֵּין עַל פִּי
24 עַצְמָהּ[33] בֵּין עַל פִּי בֵּית דִּין[34], וְנוֹדַע שֶׁבַּעְלָהּ קַיָּם -
25 חַיֶּבֶת קָרְבָּן[35] אֶחָד[36]. וְאִם נִשֵּׂאת לַאֲנָשִׁים הַרְבֵּה[37] אוֹ
26 שֶׁזִּנְּתָה עִם אֲנָשִׁים הַרְבֵּה[38] - חַיֶּבֶת חַטָּאת עַל כָּל
27 אִישׁ וָאִישׁ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן גּוּפִים מֻחְלָקִין, וְאַף עַל פִּי
28 שֶׁהַכֹּל בִּשְׁגָגָה[39] אַחַת. הַבָּא עַל הַנִּדָּה בִּשְׁגָגָה,
29 וְטָהֲרָה מִנִּדָּתָהּ וְטָבְלָה, וְחָזְרָה וְרָאֲתָהּ נִדָּה, וּבָא
30 עָלֶיהָ פַּעַם שְׁנִיָּה בְּאוֹתָהּ שְׁגָגָה עַצְמָהּ[40] - חַיָּב עַל
31 כָּל פַּעַם וָפַעַם[41], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם אַחַת[42]
32 וְהוּא גּוּף אֶחָד[43]; שֶׁזְּמַן נִדּוּת זֶה חוּץ מִזְּמַן נִדּוּת
33 הַשֵּׁנִית[44], וַהֲרֵי הֵן כִּשְׁתֵּי נָשִׁים נִדּוֹת[45].

32) מעד אחד, או מעבד ושפחה וגוי המסיח לפי תומו, ואע"פ שאין דבר שבערוה פחות משנים – הקילו רבנן בדבר זה להאמין לכל אלו, משום שדבר העשוי להתגלות הוא ואינם חשודים לשקר בו, ועוד שלא תשארנה בנות ישראל עגונות (פי"ב מהל' גירושין הט"ו, ופי"ג הכ"ט). 33) זה מוסב על "באו עדים שמת ונישאת", שאפשר לה להנשא אפילו בלא הוראת בית־דין (ראה רש"י יבמות פז: ד"ה ניסת שלא ברשות ב"ד). 34) זה מוסב על "שמעה שמת", וכגון שהעיד לפניהם עד אחד או עבד ושפחה וגוי המסיח לפי תומו, שכל ההיתר הוא על־פי בית־דין. 35) משנה, יבמות פז, ב: "האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובאו ואמרו לה מת בעלך וכו', ניסת שלא ע"פ ב"ד, תצא וחייבת בקרבן". ומה שאמרו שם במשנה: "ניסת על־פי בית־דין תצא ופטורה מן הקרבן" – נדחה מן ההלכה, שכן אמרו זעירי ורבא (שם צב.) שאין זו הוראה כלל, אלא טעות היא, וראה להלן פי"ד ה"ג, ובמה שכתבנו שם. 36) מחלוקת רבי אליעזר וחכמים (שם צב. לענין הורוה בית־דין להנשא והלכה וקלקלה, כגון אלמנה לכהן גדול וכו', והוא־הדין, לפי ההלכה, בנישאת על־פי בית־דין שחייבת בקרבן) ופסק כחכמים, שחייבת קרבן אחד על כל הביאות שבא עליה בעלה השני, הואיל ולא נודע לה בינתיים שבעלה הראשון חי, וראה רש"י שם. 37) שם: "מודים חכמים לרבי אליעזר, שאם נשאת לחמשה בני אדם שחייבת קרבן על כל איש ואיש, הואיל והם גופים מוחלקים". 38) משנה, שם פז, ב: "הורוה ב"ד לינשא, והלכה וקלקלה - חייבת בקרבן", ובגמרא שם צב, א - "מאי

קלקלה, ר"א אומר זינתה (= כלומר בלי קידושין), ורבי יוחנן אומר אלמנה לכ"ג, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט", אבל זינתה פטורה מן הקרבן, שטוענת לב"ד: אתם עשיתם אותי לפנויה. וכל זה אינו לפי דעת המשנה שנישאת על־פי ב"ד פטורה מן הקרבן, אבל לפי ההלכה שגם נישאת חייבת קרבן, כל־שכן שזינתה, חייבת בקרבן (ועי' 'מאירי' שם פז:). 39) כגון שחשב שהיא טהורה, או ששכח שהנדה אסורה. 40) בהעלם אחד, שלא נודע לו כל הזמן שהיא נדה, וכגון שהיא לא סיפרה לו כל הדבר שהיא נדה וטבלה ושוב פרסה נדה, או שלא נודע לו כל הזמן שהנדה אסורה. 41) חטאת אחת על כל עת נדתה (דברי רבא, כריתות יז.). 42) כלומר, שהוא בעל את הנדה בכל הפעמים בהעלם אחד. 43) כלומר, האיסור הוא גוף אחד, שהרי בעל אותה אשה כמה פעמים ולא בעל כמה נדות, ובהעלם אחד וגוף אחד, היה מן הדין שלא לחייב אלא חטאת אחת בלבד. 44) כלומר, שעת נדתה הראשונה אינו בעת נדתה השניה. וזה כאילו שכח בכמה שבתות שהן שבת ועשה בהן מלאכה בהעלם אחד, שהימים שבין שתי השבתות מחלקים לחייבו בכמה חטאות (ראה להלן פ"ז ה"ב) – כמו כן גם הטבילות שבין עת נדתה האחת לבין עת נדתה השניה, נחשבות כמו הימים שבין השבתות. 45) שהבא עליהן בהעלם אחד, חייב שתי חטאות, ראה למעלה ה"ג וה"א.

1 **ו. הַבָּא עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת וֶסְתָּהּ[46] וְרָאַתָה דָּם**
2 **בִּשְׁעַת הַתַּשְׁמִישׁ[47] - הֲרֵי אֵלּוּ[48] פְּטוּרִין מִקָּרְבַּן**
3 **חַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה כְּאָנוּס הוּא וְלֹא שׁוֹגֵג[49]. שֶׁהַשּׁוֹגֵג[50]**
4 **הָיָה לוֹ לִבְדֹּק וּלְדַקְדֵּק, וְאִלּוּ בָּדַק יָפֶה יָפֶה וְדִקְדֵּק**
5 **בִּשְׁאֵלוֹת - לֹא הָיָה בָּא לִידֵי שְׁגָגָה, וּלְפִי שֶׁלֹּא טָרַח**
6 **בִּדְרִישָׁה וּבַחֲקִירָה וְאַחַר כָּךְ יַעֲשֶׂה צָרִיךְ כַּפָּרָה; אֲבָל**
7 **זֶה - מַה לּוֹ לַעֲשׂוֹת? הֲרֵי טְהוֹרָה הָיְתָה וְשֶׁלֹּא בִּשְׁעַת**
8 **וֶסְתָּהּ בָּעַל. אֵין זֶה אֶלָּא אוֹנֵס. וּלְפִיכָךְ[51], בֵּין שֶׁנִּמְצָא**
9 **דָּם עַל עֵד שֶׁלָּהּ[52] בֵּין שֶׁנִּמְצָא עַל עֵד שֶׁלּוֹ[53] -**
10 **פְּטוּרִין[54]. אֲבָל אִם עָבַר וּבָא עָלֶיהָ סָמוּךְ לַוֶּסֶת[55],**
11 **וְדָמָה שֶׁיִּבְעַל וְיִפְרֹשׁ קֹדֶם שֶׁתִּרְאֶה דָּם, וְרָאַתָה בִּשְׁעַת**
12 **הַתַּשְׁמִישׁ - חַיָּבִין בְּקָרְבָּן, שֶׁזּוֹ הִיא שְׁגָגָה[56]. לְפִיכָךְ[57],**
13 **אִם נִמְצָא דָם עַל עֵד שֶׁלּוֹ[58] - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִים[59] וְחַיָּבִין**
14 **בְּקָרְבָּן[60]. נִמְצָא[61] עַל עֵד שֶׁלָּהּ: אִם קִנְחָה עַצְמָהּ מִיָּד**
15 **כְּשֶׁפֵּרֵשׁ הַבַּעַל וְלֹא שָׁהֲתָה[62] - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִים וְחַיָּבִין**
16 **בְּקָרְבָּן[63]; וְאִם שָׁהֲתָה[64] כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לְתַחַת הַכַּר**
17 **אוֹ לְתַחַת הַכֶּסֶת וְתִטֹּל עֵד לִבְדֹּק בּוֹ וְאַחַר כָּךְ קִנְחָה**
18 **עַצְמָהּ - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים בְּסָפֵק[65] וּפְטוּרִין מִקָּרְבָּן[66];**
19 **וְאִם שָׁהֲתָה כְּדֵי שֶׁתֵּרֵד מִן הַמִּטָּה וְתָדִיחַ אֶת פָּנֶיהָ[67]**
20 **וְאַחַר כָּךְ קִנְחָה עַצְמָהּ[68] וְנִמְצָא דָם[69] - בַּעְלָהּ טָהוֹר[70].**

46) קביעותה לראות דם. 47) והרי נכשל ובא על נדה. 48) שניהם הבעל ואשתו. 49) שבועות יח, א. 50) שמחויב קרבן. וכגון שבא על אשתו נדה וחשבה שהיא טהורה, ראה למעלה פ"ב ה"ח. 51) כלומר, כיון שזה אונס. 52) המטלית שהיא מקנחת עצמה אחר התשמיש. 53) המטלית שהוא מקנח עצמו אחר התשמיש. כי דרך איש ואשה לבדוק עצמם אחר התשמיש: הוא קינח עצמו במטלית שלו, והיא במטלית שלה (פ"ד מהל' איסורי ביאה הי"ד־טו). וראה להלן בהמשך ההלכה, לענין בא עליה סמוך לוסת, שלפעמים יש הבדל בין אם נמצא הדם על שלה, לבין אם נמצא הדם על שלו. 54) אף כי ודאי בעל נדה, פטורים מטעם הנ"ל שזה אונס גמור, ואין חיוב חטאת אלא על השוגג. 55) שאסור לבוא עליה בעונה הסמוכה לוסתה, שמא תראה דם בשעת תשמיש (הל' איסורי ביאה שם הי"ב, ועיי"ש כמה הוא זמן עונה). 56) כלומר, אין זה מזיד, שהרי לא התכוון לבעול בעת שהיא נדה. וגם אין זה אונס, כי לא היה לו לבעול סמוך לוסת, אלא שוגג הוא, וראה למעלה פ"ב ה"ט בדין אומן. 57) כיון שזהו שוגג, וחייבים חטאת. 58) שהוא קינח בו אחר התשמיש. 59) שבעת ימים, היא משום טומאת נדתה, והוא משום שהבועל נדה כנדה, כמו שנאמר (ויקרא טו, כד) "ותהי נדתה עליו וטמא שבעת ימים". 60) חטאת כל אחד מהם, משנה נדה יד, א. לפי מה שביארו בשבועות יח, א - שמשנה זו עוסקת בבא עליה סמוך לווסתה. ואף־על־פי שקינח זמן רב אחרי התשמיש – כיון שנמצא על שלו, בוודאי ממנה הוא שראתה בשעת תשמיש. ועי' רש"י שם. 61) הדם. 62) כלום, אלא קינחה עצמה מיד סמוך לפרישתו. 63) משנה, שם: "נמצא על שלה אותיום (=תיכף) טמאין וחייבין קרבן", שגם כאן ברור הדבר שראתה דם בשעת התשמיש. 64) מזמן פרישתו של הבעל, ועד שקינחה את עמצה. 65) טומאת שבעה. שיתכן כי הדם בא לאחר התשמיש, ברייתא שם, ב. ומפרש רב חסדא (שם) כי גם במשנה הביאור כך. 66) מן החטאת (שם). ומשום שאין חטאת בהמה באה על הספק (ראה פ"ז מהל' פסולי המוקדשין ה"י), אבל הם חייבים בקרבן אשם תלוי (גמרא, שם טו.). 67) "כוונת פניה, הוא לשון נקיה" (רבינו בפיה"מ, נדה שם). כלומר, פניה של מטה, אותו המקום (ראה רש"י, שם). 68) כלומר, ששהתה זמן שאפשר בו לרדת מן המיטה וכן לקנח את עצמה. ורק לאחר משך זמן זה קינחה עצמה. 69) על המטלית שקינחה בה. 70) שאנו תולין כי הדם הזה בא לאחר גמר התשמיש, ואילו בשעת התשמיש לא היתה נדה כלל (משנה, נדה שם, מחלוקת רבי עקיבא וחכמים, ופסק כחכמים).

21 **ז. מִי שֶׁעָבַר וּבָעַל סָמוּךְ לַוֶּסֶת[71] עַל דַּעַת שֶׁתִּקְדֹּם**
22 **בִּיאָתוֹ לִרְאִיַּת הַדָּם, וְהִרְגִּישָׁה הָאִשָּׁה שֶׁנִּטְמֵאת**
23 **בִּשְׁעַת הַתַּשְׁמִישׁ וְאָמְרָה לוֹ נִטְמֵאתִי - הֲרֵי זֶה לֹא**
24 **יִפְרֹשׁ כְּשֶׁהוּא מִתְקַשֶּׁה[72], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת**
25 **אִסּוּרֵי בִּיאָה[73]. וְאִם לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִפְרֹשׁ מִיָּד וּפֵרֵשׁ**
26 **כְּשֶׁהוּא מִתְקַשֶּׁה - חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת[74]: אַחַת עַל**
27 **כְּנִיסָתוֹ, שֶׁהֲרֵי בָּעַל נִדָּה[75], וְאַחַת עַל יְצִיאָתוֹ[76],**
28 **שֶׁיְּצִיאָתוֹ הֲנָאָה לוֹ כְּבִיאָתוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[77]**
29 **כְּשֶׁיָּדַע שֶׁאָסוּר לִבְעֹל בִּשְׁעַת הַוֶּסֶת וְדִמָּה שֶׁתִּקְדֹּם**
30 **בְּעִילָתוֹ לִרְאִיָּתָהּ, וְלֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִפְרֹשׁ מִיָּד,**
31 **שֶׁנִּמְצָאוּ לוֹ שְׁתֵּי הֶעְלֵמוֹת[78] בִּשְׁתֵּי הַבְּעִילוֹת[79]; אֲבָל**
32 **אִם לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִבְעֹל בִּשְׁעַת הַוֶּסֶת[80], וְלֹא יָדַע**
33 **שֶׁאָסוּר לִפְרֹשׁ מִן הַטֻּמְאָה מִיָּד, אַף עַל פִּי שֶׁפֵּרֵשׁ**
34 **מִיָּד וְהוּא מִתְקַשֶּׁה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[81];**

מִפְּנֵי שֶׁכְּנִיסָתוֹ וִיצִיאָתוֹ, שֶׁהֵן כִּשְׁתֵּי בְּעִילוֹת, בִּשְׁגֻגָה אַחַת הֵן, וּבְהֶעְלֵם אַחַת עָשָׂה הַכֹּל[82]. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁאָר הָעֲרָיוֹת[83], שֶׁאִם שָׁגַג וּבָא עַל הָעֶרְוָה עַל דַּעַת שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת, וְנוֹדַע לוֹ שֶׁהִיא עֶרְוָה וְהוּא בְּתוֹךְ הַתַּשְׁמִישׁ - לֹא יִפְרֹשׁ מִיָּד, שֶׁיְּצִיאָתוֹ הֲנָאָה לוֹ כְּבִיאָתוֹ. וְאִם לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִפְרֹשׁ מִיָּד וּפֵרֵשׁ וְהוּא מִתְקַשֶּׁה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[84], שֶׁהַכֹּל שְׁגֻגָה אַחַת הִיא.

71) נקט כן כדי לחייבו גם על הכניסה כדלהלן, ואילו שלא בשעת וסתה פטור על הכניסה (למעלה ה"ו). 72) כשהאבר עדיין חי. 73) פ"ד הי"א. 74) משנה, שבועות יד, ב: "היה משמש עם הטהורה, ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד - חייב, מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו", ובגמרא שם יז, ב: "איתמר, אביי וכו' חייב שתיים". 75) בשוגג. 76) שפירש באבר חי, ופרישה זו נחשבת לו כביאה בפני עצמה. 77) שם יח, א - בגמרא. 78) לפי שענין שגגת הכניסה אינו מענין שגגת הפרישה. שהרי שגגת הכניסה, לאו במותר ואסור היתה השגגה, כמו שהיתה שגגת הפרישה, אלא ביכול לבעול לפני זיבת הדם ובאינו יכול, ולעולם יודע הוא שהוא מוזהר שלא לבעול סמוך לוסתה, וכיון שענין שגגת הכניסה אינו מענין שגגת הפרישה, אינו שייך לדין של אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד שהוא חייב חטאת אחת (ר"י מיגש, שבועות שם). ורש"י פירש שם, שהן שתי העלמות לפי שישנה ידיעה באמצע. 79) בכניסה וביציאה, שהן כשתי בעילות נפרדות. 80) ואמרה לו באמצע התשמיש: נטמאתי. 81) (שבועות, שם). 82) ששתי השגגות בענין אחד הם, שהוא במותר ואסור שבבעילת הנדה (ר"י מיגש, שם), ולפירוש רש"י שם הטעם, משום שאין כאן ידיעת החטא, כי הוא סבור שהוא אנוס ולא עשה חטא, מכיון שאינו יודע שאסור לבעול סמוך לווסת, ונחשב הכל להעלמה אחת. 83) פשוט הוא (כסף־משנה). 84) בהיתר ואיסור הביאה, ואע"פ שיש כאן ידיעה בינתיים, בין הכניסה לבין היציאה (וראה למעלה ה"א, כי הידיעות מחלקות השגגות) וצריך להתחייב שתי חטאות, גם על הכניסה וגם על היציאה — מכיון ששגגת הכניסה גרמה לשגגת היציאה, אין הידיעה מחלקת ואינו חייב אלא חטאת אחת ('אור שמח'. וראה ב'הר המוריה' ובהגהות הגרע"א בשם סדרי טהרה).

יום שלישי ט"ז אייר ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר שדין שגגת המאכלות כדין שגגת הבעילות, ואם האיסורין מצטרפין לקרבן.

א. דִּין שִׁגְגַת הַמַּאֲכָלוֹת[2] כְּדִין שִׁגְגַת הַבְּעִילוֹת[3]. לְפִיכָךְ, אִם אָכַל אֲכִילוֹת הַרְבֵּה מִשֵּׁם אֶחָד בְּהֶעְלֵם אַחַת[4], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶן יָמִים רַבִּים - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[5]. כֵּיצַד? אָכַל חֵלֶב הַיּוֹם וְאָכַל חֵלֶב לְמָחָר וְחֵלֶב לְמָחָר[6] בְּהֶעְלֵם אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בִּשְׁלֹשָׁה תַּמְחוּיִין[7] - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. אֲבָל אִם אָכַל כְּזַיִת חֵלֶב וְנוֹדַע לוֹ, וְחָזַר וְאָכַל כְּזַיִת חֵלֶב וְנוֹדַע לוֹ - חַיָּב עַל כָּל אֲכִילָה וַאֲכִילָה; שֶׁהַיְדִיעוֹת מְחַלְּקוֹת הַשְּׁגֻגוֹת[8]. אָכַל כַּחֲצִי זַיִת חֵלֶב[9] וְחָזַר וְאָכַל כַּחֲצִי זַיִת חֵלֶב בְּהֶעְלֵם אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שְׁנֵי תַּמְחוּיִין[10] וְאַף עַל פִּי שֶׁהִפְסִיק בֵּינֵיהֶן[11] - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין וּמֵבִיא חַטָּאת; שֶׁאֵין הַתַּמְחוּיִין מְחַלְּקִין[12]. וְהוּא שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה בֵּינֵיהֶן[13] יוֹתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים[14], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת. שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמִּצְטָרֵף הַשִּׁעוּר[15] לְמֵזִיד לְמַלְקוּת, כָּךְ מִצְטָרֵף הַשִּׁעוּר לְשׁוֹגֵג לְקָרְבָּן[16].

2) האסורים. 3) ברור הוא, מדברי המשנה כריתות יא: 4) כלומר, אם אכל דבר איסור כמה פעמים, ונעלם ממנו במשך כל הזמן (מהתחלת האכילה הראשונה עד סוף האכילה האחרונה) כי דבר זה אסור באכילה. 5) על כל האכילות, כי לעניין האכילות אין הימים מחלקים, כי אם הידיעות מחלקות וכל זמן שלא נודע לו ביניהם אינו חייב אלא אחת. 6) כלומר, למחר של המחר, שהוא יומיים אחרי האכילה הראשונה. 7) נתבשלו בשלוש קערות, בשינוי מלאכת בישולם. וראה להלן פרק ט הלכה ט כי התמחויין מחלקים במעילה, אבל לעניין חיוב כריתות פסק כרבי עקיבא (כריתות טו:) כי אין התמחויין מחלקים את ההעלם בין להקל ובין להחמיר, שאינו חייב חטאת על כל תמחוי ותמחוי, אף כי רבי יהושע שהוא רבו של רבי עקיבא סובר כי התמחויין מחלקין, פסק כרבי עקיבא שהשיב לרבי יהושע במשנה (שם), ובגמרא נסתפקו אם קיבל רבי יהושע תשובת רבי עקיבא או לא קיבל, וכיוון שרבי עקיבא הוא וודאי ורבי יהושע הוא ספק - אין ספק מוציא מידי וודאי. 8) במשנה: "אם אכל חלב וחלב וכו' אם הייתה ידיעה בינתיים וכו' מביא חטאת על כל אחת ואחת". 9) כי שיעור אכילת חלב לעניין כרת ומלקות במזיד, וחטאת בשוגג - הוא בכזית. 10) בשתי קערות ושנתבשל חצי זית זה בשינוי מלאכת הבישול מאשר חצי הזית השני - אין אומרים התמחויין מחלקים, אלא שני החצאי זיתים מצטרפים. 11) שאכלם בנפרד ובהפסקה ביניהם. 12) בין להקל ובין להחמיר וכרבי עקיבא. 13) אין הכוונה שלא ישהה מסוף אכילת חצי זית ראשון להתחלת אכילת חצי זית שני, אלא מתחילת אכילת החצי זית הראשון עד סוף אכילת החצי זית השני. וכן מצאנו בגמרא ברכות יב: "כל השנה כולה אדם מתפלל וכו' חוץ מעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכיפורים", הרי ש"בין", הוא מתחילת ראש השנה עד סוף יום הכיפורים, שהרי בלעדי ראש השנה ויום הכיפורים אין עשרה ימים. 14) כחכמים במשנה כריתות יב: האומרים עד שישהה מתחילה ועד סוף כדי אכילת פרס ופסק גם כר' יוחנן בן ברוקא עירובין פג. כי שיעור אכילת פרס הוא כדי אכילת שלוש בצים. 15) לכזית שלם. 16) לא מבורר למה פשוט לו לרבינו שמצטרף למלקות יותר ממה שמצטרף לקרבן.

ב. אָכַל נוֹתָר[17] מֵחֲמִשָּׁה זְבָחִים, כְּזַיִת[18] מִכָּל זֶבַח, בְּהֶעְלֵם אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁאֲכָלָן בַּחֲמִשָּׁה תַּמְחוּיִין[19]

- אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת; שֶׁכֻּלָּן שֵׁם אֶחָד הֵן[20], וְהַמְּחוּיִין אֵינָן מְחַלְּקִין[21]. וְגוּפֵי הַזְּבָחִים אֵינָן מְחַלְּקִין[22], שֶׁאֶחָד הָאוֹכֵל בָּשָׂר מִזְּבָחִים רַבִּים אוֹ מִזֶּבַח אֶחָד[23]. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט חֲמִשָּׁה זְבָחִים בַּחוּץ[24] בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[25]. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְמִשְׁתַּחֲוֶה לְחָמֵשׁ צוּרוֹת[26] בְּהֶעְלֵם אַחַת[27].

17) בשר זבח שנותר לאחר זמן אכילתו, שאם אכלו במזיד חייב כרת ובשוגג מביא חטאת. 18) כי שיעור אכילת נותר להתחייב בה, הוא כזית. 19) נתבשלו כל זבח וזבח בקערה אחרת. 20) כלומר, אינם אלא איסור אחד והוא איסור נותר. 21) את השגגות שיתחייב בהן כמה חטאות. 22) לחייבו כמה חטאות ואף על פי שבעריות אמרנו למעלה (פרק ה הלכה ג) שגופים מחלקים - שם בעריות אי אפשר לבעול כולן בבת אחת, ולפיכך הגופים מחלקים, אבל אכילת נותר יכולה להיות מכל הזבחים בבת אחת, ולכן אין הגופים מחלקים. 23) שווים הם, שאינו חייב אלא חטאת אחת, שאין הדין משתנה על ידי היותם כמה גופין, וכרבי עקיבא במשנה שם. 24) בחוץ לעזרה. 25) במשנה שם: שאל ר' עקיבא לר' יהושע על השוחט ה' זבחים בחוץ בהעלם אחד, אם חייב חמש חטאות או חטאת אחת, ואמר ר' יהושע שהוא חייב חמש בקל־וחומר ממעילה, ודחה ר' שמעון דבריו, עיין שם, וכשם שאין גופים מחלקים לגבי אכילת נותר, כך אין מחלקים לעניין שחיטת קדשים בחוץ, שאפשר לשחוט את כולם בבת אחת. 26) של עבודה זרה. 27) בהשתחוואה פשוט הדבר בהעלם אחד, שהרי בהשתחוואה אחת יכול לעבוד לחמש צורות, ואילו באכילה ושחיטה - לכל אחד אכילה מיוחדת ושחיטה מיוחדת.

ג. הִקִּיז דָּם[28] לְבָהֶמְתּוֹ[29] וְקִבְּלוֹ[30] בִּשְׁנֵי כּוֹסוֹת וּשְׁתָאָן בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[31].

28) חיבל בבהמה והוציא דם שהנפש יוצאה עימו, והוא דם הקילוח (=היוצא בזרם חזק), שהשותה דם זה במזיד - חייב כרת, ובשוגג מביא חטאת. 29) בהמתו לאו דווקא אלא הוא הדין לחיה ועוף, ולא בא אלא למעט דם דגים, חגבים, שקצים, רמשים, ודם האדם. 30) לדם. 31) ומפרש רבינו שהמדובר בהעלם אחד, אבל בשתי העלמות הכל מודים שחייב שתיים.

ד. הָאוֹכֵל מַאֲכָלוֹת הַרְבֵּה מִשְּׁמוֹת הַרְבֵּה בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיָּב עַל כָּל שֵׁם וָשֵׁם[32]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָכַל חֵלֶב וְדָם וְנוֹתָר וּפִגּוּל[33], כְּזַיִת מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד, בְּהֶעְלֵם אַחַת - מֵבִיא אַרְבַּע חַטָּאוֹת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וְכָל הָאוֹכֵל כְּזַיִת אֶחָד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ בוֹ שֵׁמוֹת הַרְבֵּה[34] בְּהֶעְלֵם אַחַת[35], אִם נִתְקַבְּצוּ בְּאִסּוּר מוֹסִיף אוֹ בְּאִסּוּר כּוֹלֵל אוֹ בְּאִסּוּר בַּת אַחַת[36] - חַיָּב עַל כָּל שֵׁם וָשֵׁם[37]. לְפִיכָךְ, הַטָּמֵא שֶׁאָכַל כְּזַיִת חֵלֶב[38] וְנוֹתָר[39] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - מֵבִיא אַרְבַּע חַטָּאוֹת וְאָשָׁם[40]: חַטָּאת אַחַת מִשּׁוּם טָמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ, וְאַחַת מִשּׁוּם אוֹכֵל חֵלֶב, וְאַחַת מִשּׁוּם אוֹכֵל נוֹתָר, וְאַחַת מִשּׁוּם יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְהוּא שֶׁיִּצְטָרֵף אֹכֶל אַחֵר עִם כְּזַיִת זֶה עַד שֶׁיַּשְׁלִימוּ לְכַפּוֹתֶבֶת[41]. וּמֵבִיא אָשָׁם וַדַּאי לִמְעִילָה, שֶׁהֲרֵי נֶהֱנָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ בִּשְׁגָגָה[42].

32) חטאת מיוחדת. 33) שעל כל אלו חייב חטאת בשוגג. 34) כלומר, שחלו על כזית זה כמה איסורים. 35) שנעלמו ממנו כל האיסורים האלו. 36) אבל חוץ מהאופנים הנ"ל - אין איסור חל על איסור. 37) משנה בכריתות יג: "יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ד' חטאות ואשם", ובגמרא יד. אמרו כי באיסור מוסיף ובאיסור כולל לא אמרו "אין איסור חל על איסור". 38) מבהמת קדשים. 39) שנותר לאחר זמן הקרבתו, שאסור גם משום נותר. 40) "אמרו שאמתת הדין הזה הוא שיהא האוכל נטמא קודם שיביא שתי שערות בשנים המסויימות, לכשיגיע לפרקו נאסר עליו אכילת חלב ואכילת קדשים בטומאה בשעה אחת, הרי אלו שני איסורין באים כאחת וחייב גם כן במעילה על האכילה הזאת, לפי שקודם שהייתה הבהמה קודש היה אסור לאכול חלבה ומותר ליהנות בו ולפי שהקדש נאסר בהנאה, מיגו דאיתוסף ביה איסור הנאה איתוסף נמי איסור לעניין אכילה דחייב על אכילתו אשם מעילה וזהו איסור מוסיף, וגם כן החלב הזה שאכל קודם שיהא נותר היה מותר לגבוה ואסור להדיוט וכשיהיה נותר נאסר לגבוה, איתוסף נמי בה איסור לעניין אכילה, ולפיכך חייב על אכילתו משום נותר, ואם אכלו ביום הכיפורים איתוסף עליו איסורי אכילת היום שהוא איסור כולל כל האוכלים וכל המשקים והואיל ואסור ביום הזה לאכול דבר המותר הרי הוא גם כן מוסיף איסור בדבר האסור באכילתו, לפי שהוא כולל החלב הזה בכלל מה שאסור לאכול". 41) ששיעור אכילה שחייבים עליה ביום הכיפורים הוא ככותבת הגסה (=תמרה גדולה). 42) כי המועל בהקדש בשוגג משלם מה שנהנה בתוספת חומש ומביא איל לאשם.

ה. הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת. אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה אַחַת הִיא[43].

43) כלומר, שתייה בכלל אכילה היא, ושתיהן נלמדו מפסוק אחד. וראה למעלה הלכה א כי האוכל אכילות הרבה משם אחד בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת.

ו. הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁנֵי אִסּוּרִין הַבָּאִין כְּאֶחָד[44].

44) דין זה מובא גם למעלה פרק ד הלכה א (ופורש שם) וחזר רבינו ושנאו כאן לחלק בינו לבין אוכל ושותה שקדם (כסף משנה).

ז. אָכַל כַּחֲצִי זַיִת חֵלֶב וְכַחֲצִי זַיִת דָּם בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ חַיָּב קָרְבָּן. כְּשֵׁם שֶׁאֵין הָאִסּוּרִין מִצְטָרְפִין לְמַלְקוּת[45], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[46], כָּךְ אֵין מִצְטָרְפִין לְקָרְבָּן.

45) ראה בפרק יט מהלכות סנהדרין הלכה א כי האוכל כזית חלב או כזית דם וכו' במזיד - חייב מלקות, נוסף לחיוב הכרת. 46) פרק ד הלכה יז ופרק יד הלכה ה, שאם אכל כחצי זית מאיסור אחד ועוד חצי זית מאיסור אחר אין מצטרפין לכזית שלם לחייב מלקות.

ח. אָכַל כַּחֲצִי זַיִת[47] וְנוֹדַע לוֹ[48] וְחָזַר וְשָׁכַח[49], וְאָכַל כַּחֲצִי זַיִת אַחֵר[50] בְּהֶעְלֵם שֵׁנִי - פָּטוּר[51]; שֶׁהֲרֵי נוֹדַע לוֹ בֵּינְתַּיִם, וְיֵשׁ יְדִיעָה לַחֲצִי שִׁעוּר[52]. וְכֵן אִם כָּתַב אוֹת אַחַת [בְּשַׁבָּת][53] בִּשְׁגָגָה וְנוֹדַע לוֹ וְחָזַר וְשָׁכַח, וְכָתַב אוֹת שְׁנִיָּה סְמוּכָה לָהּ[54] בְּהֶעְלֵם שֵׁנִי - פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת[55]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן אִם הוֹצִיא שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּשׁוֹגֵג[56] וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּמֵזִיד וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּשׁוֹגֵג[57]: אִם בִּזְרִיקָה[58] - חַיָּב. לֹא מִפְּנֵי שֶׁאֵין יְדִיעָה לַחֲצִי שִׁעוּר, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֵין בְּיָדוֹ לְהַחֲזִירָהּ[59], לְפִיכָךְ לֹא הוֹעִילָה לוֹ הַיְדִיעָה שֶׁבֵּינְתַּיִם[60]. וְאִם בְּהַעֲבָרָה[61] - פָּטוּר; שֶׁיֵּשׁ יְדִיעָה לַחֲצִי שִׁעוּר[62], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

47) מדבר איסור, בשוגג. 48) שאכל דבר איסור. 49) כי דבר זה אסור באכילה. 50) מאותו איסור. 51) מחיוב חטאת, אף כי אכל כזית שלם בפחות מכדי אכילת שלוש ביצים. 52) כלומר, הידיעה בין אכילת החצי שיעור הראשון לאכילת החצי השני מועילה לחלק בין שני חצאי השיעורים שלא יצטרפו זה עם זה להוות ביחד שיעור שלם לחייבו. 53) ראה בפרק יא מהלכות שבת הלכה ט כי אין חייבים על כתיבה בשבת אלא אם כתב שתי אותיות לפחות. 54) לאות הראשונה. ראה שם הלכה יא כי אין חייב על כתיבת שתי אותיות בשבת אלא אם נהגות (=נקראות) זו עם זו. 55) שיש ידיעה לחצי שיעור. 56) כלומר, הוציא ברשות הרבים בשבת, כי המעביר ארבע אמות ברשות הרבים בשבת בשוגג חייב חטאת. 57) שיש לו בזה ידיעה, בין שתי האמות הראשונות שהעביר, לבין שתי האמות האחרונות. 58) כלומר, אם הוצאה זו הייתה דרך זריקה שזרק חפץ ובשעה שהחפץ עבר את שתי האמות הראשונות היה שוגג, ובשתי האמות האמצעיות נודע לו, ושוב שכח בשעה שהחפץ עבר את שתי האמות האחרונות. 59) כרבא בשבת קב. שאף לחכמים הסוברים יש ידיעה לחצי שיעור, בזריקה מצטרפות, כיוון שאין בידו להחזירה. 60) והרי זה כאילו לא הייתה לו ידיעה כלל. 61) שהעבירו ברגליו. 62) בשבת שם אמר רבה שאפילו לרבן גמליאל האומר "אין ידיעה לחצי שיעור", אין זה אלא באופן ששיעור המלאכה נגמר כשהוא שוגג, אבל כאן ששיעור ארבע אמות (עם כלות שתי האמות השניות) נגמר בהיותו מזיד, מודה רבן גמליאל שהוא פטור. [ולפי מה שרבינו פוסק כרבנן, שיש ידיעה לחצי שיעור - אפילו אם לא היה מזיד אלא באמצע ולא במשך שתי אמות שניות, באופן ששיעור המלאכה נגמר בהיותו שוגג, גם כן פטור].

ט. הָאוֹכֵל כְּזַיִת חֵלֶב וּכְזַיִת חֵלֶב בְּהֶעְלֵם אַחַת, וְנוֹדַע לוֹ עַל הָרִאשׁוֹן וְחָזַר וְנוֹדַע לוֹ עַל הַשֵּׁנִי - מֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת; שֶׁהַיְדִיעוֹת מְחֻלָּקוֹת[63] וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִפְרִישׁ הַקָּרְבָּן[64]. אֲבָל אִם נוֹדַע לוֹ עַל שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת - מֵבִיא חַטָּאת אַחַת. וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁהוּא הַדִּין בַּבְּעִילוֹת[65].

63) בין הכזית הראשון לשני, להתחייב שתי חטאות, אף אם הידיעה לא הייתה בין אכילה לאכילה. 64) על הכזית הראשון שנודע לו לראשונה. כן אמר רב אשי (שם) שדברי רבי יוחנן הם בין לפני שהפריש הקרבן ובין לאחר שהפריש הקרבן. 65) שאף על פי שלעניין "גופים מחלקים" יש הבדל בין אכילת איסור שאין הגופים מתחלקים, לבין ביאות אסורות שהגופים מחלקים לפי שאי אפשר לבעול כולן בבת אחת, - כאן לעניין "ידיעות מחלקות" אין הבדל בין אכילות אסורות לבין ביאות אסורות שבשתיהן אמרו ידיעות מחלקות.

י. אָכַל כְּזַיִת וּמֶחֱצָה[66] בְּהֶעְלֵם אַחַת, וְנוֹדַע לוֹ עַל כְּזַיִת[67], וְחָזַר וְאָכַל חֲצִי זַיִת בְּהֶעְלֵמוֹ שֶׁל שֵׁנִי[68] - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[69]; שֶׁאֵין חֲצִי זַיִת הָאַחֲרוֹן מִצְטָרֵף לָרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵמוֹ, שֶׁהֲרֵי נוֹדַע לוֹ עַל מִקְצָת הַעְלָמָה רִאשׁוֹנָה[70].

66) חלב. 67) ועל מחצית הכזית לא נודע לו. 68) כלומר, בהעלם אחד עם מחצית הכזית הקודמת, שעדיין לא נודע לו עליה עד שגמר לאכול גם המחצית השנייה. 69) על אכילת הכזית הראשון. 70) והרי זה כאילו נודע לו על כל ההעלמה, וגם על מחצית הכזית, שהרי אם היה מביא קרבן על הכזית הראשון והיה מתכפר גם על מחצית הכזית הראשון שלא נודע לו, אף על פי שכזית שלם אינו מתכפר אלא אם כן נודע לו, ואף ר' יוחנן האומר: ידיעות מחלקות גם לאחר אכילה - בכזית, מודה בחצי זית.

יא. אָכַל שְׁנֵי זֵיתֵי חֵלֶב בְּהֶעְלֵם אַחַת[71] וְנוֹדַע לוֹ עַל אֶחָד מֵהֶן, וְחָזַר וְאָכַל כְּזַיִת אַחֵר בְּהֶעְלֵמוֹ שֶׁל שֵׁנִי, וְהֵבִיא חַטָּאת עַל הָרִאשׁוֹן[72] - רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי מִתְכַּפְּרִין[73], אֲבָל שְׁלִישִׁי לֹא נִתְכַּפֵּר[74]; אֶלָּא כְּשֶׁיּוֹדַע לוֹ עָלָיו - יָבִיא חַטָּאת אַחֶרֶת. הֵבִיא חַטָּאת עַל הַשְּׁלִישִׁי[75] - שְׁלִישִׁי וְשֵׁנִי מִתְכַּפְּרִין, שֶׁשְּׁנֵיהֶם בְּהֶעְלֵם אַחַת, וְרִאשׁוֹן לֹא נִתְכַּפֵּר בְּחַטָּאת זוֹ. הֵבִיא חַטָּאת עַל הָאֶמְצָעִי[76] - שְׁלָשְׁתָּן מִתְכַּפְּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהָרִאשׁוֹן וְהַשְּׁלִישִׁי בְּהֶעְלֵמוֹ שֶׁל אֶמְצָעִי; וּכְשֶׁיּוֹדַע לוֹ עַל הָרִאשׁוֹן וְעַל הַשְּׁלִישִׁי - אֵין צָרִיךְ לְהָבִיא חַטָּאת אַחֶרֶת.

71) שאינו חייב אלא חטאת אחת. 72) ועל השני והשלישי לא נודע לו עוד. 73) ששניהם בהעלם אחד, ואף על פי שידיעות מחלקות (למעלה הלכה ט) - אין זה אלא אם נודע לו על השני לפני שהקריב החטאת, אבל אם הקריב החטאת לפני שנודע לו על השני, כיוון שעדיין לא נתחייב עליה קרבן, כל זמן שלא נודע לו, נגררת היא אחרי הראשונה ומתכפרת איתה. 74) אף על פי שבגמרא שם אמרו שרבא חזר בו ופסק שהשלישי נגרר אחרי השני

ומתכפר איתו - אין זה אלא לריש לקיש שסובר ידיעות אינן מחלקות (שם עא:) והשני מתכפר ביחד עם הראשון (בלי גרירה) ולפיכך גורר הוא את השלישי, אבל לדעת רבינו שידיעות מחלקות והשני אינו מתכפר אלא משום שנגרר אחרי הראשון, מאחר שלא נודע עליו בעת הקרבת הקרבן כנ"ל, אינו יכול לגרור את השלישי, כי הכל מודים שאין גרירה אחר גרירה. 75) כלומר, נודע לו עליו ועדיין לא נודע לו לא על השני ולא על הראשון, והביא קרבן על השלישי. 76) וכגון שנודע לו על זה, ועל הראשון ועל השלישי לא נודע לו לפני ההקרבה, שאם נודע לו חייב חטאת על כל אחד ואחד שהרי ידיעות מחלקות.

1 **יב. מִי שֶׁאָכַל חֲתִיכָה מִשְּׁתֵי חֲתִיכוֹת[77] וְנִסְתַּפֵּק לוֹ**
2 **אִם אָכַל חֵלֶב אוֹ שֶׁמֶן, וְאָכַל חֲתִיכָה אַחֶרֶת מִשְּׁתֵי**
3 **חֲתִיכוֹת[78] וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם אָכַל חֵלֶב אוֹ שֶׁמֶן, וְאַחַר**
4 **כָּךְ נוֹדַע לוֹ בְּוַדַּאי שֶׁחֵלֶב אָכַל בָּרִאשׁוֹנָה וּבַשְּׁנִיָּה -**
5 **אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[79]; שֶׁיְּדִיעַת סָפֵק שֶׁהָיְתָה**
6 **לוֹ בֵּינְתַּיִם, אַף עַל פִּי שֶׁמְּחַלֶּקֶת לַאֲשָׁמוֹת[80], אֵינָהּ**
7 **מְחַלֶּקֶת לְחַטָּאוֹת[81].**

77) ואחת מהחתיכות הייתה חלב ואחת הייתה שומן. 78) שגם בהן אחת של שומן ואחת של חלב. 79) שהייתה כאן ידיעה אחת וודאית על שניהם בסופה. וראה למעלה הלכה ט שאם נודע לו על שניהם כאחת מביא חטאת אחת. 80) לחייבו שני אשם תלוי על כל אחת ואחת. 81) פשוט הוא לדברי כולם בכריתות יח:

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר העושה ארבע עבודות לעבודה־זרה בהעלם אחד, וכל השוכח עיקר שבת.

8 **א. הַמִּשְׁתַּחֲוֶה[2] לַעֲבוֹדָה זָרָה[3] וְנִסֵּךְ[4] וְקִטֵּר[5] וְזִבַּח[6]**
9 **בְּהֶעְלֵם אַחַת[7] - חַיָּב אַרְבַּע חַטָּאוֹת[8]. וְכֵן אִם פִּעֵר**
10 **עַצְמוֹ לִפְעוֹר[9] וְזָרַק אֶבֶן[10] לְמַרְקוּלִיס[11] בְּהֶעְלֵם אַחַת**
11 **- חַיָּב שְׁתַּיִם[12]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[13] יְהֵא חַיָּב עַל**
12 **כָּל עֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֵזִיד**
13 **בַּעֲבוֹדָה זָרָה וְשָׁגַג בַּעֲבוֹדוֹת אֵלּוּ; אֲבָל אִם הֵזִיד**
14 **בַּעֲבוֹדוֹת אֵלּוּ וְשָׁגַג בַּעֲבוֹדָה זָרָה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא**
15 **חַטָּאת אַחַת[14]. כֵּיצַד? יָדַע שֶׁזּוֹ עֲבוֹדָה זָרָה וְשֶׁאָסוּר**
16 **לְעָבְדָהּ, אֲבָל לֹא יָדַע שֶׁהִשְׁתַּחֲוָיָה וְהַנִּסּוּךְ עֲבֵרָה,**
17 **וְהִשְׁתַּחֲוָה וְנִסֵּךְ - חַיָּב שְׁתַּיִם. יָדַע שֶׁאֵלּוּ עֲבוֹדוֹת הֵן**
18 **וְאָסוּר לַעֲבֹד בָּהֶן לְאֵל אַחֵר, וְלֹא יָדַע שֶׁזּוֹ עֲבוֹדָה**
19 **זָרָה, לְפִי שֶׁלֹּא הָיְתָה שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב[15], וְעָלָה עַל**
20 **דַּעְתּוֹ שֶׁאֵין קְרוּיִין עֲבוֹדָה זָרָה אֶלָּא שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב,**
21 **וַעֲבָדָהּ בְּכָל הָעֲבוֹדוֹת - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת.**

2) השתחוואה היא אחת מארבע עבודות (פ"ג מהלכות עבודה זרה הלכה ג). אחד השתחויה בפישוט ידים ורגלים או בלא פישוט ידים ורגלים, משעה שיכבוש פניו בקרקע - נסקל (פ"ו שם הלכה ח). 3) ואפילו אין דרך עבודתה בד' עבודות הללו (סנהדרין ס: ושם פ"ג הלכה ג). 4) יין, ככתוב (דברים לב, לח) "יין נסיכם". או דם שכתוב (תהלים טז, ד) "בל אסיך נסכיהם מדם" (סנהדרין שם). 5) הקטיר החלבים, כמו שנאמר (דברים שם) "אשר חלב זבחימו", וראה בסנהדרין שם: "ולהקטיר חלבה". ובתפארת ישראל פ"ז מסנהדרין משנה ו, פירש: "המקטר בשר או קטורת מבשמים". 6) שנאמר (שמות כב, יט) "זובח לאלהים יחרם". 7) שנעלם ממנו כי הדברים האלה אסורים. 8) על כל דבר ודבר, גמ' סנהדרין סב. "תני רבי זכאי קמיה דר' יוחנן, זיבח וקיטר וניסך והשתחווה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת, שנאמר (שם כ, ה) "לא תעבדם", הכתוב עשאן כולן עבודה אחת - (שם סג.). אמר ליה, פוק תני לברא [דטעות הוא - רש"י]. ובדף סג. "אמר אביי, שלש השתחוואות בעבודה־זרה (="לא תשתחוה להם" - שמות שם, "כי לא תשתחוה לאל אחר - שם לד, יד, "לא תשתחוה לאלהיהם" - שם כג, כד) למה? - אחת לדרכה, אחת לשלא כדרכה, ואחת לחלק". כלומר, לחלק, שחייב על כל עבודה ועבודה, ופסק רבינו כר' יוחנן ואביי. 9) עושה צרכיו לפני עבודה־זרה שנקראת פעור, וזו היא דרך עבודתה. 10) או מסלק אבן (רבינו בפיה"מ סנהדרין שם, וכן כתב הרע"ב שם). 11) שדרך עבודתה בזריקת אבן (או בסילוק אבן). ומרקוליס פירושו: חילוף שבח, "מר" מלשון חילוף, "קילוס" מלשון שבח (רע"ב שם) [שאעפ"י שבמקרא הוא לשון גנאי - בתלמוד הוא לשון שבח, וראה ב"ערוגת הבושם" חלק א עמוד 150 והערה 18]. וכל זה דוקא בפעור ובמרקוליס, אבל בעבודה־זרה אחרת, שאין דרך עבודתה בכך - פטור (שם סא.). 12) כמבואר למעלה שהשתחוואה יצאה לחלק, לחייב על כל עבודה ועבודה. 13) כלומר, בשאר עבודות שדרכם בכך. 14) על כל העבירות, שם סב. ובכריתות ג. אמרו על מה שנאמר (ויקרא ד, ב) "ועשה אחת מהנה" - פעמים שחייב אחת על כולן, ופעמים שחייב על כל אחת ואחת, וכו'. אחת שהיא הנה: זדון עבודה־זרה ושגגת עבודות. הנה שהיא אחת: שגגת עבודה־זרה וזדון עבודות. 15) בסנהדרין ובכריתות שם, משום שנאמר (שמות כ, כ) "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב", טעה וסבר שרק עבודה־זרה של כסף וזהב אסור.

22 **ב. כְּלָל גָּדוֹל אָמְרוּ בְּשַׁבָּת[16]: כָּל הַשּׁוֹכֵחַ עִקַּר שַׁבָּת**
23 **וְשָׁכַח שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל[17] עַל הַשַּׁבָּת, אוֹ שֶׁנִּשְׁבָּה**
24 **וְהוּא קָטָן לְבֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[18], אוֹ נִתְגַּיֵּר קָטָן**
25 **וְהוּא בֵּין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[19], אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה**
26 **מְלָאכוֹת הַרְבֵּה בְּשַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא**
27 **חַטָּאת אַחַת[20], שֶׁהַכֹּל שְׁגָגָה אַחַת הִיא[21]. וְכֵן חַיָּב**
28 **חַטָּאת אַחַת עַל כָּל חֵלֶב שֶׁאָכַל[22], וְחַטָּאת אַחַת עַל**
29 **דָּם[23] שֶׁאָכַל, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בַּעֲבוֹדוֹת[24] אֵלּוּ[25].**
30 **וְכָל הַיּוֹדֵעַ עִקַּר שַׁבָּת אֲבָל שָׁכַח שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת וְדִמָּה**
31 **שֶׁהוּא חֹל, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה בּוֹ מְלָאכוֹת הַרְבֵּה -**
32 **חַיָּב חַטָּאת אַחַת עַל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, וְכֵן חַטָּאת עַל כָּל**
33 **שַׁבָּת וְשַׁבָּת שֶׁשָּׁגַג בּוֹ[26].**

16) כן לשון המשנה שבת סז: ובגמרא שם סח. ביארו למה נקט התנא לשון "גדול". וראה בפירוש המשניות לרבינו שם, ודבריו מתאימים למה שכתב בפירושו לתלמוד ב"מספרות הגאונים" להר"ש אסף, ירושלים תרצ"ג עמוד

192. וראה מש"כ אאמו"ר שליט"א ב"סיני" כרך כו עמוד סו. 17) במשנה (שם סז:): "כל השוכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה, אינו חייב אלא חטאת אחת". ואמרו בגמרא (שם סח:) "ששוכח עיקר השבת" הוא בין אם הכיר ולבסוף שכח, ובין אם לא ידע מעולם, כגון תינוק שנשבה בין הגוים או גר שנתגייר בין הגוים (וראה להלן). וכתב רבינו בפירוש המשניות שם: "ואמרם כל השוכח עיקר שבת, רצונו־לומר ואפילו היתה לו ידיעה קודם לכן, ומלת שוכח תורה על זה, והוא שישכח כי השם יתעלה צוה לבני ישראל באיסור מלאכה בשבת". ונראה שכן כוונת רבינו כאן במה שכתב "ושכח שנצטוו ישראל", שזהו פירוש למה שכתב קודם "השוכח עיקר שבת". 18) ולא ידע מעולם כי יש שבת בישראל. כרב ושמואל (שם סח:) וראה למעלה פ"ב הלכה ו. 19) שלא ידע מעולם כי ה' צוה על השבת (ועיין למעלה שם). והזכיר רבינו "נתגייר קטן", שאם היה גר גדול, הרי ודאי הודיעוהו ממצות שבת (והוא בכלל שכתב למעלה "השוכח עיקר שבת"), אבל קטן שמטבילין אותו על דעת בית־דין אין צורך להודיעו (כסף־משנה). 20) על כל המלאכות שעשה בכל השבתות - משנה שם. 21) בעיקר השבת. ובגמרא (שם סט:) למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא יט, ל) "את שבתותי תשמורו" - "שמירה אחת לשבתות הרבה". כלומר, אינו חייב אלא חטאת אחת לשגגות הרבה שבתות, אם שכח עיקר השבת. 22) כרבנן (שם סח:) ולא כמונבז הפוטרו לגמרי מקרבן, וראה למעלה שם. והוא־הדין אם ידע שדבר זה אסור ושכח, שאינו חייב אלא חטאת אחת על אכילות הרבה, וכתבה רבינו למעלה פ"ו הלכה א. 23) בכ"י תימן: "על כל דם". וכן הגיה מעשה רוקח. 24) צ"ל "בעבירות", וכן בכ"י תימן. 25) כלומר, בכל עבירות שחייבים עליהן חטאת (ראה למעלה פ"א הלכה ד), ולא ידע מעולם שדבר זה אסור, ואעפ"כ הוא חייב חטאת, ולא כמונבז החולק על רבנן וסובר שהוא פטור לגמרי. 26) במשנה שם סז: "היודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה, חייב על כל שבת ושבת". ובכריתות טז: נאמר ע"ז משום שלענין שבת אמרינן שימים שבינתיים מחלקים לחייבו על כל שבת ושבת. ולמדו זאת (שבת סט:) ממה שנאמר (שמות לא, טז) "ושמרו בני ישראל את השבת" - "שמירה אחת לכל שבת ושבת".

1 **ג. וְכָל הַיּוֹדֵעַ שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת וְשָׁגַג בַּמְּלָאכוֹת וְלֹא יָדַע**
2 **שֶׁמְּלָאכוֹת אֵלּוּ אֲסוּרוֹת[27] אוֹ שֶׁיָּדַע שֶׁהֵן אֲסוּרוֹת וְלֹא**
3 **יָדַע שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת[28], וְעָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה -**
4 **חַיָּב חַטָּאת עַל כָּל אַב מְלָאכָה וּמְלָאכָה. אֲפִלּוּ עָשָׂה**
5 **הָאַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת[29] בְּהֶעְלֵם אַחַת[30] - מֵבִיא**
6 **שְׁלֹשִׁים וְתֵשַׁע חַטָּאוֹת[31].**

27) במשנה שבת שם: "היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה וכו' חייב על כל אב מלאכה ומלאכה". 28) כר' יוחנן שם סט. וראה למעלה פ"ב הלכה ב. 29) ל"ט אבות המלאכות שבשבת, ראה משנה שבת עג. 30) כלומר, לא ידע שחייבים עליהן כרת, אבל ידע שהן אסורות. וזה מוסב רק על הסיפא, ולא על הרישא כ"שלא ידע שמלאכות אלו אסורות", שאם לא ידע כל הארבעים חסר אחת, במה ידע שהיום שבת? (לחם־משנה, ועיין כסף־משנה). 31) דברי ר' יוחנן כריתות ב: ושבת שם, וראה למעלה פ"ד ה"א.

7 **ד. שָׁכַח שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת וְשָׁגַג אַף בַּמְּלָאכוֹת וְלֹא יָדַע**
8 **שֶׁמְּלָאכוֹת אֵלּוּ אֲסוּרוֹת - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת**
9 **אַחַת[32].**

32) זו היא בעיית רבא מרב נחמן (שבת ע:) "העלם זה וזה בידו, מהו". כלומר, שכח שהיום שבת, וכן שכח שמלאכות אלו שעשה, אסורות בשבת, אם הולכים אחר שכחת השבת לחייבו אחת בלבד, או אחר שגגות מלאכות לחייבו על כל מלאכה ומלאכה. ואמרו במסקנא שם: "לא שנא", ופירש רש"י: "ואינו חייב אלא אחת".

10 **ה. הָעוֹשֶׂה אָב וְתוֹלְדוֹתָיו[33] בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ חַיָּב**
11 **אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[34]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הָעוֹשֶׂה תּוֹלָדוֹת**
12 **הַרְבֵּה שֶׁל אָב אֶחָד, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[35].**

33) ראה פ"ז מהלכות שבת, מהו אב מלאכה ומהי תולדה. 34) משנה שם סח. "העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, אינו חייב אלא חטאת אחת", ומפרש רבינו בפיה"מ "מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, שיעשה בשגגה אב מאבות מלאכות עם תולדותיו וכו' אינו חייב אלא חטאת אחת", וכ"ה בבבא קמא ב. לדעת רבנן ולא כר' אליעזר. וראה בפ"ז מהלכות שבת הלכות ז־ח. 35) בכריתות טז. "שאל רבי עקיבא את רבי אליעזר, בעושה מלאכות הרבה וכו' מעין מלאכה אחת בהעלם אחד וכו'" ומפרש רבינו בפיה"מ שם "כגון שיהיו ד' וה' מלאכות כולן תולדות אב אחד", ופסק כר' עקיבא שאינו חייב אלא חטאת אחת.

13 **ו. עָשָׂה תּוֹלָדָה שֶׁל אָב זֶה וְתוֹלָדָה שֶׁל אָב זֶה**
14 **בְּהֶעְלֵם אַחַת - יֵרָאֶה לִי, שֶׁהוּא חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת[36].**

36) כן מפורש בבבא קמא שם: "ומה יש בין תולדה לאב? - שאם עשה שתי אבות ביחד או שתי תולדות ביחד, חייב על כל אחד ואחד". ונראה שרבינו לא גרס שם "או שתי תולדות ביחד" (כסף־משנה בשם ר"י קורקוס, ועיין שם מה שכתב בשם הר"א בן רבינו) [וכן נראה מדברי רבינו בפ"ז מהלכות שבת הלכה ז, שלא גרס בגמרא שם אלא: "אילו עביד שתי אבות בהדי הדדי", עיין שם].

15 **ז. עָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה מֵעֵין מְלָאכָה אַחַת[37], כְּגוֹן**
16 **שָׁזַרע[38] וְהִבְרִיךְ[39] וְהִרְכִּיב[40] בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ חַיָּב**
17 **אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[41]. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת[42]**
18 **הָאֲבוֹת[43] וְהַתּוֹלְדוֹת[44] וְהַמְּלָאכוֹת שֶׁהֵן מֵעֵין אָבוֹת[45].**

37) שעשה כמה מלאכות הדומות זו לזו, וכולם אבות מלאכות של אב אחד, ראה פ"ז מהלכות שבת הלכה ג. 38) זרעים. 39) כפף ענף עץ בקרקע וכסהו בעפר למען יקלט ויהיה לעץ בפני עצמו. 40) שם ענף רך בעץ אחר, ו"כל אלו אב אחד הן מאבות מלאכות וענין אחד, שכל אחת מהן לצמח דבר הוא מתכוון" (רבינו בהלכות שבת שם). 41) ברייתא שבת עג: "תנא, הזורע והזומר והנוטע והמבריך והמרכיב, כולן מלאכה אחת הן", ובגמרא שם:

"מאי קמ"ל, העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, אינו חייב אלא אחת". וכן כתב רבינו, שם הלכה ט. ושם העתיק כל המלאכות המפורשות בברייתא הנ"ל: "הרי שזרע ונטע והבריך והרכיב וזמר בהעלם אחד". 42) פ"ז. 43) שם בהלכה א. 44) שם בהלכות ה־ו. 45) שם בהלכות ב־ג־ד.

1 **ח. עָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה מֵעֵין מְלָאכָה אַחַת בְּשַׁבָּתוֹת**
2 **הַרְבֵּה[46], בֵּין בִּזְדוֹן שַׁבָּת וְשִׁגְגַת מְלָאכוֹת בֵּין בְּשִׁגְגַת**
3 **שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת - חַיָּב עַל כָּל מְלָאכָה**
4 **וּמְלָאכָה[47]. כֵּיצַד? יָדַע שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת וְזָרַע בּוֹ מִפְּנֵי**
5 **שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהַזְּרִיעָה מְלָאכָה, וְכֵן בְּשַׁבָּת שְׁנִיָּה יָדַע**
6 **שֶׁהוּא שַׁבָּת וְנָטַע בָּהּ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהַנְּטִיעָה**
7 **אֲסוּרָה מִשּׁוּם מְלָאכָה, וְכֵן בַּשַּׁבָּת שְׁלִישִׁית הִבְרִיךְ**
8 **מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהַהַבְרָכָה מְלָאכָה - חַיָּב עַל כָּל**
9 **אַחַת וְאַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֵעֵין מְלָאכָה אַחַת,**
10 **מִפְּנֵי שֶׁהַשַּׁבָּתוֹת כְּגוּפִין מֻחְלָקִין[48].**

46) כלומר, בכל שבת עשה מלאכה אחרת. 47) משנה בכריתות טז. "אמר רבי עקיבא, שאלתי את רבי אליעזר בעושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחת מהו, חייב אחת על כולן או חייב על כל אחת ואחת. אמר לי, חייב על כל אחת ואחת". ובגמרא שם: אמר רב חסדא, זדון שבת ושגגת מלאכות, אפילו רבי עקיבא סבר שהן כגופים מחולקים, והוא שאל רק שגגת שבת וזדון מלאכות, אם הימים שבינתיים הם כידיעה לחלק או לא, ופשט לו ר"א ימים שבינתיים הוי ידיעה לחלק, וקיבל ממנו ר"ע דין זה. ופסק רבינו כרב חסדא. ולפי"ז לאו דוקא במלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, חייב על כל מלאכה ומלאכה, אלא אפילו עשה מלאכה אחת בשבתות הרבה - חייב על כל שבת ושבת (קרית ספר, וראה בלח"מ). 48) כאילו בא על כמה עריות בהעלם אחד (ראה למעלה פ"ה הלכה ג), שחייב על כל אחת ואחת אף שהבעילה מעשה אחד, שאין בין בעילה לבעילה ולא כלום (רבינו בפיה"מ שם).

11 **ט. שָׁגַג שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת וְזָרַע בּוֹ וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהַזְּרִיעָה**
12 **מְלָאכָה, וְכֵן בְּשַׁבָּת שְׁנִיָּה שָׁכַח שֶׁהוּא שַׁבָּת וְנָטַע בּוֹ**
13 **וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהַנְּטִיעָה מְלָאכָה, וְכֵן בַּשְּׁלִישִׁית שָׁכַח**
14 **שֶׁהוּא שַׁבָּת וְהִבְרִיךְ אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהַהַבְרָכָה**
15 **מְלָאכָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; שֶׁהַיָּמִים**
16 **שֶׁבֵּין שַׁבָּת לְשַׁבָּת הֲרֵי הֵן כִּידִיעָה אַחַת[49] לְחַלֵּק[50].**

49) כלומר, ששת הימים שבין שבת לשבת, הרי הם כידיעה המחלקת. ולשון "אחת" אינה מובנת. 50) וראה למעלה הלכה ב בדברינו, כי דין זה, שהימים שבין שבת לשבת מחלקים לחייבו על כל שבת ושבת, נלמד בשבת סט: ממה שנאמר (שמות לא, טז) "ושמרו בני ישראל את השבת" - שמירה אחת לכל שבת ושבת.

17 **י. מִי[51] שֶׁקָּצַר וְטָחַן כִּגְרוֹגֶרֶת[52] בְּשִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן**
18 **מְלָאכוֹת, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[53], וְחָזַר וְקָצַר**
19 **וְטָחַן כִּגְרוֹגֶרֶת[54] בִּזְדוֹן שַׁבָּת[55] וְשִׁגְגַת מְלָאכוֹת,**
20 **שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל מְלָאכָה וּמְלָאכָה[56], וְנוֹדַע לוֹ עַל**
21 **קְצִירָה שֶׁל שִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת[57] - קְצִירָה[58]**
22 **גּוֹרֶרֶת קְצִירָה[59] וּטְחִינָה[60] גּוֹרֶרֶת טְחִינָה[61], וּכְאִלּוּ**
23 **עָשָׂה אַרְבַּעְתָּן בְּשִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת, שֶׁאֵינוֹ**
24 **חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת; וְכֵיוָן שֶׁהִקְרִיב חַטָּאת זוֹ**
25 **נִתְכַּפֵּר לוֹ עַל הַכֹּל, וּכְשֶׁיֵּדְעֵם אַחַר כֵּן - אֵינוֹ צָרִיךְ**
26 **לְהָבִיא חַטָּאת אַחֶרֶת[62]. אֲבָל אִם נוֹדַע לוֹ תְּחִלָּה עַל**
27 **קְצִירָה שֶׁל זְדוֹן שַׁבָּת וְשִׁגְגַת מְלָאכוֹת וְהִקְרִיב**
28 **חַטָּאת - נִתְכַּפֵּר לוֹ עַל זוֹ הַקְּצִירָה שֶׁנּוֹדַע לוֹ עָלֶיהָ**
29 **וְעַל הַקְּצִירָה וְהַטְּחִינָה שֶׁל שִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן**
30 **מְלָאכוֹת; מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנֵיהֶן כִּמְלָאכָה אַחַת[63], וְנִגְרְרָה**
31 **קְצִירָה וּטְחִינָה עִם הַקְּצִירָה, וְתִשָּׁאֵר הַטְּחִינָה שֶׁל**
32 **זְדוֹן שַׁבָּת עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ עָלֶיהָ וְיָבִיא חַטָּאת שְׁנִיָּה[64].**
33 **קָצַר כַּחֲצִי גְרוֹגֶרֶת בְּשִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת,**
34 **וְחָזַר וְקָצַר כַּחֲצִי גְרוֹגֶרֶת[65] בִּזְדוֹן שַׁבָּת וְשִׁגְגַת**
35 **מְלָאכוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין. קְצִירָה גּוֹרֶרֶת**
36 **קְצִירָה[66]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בִּשְׁאָר מְלָאכוֹת.**

51) שבת ע: מימרא של רבא. 52) כלומר, קצר כגרוגרת וטחן כגרוגרת (רש"י שם). 53) למעלה הלכה ב. 54) אף כאן: קצר כגרוגרת וטחן כגרוגרת כנ"ל. 55) כלומר, נודע לו ששבת היום, אבל לא נזכר שלפני כן קצר וטחן בשגגת שבת. 56) למעלה הלכה ג. 57) ואילו על "זדון שבת ושגגת מלאכות" לא נודע לו. 58) של "שגגת שבת וזדון מלאכות". 59) של "זדון שבת ושגגת מלאכות" אעפ"י שאינה אתה בהעלם אחד. 60) של "שגגת שבת וזדון מלאכות". 61) של "זדון שבת ושגגת מלאכות". 62) ואף־על־פי שידיעות שלאחר החטא אף הן מחלקות (למעלה פ"ו הלכה ט) כיון שלא נודע לו על "זדון שבת ושגגת מלאכות" אלא לאחרי הקרבת הקרבן, נתכפר לו על זה. וכן כתב רבינו בפירושו לתלמוד מסכת שבת ("מספרות הגאונים" לר"ש אסף ירושלים תרצ"ג עמוד 195, ועיין עליו ב"סיני" כרך כו עמוד סו מאמר של אאמו"ר הגרמי"ל זק"ש שליט"א): "קצר וטחן כגרוגרת וכו' נודע לו על הקצירה של שגגת שבת וזדון מלאכות וכו' והקריב קרבן הקצירה, קצירה של שגגת שבת וגו' (=וגומר) שחיוב שתיהן אחת גוררת קצירה של זדון שבת ושגגת מלאכות וכו'. 63) כלומר, הקצירה והטחינה של "שגגת שבת וזדון מלאכות". 64) ואין אומרים תגרור טחינה של "שגגת שבת וזדון מלאכות" לטחינה של "זדון שבת ושגגת מלאכות" - שאין גרירה אחר גרירה (שם עא.). 65) שם. 66) כלומר, כשם שקצירה של שגגת שבת וכו' גוררת קצירה של זדון שבת וכו', כמו כן הן מצטרפות לכשיעור.

37 **יא. הַמִּתְכַּוֵּן לַחְתּוֹךְ[67] אֶת הַתְּלוּשׁ[68] וְחָתַךְ אֶת**
38 **הַמְּחֻבָּר[69], אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַחֲתִיכָה[70], הוֹאִיל וְלֹא**
39 **עָשָׂה מַחֲשַׁבְתּוֹ[71] - פָּטוּר מִן הַחַטָּאת[72]; שֶׁזֶּה**
40 **כְּמִתְעַסֵּק[73], וְלֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא מְלֶאכֶת**
41 **מַחֲשֶׁבֶת[74], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ כַּמָּה פְּעָמִים[75].**

67) בשבת. 68) תלוש מן הקרקע. 69) מחובר לקרקע.

שהעוקרו בשבת חייב משום קוצר (פ"ח מהלכות שבת הלכה ג). 70) למעשה החיתוך. 71) כלומר, לא חתך את המחובר במחשבה. 72) כרבא, ולא כאביי, שם עב: 73) שלא חשב כלל לעשות דבר זה שעשה. ואינו דומה לשוגג, שהשוגג מתכוון לעשות דבר שעשה אלא שחשב שמותר לעשותו. ראה רש"י בכריתות יט: 74) ולמדו כן ממה שנאמר במלאכת המשכן סמוך לאיסור מלאכה בשבת (שמות לה, לג) "לעשות בכל מלאכת מחשבת", שכשם שבמשכן היו המלאכות מכוונות לפי חישוב מתחילה, כמו כן במלאכות שבת (כריתות יט: דברי רב נחמן). 75) ראה עוד למעלה פ"ב הלכה ז, ובפ"א מהלכות שבת הלכות ח-ט.

1 **יב. הַחוֹתֶה גֶחָלִים[76] בְּשַׁבָּת, שֶׁהוּא מְכַבֶּה אֶת**
2 **הָעֶלְיוֹנוֹת וּמַדְלִיק אֶת הַתַּחְתּוֹנוֹת[77], אִם נִתְכַּוֵּן לְכַבּוֹת**
3 **וּלְהַבְעִיר - חַיָּב שְׁתַּיִם[78]. חָתָה גֶחָלִים לְהִתְחַמֵּם מֵהֶם**
4 **וְהֵבְעֲרוּ מֵאֲלֵיהֶן[79] - חַיָּב שְׁתַּיִם[80]; מִפְּנֵי שֶׁמְּלָאכָה**
5 **שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ - חַיָּב עָלֶיהָ[81], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
6 **בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת[82], וּכְשֵׁם שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת, כָּךְ**
7 **חַיָּב עַל שִׁגְגָתָהּ קָרְבַּן חַטָּאת.**

76) לוקח גחלים ממקום ריכוזם ומכניסם לתוך כלי. ראה רש"י כריתות כ. 77) כלומר, הגחלים שהיו במקום הריכוז למעלה לוחשות (=בוערות), הם עכשיו בתוך הכלי עוממות (=כבויות) על־ידי כובד המשא של הגחלים שעליהם, והגחלים שהיו קודם למטה עוממות מחמת העליונות, נמצאות עכשיו למעלה בתוך הכלי לוחשות. 78) [אבל אם לא נתכוון אלא לכבות ולא להבעיר, והובערו מאליהן אינו חייב אלא אחת בלבד, אף שהדבר ידוע שאי־אפשר לחתות לשם כיבוי מבלי שיובערו - והרי זהו כ"פסיק רישיה ולא ימות" (ראה בפ"א מהלכות שבת הלכה ו) - סובר רבינו כדעת הערוך שכיון שפעולת ההבערה אינה נעשית בידים אלא מאליה, והוא לא ניחא לו שיבעור, אין כאן איסור (ראה שם הערה כז) ולא כדעת התוספות בשבת קג. ש"פסיק רישיה דלא ניחא ליה" הוא כמו "מלאכה שאינה צריכה לגופה". וכן מפרש רבינו מה שאמרו בכריתות שם "תנו רבנן, החותה גחלים בשבת חייב חטאת. רשב"א אומר משום ר"א ברבי צדוק חייב שתים, מפני שהוא מכבה את העליונות ומבעיר את התחתונות. רב אשי אמר, כגון שנתכוון לכבות והובערו מאליהן, תנא־קמא סבר כרבי שמעון דאמר דבר שאינו מתכוון מותר (ולפיכך אינו מחויב על ההבערה). ורבי אליעזר ברבי צדוק סבר כרבי יהודה דאמר דבר שאינו מתכוון חייב" - שזוהי פלוגתא חדשה בין ר' שמעון לבין ר' יהודה, שלר' שמעון: דבר שאינו מתכוון ופסיק רישא דלא ניחא לו, הרי הוא כדבר שאינו מתכוון ומותר. ולר' יהודה הרי זו כמלאכה שאינה צריכה לגופה וחייב (ועיין שם בתוספות) ופסק רבינו בזה כר' שמעון, אף־על־פי שלענין מלאכה שאינה צריכה לגופה - פסק כרבי יהודה]. 79) בניגוד לדין הראשון, ששם לא היתה פעולתו בהבערה אלא בכיבוי - כאן הובערו אותם גחלים שחתה אותם ברצון לכבותם ולא להבעירם. 80) בכריתות שם: ת"ר החותה גחלים בשבת להתחמם בהם והובערו מאליהן, תני חדא חייב (=על ההבערה), ותני אידך פטור. הדתניא חייב, קסבר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. והא דתנא פטור, קסבר מלאכה שאצל"ג פטור", ופסק רבינו כברייתא המחייבת, כשיטתו שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב (פ"א מהלכות שבת הלכה ז). 81) כדעת רבי יהודה ולא כרבי שמעון. 82) שם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר מי שנסתפק לו אם שגג בדבר זה אם לאו שיביא אשם תלוי.

8 **א. כָּל חֵטְא שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתוֹ[2] חַטָּאת[3] קְבוּעָה[4] -**
9 **חַיָּבִין עַל לֹא הוֹדַע שֶׁלּוֹ אָשָׁם תָּלוּי[5]. וּמַהוּ לֹא**
10 **נוֹדַע? אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם שָׁגַג בְּדָבָר זֶה אוֹ לֹא שָׁגַג**
11 **- הֲרֵי זֶה מְצַוֶּה לְהַקְרִיב אָשָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יָדַע**
12 **וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ, וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים מִן הַצֹּאן**
13 **בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא אָשָׁם תָּלוּי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
14 **מְכַפֵּר עַל הַסָּפֵק וְתוֹלֶה לוֹ[6] עַד שֶׁיְּוַדַּע לוֹ בְּוַדַּאי**
15 **שֶׁחָטָא בִּשְׁגָגָה וְיַקְרִיב חַטָּאתוֹ[7].**

2) כשנודע לו חטאתו. 3) ראה למעלה פ"א ה"א־ב, שהוא חטא שחייבין על זדונו כרת. ואם חייבים על שגגתו אשם, אין חייבים על לא הודע שלו, אשם תלוי (כריתות כב. במשנה, כחכמים ולא כרבי עקיבא. וראה להלן פ"ט הי"א). 4) אבל חטא שחייבים על שגגתו עולה ויורד, אין חייבים אשם תלוי על לא הודע שלו (שם ב. במשנה. וברש"י שם נראה שכן גרס במשנה שם כה. — 'הר המוריה'). וכן הוא בהוריות ח, ב - במשנה. וכן כתב רבינו להלן פי"א ה"ה. 5) משנה, שם כה, א: "וחכ"א אין מביא אשם תלוי אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת". 6) כלומר, הקרבן הזה מכפר עליו כפרה שאינה גמורה. 7) כריתות כו, ב. ולמדו שם ממה שנאמר בחטאת (ויקרא ד, כח) "או הודע אליו — מכל־מקום", כלומר, בכל אופן חייב חטאת כשנודע לו חטאו, ואפילו כבר הקריב אשם תלוי. וכן הוא שם כה, ב: "תנו רבנן, חמשה אשמות מכפרין, אשם תלוי אין מכפר", "אמר רב יוסף, ה"ק חמשה אשמות מכפרין כפרה גמורה, ואשם תלוי אין מכפר כפרה גמורה". ופירש רש"י שם "דלכי מתיידע לו מביא חטאת".

16 **ב. אֵינוֹ חַיָּב בְּאָשָׁם תָּלוּי עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁם אִסּוּר**
17 **קָבוּעַ[8]. כֵּיצַד? אָכַל חֵלֶב[9], וְסָפֵק אִם הָיָה[10] כְּזַיִת אוֹ**
18 **פָּחוֹת מִכְּזַיִת[11]; אוֹ שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו חֲתִיכַת חֵלֶב**
19 **וְחֲתִיכַת שֻׁמָּן[12], וְאָכַל אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה**
20 **מֵהֶן אָכַל; אִשְׁתּוֹ וַאֲחוֹתוֹ עִמּוֹ בַּבַּיִת[13], בָּעַל אַחַת**
21 **מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ מֵהֶן בָּעַל; שַׁבָּת וָחֹל[14], וְעָשָׂה**
22 **מְלָאכוֹת בְּאֶחָד מֵהֶם וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵי זֶה יוֹם עָשָׂה;**
23 **אוֹ שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה[15] בְּשַׁבָּת וְלֹא יָדַע מֵעֵין אֵי זוֹ**
24 **מְלָאכָה[16] עָשָׂה - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי. וְכֵן כֹּל**
25 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם הָיְתָה לְפָנָיו חֲתִיכָה אַחַת, סָפֵק**
26 **שֶׁהִיא חֵלֶב סָפֵק שֶׁהִיא שֻׁמָּן, וַאֲכָלָהּ - פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי**
27 **אֵין כָּאן אִסּוּר קָבוּעַ[17]. וְכֵן הָאוֹכֵל חֵלֶב הַכּוּי[18] -**
28 **פָּטוּר מֵאָשָׁם תָּלוּי[19], שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן אִסּוּר קָבוּעַ. וְכֵן**

הַבָּא עַל אִשָּׁה שֶׁהִיא סְפֵק נִדָּה[20] אוֹ סְפֵק עֶרְוָה שֶׁל קְרוּב בָּשָׂר[21] - פָּטוּר מֵאָשָׁם תָּלוּי. לְפִיכָךְ, הָאִשָּׁה שֶׁנִּמְצָא דָם עַל עֵד שֶׁלָּהּ[22] לְאַחַר זְמַן[23], וְהַנּוֹשֵׂא יְבִמְתּוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים[24] וְיָלְדָה וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן[25] אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן[26] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ, שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם אִסּוּר קָבוּעַ.

8) כרב נחמן (שם יח.). 9) היתה חתיכה גדולה שיש בה כמה כזיתים (׳הר המוריה׳ ו׳תפארת ישראל׳ שם, וראה להלן). 10) באכילתו, ראה להלן. 11) משנה, כריתות יז, א: "אכל, ספק יש בו כשיעור וספק אין בו", ופירשו ה׳תוספות׳ (שם יז: ד"ה מדסיפא) כי מדובר בשתי חתיכות. אבל רבינו שפסק כרב נחמן (ראה למעלה) סובר, שכיון שיש בחתיכה כמה כזיתים, הרי זה "איסור קבוע". 12) במשנה, שם יז, ב. 13) במשנה שם, וכגון שאשתו היתה טהורה, אבל אם היתה אשתו נדה, פטור מאשם תלוי, שהרי יודע בוודאי שחטא. ראה להלן ה"ה. 14) במשנה, שם. 15) בכת"י תימן: "שעשה מעשה". 16) כלומר, יודע שעשה מעשה ואינו יודע אם היתה מלאכה האסורה בשבת או מעשה המותר בשבת, כגון שחתך ואינו יודע אם חתך המחובר או חתך התלוש, אבל אם ברור לו שעשה מלאכה האסורה בשבת, אלא שלא נודע לו איזו מלאכה עשה - אינו חייב אשם תלוי, שהרי יודע בוודאי שחטא, ראה להלן ה"ה. וראה ׳כסף משנה׳ ו׳לחם משנה׳. ומה שאמרו במשנה (שם יט.): "העושה ואינו יודע מעין איזו מלאכה עשה וכו׳, ורבי יהושע פוטר וכו׳ אף מאשם תלוי" – הכוונה שוודאי עשה מלאכה אסורה שאינו יודע איזו היא (לחם־משנה). (ויש לציין, כי רבינו השמיט הבבא הנ"ל ולא כתבה למעלה פ"ב ה"ג, ולהלן ה"ה, וצריך עיון). 17) כדעת חייא בר רב, ורב יהודא אמר רב (כריתות יז:). וכמה טעמים נאמרו שם בדבר זה, ורבינו כתב טעמו של רב נחמן שם יח, א. ואף־על־פי שרבא, שהוא בתרא, חולק עליו – פסק רבינו כרב נחמן שהובאו דבריו לאחרונה, אחר דברי רבא, ומזה נראה שהגמרא סוברת כמותו (׳תוספות יום־טוב׳ כריתות פ"ד מ"א). 18) כוי הוא ספק חיה וחלבו מותר, כמפורש בחולין קיז, א - במשנה, ספק בהמה וחלבו אסור, וראה פ"ב מהל׳ נזירות ה"י. 19) ובכריתות שם אמרו: "רבי אליעזר אומר, כוי חייבין עליו אשם תלוי", כי הוא סובר שאין צורך שיהיה איסור קבוע, אבל רבינו שפוסק שצריך שיהיה איסור קבוע – פוטרו מאשם תלוי. 20) ביארו רבינו להלן. 21) כלומר, ערוה של שאר בשר (= קרובות), בניגוד לערוה של אשת איש, שיבואר להלן ה"ג. ומהו ספק ערוה של שאר בשר, ביארו רבינו להלן בהמשך הדברים. 22) מטלית שמקנחת בה אחר תשמיש, ראה פ"ד מהל׳ איסורי ביאה הי"ד. 23) ששהתה אחר שפירש הבעל "כדי שתושיט ידה לתחת הכר או לתחת הכסת, ותטול עד לבדוק בו, ואחר קינחה עצמה", ששניהם טמאים בספק, ראה למעלה פ"ה ה"ו. 24) למות אחיו – בעלה. 25) והיא אסורה עליו משום אשת אח שלא במקום מצוה, שהרי יש לו בן, ראה למעלה פ"א ה"ד. 26) ונמצא שאחיו מת בלא בנים, ואשתו מותרת לשני, ומצות ליבמה. 27) כריתות שם, דלא כרבי אליעזר שאינו מצריך איסור קבוע באשם תלוי, וראה למעלה.

ג. הָאוֹכֵל חֲתִיכָה, וְעֵד אֶחָד אוֹמֵר לוֹ: זֶה שֶׁאָכַלְתָּ חֵלֶב הָיָה, וְעֵד אֶחָד אוֹמֵר: לֹא אָכַלְתָּ חֵלֶב[28], אִשָּׁה אוֹמֶרֶת[29] אָכַל, וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת לֹא אָכַל, הוֹאִיל וְנִקְבַּע הָאִסּוּר[30] וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ[31] אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי. וְכֵן כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁעֵד אֶחָד אוֹמֵר מֵת בַּעְלָהּ וְעֵד אֶחָד אוֹמֵר לֹא מֵת - חַיָּב בְּאָשָׁם תָּלוּי[32]. וְהוּא הַדִּין לִסְפֵק מְגֹרֶשֶׁת[33], שֶׁהֲרֵי נִקְבַּע הָאִסּוּר[34]. אֲבָל סְפֵק מְקֻדֶּשֶׁת - לֹא נִקְבַּע הָאִסּוּר.

28) משנה, כריתות יא, ב. וכתבו שם ה׳תוספות׳ (ד"ה אמרו לו) כי מדובר כשהעידו שני העדים בבת אחת, שאם העידו בזה אחר זה – כיון שנתקבל עדות הראשון שוב לא מתחשבים בעדות השני, שכיון שהאמינה תורה עד אחד, הרי כאן שנים. 29) במשנה, שם. ואף כי נשים פסולות לעדות אחרת – נתרבו כאן ממה שנאמר (ויקרא ד, כח) "או הודע אליו חטאתו" – אפילו אמרה אשה (׳סיפרא׳ ויקרא, דיבורא דחובה פ"ז ה"א). 30) לפי דעת הראב"ד, לא יתכן שנקבע האיסור אלא אם היו שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן, ואחד אומר חלב אכלת ואחד אומר שומן אכלת, אבל בחתיכה אחת, אין זה נקבע האיסור. ויתכן כי כן גם כוונת רבינו (כסף־משנה). 31) ה׳תוספות׳ (שם) כתבו כי אינו חייב אלא אם שתק, אבל אם אמר "איני יודע" פטור הוא מקרבן, שנאמר (שם) "או הודע אליו חטאתו" – "ולא שיודיעוהו אחרים" (גמרא שם, לענין חטאת, והוא־הדין לענין אשם תלוי). אבל לדעת רבינו אין ללמוד מפסוק זה אלא לגבי חטאת ולא לגבי אשם תלוי, ועי׳ ׳לחם משנה׳ ו׳ערוך לנר׳ כריתות שם. 32) ביבמות קיז, ב - אמרו: "עד אומר מת ועד אומר לא מת וכו׳ לא תנשא", ובפי"ב מהל׳ גירושין הי"ט כתב רבינו שאם נשאת תצא, וכיון שתצא, הבא עליה חייב אשם תלוי, כמו שאמרו גבי תרי ותרי (שם פח: ובכתובות כב:), שהבא עליה חייב באשם תלוי, כיון שנקבע האיסור, שהיתה אשת איש (׳קרית ספר׳). 33) כגון שנים אומרים נתגרשה, ושנים אומרים לא נתגרשה, שלא תנשא ואם נשאת תצא (כתובות שם, והל׳ גירושין שם ה"ו), וכיון שתצא – חייב עליה אשם תלוי, שהרי נקבע האיסור שהיא בחזקת אשת איש כנ"ל. 34) שהרי היא בחזקת פנויה, ולפיכך אין הבא עליה חייב אשם תלוי.

ד. מִי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, אַחַת שֶׁל חֵלֶב וְאַחַת שֶׁל שֻׁמָּן, וְאָכַל אַחַת מֵהֶן וּבָא עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ כֶּלֶב וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה[35], אוֹ שֶׁאָכַל עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ כֶּלֶב אֶת הָרִאשׁוֹנָה וּבָא יִשְׂרָאֵל וְאָכַל הַשְּׁנִיָּה[36], אוֹ שֶׁאָכַל רִאשׁוֹנָה בְּזָדוֹן[37] וּשְׁנִיָּה בִּשְׁגָגָה[38], אוֹ שֶׁאָכַל רִאשׁוֹנָה בִּשְׁגָגָה וּשְׁנִיָּה בְּזָדוֹן[39] - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּאָשָׁם תָּלוּי, הוֹאִיל וְהָיָה שָׁמָּה אִסּוּר קָבוּעַ. אָכַל

17 18 19 20 21 22 23

שְׁתֵּיהֶן בְּזָדוֹן - פָּטוּר מִקָּרְבָּן[40]. אָכַל שְׁתֵּיהֶן בִּשְׁגָגָה - מֵבִיא חַטָּאת[41]. אָכַל אֶת הָרִאשׁוֹנָה בִּשְׁגָגָה וּבָא אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה בִּשְׁגָגָה - שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין בְּאָשָׁם תָּלוּי[42]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

35) ברייתא, כריתות יח, א. 36) שם, מחלוקת רבי ורבנן. ופסק כרבי שהוא מחייב אשם תלוי, ואף שבשעה שאכל הישראל לא היתה אלא חתיכה אחת, ספק איסור ספק היתר, כיון שלפני כן היו שתי חתיכות ואחת מהן היתה ודאי של איסור, הרי זה כנקבע האיסור, ופסק כרבי לגבי רבנן, משום שרב נחמן סובר כמותו. וראה למעלה ה"ב הערה טז. 37) כלומר, היה יודע שיש כאן חתיכה אחת של חלב, ואף־על־פי־כן אכל (רש"י, שם). 38) שם בברייתא, וכרבי. ואף כי עכשיו בשעה שאכל את השניה בשוגג, לא היתה כי־אם חתיכה אחת ועל אכילת הראשונה אין לחייבו שהרי נאכלה במזיד, מ"מ כיון שלפני כן היו שתי חתיכות, ואחת מהן היתה ודאי של איסור, הרי זה כנקבע האיסור. וכגון שחזר בתשובה, ראה למעלה פ"ג ה"ז. 39) חייב אשם תלוי. שם בברייתא. ואף כי בוודאי אכל את האיסור, ואשם תלוי אינו בא אלא על הספק – כיון שאכל את השניה בזדון, ועליה אינו חייב קרבן, חייב אשם תלוי על הראשונה, כי ספק הוא אם זה איסור או היתר. וראה להלן באכל שתיהן בשגגה. 40) שם בברייתא. כלומר, פטור מאשם תלוי, כי אין כאן ספק שוודאי אכל חלב בזדון, ופטור מחטאת, שהרי אכל בזדון, ראה למעלה פ"א ה"א, כי אין חטאת באה אלא על עבירה בשוגג. והוא־הדין לאשם תלוי (למעלה ה"א). 41) שם בברייתא. שהרי ברור שאכל חלב. 42) מחלוקת תנאים במשנה, כריתות כג, א. ופסק כת"ק. ומשום שכל אחד ואחד מהם אכל חתיכה שהיא ספק חלב ספק שומן.

ה. חֵלֶב וְנוֹתָר לְפָנָיו, אָכַל אַחַת מֵהֶן[43] וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ מֵהֶן אָכַל; אִשְׁתּוֹ נִדָּה וַאֲחוֹתוֹ עִמּוֹ בַּבַּיִת, וְשָׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן[44] וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ מֵהֶן בָּעַל; שַׁבָּת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְעָשָׂה מְלָאכָה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶן[45] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבָּן. וְאֵינוֹ מֵבִיא חַטָּאת[46], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ עַצְמוֹ שֶׁל חֵטְא[47], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48]; וְאֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[49], שֶׁהֲרֵי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁחָטָא[50].

43) בשוגג, שחשב כי הם שומן של היתר. 44) שחשב כי היא אשתו והיא טהורה. 45) למעלה פ"ב ה"ג, לענין פטור מקרבן חטאת, כתב רבינו "שבת ויום הכיפורים לפניו, ועשה מלאכה באחד מהן" ואינו מזכיר שעשה בין השמשות, וראה משנה כריתות יט, א - שאמרו שבבין השמשות לדברי הכל פטור ואין כאן מחלוקת, לפי שאפשר שמקצת מלאכה נעשתה בשבת ומקצתה נעשתה ביום הכיפורים. ועי' ב'ערוך לנר' שם. 46) כרבי יהושע במשנה, כריתות שם. 47) ונאמר (ויקרא ד, כג) "אשר חטא בה" – "עד שיוודע לו במה חטא" (שם לדברי רבי יהושע). 48) למעלה פ"ב שם. 49) במשנה, שם: "א"ר יהודא, פוטרו היה רבי יהושע אף מאשם תלוי". 50) כן הוא בברייתא (שם:) בטעמו של רבי יהושע, שנאמר (שם ה, יז) "כי תחטא – ולא ידע" – "פרט לזה שידע שחטא".

ו. כָּל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל וַדָּאוֹ חַטָּאת קְבוּעָה[51] אַחַת - חַיָּבִין עַל לֹא הוֹדַע שֶׁלּוֹ אָשָׁם תָּלוּי אֶחָד, וְכָל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל וַדָּאוֹ חַטָּאוֹת הַרְבֵּה - חַיָּבִין עַל לֹא הוֹדַע שֶׁלּוֹ אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין הַרְבֵּה כְּמִנְיַן הַחַטָּאוֹת[52]. כֵּיצַד? כְּשֵׁם שֶׁאִם אָכַל חֵלֶב וְדָם וְנוֹתָר וּפִגּוּל בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיָּב אַרְבַּע חַטָּאוֹת, כָּךְ אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם אֲכָלָן אוֹ לֹא אָכַל אֶלָּא חֲתִיכוֹת שֶׁל הֶתֵּר שֶׁהָיוּ עִמָּהֶם - מֵבִיא אַרְבָּעָה אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין. וְכֵן אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם הָאִשָּׁה שֶׁבָּא עָלֶיהָ אִשְׁתּוֹ אוֹ פִּלּוֹנִית הָעֲרָוָה שֶׁהָיְתָה עִמָּהּ שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה חַטָּאוֹת[53] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׁמוֹנָה אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין.

51) ראה למעלה ה"א, ולהלן פי"א ה"ה. 52) משנה, שם יז, ב. 53) ראה למעלה פ"ד ה"ב. ודבר זה, שהוא חייב על מעשה אחד כמה אשמות תלויין, "נראה שלמד זאת מתוספתא פ"ה דכריתות: חתיכה של חלב פיגול וחתיכה של חולין לפניו, אכל אחת מהן ואין ידוע איזו מהן - מביא שני אשמות תלויין" (הגהות הרש"ש על הרמב"ם).

ז. הָאוֹכֵל חֲתִיכָה מִשְּׁתֵּי חֲתִיכוֹת וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם שֶׁל חֵלֶב אָכַל אוֹ שֶׁל שֻׁמָּן אָכַל, וְאַחַר שֶׁנּוֹלַד לוֹ הַסָּפֵק אָכַל חֲתִיכָה מִשְּׁתֵּי חֲתִיכוֹת אֲחֵרוֹת וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם שֶׁל חֵלֶב אָכַל אוֹ שֶׁל שֻׁמָּן - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׁנֵי אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין[54].

54) פסק כרבי, בברייתא שם יח, ב. ואף־על־פי שרבים חולקים עליו, פסק כמותו, משום שהאמוראים מפרשים דבריו (כסף־משנה), ועוד שסתם משנה שם יז, ב - כמותו, שאמרו שם: "אם היתה ידיעה בינתיים (ידיעת ספק – רש"י), כשם שהוא מביא חטאת על כל אחת ואחת, כך מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת" (הגהות הרש"ש על הרמב"ם).

ח. כְּשֵׁם שֶׁיְּדִיעַת וַדַּאי בֵּינְתַּיִם[55] מְחַלֶּקֶת לְחַטָּאוֹת[56], כָּךְ יְדִיעַת סָפֵק בֵּינְתַּיִם מְחַלֶּקֶת לַאֲשָׁמוֹת[57]. לְפִיכָךְ, אִם אָכַל חֲמִשָּׁה זֵיתֵי חֵלֶב בְּהֶעְלֵם אַחַת, וְנוֹדַע לוֹ יְדִיעַת סָפֵק עַל אַחַת מֵהֶם, וְחָזַר וְנוֹדַע לוֹ יְדִיעַת סָפֵק אַחֶרֶת עַל הַשֵּׁנִי, וְכֵן עַל כָּל אַחַת וְאַחַת - חַיָּב אָשָׁם תָּלוּי עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

55) כלומר, שאכל כזית חלב וכזית חלב בהעלם אחד, ואחר שאכלם נודע לו על הראשון וחזר ונודע לו על השני. 56) שמביא שתי חטאות, ראה למעלה פ"ו ה"ט. 57) שכשם שבידיעה שבין אכילה לאכילה למעלה לא חילקו בין ספק לוודאי (ראה למעלה ה"ז), כמו כן בידיעה שלאחר האכילות - אין להבדיל בין ידיעת ספק לידיעת ודאי.

ט. חֲתִיכָה שֶׁל שֻׁמָּן וַחֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב, אָכַל אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא, וְהֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי, וְחָזַר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - מֵבִיא חַטָּאת[58]. וְכֵן אִם אָכַל אַחֵר

אֶת הַשְּׁנִיָּה - מֵבִיא הָאַחֵר אָשָׁם תָּלוּי[59], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[60].

58) משנה, שם כג, א: "חתיכת חלב וחתיכת חולין (= שומן של היתר) אכל אחת מהן ואינו יודע איזו מהן אכל, מביא אשם תלוי. אכל את השניה, מביא חטאת". 59) כרבי עקיבא, שם במשנה: "אכל אחד את הראשונה, ובא אחר ואכל את השניה, זה מביא אשם תלוי וזה מביא אשם תלוי, דברי ר"ע. וסובר רבינו, כי אף אם אכל את השני אחר שהראשון הביא אשם תלוי, מביא הוא אשם תלוי. 60) למעלה ה"ד, כי זהו בכלל "נקבע האיסור".

י. חֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב וַחֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב נוֹתָר[61], אָכַל אֶת אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא - מֵבִיא חַטָּאת עַל הַחֵלֶב[62] וְאָשָׁם תָּלוּי מִשּׁוּם נוֹתָר[63]. אָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה בְּהֶעְלֵם שֵׁנִי[64] - מֵבִיא שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת[65]. וְאִם הָיָה בָּהּ שֶׁוֶה פְּרוּטָה[66] - מֵבִיא אָשָׁם וַדַּאי מִשּׁוּם מְעִילָה[67]. אָכַל אֶחָד אֶת אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן, וּבָא אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - זֶה מֵבִיא חַטָּאת וְאָשָׁם תָּלוּי, וְזֶה מֵבִיא חַטָּאת וְאָשָׁם תָּלוּי[68]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

61) ראה למעלה פ"ו ה"ד כי האוכל חלב שהוא גם נותר, חייב שתי חטאות, אחת על אכילת חלב ואחת על אכילת נותר, ואשם ודאי על מעילה בהקדש, שאיסור חל על איסור באיסור מוסיף, באיסור כולל ובאיסורים הבאים בבת אחת. 62) כי הרי ודאי אכל חלב. 63) כי ספק הוא אם החתיכה שאכל היתה נותר (שם, במשנה). אבל על ספק מעילה בהקדש, אינו מביא קרבן, ראה להלן פ"ט הי"א. 64) כלומר, שלפני שאכל את החתיכה השני' נודע לו שהחתיכה הראשונה שאכל היא של חלב, או אפילו נודע לו אחר שאכל את השניה, אבל הידיעות על שתי החתיכות לא היו ביחד כי־אם ידיעה אחר ידיעה, אבל אם לא נודע לו שהראשונה היא חלב אלא לאחר שאכל את השניה, והידיעה היתה לשתי החתיכות כאחת – אינו חייב על אכילת החלב כי־אם קרבן אחד, ראה למעלה פ"ו ה"א וה"ט. 65) אחת על אכילת החלב של החתיכה האחת, ואחת על החלב של החתיכה האחרת, ואחת על אכילת הנותר של אחת מהחתיכות (שם, במשנה). 66) כלומר, כל חתיכה וחתיכה היתה שוה פרוטה, הרי חוץ ממה שעבר על איסור אכילת חלב ואכילת נותר – נהנה גם שוה פרוטה מן ההקדש. 67) כן אמרו בגמרא שם, כי מה שאמרו במשנה שם שחייב שלש חטאות, מדובר שלא היה בכל חתיכה שוה פרוטה, אבל אם היו שוות פרוטה כל אחת, חייב גם אשם ודאי. 68) כתנא־קמא במשנה, שם. שהרי כל אחד מהם בוודאי אכל חלב שחייב עליו קרבן חטאת, וספק אם אכל נותר, שחייב עליו אשם תלוי. ועל ספק מעילה אינו חייב כלום, כמבואר למעלה, ולהלן פ"ט הי"א.

יום רביעי י"ז אייר ה'תשע"ו

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שעל חמש עבירות מביאין קרבן אשם ודאי, ואם אמרו לו שניים: בעלת שפחה חרופה והוא אומר לא בעלתי.

א. עַל חָמֵשׁ עֲבֵרוֹת מֵבִיא קָרְבַּן אָשָׁם. וְהוּא הַנִּקְרָא אָשָׁם וַדַּאי, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ בָּא מִשּׁוּם סָפֵק[2]. וְאֵלּוּ הֵן: עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה[3], וְעַל הַגָּזֵל, וְעַל הַמְּעִילָה, וְעַל טֻמְאַת נָזִיר[4], וְעַל הַצָּרַעַת כְּשֶׁיִּטְהַר מִמֶּנָּה[5]. עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה כֵּיצַד? הַבָּא עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה[6], בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה - מֵבִיא אָשָׁם[7]. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה[8] גְּדוֹלָה[9] וּמְזִידָה[10] וּבְרְצוֹנָהּ[11], וְתִהְיֶה בְּעוּלָה[12] כְּדַרְכָּהּ[13], וּבִגְמַר בִּיאָה[14], כְּדֵי שֶׁתִּלְקֶה[15]; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ - הִיא לוֹקָה[16] וְהוּא מֵבִיא קָרְבָּן.

2) כמו אשם תלוי שעיקרו בא על ספק. 3) "שפחה חרופה האמורה בתורה היא שחצייה שפחה וחצייה בת חורין ומקודשת לעבד עברי וכו'". 4) שנטמא במת בין בשוגג בין במזיד. 5) כלומר, הנזיר והמצורע, בנזיר נאמר (במדבר ו, יב) "והזיר לה' את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו לאשם וכו'". ובמצורע נאמר (ויקרא יד, י־יב) "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכו' ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם". 6) שנאמר (שם יט, כ־כא) "ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת לאיש וכו' והביא את אשמו לה' אל פתח אהל מועד איל אשם". 7) ולמדו כן בגמרא ממה שנאמר (שם, כב) "וכפר עליו הכהן באיל האשם לפני ה' ונסלח לו מחטאתו אשר חטא" - "לעשות מזיד כשוגג" (רצונו לומר שנסלח לו בקרבן זה באיזה עניין שיהיה). 8) השפחה החרופה. 9) שהיא בת ענשים וחייבת מלקות, אבל קטנה אינה בת עונשין. 10) אבל שוגגת אינה בת חיוב מלקות. וכן הוא בתוספתא "כל עריות שבתורה עושה אונס (כלומר אנס אותה), כרצון, וכו' ישינה כעירה וכו' מה שאין כן בשפחה חרופה" וכן כתבו התוספות (שם יא.) שמה שאמרו במשנה "שעשה בה את המזיד כשוגג", אין זה אלא על האיש, אבל השפחה - מזידה, שאם לא כן, שניהם פטורים. 11) ולא אנוסה. 12) שם יא. "אמר רבי יצחק לעולם אינו חייב אלא על שפחה בעולה בלבד, שנאמר (שם): והיא שפחה נחרפת לאיש". היינו נבעלת לאיש, כלומר, נשתנה גופה (שם). 13) שהבעילה שנחרפה לאיש, הייתה כדרכה, דרך אותו מקום, שעל ידי הבעילה נשרו בתוליה ונשתנה גופה [ואף על פי שנבעלה על ידי בעלה, ודינה כבעולה אף על פי שנבעלה שלא כדרכה - "נחרפת לאיש", היינו נשתנה גופה, אינה, אף שיש לה דין בעולה]. 14) כלומר, בעלה גמר בה בעילתו, שהכניס את כל האבר, שאם לא כן, הרי לא נקרעו בתוליה ולא נשתנה גופה. 15) כלומר, בשביל כך צריך שתהיה גדולה ומזידה משום שאז היא מחוייבת מלקות. 16) כי "בקורת" היא לשון של מלקות, שכל הלוקה קוראים עליו פסוקים מן התורה ו"בקורת" מלשון קריאה, וכן בודקים אותו ואומדים כוחותיו כמה מלקות יכול לקבל ו"בקורת" מלשון בקורת וחקירה.

ב. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבִּזְמַן שֶׁהִיא חַיֶּבֶת מַלְקוּת[17] - הוּא חַיָּב בְּקָרְבָּן, וּבִזְמַן שֶׁהִיא פְּטוּרָה מִן הַמַּלְקוּת - הוּא פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן[18].

17) שהיא מזידה, וגדולה. 18) כגון שהיא קטנה או שוגגת או אנוסה. אבל לא נבעלה על ידי בעלה, או נבעלה שלא כדרכה, או על ידי התחלת ביאה בלבד - כל אלה לא נלמדו מפסוק זה, אלא מהמלה "נחרפת", שנשתנה גופה.

1 **ג. בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[19] שֶׁבָּא עַל שִׁפְחָה**
2 **חֲרוּפָה[20] - הִיא לוֹקָה וְהוּא מֵבִיא קָרְבָּן[21]. וְיִרְאֶה לִי,**
3 **שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא עַד שֶׁיַּגְדִּיל וְיִהְיֶה בֶּן דַּעַת[22].**

19) אבל בפחות מזה אין ביאתו ביאה. 20) גדולה ומזידה. 21) כן הוא בספרא (קדושים פרק ה הלכה א) "איש פרט לקטן, או יכול שאני מוציא בן תשע שנים ויום אחד, תלמוד לומר ואיש". 22) ראה להלן בפרק א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ה שכל מחוייבי קרבן אין מקריבין על ידם אלא מדעתם.

4 **ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת מַה הִיא**
5 **הַשִּׁפְחָה הַחֲרוּפָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, וְשֶׁאֵינָן חַיָּבִין[23]**
6 **עַד שֶׁיִּבְעוֹל כְּדַרְכָּהּ וְיִגְמֹר[24]. לְפִיכָךְ[25], אִם אָמְרוּ לוֹ**
7 **שְׁנַיִם[26]: בָּעַלְתָּ שִׁפְחָה חֲרוּפָה, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא**
8 **בָּעַלְתִּי - נֶאֱמָן, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל פִּיהֶן; שֶׁהֲרֵי**
9 **הוּא יוֹדֵעַ אִם גָּמַר בִּיאָתוֹ[27] אוֹ לֹא גָּמַר, וְזֶה שֶׁאָמַר**
10 **לֹא בָּעַלְתִּי - כְּלוֹמַר לֹא גָּמַרְתִּי[28].**

23) הבועל - קרבן, והשפחה חרופה - מלקות. 24) משום שנאמר (ויקרא יט, כ): "ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע", ואם בעל שלא כדרכה, או שבעל כדרכה ולא גמר ביאתו, אין זה נחשב לשכבת זרע, שאינה ראוייה להתעבר מביאות אלו. 25) מכיוון שאינו חייב עד שיגמור ביאתו. 26) שני עדים. 27) והעדים אינם יכולים לראות אם גמר ביאתו. 28) ראה למעלה פרק ג הלכה א שאם עדים מעידים אותו שאכל חלב והוא אומר שלא אכל נעשה כאומר לא אכלתי שוגג אלא מזיד וכחכמים דרבי מאיר. וכאן אף רבי מאיר מודה (כריתות יב:) שלא חלק על חכמים אלא משוגג למזיד, שאין אדם רוצה להיעשות רשע.

11 **ה. הַבָּא עַל הַשִּׁפְחָה[29] בִּיאוֹת הַרְבֵּה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא**
12 **אָשָׁם אֶחָד[30]. כֵּיצַד? הַבָּא עַל הַשִּׁפְחָה בִּיאוֹת הַרְבֵּה**
13 **בְּזָדוֹן, אוֹ שֶׁבָּא עָלֶיהָ בִּשְׁגָגָה וְנוֹדַע לוֹ וְחָזַר וּבָא**
14 **עָלֶיהָ בִּשְׁגָגָה וְנוֹדַע לוֹ, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים בְּמֵאָה**
15 **הֶעְלָמוֹת[31] - מַקְרִיב אָשָׁם אֶחָד[32] וּמִתְכַּפֵּר לוֹ עַל**
16 **הַכֹּל, עַל הַזְּדוֹנוֹת שֶׁבָּה וְעַל הַשְּׁגָגוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים**
17 **אֲמוּרִים? בְּשִׁפְחָה אַחַת; אֲבָל הַבָּא עַל שְׁפָחוֹת**
18 **הַרְבֵּה, אֲפִלּוּ בְּהֶעְלֵם אַחַת[33] - חַיָּב אָשָׁם עַל כָּל**
19 **שִׁפְחָה וְשִׁפְחָה[34].**

29) חרופה. 30) ונלמד זאת בגמרא שם ממה שכתוב (ויקרא יט, כב) "וכיפר עליו הכהן באיל האשם וגו' על חטאתו אשר חטא" "שעניינו מכל חטא שחטא בבעילה זו, איל האשם מכפר עליו". וכל זה הוא לבועל, אבל השפחה עצמה "חייבת מלקות על כל ביאה וביאה כשאר חייבי לאווין, אם הייתה מזידה". 31) שאם לא נודע לו הרי גם בשאר איסורין אינו חייב אלא חטאת אחת כמפורש למעלה פרק ה הלכה א. 32) אף על פי שאמרו בשבת עב. שלמי שסובר שבאשם וודאי צריך שייוודע לו חטאו תחילה - הידיעות מחלקות בשפחה חרופה. והרי פסק רבינו כן להלן הלכה י - סמך רבינו על הסוגיא הנ"ל בכריתות, שאמרו שם שבחמש העלמות בשפחה חרופה אינו חייב אלא אחת, הרי שאין הידיעות מחלקות בשפחה חרופה. 33) שלא הייתה ידיעה בין ביאה לביאה. 34) שהגופים הם המחלקים לחייבו על כל שפחה ושפחה קרבן מיוחד, שנאמר (שם) "והיא שפחה", לחלק על כל שפחה ושפחה.

20 **ו. בָּעַל שִׁפְחָה[35] וְהִפְרִישׁ אֲשָׁמוֹ, וְחָזַר וּבְעָלָהּ אַחֵר**
21 **שֶׁהִפְרִישׁ אֲשָׁמוֹ - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת;**
22 **שֶׁהַהַפְרָשָׁה מְחַלֶּקֶת[36], וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁהִקְרִיב וְאַחֵר**
23 **כָּךְ בָּעַל. וְכֵן אִם בָּעַל חָמֵשׁ בְּעִילוֹת בְּהֶעְלֵם אַחַת**
24 **בִּשְׁפִחָה אַחַת, וְנוֹדַע לוֹ עַל אַחַת מֵהֶן[37] וְהִפְרִישׁ**
25 **אֲשָׁמוֹ, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע עַל הַשְּׁנִיָּה - מַפְרִישׁ אָשָׁם**
26 **אַחֵר[38]. אַף עַל פִּי שֶׁבְּהֶעְלֵם אַחַת הָיוּ כֻּלָּן, הוֹאִיל**
27 **וְלֹא נוֹדַע לוֹ אֶלָּא אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ, נִמְצָא כְּבוֹעֵל אַחַר**
28 **שֶׁהִפְרִישׁ. שֶׁדִּין הַשּׁוֹגֵג וְהַמֵּזִיד בַּשִּׁפְחָה אֶחָד הוּא[39].**

35) כלומר, שפחה חרופה שהבא עליה כמה ביאות אפילו נודע לו ביניהן אינו חייב אלא אחת. 36) כן אמרו בשבת שם אפילו למי שסובר שבאשם וודאי אין צורך בידיעה בתחילה, מודה הוא שהפרשה מחלקת, אם כן הוא הדין לדידן, שידיעות אינן מחלקות בשפחה - שההפרשות מחלקות. 37) שאף על פי שלעניין אכילת חלב ידיעה שלאחר עבירה מחלקת - כאן בשפחה חרופה, שאין הידיעה מחלקת באמצע, בוודאי שאינה מחלקת לאחר עבירה, אלא אם כן יש עימה גם הפרשה. 38) [אף על פי שבגמרא (שבת שם) לא אמרו אלא: "מעשה דלאחר הפרשה לא קאמינא", כלומר, אם בעל ונודע לו והפריש קרבן, ואחר כך שוב בעל, אבל לא הזכירו דין הפרשה שלאחר המעשים אם היא מחלקת - למד זאת רבינו ממה שאמרו שם: "מתקיף לה רב המנונא אלא מעתה בעל וחזר ובעל והפריש קרבן ואמר המתינו לי עד שאבעול, הכי נמי דאינו חייב אלא אחת"? - הרי הזכירו "בעל וחזר ובעל" ומזה נראה שחייב כאן שלושה אשמות: שניים על שתי הבעילות שקדמו להפרשה ואחד על בעילה שלאחר הפרשה - הרי מפורש שהפרשה שלאחר המעשים מחלקת]. 39) ולפיכך אין הידיעות בלבדן מחלקות עד שתהיה איתן גם הפרשה.

29 **ז. עַל הַגָּזֵל[40] כֵּיצַד? כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ מִשֶּׁוֶה פְּרוּטָה**
30 **וָמַעְלָה[41] מִמָּמוֹן יִשְׂרָאֵל, בֵּין שֶׁגְּזָלוֹ[42] בֵּין שֶׁגְּנָבוֹ[43],**
31 **בֵּין שֶׁהִפְקִידוֹ אֶצְלוֹ אוֹ הִלְוָהוּ, אוֹ מִשּׁוּם שֶׁתָּפוּת אוֹ**
32 **מִשְׁאָר דְּרָכִים[44], וְכָפַר בּוֹ[45] וְנִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר, בֵּין בְּזָדוֹן**
33 **בֵּין בִּשְׁגָגָה[46] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם עַל חֶטְאוֹ. וְזֶהוּ**
34 **הַנִּקְרָא אֲשַׁם גְּזֵלוֹת. וּמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁאֵין מִתְכַּפֵּר**
35 **לוֹ בְּאָשָׁם זֶה עַד שֶׁיָּשִׁיב הַמָּמוֹן שֶׁבְּיָדוֹ לִבְעָלָיו[47];**
36 **אֲבָל הַחֹמֶשׁ[48] אֵינוֹ מְעַכֵּב הַכַּפָּרָה[49]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ**
37 **בְּהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת, אֵימָתַי יִהְיֶה חַיָּב בִּשְׁבוּעָה זוֹ**

1 שֶׁמַּקְרִיב עָלֶיהָ אָשָׁם זֶה[50], וְאִימָתַי יִהְיֶה פָּטוּר
2 מִמֶּנָּה; וְעַל אֵי זוֹ דֶּרֶךְ יִתְחַיֵּב אֲשָׁמוֹת רַבּוֹת כְּמִנְיַן
3 חִיּוּב הַשְּׁבוּעוֹת, וְעַל אֵי זוֹ דֶּרֶךְ לֹא יִהְיֶה חַיָּב אֶלָּא
4 אָשָׁם אֶחָד[51].

40) שיש על זה קרבן אשם. 41) אבל פחות מפרוטה אינו ממון, והכופר ונשבע על פחות משווה פרוטה פטור משבועת הפקדון. 42) שלקח ממון אדם בגלוי ובפרהסיא בחוזק יד. 43) שלקח ממון אדם בסתר כגון שפשט ידו לתוך כיס חבירו ואין הבעלים יודעים. 44) כגון עושק, או מצא אבידה וכיחש בה, או עשה לו מלאכה ולא נתן לו שכרו. 45) כשתבעו שיחזיר לו הממון. 46) ולמדו זה בגמרא שם בגזירה שווה "תחטא - תחטא", משבועת העדות. 47) שנאמר (שם כג־כה) "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל וגו' ושלם אותו וגו' ואת אשמו יביא וגו'". הרי שרק אחר השבת הגזילה מתכפר באשם. ובבבא קמא קי. במשנה: "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא". ובגמרא שם קיא. למדו כן ממה שנאמר בגזל הגר (במדבר ה, ח): "מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו עליו", הרי נאמר "אשר יכפר" בלשון עתיד, להורות, שאינו מתכפר אלא אחר כך, אחרי שישיב את הגזילה לכהן. 48) שהוא מחוייב להוסיף חומש על הקרן, שהוא אחד מארבעה מהקרן מפני שכתוב (ויקרא שם, כד) "ושלם אותו בראשו וחמישיתיו יוסף עליו". 49) בבא קמא שם במשנה: "נתן את הקרן ולא נתן את החומש אין החומש מעכב", ולמדו כן בגמרא שם קיא. הדיוט מהקדש (=מן הנהנה מן ההקדש) מה הקדש אם מעל לא מעכב החומש את הכפרה, אף הדיוט אין החומש מעכב את הכפרה. 50) כלומר, אימתי מתחייב קרבן אשם גזלות על שבועה זו ואימתי פטור. 51) על כמה וכמה שבועות.

5 ח. עַל הַמְּעִילָה[52] כֵּיצַד? כָּל הַנֶּהֱנֶה מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[53]
6 מִן הַהֶקְדֵּשׁ בִּשְׁגָגָה[54] - מַחֲזִיר מַה שֶּׁנֶּהֱנָה וְיוֹסִיף
7 חֹמֶשׁ וַיַּקְרִיב אָשָׁם וְיִתְכַּפֵּר לוֹ[55]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ
8 בְּהִלְכוֹת מְעִילָה, שֶׁהַקָּרְבָּן וְהַקֶּרֶן מְעַכְּבִין הַכַּפָּרָה,
9 וְאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב[56].

52) ראה למעלה הלכה א שיש על זה קרבן אשם. 53) משנה מעילה יח. ובבא מציעא נה. "הנהנה בשווה פרוטה מן ההקדש מעל". 54) אבל במזיד לוקה ומשלם קרן בלבד. 55) שנאמר (שם, טו־טז) "נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה מקדשי ה' והביא את אשמו לה' ואת אשר חטא מן הקדש ישלם ואת חמישיתו יוסף עליו וגו'". 56) שנאמר (שם) "יכפר עליו באיל האשם" - איל ואשם מעכבין ואין החומש מעכב.

10 ט. הָאוֹכֵל מִדָּבָר שֶׁמּוֹעֲלִין בּוֹ בַּחֲמִשָּׁה תַּמְחוּיִין[57]
11 בְּהֶעְלֵם אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִזֶּבַח אֶחָד, אִם יֵשׁ
12 בְּכָל אֲכִילָה וַאֲכִילָה שָׁוֶה פְּרוּטָה - חַיָּב אָשָׁם עַל
13 כָּל אֶחָד וְאֶחָד[58]; שֶׁהַתַּמְחוּיִין מְחַלְּקִין בִּמְעִילָה,
14 וְהֲרֵי הֵן כְּמִינִין הַרְבֵּה[59], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מֵחֲלָקִים
15 בְּחִיּוּב הַכְּרֵתוֹת[60]. חֻמְרָא יְתֵרָה יֵשׁ בִּמְעִילָה: שֶׁהֲרֵי
16 עָשָׂה בָּהּ הַמְּהַנֶּה כַּנֶּהֱנֶה[61], וּמִצְטָרֶפֶת לִזְמַן מְרֻבֶּה[62],
17 וְשָׁלִיחַ שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ[63] - חַיָּב הַמְשַׁלֵּחַ[64]; מַה
18 שֶּׁאֵין דְּבָרִים אֵלּוּ בִּשְׁאָר הָאִסּוּרִין.

57) שמתבשלים בחמש קערות נפרדות, כלומר, בחמשה מיני תבשילים. 58) משנה בכריתות טו: "אמר רבי יהושע שמעתי באוכל מזבח אחד בה' תמחויין בהעלם אחת שהוא חייב על כל אחת ואחת משום מעילה". 59) כלומר, כאילו אכל כמה מיני איסורים שחייב על כל איסור ואיסור בנפרד. 60) ראה למעלה פרק ו שם שבשאר האיסורים אין תמחויין מחלקים. 61) כלומר, אם אחד נותן לשני דבר הקדש שיאכלנו או שייהנה ממנו - חייב הנותן, ולא זה שקיבל (רש"י שם). 62) שאם אכל חצי זית מדבר שמועלין בו, ולאחר זמן רב, אפילו אחר שלוש שנים, אכל חצי זית שני - מצטרפין שני חצאי הזיתים לחייבו אשם מעילה, ולמדו זאת (שם יח:) ממה שנאמר (שם, טו) "תמעול מעל". הלשון הכפולה "תמעול מעל" מרבה גם צירוף כזה. 63) שאמר לו תן בשר זה לאורחים ונתן. 64) משנה מעילה כ. "השליח שעשה שליחותו בעל הבית מעל", מה שאין כן בכל האיסורים, שאמרו בהם: "אין שליח לדבר עבירה" והשליח חייב.

19 י. כָּל הַמְחַיֵּב אָשָׁם וַדַּאי צָרִיךְ שֶׁיּוּדַע לוֹ חֶטְאוֹ
20 תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ יַקְרִיב[65] אֲשָׁמוֹ; אֲבָל אִם הִקְרִיבוֹ
21 קֹדֶם שֶׁיּוּדַע לוֹ וְנוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁהִקְרִיב - אֵינוֹ עוֹלֶה
22 לוֹ[66]. וְכָל חֵטְא שֶׁחַיָּבִין עָלָיו אָשָׁם וַדַּאי - אֶחָד
23 הַמֶּלֶךְ וְאֶחָד כֹּהֵן מָשׁוּחַ[67] אוֹ שְׁאָר עַם הָאָרֶץ שָׁוִין
24 בּוֹ[68].

65) פשטות הפסוק משמע כך, שכתוב (שם, כג־כה) "והיה כי יחטא ואשם" כשיכיר בעצמו לשוב בתשובה ולדעת ולהודות כי "חטא ואשם והשיב את הגזלה וכו' ואת אשמו יביא וכו'". 67) וצריך להביא אשם אחר גדול בימי בית ראשון, שנמשח בשמן המשחה. 68) שחייבים אשם. מה שאין כן באשם תלוי, שאינם שווים, שהכהן המשוח אינו חייב בו. וכמו כן לעניין קרבן חטאת חלוקים הם, שהמלך מביא שעיר עזים, והכהן המשוח - פר בן בקר, ושאר עם הארץ מביאין שעירת עזים או נקבה מן הצאן.

25 יא. כָּל חֵטְא שֶׁחַיָּבִין עָלָיו אָשָׁם וַדַּאי, אִם נִסְתַּפֵּק
26 לוֹ אִם עֲשָׂאָהוּ אוֹ לֹא עֲשָׂאָהוּ - פָּטוּר מִכֻּלּוּם[69].
27 לְפִיכָךְ, הַבָּא עַל יָדוֹ סְפֵק מְעִילָה - אֵינוֹ חַיָּב
28 כֻּלּוּם[70], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה.

69) שאינו חייב אשם תלוי, אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. ודבר זה נחלקו בו חכמים ורבי עקיבא במשנה כריתות כב. ופסק רבינו כחכמים. 70) הזכיר באופן מיוחד ספק מעילה משום שבה המחלוקת של רבי עקיבא וחכמים הנ"ל.

29 יב. הָיְתָה לְפָנָיו חֲתִיכָה שֶׁל חֵלִין וַחֲתִיכָה שֶׁל
30 הֶקְדֵּשׁ, אֲכַל אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא -

פָּטוּר[71]; חָזַר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - מֵבִיא אָשָׁם עַל מְעִילָתוֹ[72]; אָכַל אַחֵר אֶת הַשְּׁנִיָּה - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[73].

71) שהוא ספק אם מעל בהקדש או לא, וכדברי חכמים החולקים על רבי עקיבא, שם כב במשנה. 72) שהרי וודאי מעל. 73) כי כל אחד מהם הוא בספק אם מעל או לא.

יג. חֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב[74] וַחֲתִיכָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אָכַל אַחַת מֵהֶן[75] - מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי מִשּׁוּם חֵלֶב; אָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה[76] - מֵבִיא חַטָּאת עַל הַחֵלֶב[77] וְאָשָׁם וַדַּאי שֶׁל מְעִילָה עַל הַהֶקְדֵּשׁ[78]; בָּא אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - אַף הַשֵּׁנִי מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[79]. חֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב[80] וַחֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב הֶקְדֵּשׁ, אָכַל אַחַת מֵהֶן - מֵבִיא חַטָּאת[81]; אָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה אַחַר שֶׁנּוֹדַע לוֹ עַל הָרִאשׁוֹנָה[82] - מֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת[83] וְאָשָׁם וַדַּאי עַל מְעִילָתוֹ[84]; בָּא אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - זֶה מֵבִיא חַטָּאת וְזֶה מֵבִיא חַטָּאת[85] בִּלְבַד[86]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת מֵאֵיזֶה טַעַם נוֹסֵף אִסּוּר הֶקְדֵּשׁ עַל אִסּוּר חֵלֶב[87]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הָאִסּוּרִין.

74) חולין. 75) בשוגג. 76) בשוגג אפילו אחר שהביא אשם תלוי. 77) שם. שהרי אכל וודאי חלב, והאוכל חלב בשוגג חייב חטאת. 78) שהרי אחת מהן הוא של הקדש. 79) שם. כי גם זה הוא ספק אכל חלב או לא שחייב אשם תלוי. וראה למעלה הלכה ז כי זהו איסור קבוע. 80) חולין. 81) שהרי שתי החתיכות הן חלב, וחייב חטאת על איסור אכילת חלב בשגגה. ואינו חייב אשם תלוי על ספק הקדש משום שפוסק כחכמים שאין מחייבים על ספק מעילה. 82) שהידיעות מחלקות. אבל בהעלם אחד, אינו חייב אלא אחת. 83) על שתי אכילות של חלב, אחת על חתיכת חלב החולין ואחת על חתיכת חלב של הקדש. 84) שהרי אכל חתיכת חלב של הקדש, וחוץ מאיסור חלב עבר גם על איסור מעילה בהקדש. 85) שם במשנה, שהרי כל אחד מהם אכל חלב וודאי. 86) ואינם חייבים אשם תלוי על ספק מעילה. 87) שאף על פי ש"אין איסור חל על איסור" - חל איסור הקדש על איסור חלב, מפני שהוא איסור מוסיף, שהחלב הזה לא היה אסור אלא באכילה, וכשהקדישו נאסר גם בהנאה, ומתוך שנוסף בו איסור הנאה, נוסף עליו גם איסור אכילה לחייבו גם משום חלב וגם משום הקדש, ובאיסור מוסיף אמרו "איסור חל על איסור".

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר מה בין שגגת מקדש וקדשיו לשאר כריתות, והחייבים קרבן מספק אם מביאים אותו.

א. שִׁשָּׁה[2] מִצְוָתָן שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד[3], וְאֵלּוּ הֵן: א. הַמְּצֹרָע[4]. ב. וְהַיּוֹלֶדֶת[5]. ג. וְהַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הָעֵדוּת[6] בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה[7]. ד. וְהַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת בִּטּוּי לַשֶּׁקֶר[8] בִּשְׁגָגָה[9]. ה. וְהַטָּמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה[10]. ו. וְהַטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁגָגָה.

2) אנשים. ובמשנה (כריתות ט.) תנן "חמשה", משום שהמשנה מונה טמא שאכל קודש וטמא שנכנס למקדש, לאחד. ואילו רבנן מונה אותם לשתים (כסף־משנה). 3) כלומר, קרבן שאינו קבוע. שאם היה עשיר, מביא בהמה; ואם היה עני מביא עוף או עשירית האיפה, ראה למעלה פ"א הלכה ד. 4) שנאמר (ויקרא יד, י, כא־כב): "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה וגו' ואם דל וגו' ולקח כבש וגו' ושתי תורים וגו'". 5) שנאמר (שם יב, ו־ח) "ובמלאות ימי טהרה וגו' תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת וגו' ואם לא תמצא ידה די שה ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת וגו'". 6) שידעו העדים עדות ממון ותבעם בעל העדות להעיד לו, וכפרו בעדותן ולא העידו ונשבעו שאינן יודעין לו עדות, זו היא שבועת העדות (פרק א מהלכות שבועות הלכה יב). ונאמר (שם ה, א, ו־ז) "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה וגו' והביא את אשמו וגו' כשבה או שעירת עזים וגו' ואם לא תגיע ידו די שה והביא וגו' שתי תורים וגו'". 7) משנה שם ט. ובגמרא שם, נלמד משום שבכולן נאמר בתורה "ונעלם", וכאן (בשבועת העדות - שם, א) לא נאמר "ונעלם", הרי משום שחייבה התורה על המזיד כשוגג. 8) שנשבע (=לעתיד) שלא יאכל, ואכל. או שנשבע שיאכל, ולא אכל. או שנשבע (=לעבר) שלא אכל, ואכל. או שאכל, ולא אכל (שם הלכה ג). ואמר (שם, ד, ו־ז) "או נפש כי תשבע לבטא בשפתים וגו' והביא את אשמו וגו' כשבה או שעירת עזים וגו' ואם לא תגיע ידו די שה והביא וגו' שתי תורים או שני בני יונה". 9) שנאמר (שם, ד) "ונעלם ממנו". 10) שנאמר (שם, ב־ג) "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא וגו' ונעלם ממנו וגו'". וראה להלן הלכה ה, כי מפי השמועה למדו שהפסוק הזה מדבר בטמא שנכנס למקדש או טמא שאכל קודש ולא ידע. וראה למעלה פ"א הלכה ג.

ב. קָרְבַּן הַיּוֹלֶדֶת[11]: אִם הָיְתָה עֲשִׁירָה - מְבִיאָה כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְעוֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תּוֹר לְחַטָּאת; וְאִם אֵין יָדָהּ מַשֶּׂגֶת - הֲרֵי קָרְבָּנָהּ יוֹרֵד וּמְבִיאָה שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת. אֲפִלּוּ הָיְתָה יָדָהּ מַשֶּׂגֶת לְשֶׂה וְאֵינָהּ מַשֶּׂגֶת לִנְסָכָיו[12] - מְבִיאָה קָרְבַּן עָנִי[13].

11) שם יב, ו־ח. וראה בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג. 12) ראה בפ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב והלכה ד, שכבש היולדת הקרב לעולה טעון גם נסכים: עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן, ויין לנסך רביעית ההין. 13) שתי תורים או שני בני יונה, ונלמד דין זה בספרא (פרשת תזריע פרק ד הלכה א) ממה שנאמר (שם, א) "ואם לא תמצא ידה די שה", ללמד שאם יש לה שה ואין לה הדברים הנצרכים לשה זה - שמביאה קרבן עני.

ג. הַמְּצֹרָע כְּשֶׁיִּטְהַר - מֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת[14]. מֵהֶן שְׁנֵי כְּבָשִׂים, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד אָשָׁם, וְכִבְשָׂה[15]

לְחַטָּאת. אִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת - מֵבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת, וְכֶבֶשׂ לְאָשָׁם.

14) שם יד, י, כא־כב. וראה בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג. 15) נקבה מן הכבשים.

ד. עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת[16] וְעַל שִׁגְגַת שְׁבוּעַת בִּטּוּי[17] וְעַל שִׁגְגַת טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְטֻמְאַת קָדָשָׁיו[18] מֵבִיא כִּשְׂבָה[19] אוֹ שְׂעִירָה[20], כִּשְׁאָר הַחַטָּאוֹת הַקְּבוּעוֹת[21]. וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת - מֵבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת. וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לָעוֹף - מֵבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה[22] סֹלֶת. וְהִיא הַקְּרוּיָה מִנְחַת חוֹטֵא, שֶׁכְּבָר נִתְפָּרְשׁוּ מַעֲשֶׂיהָ בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[23].

16) בין בזדון בין בשגגה (למעלה הלכה א). 17) שם ה, ד, ו־ז. 18) שם, ב־ג, ו־ז. 19) נקבה מן הכבשים. 20) נקבה מן העזים. 21) ראה למעלה פ"א הלכה ד. 22) שם, יא. 23) פי"ז.

ה. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה וּמְפֹרָשׁ זֶה שֶׁחַיָּב לַהֲבִיאָן, חוּץ מִטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁגָגָה אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ[24]. שֶׁכָּךְ כָּתוּב שָׁם: וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה[25] וְגוֹמֵר. אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דָּבָר טָמֵא[26] וְגוֹמֵר. אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִּשְׂפָתַיִם[27] וְגוֹמֵר. וְהָיָה כִּי יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְגוֹמֵר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[28], שֶׁזֶּה שֶׁחַיָּב כָּאן קָרְבָּן לַטָּמֵא - כְּשֶׁנִּטְמָא וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ וְהוּא לֹא יָדַע[29]. אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר מִפִּי הַקַּבָּלָה[30] - הֲרֵי הוּא כְּמִפְרָשׁ[31], שֶׁהֲרֵי בְּפֵרוּשׁ חִיְּבָה תּוֹרָה כָּרֵת לַטָּמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ וּלַטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ[32]. בְּאוֹכֵל נֶאֱמַר: וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה. וּבַנִּכְנָס לַמִּקְדָּשׁ נֶאֱמַר: וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת מִקְדַּשׁ ה' טִמֵּא[33]. וְכֵיוָן שֶׁחִיְּבָה תּוֹרָה כָּרֵת[34] עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, פֵּרֵשׁ הַקָּרְבָּן שֶׁמְּבִיאִין עַל שִׁגְגָתָן[35].

24) בשגגה, שאינם מפורשים בתורה שחייבים להביא קרבן עולה ויורד. 25) זוהי שבועת העדות. 26) ולא מפורש שאכל קודש בטומאה או שנכנס למקדש בטומאה. 27) זוהי שבועת ביטוי. 28) בשבועות ו: ז. 29) שם ז. אמר רבא, שלמדו גזירה־שוה "טומאתו - טומאתו". נאמר כאן בקרבן עולה ויורד (שם ה, ג) "או כי יגע בטומאת אדם לכל טומאתו", וכתוב במטמא מקדש (במדבר יט, יג) "את משכן ה' טמא ונכרתה הנפש ההיא מישראל, כי מי נדה לא זורק עליו טמא יהיה עוד טומאתו בו" - מה להלן טומאת מקדש, אף כאן (שלא פירש מה היא טומאה זו שחייבין עליה קרבן עולה ויורד) היא טומאת מקדש. ואוכל קודש, נלמד (שם) בברייתא: רבי אומר אקרא אני חיה, בהמה למה נאמר (שבקרבן עולה ויורד כתוב, ויקרא ה, ב) "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה וגו'", וכיון שמזכיר "חיה" הרי גם בהמה בכללה (שהרי כתוב שם יא, ב "זאת החיה אשר תאכלו", ומיד סמוך לזה כתוב (שם, ג) "כל מפרסת פרסה וגו' בבהמה אותה תאכלו", הרי שבהמה בכלל חיה) ולמה לו להזכיר כאן גם "בהמה טמאה", כדי ללמוד גז"ש "בהמה טמאה - בהמה טמאה": נאמר כאן "בהמה טמאה", ונאמר להלן (שם ז, כא) באוכל קדשים בטומאה "ונפש כי תגע בכל טמא, בטומאת אדם או בבהמה טמאה או בכל שקץ טמא, ואכל מבשר זבח השלמים אשר לה' ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", מה שם מדובר לענין אוכל קודש בטומאה, אף כאן (בקרבן עולה ויורד) שכתוב טומאה, מדובר באוכל קודש בטומאה. 30) שהרי אין זה מפורש בתורה, אלא נלמד בגזירה־שוה. 31) בתורה. 32) במזיד. 33) במכות יד: למדו זאת מן הפסוק (שם יט, יג) "את משכן ה' טמא ונכרתה". וראה בספר המצוות לא־תעשה עז, ובהערה שם שי. 34) במזיד. 35) בברייתא שבועות ו: "מנין שאין הכתוב (=נפש אשר תגע בכל דבר טמא וגו'") מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו (=שאין מחייבו על מגע אלא־אם־כן אכל קודש בטומאה או נכנס למקדש בטומאה). ודין הוא: הואיל והזהיר וענש על הטומאה [בזדון - רש"י] וחייב קרבן על הטומאה, מה כשהזהיר וענש על הטומאה לא הזהיר וענש אלא על טומאת מקדש וקדשיו, אף כשחייב קרבן על הטומאה לא חייב אלא על טומאת מקדש וקדשיו".

ו. כָּל קָרְבָּנוֹת[36] שֶׁהָאִשָּׁה חַיֶּבֶת - בַּעְלָהּ מֵבִיא[37] עַל יָדֶיהָ[38]. אִם הָיָה עָנִי - מֵבִיא קָרְבַּן עָנִי, וְאִם הָיָה עָשִׁיר - מֵבִיא עַל יָדֶיהָ קָרְבַּן עָשִׁיר[39]. וּמֵבִיא אָדָם[40] עַל יְדֵי בְּנוֹ[41] וְעַל יְדֵי בִּתּוֹ וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ[42] קָרְבַּן עָנִי[43] וּמַאֲכִילָן בַּזְּבָחִים[44].

36) לדעת הר"ש (פי"ד מנגעים משנה יב בשם ספרי זוטא) אין הבעל חייב אלא בקרבנות שבאים לטהרתה, והם קרבנות לידה, זיבה וסוטה. אבל קרבנות שבאים לכפרתה, כגון שאכלה חלב או חיללה שבת בשוגג - אינו חייב להביא. וראה בתפארת ישראל שם אות צד. [ועיין בנדרים לו. ובגליון הש"ס שם]. 37) חייב להביא, משנה בנגעים שם, וברייתא בנדרים לה: ובנזיר כד. ובבא מציעא קד. 38) בשבילה (רבינו בפיה"מ שם). 39) דברי ר' יהודא במשנה שם, ואין חולק עליו (כסף־משנה). ואין אומרים, כיון שנשאת היא עניה, שהרי מה שקנתה אשה קנה בעלה, יביא בשבילה קרבן עני אף אם הוא עשיר, אלא מביא עליה קרבן עשיר, שאשתו כגופו. ראה בפיה"מ לרבינו, בנגעים שם. 40) שהוא עשיר. נגעים שם. 41) בשביל בנו. 42) [בין עבדים ובין כנענים. ואף לדעת הר"ש, שהמדובר רק במחוסרי כפרה (ראה למעלה), הרי טומאת צרעת נוהגת גם בעבדים כנענים (פ"ט מהלכות טומאת צרעת הלכה א), וכמו כן נוהגת בהם טומאת זיבה (פ"א מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה ד), והם מחוייבים בקרבנות]. 43) אף אם הוא עשיר. ובנו ובתו ועבדו ושפחתו לאו דוקא, כי הוא

הדין שמביא בשביל כל אדם, אלא מזכיר אלו להודיענו שאף בנו ובתו הקטנים או אפילו הגדולים הסמוכים על שולחנו (דומיא דעבדו ושפחתו), שיש לו הכרח להביא בשבילם קרבן כדי שלא יטמאו טהרותיו על שולחנו, והיה מקום לסברא שיביא בשבילם קרבן עשיר, אם הוא עצמו עשיר - השמיענו שאין הדבר כן, אלא מביא בשבילם קרבן עני, שהתורה חסה עליו (משנה אחרונה, נגעים שם). 44) קרבן זה מטהרן לאכול בקדשים. ראה להלן פ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה א, שמחוסרי כפרה אינם אוכלים בקדשים עד שיביאו קרבנן, וראה שם הלכה ה.

1 **ז. הַמֶּלֶךְ וְכֹהֵן מָשִׁיחַ מְבִיאִין קָרְבָּנָן[45] עַל שְׁבוּעַת**
2 **הָעֵדוּת אוֹ עַל שְׁבוּעַת בִּטּוּי אוֹ עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ**
3 **וְקָדָשָׁיו[46] כִּשְׁאָר הֶדְיוֹטוֹת[47]; שֶׁלֹּא חִלֵּק הַכָּתוּב קָרְבַּן**
4 **מֶלֶךְ מִקָּרְבַּן הֶדְיוֹט וּמִקָּרְבַּן כֹּהֵן מָשִׁיחַ[48] אֶלָּא**
5 **בַּמִּצְוֹת[49] שֶׁחַיָּבִים עַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה, כְּמוֹ**
6 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[50], אֲבָל בְּקָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד כֻּלָּן שָׁוִים[51]. כְּבָר**
7 **בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת[52], אֵימָתַי יִהְיֶה חַיָּב עַל**
8 **שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וְעַל שְׁבוּעַת שִׁגְגַת בִּטּוּי, וְאֵימָתַי**
9 **יִהְיֶה פָּטוּר עֲלֵיהֶן; וְעַל אֵי זֶה דֶּרֶךְ יִהְיֶה חַיָּב קָרְבָּנוֹת**
10 **הַרְבֵּה כְּמִנְיַן הַשְּׁבוּעוֹת, וְעַל אֵי זֶה דֶּרֶךְ לֹא יִהְיֶה חַיָּב**
11 **אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד. וּבְהִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה[53] אֲבָאֵר,**
12 **בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ תִּתְחַיֵּב הַיּוֹלֶדֶת וְהַמְּצֹרָע קָרְבָּנוֹת הַרְבֵּה,**
13 **וּבְאֵי זֶה דֶּרֶךְ יִתְחַיֵּב כָּל אֶחָד מֵהֶן קָרְבָּן אֶחָד.**

45) משנה בהוריות ט. "על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו בית־דין פטורין, והיחיד והנשיא והמשיח חייבין". ומה שאמרו שם ח: במשנה "אין חייבין (כהן המשיח ובית־דין) על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו, והנשיא כיוצא בהם, דברי רבי יוסי הגלילי" מפרש רבינו (בפיה"מ שם) שאין כהן המשיח מביא פר, והמלך שעיר עזים, אלא מביאין כהדיוט קרבן עולה ויורד (וראה בהשגת הראב"ד וכסף־משנה כאן). ומה שאמר רבי עקיבא (במשנה שם) כי המלך אינו חייב בשבועת העדות, שהמלך לא דן ולא דנין אותו, לא מעיד ולא מעידין אותו (וכן פסק רבינו בפ"י מהלכות שבועות הלכה א "היו עדיו וכו' או שהיה המלך אחד מעידיו שאינו ראוי להעיד וכו' ונשבעו, פטורין משבועת העדות") - כל זה אינו אלא משום שאין זה מכבודו של מלך לבוא לבית־הדין להגיד עדותו, אבל אם באו בית־הדין והנתבעים לבית המלך והעיד שם, מקבלים עדותו, ובאופן זה אם כפר ונשבע שאינו יודע עדות חייב בקרבן שבועה, וראה במרכבת המשנה ובמעשה רוקח. 46) [למעלה (ה"א) מנה רבינו גם מצורע ויולדת", וכאן השמיטם; לפי ש"יולדת" אינה לא במלך (ראה בפ"א מהלכות מלכים ה"ה, שאין מעמידים מלכה), ולא בכהן גדול (ראה בפ"ט מהל' ביאת מקדש ה"א, שבבנות אהרן אין קדושת כהונה). ו"מצורע", אע"פ שישנו בכ"ג, שאם כי נפסל מלהיות כ"ג (ראה בהוריות יב: ובבכורות מה: במשנה. ומה שאמרו במועד קטן יד: "והצרוע לרבות כהן גדול, והא כהן גדול דכל השנה כרגל וכו' שמע־מינה (מצורע) נוהג צרעתו ברגל", היינו משום שגם כהן גדול שעבר, אינו פורע ופורם, כמפורש בהוריות יא: ולפי דברי רבינו להלן פט"ו הלכה ז, גם כהן גדול שעבר מחמת מום, כל דיני כהונה גדולה עליו, ואם כן הרי הוא ככל אדם ברגל. ועיין בריטב"א שם ובתוספות ר' ידידיה תלמיד ר"י מפריש שם ח"ב עמודים יז־יח הערה 8) - מביא הוא פר הבא על כל המצוות, ככהן גדול המשמש, הרי גם כהן גדול שעבר מחמת מום, מביא פר כמפורש להלן פט"ו שם, והיה לו להביא כאן, שלענין קרבן עולה ויורד הרי הוא כהדיוט, - השמיטו משום שבמלך אינו שייך, שהרי נשיא (=מלך) שנצטרע עבר מנשיאותו, והרי הוא כהדיוט (להלן שם הלכה ט, וכן מפורש בסנהדרין קז: ועיין שם כ. ובתוספות ד"ה שתי שנים), ואין צריך לומר שלענין עולה ויורד, הרי הוא כהדיוט]. 47) קרבן עולה ויורד. וראה למעלה הלכה ד, מהו קרבן עולה ויורד. 48) שהמלך מביא שעיר עזים (זכר), והכהן המשוח - פר בן בקר, וההדיוט - שעירת עזים (נקבה) או נקבה מן הכבשים. 49) כלומר מצוות לא־תעשה. 50) למעלה פ"א הלכה א. 51) המלך והכהן המשוח וההדיוט. משנה שם (ט.): "כל המצוות שבתורה שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת, היחיד מביא כשבה ושעירה, והנשיא שעיר, ומשיח ובית־דין מביאין פר וכו' ועל שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו בית־דין פטורין, והיחיד והנשיא והמשיח חייבין". ופירש רש"י שם "דכתיב באשמות ואם נפש, ונשיא ומשיח בכלל נפש אחת הן". 52) פרקים ד־ו, ט־י. 53) פ"א ופ"ד.

14 **ח. כָּל הַמֵּבִיא קָרְבָּן עַל הַזָּדוֹן כִּשְׁגָגָה[54], אִם הָיָה**
15 **אָנוּס - פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן[55]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר**
16 **עֲבֵרוֹת שֶׁאֵינוֹ חַיָּב חַטָּאת אֶלָּא עַל שִׁגְגָתָן[56], שֶׁאִם**
17 **הָיָה אָנוּס - פָּטוּר[57].**

54) כגון הבא על שפחה חרופה (למעלה פרק ט הלכה א), ושבועת העדות (למעלה בפרק זה הלכה א), ושבועת הפקדון (למעלה פ"ט הלכה ז). 55) תוספתא בכריתות פ"א: "ארבעה מביאין על הזדון כשגגה, כולם באונס פטורים, חוץ מן הנזיר" (=שחייב על הזדון כשוגג, וגם חייב על האונס, ראה בפ"ו מהלכות נזירות הלכה ג) וראה בקרית־ספר ולחם־משנה כאן. 56) ולא על זדונן, שכיון שלא חייבה התורה אלא על השוגג בלבד ולא על המזיד - כל־שכן שלא חייבה על האונס. 57) ראה בשבועות יז: ויח. (ולמעלה פ"ה הלכה ו) שהבא על אשתו שלא בשעת וסתה וראתה דם בשעת תשמיש, הרי אלו פטורין מקרבן חטאת, מפני שזה אנוס ומה היה לו לעשות.

18 **ט. מִי שֶׁהִפְרִישׁ מָעוֹת לְכִבְשָׂה שֶׁל חַטָּאתוֹ[58] וְצָרִיךְ**
19 **לָהֶן[59] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׂעִירָה[60] וִיחַלֵּל אוֹתָם הַמָּעוֹת**
20 **עַל הַשְּׂעִירָה[61] וְיֵהָנֶה בָּהֶן[62]. וְכֵן אִם הִפְרִישׁ**
21 **לַשְּׂעִירָה[63] וְלָקַח כִּשְׂבָּה[64] - יֵהָנֶה בָּהֶן.**

58) המדובר כאן בקרבן חטאת של עולה ויורד (ובעשיר שמביא כבשה או שעירה), ראה להלן טעמו של דבר, אבל בחטאת קבועה (ראה למעלה פ"א הלכה ד, שמביא כבשה

או שעירה), אם נשאר מן המעות שהפריש לחטאת - יפלו לנדבה, ראה פ"ה מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ט. 59) למעות הללו, וכגון שהעני, וכגון שדמי השעירה פחותים מדמי הכבשה. 60) משנה בכריתות כז: 61) הוא פודה את המעות מקדושתם על השעירה הזאת, והיא נכנסת בקדושה תחת המעות היוצאים לחולין. 62) במעות האלו שחסך מההפרש שבין כבשה לשעירה. ולמדו כן (שם בגמרא) ממה שנאמר בקרבן עולה ויורד (ויקרא ה, ו-י) "מחטאתו" - "מחטאתו" - ממקצת חטאתו. כלומר, ממקצת הדבר שהפריש לחטאתו, שאם העני מתכפר במקצת, והנותר מותר בהנאה, וראה גם בפיה"מ לרבינו שם. ונראה מדברי רבינו שדווקא אם הוא צריך למעות, וכגון שהשעירה יותר זולה (או להיפך כשהכבשה יותר זולה), אז מותר לו לשנות, אבל אם אינו צריך למעות, לא ישנה מן כבשה לשעירה או משעירה לכבשה. ובפירש"י במשנה כריתות שם, נראה שהכל תלוי ברצונו, וראה מרכבת המשנה. 63) משנה שם. כלומר, שהפריש מעות בשביל לקנות שעירה, והעני, והכבשה יותר זולה, וצריך למעות הללו שבהפרש בין שווי הכבשה לשווי השעירה. 64) וחילל את המעות על-ידי הכבשה, כמבואר למעלה.

י. הִפְרִישׁ מָעוֹת לַבְּהֵמָה[65] וְהֶעֱנִי[66] - יִקַּח שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה[67] וִיחַלֵּל עֲלֵיהֶן אוֹתָם הַמָּעוֹת וְיֶהֱנֶה בָּהֶם. הִפְרִישׁ מָעוֹת לִבְנֵי יוֹנָה אוֹ לַתּוֹרִים[68] וְהֶעֱנִי - יָבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה[69] וִיחַלֵּל עֲלֵיהֶן אוֹתָם הַמָּעוֹת וְיֶהֱנֶה בָּהֶן. וְכֵן אִם הָיָה עָנִי וְהִפְרִישׁ מָעוֹת לַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה וְהֶעֱשִׁיר - יוֹסִיף עֲלֵיהֶן[70] וְיָבִיא עוֹף. הִפְרִישׁ לְעוֹף וְהֶעֱשִׁיר - יוֹסִיף עֲלֵיהֶן וְיָבִיא כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה. אֲפִלּוּ הָיָה מוֹרִישׁוֹ גוֹסֵס[71] - הֲרֵי זֶה עָנִי[72] עַד שֶׁיָּמוּת מוֹרִישׁוֹ וְיִירָשֶׁנּוּ[73].

65) המדובר באחד מהששה שמצוותם שיקריבו קרבן עולה ויורד (למעלה הלכה א), ובעשיר שהפריש מעות כדי לקנות בהמה (=שעירה או כבשה) לחטאת. 66) ירד מנכסיו, וראה למעלה הלכות ב-ג-ד כי קרבן העני - שתי תורים או שני בני יונה. 67) משנה שם. ואף כי כבר הפריש מעות לקרבן עשיר, כיון שהעני אינו מביא אלא קרבן עני. ואף זה למדו שם ממה שנאמר (ויקרא ה, ו) "וכפר עליו הכהן מחטאתו" - "מחטאתו", משמע מקצת חטאתו (ראה למעלה), כלומר, אם העני יביא עוף ממקצת הדמים. 68) המדובר כאן בשבועת העדות או שבועת ביטוי או טומאת מקדש וקדשיו, שיש בהם שלש דרגות של עולה ויורד, ראה למעלה הלכה ד. 69) במשנה שם. ואף שהפריש כבר מעות לשתי תורים או לשני בני היונה - כיון שהעני עוד, מביא רק עשירית האיפה סולת למנחה. ואף זה נלמד (שם) ממה שנאמר (שם, י) "וכפר עליו הכהן מחטאתו", מקצת חטאתו. כלומר, אם הפריש מעות לשתי תורים או שני בני יונה, ושוב העני עוד, מביא ממקצת הדמים הללו, עשירית האיפה. 70) משנה שם. ואף כי כבר הפריש המעות לקרבן עני - כיון שהעשיר צריך להוסיף ולהביא קרבן עשיר. ולמדו כן בגמרא שם ממה שנאמר (שם, יג) "וכפר עליו הכהן על חטאתו", "על חטאתו" משמע שאם העשיר בינתיים, צריך להוסיף על הדמים ולהביא קרבן עשיר. 71) ועתיד לירש ממנו, ויהיה עשיר. 72) כל זמן שלא ירש אותו, ומביא קרבן עני. 73) ויצטרך להוסיף מעות עד לקרבן עשיר. משנה ערכין יז: "אבל בקרבנות אינו כן, אפילו מת אביו והניח לו וכו' אין להקדש בה כלום". ופירשו (שם יח. בגמרא) שכוונת המשנה שהיה אביו גוסס, מהו דתימא רוב גוססין למיתה, קא-משמע-לן שכל זמן שלא מת נחשב עדיין היורש לעני, לפי שהגוסס הוא כחי לכל דבריו, ראה נזיר מג.

יא. עָשִׁיר שֶׁהִפְרִישׁ כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה וְנָפַל בָּהּ מוּם[74] [וְהֶעֱנִי] - אִם רָצָה[75], יָבִיא בְּדָמֶיהָ עוֹף. אֲבָל אִם הִפְרִישׁ עוֹף וְנִפְסַל[76] - לֹא יָבִיא בְּדָמָיו עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, שֶׁאֵין לָעוֹף פִּדְיוֹן[77].

74) ברייתא כריתות כז: 75) כן הוא בברייתא שם. ומשמע שאם רצה יביא בדמיה כשבה אחרת, אף-על-פי שעכשיו העני. וכן מפורש בר"ש וברע"ב בנגעים פרק יד משנה יב, שמה שאמרו "מצורע עני שהביא קרבן עשיר, יצא", היינו אפילו לכתחילה [וראה בתפארת ישראל כריתות פ"ו משנה ח אות נה, וצריך עיון]. 76) בעוף לא כתב "ונפל בו מום", לפי שאין המומים פוסלים בעוף (פ"ג מהלכות איסורי מזבח הלכה א) אלא "ונפסל", היינו שנקטעה רגלו, שאין מקריבים חסר על גבי המזבח (שם). 77) ברייתא שם. ובספרא (בחוקותי פרשה ד הלכה ה) אמרו: "והעמיד את הבהמה לפני הכהן (ראה בתמורה לב: שפסוק זה מדבר בפסולי המוקדשין), בהמה נפדית ואין העופות והעצים וכו' נפדים". וראה בדברי רבינו בפירוש המשניות שם, בפ"ה מהלכות פסולי המוקדשין הלכה י, ובפ"ו מהלכות איסורי מזבח הלכה ד.

יב. הִפְרִישׁ[78] עֲשִׂירִית הָאֵיפָה[79] וְהֶעֱשִׁיר: עַד שֶׁלֹּא קָדְשָׁה בַכְּלִי[80] - הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמְּנָחוֹת[81], וְתִפָּדֶה וְתֵאָכֵל[82]; וּמִשֶּׁקָּדְשָׁה בַכְּלִי[83] - תְּעֻבַּר צוּרָתָהּ וְתֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[84].

78) תוספתא כריתות פ"ד. 79) כדין עני. 80) כל זמן שלא שם עדיין הסולת לתוך כלי שרת, לא קדשה קדושת הגוף, אלא קדושת דמים, וקדושת דמים נפדית (מנחות ק: והלכות איסורי מזבח שם הלכה ה). 81) שנטמאו ושנפסלו שפודין אותן, ראה הלכות איסורי מזבח שם. 82) אף-על-פי שלא נטמאה. וכן אמרו במנחות קא. "רבי אליעזר אומר, כולן טמאין נפדין, טהורין אין נפדין. חוץ מעשירית האיפה של מנחת חוטא, שהרי אמרה תורה (ויקרא ה, ו, י-יג) "מחטאתו" "על חטאתו", כלומר, לכך כתוב אצל עשירית האיפה "על חטאתו", שאם היה עני והפריש עשירית האיפה, והעשיר, יפדנה ויוסיף עליה מעות, ויביא כבשה או שעירה, כמו שאמרו בכריתות שם (רש"י שם). 83) מִשֶּׁשָּׂם את הסולת לתוך כלי שרת, קדשה הסולת קדושת הגוף, ואין קדושת הגוף נפדית (שם). 84) תוספתא כריתות שם. כלומר, מכיון שהפסול אינו בגוף המנחה אלא בבעל המנחה שהעשיר, אסור לשרוף את

המנחה מיד אלא תעובר צורתה ואחר־כך תשרף, ראה בפ"ד מהלכות קרבן פסח הלכה ג.

יג. עָשִׁיר שֶׁהִפְרִישׁ קֵן[85] לְמָכְרָהּ וְלִלַּקֵּחַ בְּדָמֶיהָ כִּשְׁבָּה
אוֹ שְׁעִירָה[86] וְהֶעֱנִי[87] - יָבִיא קֵן זוֹ[88], אַף עַל פִּי
שֶׁהִיא קְדֻשַּׁת דָּמִים שֶׁהִיא נִדְחֵית[89]. וְלָמָּה לֹא
נִדְחֵית?[90] מִפְּנֵי שֶׁדְּחוּיִ מֵעִקָּרוֹ אֵינוֹ דְּחוּיִ[91], וַהֲרֵי
נִרְאֶה קֵן זוֹ לוֹ עַתָּה. עָנִי שֶׁהִקְרִיב[92] קָרְבַּן עָשִׁיר -
יָצָא, וְעָשִׁיר שֶׁהִקְרִיב קָרְבַּן עָנִי - לֹא יָצָא.

85) בכריתות כז: כח. "אמר ר' אלעזר אמר רבי אושעיא, מטמא מקדש עשיר שהפריש קן לכבשתו והעני". ומפרש רבינו "לכבשתו" - "למכרה וליקח בדמיה כשבה". 86) והרי היא קדושה בקדושת דמים, למכרה לצורך קרבן עשיר. 87) שיכול להביא קרבן עני. 88) לאחר שיפדה אותה ויקדישנה לקרבן עני. 89) כלומר, קדושת דמים זו לקרבן עשיר - נדחית, לפי שעני אינו ראוי לכתחילה לקרבן עשיר. 90) כלומר, אילו היתה בקדושת הגוף נדחית, ודאי היתה צריכה להידחות לגמרי מלהקריבה, אלא אפילו אם אין עליה אלא קדושת דמים נדחית, צריכה היא להידחות מהקרבה (לחם־משנה). וכן נראה מדברי רבינו בפרק טו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד, שקדושת דמים נדחית, מדחה הקרבן. 91) בגמרא שם אמרו שקדושת דמים מדחה, אבל רבינו לא פסק כן. ולמעלה פרק ג הלכה ח כתב רבינו, שגם בנראה ונדחה אין בעלי חיים נדחים. וכ"כ גם בפ"ג מפסולי המוקדשין הלכה כג. ועיי"ש גם בהלכה כ"ד, ובפט"ו ממעשה הקרבנות ה"ד, ובלח"מ למעלה פ"ג שם. 92) נגעים פי"ד מי"ב. וראה למעלה הי"א.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר דיני קרבן עולה ויורד.

א. שְׁנוּיִ יֵשׁ בְּשִׁגְגַת טֻמְאַת מִקְדָּשׁ[2] וְקָדְשָׁיו[3] מַה
שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָר כְּרֵתוֹת. שֶׁכָּל הַכְּרֵתוֹת, כֵּיוָן שֶׁשָּׁגַג
וְנוֹדַע לוֹ בַּסּוֹף שֶׁחָטָא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ
יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת; אֲבָל בְּטֻמְאַת
מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד עַד
שֶׁתִּהְיֶה לוֹ יְדִיעָה לַטֻּמְאָה[4] וִידִיעָה לַקֹּדֶשׁ[5] אוֹ
לַמִּקְדָּשׁ[6] בַּתְּחִלָּה[7], וִידִיעָה לַטֻּמְאָה וִידִיעָה לַקֹּדֶשׁ אוֹ
לַמִּקְדָּשׁ בַּסּוֹף, וְהֶעְלֵם בֵּינְתַּיִם. כֵּיצַד? נִטְמָא[8] וְנִכְנַס
לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ[9], וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ שֶׁנִּטְמָא
וְשֶׁהָיָה טָמֵא בְּשָׁעָה שֶׁאָכַל אוֹ שֶׁנִּכְנַס, וְשֶׁקֹּדֶשׁ הָיָה
זֶה שֶׁאָכָלוֹ[10] אוֹ מִקְדָּשׁ הָיָה זֶה שֶׁנִּכְנַס לוֹ - הֲרֵי זֶה
פָּטוּר מִקָּרְבָּן, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁנִּטְמָא [וְשֶׁזֶּה קֹדֶשׁ] וְשֶׁזֶּה
מִקְדָּשׁ קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס אוֹ קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל. כֵּיצַד? נִטְמָא[11]
וְיָדַע שֶׁנִּטְמָא וְיָדַע שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ[12] וְשֶׁזֶּה קֹדֶשׁ, וְאַחַר
כָּךְ נֶעֱלְמָה מִמֶּנּוּ הַטֻּמְאָה וְשָׁכַח שֶׁנִּטְמָא וְנִכְנַס
לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל[13] קֹדֶשׁ, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ
וְשֶׁזֶּה קֹדֶשׁ; אוֹ שֶׁשָּׁגַג וְשָׁכַח שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ אוֹ שֶׁזֶּה
בְּשַׂר קֹדֶשׁ, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהוּא טָמֵא, וְנִכְנַס אוֹ אָכַל;
אוֹ שֶׁשָּׁגַג אוֹ שָׁכַח שֶׁנִּטְמָא וְשָׁכַח שֶׁזֶּה בְּשַׂר קֹדֶשׁ
וְשֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ, וְנִכְנַס אוֹ אָכַל; וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ
דְּבָרִים שֶׁנִּתְעַלְּמוּ מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה
וְיוֹרֵד בְּכָל צַד וָצַד מִשֵּׁשׁ מַחֲלוֹקוֹת אֵלּוּ[14]. וּמִנַּיִן
שֶׁדִּין שִׁגְגַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו כָּךְ הוּא? שֶׁהֲרֵי בִּשְׁאָר
שְׁגָגוֹת נֶאֱמַר: בַּעֲשׂוֹתָה אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא
תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם, אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא -
כֵּיוָן שֶׁיֻּדַּע בַּסּוֹף, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע בַּתְּחִלָּה;
וּבְטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו נֶאֱמַר: וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא
יָדַע וְאָשֵׁם. מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ, מִכְּלָל
שֶׁהָיְתָה שָׁם יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה, וְנֶאֱמַר וְהוּא יָדַע.
[וְאָשֵׁם] הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהוּא צָרִיךְ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה
וִידִיעָה בַּסּוֹף וְהֶעְלֵם בֵּינְתַּיִם[15].

2) כלומר, טמא שנכנס למקדש. 3) טמא שאכל קודש, ושניהם חייבים כרת במזיד, ומביאים קרבן עולה ויורד בשוגג (למעלה פ"א ה"ג). 4) ידיעה שהוא נטמא. 5) ידיעה שזהו קודש (באכל את הקודש). 6) ידיעה שזהו מקדש (בנכנס למקדש). 7) לפני ששגג ואכל את הקודש, או לפני שנכנס למקדש. משנה, שבועות ב, א: "ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע וכו' את שיש בה ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בינתיים, הרי זה בעולה ויורד". ולדעת רבי (שם יד:) צריך ידיעה גם למקדש. 8) ולא ידע שנטמא. 9) כלומר, נטמא ולא ידע שנטמא ואכל קודש. 10) שידע לפני זה שנטמא, אלא שלא ידע שזה שאכל הוא קודש, ורק עכשיו נודע לו. 11) משנה, שם יד, א. 12) כרבי ורבי ישמעאל, שמחייבין גם על העלם מקדש, במשנה שם יד, ב. ובגמרא שם. 13) כלומר, שנעלמו ממנו שני הדברים גם יחד, ששכח שזה בשר קודש או שזה מקדש, וגם שכח שהוא טמא, או שידע שהוא טמא וחשב שמותר לטמא לאכול קודש וליכנס למקדש. 14) כלומר, שלשה באוכל קודש בטמואה, והם: א. ידע שזהו קודש ונעלם ממנו שהוא טמא. ב. ידע שהוא טמא ונעלם ממנו שזהו קודש. ג. נעלם ממנו זה וזה. ושלשה בנכנס למקדש בטומאה: א. ידע שזהו מקדש ונעלם ממנו שהוא טמא. ב. ידע שהוא טמא ונעלם ממנו שזהו מקדש. ג. נעלם ממנו זה וזה. וראה בגמרא שם יד, ב. 15) ברייתא, שם ד, א. כרבי, אבל רבי עקיבא לומד זאת ממה שנאמר פעמים "ונעלם — ונעלם" = "ונעלם ממנו והוא טמא" (ויקרא ה, ב) "ונעלם ממנו והוא ידע" (שם, ג).

ב. נִטְמָא וְיָדַע שֶׁנִּטְמָא [וְיָדַע שֶׁזֶּה קֹדֶשׁ וְשֶׁזֶּה
מִקְדָּשׁ] אֲבָל לֹא יָדַע בְּאֵי זֶה אָב נִטְמָא, וְשָׁכַח
שֶׁנִּטְמָא וְאַחַר כָּךְ נִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ, וְנוֹדַע
לוֹ אַחַר שֶׁנִּכְנַס אוֹ אַחַר שֶׁאָכַל בְּאֵי זֶה אָב נִטְמָא[16]
- [הֲרֵי זֶה חַיָּב קָרְבָּן][17]; אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע
בַּתְּחִלָּה בְּאֵי זֶה אָב נִטְמָא, הוֹאִיל וְיָדַע שֶׁהוּא טָמֵא
- הֲרֵי הָיְתָה שָׁם יְדִיעַת טֻמְאָה בַּתְּחִלָּה. אֲבָל אִם
נֶעְלְמוּ מִמֶּנּוּ הִלְכוֹת טֻמְאָה, כְּגוֹן שֶׁנִּטְמָא בְּכַעֲדָשָׁה
מִן הַשֶּׁרֶץ, וְיָדַע שֶׁהַשֶּׁרֶץ מְטַמֵּא וְלֹא יָדַע בַּשְּׁעוּר[18],
וְשָׁכַח שֶׁנָּגַע בַּשֶּׁרֶץ כְּלָל וְנִכְנַס אוֹ אָכַל, וְאַחַר כָּךְ

נוֹדַע לוֹ [שֶׁנָּגַע] בְּכַעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם חַיָּב קָרְבָּן אוֹ פָּטוּר[19]. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא רָאָה הַמִּקְדָּשׁ מִיָּמָיו וְלֹא הֵבִין מְקוֹמוֹ[20], אִם נִטְמָא וְיָדַע[21] שֶׁנִּטְמָא וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, וְלֹא יָדַע בַּתְּחִלָּה[22] שֶׁזֶּהוּ מְקוֹמוֹ שֶׁהֲרֵי לֹא רָאָהוּ מֵעוֹלָם, וְאַחַר כָּךְ זָכַר הַטֻּמְאָה וְיָדַע שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יְדִיעָה שֶׁיֵּשׁ מִקְדָּשׁ בָּעוֹלָם יְדִיעָה, אוֹ עַד שֶׁיֵּדַע מְקוֹמוֹ תְּחִלָּה. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵלּוּ הַחַיָּבִים קָרְבָּן[23] מִסָּפֵק - אֵינָן מְבִיאִין קָרְבָּן, שֶׁמָּא יַכְנִיסוּ חֵלִין לָעֲזָרָה. וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלוֹא חַטַּאת הָעוֹף בָּאָה עַל הַסָּפֵק וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת?[24] מִפְּנֵי שֶׁהַמֵּבִיא אוֹתָהּ מְחֻסַּר כִּפּוּרִים[25] וְאָסוּר לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים עַד שֶׁיָּבִיא כַּפָּרָתוֹ[26]; אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסַּר כִּפּוּרִים[27] - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן מִסָּפֵק[28].

16) אם בשרץ או בנבלה. 17) כרבי עקיבא (במשנה שם יד: , ובגמרא יח:) שמספיק אם ידוע שהוא טמא, אף אם אינו יודע מהות הטומאה. וממה שכתב רבינו "ונודע לו אחר וכו' באי זה אב נטמא", נראה שהידיעה שבסוף צריכה להיות גם במה נטמא, ובזה גם רבי עקיבא מודה. וראה למעלה פ"ב ה"ג שצריך שיידע החטא שחטא בו. וראה 'לחם משנה' שהקשה על זה מגמרא נדה כח, ב. 18) כלומר, לא ידע כמה יהא בשרץ ויטמא. 19) בעיית רב פפא, שם יד, ב - ונשארה בתיקו. 20) כלומר, לא הבין בשכלו לקבוע, לפי ידיעותיו, את מקום המקדש. 21) בכת"י תימן ובדפוס רומי, נוסף "ושכח שנטמא". וכן נראה ממה שכתב להלן "ואחר־כך זכר הטומאה וידע שזה מקדש". אבל צריך עיון, שהרי גם אם ידע שנטמא הרי הוא שוגג, שהרי לא ידע שזהו המקדש. 22) בעיית רבי ירמיה, שם יד, ב: "בן בבל שעלה לארץ ישראל, ונעלם ממנו מקום מקדש מהו וכו' כיון דידע דאיכא מקדש בעולם ידיעה היא, או דילמא כיון דמקומו לא ידע ליה, העלמה היא". ונשאר הדבר בתיקו 23) חטאת. שאין חטאת באה בנדבה, ואינו יכול להתנות. אם הוא מחויב הרי הוא קרבן חובה, ואם לאו הרי הוא קרבן נדבה, אבל בקרבן אחר שבא בנדבה, אפשר להתנות כנ"ל. 24) נזיר כט, א: "מנין לחטאת העוף שהיא באה על הספק שאינה נאכלת", כגון שהיתה האשה ספק זבה או ספק יולדת (פ"ז מהל' פסולי המוקדשין ה"י). 25) שכן זבה ויולדת הן מחוסרות כיפורים. 26) ראה להלן פ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"א. 27) כגון טומאת מקדש וקדשיו, שאין ידו משגת ומביא שתי תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת (ויקרא ה, ז). 28) כן מפורש בתוספתא כריתות פ"ב, "המביא חטאתו ושחטה, ספק נזרק הדם, ספק לא נזרק הדם, יצא ואינו מביא אשם תלוי, אם היה מחוסר כפרה ספק חשיכה ספק לא חשיכה, הרי זה מביא חטאת העוף ספק", הרי שרק מחוסר כפרה מביא חטאת העוף בספק ('אור שמח'). ועי' 'תוספות' גיטין כח, ב - ד"ה אבל ('הר המוריה').

ג. מִי שֶׁנִּטְמָא[29] בְּעֲזָרָה[30] - צָרִיךְ שֶׁיֵּדַע תְּחִלָּה שֶׁנִּטְמָא וְשֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ, וְאִם נֶעְלַם מִמֶּנּוּ אַחֲרֵי כֵן שֶׁנִּטְמָא וַהֲרֵי הוּא זָכוּר שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ, אוֹ שֶׁנֶּעְלַם מִמֶּנּוּ שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ וְלֹא שָׁכַח שֶׁנִּטְמָא, אוֹ שֶׁנִּתְעַלְּמוּ מִמֶּנּוּ זֶה וָזֶה - כְּשֶׁיִּוָּדַע לוֹ יָבִיא קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד[31]. וְהוּא שֶׁיִּשְׁהֶה כַּשִּׁעוּר[32], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת מִקְדָּשׁ[33].

29) משנה, שבועות יד, ב. (ומדובר שידע שהוא טמא, אלא שנטמא באונס, ראה להלן ה"ד, שאם נטמא בשוגג, אין זו ידיעה בתחילה, ואין לחייבו בקרבן, ראה למעלה ה"א). 30) שמחוייב למהר ולצאת בבהילות בדרך קצרה, ואם שהה בשוגג חייב קרבן, ראה פ"ג מהל' ביאת המקדש הכ"א־כב. 31) בגמרא שם טז, ב - למדו מזה שנאמרו בתורה שני פסוקים לגבי חיוב קרבן בטומאת מקדש: "את משכן ה' טמא" (במדבר יט, יג) ו"את מקדש ה' טמא" (שם, כ) — אחד לנטמא בחוץ ואחד לנטמא בפנים, ששניהם חייבים קרבן. 32) השתחויה, שהוא כדי לקרות את דברי הפסוק: "ויכרעו אפים ארצה וגו'" שבדברי־הימים ב, ז' ג'. 33) שם הכ"ג.

ד. מִי שֶׁטִּמֵּא עַצְמוֹ[34] בְּמֻזִיד[35] וְלֹא שָׁהָה כַּשִּׁעוּר - הֲרֵי זֶה סָפֵק, אִם שִׁעוּר הִשְׁתַּחֲוָיָה[36] לְאָנוּס בִּלְבַד[37] אוֹ אַף לְמֻזִיד[38]. וּלְפִיכָךְ, אִם נֶעְלַם מִמֶּנּוּ[39] וְיָצָא וְלֹא שָׁהָה - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן[40]. וְכֵן אִם תָּלָה עַצְמוֹ בַּאֲוִיר עֲזָרָה[41] - הַדָּבָר סָפֵק, אִם אֲוִיר עֲזָרָה כָּעֲזָרָה אוֹ אֵינוֹ כָּעֲזָרָה[42].

34) כשהוא בעזרה. 35) שידע שהוא במקדש, אלא שלא ידע שחייבים כרת על טומאת מקדש, שדינו כשוגג לענין קרבן והוא בכלל "שב מידיעתו", כמפורש למעלה פ"ב ה"ב (הגהות מצפה איתן, שבועות יז. וראה משנה־למלך). (וצריך לומר שאע"פ שלא ידע שחייב כרת — כיון שידע שטמא וידע שזהו מקדש, הרי זו ידיעה לגבי טומאת מקדש וקדשיו (ראה למעלה ה"א) לחייבו בקרבן, וראה להלן בסמוך. ודלא כ'מנחת חינוך' מצוה קכג ס"ק א). 36) כלומר, מה שצריך לחיוב קרבן שישהה בעזרה כדי השתחוויה אחר שנטמא, כמבואר למעלה. 37) ראה למעלה ה"ג. אבל במזיד, אפילו לא שהה כלום — חייב קרבן. 38) שגם טימא עצמו במזיד ונעלם ממנו אינו קרבן עד שישהה כדי השתחוויה, וזוהי בעייתו של רב אשי שם יז, א. ונשארה בתיקו. 39) (כן הוא בפירוש ר"ח שם. ואע"פ שבחיובי קרבן אחרים, כיון ששגג בכרת, חייב הוא בקרבן (למעלה פ"ב ה"ב) — כאן בטומאת מקדש וקדשיו שמפורש בתורה "ונעלם — ונעלם", אינו חייב אלא אם נעלמה ממנו הטומאה או המקדש וקדשיו, לגמרי, אלא שצריך שיהיה בתחילה שוגג בקרבן (ראה למעלה), שאם לא כן לא תועיל ההעלמה שבסוף, שהרי הוא אינו שב מידיעתו). 40) ראה למעלה ה"ב, כי מי שאינו מחוסר כיפורים אינו מביא קרבן חטאת מספק, שמא יכניסו חולין בעזרה. 41) כלומר, נטמא בעזרה ושהה כדי השתחוויה באויר העזרה. 42) שם בעייתו של רבא, ונשארה בתיקו. וכגירסת הספרים שהובאה ב'תוספות' שם ד"ה תלה. ואע"פ שלענין קבלת הדם, אמרו שאם תלה הבהמה וקיבל הדם באויר כשר (זבחים כו. ופ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב),

הרי שאויר העזרה כעזרה – אף כאן ידעו זאת, אלא שהסתפקו אם קדושת האויר היא קדושה עצמית והרי הוא כמי שהלך בעזרה ממקום למקום, שאם יצא בדרך ארוכה, שאינו צריך ללכת בה, שהוא חייב אף אם לא שהה (פ"ג מהל' ביאת מקדש הכ"ב) או שכל קדושתו היא מחמת קרקע העזרה, ואם כן אינו כבא בדרך ארוכה אלא כעומד במקומו שצריך שהייה ('אור שמח').

ה. מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ בְּטֻמְאָה אוֹ לָאו - אֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[43]; שֶׁאֵין מְבִיאִין קָרְבָּן[44] עַל לֹא הוֹדַע אֶלָּא בְּכָרֵת שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת קְבוּעָה[45].

43) משנה, כריתות ב, א: "על אלו חייבין, על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ועל לא הודע שלהם אשם תלוי, חוץ מן המטמא מקדש וקדשיו מפני שהוא בעולה ויורד". וכן הוא בגמרא שם ז, א: "חוץ ממטמא מקדש וקדשיו שאינו מביא אשם תלוי". 44) כלומר, אשם תלוי. 45) אבל טומאת מקדש וקדשיו שמביא בשוגג קרבן עולה ויורד (ראה למעלה פ"א ה"ג), אינו מביא אשם תלוי בספק. והיא משנה בכריתות כה, א: "וחכ"א אין מביאין אשם תלוי אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת (קבועה)".

ו. מִי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי שְׁבִילִים, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר, הָלַךְ בָּרִאשׁוֹן וְחָזַר וְהָלַךְ בַּשֵּׁנִי, וּבְעֵת שֶׁהָלַךְ בַּשֵּׁנִי שָׁכַח שֶׁהָלַךְ בָּרִאשׁוֹן, וְנֶעְלְמָה מִמֶּנּוּ טֻמְאָה זוֹ וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ - חַיָּב. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ בַּתְּחִלָּה יְדִיעָה גְּמוּרָה לְטֻמְאָה אֶלָּא מִקְצָת יְדִיעָה, שֶׁהֲרֵי לֹא יָדַע שֶׁהָלַךְ בִּשְׁנֵי שְׁבִילִין שֶׁבְּהִלּוּךְ שְׁנֵיהֶן יְהֵא טָמֵא בְּוַדַּאי, וְאַף עַל פִּי כֵן חַיָּב חַטָּאת, שֶׁמִּקְצָת יְדִיעָה כְּכָל יְדִיעָה[46]. הָלַךְ בָּרִאשׁוֹן וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סְפֵק טָמֵא[47].

46) פלוגתא בברייתא, שבועות יט, א. ובכריתות יח, ב. ולפי ביאורו של רבא בשבועות שם עמוד ב, ובכריתות יט, א. ופסק כת"ק. 47) שמא השביל הראשון הוא הטהור, ואין חייבין אשם תלוי על ספק טומאת מקדש וקדשיו, ראה למעלה ה"ה. והוא בברייתא שם, לפי הגירסא שבכריתות שם.

ז. הִזָּה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי[48] וְטָבַל, וְאַחַר[49] שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ הָלַךְ[50] בַּשֵּׁנִי וְחָזַר וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ[51] - חַיָּב[52]; שֶׁהֲרֵי נִכְנַס כְּשֶׁהוּא טָמֵא לַמִּקְדָּשׁ בְּוַדַּאי, אוֹ בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה אוֹ בְּפַעַם שְׁנִיָּה. וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּל יְדִיעָה מֵהֶן סְפֵק יְדִיעָה הִיא[53], שֶׁהֲרֵי כָּל שְׁבִיל מֵהֶן סָפֵק הוּא - כָּאן בְּטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו עָשׂוּ סְפֵק יְדִיעָה כִּידִיעָה[54].

48) כדין טמא מת, שמזים עליו מי חטאת ביום שלישי וביום שביעי לטומאתו, וטובל ביום השביעי אחר ההזאה (פי"א מהל' פרה אדומה ה"א). 49) בכת"י תימן: אחר. כלומר, אחר שנכנס למקדש הזה ג' וז' וטבל. 50) כבדפוס רומי. 51) אחר ששכח טומאתו. 52) פסק כתנא־קמא בברייתא, שם. 53) שבכל פעם שנכנס למקדש לא היתה לו ידיעה וודאית. 54) שם, דברי רבי יוחנן בביאור דברי תנא־קמא.

ח. הָיָה טָמֵא וְאָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם: נִכְנַסְתָּ לַמִּקְדָּשׁ, וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: לֹא נִכְנַסְתִּי - נֶאֱמָן וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן; שֶׁאִם יִרְצֶה, יֹאמַר מֵזִיד הָיִיתִי[55]. אָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם: טָמֵא הָיִיתָ כְּשֶׁנִּכְנַסְתָּ לַמִּקְדָּשׁ וּבְפָנֵינוּ נִטְמֵאתָ וְיָדַעְתָּ שֶׁאַתָּה טָמֵא, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בֵּין טֻמְאָה זוֹ שֶׁמְּעִידִין בָּהּ וּבֵין כְּנִיסָתוֹ לַמִּקְדָּשׁ יָמִים רַבִּים, שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיֹּאמַר כְּבָר טָבַלְתִּי, הוֹאִיל וְהִכְחִישׁ אֶת הָעֵדִים וְאָמַר לֹא נִטְמֵאתִי מֵעוֹלָם - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים[56] וּמֵבִיא קָרְבָּן עַל פִּיהֶם. אִם הֱבִיאוּהוּ שְׁנַיִם לִידֵי מִיתָה חֲמוּרָה, קַל וָחֹמֶר שֶׁיְּבִיאוּהוּ לִידֵי קָרְבָּן הַקַּל, שֶׁהֲרֵי הִכְחִישָׁן.

55) כלומר, הוא לא מכחיש את דיבורו הקודם שאמר לא נכנסתי, כי כוונתו היתה להוסיף על דבריו לאמר: "לא נכנסתי בשוגג אלא במזיד". וראה להלן דברי הברייתא והגמרא בכריתות יב, א. 56) ואינו יכול לתרץ דבריו לומר: לא עמדתי בטומאתי וטבלתי, כי הרי אמר תחילה שלא נטמא. והוא ברייתא שם: "יכול אפילו שנים מכחישין אותו (= שהם אומרים נטמאת והוא אומר לא נטמאתי, שיהיה פטור בנכנס למקדש). אמר רבי מאיר, אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה, לא יביאוהו לידי קרבן הקל! רבי יהודה אומר, נאמן אדם על עצמו יותר ממאה איש, ומודים חכמים לרבי יהודה בחלבים (= באוכל חלב) ובביאת המקדש (= שהם אומרים נכנסת למקדש בטומאה, והוא אומר לא נכנסתי, שנאמן משום שכוונתו להוסיף על דבריו: "לא נכנסתי שוגג אלא מזיד", ראה בתחילת ההלכה כאן), אבל בטומאה לא". ומפרש רבינא (שם:) כי מחלוקת חכמים ורבי יהודה היא בטומאה ישנה (= שיש לו אפשרות לומר כבר טבלתי), ובאמרו לו נטמאת ונכנסת למקדש והוא אומר לא נטמאתי, שחכמים סוברים שאין מיישבין דבריו לומר לא עמדתי בטומאה אלא טבלתי, כי בזה הוא מכחיש את דבריו הראשונים שאמר לא נטמאתי מעולם, ורבי יהודה סובר שמיישבין דבריו, אף אם בזה מכחיש דבריו הראשונים. אבל בטומאה חדשה (= שאמרו לו נטמאת היום ואפילו יטבול היום, הרי אסור לטבול יום ליכנס למקדש) – גם רבי יהודה מודה שאינו נאמן, משום שאין כאן מיגו, וגם מה שר"י מאמין לו בטומאה ישנה הוא מחמת מיגו, ולא מחמת שאדם נאמן על עצמו (כס"ד דגמ' שם). ולענין ההלכה, נאמר שם בגמרא: אמר רב נחמן, הלכה כרבי יהודה. אמר רב יוסף, לא אמרה אלא בינו לבין עצמו ולעצמו, ומפרש רבינו (לא כרש"י) שרב יוסף חולק על רב נחמן, וסובר שאין הלכה כרבי יהודה אלא כחכמים (ראה 'מרכבת המשנה'), ופסק רבינו כרב יוסף (וראה בהשגות הראב"ד, כסף־משנה ולחם־משנה).

ט. טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו[57] שֶׁהָיָה לָהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה[58] וְלֹא הָיָה לָהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף[59] - שָׂעִיר שֶׁל

1 יוֹם הַכִּפּוּרִים הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים[60] וְיוֹם הַכִּפּוּרִים[61]
2 תּוֹלִין[62], עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ[63] וְיָבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד.
3 וְשֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה[64] אֲבָל יֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה
4 בַּסּוֹף[65] - שָׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ[66] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וְיוֹם
5 הַכִּפּוּרִים מְכַפְּרִין[67]. וְעַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בַּתְּחִלָּה
6 וְלֹא בַּסּוֹף - שְׂעִירֵי הָרְגָלִים[68] וּשְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים
7 מְכַפְּרִין[69]. וְעַל זְדוֹן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו[70] - פַּר
8 כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, אִם הָיָה הַמֵּזִיד
9 מִן הַכֹּהֲנִים[71]; וְאִם הָיָה מִיִּשְׂרָאֵל - דַּם שָׂעִיר
10 הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר[72], שֶׁנֶּאֱמַר[73]:
11 וְכִפֶּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[74].

57) משנה, שבועות ב, א. 58) שלפני שנכנס למקדש או אכל קודש, ידע שזה מקדש או שזה קודש, וידע שנטמא, ובשעה שנכנס למקדש או אכל קודש, נעלם ממנו שזה מקדש וקודש או שנעלם ממנו שנטמא, ראה למעלה ה"א. 59) כלומר, לא נודע לו בסוף מה שנעלם ממנו בתחילה, ובאופן זה אינו חייב בקרבן (למעלה ה"א). 60) הוא השעיר שעלה עליו הגורל לה' שעשהו חטאת (ויקרא טז, ט – טו). 61) עצם היום. 62) מכפרין להגן עליו מן היסורים (שבועות ח. בגמרא) שאע"פ שלא עשה מזיד, ראויין לבוא עליו ייסורים, על שלא נזהר שלא יבוא לידי איסור בשוגג (ראה רש"י במשנה שם, ו'תפארת ישראל') ולמדו זאת (שם ז:) ממה שנאמר (שם, טז) "וכיפר על הקודש מטומאות בני ישראל" – "מטומאות ולא כל טומאות". והכוונה לטומאת מקדש וקדשיו, שחלק אותה הכתוב משאר עבירות שחייבה עליה קרבן עולה ויורד, ולדעת רבי שמעון יש ללמוד כן ממה שנאמר (שם) "ומפשעיהם לכל חטאתם" – חטאים דומיא דפשעים, מה פשעים שאינם בני קרבן, שהם במזיד, אף חטאים שאינם בני קרבן, ומנין ליש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף, ששעיר זה תולה, ת"ל "לכל חטאתם" הראויה לבוא לכלל חטאת אם ייודע לו, משא"כ אם לא היו לו ידיעה בתחילה, שלא יבואו לכלל קרבן לעולם, אין שעיר זה מכפר. ויום הכיפורים עצמו שמכפר על כך, נלמד ממה שנאמר (שם כג, כח) "כי יום כיפורים הוא" (רש"י במשנה, שם ב.). 63) שאז אין מכפרין עליו עוד. 64) "זה אפשר בתינוק שנשבה לבין הגויים, ולא קדמה לו ידיעה שהוא איסור על בני ישראל ביאה למקדש והוא טמא, ונעלמה ממנו טומאה ונכנס למקדש" (רבינו בפיה"מ, שבועות שם). 65) שנודע לו אח"כ שבשעה שנכנס למקדש היה טמא. וכי אסור לטמא ליכנס למקדש (שם). 66) זהו שעיר של מוסף, הנזכר בבמדבר כט, יא. 67) שם במשנה. ונלמד זאת (שם) ממה שנאמר בשעיר הנעשה בחוץ (במדבר שם) "שעיר עזים אחד חטאת (= שעיר הנעשה בחוץ) מלבד חטאת הכיפורים (= שעיר הנעשה בפנים)" – הוקשו זה לזה ללמד, על מה שזה מכפר זה מכפר, מה הפנימי אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה (= בתחילה), אף החיצון אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה (= בסוף). וזה מכפר כפרה גמורה בלא תליה, שהרי לעולם לא יבוא לידי קרבן, כיון שלא ידע בתחילה (רש"י במשנה, שם). ויום הכיפורים עצמו שמכפר, שנאמר (שם) "כי יום כיפורים הוא", כנ"ל. 68) שעירי חטאת שמביאין בכל הרגלים. 69) במשנה שם, וספק כרבי יהודה ולא כרבי שמעון (שם) האומר ששעירי ראשי חדשים אינם מכפרים. ולמד רבי יהודה דבר זה (שם ט.) ממה שנאמר בשעירי ראשי חדשים (במדבר כח, טו) "ושעיר עזים אחד לחטאת לה'" – חטא שאין מכיר בו אלא ה' (ואילו החוטא אינו יודע כלל) יהא שעיר זה מכפר, ושעירי רגלים שמכפרים, נלמד לרבי יהודה (שם:) ממה שנאמר ברגלים (שם, טז) "ושעיר עזים" ב"וי"ו" – "וי"ו" מוסיף על ענין ראשון, להקיש שעירי רגלים לשעירי ר"ח, מה שעירי ר"ח אינם מכפרים אלא על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, אף שעירי הרגלים אינם מכפרים אלא על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף. 70) שידע שנטמא ואסור לו ליכנס למקדש לאכול קודש, ואעפי"כ עשה כן בזדון. וכגון שלא התרו בו, שאם התרו בו אינו מתכפר אלא במלקות ('תפארת ישראל'). 71) משנה, שבועות ב, ב. ואין הכהנים מתכפרים בשעיר הנעשה בפנים, שנאמר (ויקרא טז, טו) "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם", ואמרו בגמ' (שם יג:) "אשר לעם" שאין הכהנים מתכפרין בו, ובמה מתכפרין? – בפרו של אהרן, ואף־על־פי שנאמר בפרו של אהרן (שם טז, ו) "אשר לו" – "לו, לא לאחרים", הרי נאמר עוד (שם) "וכיפר בעדו ובעד ביתו" וכל הכהנים הם בכלל ביתו, שנאמר (תהלים קלה, יט) "בית אהרן ברכו את ה'". ולא רק על זדון טומאת מקדש וקדשיו פרו של כהן גדול מכפר על הכהנים, אלא אף על השוגג. ראה בגמרא שם (לחם־משנה). 72) במשנה, שם. 73) בשעיר הנעשה בפנים. 74) ונאמר עוד שם "ומפשעיהם לכל חטאתם" – "פשעים אלו המרדים" (שם יב:).

יום חמישי י"ח אייר ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר כל דבר שחייבין על שגגתן חטאת קבועה, ושגג בית־דין הגדול בהוראה.

12 א. כָּל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת[2] קְבוּעָה[3], אִם
13 שָׁגְגוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל[4] בְּהוֹרָאָה וְהוֹרוּ לְהַתִּירוּ, וְשָׁגְגוּ
14 הָעָם[5] בְּהוֹרָאָתָן וְעָשׂוּ הָעָם וְהֵם סוֹמְכִין עַל
15 הוֹרָאָתָן[6], וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לְבֵית דִּין שֶׁטָּעוּ - הֲרֵי
16 בֵּית דִּין חַיָּבִין[7] לְהָבִיא קָרְבַּן חַטָּאת עַל שִׁגְגָתָן
17 בְּהוֹרָאָה[8], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשׂוּ הֵן בְּעַצְמָן מַעֲשֶׂה;
18 שֶׁאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל עֲשִׂיַּת בֵּית דִּין כְּלָל בֵּין עָשׂוּ בֵּין
19 לֹא עָשׂוּ, אֶלָּא עַל הוֹרָאָתָן בִּלְבַד[9]. וּשְׁאָר הָעָם
20 פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן[10], וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם הָעוֹשִׂין,
21 מִפְּנֵי שֶׁתָּלוּ בְּבֵית דִּין[11]. וּמַה הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁמְּבִיאִין
22 עַל שְׁגָגָה זוֹ? אִם בַּעֲבוֹדָה זָרָה שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ[12] -
23 מְבִיאִין פַּר לְעוֹלָה וְשָׂעִיר לְחַטָּאת מִכָּל שֵׁבֶט
24 וָשֵׁבֶט[13]. וְקָרְבָּן זֶה הוּא הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת שְׁלַח לְךָ,
25 שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעְשְׂתָה לִשְׁגָגָה[14].
26 מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבְּשִׁגְגַת עֲבוֹדָה זָרָה הוּא

1 מְדַבֵּר[15]. וְאִם בִּשְׁאָר כְּרִתוֹת שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתָן
2 חַטָּאת קְבוּעָה שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ - מֵבִיא כָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט
3 פַּר חַטָּאת. וְזֶהוּ הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר:
4 וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ[16]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁאִם
5 שָׁגְגוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בְּהוֹרָאָה בַּעֲבוֹדָה זָרָה -
6 מְבִיאִין כָּל הַקָּהָל שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים[17] עוֹלוֹת וּשְׁנֵים
7 עָשָׂר שְׂעִירִים חַטָּאוֹת. וְהֵם נִשְׂרָפוֹת, שֶׁהֲרֵי דָּמָן
8 נִכְנָס לִפְנִים[18]. וְהֵם הַנִּקְרָאִין שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה.
9 וְאִם בִּשְׁאָר הַמִּצְוֹת שָׁגְגוּ - מְבִיאִין שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים
10 חַטָּאוֹת. וְהֵן נִשְׂרָפוֹת[19], מִפְּנֵי שֶׁדָּמָם נִכְנָס לִפְנִים[20].
11 וְכָל פַּר מֵהֶן נִקְרָא פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר.
12 שֶׁנֶּאֱמַר[21]: וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל - כָּל קָהָל וְקָהָל; וְכָל
13 שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט קָרוּי קָהָל[22], שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעֲמֹד יְהוֹשָׁפָט
14 בִּקְהַל יְהוּדָה[23]. בֵּין שֶׁעָשׂוּ כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאֶרֶץ
15 יִשְׂרָאֵל[24] עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ, בֵּין שֶׁעָשׂוּ רֹב
16 יִשְׂרָאֵל אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִעוּט מִנְיַן הַשְּׁבָטִים[25], בֵּין
17 שֶׁעָשׂוּ רֹב הַשְּׁבָטִים אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִעוּט כָּל
18 יִשְׂרָאֵל[26] - מְבִיאִין כְּמִנְיַן כָּל הַשְּׁבָטִים, פַּר לְכָל
19 שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט, וּבַעֲבוֹדָה זָרָה פַּר וְשָׂעִיר לְכָל שֵׁבֶט
20 וָשֵׁבֶט, שֶׁאַף אֵלּוּ[27] שֶׁלֹּא חָטְאוּ מְבִיאִין[28] עַל יְדֵי
21 הַחוֹטְאִים[29]. אֲפִלּוּ עָשָׂה שֵׁבֶט אֶחָד בִּלְבַד וְהוּא רֹב
22 הַקָּהָל[30] - הֲרֵי כָּל הַצִּבּוּר מְבִיאִין שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים,
23 וּבַעֲבוֹדָה זָרָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים וּשְׁנֵים עָשָׂר
24 שְׂעִירִים.

2) משנה הוריות ח. "אין בית־דין חייבין עד שיורו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת". ולמדו זאת (בגמרא שם) בגזירה שווה "עליה - עליה", נאמר בשגגת הוראת בית־דין (ויקרא ד, יד) "ונודעה החטאת אשר חטאו עליה", ונאמר בפרשת עריות (שם יח, יח) "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערוותה עליה בחייה", מה להלן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, אף כאן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, ושגגת עבודה זרה שהורו בית דין ועשה העם על פיהם שאינה כתובה כאן, נלמדה (שם) בגזירה שווה אחרת - "מעיני - מעיני", נאמר כאן בשגגת הוראה באיסורים אחרים (שם ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל וגו'", ונאמר בשגגת הוראה בעבודה זרה (במדבר טו, כד) "והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה", מה כאן בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, כמבואר למעלה, אף בשגגת עבודה זרה, אין חייבין אלא בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, יצאו חיבוק ונישוק שאין בהן כרת. ואם הורו בית דין להתיר בדבר שחייבין עליו אשם וודאי ועשו העם על פיהם, בית־דין פטורין, משום שבאשם וודאי נאמר (שם ה, א) "ונפש" ובית־דין אינם בכלל נפש. 3) אבל דבר שחייבים עליו קרבן עולה ויורד, אין בית דין חייבים להביא קרבן על שגגתם. ולמדו כן (בגמרא שם) בגזירה שווה: נאמר בחטאת של בית דין (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו וגו' ואשמו", ונאמר בחטאת של יחיד (שם, כז) "ואם נפש אחת תחטא וגו' ואשם" - מה "ואשם" שנאמרה ביחיד - בחטאת קבועה, אף "ואשמו" שנאמר בבית דין - בחטאת קבועה. 4) של שבעים ואחד. 5) כלומר, רוב העם. 6) של בית דין, אבל אם תולים בעצמם להיתר, אף שגם בית הדין הורו להתירו, חייב כל אחד ואחד מהעם קרבן חטאת בפני עצמו. 7) להלן בהלכה זו כתב רבינו שכל שבט ושבט מביא פר, ואם כן מה שכתב כאן ש"בית דין חייבין", היינו שבית דין חייבים להביא לכל שבט ושבט, או שכל שבט ושבט מביא בשביל בית דין (כסף משנה). 8) משנה שם ד: "הורו בית דין שוגגין ועשו כל הקהל שוגגין מביאין (בית דין) פר". 9) בהוריות ג. אמרו שאם הורו בית דין ועשו הם ולא עשו רוב הקהל - שהם פטורים, ולמדו זאת ממה שנאמר (שם) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו אחת מכל מצוות ה' וגו'", הרי שמעשה תלוי בקהל והוראה תלוייה בבית־דין. וסובר רבינו שמכאן יש ללמוד גם, שאם עשו רוב הקהל ובית־דין לא עשו - שבית דין חייבים. 10) כלומר, פטורים מלהביא כל אחד ואחד קרבן יחיד. 11) שם ב: "יכול רוב ציבור שעשו בשגגת מעשה יהיו פטורין, שהרי בית דין מביאים עליהם פר [בהוראה] [והם פטורים - רש"י שם]". 12) שמותר לכרוע לעבודה זרה בלי פישוט ידים ורגלים. 13) כרבי יהודה במשנה שם ד: שאם הורו בית דין ועשו כל הקהל או רובן על פיהן מביאין י"ב שבטים י"ב פרים, ובעבודה זרה מביאין י"ב פרים וי"ב שעירים. 14) "ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעולה וגו' ושעיר עזים אחד לחטאת". 15) לפי שנאמר (שם, כב) "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' אל משה", ואמרו (שם): "איזו היא מצוה שהיא שקולה כנגד כל המצוות הוי אומר זו עבודת כוכבים" (שכל המודה בה ככופר בכל התורה כולה) 16) "ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו וגו' והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת וגו'". 17) ואפרים ומנשה אינם נחשבים לשבטים נפרדים אלא לעניין נחלה, אבל לא לדבר זה. 18) להזות על הפרוכת ועל מזבח הזהב. "ולא נתפרש בהן בתורה כיצד נותן דמן ולהיכן הוא נותן אלא לפי שהן חטאות הקהל, דינן כדין פר העלם דבר, שהוא חטאת הקהל, לכל האמור בו: למתן דמים ולשריפה וכו'". 19) שנאמר (שם, כא) "והוציא את הפר אל מחוץ למחנה ושרף אותו". 20) כמו שנאמר (שם, טז) "והביא הכהן המשיח מדם הפר (=פר העלם דבר של צבור) אל אהל מועד" ועוד נאמר (שם ו, כג): "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל, באש תשרף". 21) כלומר, משום כך חייבין להביא מכל שבט ושבט. 22) לפיכך חייב כל שבט ושבט להביא קרבן. 23) וירושלים. הרי שגם שני שבטים (=יהודה ובנימין) נקראים "קהל". ואם כן מה שנאמר (בראשית מח, ד) "ויאמר אלי הנני מפרך והרביתיך ונתתיך לקהל עמים", - אי אפשר לפרש שמעכשיו, עם לידתו של בנימין, שיהיו י"ב שבטים, יקראו "קהל", שהרי כבר למדנו מהפסוק הקודם שגם שני שבטים נקראים "קהל", ועל כרחנו צריך לפרש שעכשיו נולד קהל, היינו ששבט בנימין לבדו נקרא "קהל", הרי ששבט אחד נקרא "קהל". 24) ש"אין משגיחין על יושבי חוצה לארץ, שאין קרוי קהל אלא בני ארץ ישראל". 25) כלומר, כשמספר אנשי חמשה שבטים

הוא יותר גדול ממספר אנשי שבעת השבטים. 26) כרבי שמעון בן אלעזר בברייתא שם. שאמר: "חטאו שישה שבטים והם רובו של קהל, או ז' (שהם רוב השבטים) אף על פי שאינו רובו של קהל - מביאין", ולמד זאת (שם) ממה שנאמר (במדבר טו, כד) "והיה אם מעיני העדה", שמשמע אפילו מיעוט, מעיני ולא כל עיני, ונאמר עוד (שם, כו) "כי לכל העם בשגגה" הרי שרק כולו או רובו (שרובו ככולו, ראה נזיר מב.) "הא כיצד? עשו ו' והן רובו של קהל או ז' אף על פי שאינן רובו של קהל חייבין". 27) השבטים. 28) קרבן. 29) כלומר, הם נגררים אחרי השבטים החוטאים ומתחייבים בקרבן על ידם. 30) שם: "איבעיא להו שבט אחד לרבי יהודה בהוראת בית דין הגדול מי מייתי שאר שבטים או לא", ונפשטה הבעיא שם כי אף בשבט אחד, נגררים שאר השבטים להתחייב בקרבן, וברור הדבר כי המדובר באופן שהשבט הזה הוא רוב הקהל, שאם לא כן, אין כל ספק כי אינו גורר את שאר השבטים.

1 **ב. בֵּית דִּין שֶׁנִּסְתַּפֵּק לָהֶן אִם שָׁגְגוּ בְּהוֹרָאָה אוֹ לֹא**
2 **שָׁגְגוּ[31] - אֵינָן חַיָּבִין בְּאָשָׁם תָּלוּי[32]; שֶׁנֶּאֱמַר[33]:**
3 **וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת - עַד שֶׁתִּוָּדַע וְאַחַר כָּךְ יִתְחַיְּבוּ**
4 **בַּקָּרְבָּן[34], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁבֵּית**
5 **דִּין חַיָּבִין וְאֵלּוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין מִן**
6 **הַקָּרְבָּן? כְּשֶׁהָיוּ הַמּוֹרִים בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁל שִׁבְעִים**
7 **וְאֶחָד; וְיִהְיֶה רֹאשׁ יְשִׁיבָה[35] עִמָּהֶן בַּהוֹרָאָה[36]; וְיִהְיוּ**
8 **כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה[37]; וְיִטְעוּ כֻּלָּן אוֹ רֻבָּן[38] בְּדָבָר**
9 **זֶה שֶׁהוֹרוּ בּוֹ; וְיוֹרוּ בְּפֵרוּשׁ וְיֹאמְרוּ לָעָם: מֻתָּרִין**
10 **אַתֶּם לַעֲשׂוֹת[39], וְכֵן אֵלּוּ שֶׁשָּׁמְעוּ מִפִּי בֵּית דִּין, אִם**
11 **אָמְרוּ לַאֲחֵרִים: מֻתָּרִים אַתֶּם לַעֲשׂוֹת[40]; וַיַּעֲשׂוּ כָּל**
12 **הַקָּהָל אוֹ רֻבּוֹ[41] עַל פִּיהֶם[42]; וְיִהְיוּ הָעוֹשִׂים שׁוֹגְגִים**
13 **עַל פִּיהֶם וּמְדַמִּים שֶׁהַדָּבָר שֶׁהוֹרוּ בּוֹ כַּדַּת הוֹרוּ[43];**
14 **וְיוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת, לֹא שֶׁיַּעַקְרוּ כָּל**
15 **הַגּוּף[44]; וּכְשֶׁיֻּדַּע לָהֶם[45] יֵדְעוּ גּוּפוֹ שֶׁל דָּבָר שֶׁהוֹרוּ**
16 **בּוֹ בִּשְׁגָגָה[46]. בְּכָל אֵלּוּ הַמְאֹרָעִים הוּא שֶׁהָיוּ בֵּית דִּין**
17 **חַיָּבִין בַּקָּרְבָּן וְהָעוֹשֶׂה עַל פִּיהֶם פָּטוּר. אֲבָל אִם חָסֵר**
18 **אַחַת מִכָּל אֵלּוּ הַדְּרָכִים - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין מִן**
19 **הַקָּרְבָּן, וְכָל מִי שֶׁשָּׁגַג וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה מֵבִיא חַטָּאת**
20 **קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ.**

31) וכגון שהיו שם שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן, והתירו אחת ואינם יודעים איזו התירו, שהרי גם ביחיד אין חיוב אשם תלוי אלא באופן שנקבע האיסור. 32) משנה שם ט. "אשם תלוי, היחיד והנשיא חייבין ומשיח ובית דין פטורין". 33) בקרבן צבור. 34) כלומר, לא חייבה תורה קרבן בבית דין אלא באופן שנודע להם חטאתם, אבל באשם תלוי, שהוא בא על לא הודע החטאת, לא חייבה תורה. ובכהן משיח שלא נאמר "ונודעה החטאת" הוצרכו ללמוד מפסוק אחר. 35) מופלא שבסנהדרין. 36) כלומר: גם הוא יהיה עמהם בשגגתם. שאם לא יהיה מופלא של בית דין (=ראש ישיבה) שם (=עמהם בשגגת ההוראה) אין בית דין חייבין קרבן. 37) אבל אם היו בין הסנהדרין גר או ממזר וכו', שאינם ראויים להוראה - פטורין. 38) שם ג: דוחה הגמרא דברי ר' יונתן הסובר שאין חייבין עד שיורו כולן, אלא אפילו הורו רובן והיתר שתקו בית דין חייבין, אבל אם אמר להם אחד מהן: טועים אתם, - בית דין פטורים. 39) אבל אם אמרו להם רק "מותרים אתם" ולא הוסיפו לומר גם "לעשות", הם פטורים, שלא נגמרה עדיין הוראתם. 40) כלומר, אין צורך שכל הקהל או רובו ישמע ההוראה מפי בית־דין [שאם לא כן למה הוצרכו להוציא את יושבי חוצה לארץ מכלל זה], אלא אפילו אם שומעים איש מפי איש כי בית דין פסק ואמר: "מותרים אתם לעשות" - כל העושים על פיהם (אם הם יושבי ארץ ישראל), מצטרפים לקהל לחייב בית דין בקרבן. 41) משנה שם ד: "הורו בית דין ועשו כל הקהל או רובו על פיהם מביאין פר", שהרי בכל התורה כולה קיימא לן רובו ככולו. 42) כלומר, הם תולים את מעשיהם בהוראת ההיתר של בית דין הגדול. 43) אבל אם ידעו שבית דין טעו, אלא שחשבו שאף על פי כן מצוה לסמוך על הוראתם - חייב כל אחד ואחד קרבן בפני עצמו. ואם ידעו שאסור לסמוך על הוראתם זו, ובכל זאת עשו, הרי הם מזידין, ופטורים מקרבן. 44) [והשמיט רבינו שצריך שיהיה בדבר שאינו מפורש בתורה, שכל הטועה בדבר המפורש בתורה הרי הוא כעוקר כל הגוף, ואם כן הוא בכלל מה שכתב "ויורו לבטל מקצת וכו' לא שיעקרו כל הגוף"]. 45) ששגגו. 46) ברייתא שם ה. "תנו רבנן ידעו שהורו וטעו מה הורו יכול יהיו חייבין תלמוד לומר (ויקרא ד, יד) "ונודעה החטאת", ולא שיודעו החוטאין".

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שישנם אופנים שיפטרו בית־דין ויתחייבו העושין.

21 **א. כֵּיצַד אִם חָסֵר אַחַת[2] מִכָּל הַדְּרָכִים שֶׁבֵּאַרְנוּ[3] -**
22 **יִפָּטְרוּ בֵּית דִּין וְיִתְחַיְּבוּ הָעוֹשִׂים? הֲרֵי שֶׁהוֹרוּ בֵּית**
23 **דִּין שֶׁל אֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים[4] לָהֶם שֶׁחֵלֶב הַקֶּבֶה[5]**
24 **מֻתָּר[6], וַאֲכָלוּהוּ אַנְשֵׁי מְקוֹמָם[7] עַל פִּיהֶם - אוֹתוֹ בֵּית**
25 **דִּין פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[8] עַל**
26 **שִׁגְגָתוֹ. וְכֵן אִם הוֹרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁדַּם הַלֵּב**
27 **מֻתָּר[9], וְלֹא הָיָה רֹאשׁ יְשִׁיבָה עִמָּהֶן[10], אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד**
28 **מֵהֶן אֵינוֹ רָאוּי לְהִיוֹת מְמֻנֶּה בַּסַּנְהֶדְרִין[11], כְּגוֹן שֶׁהָיָה**
29 **גֵּר אוֹ מַמְזֵר[12] אוֹ זָקֵן[13] אוֹ שֶׁלֹּא רָאָה פָּנִים[14] וְכַיּוֹצֵא**
30 **בָּהֶן[15], וְעָשׂוּ הָעָם עַל פִּיהֶם[16] וְאָכְלוּ דַּם הַלֵּב - הֲרֵי**
31 **בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה**
32 **עַל שִׁגְגָתוֹ[17]. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּבֵית**
33 **דִּין הַגָּדוֹל? שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ**
34 **וְגוֹמֵר[18]. וּמִנַּיִן שֶׁעַד שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה?[19]**
35 **שֶׁנֶּאֱמַר[20] וְאִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה[21] - עַד שֶׁיִּהְיוּ לָהֶם**
36 **כְּעֵינַיִם[22]. וּלְהַלָּן[23] הוּא אוֹמֵר: וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה; מָה**
37 **הָעֵדָה הָאֲמוּרָה בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת - כֻּלָּן רְאוּיִין**
38 **לְהוֹרָאָה[24], אַף עֵדָה הָאֲמוּרָה בִּשְׁגָגָה זוֹ[25] - עַד**
39 **שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה[26]. וְכֵן אִם הוֹרוּ, וְיָדַע**
40 **אֶחָד מֵהֶן שֶׁטָּעוּ וְאָמַר לָהֶם: טוֹעִים אַתֶּם, וְרַבּוּ**

1 עָלָיו הַמַּתִּירִים וְהִתִּירוּ - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין[27], וְכָל
2 מִי שֶׁעָשָׂה עַל פִּיהֶם חַיָּב לְהָבִיא חַטָּאת קְבוּעָה עַל
3 שִׁגְגָתוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ - עַד
4 שֶׁיִּשְׁגּוּ כָּל הַסַּנְהֶדְרִין[28]. יָדַע אֶחָד מִן הַסַּנְהֶדְרִין אוֹ
5 מִעוּטָן שֶׁטָּעוּ הַמַּתִּירִין וְשָׁתְקוּ, הוֹאִיל וְהוֹרוּ וְלֹא
6 הָיָה שָׁם חוֹלֵק וּפָשְׁטָה הַהוֹרָאָה בְּרֹב הַקָּהָל[29] - הֲרֵי
7 בֵּית דִּין חַיָּבִין בַּקָּרְבָּן[30], וְכֹל שֶׁעָשָׂה עַל פִּיהֶם פָּטוּר.
8 וְאֵלּוּ שֶׁשָּׁתְקוּ, אִם עָשׂוּ עַל פִּי אֵלּוּ שֶׁהוֹרוּ[31] - הֲרֵי
9 אֵלּוּ חַיָּבִין[32], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תָּלוּ בְּבֵית דִּין[33]. וְכֵן אִם
10 נָשְׂאוּ וְנָתְנוּ[34] בַּדָּבָר וְאָמְרוּ[35]: דָּבָר זֶה מֻתָּר הוּא, וְלֹא
11 הוֹרוּ לָעָם וְלֹא אָמְרוּ לָהֶם: מֻתָּרִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת[36],
12 וְשָׁמַע הַשּׁוֹמֵעַ מֵהֶן בְּעֵת שֶׁגָּמְרוּ מֻתָּר וְהָלַךְ וְעָשָׂה
13 כְּפִי מַה שֶּׁשָּׁמַע - הֲרֵי כָּל הָעוֹשֶׂה חַיָּב חַטָּאת
14 קְבוּעָה, וּבֵית דִּין פְּטוּרִין, שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹרוּ לָהֶם
15 בְּפֵרוּשׁ לַעֲשׂוֹת. וְכֵן אִם הוֹרוּ וְעָשׂוּ מִעוּט הַקָּהָל עַל
16 פִּיהֶם וְנוֹדְעָה הַשְּׁגָגָה - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְאֵלּוּ
17 הַמִּעוּט שֶׁעָשׂוּ חַיָּבִין, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵבִיא
18 חַטָּאתוֹ[37].

2) בכ"י תימן: "אחד", כנ"ל. 3) למעלה פי"ב. 4) ולא בית־דין הגדול של שבעים ואחד, ראה למעלה פי"ב הלכה ב. 5) העקום כמו קשת, והוא אסור (פ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו). וראה להלן הלכה ה, ובהוריות ג. ובמשנה־למלך להלן הלכה ה. 6) אף־על־פי שאינם עוקרים גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה א) שהרי לא התירו אלא חלב הקיבה בלבד ולא כל החלב, ואין זה מפורש בתורה שחלב הקיבה אסור, ראה להלן שם (לחם־משנה כאן). 7) ואפילו היה שבט זה רוב ישראל, ראה למעלה פי"ב הלכה א. 8) כחכמים (הוריות ה.) שאינם חייבין אלא על הוראת ב"ד הגדול בלבד. וראה להלן, בהמשך ההלכה. ולפיכך חייב כל אחד ואחד להביא חטאת קבועה על שגגתו. 9) אף־על־פי שהוראה זו אינה עוקרת גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד שם), שהרי לא התירה אלא דם חלב בלבד, ואין איסורו מפורש בתורה, ראה להלן שם (לחם־משנה). 10) משנה הוריות ד: וראה למעלה פי"ב הלכה ב. "ואפילו היה מניינם (בלעדו) שלם, רוצה לומר שבעים ואחד" (רבינו בפיה"מ שם). 11) במשנה שם. 12) ראה להלן בהמשך ההלכה שנלמד מפסוק בתורה, שאין ממנין לסנהדרין רק "מיוחסין". 13) "מופלג בשנים שיש בו אכזריות" (כיון ששכח כבר צער גידול בנים - רש"י סנהדרין לו:), שאין מעמידין אותו לב"ד (פרק ב מהלכות סנהדרין הלכה ב). 14) שאין מושיבין אותו לסנהדרין (הלכות סנהדרין שם). "משום שהוא אכזרי ולא ירחם על בני אדם, לפי שאינו יודע אהבת בנים" (ראה בפיה"מ שם). וכן הוא בברייתא סנהדרין לו: "אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים", וכן הביא רבינו בהלכות סנהדרין שם. "אין מעמידין בכל הסנהדרין לא זקן מופלג בשנים ולא סריס, מפני שיש בהן אכזריות. ולא מי שאין לו בנים, כדי שיהא רחמן". אבל בדפוסים אחרים בנוסח בדברי רבינו כאן: "זקן שלא ראה בנים". ולפי זה, זקן ולא ראה בנים הם אחד, וכן הוא במשנה שם, וכן הוא בפירוש המשניות שם. 15) כגון נתין (=מבני הגבעונים, שגזר עליהם יהושע ונתנם לחוטבי עצים ושואבי מים - יהושע ט, כג) הנזכר במשנה שם (מעשה רוקח). שאין מושיבין בב"ד אלא רק מיוחסין. 16) כלומר, כל העם או רוב העם (ראה למעלה פי"ב הלכה ב). 17) במשנה שם. 18) ולא עדת אותו שבט (שם במשנה ה. המשך דברי חכמים). 19) נראה שנשמטה כאן בבא שלימה, וכן צריך להיות: "[ומנין שעד שיהיה ראש הישיבה עמהם], ומנין שעד שיהיו כולם ראויין להוראה". [וכללם יחד מפני שלמד שניהם מפסוק אחד ("מעיני העדה"), ראה להלן]. וראה בלחם־משנה ובהגהות מעשה ר"ב. 20) בשגגת עבודה־זרה. 21) בפסוק שם: "והיה אם מעיני העדה". 22) כלומר, לפיכך צריך שיהיה ראש ישיבה עמהם שהוא עשוי עינים לעדה (ירושלמי הוריות פ"ד הלכה ד). וראה לחם־משנה ומעשה ר"ב. ובבבלי שם נתנו טעם אחר, מפני שהיה להם ללמוד ולא למדו, והרי הם קרובים למזיד (ראה ברש"י שם ד. ד"ה זיל קרי בי רב). 23) בדיני נפשות. 24) שנאמר (שמות יח, כב) "ונשאו אתך", ואמר רב נחמן בר יצחק (הוריות ד:) "אתך בדומין לך", שיהיו ראויים להוראה. 25) היינו "והיה אם מעיני העדה", וכן כתב רבינו בפיה"מ שם. וראה למעלה הערה יח. ורש"י (שם) כתב עד האמורה כאן (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו", וראה לחם־משנה כאן. 26) משנה שם ד: 27) במשנה שם. 28) בגמרא שם ג: 29) ראה למעלה פי"ב הלכה ב. 30) בהוריות שם: "אמר ר' יונתן, מאה שישבו להורות אין חייבין עד שיורו כולן, שנאמר: ואם כל עדת ישראל ישגו, עד שישגו כולן". ולפי דבריו, אפילו ידע אחד מהן ושתק פטורין, אבל הגמרא שם דוחה דבריו, מברייתא שנשמע בה שאם ידע אחד מהן שטעה ושתק שהם חייבין. 31) שטעו וחשבו כי אף שהב"ד טועים, מצוה לשמוע דברי חכמים (רש"י שם ב. ד"ה או תלמיד) ולפיכך הם נחשבים לשוגגין, שחייבין חטאת. 32) קרבן בפני עצמן, אף כי ב"ד מביאין פר העלם דבר של ציבור (במשנה שם). 33) שהרי ידעו כי ב"ד הם טועים. משנה שם "הורו ב"ד וידע אחד מהן שטעו וכו' ועשה על פיהן וכו' הרי זה חייב, מפני שלא תלה בב"ד". 34) הסנהדרין התווכחו בינם לבין עצמם באחד מן הדברים. 35) הגיעו לידי החלטה סופית בוויכוח זה. 36) מחלוקת בגמרא (שם ב.) אם צריך לומר "מותרים אתם לעשות, או שמספיק אפילו אמרו "מותרים אתם". ופסק רבינו כשמואל בלשון השני, וכרב דימי בלשון הראשון, כי אין ב"ד חייבין עד שיאמרו להן "מותרין אתם לעשות", וראה למעלה פי"ב הלכה ב. 37) במשנה שם: "הורו ב"ד לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה, והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם וכו' פטור מפני שתלה בב"ד", ובגמרא (שם ב:) "אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי ר' יהודה, אבל חכמים אומרים יחיד שעשה בהוראת בית־דין חייב". ופסק רבינו כחכמים.

19 ב. וְהַסַּנְהֶדְרִין עַצְמָן שֶׁעָשׂוּ בְּהוֹרָאָתָן[38] - אֵינָן
20 מִצְטָרְפִין לְרֹב הַקָּהָל[39], עַד שֶׁיִּהְיוּ הָרֹב שֶׁעָשׂוּ חוּץ

מִן הַסַּנְהֶדְרִין. עָשׂוּ רֹב אַנְשֵׁי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[40] עַל פִּיהֶם אַף עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ הָעוֹשִׂים שֵׁבֶט אֶחָד[41], וְכֵן אִם עָשׂוּ רֹב הַשְּׁבָטִים אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִעוּט הַקָּהָל - בֵּית דִּין חַיָּבִים[42], וְהָעוֹשִׂין פְּטוּרִין. כֵּיצַד? הָיוּ יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְאֶחָד, וְהָיוּ הָעוֹשִׂין בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְאֶחָד וַהֲרֵי כֻּלָּן בְּנֵי יְהוּדָה בִּלְבַד, אוֹ שֶׁהָיוּ הָעוֹשִׂים בְּנֵי שִׁבְעָה שְׁבָטִים כֻּלָּן אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֵאָה אֶלֶף - הֲרֵי בֵּית דִּין חַיָּבִין, וְכָל הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין. וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל יוֹשְׁבֵי חוּצָה לָאָרֶץ[43], שֶׁאֵין קְרוּי קָהָל אֶלָּא בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[44]. וְשֵׁבֶט מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם אֵינָן חֲשׁוּבִין כִּשְׁנֵי שְׁבָטִים לָעִנְיָן הַזֶּה[45], אֶלָּא שְׁנֵיהֶם שֵׁבֶט אֶחָד[46].

38) כלומר, בהוראת עצמן. 39) כלומר, אינם מצטרפים עם הקהל להוות עמהם רוב קהל (כגון שחטאו רק מחצית הקהל בלעדי הסנהדרין) שיתחייבו ב"ד פר העלם דבר של ציבור, ועל כל אחד ואחד מהחוטאים להביא קרבן חטאת בפני עצמו. כן הוא בברייתא שם ג. "הורו ועשו, רבי מאיר פוטר, וחכמים מחייבין" ומפרש רב פפא שפלוגתתם היא אם ב"ד משלים לרוב ציבור, שרבי מאיר פוטר את הציבור, שלא יביאו כל אחד ואחד קרבן לעצמו, משום שב"ד משלים לרוב ציבור, וחייבים ב"ד להביא פר העלם דבר של ציבור, וחכמים מחייבין לכל אחד ואחד מהחוטאים (כולל גם כל אחד ואחד מהסנהדרין), להביא קרבן לעצמו, משום שאין ב"ד משלים לרוב ציבור, ואין ב"ד מביאין קרבן העלם דבר של ציבור. ופסק רבינו כחכמים. 40) ראה להלן בהמשך ההלכה ש"אין משגיחין על יושבי חוצה לארץ". 41) ראה למעלה פי"ב הלכה א. 42) להביא קרבן העלם דבר של ציבור. 43) כלומר, אין מתחשבים בתושבי חוץ־לארץ בענין רוב קהל ומיעוט קהל. 44) כלומר, אצל קרבן העלם דבר של ציבור כתוב (ויקרא ד, יד) "והקריבו הקהל", ובהוריות ג. "אמר רב אסי, ובהוראה הלך אחר רוב יושבי ארץ ישראל, שנאמר (מלכים־א, ח, סה) "ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים לפני ה' וגו'", מכדי כתיב וכל ישראל עמו, קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים, למה לי? - שמע־מינה הני (=בני ארץ ישראל) הוא דאיקרי קהל, אבל הנך (=בני חוצה־לארץ) לא איקרי קהל". והרי כאן בשגגת הוראה נאמר (ויקרא ד, יג) "ונעלם דבר מעיני הקהל". 45) שאם חטאו שבטי מנשה ואפרים, ועמהם עוד חמשה שבטים, והם מיעוט הקהל, אין חיוב להביא קרבן העלם דבר של ציבור, שאין כאן רוב שבטים. וכן אם חטאו כל הקהל או רובו (שחייבין כל שבט ושבט קרבן) אין מביאין אלא שנים עשר פרים בלבד, פר לכל שבט, ולאפרים ומנשה קרבן אחד, ראה למעלה פי"ב הלכה א. 46) כרבא, שם ו: שמה שנאמר (בראשית מח, ה־ו) "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", היינו רק לנחלה, כמו שנאמר שם "על שם אחיהם יקראו בנחלתם" - לנחלה הוקשו, ולא לדבר אחר.

ג. הָיוּ הָעוֹשִׂים מְרֻבִּין[47] בִּשְׁעַת הַחֵטְא וּמוּעָטִין[48] בִּשְׁעַת יְדִיעָה, אוֹ מוּעָטִין[49] בִּשְׁעַת הַחֵטְא וּמְרֻבִּין[50] בִּשְׁעַת יְדִיעָה - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר שְׁעַת הַמַּעֲשֶׂה[51].

47) כלומר, רוב הקהל. 48) כגון שמתו חלק מן החוטאים לפני שנודע החטא, באופן שמעתה אינם אלא מיעוט הקהל. 49) מיעוט הקהל. 50) כגון שמתו חלק מהקהל שלא חטאו, באופן שמעתה מהווים החוטאים רוב הקהל. 51) אחר שעת החטא, שאם היו החוטאים בשעת החטא רוב הקהל, ב"ד פטורים וכל אחד ואחד מביא קרבן לעצמו. ופסק כחכמים שחולקים על ר"ש במשנה הוריות י. לענין נשיא וכהן משיח, ובגמרא שם ג. אמרו כי הם חולקים גם בענין זה.

ד. הוֹרוּ בֵּית דִּין בְּחֵלֶב מִן הַחֲלָבִים[52] שֶׁהוּא מֻתָּר, וְאָכַל מִעוּט הַקָּהָל עַל פִּיהֶם, וְנוֹדַע לָהֶם שֶׁחָטְאוּ וְחָזְרוּ בָּהֶן[53], וְאַחַר כָּךְ הוֹרוּ שֶׁעֲבוֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית מֻתֶּרֶת[54], וְעָבַד אוֹתָהּ עֲבוֹדָה זָרָה מִעוּט אַחַר עַל פִּיהֶם, וּכְשֶׁיִּצְטָרְפוּ הָאוֹכְלִים לָעוֹבְדִים יִהְיוּ רֹב - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[55], אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה לָהֶן יְדִיעָה בֵּינְתַּיִם[56]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַמּוֹרֶה בֵּית דִּין אֶחָד[57]; אֲבָל אִם מֵת בֵּית דִּין שֶׁהוֹרָה תְּחִלָּה[58], וְעָמַד אַחֵר[59] וְהוֹרוּ[60] - אֵין אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[61] לָאֵלּוּ.

52) כגון שהורו על חלב הקיבה שהוא מותר, שאין זה עוקר גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה א, ולמעלה הלכה א), שהרי לא התירו כל החלבים. 53) כן הוא בגמרא שם. באיבעיא הראשונה: "הורו ב"ד חלב מותר, ועשו מיעוט הקהל, וחזרו ב"ד בהן, והורו ועשו מיעוט אחר, מהו וכו'" ואחר־כך איבעיא להו "מיעוט בחלב ומיעוט בעבודה־זרה", ומשמע שגם זה ב"חזרו ב"ד בהן". 54) שלא עקרו גוף עבודה־זרה מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה ב), שהרי לא התירו כל מיני עבודה־זרה. 55) שאין כל אחד ואחד מביא חטאת בפני עצמו, והחיוב הוא על ב"ד. ודבר זה הוא איבעיא שם ג. ונשאר הדבר בתיקו, אבל רבינו "נראה שאינו גורס כאן תיקו, אלא שמשיבין שאלה זו עם שאלה שאחריה, באם־תמצי־לומר. כלומר, אם־תמצי־לומר אידי ואידי כרת הוא, הורו ב"ד ומתו וכו' וכבר ידעת כל שבאם־תמצי־לומר, הלכה היא ברוב מקומות" (מאירי שם, וראה בראב"ד, בכסף־משנה, במרכבת המשנה ובאור שמח). ויש חולקים בזה, איזה קרבן מביאין הב"ד: של עבודה־זרה או של חלב. ויש אומרים שמביאים שניהם, גם של עבודה־זרה וגם של חלב (ראה בתוספות ובמאירי שם). 56) כמבואר למעלה. 57) שהורו גם על עבודה־זרה וגם על חלב. 58) על החלב. 59) ב"ד אחר. 60) על עבודה־זרה. 61) המיעוט שאכל חלב, עם המיעוט שעבד עבודה־זרה, להוות ביחד רוב קהל, אלא כל אחד ואחד מביא קרבן על שגגת עצמו, והיא בעיא שלא נפשטה שם (ראה בכסף־משנה). אבל אמרו שם, שזה אינו אלא למי שסובר ציבור מייתי (=היינו ר' שמעון במשנה שם ה. שסובר שב"ד מביאים פר מיוחד, ואם־כן על־כרחינו שכל הפרים הם עבור הבית־דין - מרכבת המשנה שם) לא תיבעי

לך שהרי אינם כבר (שם), ורבינו פסק למעלה פי"ב הלכה א, כי ב"ד הם החייבים, ומה שכתב שם שכל שבט ושבט מביא פר, היינו שהציבור מביא בשביל הב"ד (ראה מאירי הוריות ד: במשנה, ובכסף־משנה פי"ב שם).

1 **ה. [62]אֲפִלּוּ הוֹרוּ שְׁנֵי בָּתֵּי הַדִּינִים בְּדָבָר אֶחָד, כְּגוֹן**
2 **חֵלֶב וָחֵלֶב אוֹ דָּם וָדָם[63]. [64]וְכֵן אִם לֹא הָיוּ הָעוֹשִׂים**
3 **שׁוֹגְגִין עַל פִּי הַהוֹרָאָה[65] - חֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל**
4 **הָעוֹשִׂים חַיָּבִין. כֵּיצַד? הוֹרוּ בֵּית דִּין לֶאֱכֹל חֵלֶב**
5 **הַקֶּבָה כֻּלּוֹ[66], וְיָדַע אֶחָד מִן הַקָּהָל שֶׁטָּעוּ וְשֶׁחֵלֶב**
6 **הַקֶּבָה אָסוּר, וַאֲכָלוֹ מִפְּנֵי הוֹרָאָתָן, שֶׁהָיָה עוֹלֶה עַל**
7 **דַּעְתָּן[67] שֶׁמִּצְוָה לִשְׁמֹעַ מִבֵּית דִּין אַף עַל פִּי שֶׁהֵם**
8 **טוֹעִים - חֲרֵי זֶה הָאוֹכֵל חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה עַל**
9 **אֲכִילָתוֹ[68], וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לְמִנְיַן הַשּׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם[69].**
10 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה זֶה שֶׁיָּדַע שֶׁטָּעוּ חָכָם**
11 **אוֹ תַּלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ לַהוֹרָאָה; אֲבָל אִם הָיָה עַם הָאָרֶץ**
12 **- חֲרֵי זֶה פָּטוּר[70], שֶׁאֵין יְדִיעָתוֹ בְּאִסּוּרִין יְדִיעָה**
13 **וַדָּאִית, וּמִצְטָרֵף לִכְלַל הַשּׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם. וְכֵן אִם**
14 **לֹא יָדַע שֶׁטָּעוּ[71], וְנִתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל שֵׁמָן[72] וְחֵלֶב[73], וְאָכַל**
15 **חֵלֶב הַקֶּבָה[74] שֶׁהִתִּירוּהוּ, וְהוּא לֹא יָדַע שֶׁהוּא חֵלֶב**
16 **הַקֶּבָה - חֲרֵי זֶה חַיָּב[75]; מִפְּנֵי שֶׁאֲכִילָתוֹ מִפְּנֵי שִׁגְגָתוֹ,**
17 **לֹא מִפְּנֵי הַהוֹרָאָה. וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לְמִנְיַן הַשּׁוֹגְגִים עַל**
18 **פִּיהֶם[76], שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה - עַד שֶׁתִּהְיֶה**
19 **שְׁגָגָה אַחַת לַכֹּל[77]. וְכֵן אִם תָּלָה בְּעַצְמוֹ וְאָכַל חֵלֶב**
20 **הַקֶּבָה שֶׁהוֹרוּ לְהַתִּירוֹ לֹא מִפְּנֵי הוֹרָאָתָן אֶלָּא מִפְּנֵי**
21 **שֶׁהוּא מֻתָּר בְּדַעְתּוֹ - חֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה בִּפְנֵי**
22 **עַצְמוֹ[78]. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַתּוֹלֶה בְּבֵית דִּין - פָּטוּר[79],**
23 **וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ שָׁם כָּל הַדְּרָכִים שֶׁמָּנִינוּ; וְכָל הַחַיָּב**
24 **בִּפְנֵי עַצְמוֹ - אֵינוֹ מִצְטָרֵף לְרֹב הַשּׁוֹגְגִים[80].**

62) בכ"י תימן אין כאן ציון הלכה, והא דלהלן שייך למעלה, וציון ההלכה להלן לפני המלים "וכן אם לא היו העושים". וכן נראה בדפוס רומי. וכן הגיה אור שמח. 63) שהרי האיבעיא בגמרא שם בהוראת שני בתי דינים, היא בחלב וחלב, ופסק רבינו שאין מצטרפים. וראה למעלה. 64) כן בכ"י תימן, וכן נראה בדפוס רומי, וכן הגיה אור שמח. 65) של הב"ד. 66) כי בחלב שע"י הקיבה יש חלק שהוא מותר באכילה, והוא חוט משוך כמו יתר. ויש חלק שאסור באכילה והוא עקום כמו קשת, ראה בפ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו. והב"ד הורו שכל החלב שע"ג הקיבה מותר באכילה (שער יוסף ג, א). 67) צ"ל על דעתו (מעשה רקח). 68) משנה הוריות ב. "הורו ב"ד, וידע אחד מהן שטעו או תלמיד והוא ראוי להוראה והלך ועשה על פיהן וכו' הרי זה חייב (=קרבן לעצמו) מפני שלא תלה בב"ד", ובגמרא שם: אמרו שחשב שמצוה לשמוע מב"ד אף־על־פי שידע שהם טועים. ולפיכך אינו נחשב לתולה בב"ד, שהרי ידע שהם טועים, וגם אינו מזיד שהרי טעה שמצוה לשמוע דברי חכמים, וחייב קרבן לעצמו. 69) כלומר, אם היו החוטאים מחצית הקהל, אינו מצטרף זה אליהם לעשותם רוב הקהל. 70) בגמרא שם אמרו על דברי המשנה: "וידע אחד מהן שטעו או תלמיד וראוי להוראה", שצריך להיות או גמיר (=למד הדבר) או סביר (=מבין דבר מתוך דבר), אבל אם הוא לא גמיר ולא סביר (="עם הארץ"), הרי הוא תולה בבית־דין. 71) ב"ד, להתיר חלב הקיבה. 72) של היתר. 73) תיבה זו מיותרת, ובכ"י תימן איננה. 74) אלא חשב שזהו שומן. 75) קרבן בפני עצמו, כאיכא־דאמרי אמר רבא שם. שאם נתחלף לו חלב בשומן ואכלו חייב. 76) להשלים, שיהיו החוטאים רוב קהל (שם). 77) כן הוא בגמרא שם. 78) בגמרא שם: אמרו: "זה הכלל, התולה בעצמו חייב - לרבות מבעט בהוראה". ומפרש רבינו שהוא האומר שאינו צריך להוראתן, אלא הוא עצמו יודע שזה מותר (כסף־משנה, וקרית ספר). 79) משנה שם. 80) שיהיו רוב. "וזה דבר פשוט" (כסף־משנה).

25 **ו. הוֹרוּ בֵּית דִּין לְהַתִּיר דָּבָר הָאָסוּר בְּזְדוֹן[81], וְעָשׂוּ**
26 **הַקָּהָל עַל פִּיהֶם בִּשְׁגָגָה - בֵּית דִּין פְּטוּרִין מִן**
27 **הַקָּרְבָּן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְזִידִין[82], וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן**
28 **הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם חַיָּב קָרְבָּן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מִפְּנֵי**
29 **שֶׁהוּא שׁוֹגֵג[83]. הוֹרוּ בֵּית דִּין בִּשְׁגָגָה, וְיָדְעוּ הַקָּהָל**
30 **שֶׁטָּעוּ[84] וְשֶׁאֵין רָאוּי לְקַבֵּל מֵהֶן[85], וְאַף עַל פִּי כֵן**
31 **עָשׂוּ הַקָּהָל עַל פִּיהֶם - אֵלּוּ וְאֵלּוּ פְּטוּרִין מִן**
32 **הַקָּרְבָּן[86]. בֵּית דִּין פְּטוּרִין - שֶׁחֲרֵי לֹא עָשׂוּ הַקָּהָל**
33 **מִפְּנֵי הוֹרָאָתָן שֶׁהִטְעָתָם; וְכָל הָעוֹשִׂים פְּטוּרִין מִן**
34 **הַקָּרְבָּן - מִפְּנֵי שֶׁמְּזִידִין הֵם[87], שֶׁחֲרֵי יָדְעוּ שֶׁטָּעוּ**
35 **וְשֶׁאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת.**

81) שידעו שהדבר אסור ואף־על־פי־כן הורו להתיר. 82) והרי נאמר (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו", בעינן שוגגין בב"ד (רש"י הוריות ד: במשנה). "ואעפ"י שמשל ציבור היה בא, הואיל ולשם ב"ד היה בא, פטורין, שהרי מזידין הם ואין מקום לקרבן הבא על שמם" (מאירי שם). 83) משנה שם ד: "הורו ב"ד וכו' מזידין ועשו שוגגין מביאין (=כל אחד ואחד מן הקהל) כשבה ושעירה". 84) הב"ד. 85) כלומר, ידעו גם שבמקום טעות אין מצוה לשמוע דברי חכמים. 86) משנה שם: "שוגגין (=הב"ד) ועשו (=הקהל) מזידין, הרי אלו פטורין". 87) ואין הקרבן בא אלא על השוגג, ראה למעלה פ"א הלכה א.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר ב"ד ששגגו והורו לעקור גוף מגופי תורה ועשו כל העם על פיהם.

36 **א. בֵּית דִּין שֶׁשָּׁגְגוּ וְהוֹרוּ לַעֲקֹר גּוּף מִגּוּפֵי תּוֹרָה[2],**
37 **וְעָשׂוּ כָּל הָעָם עַל פִּיהֶם - בֵּית דִּין פְּטוּרִין[3], וְכָל אֶחָד**
38 **וְאֶחָד מִן הָעוֹשִׂים חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה[4]; שֶׁנֶּאֱמַר[5]:**
39 **וְנֶעְלַם דָּבָר - וְלֹא כָּל הַגּוּף[6].**

2) כגון שאמרו אין איסור נדה בתורה, אין דיני שבת בתורה, אין איסור ע"ז בתורה, ראה להלן ה"ב. 3) מלהביא קרבן, משנה הוריות ג, ב. וראה למעלה פי"ב ה"ב. 4) כדין כל חוטא בשוגג. 5) בקרבן העלם דבר של ציבור.

6) ברייתא שם ד, א: "ונעלם דבר, ולא שיעקר המצוה כולה". ומפרש עולא, שם: "קרי ביה ונעלם מדבר" כי ה"מ"ם" של "ונעלם" נקראת גם עם "ונעלם" וגם עם "דבר" – "ונעלם מדבר", מדבר ולא כל דבר" (רש"י שם).

1 **ב. לְעוֹלָם אֵין בֵּית דִּין חַיָּבִין[7] עַד שֶׁיּוֹרוּ לְבַטֵּל**
2 **מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת[8] בְּדְבָרִים שֶׁאֵינָן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה**
3 **וּמְבֹאָרִים[9], וְאַחַר כָּךְ[10] יִהְיוּ בֵּית דִּין חַיָּבִין בְּקָרְבָּן,**
4 **וְהָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין. כֵּיצַד? שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ**
5 **שֶׁמֻּתָּר לְהִשְׁתַּחֲוֹות לַעֲבוֹדָה זָרָה[11], אוֹ שֶׁמֻּתָּר**
6 **לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת[12], אוֹ שֶׁמֻּתָּר לָבוֹא עַל**
7 **שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם[13] - הֲרֵי אֵלּוּ כְּמִי שֶׁאָמְרוּ: אֵין**
8 **שַׁבָּת בַּתּוֹרָה, אוֹ אֵין עֲבוֹדָה זָרָה בַּתּוֹרָה, אוֹ אֵין נְדָּה**
9 **בַּתּוֹרָה, שֶׁעָקְרוּ כָּל הַגּוּף, וְאֵין זוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה שְׁגֻגַּת**
10 **הוֹרָאָה אֶלָּא שִׁכְחָה[14]. לְפִיכָךְ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן,**
11 **וְכָל הָעוֹשֶׂה עַל פִּיהֶן חַיָּב חַטָּאת בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אֲבָל**
12 **אִם טָעוּ וְהוֹרוּ וְאָמְרוּ: הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת הוּא**
13 **שֶׁחַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ, אֲבָל הַזּוֹרֵק**
14 **אוֹ הַמּוֹשִׁיט[15] מֵתֶר, אוֹ שֶׁעָקְרוּ אָב מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת[16]**
15 **וְהוֹרוּ שֶׁאֵינָהּ מְלָאכָה - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[17]. וְכֵן אִם**
16 **טָעוּ וְאָמְרוּ: הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לַעֲבוֹדָה זָרָה בְּפִשּׁוּט יָדַיִם**
17 **וְרַגְלַיִם הוּא חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל**
18 **אַחֵר, אֲבָל הַכּוֹרֵעַ עַל הָאָרֶץ וְלֹא פָּשַׁט יָדָיו וְרַגְלָיו**
19 **הֲרֵי הוּא מֻתָּר - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[18]. וְכֵן אִם טָעוּ**
20 **וְאָמְרוּ: הַבָּא עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם שֶׁרָאֲתָה דָּם**
21 **בַּיּוֹם הוּא חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל יְמֵי זוֹבָהּ, אֲבָל רָאֲתָה**
22 **בַּלַּיְלָה מֻתָּר לָבוֹא עָלֶיהָ[19]; וְכֵן אִם הוֹרוּ וְאָמְרוּ,**
23 **שֶׁמִּי שֶׁפִּרְשָׁה אִשְׁתּוֹ נִדָּה בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ מֻתָּר לִפְרֹשׁ**
24 **מִמֶּנָּה כְּשֶׁהוּא מִתְקַשֶּׁה[20] - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[21]. וְכֵן אִם**
25 **טָעוּ וְאָמְרוּ, שֶׁהָאוֹכֵל דָּם שֶׁיָּצָא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה הוּא**
26 **הַחַיָּב, אֲבָל הָאוֹכֵל דַּם הַלֵּב מֻתָּר - הֲרֵי אֵלּוּ**
27 **חַיָּבִים[22]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּטָעֲיוֹת אֵלּוּ, אִם הוֹרוּ בָּהֶן**
28 **וְעָשׂוּ רֹב הַקָּהָל עַל פִּיהֶן - פְּטוּרִין, וּבֵית דִּין מְבִיאִין**
29 **קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתָן.**

7) משנה, שם ג, ב. 8) של איסור. 9) דברי רב יהודה אמר שמואל, שם ד, א: "שאין ב"ד חייבין (קרבן העלם דבר של ציבור) עד שיורו (בשוגג) בדבר שאין הצדוקים מודים בו (כלומר, שאינו מפורש בתורה), אבל בדבר שהצדוקים מודים בו (שהוא מפורש בתורה) פטורין, מאי טעמא זיל קרי בי רב הוא", וראה להלן. 10) כלומר, רק באופן זה יהיו ב"ד חייבין וכו'. 11) שלא התירו איסור עבודה־זרה בכללה, אלא השתחויה בלבד. ואיסור השתחויה לעבודה־זרה מפורש הוא בתורה, שנאמר (שמות לד, יד) "לא תשתחוה לאל אחר" (הוריות ד.). 12) כלומר, מרשות היחיד לרשות הרבים. וגם זה מפורש בתורה, שנאמר (שם טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (הוריות שם, לפי נוסחא אחרת. וראה בדברי רבינו להלן), כאילו נאמר "אל יוציא איש וגו'", (וראה בעירובין יז: שהפסוק הזה עוסק באיסור יציאה חוץ לתחום, וכן הוא בפכ"ז מהל' שבת ה"א, וב'ספר המצוות' לא־תעשה שכא). 13) התבאר בפ"ו מהל' איסורי ביאה ה"א־ז. ונקראת כן משום שצריכה לשמור "ימים נקיים" כמספר הימים שראתה דם, ודבר זה מפורש בתורה שנאמר (ויקרא טו, כח) "וספרה לה" – מלמד שסופרת יום כנגד יום (הוריות, שם). 14) כן הוא בפירוש המשניות, שם. והוסיף על זה, שם: "והוא ענין אמרם (בגמרא שם ד.) זיל קרי בי רב הוא". ורש"י שם פירש: "כיון דאפשר לו ללמוד ולידע, לא הוי שוגג מעליא, וקרוב למזיד הוי". 15) שהוא בעצמו אינו מוציא את ההפץ מרשות לרשות, אלא זורקו או מושיטו והוא עצמו נשאר במקומו. וזה אינו מפורש בתורה, שהרי לא נאמר אלא: "אל יצא איש ממקומו". 16) שאינם מפורשים בתורה. 17) בגמרא שם ד, ב: "בעי רב יוסף, אין חרישה בשבת מהו, מי אמרינן כיון דקא מודו בכולהו מילתא, כביטול מקצת וקיום מקצת דמי, או דילמא כיון דקא עקריין ליה לחרישה כל עיקר – כעקירת גוף דמי", וסובר רבינו כי כל שאלתו של רב יוסף אינה אלא על החרישה המפורשת בתורה, שנאמר (שמות לד, כא) "בחריש ובקציר תשבות" (ראה במנחות עב. שפסוק זה לענין שבת. ועי' פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"א, ובפירוש המשנה לרב נתן אב הישיבה, שביעית פ"א הערה 52). אבל אב מלאכה ממלאכות אחרות, שאינו מפורש בתורה, פשוט הוא שאין זה נחשב כי־אם למבטל מקצת ומקיים מקצת וחייבים. וצריך לומר שרב יוסף לית ליה הא דשמואל, דאמר אין חייבין עד שיורו בדבר שהצדוקים מודים בו, ולפיכך שאל על זה (תוספות הרא"ש שם). אולם לדעת רבינו שפסק כשמואל - אין זו בעיא כלל, ואם הורו שאין חרישה בשבת, אין זו הוראה, שהרי כתוב מפורש: "בחריש ובקציר תשבות". וראה ב'מאירי' שם, ב'כסף משנה' ו'לחם משנה', ב'חפץ ה" ו'שער יוסף'. 18) וזהו מקיים מקצת ומבטל מקצת, בדבר שאין הצדוקים מודים בו, שהשתחויה משמע לצדוקים רק בפישוט ידים ורגלים, כמו שנאמר (בראשית יט, א) "וישתחו אפים ארצה" (שם ד.). 19) וזהו מבטל מקצת ומקיים מקצת, בדבר שאין הצדוקים מודים בו, שהצדוקים משמע להם שהאיסור אינו אלא אם ראתה דם ביום, אבל ראתה דם בלילה אינה אסורה (שם בגמרא). 20) כשהאבר מוקשה, ראה למעלה פ"ה ה"ז, ופ"ד מהל' איסורי ביאה הי"א, כי אסור לפרוש כשהוא מתקשה, כשפירסה אשתו נדה בשעת תשמיש. והוא במשנה שם ח, ב: "חייבין על עשה ועל לא־תעשה שבנדה כו' פרוש מן הנדה", וראה בפירוש המשניות שם. 21) שאין הצדוקים מודים בו, וזו הוראה של קיום מקצת וביטול מקצת. 22) ודבר זה אין הצדוקים מודים בו. וכן מוכח מדברי הגמרא (הוריות ג.) "מיעוט בחלב ומיעוט בדם, מהו". ועיי"ש ב'תוספות' שהקשו הלא דם הוא דבר שהצדוקים מודים בו, ולדברי רבינו אתי שפיר ('הר המוריה').

30 **ג. הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁיָּצָא הַשַּׁבָּת, לְפִי שֶׁנִּתְכַּסִּית**
31 **הַחַמָּה[23] וְדִמּוּ[24] שֶׁשָּׁקְעָה חַמָּה[25], וְאַחַר כָּךְ זָרְחָה[26]**
32 **- אֵין זוֹ הוֹרָאָה[27] אֶלָּא טָעוּת[28], וְכָל שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה**
33 **חַיָּב, אֲבָל בֵּית דִּין פְּטוּרִין. וְכֵן אִם הִתִּירוּ בֵּית דִּין**

אֵשֶׁת אִישׁ לְהִנָּשֵׂא, לְפִי שֶׁהֵעִידוּ בִּפְנֵיהֶם[29] שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ, וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעְלָהּ - אֵין זוֹ הוֹרָאָה[30] אֶלָּא טָעוּת[31], וְהָאִשָּׁה וּבַעְלָהּ הָאַחֲרוֹן חַיָּבִין חַטָּאת עַל שִׁגְגָתָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

23) בעננים. 24) נדמה היה להם. 25) ועשו רוב העם מלאכות האסורות בשבת. 26) החמה, והתברר שחיללו את השבת. 27) בשוגג. 28) ואין זה "העלם דבר", יבמות צב, א. וכרבא נגד רב נחמן שהוא בתרא (כסף־משנה). 29) עדים הנאמנים להעיד שמת בעלה (ראה פי"ב מהל' גירושין הט"ו). והיינו "נשאת על־פי בית־דין" שבמשנה (יבמות פז, ב). אבל אם העידו עליו שני עדים כשרים, אין זה "נשאת על־פי בית־דין" ואין כאן שום חידוש שחייבת קרבן. 30) בשוגג. 31) ואין זה העלם דבר, במשנה יבמות שם: "ניסת על־פי ב"ד, תצא ופטורה מן הקרבן" ובברייתא שם צב, א: "רבי אליעזר אומר, יקוב הדין את ההר ותביא (האשה שנשאת ע"פ ב"ד) חטאת שמינה". ובגמרא שם, אמר זעירי, וכן רבא "ליתא (= אין אנו פוסקים) למתניתין (שכתוב בה שהיא פטורה) מדתנא בי מדרשא וכו' שאין זו הוראה אלא טעות". ובאמת הלכה זו מיותרת, שהרי כל הסוגיא הנ"ל היא לפי מי שסובר "יחיד שעשה בהוראת ב"ד, פטור", אבל לפי מה שפסק רבינו (למעלה ה"ב ופי"ג ה"א) ש"יחיד שעשה בהוראת ב"ד, חייב" – אין צריך לטעם זה משום שהיא "טעות", שהרי אפילו לא היתה זו הוראה מעליא, גם כן היו שניהם חייבין, וראה 'משנה למלך' ו'אור שמח' – כאן, ו'לחם משנה' למעלה פ"ה ה"ה.

ד. בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ בִּשְׁגָגָה וְשָׁכְחוּ עַצְמוֹ שֶׁל חֵטְא שֶׁהוֹרוּ בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן יוֹדְעִים בְּוַדַּאי שֶׁחָטְאוּ בִּשְׁגָגָה[32], וְאַף עַל פִּי שֶׁהָעָם מוֹדִיעִין אוֹתָן וְאוֹמְרִים לָהֶן: בְּכָךְ וָכָךְ הוֹרֵיתֶם לָנוּ[33] - הֵם פְּטוּרִין, וְהָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם חַיָּבִין בִּפְנֵי עַצְמָן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ - לֹא שֶׁיּוֹדִיעוּ אוֹתוֹ הַחוֹטְאִים[34]. כֵּיצַד? שָׁגְגוּ וְהִתִּירוּ חֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי הַקֵּבָה וַאֲכָלוּהוּ רֹב הָעָם, וְאַחַר שֶׁיָּדְעוּ שֶׁשָּׁגוּ בְּהוֹרָאָה וְשֶׁהִתִּירוּ דָּבָר שֶׁחַיָּבִים עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת קְבוּעָה נִסְתַּפֵּק לָהֶם אִם מִקְצָת הַחֲלָבִים הִתִּירוּ אוֹ מִקְצָת הַדָּמִים הִתִּירוּ - חֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה.

32) כלומר, שהורו בשוגג. 33) והם עצמם לא נזכרו אפילו לאחר שהודיע להם. 34) ברייתא, הוריות ה, א: "תנו רבנן, ידעו שהורו וטעו מה הורו, יכול יהיו חייבין, ת"ל ונודעה החטאת – ולא שיודעו החוטאין". ורבינו גרס שם "שיודיעו" (ולפני רש"י היתה הנוסחא: "שידעו", עיי"ש).

ה. בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ בִּשְׁגָגָה וְנוֹדְעָה לָהֶם שִׁגְגָתָן, בֵּין שֶׁהֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן בֵּין שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ, כָּל הָעוֹשֶׂה כְּפִי הוֹרָאָתָן שֶׁפָּשְׁטָה בְּרֹב הַצִּבּוּר[35] מֵאַחַר שֶׁיָּדְעוּ[36] - חֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[37]; הוֹאִיל וְהָיָה לוֹ לִשְׁאֹל בְּכָל עֵת עַל דְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּבֵית דִּין וְלֹא שָׁאַל - חֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא[38]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[39] בְּמִי שֶׁהָיָה עִם בֵּית דִּין בַּמְּדִינָה; אֲבָל מִי שֶׁרָאָה הַהוֹרָאָה וְהָלַךְ לִמְדִינָה אַחֶרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה אַחַר שֶׁיָּדְעוּ - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁתָּלָה בָּהֶן וַחֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לוֹ לִשְׁאֹל[40]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא הַנִּבְהָל לָצֵאת[41], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא לַדֶּרֶךְ, וְעָשָׂה עַל פִּיהֶם מֵאַחַר שֶׁיָּדְעוּ - חֲרֵי זֶה פָּטוּר[42].

35) כלומר, שעשו רוב ציבור, אבל אם לא עשו רוב ציבור – חייבים היחידים להביא כל אחד ואחד, חטאת קבועה (למעלה פי"ב ה"ב, ופי"ג ה"א). 36) כלומר, מכיון שנודע אח"כ לב"ד שטעו וחזרו מהוראתן. 37) כרבי אליעזר, במשנה שם ג, ב - האומר "ספק", כלומר, שהוא ספק תולה בב"ד וספק תולה בעצמו, ופירשו בגמרא שם, שכוונת רבי אליעזר לחייבו באשם תלוי. 38) שחייב באשם תלוי. ושם גמרא: "א"ר זירא, משל דרבי אליעזר למה הדבר דומה, לאדם שאכל ספק חלב ספק שומן ונודע לו, שמביא אשם (תלוי)". 39) שחייב אשם תלוי, משום שהיה לו לשאול. 40) במשנה שם: "איזהו ספק (כלומר, למי מחייב רבי אליעזר אשם תלוי) ישב לו בתוך ביתו חייב, הלך לו למדינת הים פטור, אמר רבי עקיבא מודה אני בזה (בהולך למדינת הים) שהוא קרוב לפטור מן החובה. 41) כלומר, הממהר ללכת למדינה אחרת. 42) כרבי עקיבא ולא כבן עזאי (שם ד.) שמכיון שהוא טרוד, לא היתה לו שום אפשרות לשמוע שחזרו הב"ד מהוראתם, והוא נחשב לתולה בב"ד שהוא פטור (רש"י שם). ו"דוקא שעשה אחר שחטאו רוב הקהל על־פי ב"ד (ראה למעלה בתחילת ההלכה), אבל אם עשה זה ולא חטאו רוב הקהל – מביא חטאת יחיד, שהרי פסק למעלה (פי"ב ה"ב, ופי"ג ה"א) יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב" (השגות הראב"ד).

יום שישי י"ט אייר ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר אימתי יהיה חייב הכהן המשיח פר על שגגתו, וכהן משיח שנסתפק לו אם שגג שגגה זו עם המעשה.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל שְׁגָגָה שֶׁהַהֶדְיוֹט מֵבִיא עָלֶיהָ חַטָּאת הַקְּבוּעָה כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה, אִם שָׁגַג בָּהּ הַנָּשִׂיא - מֵבִיא שָׂעִיר[2], וְאִם שָׁגַג בָּהּ כֹּהֵן מָשִׁיחַ[3] - מֵבִיא פַּר[4]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁכֹּהֵן מָשִׁיחַ מֵבִיא פַּר עַל שִׁגְגָתוֹ? כְּשֶׁטָּעָה בְּהוֹרָאַת עַצְמוֹ[5], וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה בִּשְׁגִגַת הוֹרָאָתוֹ[6] לְבַדָּהּ[7]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה חָכָם מֻפְלָא[8]. שֶׁנֶּאֱמַר: אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם - חֲרֵי מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר: מָה הַצִּבּוּר, שֶׁהֵן בֵּית דִּין, אֵינָן חַיָּבִין בִּקְרְבָּן עַד שֶׁיִּהְיוּ חֲכָמִים רְאוּיִין לְהוֹרָאָה, וְיִטְעוּ בְּהוֹרָאָה, וַיַּעֲשׂוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם, וְיוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת, כָּךְ הַמָּשִׁיחַ בְּכָל הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ[9].

30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 29 21 22 23 24 25 26 27 28

2) נאמר (ויקרא ד, כב־כג) "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים". 3) "כהן גדול שנמשח בשמן המשחה ולא המרובה בבגדים". 4) שנאמר (שם ו, ג) "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר בן בקר תמים לה' לחטאת". 5) שהורה לעצמו בטעות כי דבר זה מותר. 6) משנה הוריות ו: ו־ז: "הורה כהן משיח לעצמו שוגג ועשה שוגג מביא פר וכו' שהוראת כהן משיח לעצמו כהוראת בית דין לציבור, אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה, וכן המשיח". ודבר זה נלמד (שם ו:) ממה שנאמר בכהן משיח (שם) "לאשמת העם", הרי משיח כציבור, אבל אם לא הורה לעצמו להתיר אלא שגג ועשה בלי הוראתו להיתר, אינו מביא כלל קרבן. 7) שאם הורה עם בית דין, הואיל ולא סמך בשעת מעשה על הוראתו לבדה - הרי זה פטור. 8) אבל אם אינו מופלא אין הוראתו הוראה מעליא. ומופלא הוא שהוסמך להוראה, כמו מופלא שבבית דין אצל זקן ממרא, אבל לא צריך שיהיה ראש ישיבה כמו במופלא שבבית דין שבמשנה ד: "או שלא היה מופלא של בית דין". 9) עניין "שיבטל מקצת ויקיים מקצת". וברור כי אינו חייב אלא בדבר שאין הצדוקים מודים בו, כדין הצבור. וכן נראה מדברי רבינו להלן (הלכה ב). שהדגים רק בזורק מרשות לרשות, ולא במוציא מרשות לרשות.

1 **ב. כֵּיצַד[10]? כֹּהֵן מָשִׁיחַ שֶׁטָּעָה בְּהוֹרָאָה לְעַצְמוֹ**
2 **וְדָמָה שֶׁהַזּוֹרֵק מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת מֻתָּר[11], וְזָרַק**
3 **מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת וְהוּא תּוֹלֶה בְּהוֹרָאָתוֹ לְעַצְמוֹ -**
4 **כְּשֶׁיִּוָּדַע לוֹ חֶטְאוֹ יָבִיא פַּר לְחַטָּאת. אֲבָל אִם לֹא**
5 **תָּלָה בְּהוֹרָאָתוֹ, אֶלָּא שָׁגַג וְזָרַק בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁתָּלָה**
6 **בְּהוֹרָאָתוֹ וְלֹא הָיָה חָכָם מֻפְלָא[12], אוֹ שֶׁעָקַר כָּל הַגּוּף**
7 **בְּהוֹרָאָתוֹ[13] לְעַצְמוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁגַג בְּהוֹרָאָתוֹ לְבַטֵּל**
8 **מִקְצָת, וְלֹא עָשָׂה וְהוּא סוֹמֵךְ עַל הוֹרָאָתוֹ, אֶלָּא**
9 **עָשָׂה בִּשְׁגָגָה אַחֶרֶת[14], אוֹ שֶׁהָיָה מֻזִּיד בְּהוֹרָאָה וְשָׁגַג**
10 **בְּמַעֲשֶׂה[15] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבָּן כְּלָל; שֶׁדִּינוֹ**
11 **לְהוֹרַאת עַצְמוֹ כְּדִין הַקָּהָל לְהוֹרַאת בֵּית דִּין לְכָל**
12 **דָּבָר. הוֹרָה לְעַצְמוֹ וְשָׁכַח מֵאֵי זֶה טַעַם הוֹרָה,**
13 **וּבִשְׁעַת מַעֲשֶׂה אָמַר: הֲרֵינִי עוֹשֶׂה עַל דַּעַת הוֹרָאָתִי**
14 **- הֲרֵי זֶה מֵבִיא פַּר חַטָּאת[16].**

10) חייב כהן משיח להביא פר לחטאת. 11) אבל אם הורה שהמוציא מרשות לרשות בשבת מותר - אינה הוראה, כמפורש למעלה. 12) שם ז. שהוראתו אינה כלום. 13) משנה שם. "שאין בית דין חייבין עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת, וכן המשיח". 14) כלומר, הורה להתיר חלב הקיבה, ועכשיו רוצה לאכול שומן של היתר ונתחלף לו ואכל בשוגג חלב הקיבה. 15) וכגון שידע שהתיר במזיד מטעם שאינו נכון, וכשבא מעשה לידו שכח זדונו וסבר שמטעם נכון הורה ואכלו בחזקת היתר. 16) משנה שם "שוגג ועשה שוגג מביא פר", ובגמרא שם: "אמר אביי הכא במאי עסקינן כגון שהורה ושכח מאיזה טעם הורה ובשעה שטעה אמר הריני עושה על דעת הוראתי".

15 **ג. הוֹרָה לְעַצְמוֹ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת**
16 **בַּעֲבוֹדָה זָרָה[17] וְעָשָׂה כְּפִי הוֹרָאָתוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא**
17 **שְׂעִירָה כְּהֶדְיוֹט[18]. וְהוּא שֶׁיִּשְׁגֹּג בְּהוֹרָאָה[19], כְּמוֹ**
18 **שֶׁבֵּאַרְנוּ. שֶׁאֵין הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ חַיָּב קָרְבָּן אֶלָּא**
19 **בְּהֶעְלֵם דָּבָר בְּהוֹרָאָה עִם שִׁגְגַת הַמַּעֲשֶׂה כְּצִבּוּר;**
20 **אֲבָל אִם שָׁגַג בְּמַעֲשֶׂה בִּלְבַד בְּלֹא הוֹרָאָה, בֵּין**
21 **בַּעֲבוֹדָה זָרָה בֵּין בִּשְׁאָר מִצְוֹת - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן**
22 **כְּלָל[20].**

17) במשנה שם "שאין בית דין חייבין עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת, וכן המשיח, ולא בעבודת כוכבים עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת". 18) ברייתא (שם): "דתניא משיח בעבודת כוכבים וכו' ושווין שבשעירה וכו' מנלן דאמר קרא (במדבר טו, כז) ואם נפש אחת - אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח כולם נפש אחת הן". 19) משנה שם. "אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה וכן המשיח ולא בעבודת כוכבים אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה" ובמסקנת הגמרא שם אמרו כי מה שאמרו במשנה "וכן המשיח" מוסב גם על סוף המשנה "ולא בעבודת כוכבים וכו'". וכן דעת חכמים בברייתא שם ודלא כרבי. 20) "תנו רבנן ואם נפש אחת תחטא מעם הארץ (ויקרא ד, כז) - פרט למשיח וכו' שיכול משיח על העלם דבר עם שגגת מעשה מביא פר, על שגגת מעשה לחודיה מביא כשבה ושעירה, תלמוד לומר מעם הארץ - פרט למשיח".

23 **ד. הוֹרָה הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ עִם בֵּית דִּין[21], וְשָׁגַג הוּא**
24 **וְהֵם בְּהוֹרָאָה, אַף עַל פִּי שֶׁעָשׂוּ[22] עַל פִּי הַהוֹרָאָה**
25 **הַזֹּאת שֶׁטָּעוּ בָּהּ[23], הוֹאִיל וְלֹא סָמַךְ[24] בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה**
26 **עַל הוֹרָאָתוֹ לְבַדָּהּ אֶלָּא עַל הוֹרָאָתוֹ עִם הוֹרָאַת בֵּית**
27 **דִּין[25] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר וְאֵין צָרִיךְ לְהָבִיא כַּפָּרָה בִּפְנֵי**
28 **עַצְמוֹ[26]. אֶלָּא אִם הָיוּ בֵּית דִּין מְבִיאִין קָרְבָּן -**
29 **מִתְכַּפֵּר לוֹ בִּכְלַל הַצִּבּוּר[27]; וְאִם הָיוּ הָעוֹשִׂים הֵם**
30 **הַמְּבִיאִים קָרְבָּן[28] - הוּא אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן, שֶׁהֲרֵי אֵין**
31 **צָרִיךְ כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[29].**

21) כלומר, הורו בית דין בשוגג להתיר וגם הכהן המשיח הצטרף עמהם בשוגג בהיתר זה. 22) הקהל וכן הכהן המשיח. 23) הכהן המשיח ובית־הדין. 24) הכהן המשיח. 25) היינו, שהיה אחד מהסנהדרין או שעל כל פנים ידע מהוראת בית דין. אבל אם לא ידע כלל מהוראת בית דין חייב קרבן בפני עצמו. 26) שזה נחשב לשגגת מעשה לבד בלי שגגת הוראה ואינו מחוייב. 27) משנה שם ז. "הורה עם הצבור (=בית־דין) ועשה עם הצבור מתכפר לו עם הצבור". ובברייתא שם נלמד ממה שנאמר בכהן משיח (ויקרא שם, ג) "על חטאתו אשר חטא", הא כיצד חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו, חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור. 28) כגון שלא עשו רוב הקהל, שכל אחד ואחד מביא קרבן יחיד לעצמו. 29) שהרי זה כשגג במעשה בלבד בלי הוראה.

32 **ה. הוֹרָה עִם בֵּית דִּין בִּשְׁגָגָה, וְשָׁגְגוּ הֵם בְּדָם וְהוּא**

בְּחֵלֶב - אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר, אֶלָּא מֵבִיא פַּר לְעַצְמוֹ.

ו. כֹּהֵן מָשִׁיחַ שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם שָׁגַג שְׁגָגָה זוֹ, שֶׁהִיא שִׁגְגַת הוֹרָאָה עִם הַמַּעֲשֶׂה, אוֹ לֹא שָׁגַג אוֹתָהּ - אֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּהּ כְּצִבּוּר[30] שֶׁאֵינָן מְבִיאִין אָשָׁם תָּלוּי עַל לֹא הוֹדַע שֶׁל שִׁגְגַת הוֹרָאָה. אֲבָל הַנִּשִּׁיא, אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא - מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי כִּשְׁאָר הַהֶדְיוֹטוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין שִׁגְגָתוֹ תְּלוּיָה בְּהוֹרָאָתוֹ[31]. אֵי זֶהוּ נָשִׂיא הָאָמוּר בַּתּוֹרָה? זֶה מֶלֶךְ, שֶׁאֵין עָלָיו רָשׁוּת מֵאָדָם מִיִּשְׂרָאֵל וְאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ בְּמַלְכוּתוֹ אֶלָּא ה' אֱלֹהָיו[32]. בֵּין שֶׁהָיָה מִבֵּית דָּוִד אוֹ מִשְּׁאָר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִם הָיוּ מְלָכִים רַבִּים וְאֵין אֶחָד מֵהֶן עוֹבֵד אֶת חֲבֵרוֹ - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן מֵבִיא שְׂעִיר עִזִּים עַל שִׁגְגָתוֹ[33]. וְאֵי זֶהוּ כֹּהֵן מָשִׁיחַ? זֶה כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, לֹא הַמְּרֻבֶּה בִּבְגָדִים[34].

30) כלומר, דינו בזה כדין הציבור. 31) והרי הוא בכלל מה שנאמר "וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג" - מי שחטאו בשגגה, חייב. 32) משנה שם י. "איזהו נשיא זה מלך שנאמר (שם ד, כב) מכל מצוות ה' אלוקיו - שאין על גביו אלא ה' אלוקיו". 33) ברייתא שם: "מלכי ישראל ומלכי בית דוד, אלו מביאין לעצמם ואלו מביאים לעצמם" וביארו שם בגמרא: "התם לא כייפי אהדדי" (מלך ישראל ומלך בית דוד אינם שולטים אחד על השני). 34) משנה שם. "ואיזהו המשיח המשוח בשמן המשחה לא המרובה בבגדים". "ומרובה בגדים הוא שלא נמשח בשמן המשחה אבל לבש שמונה בגדים ובלבשו אותם נתרבה על שאר הכהנים וכו' וכן היו כהני בית שני, שנעדר בו שמן המשחה". כי יאשיהו המלך גנז את צלוחית שמן־המשחה.

ז. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְעָבַר מֵעֲבוֹדָתוֹ מִפְּנֵי מוּם אוֹ זִקְנָה[35] וְכִיּוֹצֵא בָהֶן[36] וְחָטָא בִּשְׁגָגָה זוֹ[37] - מֵבִיא פַּר עַל שִׁגְגָתוֹ. לְפִי שֶׁאֵין בֵּין כֹּהֵן מָשִׁיחַ הַמְשַׁמֵּשׁ לְכֹהֵן מָשִׁיחַ שֶׁעָבַר אֶלָּא פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים[38] וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁל כָּל יוֹם[39], שֶׁאֵין מַקְרִיב אוֹתָן אֶלָּא כֹּהֵן הַמְשַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה; אֲבָל פַּר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת - שָׁוִים הֵם בּוֹ.

35) שהוא פסול לעבודה. 36) משנה שם ט: "משיח שעבר ממשיחותו ואחר כך חטא וכו' מביא פר" ובגמרא שם י. למדו זאת ממה שנאמר (שם, ג) "והקריב על חטאתו", מלמד שמביא חטאתו משעבר, ומפרשה רבינו גם בעבר מחמת מום, שכן אמרו שם יב: "בעא מיניה רבה מרב נחמן משיח שנצטרע מהו באלמנה, מידחא דחי או מיפטר פטר (פירוש: מדחא דחי מדברים שאי אפשר לקיימן כשהוא מצורע, אבל איסור אלמנה וכיוצא בה שאפשר לקיימה לא מדחי, או דילמא מפטר פטור מכל דין כהונה לגמרי והרי הוא מותר באלמנה, תוספות הרא"ש) - תנינא אין לי אלא שעבר מחמת קריו, עבר מחמת מומין מניין (=שאסור בבעולה) תלמוד לומר והוא". וסובר רבינו שהוא הדין לכל דיני כהונה גדולה. 37) שחייבו עליה כהן המשיח, בפר. 38) הוא הנאמר בויקרא טז, ג "בזאת יבוא אהרן אל הקודש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה". 39) זהו מנחת חביתי כהן גדול שמביא כל יום שנאמר (שם ו, יג־טו) "זה קרבן אהרן ובניו וגו' עשירית האיפה סולת מנחה תמיד מחציתה בבוקר ומחציתה בערב וגו' והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה חק עולם".

ח. נָשִׂיא שֶׁעָשָׂה[40] עִם הַצִּבּוּר בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין[41] - הֲרֵי זֶה מִתְכַּפֵּר לוֹ בִּכְלַל הָעָם[42]. שֶׁאִם הָיוּ בֵּית דִּין הֵם שֶׁהִקְרִיבוּ עַל שִׁגְגָתָן[43] - כָּל הָעָם וְהַמֶּלֶךְ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאִם הָיוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּי בֵּית דִּין הֵם שֶׁחַיָּבִין בְּקָרְבָּן[44], וְהָיָה הַמֶּלֶךְ מִן הָעוֹשִׂים - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שָׂעִיר; שֶׁשְּׂעִיר נָשִׂיא בִּמְקוֹם כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה שֶׁל הֶדְיוֹט הוּא עוֹמֵד[45].

40) עבירה בשוגג. 41) שהורו בית דין בשוגג להתיר דבר האסור. 42) בקרבן פר העלם דבר של ציבור שחייבין בית דין להביא מכל שבט ושבט. ברייתא שם ז. "נשיא חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו, חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור". 43) וכגון שחטאו רוב הקהל וכו'. 44) וכגון שחטאו רק מיעוט הקהל וכו'. 45) שנאמר (שם ד, כב־כג): "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים".

ט. נָשִׂיא שֶׁנִּצְטָרַע - עָבַר מִנְּשִׂיאוּתוֹ[46], וְנָשִׂיא שֶׁעָבַר מִנְּשִׂיאוּתוֹ - הֲרֵי הוּא כְּהֶדְיוֹט[47]. חָטָא כְּשֶׁהָיָה נָשִׂיא וְעָבַר מִגְּדֻלָּתוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שָׂעִיר; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא[48] - כְּשֶׁעַת חַטָּאתוֹ הוּא מֵבִיא.

46) ברייתא וגמרא שם י. "תנו רבנן, אשר נשיא יחטא (שם, כב) וכו' - פרט לנשיא שנצטרע שנאמר (מלכים־ב טו, ה) "וינגע ה' את המלך ויהי מצורע עד יום מותו וישב בבית החפשית ויותם בן המלך על הבית". ומדקאמר בבית החפשית מכלל דעד השתא עבד הווה", כלומר, נעשה חפשי מן המלכות, שכשהיה מלך היה כעבד, שהשררה היא כעבדות, שמוטל עליו עול ציבור. 47) במשנה שם ט: "וכן הנשיא שעבר מגדולתו, ואחרי כן וכו' כהדיוט" ובגמרא שם י. נלמד ממה שנאמר (שם) "אשר נשיא יחטא", כשהוא נשיא, אבל לא כשהוא הדיוט. 48) פסוק זה לא נאמר בנשיא, אלא בכהן משיח, וממנו למדו (שם י.) שכהן משיח שעבר ואחר כך חטא גם כן מביא פר.

י. כֹּהֵן מָשִׁיחַ אוֹ מֶלֶךְ שֶׁחָטְאוּ עַד שֶׁלֹּא נִתְמַנּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נוֹדַע לָהֶם אֶלָּא אַחַר שֶׁנִּתְמַנּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כְּהֶדְיוֹט; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא, אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא - עַד שֶׁיֶּחֱטָא כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא וּכְשֶׁהוּא מָשִׁיחַ. לְפִיכָךְ, אִם אָכַל סְפֵק חֵלֶב כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט[49], וְנוֹדַע לוֹ עַל סְפֵקוֹ אַחַר שֶׁנִּתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל[50] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[51]. אָכַל חֲצִי זַיִת חֵלֶב כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט וַחֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא בְּהֶעְלֵם אַחַת, אוֹ שֶׁאָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא[52] וַחֲצִי זַיִת אַחַר

שֶׁעָבַר - אֵינוֹ מִצְטָרֵף וּפָטוּר[53]. אָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט, וְנִתְמַנָּה וְעָבַר, וְאָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם מִצְטָרֵף אוֹ כְּבָר הִפְסִיקָה הַנְּשִׂיאוּת[54].

49) שאם אכל אחר שנתמנה לכהן גדול, אינו מביא אשם תלוי. 50) כתב רק כהן גדול, שהרי המלך מביא אשם תלוי גם אם אכל אחר שנתמנה. 51) כיוון שהלכה כחכמים שהולכים אחר זמן החטא, פשוט הוא שמביא אשם תלוי. 52) [כאן נקט "נשיא" בדווקא, אבל בכהן משיח בוודאי מצטרף ומביא פר, שהרי גם אם אכל כזית לאחר שעבר - מביא פר, כמפורש למעלה בהלכה י'].
53) ברייתא שם "מעם הארץ" פרט לנשיא שאינו מביא כשבה או שעירה כעם הארץ, ובגמרא אמר רב זביד הכא במאי עסקינן כגון שאכל חצי זית כשהוא הדיוט וחצי זית כשהוא נשיא. 54) בעיא בגמרא שם, אם מצטרפים לחייבו קרבן הדיוט, ולא איפשטא.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת מְחַסְּרֵי כַּפָּרָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) שֶׁתַּקְרִיב הַזָּבָה כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן. ב) שֶׁתַּקְרִיב הַיּוֹלֶדֶת כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן. ג) שֶׁיַּקְרִיב הַזָּב כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן. ד) שֶׁיַּקְרִיב מְצֹרָע כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן. וְאַחַר שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶן תִּגְּמֹר טָהֳרָתָן.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר כמה נקראים מחוסרי כפרה, וגר שמל וטבל ועדיין לא הביא קרבנו.

א. אַרְבָּעָה הֵן הַנִּקְרָאִין מְחַסְּרֵי כַּפָּרָה[2]: הַזָּבָה[3], וְהַיּוֹלֶדֶת, וְהַזָּב[4], וְהַמְּצֹרָע. וְלָמָּה נִקְרְאוּ מְחַסְּרֵי כַּפָּרָה? שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁטָּהַר מִטֻּמְאָתוֹ[5] וְטָבַל[6] וְהֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ[7], עֲדַיִן הוּא חָסֵר, וְלֹא גָמְרָה טָהֳרָתוֹ כְּדֵי לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים[8] עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ[9], וְקֹדֶם שֶׁיָּבִיא כַּפָּרָתוֹ אָסוּר הוּא לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים[10], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[11].

2) משנה כריתות ח: 3) ראה להלן הלכה ו, איזו היא הזבה. 4) ראה להלן פ"ב, ה"א, איזהו הזב. 5) כלומר זב, זבה ומצורע שספרו שבעת ימי טהרה, והיולדת שעברו ארבעים יום מיום הלידה לזכר, ושמונים יום מיום הלידה לנקבה. 6) כל אחד מהם כדינו: היולדת, הזבה והמצורע שטבלו במקוה; והזב שטבל במעין, ראה תוספתא זבים פ"ג, ופ"א מהלכות מקוואות הלכה ה. 7) כלומר, שקע שמשו של יום שביעי, אצל זב, זבה ומצורע; ואצל יולדת ששקע שמשו של יום מ' לזכר ויום פ' לנקבה. 8) אע"פ שהוא טהור לאכילת תרומה (פ"ז מהלכות תרומות, ה"ב).
9) ראה להלן ה"ג פרטי דיני קרבנותיהם. 10) נגעים פי"ד משנה ג, ויבמות עד: "הביא כפרה אוכל בקדשים", ולמדו זאת (יבמות שם) ממה שנאמר (ויקרא יב, ח) "וכפר עליה הכהן וטהרה", שכל זמן שלא הביא קרבן, אע"פ שטבל והעריב שמשו - אינו טהור לאכילת קדשים. 11) פרק יח הלכה יד.

ב. גֵּר שֶׁמָּל וְטָבַל וַעֲדַיִן לֹא הֵבִיא קָרְבָּנוֹ[12], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ[13] - אֵינוֹ מִמְּחַסְּרֵי כַּפָּרָה[14]; שֶׁקָּרְבָּנוֹ עִכְּבוֹ לִהְיוֹת גֵּר גָּמוּר וְלִהְיוֹת כְּכָל כְּשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל[15], וּמִפְּנֵי זֶה אֵינוֹ אוֹכֵל בַּקֳּדָשִׁים שֶׁעֲדַיִן לֹא נַעֲשָׂה כְּכְשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל[16], וְכֵיוָן שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ וְיֵעָשֶׂה יִשְׂרָאֵל כָּשֵׁר אוֹכֵל בַּקֳּדָשִׁים. הֵבִיא[17] פְּרִידָה אַחַת[18] בְּשַׁחֲרִית - אוֹכֵל בְּקֳדָשִׁים[19] לָעֶרֶב[20], וְיָבִיא פְּרִידָה שְׁנִיָּה[21]. שֶׁקָּרְבָּנוֹ שֶׁל גֵּר עוֹלַת בְּהֵמָה אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אוֹ שְׁתֵּי תּוֹרִים[22] וּשְׁנֵיהֶן עוֹלָה[23], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[24].

12) ראה בפי"ג מהלכות איסורי ביאה ה"ד והלכה ה, שאם ירצה הגוי להכנס לברית, ולהסתופף תחת כנפי השכינה ולקבל עליו עול תורה, צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן, ולמדו כן (כריתות ט.) ממה שנאמר (במדבר טו, טו) "ככם כגר יהיה לפני ה'" - "מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם - אף גר כן". 13) שם ח: "ת"ר גר מעוכב לאכול בקדשים עד שיביא קינו". 14) כחכמים במשנה שם. ולא כר' אליעזר בן יעקב, הסובר שגר מעוכב כפרה הוא. וסובר רבינו שהברייתא הנ"ל, שהוא אסור לאכול בקדשים היא גם לפי דעת חכמים החולקים על ר' אליעזר בן יעקב. ובפירוש המשניות שם כתב, שלדעת החכמים אין הקרבן אלא למצוה לכתחילה בלבד, ואינו מעכבו מלאכול בקדשים. 15) שם בגמרא.
16) כלומר: לפיכך לא נמנה הגר עם מחוסרי הכפרה (שם).
17) הגר. ברייתא שם. 18) כלומר, תור אחת או בן יונה אחד, וראה להלן ה"ג שקרבנו שתי תורים או שני בני יונה.
19) ואע"פ שצריך להביא שנים - אינו מעכבו באכילת קדשים אלא האחד (שיטה מקובצת). 20) שהרי גר שנתגייר הרי הוא כפורש מן הקבר (פ"ו מהלכות קרבן פסח, הלכה ז) וצריך הזאה שלישי ושביעי (רש"י בפסחים צב.) וגם הערב שמש (ראה בפי"א מהלכות פרה, הלכה א, ובהלכות קרבן פסח שם) וכן כתבו התוספות בזבחים צח: צט. ד"ה טבול יום, שבגר צריך הערב שמש ("הר המוריה"). 21) פירוש: ובלבד שיביא אפילו לאחר זמן את הפרידה השניה, שהרי אמרו בברייתא שם ט. "להביא פרידה אחת אי־אפשר", וכן כתב רש"י שם ח: ד"ה אוכל בקדשים. 22) שם. 23) אע"פ שכל הקינין שבתורה אחד חטאת ואחד עולה - כאן שתיהן עולות, משום שנאמר (במדבר טו, יד) "וכי יגור אתכם גר וגו' ועשה אשה ריח נחוח לה', כאשר תעשו כן יעשה", ודרשו (שם) איזהו דבר שכולו לה', הוי אומר זה עולת העוף (=שהרי עולת בהמה עורה לכהנים). ואע"פ שבקבלת התורה נאמר: "ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים" (שמות כד, ו) - נאמר כאן בגר (במדבר שם, טו): "ככם כגר יהי' לכם" - לכם הקשתיו, ולא לקרבנותיכם" - כלומר, במקצת הקשתיו. ומסתבר שלעולה הוקש, שכולה לה' (רש"י שם). ועיין בפ"א

מהלכות מעשה הקרבנות, ה"ו, שהביא רבינו עולה ושלמים. 24) שם.

ג. הַזָּב וְהַזָּבָה - קָרְבַּן כָּל אֶחָד מֵהֶן שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת[25]. וְהַיּוֹלֶדֶת - קָרְבָּנָהּ כֶּבֶשׂ עוֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תּוֹר חַטָּאת[26]. וְאִם אֵין יָדָהּ מַשֶּׂגֶת[27] - מְבִיאָה שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת[28]. וְהַמְּצֹרָע - קָרְבָּנוֹ שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׂים, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד אָשָׁם וְכִבְשָׂה לְחַטָּאת[29]. וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת[30] - מֵבִיא קֵן[31], אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת, וְכֶבֶשׂ לְאָשָׁם[32].

25) כן מפורש בתורה אצל זב (ויקרא טו, יד־טו) ואצל זבה (שם, כט־ל). 26) שם יב, ו. 27) להביא כבש. 28) שם ח. 29) שם יד, י. 30) להביא שלשה כבשים. 31) כלומר, שתי תורים או שני בני יונה. 32) שם, כא־כב.

ד. הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַמְּצֹרָע - מֵבִיא כָּל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן כַּפָּרָתוֹ[33] בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְטָהֳרָתוֹ; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן סוֹפֵר שִׁבְעָה יְמֵי טָהֳרָה, וְטוֹבֵל בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, וּמַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי[34].

33) קרבנו, שיכפר עליו. 34) במצורע נאמר (שם, ח־י) "ורחץ במים וטהר וגו' וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים. והיה ביום השביעי וגו' ורחץ את בשרו במים וטהר. וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה וגו'; ובזה נאמר (שם טו, יג־יד) "וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים וגו' ורחץ בשרו במים חיים וטהר. וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה וגו'"; ובזבה נאמר (שם, כח־כט) "ואם טהרה מזובה וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר. וביום השמיני תקח לה שתי תורים או שני בני יונה וגו'".

ה. הַיּוֹלֶדֶת אֵינָהּ מְבִיאָה קָרְבָּנָהּ בְּיוֹם אַרְבָּעִים לְזָכָר אוֹ בְּיוֹם שְׁמוֹנִים לִנְקֵבָה[35], אֶלָּא מַעֲרֶבֶת שִׁמְשָׁהּ וּמְבִיאָה קָרְבָּנָהּ לְמָחָר, שֶׁהוּא יוֹם אַרְבָּעִים וְאֶחָד לְזָכָר וְיוֹם שְׁמוֹנִים וְאֶחָד לִנְקֵבָה. וְהוּא הַיּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת[36] תָּבִיא וְגוֹמֵר. וְאִם הֵבִיאָה קָרְבָּנָהּ תּוֹךְ יְמֵי מְלֹאת[37] - לֹא יָצָאת[38]. אֲפִלּוּ הֵבִיאָה עַל וְלָדוֹת הָרִאשׁוֹנִים[39] בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת שֶׁל וָלָד זֶה - לֹא יָצָאת[40]. עָבְרוּ יָמִים אֵלּוּ[41] וְלֹא הֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן - הֲרֵי אֵלּוּ מַקְרִיבִין כַּפָּרָתָן לְאַחַר זְמַן. וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא הִקְרִיבוּ חַטָּאתָם אֲסוּרִים לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים[42], אֲבָל הָעוֹלָה (וְהָאָשָׁם) אֵינָן מְעַכְּבִין[43]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[44], שֶׁכָּל מְחֻיְּבֵי קָרְבָּן אֵין מַקְרִיבִין עַל יָדָן אֶלָּא מִדַּעְתָּן, חוּץ מִמְּחֻסְּרֵי כַּפָּרָה שֶׁאֵין צְרִיכִין דַּעַת בְּעָלִים[45], שֶׁהֲרֵי אָדָם מֵבִיא קָרְבָּן עַל בָּנָיו וּבְנוֹתָיו[46] הַקְּטַנִּים[47] אִם הָיוּ מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה וּמַאֲכִילָן בִּזְבָחִים[48].

35) ראה שם יב, ב־ה, שהיולדת זכר טמאה שבעת ימים, ושלושים ושלושה ימים יושבת בדמי טהרה, שהם ביחד מ' יום; והיולדת נקבה טמאה שבועיים, וששים וששה ימים יושבת על דמי טהרה, - שהם ביחד שמונים יום. 36) כלומר, אחר שמלאו ימי הטהרה, שעברו ארבעים יום לזכר ושמונים יום לנקבה. 37) תוך ארבעים יום לזכר או תוך שמונים יום לנקבה. 38) ידי חובת הבאת קרבן, שהוא רק אחר שעברו מ' לזכר ו־פ' לנקבה; וכן מפרש בספרא שדרשינן (פרשת תזריע תחילת פרק ג) "ובמלאת - אינה מביאה בתוך מלאת. ואם הביאה תוך מלאת, לא יצא". וראה למעלה פי"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח־ט. 39) שילדה מלפני זמן רב, אלא שהשהתה קרבנותיה. 40) אף כי בספרא אמרו: "יכול לא תביא בתוך מלאת על הוולדות הראשונות, ת"ל תביא" (ראה כס"מ כאן) - אין זה אלא אם עבר זמן רב ולא הביאה קרבנותיה, ואחרי כן ילדה. אבל אם ילדה נקבה וחזרה והפילה תוך פ', ושוב חזרה והפילה תוך פ' לשניה (כמו שמדובר בנזיר סד:) שזה חשוב כלידה אחת, ואין מביאה אלא קרבן אחד, ולפיכך אם הביאה תוך מלאת של השלישית קרבן על שתי הלידות הראשונות, שזהו אחרי מלאת שלהם, לא יצאה ידי חובה. וראה בהשגות הראב"ד כאן (מרכבת המשנה). 41) כלומר: יום השמיני אצל זב וזבה ומצורע, וארבעים ואחד או שמונים ואחד ביולדת. 42) ראה למעלה הלכה א. ובספרא (פרשת תזריע פרק ג הלכה ה) מפורש: "והקריבו" - אחד מעכבה, ואין שנים מעכבין אותה וכו'. כשהוא אומר וכפר, מה מצינו בכל מקום כפרה - בחטאת". וכן שם פרק ד הלכה ג: "ואחד לחטאת וכפר, מלמד שהכפרה בחטאת, וטהרה לאכול בזבחים". 43) כן מפורש שם פרשת מצורע פרק ג הלכה יג: "ועשה הכהן את החטאת וכפר וגו', מלמד שכפרה בחטאת". והכסף־משנה מוחק המלה "והאשם", שהרי מפורש בפסחים נט. שאשם מצורע מעכב. אבל בכתב־יד דקדוקי סופרים שם גרס: "וכי תימא אשם לא מעכב, והתניא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר: כשם שחטאתו מעכבתו, כך אשמו מעכב". וכן גם בפירוש רבינו חננאל, ורש"י מחקה. ולפי זה נחלקו תנא־קמא ור"י בנו של ר"י בן ברוקא בזה שלת"ק אינו מעכב אלא חטאת ולא אשם, ולר"י בנו של ר"י בן ברוקא גם אשם מעכב. וכעין זה נחלקו בנזיר יח: ופסק רבינו כתנא־קמא. וכן פסק בפ"י מהלכות נזירות הלכה ח. וכן כתב המאירי בפסחים שם, שרק החטאת מעכבת ולא העולה והאשם. וראה להלן פ"ה הלכה ג, ולמעלה בפ"ג מהלכות שגגות הלכה יא, וצריך עיון. 44) פי"ד הלכה י. 45) נדרים לה: א"ר יוחנן, הכל צריכין דעת חוץ ממחוסרי כפרה, שהרי אדם מביא קרבן וכו'. 46) נגעים פי"ד משנה יב: "מביא אדם ע"י בנו ובתו, עבדו ושפחתו, קרבן עני ומאכילן בזבחים". 47) נדרים שם, דברי ר' יוחנן. ולמד זאת מן הכתוב (ויקרא טו, לב) "זאת תורת הזב", בין גדול בין קטן. 48) נגעים שם.

ו. אֵי זוֹ הִיא זָבָה? זוֹ שֶׁזָּב דָּמָהּ שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה[49] בְּלֹא עֶת נִדָּתָהּ[50]. וְזוֹ הִיא זָבָה גְּדוֹלָה[51], שֶׁצְּרִיכָה סְפִירַת שִׁבְעָה[52] וְחַיֶּבֶת בְּקָרְבָּן[53]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן הַנִּדָּה[54], אֵימָתַי תִּהְיֶה הָאִשָּׁה זָבָה בַּדָּמִים שֶׁתִּרְאֶה, וְאֵימָתַי לֹא תִּהְיֶה זָבָה אֶלָּא נִדָּה אוֹ טְהוֹרָה[55], וּמָתַי

תִּהְיֶה סְפֵק זָבָה[56]. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא זָבָה וְסוֹפֶרֶת שִׁבְעָה - הֲרֵי הִיא חַיֶּבֶת לְהָבִיא קָרְבָּן וְחַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת, וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא סְפֵק זָבָה - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת[57]; שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ[58], שֶׁחַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק תִּשָּׂרֵף[59]. וְשָׁם בֵּאַרְנוּ[60], מַה תֵּלֵד הָאִשָּׁה אוֹ מַה תַּפִּיל וְתִהְיֶה טְמֵאָה לֵדָה, וּמַה תֵּלֵד אוֹ תַּפִּיל וְלֹא תִּהְיֶה טְמֵאָה לֵדָה. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא טְמֵאָה לֵדָה - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן וְחַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת, וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁאֵינָהּ טְמֵאָה לֵדָה - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַקָּרְבָּן[61].

49) כך דרשו בספרא פרשת מצורע פרק זבים פרשה ד הלכות ה־ט על הפסוק (שם, כה) "ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים" - "ימים שנים, רבים שלשה". 50) ויקרא שם. 51) ראה בפ"ו מהלכות איסורי ביאה הלכות ז־ח. 52) ימים נקיים (שם). 53) שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת, ראה למעלה הלכה ג. 54) שם הלכות ב־ו. 55) כגון דם הקושי (שם, הלכה א) או דם טוהר (שם, הלכה ז). 56) שם פרק ו הלכה יט. 57) שהרי חטאתה באה מן העוף, ראה למעלה הלכה ג. 58) פרק יט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה י. 59) משנה תמורה לד כדעת תנא־קמא ולא כרבי יהודה. וכתב רש"י שם שדינה ככל פסולי המוקדשין שהם בשריפה. 60) בהלכות איסורי ביאה פ"י, וכן בפ"ה שם לענין מפלת. 61) "שכתוב (שם יד, ו) "ובמלאות ימי טהרה לבן או לבת תביא" וגו', כל שטמאה לידה ויש לה ימי טהרה - מביאה קרבן, אבל שאינה טמאה לידה אינה מביאה קרבן (קרית ספר).

ז. הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא הֵחֵזִקָה עֻבָּרָהּ[62] וְהִפִּילָה וְלֹא יָדְעָה מַה הִפִּילָה, אִם נֵפֶל שֶׁחַיֶּבֶת עָלָיו קָרְבָּן[63] אוֹ דָּבָר שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת עָלָיו קָרְבָּן[64] - הֲרֵי זוֹ סְפֵק יוֹלֶדֶת, וּמְבִיאָה קָרְבָּן וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת[65]. וְכֵן שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהִפִּילוּ שְׁנֵי נְפָלִים, נֵפֶל אֶחָד רָאוּי לְהַקְרִיב עָלָיו[66] וְהַנֵּפֶל הָאַחֵר פְּטוּרָה עָלָיו[67], וְאֵין אַחַת מֵהֶן מַכֶּרֶת נִפְלָהּ - כָּל אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן מְבִיאָה קָרְבָּן מִסָּפֵק[68], וְאֵין חַטָּאת אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן נֶאֱכֶלֶת. שֶׁחַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק נִשְׂרֶפֶת[69], שֶׁמָּא אֵינָהּ חַיֶּבֶת וְנִמְצֵאת חַטָּאת זוֹ חֵלֶק שֶׁנִּשְׁחַטוּ בָּעַזָּרָה[70] שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁחִיטָה[71].

62) לא ידעה אם היא מעוברת. 63) כגון שהיתה לו צורת אדם (פ"י שם הלכה ח). 64) כגון המפלת כמין דגים וחגבים ושקצים ורמשים שאינה חייבת קרבן, ראה משנה כריתות ז: 65) משנה שם "ואלו מביאות ואינן נאכלות, המפלת ואין ידוע מה הפילה וכו'". ובנדה כט. מפרשת הגמרא שהמשנה שם מדברת באופן שלא הוחזקה עוברה (ראה הגהות עמק המלך, כאן). 66) שהנפל היה בצורת אדם, וחייבים עליו קרבן. 67) כגון שהיה הנפל שפיר מלא מים או דגים וחגבים. 68) כחכמים במשנה שם, ולא כר' יוסי הסובר שיביאו חטאת אחת ויתנו ביניהן, אם אני היא החייבת הרי היא שלי, ואם את החייבת היא שלך.

69) ראה למעלה הלכה ו. 70) נזיר כט: ושם נט. למדו שרק להקריב התירה התורה, ולא לאכול. ועוד מפורש שם, שיש גם איסור נבילה, שהרי חולין אינם נאכלים במליקה. 71) פרק ב הלכה ב, שחולין שנשחטו בעזרה אסורים בהנאה כבשר בחלב.

ח. אַחַת הַיּוֹלֶדֶת וְאַחַת הַמַּפֶּלֶת וָלָד אֶחָד אוֹ וְלָדוֹת הַרְבֵּה - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד לְכֻלָּן[72]. וְהוּא שֶׁתֵּלֵד כֻּלָּן בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת[73]. אֲבָל אִם הִפִּילָה אַחַר יְמֵי מְלֹאת - מְבִיאָה אַף עַל הַשֵּׁנִי[74]. כֵּיצַד? יָלְדָה נְקֵבָה - כָּל נְפָלִים שֶׁתַּפִּיל[75] מִיּוֹם הַלֵּדָה עַד סוֹף יוֹם שְׁמוֹנִים הֲרֵי הֵן נֶחְשָׁבִין עִם הַוָּלָד הָרִאשׁוֹן, וּכְאִלּוּ יָלְדָה תְּאוֹמִים זֶה אַחַר זֶה, וְאֵינָהּ מְבִיאָה אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד[76]. הִפִּילָה נֵפֶל בְּיוֹם שְׁמוֹנִים וְאֶחָד[77] וּמִיּוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים וָהָלְאָה, אִם הִיא רְאוּיָה לְקָרְבָּן[78] - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה עָלָיו בִּפְנֵי עַצְמוֹ[79]. יָלְדָה נְקֵבָה וּלְאַחַר שִׁשִּׁים אוֹ שִׁבְעִים יוֹם הִפִּילָה נְקֵבָה שְׁנִיָּה - כָּל נֵפֶל שֶׁתַּפִּיל בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה זוֹ הַשְּׁנִיָּה פְּטוּרָה עָלָיו[80]. וְכֵן אִם הִפִּילָה נְקֵבָה שְׁלִישִׁית אַחַר שִׁשִּׁים אוֹ שִׁבְעִים יוֹם שֶׁל נְקֵבָה שְׁנִיָּה - הֲרֵי כָּל נֵפֶל שֶׁתַּפִּיל בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה שְׁלִישִׁית פְּטוּרָה עָלָיו. מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָשׁוּב עִם הַנֵּפֶל הַשְּׁלִישִׁי[81], וְהַנֵּפֶל הַשְּׁלִישִׁי חָשׁוּב עִם הַשֵּׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת שֶׁלּוֹ, וְהַשֵּׁנִי חָשׁוּב עִם הָרִאשׁוֹנָה, וְאֵינָהּ מְבִיאָה אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד עַל הַכֹּל[82].

72) כן למדו (כריתות ט:) ממה שנאמר (שם יב, ו) "זאת תורת היולדת" - "מלמד שמביאה קרבן אחד על ולדות הרבה" - משמע תורה אחת ליולדת ולדות הרבה (רש"י בנדה מ.) 73) שהם מ' לזכר ו־פ' לנקבה, ראה למעלה הלכה ד. 74) גם זה נלמד (שם) מהפסוק הנ"ל "זאת תורת היולדת", יכול ותביא קרבן אחד על הלידה שלפני מלאת, ועל הלידה שלאחר מלאת? - ת"ל "זאת". 75) כגון שטבלה לאחר שבועיים ללידתה, ונתעברה והפילה לאחר מ' יום של יצירת הולד, שזה נד ימים ללידה הראשונה. וכל זה רק אצל נקבה, אבל אצל זכר אין אפשרות כזאת, שהרי יולדת זכר אסורה לבעלה שבעת ימים, וימי מלאת של זכר הוא ארבעים יום, ואם נתעברה שנית, והפילה בתוך ארבעים יום של הלידה, אין זה נפל כי אם מים בלבד, שאין הולד נוצר עד מ' יום, ואין זה בכלל חיוב קרבן (רש"י כריתות שם ד"ה האשה). 76) משנה שם. 77) שזהו אחר ימי מלאת, והוא־הדין בליל שמונים ואחד, וכבית־הלל שם ז: וכן פסק רבינו להלן פרק ג הלכה ד (לחם־משנה). 78) כלומר, אם הפילה ולד ודאי. אבל אם הפילה ספק ולד, אינה מביאה אלא קרבן אחד, ראה להלן הלכה י. 79) שם ט: 80) כלומר, שהיא פטורה להביא קרבן מיוחד גם על הולד השלישי וכו'. 81) כלומר הוא נחשב עם הנפל השלישי, שהרי היא הפילתו בתוך השמונים של השלישי. 82) כחכמים שם במשנה, ולא כר' יהודה הסובר שהוולד הרביעי או השלישי שהפילה אחר יום מלאת של הראשון

אינו נחשב עם הלידה הראשונה, אף כי את השני הפילה בתוך יום מלאת של השלישי.

ט. הַיּוֹלֶדֶת טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס[83] וְהִפִּילָה נֶפֶל אַחַר אַרְבָּעִים מִיּוֹם לֵדָתוֹ[84] - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן עַל נֶפֶל זֶה, שֶׁמָּא זָכָר הוּא הָרִאשׁוֹן[85] וַהֲרֵי הִפִּילָה אַחַר מְלֹאת; וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת, שֶׁמָּא נְקֵבָה הִיא הָרִאשׁוֹנָה[86] וּבְתוֹךְ מְלֹאת הִפִּילָה שֶׁהִיא פְּטוּרָה מִקָּרְבָּן[87] שֵׁנִי.

83) שהם ספק זכר ספק נקבה, שיש עליה חומרת זכר וחומרת נקבה, מונה ארבעה־עשר ימי טומאה כבנקבה, ורק ארבעים ימי טהרה כבזכר; ראה נדה כח. במשנה, ובדברי רבינו בפ"י מהלכות איסורי ביאה הלכה יח "וחיוב קרבן ליולדת טומטום או אנדרוגינוס יש ללמוד ממה שנאמר (ויקרא יב, ה) "ואם נקבה תלד", ולא נאמר "ואם נקבה היא", הרי שהכל תלוי בלידה (קרית ספר). 84) כגון מיום מ"א, ומכיון "שאין צורת הולד נגמרת לפחות מארבעים יום" (איסורי ביאה שם ה"א) - על־כרחינו שכאן מדובר כשבא עליה באיסור בשוגג מיד אחרי הלידה (כסף־משנה בשם ר' אברהם בנו של רבינו). אבל יש מקום לפרש שהמדובר כשבא עליה בהיתר לאחר ארבעה־עשר ימי טומאה, ונולד ביום החמישים וארבעה (לח"מ). 85) וימי טהרתה הם רק עד מ' יום ללידה. 86) וימי טהרתה הם פ' יום אחר הלידה. 87) על נפל זה, שהרי היא מביאה קרבן אחד על כל הוולדות שתלד בתוך ימי מלאת, ראה למעלה בהתחלת הלכה ח.

י. הָאִשָּׁה[88] שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ סְפֵק חָמֵשׁ לֵדוֹת[89] אוֹ סְפֵק חָמֵשׁ זִיבוֹת[90] - מְבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד[91] וְאוֹכֶלֶת בַּזְּבָחִים[92], וְאֵין הַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה[93]. הָיוּ עָלֶיהָ[94] חָמֵשׁ לֵדוֹת וַדָּאוֹת וְחָמֵשׁ זִיבוֹת[95] וַדָּאוֹת - מְבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד[96] וְאוֹכֶלֶת בַּזְּבָחִים, וְהַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה[97]. וְכֵן הַדִּין בַּזָּב[98]. הָיוּ עָלֶיהָ חָמֵשׁ לֵדוֹת[99] וַדָּאוֹת וְחָמֵשׁ לֵדוֹת סָפֵק, אוֹ חָמֵשׁ לֵדוֹת וַדָּאוֹת וְחָמֵשׁ זִיבוֹת סָפֵק - מְבִיאָה שְׁנֵי קָרְבָּנוֹת[100]: אֶחָד עַל הַוַּדַּאי, וְנֶאֱכָל[101], וּשְׁאָר הַוַּדָּאוֹת עָלֶיהָ חוֹבָה[102], וְאֶחָד עַל הַסָּפֵק, וְאֵינוֹ נֶאֱכָל[103], וְאֵין הַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה, וְאוֹכֶלֶת בַּזְּבָחִים[104].

88) כל הלכה זו היא במשנה כריתות ח. 89) פירוש, שהפילה כמה פעמים ואין ידוע לה אם הפילה מין חיוב שהוא צורת ולד או שהפילה מין פטור כגון דגים וחגבים ושליא מלאה מים. וראה למעלה הלכה ז שספק לידה מביאה קרבן. וחמש שכתב לאו דוקא, ואפילו פחות או יותר, אלא שלשון המשנה נקט. 90) פירוש, שראתה כמה פעמים דם, ובכל פעם נמשך שלשה ימים רצופים, והיא מסופקת אם זה היה בעת נידתה שאינה זבה, או שזה היה בלא עת נידתה והיא זבה שחייבת קרבן, ראה למעלה הלכה ו. וספק זבה מביאה קרבן (ראה למעלה הלכה ז). 91) כלומר, קרבן אחד לכל הלידות או קרבן אחד לכל הזיבות, כדי שתהיה מותרת לאכול בקדשים, ראה למעלה הלכה א, שיולדת וזבה הן מחוסרי כפרה, ואינן אוכלות בקדשים עד שיביאו כפרתן. ואף כי יש כאן ספק כמה לידות ושלא בתוך ימי המלאת - מועיל קרבן אחד לכל הלידות, כדי להתירה לאכול בקדשים, שקרבן זה הוא כטבילה, שאם נטמאה כמה פעמים טבילה אחת עולה לכולן, כמו כן קרבן זה עולה לכל ספקי הלידות. 92) פירוש, בקדשים. אבל החטאת שלה אינה נאכלת. ראה למעלה הלכה ו־ז. 93) לא הצריכוה להביא קרבן על כל ספק לידה ולידה, שהרי זה ספק מליקת חולין למזבח, ורק לקרבן אחד התירו בקושי להביא כדי לטהרה לאכול בקדשים, ראה רש"י שם. 94) במשנה שם. 95) כלומר: או חמש זיבות (רש"י שם). 96) כלומר: קרבן אחד לכל הלידות או קרבן אחד לכל הזיבות. 97) שאף־על־פי שלענין טהרה, קרבן אחד מטהר אותה לאכול בקדשים כמו טבילה אחת שעולה לכמה טומאות, - אינה נפטרת מחיובה אלא־אם־כן מביאה קרבן על כל לידה ולידה, אם היו הלידות כל אחת אחרי יום המלאת של הלידה הקודמת. ולמדו כן (שם ט:) ממה שנאמר (ויקרא יב, ז) "זאת תורת היולדת" - "זאת" לחייב על לידה שלפני מלאת ועל לידה שאחרי מלאת. ואף־על־פי שלפנינו במשנה שם אמר רבן שמעון בן גמליאל שאין השאר עליה חובה, נראה שלפני רבינו היתה הגירסא שם "והשאר עליה חובה", כמו שכתב רבינו־תם בתוספות בבא בתרא קסו: ד"ה הכי גרסינן נכנס (השמטה ללחם־משנה סוף הלכות מחוסרי כפרה, וראה בראב"ד, במרכבת המשנה, ובהגהות בן אריה כאן). 98) אם היו עליו כמה זיבות, מביא קרבן אחד כדי לטהרו שיוכל לאכול בקדשים, והשאר עליו חובה. 99) צ"ל: זיבות (רש"ש ובן אריה, הר המוריה וחזון איש, וכן הגיהו הב"ח ומסורת הש"ס בגמרא שם), שהרי גם לחמש לידות ודאיות מספיק בקרבן אחד כדי לטהרה, וכל־שכן לוודאי לידה ולספק לידה ביחד. וראה בגליון הש"ס להגרע"א שם. 100) אף כי קרבן אחד מטהר אותה (לענין אכילת קדשים) מחמש לידות או מחמש זיבות - כשהיא גם לידה וגם זבה, אין קרבן אחד מטהרה, וכן אמרו בספרא מגלת מצורע פרק ג הלכה יג "וכפר על המטהר מטומאתו, ולא מזובו". פירוש, שאם היה זב ומצורע, אין קרבן זה עולה לשתיהן (קרבן אהרן), והיינו אף לטהרו לאכילת קדשים (רש"ש לכריתות שם). 101) קרבן החטאת. 102) ראה למעלה בתחילת ההלכה. 103) ראה למעלה ה"ו וה"ז, שספק זיבה או ספק יולדת אין חטאתה נאכלת, שחטאת העוף הבא על הספק תשרף. 104) ראה למעלה בהתחלת הלכה זו.

יא. הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְגַּיְּרָה וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיְּרָה יָלְדָה[105] אוֹ מִשֶּׁנִּתְגַּיְּרָה יָלְדָה[106] - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן מִסָּפֵק[107], וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת[108]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁגָגוֹת[109], שֶׁכָּל מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה מִסָּפֵק שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶם [יוֹם הַכִּפּוּרִים] - חַיָּבִין לְהָבִיא אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים[110], שֶׁקָּרְבָּן זֶה מַכְשִׁירָן לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים[111].

105) ולא נתחייבה להביא קרבן על הלידה. 106) ונתחייבה להביא קרבן. 107) בחולין קלד. אמר רב חסדא וכן תני ר' חייא, שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע

לחיוב וארבע לפטור, קרבן אשתו וכו' לחיוב, ומפרש רש"י קרבן אשתו, ספק ילדה כשהיתה עובדת כוכבים, ספק ילדה משנתגיירה מביאה קרבן, דספק איסור כרת הוא לאכול בקדשים עד שתביא כפרה, דמחוסרי כיפורים אסורים בקדשים וענוש כרת. 108) שחטאת העוף הבא על הספק תשרף, ראה למעלה ה"ו וה"ז. 109) פ"ג הלכה יא. 110) ואף כי יום הכיפורים מכפר על חטא שאין מכיר בו אלא המקום. 111) כלומר שקרבן זה לא לכפרה בא, שהרי נתכפרו כבר, יולדת בצער לידה, ומצורע מנגעיו, והקרבן אינו בא אלא להכשיר אותם לאכילת קדשים, ועל זה אין יום הכיפורים מועיל (כריתות כו.).

1 **יב. הָאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ לֵדָה אוֹ זִיבָה[112] - מְבִיאָה**
2 **מָעוֹת הַקִּנִּים[113] וְנוֹתֶנֶת בַּשּׁוֹפָר[114] וְאוֹכֶלֶת[115] בַּקֳּדָשִׁים**
3 **לָעֶרֶב[116]. חֲזָקָה שֶׁאֵין בֵּית דִּין שֶׁל כֹּהֲנִים עוֹמְדִין**
4 **מִשָּׁם[117] עַד שֶׁיִּכְלוּ כָּל הַמָּעוֹת שֶׁבַּשּׁוֹפָר וְיַקְרִיבוּ**
5 **כְּנֶגְדָּן קִנִּים[118], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בִּשְׁקָלִים[119] וּבְהִלְכוֹת כְּלֵי**
6 **הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִין בּוֹ[120].**

112) ברייתא בעירובין לב. 113) כסף של שתי תורים. 114) קופסא בצורת שופר, ראה שקלים פ"ו משנה ה, כי י"ג שופרות היו במקדש, ואחד מהם היו כתוב בו "קינים" להטיל שם מעות הקינים, והיתה כל אשה ואשה צוררת לה מעותיה בצרור מיוחד כדי שלא יתערבו המעות עם של אחרת, ומטילה לשופר (תוספות פסחים צ: ד"ה עד). 115) [לפנינו בגמרא שם: "וטובלת ואוכלת". ולפי זה, יש מקום לומר, שמה שאמרו "ואוכלת לערב" היינו מפני שצריכה הערב שמש (ראה תוספות חגיגה כא. ד"ה האונן). אבל לפי נוסחת רבינו, יותר מסתבר כמו שמבואר להלן, וכמו שכתבו התוספות שם]. 116) אבל לא לפני זה, שמא עדיין לא הקריבו את קרבנותיה. 117) יורדים מן המזבח. 118) דברי רב שמעיה בעירובין שם. 119) פ"ב הלכה ב. 120) פ"ז הלכה ט.

7 **יג. הָאִשָּׁה[121] שֶׁהֵבִיאָה חַטָּאתָהּ וָמֵתָה - יָבִיאוּ**
8 **הַיּוֹרְשִׁים עוֹלָתָהּ[122]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישָׁה**
9 **אוֹתָהּ[123] מֵחַיִּים, כְּבָר נִשְׁתַּעְבְּדוּ נְכָסֶיהָ לַקָּרְבָּן,**
10 **וְהַשִּׁעְבּוּד דִּין תּוֹרָה[124] הוּא.**

121) יולדת או זבה. 122) קינים פ"ב משנה ה, אבל אם הביאה עולתה ומתה, לא יביאו יורשים חטאתה (שם במשנה) שאין חטאת באה לאחר מיתה. 123) לעולה. 124) קידושין יג: מחלוקת בין רב אסי בשם רבי יוחנן לבין רב יהודה בשם שמואל, ופסק כר' יוחנן, שאמר אפילו לא הפרישה מחיים, משום שמן התורה משועבדים הנכסים של המת לחוב המוטל עליו.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר אי זהו זב האמור בתורה.

11 **א. הַזָּב הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[2] הוּא שִׁכְבַת זֶרַע הַבָּא מֵחֲלִיֵּי**
12 **הַחֲלָלִים[3] שֶׁהִיא מִתְקַבֶּצֶת בָּהֶן[4]. וּכְשֶׁיּוֹצֵא הַזּוֹב -**
13 **אֵינוֹ יוֹצֵא בְּקֹשִׁי[5] כְּשִׁכְבַת זֶרַע, וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ תַּאֲוָה**
14 **וְלֹא הֲנָאָה, אֶלָּא נִגְרָר וְיוֹצֵא כְּמוֹ בָּצֵק שֶׁל שְׂעוֹרִים[6],**
15 **כֵּהֶה[7] כְּלֹבֶן בֵּיצָה הַמּוּזֶרֶת[8]. אֲבָל שִׁכְבַת זֶרַע - לְבָנָה**
16 **קְשׁוּרָה כְּלֹבֶן בֵּיצָה שֶׁאֵינָהּ מוּזֶרֶת[9].**

2) ויקרא טו, ב: "איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא". 3) מקומות חלולים בתוך הגוף. 4) כלומר, שכבת הזרע יוצאה בגלל שהמקומות החלולים שהיא מתקבצת בהן בתוך הגוף, נחלשו ואין בכוחם להחזיקה, אבל שאר אברי הגוף נשארו איתנים ובריאים, וראה בדברי רבינו בפירוש המשנה, זבים פ"ב מ"ב. 5) כלומר, לא בקישוי האבר, אלא יוצא כשהאבר מת, וכן מפורש בתוספתא זבים פ"ב: "זוב בא מבשר המת, שכבת זרע בא מבשר החי". 6) נדה לה, ב: "אמר רב הונא, זוב דומה למי בצק של שעורים". 7) בכת"י תימן: "דוהה". וכן בדפוס ווניציאה (ובדפוס רומי, בטעות "מהה") וכן הוא בתוספתא זבים שם, ובנדה שם. 8) ביצה שאינה מזכר, "זוב דיהה ודומה כלובן ביצה המוזרת" – "וביאור דיהה, עכור מעט הבהירות" (רבינו בפיה"מ נגעים פ"ב מ"ב). 9) תוספתא וגמרא שם: "ושכבת זרע קשורה כלובן ביצה שאינה מוזרת (שמשרצת אפרוח תחת תרנגולת)".

17 **ב. הָרוֹאֶה רְאִיּוֹת הַזּוֹב הַגּוֹרְמוֹת לוֹ לִהְיוֹת זָב[10]**
18 **מֵחֲמַת חֹלִי[11] אוֹ אֹנֶס וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינוֹ זָב; שֶׁנֶּאֱמַר:**
19 **זָב מִבְּשָׂרוֹ[12] - מֵחֲמַת בְּשָׂרוֹ[13] הוּא שֶׁיִּהְיֶה טָמֵא, לֹא**
20 **מֵחֲמַת דָּבָר אַחֵר[14]. מִכָּאן[15] אָמְרוּ[16]: בְּשִׁבְעָה דְרָכִים**
21 **בּוֹדְקִין אֶת הַזָּב: בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה, בְּמַשָּׂא וּבְקִפִּיצָה,**
22 **בְּחֹלִי וּבְמַרְאֶה וּבְהִרְהוּר. כֵּיצַד? אָכַל אֲכִילָה גַּסָּה אוֹ**
23 **שָׁתָה הַרְבֵּה, אוֹ שֶׁאָכַל אוֹ שָׁתָה[17] אֲכָלִין אוֹ מַשְׁקִין**
24 **הַמְּבִיאִין לִידֵי שִׁכְבַת זֶרַע[18], אוֹ שֶׁנָּשָׂא מַשּׂוֹי כָּבֵד, אוֹ**
25 **שֶׁקָּפַץ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּבִכְלַל דָּבָר זֶה אִם הֵכָּה עַל**
26 **גַּבּוֹ[19], אוֹ שֶׁהָיָה חוֹלֶה, אוֹ שֶׁרָאָה אִשָּׁה וְהִתְאַוָּה**
27 **שְׁכִיבָתָהּ[20], אוֹ שֶׁהִרְהֵר בְּעִסְקֵי בְּעִילָה אַף עַל פִּי**
28 **שֶׁלֹּא הִרְהֵר בִּבְעִילַת אִשָּׁה שֶׁהוּא מַכִּירָהּ[21], אִם קָדַם**
29 **אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ וְרָאָה רְאִיָּה שֶׁל זוֹב - תּוֹלִין בּוֹ וְאֵינוֹ**
30 **מְטַמֵּא.**

10) כלומר, ראיה שניה (להלן ה"ו), אבל ראיה ראשונה מטמאה אפילו באונס (להלן ה"ה). 11) של שאר אברי הגוף ולא של אברי כלי הזרע, ראה למעלה ה"א. 12) "איש איש כי יהיה זב מבשרו, זובו טמא הוא". 13) מחמת חולשת כלי הזרע, ראה בדברי רבינו בפיה"מ זבים פ"ב מ"ב. 14) כריתות ח, ב: "דתניא, מבשרו ולא מחמת אונסו". 15) מלימוד זה של "מחמת בשרו, ולא מחמת דבר אחר". 16) חכמים, במשנה נזיר סה, ב. ובמסכת זבים פ"ב מ"ב. 17) אפילו במדה מועטת. 18) תוספתא זבים פ"ב: "ר"א בן פנחס אומר בשם ר' יהודא בן בתירא, החלב והגבינה ובשר שמן ויין ישן וגריסין של פול וביצים ומורייס, מרגילין לדבר זיבה". 19) וכן כתב רבינו במסכת זבים שם, וכן נראה בחולין נא, א. נא, ב. 20) זהו מה שאמרו במשנה זבים פ"ב מ"ב: "ראה עד שלא הרהר". 21) זהו מה שאמרו שם במשנה: "הרהר עד שלא ראה". ועי' בפיה"מ שם, וב'כסף משנה' כאן.

31 **ג. הָרוֹאֶה קֶרִי[22] - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּזוֹב[23] מֵעֵת לְעֵת[24];**

22) הרב המגיד, ראה בפיה"מ שם, ובכסף משנה כאן.

שֶׁרְאִיָּה זוֹ שֶׁל זוֹב מֵחֲמַת שִׁכְבַת זֶרַע הִיא[25]. וְכֵן לְמַרְאֶה וּלְהַרְהוּר תּוֹלִין בָּהֶן מֵעֵת לְעֵת[26]. אֲבָל לְמַאֲכָל וּלְמִשְׁתֶּה וְלִקְפִיצָה וּלְמַשָּׂא - תּוֹלִין בָּהֶן כָּל זְמַן שֶׁמִּצְטַעֵר[27].

22) שכבת זרע הבאה בקושי, כמבואר למעלה ה"א. 23) אם ראה בראיה שניה, ראה להלן ה"ו. 24) עשרים וארבע שעות לאחר שראה את הקרי, זבים שם מ"ג, וכת"ק שם, וראה להלן ה"ד לעניין גוי שנתגייר. 25) כיון שראה קרי, הזיבה מחמת חולשה דקרי ('קרית ספר') וכן הוא בנזיר סו, א. וראה ב'לחם משנה'. 26) אם ראה זיבה בתוך המעת־לעת מאז שהרהר או ראה, תולין בהרהור ובמראה, אבל יותר ממעת־לעת אין תולין בהרהור ובמראה, והוא בתוספתא זבים פ"ב "כשם שתולין שכבת זרע מעת לעת, כך תולין למראה ולהרהור מעת לעת". 27) תוספתא שם, ופירשו שמרוב האכילה והשתיה שהכבידו עליו, וכן מהקפיצה והמשא שנחלשו כחותיו ומצטער משום כך, ראה בדברי רבינו בפירוש המשנה, זבים שם מ"ב.

ד. מִי שֶׁמָּל וְאַחַר כָּךְ רָאָה זוֹב[28], בֵּין עוֹבֵד כּוֹכָבִים בֵּין יִשְׂרָאֵל - תּוֹלִין בַּמִּילָה כָּל זְמַן שֶׁמִּצְטַעֵר[29]. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁרָאָה קֶרִי וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּר - מְטַמֵּא בְּזִיבָה מִיָּד, וְאֵין תּוֹלִין לוֹ מֵעֵת לְעֵת[30]. קָטָן[31] - אֵין תּוֹלִין לוֹ לֹא בְּמַרְאֶה וְלֹא בְּהִרְהוּר, שֶׁאֵין לַקָּטָן מַרְאֶה וְהִרְהוּר הַמֵּבִיא לִידֵי זוֹב. לְפִיכָךְ בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בַּחֲמִשָּׁה דְרָכִים בִּלְבַד[32].

28) ראיה ראשונה או שניה, ראה להלן בבירור הדברים (זיבה שלישית, שהיא זיבה שניה אחר שנתגייר, ראה להלן בדברי ה'אורח מישור'). 29) תוספתא, זבים שם. "והטעם שאין לך חולי גדול מהמילה, והא קי"ל (למעלה ה"ב) שהחולי הוא אחד מהדרכים שבודקים את הזב" (כסף־משנה), ואינו זב אפילו אחר מעת־לעת של המילה, כל זמן שמצטער. 30) אע"פ שבישראל תולין מעת־לעת אחר ראיית קרי (ראה לעיל ה"ג) ואין הראיה הראשונה מצטרפת לראיה השלישית לחייבו קרבן (ראה להלן), - בגר, שהוא כקטן שנולד, אין משגיחים לדבר מעניניו הקודמים (רבינו בפירוש המשנה, זבים פ"ב, וראה בלחם־משנה). 31) ראה להלן פ"ג ה"ו, ואפילו בן יום מטמא בזיבה. 32) תוספתא זבים שם, "תינוק תולין לו בחמשה דברים, במאכל ובמשתה, במשא ובקפיצה, בחולי שלו" וכו'.

ה.[33] וּכְשֵׁם שֶׁתּוֹלִין לְקָטָן בְּחָלְיוֹ, כָּךְ תּוֹלִין לוֹ בָּחֳלִי אִמּוֹ[34], אִם הָיָה יוֹנֵק מִמֶּנָּה אוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ[35]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁבּוֹדְקִין אֶת הַזָּב בִּדְרָכִים אֵלּוּ? בִּרְאִיָּה שְׁנִיָּה שֶׁל זוֹב, שֶׁבָּהּ יֵעָשֶׂה זָב כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[37]. אֲבָל רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה, אֲפִלּוּ רָאָה אוֹתָהּ בְּאֹנֶס[38] וּרְאִיָּה שְׁנִיָּה מֵחֲמַת בְּשָׂרוֹ[39] - הֲרֵי זֶה טָמֵא טֻמְאַת זִיבוּת; וְאַף עַל פִּי כֵן בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בָּרִאשׁוֹנָה, כְּדֵי לִמְנוֹת בָּהּ שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת לְחַיְּבוֹ קָרְבָּן[40]. רְאִיָּה שְׁלִישִׁית - אֵין בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בָּהּ, אֶלָּא אֲפִלּוּ רָאָה אוֹתָהּ מֵחֲמַת אֹנֶס[41]. הוֹאִיל וְנִזְקַק לְטֻמְאָה[42], שֶׁהֲרֵי רְאִיּוֹת שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶן זָב מֵחֲמַת בְּשָׂרוֹ הָיָה, לְפִיכָךְ יִתְחַיֵּב בְּקָרְבָּן.

33) בכת"י תימן, זה מחובר עם מה שלמעלה. וכן נראה בדפוס רומי. 34) שלא יהיה עליו דין זב. בתוספתא שם: תינוק תולין לו וכו' בחולי שלו ובחולי אמו. 35) שאמו מקנחתו (סוכה כח:) שהיונק ממנה או שצריך לאמו, נדבק ממחלת אמו. וראה כתובות עז, ב: הזהרו מזבובי(ם) של בעלי ראתן (= מוכי שחין). רבי זירא לא הוא יתיב בזיקיה (= לא ישב במקום שמנשבת הרוח עליו ועל החולה). 36) בכת"י תימן מתחילה כאן הלכה חדשה, וכן נראה בדפוס רומי. 37) להלן ה"ו. 38) נדה לה, א: אמר רב הונא, ראיה ראשונה של זב מטמאה באונס, שנאמר (ויקרא טו, לב) "זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע". מה שכבת זרע מטמאה באונס, אף ראיה ראשונה של זב מטמאה באונס. 39) ולא מחמת אונסו, ראה למעלה ה"ב. 40) שמה שמפורש בתורה שזב חייב קרבן, אינו אלא אם ראה שתי ראיות זוב מחמת בשרו, ולא מחמת אונסו. אבל אם ראיה ראשונה היתה באונס ושניה מבשרו, אף־על־פי שהוא טמא זב לענין ספירת שבעה נקיים, אין עליו חיוב קרבן, אף לאחר ראיה שלישית. בנדה לה, א: "ת"ש, ראה ראיה ראשונה של זב בודקין אותו (זבים פ"ב מ"ב) מאי לאו לטומאה, לא לקרבן", ומפרש רש"י שאם הראיה הראשונה של זב היתה מחמת אונס, איננה מצטרפת לשלש ראיות לחייבו קרבן, אלא לראיה השניה שהיתה מחמת בשרו ולא באונס, לספור שבעה נקיים. 41) מצטרפת לשתי הראיות הראשונות, שהיו מחמת בשרו, ולא באונס כדי לחייבו קרבן (זבים פ"ב מ"ב, וכתנא־קמא). 42) כן הוא במשנה שם: "בשבעה דרכים בודקים את הזב עד שלא נזקק לזיבה וכו', ראה ראיה ראשונה בודקין אותו, בשניה בודקין אותו, בשלישית אין בודקין אותו", הרי שמה שלא בודקים בשלישית הוא מפני שכבר נזקק לזיבה. ואם ראה ראיה ראשונה באונס, אינה מצטרפת לשלישית להבאת קרבן, הואיל והיה האונס לפני שנזקק לזיבה.

ו. הָרוֹאֶה רְאִיָּה אַחַת שֶׁל זוֹב - הֲרֵי הוּא כְּבַעַל קֶרִי[43]. רָאָה שְׁתַּיִם - הֲרֵי זֶה זָב, וְצָרִיךְ סְפִירַת שִׁבְעָה[44] וּכְיִאַת מַיִם חַיִּים[45], וְאֵינוֹ חַיָּב בְּקָרְבָּן. רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת - הֲרֵי זֶה זָב גָּמוּר וְחַיָּב בְּקָרְבָּן[46]. וְאֵין בֵּין זָב שֶׁרָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת לְרוֹאֶה שָׁלֹשׁ אֶלָּא קָרְבָּן בִּלְבַד[47]. וּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּן דִּבְרֵי קַבָּלָה מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מִסִּינַי[48].

43) כבית־הלל, זבים פ"א מ"א, והוא כמו ראשון לטומאה (פ"ה מהל' אבות הטומאה ה"א). 44) ימים נקיים מכל זוב, וצריך שיהיו רצופים זה אחר זה. 45) טבילה במעיין ולא במקווה, משום שנאמר (ויקרא טו, יג) "ורחץ בשרו במים חיים וטהר", והוא מטהר בכלשהו, כלומר: אינו צריך ארבעים סאה כמו מקווה (פ"ט מהל' מקוואות ה"ח). 46) שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת, ראה למעלה פ"א ה"ג. 47) משנה, מגילה ח, א. ונלמד שם בגמרא, ממה שמנה הכתוב (שם, ב־ג) שתים וקראו

טמא (הזכיר שתי פעמים זב "איש איש כי יהיה זב מבשרו, זובו טמא הוא") ומנה שלש וקראו טמא ("וזאת תהיה טומאתו בזובו, רר בשרו את זובו, או החתים בשרו מזובו, טומאתו היא"), הא כיצד? שתים לטומאה ושלש לקרבן, ועוד נאמר (שם, טו) "וכיפר עליו הכהן לפני ה' מזובו", ולמדו מזה (שם) "מזובו" מקצת זבין מביאין קרבן, ומקצת זבין אין מביאים קרבן, הא כיצד? ראה שלש מביא קרבן, ראה שתים אין מביא קרבן. 48) שזה לא מפורש בתורה אלא נלמד בקבלה מן הפסוקים הנ"ל.

1 **ז. אֶחָד הָרוֹאֶה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת אוֹ שָׁלֹשׁ בְּשָׁעָה אַחַת זוֹ**
2 **אַחַר זוֹ, אוֹ שֶׁרָאָה רְאִיָּה בְּכָל יוֹם זֶה אַחַר זֶה[49] -**
3 **הֲרֵי זֶה זָב. לְפִי שֶׁתָּלָה הַכָּתוּב אֶת הַזָּבָה[50] בְּיָמִים,**
4 **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים[51], וְהַזָּב[52] לֹא**
5 **תָּלָה אוֹתוֹ בְּיָמִים[53].**

49) כלומר, בשלשה ימים רצופים זה לזה, ראה כל יום ראיה אחת. 50) הנקבה. 51) ודרשו ב'סיפרא' פרשת מצורע (פרק זבים פ"ד ה"ה־ט) "ימים שנים, רבים שלשה". ואם ראתה שלש פעמים ביום אחד, אינה זבה עד שתראה שלשה ימים. 52) הזכר. 53) שנאמר (שם, ג) "וזאת תהיה טומאתו בזובו" – תלה הכתוב את הזב בראיות, וכתוב שם שלש פעמים "זב" וכתוב "טומאתו", שמשמע שבאלו השלש הוא טמא, וכתוב גם (שם) "והזב את זובו לזכר ולנקבה" מקיש זכר לנקבה (ולא נקבה לזכר) מה נקבה בימים, אף זכר בימים (ב"ק כד. וכריתות ח:), הרי שהזב נטמא בראה שלש ראיות בשעה א', וגם בג' ראיות בג' ימים.

6 **ח. וְאִם הִפְסִיק הַזָּב בֵּין רְאִיָּה לִרְאִיָּה יוֹם גָּמוּר[54] -**
7 **אֵינָן מִצְטָרְפוֹת[55]. כֵּיצַד? רָאָה רְאִיָּה בְּשַׁבָּת[56] וּרְאִיָּה**
8 **שְׁנִיָּה בְּשֵׁנִי בַּשַּׁבָּת - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת וְאֵינוֹ זָב[57]. וְכֵן**
9 **אִם רָאָה רְאִיָּה שְׁנִיָּה בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת[58] וְרָאָה רְאִיָּה**
10 **שְׁלִישִׁית בְּשְׁלִישִׁי בַּשַּׁבָּת - אֵינוֹ חַיָּב בְּקָרְבָּן[59]; שֶׁאֵין**
11 **זוֹ מִצְטָרֶפֶת לַשְּׁתַּיִם, שֶׁהֲרֵי הִפְסִיק בֵּינֵיהֶן יוֹם אֶחָד.**
12 **אֲבָל אִם רָאָה אַחַת הַיּוֹם וְאַחַת בַּלַּיְלָה שֶׁלְּאַחֲרָיו -**
13 **הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת[60]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם רָאָה**
14 **אַחַת בַּלַּיְלָה וּשְׁנִיָּה בַּיּוֹם - שֶׁהֵן מִצְטָרְפוֹת[61]. וְכֵן אִם**
15 **רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת בִּשְׁלֹשָׁה לֵילוֹת זֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי**
16 **אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת[62].**

54) מעת לעת שלם, היינו עשרים וארבע שעות. 55) כך נשמע מדברי המשנה, זבים פ"א מ"א ומ"ו. 56) ראיה ראשונה. 57) אלא בעל קרי, ראה למעלה ה"ו. 58) וראיה ראשונה ראה בשבת. 59) אלא טמא טומאת זב, וצריך ספירת שבעה נקיים וטבילה, ראה למעלה ה"ו. 60) אף־על־פי שהלילה אינו שייך ליום שלפניו, אלא ליום שלאחריו. 61) ששתי הראיות היו ביום אחד, ואין זה בכלל ראיית שלשה ימים, אלא בכלל שלש ראיות שזב נטמא בהם אף אם לא היו בשלשה ימים, ראה למעלה ה"ז. ומה שכתב רבינו "ואין צריך לומר", הוא על־פי מה שאמרו בבבא־קמא כד, א - גבי שור המועד "ריחק נגיחותיו, חייב (נזק שלם). קירב נגיחותיו, לא כל־שכן". ורק בזבה אינו כן מפני שמיעט הכתוב זבה מראיות, ולא טמאה אלא בימים (שם). 62) זבים פ"א מ"ג: "ראה וכו' שלש לשלשה ימים או לשלשה לילות, הרי זה זב גמור".

17 **ט. רְאִיַּת הַזָּב אֵין לָהּ שִׁעוּר, אֶלָּא הָרוֹאֶה כָּל שֶׁהוּא**
18 **- טָמֵא[63]; שֶׁנֶּאֱמַר: הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ - כֹּל שֶׁהוּא נִכָּר**
19 **בִּבְשָׂרוֹ מְטַמֵּא[64].**

63) משנה, נדה מ, א: "אבל הזב ובעל הקרי וכו' ומטמאין בכל שהוא, אפילו כעין החרדל ובפחות מכן". 64) 'סיפרא' פרשת מצורע (פרק זבים פ"א ה"ג), (ראיות) קטנות מנין, ת"ל "תהיה" אפילו כל שהוא, "החתים" אפילו כל שהוא, "בשרו" אפילו כל שהוא.

20 **י. הָיָה הַזּוֹב נִגְרָר וְיוֹצֵא וְלֹא פָּסַק: אִם יֵשׁ מִתְּחִלַּת**
21 **הָרְאִיָּה עַד סוֹפָהּ כְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג[65] אוֹ יָתֵר - הֲרֵי**
22 **זוֹ נֶחְשֶׁבֶת כִּשְׁתֵּי רְאִיּוֹת[66], הוֹאִיל וְהִיא אֲרֻכָּה**
23 **כִּשְׁתַּיִם[67]; וְאִם לֹא הָיְתָה אֲרֻכָּה כַּשְּׁעוּר הַזֶּה[68], אֲפִלּוּ**
24 **פָּסַק הַזּוֹב בֵּינְתַּיִם[69] - הֲרֵי זוֹ רְאִיָּה אַחַת. וְכֵן אִם**
25 **הָיְתָה רְאִיָּה אַחַת אֲרֻכָּה כְּשָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת, שֶׁנִּמְצָא**
26 **מִתְּחִלָּתָהּ וְעַד סוֹפָהּ כִּשְׁתֵּי טְבִילוֹת וּשְׁנֵי סִפּוּגִין -**
27 **הֲרֵי זוֹ נֶחְשֶׁבֶת כְּשָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת וְיָבִיא קָרְבָּן[70].**

65) זבחים פ"א מ"ד, ובתוספתא (שם פ"א) והיא כשיעור מהלך חמישים אמה של אדם בינוני (פירוש הרא"ש למסכת זבים פ"א מ"ג, וראה ב'סיפרא' שם, ה"ד). 66) כת"ק נגד רבי יוסי, בתוספתא זבים, שם. 67) משום שזוב אין לו שיעור (ראה למעלה ה"ט), א"כ כשראה ראיה אחת ארוכה, כיון שמתחילת ראייתו נטמא בכל שהוא, והיה לו שהות לטבול, ועדיין הוא ממשיך לראות, אנו חושבים לראיה זו כשתי ראיות ('קרית ספר'), וראה למעלה ה"ו דין הרואה שתי ראיות. 68) שם בתוספתא "ואם לאו (שאין מתחילת הראיה עד סופה כדי טבילה וסיפוג) אין בידו אלא אחת". 69) פירוש, ראה זוב והפסיק, ושוב ראה, ואין במשך זמן ההפסקה, כדי טבילה וסיפוג. 70) זבים פ"א מ"ה, ולמדו זאת ב'סיפרא' פרשת מצורע (שם) מן הפסוק (ויקרא שם, ג) "בזובו רר" "מלמד שהוא מטמא בג' ראיות. אין לי אלא גדולות, קטנות מנין, ת"ל "תהיה", אפילו כל שהוא וכו', אם נאמר בגדולות למה נאמר בקטנות, אלא ליתן שיעור לגדולות שאם ראה אחת מרובה כשלש, שהוא כמגד יון לשילוח שהם כדי שתי טבילות ובשני סיפוגים, הרי זה זב גמור".

28 **יא. רָאָה רְאִיָּה אַחַת בַּיּוֹם וְהִפְסִיק כְּדֵי טְבִילָה**
29 **וְסִפּוּג[71], וְאַחַר כָּךְ רָאָה שְׁתַּיִם[72] אוֹ אַחַת אֲרֻכָּה**
30 **כִּשְׁתַּיִם[73]; אוֹ שֶׁרָאָה שְׁתַּיִם אוֹ אַחַת מְרֻבָּה כִּשְׁתַּיִם**
31 **וְהִפְסִיק כְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג, וְאַחַר כָּךְ רָאָה רְאִיָּה**
32 **אַחַת - הֲרֵי זֶה זָב גָּמוּר[74].**

71) בא להשמיענו שההפסק בין ראיה לראיה הוא כדי טבילה וסיפוג, אבל אם ההפסק בין ראיה לראיה היה פחות מכדי טבילה וסיפוג, נחשבות שתי הראיות (אם נמשכו כל

אחת מהן פחות מכדי טבילה וסיפוג, ראה למעלה ה"י) לראיה אחת. 72) ובין אלו השתיים היה הפסק גדול יותר מאשר כדי טבילה וסיפוג. 73) ראה למעלה שם. 74) זבים פ"א מ"ד, ובא להשמיענו שאף ראיה אחת ארוכה כשתים מצטרפת עם ראיה אחת קצרה לחייבו קרבן, כמו שלש ראיות נפרדות, שלא נטעה לומר: כיון שראיה אחת ארוכה למדו ב'סיפרא' מ"בזובו רר", וראיה קצרה למדים מ"החתים" (ראה למעלה שם) וכיון שהפסוק אומר "או החתים", הכוונה או זה או זה ואינן מצטרפות ('משנה אחרונה' זבים שם).

1 **יב. רָאָה רְאִיָּה אַחַת מִקְצָתָהּ בְּסוֹף הַיּוֹם וּמִקְצָתָהּ**
2 **בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה[75], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ אֲרֻכָּה כִּשְׁתַּיִם[76]**
3 **- הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי רְאִיּוֹת, שֶׁהַיָּמִים מְחַלְּקִין הָרְאִיָּה[77].**
4 **לְפִיכָךְ, הָרוֹאֶה רְאִיָּה אַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, שֶׁהוּא**
5 **סָפֵק מִן הַיּוֹם וּמִן הַלַּיְלָה[78] - הֲרֵי זֶה סָפֵק**
6 **לְטַמְּאָה[79].**

75) פירוש, אם היה ידוע לנו זמן של סוף היום וזמן של תחילת הלילה, והוא ראה ראיה אחת שהתחילה בסוף היום ונגמרה בתחילת הלילה (ראה פירוש הרא"ש זבים פ"א מ"ו). 76) אלא נמשכה רגע אחד בסוף היום, ורגע אחד בתחילת הלילה. 77) תוספתא זבים פ"א: "ומודה רבי יוסי, שאם ראה ראיה אחת בין השמשות אע"פ שאין בה כדי טבילה וסיפוג, יש בידו שתי ראיות, מפני ששני ימים חולקים אותה". 78) "תנו רבנן, בין השמשות ספק מן היום ומן הלילה (כלומר, ספק אם יש בו משניהם. רש"י) וספק שהוא כולו מן היום וספק שהוא כולו מן הלילה" (שבת לד:) ובין השמשות הוא משך הזמן משתשקע החמה עד שייראו ג' כוכבים בינונים (ראה בהל' שבת פ"ה ה"ד). 79) תוספתא שם, ופ"א דמס' זבים מ"ו. כלומר, ספק טמא כזב שצריך ספירת שבעה נקיים או אינו טמא אלא כבעל קרי (ראה למעלה ה"ו), שמא בין השמשות הוא גם יום וגם לילה, והוא ראה מקצת היום ומקצת הלילה, והימים חולקים את הראיה לשתי ראיות.

7 **יג. רָאָה רְאִיָּה אַחַת בַּיּוֹם וְאַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - הֲרֵי**
8 **זֶה וַדַּאי לְטַמְּאָה[80] וְסָפֵק לְקָרְבָּן[81], וּמֵבִיא קָרְבָּן וְאֵינוֹ**
9 **נֶאֱכָל[82].**

80) כלומר, לספור שבעה נקיים, כי יש כאן שתי ראיות לפחות. 81) שמא ראיית בין השמשות היתה מקצתה ביום ומקצתה בלילה, והימים חלקו את הראיה הזאת לשניים, וביחד עם הראיה הראשונה יש כאן שלש ראיות וחייב קרבן (ראה למעלה שם), או שאין כאן אלא שתי ראיות בלבד ואין כאן קרבן, ודין זה הוא במס' זבים שם. 82) שחטאת העוף הבאה על הספק אינה נאכלת, ראה למעלה פ"א ה"ו וה"ז.

10 **יד. [רָאָה] רְאִיָּה אַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת [שֶׁל שַׁבָּת]**
11 **וּרְאִיָּה שְׁנִיָּה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת[83] - הֲרֵי**
12 **זֶה סָפֵק לְטַמְּאָה וְסָפֵק לְקָרְבָּן[84]. סָפֵק לְטַמְּאָה -**
13 **שֶׁמָּא רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה הָיְתָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּשְׁנִיָּה**
14 **בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וַהֲרֵי הִפְסִיק שַׁבָּת בֵּינֵיהֶן וְאֵין כָּאן**
15 **זִיבוּת כְּלָל[85]; וַהֲרֵי הוּא סָפֵק לְקָרְבָּן - שֶׁמָּא אַחַת**
16 **מֵהֶן הָיְתָה מִקְצָתָהּ בַּיּוֹם וּמִקְצָתָהּ בַּלַּיְלָה, שֶׁהִיא**
17 **חֲשׁוּבָה כִּשְׁתַּיִם[86], וַהֲרֵי רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת שֶׁהוּא חַיָּב**
18 **בְּקָרְבָּן[87]. וּלְפִיכָךְ מֵבִיא קָרְבָּן וְאֵינוֹ נֶאֱכָל[88].**

83) "וכגון שלא היו באותו הזמן (אלא ראיה ראשונה בתחילת בין השמשות של ערב שבת, וראיה שניה בסוף בין השמשות של מוצאי שבת)", ר"ש זבים, שם. 84) זבים שם, ותוספתא שם פ"א. 85) ראה למעלה ה"ח, שאם הפסיק יום גמור בין ראיה לראיה – אינן מצטרפות. אבל יתכן שאחת מן הראיות היתה בשבת, ולא היה הפסק יום גמור בין ראיה לראיה והוא זב לטומאה. 86) ראה למעלה הי"ב. 87) ואולי אף אחת משתי הראיות לא היתה מקצתה ביום ומקצתה בלילה, ואין כאן שלש ראיות ואינו חייב קרבן. 88) שחטאת העוף באה על הספק ונשרפת, ראה למעלה פ"א ה"ו־ז, ולמעלה בפרק זה הי"ג.

יום ש"ק כ' אייר ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שהימים שהזב רואה בהן זיבות הוא טמא ומונה משיפסוק.

19 **א. כָּל הַיָּמִים שֶׁהַזָּב רוֹאֶה בָּהֶן זִיבוּת הֲרֵי הוּא טָמֵא[2].**
20 **וּכְשֶׁיִּפְסֹק הַזִּיבוּת[3] מוֹנֶה שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים[4] כְּזָבָה,**
21 **וְטוֹבֵל בַּשְּׁבִיעִי[5] וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, וּבַשְּׁמִינִי מֵבִיא**
22 **קָרְבָּנוֹ[6] אִם הָיָה בַּעַל שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת. וְאִם רָאָה רְאִיָּה**
23 **שֶׁל זוֹב, אֲפִלּוּ בְּסוֹף יוֹם שְׁבִיעִי אַחַר שֶׁטָּבַל - סָתַר**
24 **הַכֹּל, וּמַתְחִיל לִמְנוֹת שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים מֵאַחַר יוֹם**
25 **רְאִיָּה הָאַחֲרוֹנָה[7].**

2) כמפורש בפסוק (ויקרא טו, ג) "איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא". 3) גם להלן בהלכה ג כתב רבינו וזה לשונו: "בדק ביום הטומאה עצמה ומצא טהור ופסק הזוב" וכו', ומכאן שהוא צריך הפסק טהרה. 4) ויקרא שם, יג, וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים לטהרתו". 5) שנאמר (שם): "וספר לו שבעת ימים וגו' ורחץ בשרו במים חיים (=מי מעיין) וטהר". ואם הוא זב בעל שתי ראיות די לו בכך וטהור. 6) שם, יד־טו: "וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה וגו' אחד חטאת והאחד עולה". 7) פירוש למחרת יום הראיה האחרונה.

26 **ב. זָב שֶׁרָאָה קֶרִי בְּאֶחָד מִשִּׁבְעַת יְמֵי הַסְּפִירָה - אֵינוֹ**
27 **סוֹתֵר אֶלָּא יוֹמוֹ בִּלְבַד, וּמַשְׁלִים שִׁבְעָה יָמִים וּמֵבִיא**
28 **קָרְבָּנוֹ. כֵּיצַד? רָאָה קֶרִי בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי - סוֹפֵר אַחֲרָיו**
29 **שְׁלֹשָׁה יָמִים[8], וְטוֹבֵל בַּשְּׁלִישִׁי, וּמֵבִיא קָרְבָּנוֹ בָּרְבִיעִי.**

8) שספירת היום החמישי נסתרה ונשארו לו רק ארבעה ימים נקיים, ומוסיף להם עוד שלושה להשלים השבעה.

30 **ג. זָב שֶׁבָּדַק בְּיוֹם רִאשׁוֹן מִימֵי הַסְּפִירָה וּמָצָא טָהוֹר,**
31 **וְלֹא בָּדַק כָּל שִׁבְעָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בָּדַק**

1 **וּמְצָא טָהוֹר - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה. אֲפִלּוּ בָּדַק בְּיוֹם**
2 **הַטֻּמְאָה עַצְמָהּ[9] וּמְצָא טָהוֹר, וּפָסַק הַזּוֹב[10], וְלֹא בָּדַק**
3 **לְמָחָר בִּתְחִלַּת יְמֵי הַסְּפִירָה[11], וּבָדַק בַּשְּׁבִיעִי[12] אוֹ**
4 **בַּשְּׁמִינִי[13] וּמְצָא טָהוֹר - עָלוּ לוֹ יְמֵי הַסְּפִירָה, וַהֲרֵי**
5 **זֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה.**

9) פירוש שבאותו יום שראה לפני זה זיבה, בדק אחרי כן. 10) נראה שצריך להיות "ופסק הזוב ומצא טהור". 11) כלומר, למחר שהוא היום הראשון של שבעת ימי הטהרה. 12) לדעת רבי אליעזר כי גם אם בדק בסוף ימי הטהרה שהוא יום שביעי ולא בדק בהתחלת ימי הספירה שהוא יום ראשון של ימי הטהרה. 13) כלומר: שהבדיקה השנייה היתה ביום השמיני, ואילו הבדיקה הראשונה היתה ביום הראשון של הספירה, שהיתה כאן בדיקה בהתחלת הספירה ולא היתה בדיקה בסוף הספירה שהוא ביום שביעי, וכרב, שחולק על רבי חנינא (שם) וסובר שאף אם היתה בדיקה בהתחלת הספירה (ביום ראשון) ולא היתה בדיקה בסוף הספירה (ביום שביעי), או שהיתה בדיקה בסוף הספירה, אבל אם לא היתה בדיקה בהתחלת הספירה, טהור לפי רבי אליעזר, אבל אם לא היתה בדיקה לא בהתחלה ולא בסוף, אף על פי שבדק ביום הטומאה עצמו, וכן ביום השמיני - אינו טהור (כסף משנה). וכן כתב רבינו בפרק ו מהלכות איסורי ביאה, הלכה כב לעניין זבה: "וכן אם בדקה ביום ראשון מימי הספירה ומצאה טהור, וביום הח' ומצאה טהור, הרי זו בחזקת טהרה", משמע שצריך שתבדוק ביום הראשון כדי שתהיה טהורה כשתבדוק ביום השמיני, אבל אם לא בדקה ביום הראשון צריך שתבדוק ביום השביעי, שכן כתב שם אחרי כן "בדקה ביום ג' לזיבתה ומצאה שפסק הדם ולא בדקה ביום ראשון מימי הספירה, ובשביעי בדקה ומצאה טהור הרי זו בחזקת טהרה". והוסיף שם "והוא הדין לזב" (לחם משנה).

6 **ד. כָּל רְאִיָּה שֶׁהִיא סוֹתֶרֶת אֵינָהּ מְבִיאָה לִידֵי קָרְבָּן.**
7 **כֵּיצַד? רָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת וְהִפְסִיק יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, וַהֲרֵי**
8 **הוּא מוֹנֶה שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים, וּבְתוֹךְ הַשִּׁבְעָה רָאָה**
9 **רְאִיָּה שֶׁל זוֹב - אֵינָהּ מִצְטָרֶפֶת לַשְּׁתַּיִם, אֶלָּא סוֹתֶרֶת**
10 **וּמַתְחִיל לִמְנוֹת[14] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲפִלּוּ רָאָה בְּתוֹךְ יְמֵי**
11 **הַסְּפִירָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת זוֹ אַחַר זוֹ, אֲפִלּוּ רָאָה אוֹתָם**
12 **בְּיוֹם אֶחָד, אֲפִלּוּ רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת בְּסוֹף יוֹם שְׁבִיעִי**
13 **שֶׁל שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן, שֶׁרְאִיּוֹת**
14 **אֵלּוּ לִסְתִירָה הֵן. רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת בְּלֵיל שְׁמִינִי[15] -**
15 **מֵבִיא קָרְבָּן, שֶׁאֵין רְאִיּוֹת אֵלּוּ סוֹתְרִין[16]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
16 **אֲמוּרִים? בְּזָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת[17]; אֲבָל זָב בַּעַל שָׁלֹשׁ**
17 **שֶׁרָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת[18] בְּלֵיל שְׁמִינִי[19] שֶׁלְּאַחַר שִׁבְעַת**
18 **יָמִים נְקִיִּים - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן שֵׁנִי עַל שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת**
19 **אֵלּוּ, אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד עַל הַשָּׁלֹשׁ הָרִאשׁוֹנוֹת. שֶׁאַף עַל**
20 **פִּי שֶׁאֵין שָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת סוֹתְרוֹת, הֲרֵי לֹא יָצָא לִזְמַן**
21 **שֶׁרָאוּי לְקָרְבָּן[20]. וְהַלַּיְלָה מְחֻסַּר זְמַן הוּא[21] לַכֹּל[22], חוּץ**
22 **מִיּוֹלֶדֶת[23] שֶׁהִפִּילָה בְּלֵיל שְׁמוֹנִים וְאֶחָד, שֶׁהִיא מְבִיאָה**
23 **קָרְבָּן שֵׁנִי[24], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקַּבָּלָה[25].**

14) שבעה ימים נקיים אחרים. 15) אחר שנגמרו שבעה ימים נקיים. 16) משום שנגמרו כבר ספירת שבעה נקיים. 17) שלא התחייב בקרבן אלא בספירת שבעה בלבד, ולכך אם ראה בליל שמיני, אחר גמר ספירת הנקיים, שלוש ראיות - מתחייב הוא בקרבן. 18) שסופר שבעה נקיים וגם חייב קרבן ביום השמיני. 19) כלומר: ראה בליל שמיני שלוש ראיות. 20) שהרי אינו יכול להביא קרבנו עד למחרת שהוא יום השמיני. ונחשבות ג' הראיות של ליל שמיני כאילו יש בו זיבה ארוכה שהתחילה בג' הראיות הראשונות. 21) כלומר: מה שאינו מביא קרבנו עד יום שמיני, אינו משום שהוא לילה, ובלילה אין מקריבין קרבנות, אלא משום שלא הגיע זמנו עוד עד יום השמיני. ומשום כך אם ראה בליל שמיני שלוש ראיות, נחשבות ראיות אלו לזיבה ארוכה. 22) לכל דיני התורה. 23) ראה למעלה פרק א הלכה ח, שהיולדת שהפילה בתוך שמונים יום מלידתה, שהם ימי מלאת, מביאה קרבן אחד על הלידה ועל ההפלה. 24) אף על פי שלילה מחוסר זמן וכל חיוב הקרבן אינו אלא ביום פ"א. והיתה צריכה להיות פטורה בקרבן אחד - ובכל זאת מביאה קרבן שני משום שנאמר (ויקרא יב, ו) "ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש וגו'" ודרשו בית הלל (כריתות שם) "או לבת" לרבות אור שמונים ואחד. 25) שאין זה מפורש בכתוב אלא נלמד מריבוי של "או".

24 **ה. רָאָה רְאִיָּה אַחַת בְּלֵיל שְׁמִינִי וּשְׁתֵּי רְאִיּוֹת בְּיוֹם**
25 **שְׁמִינִי - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין, וּמֵבִיא קָרְבָּן שֵׁנִי עַל**
26 **זִיבוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת; שֶׁהֲרֵי רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל כָּל זָב**
27 **כְּשִׁכְבַת זֶרַע הִיא חֲשׁוּבָה[26], וְאִם רָאָה אַחֲרֶיהָ שְׁתַּיִם**
28 **- מִצְטָרֶפֶת עִמָּהֶם לְקָרְבָּן[27]. אֲבָל אִם רָאָה שְׁתַּיִם**
29 **בְּלֵיל שְׁמִינִי וְאַחַת בְּיוֹם שְׁמִינִי - אֵין מִצְטָרֶפֶת, וְאֵינוֹ**
30 **מֵבִיא קָרְבָּן עַל הַזִּיבָה זוֹ הָאַחֲרוֹנָה[28].**

26) ואין עליו דין זב, אלא הרי הוא כבעל קרי. 27) כלומר: אף על פי שראיה ראשונה אינה אלא כקרי, ובכל זאת מצטרפת היא לשתיים שאחריה לחייבו בקרבן - אם ראה ראייה אחת של זוב בליל שמיני, אף על פי שלילה מחוסר זמן כמבואר למעלה, מצטרפת היא לשתי ראיות שראה למחר, לחייבו בקרבן שני. 28) שם המשך דברי רבי יוחנן למי שסובר "לילה מחוסר זמן הוא". שהרי עיקר הזיבה היה בלילה, שבשתי ראיות נעשה זב.

31 **ו. הַכֹּל מִתְטַמְּאִין בְּזִיבָה, אֲפִלּוּ קָטָן בֶּן יוֹמוֹ[29],**
32 **וְהַגֵּרִים וְהָעֲבָדִים[30], וְחֵרֵשׁ וְשׁוֹטֶה. וְיֵרָאֶה לִי,**
33 **שֶׁמְּבִיאִין עֲלֵיהֶן[31] כַּפָּרָה[32] כְּדֵי לְהַאֲכִילָן בַּקֳּדָשִׁים[33]**
34 **וְחַטָּאתָן נֶאֱכֶלֶת, שֶׁהֲרֵי הֵן כְּקָטָן שֶׁאֵינוֹ בֶּן דַּעַת.**
35 **וּסְרִיס אָדָם[34] וּסְרִיס חַמָּה[35] מִתְטַמְּאִין בְּזִיבָה כְּכָל**
36 **הָאֲנָשִׁים[36].**

29) ואמרו בערכין ג. ונדה לב: "הכל" לאתויי קטן בן יומו, דתניא מה תלמוד לומר (ויקרא טו, ב) "איש איש"? - לרבות תינוק בן יום אחד שמטמא בזיבה. 30) עבדים כנענים שמלו וטבלו לשם עבדות. 31) [על החרש והשוטה, אף על פי שפטורים ממצוות ואין עליהם איסור

לאכול קדשים. אבל גרים ועבדים שמחוייבים במצוות, בוודאי מביאים עליהם, כמפורש בנגעים פרק יד משנה יב]. 32) אחרים מביאים קרבונותיהם שמחוייבים מטעם זב. 33) שאסור להאכילם לפני זה, כשם שאסור להאכיל להם איסורים אחרים. 34) שנסתרס על ידי אדם. 35) שלא ראה חמה מעולם, כגון שנולד סריס ממעי אמו. 36) ואף על פי שאין להם שכבת זרע - יש להם זיבות.

ז. הַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[37] - נוֹתְנִין עֲלֵיהֶן חֻמְרֵי הָאִישׁ[38] וְחֻמְרֵי הָאִשָּׁה[39]: מִתְטַמְּאִין בְּדָם כְּנָשִׁים, וּבְלֹבֶן כַּאֲנָשִׁים. וְטֻמְאָתָן בְּסָפֵק[40]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן בַּעַל שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת[41] אוֹ זָבָה שֶׁרָאֲתָה דָּם שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה[42] - מְבִיאִין קָרְבָּן[43] וְאֵינוֹ נֶאֱכָל[44]. הָיָה מוֹנֶה שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים לְלֹבֶן וְרָאָה אֹדֶם, אוֹ לְאֹדֶם וְרָאָה[45] לֹבֶן - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ סוֹתֵר[46].

37) הם ספק זכר ספק נקבה, ואף על פי שאמרו בגמרא אנדרוגינוס ברייה בפני עצמה היא - לא ברייה בעלמא היא אלא ספק (תוספות יום טוב זבים פרק ב משנה א). 38) שהאיש מטמא בלובן שהוא זב ואינו מטמא בראה דם. 39) שהאשה טמאה בראיית דם אבל אינה טמאה בלובן. 40) שאם ראה לובן, שמא היא נקבה ואינה מטמאה בלובן; ואם ראה דם, שמא הוא זכר ואינו טמא בדם. "אבל אם ראה לובן ואודם כאחד טומאתן וודאי ממה נפשך" (רע"ב שם). 41) של זוב שאז חייב הזב להביא קרבן. 42) שאז חייבת הזבה להביא קרבן. 43) חטאת העוף הבאה על הספק. 44) שחטאת העוף הבאה על הספק נשרפת. 45) מנה שבעה נקיים אחר שראה ג' ימים דם. 46) את הספירה, שאף על פי שמטמא גם בלובן וגם באודם אין זה אלא מחמת ספק, שמא הוא איש ושמא היא אשה; אבל כשסופר ז' נקיים משום ראיית לובן של איש - אין האודם שהוא משום אשה, סותר ללובן של איש, וכמו כן אין ראיית לובן של איש, סותרת את שבעת הנקיים שסופר לאחר שראה אודם של אשה.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר הקרבנות שמביא המצורע אחר שיתרפא מצרעתו, והטבילות שטובל, וכיצד עושים לו.

א. כְּשֶׁיִּתְרַפֵּא הַצָּרוּעַ מִצָּרַעְתּוֹ[2], אַחַר שֶׁמְּטַהֲרִין אוֹתוֹ[3] בְּעֵץ אֶרֶז[4] וְאֵזוֹב[5] וּשְׁנִי תוֹלַעַת[6] וּשְׁתֵּי צִפֳּרִים[7] וּמְגַלְּחִין אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ[8] וּמַטְבִּילִין אוֹתוֹ[9], אַחַר כָּל זֹאת יִכָּנֵס לִירוּשָׁלַיִם[10] וּמוֹנֶה שִׁבְעַת יָמִים[11], וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְגַלֵּחַ תִּגְלַחְתּוֹ שְׁנִיָּה[12] כַּתִּגְלַחַת הָרִאשׁוֹנָה[13] וְטוֹבֵל[14], וַהֲרֵי הוּא טְבוּל יוֹם[15] וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ[16], וּלְמָחָר בַּשְּׁמִינִי טוֹבֵל פַּעַם שְׁנִיָּה[17] וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיבִין קָרְבְּנוֹתָיו. וּמִפְּנֵי מָה טוֹבֵל בַּשְּׁמִינִי אַחַר שֶׁטּוֹבֵל מֵאֶמֶשׁ? מִפְּנֵי שֶׁהָיָה רָגִיל בְּטֻמְאָה[18] בִּימֵי חֲלוּטוֹ[19], וְאֵינוֹ נִזְהָר מִשּׁוּם טֻמְאָה, וְשֶׁמָּא נִטְמָא אַחַר שֶׁטָּבַל. לְפִיכָךְ טוֹבֵל בַּשְּׁמִינִי בְּעֶזְרַת הַנָּשִׁים בְּלִשְׁכַּת הַמְצֹרָעִים שֶׁשָּׁם[20], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ[21].

2) מנגעו, וראה בהלכות טומאת צרעת מפ"א עד פ"ט, כללי הנגע. 3) ראה בהלכות טומאת צרעת פי"א, כיצד הוא הסדר של עץ הארז, האזוב והצפרים. 4) מקל של עץ ארז (רש"י ויקרא יד, ד). 5) צמח קטן. 6) חוט צמר צבוע בצבע אדום, והצבע נלקח מביצי תולעת. 7) כמו שנאמר (שם): "ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהורות ועץ ארז, ושני תולעת ואזוב". 8) כל שערו שעל בשרו, ובמשנה (נגעים פי"ד משנה ב) "בא לו לגלח את המצורע, העביר תער על כל בשרו". 9) אחרי שעשה את מעשה הטהרה, ככתוב (שם, ח) "וגלח את כל שערו ורחץ במים וטהר". 10) כמו שנאמר (שם): "ואחר יבוא אל המחנה"; שהרי מצורע נשלח מחוץ לג' מחנות שהם מחנה שכינה, מחנה לויה ומחנה ישראל, כמו שכתוב (שם יג, מו): כל ימי אשר הנגע בו יטמא טמא הוא, בדד ישב, מחוץ למחנה מושבו"; ממה שכתוב "בדד ישב" נשמע שלא ישב אף עם שאר טמאים, כמו זב וטמא מת, שטמא מת מותר במחנה לויה ואסור במחנה שכינה, וזב אסור גם במחנה לויה ומותר במחנה ישראל, והמצורע אסור גם במחנה ישראל. ומפתח ירושלים עד הר הבית הוא מחנה ישראל (ראה תוספתא, הובאה בפיה"מ לכלים פ"א מ"ח). ואחר שהוא נטהר נכנס לירושלים, אבל יושב מחוץ לביתו שבעת ימים, שאסור בתשמיש המיטה (פי"א מהלכות טומאת צרעת הלכה א). 11) ובמשך שבעת ימים אלו "עדיין הוא אב הטומאה" לטמא אדם וכלים במגע (שם, הלכה ב). 12) שנאמר (שם, ט): "והיה ביום השמיני יגלח את כל שערו" וגו'. 13) משנה בנגעים שם. 14) שנאמר (שם): "ורחץ את בשרו במים וטהר". 15) ואוכל במעשר שני (שם משנה ג, והלכות טומאת צרעת שם). 16) ואוכל בתרומה, אם הוא כהן (שם, ושם). 17) שם משנה ח. מחלוקת בין ת"ק לרבי יהודה, ופסק כת"ק. וטבילה זו היא מדרבנן, שהרי לא כתוב בתורה שצריך טבילה זו (קרית ספר). 18) יומא ל: 19) כלומר, הימים שהיה מצורע מוחלט. 20) נגעים שם: "ומצורע טבל בלשכת המצורעים וכו'". ובמדות פ"ב משנה ה, מפורש שלשכת המצורעים היתה בעזרת נשים. 21) ולא נטמא, לא הבדילו חכמים והצריכוהו לטבול (יומא שם), שאם הסיח דעתו צריך גם הזאה שלישי ושביעי (תוספות שם, ד"ה היסח).

ב. נִתְאַחֵר וְלֹא גִלַּח בַּשְּׁבִיעִי וְגִלַּח בַּשְּׁמִינִי אוֹ אַחַר כַּמָּה יָמִים - בַּיּוֹם שֶׁיְּגַלַּח יִטְבֹּל וְיַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, וּלְמָחָר יָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו[22] אַחַר שֶׁיִּטְבֹּל פַּעַם שְׁנִיָּה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[23]. כֵּיצַד עוֹשִׂין לוֹ? הַמְּצֹרָע עוֹמֵד חוּץ לְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל[24] כְּנֶגֶד פֶּתַח מִזְרָחִית בְּאַסְקֻפַּת[25] שַׁעַר נִיקָנוֹר[26] וּפָנָיו לְמַעֲרָב[27]. וְשָׁם עוֹמְדִים כָּל מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה בְּעֵת שֶׁמְּטַהֲרִין אוֹתָן[28], וְשָׁם מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת[29]. וְהַכֹּהֵן לוֹקֵחַ אָשָׁם שֶׁל מְצֹרָע כְּשֶׁהוּא חַי[30] וּמְנִיפוֹ[31] עִם לֹג הַשֶּׁמֶן[32] בְּמִזְרָח[33], כְּדֶרֶךְ כָּל הַתְּנוּפוֹת[34]. וְאִם הֵנִיף זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְזֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ - יָצָא[35]. וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא אֶת הָאָשָׁם שֶׁל מְצֹרָע עַד הַפֶּתַח[36], וּמַכְנִיס שְׁתֵּי יָדָיו לָעֲזָרָה וְסוֹמֵךְ עָלָיו, וְשׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ מִיָּד[37]. וּמְקַבְּלִין שְׁנֵי כֹּהֲנִים אֶת דָּמוֹ,

1 אֶחָד מְקַבֵּל בִּכְלִי וְזוֹרְקוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְאֶחָד בְּיָדוֹ[38]
2 הַיְמָנִית[39] וּמְעָרֶה[40] לְיָדוֹ הַשְּׂמָאלִית וּמַזֶּה[41] בְּאֶצְבָּעוֹ
3 הַיְמָנִית[42]. וְאִם שִׁנָּה וְקִבֵּל בַּשְּׂמֹאל תְּחִלָּה - פָּסַל[43].
4 הַכֹּהֵן שֶׁקִּבֵּל מִקְצָת הַדָּם בַּכְּלִי מוֹלִיכוֹ וְזוֹרְקוֹ עַל
5 הַמִּזְבֵּחַ תְּחִלָּה. וְאַחַר כָּךְ יָבוֹא הַכֹּהֵן שֶׁקִּבֵּל הַדָּם בְּכַפּוֹ
6 אֵצֶל הַמְּצֹרָע[44], הַכֹּהֵן מִבִּפְנִים וְהַמְּצֹרָע מִבַּחוּץ[45],
7 וּמַכְנִיס הַמְּצֹרָע רֹאשׁוֹ[46] וְנוֹתֵן הַכֹּהֵן מִן הַדָּם שֶׁבְּכַפּוֹ
8 עַל תְּנוּךְ אָזְנוֹ[47] הַיְמָנִית[48]. וְאַחַר כָּךְ יַכְנִיס יָדוֹ הַיְמָנִית
9 וְיִתֵּן עַל בֹּהֶן יָדוֹ, וְאַחַר כָּךְ יַכְנִיס רַגְלוֹ הַיְמָנִית וְיִתֵּן
10 עַל בֹּהֶן רַגְלוֹ[49]. וְאִם נָתַן עַל הַשְּׂמֹאל - לֹא יָצָא[50].
11 וְאַחַר כָּךְ[51] יַקְרִיב חַטָּאתוֹ וְעוֹלָתוֹ[52]. וְאַחַר שֶׁיִּתֵּן
12 הַדָּם[53] עַל הַבְּהוֹנוֹת נוֹטֵל הַכֹּהֵן מִלֹּג הַשֶּׁמֶן וְיוֹצֵק
13 לְתוֹךְ כַּפּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ[54] הַשְּׂמֹאלִית[55]. וְאִם יָצַק לְתוֹךְ
14 כַּף עַצְמוֹ[56] - יָצָא. וְטוֹבֵל אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית[57] בַּשֶּׁמֶן
15 שֶׁבְּכַפּוֹ וּמַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים[58] כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ
16 הַקֳּדָשִׁים[59], עַל כָּל הַזָּיָה טְבִילַת אֶצְבַּע בַּשֶּׁמֶן[60]. וְאִם
17 הִזָּה וְלֹא כִּוֵּן כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים - כְּשֵׁרוּת[61].
18 וְאַחַר כָּךְ יָבוֹא אֵצֶל הַמְּצֹרָע וְיִתֵּן מִן הַשֶּׁמֶן עַל מְקוֹם
19 דַּם הָאָשָׁם בִּתְנוּךְ אֹזֶן וּבֹהֶן יָדוֹ וּבֹהֶן רַגְלוֹ[62]. וְהַנּוֹתָר
20 מִן הַשֶּׁמֶן שֶׁבְּכַפּוֹ יִתְּנֶנּוּ עַל רֹאשׁ הַמִּתְטַהֵר[63]. וְאִם
21 לֹא נָתַן - לֹא כִּפֵּר[64]. וּשְׁאָר הַלֹּג[65] מִתְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים[66].

22) פשוט הוא במשנה נזיר מד: (כסף־משנה). וכן הוא בספרא פרשת מצורע (מגלת מצורע, פרק ב, הלכה ז). 23) למעלה הלכה א. 24) לפי שאין מחוסר כפורים נכנס לעזרת ישראל, כמפורש בכלים פרק א משנה ח (כסף־משנה). 25) משקוף (=סף). ראה בפיה"מ שבת צא: עומד באסקופה שהוא חוץ לשער, אבל אסור לו לעמוד בתוך השער שנחשב לעזרת ישראל, ומחוסרי כפרה אסורים ליכנס לעזרת ישראל, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה נגעים פרק יד משנה ט, ובפ"ג מהלכות סוטה הלכה ד: "כנגד שער המזרח מבחוץ". אבל דעת רש"י (סוטה ז.) שעומד בחלל השער שלא נתקדש בקדושת העזרה. 26) נגעים פי"ד משנה ח "בא ועמד בשערי ניקנור", ושער ניקנור הוא השער העליון שנכנסים בו מעזרת נשים לעזרת ישראל (מדות פ"ב, משנה ו), ונקרא שער ניקנור על שמו של אדם גדול שהביא דלתות השער מאלכסנדריא של מצרים, ובדרך אירעו נסים, ראה ביומא לח. 27) ספרא פרשת מצורע (מגלת מצורע פרשה ג, הלכה ו) "והעמיד הכהן המְטהר את האיש המִטהר לפני ה' פתח אהל מועד, מעמידו בשער ניקנור אחוריהם למזרח, ופניהם למערב". 28) חוץ ממצורע, עומדת גם היולדת בעת טהרתה בשער ניקנור (משנה סוטה ז.), שמצוה לאדם שיעמוד וישמור על קרבנו, ונלמד בספרי (פרשת פנחס) ממה שכתוב (במדבר כח, ב) "תשמרו להקריב לי במועדו"; ומי שיכול להכנס לעזרה נכנס, ואלו שהם מחוסרי כפרה עומדים ליד שער ניקנור, וכמו כן זבים וזבות (סוטה ח. וראה רש"י שם). 29) משנה סוטה שם, ומשום שנאמר בה (שם ה, יח) "והעמיד הכהן את האשה לפני ה'" (שם, בגמרא). 30) משנה במנחות סא. 31) הכהן מניפו, ואין המצורע משתתף בזה. ואע"פ שבתוספתא נגעים פ"ח (הוצאת צוקרמנדל, עמ' 628.34) אמרו שמביא אשמו ולוגו בידו, ומעמידו בשער ניקנור, והכהן עומד מבפנים ומצורע מבחוץ, ומצורע מניח ידו וכו'; הרי שגם המצורע מניף - זה אינו אלא לדעת התוספתא, שמביא האשם לשער ניקנור, אבל לפי דברי המשנה שמניפו במזרח העזרה, כדלהלן, אי־אפשר שהמצורע יניף, שהרי אסור לו להכנס לעזרה (לחם־משנה; ועיין ראב"ד). 32) שנאמר (ויקרא יד, יב): "ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן, והניף אותם תנופה לפני ה'", מלמד שטעונים תנופה כאחד (ספרא שם הלכה ז). 33) "לפני ה'", במזרח (ספרא שם) והוא מזרח העזרה. וראה ברש"י מנחות שם, שכתב: "במזרח, כלומר אפילו במזרחו של מזבח יכול להניף, וכל־שכן במערבו דקרוב יותר להיכל". ואע"פ שבתוספתא הנ"ל מפורש "שמביא אשמו ולוגו בידו, ומעמידו בשער ניקנור" - אין דעת רבינו כן, אלא כמו שאמרו במשנה הנ"ל שהוא במזרח העזרה. וראה למעלה. 34) שהם במזרח, ראה מנחות שם במשנה, ובפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו, ובפ"ח מהלכות תמידין ומוספין הלכה יא. 35) ספרא וגמרא שם: "מנין אם הניף זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, יצא? תלמוד־לומר (שם) אותו לאשם". 36) אע"פ שבתוספתא שם נשמע שהסמיכה היתה באותו מקום שהיתה התנופה - אין כן דעת רבינו, אלא כמו דברי המשנה הנ"ל שלא היתה התנופה באותו מקום של הסמיכה, וראה למעלה. 37) נגעים פי"ד משנה ח: "בא לו אצל האשם, וסמך שתי ידיו עליו ושחטו וכו'". ובתוספתא נגעים שם "כל הסמיכות שבמקדש תיכף לסמיכה שחיטה, חוץ מזו שהיתה בשער ניקנור, וכל הסמיכות שבמקדש היו לצפונו של מזבח, חוץ מזו שהיתה בשער ניקנור, שאין יכול המצורע להכנס לעזרה עד שיזרוק עליו מדם האשם והחטאת שלו". וכתב רבינו "ושוחטין אותו מיד", שאע"פ שאי־אפשר שיהיה תיכף לסמיכה שחיטה, שהרי שוחטו בצד צפון של מזבח (ויקרא יד, יד) - אעפ"כ לא יעכבנו יותר אלא מיד כשיגיע למקום השחיטה ישחטנו (קרית ספר). 38) משנה ותוספתא נגעים שם. ומכיון שגם הקבלה בכלי וגם הקבלה ביד, צריכות ימין - לפיכך הצריכו שני כהנים (קרית ספר). 39) תוספתא זבחים פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמוד 480.34): "דם אשמו של מצורע מקבל בימינו, ומערה בשמאלו, ומזה באצבע הימנית". ומה שאמרו בתוספתא בנגעים פ"ט (עמוד 629.11) "זה שקיבל ביד מקבל בשמאל", היינו הקבלה השניה שמקבל בשמאל מן הימין (כסף־משנה בשם ר"י קורקוס). 40) שופך. 41) על המצורע, כדלהלן. 42) תוספתא זבחים שם. והיינו באצבע על היד הימנית, ו"אצבע" היא השניה לבהן (אגודל) המשמש לרמיזה; וראה להלן בהמשך ההלכה, סדר נתינת הדם על המצורע. 43) תוספתא זבחים שם. 44) כן נראה בתוספתא (נגעים שם), שאמרו: "זה שקיבל בכלי, בא וזורקו על גבי המזבח, וזה שקיבל ביד בא לו אצל מצורע", הרי שכן הוא הסדר, שלאחרי שזרק הראשון הדם על המזבח, בא לו השני אצל המצורע. 45) מבחוץ לשער ניקנור (תוספתא נגעים פ"ח). 46) לתוך שער ניקנור. 47) נגעים פי"ד משנה ט. וראה להלן פ"ה הלכה א, אי זהו

תנוך אוזן. 48) כמפורש בתורה (ויקרא יד, יד־כה). 49) שכתוב (שם) "ונתן על תנוך אוזן המִטהר הימנית, ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית", ופסק כת"ק (נגעים שם) שאינו מכניס את שלשתן כאחת. ו"בהן" זה אגודל שהוא האצבע הקטנה הקיצונה העבה שביד ושברגל. 50) דלא כר' שמעון (שם), שהרי כתוב (שם) "הימנית", וכתוב (שם, ב) "זאת תהיה תורת המצורע" - "תהיה" לעיכובא (קרית ספר כאן). 51) אחר שגמר סדר האשם. 52) שכתוב (שם, יט) אחר סדר האשם "ועשה הכהן את החטאת וכפר על המִטהר מטומאתו, ואחר ישחט את העולה". 53) דם האשם לפני שמקריב החטאת והעולה, וראה ב"משנה אחרונה" לנגעים, שם משנה י. 54) שם. ולמדו כן ממה שכתוב (שם, טו): "ולקח הכהן מלוג השמן ויצק על כף הכהן השמאלית". הרי שהכהן המזה היה יוצק על כף כהן אחר (ר"ש ורא"ש נגעים שם). 55) כמפורש (שם) "ויצק על כף הכהן השמאלית". 56) נגעים שם, שהרי לא כתוב מפורש בתורה שיצוק לתוך כף כהן אחר, וכמו כן כתוב (שם) "וטבל הכהן את אצבעו הימנית מן השמן אשר על כפו השמאלית", שמשמע כף של הכהן המזה עצמו (קרית ספר). 57) שכתוב (שם) "וטבל הכהן את אצבעו הימנית". 58) במנחות כז: אמרו: "בהזאות וכו' שבפנים ושבמצורע", הרי שבמצורע לא היתה ההזאה בפנים, אלא הופך פניו לצד בית קודש־הקדשים (ר"ש נגעים שם), וראה ברש"י מנחות עד: ותוס' שם ד"ה איכא. 59) נגעים שם, שכתוב (ויקרא יד, טז) "והזה מן השמן באצבעו שבע פעמים לפני ה'", והיינו כנגד בית קודש־הקדשים. 60) נגעים שם, והיינו שלא יטבול פעם אחת ויזה שתי פעמים או יותר, שמה שכתוב (שם) "שבע פעמים" מוסב גם על "והזה" וגם על "וטבל" שבפסוק שם (ר"ש שם). 61) תוספתא זבחים פ"א (עמוד 480,23) "הזאות של מצורע וכו' שאינן מכוונות וכו' הרי אלו כשירות" (כסף־משנה). 62) נגעים שם, כמו שכתוב (ויקרא שם, יז) "ומיתר השמן אשר על כפו, יתן הכהן על תנוך אזן המִטהר הימנית ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית, על דם האשם". 63) המצורע, נגעים שם. כמו שכתוב (שם, יח) "והנותר בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המִטהר, וכפר עליו הכהן לפני ה'". 64) כר"ע שם, וראה להלן פ"ה הלכה ה. 65) שאר השמן שבלוג. 66) בזבחים מד: למדו כן ממה שנאמר (במדבר יח, ט) "זה יהיה לך מקודש הקדשים מן האש, כל קרבנם וגו'", "כל קרבנם" לרבות לוג שמן של מצורע שהוא נאכל לכהנים (הגהת מעשה ר"ב). ובספרא פרשת מצורע (מגלת מצורע פרק ג הלכה ב) למדו מן הפסוק (ויקרא יד, יג) "כי כחטאת האשם הוא לכהן קודש קדשים הוא" - "לרבות לוג שמן של מצורע".

1 **ג. שְׁיָרֵי הַלּוֹג אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בָּעֲזָרָה לְזִכְרֵי כְּהֻנָּה[67]**
2 **כִּשְׁאָר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שֶׁהֲרֵי הֵקֵשׁ לָאָשָׁם[68]. וְאָסוּר**
3 **לֶאֱכֹל מִלּוֹג הַשֶּׁמֶן עַד שֶׁיִּתֵּן מִמֶּנּוּ מַתַּן שֶׁבַע וּמַתַּן**
4 **בְּהוֹנוֹת[69]. וְאִם אָכַל - לוֹקֶה[70], כְּאוֹכֵל קָדָשִׁים קֹדֶם**
5 **זְרִיקָה[71].**

67) במשנה שם צא. "אמר רבי שמעון, אם ראית שמן שמתחלק בעזרה אין צריך לשאול מהו, אלא הוא וכו' ולוג שמן של מצורע". ומאחר שמתחלק בעזרה, משמע שהיה נאכל לזכרי כהונה שהיו שם (כסף־משנה), וכן מפורש בתוספתא נגעים פ"ט "שירי השמן שבלוג נאכל לזכרי כהנים". 68) כן מפורש במנחות כח. שלוג השמן הוקדש לאשם, בין לר' אליעזר בין לרבנן, ודברי הלחם־משנה כאן אינם מובנים (הר המוריה). 69) ברייתא בזבחים מד. "לוג שמן של מצורע וכו' ושוין שאסור באכילה עד שיתן מתן שבע ומתן בהונות". 70) שמשמע לרבינו שאסור באכילה שכתוב בברייתא הוא איסור מן התורה (כסף־משנה). ודעת רש"י שם שאיסורו מדרבנן. 71) ראה בפי"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר אי זהו תנוך אוזן, ואם אין לו בהן יד או בהן רגל או אוזן ימנית.

6 **א. אֵי זֶהוּ תְּנוּךְ אֹזֶן?[2] זֶה גֶּדֵר הָאֶמְצָעִי[3]. נָתַן[4] עַל**
7 **צִדֵּי הַבְּהוֹנוֹת[5] - כָּשֵׁר; נָתַן עַל צִדֵּי צִדֵּיהֶן[6] - פָּסוּל[7].**
8 **בֵּין שֶׁנָּתַן הַשֶּׁמֶן עַל דַּם הָאָשָׁם עַצְמוֹ מִלְּמַעְלָה[8] בֵּין**
9 **שֶׁנָּתַן בְּצַד הַדָּם[9], אֲפִלּוּ נִתְקַנֵּחַ הַדָּם קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן**
10 **הַשֶּׁמֶן עַל בְּהוֹנוֹת[10] - יָצָא[11]; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל מְקוֹם דַּם**
11 **הָאָשָׁם[12]. אֵין לוֹ בֹּהֶן יָד יְמָנִית אוֹ בֹּהֶן רֶגֶל יְמָנִית אוֹ**
12 **שֶׁאֵין לוֹ אֹזֶן יְמָנִית - אֵין לוֹ טָהֳרָה עוֹלָמִית[13].**

2) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שנותן הכהן מן הדם ומן השמן על תנוך אוזן הימנית של המצורע. 3) 'סיפרא' פרשת מצורע (מגילת מצורע פ"ג ה"ה) והוא בשר הבולט והחזק הדומה לעצם, שבפנים האוזן, ושנמשך שם מן הבשר הרך המקיף את כל האוזן, ראה בפירוש המשנה לרבינו, נגעים פי"ד מ"ט. 4) השמן. 5) "על הבהן" הוא הצד שבו הצפורן, "וצדי הבוהן" הם שני הצדדים של הבוהן הקרובים לצד הצפורן. 6) "צדי צדדין" הם מתחת לצד של הצפורן, היינו כנגד כף היד. ראה רש"י במנחות י, א. 7) במנחות ט: "אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא "על בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית" (שכתוב בויקרא יד, יז אצל נתינת השמן על המצורע) למה לי (כיון שכתוב שם שנותנו על מקום דם האשם, א"כ יודעים אנו שזהו על בוהן ידו ורגלו הימניות). חד להכשיר צדדין (בוהן אחד המיותר – להכשיר צידי הבוהן של יד ושל רגל) וחד לפסול צידי צדדין" (בין של יד ובין של רגל). 8) כשר, ואין הדם חוצץ, ראה מנחות י, א - שלמדו זה ממה שנאמר (שם) "על דם האשם". 9) שנתן על יד הדם ולא על הדם ממש. 10) מנחות שם, ו'סיפרא' שם ה"י. 11) בדפוס רומי ווניציא, וכת"י תימן: "נותן השמן על הבהונות". 12) "הוי אין הדם גורם אלא המקום גורם" ('סיפרא' שם, ה"י). 13) נגעים פי"ד מ"ט, ו'סיפרא' שם הי"א וכתנא־קמא, ולא כרבי אליעזר ורבי שמעון שכל מה שנאמר במצורע הוא לעיכובא, שכן אמרה תורה (ויקרא יד, ב) "זאת תהיה תורת המצורע", ראה במנחות כז, א ('קרית ספר'), וראה ב'תוספות' סנהדרין מה, ב - ד"ה אין לו בהן,

שכתבו שמדובר כשנקטעו הבוהן או האוזן אחר שנצטרע, אבל אם נקטעו לפני שנצטרע אין זה מעכב, וראה ב'מעשה רוקח' כאן.

ב. אֵשֶׁם מְצֹרָע[14] שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ[15] אוֹ שֶׁלֹּא נָתַן מִדָּמוֹ עַל גַּבֵּי בְּהוֹנוֹת[16] - הֲרֵי זֶה עוֹלֶה לַמִּזְבֵּחַ[17], וְטָעוּן נְסָכִים[18] כְּנִסְכֵּי אֵשֶׁם מְצֹרָע[19], וְצָרִיךְ הַמְּצֹרָע אָשָׁם אַחֵר[20] לְהַכְשִׁירוֹ[21].

14) תוספתא נגעים פ"ט, הובאה במנחות ה, א. ויומא סא, ב. 15) וכגון ששחטו לשם קרבן עולה או לשם קרבן שלמים. 16) כגון שנשפך הדם. 17) שהדין הוא שכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, זבחים ב, א - במשנה. 18) במנחות פט, ב - מפרש רבי יוחנן הטעם שצריך נסכים, שאם אי אתה אומר כן פסלתו מלהקריבו על גבי המזבח, שהרי למצורע אינו ראוי שהרי נשחט שלא לשמו ולא עלו לו לחובה (זבחים ב.), ולשנותו לקרבן אחר אי־אפשר משום שהופרש לשם אשם, ולנדבה אינו יכול להקריבו שאין אשם בא נדבה, והוכרח להקריבו בתור אשם מצורע ואין אשם מצורע בלא נסכים (משנה מנחות צ:), וראה פט"ו מהל' פסולי המוקדשין הי"ז. 19) הם: עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן ורביעית יין (פ"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"ו). 20) שזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, ולא עלו לבעלים לשם חובה (זבחים ב. במשנה). 21) למצורע שיוכל לאכול בקדשים, ראה למעלה פ"א ה"א.

ג. הִקְדִּים חַטָּאתוֹ לַאֲשָׁמוֹ[22] - לֹא יִהְיֶה אַחֵר מְמָרֵס בְּדָמָהּ[23], אֶלָּא תְּעֵבֵר צוּרָתָהּ וְתֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[24].

22) תוספתא פסחים פ"ד (הוצאת צוקרמנדל עמ' 160.24), הובאה במנחות ה, בבא־קמא פ"י (עמ' 368.17) ונגעים פ"ח (עמ' 629.4) וראה בזבחים צ, ב — במשנה: "כל החטאות שבתורה קודמות לאשמות, חוץ מאשם מצורע מפני שהוא בא על הכשר". 23) כלומר: אין אומרים מכיון ששחיטה לאו עבודה היא, ינענע כהן אחר את הכלי עם הדם למען לא יקרש, ובינתיים ישחוט הוא את האשם ויזה מדמו ואח"כ יזה מדם החטאת, ותהיה עי"ז עבודת האשם קודמת לעבודת החטאת — אלא תעובר צורתו, משום שבעת ששחטו החטאת היתה מחוסרת זמן, שהרי דינה להשחט לאחר האשם "ויש מחוסר זמן לבו ביום" (מנחות שם). אבל צריך עיון שהרי למעלה פ"א ה"ה, כתב רבינו שהאשם אינו מעכב. 24) יניח את החטאת עד שתתעפש ותפסיד (ראה פירוש המשנה, פסחים פב:) ותשרף, שכל שהפסול אינו בגוף הקרבן אינו נשרף מיד אלא לאחר שיעובר צורתו (ראה פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ג).

ד. יֵשׁ לְאָדָם לְהָבִיא אֲשָׁמוֹ הַיּוֹם וְלֵגוֹ אַחַר עֲשָׂרָה יָמִים[25]. וְאִם רָצָה לְשַׁנּוֹת הַלֹּג לַאֲשַׁם מְצֹרָע אַחֵר - מְשַׁנֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁקָּדַשׁ בַּכְּלִי[26]. חָסַר הַלֹּג[27] עַד שֶׁלֹּא יָצַק[28] - יְמַלְּאֶנּוּ[29]; חָסַר מֵאַחַר שֶׁיָּצַק[30] - יָבִיא אַחֵר בַּתְּחִלָּה[31].

25) תוספתא זבחים פ"ה, והובאה במנחות טו, ב. ועשרה ימים לאו דוקא, אלא אפילו יותר. 26) שם בתוספתא כתנא־קמא של רבי מאיר, וקדש בכלי, היינו שהלוג שהוא כלי שרת מקדש את השמן, ואעפ"כ יכול לשנות את השמן שיהיה לאשם מצורע אחר. 27) שנשפך מעט מן השמן ונחסר ממדת לוג, ומקור הלכה זו ב'סיפרא' פרשת מצורע (מגילת מצורע פ"ג ה"ב), ולמדו כן מן הפסוק (ויקרא יד, יג) "כי כחטאת האשם הוא לכהן קודש קדשים הוא", "קודש קדשים" לרבות לוג של מצורע, "הוא" פרט לשחסר כל שהוא, וראה במנחות ט, ב - שגם מנחה שחסרה סלתה או שמנה, פסולה וצריך להביא שמן או סולת אחר. 28) לתוך כף הכהן, ראה למעלה פ"ד ה"ב. 29) פירוש, שהשמן הנשאר לא נפסל, ורק משלים את החסר, וכרבי עקיבא בנגעים פי"ד מ"י, כי אין הלוג קובע לפסול בחסרון אלא היציקה היא הקובעת (מנחות ט.) וב'סיפרא' (שם ה"ו) נלמד ממה שכתוב (שם, טו) "ולקח הכהן מלוג השמן ויצק וגו'" — "מלוג השמן ויצק, חסר הלוג על שלא יצק - ימלאנו, משיצק - יביא אחר בתחילה, דברי רבי עקיבא". 30) אחרי שיצק נחסר השמן. 31) כדברי רבי עקיבא (שם), וראה להלן ה"ה־ו.

ה. יָצַק מִן הַשֶּׁמֶן לְכַפּוֹ וְהִתְחִיל לְהַזּוֹת[32] וְנִשְׁפַּךְ הַלֹּג: אִם עַד שֶׁלֹּא גָּמַר מַתַּן שֶׁבַע נִשְׁפַּךְ הַלֹּג - יָבִיא אַחֵר וְיַתְחִיל בְּמַתַּן שֶׁבַע[33]; גָּמַר מַתַּן שֶׁבַע וְנִשְׁפַּךְ הַלֹּג - יָבִיא אַחֵר וְיַתְחִיל לְכַתְּחִלָּה בַּבְּהוֹנוֹת[34]. הִתְחִיל בַּבְּהוֹנוֹת[35] וְנִשְׁפַּךְ הַלֹּג קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר - יָבִיא אַחֵר וְיַתְחִיל לְכַתְּחִלָּה בַּבְּהוֹנוֹת. גָּמַר הַבְּהוֹנוֹת וְאַחַר כָּךְ נִשְׁפַּךְ הַלֹּג[36] קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן שְׂאָר הַשֶּׁמֶן שֶׁבְּכַפּוֹ עַל רֹאשׁ הַמִּטַּהֵר[37] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא לֹג אַחֵר; שֶׁמַּתְּנַת הָרֹאשׁ אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת[38], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנּוֹתָר בַּשֶּׁמֶן[39], וּמִיֶּתֶר הַשֶּׁמֶן[40].

32) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שמזה מן השמן שבע פעמים כנגד בית קדשי הקדשים. 33) כתנא־קמא בתוספתא נגעים פ"ט (הובאה ביומא סא.), שכל ז' ההזאות הן מצוה אחת ('קרית ספר'). 34) ואינו מתחיל בהזאות אלא ממשיך בנתינת השמן על הבהונות, ראה למעלה פ"ד ה"ב, והיא בתוספתא שם (לפי גירסת הגר"א). ובגמרא, יומא שם. 35) כתנא־קמא בתוספתא וגמרא שם, שמתן כל הבהונות הן מצוה אחת, ולכן מתחיל בשמן החדש, מתן הבהונות מחדש ('קרית ספר' שם). 36) כלומר, נשפך השמן שבלוג שמתחלק לכהנים, אבל השמן שבכפו לא נשפך. 37) ראה למעלה פ"ד ה"ב. 38) תוספתא שם (לפי גירסת הגר"א) ויומא שם, כלומר אע"פ שחסר השמן שבלוג, אינו צריך להביא לוג אחר, אלא נותן השמן שבכפו על ראש המטהר, שמתנת הראש אינה מעכבת שיהיה הלוג שלם בשעת נתינת השמן על ראש המטהר, כשם שכל שאר המתנות מעכבות כמבואר למעלה. אבל אם נשפך גם השמן שבכף, צריך להביא לוג אחר, ואם לא נתן על ראש המטהר לא כיפר, כמו שכתב רבינו למעלה פ"ד ה"ב ('קרן אורה' זבחים ו.) וראה ב'כסף משנה' בשם ר"י קורקוס, ועי' ב'תוספות' יומא סא, א. וזבחים שם. 39) "והנותר בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטהר". 40) "ומיתר השמן אשר על כפו, יתן הכהן על תנוך אוזן המטהר וגו'", ודרשו ביומא סא, א

- מ"והנותר" "ומיתר" שמתנת הראש אינה מעכבת (כלומר, אין צורך שיהיה הלוג שלם בשעת נתינת השמן על הראש – 'קרן אורה' שם).

ו. הִקְדִּים מַתַּן שֶׁמֶן לְמַתַּן דָּם[41] - יְמַלֵּא הַלּוֹג שֶׁמֶן[42] וְיַחֲזֹר וְיִתֵּן הַשֶּׁמֶן אַחַר הַדָּם[43]. הִקְדִּים מַתַּן שֶׁמֶן עַל הַבְּהוֹנוֹת לְמַתַּן שֶׁבַע[44] - יְמַלֵּא הַלּוֹג וְיַחֲזֹר וְיִתֵּן עַל הַבְּהוֹנוֹת אַחַר מַתַּן שֶׁבַע[45]. שֶׁנֶּאֱמַר: זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע - שֶׁתִּהְיֶה כָּל תּוֹרָתוֹ עַל הַסֵּדֶר[46].

41) ראה למעלה פ"ד ה"ב שמתן דם קודם למתן שמן. 42) שהרי חסר ביציקה ראשונה, שנעשתה שלא כדין, וצריך יציקה שניה. ואע"פ שאם חסר לאחר יציקה מביא לוג חדש (למעלה ה"ד) – כאן לא צריך לוג חדש, לפי שאין זה אלא ביציקה הנעשית בכשרות ולא ביציקה הנעשית בפסול (קודם מתן דם), שאין זו יציקה ('תוספות' מנחות ט. ד"ה עד שלא יצק, וראה לחם־משנה למעלה ה"ד). 43) כלומר, אחר נתינת הדם, תוספתא נגעים פ"ט הובאה במנחות ה, א. שנאמר (ויקרא יד, כח) "ונתן הכהן מן השמן וגו' על מקום דם האשם" ('קרית ספר'). 44) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שמזה שבע פעמים כנגד קודש הקדשים ואחר־כך נותן השמן על הבהונות. 45) תוספתא נגעים פ"ט (לפי גירסת הגר"א) הובאה במנחות ה, א. פשטות הדברים הוא שעדיין לא היה מתן שבע, לכך ימלא ויתן מתן שבע ויחזור ויתן על הבהונות. אבל ב'קרית ספר' כתב "ונראה מלשון התוספתא, דלא בעינן שיחזור גם למתן שבע כי־אם למתן בהונות, וכן כתב הר"ש, שעלו לו מתן שבע אף אם חסר הלוג", ע"ש. 46) מנחות שם, וראה 'לחם משנה' ו'מרכבת המשנה' כאן.

ז. נָתַן שֶׁבַע הַמַּתָּנוֹת[47] שֶׁלֹּא לִשְׁמָן[48] - לֹא הֵרָצָה, וְהֻכְשַׁר הַמְּצֹרָע[49].

47) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שמזה מן השמן שבכפו שבע פעמים כנגד בית קודש הקדשים. 48) שלא לשם המצורע הזה. 49) במנחות כח, א - מביאה הגמרא שתי ברייתות הסותרות זו את זו: באחת מפורש שהזאות שבמצורע שעשאן שלא לשמן פסולות, ובברייתא השניה מפורש שהן כשרות. ומתרץ רבא, כאן להכשיר וכאן להרצות. ומפרש רש"י שם, כאן להרצות - שהברייתא שכתוב בה פסולות, הכוונה שהמצורע לא הורצה ואינו יכול לאכול בקדשים, וכאן להכשיר - הברייתא שכתוב בה כשרות, הכוונה להכשיר שיירי הלוג באכילה. וזו גם כוונת רבינו, שרק המצורע לא הורצה על ידי הקרבן ולא הוכשר לאכילת קדשים, אבל הלוג עצמו הותר באכילה. אלא שרבינו לא תפס לשון הגמרא, שבלשון הגמרא הכוונה "להכשיר" הוא ללוג, ואילו בדברי רבינו גם "הוכשר" הכוונה למצורע, וראה ב'מרכבת המשנה' וב'קרן אורה' מנחות שם.

ח. מְצֹרָע שֶׁנִּתְנַגַּע אַחַר שֶׁהֵבִיא אֲשָׁמוֹ[50] - צָרִיךְ קָרְבָּן אַחֵר לְצָרַעַת שְׁנִיָּה[51]. וְכֵן אִם הֵבִיא אֲשָׁמוֹ[52] וְנִתְנַגַּע[53] - צָרִיךְ קָרְבָּן עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[54]. אֲבָל אִם נִתְנַגַּע וְנִרְפָּא וְהֵבִיא צִפֳּרָיו[55], וְחָזַר וְנִתְנַגַּע[56] וְנִתְרַפֵּא וְהֵבִיא צִפֳּרָיו - קָרְבָּן אֶחָד לְכֻלָּן[57].

50) אף־על־פי שלא הקריב עוד חטאתו. 51) כדברי חכמים בתוספתא נגעים פ"ט, ובתוספתא כריתות פ"א, ודלא כרבי אליעזר שאמר שכיון שכבר הביא ציפוריו, מביא קרבן על כל אחד ואחד, ודלא כרבי שמעון שאמר שכל זמן שלא הביא חטאתו מביא קרבן אחד על הכל, ועי' ב'כסף משנה'. 52) בשביל הצרעת השניה (הגהות רש"ש על הרמב"ם). 53) בשלישית. 54) תוספתא, נגעים וכריתות שם. 55) אותם הוא מביא מיד כשירפא מן הצרעת (שם, שם ד). 56) לפני שהביא האשם לצרעת הראשונה. 57) מקריב אשם אחד לכל הנגעים, תוספתא נגעים וכריתות שם, לפי דעת חכמים, ודלא כרבי אליעזר. וב'סיפרא' פרשת מצורע (מגילת מצורע פ"ב ה"ט) למדו כן ממה שנאמר (ויקרא יד, י) "וכבשה אחת" – "אחת על נגעים הרבה".

ט. מְצֹרָע שֶׁהֵבִיא קָרְבַּן עָנִי[58] וְהֶעֱשִׁיר אוֹ עָשִׁיר[59] וְהֶעֱנִי קֹדֶם שֶׁיַּקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הָאָשָׁם[60]: אִם הָיָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטַת הָאָשָׁם עָשִׁיר[61] - יְשַׁלֵּם קָרְבַּן עָשִׁיר, וְאִם הָיָה עָנִי - יְשַׁלֵּם קָרְבַּן עָנִי[62].

58) שהוא כבש אחד לאשם ושתי תורים או שני בני יונה, והיה אחד חטאת ואחד עולה (שם, כא־כב). וראה למעלה פ"א ה"ג. 59) שחייב להביא שני כבשים, אחד אשם ואחד עולה וכבשה אחת לחטאת, ראה למעלה שם. 60) כרבי יהודה, נגעים פי"ד מי"א, ובכריתות ט, ב - שבאשם שווים הם העשיר והעני, ששניהם מביאים כבש לאשם, והוא ראשון לקרבנות המצורע ומיוחד לטהרתו יותר מכולם (רע"ב שם). ודרשו כן בכריתות שם, מהפסוק (שם, לב) "אשר לא תשיג ידו בטהרתו", דבר המכשירו לאכול בקדשים, והוא האשם שמדמו נותן על בהונותיו ומכשירו בקדשים, ראה רש"י כריתות שם. 61) ישלים את החטאת והעולה כבש וכבשה. 62) שתי תורים, אחד לעולה ואחד לחטאת.

י. שְׁנֵי מְצֹרָעִים[63] שֶׁנִּתְעָרְבוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶן[64] וְנִזְרַק דַּם אַחַת מִשְּׁתֵי הַחַטָּאוֹת שֶׁלָּהֶן[65] וְאַחַר כָּךְ מֵת אֶחָד מִן הַמְּצֹרָעִים[66] - כֵּיצַד עוֹשֶׂה זֶה הַמְּצֹרָע הַחַי? לְהָבִיא חַטַּאת בְּהֵמָה[67] אֵינוֹ יָכוֹל, שֶׁמָּא זוֹ שֶׁנִּזְרַק דָּמָהּ חַטָּאתוֹ הִיא, וְאֵין מְבִיאִין חַטַּאת בְּהֵמָה עַל הַסָּפֵק[68]; וּלְהָבִיא חַטַּאת הָעוֹף[69] אֵינוֹ יָכוֹל, שֶׁעָשִׁיר שֶׁהֵבִיא קָרְבַּן עָנִי לֹא יָצָא[70]. וְכֵיצַד יַעֲשֶׂה? יִכְתֹּב כָּל נְכָסָיו לְאַחֵר וְנִמְצָא עָנִי, וְיָבִיא חַטַּאת הָעוֹף מִסָּפֵק[71] וְלֹא תֵאָכֵל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[72], וְנִמְצָא אוֹכֵל בַּקֳּדָשִׁים[73].

63) עשירים, כל הלכה זו בנגעים פי"ד מי"ג, ותוספתא שם פ"ט. 64) אשמותיהם, חטאותיהם ועולותיהם (ראה נדה ע.). 65) נראה מדברי רבינו, שרק החטאת קרבה אבל לא האשם, וכן נכון לשיטת רבינו שפסק למעלה (פ"א ה"ה) שהאשם אינו מעכב. ועוד, שהרי הכל הולך אחר האשם, ואם היה עשיר בעת הקרבת האשם והעני אחר־כך, אינו יכול להביא קרבן עני (למעלה ה"ט), ואם כן היאך מביא חטאת העוף מספק? ועי' 'לחם משנה'. ואין זה כשיטת הגמרא בנדה שם, שאמרו שמדובר כשקרב אשמו, ששם נקטו שהאשם מעכב, והכל הולך אחר החטאת. 66) שאם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לא מת אחד מהם, היו מקריבים החטאת השניה בשביל מי שהיא שלו, ועכשיו שמת אחד מהם, אינו יכול להקריבה, שהרי חטאת שמתו בעליה – תמות, ואם עדיין לא הקריב אף אחד מהם ומת אחד מהמצורעים, היו שתי החטאות מתות, והמצורע החי היה מביא חטאת אחרת. 67) אחרת מן השוק. 68) ויתנה בהבאתה, אם החטאת שנזרק דמה אינה שלו - תהיה זו חטאת, ואם היה שלו - הרי זו נדבה, משום שאין חטאת באה נדבה. 69) אף כי חטאת העוף באה על הספק, ראה למעלה פ"א ה"ו. 70) נגעים פי"ד מי"ב. 71) אם החטאת שנזרק דמה אינה שלו, הרי זו חטאתו, שגזירת הכתוב היא שחטאת העוף באה בספק, ואת האשם אינו מקריב שהרי אינו מעכב. 72) למעלה פ"א ה"ז. 73) כלומר, על־ידי־זה אפשר לו למצורע לאכול בקדשים, שהיה אסור לו בעת צרעתו, שהרי הביא קרבנו.

יא. עָשִׁיר שֶׁאָמַר: קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצֹרָע זֶה עָלַי[74], וְהַמְּצֹרָע הָיָה עָנִי - הֲרֵי זֶה מֵבִיא עַל יָדוֹ קָרְבְּנוֹת עָשִׁיר[75], שֶׁהֲרֵי יַד הַנּוֹדֵר מַשֶּׂגֶת[76]. וְעָנִי שֶׁאָמַר: קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצֹרָע זֶה עָלַי, וְהָיָה הַמְּצֹרָע עָשִׁיר - הֲרֵי זֶה מֵבִיא עַל יָדוֹ קָרְבְּנוֹת עָשִׁיר[77], שֶׁהֲרֵי זֶה הַנּוֹדֵר חַיָּב[78] בְּקָרְבְּנוֹת עָשִׁיר.

74) פירוש, שהוא מתחייב להביא קרבנות כמו שמביא מצורע זה. 75) אע"פ שהמצורע הזה העני, מביא קרבן עני – חייב הוא להביא קרבן עשיר. 76) ערכין יז, א - במשנה ובגמרא שם. 77) שם. 78) כלומר, חייב עצמו על ידי נדרו.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה בְּסַיְעְתָּא דִשְׁמַיָּא

שיעורי רמב"ם פרק א' ליום – י"ד־כ' אייר תשע"ו

יום א' י"ד אייר ה'תשע"ו

הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר הגורלות שמגריל, אם צריך שיהיו שוין וממה היו והיכן מגריל וכיצד.

א. שְׁנֵי הַגּוֹרָלוֹת[2] - אֶחָד כָּתוּב עָלָיו לְהַשֵּׁם, וְאֶחָד כָּתוּב עָלָיו לַעֲזָאזֵל. וְהֵם כְּשֵׁרִים מִכָּל דָּבָר[3]: בֵּין מִן הָעֵץ, בֵּין מִן הָאֶבֶן, בֵּין מִן הַמַּתֶּכֶת. אֲבָל לֹא יִהְיֶה אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, אֶחָד כֶּסֶף וְאֶחָד זָהָב, אֶלָּא שְׁנֵיהֶם שָׁוִין[4]. וְשֶׁל עֵץ הָיוּ. וּבְבֵית שֵׁנִי עָשׂוּ אוֹתָם שֶׁל זָהָב[5]. וּמַנִּיחִין שְׁנֵי הַגּוֹרָלוֹת בִּכְלִי אֶחָד הַמַּחֲזִיק שְׁתֵּי הַיָּדַיִם[6], כְּדֵי שֶׁיַּכְנִיס שְׁתֵּי יָדָיו וְלֹא יִתְכַּוֵּן[7]. וּכְלִי זֶה חֹל[8] הוּא, וְשֶׁל עֵץ הָיָה, וְקַלְּפֵי שְׁמוֹ.

2) כתוב בתורה (ויקרא טז, ח): ונתן אהרן על שני השעירים גורלות, גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל. פרטי דיניהם של שני השעירים הללו מבוארים בהלכות הבאות. 3) ברייתא, יומא לז, א. 4) שם. 5) משנה, שם: "של אשכרוע (מין עץ) היו, ועשאן בן גמלא של זהב", פירוש, מכספו נדב כשנתמנה כהן גדול. 6) כלומר, רק שתי ידים ולא יותר. 7) שלא יוכל למשמש בידיו ולהכיר איזה גורל הוא לה' ויוציאו בידו הימנית (סימן טוב היה כשיצא גורל זה בימין). רבא שם לט, א. וראה רש"י שם. 8) לא קידשוהו בקדושת כלי שרת מפני שהיה של עץ, ואין עושים כלי שרת של עץ (שם).

ב. הֵיכָן מַגְרִיל?[9] בְּמִזְרַח הָעֲזָרָה בִּצְפוֹן הַמִּזְבֵּחַ[10]. מַנִּיחִין שָׁם הַקַּלְּפֵי, וּמַעֲמִידִין שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים פְּנֵיהֶן לְמַעֲרָב וַאֲחוֹרֵיהֶם לְמִזְרָח. וְכֹהֵן גָּדוֹל בָּא לְשָׁם, וְהַסְּגָן מִימִינוֹ וְרֹאשׁ בֵּית אָב[11] מִשְּׂמֹאלוֹ. וּשְׁנֵי הַשְּׂעִירִים לְפָנָיו, אֶחָד לִימִינוֹ וְאֶחָד לִשְׂמֹאלוֹ.

9) משנה, שם לז, א. 10) כלומר, צפונית מזרחית למזבח, ולא מול קיר המזרח של המזבח. רבינו עומד בשיטתו שבפ"ה מהל' בית הבחירה הט"ו־טז, שאע"פ שהמזבח משוך שבע אמות למחיצתה הצפונית של העזרה, לא נקרא צפון אלא המקום שהוא צפוני מקיר המזבח, היינו ששים אמות וחצי ברוחב לכל אורך העזרה מכותל האולם עד כותל המזרחי של העזרה, היינו שבעים ושש אמות. ראה כסף־משנה ולחם־משנה כאן, ו'תוספות יום־טוב' יומא פ"ג מ"ט. 11) הכהנים חולקו ל־24 משמרות, וכל משמר עבד שבוע אחד, וראש כל משמר מחלק את משמרו לבתי אבות, בית אב ליום, ראה למעלה פ"ד מהל' כלי המקדש ה"ג והי"א.

ג. טָרַף[12] בַּקַּלְּפֵי וְהֶעֱלָה שְׁנֵי הַגּוֹרָלוֹת בִּשְׁתֵּי יָדָיו[13] לְשֵׁם שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים וּפוֹתֵחַ יָדָיו. אִם שֶׁל שֵׁם עָלָה בִּימִינוֹ - הַסְּגָן אוֹמֵר: אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל[14], הַגְּבַהּ יְמִינְךָ. וְאִם בִּשְׂמֹאל עָלָה - רֹאשׁ בֵּית אָב אוֹמֵר לוֹ: אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל, הַגְּבַהּ שְׂמֹאלְךָ. וְנוֹתֵן שְׁנֵי הַגּוֹרָלוֹת עַל שְׁנֵיהֶם: שֶׁל יָמִין עַל יָמִין, וְשֶׁל שְׂמֹאל עַל שֶׁל שְׂמֹאל. וְאִם לֹא נָתַן - לֹא עִכֵּב[15], אֶלָּא שֶׁחִסֵּר מִצְוָה; שֶׁהַהַנָּחָה מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ מְעַכֶּבֶת. וְהַהַגְרָלָה מְעַכֶּבֶת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ עֲבוֹדָה[16]. לְפִיכָךְ, הַהַנָּחָה כְּשֵׁרָה בְּזָר, וְהַעֲלָיַת הַגּוֹרָלוֹת מִן הַקַּלְּפֵי פְּסוּלָה בְּזָר[17].

12) חטף, לקיחה פתאומית, כדי שלא יוכל למשמש

בגורלות ולבחור איזה לקחת בימין ואיזה בשמאל (ראה למעלה הערה ו). משנה, שם לט, א. 13) אחד בימין ואחד בשמאל. 14) משנה, שם. 15) לכתחילה צריך להניח את הגורלות על השעירים. ובדיעבד, אם לא הניח ושחט את שעיר החטאת – כשר, שם מ, ב - מסקנות הגמרא שהגרלה מעכבת והנחה אינה מעכבת. 16) שם לט, ב - שהרי כשרה גם בסגן (רש"י שם). 17) ואע"פ שרבינו פסק בפ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב, ששחיטת פרו של כהן גדול בזר כשרה, והרי שחיטה מעכבת אלא שאינה עבודה (ראה יומא מב.) אין לדמות הגרלה לשחיטה, כי שחיטה אינה מצוה מיוחדת לקרבנות, מה־שאין־כן הגרלה (לחם־משנה).

1 **ד. וְקוֹשֵׁר לָשׁוֹן[18] שֶׁל זְהוֹרִית[19] מִשְּׁקַל שְׁתֵּי סְלָעִים[20]**
2 **בְּרֹאשׁ שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וּמַעֲמִידוֹ כְּנֶגֶד בֵּית שִׁלּוּחוֹ[21],**
3 **וְלַנִּשְׁחָט כְּנֶגֶד בֵּית שְׁחִיטָתוֹ[22]. וְשׁוֹחֵט אֶת פַּר**
4 **הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַשָּׂעִיר[23] שֶׁעָלָיו עָלָיו הַגּוֹרָל**
5 **לַשֵּׁם.**

18) משנה, שם מב, ב. 19) צמר צבוע אדום. רגילים היו לקפל את חוטי הצמר בתבנית לשון. 20) כרבי אבין בשם רבי יונתן, שם מג, א. 21) מול השער שדרכו יוציאוהו. 22) לשון המשנה, שם. ובגמרא שאלו אם הכוונה לקשירת זהורית בצוארו או הכוונה שמעמידים את השעיר כנגד בית שחיטתו, והמסקנה שמדובר בקשירה. ורבינו סתם כלשון המשנה. ובפיוט סדר העבודה "אתה כוננת", כתוב: "אף שעיר של שם יעמידנו נגד בית שחיטתו". ותמה הרא"ש בהל' סדר עבודת יום הכיפורים על הפייטן - מהגמרא שהבאנו, עיי"ש. 23) רבינו אינו מקפיד כאן על רציפות הסדר, שהרי בין שחיטת הפר לשחיטת השעיר, הקטיר קטורת והזה דם הפר בפנים, ומפני שרצה להשמיענו דיני ההזיות בפר ובשעיר, הסמיך כאן שחיטת השעיר לשחיטת הפר, וסמך על הסדר המבואר בפרק הבא.

6 **ה. וּמַכְנִיס דָּמָן לַהֵיכָל[24], וּמַזֶּה מִדַּם שְׁנֵיהֶן בַּיּוֹם**
7 **הַזֶּה אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ הַזָּיוֹת[25]. וְאֵלּוּ הֵן: מַזֶּה תְּחִלָּה**
8 **מִדַּם הַפָּר שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים בֵּין בַּדֵּי**
9 **הָאָרוֹן קָרוֹב לַכַּפֹּרֶת[26] בְּטֶפַח[27], שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִפְנֵי**
10 **הַכַּפֹּרֶת[28] יַזֶּה וְגוֹמֵר. וּמַזֶּה שָׁם אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע**
11 **לְמַטָּה[29]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[30] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: שֶׁבַע**
12 **פְּעָמִים - יַזֶּה יָתֵר עַל הַזָּיָה רִאשׁוֹנָה[31]. וְכָךְ הָיָה**
13 **מוֹנֶה: אַחַת. אַחַת וְאַחַת. אַחַת וּשְׁתַּיִם. אַחַת וְשָׁלֹשׁ.**
14 **אַחַת וְאַרְבַּע. אַחַת וְחָמֵשׁ. אַחַת וָשֵׁשׁ. אַחַת וָשֶׁבַע.**
15 **וְלָמָּה מוֹנֶה כָּכָה? שֶׁמָּא יִשְׁכַּח[32] וְיִמְנֶה הַזָּיָה**
16 **רִאשׁוֹנָה מִכְּלַל הַשֶּׁבַע. וְאַחַר כָּךְ מַזֶּה מִדַּם הַשָּׂעִיר**
17 **בֵּין בַּדֵּי הָאָרוֹן שְׁמוֹנֶה, אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה,**
18 **וּמוֹנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנֶה בְּדַם הַפָּר. וְחוֹזֵר וּמַזֶּה בַּהֵיכָל**
19 **עַל הַפָּרֹכֶת[33] מִדַּם הַפָּר שְׁמוֹנֶה, אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע**
20 **לְמַטָּה, שֶׁכָּךְ נֶאֱמַר בְּדַם הַפָּר: עַל הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי**
21 **הַכַּפֹּרֶת[34], וּמוֹנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנֶה בִּפְנִים. וְחוֹזֵר וּמַזֶּה**
22 **מִדַּם הַשָּׂעִיר כֵּן עַל הַפָּרֹכֶת שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת, אַחַת**
23 **לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּדַם הַשָּׂעִיר: וְעָשָׂה**
24 **אֶת דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר, וּמוֹנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנֶה**
25 **בִּפְנִים. וְכָל אֵלּוּ הַהַזָּיוֹת אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן בָּהֶן לְהַזּוֹת לֹא**
26 **לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה, אֶלָּא כְּמַצְלִיף[35]. וְאַחַר כָּךְ מְעָרֵב**
27 **שְׁנֵי הַדָּמִים, דַּם הַפָּר וְדַם הַשָּׂעִיר, וּמַזֶּה מִשְּׁנֵיהֶם**
28 **אַרְבַּע הַזָּיוֹת[36] עַל אַרְבַּע קַרְנוֹת[37] מִזְּבַח הַזָּהָב**
29 **שֶׁבַּהֵיכָל, וְשֶׁבַע הַזָּיוֹת עַל אֶמְצָעוֹ[38] שֶׁל מִזְבַּחַ זֶה.**

24) כל סדר ההזיות הוא ע"פ המשנה, שם נג, ב. 25) ברייתא, זבחים מב, א. 26) הכפורת היתה מונחת על הארון שבו מונחים שני לוחות הברית ועוביה טפח. 27) מזה באויר מול הטפח של עובי הכפרת. בגמרא שם נה, א: "נגד עוביה של כפורת". והדם לא נפל על הכפורת אלא על הקרקע סמוך לארון (אפשר גם לפרש כוונת רבינו שיזה במקום לא רחוק יותר מטפח מן הכפורת). 28) "לפני" משמע לא על הכפורת ממש. 29) משנה, שם נג, ב. ובברייתא שם נה, א פירשו: "כשהוא מזה למעלה מצדד ידו למטה, וכשהוא מזה למטה מצדד ידו למעלה". פירש 'רבינו חננאל' שם ש"מצדד ידו למטה" הכוונה כף ידו למטה ואצבעותיו למעלה, וכן "מצדד ידו למעלה" הכוונה כף ידו למעלה ואצבעותיו למטה. וכן פירש רש"י שם ('רבינו־תם' בספר הישר, בחידושיו ליומא, כותב בפירוש, שברייתא זו מפרשת את המשנה, ושכן נוטים דברי 'רבינו חננאל'. ומוסיף ואומר, שכל ההזיות נעשו במקום אחד, והוספה זו מנוגדת לשיטת רש"י שם). ורבינו הולך לשיטתו של 'רבינו חננאל', ראה להלן הערה לד. 30) תורה שבעל־פה. 31) וביחד הן שמונה. 32) כרבי אלעזר שם, ראה 'לחם משנה'. 33) המסך המבדיל בין קודש הקדשים להיכל. 34) בדם הפר כתוב (ויקרא טז, יד): "על פני הכפורת קדמה ולפני הכפורת", מפסוק זה למדו (שם נה.) אחת למעלה ושבע למטה בקודש הקדשים. ולמטה (שם טז) כתוב: "וכן יעשה לאוהל מועד", ופירשו חכמים (שם נו:) שגם בהיכל יזה כך. 35) לשון המשנה. ורבינו בפירושו שם אומר: כמלקה בשוט, ונראה שכוונתו לפרש שהכהן לא עשה תנועה בידו כלפי מעלה ולא כלפי מטה אלא תנועה אופקית כמלקה בשוט, ורק את היד היה מצדד למטה או למעלה כמו שביארנו למעלה ע"פ דעת 'רבינו חננאל' (רש"י פירש "כמכה ברצועה שמתחיל בין הכתפים ומכה והולך למטה", ברור שהכוונה למלקות בבית־דין). 36) משנה, שם נח, ב. 37) ראה לקמן פ"ד ה"ב הערה כז. 38) פירוש, על גג המזבח, בריחוק מקום מן הקרנות.

30 **ו. וְכָל אֵלּוּ הָאַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ הַזָּיוֹת טוֹבֵל אֶצְבָּעוֹ**
31 **בַּדָּם טְבִילָה עַל כָּל הַזָּיָה[39], לֹא שֶׁיַּזֶּה שְׁתֵּי הַזָּיוֹת**
32 **מִטְּבִילָה אַחַת. וּשְׁיָרֵי הַדָּם שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי**
33 **שֶׁל מִזְבַּחַ הַחִיצוֹן.**

39) תוספתא יומא פ"ג, ה"ב: על כל הזייה טבילה.

34 **ז. וְאַחַר כָּךְ[40] מְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר הַחַי בְּיַד אִישׁ**
35 **הַמּוּכָן[41] לְהוֹלִיכוֹ לַמִּדְבָּר. וְהַכֹּל כְּשֵׁרִים לְהוֹלִיכוֹ[42],**
36 **אֶלָּא שֶׁעָשׂוּ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים קֶבַע וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִים אֶת**
37 **יִשְׂרָאֵל לְהוֹלִיכוֹ. וְסֵכוֹת[43] הָיוּ עוֹשִׂין מִירוּשָׁלַיִם עַד**

תְּחִלַּת הַמִּדְבָּר, וְשׁוֹבֵת אִישׁ אֶחָד אוֹ אֲנָשִׁים הַרְבֵּה בְּכָל סֻכָּה וְסֻכָּה מֵהֶן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מְלַוִּין אוֹתוֹ מִסֻּכָּה לְסֻכָּה. עַל כָּל סֻכָּה וְסֻכָּה אוֹמְרִין לוֹ: הֲרֵי מָזוֹן וַהֲרֵי מַיִם. אִם כָּשֵׁל כֹּחוֹ וְצָרִיךְ לֶאֱכֹל - אוֹכֵל. וּמֵעוֹלָם לֹא הֵצְרַךְ אָדָם לְכָךְ. וְאַנְשֵׁי הַסֻּכָּה הָאַחֲרוֹנָה עוֹמְדִין בְּסוֹף הַתְּחוּם[44] וְרוֹאִין אֶת מַעֲשָׂיו מֵרָחוֹק. כֵּיצַד הָיָה עוֹשֶׂה? חוֹלֵק לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית שֶׁבְּקַרְנָיו[45], חֶצְיוֹ קוֹשֵׁר בַּסֶּלַע וְחֶצְיוֹ קוֹשֵׁר בֵּין שְׁתֵּי קַרְנָיו. וְדוֹחֲפוֹ לַאֲחוֹרָיו וְהוּא מִתְגַּלְגֵּל וְיוֹרֵד. לֹא הָיָה מַגִּיעַ לַחֲצִי הָהָר עַד שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה אֵיבָרִים אֵיבָרִים. וּבָא וְיוֹשֵׁב לוֹ תַּחַת סֻכָּה הָאַחֲרוֹנָה[46] עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ. וְדַרְכִּיּוֹת[47] הָיוּ עוֹשִׂין, וּמְנִיפִין בְּסוּדָרִין, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁהִגִּיעַ שָׂעִיר לַמִּדְבָּר. וְאַחַר שֶׁמְּשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר[48] בְּיַד מוֹלִיכוֹ, חוֹזֵר אֵצֶל הַפָּר וְהַשָּׂעִיר שֶׁהִזָּה דָּמָן לִפְנִים, וְקוֹרְעָן וּמוֹצִיא אֶת אֵמוּרֵיהֶן וְנוֹתְנָם בַּכְּלִי וּמַקְטִירָן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וּמְחַתֵּךְ שְׁאָר בְּשָׂרָן חֲתִיכוֹת גְּדוֹלוֹת מְעֹרוֹת זוֹ בָזוֹ[49] כְּמִין קְלִיעָה, וְאֵינוֹ מְפָרֵק אוֹתָן, וּמְשַׁלְּחָן בְּיַד אֲחֵרִים לְהוֹצִיאָן לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[50], וּמְנַתְּחִין אוֹתָן שָׁם בְּעוֹרָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[51].

40) משנה, שם סו, א. 41) קובעים ערב יום הכיפורים מי יוליך את השעיר, שנאמר בתורה (ויקרא טז, כא): "ושלח ביד איש עתי". 42) שנאמר (שם) "איש" ולא נאמר "כהן". 43) משנה, שם סו, ב. מפירושו על המשנה, משמע שדעתו כרבי מאיר במשנה שם, שעשר סוכות היו ובין סוכה וסוכה מיל (מרחק שמותר ללכת בשבת), ובין הסוכה האחרונה למקום דחיפת השעיר - שני מילים. 44) בסוף המיל הראשון, שהוא גבול היתר ההליכה בשבת ויום הכיפורים. פסק כרבי מאיר נגד רבי יהודה ורבי יוסי בברייתא, מפני שסתם רבי כמותו במשנה, שם. 45) אותה לשון של זהורית שנזכרה למעלה ה"ד. במשנה כאן לא נאמר "בקרניו", וגם למעלה במשנה מא, ב - נאמר "קושר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח" ולא נזכרו קרניים. 46) התירו לו ללכת יותר מתחום שבת, כדי שלא יישאר לבדו במדבר עד הלילה. 47) אנשים שעומדים על כל הדרך במרחק מסוים זה מזה, וכשהגיע השעיר למדבר מניף האחרון הקרוב למדבר סודרים, וזה שלפניו רואה ומניף גם הוא סודרים, והשלישי רואה ומניף וכן השאר עד שראו בירושלים את הסימן. 48) משנה, שם סז, ב. כל האמור כאן מותר לעשות לפני שהגיע השעיר למדבר, אבל הקריאה בתורה מצוותה אחר שהגיע השעיר למדבר ונגמרה מצוותו. ראה שם סח, ב - סוף פרק ששי. 49) ברייתא, שם סז, ב. 50) חוץ לירושלים ונקרא בית הדשן (ראה פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ד). 51) פ"ה מהל' מעשה הקרבנות הי"ח.

ח. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ[52] שָׂעִיר לַמִּדְבָּר יָצָא כֹּהֵן גָּדוֹל לְעֶזְרַת הַנָּשִׁים[53] לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה. וּבִזְמַן קְרִיאָתוֹ[54] שׁוֹרְפִין הַפָּר וְהַשָּׂעִיר בְּבֵית הַדֶּשֶׁן. לְפִיכָךְ, הָרוֹאֶה כֹּהֵן גָּדוֹל כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא - אֵינוֹ רוֹאֶה פַּר וְשָׂעִיר הַנִּשְׂרָפִין. וּשְׂרֵפָתָן כְּשֵׂרָה בְּזָר[55], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[56].

52) משנה, שם סח, ב. 53) שם סט, ב. מימרא של רב חסדא. 54) שם סח, ב במשנה. 55) "ירושלמי" יומא פ"ו סוף ה"ו (ראה "שירי קרבן" שם). 56) פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ה.

ט. קְרִיאָה זוֹ[57] אֵינָהּ עֲבוֹדָה. לְפִיכָךְ, אִם רָצָה לִקְרוֹת בְּבִגְדֵי הֹל לְבָנִים מֻשְׁלוֹ - קוֹרֵא. וְאִם רָצָה לִקְרוֹת בְּבִגְדֵי לָבָן - קוֹרֵא; שֶׁבִּגְדֵי כְּהֻנָּה נִתְּנוּ לַכְּהֻנּוֹת בָּהֶן[58] שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[59].

57) משנה, שם סח, ב. 58) ראה "תוספות" יומא סט, א - ד"ה בגדי. 59) פ"ח מהל' כלי המקדש הי"א. שם מגביל רבינו את ההיתר ואומר, שרק ביום שהוא עובד מותר ללבוש גם שלא בשעת עבודה.

י. כֵּיצַד הוּא קוֹרֵא?[60] יוֹשֵׁב[61] בְּעֶזְרַת הַנָּשִׁים, וְכָל הָעָם עוֹמְדִין לְפָנָיו. וְחַזַּן[62] הַכְּנֶסֶת[63] נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת[64], וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנוֹ לַסְּגָן, וְהַסְּגָן נוֹתְנוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל. עוֹמֵד וְקוֹרֵא אַחֲרֵי מוֹת וְאַךְ בְּעָשׂוֹר שֶׁבְּפָרָשַׁת מוֹעֲדוֹת[65] עַד סוֹף הָעִנְיָן[66], וְגוֹלֵל אֶת הַתּוֹרָה וּמַנִּיחָהּ בְּחֵיקוֹ וְאוֹמֵר: יוֹתֵר מִמָּה שֶׁקָּרָאתִי לִפְנֵיכֶם כָּתוּב כָּאן. וּבָעָשׂוֹר שֶׁבְּחוּמַשׁ הַפְּקוּדִים[67] עַד סוֹף הָעִנְיָן קוֹרֵא אוֹתוֹ עַל פֶּה. וְלָמָּה קוֹרֵא עַל פֶּה? לְפִי שֶׁאֵין גּוֹלְלִין סֵפֶר תּוֹרָה בְּצִבּוּר[68]. וְלָמָּה לֹא יִקְרָא בְּסֵפֶר אַחֵר? לְפִי שֶׁאֵין אֶחָד קוֹרֵא בִּשְׁנֵי סְפָרִים, מִשּׁוּם פְּגָם רִאשׁוֹן[69].

60) משנה, שם. 61) בגמרא למדו זה, ממה שנאמר למטה במשנה: "וכהן גדול עומד ומקבל", משמע שלפני כן ישב. שם סט, א. 62) בזמן המשנה, קראו לשמש – חזן, כך פירש רש"י כאן, אולם בפירושו על המשנה שבת (יא.) "החזן רואה היכן תינוקות קוראים", כותב רבינו "מלמד תינוקות". ורש"י פירש שם, המקריא בתורה לשבעת הקרואים. ונראה ששני התפקידים היו מוטלים על אדם אחד. 63) בבית המקדש היה מקום מיוחד לתפילה ולקריאה בתורה, ונקרא כנסת או בית־כנסת. בתוספתא חגיגה פ"ב ה"ד כתוב: "ובשבתות וימים־טובים נכנסים לבית המדרש שבהר הבית", נראה שכאן היה גם מקום התפילה בבית שני. 64) הממונה על עניני הכנסת, וכל צרכיה נחתכים על פיו (רש"י שם). 65) פרשת אמור (ויקרא כג, כו). 66) עד תשבתו שבתכם. 67) בפרשת פינחס (במדבר כט, ז־יא), ספר במדבר נקרא חומש הפקודים, מפני שמתחיל במפקד בני ישראל. ראה למעלה פ"א ה"א. 68) שלא להטריח את הציבור לחכות עד שיגללו. 69) שלא יאמרו נמצא פגם (פסול) בספר שקרא בו תחילה.

יא. בְּעֵת שֶׁקּוֹרֵא[70] מְבָרֵךְ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וּמוֹסִיף לְאַחֲרָיו שֶׁבַע[71] בְּרָכוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: רְצֵה ה' אֱלֹהֵינוּ וְכוּ'. מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וְכוּ'. סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ וְכוּ', וְחוֹתֵם בָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ

יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים. הֲרֵי שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת כְּתִקְּנָן[72].
וּמְבָרֵךְ עַל הַמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. יְהִיֶה
עִנְיָנָהּ, שֶׁיַּעֲמֹד הַמִּקְדָּשׁ וּשְׁכִינָה בְּתוֹכוֹ. וְחוֹתֵם
בָּהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן. וּמְבָרֵךְ עַל יִשְׂרָאֵל
בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. עִנְיָנָהּ, שֶׁיּוֹשִׁיעַ ה' אֶת יִשְׂרָאֵל
וְלֹא יָסוּר מֵהֶן מֶלֶךְ. וְחוֹתֵם בָּהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
הַבּוֹחֵר בְּיִשְׂרָאֵל. וּמְבָרֵךְ עַל הַכֹּהֲנִים בְּרָכָה בִּפְנֵי
עַצְמָהּ. עִנְיָנָהּ, שֶׁיִּרְצֶה הַמָּקוֹם מַעֲשֵׂיהֶם וַעֲבוֹדָתָם
וִיבָרְכֵם. וְחוֹתֵם בָּהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ
הַכֹּהֲנִים. וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר תְּפִלָּה וּתְחִנָּה וְרִנָּה
וּבַקָּשָׁה כְּפִי מַה שֶּׁהוּא רָגִיל, וְחוֹתֵם: הוֹשַׁע ה'
עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, שֶׁעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְהִוָּשֵׁעַ. בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה[73].

70) משנה, שם סח, ב. וגמרא ע, א. 71) במשנה כתוב "שמונה", אבל שם אמרו: "ומברך עליה" וגם הברכה שלפני הקריאה בכלל, ורבינו כאן כותב ומוסיף "לאחריה", ולפיכך כתב "שבע". ושתי הברכות שכל אדם מברך נמנות כברכה אחת, שאם לא כן הרי תשע ברכות. (בפירושו על המשנה, סוטה מ, ב - כותב רבינו סדר ברכות אחר. ראה 'תוספות יום־טוב' ו'תפארת ישראל' כאן). 72) כפי שהן סדורות בתפילת שמונה־עשרה. 73) רבינו מונה "שומע תפלה" במנין שבע הברכות, ורש"י במשנה אינו מכניסה לחשבון שמונה הברכות (רבו השיטות והגירסאות במנין הברכות, ופירושנו כאן הוא לפי הגירסה שלפנינו בהלכה זו).

יום שני ט"ו אייר ה'תשע"ו

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר סדר כל המעשים שביום הכיפורים איך היו.

א. סֵדֶר כָּל הַמַּעֲשִׂים שֶׁבְּיוֹם זֶה כָּךְ הוּא: כַּחֲצוֹת
הַלַּיְלָה מְפִיסִין[2] לִתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן[3]. וּמְסַדְּרִין אֶת
הַמַּעֲרָכָה, וּמְדַשְּׁנִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בְּכָל
יוֹם עַל הַסֵּדֶר שֶׁבַּאֲרָנוּ, עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לִשְׁחִיטַת הַתָּמִיד.
כְּשֶׁיַּגִּיעוּ לִשְׁחֹט אֶת הַתָּמִיד, פּוֹרְסִין סָדִין שֶׁל בּוּץ[4]
בֵּין כֹּהֵן גָּדוֹל וּבֵין הָעָם. וְלָמָּה שֶׁל בּוּץ? כְּדֵי שֶׁיַּכִּיר
שֶׁעֲבוֹדַת הַיּוֹם בְּבִגְדֵי בּוּץ. וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי חֹל, וְטוֹבֵל,
וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וְשׁוֹחֵט
בַּתָּמִיד רֹב שְׁנַיִם, וּמַנִּיחַ אַחַר לִגְמֹר הַשְּׁחִיטָה,
וּמְקַבֵּל הַדָּם וְזוֹרְקוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּמִצְוָתוֹ. וְאַחַר כָּךְ
נִכְנָס לַהֵיכָל וּמַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל שַׁחַר וּמֵטִיב אֶת
הַנֵּרוֹת. וּמַקְטִיר אֵיבְרֵי הַתָּמִיד וְהַחֲבִתִּין וְהַנְּסָכִים,
כְּכָל סֵדֶר הַתָּמִיד שֶׁל כָּל יוֹם שֶׁבַּאֲרָנוּ. וְאַחַר הַתָּמִיד
מַקְרִיב הַפָּר וְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים שֶׁל מוּסַף הַיּוֹם. וְאַחַר
כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל,
וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וּבָא לוֹ אֶצֶל
פָּרוֹ. וּפָרוֹ הָיָה עוֹמֵד בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, רֹאשׁוֹ
לְדָרוֹם וּפָנָיו לְמַעֲרָב, וְהַכֹּהֵן עוֹמֵד בְּמִזְרָח וּפָנָיו
לְמַעֲרָב. וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַפָּר וּמִתְוַדֶּה.
וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר: אָנָּא הַשֵּׁם, חָטָאתִי עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי
לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי. אָנָּא הַשֵּׁם, כַּפֶּר נָא לַחֲטָאִים
וְלָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים שֶׁחָטָאתִי וְשֶׁעָוִיתִי וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי
לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי. כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ לֵאמֹר:
כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם, מִכֹּל
חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ. וְאַחַר כָּךְ מַגְרִיל עַל שְׁנֵי
הַשְּׂעִירִים, וְקוֹשֵׁר לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית בְּרֹאשׁ הַמִּשְׁתַּלֵּחַ
וּמַעֲמִידוֹ כְּנֶגֶד בֵּית שְׁלוּחוֹ, וְלַנִּשְׁחָט כְּנֶגֶד בֵּית
שְׁחִיטָתוֹ. וּבָא לוֹ אֵצֶל פָּרוֹ שֵׁנִיָּה, וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו
עַל רֹאשׁוֹ וּמִתְוַדֶּה וּדְוִי שֵׁנִי. וְכָךְ הוּא אוֹמֵר: אָנָּא
הַשֵּׁם, חָטָאתִי עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי
אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁיךָ. אָנָּא הַשֵּׁם, כַּפֶּר נָא לַחֲטָאִים
וְלָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים שֶׁחָטָאתִי וְשֶׁעָוִיתִי וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי
לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁיךָ. כַּכָּתוּב
בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ: כִּי בַיּוֹם הַזֶּה וְגוֹמֵר. וְאַחַר כָּךְ
שׁוֹחֵט אֶת הַפָּר וּמְקַבֵּל אֶת דָּמוֹ, וְנוֹתְנוֹ לְמִי שֶׁהוּא
מְנַדְּנְדוֹ שֶׁלֹּא יִקְרַשׁ[5], [וּמַנִּיחָהּ] עַל הָרִכֻּד[6] הָרְבִיעִי
שֶׁל הֵיכָל מִבַּחוּץ[7]. וְנוֹטֵל אֶת הַמַּחְתָּה וְחוֹתֶה בָּהּ
אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִן הַסָּמוּךְ לְמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: מֵעַל
הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי ה', וְיוֹרֵד וּמַנִּיחָהּ עַל הָרִכֻּד שֶׁבָּעֲזָרָה.
וּמוֹצִיאִין לוֹ אֶת הַכַּף וּכְלִי מָלֵא קְטֹרֶת דַּקָּה מִן
הַדַּקָּה[8], וְחוֹפֵן מִמֶּנָּה מְלֹא חָפְנָיו, לֹא מְחוּקוֹת[9] וְלֹא
גְּדוּשׁוֹת[10], אֶלָּא טְפוּפוֹת[11], הַגָּדוֹל לְפִי גָּדְלוֹ וְהַקָּטָן
לְפִי קָטְנוֹ, וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַכַּף. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהוֹלָכָה
בִּשְׂמֹאל פּוֹסֶלֶת בְּדַם הַקֳּדָשִׁים וּבִשְׁאָר הֲעֲבוֹדוֹת,
וּלְפִיכָךְ הָיָה מִן הַדִּין שֶׁיּוֹלִיךְ הַמַּחְתָּה בִּשְׂמֹאלוֹ וְכַף
הַקְּטֹרֶת בִּימִינוֹ; אֲבָל מִפְּנֵי כֹּבֶד הַמַּחְתָּה, וָעוֹד
שֶׁהִיא חַמָּה, אֵינוֹ יָכוֹל לְסָבְלָהּ בִּשְׂמֹאלוֹ עַד הָאָרוֹן,
לְפִיכָךְ נוֹטֵל הַמַּחְתָּה בִּימִינוֹ וְכַף הַקְּטֹרֶת בִּשְׂמֹאלוֹ[12],
וּמְהַלֵּךְ בַּהֵיכָל עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים.
מָצָא הַפָּרֹכֶת פְּרוּפָה[13]. נִכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים עַד
שֶׁהוּא מַגִּיעַ לָאָרוֹן. הִגִּיעַ לָאָרוֹן, נוֹתֵן הַמַּחְתָּה בֵּין
שְׁנֵי הַבַּדִּים. וּבְבֵית שֵׁנִי, שֶׁלֹּא הָיָה אָרוֹן, הָיָה
מַנִּיחָהּ עַל אֶבֶן הַשְּׁתִיָּה[14]. וְאוֹחֵז שִׂפַת הַכַּף בְּרֹאשֵׁי
אֶצְבְּעוֹתָיו אוֹ בְּשִׁנָּיו, וּמְעָרֶה הַקְּטֹרֶת בְּגוּדָלוֹ לְתוֹךְ
חָפְנָיו עַד שֶׁמַּחֲזִירָהּ לְמִלּוֹא חָפְנָיו כְּשֶׁהִיְתָה. וְזוֹ
הִיא עֲבוֹדָה קָשָׁה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. וְצוֹבֵר[15] אֶת הַקְּטֹרֶת עַל
גַּבֵּי הַגֶּחָלִים בְּיָדוֹ לִפְנִים בַּמַּחְתָּה, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה
הַקְּטֹרֶת קְרוּבָה לָאָרוֹן וּרְחוֹקָה מִפָּנָיו, שֶׁלֹּא יִכְוֶה.
וּמַמְתִּין שָׁם עַד שֶׁיִּתְמַלֵּא הַבַּיִת עָשָׁן וְיוֹצֵא. וְהוּא
מְהַלֵּךְ אֲחוֹרַנִּית מְעַט מְעַט, פָּנָיו לַקֹּדֶשׁ וַאֲחוֹרָיו
לַהֵיכָל, עַד שֶׁיֵּצֵא מִן הַפָּרֹכֶת. וּמִתְפַּלֵּל שָׁם בַּהֵיכָל
אַחַר שֶׁיֵּצֵא תְּפִלָּה קְצָרָה, שֶׁלֹּא לְהַבְעִית אֶת הָעָם,
שֶׁמָּא יֹאמְרוּ מֵת בַּהֵיכָל. וְכָךְ הָיָה מִתְפַּלֵּל: יְהִי רָצוֹן

1 מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁאִם תִּהְיֶה שָׁנָה זוֹ שְׁחוּנָה
2 תִּהְיֶה גְּשׁוּמָה. וְלֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִבֵּית יְהוּדָה. וְלֹא
3 יִהְיוּ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְפַרְנָסָה. וְאַל תִּכְנַס
4 לְפָנֶיךָ תְּפִלַּת עוֹבְרֵי דְרָכִים.

2) מטילים גורל. 3) אחר חצות הלילה מוריד כהן קצת מן הדשן שעל המזבח ומניחו לא רחוק מן המזבח וזה נקרא תרומת הדשן. מדברי רבינו יוצא, שתרומת הדשן ביום הכיפורים כשרה בכהן הדיוט (=לא כהן גדול) ומה שכתב למעלה בפרק א הלכה ב "הכל עשוי בכהן גדול" זה בעבודת היום בלבד, אבל לא בתרומת הדשן הנעשית בלילה (רמב"ן במלחמות בתחילת מסכת יומא ראה בעל המאור שם). 4) של פשתן, משנה שם. "ולמה של בוץ? כדי שיכיר, שעבודת היום בבגדי בוץ" (גמרא שם לא:). 5) בזמן שהוא מקטיר את הקטורת בקודש הקדשים, שהרי הקטרה זו מקומה בין שחיטת הפר ובין הזיית דמו. 6) שורת מרצפות (בלטות). 7) בזמן שכהן גדול מקטיר הקטורת אסור לכל אדם להכנס להיכל. 8) בערב יום הכיפורים כותשים שנית את הקטורת הדקה העומדת להקטרה למחרת (כריתות ו:). 9) ראשי אצבעות היד נוגעות בכף היד. 10) בין האצבעות וכף היד מפסיקה כמות ניכרת של קטרת. 11) האצבעות מרוחקות קצת מכף היד, כאילו צפות, (רש"י שם מח.), בערוך פירש: מידה נכונה ומדוייקת. וכדבריו משמע במנחות ז. שאמרו "בביסה טפופה" ושם קשה לפרש כרש"י. 12) ואף על פי שהולכת דם בשמאל פוסלת מן התורה (שהרי רק בהולכת איברים לכבש אמר אביי בזבחים כד: ששמאל אינה פוסלת מן התורה), הולכת הקטורת בשמאל פסולה רק מדרבנן וביום הכיפורים לא גזרו, מפני חולשתו של כהן גדול (כסף משנה). 13) מקופלת קצת מן הצד והקיפולים מחוברים בקרסים, משנה שם נב: ותנא קמא אומר שהיו שתי פרוכות, וכן כתב רבינו בפרק ד מהלכות בית הבחירה הלכה ב. אולם שם המדובר בבית שני, אבל בבית ראשון הבדילה בין היכל לקודש הקדשים חומה שעובייה אמה, ונגד הפתח הייתה פרוכת אחת (שם נד.) ורבינו בבית ראשון מדבר, שהרי מסיים "עד שהוא מגיע לארון" ובבית שני לא היה ארון. 14) שנינו (שם נג:) "אבן הייתה שם (בקדש הקדשים) מימות נביאים ראשונים ושתייה הייתה נקראת". 15) פירוש, אינו מפזר את הקטורת, אלא צובר שכבה עבה (ברייתא שם יט:) היינו קרובה יותר לארון.

5 ב. בִּשְׁעַת הַקְּטָרַת הַקְּטֹרֶת[16] בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים כָּל הָעָם
6 פּוֹרְשִׁים מִן הַהֵיכָל בִּלְבַד, וְאֵינָן פּוֹרְשִׁים מִבֵּין
7 הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ[17]; שֶׁאֵין פּוֹרְשִׁים מִבֵּין הָאוּלָם
8 וְלַמִּזְבֵּחַ אֶלָּא בִּשְׁעַת הַקְּטָרָה בַּהֵיכָל בְּכָל יוֹם וּבִשְׁעַת
9 מַתַּן דָּמִים בַּהֵיכָל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּמִידִין.
10 וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל דַּם הַפָּר מִזֶּה שֶׁהוּא מְנַדְנְדוֹ, וְנִכְנָס
11 בּוֹ לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ שָׁם שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת
12 בֵּין בַּדֵּי הָאָרוֹן, וְיוֹצֵא וּמַנִּיחוֹ בַּהֵיכָל עַל כַּן[18] הַזָּהָב
13 שֶׁהָיָה שָׁם. וְאַחַר כָּךְ יוֹצֵא מִן הַהֵיכָל, וְשׁוֹחֵט אֶת
14 הַשָּׂעִיר וּמְקַבֵּל אֶת דָּמוֹ, וְנִכְנָס בּוֹ לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים,
15 וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ שָׁם שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת בֵּין בַּדֵּי הָאָרוֹן, וְיוֹצֵא
16 וּמַנִּיחוֹ עַל כַּן הַזָּהָב שֵׁנִי שֶׁבַּהֵיכָל. וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל
17 דַּם הַפָּר מֵעַל הַכַּן וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ עַל הַפָּרֹכֶת כְּנֶגֶד
18 הָאָרוֹן שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת. וּמַנִּיחַ דַּם הַפָּר, וְנוֹטֵל דַּם
19 הַשָּׂעִיר וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ עַל הַפָּרֹכֶת כְּנֶגֶד הָאָרוֹן שְׁמוֹנֶה
20 הַזָּיוֹת. וְאַחַר כָּךְ מְעָרֶה דַּם הַפָּר לְתוֹךְ דַּם הַשָּׂעִיר,
21 וּמַחֲזִיר הַכֹּל לַמִּזְרָק שֶׁהָיָה בּוֹ דַּם הַפָּר, כְּדֵי
22 שֶׁיִּתְעָרְבוּ יָפֶה יָפֶה. וְעוֹמֵד לִפְנִים מִמִּזְבַּח הַזָּהָב בֵּין
23 הַמִּזְבֵּחַ וְהַמְּנוֹרָה, וּמַתְחִיל לְהַזּוֹת[19] מִדַּם הַתַּעֲרֹבֶת
24 עַל קַרְנוֹת מִזְבַּח הַזָּהָב, וְהוּא מְסַבֵּב וְהוֹלֵךְ וּמַזֶּה עַל
25 הַקְּרָנוֹת מִבַּחוּץ. וּמַתְחִיל מִקֶּרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית,
26 לִצְפוֹנִית מַעֲרָבִית, לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, לְדְרוֹמִית
27 מִזְרָחִית. וְעַל כֻּלָּן הוּא נוֹתֵן מִלְּמַטָּן לְמַעְלָן[20], חוּץ
28 מִן הָאַחֲרוֹנָה שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו שֶׁהוּא נוֹתֵן מִלְּמַעְלָן
29 לְמַטָּן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְלַכְלְכוּ כֻּלָּיו[21]. וְחוֹתֶה הַגֶּחָלִים
30 וְהָאֵפֶר שֶׁבְּמִזְבַּח הַזָּהָב הֵילַךְ וְהֵילַךְ עַד שֶׁמְּגַלֶּה
31 זְהָבוֹ, וּמַזֶּה מִדַּם הַתַּעֲרֹבֶת עַל טָהֳרוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ שֶׁבַע
32 פְּעָמִים בְּצַד הַדָּרוֹם, בַּמָּקוֹם שֶׁשָּׁלְמוּ מַתְּנוֹת
33 קַרְנוֹתָיו. וְיוֹצֵא וְשׁוֹפֵךְ שְׁיָרֵי הַדָּם עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי
34 שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. וְאַחַר כָּךְ בָּא אֶצֶל שָׂעִיר
35 הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁוֹ וּמִתְוַדֶּה. וְכָךְ
36 הוּא אוֹמֵר: אָנָּא הַשֵּׁם, חָטְאוּ עָווּ וּפָשְׁעוּ לְפָנֶיךָ
37 עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. אָנָּא הַשֵּׁם, כַּפֶּר נָא לַחֲטָאִים
38 וְלָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים שֶׁחָטְאוּ וְשֶׁעָוּו וְשֶׁפָּשְׁעוּ לְפָנֶיךָ
39 עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ: כִּי
40 בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם וְגוֹמֵר. וְאַחַר כָּךְ מְשַׁלֵּחַ אֶת
41 הַשָּׂעִיר לַמִּדְבָּר. וּמוֹצִיא אֲמוּרֵי פַּר וְשָׂעִיר שֶׁהִכְנִיס
42 דָּמָן לִפְנִים וְנוֹתְנָן בַּכְּלִי, וּמְשַׁלֵּחַ הַשְּׂאָר לְבֵית הַדֶּשֶׁן
43 לִשְׂרֵפָה. וְיוֹצֵא לְעֶזְרַת הַנָּשִׁים וְקוֹרֵא שָׁם אַחַר
44 שֶׁיַּגִּיעַ הַשָּׂעִיר לַמִּדְבָּר. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ, וּפוֹשֵׁט
45 בִּגְדֵי לָבָן, וְטוֹבֵל, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו
46 וְרַגְלָיו. וְעוֹשֶׂה הַשָּׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ, שֶׁהוּא מִכְּלַל
47 קָרְבְּנוֹת מוּסַף הַיּוֹם, וּמַקְרִיב אֵילוֹ וְאֵיל הָעָם;
48 שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצָא וְעָשָׂה אֶת עֹלָתוֹ וְאֶת עֹלַת הָעָם.
49 וּמַקְטִיר הָאֵמוּרִין שֶׁל פַּר וְשָׂעִיר הַנִּשְׂרָפִין. וּמַקְרִיב
50 תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו,
51 וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן, וּמְקַדֵּשׁ.
52 וְנִכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים וּמוֹצִיא אֶת הַכַּף וְאֶת
53 הַמַּחְתָּה. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי לָבָן, וְטוֹבֵל,
54 וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ. וּמַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל בֵּין
55 הָעַרְבַּיִם, וּמֵיטִיב אֶת הַנֵּרוֹת שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, כְּשֶׁאָר
56 הַיָּמִים. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי
57 זָהָב וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי עַצְמוֹ, וְיוֹצֵא לְבֵיתוֹ. וְכָל הָעָם
58 מְלַוִּין אוֹתוֹ עַד בֵּיתוֹ. וְיוֹם טוֹב הָיָה עוֹשֶׂה עַל שֶׁיָּצָא
59 בְּשָׁלוֹם מִן הַקֹּדֶשׁ.

16) כתוב בתורה (ויקרא טז, יז): "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו", פירוש, שלא יהיה שם אדם בשעה שהכהן הגדול נמצא בקדשי הקדשים, והיכל בבית המקדש הוא כאוהל מועד שבמשכן. 17) בין האולם למזבח עשרים ושתיים אמות. והאולם עצמו, שהוא כעין פרוזדור להיכל, רחבו מן המזבח למערב אחת עשרה אמה. ומשמיענו רבינו שמה ששנינו במסכת כלים פרק א משנה ט "פורשים מבין האולם למזבח בשעת הקטרה" הכוונה בשעת הקטרת הקטורת בכל יום בהיכל, אבל בהקטרה בקודש הקדשים פורשים רק מן ההיכל בלבד, ולא מבין האולם למזבח. 18) בסיס. 19) רצונו לומר לתת הדם באצבע ולא הזאה ממש מרחוק. וכן יש לפרש "ומזה" לקמן. 20) מתחיל להזות למטה וממשיך ועולה למעלה. 21) מכיוון שהקרן היא לפניו ממש אינו יכול לצדד אצבעותיו כלפי מטה כמו בהזיות המרוחקות ואוחזן כלפי מעלה ואם ימשוך את ההזאה מלמעלה למטה במצב זה, יזוב הדם לשרוול כותנתו.

יום שלישי ט"ז אייר ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר אם הקדים מעשה לחבירו בבגד לבן בפנים, ודין הקדים דם השעיר לדם הפר.

1 **א. כָּל עֲבוֹדוֹת[2] שֶׁעוֹבֵד בִּבְגָדֵי לָבָן בִּפְנִים בַּהֵיכָל[3]**
2 **צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתָן עַל הַסֵּדֶר שֶׁבְּאַרְנוּ, וְאִם הִקְדִּים בָּהֶן[4]**
3 **מַעֲשֶׂה לַחֲבֵרוֹ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם.**

2) משנה יומא ס. וכפירושו של ר' יהודה בברייתא שם. 3) בברייתא שם נאמר: "בדברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים". ופירש רש"י, שהכוונה לקודש הקדשים, אבל בדברים הנעשים בהיכל אין שינוי סדר פוסל. אולם מדברי רבינו כאן יוצא שהוא מפרש "מבפנים" היינו היכל. ובלחם־משנה הקשה, הרי בזבחים מ. אמרו שלר' יהודה סדר הזאות אינו מעכב, והרי אין הזאות בעזרה? (וביומא מ. אמרו, שלר' יהודה אם הקדים דם הפר במזבח לדם השעיר בהיכל – כשר). ולא מצא יישוב לקושיא זו, ואומר שטעות סופר בדברי רבינו, וצ"ל "לפנים מן ההיכל", כלומר, בקודש הקדשים. 4) אבל עבודות שמחוץ להיכל, או לקודש הקדשים, כגון הגרלה, וידוי ושפיכת שירי הדם, אע"פ שהם נעשים בבגדי לבן (בארבעה בגדים) אין הסדר מעכב.

4 **ב. קְטֹרֶת שֶׁחֲפָנָהּ[5] קֹדֶם שְׁחִיטַת הַפָּר - לֹא עָשָׂה**
5 **כְּלוּם. אַף עַל פִּי שֶׁהַחֲפִינָה בְּעֲזָרָה, צֹרֶךְ פְּנִים**
6 **בַּעֲבוֹדַת פְּנִים[6] הִיא. וְכֵן שָׂעִיר שֶׁשְּׁחָטוֹ[7] קֹדֶם מַתַּן**
7 **דָּמוֹ שֶׁל פַּר - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[8]. אַף עַל פִּי**
8 **שֶׁהַשְּׁחִיטָה בְּעֲזָרָה, הֲרֵי דָּמוֹ נִכְנָס לִפְנִים[9].**

5) מימרא של רב חנינא שם. 6) נימוק זה אמרו שם לפי דעת ר' יהודה, שרבינו פוסק כמותו. מכאן שדעת רבינו שהתורה הקפידה לא רק שלא יאחר עבודות פנים אלא גם שלא יקדימן, שאם לא כן היה עליו לנמק שהשחיטה היא צורך פנים. אבל בתוספות ישנים שם ס. ד"ה אבל, כתבו, שאם הקדימן – כשר. ולפי שיטתם, הפסול כאן הוא מפני שהשחיטה היא צורך פנים. 7) מימרא של עולא, שם סא. 8) כלומר, יזה דם הפר וישחוט שעיר אחר. 9) כלומר, ולפיכך השחיטה היא צורך פנים. בגמרא שם לא נמצא נימוק זה ואין אנו צריכים לו כאן, שהרי אפילו אם השחיטה דינה כעבודת חוץ לא עשה כלום, מפני שאיחר מתן דם הפר בקודש הקדשים, כמו שאמרו ביומא, שאם הקדים מתנות דם הפר שבהיכל למתנות דם השעיר בקודש הקדשים – פסול, ואע"פ שמתנות הפר הם דברים הנעשים מחוץ (ראה למעלה הערה ב גירסת הלחם־משנה, וראה תוספות ישנים שם מ. ד"ה נהי).

9 **ג. אֵיל וְשָׂעִיר הַמּוּסָפִין שֶׁעָשָׂה אוֹתָן קֹדֶם עֲבוֹדַת**
10 **הַיּוֹם[10] - אֵינָן כְּלוּם[11].**

10) פירוש, לפני הזאת דם הפר והשעיר, וזמנם אחר ההזאה ולפני הקטרת אימוריהם (ראה למעלה סוף פ"ד). 11) יעשה עבודות היום, וישחוט איל ושעיר מוסף אחרים. ואע"פ שהם דברים הנעשים בחוץ, נפסלו מפני שהזאת דם הפר והשעיר דברים הנעשים בפנים הם (ראה ההערה הקודמת). לפלא, שרבינו השמיט כאן את אילו של כהן גדול, והרי בסוף פ"ד פסק שזמנו אחר עבודות היום. וצ"ע.

11 **ד. הִקְדִּים דַּם הַשָּׂעִיר[12] לְדַם הַפָּר בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים**
12 **קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר[13] עֲבוֹדָתוֹ - יַזֶּה מִדַּם הַפָּר כְּמִצְוָתוֹ[14],**
13 **וְאַחַר כָּךְ יָבִיא שָׂעִיר אַחֵר וְיִשְׁחַט אוֹתוֹ וְיַזֶּה מִדָּמוֹ**
14 **בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים כְּמִצְוָתוֹ, וְיִפְסֹל הָרִאשׁוֹן. הִקְדִּים דַּם**
15 **הַשָּׂעִיר לְדַם הַפָּר בַּמַּתָּנוֹת שֶׁבַּהֵיכָל עַל הַפָּרֹכֶת -**
16 **יַחֲזֹר וְיַזֶּה מִדַּם הַשָּׂעִיר כַּעַם שְׁנִיָּה לְאַחַר דַּם הַפָּר[15].**

12) משנה שם ס. 13) כלומר, אע"פ שהתחיל להזות דם הפר אלא שלא גמר את כל ההזאות, והפסיק והזה דם השעיר – פסול. 14) תיבה זו הוסיף רבינו מדעתו, ואינה במשנה. והתכוון לומר שאינו מתחיל ממקום שפסק אלא נותן כל ההזאות כאילו לא נתן כלום. פסק כסתם משנה, ולא כר' אלעזר ור' שמעון בברייתא שם סא. וסובר שדין הקדים כדין נשפך (ראה לקמן בהלכה הסמוכה). 15) ואע"פ ששינוי הסדר אינו פוסל בהיכל (ראה למעלה הערה ב), צריך להזות לכתחילה, ורק בדיעבד אם לא חזר והזה – כשר (לחם־משנה בהלכה א). ולמה אינו כך בדין הקודם? מפני ששם הקדים שחיטת השעיר לפני מתן דם הפר בקודש הקדשים, וזה אי אפשר לתקן, ולפיכך נפסל השעיר הראשון ומביאים אחר במקומו.

17 **ה. נִשְׁפַּךְ הַדָּם[16] עַד שֶׁלֹּא גָּמַר מַתָּנוֹת שֶׁבְּקֹדֶשׁ**
18 **הַקֳּדָשִׁים - יָבִיא דָם אַחֵר[17] וַיַּחֲזֹר וְיַזֶּה בַּתְּחִלָּה**
19 **בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים.**

16) משנה שם ס. 17) פירוש, ישחוט בהמה אחרת.

20 **ו. גָּמַר[18] מַתָּנוֹת שֶׁבְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים וְהִתְחִיל בַּמַּתָּנוֹת**
21 **שֶׁבַּהֵיכָל וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם עַד שֶׁלֹּא גָּמַר - יָבִיא דָם אַחֵר**
22 **וַיַּתְחִיל מִתְּחִלַּת הַזָּיוֹת שֶׁבַּהֵיכָל[19].**

18) שם. 19) אבל אינו צריך לחזור ולהזות בקודש הקדשים, מפני שהן כפרה בפני עצמה ונעשתה כמצוותה (ראה בהלכה הסמוכה).

ז. גָּמַר[20] מַתָּנוֹת שֶׁבַּהֵיכָל וְהִתְחִיל לִתֵּן עַל מִזְבַּח הַזָּהָב וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם עַד שֶׁלֹּא גָּמַר - יָבִיא דָּם אַחֵר וּמַתְחִיל מִתְּחִלַּת מַתָּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ. שֶׁכֻּלָּן כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמָן הֵן[21].

20) שם. 21) ולפיכך אין אחד מעכב את השני.

ח. גָּמַר מַתָּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאַחַר כָּךְ נִשְׁפַּךְ הַדָּם - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא דָּם אַחֵר; שֶׁשְּׁפִיכַת הַשְּׂעִירִים עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת[22]. וְאִם דַּם הַפָּר הוּא שֶׁנִּשְׁפַּךְ קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר כָּל הַמַּתָּנוֹת[23] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא פַּר אַחֵר, וְיַחְפֹּץ קְטֹרֶת פַּעַם שְׁנִיָּה קֹדֶם[24] שְׁחִיטַת הַפָּר, וְיַקְטִיר הַקְּטֹרֶת, וְאַחַר כָּךְ יָבִיא דָּמוֹ וְיַזֶּה מִמֶּנּוּ[25].

22) שם סא. ברייתא ומשנה זבחים מז. 23) אפילו אם נתן כבר המתנות בקודש הקדשים ועל הפרוכת, ולא נתן כל המתנות על מזבח הזהב. 24) הכסף־משנה מגיה "אחר", שהרי למעלה בהלכה ב כתב: קטורת שחפנה קודם שחיטת הפר לא עשה כלום. 25) לפי הסדר של הפר הראשון, שהקטורת קודמת להזאות. ובהלכות ה, ו, ז המדובר בדם השעיר.

ט. וְאֵין[26] מְטַמֵּא בְּגָדִים[27] וְאֵין נִשְׂרָף בְּבֵית הַדֶּשֶׁן[28] אֶלָּא הַפָּר הַזֶּה הָאַחֲרוֹן שֶׁבּוֹ נִגְמְרָה הַכַּפָּרָה.

26) שם סא: מחלוקת ר' שמעון ורבנן, ופסק כרבנן. 27) כתוב בתורה: "והשורף אותם יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים" (ויקרא טז, כח). 28) ראה למעלה פ, ג ה"ז הערה מח. והפר שדמו נשפך נשרף בעזרה (ראה פ"ז מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד).

י. נִתְעָרֵב לוֹ[29] דַּם הַפָּר בְּדַם הַשָּׂעִיר קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר הַהַזָּיוֹת - נוֹתֵן אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה לְשֵׁם פַּר[30], וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה לְשֵׁם שָׂעִיר. נִתְעָרְבוּ בְּמַתָּנָה אַחֲרוֹנָה[31] - נוֹתֵן אַחַת לְמַטָּה[32] לְשֵׁם פַּר, וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה לְשֵׁם שָׂעִיר.

29) מימרא של ר' ירמיה, שם נז. 30) המדובר כשנתערבו אחר שנתן דם הפר בקודש הקדשים. ומה שאמר אחת למעלה ושבע למטה, הכוונה להזאות שעל הפרוכת. אבל כשנתערבו לפני כן, הרי שחט את השעיר לפני מתן דם הפר בקודש הקדשים ופסול (ראה למעלה הלכה ב), ולפיכך דייק רבינו, וכתב: "קודם שיגמור ההזאות" (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס). ורש"י שם פירש: קודם שנתן בפנים כלום. ובתוספות שם תמהו על פירושו זה. 31) פירוש, שנתן על הפרוכת מדם הפר, אחת למעלה ושש למטה (רש"י גורס "במתנות האחרונות", ופירש שנתן מדם הפר אחת למעלה ונתערבו הדמים). 32) כך היא גירסתו בגמרא שם נז: (ורש"י גורס: שבע למטה).

יא. נִתְחַלְּפוּ[33] הַכּוֹסוֹת וְלֹא יָדַע אֵי זֶה הוּא כּוֹס דַּם הַפָּר וְאֵי זֶה הוּא כּוֹס דַּם הַשָּׂעִיר - נוֹתֵן מֵאֶחָד מֵהֶן אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, וְנוֹתֵן מִן הַשֵּׁנִי אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, (וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן מִן הָרִאשׁוֹן[34] אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה). נִמְצָא מִכָּל מָקוֹם שֶׁנָּתַן מִדַּם הַפָּר וְאַחֲרָיו מִדַּם הַשָּׂעִיר.

33) שם. 34) שמא הכוס הראשונה היא מדם השעיר, והזה אותו לפני דם הפר, ולכן חוזר ומזה ממנו עוד פעם אחר הזאת דם הפר, ראה למעלה ה"ד (למחוק את הסוגריים הסובבים בבא זו בטעות. לעיני בעל כסף־משנה היתה גירסא עם תוספת מוטעית: "וחוזר ונותן מן השני, אחת למעלה ושבע למטה". ועל תוספת זו אמר: וצריך למוחקה, אבל הבבא "וחוזר ונותן מן הראשון" נשארת. ומי שרשם את הסוגריים, טעה בדברי הכסף־משנה).

יב. קִבֵּל דַּם הַפָּר בִּשְׁתֵּי כּוֹסוֹת, וְקִבֵּל דַּם הַשָּׂעִיר בִּשְׁתֵּי כּוֹסוֹת, וְנִתְעָרְבוּ[35] מִקְצָת הַכּוֹסוֹת[36] וְלֹא נוֹדַע כּוֹס דַּם הַפָּר מִכּוֹס דַּם הַשָּׂעִיר - הֲרֵי זֶה מַזֶּה כָּל הַהַזָּיוֹת כְּמִצְוָתָן מִן הַכּוֹסוֹת שֶׁלֹּא נִתְעָרְבוּ, וְשׁוֹפֵךְ שְׁיָרֵי אֵלּוּ שֶׁהִזָּה מֵהֶן עַל הַיְסוֹד כַּמִּצְוָה, וְאוֹתָן הַכּוֹסוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ יִשָּׁפְכוּ לָאַמָּה[37].

35) שם. 36) כלומר, שתי כוסות הוא מכיר איזו דם הפר ואיזו דם השעיר, ושתים האחרות נתחלפו לו, ואינו יודע איזוהי דם הפר ואיזוהי דם השעיר (ורש"י פירש שהדמים מעצמם נתערבו, ולשון הגמרא מוכיחה כפירושו, שאמרו: "מקצת דמים" נתערבו, ולא אמרו "מקצת כוסות". וכנראה גירסא אחרת היתה לפני רבינו). 37) כעין מרזב היה באמצע רצפת העזרה, שלתוכה שופכים את הדמים שנפסלו, והם יוצאים לחוץ דרך חור שבכותל העזרה. כרב פפא, שהכוסות שנתערבו אין עליהם דין שיריים הנשפכים על היסוד, מפני שאינן ראויות למזבח.

יג. פַּר[38] יוֹם הַכִּפּוּרִים, אַף עַל פִּי שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל קוֹנֶה מִשֶּׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ - הַמָּקוֹם הִפְקִיר מָמוֹנוֹ בּוֹ לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים; שֶׁאִלּוּ לֹא הָיָה לָהֶן בּוֹ שֶׁתָּפוּת - לֹא הָיוּ מִתְכַּפְּרִין בּוֹ. לְפִיכָךְ, אִם מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל קֹדֶם שֶׁיִּשָּׁחֵט הַפָּר - הַכֹּהֵן שֶׁעוֹמֵד תַּחְתָּיו אֵינוֹ מֵבִיא פַּר אַחֵר, אֶלָּא שׁוֹחֵט אֶת שֶׁל רִאשׁוֹן. וְאֵינוֹ חַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ שֶׁתָּמוּת[39], שֶׁאֵין חַטַּאת הָרַבִּים מֵתָה. שָׁחַט אֶת הַפָּר וּמֵת קֹדֶם שֶׁיְּכַפֵּר בְּדָמוֹ - הַכֹּהֵן הָאַחֵר נִכְנָס בְּדַם זֶה וּמְכַפֵּר בּוֹ[40].

38) שם נא: 39) ראה פרק ד מהלכות פסולי המוקדשים הלכה א. 40) שם מט: נחלקו ר' חנינא וריש לקיש בדין זה, ופסק רבינו כריש לקיש, מפני שרב אשי (שם נ.) סובר כמותו.

יד. שְׁנֵי שְׂעִירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים[41] מִצְוָתָן שֶׁיִּהְיוּ שָׁוִין בְּמַרְאֶה[42] וּבְקוֹמָה[43] וּבְדָמִים[44], וּלְקִיחָתָן כְּאַחַת. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן שָׁוִין - כְּשֵׁרִין[45]. לָקַח אֶחָד מֵהֶן הַיּוֹם וְאֶחָד לְמָחָר - כְּשֵׁרִים.

41) משנה שם סב. 42) שלא יהיה אחד שחור והשני לבן. 43) שלא יהיה אחד גבוה מהשני. 44) שיהיה מחירם שוה. בגמרא שם: דרשו דין זה מהכתוב. 45) שם.

טו. מֵת אֶחָד מֵהֶן[46]: אִם עַד שֶׁלֹּא הִגְרִיל מֵת - יִקַּח זוּג לַשֵּׁנִי; וְאִם מִשֶּׁהִגְרִיל מֵת - יָבִיא שְׁנַיִם וְיַגְרִיל עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה[47]. וְרוֹאֶה אֵי זֶהוּ שֶׁמֵּת: אִם הָיָה שֶׁל שֵׁם - אוֹמֵר: זֶה שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַשֵּׁם יִתְקַיֵּם תַּחְתָּיו; וְאִם הָיָה הַמֵּת שֶׁל עַזָּאזֵל - יֹאמַר: זֶה שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַעַזָּאזֵל - יִתְקַיֵּם תַּחְתָּיו. וְהַשֵּׁנִי מִן הַשְּׁנַיִם שֶׁהִגְרִיל עֲלֵיהֶן בְּסוֹף[48] - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיִמָּכֵר וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה[49]; שֶׁאֵין חַטַּאת הַצִּבּוּר מֵתָה.

46) משנה שם. 47) כמו בהגרלה ראשונה. 48) במשנה כתוב: "והשני ירעה", ורבינו הוסיף: "מן השנים שהגריל עליהם בסוף". בגמרא שם, נחלקו רב ור' יוחנן בדבר איזה מהם קרב ואיזה רועה. רב אומר: השני שבזוג ראשון יקרב, והשני שבזוג שני ירעה. ור' יוחנן אומר להיפך, ופסק רבינו כרב בניגוד למקובל, רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן (ביצה ד.). וכן פסק בפ"ג מהלכות פסולי המוקדשים הלכה כג, ראה הערה שם (ראה לחם־משנה). 49) ראה שם פרק ד הלכה א, והערה שם.

טז. פַּר וְשָׂעִיר[50] שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן וְקָרְבוּ, וְנִמְצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים - יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ, וְיִמָּכְרוּ וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה. וְכֵן אִם נִמְצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים קֹדֶם שֶׁיִּקְרְבוּ אֵלּוּ - יִקְרְבוּ הָרִאשׁוֹנִים[51], וְיִרְעוּ הַשְּׁנַיִם עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה. שֶׁאֵין חַטַּאת הַצִּבּוּר מֵתָה.

50) ברייתא שם נ: כר' אליעזר ור' שמעון, נגד דעת ר' יהודה האומר: ימותו. 51) כרב, ראה הלכה טו, והערה מז.

יז. הַמּוּם פּוֹסֵל[52] בַּשָּׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, אֲפִלּוּ מוּם עוֹבֵר[53]. וְכֵן אִם נַעֲשָׂה מְחֻסַּר זְמַן[54] - נִפְסָל[55]. כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁחֲטָה אִמּוֹ לְחוֹלֶה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. שֶׁדְּחִיָּתוֹ לַעֲזָאזֵל הִיא שְׁחִיטָתוֹ[56].

52) שם סג: 53) שיתרפא אחר זמן. 54) עכשיו אינו ראוי, וכשיעבור זמן מסויים יהיה ראוי. 55) שם. 56) והתורה אמרה (ויקרא כא, כח): "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", ולפיכך הוא מחוסר זמן, דברי רבא שם סד. [והמדובר כשנשחטה אמו אחרי ההגרלה, כי אם נשחטה לפני כן אין אנו צריכים לריבוי מיוחד לשעיר המשתלח מהכתוב קרבן לה', שהרי הוא פסול מפני ששני השעירים צריכים להיות ראויים לה', היינו לקרבן חטאת, ראה שם בגמרא סג:].

יח. הָיָה טְרֵפָה - פָּסוּל; שֶׁנֶּאֱמַר: יָעֲמָד חַי[57].

57) וטריפה אינה חיה. דין זה מקורו בחולין יא: , ושם נימקו: מפני שאין הגורל קובע לעזאזל אלא את הראוי לה', וטריפה פסולה לקרבן. ורבינו הוסיף נימוקו, מפני שהטעם שאמרו בגמרא, כוחו יפה בנטרף לפני ההגרלה בלבד, ומן הכתוב אנו לומדים שאפילו אם נטרף אחרי ההגרלה – נפסל. (משנה־למלך). מפרשי הרמב"ם לא מצאו מקור לדרשה זו, ונראה שמדעת עצמו למד זאת מהכתוב המובא.

יט. חָלָה[58] הַשָּׂעִיר וְאֵין יָכוֹל לְהַלֵּךְ - מַרְכִּיבוֹ עַל כְּתֵפוֹ, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת.

58) שם סו:

כ. חָלָה הַמְשַׁלֵּחַ[59] - הֲרֵי זֶה מְשַׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר[60].

59) שם. 60) אע"פ שלא הוזמן לכך מאתמול. ראה פ"ג הלכה ז.

כא. נִטְמָא[61] הַמְשַׁלֵּחַ - הֲרֵי זֶה נִכְנָס לַמִּקְדָּשׁ[62] וְנוֹטְלוֹ וְיוֹצֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיַד אִישׁ עִתִּי הַמִּדְבָּרָה - בְּיַד זֶה שֶׁהוּכַן, אֲפִלּוּ נִטְמָא.

61) שם. 62) ואע"פ שטמא הנכנס למקדש חייב כרת, אין שולחים את השעיר בידי אחר טהור. שם דרשו דין זה מהכתוב.

כב. דְּחָפוּ וְנָפַל הַשָּׂעִיר וְלֹא מֵת - יֵרֵד אַחֲרָיו וִימִיתֶנּוּ[63] בְּכָל דָּבָר שֶׁמִּמִּיתוֹ. וְאֵיבְרֵי שָׂעִיר זֶה מֻתָּרִין בַּהֲנָיָה[64].

63) שם. 64) שם סז. מחלוקת בין רב ושמואל, ורבא מכריע (שם סז:) שמותרים "שלא אמרה תורה שלח לתקלה", פירוש שאם תאמר שהם אסורים בהנאה, אפשר שייכשלו בהם בני אדם שימצאום ולא ידעו שאיברי שעיר המשתלח הם וייהנו מהם.

כג. נִפְחֲתָה תִּקְרָה שֶׁל הֵיכָל - לֹא הָיָה מַזֶּה; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּאֹהֶל מוֹעֵד[65].

65) ואין אוהל בלי הכיסוי שלמעלה. זבחים מ.

כד. מִזְבֵּחַ[66] שֶׁלֹּא נִתְחַנֵּךְ בַּקְּטֹרֶת - לֹא יַזֶּה עָלָיו; שֶׁנֶּאֱמַר: מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסַּמִּים.

66) משנה מנחות מט. שאין מחנכים את המזבח אלא בקטורת הסמים. ובגמרא נ. משמע שגרסו במשנה "של בין הרבים", ובברייתא שם נאמר: בקטורת של שחר. ורבינו כאן סתם והסתמך על מה שכתב למעלה בפ"ג מה' תמידין ומוספין ה"א "בקטורת של בין הערבים", כהכרעתו של אביי.

כה. חָסַר[67] מִן הַקְּטֹרֶת אֶחָד מִסַּמָּנֶיהָ[68] אוֹ מַעֲלֶה עָשָׁן[69] - חַיָּב מִיתָה עָלֶיהָ; שֶׁנֶּאֱמַר[70]: וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת. וְכֵן חַיָּב מִיתָה עַל בִּיאָתוֹ בְּלֹא מִצְוָה[71]. לְפִיכָךְ, אִם שָׁגַג בְּבִיאָה[72] וְהֵזִיד בִּקְטֹרֶת[73], אוֹ שֶׁנִּכְנַס בִּקְטֹרֶת שְׁלֵמָה עִם הַחֲסֵרָה[74] - חַיָּב מִיתָה.

67) בברייתא שם נג. 68) אחד עשר מיני סממנים היו

בקטורת (פ"ב מהלכות כלי המקדש ה"ב). בגמרא כריתות ו: אמר רב הונא שדבר זה הלכה למשה מסיני, והסמיכו את ההלכה על הכתוב (שמות ל): קח לך סמים. 69) מין צמח שמעלה עשן רב כשמבעירים אותו, ואינו במנין אחד עשר הסממנים. שם למדו מן הכתובים שמוסיפים גם מעלה עשן, שאינו ממיני צמחי בושם. 70) נימוק למעלה עשן. בגמרא שם מובא גם הפסוק וכסה ענן הקטורת, ואמר רב אשי: חד למצוה וחד לעכב. ויש לתמוה למה הביא רבינו רק את הכתוב הראשון בלבד. 71) שהרי לא קיים מצוות הקטרה. 72) שלא ידע שאסור להכנס לקודש הקדשים בלי מצוה. 73) ידע שאסור להקטיר קטורת חסרה. 74) וא"כ ביאתו היתה עם מצוה, אבל עבר והקטיר קטורת חסירה.

1 **כו. הִקְטִיר מִן הַקְּטֹרֶת שֶׁל קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים כְּזַיִת**
2 **בַּהֵיכָל - חַיָּב מִיתָה[75].**

75) בזבחים קט: משמע שלדעת חכמים החולקים על ר' אליעזר במשנה שם, חייב על הקטרת כזית, ואע"פ ששיעור הקטרה בקודש הקדשים הוא מלא חפניו. והטעם מפני שבהיכל כזית הקטרה היא.

3 **כז. חֲפִינַת הַקְּטֹרֶת[76] - עֲבוֹדָה, וְהַמַּחֲשָׁבָה[77] פּוֹסֶלֶת**
4 **בָּהּ. וְכֵן חֲתִיַּת הַגֶּחָלִים[78] לַקְּטֹרֶת נִפְסֶלֶת בְּמַחֲשָׁבָה,**
5 **שֶׁמַּכְשִׁירֵי קָרְבָּן כְּקָרְבָּן.**

76) בעיא שנפשטה ביומא מח. 77) בהלכות פסולי המוקדשים פי"ג ה"א מבואר מה הן המחשבות הפוסלות. 78) בעיא שנשארה בתיקו. שם מח: ופסק לחומרא. ופלא הדבר, למה לא כתב שזה ספק, כמו שכתב בדינים שבהלכה כח (כסף־משנה).

6 **כח. חָפַן בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו, אוֹ מִן הַצְּדָדִין, אוֹ**
7 **מִמַּטָּה לְמַעְלָה[79], אוֹ שֶׁחָפַן בְּיָדוֹ זוֹ וּבְיָדוֹ זוֹ וְקֵרֵב**
8 **זוֹ לָזוֹ[80], אוֹ שֶׁנִּתְפַּזְּרָה קְטֹרֶת מִיָּדוֹ עַל הָאָרֶץ**
9 **וַאֲסָפָהּ[81], אוֹ שֶׁחָפַן חֲבֵרוֹ וְנָתַן לְחָפְנָיו[82], אוֹ שֶׁחָפַן**
10 **וָמֵת וְנִכְנַס שֵׁנִי בְּמַה שֶׁחָפַן רִאשׁוֹן[83] - כָּל אֵלּוּ סָפֵק,**
11 **וְלֹא יַקְטִיר, וְאִם הִקְטִיר - הֵרָצָה.**

79) החפינה הנכונה היא כשגב יד הכהן על הקטורת, ומוליכה בלחיצה כשאצבעותיו פשוקות, והקטורת נכנסת לכף ידו. ואם תחב אצבעותיו לתוך הקטורת והעלה לכף ידו – פסולה. 80) שלשה דינים אלה הן בעיות שלא נפשטו (שם מז:). 81) בעיא שלא נפשטה – שם מח. 82) שם מט. 83) שם. בגמרא אמרו שהבעיא היא רק לדעת הסוברים שהכהן הגדול אינו חופן שנית את הקטורת בקודש הקדשים, ומכיון שרבינו פסק (למעלה פ"ד ה"א) שחוזר וחופן אין שם בעיא כלל, אלא מחלוקת רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע. ורבינו לא הכריע כאן הלכה כמי, ולכן אמר שהוא ספק. ראה לחם־משנה.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

יום רביעי י"ז אייר ה'תשע"ו

הִלְכוֹת מְעִילָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת: אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לְשַׁלֵּם הַמּוֹעֵל אֲשֶׁר חָטָא בְּתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ וְקָרְבָּן. וְזֶהוּ דִּין הַמּוֹעֵל. ב) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בְּקָדְשִׁים. ג) שֶׁלֹּא לִגְזֹז קָדָשִׁים. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שאסור ליהנות מקדשי השם והנהנה מהם מעל, ואם מעל במזיד או בשוגג.

12 **א. אָסוּר לְהֶדְיוֹט[2] לֵהָנוֹת מִקָּדְשֵׁי הַשֵּׁם[3], בֵּין**
13 **מִדְּבָרִים הַקְּרֵבִין עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ בֵּין מִקָּדְשֵׁי בֶּדֶק**
14 **הַבַּיִת[4]. וְכָל הַנֶּהֱנֶה בְּשֶׁוֶה פְּרוּטָה[5] מִקָּדְשֵׁי הַשֵּׁם -**
15 **מָעַל[6].**

2) המונח "הדיוט" כולל כאן כל אדם מישראל. כי לגבי ה' כולם הדיוטות. 3) זה מבואר בתורה (ויקרא ה, יד־טז). 4) משנה, מעילה טו, א. דברים שהם רכוש הקדש ועומדים להשתמש בהם לצרכי תיקונים או שיפורים בבנין המקדש וכדומה, נקראים קדשי בדק הבית. 5) משנה, שם יח, א. הפרוטה היא המטבע הקטנה ביותר בזמן חכמי התלמוד, ופחות משווה פרוטה נידון כחסר ערך. לקמן פ"ז ה"ח וה"ט, כותב רבינו, שפטור רק מקרבן ומהוספת חומש, אבל עבר על איסור תורה ומחויב להחזיר את הקרן. 6) מלשון הכתוב (שם, יד): "ומעלה בו מעל".

16 **ב. דְּבָרִים שֶׁהֻתְּרוּ בַּאֲכִילָה[7] מִן הַקָּרְבָּנוֹת, כְּגוֹן בְּשַׂר**
17 **חַטָּאת וְאָשָׁם אַחַר זְרִיקַת דָּמָן אוֹ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אַחַר**
18 **זְרִיקַת דַּם שְׁנֵי הַכְּבָשִׂים - אֵין בָּהֶן מְעִילָה[8]. אֲפִלּוּ**
19 **אָכַל הַזָּר מֵאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, הוֹאִיל וְהֵן מֻתָּרִין**
20 **לְמִקְצָת בְּנֵי אָדָם לֵהָנוֹת בָּהֶן - כָּל הַנֶּהֱנֶה מֵהֶן לֹא**
21 **מָעַל. וַאֲפִלּוּ נִפְסְלוּ וְנֶאֱסְרוּ בַּאֲכִילָה[9], הוֹאִיל וְהָיְתָה**
22 **לָהֶן שְׁעַת הֶתֵּר - אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מְעִילָה.**

7) משנה, מעילה ב, א. 8) כולם נאכלים לכהנים, ולפיכך אינם נקראים קדשי ה'. והתורה אמרה (שם): וחטאה בשגגה מקדשי ה'. 9) במשנה, שם: "כלל אמר רבי יהושע, כל שהיה לה שעת היתר לכהנים - אין מועלים בה, וכל שלא היה לה שעת היתר לכהנים - מועלים בה. איזו היא שהיה לה שעת היתר לכהנים? שלנה ושנטמאה ושיצאה". מובן, שמדובר כשנפסלו אחר זריקת הדם והותרו באכילה.

23 **ג. כָּל הַמּוֹעֵל בְּזָדוֹן - לוֹקֶה[10], וּמְשַׁלֵּם[11] מַה שֶּׁפָּגַם[12]**
24 **מִן הַקֹּדֶשׁ בְּרִאשׁוֹ[13]. וְאַזְהָרָה[14] שֶׁל מְעִילָה מִזֶּה**
25 **שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ**
26 **וְגוֹמֶר וּנְדָרֶיךָ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה**
27 **לְאוֹכֵל מִבְּשַׂר עוֹלָה[15], הוֹאִיל וְכֻלּוֹ לַשֵּׁם[16]. וְהוּא**

1 הַדִּין לִשְׁאָר כָּל קֹדֶשׁ[17] שֶׁהוּא לְהַשֵּׁם לְבַדּוֹ, בֵּין
2 מִקָּדְשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ בֵּין מִקָּדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת, אִם נֶהֱנָה
3 בָּהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה - לוֹקֶה. מָעַל בִּשְׁגָגָה[18] - מְשַׁלֵּם
4 מַה שֶּׁנֶּהֱנָה וְתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ[19], וּמֵבִיא אַיִל בִּשְׁנֵי
5 סְלָעִים[20] וּמַקְרִיבוֹ אָשָׁם וּמִתְכַּפֵּר לוֹ. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא
6 אָשַׁם מְעִילוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר: וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי ה'
7 וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ וְגוֹמֵר. וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן הַקֹּדֶשׁ
8 יְשַׁלֵּם וְאֶת חֲמִישִׁתוֹ וְגוֹמֵר. וְשִׁלּוּם הַקֶּרֶן בְּתוֹסֶפֶת
9 חֹמֶשׁ עִם הֲבָאַת הַקָּרְבָּן - מִצְוַת עֲשֵׂה.

10) ואינו חייב מיתה בידי שמים. פסק כחכמים בברייתא, פסחים לג, א. 11) לכאורה משמע שנוסף על המלקות, על המועל גם לשלם. אבל אי אפשר לפרש כך, שהרי רבינו פסק בפ"א מהל' נערה בתולה הי"א, וכן בפ"ד מהל חובל ומזיק ה"ט שאין אדם לוקה ומשלם. ובספר 'הר המוריה' מפרש: לוקה או משלם. פירוש, במזיד והתרו בו למלקות – לוקה אבל אינו משלם, כרבי יוחנן בכתובות לב, ב - נגד דעת עולא, הסובר לוקה ומשלם. וכשלא התרו בו משלם ואינו לוקה, כרבי יוחנן שם לד, ב - בניגוד לדעת ריש לקיש. 12) מה שהפסיד להקדש, אבל אם נהנה והקדש לא הפסיד – פטור מלשלם. 13) פירוש, הקרן בלבד בלי כל תוספת. לשון המקרא שם (ה, כד): ושלם אותו בראשו, אבל בשוגג מוסיף חומש. 14) כלל בידינו, שאין עונשים אלא על דבר שהתורה הזהירה שלא לעשותו, ובפרשתנו המובאת למעלה אין כל אזהרה. 15) מכות ז, א. ואפילו לאחר זריקת הדם. 16) מקטירים אותה על המזבח. 17) לומדים מעולה (כסף־משנה). אמנם במסכת תמורה לב, ב - לומד רבי דין מעילה בחטאת ואשם, מהכתוב (ויקרא ג, טז): "כל חלב לה'", אבל שם המדובר בשוגג לחייבו קרן וחומש ואשם, אבל לא מלקות במזיד. 18) דינו מפורש במקרא (שם ה, יד־טז). 19) ראה לקמן ה"ה. 20) בתורה (שם) כתוב: "והביא את אשמו לה' איל וגו' בערכך כסף שקלים". וב'תורת כהנים' פרשת ויקרא פ"כ, דרשו: יכול (כלומר, יכול מי שהוא לפרש) דינרים? תלמוד־לומר "שקלים": יכול שקלי נחושת? תלמוד־לומר כסף" (גירסת הגר"א). וכן במשנה כריתות כב, א - יביא אשם בשני סלעים. סתם סלע האמור בתלמוד הוא שקל הכתוב בתורה, וערכו ארבעה דינרי כסף רומאיים.

10 ד. תַּשְׁלוּם הַקֶּרֶן[21] וַהֲבָאַת הָאָשָׁם[22] מְעַכְּבִין הַכַּפָּרָה,
11 וְאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּאֵיל הָאָשָׁם - אַיִל
12 וְאָשָׁם[23] מְעַכְּבִין, וְאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב.

21) בריתא, בבא־קמא קיא, א. 22) הקרבן. 23) בגמרא שם למדו מהמקרא, שאשם הנאמר כאן פירושו – הקרן.

13 ה. הֵבִיא מְעִילָתוֹ[24] עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ[25] - לֹא
14 יָצָא[26]. נִסְתַּפֵּק לוֹ[27] אִם מָעַל אוֹ לֹא מָעַל - פָּטוּר מִן
15 הַתַּשְׁלוּמִין וּמִן הַקָּרְבָּן[28]. וְהַחֹמֶשׁ חָרֵי הוּא כִּתְחִלַּת
16 הַהֶקְדֵּשׁ, וְאִם נֶהֱנָה בּוֹ - מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל הַחֹמֶשׁ[29].
17 וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[30] כַּמָּה פְּעָמִים, שֶׁהַחֹמֶשׁ אֶחָד
18 מֵאַרְבָּעָה[31] מִן הַקֶּרֶן, עַד שֶׁיִּהְיֶה הוּא וְחֲמִשּׁוֹ
19 חֲמִשָּׁה.

24) פירוש, קרבן מעילה. 25) קרן (ראה הלכה הקודמת). 26) הגירסה שלפנינו בברייתא שם, היא להיפך: "מנין שאם הביא אשמו עד שלא הביא מעילתו שלא יצא?" והעיר על זאת הראב"ד בהשגותיו, אולם אינו חולק על רבינו בדין עצמו, כי אשם בברייתא פירושו קרבן האשם, ומעילתו היינו קרן (ראה פירוש רש"י שם), ורבינו הודיע לנו כבר בהלכה הקודמת שאשם האמור בתורה במקום זה הכוונה לקרן, ולכן נקט הסגנון המתאים (ראה כסף־משנה בשם הר"י קורקוס). וגם הברייתא עצמה מפרשת בסופה, שהאשם היינו קרן. 27) במשנה כריתות כב, א - מחייב רבי עקיבא אשם תלוי על ספק מעילה, כמו בספק חייבי כריתות. וחכמים חולקים עליו. ופסק כחכמים. 28) לפי הענין, מסתיימת כאן ה"ה. 29) בבא־מציעא נד, ב. אמרו דין זה בזר האוכל תרומה ובגואל שדהו שהקדיש, ומשם למדנו לחומש של מעילה. 30) הל' תרומות פ"י ה"כ, ומעשר שני פ"ה ה"א. 31) גמרא, שם נד, א. ובלשון התלמוד: חומשא מלבר.

20 ו. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מְעִילָה מִדִּבְרֵי
21 תּוֹרָה[32], אֲבָל אָסוּר לֵהָנוֹת בָּהֶן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.
22 וְהַנֶּהֱנֶה מֵהֶן - מְשַׁלֵּם קֶרֶן בִּלְבַד, וְאֵינוֹ מוֹסִיף
23 חֹמֶשׁ[33] וְאֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם.

32) במעילה פ"ג שנינו שיש דברים שאסור ליהנות מהם ואין בהם דין מעילה, "לא נהנין ולא מועלין", ומפרש רבינו לא נהנין היינו מדרבנן, וכן פירשו בגמרא תמורה ג, א - את הברייתא "קדשי גויים לא נהנין ולא מועלין". 33) מעילה ב, ב. דאורייתא משלמים חומש, דרבנן לא.

24 ז. כָּל קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין קָדָשִׁים
25 קַלִּים, אֲסוּרִין בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲבֹד
26 בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר
27 קָדָשִׁים[34]. וְהַגּוֹזֵז אֶת הַשּׂוֹר אוֹ הָעוֹבֵד בַּצֹּאן -
28 לוֹקֶה[35] מִן הַתּוֹרָה. וְתוֹלֵשׁ אֵינוֹ כְּגוֹזֵז[36]. וְיֵרָאֶה לִי,
29 שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיִּגְזֹז כְּדֵי רֹחַב הַסִּיט[37] כָּפוּל. לֹא
30 יִהְיֶה זֶה חָמוּר מִשַּׁבָּת[38].

34) קדשי מזבח, אבל קדשי בדק הבית אסורים בגיזה ועבודה מדרבנן (לקמן הי"ב). 35) ברייתא, בכורות כה, א: "מנין ליתן את האמור של זה בזה, ושל זה בזה? תלמוד־לומר לא תעבוד ולא תגוז". ופירש רש"י: וא"ו מוסיף על ענין ראשון, וילמדו שניהם זה מזה. 36) שם. וראה משנה, שם כד, ב. 37) שתות הזרת. כך פירש רבינו בהל' ערלה פ"ג, ובהל' שבת פי"ג, אולם בפ"ט מהל' שבת ה"ז, כתב שהסיט כשני שלישי זרת. ראה הערה בהל' פסולי המוקדשין פי"ט הי"ב. 38) שאינו חייב עד שיגזוז כשיעור זה. ראה בהערה הקודמת.

31 ח. סְפֵק קָדָשִׁים[39], כְּגוֹן בְּהֵמָה שֶׁהִיא סְפֵק בְּכוֹר

1 וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה, וְהַגּוֹזֵז
2 אוֹ הָעוֹבֵד בָּהֶן - אֵינוֹ לוֹקֶה[40].

39) ברייתא, נדרים יט, א. ובבא־מציעא ו, ב. (בכסף־משנה ציין מקור הדין בבכורות יח, ולפלא שהסתמך על דיוק מגמרא, ודילג על ברייתא מפורשת). 40) אין לוקים על ספק עבירה.

3 ט. בְּהֵמַת הֶקְדֵּשׁ[41] שֶׁנָּפַל בָּהּ מוּם וְנִפְדֵּת כְּמוֹ
4 שֶׁבֵּאַרְנוּ[42] - אֵינָהּ מֻתֶּרֶת בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה, וַהֲרֵי הִיא
5 בְּאִסּוּרָהּ[43] עַד שֶׁתִּשָּׁחֵט. נִשְׁחֲטָה אַחַר פִּדְיוֹנָהּ -
6 הֻתְּרָה בַּאֲכִילָה[44]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁקָּדַם
7 הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן[45] אוֹ קָדַם מוּם עוֹבֵר[46] לְהֶקְדֵּשָׁן;
8 אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ לַמִּזְבֵּחַ - אֵינָהּ
9 אֲסוּרָה בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[47]; נִפְדֶּת - הֲרֵי
10 זוֹ כְּחֻלִּין לְכָל דָּבָר, וְתֵצֵא לְחֻלִּין לְהִגָּזֵז וּלְהֵעָבֵד[48].
11 חוּץ מִן הַבְּכוֹר[49] וְהַמַּעֲשֵׂר[50], שֶׁהַקְּדֻשָּׁה חָלָה עַל
12 גּוּפָן אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין מִתְּחִלָּתָן,
13 וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחֻלִּין לְהִגָּזֵז וּלְהֵעָבֵד לְעוֹלָם[51]. וְאָסוּר
14 לְהַרְבִּיעַ בִּבְכוֹר[52] אוֹ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[53].

41) משנה, בכורות יד, א. 42) פ"א מהל' איסורי מזבח ה"י. 43) בגמרא שם טו, א - למדו דין זה מהמקרא. 44) והוא־הדין בגיזה. כך משתמע ממה שכתב למעלה "עד שתשחט", וכך כתבו ה'תוספות' בפירוש בבכורות כה, א - ד"ה שער. 45) וירדה עליהם קדושת הגוף חמורה. 46) מום שיתרפא אחר זמן מסוים. 47) מגזירת חכמים. שם יד, א. 48) מפני שלא חלה עליה מעולם קדושה חמורה אלא קדושת דמים בלבד, שהרי לא היתה ראויה למזבח. 49) עם לידתו חלה על גופו קדושה שאין לה פדיון, ואינו יוצא לחולין לעולם. 50) מצות־עשה לעשר כל שנה את הבקר והצאן שנולדו באותה שנה (פ"ו מהל' בכורות ה"א), ואמרה תורה (ויקרא כז, לב): "לא יגאל", שאינו יוצא לחולין על־ידי פדיון אלא נאכל במומו כבכור בעל מום. 51) כלומר, עד שיישחטו. ראה למעלה הערה מג. 52) מקור הלכה זו בברייתא מועד קטן יב, א: "תנו רבנן, אין מרביעים בהמה בחולו של מועד, כיוצא בו (בדומה לכך) אין מרביעים בבכור ולא בפסולי המוקדשין". ופירש רש"י שם, שהטעם משום איסור עבודה בקדשים. ומשמע מדברי רבינו כאן שרק איסור יש בזה, אבל אינו לוקה. והטעם, מפני שהאדם אינו עושה עבודה רק הוא גורם שהבהמה תעבוד (משנה־למלך, ראה השגותיו החמורות על הכסף־משנה שהביא מקור אחר). 53) קדשים שנפל בהם מום ואסורים בגיזה ועבודה, כנאמר למעלה ה"ט. רבינו עוסק כאן בדיני מעילה ואיסורי עבודה בקדשים ועל איסור זה אינו לוקה, כמו שכתוב בהערה הקודמת, אבל לוקה הוא משום מרביע כלאים כמו שכתב בפ"ט מהל' כלאים הי"א. ראה שם טעמו של דבר.

15 י. מֵתָּר לִתְלֹשׁ[54] אֶת הַשֵּׂעָר לְכַתְּחִלָּה מִן הַקֳּדָשִׁים
16 כְּדֵי לְהַרְאוֹת הַמּוּם לְמֻמְחֶה. וְאוֹתוֹ הַשֵּׂעָר שֶׁתָּלַשׁ
17 אוֹ שֶׁנָּשַׁר מִן הַבְּהֵמָה[55] אוֹ מִן הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר - הֲרֵי
18 זֶה אָסוּר בַּהֲנָיָה, אֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁיִּשָּׁחֲטוּ מִפְּנֵי מוּמָן;
19 גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַשְׁהֶה אוֹתָן[56], הוֹאִיל וְאֵינָן בָּאִין
20 לְכַפָּרָה[57]. אֲבָל צֶמֶר הַנּוֹשֵׁר מִן הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם -
21 מֻתָּר בַּהֲנָיָה[58] לְאַחַר שְׁחִיטָתָן מִפְּנֵי מוּמָן; הוֹאִיל
22 וּלְכַפָּרָה הֵן בָּאִין, אֵינוֹ מַשְׁהֶה אוֹתָן[59]. וְאִם נִתְלַשׁ
23 מִן הָעוֹלָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק[60]. וְכֹל שֶׁיִּתָּלֵשׁ מִכָּל
24 הַקֳּדָשִׁים[61] אַחַר שֶׁנָּפַל בָּהֶן מוּם - הֲרֵי הוּא מֻתָּר
25 בַּהֲנָיָה, שֶׁהֲרֵי לֹא תָּלַשׁ בְּיָדוֹ; חוּץ מִן הַבְּכוֹר
26 וְהַמַּעֲשֵׂר[62], שֶׁאַף הַנִּתְלָשׁ מִמֶּנּוּ אַחַר שֶׁנָּפַל בּוֹ מוּם
27 אָסוּר בַּהֲנָיָה.

54) משנה, בכורות כד, ב. 55) שהקדישה לשלמים או לתודה, ומדובר כשנשר לפני שנפל בה מום, אבל כשנשר לאחר שנפל בה מום, כותב רבינו בסוף ההלכה שבכל הקדשים מותר חוץ מבכור ומעשר. ראה בהערה שם. 56) כדי להשתמש בצמר שינשור מהם. פסק כחכמים במשנה, שם כה, ב. 57) ולא איכפת לו אם יישארו בחיים זמן רב. 58) ואפילו נשר לפני שנפל בה מום, דין זה למד רבינו מהאיבעיא של רבי ינאי שם בעולה תמימה שנתלש ממנה צמר, ואמרו שם שבחטאת ואשם אין כל ספק שהצמר מותר, ומזה יוצא שאפילו נתלש לפני שהוממו מותר (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס). ודוקא הנושר, אבל אם תלש בידים אסור. זה מבואר בגמרא שם: "תולש מי איכא מאן דשרי?" (הלא אין מי שיתיר תולש?). 59) כי מעוניין הוא למהר ולהתכפר. 60) איבעיא, שם. עולה עיקרה לא לכפרה, אבל היא מכפרת עבירות על מצוות־עשה, ולפיכך יש פנים לכאן ולכאן. והאיבעיא לא נפשטה. 61) אפילו עולה ותודה ושלמים, רבי ינאי שם שאל מהו דין הצמר שנתלש מעולה תמימה. ומשמע שאם נתלש מבעלת מום, ידוע היה לו שמותר. ראה למעלה הערה נז. 62) משנה, שם כה, א. אסרו חכמים בפירוש את הצמר שנתלש מבכור בעל מום, והוא־הדין למעשר, שהרי קדושת הגוף חלה עליו אפילו כשהבהמה היא בעלת מום כמו בבכור, ראה בהלכה הקודמת. ובסיכום הדינים שנאמרו בהלכה זו, יש לקבוע, שבנוגע לצמר של בהמות קדשים מחלק רבינו את הקרבנות לשלשה סוגים: א. בכור ומעשר: ב. שלמים ותודה. ג. חטאת ואשם. עולה אינה סוג בפני עצמו אלא ספק סוג ב' ספק סוג ג'. ופרטי דיניהם הם: צמר שנתלש בידים אסור בכל שלושת הסוגים. נשר מאליו כשהבהמה תמימה — סוג א' וב' אסור, וסוג ג' מותר. נשר מאליו אחרי שנפל בה מום — ב' וג' מותר, א' אסור. עולה היא כאמור ספק ב' או ג', והולכים לחומרא. פירושנו זה מסלק את תמיהתם של האחרונים שכאילו דברי רבינו כאן סותרים למה שאמר למעלה בהלכה זו עצמה: "או שנשר מן הבהמה", והציעו למחוק את התיבות "מן הבהמה", ולפי פירושנו אין כל סתירה.

28 יא. הַשּׁוֹחֵט[63] בְּכוֹר אוֹ שְׁאָר מֻקְדָּשִׁין - תּוֹלֵשׁ אֶת
29 הַשֵּׂעָר מִכָּאן וּמִכָּאן לַעֲשׂוֹת מָקוֹם לַסַּכִּין, וּבִלְבַד
30 שֶׁלֹּא יְזִיזֶנּוּ[64] מִמְּקוֹמוֹ.

63) משנה, שם כד, ב. 64) פירוש, שלא יזיז ממקומו את

הצמר שתלש אלא יניחו כך שהוא מסובך בצמר הקבוע בעור.

יב. קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת[65] אֲסוּרִין בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[66], אֲבָל מִן הַתּוֹרָה אֵינָן אֲסוּרִין. לְפִיכָךְ, הַגּוֹזֵז אוֹתָן אוֹ הָעוֹבֵד בָּהֶן - אֵינוֹ לוֹקֶה, אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[67].

65) מימרא של רבי אלעזר, שם כה, א. 66) כך פירשו שם את דברי רבי אלעזר. 67) מלקות מדרבנן כפי שיקול דעת בית הדין.

יג. הַמַּקְדִּישׁ[68] עֵבֶר לַמִּזְבֵּחַ[69] - אִמּוֹ אֲסוּרָה בַּעֲבוֹדָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. מִפְּנֵי שֶׁעֲבוֹדָתָהּ מַכְחֶשֶׁת אֶת הָעֵבֶר, גָּזְרוּ בָהּ. וַהֲרֵי הִיא מֻתֶּרֶת בְּגִזָּה, שֶׁאֵין בָּזֶה הֶפְסֵד לַוָּלָד. הִקְדִּישׁ אֵבֶר אֶחָד[70] מִן הַבְּהֵמָה, בֵּין לְבֶדֶק הַבַּיִת[71] בֵּין לַמִּזְבֵּחַ - הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק אִם אֲסוּרָה כֻּלָּהּ בְּגִזָּה[72] וַעֲבוֹדָה[73] אוֹ אֵינָהּ אֲסוּרָה, לְפִיכָךְ אֵין לוֹקִין עָלֶיהָ.

68) תמורה יא, ב. 69) משמע שאם הקדיש העובר לבדק הבית, אמו מותרת בעבודה, ואע"פ שאמר בהלכה הקודמת, שקדשי בדק הבית אסורים בעבודה. והטעם, מפני שבנידון דלפנינו איסור העבודה הוא מדרבנן, לא גזרו על קדשי בדק הבית, שכל איסור העבודה בהם הוא רק מדרבנן. 70) בעיא (שם) שלא נפשטה. 71) הבעיא שם היא אם היא אסורה מן התורה, ואם נאמר שהתורה אסרה גם בהקדיש אבר אחר, גם בקדשי בדק הבית שאסור מדרבנן הדין כך, שכל שתיקנו חכמים - כעין דאורייתא תיקנו ('הר המוריה'). 72) אבל האבר שהקדיש, פשוט שאסור בגיזה. וב'שיטה מקובצת' שם פירש שהאיבעיא היא על אותו אבר. 73) בגמרא שלפנינו הבעיא היא בגיזה בלבד, ומשמע שבעבודה לא היה השואל מסופק כלל, שהרי גם אותו האבר יכחיש ע"י העבודה, וכן פירש רש"י שם. ואולי טעות־סופר כאן, ויש למחוק את המילה "ועבודה".

יום חמישי י"ח אייר ה'תשע"ו

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר קדשים קלים אם מועל בהם קודם זריקה או אחריה, ודין כל הקדשים מאימתי מועלים בהם .

א. קָדָשִׁים קַלִּים - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן עַד שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם[2]. נִזְרַק הַדָּם - מוֹעֲלִין בְּאֵמוּרֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצְאוּ לְבֵית הַדֶּשֶׁן, שֶׁהֲרֵי הֵן לָאִשִּׁים[3], וְאֵין מוֹעֲלִין בְּדָבָר הַנֶּאֱכָל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲפִלּוּ הֶעֱלָה הָאֵמוּרִין שֶׁלָּהֶן לַמִּזְבֵּחַ קֹדֶם זְרִיקָה - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן עַד שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם. הוֹצִיא אֵמוּרֵיהֶן לַחוּץ קֹדֶם זְרִיקָה - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן עַד שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם; נִזְרַק הַדָּם, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הֵן בַּחוּץ וְלֹא הֶחֱזִירָן - מוֹעֲלִין בָּהֶן[4]. שֶׁהַזְּרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא בֵּין לְהָקֵל[5] בֵּין לְהַחְמִיר[6].

2) אבל אסור מן התורה (משנה למלך). 3) עומדים להקטרה על המזבח. 4) כר' עקיבא. בגמרא שם פירשו דעת ר' עקיבא, שהזריקה אפילו שלא כתיקונה מביאה לידי מעילה. 5) כגון בבשר קדשי קדשים, שמועלים בו עד שייזרק הדם, אבל לאחר זריקה אין בו מעילה ואומר ר' עקיבא (במשנה שם) שאפילו אם הבשר בחוץ בשעת זריקה מוציאה אותו הזריקה מידי מעילה, וכן פוסק רבינו. 6) באימורי קדשים קלים כאמור למעלה (כסף משנה).

ב. כָּל קָדָשִׁים מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשֶּׁהֻקְדְּשׁוּ עַד שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם. נִזְרַק הַדָּם - מוֹעֲלִין בָּהֶן בְּדָבָר שֶׁכֻּלּוֹ לָאִשִּׁים עַד שֶׁיִּשָּׂרֵף וְיֵצֵא לְבֵית הַדֶּשֶׁן[7], וְאֵין מוֹעֲלִין בְּדָבָר הַנֶּאֱכָל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

7) אבל כל זמן שהאפר על המזבח מועלים בו, כר' יוחנן שם ט.

ג. כֵּיצַד? הָעוֹלָה, אֶחָד עוֹלַת הָעוֹף וְאֶחָד עוֹלַת בְּהֵמָה, וְהַקֹּמֶץ[8] וְהַלְּבוֹנָה[9], וּמִנְחַת כֹּהֲנִים[10] וְהַחֲבִתִּין[11] וּמִנְחַת נְסָכִים[12] - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשְּׁעַת הֶקְדֵּשָׁן עַד שֶׁיֵּצְאוּ אַחַר שְׂרֵפָתָן עַל הַמִּזְבֵּחַ לְבֵית הַדֶּשֶׁן.

8) המביא סולת למנחה לוקח ממנה הכהן מלא קומצו ומקטיר על המזבח והשיריים נאכלים לכהנים. 9) מין בושם. כל מנחה, חוץ למנחה שחוטא עני מביא במקום בהמה, טעונה לבונה וכולה למזבח. 10) כהן המביא מנחה מקטירים כולה על המזבח שנאמר (ויקרא ו, טז) "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל". 11) כהן גדול מקטיר כל יום עשרון סולת למנחה, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, וכולה נקטרת ונקראת מנחת חביתין. 12) רוב הקרבנות - בין קרבנות יחיד ובין קרבנות ציבור מביאים עימהם סולת למנחה ונקראת מנחת נסכים מפני שהביאו עימה יין לנסך על המזבח.

ד. וְכֵן פָּרִים הַנִּשְׂרָפִין וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין[13] - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשְּׁעַת הֶקְדֵּשָׁן עַד שֶׁיִּשָּׂרְפוּ וְתֵגָּמֵר שְׂרֵפָתָן בְּבֵית הַדֶּשֶׁן[14] וְיִתַּךְ[15] הַבָּשָׂר; אֲבָל קֹדֶם שֶׁיִּתַּךְ - מוֹעֲלִין בּוֹ וְהוּא בְּבֵית הַדֶּשֶׁן.

13) פר ושעיר של יום הכיפורים, פר שמביאים בית דין שטעו בהוראה והתירו איסור שיש בו כרת ועשו ישראל על פיהם, ואם שגו והתירו עבודה זרה מביאים פר ושעיר, וכל אלה מקטירים אימוריהם על המזבח ובשרם שורפים בבית הדשן. 14) כאימורי קדשי קדשים. 15) ימס, יתפרק.

ה. וְכֵן פָּרָה אֲדֻמָּה - מוֹעֲלִין בָּהּ מִשֶּׁהֻקְדְּשָׁה עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא כְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת[16], הֲרֵי נֶאֱמַר בָּהּ: חַטָּאת הִיא. וּתְנַאי בֵּית דִּין הוּא, שֶׁלֹּא יִמְעַל אָדָם בְּאֵפֶר הַפָּרָה[17].

16) כלומר, אינה קדשי בדק הבית ממש, אלא כעין קדשי בדק הבית, ולפיכך הוצרכו לדרשה מיוחדת. 17) משנה שקלים פרק ז, ז. ופירש רב אשי בגמרא שם, ששתי תקנות היו, מדאורייתא מועלים בבשרה אבל לא באפרה ומכיוון

שראו חכמים שמשתמשים באפרה לצרכי חול התקינו שמועלים גם באפר. וכשנוכחו שספק טמאים מסרבים לקבל הזאות אפר פרה מפני חשש מעילה, ביטלו התקנה והעמידוהו על דין תורה.

ו. חַטַּאת בְּהֵמָה וְאָשָׁם וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר[18] - מוֹעֲלִים בְּכֻלָּן מִשֶּׁהֻקְדְּשׁוּ עַד שֶׁיִּזְרֵק הַדָּם; נִזְרַק הַדָּם - מוֹעֲלִין בְּאֵמוּרֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצְאוּ לְבֵית הַדֶּשֶׁן, וְאֵין מוֹעֲלִין בַּבָּשָׂר. וְכֵן חַטַּאת הָעוֹף - מוֹעֲלִין בָּהּ מִשֶּׁהֻקְדְּשָׁה עַד שֶׁיַּזֶּה דָּמָהּ; הֵזָּה דָּמָהּ - אֵין בָּהּ מְעִילָה. אֲבָל אָסוּר לֵהָנוֹת בְּמֵרְאָתָהּ[19] וְנוֹצָתָהּ[20], וְהַנֶּהֱנֶה בָּהֶן אַחַר הַזָּיָה - לֹא מָעַל.

18) בחג השבועות מביא הציבור שני כבשים לשלמים והם קדשי קדשים לכל דבר. 19) הזפק. 20) כתוב בתורה גבי עולת העוף (ויקרא א, טז): "והסיר את מוראתה בנוצתה והשליך אותה וגו'" ושנינו בתוספתא שיצאה מידי מעילה אחרי שהשליכוהו על בית הדשן ועל זה אמרו בתמורה לד. שמעילה אין בה אבל אסורה בהנאה. דין זה נמשך אחרי מה שכתב בהלכה ג בעולת העוף, אבל בחטאת העוף אין מסירים כלל את המוראה ונוצה, שהרי אין מקטירים ממנה כלום על המזבח וכולה ניתנת לכהנים ודין המוראה כדין בשרה, או כשאר חלקי הגוף שאינם ראויים לאכילה.

ז. הַמְּנָחוֹת - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשֶּׁהֻקְדְּשׁוּ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשׁוּ בִּכְלִי שָׁרֵת, עַד שֶׁיַּקְטִיר הַקֹּמֶץ. קָרַב הַקֹּמֶץ - הֻתְּרוּ הַשְּׁיָרִים בַּאֲכִילָה. וְאִם נִפְסְלוּ הַשְּׁיָרִים אוֹ חָסְרוּ וְאַחַר כָּךְ הִקְטִיר הַקֹּמֶץ, הוֹאִיל וְהַקְטָרָה זוֹ אֵינָהּ מַתֶּרֶת הַשְּׁיָרִים בַּאֲכִילָה - הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק אִם יָצְאוּ יְדֵי מְעִילָה אוֹ לֹא יָצְאוּ.

ח. לֶחֶם הַפָּנִים[21] - מוֹעֲלִין בּוֹ מִשֶּׁהֻקְדַּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נֶאֱפָה, עַד שֶׁיַּקְטִיר הַבְּזִיכִין. הִקְטִיר הַבְּזִיכִין - הֻתַּר בַּאֲכִילָה. וְכֵן שְׁתֵּי הַלֶּחֶם[22] - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשֶּׁהֻקְדְּשׁוּ, קֹדֶם שֶׁיֵּאָפוּ, עַד שֶׁיִּזְרֵק דַּם הַכְּבָשִׂים. נִזְרַק דַּם הַכְּבָשִׂים - הֻתְּרוּ בַּאֲכִילָה.

21) שתים עשרה חלות שמסדרים בכל שבת על שולחן הזהב שבהיכל ועל ידן מעמידים שני בזיכים (כלי מיוחד לכך) ממולאים לבונה, ולשבת הבאה מקטירים את הלבונה והכהנים אוכלים את הלחם. 22) בחג השבועות מביאים עם שני הכבשים גם שתי חלות והן נאכלות לכהנים אחר זריקת דם הכבשים.

ט. הַנְּסָכִים - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשֶּׁהֻקְדְּשׁוּ. יָרְדוּ לַשִּׁיתִּין[23] - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן. מַיִם שֶׁמְּנַסְּכִים בְּחַג הַסֻּכּוֹת, כָּל זְמַן שֶׁהֵן בַּכַּד[24] שֶׁל זָהָב - אֵין נֶהֱנִין[25] בָּהֶן, וְהַנֶּהֱנֶה - לֹא מָעַל[26]; נִתְּנוּ אוֹתָן בַּצְּלוֹחִית - מוֹעֲלִין בְּכֻלָּן[27], שֶׁהֲרֵי הֵן מִכְּלַל הַנְּסָכִים.

23) חלל תחת המזבח שלתוכו נופלים היין והמים שמנסכים על המזבח (רש"י סוכה מט.). 24) המים לניסוך היו שואבים מן נהר השילוח בצלוחית של זהב וממנה מנסכים, ובשבת אסור להביא מן השילוח ואם ישאבו בצלוחית שהיא כלי שרת יוקדשו המים וייפסלו בלינה ככל דבר שנתקדש בכלי שרת, ולפיכך שאבו בערב שבת בכד או בחבית קטנה שאינה כלי שרת ואינה מקדשת את המים להיפסל בלינה ובשבת שופכים את המים לצלוחית וממנה מנסכים. 25) מפני שנלקחו לצורך הקדש. 26) מפני שלא נתקדשו בכלי שרת. 27) מצוה לנסך שלושה לוגין ואם היו בצלוחית יותר משלושה לוגין נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש אם מועלים בכל המים או רק בשלושה לוגין, ופסק כר' יוחנן שמועלים בכולם.

י. לֹג שֶׁמֶן[28] שֶׁל מְצֹרָע - מוֹעֲלִין בּוֹ מִשֶּׁהֻקְדַּשׁ בִּכְלִי עַד שֶׁיִּזְרֵק דַּם הָאָשָׁם[29]. נִזְרַק דַּם הָאָשָׁם - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין עַד שֶׁיִּתְּנוּ מִמֶּנּוּ מַתְּנוֹתָיו. נָתְנוּ מִמֶּנּוּ הַמַּתָּנוֹת - הֻתְּרוּ הַשְּׁיָרִים[30] בַּאֲכִילָה[31] כִּבְשַׂר חַטָּאת וְאָשָׁם.

28) ברייתא זבחים מד. מצורע שנתרפא מביא חטאת ועולה ואשם ועימהם גם לוג שמן ואחרי זריקת דם האשם ומתנותיו, מזה הכהן מן השמן שיצק על כפו שבע הזאות ואחר כך נותן שמן על תנוך אזנו הימנית של המצורע ועל בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית והנשאר על כף הכהן נותן על ראשו (ויקרא יד). 29) כחכמים נגד דעת רבי האומר, שמועלים עד אחרי המתנות שאמרנו. 30) השמן שנשאר בלוג. 31) לכהנים.

יא. כָּל דְּמֵי שְׁחִיטַת הַקֳּדָשִׁים[32] - אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ, בֵּין לִפְנֵי כַּפָּרָה בֵּין לְאַחַר כַּפָּרָה, עַד שֶׁיֵּצֵא לְנַחַל קִדְרוֹן[33]. יָצָא לְנַחַל קִדְרוֹן - מוֹעֲלִין בּוֹ[34], מִפְּנֵי שֶׁהָיָה נִמְכָּר לְגַנּוֹת וְדָמָיו הֶקְדֵּשׁ. אֲבָל הַמַּקִּיז דָּם לְבְהֶמַת קָדָשִׁים - הֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה וּמוֹעֲלִין בּוֹ[35]; הוֹאִיל וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לִחְיוֹת בְּלֹא דָם, הֲרֵי הוּא כְּגוּפָהּ[36].

32) שיצאו מן הבהמה אחר שנשחטה. 33) נחל קטן לא רחוק מבית המקדש וכל הדמים שנשפכו בעזרה או נזרקו על המזבח יורדים לאמה ויוצאים לנחל זה דרך חור שבכותל. 34) הראב"ד בהשגותיו כותב: "אותה מעילה אינה אלא מדרבנן". ברור שגם דעת רבינו כן, שהרי כך אמרו בפירוש ביומא נט: הכל מודים שמן התורה אין מועלים. ובפירושו על המשנה שם כתב רבינו שאין הלכה כרבי שמעון שאמר מועלים בדמים אחר שיצאו לנחל קדרון. ונראה שחזר בו כאן. 35) מן התורה (כסף משנה) והמדובר בקדשי קדשים, ובקדשים קלים אין מועלים אבל אסור מן התורה. 36) מפני שאינו ראוי לזריקה מועלים בו, המקראות שלמדו מהם שאין בדם דין מעילה מדברים בדם הראוי לזריקה.

יב. הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים וְהַקַּרְנַיִם וְהַטְּלָפַיִם שֶׁפֵּרְשׁוּ מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים - מוֹעֲלִין בָּהֶן[37]; פֵּרְשׁוּ לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן[38]. עַצְמוֹת הָעוֹלָה שֶׁפֵּרְשׁוּ לִפְנֵי זְרִיקָה - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן לְאַחַר זְרִיקָה[39], שֶׁהַזְּרִיקָה מַתֶּרֶת אוֹתָם[40]; וְאִם

1 פֵּרְשׁוּ אַחַר זְרִיקָה - מוֹעֲלִין בָּהֶן לְעוֹלָם[41]. עַצְמוֹת
2 הָעוֹלָה שֶׁפָּקְעוּ[42] מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶם חֲצוֹת הַלַּיְלָה -
3 מוֹעֲלִין בָּהֶן[43]; לְאַחַר חֲצוֹת - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן. אַף
4 עַל פִּי שֶׁפָּקְעוּ קֹדֶם חֲצוֹת, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ חֲצוֹת הַלַּיְלָה
5 נַעֲשׂוּ כָּל הָאֵיבָרִים כְּמִי שֶׁנִּתְאַכְּלוּ וְנַעֲשׂוּ אֵפֶר.

37) עד שייזרק הדם, אבל אחר שנזרק הדם הותרו כל החלקים שאינם עומדים להקטרה על המזבח (כסף משנה). 38) אף על פי שאינם ראויים לאכילה. 39) אבל לפני הזריקה מועלים בהן כמו בקדשי קדשים אחרים. 40) מפני שהעצמות שפירשו לפני זריקה אינן ראויות להקטרה. 41) כי הזריקה מכשירה להקטרה את כל העולה על עצמותיה שלא פירשו, ואחרי שפירשו אין מה שיוציא אותן מידי מעילה, מה שאין כן בפירשו לפני זריקה שהתירה אותן הזריקה כמו שאמרנו למעלה. 42) קפצו ונפלו על הרצפה. 43) דין זה נאמר במשנה שם גבי אברים שפקעו, וכתב הכסף משנה שרבינו משווה עצמות לאיברים.

6 יג. גַּחֶלֶת שֶׁפָּקְעָה מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, בֵּין לִפְנֵי חֲצוֹת בֵּין
7 לְאַחַר חֲצוֹת - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין. אֲבָל גַּחֶלֶת
8 שֶׁל קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - מוֹעֲלִין בָּהּ. וְהַשַּׁלְהֶבֶת - לֹא
9 נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין.

10 יד. דֶּשֶׁן הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[44], בֵּין קֹדֶם הֲרָמַת הַדֶּשֶׁן
11 בֵּין אַחַר הֲרָמָה[45] - מוֹעֲלִין בּוֹ.

44) כשעודנו על המזבח. 45) ואף על פי שאין מועלים בדבר שנעשה מצוותו, מפני שלא נגמרה מצוותו עם תרומת הדשן אלא אחרי הוצאת כל הדשן מחוץ למחנה, ככתוב (ויקרא ו, ד) "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה".

12 טו. דִּשּׁוּן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְדִשּׁוּן הַמְּנוֹרָה - לֹא
13 נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין[46].

46) רש"י מפרש במשנה, שהמדובר אחרי שהניח את הדשן אצל מזבח החיצון במקום שמניחים תרומת הדשן של מזבח החיצון, אבל כל זמן שהוא על המזבח - מועלים בו.

14 טז. כָּל בְּהֵמַת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם, בֵּין
15 שֶׁקְּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁהּ בֵּין שֶׁקָּדַם הֶקְדֵּשָׁהּ
16 לְמוּם קָבוּעַ, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְחֻסַּר זְמַן[47] - מוֹעֲלִין
17 בָּהֶם מִשֶּׁהֻקְדְּשׁוּ עַד שֶׁיִּפָּדוּ. אֲבָל תּוֹרִין שֶׁלֹּא הִגִּיעַ
18 זְמַנָּן[48] וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁעָבַר זְמַנָּן וְהֵן קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, אַף
19 עַל פִּי שֶׁאָסוּר לֵהָנוֹת בָּהֶן - הַנֶּהֱנֶה לֹא מָעַל[49].
20 הוֹאִיל וְאֵינָן רְאוּיִין לְפִדְיוֹן - הֲרֵי הֵם כַּחַטָּאוֹת
21 הַמֵּתוֹת, לְפִיכָךְ אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן.

47) עכשיו אינה ראוייה להקרבה אבל לאחר זמן מסויים תוכשר להקרבה בלי שום מעשה המכשיר, כגון עגל בתוך שמונה ימים ללידתו אינו ראוי למזבח שנאמר (שם כב, כז): "והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה יירצה וגו'". וכן בהמה שאמה נשחטה אסור לשוחטה בו ביום בין לצרכי אדם בין לצרכי מזבח ולמחרת היום תהיה מותרת. 48) תורים כשרים גדולים אבל לא קטנים, ובני יונה רק קטנים כשרים. 49) פסק כחכמים נגד רבי שמעון. ובגמרא שם יב. מנמקים את הבדל דין הבהמה מדין העוף, מפני שבבהמה יש מעילה בבעלת מום אף על פי שאינה ראוייה להקרבה אלא עומדת להיפדות, גם מחוסרת זמן כך, אבל לא מצאנו מעילה בעוף שאינו ראוי להקרבה, שהרי אין פדיון לעוף.

יום שישי י"ט אייר ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר קדשי מזבח שמתו אם יצאו מידי מעילה ואם הותרו שעה אחת.

22 א. קָדְשֵׁי[2] מִזְבֵּחַ[3] שֶׁמֵּתוּ - יָצְאוּ מִידֵי מְעִילָה דְּבַר
23 תּוֹרָה, אֲבָל מוֹעֲלִין בָּהֶן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְכֵן אִם
24 נִפְסְלוּ בִּדְבָרִים שֶׁיִּפָּסְלוּ בָּהֶן הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁכְּבָר
25 בֵּאַרְנוּם - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. בַּמֶּה דְּבָרִים
26 אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הָיָה לָהֶן שְׁעַת הֶתֵּר לַאֲכִילַת
27 כֹּהֲנִים; אֲבָל אִם הָיָה לְקָדְשֵׁי קָדָשִׁים הַנֶּאֱכָלִים שְׁעַת
28 הֶתֵּר וְאַחַר כָּךְ נִפְסְלוּ וְנֶאֱסְרוּ בַּאֲכִילָה, הוֹאִיל וְהֶתְּרוּ
29 שָׁעָה אַחַת - אֵין מוֹעֲלִין בְּאוֹתוֹ דָּבָר שֶׁהָיָה רָאוּי
30 לַאֲכִילָה[4], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. כֵּיצַד? קָדְשֵׁי קָדָשִׁים
31 שֶׁנִּפְסְלוּ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ הַדָּם לַמִּזְבֵּחַ כְּהִלְכָתָן, כְּגוֹן
32 שֶׁשְּׁחָטָן בַּדְּרוֹם[5] אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל בַּצָּפוֹן, אוֹ
33 שֶׁשְּׁחָטָן בַּצָּפוֹן וְקִבֵּל בַּדְּרוֹם, אוֹ שֶׁשְּׁחָטָם בַּיּוֹם וְזָרַק
34 בַּלַּיְלָה, אוֹ שֶׁשְּׁחָטָם בַּלַּיְלָה וְזָרַק בַּיּוֹם, אוֹ שֶׁעֲשָׂאָן
35 בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן אוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם, אוֹ שֶׁקִּבְּלוּ
36 הַפְּסוּלִין[6] אֶת דָּמָן אַף עַל פִּי שֶׁזָּרְקוּהוּ כְּשֵׁרִים, אוֹ
37 שֶׁזָּרְקוּהוּ פְּסוּלִין אַף עַל פִּי שֶׁקִּבְּלוּהוּ כְּשֵׁרִים, אוֹ
38 שֶׁיָּצָא הַדָּם וְהַבָּשָׂר כֻּלּוֹ[7] קֹדֶם זְרִיקַת הַדָּם, אוֹ שֶׁלֶּן
39 הַדָּם - בְּכָל אֵלּוּ מוֹעֲלִין[8] בְּכֻלָּן לְעוֹלָם[9], שֶׁהֲרֵי לֹא
40 הָיָה לָהֶן שְׁעַת הֶתֵּר. אֲבָל אִם הִגִּיעַ הַדָּם לַמִּזְבֵּחַ
41 כְּמִצְוָתוֹ וְאַחַר כָּךְ לָן הַבָּשָׂר אוֹ הָאֵמוּרִין, אוֹ שֶׁנִּטְמָא
42 הַבָּשָׂר אוֹ הָאֵמוּרִין, אוֹ שֶׁיָּצָא הַבָּשָׂר אוֹ הָאֵמוּרִין[10]
43 לַחוּץ, אוֹ שֶׁיָּצָא מִקְצָת הַבָּשָׂר קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים -
44 בְּכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵין מוֹעֲלִין בִּשְׁאָר בְּשָׂרָן[11],
45 שֶׁהֲרֵי הָיָה לוֹ שְׁעַת הֶתֵּר לַאֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[12].

2) מימרא של ר' יוחנן, מעילה יב. 3) ר' יוחנן אמר סתם "קדשים שמתו", ורבינו הוסיף "מזבח" ומכאן ראיה שלדעתו, קדשי בדק הבית שמתו יש בהם מעילה, וכן אמרו (שם טו.): "במאי? (על איזה קדשים אמר ר' יוחנן שאם מתו יצאו מידי מעילה), אילימא (שמא תאמר) בקדשי בדק הבית וכו' לא יהא אלא דאקדיש אשפה (יהיה זה כמו שהקדיש אשפה לבדק הבית)?" ונימוקו של ר' יוחנן נאמר בתמורה לב: מפני שאינם ראויים לכלום, לפדותם אי אפשר, כי בהמת הקדש אינה נפדית בלי העמדה לפני הכהן והערכה, כמו שנאמר (ויקרא כז, יב־יג): "והעמיד את

הבהמה לפני הכהן והעריך אותה", ואת המתה אי אפשר להעמיד. ובפסחים כט. אמרו נימוק שני, מפני שאין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים, ונבילה אינה ראויה לאדם מישראל אלא לכלבים. [ויש לתמוה על רבינו כאן שפסק שקדשי בדק הבית שמתו מועלים בהם, ובפרק ה מהלכות ערכין הלכה יב כתב בפירוש שגם קדשי בדק הבית טעונים העמדה והערכה, ומסיים שם: ולפיכך אם מתה הבהמה קודם שתיערך ותפדה, אין פודים אותה אלא תקבר. ראה כסף־משנה ורדב"ז שם. ונראה שרבינו התכוון כאן למעט כשהקדיש בהמה בעלת מום – "קדשי מזבח" משמע קדשים הראויים למזבח – וסובר כר' יוחנן בתמורה לג. שאינה צריכה העמדה והערכה, שנאמר (שם) "אותה", ולא שקדם מומה להקדשה, והכל מודים שנפדית. וכן משמע מלשונו בהלכות ערכין שם, שכתב: אם נפל בהם מום. אמנם יש להקשות, הלא אין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים, אבל זה קשה גם על הגמרא עצמה. וראה תוספות פסחים שם ד"ה אין פודים, שפירשו, שקדשי בדק הבית פודים מן התורה, ובמעילה שם ד"ה ואפילו, כתבו, שקדשי בדק הבית מותר לפדות להנאות אחרות חוץ לאכילת כלבים]. 4) במשנה מעילה ב. כתוב סתם: "כל שהיה לה שעת היתר לכהנים אין מועלים בה", ובגמרא שם ה. נחלקו חזקיה ור' יוחנן בפירוש המשנה. חזקיה אומר היתר זריקה שנינו, כלומר, אם השחיטה וקבלת הדם נעשו כמצוותן, ומותר היה לזרוק את הדם – אין מועלים בבשר. ור' יוחנן אמר היתר אכילה שנינו, כלומר, כשנזרק הדם והותר הבשר באכילה אין מועלים בו, אבל כל זמן שלא נזרק הדם – מועלים. ופסק רבינו כר' יוחנן, ואע"פ שהוא תלמידו של חזקיה, מפני שבגמרא שם הביאו כמה ראיות לשיטתו, וגם במנחות קב. כל הסוגיא נאמרה לפי שיטתו (כסף־משנה). 5) בדרומו של מזבח, וטעונים שחיטה וקבלת דמם בצפונו (משנה זבחים מז.). רבינו מפרט כאן שורה ארוכה של פסולים, ועל כולם הוא אומר שאין בהם מעילה מן התורה אלא מדברי סופרים. מקור הדין במעילה ב: [אמנם שם פירשו כך את המשנה רק לפי דעת רבה, שאם העלה אימורי הפסולים על המזבח צריך להורידם, אבל דעת רבינו שגם הסוברים אם עלו לא ירדו, מודים לפירוש זה, ולפיכך פסק כאן שאין בהם מעילה מן התורה, ואין בזה ניגוד לדעתו (פסולי המוקדשים פ"ג ה"ז) שלא ירדו (לחם־משנה, ראה כסף־משנה). 6) לעבודת הקרבנות, כגון מי שאינו מזרע אהרן או בעל מום. 7) כלומר, או הבשר. במשנה שם ו: אמר ר' עקיבא שזריקה מועלת ליוצא להוציאו מידי מעילה, ובגמרא שם מפרש ר' יוחנן שר' עקיבא לא אמר אלא ביצא מקצתו, אבל ביצא כולו מועלים בו, ורב פפא (שם ז.) אומר: לא אמר ר' עקיבא אלא שיצא בשר, אבל דם אין זריקה מועלת ליוצא. פירוש, אם זרק אותו הדם שיצא אין הזריקה מתרת את הבשר, ולפיכך מועלים בו (רש"י שם). 8) פירוש, בבשר, אבל בדם עצמו אין מעילה כלל (למעלה פרק ב הלכה יא). 9) אפילו לאחר שנזרק הדם. 10) לא נתפרש מה ענין אימורים לכאן? הלא באימורים מועלים משעה שהוקדשו עד שיצאו לבית הדשן (כלמעלה פ"ב ה"ב), ומהו ההבדל בין נפסלו לפני זריקת הדם או לאחריה. ראה הגהות חזון־איש. 11) טעות סופר, ויש למחוק את המלה "שאר", ולגרוס אין מועלים בבשרם (חזון־איש), שהרי גם מקצת הבשר שיצא אין בו מעילה (ראה רש"י שם ד"ה איתמר). 12) למעלה בהלכה זו.

ב. קִבְּלוּ[13] הַפְּסוּלִין אֶת הַדָּם[14] וּזְרָקוּהוּ, וְחָזְרוּ הַכְּשֵׁרִים לָעֲבוֹדָה וְקִבְּלוּ שְׁאָר דַּם הַנֶּפֶשׁ[15] וּזְרָקוּהוּ - אֵין מוֹעֲלִין בִּבְשָׂרָן; שֶׁאֵין הַפְּסוּלִין עוֹשִׂין שְׁאָר דַּם הַנֶּפֶשׁ שִׁירַיִם[16]. חוּץ מִן הַטָּמֵא, הוֹאִיל וְרָאוּי לַעֲבוֹדַת צִבּוּר[17], עוֹשֶׂה שְׁאָר דָּם שִׁירַיִם[18].

13) שם ה: 14) פירוש, מקצת הדם. 15) ולא דם העור או הבשר. 16) הדם הנשאר בכלי או בצואר הבהמה אחר זריקת הדם שנתקבל בכלי, נקרא שיריים ומצוותו לשפכו על יסוד המזבח ופסול לזריקה. ומשמיענו רבינו שאם זרקו פסולים לעבודה מקצת הדם, לא נעשה שאר הדם שיריים (ראה פרק א מהלכות פסולי המוקדשים הלכה כח ובהערות שם), ולפיכך הזריקה השניה כשירה ומוציאה מידי מעילה. 17) שבקרבנות ציבור דוחים את הטומאה (פרק ד מהלכות ביאת מקדש הלכה ט). 18) אפילו בקרבנות יחיד, שאינם דוחים את הטומאה.

ג. כֵּיצַד? קִבֵּל הַטָּמֵא וְזָרַק, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר הַכָּשֵׁר[19] וְקִבֵּל שְׁאָר דַּם הַנֶּפֶשׁ וּזְרָקוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא הָיְתָה[20] לָהֶן שְׁעַת הֶתֵּר וּמוֹעֲלִין בְּכֻלָּן; שֶׁזֶּה הַדָּם שִׁירַיִם הוּא, וְאֵין זְרִיקַת הַשִּׁירַיִם מוֹעֶלֶת. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[21], שֶׁאֵין בְּקָדָשִׁים קַלִּים מְעִילָה לְעוֹלָם חוּץ מֵאֲמוּרֵיהֶן אַחַר זְרִיקַת הַדָּם. וְהוּא[22] שֶׁתְּהֵיֶה זְרִיקָה הַמוֹעֶלֶת; אֲבָל קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁנִּתְפַּגְּלוּ[23], אַף עַל פִּי שֶׁנִּזְרַק הַדָּם - אֵין מוֹעֲלִין[24] בְּאֵמוּרֵיהֶן. וְכֵן אִם יָצָא הַדָּם, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִירוּ וּזְרָקוּ[25] - אֵין מוֹעֲלִין בְּאֵמוּרֵיהֶן.

19) כלומר, כהן טהור. 20) הבשר לא הותר באכילה, מפני ששתי הזריקות פסולות. 21) למעלה פרק ב הלכה א. 22) בתנאי. 23) שחישב באחת מארבע העבודות לזרוק את הדם או להקטיר את האימורים למחר, והוא־הדין במחשבת שלא במקומם (ראה הלכות פסולי המוקדשים פרק יג הלכה א). 24) שם ג: אמר רב גידל אמר רב, זריקת פיגול וכו' ואינה מביאה לידי מעילה בקדשים קלים. ודין זה לא הופרך שם (הר"י קורקוס, מביאו כסף־משנה). 25) ברייתא שם ז.

ד. כָּל חַטָּאוֹת הַמֵּתוֹת[26], כְּגוֹן וְלַד חַטָּאת וּתְמוּרָתָהּ[27] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[28] - אָסוּר לֵהָנוֹת בָּהֶן, וְאִם נֶהֱנָה - לֹא מָעַל[29].

26) שאסור להקריבן ואין להן פדיון. ראה דינן בהלכות פסולי המוקדשים פרק ד הלכה א. 27) היו לפניו בהמת חולין ובהמה שהוקדשה לחטאת, ואמר על בהמת החולין הרי זו תמורת זו, שתיהן קדושות, שנאמר (ויקרא כז, לג): ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש. 28) חטאת שמתו בעליה, ושכיפרו בעליה באחרת. 29) משנה שם י:

ה. וְכָל חַטָּאת[30] שֶׁתִּרְעֶה[31] עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם - מוֹעֲלִין בָּהּ עַד שֶׁתִּפָּדֶה.

30) שם יא: 31) כגון שעברה שנתה לפני שכיפרו הבעלים באחרת.

ו. הַמַּפְרִישׁ[32] חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאַת הָרִאשׁוֹנָה וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת, וְשָׁחַט שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת[33] וְזָרַק דַּם אַחַת מֵהֶן - אֵין מוֹעֲלִין לֹא בִּבְשַׂר זוֹ שֶׁנִּזְרַק דָּמָהּ וְלֹא בִּבְשַׂר חֲבֵרְתָּהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ[34] רָאוּי לַאֲכִילָה, הוֹאִיל וְאִם רָצָה מִזֶּה זוֹרֵק וְאִם רָצָה מִזֶּה זוֹרֵק. אֲבָל אִם שָׁחַט זוֹ אַחַר זוֹ - אֵין דָּמָהּ[35] מוֹעִיל לִבְשַׂר חֲבֵרְתָּהּ[36], וַאֲפִלּוּ לְאַחַר זְרִיקָה, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיְתָה לָהּ שָׁעָה הָרְאוּיָה לְהַתִּיר בְּשָׂרָהּ[37].

32) שם ז. ז: 33) כגון ששחטון שני כהנים (רש"י שם). 34) השני. 35) של אותה ששחט קודם. 36) להוציאו מידי מעילה. 37) מפני שאסור לזרוק דם החטאת שנשחטה באחרונה.

ז. כָּל חַטַּאת עוֹף[38] אוֹ עוֹלַת עוֹף שֶׁנִּפְסְלָה בְּשִׁנּוּי עֲשִׂיָּתָהּ[39] אוֹ בְּשִׁנּוּי מְקוֹם עֲשִׂיָּתָהּ[40] - מוֹעֲלִין בָּהּ; חוּץ מֵעוֹלַת הָעוֹף שֶׁנִּמְלַק לְמַטָּה כְּמִלִּיקַת חַטָּאת לְשֵׁם חַטָּאת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָלְתָה לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה[41] - אֵין מוֹעֲלִין בָּהּ[42], הוֹאִיל וְשִׁנָּה שְׁמָהּ וּמְקוֹם עֲשִׂיָּתָהּ וְשִׁנָּה מַעֲשֶׂיהָ לְשֵׁם דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מְעִילָה[43].

38) משנה זבחים סו. סו: 39) הבדיל הראש מן הגוף בחטאת, וכן אם לא הבדיל בעולה (ראה הלכות מעשה הקרבנות פרק ו הלכה כ, ופרק ז הלכה ו). 40) עולת העוף מזים דמה במחיצתו העליונה של המזבח, ושל חטאת העוף במחיצתו התחתונה, ואם שינה – פסול. וכן אם מלק עולת העוף למטה – פסולה, אבל חטאת העוף מליקתה כשרה בכל מקום (רבינו שם הלכה ט). 41) על הבעלים להביא עולה אחרת (פרק טו מהלכות פסולי המוקדשים ה"א). 42) כר' יהושע שם סו: 43) חטאת העוף שעשאה למטה לשם חטאת אין בה מעילה, ולפיכך גם עולת העוף שנעשתה כך אין מועלים בה.

ח. מִנְחָה[44] שֶׁנִּתְפַּגְּלָה[45] אוֹ שֶׁנַּעֲשֵׂית בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם[46], וְכֵן שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁנִּתְפַּגְּלוּ אוֹ שֶׁנִּפְסְלוּ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם - מוֹעֲלִין בָּהֶן, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיְתָה לָהֶן שְׁעַת הֶתֵּר[47].

44) קרבן קמח. 45) ראה הלכה ג. 46) לזרוק את הדם או להקטיר אימורים שלא במקומם. ההבדל בדין שתי מחשבות פסולות אלו הוא: מחשבת הזמן, האוכל בשר הקרבן חייב כרת. ומחשבת המקום, אין כרת באכילתו. בדרך כלל קוראים לקרבן שנפסל במחשבת הזמן "פיגול", ולנפסל במחשבת המקום – "פסול", ולפעמים כשאין הבדל בדינם, נכללים שניהם במונח "פיגול" או "פסול".

47) כלמעלה בהלכה א.

ט. וְכֵן[48] קֹמֶץ שֶׁיָּצָא לַחוּץ אוֹ לָן וְחָזַר וְהִקְטִירוֹ - מוֹעֲלִין בַּשְּׁיָרִים, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה שָׁם שְׁעַת הֶתֵּר. אֲבָל אִם נִטְמָא הַקֹּמֶץ[49] וְהִקְטִירוֹ - אֵין מוֹעֲלִין בַּשְּׁיָרִים; שֶׁהַצִּיץ[50] מְרַצֶּה[51] עַל הַטֻּמְאָה, וְאֵינוֹ מְרַצֶּה לֹא עַל הַלָּן[52] וְלֹא עַל הַיּוֹצֵא. יָצְאוּ הַשְּׁיָרִים[53] אוֹ נִטְמְאוּ וְאַחַר כָּךְ הִקְטִיר הַקֹּמֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן[54], שֶׁהֲרֵי קָרַב הַקֹּמֶץ כְּמִצְוָתוֹ.

48) משנה מנחות כה. 49) דינו כדם בקרבנות בעלי חיים. ראה למעלה הלכה א דין הדם. 50) ציץ הזהב שהכהן הגדול נושא על מצחו. 51) בדיעבד, אם הקריבו קרבן יחיד שנטמא, שנאמר (ויקרא כח, לח): ונשא אהרן את עוון הקדשים. 52) במשנה שנינו "על היוצא", אבל בתוספתא מנחות פרק ד הלכה ח, נאמר: שאין הציץ מרצה על הלן ועל היוצא. 53) פירוש, מקצת השיריים, אבל אם יצאו כולם – מועלים בהם, כמו בבשר שיצא כולו (למעלה בהלכה א). שהרי בכל מקום דין שיריים במנחה כדין בשר בקרבנות בעלי חיים (ראה הלכות פסולי המוקדשים פרק א הלכה ל, ופרק יא הלכה כ). כסף־משנה בשם הר"י קורקוס. 54) כר' עקיבא שם בתוספתא, שהקטרת הקומץ מועלת ליוצא להוציא את השיריים מידי מעילה. בהלכות פסולי המוקדשים פרק ב הלכה ז, כתב רבינו: "ואם נפסלו השיריים או חסרו השיריים וכו' הרי הדבר ספק אם יצאו מידי מעילה". והר"י קורקוס (מובא כאן בכסף־משנה) רואה כאן סתירה גלויה לדבריו שם. ונראה שרבינו התכוון שם לפסול אחר, כגון התליעו (הר המוריה).

י. הַנֶּהֱנֶה מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים כֻּלָּם לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים אוֹ מֵאֲמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים לְאַחַר זְרִיקָה, אוֹ שֶׁנֶּהֱנָה מִן הָעוֹלָה כֻּלָּהּ אוֹ מִן הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה וּמִנְחַת כֹּהֲנִים וְהַחֲבִתִּין - יִפֹּל מַה שֶּׁנֶּהֱנָה[55] לִנְדָבָה[56]. מָעַל בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר - יִפֹּל מַה שֶּׁנֶּהֱנָה לַלִּשְׁכָּה[57].

55) הקרן והחומש. ראה פרק א הלכה ג. 56) לקרבנות נדבת ציבור. 57) לבדק הבית (כסף־משנה בשם הרא"ש). בתוספתא סוף מעילה, אנו שונים להיפך: קרבנות ציבור לנדבה והמנויים למעלה ללשכה, כנראה גירסא אחרת היתה לעיני רבינו.

יא. נֶהֱנָה[58] קֹדֶם זְרִיקָה[59] מִבְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמָא, אוֹ שֶׁנֶּהֱנָה מֵאֲמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים, אַף עַל פִּי שֶׁהֶעֱלָן לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ[60] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[61].

58) מימרא של רבא מעילה י. 59) וכל־שכן אחר זריקה (רש"י שם). 60) לפני זריקת הדם, ואע"פ שאמרנו (בהלכות פסולי המוקדשים פרק ג הלכה יב) שנעשו לחמו של מזבח ולא ירדו, אין אנו אומרים שההעלאה מבררת החלק שהוא "אשי ה'" ומביאה לידי מעילה (ראה אור־שמח). [דין זה נאמר כבר למעלה בפ"ב ה"א. ואולי כאן המדובר באימורים שנטמאו ולאחר זריקה?]. 61) הטעם

אמרו בגמרא שם, מפני שאינו מביא כל הפסד לגבוה, שהרי אינם ראויים לכלום, וגם נעשית כל מצוותם. [מלשונו של רבינו משמע שפטור לגמרי, ואין בהם מעילה אפילו מדברי סופרים, וזה מנוגד למה שכתב למעלה בהלכה א שאם נטמא בשר קדשי קדשים אחר זריקה אין מועלים בו, ומכאן שנטמא לפני זריקה מועלים. וראה תוספות שם ד"ה הכל, שהוכיחו, שבנפסל לפני זריקה הכל מודים שמועלים בו, ולפיכך פירשו שהמדובר כשנהנה אחרי זריקה מהבשר שנטמא לפני זריקה. והוכחה לדבריהם אנו מוצאים בגירסא שלפנינו בגמרא שם: "נהנה מבשר קדשי קדשים שנטמא לפני זריקה". ונראה שיש להזיז כאן ממקומם את המלים "קודם זריקה", ולהעמידן אחרי המלה "שנטמא", ובהתאם לגירסא שבגמרא, והמדובר כשנהנה לאחר זריקה, וכשם שזריקה מועלת ליוצא כך מועלת לטמא].

1 **יב. קָדְשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ[62] - חֶלְבָּן וּבִיצֵיהֶן אָסוּר לֵהָנוֹת**
2 **מֵהֶן, וְהַנֶּהֱנֶה - לֹא מָעַל[63]. לְפִיכָךְ, וְלַד הַקֳּדָשִׁים[64]**
3 **וְכֵן וְלַד הַמַּעֲשֵׂר לֹא יִינַק מֵאִמּוֹ, אֶלָּא מִבְּהֵמָה אַחֶרֶת**
4 **חֵלִין. וְיֵשׁ לְאָדָם לְהִתְנַדֵּב וְלוֹמַר: חֵלֶב בְּהֵמָה זוֹ**
5 **הַחֵלִין יִהְיֶה הֶקְדֵּשׁ[65] לְוַלְדוֹת הַקֳּדָשִׁים שֶׁיִּינְקוּהוּ כְּדֵי**
6 **שֶׁלֹּא יָמוּתוּ.**

62) משנה מעילה יב. 63) מפני שאינם ראויים למזבח (ראה הלכה יג). 64) משנה שם יג. בתוספות פירשו, שהמדובר בוולד שנולד לפני שהבעלים הקדישו את הבהמה, וכן "ולד המעושרת" פירושו שנולד לפני שעישרה. ורבינו סתם, ויש מקום לפרש שהכוונה גם לוולד שנולד לאחר ההקדש, ואסור לו לינק מאמו מפני שזה כעבודה בקדשים. רבינו בפירושו על המשנה אומר נימוק זה. 65) פירוש, יהיה מזומן (ראה ראב"ד וכסף־משנה).

7 **יג. הִקְדִּישׁ[66] בְּהֵמָה וָעוֹף לַמִּזְבֵּחַ קְדֻשַּׁת דָּמִים, כְּגוֹן**
8 **שֶׁאָמַר: דְּמֵי בְּהֵמָה זוֹ לִנְסָכִים[67], וּדְמֵי בֶּן יוֹנָה זֶה**
9 **לִשְׁלָמִים[68] - הֲרֵי הֵן כְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת וּמוֹעֲלִין**
10 **בַּחֲלָבָן וּבְבֵיצֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.**

66) שם יב: 67) אבל אם אמר דמי בהמה זו לעולה או לשלמים, חלה עליה קדושת הגוף והיא עצמה תוקרב (רבא, כריתות ה. וכן פסק רבינו בהלכות מעשה הקרבנות פרק טו הלכה ה). 68) אין עוף קרב שלמים, ולפיכך דינה כקדשי בדק הבית. ראה בהערה הקודמת.

יום שבת קודש כ' אייר ה'תשע"ו

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר המפריש מעות לחטאת או לעולה או לשלמים אם מועלים בהן.

11 **א. הַמַּפְרִישׁ[2] מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ לְעוֹלָתוֹ וְלַאֲשָׁמוֹ**
12 **וּלְתוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשָּׁעָה שֶׁהִפְרִישׁ.**
13 **הִפְרִישׁ לִשְׁלָמִים - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶם[3].**

2) תוספתא, מעילה פ"א ה"ד: מועלים בדמי חטאת ובדמי עולה, ואין מועלים בדמי שלמים. 3) אינם עדיפים משלמים עצמם שקדושת הגוף עליהם.

14 **ב. הִקְדִּישׁ[4] אֵבֶר אֶחָד לְדָמָיו[5] לַמִּזְבֵּחַ - הֲרֵי זֶה סָפֵק**
15 **אִם פָּשְׁטָה קְדֻשָּׁה בְּכֻלָּן אוֹ לֹא פָּשְׁטָה, לְפִיכָךְ תִּקְרַב**
16 **וְלֹא יִפָּדֶה[6]. וְאִם נִפְדָּה - אֵין מוֹעֲלִין[7] בְּפִדְיוֹנוֹ.**

4) בעיא שלא נפשטה (תמורה יא:). 5) אם הקדישו למזבח, אין כל ספק שקדושת הגוף פשטה בכולה אם היה זה אבר שהנשמה תלויה בו, כגון לב או ראש וכדומה (ראה הל' מעשה הקרבנות פט"ו ה"ב), אבל בהקדיש את האבר לדמיו לצורך קרבן שבהמה זו ראויה לו, שאל רבא שם מהו הדין, וצדדי הבעיה הם: ברור, שאם הקדיש כל הבהמה לדמיה – חלה עליה קדושת הגוף, וברור היה לו לרבא גם־כן שאם הקדיש את האבר קדושת הגוף פשטה הקדושה בכולה. ומסופק היה באבר אחד לדמיו, אם אנו אומרים מתוך שחלה על האבר קדושת דמים חלה עליו קדושת הגוף, ומתוך שקדש אבר אחד קדשה כולה, או אין אומרים שני "מתוך". בלשון התלמוד: "חד מיגו - אמר, תרי מיגו - לא אמר". ויוצא מזה, שמדובר כאן באבר שהנשמה תלויה בו, שאילו אבר שאין הנשמה תלויה בו פסק רבינו פט"ו מהל' מעשה הקרבנות, שאפילו בהקדישו קדושת הגוף לא פשטה הקדושה בכל הבהמה. אולם בפ"ה מהל' ערכין הי"ב כותב רבינו דין זה באומר "דמי רגלה של פרה זו הקדש למזבח". ראה כסף־משנה ולחם־משנה שם. 6) שאין פדיון לקדשים תמימים. 7) משום שאינו ראוי לפדיון, שמא פשטה קדושה בכולה, לפיכך אין הקדושה עוברת על הדמים (ראה ראב"ד וכסף־משנה בשם הר"י קורקוס).

17 **ג. הַמַּפְרִישׁ[8] מָעוֹת לִנְזִירוּתוֹ[9] - אָסוּר לֵהָנוֹת בָּהֶן,**
18 **וְאִם נֶהֱנָה - לֹא מָעַל; מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לָבוֹא כֻּלָּם**
19 **שְׁלָמִים[10], וְאֵין בִּשְׁלָמִים מְעִילָה אֶלָּא בְּאֵמוּרֵיהֶן**
20 **אַחַר זְרִיקַת דָּמִים[11]. מֵת[12] - יִפְּלוּ לִנְדָבָה[13]. הָיוּ**
21 **מְפֹרָשִׁים[14]: דְּמֵי חַטָּאת - יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח[15], וְלֹא**
22 **נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין; דְּמֵי עוֹלָה - יָבִיאוּ עוֹלָה,**
23 **וּמוֹעֲלִין בָּהֶן[16]. אָמַר: אֵלּוּ לְחַטָּאתִי וְהַשְּׁאָר[17]**
24 **לִנְזִירוּתִי, אִם נֶהֱנָה בְּכָל הַשְּׁאָר[18] - מָעַל[19]; נֶהֱנָה**
25 **בְּמִקְצָתוֹ - לֹא מָעַל[20]. וְכֵן אִם אָמַר: אֵלּוּ לְעוֹלָתִי**
26 **וְהַשְּׁאָר לִנְזִירוּתִי, וְנֶהֱנָה בְּכֻלָּן - מָעַל[21]; נֶהֱנָה**
27 **בְּמִקְצָתָן - לֹא מָעַל. שֶׁאֵין בִּדְמֵי שְׁלָמִים מְעִילָה[22].**
28 **הִפְרִישׁ מָעוֹת וְאָמַר: אֵלּוּ לְעוֹלָתִי וְאֵלּוּ לְחַטָּאתִי**
29 **וְאֵלּוּ לִשְׁלָמִים, וְנִתְעָרְבוּ - מוֹעֲלִין בְּכֻלָּן וּמוֹעֲלִין**
30 **בְּמִקְצָתָן[23]. וְכֵיצַד יַעֲשֶׂה?[24] יִקַּח שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת,**
31 **וּמְחַלֵּל דְּמֵי חַטָּאת בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא עַל הַחַטָּאת,**
32 **וּדְמֵי עוֹלָה עַל הָעוֹלָה, וּדְמֵי שְׁלָמִים עַל שְׁלָמִים.**

8) משנה, מעילה יא, א. 9) אחר שמלאו ימי נזרו, מביא הנזיר שלושה קרבנות: חטאת, עולה ושלמים. 10) מפני שאמר סתם "לנזירותי" יכול לקנות בכולם שלמים ('תוספות' שם ד"ה הפריש). 11) כמו שנתבאר למעלה פ"ב ה"א. 12) הנזיר לפני שקנה בהמות בדמים אלה, וגם לא קבע איזה כסף הוא לחטאת ואיזה לעולה ולשלמים.

13) לעולות נדבת ציבור, ואע"פ שמעורבים בהם דמי חטאת שדינם השלכה לים המלח, הלכה היא למשה מסיני בנזיר (רבי יוחנן, בנזיר כה.). 14) לפני שמת, פירש אלו דמי חטאת, אלו דמי עולה ואלו דמי שלמים. 15) כדין דמי חטאת שמתו בעליה (פ"ה מהל' פסולי המוקדשין ה"א), ומה שאמר רבי יוחנן: "הלכה היא בנזיר", היינו במעות סתומות. 16) ומובן שבדמי שלמים אין מועלים (למעלה ה"א). 17) נזיר כו, ב. 18) בכל הדמים שנשארו. 19) מפני שנהנה בדמי העולה. 20) אולי נהנה בדמי שלמים בלבד (בגמרא שם הגירסא: והשאר "לשאר" נזירות, וכן גם בתוספתא מעילה פ"א. כלומר, לכל שאר הקרבנות שעליו להביא, היינו עולה ושלמים, ומכאן שאם אמר והשאר לנזירות, אין מעילה אפילו בנהנה בכל המעות, כמו שאמרנו בתחילת הלכה זו בהפריש מעות לנזירות. ויש לתמוה על רבינו, למה השמיט את המילה "לשאר". ונראה שהושמטה בטעות על־ידי המעתיקים). 21) מפני שנהנה בדמי עולה, בין מת בין לא מת, ובדמי חטאת – אם לא מת, כמו שנתבאר למעלה בהלכה זו. 22) ושמא נהנה בדמי שלמים בלבד. 23) פירוש, אם נהנה בדמים העולים על דמי השלמים (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס), אבל אם נהנה בסכום פחות מדמי השלמים לא מעל, שמא נהנה מדמי השלמים בלבד. 24) תוספתא, מעילה פ"א ה"ה.

1 **ד. אֶחָד מִמְּחַיְּבֵי קִנִּין[25] שֶׁהִפְרִישׁ מָעוֹת וְאָמַר: אֵלּוּ**
2 **לְחוֹבָתִי - מוֹעֲלִין בְּכֻלָּן וּמוֹעֲלִין בְּמִקְצָתָן[26]. וְאִם**
3 **מֵתוּ - יִפְּלוּ לִנְדָבָה[27], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּנְזִירוּת[28],**
4 **וּמוֹעֲלִין בָּהֶן.**

25) כגון זב וזבה ויולדת, שמחויבים להביא שני עופות, אחד לחטאת ואחד לעולה. 26) מפני ששני הקרבנות יש בהם מעילה. 27) בנזיר כו, א - אמרו שההלכה למשה מסיני שהובאה למעלה בהלכה הקודמת, נאמרה גם במחוייבי קינים. 28) בדין נזירות, למעלה ה"ג.

5 **ה. הַמַּפְרִישׁ[29] חַטָּאת עַל אֲכִילַת חֵלֶב וֶהֱבִיאָהּ עַל**
6 **אֲכִילַת דָּם - הֲרֵי זֶה לֹא כִּפֵּר[30], לְפִיכָךְ לֹא מָעַל[31].**
7 **הִפְרִישׁ מָעוֹת[32] לְחַטַּאת חֵלֶב וְקָנָה בָּהֶן חַטַּאת דָּם:**
8 **בְּשׁוֹגֵג - כִּפֵּר[33], לְפִיכָךְ מָעַל; בְּמֵזִיד - לֹא כִּפֵּר,**
9 **לְפִיכָךְ לֹא מָעַל[34].**

29) כריתות כז, ב. 30) כתוב בתורה (ויקרא ד, כח): "קרבנו... על חטאתו", ודרשו במשנה שם, שהקרבן צריך להיות לשם אותו החטא, ולא יעבירנו מחטא זה לחטא אחר. 31) במעשה השינוי, שהרי לא נהנה כלום. 32) שם. ההבדל בין מעות לבהמה הוא, שבהמה היא קדושת הגוף ואינה יוצאה לחולין לעולם, ולפיכך אין הבעלים יכולים לשנות בה כלום, מה־שאין־כן דמים שיוצאים לחולין אם מועל בהם או כשקונה בהם בהמה לקרבן. 33) בגמרא שלנו, נאמר סתם "מעל וכיפר". אבל בתוספתא כריתות פ"ד ה"ו, אנו שונים כדברי רבינו. 34) בגמרא שם תולים את הכפרה במעילה, מפני שמעל – כיפר. ורבינו אומר להיפך (כסף־משנה).

10 **ו. הַמַּפְרִישׁ[35] שְׁתֵּי סְלָעִים לְאָשָׁם וְלָקַח בָּהֶן שְׁנֵי**
11 **אֵילִים לְחֻלִּין, הוֹאִיל וְקָנָה חֻלִּין בִּדְמֵי אָשָׁם - מָעַל.**
12 **וְחַיָּב לְשַׁלֵּם עֲשָׂרָה דִינָרִים[36], שֶׁהֵן שְׁתֵּי סְלָעִים**
13 **וָחֹמֶשׁ[37], וְיָבִיא בָּהֶן אָשָׁם, וְיָבִיא קָרְבַּן אָשָׁם עַל**
14 **מְעִילָתוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה אֶחָד מִשְׁנֵי הָאֵילִים שֶׁקָּנָה**
15 **יָפֶה שְׁתֵּי סְלָעִים וְהַשֵּׁנִי יָפֶה עֲשָׂרָה דִינָרִין - יָבִיא**
16 **הַשָּׁוֶה עֲשָׂרָה אָשָׁם תַּחַת הַמְּעִילָה עִם הַחֹמֶשׁ[38],**
17 **וְיָבִיא הַשָּׁוֶה שְׁתֵּי סְלָעִים אָשָׁם עַל מְעִילָתוֹ. לָקַח**
18 **אֶחָד לְאָשָׁם וְאֶחָד לְחֻלִּין[39], אִם הָיָה שֶׁל אָשָׁם יָפֶה**
19 **שְׁתֵּי סְלָעִים[40] - יָבִיא אוֹתוֹ לַאֲשָׁמוֹ הָרִאשׁוֹן[41], וְכֵן**
20 **אִם הָיָה זֶה הַחֻלִּין יָפֶה שְׁתַּיִם - יָבִיא אוֹתוֹ אָשָׁם**
21 **מְעִילָתוֹ[42], שֶׁהֲרֵי מָעַל בְּסֶלַע אַחַת מִדְּמֵי הָאָשָׁם;**
22 **וִישַׁלֵּם חֲמִשָּׁה דִינָרִים[43] וְיִפְּלוּ לִנְדָבָה[44].**

35) משנה, שם כו, ב. כפי שנתפרשה בגמרא שם. 36) סלע הוא ארבעה דינרים. 37) ראה למעלה פ"א ה"ג. 38) ובזה השיב להקדש את מה שגזל ותוספת חומש, ואע"פ שהאיל עלה לו רק בסלע אחד, והטעם מפני שהרווח הוא שלו, שהרי האילים הם חולין. 39) ומעל רק באחד. 40) באשם נאמר "כסף שקלים", ולמדו מזה שאין להביא אשם בפחות משני שקלים. שקל שבתורה הוא סלע שבמשנה. ראה הל' פסולי המוקדשין פ"ד הכ"ב. 41) כאן הרווח להקדש, שהרי לא מעל בדמי אשם זה. 42) ואע"פ שלא הוציא עליו אלא סלע אחד ונתייקר, כלמעלה בהערה לז. 43) הסלע שמעל, וחומשו. וכסף זה יביא מביתו. 44) שהרי הם מותר אשם שנופלים לנדבה. ראה הל' פסולי המוקדשין פ"ד הי"ד.

23 **ז. הַנֶּהֱנֶה[45] מִדְּמֵי חַטָּאת עַד שֶׁלֹּא קָרְבָה חַטָּאתוֹ -**
24 **יוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל מַה שֶּׁנֶּהֱנָה וְיָבִיא בְּדָמָיו[46] חַטָּאתוֹ[47],**
25 **וְיָבִיא קָרְבַּן אָשָׁם עַל מְעִילָתוֹ. וְכֵן אִם נֶהֱנָה מִדְּמֵי**
26 **אָשָׁם עַד שֶׁלֹּא קָרַב אֲשָׁמוֹ - יוֹסִיף חֹמֶשׁ וְיָבִיא**
27 **בְּדָמָיו אֲשָׁמוֹ, וְיָבִיא אָשָׁם אַחֵר לִמְעִילָתוֹ. שֶׁקָּרְבְּנוֹת**
28 **הַמִּזְבֵּחַ[48] - מְעִילָתָן לְקָרְבְּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ, וְקָדְשֵׁי בֶדֶק**
29 **הַבַּיִת - מְעִילָתָן לְבֶדֶק הַבַּיִת. נוֹדַע לוֹ שֶׁמָּעַל[49] וְאַחַר**
30 **כָּךְ קָרְבָה חַטָּאתוֹ[50] וַעֲדַיִן לֹא הִפְרִישׁ מְעִילָתוֹ[51], אוֹ**
31 **שֶׁהִפְרִישָׁהּ וְלֹא כְּלָלָהּ בִּדְמֵי חַטָּאתוֹ[52] - יוֹלִיךְ**
32 **הַמְּעִילָה וְחֻמְשָׁהּ לְיָם הַמֶּלַח[53]. נוֹדַע לוֹ שֶׁמָּעַל אַחַר**
33 **שֶׁקָּרְבָה חַטָּאתוֹ - יִפְּלוּ מְעוֹת הַמְּעִילָה וְחֻמְשָׁהּ**
34 **לִנְדָבָה; שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין בַּתְּחִלָּה לְאִבּוּד[54]. וּבֵין כָּךְ**
35 **וּבֵין כָּךְ יָבִיא אֲשַׁם מְעִילָתוֹ. וּבְאָשָׁם, בֵּין שֶׁנּוֹדַע לוֹ**
36 **שֶׁמָּעַל קֹדֶם שֶׁקָּרַב אֲשָׁמוֹ אוֹ אַחַר שֶׁקָּרַב - תִּפֹּל**
37 **מְעִילָתוֹ וְחֻמְשָׁהּ לִנְדָבָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹתַר אָשָׁם[55].**
38 **וְיָבִיא אֲשַׁם מְעִילָתוֹ.**

45) ברייתא, מעילה ט, ב. 46) דמי הקרן עם החומש. 47) בהמה יותר יפה. 48) הקרן והחומש הם למזבח. כלומר, לקנות בהם קרבן כזה שמעל בו. 49) בחלק מן הדמים. 50) שנקנתה בדמים שנשארו. 51) מה שנהנה וחומשו. 52) אלא קנה בדמים שנשארו בלבד. 53) כדין

מותר חטאת (שם יא. אמר אביי, שדין זה הוא לפי דעת רבי שמעון שכל חטאת שכיפרו בעליה תמות, אבל לרבנן הסוברים שאינה מתה אלא אם אבדה וכיפרו בעליה באחרת ואח"כ נמצאה, המעות יפלו לנדבה. ומכיון שרבינו פסק בהל' פסולי המוקדשין פ"ד ה"א כרבנן, למה כותב כאן: ילכו לים המלח? והר"י קורקוס (מובא כאן ה"ז בכסף־משנה) מתרץ שמכיון שידע שמעל יהיה עליו להפריש מה שנהנה וחומשו ולהוסיף על דמי החטאת, ולא עשה כך אלא הקריב חטאתו מהדמים שנשארו, הרי זה כדחייה בידים כמו שהפריש חטאת ואבדה, והפריש אחרת ונמצאת הראשונה ולא בא להמלך בבית־דין ושחט אחת מהן, שאמרנו שם פ"ד ה"ג שהשניה תמות, מפני שדחה אותה בידים). 54) כשנודע לו שמעל לפני שקרבה חטאתו, היה עליו להפריש מעילתו ולהוסיפה על דמי החטאת ולא היו הולכים לאיבוד, ולפיכך כשלא עשה כך הרי זה כדמי חטאת שכיפרו בעליה, אבל אם נודע לו אחרי כפרה, הרי הקרן והחומש שיפריש עכשיו נקבע גורלם מראש לאיבוד. 55) ראה למעלה ה"ו ובהערות.

1 **ח. הַמּוֹכֵר[56] עוֹלָתוֹ וּשְׁלָמָיו - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[57]. וְדִין**
2 **תּוֹרָה, שֶׁיַּחְזְרוּ הַמָּעוֹת חֵלִין כְּמוֹ שֶׁהָיוּ[58]; וְקָנְסוּ**
3 **אוֹתוֹ[59] חֲכָמִים, שֶׁיִּפְּלוּ הַמָּעוֹת לִנְדָבָה. אֲפִלּוּ הָיְתָה**
4 **הַבְּהֵמָה שָׁוָה אַרְבָּעָה וּמְכָרָהּ בַּחֲמִשָּׁה - הַחֲמִשָּׁה**
5 **כֻּלָּן[60] יִפְּלוּ לִנְדָבָה[61]. וְאֵין כָּאן מְעִילָה לֹא מִדִּבְרֵי**
6 **תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.**

56) תוספתא, פסחים פ"ז ה"ז (לפי גירסת הגר"א) ובריתא שם פט, ב. 57) ומקריבים הקרבן לשם בעליו הראשונים (רש"י שם). ראה משנה־למלך. 58) והמוכר יחזירן לקונה. 59) את הקונה, מפני שקנה קרבן של אחרים, כעין החרמת הכסף שנעשה בו משא ומתן בלתי הוגן, אבל את הקרבן אי־אפשר להחרים, שהרי קדושת הגוף עליו. ורש"י פירש, שקנסו את הקונה בהתאם לפתגם העממי: "לא עכברא גנב, אלא חורא גנב" (לא העכבר הגנב, אלא החור שהוא נמלט שם). 60) ואין אנו אומרים שהדינר החמישי מתנה היא למוכר (רש"י שם). 61) לנדבת ציבור.

7 **ט. יֵשׁ מְעִילָה בִּנְדָרִים[62]. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: כִּכָּר זוֹ**
8 **עָלַי קָרְבָּן אוֹ הֶקְדֵּשׁ[63], וַאֲכָלָהּ - מָעַל[64], אַף עַל פִּי**
9 **שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לַאֲחֵרִים. לְפִיכָךְ[65] אֵין לָהּ פִּדְיוֹן, שֶׁהֲרֵי**
10 **אֵינָהּ קֹדֶשׁ אֶלָּא לָזֶה בִּלְבַד. אָמַר: כִּכָּר זוֹ קֹדֶשׁ[66] אוֹ**
11 **קָרְבָּן, וַאֲכָלָהּ, בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר - מָעַל. לְפִיכָךְ[67]**
12 **יֵשׁ לָהּ פִּדְיוֹן[68]. הָיְתָה לְפָנָיו[69] כִּכָּר שֶׁל הֶפְקֵר[70]**
13 **וְאָמַר: כִּכָּר זוֹ הֶקְדֵּשׁ, נְטָלָהּ עַל מְנָת לְאָכְלָהּ - מָעַל**
14 **לְפִי כֻּלָּהּ; עַל מְנָת לְהוֹרִישָׁהּ - מָעַל לְפִי טוֹבַת**
15 **הֲנָיָה[71] שֶׁבָּהּ.**

62) נדרים לה, א. מחלוקת רבי מאיר ורבנן, ופסק כרבי מאיר מפני שרב נחמן שם סובר כן. ועוד, שבשבועות כב, ב - אמרו שיש להפוך את השיטות, היינו חכמים אומרים מעל, ורבי מאיר אומר לא מעל (ר"ן נדרים, שם). 63) פירוש, שאמר "עלי" הקדש. 64) ומשלם להקדש קרן וחומש (נדרים, שם). 65) מפני שהיא מותרת לאחרים, ואינה ממון של הקדש. 66) והוא־הדין אם אמר: ככר זו הקדש. 67) מפני שהיא אסורה לכל אדם ונעשית רכושו של הקדש. 68) ככל קדשי בדק הבית. 69) מימרא של רבא, שם לד, ב. 70) מדובר כשהכיכר מונחת בתוך ארבע אמותיו של המקדיש, וארבע אמות של אדם קונות לו (בבא־מציעא י:), ולפיכך יכול לזכות בה להקדש, כדין המגביה מציאה לחבירו (בשביל חבירו) - קנה חבירו. 71) שמין ערך ההנאה שבנו מוכן לתת לו, כדי שיוריש לו את הכיכר, ואת הסכום הזה וחומש, ישלם להקדש.

16 **י. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[72]: כִּכָּרִי עָלֶיךָ הֶקְדֵּשׁ, וְחָזַר וּנְתָנָהּ**
17 **לוֹ - הַמְקַבֵּל מַתָּנָה זוֹ מָעַל[73] לִכְשֶׁיּוֹצִיא[74], שֶׁהֲרֵי**
18 **הַנּוֹתֵן אֵינָהּ אֲסוּרָה עָלָיו[75]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה**
19 **מִשְּׁאָר הַקּוֹנָמוֹת[76] יֵשׁ בָּהֶן מְעִילָה לַגֵּאֶסֶר בָּהֶן. וְכָל**
20 **דְּבָרִים הַגֵּאֶסָרִין עָלָיו מִגֵּדֶר כָּזֶה מִצְטָרְפִין, וְאִם**
21 **נֶהֱנָה מִכֻּלָּם[77] בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה - מָעַל.**

72) שם, בעיא שנפשטה. 73) ואין אנו אומרים, שמכיון שהכיכר יצאה מרשות הנותן פקע איסורה, מפני שאינה כיכרו. 74) כשיהנה בה. 75) לו היתה אסורה גם עליו, היה הוא מועל בה. 76) פירוש, אם לא אמר "הקדש" או "קרבן" אלא "קונם" ושאר הכינויים שנמנו במשנה שם י, א. 77) בכל אחד לא היה שוה פרוטה, אבל בכל הדברים יחד היה שוה פרוטה.

22 **יא. הָאוֹמֵר[78]: הַנִּטִּיעוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן אִם אֵינָן**
23 **נִקְצָצוֹת הַיּוֹם, וְטַלִּית זֶה קָרְבָּן אִם לֹא תִּשָּׂרֵף הַיּוֹם,**
24 **וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא נִקְצָצוּ וְלֹא נִשְׂרְפָה הַטַּלִּית - הֲרֵי**
25 **הֵם הֶקְדֵּשׁ, וְיִפְּדוּ כִּשְׁאָר הַהֶקְדֵּשׁוֹת וְאַחַר כָּךְ יֵהָנֶה**
26 **בָּהֶן. אֲבָל אִם אָמַר: הֲרֵי הַנִּטִּיעוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן עַד**
27 **שֶׁיִּקָּצְצוּ - אֵינוֹ יָכוֹל לִפְדּוֹתָן; שֶׁבְּכָל עֵת שֶׁיִּפְּדוּ**
28 **יַחְזְרוּ הֶקְדֵּשׁ[79] עַד שֶׁיִּקָּצְצוּ, וְכֵיוָן שֶׁנִּקְצְצוּ אֵינָן**
29 **צְרִיכִין פִּדְיוֹן[80], אֶלָּא נֶהֱנִין בָּהֶן מִיָּד. בַּמֶּה דְּבָרִים**
30 **אֲמוּרִים? בְּשֶׁפִּדָּאָן הַמַּקְדִּישׁ; אֲבָל אִם פִּדָּאָן אַחֵר -**
31 **הֲרֵי אֵלּוּ יוֹצְאִין לְחֻלִּין[81] אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא**
32 **נִקְצָצוּ, וְיִהְיוּ מֻתָּרִין אַף לַמַּקְדִּישׁ.**

78) משנה וגמרא, שם כח, א. וכח, ב. 79) כרב פדא שם. רבינו סובר שבזה מודה עולה לבר פדא (ראה הערה הבאה). 80) שהרי לא הקדיש אותן אלא עד שיקצצו, ולפיכך יצאו לחולין אחרי הקציצה, כעולא שם נגד דעת בר פדא. 81) שהרי הנטיעות הן רכושו של הפודה, והוא לא הקדיש אותן. מימרא של רבי יוחנן, שם ל, א.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ד־כ' אייר תשע"ו

יום ראשון י"ד אייר ה'תשע"ו

מצות לא תעשה קט.

מצות עשה סט.

הַמִּצְוָה הַק"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּמְכּוֹר מַעְשַׂר בְּהֵמָה בְּאֵיזֶה אֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בְּמַעְשַׂר בְּהֵמָה: "לֹא יִגָּאֵל" (ויקרא כז, לג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם): "בַּמַּעֲשֵׂר הוּא אוֹמֵר: "לֹא יִגָּאֵל" — וְאֵינוֹ נִמְכָּר לֹא חַי וְלֹא שָׁחוּט, לֹא תָּמִים וְלֹא בַּעַל מוּם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ עִם שֶׁלְּפָנֶיהָ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (לא:) וּבְרֵישׁ מַסֶּכֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי (פרק א משנה ב).

הַמִּצְוָה הַס"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיַּקְרִיב כָּל־מִי שֶׁשָּׁגַג בְּחֵטְא מִן־הַחֲטָאִים הַגְּדוֹלִים הַיְדוּעִים קָרְבַּן חַטָּאת אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה מֵעַם הָאָרֶץ" (שם ד, כז). וְזוֹ הִיא חַטָּאת קְבוּעָה, כְּלוֹמַר שֶׁהִיא לְעוֹלָם חַטָּאת בְּהֵמָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהָעֲבֵרוֹת שֶׁחַיָּבִים עַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת זוֹ, הֵן שֶׁחַיָּבִים עַל זְדוֹנָן כָּרֵת, בִּתְנַאי שֶׁתִּהְיֶה מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה וְיִהְיֶה בָּהּ מַעֲשֶׂה (פעולה פיזית), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּתְחִלַּת כְּרֵתוֹת. הִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ כֻּלָּהּ כְּבָר נִתְבָּאֲרוּ בְּמַסֶּכֶת הוֹרָיוֹת (ח.) וּכְרֵתוֹת (יט.) וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּשַׁבָּת (סט. קב.) וּשְׁבוּעוֹת (כד.) וּזְבָחִים.

יום שני ט"ו אייר ה'תשע"ו

מצות עשה ע.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שִׁבְעִים — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן מְסֻיָּם אִם יֶאֱרַע לָנוּ סָפֵק בְּאַחַת מֵאוֹתָן הָעֲבֵרוֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁחַיָּבִים עַל זְדוֹנָן כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה — וְקָרְבָּן זֶה נִקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי' וְאֹפֶן הַסָּפֵק הַזֶּה אֲשֶׁר אִם יֶאֱרַע חַיָּבִים עָלָיו אָשָׁם תָּלוּי, הוּא: כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לְפָנָיו שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת חֵלֶב, אַחַת מֵהֶן חֵלֶב הַכְּלָיוֹת (שהוא אסור) וְהָאַחֶרֶת חֵלֶב הַלֵּב (שהוא מותר), וְאָכַל אַחַת מֵהֶן וְאָכַל אַחֵר אֶת־הַשְּׁנִיָּה אוֹ שֶׁאָבְדָה, וְנִסְתַּפֵּק וְנִתְעוֹרֵר אֶצְלוֹ חֲשָׁשׁ אִם הַחֲתִיכָה שֶׁאָכַל הָיְתָה הַמֻּתֶּרֶת אוֹ הָאֲסוּרָה — זֶהוּ שֶׁמַּקְרִיב קָרְבָּן עַל הַסָּפֵק הַמִּתְעוֹרֵר הַזֶּה כְּדֵי לְהִתְכַּפֵּר בּוֹ, וְזֶה נִקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי' (שדינו עדיין תלוי ועומד עד שהספק יתברר). אִם נִתְבָּרֵר אַחַר־כָּךְ, שֶׁמַּה־שֶּׁאָכַל הוּא חֵלֶב הַכְּלָיוֹת — הֲרֵי נִתְאַמֵּת שֶׁזּוֹ שְׁגָגָה וְיַקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה. וְהַכָּתוּב הָאָמוּר בְּקָרְבָּן זֶה הוּא אָמְרוֹ בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא: "וְאִם־נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג וְהוּא לֹא־יָדַע" (ויקרא ה, יז־יח) — כְּלוֹמַר: עַל מַה שֶּׁלֹּא יָדַע אִם שָׁגַג אוֹ לֹא שָׁגַג. וְעִנְיָן זֶה קוֹרְאִים לוֹ חֲכָמִים 'לֹא הוּדַע', וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת (יז.).

יום שלישי ט"ז אייר ה'תשע"ו

מצות עשה ע.

הַמִּצְוָה הָע' נדפסה ביום הקודם.

יום רביעי י"ז אייר ה'תשע"ו

מצות עשה עא.

הַמִּצְוָה הָע"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁמִּי שֶׁעָבַר עֲבֵרוֹת מְסֻיָּמוֹת יַקְרִיב קָרְבַּן אָשָׁם וְיִתְכַּפֵּר לוֹ — וְזֶהוּ אָשָׁם וַדַּאי. הָעֲבֵרוֹת שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶן קָרְבָּן זֶה הֵן: מְעִילָה וּגְזֵלָה וּבִיאַת שִׁפְחָה חֲרוּפָה (חציה שפחה וחציה בת חורין. כגון שאחד השותפים בה שחררה) וְשֶׁקֶר בִּשְׁבוּעַת פִּקָּדוֹן (השומר על פקדון חבירו ונשבע לשקר על אחת הטענות הפוטרות אותו להחזיר הפקדון): כָּל־הַמּוֹעֵל בִּשְׁגָגָה, וְהוּא שֶׁיֵּהָנֶה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה מִן־הַהֶקְדֵּשׁ — בֵּין הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת וּבֵין הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ — אוֹ הַגּוֹזֵל חֲבֵרוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה וּלְמַעְלָה וְנִשְׁבַּע; אוֹ הַבָּא עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה אוֹ הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן וְנִשְׁבַּע — (וכל אלו) בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד — הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַקְרִיב קָרְבָּן עַל חַטָּאתוֹ, וְאֵינוֹ קָרְבַּן חַטָּאת אֶלָּא קָרְבַּן אָשָׁם; וְקָרְבָּן זֶה נִקְרָא 'אָשָׁם וַדַּאי' (כי ודאי שגג). אָמַר יִתְעַלֶּה בִּמְעִילָה: "וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי ה' וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַה' אַיִל תָּמִים" (ויקרא ה, טו); וְאָמַר: "וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן וְגוֹ' וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר וְגוֹ' וְאֶת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַה' אַיִל תָּמִים" (שם, כא־כה). וְאָמַר: "וְאִישׁ כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה שִׁכְבַת־זֶרַע וְהִיא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ וְגוֹ' וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַה' וְגוֹ'" (שם יט, כ־כא). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוֹת אֵלּוּ בְּמַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת (ט.).

יום חמישי י"ח אייר ה'תשע"ו

מצות עשה עב.

הַמִּצְוָה הָע"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד עַל עֲבֵרוֹת מְסֻיָּמוֹת. הָעֲבֵרוֹת שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶן קָרְבָּן זֶה הֵן: טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְטֻמְאַת קָדָשָׁיו וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת. מִי שֶׁנִּטְמָא בְּאָב מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת, כְּמוֹ שֶׁקָּבַעְנוּ בְּהַקְדָּמַת סֵדֶר טְהָרוֹת, וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁגָגָה — זוֹהִי טֻמְאַת מִקְדָּשׁ; אוֹ שֶׁאָכַל בְּשַׂר קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה — זוֹהִי טֻמְאַת קָדָשָׁיו; אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת בִּטּוּי (נשבע לעשות או שלא לעשות דבר מה, ולא קיים) וְלֹא קִיְּמָהּ בִּשְׁגָגָה; אוֹ נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הָעֵדוּת (נשבע כאילו אינו יודע עדות לחברו) לַשֶּׁקֶר — בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד — הֲרֵי

זֶה מַקְרִיב עַל אַחַד הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה שֶׁיַּעֲשֶׂה קָרְבָּן הַנִּקְרָא: "קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד". וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וגו' אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל־דָּבָר טָמֵא וגו' וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וגו' וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם וגו' וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וגו' וְהָיָה כִּי־יֶאְשַׁם וגו' וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ וגו' וְאִם־לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ וגו' וְאִם־לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ וגו'" (ויקרא ה, א־יא). וְלָכֵן נִקְרָא 'עוֹלֶה וְיוֹרֵד' — לְפִי שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ בְּמִין, אֶלָּא פַּעַם יוּבָא מִמִּין זֶה וּפַעַם מִמִּין אַחֵר, כְּפִי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַחוֹטֵא הַחַיָּב בַּקָּרְבָּן. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת כְּרֻתוֹת (י) וּבְמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (ז).

יום שישי י"ט אייר ה'תשע"ו

מצות עשה סח. עה. עו.

הַמִּצְוָה הַס"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיַּקְרִיב בֵּית דִּין קָרְבָּן, אִם שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה, וְזֶהוּ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל" (ויקרא ד, יג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְהַתְּנָאִים שֶׁבָּהּ בִּשְׁלֵמוּת בְּמַסֶּכֶת הוֹרָיוֹת וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת מִמַּסֶּכֶת זְבָחִים.

הַמִּצְוָה הָע"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־אִשָּׁה זָבָה, אִם נִתְרַפְּאָה מִן־הַזִּיבוּת, תַּקְרִיב קָרְבָּן, וְקָרְבָּן זֶה הוּא: "שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה" — וְזֶהוּ קָרְבָּן זָבָה, וְהִיא מְחֻסֶּרֶת כַּפָּרָה עַד שֶׁתְּבִיאֶנּוּ. וְאוּלַי יַקְשֶׁה עָלַי מַקְשֶׁה וְיֹאמַר: כֵּיוָן שֶׁקָּרְבָּן הַזָּב כְּקָרְבַּן הַזָּבָה, וַהֲרֵי אַתָּה מוֹנֶה (במנין המצוות) אֶת־מִין הַקָּרְבָּן — יִהְיֶה הַחַיָּב בּוֹ מִי שֶׁיִּהְיֶה — כְּמוֹ שֶׁעָשִׂיתָ בְּקָרְבַּן חַטָּאת וְקָרְבַּן אָשָׁם וַדַּאי וְקָרְבַּן אָשָׁם תָּלוּי וְקָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד, שֶׁמָּנִיתָ כָּל־אֶחָד מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְלֹא חָשַׁשְׁתָּ לְרִבּוּי הַחֲטָאִים (למנות כל חטא בפני עצמו, מפני) שֶׁעַל כָּל־אֶחָד מֵהֶם חַיָּבִים אוֹתוֹ הַקָּרְבָּן — כָּךְ גַּם כָּאן אַל תָּחוּשׁ לְמִסְפַּר הָאֲנָשִׁים, שֶׁכָּל־אֶחָד מֵהֶם נִתְחַיֵּב קָרְבַּן הָעוֹף?! יֵדַע (המקשה) שֶׁקָּרְבַּן זָב וְזָבָה אֵינוֹ בָּא עַל חֲטָאִים, אֶלָּא הוּא קָרְבַּן חוֹבָה בְּמַצָּב מְסֻיָּם. אִלּוּ הָיָה מַצָּב הַזּוֹב בָּאִישׁ וּבָאִשָּׁה דָּבָר אֶחָד — כְּמוֹ שֶׁהֵם בַּשֵּׁם, שֶׁהַשֵּׁם שֶׁל זֶה "זָב" וְשֶׁל זוֹ "זָבָה" — כִּי אָז הָיָה צָרִיךְ לְמִנּוֹתָם אֶחָד; אֲבָל אֵין הַדָּבָר כֵּן, כִּי הַגָּרַת שִׁכְבַת זֶרַע מִן־הָאִישׁ הִיא שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ קָרְבָּן, אַךְ אִם נִגַּר כְּעֵין שִׁכְבַת זֶרַע מִן־הָאִשָּׁה אֵינָהּ זָבָה, אֶלָּא זוֹב הַדָּם מִן־הָאִשָּׁה הוּא שֶׁחַיֶּבֶת עָלָיו קָרְבָּן; וְאִם זָב הַדָּם מִן־הָאִישׁ אֵינוֹ חַיָּב עָלָיו קָרְבָּן. וּמִלַּת 'זִיבוּת' אֵין עִנְיָנָהּ אֶלָּא הַנִּזְילָה, וְאֵין כָּל־הַנּוֹזְלִים אוֹתוֹ הַדָּבָר עַצְמוֹ. וּכְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (נדה לב:): "הָאִישׁ מְטַמֵּא בְּלֵבֶן וְהָאִשָּׁה בְּאֹדֶם", וְאֵין דִּין זָב וְזָבָה כְּדִין מְצֹרָע וּמְצֹרַעַת. וְהָרְאָיָה הַבְּרוּרָה לָזֶה אָמְרָם בִּכְרֻתוֹת (ח:): "אַרְבָּעָה מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה (שקרבן "חטאת" שלהם (וכל הביטויים של "חטאת" ו"כפרה" המופיעים בהקשר לזב וזבה אינם במובנם המצוי אלא במובנם המעשי של "חסרון" ו"השלמה") מעכבן מלאכול בקדשים), וְאֵלּוּ הֵם: הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַיּוֹלֶדֶת וְהַמְּצֹרָע". הִנֵּה רוֹאֶה, אֵיךְ מוֹנִים זָב וְזָבָה כִּשְׁנַיִם וּמוֹנִים מְצֹרָע כְּאֶחָד — בֵּין שֶׁהוּא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה — לְפִי שֶׁזִּיבוּת הָאִישׁ אֵינָהּ כְּזִיבוּת הָאִשָּׁה. וְהַפָּסוּק הַנֶּאֱמַר עַל קָרְבָּנָהּ: "וְאִם־טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ וגו' וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּקַּח־לָהּ שְׁתֵּי תֹרִים וגו'" (שם טו, כח־כט).

הַמִּצְוָה הָע"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־יוֹלֶדֶת תַּקְרִיב קָרְבָּן, וְהוּא: כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעוֹלָה וּבֶן־יוֹנָה אוֹ תּוֹר לְחַטָּאת. וְאִם הִיא עֲנִיָּה, מַקְרִיבָה שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד עֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת. וְגַם הִיא מִמְּחֻסְּרֵי כַּפָּרָה עַד שֶׁתַּקְרִיב, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ וגו'" (שם יב, ו).

יום שבת קודש כ' אייר ה'תשע"ו

מצות עשה עד. עז.

הַמִּצְוָה הָע"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־אִישׁ זָב אִם נִרְפָּא מִזִּיבוּתוֹ יַקְרִיב קָרְבָּן, וְקָרְבָּן זֶה הוּא: "שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד חַטָּאת וְהָאֶחָד עֹלָה" — וְזֶהוּ קָרְבַּן הַזָּב, וְהוּא מְחֻסַּר כַּפָּרָה עַד שֶׁיַּקְרִיבֶנּוּ (אף שטבל והעריב היום). וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ וגו' וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח־לוֹ שְׁתֵּי תֹרִים וגו'" (ויקרא טו, יג־טו).

הַמִּצְוָה הָע"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־מְצֹרָע (שנראתה לבנונית בעורו) יַקְרִיב קָרְבָּן אִם נִרְפָּא מִנִּגְעוֹ, וְהֵן שֵׁשׁ בְּהֵמוֹת: עוֹלָה וְחַטָּאת וְאָשָׁם וְלוֹג שֶׁמֶן. וְאִם הוּא עָנִי — מַקְרִיב כֶּבֶשׂ לְאָשָׁם וּשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת, וְזֶהוּ הָרְבִיעִי מִמְּחֻסְּרֵי כַּפָּרָה. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח שְׁנֵי־כְבָשִׂים תְּמִימִים וְכַבְשָׂה אַחַת" (שם יד, י). וְאִם יֹאמַר אָדָם: מַדּוּעַ אֵינְךָ מוֹנֶה קָרְבַּן מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה כֻּלָּם כְּמִצְוָה אַחַת כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עִנְיָן אֶחָד לְחַטָּאת, וְהוּא חִסּוּר הַכַּפָּרָה, וְאָז זֶה הָיָה מִין מִמִּינֵי הַטָּהֳרָה מִן־הַטֻּמְאָה וְהָיִיתָ אוֹמֵר: הַמִּצְוָה הַפְּלוֹנִית — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁלֹּא תִּשְׁלַם טָהֳרַת מִקְצָת הַטְּמֵאִים, וְהֵם זָב וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת וּמְצֹרָע, עַד שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבָּן, שֶׁהֲרֵי כֵּן אַתָּה מוֹנֶה טָהֳרָה בְּמִקְוֶה (מצות עשה קט) מִצְוָה אַחַת — יִתְחַיֵּב בָּהּ אֵיזֶה טָמֵא שֶׁיִּהְיֶה, וְאֵינְךָ חוֹשֵׁשׁ לְמִין הַטֻּמְאָה שֶׁנִּטְמָא בָּהּ — כָּךְ הָיִיתָ יָכוֹל לִמְנוֹת קָרְבַּן מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה כְּמִצְוָה אַחַת, וְלֹא תָּחוּשׁ לְמִין טֻמְאָתוֹ?! הַשֵּׁם יוֹדֵעַ וָעֵד שֶׁכָּךְ הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּהֶחְלֵט, אִלּוּ הָיָה קָרְבַּן כָּל־אֶחָד מֵאַרְבַּעַת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה אֵלּוּ קָרְבָּן אֶחָד שֶׁאֵין בּוֹ שִׁנּוּי, כְּמוֹ טָהֳרָה בַּמַּיִם (במקוה) שֶׁהִיא מִין טָהֳרָה וְחוֹבָה עַל כָּל־טָמֵא; אֲבָל מִכֵּיוָן שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁאַתָּה רוֹאֶה, צָרִיךְ

לִמְנוֹת כָּל־קָרְבָּן לְבַדּוֹ בְּהֶכְרֵחַ, כִּי הַדָּבָר שֶׁבּוֹ נִשְׁלֶמֶת טָהֲרָתוֹ שֶׁל זֶה אֵינוֹ הַדָּבָר שֶׁבּוֹ נִשְׁלֶמֶת טָהֲרָתוֹ שֶׁל זֶה. וַהֲרֵי זֶה כְּמוֹ מִי נִדָּה (מי הזאה שבהם היו מערבים את אפר הפרה) וּמֵי מִקְוֶה וְאַרְבָּעָה מִינִין שֶׁבִּמְצֹרָע (בהם משתמשים לטהרתו: צפרים, עץ ארז וכו') שֶׁהֵן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁכֻּלָּן לְטָהֲרַת טְמֵאִים כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר (מצות עשה קי). וְאַרְבַּעַת מְחַסְּרֵי כַּפָּרָה אֵלּוּ כְּבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵיהֶם וְדִינֵי קָרְבְּנוֹתֵיהֶם בִּכְלָלוּת וּפְרָטוּת בְּפֶרֶק ח' מִנְּזִירוּת וְסוֹף נְגָעִים וּמַסֶּכֶת קִנִּים וּבִמְקוֹמוֹת רַבִּים הַמְּפֻזָּרִים בַּתַּלְמוּד, אֶלָּא שֶׁרֻבָּם כְּכֻלָּם בַּמְּקוֹמוֹת שֶׁהֵעִירֹנוּ עֲלֵיהֶם.

המשך ביאור למסכת קידושין ליום ראשון עמוד ב

צַוְּרָנֵי צַוְּרָנֵי קוֹלְרִין – ומוציא מאתנו חבורות חבורות של פסולי ממזרות שנתערבו בנו.

הגמרא מביאה מחלוקת אם גר מותר בממזרת: תָּנוּ רַבָּנָן בתוספתא (פ"ה ה"ג), גֵּר נוֹשֵׂא – רשאי לישא מַמְזֶרֶת, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, גֵּר לֹא יִשָּׂא מַמְזֶרֶת. ממשיכה התוספתא, אֶחָד גֵּר וְאֶחָד עֶבֶד מְשׁוּחְרָר וְחָלָל, מוּתָּרִים בְּכֹהֶנֶת. מבארת הגמרא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי שמתיר גר בממזרת, משום דחָמְשָׁה קְהָלֵי כְּתִיבֵי – נאמרו בתורה חמשה לשונות אזהרה וחמישה לשונות 'קהל' בענין פסולי יוחסין, והרי ניתן היה לכלול אותם באזהרה אחת ובלשון 'קהל' אחד, אלא יש לדרוש כך,

---

המשך ביאור למסכת קידושין ליום שבת קודש עמוד א

אָבִיא אֶת הַגֵּר שֶׁאֵינוֹ בְּרוּב קָהָל, שבא מטיפה פסולה וְלכן כִּתּוֹ פְּסוּלָה לכהונה.

דוחה הגמרא לימוד זה: שכן מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן – למדה המשותפת לשניהם, לחלל ולגר מצרי, שֶׁכֵּן שניהם פּוֹסְלִים את האשה לכהונה בְּבִיאָתָם, מה שאין כן גר רגיל, לא מצאנו שפוסל את האשה בביאתו.נמצא עד עתה שהגמרא דוחה את הדרכים ללמוד שבת גר זכר פסולה לכהונה על ידי הצד השוה של חלל וגר מצרי, כיון ששניהם פוסלים את האשה בביאתם, מה שאין כן בגר רגיל.

הגמרא מבארת כיצד רבי יהודה לומד שבת גר פסולה:

מבארת הגמרא: וְרַבִּי יְהוּדָה האומר שבת גר פסולה לכהונה, סובר שגֵּר רגיל נַמִּי [־גם כן] פּוֹסֵל את האשה בְּבִיאָתוֹ, וּמַיְּתִי לָהּ – והוא לומד זאת בלימוד 'בְּמַה הַצַּד' מֵהַאי דִּינָא – מאותו לימוד עצמו שלמד משם שבתו נפסלת לכהונה. וכך הוא הלימוד, מה חלל שבא מטפה כשירה, פוסל בביאתו את האשה, גר שבא מטפה פסולה לא כל שכן שיפסול בביאתו את האשה. ואם תשיב שמה לחלל שכן יצירתו בעבירה, גר מצרי שאין יצירתו בעבירה יוכיח, ונלמד מחלל וגר מצרי שאינם ברוב קהל ופוסלים את האשה בביאתם, אף אני אביא גר שאינו ברוב קהל ופוסל את האשה בביאתו. וכיון שכך אפשר ללמוד את דין בת הגר מבת החלל, ובמה הצד מחלל וגר מצרי, ואי אפשר לדחות שטעם הפסול בהם הוא מחמת שביאתם פוסלת את האשה, שהרי לרבי יהודה אף ביאת גר רגיל פוסלת את האשה.

שנינו במשנה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר ישראל שנשא גיורת בתו כשירה לכהונה גֵּר שנשא בת ישראל בתו כשירה לכהונה: הגמרא מביאה שיטה נוספת בדין בת הגר לכהונה: תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר, גִּיּוֹרֶת שהתגיירה כשהיא פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, שלא היתה ראויה לביאה בעודה גויה כְּשֵׁרָה להינשא לְכֹהֵנָּה. שֶׁנֶּאֱמַר במלחמת מדין שאמר משה לאנשי הצבא הבאים מהמלחמה (במדבר לא יח) 'וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הֲחַיּוּ לָכֶם'. וַהֲלֹא גם פִּינְחָס הכהן הָיָה עִמָּהֶם – בין היוצאים למלחמת מדין, וכיון שאמר זאת משה לכולם גם פנחס הכהן בכללם, ומוכח שגם הוא יכול לקחת לעצמו לאשה מהטף שבבנות מדין שאינן ראויות עדיין לביאה.מבררת הגמרא: וְרַבָּנָן – התנאים שחולקים על רבי אליעזר בן יעקב במשנה, כֵּיצַד הם יפרשו את הפסוק. מבארת הגמרא: רבנן מפרשים הַחַיּוּ לָכֶם אותן שינשאו לַעֲבָדִים שלכם, וְלִשְׁפָחוֹת.

[נמצא שיש ארבע שיטות בדין בת גרים לכהונה, שלש שיטות במשנה ואחת בברייתא: א. לרבי יהודה, בת גר זכר פסולה ואפילו נשא ישראלית. ב. לרבי אליעזר, אם יש צד אחד ישראל מכשיר, אבל גר וגיורת שנישאו, בתם פסולה. ג. לרבי יוסי, אפילו גר שנשא גיורת בתו כשרה, אבל צריך שתהיה הורתה ולידתה בקדושה. ד. לרבי שמעון [בברייתא] אפילו גיורת עצמה כשרה, ובלבד שהתגיירה פחותה מבת שלש, שלא היתה ראויה לביאה בגיותה].

הגמרא מבארת מניין למדו התנאים את שיטתם: וְכוּלָּן – כל התנאים מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ – מאותו פסוק הם למדו את שיטתם, שנאמר (יחזקאל מד כב) 'אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לֹא יִקְחוּ לָהֶם לְנָשִׁים כִּי אִם בְּתוּלֹת מִזֶּרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל'. רַבִּי יְהוּדָה סָבַר עַד דְּאִית כָּל 'זֶרַע' מִיִּשְׂרָאֵל – עד שיהיה כל עיקר שנקרא זרע, דהיינו הזרע שבא מן האב, מישראל, ולכן בת גר זכר פסולה, שעיקר הזרע שנולדה ממנו אינו מישראל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר כיון שכתוב 'מִזֶּרַע' משמע וַאֲפִילּוּ מִקְצָת זֶרַע מישראל, כגון הזרע של האם, גם אני מכשירו וקורא עליו 'בְּתוּלֹת מִזֶּרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל', לכן גר שנשא בת ישראל בתו כשירה. רַבִּי יוֹסֵי סָבַר מִי שֶׁנִּזְרְעוּ בְּיִשְׂרָאֵל – שהיתה הורתה בקדושה לאחר שנתגיירו הוריה, נחשבת ל'זרע ישראל', לכך אף בת גר וגיורת כשירה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי סָבַר מִי שֶׁנִּזְרְעוּ בְּתוּלֵיהָ בְּיִשְׂרָאֵל – מי שגדלו ונגמרו בתוליה משבאה לכלל ישראל, דהיינו שנעשית בת שלש שנים אחרי שהתגיירה, נקראת 'מזרע ישראל', ומותרת לכהונה.

אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרָבָא – רב נחמן שאל את רבא

ביאורים למסכת סוטה דף כט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שֶׁהֲרֵי עֲשָׂה בָּהּ הכתוב בסוטה שתהיה סָפֵק זוֹנָה אסורה על בעלה כְּזוֹנָה ודאי, וכיון שהיא בחזקת זונה תהיה אסורה גם לגבי כהונה, ולא צריך לזה פסוק. דוחה הגמרא, אם כן תְּרוּמָה נַמִּי לֹא תִּיבָּעֵי קְרָא, שֶׁהֲרֵי עֲשָׂה בָּהּ סָפֵק זוֹנָה כְּזוֹנָה, ואם היא בחזקת זונה אסורה לאכול בתרומה, וכיון שבכל זאת מצריך רבי עקיבא פסוק לפוסלה מאכילת תרומה, הרי שצריך פסוק גם לאוסרה להינשא לכהן.

מתרצת הגמרא, אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא אַרְבָּעָה קְרָאֵי כְּתִיבִי – 'נטמאה', 'נטמאה', 'ונטמאה', ווי"ו יתירא של 'ונטמאה', חַד לְבַעַל, וְחַד לְבוֹעֵל, וְחַד לְכַהוּנָּה, וְחַד לִתְרוּמָה. וכיון שאמר רבי עקיבא שלומדים כהונה מהוי"ו היתירא, אמר לו רבי ישמעאל שאפשר ללמדו מקל וחומר. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל לא לומד מייתור הוי"ו, משום כך רק תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי, חַד לְבַעַל, וְחַד לְבוֹעֵל, וְחַד לִתְרוּמָה, וּכְהוּנָּה אָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר.

מקשה הגמרא, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִמַּאי דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לִתְרוּמָה הקלה, וּכְהוּנָּה החמורה אָתְיָא ממילא בְּקַל וָחוֹמֶר, הרי לא כתוב במפורש בפסוק תרומה, ואם כן דִּילְמָא כִּי אִצְטְרִיךְ את הפסוק לְכַהוּנָּה כיון שהיא חמורה, וּתְרוּמָה הקלה שַׁרְיָא. מתרצת הגמרא, אָמַר לָךְ רבי ישמעאל, מְסְתַּבְּרָא שהפסוק השלישי הוא דּוּמְיָא דשני הפסוקים הראשונים שלמדנו מהם את האיסור דְּבַעַל וּבוֹעֵל, מַה בַּעַל וּבוֹעֵל אסורה עליהם גם מַחַיִּים של הבעל, אַף הפסוק השלישי מדבר על תְּרוּמָה שהיא נאסרת נַמִּי מַחַיִּים של הבעל ולא רק לאחר מיתה, לְאַפּוּקֵי כְּהוּנָּה דִּלְאַחַר מִיתָה – מה שאין כן אם נעמיד את הפסוק בכהונה תיאסר לכהן מהפסוק רק לאחר מיתת בעלה, כיון שגרושה אסורה לכהן גם בלא הפסוק, לכן מעמיד רבי ישמעאל את הפסוק בתרומה שדומה לבועל ונבעל, ואת כהונה הוא לומד מקל וחומר.

מקשה הגמרא, וְרַבִּי עֲקִיבָא שלומד מפסוק רביעי שנאסרת לכהונה, מפני מה אינו לומד מקל וחומר וכדברי רבי ישמעאל. מתרצת הגמרא, 'דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל' לֵית לֵיהּ, ולכך אם לא ילמד מפסוק, נאמר שילמד רק שאסורה לכהונה החמורה, אבל בתרומה תהיה מותרת. וְאִי נַמִּי אִית לֵיהּ 'דומיא דבעל ובועל' ואפשר ללמוד תרומה מהפסוק וללמוד כהונה בקל וחומר, בכל זאת כתוב וי"ו יתירא לכהונה, כיון שמִילְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר, טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא.

לעיל למדה הגמרא מסוטה שדבר שיש בו דעת לישאל נטמא מספק, ושאין בו דעת לישאל לא נטמא מספק, הגמרא מביאה כאן לימוד נוסף להלכה זו.

אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב, דין זה שדָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל נטמא מספק, וְאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל לא נטמא מספק, מֵהַאי קְרָא נַפְקָא, "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל", משמע שרק וַדַּאי טָמֵא הוּא דְּלֹא יֵאָכֵל, הָא סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר יֵאָכֵל, הרי שספק טומאה אינו כודאי. אֵימָא סֵיפָא של הפסוק, "וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר", משמע שרק אדם שהוא וַדַּאי טָהוֹר הוּא דְּיֹאכַל בָּשָׂר, הָא אדם שהוא סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר, לֹא יֹאכַל, הרי שספק טומאה הוא כודאי טומאה. אֶלָּא לָאו שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל ולכן נטמא בספק, כָּאן – 'והבשר אשר יגע', מדבר בבשר שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל ולכן לא נטמא בספק.

מבארת הגמרא שצריכים את שתי הדרשות, וְאִיצְטְרִיךְ דְּרַב גִּידֵּל אָמַר רַב, וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר מִסּוֹטָה, דְּאִי רק מִדְּרַב, הָוָה אֲמִינָא, שכשיש דעת לישאל טמא בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּבֵין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, לכן אִיצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר מִסּוֹטָה, לומר שנטמא רק ברשות היחיד בסוטה. וְאִי רק מִסּוֹטָה, הָוָה אֲמִינָא, אין טומאה בספק עַד דְּאִיכָּא דַּעַת בנוֹגֵעַ – השרץ המטמא, וּמַגִּיעַ הנטמא, בסוטה שיש דעת באשה ובבועל, אבל אם יש דעת רק בנוגע או רק במגיע אינו נטמא מספק, לכן צְרִיכָא את הלימוד של רב גידל אמר רב שלומד, 'טהור ודאי' יאכל, אבל בספק ויש בנטמא דעת לא יאכל, אף אם אין במטמא דעת, ומשום כך שרץ מטמא בספק אף שאין בו דעת.

שנינו במשנה, בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא וְכָל כְּלִי חֶרֶשׂ כּוּ', אמר רבי יהושע, מי יגלה עפר מעיניך רבי יוחנן בן זכאי, שהיית אומר עתיד דור אחר לטהר כבר שלישי שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא. מקשה הגמרא לרבי יוחנן בן זכאי, וּמֵאַחַר דְּאֵין לוֹ לשני מקרא מן התורה שמטמא שלישי, לָמָּה עכשיו הוא טָמֵא עד שיטהרו דור אחר. מתרצת הגמרא, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אמנם מִן הַתּוֹרָה אֵין לוֹ מקרא לטמאו, אבל מִדִּין קַל וָחוֹמֶר יֵשׁ לוֹ טומאה לשלישי בתרומה, בדרך זו, וּמַה טְּבוּל יוֹם שלא העריב שמשו, שֶׁמּוּתָּר בְּחוּלִּין – שאם יגע בחולין אינו מטמאו, בכל זאת פּוֹסֵל בִּתְרוּמָה עד שיעריב שמשו, כְּבָר שֵׁנִי שֶׁפָּסוּל אף בְּחוּלִּין, אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה ויפסלנו.

דוחה הגמרא, אִיכָּא לְמֵיפַךְ, מַה לְּטְבוּל יוֹם של טמא מת או זב או מצורע, שֶׁכֵּן בשעת טומאתו היה אַב הַטּוּמְאָה ומשום כך פוסל תרומה, מה שאין כן כבר שני שלא היה אב הטומאה, לא יעשה שלישי בתרומה. מתרצת הגמרא, תִּיתֵי – תלמד כבר שני שמטמא שלישי בקל וחומר

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב אייר, תשכ"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מי"ז אייר ומובנת התמי' לסגנון כתבו, ששידוך עם בנות אחב"י הספרדים ה"ז בגדר נחות דרגא ח"ו וח"ו. ויש להתענין בזה.

ב) להצעת נכבדות עבור בנו... שי' אף שלע"ע לא נשתדך אחיו המבוגר ממנו, אלא שאחיו המבוגר אומר שלא איכפת לו זה, ושואל דעתי בזה.

המשך בעמוד הבא

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף כט עמוד א

רש״ל

אי הָכִי לִתְרוּמָה נַמִּי לֹא תִּיבָּעֵי קְרָא. וְנִילַף מֵהַהוּא טַעְמָא גּוּפֵיהּ שֶׁהֲרֵי עָשָׂה הַכָּתוּב בְּסוֹטָה סְפֵק זוֹנָה כְּוַדָּאֵי זוֹנָה, וּבִתְרוּמָה הָא יְדַעְינָן דְּזוֹנָה אִסּוּרָה דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כב) כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, כִּי תִבָּעֵל לְזָר אֲצָלָהּ, הֵיא בִּתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁים לֹא תֹאכַל, וְאֵין לָךְ פְּסוּל גָּדוֹל מִזֶּה כְּשֶׁהֵיא אֵשֶׁת אִישׁ וְנִבְעֶלֶה לְאַחֵר. וּלְר׳ עֲקִיבָא מֵהַאי קְרָא נִפְקָא לָן בִּיבָמוֹת (ל׳ סח.) כָּל הַפְּסוּלִים דְּפָסְלֵי, וְהָנָךְ נַמִּי דְּלֹא תְּפַסֵּי בְּהוּ קִדּוּשִׁין, דְּכֵיוָן דְּלִר׳ עֲקִיבָא אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּשׁוּם פְּסוּל, לֹא מִשְׁמַע לֵיהּ כִּי תִהְיֶה לְשׁוֹן הֲוָיָה אֶלָּא כִּי תִבָּעֵל: אֶלָּא לְרַבִּי עֲקִיבָא אַרְבָּעָה קְרָאֵי כְּתִיבִי. יְתִירֵי, ב׳ נִטְמְאָה וְחַד וְנִטְמְאָה, וְרַבִּי עֲקִיבָא דְּרִישׁ וָו״י דַּרְבָּעָה: וּכְהֻנָּה אִתְיָא מִקַּל וָחֹמֶר. וְלֹא דָּרִישׁ וָו״י, וּפַרְכִינַן לְר׳ שִׁמְעָאל כֵּיוָן דְּלֹא דָּרִישׁ וָו״י מִמַּאי דְּקָרֵא לְתְרוּמָה מִדָּרִישׁ וּכְהֻנָּה אִתְיָא בְּקַל וָחֹמֶר וְאִתּוּ בְּלֵהוּ, דֵּילְמָא קְרָא לְכְהֻנָּה אִתְיָא, דְּכֵיוָן דְּלֹא כְּתִיב תְּרוּמָה בְּהַדְיָא אֲנָא אֲמִינָא תְּרוּמָה לֹא אִתְרַבּאי לְאִסּוּרָא אֶלָּא לְכְהֻנָּה הוּא דְּאִתְרַבּאי דְּחַמִּירָא מִנַּיהּ, וּתְרוּמָה שְׁרִיא: אֲמַר לָךְ מִסְּתַבְּרָא. דִּקְרָא תְּרוּמָה רַבִּי דּוּמְיָא דְּתַרְיֵי נִטְמְאָה דְּרַבִּי בְּהֵן בַּעַל וּבוֹעֵל דְּמִחַיֵּים דְּבַעַל קְמִיתַסְרָא לְהוּ, כְּגוֹן אִם יִגְרַשֶׁנָּה אִסּוּרָה לְבוֹעֵל, הִלְכָּךְ מִקְרָא שְׁלִישִׁי נַמִּי לְמִידֵּי דְּמִיתְסַר בֵּיהּ מֵחַיִּים וְדַ״וֹלְבַעַל אִתֵּי, וְהַיְינוּ תְּרוּמָה, וּלְמַעוּטֵי כְּהֻנָּה, שֶׁאֵין פָּסוּק זֶה בָּא לְאִסְרָה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה; דְּמֵחַיִּים הָא אִסְרָא וְקַיְימָא, דְּהָא מְגָרֵשׁ לָהּ וְהַוְיָא לָהּ גְּרוּשָׁה וְאָסוּרָה לְכְהֻנָּה: וְרַבִּי עֲקִיבָא. דְּמַצְרִיךְ קְרָא לְכְהֻנָּה, דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל לֵית לֵיהּ, וְאִי לֹא כְּתִיב קְרָא יְתִירָא לֹא הֲוָה מְרַבִּינַן אֶלָּא כְּהֻנָּה דְּחַמִּירָא, דְּכָל חַד וְחַד קְרָא בְּאַנְפֵּי נַפְשֵׁיהּ הוּא, וְלֹא אֲמַרִינַן הָא לֹא מְרַבִּי אֶלָּא דּוּמְיָא דְּהַנָּךְ: וְאִי נַמִּי אִית לֵיהּ. וּמִיתוֹקֵם קְרָא לְתְרוּמָה, אֲפִלּוּ הָכֵי אִתָּא וְי״ו יְתִירָא לְכְהֻנָּה, וְאַע״ג דְּאִיכָּא לְמִילְפָּהּ בְּקַל וָחֹמֶר טְרַם וְכָתֵב לָהּ קְרָא: אֶלָּא לְאוֹ שֶׁמַּע מִנָּהּ. הַבְּשַׂר אֲשֶׁר יִגַּע, דְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִשְׁאָל הוּא, דְּבָשָׂר הֲוֵי נוֹגֵעַ, הִלְכָּךְ סְפֵקוֹ טָהוֹר, וְכָל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר דְּאֵיירֵי בְּטֻמְאַת הַגּוּף דַּיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִשְׁאָל, בְּהֵהוּא קָאָמַר לָךְ סְפֵקוֹ טָמֵא: דַּעַת נוֹגֵעַ וּמַגִּיעַ. בְּמִטְמֵא וְנִטְמָא, כִּי סוֹטָה דַּיֵּשׁ בָּהּ דַּעַת וְיֵשׁ דַּעַת בְּבוֹעֵל הַמִּטַּמְּאָה, קָמְשַׁמַע לָן דְּרַב גִּידֵל דְּנִפְקָא מִכָּל טָהוֹר, הָא סָפֵק לֹא יֹאכַל כֵּיוָן דַּיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת בְּזֶה שֶׁנִּטְמָא, אֲבָל בְּמִטַּמֵּא לֹא בְּעֵינָן דַּעַת: וּמֵאַחַר דְּאֵין לוֹ. מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה לָמָּה הוּא טָמֵא בִּתְרוּמָה, לְרַבִּי יוֹחָנָן וּפְרִיךְ) דִּקְאָמַר עָתִיד דּוֹר אַחֵר לִטַּהֲרוֹ אֲבָל הוּא הָיָה מְטֻמְּאוֹ: וּמַה מְּבוּל יוֹם. שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ: שֶׁמָּתַר בְּחֻלִּין. כְּדַאֲמַרִינַן בִּיבָמוֹת בְּהֶעְרֵל (קף עמ׳:) תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי, טְבָל וְעָרְלָה מֻתָּר לְחֻלִּין וּלְמַעֲשֵׂר, הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, הֵבִיא בִּכְפָּרָתוֹ בְּטֻמְאָה שֶׁהֵיא בַּת קָרְבָּן מֻתָּר בְּקָדָשִׁים: כְּבַר שֵׁנִי שֶׁפָּסוּל בְּחֻלִּין. דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא יח) כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא, חֻלִּין וּתְרוּמָה וְקָדָשִׁים בְּמִשְׁמַע, דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה, וְדַיּוֹ לֵיכָּא לְמִימַר דְּאִם כֵּן בָּטֵל לֵיהּ קַל וָחֹמֶר דְּהָא שְׁנֵי בִּתְרוּמָה מִקְּרָא מִשְׁתַּמַּע כִּי חֻלִּין, וְקַיְימָא לָן (נְכִ״ק קַדְ״ק כה.) דְּהֵיכָא דְּמִיפַּרְכָּא קַל וָחֹמֶר לֹא אַמְרִינַן דַּיּוֹ: שֶׁכֵּן אַב הַטֻּמְאָה. כְּגוֹן טְמֵא מֵת אוֹ זָב אוֹ מְצוֹרָע שֶׁהֵן בְּטֻמְאָתָן אָבוֹת:

מטבול

תוספות

שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ סְפֵק זוֹנָה כְּזוֹנָה, תְּרוּמָה נַמִּי לֹא תִּיבָּעֵי קְרָא? שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ סְפֵק זוֹנָה כְּזוֹנָה! אֶלָּא לְר׳ עֲקִיבָא אַרְבָּעָה קְרָאֵי כְּתִיבִי: חַד לַבּוֹעֵל, וְחַד לַבּוֹעֵל, וְחַד לִכְהוּנָּה, וְחַד לִתְרוּמָה. וְר׳ יִשְׁמָעֵאל, תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי: חַד לַבַּעַל, וְחַד לַבּוֹעֵל, וְחַד לִתְרוּמָה, וּכְהוּנָּה אָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר. וְר׳ יִשְׁמָעֵאל, מִמַּאי דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לִתְרוּמָה, וּכְהוּנָּה אָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר? דֵּילְמָא כִּי אִצְטְרִיךְ לִכְהוּנָּה, וּתְרוּמָה שַׁרְיָא? אָמַר לְךָ, מִסְּתַבְּרָא דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל. מַה בַּעַל וּבוֹעֵל מֵחַיִּים אַף תְּרוּמָה נַמִּי מֵחַיִּים, לְאַפּוּקֵי כְּהוּנָּה דְּלְאַחַר מִיתָה. וְר׳ עֲקִיבָא, דּוּמְיָא דְּבַעַל וּבוֹעֵל לֵית לֵיהּ, וְאִי נַמִּי אִית לֵיהּ, מִילְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא. אָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב: דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל וְאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל, מֵהַאי קְרָא נָפְקָא, "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל" וַדַּאי טָמֵא הוּא דְּלֹא יֵאָכֵל, הָא סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר יֵאָכֵל. אֵימָא סֵיפָא "וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר" וַדַּאי טָהוֹר הוּא דְּיֹאכַל בָּשָׂר, הָא סָפֵק טָמֵא וְסָפֵק טָהוֹר לֹא יֹאכַל. אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ, כָּאן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל, כָּאן שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל. וְאִיצְטְרִיךְ רַב גִּידֵל אָמַר רַב, וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר מִסּוֹטָה. דְּאִי מִדְּרַב הָוָה אָמִינָא בֵּין בְּרִשּׁוּת הַיָּחִיד וּבֵין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אִיצְטְרִיךְ לְמִיגְמַר מִסּוֹטָה. וְאִי מִסּוֹטָה, הָוָה אָמִינָא עַד דְּאִיכָּא דַּעַת נוֹגֵעַ וּמַגִּיעַ, צְרִיכָא: בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר׳ עֲקִיבָא, וְכָל כְּלִי חֶרֶשׂ כּוּ׳: וּמֵאַחַר שֶׁאֵין לוֹ לָמָּה טָמֵא? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מִן הַתּוֹרָה אֵין לוֹ, מִדִּין קַל וָחוֹמֶר יֵשׁ לוֹ. וּמַה טְּבוּל יוֹם שֶׁמּוּתָּר בְּחוּלִּין פּוֹסֵל בִּתְרוּמָה, כְּבָר שֵׁנִי שֶׁפָּסוּל בְּחוּלִּין אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה? אִיכָּא לְמִיפְרַךְ, מַה לְּטְבוּל יוֹם שֶׁכֵּן אַב הַטּוּמְאָה? תֵּיתִי

מטבול

(קדושין דף עז:) כהן הבא על אחותו זונה משוי לה וכיון דזונה משוי לה בעילתה פוסלתה דתניא לויה שנשבית או שנבעלה בעילת זנות נותנין לה מעשר ואוכלת לויה אין אבל תרומה לכהנת לא:

שלישי

שכן עשה בה ספק זונה כזונה. תימה אמאי לא אמר כיון דטמאה הכתוב מספק מהיכא תיתי דמותרת בתרומה ולכהונה ויש לומר אי לאו קראי איכא למימר דלא טמאה אלא לענין בעלה דאיכא ספק חייבי מיתות בית דין על ידו אבל לענין תרומה וכהונה הוה אמינא אוקי איתתא אחזקה אבל בירושלמי דפרק קמא מתוך קושיא זו דריש חד מהני תלתא קראי ליבם והכי איתא התם תני ר׳ מאיר אומר שלש טומאות אמורות בפרשה אחד לבעל ואחד לבועל ואחד לתרומה מצינו אשה שהיא אסורה לביתה ומותרת לאבול בתרומה למה לא אילו בת כהן שנישאת לישראל ונאנסה שמא אינה מותרת לביתה ואסורה לאבול בתרומה לא מצינו אשה שהיא אסורה לביתה ומותרת לאבול בתרומה אמר ר׳ אבין הכין איתאמרת אחת לבעל ואחת לבועל ואחת ליבם אמר ר׳ יוסי מתניתא אמרה כן ואם מת חולצת ולא מתייבמת: **חד** לתרומה וחד לכהונה. אין להקשות וכי ספק חמור מן ודאי דאילו ודאי זינתה מותרת בתרומה ולכהונה דהא בפ׳ אלמנה ביבמות (דף סח.) מרבינן מובת כהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה שזר אצלה פסלה ומרבינן גר עמוני ומואבי וכו׳ וקא פריך התם אימא חייבי כריתות נמי פירוש אינהו נמי הוו בכלל נבעלה לפסול לה ומאי שנא דלא תני להו לעיל ומשני כי תהיה כתיב דוקא בני הויה לאפוקי חייבי כריתות דלאו בני הויה נינהו אלמא דחייבי כריתות לא מפסלי בביאתן ואשת איש איהי נמי מחייבי כריתות ואם כן מספקא אמאי מיפסלי ורש״י שיבש שם אותה הגירסא וזה לשונו אימר נבעלה לפסול לה חייבי כריתות אבל חייבי לאוין כיון דתפסי להו בה קידושין לא פסלי לה וכותי ונתין וממזר דפסלי מנלן הנך דאית בהו הויה מדאפקה להך ביאה בלשון הויה שמע מינה בהנך דתפסי בה קדושין משתעי קרא ואפ״ה פסלי ולאפוקי חייבי כריתות לא גרסינן אי הכי כותי ועבד וכו׳ והוא הדין דהוה מצי למימר חייבי כריתות לא מפסלי אלא משום דאיירי בהו לעיל דקתני כותי והיינו עובד כוכבים ובמתניתין תנן העבד פוסל משום ביאה ומשני פסלי מדרבי יוחנן כו׳ ואית דמפרשי ואימא נבעלה לפסול לה חייבי כריתות נמי וכו׳ וקשיא לי בגוה טובא חדא דתנן בפרק ארבעה אחין (שם דף לג:) אם היו כהנות נפסלו מן התרומה בבעילת אשת איש ועוד קל וחומר חייבי לאוין פסלי חייבי כריתות לא פסלי ועוד הא אמר בעשרה יוחסין

המשך מהעמוד הקודם

מובאת דעות מהאחרונים בזה, שבהגיע לגיל בן שמונה עשרה אין מקפידים על קדימה האמורה ובפרט בכגון דא שהאח המבוגר ימחול במחילה גמורה, ויש מקום לומר וקרוב לומר, שזה עצמו יהי׳ סגולה למהר בברכת השי״ת בשידוך מתאים בשביל אחיו המבוגר.

לפלא גדול שאינו מזכיר מפעולותיו בהפצת המעינות ובטח ימלא במכתבו הבא ובפרטיות הדרושה, ובפרט שפעולות בהאמור ג״כ מוסיפות ומקדימות ברכת השי״ת בהמצטרך, וק״ל.

בברכה לבשו״ט.

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף כט עמוד ב

מִטְּבוּל יוֹם דְּשֶׁרֶץ מַה לִּטְבוּל יוֹם דְּשֶׁרֶץ שֶׁכֵּן בְּמִינוֹ אַב הַטּוּמְאָה? כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ מַה לִּכְלִי חֶרֶשׂ שֶׁכֵּן מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ? טְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ וְחוֹזֵר הַדִּין לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה וְלֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמּוּתָּרִין בְּחוּלִּין, וּפוֹסְלִין בִּתְרוּמָה, כָּל שֶׁכֵּן כִּכָּר שֵׁנִי שֶׁפּוֹסֵל בְּחוּלִּין דְּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה. וְדוֹר אַחֵר פָּרֵיךְ, מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן צַד חָמוּר, וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי צַד חָמוּר לֹא פָּרֵיךְ. תַּנְיָא, אָמַר ר' יוֹסֵי: מִנַּיִן לָרְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ שֶׁפָּסוּל? וְדִין הוּא. מַה מְּחוּסַּר כִּיפּוּרִים שֶׁמּוּתָּר בִּתְרוּמָה פָּסוּל בַּקּוֹדֶשׁ. שְׁלִישִׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה אֵינוֹ דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ? וְלָמַדְנוּ שְׁלִישִׁי לְקוֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה, וּרְבִיעִי מִקַּל וָחוֹמֶר. שְׁלִישִׁי לְקוֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה מְנָלַן דִּכְתִיב: "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל" מִי לָא עָסְקִינַן דְּנָגַע בְּשֵׁנִי, וְאָמַר רַחֲמָנָא "לֹא יֵאָכֵל". רְבִיעִי מִקַּל וָחוֹמֶר כִּדְאֲמָרַן. אָמַר ר' יוֹחָנָן: טַעַם בְּרִיבִּי אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא, שֶׁהֲרֵי תְּשׁוּבָתוֹ בְּצִדּוֹ: אוֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ, שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ. דְּתַנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: טְבוּל יוֹם תְּחִילָּה לְקוֹדֶשׁ, לְטַמֵּא שְׁנַיִם וְלִפְסוֹל אֶחָד. ר' מֵאִיר אוֹמֵר: מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כְּשֵׁם שֶׁפּוֹסֵל אוֹכְלֵי תְרוּמָה וּמַשְׁקֵי תְרוּמָה, כָּךְ פּוֹסֵל אוֹכְלֵי קוֹדֶשׁ וּמַשְׁקֵי קוֹדֶשׁ. מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא: מִמַּאי דְּר' יוֹסֵי כְּרַבָּנַן סְבִירָא לֵיהּ? דִּלְמָא כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ דְּאָמַר לְטַמֵּא שְׁנַיִם וְלִפְסוֹל אֶחָד! אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ, לֵיתֵיהּ לָרְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ מֵאוֹכֶל שֶׁבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם. וּמָה אוֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם, דִּטְבוּל יוֹם גּוּפֵיהּ מוּתָּר בְּחוּלִּין, אָמַרְתָּ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ. אוֹכֶל

שלישי

תוספות

מִטְּבוּל יוֹם דְּשֶׁרֶץ. אָדָם שֶׁנָּגַע בְּשֶׁרֶץ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה הוּא וְלֹא אַב הַטֻּמְאָה, וְכִי טָבַל הֻתַּר לְחֻלִּין וְאָסוּר לִתְרוּמָה וַאֲפִי' לִנְגִיעָה דִּכְתִיב נַמֵּי הָעֶרֶב שֶׁמֶשׁ בְּכֵלִים בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהֵר (וַיִּקְרָא יא), וְהָא לִנְגִיעָה הוּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ תְּרוּמָה, וְאַשְׁמְעִינַן דִּכְלִי טְבוּל יוֹם פָּסַל לֵיהּ: **שֶׁכֵּן יֵשׁ בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה.** אִם הָיָה נוֹגֵעַ כְּלִי זֶה אוֹ אָדָם זֶה בְּמֵת נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה לְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים, תֹּאמַר בְּאֹכֶל שֶׁאֵינוֹ נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה אֲפִי' ע"י מֵת דִּכְתִיב (בַּמִּדְבָּר יט) וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא, וּמֵהָכָא נַפְקָא לָן טְמֵא מֵת דִּמְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים, וְעַל כָּרְחָךְ בִּטְמֵא מֵת שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה כְּתִיב, דְּהָא כְּתִיב לְעֵיל מִנֵּיהּ וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא וְרָחַץ בַּמַּיִם, דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ טָהֳרָה [בְּמִקְוֶה] נַעֲשֶׂה אַב הַטֻּמְאָה בְּמַגַּע טְמֵא מֵת עַל יְדֵי מַגַּע הַמֵּת, יָצְאוּ אֳכָלִים וּמַשְׁקִין וּכְלִי חֶרֶשׂ שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה [בְּמִקְוֶה]: **כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ.** שֶׁאֵין בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה וּמְטַמֵּא אֶת הַתְּרוּמָה כְּשֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְכ"ש שֶׁפּוֹסְלָהּ, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל כִּכַּר שֵׁנִי שֶׁאע"פ שֶׁאֵין בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה יִפְסוֹל, דְּטַעְמָא לָאו בְּאַב הַטֻּמְאָה תְּלֵי: מַה לִּכְלִי חֶרֶס כּוּ' **טְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ.** שֶׁאֵין כְּלִי שֶׁטֶף הָרָאוּי לִטְבִילָה מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ וּפָסִיל תְּרוּמָה: **לֹא רְאִי.** טְבוּל יוֹם כִּרְאִי כְּלִי חֶרֶשׂ לוֹמַר שֶׁטַּעַם פְּסוּל הַתְּרוּמָה תָּלוּי מִשּׁוּם שֶׁמְּטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ, דְּהָא טְבוּל יוֹם אֵינוֹ מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ וּפָסִיל, וְלֹא רְאִי כְּלִי חֶרֶשׂ לִהְיוֹת אַב הַטֻּמְאָה בְּמִינוֹ כִּרְאִי טְבוּל יוֹם, דְּלֵיכָּא לְמֵימַר טַעְמָא דִּטְבוּל יוֹם דְּפָסִיל בִּתְרוּמָה מִשּׁוּם דְּמִין אַב הַטֻּמְאָה הוּא, דְּהָא לֵיתָא לְהָא חוּמְרָא בִּכְלִי חֶרֶשׂ וּפָסִיל: **הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן.** צָרִיךְ אַתָּה לִמְצוֹא חֹמֶר שָׁוֶה בִּשְׁנֵיהֶם לִתְלוֹת בּוֹ טַעַם פְּסוּל תְּרוּמָה, וּמַהוּ צַד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמְּטַמְּאִין, טְבוּל יוֹם אִיקְּרֵי טָמֵא דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא כב) וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר, מִכְּלָל דְּעַד הַשְׁתָּא טָמֵא, וּכְלִי חֶרֶשׂ כְּתִיב (שָׁם יא) תַּנּוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ טְמֵאִים הֵם וּפוֹסְלִין בִּתְרוּמָה, וְכ"ש כִּכַּר שֵׁנִי דְּפָסִיל טְפֵי מִטְּבוּל יוֹם שֶׁהוּא טָמֵא וְאָסוּר בְּחֻלִּין שֶׁיִּפְסוֹל בִּתְרוּמָה: וּבְכָל הַסְּפָרִים כְּתִיב הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמֻּתָּר בְּחֻלִּין וּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה, וּלְהָךְ לִשְׁנָא אֵין אָדָם יָכוֹל לְפָרֵשׁ אֵיזֶהוּ כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁמֻּתָּר בְּחֻלִּין וּפָסוּל בִּתְרוּמָה. וּבְדֹחַק גָּדוֹל יֵשׁ לְפָרֵשׁ כְּלִי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל שֶׁמַּצִּיל עַל חֻלִּין שֶׁבְּתוֹכוֹ וְאֵין מַצִּיל עַל הַתְּרוּמָה שֶׁבְּתוֹכוֹ. וְהַרְבֵּה גִּמְגּוּמִין וּתְשׁוּבוֹת וּבִטּוּל שִׁיטַת הַגְּמָרָא יֵשׁ בַּדָּבָר, חֲדָא דְּלֹא אַשְׁכְּחָן דְּאֵינוֹ מַצִּיל בִּתְרוּמָה, דְּבַחֲגִיגָה (דַּף כה.) אָמַר אֵין חַטָּאת נִצֶּלֶת בְּצָמִיד פָּתִיל, אֲבָל תְּרוּמָה לֹא תְּנַן בָּהּ, וְעוֹד אֵין זֶה פּוֹסֵל בִּתְרוּמָה דְּהָא לֹא פָּסִיל מִידֵי אֶלָּא אֵינוֹ מֵגֵן וּמֵאֵלֶיהָ הִיא נִטְמֵאת מֵאֹהֶל הַמֵּת, וְעוֹד כָּל הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבַּגְּמָרָא שֶׁבָּא לִלְמוֹד חֹמֶר צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא חָמוּר וְזֶה קַל, דְּקָאָמַר הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁמֻּתָּרִין בְּחֻלִּין, וְאֵין זוֹ שִׁיטָה בְּכָל הַגְּמָרָא. וְלַלָּשׁוֹן שֶׁפֵּרַשְׁתִּי אַל תְּשִׁיבֵנִי מַה שֶּׁאוֹמֵר כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ, שֶׁהָיָה לוֹ לְהָבִיא הוֹכָחָה בְּדָבָר הַדּוֹמֶה לִטְבוּל יוֹם שֶׁאע"פ שֶׁטָּהוֹר לְחֻלִּין פָּסוּל לִתְרוּמָה, שֶׁאֵין זוֹ תְּשׁוּבָה, דְּאֵין צָרִיךְ הוֹכָחָה אֶלָּא לִסְתּוֹר תְּשׁוּבָתוֹ שֶׁתּוֹלֶה טַעַם הַחוּמְרָא דִּפְסוּל תְּרוּמָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא אַב הַטֻּמְאָה, וְקָא מַהֲדַר לֵיהּ כְּלִי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ שֶׁאֵין בּוֹ חֹמֶר זֶה וּפוֹסֵל, וְכֵן שִׁיטַת רוֹב הַדִּינִין, כִּי הַהוּא דְּכָל הַבָּשָׂר (חֻלִּין דַּף קטו:) מִנַּיִן לְבָשָׂר בְּחָלָב שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה קַל וָחֹמֶר וּמָה עָרְלָה שֶׁלֹּא נֶעֶבְדָה בָּהּ עֲבֵרָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, בָּשָׂר בְּחָלָב שֶׁנֶּעֶבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה בְּבִשּׁוּלוֹ אֵינוֹ דִּין שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה, מַה לְּעָרְלָה שֶׁכֵּן לֹא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר, חָמֵץ בְּפֶסַח יוֹכִיחַ, מַה לְּחָמֵץ [בְּפֶסַח] שֶׁבּוֹ כָּרֵת, כִּלְאֵי הַכֶּרֶם יוֹכִיחַ, וְהָא כִּלְאֵי הַכֶּרֶם נֶעֶבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה בִּזְרִיעָתָהּ וְחָמֵץ בְּפֶסַח נַמֵּי עָבַר בְּבַל יֵרָאֶה וְלֹא דָּמוּ לְעָרְלָה בְּקֻלָּא דִּידַהּ וְקָא הָוְיָא הוֹכָחָה: **צַד חָמוּר.** טְבוּל יוֹם יֵשׁ בְּמִינוֹ אַב הַטֻּמְאָה, כְּלִי חֶרֶשׂ מְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ: **וְרַבִּי יוֹחָנָן צַד חָמוּר לֹא פָּרֵיךְ.** לֹא חָשִׁיב לֵיהּ פִּירְכָא הוֹאִיל וְאֵין חֹמֶר שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם שָׁוֶה:

רש"י

מִנַּיִן לָרְבִיעִי בַּקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא פָּסוּל. וְלֹא אָמְרִינָן טָהוֹר הוּא כְּבִתְרוּמָה: **מְחֻסַּר כִּפּוּרִים.** בְּטֻמְאוֹת הַצְּרִיכוֹת קָרְבָּן, כְּגוֹן זָב וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת וּמְצוֹרָע: **שֶׁמֻּתָּר בִּתְרוּמָה פָּסוּל בְּקֹדֶשׁ.** בִּיבָמוֹת יָלְפִינָן לָהּ בְּפֶרֶק הֶעָרֵל (דַּף עד:): **שְׁלִישִׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה.** כִּדְיָלְפִינָן לְעֵיל מִטְּבוּל יוֹם: **דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בַּקֹּדֶשׁ.** וְלֹא תֵּימָא דַּיּוֹ לָבֹא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן וְנֵימָא הָכִי, שְׁלִישִׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה דַּיּוֹ הוּא שֶׁיְּהֵא פָּסוּל לַקֹּדֶשׁ, דְּאִם כֵּן בְּטִיל לֵיהּ הַאי קַל וָחֹמֶר, דִּשְׁלִישִׁי בְּקֹדֶשׁ לֹא אִיצְטְרִיךְ, דְּלָא מִיבַּעְיָא דְּכִי הֵיכִי דְּבִתְרוּמָה אַיְיתִינֵיהּ בְּקַל וָחֹמֶר מִטְּבוּל יוֹם הָכִי נַמֵּי אָתֵי קֹדֶשׁ בְּהַהוּא קַל וָחֹמֶר, אֶלָּא אֲפִלּוּ מִן הַתּוֹרָה לְמַדְנוּהוּ, וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר לָמַדְנוּ שְׁלִישִׁי לְקֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה, הִלְכָּךְ אִי אַמְרִינָן דַּיּוֹ אִיפְרַךְ לֵיהּ ק"ו כו': **מִי לֹא עָסְקִינָן.** מִי לֹא מָצֵינָן לְמִישְׁמַע מִנָּהּ דַּאֲפִי' נָגַע בְּשֵׁנִי נַמֵּי קָאָמַר לֹא יֵאָכֵל, דְּהָא בְּכָל טָמֵא כְּתִיב, וְשֵׁנִי אִיקְּרֵי טָמֵא דִּכְתִיב כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא, וְהַאי בְּבָשָׂר שְׁלָמִים כְּתִיב דְּקֹדֶשׁ נִינְהוּ: **טַעַם בְּרִיבִּי.** טַעֲמוֹ שֶׁל ר' יוֹסִי שֶׁהוּא חָכָם וּגְדוֹל הַדּוֹר אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ שֶׁלָּמַד רְבִיעִי בַּקֹּדֶשׁ, שֶׁהֲרֵי מִקַּל וָחֹמֶר זֶה תְּשׁוּבָתוֹ בְּצִדּוֹ: **אֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם.** שֶׁנָּגַע בִּטְבוּל יוֹם וְהוּא שֶׁל קֹדֶשׁ אוֹ שֶׁל תְּרוּמָה יוֹכִיחַ, שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה מִן הַתּוֹרָה כְּדְפָרֵישִׁית לְעֵיל דִּבְכֵלִים נַמֵּי כְּתִיב הָעֶרֶב שֶׁמֶשׁ לְגַבֵּי תְּרוּמָה וְאֵינוֹ אֶלָּא לִנְגִיעָה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ לְרַבָּנָן דִּפְלִיגֵי עֲלֵיהּ דְּאַבָּא שָׁאוּל וְאָמְרוּ טְבוּל יוֹם פּוֹסֵל בַּקֹּדֶשׁ וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לִפְסוֹל אֶת מִי שֶׁיַּחֲזוֹר וְיִגַּע בּוֹ, וְקָא סָלְקָא דַּעְתָּא דְּר' יוֹסִי כְּרַבָּנָן סְבִירָא לֵיהּ הִלְכָּךְ תְּשׁוּבָתוֹ בְּצִדּוֹ דְּא"כ הָכִי נַמֵּי נִדְרוֹשׁ לְהַאי ק"ו שֶׁיִּפְסוֹל אֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם אֶת הַקֹּדֶשׁ, וּמַה מְּחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁמֻּתָּר בִּתְרוּמָה פָּסוּל בְּקֹדֶשׁ, אֹכֶל הַנּוֹגֵעַ בִּטְבוּל יוֹם שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה [אֵינוֹ] דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ: **טְבוּל יוֹם תְּחִלָּה לְקֹדֶשׁ.** מַעֲלָה עָשׂוּ בְּקֹדֶשׁ לִהְיוֹת טְבוּל יוֹם אֶצְלוֹ כְּרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה וִיטַמֵּא שְׁנֵי' בְּקֹדֶשׁ זֶה, מִזֶּה שֶׁאֹכֶל שֶׁנּוֹגֵעַ בִּטְבוּל יוֹם נַעֲשֶׂה שֵׁנִי וְעוֹשֶׂה אֶת חֲבֵרוֹ שְׁלִישִׁי וּשְׁנֵיהֶם קְרוּיִין טְמֵאִין שֶׁמְּקַלְקְלִין אֶת אֲחֵרִים, וְהַשְּׁלִישִׁי פּוֹסֵל אֶת הָרְבִיעִי לִהְיוֹת הוּא עַצְמוֹ פָּסוּל אֲבָל לֹא יִפְסוֹל אֶת אֲחֵרִים בְּמַגָּעוֹ: **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד.** הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר שֵׁנִי שֶׁפּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ פּוֹסֵל אֶת הַקֹּדֶשׁ, כָּךְ טְבוּל יוֹם הַפּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָמֵא לַקֹּדֶשׁ וְלִפְסוֹל עוֹד אֶחָד: **כָּךְ פּוֹסֵל כו'.** וְאֵין הַנּוֹגֵעַ בִּטְבוּל יוֹם פּוֹסֵל אֶת הַקֹּדֶשׁ אֶלָּא הוּא עַצְמוֹ פָּסוּל: **מִמַּאי דְּרַבִּי יוֹסִי כְּרַבָּנָן סְבִירָא לֵיהּ.** דְּתֶהֱוֵי תְּשׁוּבָה בְּצִדּוֹ, דִּילְמָא כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ. וְהוּא הַדִּין דַּהֲוָה מָצֵי רַב פָּפָּא לְמֵימַר דִּילְמָא כְּר' מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ וְאֵין כָּאן עוֹד תְּשׁוּבָה דְּהָא עָבִיד רְבִיעִי, אֶלָּא רְבוּתָא נָקַט, כְּלוֹמַר מַאן לֵימָא לָן דְּלֹא מַחְמִיר כְּאַבָּא שָׁאוּל, דִּילְמָא כְּוָותֵיהּ סְבִירָא לֵיהּ דְּאֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם אִם שֶׁל קֹדֶשׁ הוּא מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד, דְּהַהוּא דְּנָגַע בֵּיהּ פְּסִיל לֵיהּ דְּאוֹרַיְיתָא וַאֲפִלּוּ הֲוֵי קַמָּא תְּרוּמָה פָּסוּל לְקֹדֶשׁ מִקַּל וָחֹמֶר מִמְּחֻסַּר כִּפּוּרִים כִּדְדָרֵישׁ רַבִּי יוֹסִי לְעֵיל, וְדָרִישׁ לֵיהּ נַמֵּי הָכָא, וּמַה מְּחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁמֻּתָּר בִּתְרוּמָה פָּסוּל לְקֹדֶשׁ, אֹכֶל תְּרוּמָה הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה אֵינוֹ דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ, דְּהֵיכָא דַּהֲוָה לֵיהּ דְּקֹדֶשׁ עֲבוּד רַבָּנָן מַעֲלָה שֶׁיְּטַמֵּא אֶחָד וְיִפְסוֹל אֶחָד: **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ.** [דְּ]מִקַּל וָחֹמֶר דִּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים פָּסֵיל לְקַמָּא וּמִמַּעֲלָה דְּרַבָּנָן מְטַמֵּא לֵיהּ, כֵּיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא פָּסֵיל לֵיהּ לְהַהוּא דְּנָגַע בֵּיהּ לֵיתֵיהּ לָרְבִיעִי בְּקֹדֶשׁ מֵאֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם: **וּמָה אֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם דִּטְבוּל יוֹם.** שֶׁבָּא מִכֹּחוֹ שָׁרֵי בְּחֻלִּין עוֹשֶׂה רְבִיעִי בַּקֹּדֶשׁ, כְּלוֹמַר פּוֹסֵל אֶת הַקֹּדֶשׁ מִקַּל וָחֹמֶר מִמְּחֻסַּר כִּפּוּרִים:

שלישי

ביאורים למסכת סוטה דף כט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מִטְּבוּל יוֹם דְּשַׁרֵץ, שבשעת טומאתו לא היה אב הטומאה אלא ראשון, ובכל זאת אסור באכילת תרומה.

דוחה הגמרא, מַה לִּטְבוּל יוֹם דְּשַׁרֵץ שֶׁכֵּן יש בְּמִינוֹ – באדם או בכלים אַב הַטּוּמְאָה – שאם יגעו במת ייעשו אב הטומאה, מה שאין כן כבר שאינו נעשה אב הטומאה אפילו יגע במת. מתרצת הגמרא, כְּלֵי חֶרֶשׂ יוֹכִיחַ שאף שאין במינו אב הטומאה, בכל זאת מטמא את התרומה כשהוא ראשון, אם כן נלמד גם לכבר שני שאף שאין במינו אב הטומאה, יפסול את התרומה.

דוחה הגמרא, מַה לְּכְלֵי חֶרֶשׂ שיש בו חומרא שֶׁכֵּן מְטַמֵּא אוכלין ומשקין מֵאֲוִירוֹ – אף אם לא נגעו בכלי עצמו, אלא רק היו באויר הכלי, ומשום כך גם פוסל תרומה, מה שאין כן כבר שמטמא רק בנגיעה. ומתרצת הגמרא, טְבוּל יוֹם בכלי שנטהר במים יוֹכִיחַ, שאף שאינו מטמא מאוירו בכל זאת פוסל תרומה. וְחוֹזֵר הַדִּין, לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה – אין חומרתו של כלי שהוא טבול יום כחומרתו של כלי חרס שמטמא מאוירו, לומר שזו הסיבה שכלי חרס פוסל בתרומה, שהרי כלי טבול יום גם פוסל בתרומה, וְלֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה – ואין חומרתו של כלי חרס, כחומרתו של כלי טבול יום שיש במינו אב הטומאה, לומר שזו הסיבה שטבול יום פוסל בתרומה, שהרי גם כלי חרס גם פוסל בתרומה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן – בטבול יום ובכלי חרס, [שטמאים] שֶׁמּוּתָּרִין בְּחוּלִּין וּפוֹסְלִין בִּתְרוּמָה, כָּל שֶׁכֵּן כִּבְר שֵׁנִי שחמור יותר מטבול יום שֶׁפּוֹסֵל בְּחוּלִּין, אם כן ודאי דְּפוֹסֵל בִּתְרוּמָה.

הגמרא מסבירה את שיטת הדור אחר שרבי יוחנן בן זכאי אמר שיתירו את כבר שני. וְדוֹר אַחֵר פָּרִיךְ, מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן, שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶן – בכל אחד מהם צַד חָמוּר, טבול יום שיש במינו אב הטומאה, וכלי חרס שמטמא מאוירו, אבל כבר שני אין בו צד חומרא כלל. וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, צַד חָמוּר לֹא פָּרִיךְ, אלא רק כשיש צד שוה לשניהם.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי, מִנַּיִן לְרִבִּיעֵי בְּקוֹדֶשׁ שנגע בשלישי לטומאה שֶׁפָּסוּל, ולא טהור בתרומה, וְדִין הוּא – יש ללמוד זאת מדין קל וחומר, מַה מְּחוּסַּר כִּפּוּרִים – דהיינו טמא שטעון קרבן ועדיין לא הקריבו, שֶׁמּוּתָּר לאכול בִּתְרוּמָה, בכל זאת פָּסוּל בְּקוֹדֶשׁ – אם נגע בקודש פוסלו, שְׁלִישֵׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה, אֵינוֹ דִּין הוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעֵי בְּקוֹדֶשׁ, ואי אפשר לומר דיו לבא מן הדין להיות כנידון, שיהיה בקדשים רק שלישי בתרומה שהוא נלמד ממנה, כיון שקל וחומר זה יתבטל, מפני שאת הדין שיש שלישי בקודש אפשר ללמוד מאותו קל וחומר שלומדים את תרומה, ועוד הרי וְלָמַדְנוּ שְׁלִישֵׁי לְקוֹדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה בפירוש, ואם כן ודאי שאם נאמר דיו יתבטל הקל וחומר, ולכן וּרְבִיעֵי בקודש נלמד מִקַּל וָחוֹמֶר כמו שכתבה הגמרא. שואלת הגמרא, וּשְׁלִישֵׁי לְקוֹדֶשׁ שאמרנו שנלמד מִן הַתּוֹרָה מְנָלָן. משיבה הגמרא, דִּכְתִיב "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל", מִי לֹא עָסְקִינַן – האם לא מדובר בפסוק, דְּנָגַע הבשר בְּשֵׁנִי לטומאה, וְאָמַר רַחֲמָנָא לֹא יֵאָכֵל, משמע ששלישי בקודש טמא, ואם כן רְבִיעֵי נלמד מִקַּל וָחוֹמֶר ממחוסר כיפורים, כְּדַאֲמָרָן.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, טַעַם כְּרִיבִּי – טעמו של רבי יוסי שהוא חכם וגדול הדור, שאמר שרביעי בקודש פסול, אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא, שֶׁהֲרֵי תְּשׁוּבָתוֹ – פירכתו של הקל וחומר בְּצִדּוֹ, כיון שאוֹכֶל הַבָּא – שנטמא מֵחֲמַת נגיעה בטְבוּל יוֹם יוֹכִיחַ, שאף שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה, בכל זאת וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה רְבִיעֵי בְּקוֹדֶשׁ, ולפי רבי יוסי נדרוש קל וחומר גם לאוכל הבא מחמת טבול יום שיעשה רביעי בקודש, ומה מחוסר כיפורים שמותר בתרומה בכל זאת פסול בקודש, אוכל הנוגע בטבול יום שפסול בתרומה ודאי שיעשה רביעי בקודש, אם כן מוכח שרבי יוסי אינו דורש קל וחומר זה.

הגמרא מביאה ברייתא שחכמים סוברים שאוכל הבא מחמת טבול יום אינו פוסל בקודש, דְּתַנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, שאף שטבול יום הוא שני לטומאה, החמירו חכמים שטְּבוּל יוֹם יהיה תְּחִילָּה לְקוֹדֶשׁ – ראשון לגבי קדשים, ויוכל לְטַמֵּא שְׁנַיִם – אם יגע בקודש יעשה אותו שני והשני יעשה את חבירו שלישי, ושניהם נקראים טמאים ויכולים לטמא אחרים, וְלִפְסוֹל אֶחָד – והשלישי יכול לפסול עוד קודש ולעשותו רביעי, אמנם הרביעי רק פסול לאכילה ואינו יכול לטמא אחרים. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, טבול יום נחשב לשני גם לגבי קדשים וּמְטַמֵּא אֶחָד ועושהו שלישי, וּפוֹסֵל השלישי אֶחָד אחר ועושהו רביעי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, טבול יום אינו מטמא אחרים אלא רק פוסלם, וּכְשֵׁם שֶׁפּוֹסֵל אוֹכְלֵי תְרוּמָה לאכילה וּמַשְׁקֵי תְרוּמָה לשתיה, ואינם מטמאים אחרים, כָּךְ טבול יום פּוֹסֵל אוֹכְלֵי קוֹדֶשׁ וּמַשְׁקֵי קוֹדֶשׁ אבל הם אינם מטמאים אחרים, הרי שאף על פי שאוכל הבא מחמת טבול יום פסול בתרומה, אינו פוסל רביעי בקדש, והרי זה פירכא על הקל וחומר של רבי יוסי.

דוחה הגמרא את הפירכא של רבי יוחנן, מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָּא, מִמַּאי דְּרִבִּי יוֹסִי כְּרַבָּנָן סְבִירָא לֵיהּ, דִּילְמָא כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ דְּאָמַר שטבול יום נחשב מדרבנן לראשון כשנגע בקדש, לְטַמֵּא שְׁנַיִם וְלִפְסוֹל אֶחָד, כמבואר לעיל, וכשנגע טבול יום בתרומה, אז לא החמירו לעשותו כראשון, אלא שני, והתרומה היא שלישי, והיא פוסלת קודש לעשותו רביעי, ואין פירכא על הקל וחומר של רבי יוסי. מבארת הגמרא שאין לדחות את הפירכא של רבי יוחנן, מכיון דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שרבי יוסי כְּאַבָּא שָׁאוּל סְבִירָא לֵיהּ, ולומד קל וחומר ממחוסר כיפורים לטמא את הנוגע בטבול יום לעשותו שלישי, ויפסול את הרביעי בקדש, אם כן לֵיתֵיתֵיהּ – ילמד ששלישי פוסל לְרִבִּיעֵי בְּקוֹדֶשׁ, מקל וחומר מֵאוֹכֶל שֶׁבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם ולא ממחוסר כיפורים, בדרך זו, וּמָה אוֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם אף דְּטְבוּל יוֹם נוּפֵיהּ מוּתָּר בְּחוּלִּין ואינו פוסל אותו, בכל זאת אָמְרַתְּ שאוכל הבא מחמתו עוֹשֶׂה רְבִיעֵי בְּקוֹדֶשׁ, אוֹכֶל

אגרות קודש

ב״ה, י״א אייר, תשט״ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מאדר״ח אייר והקודם לו.

הנה נעם לי לקרות בו שמתגלה בו כשרון נואם לפני הרבים, ומנצל כשרונו זה לדברי התעוררות להחזקת היהדות וקיום התורה ומצות. ויה״ר מהשי״ת שיפעלו הדברים בנואם ובהשומעים. ובודאי מסדר שלא יפריע הנ״ל בלימודיו בהתמדה ובשקידה, הן בתורת הנגלה והן בתורת החסידות...

ביאורים למסכת סוטה דף ל עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי, דְּשֵׁנִי גּוּפֵיהּ אָסוּר בְּחוּלִּין, אֵינוֹ דִּין שֶׁעוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֶשׁ, ומזה שרבי יוסי למד דווקא ממחוסר כיפורים משמע שאינו סובר כאבא שאול אלא כרבנן שאוכל הבא מחמת טבול יום אינו פוסל אחרים, ואם כן קשה עליו פירכת רבי יוחנן.

וְכִי תֵּימָא שהסיבה שרבי יוסי לא למד מאוכל הבא מחמת טבול יום, היא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵיפְרַךְ את הקל וחומר ולומר מַה לְּטַבּוּל יוֹם שֶׁכֵּן היה אַב הַטּוּמְאָה, ומשום כך אוכל הבא מחמתו מטמא רביעי בקודש, מה שאין כן שני שלא היה אב הטומאה אין שלישי הבא מחמתו יכול לעשות רביעי, ואמנם הוא סובר כאבא שאול. דוחה הגמרא, הָא אַיְּתִינְהוּ – למדה רבי יוסי מִמְּחוּסָּר כִּפּוּרִים, וגם שם אפשר לפרוך מה למחוסר כיפורים שכן אב הטומאה, ובכל זאת וְלֹא פַּרְכִּיהּ, הרי שרבי יוסי סובר שאין פירכא זו פירכא, כיון שאף שקודם היה אב הטומאה בכל זאת עכשיו שטבל הלכה טומאתו החמורה, אם כן גם בטבול יום כיון שעכשיו אינו אב הטומאה אי אפשר לפרוך בדרך זו, ואם כן צריך לומר שהסיבה שלמד דווקא ממחוסר כיפורים היא מפני שסובר כרבנן ולא כאבא שאול.

אָמַר רַב אַסִּי אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבָּה בַּר אִיסִּי אָמַר רַב, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ דְּאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, ואינם סוברים כרבי עקיבא שדרש במשנתינו שני עושה שלישי אפילו בחולין.

רַבִּי מֵאִיר אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהמשנה, דִּתְנַן, כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים – כל מי שהוא טהור מהתורה, אלא שחכמים הזקיקו אותו להיטהר במים, דינו מדרבנן כשני לטומאה, וּמְטַמֵּא אֶת הַקּוֹדֶשׁ ועושהו שלישי, וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה, ומותר באכילה בְּחוּלִּין וּבְמַעֲשֵׂר שני, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין אכילה בְּמַעֲשֵׂר שני. הרי שרבי מאיר ורבנן שחולקים עליו סוברים ששני אינו עושה שלישי בחולין.

רַבִּי יוֹסֵי אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין, מֵהָא דַּאֲמָרָן – ממה שאמר רבי יוסי לעיל, מנין לרביעי בקדש שפסול וכו', כיון דְּאִם אִיתֵיהּ – אם הוא סובר ששלישי בחולין הוא טמא מהתורה, לֵיתֵיהּ לִרְבִיעִי בִּתְרוּמָה – שילמד שגם רביעי בתרומה טמא, מהקל וחומר מטבול יום, כמו שהוא לומד שלישי בתרומה, ולאחר שילמד שרביעי בתרומה פסול, שילמד גם וַחֲמִישִׁי בְּקוֹדֶשׁ בקל וחומר מרביעי בתרומה, ומזה שרבי יוסי אינו לומד כך משמע שהוא סובר שאין שלישי בחולין.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהמשנה, דִּתְנַן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הָאוֹכֵל שיעור חצי פרס מאוֹכֶל שהוא רִאשׁוֹן לטומאה, נעשה גופו רִאשׁוֹן מדרבנן, ומה שנוגע בו נעשה שני, ואם אוכל שֵׁנִי נעשה שֵׁנִי, ואם נגע בתרומה עשאה שלישי, ואם אוכל שְׁלִישִׁי נעשה שְׁלִישִׁי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, שאוכל ראשון אינו עושה את האוכל אותו ראשון, אלא הָאוֹכֵל אוֹכֶל רִאשׁוֹן וְאוֹכֵל שֵׁנִי נעשה שֵׁנִי, ואם ואם אכל אוכל שְׁלִישִׁי נעשה הוא בעצמו שֵׁנִי בְּקוֹדֶשׁ – שאם יגע בקודש יטמא אותו, ואותו הקודש יוכל לפסול קודש אחר, וְאֵין גופו נעשה שֵׁנִי בִּתְרוּמָה, ואם יגע בתרומה אינו פוסל אותה. ומוסיף רבי יהושע, באיזה חולין אמרו שיש בהם שלישי והוא נעשה שני לקודש, בְּחוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה – שקיבל בעליהם הכהן על עצמו לשמור את חוליו בטהרה כתרומה, אבל חולין סתם אין בהם שלישי. מדייקת הגמרא, עַל טָהֳרַת הַתְּרוּמָה אֵין – יש בחולין שלישי כתרומה, כיון שכך עשו הרבה כהנים, אבל חולין שנשמרו עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ לֹא שייך בהם שלישי, כיון שדבר זה לא היה מצוי ובטלה דעתו אצל כל אדם, ויש להם דין ככל חולין רגילים שאין בהם שלישי, וממה שהוצרכו להגיע לחולין שנעשו על טהרת תרומה כדי לאסור שלישי בחולין, אַלְמָא קָסָבַר רבי יהושע, אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין סתם.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהברייתא, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, שְׁלָשְׁתָּן – אלה המבוארים מיד, שָׁוִין בדינם, הָרִאשׁוֹן שֶׁבְּקוֹדֶשׁ וְשֶׁבְּחוּלִּין וְשֶׁבִּתְרוּמָה, מְטַמֵּא שְׁנַיִם – הראשון מטמא את השני, והשני מטמא את השלישי, וּפוֹסֵל אֶחָד – והשלישי פוסל את הרביעי בְּקוֹדֶשׁ, וּמְטַמֵּא אֶחָד – הראשון מטמא את השני, וּפוֹסֵל אֶחָד – השני פוסל את השלישי בִּתְרוּמָה, וּפוֹסֵל אֶחָד – הראשון פוסל את השני בְּחוּלִּין, הרי שלרבי אלעזר אין למעלה משני לטומאה בחולין.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אפשר ללמוד שסובר אין שני עושה שלישי בחולין מהמשנה, דִּתְנַן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עיסה שנטמאה במזיד אין מפרישין ממנה חלה, אלא חַלָּה נִיטֶּלֶת מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה – שצריך ללוש עיסה נוספת טהורה ולהפריש ממנה על הטמאה. כֵּיצַד יפריש מהעיסה הטהורה על הטמאה מהמוקף, ולא תיטמא מהעיסה הטמאה, עושה כך, הרי שְׁתֵּי עִיסּוֹת יש, אַחַת טְהוֹרָה, וְאַחַת הַטְּמֵאָה, נוֹטֵל כְּדֵי שיעור חַלָּה שהוא אמור להפריש על העיסה הטמאה, מֵעִיסָּה הטהורה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, ונוטל עוד חתיכה מהעיסה הטהורה, וְנוֹתֵן ממנה בשיעור של פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה שיעמוד בָּאֶמְצַע ויגע בעיסה הטמאה, ובחתיכה הטהורה שעושה אותה חלה, וכל זה הוא כְּדֵי לִיטּוֹל את החלה מִן הַמּוּקָף.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום חמישה ושלושים לעומר עמוד א

עוד נאמר שם, "וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ ה' פֶּרֶץ בְּעֻזָּה", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לשון 'ויחר' הוא שִׁנְּשְׁתַּנּוּ פָּנָיו של דוד כַּחֲרָרָה – עוגה שאופין על פני גחלים. שואלת הגמרא, אֶלָּא מַעְתָּה לפי הביאור לעיל על 'ויחר', כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב 'וַיִּחַר' הָכִי נַמִּי – כל מקום שכתוב 'ויחר' גם כן תפרש 'שנשתנו פניו כחררה'. מתרצת הגמרא, הָתָם – בשאר מקומות בתנ"ך כְּתִיב 'ויחר אַף', הָכָא לֹא כְּתִיב 'אַף'.

עוד מענין מעשה עוזא, דָּרַשׁ רָבָא, מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ דָּוִד – בכך שמת עוזא על ידו, ומבאר רבא, מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא לְדִבְרֵי תּוֹרָה זְמִירוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "זְמִירוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי", פירוש, כשברחתי מאויבי ויגרתי מהם, השתעשעתי בחוקיך כזמירות. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לדוד, דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁכְּתוּב בָּהֶן "הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ" – שאדם רק סותם עינו בהיסח הדעת מלהסתכל בהם מיד אינם, אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָן זְמִירוֹת, בתמיהה, שהזמירות הוא בפי אדם רק לפי שעה, לכן הֲרֵינִי מַכְשִׁילְךָ בִּדְבָר שֶׁאֲפִילּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ, דִּכְתִיב "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתַן כִּי עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ עליהם בכתף ישאו וְגוֹ'", שבני קהת נושאים את הארון והשלחן (והמנורה ומזבח הזהב) בכתף, ולא נתן להם משה עגלות, וְאִיהוּ אַתְיֵיהּ בְּעֶגְלָתָא – ודוד הביא את הארון בעגלה.

וכיון שדברנו על הקפדה בשמירה על הארון, מביאה הגמרא ממעשה הבאת הארון מפלשתים על ידי הפרות, בזמן שמואל הנביא, שם כתוב "וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בָּאָרוֹן ה', ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש", ומבררת הגמרא, מִשּׁוּם דְּ'רָאוּ' – בגלל שרק הסתכלו על הארון, נענשו ב'וַיַּךְ' (אֱלֹהִים) באנשי בית שמש. אלא, מבארת הגמרא, רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר נחלקו על מה היה ענשם של אנשי בית שמש, חַד אָמַר קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ – שלא הפסיקו מלאכתם כשראו את הארון מגיע, וְחַד אָמַר מִילֵּי נַמִּי אָמוּר – הם אף דיברו שלא כהוגן,

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף ל עמוד א

רש״י

שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי כו׳. דְּשַׁמְעִינָן מִנֵּיהּ תַּרְתֵּי, ש״מ אֹכֶל הַבָּא מֵחֲמַת טְבוּל יוֹם דִּסְבִירָא לֵיהּ כְּאַבָּא שָׁאוּל, וּש״מ שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי נְהִי דַּחֲמִישִׁי בְּקֹדֶשׁ לֹא אָמַר דְּנֵייתֵי מִנָּהּ כִּדְקָעָבִיד בִּטְבוּל יוֹם, דְּהָתָם מַעֲלָה דְּרַבָּנָן הִיא, וּבְקֹדֶשׁ מִקֹּדֶשׁ מַיְירִי וְרַבִּי יוֹסִי מִדְּאוֹרַיְיתָא קָאָמַר, אֲבָל רְבִיעִי מִיהָא אַיְיתִי מִנָּהּ: **וְכ״ת כו׳ הָא אַיְיתִינָהּ.** ר׳ יוֹסִי מִק״ו מִמְּחֻסָּר כִּפּוּרִים, דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ נַמֵּי מַה לִּמְחֻסָּר כִּפּוּרִים שֶׁכֵּן אַב הַטֻּמְאָה וְלֹא פָּרִיךְ, דְּלֹא חָשִׁיב לֵיהּ ר׳ יוֹסִי פִּירְכָא, דְּהַשְׁתָּא דְּטָבַל לָהּ אָזְלָה לָהּ הַהִיא טֻמְאָה: **כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.** כָּל שֶׁהוּא טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה וַחֲכָמִים הִזְקִיקוּהוּ לָבֹא בַּמַּיִם וְלִטָּהֵר, כְּגוֹן הַבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין וְהָאוֹכֵל חֲצִי פְּרָס אֳכָלִין טְמֵאִין וְהַיָּדַיִם שֶׁהִצְרִיכוּם טְבִילָה, כֻּלָּם בְּתוֹרַת שְׁנַיִם הִטְעִינוּם: **מְטַמְּאִין אֶת הַקֹּדֶשׁ.** לִהְיוֹת שְׁלִישִׁי וְיַעֲשֶׂה רְבִיעִי וּפוֹסְלִין אֶת הַתְּרוּמָה: **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין בְּמַעֲשֵׂר.** בַּאֲכִילָה אֲבָל נְגִיעָה שָׁרֵי, וְחֻלִּין אַף לֶאֱכוֹל, וְהָכֵי אָמַר בַּחֲגִיגָה (דַּף יח:), וְהוּא הַדִּין נַמֵּי דִּלְרַבָּנָן אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, וְהַאי דְּלֹא חָשִׁיב לְהוּ לְפִי שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן, וְר״מ וּמַחְלוֹקָתוֹ קָאָמַר: **דְּאִם אִיתָא.** דִּשְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין מִן הַתּוֹרָה, לֵיְיתֵיהּ רְבִיעִי בִּתְרוּמָה מִק״ו מִטְּבוּל יוֹם כִּדְאַיְיתֵי לִשְׁלִישִׁי לְעֵיל מִשֵּׁנִי בְּחֻלִּין: **וַחֲמִישִׁי בְּקֹדֶשׁ.** מֵרְבִיעִי בִּתְרוּמָה מִק״ו מִמְּחֻסָּר כִּפּוּרִים, כִּדְאַיְיתֵי לִרְבִיעִי לְעֵיל מִשְּׁלִישִׁי בִּתְרוּמָה: **הָאוֹכֵל אֹכֶל רִאשׁוֹן.** חֲצִי פְּרָס מֵאֹכֶל רִאשׁוֹן נַעֲשֶׂה גּוּפוֹ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה מִדְּרַבָּנָן, וְהָאוֹכֵל אֹכֶל שֵׁנִי נַעֲשֶׂה גּוּפוֹ שֵׁנִי. וּבִשְׁחִיטַת חֻלִּין מְפָרֵשׁ טַעְמָא שֶׁעוֹשֶׂה אֶת הָאוֹכֵל חָמוּר כְּמַאֲכָל, בְּהַשּׁוֹחֵט (חֻלִּין ד׳ לד.): **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר הָאוֹכֵל אֹכֶל רִאשׁוֹן אוֹ אוֹכֵל אֹכֶל שֵׁנִי שֵׁנִי.** מַאֲכָל רִאשׁוֹן לֹא עָבִיד לֵיהּ רִאשׁוֹן אֶלָּא שֵׁנִי, שֶׁאֵין הָאוֹכֵל חָמוּר כְּמַאֲכָל, אֲבָל מַאֲכָל שֵׁנִי עוֹשֶׂה אוֹתוֹ שֵׁנִי, וְהָתָם מְפָרֵשׁ טַעְמָא, מָצִינוּ שֶׁהַשֵּׁנִי עוֹשֶׂה שֵׁנִי עַל יְדֵי מַשְׁקִין: **שְׁלִישִׁי שֵׁנִי לְקֹדֶשׁ.** הָאוֹכֵל אֹכֶל שְׁלִישִׁי נַעֲשֶׂה גּוּפוֹ שֵׁנִי לְקֹדֶשׁ, שֶׁאִם יִגַּע בְּקֹדֶשׁ יְטַמְּאֶנּוּ לִפְסוֹל עוֹד אֶחָד, וְהָתָם מְפָרֵשׁ טַעְמָא. וְכָל הָנַךְ טֻמְאוֹת מִדְּרַבָּנָן נִינְהוּ: **בְּחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה.** בְּאֵיזוֹ חֻלִּין אָמְרוּ שֶׁהָאוֹכֵל שְׁלִישִׁי שֶׁלָּהֵן נַעֲשֶׂה שֵׁנִי לְקֹדֶשׁ, בְּחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה, שֶׁבַּעֲלֵיהֶם כֹּהֵן וְרָגִיל בִּתְרוּמָה וְקִבֵּל עָלָיו לֶאֱכוֹל חֻלִּין שֶׁלּוֹ בְּטָהֳרַת תְּרוּמָה כְּדֵי שֶׁיְּהֵא רָגִיל לִתְרוּמוֹתָיו בְּטָהֳרָה הַזְּקוּקָה לָהֵן, הִלְכָּךְ מַשְׁכַּחַת בְּהוּ שְׁלִישִׁי, דִּבְחֻלִּין אֲחֵרִים לֹא מַשְׁכַּחַת שְׁלִישִׁי: **ה״ג עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה אִין חֻלִּין גְּרֵידֵי לֹא.** וּמַאן דְּגָרֵיס עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ לֹא הָכֵי מְפָרֵשׁ לָהּ, עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ לֹא דַּהֲווֹ לְהוּ חֻלִּין גְּרֵידֵי, שֶׁהַמַּתְפִּיס חֻלִּין לְטָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ בָּטְלָה דַּעְתּוֹ וְאֵין בִּדְבָרָיו כְּלוּם: **שְׁלָשְׁתָּן שָׁוִין.** הָנַךְ דִּמְפָרֵשׁ לְהוּ, רִאשׁוֹן שֶׁל חֻלִּין, וְרִאשׁוֹן שֶׁל תְּרוּמָה, וְרִאשׁוֹן שֶׁל קֹדֶשׁ: **מְטַמֵּא שְׁנַיִם וּפוֹסֵל אֶחָד בְּקֹדֶשׁ.** דְּהַיְינוּ רְבִיעִי: **מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד בִּתְרוּמָה.** דַּהֲוָה לֵיהּ שְׁלִישִׁי: **וּפוֹסֵל אֶחָד בְּחֻלִּין.** דַּהֲוָה לֵיהּ שֵׁנִי. וְתַנָּא דְּפָלִיג עֲלֵיהּ סָבַר רִאשׁוֹן שֶׁל חֻלִּין לֹא אָזִיל בְּקֹדֶשׁ עַד רְבִיעִי, שֶׁאֵין קֹדֶשׁ בָּא לִידֵי רְבִיעִי אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רִאשׁוֹן שֶׁל קֹדֶשׁ. וּמִיהוּ שַׁמְעִינָן מִנָּהּ דְּאֵין שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין: **ר״א אוֹמֵר חַלָּה נִטֶּלֶת מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה.** רֵישָׁא דְּמַתְנִי׳ בְּמַסֶּכֶת חַלָּה (פ״ב מ״ז) הָכֵי, שִׁעוּר חַלָּה אֶחָד מִכ״ד, נִטְמְאָה עִסָּתָהּ שׁוֹגֶגֶת אוֹ אֲנוּסָה אֶחָד מִמ״ח, נִטְמֵאת בְּמֵזִיד אֶחָד מִכ״ד, שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר. ר״א אוֹמֵר הֵיכָא דְּנִטְמֵאת מְזִידָה תָּלוּשׁ אַחֶרֶת בְּטָהֳרָה וְתִטּוֹל מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה, מִשּׁוּם דְּמִצְוָה לִתְרוֹם מִן הַמֻּקָּף. כֵּיצַד תַּעֲשֶׂה שֶׁיְּהֵא מִן הַמֻּקָּף וּטְהוֹרָה, נוֹטֶלֶת כְּדֵי חַלַּת הַטְּמֵאָה מֵעִסָּה הַטְּהוֹרָה עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, דְּאִי הוּרְמָה חַלָּתָהּ דִּטְהוֹרָה תּוּ לֹא מָצֵי לְאַפְרוּשֵׁי מִן הַפְּטוּר עַל הַחִיּוּב וְלֹא חָיֵיל עֲלֵיהּ תּוּ שֵׁם חַלָּה, וְנוֹתֶנֶת: **פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בָּאֶמְצַע כְּדֵי לִתְרוֹם מִן הַמֻּקָּף.** מֻקָּף לְשׁוֹן מְחֻבָּר וּמְקוֹרָב, כְּמוֹ אֵין מַקִּיפִין שְׁתֵּי חָבִיּוֹת בְּמַסֶּכֶת בֵּיצָה (דַּף לב:), וּמִקְרָא נַפְקָא לָן וַהֲרֵמוֹתֶם מִמֶּנּוּ מִן הַמֻּקָּף לוֹ, בְּסִפְרֵי, הִלְכָּךְ צְרִיכָה

להקיף

תוספות

שלישי הבא מחמת שני וכו׳. פירש רש״י דשמעינן מיניה תרתי שמעינן מיניה אוכל הבא מחמת טבול יום דסבירא ליה כאבא שאול ושמעינן מיניה דשלישי הבא מחמת שני וכו׳ תימה כיון דיליף ק״ו לשלישי ממחוסר כיפורים לאו ממילא שמעינן מיניה דאית ליה כאבא שאול דבהאי קל וחומר גופיה דמחוסר כיפורים נפקא לן אוכל הבא מחמת טבול יום דעביד רביעי א״כ אמאי הוי ליה למיתניה לרביעי בקודש מאוכל הבא מחמת טבול יום וכי לא מייתי ליה שפיר טפי ממחוסר כיפורים גופיה מדהוי מייתי ליה מאוכל הבא מחמת טבול יום דאוכל הבא מחמת טבול יום גופיה לא שמעינן ליה אלא מק״ו דמחוסר כיפורים ונראה דאפי׳ הכי הוי ניחא ליה טפי לעשות שלישי מק״ו ראשון כגון שלישי הבא מחמת שני דאלים טפי למיעבד רביעי ממאי דמייתי ליה ממחוסר כיפורים שצריך למייתי שלישי גופיה (למייתי) מק״ו דטבול יום דפסול בתרומה אע״ג דבין כך ובין כך הוי ק״ו בן ק״ו מיהו לאלומי כח שלישי עדיף ליה טפי:

הא אייתינה ממחוסר כיפורים ולא פרכינן. רש״י פי׳ משום דכיון דטבל אזלה ליה ההיא טומאה ולא ידענא אמאי פי׳ הכי הא ע״כ אית לן למימר דר׳ יוסי סבירא ליה כרבן יוחנן בן זכאי דמייתי שלישי בתרומה במה הצד דאי לא תימא הכי שלישי מנא ליה ובאותו מה הצד גופיה מייתי רבי יוסי רביעי ממחוסר כיפורים ומכלי חרס ומשום הכי לא פריך. ספר הישר. מסיק בפ״ק דשבת (דף יד.) זימנין דאכיל אוכלין טמאין וכו׳ הקשה ריב״א הלוי זצ״ל אלמא דאוכלין טמאין פוסלין את הגויה בכביצה דאפי׳ כביצה מטמאין למשקין דתרומה דשדי לפומיה והתנן בפרק כיצד משתתפין (עירובין דף פב:) חציה לבית המנוגע וחצי חציה לפסול את הגויה דהיינו שני ביצים ותירץ מורי אין דרך בני אדם לשתות אלא לאחר אכילת שני ביצים וקודם לכן מילתא דלא שכיחא היא ואין נראה לר״י תירוץ זה חדא שאפילו בלשון לא דקדק שבכאן הוא אמר לפסול את הגויה ולשם הוא אומר אלו פוסלין בתרומה משמע אפילו במגע ובכאן לא גזרו אלא טומאת פנים אטו טומאת חוץ ועוד היאך אנו אומרים ביומא פרק אחרון (דף פ:) אמר רב פפא הנח לטומאת גויה דלאו דאורייתא ומותיב מי אמר רב פפא הכי והכתיב לא תטמאו בהם ואמר רב פפא מכאן לטומאת גויה דאורייתא ומתרץ מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ואם היה מגזרת י״ח דבר וכי בזה היה טועה בעל הגמרא שהם דאורייתא והלא פשט איסורם בכל העולם אלא ודאי נראה דתרי גזירות הוו חדא גזירת טומאת פנים אטו טומאת חוץ דהיינו פסול גויה דהרואה סבר דמותר להגיע טומאה למשקין דהא זה כשאכל תרומה ואח״כ שותה משקין טמאים נוגעין זה בזה בתוך מעיו ולא חיישינן להכי נמי לא נחוש אפי׳ בחוץ להכי גזרו ודוקא בשני ביצים אבל בכביצה לא שהרי האוכל כביצה מתעכל בתוך מעיו ונשאר בין שיניו ולכשיהיה בבני מעיו יפחת הרבה מכביצה ואין אדם טועה שאפילו אוכל אוכלין טמאין בכביצה ושותה משקין דתרומה לא יאמר א״כ טהורין הן בכביצה אפי׳ בחוץ דהא בפנים לא היה כביצה שהרי נתעכל האוכל ולא היה כשיעור לטמא ודוקא באוכלין מצריך יותר מכשיעור משום דמתעכל אבל משקין פסלי גויה בכדי רביעית דאין דרך משקה להתעכל בתוך מעיו וא״ת היה להן להוסיף יותר מעט מ״מ כיון דנחית לשיעוריה העמיד אותה על שני ביצים שהוא שיעור ידוע וגזירה אחרת אותה של שבת שגזרו בכביצה אף על מגע ואותה של שחיטת חולין (דף לד.) דאמר עולא האוכל אוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת תרומה נפסל גופו מלאכול בתרומה איני יודע לפרש אם היה מאותה גזירה ראשונה מ״מ למה גזרו אי משום טומאת חוץ הלא אפילו אם היה נוגע בשלישי שבתרומה לא היה נפסל שאין שלישי עושה רביעי בתרומה כדמוכח התם דתניא חולין שנעשו על טהרת הקדש הרי הוא כחולין רבי אלעזר ברבי צדוק אומר הרי הן כטומאה לתרומה לטמא שנים ולפסול אחד א״כ אינו רביעי וא״ת מגזרה שניה ומשום משקין דאכיל אוכלין טמאין ושתה משקין דתרומה אם כן למה נפסל גופו יהי׳ טמא אפי׳ במגע וא״ת גזרה שלישית היא מ״מ הטעם לא נודע אלא א״כ נאמר רבו בגזרות וגזרו גזירה לגזרה ולפי פירוש הקונטרס שפירש בשחיטת חולין אינו נראה ואינו מיושב יפה שמפרש האוכל אוכל ראשון זהו חצי פרס שהרי אנו אומרים מאי טעמא דילמא אכיל אוכלין טמאין ושתי משקין דתרומה וזהו אפילו בכביצה. ע״כ לשון ספר הישר:

מר

שְׁלִישִׁי הַבָּא מֵחֲמַת שֵׁנִי, דְּשֵׁנִי גּוּפֵיהּ אָסוּר בְּחוּלִּין, אֵינוֹ דִּין שֶׁעוֹשֶׂה רְבִיעִי בַּקּוֹדֶשׁ? וְכִי תֵּימָא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מַה לִּטְבוּל יוֹם שֶׁכֵּן אַב הַטּוּמְאָה? הָא אַיְיתִינָהּ מִמְּחוּסַּר כִּיפּוּרִים, וְלֹא פַּרְכֵיהּ? אָמַר רַב אַסִי אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבָּה בֶּן אִיסִי אָמַר רַב: ר׳ מֵאִיר, וְר׳ יוֹסֵי, וְר׳ יְהוֹשֻׁעַ, וְר׳ אֶלְעָזָר, וְר׳ אֱלִיעֶזֶר כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ, דְּאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין. ר׳ מֵאִיר, דִּתְנַן כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, מְטַמֵּא אֶת הַקּוֹדֶשׁ, וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה, וּמוּתָּר בְּחוּלִּין וּבְמַעֲשֵׂר, דִּבְרֵי ר׳ מֵאִיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין בְּמַעֲשֵׂר. ר׳ יוֹסֵי, הָא דַּאֲמָרַן, דְּאִם אִיתֵיהּ לֵיְיתֵיהּ לִרְבִיעִי בִּתְרוּמָה וְחֲמִישִׁי בַּקּוֹדֶשׁ. ר׳ יְהוֹשֻׁעַ דִּתְנַן, ר׳ אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הָאוֹכֵל אוֹכֶל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, שֵׁנִי שֵׁנִי, שְׁלִישִׁי שְׁלִישִׁי. ר׳ יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: הָאוֹכֵל אוֹכֶל רִאשׁוֹן וְאוֹכֶל שֵׁנִי שֵׁנִי, שְׁלִישִׁי שֵׁנִי בַּקּוֹדֶשׁ וְאֵין שֵׁנִי בִּתְרוּמָה, בְּחוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת תְּרוּמָה. עַל טָהֳרַת הַתְּרוּמָה אִין, עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ לֹא, אַלְמָא קָסָבַר אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין. ר׳ אֶלְעָזָר דְּתַנְיָא, ר׳ אֶלְעָזָר אוֹמֵר: שְׁלָשְׁתָּן שָׁוִין, הָרִאשׁוֹן שֶׁבַּקּוֹדֶשׁ וְשֶׁבַּחוּלִּין וְשֶׁבַּתְּרוּמָה מְטַמֵּא שְׁנַיִם וּפוֹסֵל אֶחָד בַּקּוֹדֶשׁ, מְטַמֵּא אֶחָד וּפוֹסֵל אֶחָד בִּתְרוּמָה, וּפוֹסֵל אֶחָד בְּחוּלִּין. ר׳ אֱלִיעֶזֶר דִּתְנַן, ר׳ אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חַלָּה נִיטֶּלֶת מִן הַטְּהוֹרָה עַל הַטְּמֵאָה, כֵּיצַד? שְׁתֵּי עִיסּוֹת אַחַת טְהוֹרָה וְאַחַת טְמֵאָה, נוֹטֵל כְּדֵי חַלָּה מֵעִיסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, וְנוֹתֵן פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בָּאֶמְצַע, כְּדֵי לִיטּוֹל מִן הַמּוּקָּף,

וחכמים

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף ל עמוד ב

תוספות

רש״י

מר סבר תחומין דאורייתא ומר סבר תחומין דרבנן. תימה דהכא משמע דאי הוה משתעי קרא דאלפים אמה בלוים דהוה סבר דתחומין דרבנן אלא טעמא משום דמשתעי בשבת והא יליף לתחומין בפרק מי שהוציאוהו (עירובין דף נא.) מג״ש מקום ממקום ומקום מניסה וכו׳ א״כ אפי׳ הוה משתעי בשדות וכרמים הוי מצי למילף בהו ג״ש דמקום דכתיב גבי שבת היינו אלפים דהא פריך התם ונילף מקיר העיר וחוצה אע״ג דההוא קרא משתעי לדברי הכל בלוים ובספ״ק דעירובין (דף יז:) משמע מאן דסבר דתחומין דאורייתא נפקא לן מאל יצא איש ממקומו: **רבי** נחמיה אומר כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת. בתוספתא (פ״ו) ר׳ נחמיה אומר כבני אדם שקורין את שמע שנאמר ויאמרו לאמר מלמד שהיה משה פותח תחילה וישראל עונין אחריו וגומרין משה אמר אז ישיר משה וישראל אומרים אשירה לה׳ משה אמר עוז וזמרת יה וישראל אומרים זה אלי ואנוהו משה אמר ה׳ איש מלחמה וישראל אומרים ה׳ שמו:

רבי מאיר אומר מנין שאפי׳ עוברין שבמעי אמן. אין לומר דרבי יוסי הגלילי ורבי מאיר פליגי דרבי יוסי אית ליה דוקא עוללים ויונקים ולא עוברים אלא מקרא דמפי עוללים ויונקים נפקא ליה דתינוק שמט דד מפיו דמשמע יונקים בשעה שהוא יונק ולכך איצטריך קרא דמפי עוללים דאי לאו הכי כיון דנפקא לן מקרא ממקור ישראל במקהלות ברכו אלקים אפילו עוברים לא הוה צריך למימר תו עוללים ויונקים דבפ׳ שלשה שאכלו (ברכות דף מט:) תנינן בעשרה אומרים נברך אלהינו וכו׳ רבי יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל מברכין שנאמר במקהלות ברכו אלקים א״ר עקיבא מה מצינו בבית הכנסת אחד מרובין ואחד מועטין אומר ברכו את ה׳ וקדייק עליה בגמ׳ (שם דף נ.) ורבי עקיבא האי קרא דר״י הגלילי מאי עביד ליה מבעי ליה לכדר׳ מאיר וכו׳ ואידך

1 לְהַקִּיף הַחֵלָה אֵצֶל הָעִסָּה קֹדֶם שֶׁתִּקְרָא לָהּ שֵׁם, וְהָכִי מַקִּיפָה לָהּ נוֹתֶנֶת בְּעֵרִיבָה לְצַד
2 אֶחָד וְנוֹתֶנֶת מִן הָעִסָּה הַטְּהוֹרָה פְּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בֵּין הַחֵלָה הַטְּהוֹרָה וּבֵין הָעִסָּה הַטְּמֵאָה,
3 וְהָאֶמְצָעִית נוֹגַעַת בִּשְׁתֵּיהֶן וּמְצָרְפָתָן, וְקוֹרֵא שֵׁם עַל הַחֵלָה וּמְסַלֶּקֶת עִם קְרִיאַת הַשֵּׁם,
4 וּפְחוֹת מִכַּבֵּיצָה אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַחֵלָה וְאע״פ שֶׁהוּא עַצְמוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כִּדְתַנְיָא בְּתוֹרַת
5 כֹּהֲנִים מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל מְלַמֵּד שֶׁהוּא
6 מִטַּמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא, יָכוֹל יִטְמָא לְאֲחֵרִים בְּכָל
7 שֶׁהוּא ת״ל אֲשֶׁר יֵאָכֵל, וְדִרְשִׁינָן לֵיהּ בְּפֶרֶק
8 בַּתְּרָא דְּיוֹמָא (קף פ.) אֹכֶל הַנֶּאֱכָל בְּבֵת אַחַת,
9 וְשֶׁעֲרוֹ חֲכָמִים אֵין בֵּית הַבְּלִיעָה מַחֲזִיק יוֹתֵר
10 מִבֵּיצַת הַתַּרְנְגוֹלֶת: **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין.** כִּדְבָעֵינָן
11 לְפָרוּשֵׁי טַעְמָא: **וְתַנְיָא כְּבֵיצָה.** וְתַנְיָא בְּבָרַיְיתָא
12 דְּאַלְבָּא דְּר׳ אֱלִיעֶזֶר, וְנוֹתֶנֶת אַף כְּבֵיצָה בְּאֶמְצַע
13 וְאפ״ה לֹא מִטַּמֵּא לָהּ לְחֵלָה עַד שֶׁלֹּא נִקְרָא
14 עָלֶיהָ שֵׁם: **סַבְרוּהָ רַבָּנַן.** הֲנֵי דְּבֵי מִדְרָשָׁא דְּבָעוּ
15 לְמִשְׁמַע מִנָּהּ דְּר׳ אֱלִיעֶזֶר אֵין שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי
16 בְּחֻלִּין ס״ל, אידי וְאידי – הַךְ בְּרַיְיתָא נְמִי אֲלַבָּא
17 דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּשָׁרֵי בְּבֵיצָה, וּמַתְנִי׳ דְּאֶמֶר פְּחוֹת
18 – תְּרַוְיְיהוּ בְּעִסָּה רִאשׁוֹנָה הָעִסָּה הַטְּמֵאָה
19 רִאשׁוֹנָה לְטֻמְאָה הִיא וְאפ״ה קָאֶמֶר ר׳ אֱלִיעֶזֶר
20 בְּבָרַיְיתָא כְּבֵיצָה וְאע״ג דְּמִיטַּמְּאָה אֶמְצָעִית
21 מֵחֲמַת רִאשׁוֹנָה וְהַוְיָא לָהּ שְׁנִיָּה לֹא הֲדְרָא
22 וְעִבְדָא לָהּ לְחֵלָה עַד שֶׁלֹּא קָרָא עָלֶיהָ שֵׁם
23 שְׁלִישִׁי, וְאע״ג דְּמַשְׁמַע חֵלֶק הַטְּבוּלִין לְחֵלָה
24 הוּא, דְּכ״ע בֵּין לְר׳ אֱלִיעֶזֶר בֵּין לְרַבָּנַן לָאו כְּחֵלָה
25 דְּמֵיהֲוֵי עָלָהּ תּוֹרַת תְּרוּמָה: **מַאי לָאו בְּהָא**
26 **קָמִיפַּלְגִי.** רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבָּנַן, דְּר׳ אֱלִיעֶזֶר דְּשָׁרֵי
27 סָבַר אֵין שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, וְרַבָּנַן דְּאָסְרֵי
28 סָבְרֵי שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין וְאיטְמָא לָהּ חֵלָה
29 לְפָנֵי קְרִיאַת הַשֵּׁם וְאע״ג דְּחֻלִּין הוּא וְאִשְׁתְּכַח
30 דְּסָפְיָנָן לְכֹהֵן חֵלָה טְמֵאָה בְּחֶזְקַת שֶׁהִיא טְהוֹרָה,
31 וְתַנָּא דְּמַתְנִי׳ דְּאָמֶר לְר׳ אֱלִיעֶזֶר פְּחוֹת מִכַּבֵּיצָה,
32 לָאו מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי, אֶלָּא
33 מִשּׁוּם דְּכַמָּה דְּאִפְשַׁר לְמַעוּטֵי טְמֵאָה דְּאֶמְצַעִית
34 מְמַעֲטִינָן, דְּאִסּוּר לִגְרוֹם טְמֵאָה לְחֻלִּין, אֶלָּא
35 מִשּׁוּם תַּקָּנַת תְּרוּמָה הוּא דְּשָׁרֵי, וְהָא אֶפְשַׁר
36 בְּהָכִי. אי נְמִי מִשּׁוּם דְּאִיטְמָא לֹא מִיזְדַּהַר בָּהּ שֶׁלֹּא
37 תִּגַּע חֵלָה בְּאֶמְצַעִית זוֹ אַחַר קְרִיאַת הַשֵּׁם,
38 וַחֲכָמִים אוֹסְרִין דְּאִיטְמָא אָתֵי לְמֶעֱבַד כְּבֵיצָה
39 וּמִטַּמֵּא אֶמְצַעִית וְהַדְּרָא וּמִטַּמֵּיא לְחֵלָה: **לֹא**
40 **דְּכ״ע.** וְאַפְּלוּ לְרַבָּנַן אֵין שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין,
41 וְהַאי דְּקָאָסְרֵי רַבָּנַן מִשּׁוּם דְּקָסְבְרֵי חֻלִּין הַטְּבוּלִין
42 לְחֵלָה כְּחֵלָה דְּמוּ וּמִיפְּסְלֵי מִשּׁוּם שֵׁם שְׁלִישִׁי:
43 **וְאִיבְּעֵית אֵימָא דְּכ״ע לָאו כְּחֵלָה דְּמֵי וּדְכ״ע אֵין**
44 **שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, וְהָכָא בְּפָחֹת לִגְרוֹם**
45 **טֻמְאָה לְחֻלִּין כו׳.** טַעְמָא דְּרַבָּנַן דְּאָסְרֵי מִשּׁוּם
46 אֶמְצַעִית הוּא, דְּמִיטַּמֵּא מֵחֲמַת הָעִסָּה שֶׁהִיא

1 **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. וְתַנְיָא כַּבֵּיצָה, סַבְרוּהָ: אידי וְאידי,**
2 **בְּעִיפָּה רִאשׁוֹנָה וְחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחֵלָה לֹא כְּחֵלָה דָּמוּ.**
3 **מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי? דְּמָר סָבַר אֵין שְׁנֵי עוֹשֶׂה**
4 **שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, וּמָר סָבַר שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין,**
5 **אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אֵין שְׁנֵי**
6 **עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, וְהָכָא בְּחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחֵלָה**
7 **קָמִיפַּלְגִי, מָר סָבַר כְּחֵלָה דָּמוּ, וּמָר סָבַר לֹא כְּחֵלָה**
8 **דָּמוּ. וְאִיבְּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא חוּלִּין הַטְּבוּלִין**
9 **לְחֵלָה לֹא כְּחֵלָה דָּמוּ, וְאֵין שְׁנֵי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין,**
10 **וְהָכָא בְּמוּתָּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**
11 **קָמִיפַּלְגִי. מָר סָבַר מוּתָּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ**
12 **יִשְׂרָאֵל, וּמָר סָבַר אָסוּר לִגְרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ**
13 **יִשְׂרָאֵל: בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא וְכו׳: בְּמַאי קָא**
14 **מִיפַּלְגִי? מָר סָבַר תְּחוּמִין דְּאוֹרַיְיתָא, וּמָר סָבַר דְּרַבָּנַן,**
15 **תָּנוּ רַבָּנַן, בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר׳ עֲקִיבָא: בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ**
16 **יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה. וְכֵיצַד אָמְרוּ**
17 **שִׁירָה, כְּגְדוֹל הַמַּקְרֵא אֶת הַלֵּל, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו רָאשֵׁי**
18 **פְּרָקִים. מֹשֶׁה אָמַר "אָשִׁירָה לַה׳" וְהֵן אוֹמְרִים "אָשִׁירָה**
19 **לַה׳", מֹשֶׁה אָמַר "כִּי גָאֹה גָּאָה" וְהֵן אוֹמְרִים "אָשִׁירָה**
20 **לַה׳". ר׳ אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: כְּקָטָן**
21 **הַמַּקְרֵא אֶת הַלֵּל, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו כָּל מַה שֶּׁהוּא**
22 **אוֹמֵר. מֹשֶׁה אָמַר "אָשִׁירָה לַה׳" וְהֵן אוֹמְרִים "אָשִׁירָה**
23 **לַה׳", מֹשֶׁה אָמַר "כִּי גָאֹה גָּאָה" וְהֵן אוֹמְרִים "כִּי גָאֹה**
24 **גָּאָה". ר׳ נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כְּסוֹפֵר הַפּוֹרֵס עַל שְׁמַע בְּבֵית**
25 **הַכְּנֶסֶת, שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ תְּחִילָּה וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? ר׳ עֲקִיבָא סָבַר: "לֵאמֹר"**
26 **אַמִּילְתָּא קַמָּיְיתָא. וְר׳ אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר: "לֵאמֹר" אַכָּל מִילְתָּא וּמִילְתָּא. וְר׳**
27 **נְחֶמְיָה סָבַר: "וַיֹּאמְרוּ" דַּאֲמוּר כּוּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, "לֵאמֹר" דְּפָתַח מֹשֶׁה בְּרֵישָׁא. תָּנוּ רַבָּנַן,**
28 **דָּרַשׁ ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי: בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה. וְכֵיצַד אָמְרוּ**
29 **שִׁירָה? עוֹלֵל מוּטָּל עַל בְּרְכֵּי אִמּוֹ, וְתִינוֹק יוֹנֵק מִשְּׁדֵי אִמּוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֶת הַשְּׁכִינָה, עוֹלֵל**
30 **הִגְבִּיהַּ צַוָּארוֹ, וְתִינוֹק שָׁמַט דַּד מִפִּיו, וְאָמְרוּ "זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ" שֶׁנֶּאֱמַר: "מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים**
31 **יִסַּדְתָּ עֹז". הָיָה ר׳ מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ עוּבָּרִים שֶׁבְּמֵעֵי אִמָּן אָמְרוּ שִׁירָה? שֶׁנֶּאֱמַר**

במקהלות

רִאשׁוֹנָה, וְקָסְבְרֵי אָסוּר לִגְרוֹם טֻמְאָה לְחֻלִּין מִשּׁוּם תַּקָּנַת תְּרוּמָה, וְר׳ אֱלִיעֶזֶר סָבַר מֻתָּר לִגְרוֹם טֻמְאָה לְאֶמְצַעִית כְּדֵי לְתַקֵּן חֵלָה בְּטָהֳרָה, וְתַנָּא דְּמַתְנִיתִין וְתַנָּא דְּבָרַיְיתָא אַלְבָּא דְּר׳ אֱלִיעֶזֶר נְמִי בְּהָא פְּלִיגִי, דְּתַנָּא דְּמַתְנִיתִין סָבַר אע״ג דְּמֻתָּר לִגְרוֹם לָהּ טֻמְאָה מִיהוּ כָּל כַּמָּה דְּאֶפְשַׁר לְמַעוּטֵי לְהוּ לִגְרוֹם לָהֶן טֻמְאָה בְּחִנָּם, וְהָא אֶפְשַׁר בְּהָכֵי, הִלְכָּךְ כְּבֵיצָה לֹא דְּחִשֵּׁיב, וְתַנָּא דְּבָרַיְיתָא סָבַר כֵּיוָן דְּמֻתָּר לִגְרוֹם לָהּ וְלֹא שְׁנָא שֶׁיעוּרָא רַבָּא וְלֹא שְׁנָא שֶׁיעוּרָא זוּטְרָא, דְּאֵפְלּוּ בִּכְדֵי בֵּיצָה נְמִי מֻתָּר לִגְרוֹם, אי נְמִי דְּבָרַיְיתָא סָבַר דְּיִלְמָא נָגַע חֵלָה בְּאֶמְצַעִית אַחַר קְרִיאַת הַשֵּׁם וְתַנָּא בְּרָא לֹא חָיֵשׁ: **כְּמַאי קָמִיפַּלְגִי.** ר״ע וְר׳ אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל ר׳ יוֹסֵי הַגְּלִילִי: **כְּגְדוֹל הַמַּקְרֵא אֶת** הַהַלֵּל. מִקָּרְהוּ לְצִבּוּר לְהוֹצִיאָן יְדֵי חוֹבָתָן: **וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו רָאשֵׁי פְּרָקִים הֶלְלוּיָה.** שֶׁהוּא רֹאשׁ הַפֶּרֶשָׁה, עַל כָּל דָּבָר שֶׁהוּא אוֹמֵר עוֹנִין אַחֲרָיו הֶלְלוּיָה, דִּתְנַן בְּמַסֶּכֶת סֹכָה (קף לח.) מִי שֶׁהָיָה עָבַד אוֹ אִשָּׁה אוֹ קָטָן מְקָרֵין אוֹתוֹ הוּא עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן מַה שֶּׁהֵם אוֹמְרִים, וְאִם הָיָה גָּדוֹל מִקְרָא אוֹתוֹ עוֹנֶה הֶלְלוּיָה: **כְּסוֹפֵר.** מְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת, וְהוּא תְּדִיר בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וּפוֹרֵס עַל שְׁמַע לְעֲשָׂרָה הַנּוֹעָדִים. פּוֹרֵס לְשׁוֹן פְּרוֹס לְחֶם חָחֻג לְפָנֵי הַחָג (שָׁקֵלִים קף ה). מִתְחִיל בִּבְרָכוֹת שֶׁלְּפָנֵי קְרִיאַת שְׁמַע, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו וְקוֹרִין כֻּלָּן יַחַד, וְכָךְ שָׁרְתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ עַל כֻּלָּם וְכִוְּנוּ יַחַד אֶת הַשִּׁירָה כִּכְתָבָהּ: **לֵאמֹר אַמִּילְתָּא קַמָּיְיתָא קָאֵי.** שֶׁעוֹנִין תָּמִיד אֶשִׁירָה לַה׳: **וְרַבִּי נְחֶמְיָה סָבַר וַיֹּאמְרוּ.** אמֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל קָאֵי, וּמִשְּׁמַע דְּאָמוּר כֻּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי: **לֵאמֹר דְּפָתַח מֹשֶׁה בְּרֵישָׁא.** הָכֵי קָאָמַר, וַיֹּאמְרוּ כֻּלָּם אַחַר שֶׁנִּרְשׁוּ לֵאמֹר, דְּהַיְינוּ אַחַר שֶׁפָּתַח חָכָם: **עוֹלֵל.** גָּדוֹל מִיּוֹנֵק כְּדִכְתִיב (שְׁמוּאֵל א׳ טו) מֵעוֹלֵל וְעַד יוֹנֵק, וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָא לוֹמַר כֵּן, כְּלוֹמַר כְּלָה הַכֹּל מִן הַחָשׁוּב עַד הַגָּרוּעַ כְּמוֹ מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה (שָׁם):

במקהלות

ביאורים למסכת סוטה דף ל עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וַחֲכָמִים אוֹסְרִין להפריש חלה מהעיסה הטהורה על הטמאה, אלא יפריש מהטמאה על עצמה. **וְתַנְיָא** בברייתא, שלדברי רבי אליעזר אפשר להניח באמצע אף עיסה בשיעור **כַּבֵּיצָה**, ובכל אופן אין האמצעית מטמאת את הטהורה, כמבואר בהמשך.

סְבַרוּהָ – רבנן שרצו ללמוד מדברי רבי אליעזר שאין שלישי בחולין סברו, **שְׁאִידִי וְאִידִי** – בין הברייתא שמתירה לפי רבי אליעזר אפילו כביצה, ובין המשנה שמתירה רק פחות מכביצה, עוסקות **בְּעִיסָּה שהיא רִאשׁוֹנָה** לטומאה, שמטמאת את האמצעית, ועושה אותה שניה, ובכל זאת סוברת הברייתא שלפי רבי אליעזר אפשר להניח באמצע גם כביצה, ואף על פי כן אינה מטמאת את הטהורה, היות ואין שני עושה שלישי בחולין, ואף על פי שחולין אלה עומדים להיות חלה, עדיין יש להם דין חולין, היות **וְחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה** – חולין שלא הופרש מהם חלה, **לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ** ודינם כחולין. ולפי זה רצו החכמים לומר, **מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמַר** – רבי אליעזר **סָבַר, אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין** ולכן אפשר להניח באמצע גם חתיכה כביצה, והיא לא תטמא את הטהורה כיון שלא נקרא עליה שם חלה, ואין שני עושה שלישי בחולין. **וּמַר סָבַר** – חכמים סוברים, **שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין**, ולכן נטמאת העיסה הטהורה אף לפני שיקרא עליה שם חלה, והכהן יקבל חלה טמאה בחזקת טהורה ויכשל באכילת חלה טמאה.

דוחה הגמרא, **אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – בין לרבנן ובין לרבי אליעזר, **אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, וְהָכָא בְּחוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה** – חולין שלא הופרש מהם חלה **קָמִיפַּלְגִי, מַר סָבַר** – רבנן סברו, שעוד לפני שנקרא עליהם שם חלה **כְּחַלָּה דָּמוּ**, ויש בחלה דין שלישי כתרומה, והחתיכה האמצעית תפסול את החלה בשלישי. **וּמַר** – רבי אליעזר **סָבַר, לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ**, ולכן עד שיקרא עליה שם חלה היא חולין ואינה יכולה לטמאות את החלה.

וְאִיבְּעִית אֵימָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא חוּלִּין הַטְּבוּלִין לְחַלָּה לֹא כְּחַלָּה דָּמוּ, וְאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחוּלִּין, ולכולי עלמא אף אם יהיה בחתיכה האמצעית כביצה היא לא תטמא את הטהורה, **וְהָכָא בְּמוּתָּר לְגָרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קָמִיפַּלְגִי** – והמחלוקת היא אם מותר לטמאות את האמצעית, **מַר** – רבי אליעזר **סָבַר, מוּתָּר לְגָרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** כדי לתקן חלה בטהרה, לכן מותר לחבר חתיכה קטנה בין העיסה הטהורה לטמאה אף שהיא עצמה נטמאת. **וּמַר סָבַר** – רבנן סברו, **אָסוּר לְגָרוֹם טוּמְאָה לְחוּלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, וכיון שהחתיכה האמצעית נטמאת, אסור להפריש בדרך זו, הרי שלרבי אליעזר ולרבנן שחולקים עליו, אין שני עושה שלישי בחולין.

שנינו במשנה, **בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא וְכוּ׳**, הא כיצד, אלף אמה מגרש ואלפים אמה תחום השבת, רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וכרמים. מבארת הגמרא **בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי, מַר** – רבי עקיבא **סָבַר, תְּחוּמִין** – מה שאסור לצאת חוץ לאלפים אמה בשבת הוא מ**דְּאוֹרַיְיתָא** כמו שנרמז בפסוק, **וּמַר** – רבי אליעזר **סָבַר**, תחומין **דְּרַבָּנָן** ולא הוזכרו בפסוק.

שנינו במשנה, בו ביום דרש רבי עקיבא "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה׳ ויאמרו לאמר" שאין תלמוד לומר ׳לאמר׳, ומה תלמוד לומר ׳לאמר׳, מלמד, שהיו ישראל עונין שירה אחריו של משה על כל דבר ודבר כקוראין את הלל, לכך נאמר לאמר. רבי נחמיה אומר, כקורין את שמע, ולא כקורין את הלל. מביאה הגמרא ברייתא המבארת מחלוקתם, **תָּנוּ רַבָּנָן, בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא, כְּשֶׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה, וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה, כְּגָרוֹל הַמְקָרֵא אֶת הַלֵּל כדי להוציא את הציבור ידי חובתם, וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו רְאֹשֵׁי פְּרָקִים** – על כל דבר שהוא אומר הם עונים אחריו הללויה שהוא ראש הפרשה, כעין זה **מֹשֶׁה אָמַר ׳אָשִׁירָה לַה׳״, וְהֵן אוֹמְרִים** אחריו **׳אָשִׁירָה לַה׳״, מֹשֶׁה אָמַר ׳כִּי גָאֹה גָּאָה׳, וְהֵן אוֹמְרִים ׳אָשִׁירָה לַה׳״.**

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, כְּקָטָן הַמְקָרֵא אֶת הַלֵּל לגדולים שאינם יודעים לקרוא בעצמם, ואינו יכול להוציאם ידי חובתם, **וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו כָּל מָה שֶׁהוּא אוֹמֵר**, כעין זה **מֹשֶׁה אָמַר ׳אָשִׁירָה לַה׳״, וְהֵן אוֹמְרִים ׳אָשִׁירָה לַה׳״, מֹשֶׁה אָמַר ׳כִּי גָאֹה גָּאָה׳, וְהֵן אוֹמְרִים ׳כִּי גָאֹה גָּאָה׳.**

רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כְּסוֹפֵר – מלמד תינוקות שהוא רגיל להיות בבית הכנסת, **הַפּוֹרֵס עַל שְׁמַע בְּבֵית הַכְּנֶסֶת** – לעשרה אנשים המגיעים לבית הכנסת, **שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ תְּחִילָּה** בברכות שלפני קריאת שמע, **וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו** ביחד אתו, כעין זה היה בשירת הים שמשה פתח אשירה לה׳, ושרתה רוח הקודש על כולם וכיוונו כולם ואמרו יחד את השירה.

מבארת הגמרא **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי**, נאמר בהקדמת השירה, "את השירה הזאת לה׳ ויאמרו לאמר", ונחלקו מה אמרו בני ישראל, **רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, ׳לֵאמֹר׳ אַמִּילְתָּא** – שבני ישראל אמרו כל פעם את תחילת השירה ׳אשירה לה׳״. **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר, ׳לֵאמֹר׳ הולך אַכָּל מִילְּתָא וּמִילְּתָא** – שכל תיבה שאמר משה חזרו אחריו בני ישראל. **וְרַבִּי נְחֶמְיָה סָבַר**, שפירוש הפסוק הוא כך, ׳**וַיֹּאמְרוּ**׳ משמע, **דְּאָמוּר כּוּלְּהוּ כַּחֲדֵי חֲדֵי** – משה עם בני ישראל ביחד, לאחר שקבלו רשות ׳**לֵאמֹר**׳, על ידי **דְּפָתַח מֹשֶׁה בְּרִישָׁא.**

תָּנוּ רַבָּנָן, דָּרַשׁ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, כְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה, וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה, עוֹלֶל מוּטָל עַל בִּרְכֵּי אִמּוֹ, וְתִינוֹק יוֹנֵק מִשְׁדֵּי אִמּוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֶת הַשְּׁכִינָה, עוֹלֶל הִגְבִּיהַּ צַוָּארוֹ, וְתִינוֹק שָׁמַט דַּד מִפִּיו, וְאָמְרוּ ׳זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ׳, שֶׁנֶּאֱמַר ׳מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עוֹז׳.

הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ עוֹבְרִים שֶׁבְּמֵעֵי אִמָּן אָמְרוּ שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שנים ושלושים לעומר עמוד ב

שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ, כלומר בסדר הפוך מהסוף להתחלה, שאינו יוצא ידי חובה אם לא קרא לפי הסדר הכתוב. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ, מְנָלֵיהּ** – מהיכן הוא לומד דין זה. עונה הגמרא, **נַפְקָא לֵיהּ** – הוא דורש זאת **מִ׳הַדְּבָרִים׳ ׳הַדְּבָרִים׳**, שהיה מספיק לכתוב ׳והיו דברים האלה׳ בלי ה"א, ונאמר ׳הדברים׳, ללמד שלא יקרא בסדר הפוך. ומבארת הגמרא, **וְרַבָּנָן**, שדרשו שלא יקרא למפרע מ׳והיו׳, ולא דרשו זאת מ׳הדברים׳ כמו רבי, כי **׳הַדְּבָרִים׳ ׳הַדְּבָרִים׳ לֹא מַשְׁמַע לְהוּ** שזה ייתור הניתן לדורשו. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי נַמִּי, הָכְתִיב ׳שְׁמַע׳**, ומדוע אינו דורש מזה שאפשר לקרוא בכל לשון שאתה שומע, כחכמים. עונה הגמרא, **הַהוּא**, המילה ׳שמע׳, **מִיבְּעֵי לֵיהּ** רבי לדרשה אחרת, שבקריאת שמע צריך **לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנֶיךָ מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ**. ומבארת הגמרא, **וְרַבָּנָן** שדרשו מ׳שמע׳, לקרוא בכל לשון שאתה שומע, ולא דרשו מכך שצריך להשמיע לאזניו, **סָבְרֵי לֵיהּ כְּמַאן דְּאָמַר הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ יָצָא.**

הגמרא מבררת אם מחלוקת רבי וחכמים תלויה בעניין אחר. **לֵימָא** – האם נאמר שקָסָבַר רַבִּי,

ביאורים למסכת סוטה דף לא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

'בְּמִקְהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל' משמע שגם אלו שעדיין היו במקור ברכו את ה' כשהיו במקהלות על הים. (שואלת הגמרא, וְהָא לֹא חָזוּ. משיבה הגמרא, אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם, כֵּרֶם נַעֲשָׂה לָהֶן כְּאַסְפַּקְלַרְיָא – מראה הַמְּאִירָה וְרָאוּ).

שנינו במשנה, בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוּרְקָנוֹס שֶׁלֹּא עָבַד אִיּוֹב כּוֹ'. את הקדוש ברוך הוא אלא מאהבה, שנאמר "הן יקטלני לו אייחל", ועדיין הדבר שקול, 'לו' אני מצפה או איני מצפה. מקשה הגמרא, וְלֵיחֵוֵי הַאי 'לֹא' כיצד הוא כתוב, אִי בְּלָמֶ"ד אָלֶ"ף כְּתִיב 'לֹא' הוּא, שפירושו איני מצפה, וְאִי בְּלָמֶ"ד וָי"ו כְּתִיב, 'לוֹ' הוּא שפירושו שמצפה, ומפני מה אומרת המשנה הדבר עדיין שקול, וצריך להביא פסוק נוסף.

דוחה הגמרא את הקושיא, וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב בְּלָמֶ"ד אָלֶ"ף, לֹא הוּא, אֶלָּא מַעְתָּה, 'בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר', דִּכְתִיב 'לֹא' בְּלָמֶ"ד אָלֶ"ף, הָכִי נָמִי דְּלֹא הוּא, האם תפרש שהכוונה היא שהקדוש ברוך הוא אינו נמצא עמהם בצרתם, וְכִי תֵּימָא הָכִי נָמִי, שכך הוא הפירוש, וְהָכְתִיב בהמשך הפסוק, 'וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם', הרי שהקדוש ברוך הוא כן נמצא ומושיע להם בצרתם. אֶלָּא (לָאו), מַשְׁמַע הָכִי, וּמַשְׁמַע הָכִי – פעמים שהכוונה כך ופעמים שהכוונה כך, לכן אומרת המשנה הדבר עדיין שקול.

תַּנְיָא רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, נֶאֱמַר 'יְרֵא אֱלֹהִים' בְּאִיּוֹב, וְנֶאֱמַר 'כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אתה' בְּאַבְרָהָם, מַה יְרֵא אֱלֹהִים הָאָמוּר בְּאַבְרָהָם מֵאַהֲבָה, אַף יְרֵא אֱלֹהִים הָאָמוּר בְּאִיּוֹב מֵאַהֲבָה, וְאַבְרָהָם גּוּפֵיהּ מְנָלָן שמאהבה, דִּכְתִיב 'זֶרַע אַבְרָהָם אוֹהֲבִי'.

שואלת הגמרא, מַאי אִיכָּא בֵּין עוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה לְעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה. ומשיבה, אִיכָּא הָא דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה, שֶׁזֶּה העושה מיראה, תָּלוּי זכותו ומגינה לְאֶלֶף דּוֹר שלאחריו, וְזֶה העושה מאהבה, תָּלוּי לְאַלְפַּיִם דּוֹר. ומנין שכך הוא, כיון שהָכָא כְּתִיב, 'לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי' הרי שלאוהביו הוא תולה אלפים, וְהָתָם כְּתִיב, 'וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר' הרי שלשומרי מצוותיו שאינם עושים מאהבה אלא מיראה, תולה אלף.

מקשה הגמרא, הָתָם נָמִי – בפסוק של אלף דור כְּתִיב 'לְאוֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֶלֶף דּוֹר'. מתרצת הגמרא, הַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ וְהַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ – 'לאלפים' סמוך 'לאוהבי', ו'לאלף דור' סמוך 'ולשומרי מצוותי'.

הָנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דַּהֲווּ יָתְבֵי קַמֵּיהּ דְּרָבָא, חַד אָמַר לֵיהּ לרבא, אַקְרְיוּן בְּחֶלְמָאי – הקריאו לי בחלומי את הפסוק 'מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ', וְחַד אָמַר לֵיהּ לרבא, אַקְרְיוּן בְּחֶלְמָאי 'וְיִשְׂמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנְּנוּ וְיַעֲלֹצוּ בְךָ אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ'. אָמַר לְהוּ רבא, תַּרְוַיְיכוּ רַבָּנָן צַדִּיקֵי גְּמוּרֵי אַתּוּן – שניכם צדיקים גמורים, אלא שמַר עובד את הקדוש ברוך הוא מֵאַהֲבָה, ולכן הקריאו לו 'ויעלצו בך אוהבי שמך', וּמַר עובדו מִיִּרְאָה, ולכן הקריאו לו 'אשר צפנת ליראיך'.

הדרן עלך כשם שהמים

מי שקינא פרק שישי

הפרק עוסק בדיני העדות על סוטה.

משנה. מִי שֶׁקִּנְּאָה לְאִשְׁתּוֹ שלא תיסתר עם פלוני, וְנִסְתְּרָה אחר קינויו, אֲפִילּוּ שָׁמַע על כך שנסתרה מִעוֹף הַפּוֹרֵחַ, כלומר שלא שמע בעדות גמורה אלא רק מעד אחד, ואף אם הוא פסול לעדות כגון עבד או שפחה, אם בעלה אינו רוצה להשקותה, אזי יוֹצִיא את אשתו בגט, וְיִתֵּן כְּתוּבָּה, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רבי אליעזר סובר בזה כשיטתו בתחילת המסכת שאין צריך עדות גמורה על הסתירה, וגם הפסולים לעדות נאמנים בזה, כמו שנאמנים להעיד על טומאתה, משום שסתירה הוקשה לטומאה, לפיכך נאסרת לבעלה בעדותם עד שישקה אותה מים המאררים, ואם אינו רוצה להשקותה, יוציא ויתן כתובה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אינה נאסרת לבעלה אם אין שני עדים כשרים על הסתירה, אולם יכול לקיימה רק עַד שֶׁיִּשָּׁאוּ וְיִתְּנוּ בָהּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה – שנשים השוזרות חוטי פשתן בלילה, ישאו ויתנו, כלומר ידברו על פריצותה, שבהגיע למצב זה, מכוער הדבר, ויוציאה בגט, שהרי במצב כזה שנושאות ונותנות בה מוזרות בלבנה, אין המים המאררים בודקים אם זינתה, כמו שלמדנו לעיל.

אם אָמַר עֵד אֶחָד, אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמְאַת בסתירה זו שעליה העידו שני העדים לפי רבי יהושע או בסתירה שנודעה על פי עוף הפורח לפי רבי אליעזר, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה, כי אחרי שקיבלנו עדות שנסתרה, עד אחד נאמן להעיד שנטמאה, משום שרגליים לדבר, ואין צורך לבודקה, ונאמנותו היא אף להפסידה כתובתה, וכפי שנדרש מהפסוקים בהמשך המשנה. ממשיכה המשנה, וְלֹא עוֹד, ולא רק עד כשר נאמן, אֶלָּא אֲפִילּוּ עֶבֶד, אֲפִילּוּ שִׁפְחָה המעידים שנטמאה, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין שנטמאה ואינה שותה, ונאמנים אַף לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ. ממשיכה המשנה, חֲמוֹתָהּ, וּבַת חֲמוֹתָהּ, וְצָרָתָהּ, וִיבִמְתָּהּ, וּבַת בַּעְלָהּ מאשה אחרת, אף ששונאות אותה ואינן נאמנות בשום עדות שהיא לרעתה, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת לעדות זו שנטמאה כשנסתרה, אבל וְלֹא נאמנות נשים אלו לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ, שהואיל ושונאות אותה, אינן נאמנות להפסידה, אֶלָּא נאמנותן היא רק לעניין שֶׁלֹּא תִשְׁתֶּה.

המשנה מביאה את הדרשה לכך שעד אחד ואפילו פסול לעדות נאמן שנטמאה במקרה שכבר הועדה שנסתרה, ומקדימה לבאר, שלולי גזירת הכתוב היינו מצריכים לכך שני עדים, שֶׁהָיָה בַּדִּין שנאמר שעד אחד לא יהיה נאמן שנטמאה, מקל וחומר, וּמָה אִם

המשך ביאור למסכת סוטה ליום אחד ושלושים לעומר עמוד ב

כּוּלָּהּ עוסקת בעניין שונה, בְּפִסּוּלֵי עֵדוּת, וְרַבִּי נְחֶמְיָה הִיא. דְּתַנְיָא, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, הרי שהוצאה עדות זו מכלל כל עדויות שבתורה ולא צריך בה תורת עדות, ולפיכך פסולים וכשרים שווים בה וְהַלֵּךְ אַחַר רֹוב הָעוֹת, כלומר, מקבלים את העדות שיש בה יותר עדים מן העדויות האחרות, אפילו אם הם פסולים, ואפילו העידו זה אחר זה וכבר נתקבלה עדות אחרת. וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים כְּאִישׁ אֶחָד, כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים כְּאִישׁ אֶחָד, כלומר שאם נשים, הפסולות לעדות, הכחישו עד אחד כשר, הרי הן נאמנות בעדות כזו כמו שני עדים כשרים שהכחישו עד אחד, שגם בזה הולכים אחר רוב דעות. ושני המקרים האחרונים במשנה מתפרשים כך, כשיש עדויות סותרות אם נטמאה האשה, עד אחד אומר שכן, ושניים פסולים אומרים שלא, או הפוך, מקבלים את דברי השנים שהם רוב הדעות. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי דעה אחרת בדברי רבי נחמיה, כָּל הֵיכָא דְּאָתָא עֵד אֶחָד כְּשֵׁר מֵעִיקָּרָא – כל מקום שבא עד אחד הכשר לעדות בתחילה ואמר שנטמאה, ונתקבלה עדותו, אֲפִילּוּ מֵאָה נָשִׁים נַמִּי, אם יבואו אחר כך להכחישו, כולן כְּעֵד אֶחָד דָּמְיָין, ואין עדותן מתקבלת, כי לראשון הכשר יש נאמנות בשנים כשרים, וכבר לא הולכים אחר רוב דעות של פסולים, אלא אומרים בזה 'אין דבריו של אחד, במקום שנים'.

סוטה. פרק חמישי – כשם שהמים דף לא עמוד א

רש"י

בְּמִקְהֵלוֹת. כְּשֶׁנִּקְהֲלוּ עַל הַיָּם: **מִמְּקוֹר:** אַף אוֹתָם שֶׁבַּמָּקוֹר: **וְלֵיחֲזֵי הַאי לֹא כוּ׳.** וְאַמַּאי אָמַר הַדָּבָר עֲדַיִן שָׁקוּל: **ה"נ דְּלֹא הוּא.** וְה"ק קְרָא אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְצָרָתָם וְלֹא צַר בָּהּ: **בְּאַבְרָהָם.** כִּי יָרֵא אֱלֹהִים אַתָּה (בְּרֵאשִׁית כב): **תָּלוּי.** זְכוּתוֹ לְדוֹרוֹתָיו לְהָגֵן עֲלֵיהֶם עַד אַלְפַּיִם דּוֹר: **לַאֲלָפִים לְאוֹהֲבַי.** סְמוּךְ אוֹהֲבַיו לְאַלְפִּים, וְאִידָךְ קְרָא סָמוּךְ לְאֶלֶף דּוֹר אֶל שׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו, דְּהַיְינוּ מִיְּרֵאָה, וְאֵין אֶלָּא דּוֹמִין לְפָרוּשׁ מֵאַהֲבָה לְפָרוּשׁ מִיְּרֵאָה (לְעֵיל דף כב:), דְּהַנְהוּ מֵאַהֲבַת שָׂכָר וּמִיְּרַאַת פּוּרְעָנוּת הַקְּלוּלוֹת וְהַעֲנָשִׁין, וְהָכָא מֵאַהֲבַת הַמָּקוֹם וּמִיְּרֵאָתוֹ שֶׁמּוֹרָאוֹ גָּדוֹל וּמֹשֵׁל עַל הַבְּרִיּוֹת: **וְיִשַּׁמְּחוּ כָּל חוֹסֵי בָךְ וגו׳.** סִיפֵּיהּ דִּקְרָא וְיַעֲלְצוּ בָךְ אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ:

הַדְרָן עֲלָךְ כְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם

מַתְנִי׳ מִי שֶׁקִּנֵּא לָהּ וְנִסְתְּרָה. אִם לְאַחַר שֶׁקִּנֵּא לָהּ נִסְתְּרָה: **אֲפִי׳** שֶׁמֵּעֵין מַעוּף הַפּוֹרֵחַ. שֶׁנִּסְתְּרָה יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְטַעֲמֵיהּ דְּאָמַר בְּפ"ק (לְעֵיל דף כ:) סְתִירָה לֹא בְּעֵינָא עֵדוּת וְאֲפִלּוּ עֶבֶד וַאֲפִלּוּ שִׁפְחָה נָאֱמָנִין, דְּהַיְינוּ נַמִּי כְּעוֹף הַפּוֹרֵחַ, דְּאִיתְקַשׁ לְטִמְאָה דְּכֻלְּהוּ מְהֵימְנֵי בָּהּ, הִלְכָּךְ נָאסְרָה עָלָיו וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר עַד שֶׁיִּשָּׁאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה. כְּלוֹמַר מִשּׁוּם סְתִירָה שֶׁאֵין בָּהּ ב׳ עֵדִים אֵינָהּ נָאֱסֶרֶת עָלָיו, וְר׳ יְהוֹשֻׁעַ לְטַעֲמֵיהּ דְּאָמַר מִשֶּׁקָּה עַל פִּי שְׁנַיִם. מֵיהוּ כְּשֶׁנִּשָּׂאוּ וְיִתְּנוּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה בִּפְרִיצוּתָהּ מְכוֹעֵר הַדָּבָר וְתֵצֵא, דְּהָא אֲפִלּוּ מַיָּא תּוּ לֹא בְּדָקֵי לָהּ כְּדִתְנַיָּא בְּפ"ק (לְעֵיל דף ז:) וּטְהוֹרָה הִיא וְלֹא שֶׁיִּשָּׂאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה: **אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת.** בְּאוֹתָהּ סְתִירָה שֶׁהִיא עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וּלְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר ע"פ עוֹף הַפּוֹרֵחַ: **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה.** דְּעַד אֶחָד נָאֱמָן בָּהּ אַף לְהַפְסִידָהּ בְּתֻבָּתָהּ שֶׁרַגְּלִים לְדָבָר, וּמִקְּרַאי יְלִפִינָן לָהּ לְקַמָּן בְּמַתְנִי׳: **הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים אַף לְפָסְלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ.** שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה וְלֹא תִּטּוֹל כְּתֻבָּתָהּ: **חֲמוֹתָהּ וּבַת חֲמוֹתָהּ וְצָרָתָהּ וִיבִמְתָּהּ.** אִשֵּׁת אֲחִי בַּעֲלָהּ, אַף הִיא כְּצָרָתָהּ וְשׁוֹנְאָתָהּ שֶׁדּוֹאֶגֶת הֵימֶנָּה שֶׁסּוֹפָהּ לִהְיוֹת צָרָתָהּ, אִם יְמוּת בַּעֲלָהּ בְּלֹא בָּנִים תִּתְיַיבֵם לְבַעְלִי, וּבַת בַּעֲלָהּ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת, אֵלּוּ חָמֵשׁ נָשִׁים שׂוֹנְאוֹת אוֹתָהּ. וּבִיבָמוֹת (קָף קיח:) מְפָרֵשׁ טַעְמָא אַמַּאי סָנוּ לָהּ. וְאֵינָן נֶאֱמָנוֹת לָהּ לְשׁוּם עֵדוּת שֶׁהִיא לְרָעָתָהּ: **הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת.** לָהּ לְעֵדוּת זוּ, שֶׁהַתּוֹרָה הֶאֱמִינָה כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ. וּמֵיהוּ לֹא לְפָסְלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ הוֹאִיל וְשׂוֹנְאוֹת אוֹתָהּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה: **שֶׁהָיָה בַדִּין.** שֶׁלֹּא יְהֵא נֶאֱמָן בָּהּ עַד אֶחָד אִם לֹא מִגְּזֵרַת הַכָּתוּב: **הָרִאשׁוֹנָה.** סְתִירָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִסּוּר עוֹלָם אֶלָּא עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה: **אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם.** כִּדְבָעֵינָן לְמִימַר מִגְּזֵרָה שָׁוָה, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא: **עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה.** טְמֵאָה: **כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ.** נֶאֱמָן בָּהּ. וּבְגִמְרָא יְלִפִינָן לָהּ דְּהָכִי קָאָמַר, תְּרֵי לֵית בָּהּ אֶלָּא אֶחָד, וְקָאָמַר וְהִיא לֹא נִתְפָּשְׂה לְמִיסְרָהּ, אֲלִמָּא מְהֵימְנָן:

שאוסרתה

תוספות

ואידך דהיינו רבי יוסי הגלילי ממקור ישראל נפקא אלמא דלר׳ יוסי הגלילי נמי עוברים אומרים שירה ובפ״ק דכתובות (דף ז:) דרש״י לה דברכת חתנים בעשרה מדהוי מצי למיכתב מבטן ישראל וכתיב ממקור על עיסקי מקור בתוספתא מסיים הכי ואותן המלאכים שאמרו מה אנוש כי תזכרנו אמר להן הקב״ה באו וראו את השירה ביון שראו את ישראל פתחו אף הן ואמרו שירה שנאמר ה׳ אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ וגו׳ ור״ש בן אלעזר (מנסיא) אומר לא נאמרה פרשה זו אלא לענין עקידה:

גדול העושה מאהבה. בירושלמי (ברכות פ״ט) ר״ע הוה מתדין קמיה טורנוסרופוס הרשע אתת עונתא דקרית שמע שרי קרי וגחך א״ל סבא סבא או חרש אתה או מבעט ביסורין את א״ל תיפח רוחיה דההוא רשיעא לא חרש אנא ולא מבעט ביסורין אנא אלא כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך רחמתיה בכל לבי רחמתיה בכל נפשי רחמתיה בכל ממוני לא הות בדיק ליה וכיון דמטי ליה בכל נפשיה ואתיא ענתיה דקרית שמע ולא איפליג עליה בגין כן אנא קרי וגחיך:

הדרן עלך כשם שהמים

מי שקינא לה. פרק זה היה הגון שיהא שנוי ומעורב בפרק ראשון לאחר אותה בבא דאלו אסורות לאכול בתרומה ואח״כ היה לו לשנות כיצד עושה לה וכל הסדר אבל תימה דלאחר ששנה שבדקוה המים הוא חוזר לקינוי, ה״ג בסדר המשנה משקינא לה אפילו שמע מעוף הפורח והכי מסתברא ונראה דה״פ מאחר שקינא לה אפילו קודם סתירה שמע פריצותא שהרי עכשיו קצת רגלים לדבר מכוער הדבר ומוציאה בכתובתה מאחר שלא נסתרה ולא נאסרה עליו ובענין זה מצוה לגרשה דאפילו לב״ה (דאמר אפילו אם) הקדיחה תבשילו היינו רשות מיהו מצוה ליכא אלא בכה״ג ואם מקיימה דומה לאדם שנפל זבוב לתוך תמחוי שמוצצו ואוכלו ולבית שמאי חובה הואיל וקינא לה רגלים לדבר מיהו כתובתה גובה הואיל ולא נסתרה והשתא אתי שפיר דרבי יהושע אבל לפירוש רבינו שלמה דפירש משקינא לה אפי׳ שמע מעוף הפורח שנסתרה דעוף פורח היינו עבד ושפחה שנאמנין בעידי סתירה ואם אינו רוצה להשקותה יוציא ויתן כתובתה וכי היה רבי יהושע מחייב כתובה לאחר שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה והלא אין המים בודקין אותה כדאמרינן בפרק קמא (לעיל דף ז:) ומאחר שהיא גרמה שתיאסר עליו ואין יכולה לשתות הויא כארוסה ושומרת יבם שלא שותות ולא נוטלות כתובה מיהו מצי למימר הא דאמרינן אין המים בודקין אותה לאחר שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה דוקא לאחר קינוי ועידי סתירה לרבי יהושע אבל כאן אין עידי סתירה אלא שמוזרות בלבנה נושאות ונותנות בפריצותה:

כאן

״בְּמִקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים ה׳ מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל״. וְהָא לֹא חָזוּ? אָמַר ר׳ תַּנְחוּם: כֵּרֶם נַעֲשָׂה לָהֶן כְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה וְרָאוּ: בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ ר׳ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוּרְקָנוֹס לֹא עֶבֶד אִיּוֹב כּוּ׳: וְלֵיחֲזֵי הַאי ״לֹא״, אִי בְּלָמֵ״ד אֶלָּ״ף כְּתִיב, לֹא הוּא. אִי בְּלָמֵ״ד וָי״ו כְּתִיב, לוֹ הוּא? וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב בְּלָמֵ״ד אֶלָּ״ף, לֹא, הוּא? אֶלָּא מַעֲתָה ״בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר״ דִּכְתִיב בְּלָמֵ״ד אֶלָּ״ף, הָכִי נַמִּי ״לֹא״ הוּא? וְכִי תֵימָא הָכִי נַמִּי? וְהָכְתִיב ״וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם״! אֶלָּא לָאו, מִשְּׁמַע הָכִי וּמִשְּׁמַע הָכִי. תַּנְיָא ר׳ מֵאִיר אוֹמֵר: נֶאֱמַר ״יְרֵא אֱלֹהִים״ בְּאִיּוֹב, וְנֶאֱמַר ״יְרֵא אֱלֹהִים״ בְּאַבְרָהָם. מַה ״יְרֵא אֱלֹהִים״ הָאָמוּר בְּאַבְרָהָם, מְאַהֲבָה. אַף ״יְרֵא אֱלֹהִים״ הָאָמוּר בְּאִיּוֹב, מְאַהֲבָה. וְאַבְרָהָם גּוּפֵיהּ מְנָלַן? דִּכְתִיב ״זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי״. מַאי אִיכָּא בֵּין עוֹשֶׂה מְאַהֲבָה לְעוֹשֶׂה מִיְּרָאָה? אִיכָּא הָא דְּתַנְיָא, ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה מְאַהֲבָה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה מִיְּרָאָה, שֶׁזֶּה תָּלוּי לְאֶלֶף דּוֹר, וְזֶה תָּלוּי לְאַלְפַּיִם דּוֹר. הָכָא כְּתִיב: ״לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי״, וְהָתָם כְּתִיב: ״וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו לְאֶלֶף דּוֹר״. הָתָם נַמִּי כְּתִיב ״לְאוֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו לְאֶלֶף דּוֹר״? הַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ וְהַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ. הָנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דְּהָווּ יָתְבִי קַמֵּיהּ דְּרָבָא, חַד אָמַר לֵיהּ: אַקְרְיוּן בְּחֶלְמַאי ״מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ״. וְחַד אָמַר לֵיהּ: אַקְרְיוּן בְּחֶלְמַאי ״וְיִשְׂמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנְּנוּ וְיַעְלְצוּ בָךְ אֹהֲבֵי שְׁמֶךָ״. אָמַר לְהוּ: תַּרְוַיְיכוּ רַבָּנַן צַדִּיקֵי גְּמוּרֵי אַתּוּן. מָר מֵאַהֲבָה, וּמָר מִיְּרָאָה:

הדרן עלך כשם שהמים

מִי שֶׁקִּנֵּא לְאִשְׁתּוֹ וְנִסְתְּרָה, אֲפִילּוּ שָׁמַע מֵעוֹף הַפּוֹרֵחַ, יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתוּבָּה, דִּבְרֵי ר׳ אֱלִיעֶזֶר. ר׳ יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: עַד שֶׁיִּשָּׂאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה. אָמַר עַד אֶחָד ״אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת״ לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא אֲפִילּוּ עֶבֶד, אֲפִילּוּ שִׁפְחָה, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין, אַף לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ. חֲמוֹתָהּ וּבַת חֲמוֹתָהּ וְצָרָתָהּ וִיבִמְתָּהּ וּבַת בַּעֲלָהּ, הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת. וְלֹא לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ, אֶלָּא שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה. שֶׁהָיָה בַדִּין, וּמָה אִם עֵדוּת רִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם. עֵדוּת אַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּתְקַיֵּים בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְעֵד אֵין בָּהּ״, כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ. קַל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מֵעַתָּה: וּמָה אִם

עדות

סוטה. פרק שישי – מי שקינא דף לא עמוד ב

תוספות

כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה. קשיא דהכא משמע כיון שנתקבל עדותו של ראשון ואע"פ שלא עשו ע"י עדותו שום מעשה ולא שום הוראה רק שלא העיד השני בתוך כדי דיבורו של ראשון הוי דבריו של שני במקום ראשון כדבריו של אחד במקום שנים הכי משמע לפירוש רש"י והא בפרק האשה שהלכה (יבמות דף קיז:) תנן עד אומר מת וניסת ובא אחר ואמר לא מת לא תצא וקא דייק בגמ' טעמא דניסת הא לכתחילה לא תנשא והאמר עולא וכו' ומשני הכי קאמר עד אומר מת והתירוה לינשא ובא אחר ואמר לא מת לא תצא מהתירה הראשון והא התם דבזה אחר זה מיירי דהא ניסת בנתיים ואפ"ה בכה"ג בזה אחר זה אם לא ניסת לא תנשא אא"כ התירוה לינשא דאמר לא תצא מהתירה הראשון ופירש נמי רש"י התם דדוקא שהתירוה קודם שיבא עד השני המכחישו אבל אם קודם שהתירוה מודה עולא דלא סמכינן אקמא דאכתי לא אחשביניה כתרי להכי נראה לפרש הכא בזה אחר זה שקיבלו עדות הראשון והורו ע"פ עדותו מיהו תימה עולא גופיה דאמר הכי אליביה תני לא היתה שותה מה דוחקיה למימר הכי והא מתניתין לא משמע ששהה השני אחר הראשון עד שהורו ואסרוה עליו ואמרו אינה שותה וי"ל דמתניתין בסתם קתני אי נמי רבי יצחק ועולא הוה מתרצי לההיא דהאשה זוטא כדמתרצי אליבא דר' יוחנן בפ' שני דכתובות (דף כב:) משום לזות שפתים וההיא דהאשה רבה (יבמות דף פח:) לא דמיא לתרוייהו משום דגברא אתי וקאי:

הא חד וחד לא היתה שותה תיובתא דרבי חייא. נראה האי דלא דחי ליה בזה אחר זה משום דסוף סוף תיקשי דיוקא דסיפא דשנים אומרים נטמאת וא' אומר לא נטמאת לא היתה שותה הא חד וחד היתה שותה במאי מוקמת לה ע"כ בבת אחת מאי קמ"ל היינו רישא הילכך צריך לתרוצי כר' נחמיה בין לר' יצחק בין לר' חייא הני תרתי בבי דסיפא תימה היכי הוה מתרץ ר' יצחק מתני' דפרק אמרו לו (כריתות דף יא:) דתנן עד אמר אכל ועד אמר לא אכל אשה אומרת אכל ואשה אומרת לא אכל מביא אשם תלוי כיון דהאמינה תורה עד אחד דנפקא לן מאו הודע אליו חטאתו (ויקרא ד) חטאת הוי ליה לאיתויי בשלמא רבי חייא הוה מוקי לה בבת אחת. ירושלמי גידל בר בנימן בשם רב אמר בכל מקום שהכשירו עד אחד עדות האשה כאיש האיש מכחיש את האשה והאשה מכחשת את האיש דתנן עד א' אמר נטמאת ואשה אומרת לא נטמאת אשה אומרת נטמאת ועד א' אמר לא נטמאת תנא דבי רבי אומר כן ותו בירושלמי עד אחד אמר נטמאת ועד אחד אמר לא נטמאת שמעון ב"ר אבא בשם ר' יוחנן כאן לא היתה שותה ובעגלה ערופה היו עורפין וטעמא מפני שכאן רגלים לדבר ומסיק נמי התם דבעידי טומאה לא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה מפני שרגלים לדבר:

מהו

וְר' נְחֶמְיָה הִיא. דְּתַנְיָא, ר' נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי כָּל הֵיכָא דַּאֲתָא עֵד אֶחָד כָּשֵׁר מֵעִיקָּרָא, אֲפִילּוּ מֵאָה נָשִׁים נַמִּי, כְּעֵד אֶחָד דָּמְיָין.

והכא

עֵדוּת אַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּה אִיסּוּר עוֹלָם, הֲרֵי הִיא מִתְקַיֶּימֶת בְּעֵד אֶחָד. עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּה אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּתְקַיֵּים בְּעֵד אֶחָד? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים... יָקוּם דָּבָר". מַה לְּהַלָּן עַל פִּי שְׁנַיִם, אַף כָּאן פִּי שְׁנַיִם. עֵד אוֹמֵר "נִטְמֵאת" וְעֵד אוֹמֵר "לֹא נִטְמֵאת", אִשָּׁה אוֹמֶרֶת "נִטְמֵאת" וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת "לֹא נִטְמֵאת", הָיְתָה שׁוֹתָה. אֶחָד אוֹמֵר "נִטְמֵאת" וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים "לֹא נִטְמֵאת", הָיְתָה שׁוֹתָה. שְׁנַיִם אוֹמְרִים "נִטְמֵאת" וְאֶחָד אוֹמֵר "לֹא נִטְמֵאת", לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה

גמ' הַאי תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר"? תַּלְמוּד לוֹמַר "בָהּ" בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי, בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה מִיבָּעֵי לֵיהּ? הָכִי נַמִּי קָאָמַר, תַּלְמוּד לוֹמַר "בָהּ" בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי, בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה. וְטוּמְאָה בְּעָלְמָא בְּלֹא קִינּוּי וּבְלֹא סְתִירָה, דְּלֹא מְהֵימַן עֵד אֶחָד, מְנָלַן? נֶאֱמַר כָּאן "דָּבָר", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "דָּבָר". מַה לְּהַלָּן בִּשְׁנֵי עֵדִים אַף כָּאן בִּשְׁנֵי עֵדִים: עֵד אוֹמֵר נִטְמֵאת: טַעֲמָא דְּקָא מַכְחִישׁ לֵיהּ, הָא לֹא קָא מַכְחִישׁ לֵיהּ, עֵד אֶחָד מְהֵימַן, מְנָהָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנָן: "וְעֵד אֵין בָּהּ" בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר בִּשְׁנַיִם, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאֶחָד? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ", מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יָקוּם עֵד" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֶחָד? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶחָד"? זֶה בָּנָה אָב, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עֵד" הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, עַד שֶׁיִּפְרוֹט לְךָ הַכָּתוּב "אֶחָד". וְאָמַר רַחֲמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ אֶלָּא חַד, "וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה" אֲסוּרָה. וְכֵיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא עֵד אֶחָד מְהֵימַן, אִידָךְ הֵיכִי מָצֵי מַכְחִישׁ לֵיהּ? וְהָא אָמַר עוּלָּא: כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד בְּמָקוֹם שְׁנַיִם! אֶלָּא אָמַר עוּלָּא: תְּנֵי, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְכֵן אָמַר ר' יִצְחָק, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. וְר' חִיָּיא אָמַר הָיְתָה שׁוֹתָה. לְר' חִיָּיא קַשְׁיָא דְעוּלָּא? לָא קַשְׁיָא, כָּאן בְּבַת אַחַת, כָּאן, בְּזֶה אַחַר זֶה. תְּנַן, עֵד אוֹמֵר "נִטְמֵאת" וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים "לֹא נִטְמֵאת" הָיְתָה שׁוֹתָה, הָא חַד וְחַד, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. תְּיוּבְתָּא דְר' חִיָּיא! אָמַר לְךָ ר' חִיָּיא: וְלִיטַעֲמִיךְ, אֵימָא סֵיפָא, שְׁנַיִם אוֹמְרִים "נִטְמֵאת" וְאֶחָד אוֹמֵר "לֹא נִטְמֵאת" לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. הָא חַד וְחַד, הָיְתָה שׁוֹתָה. אֶלָּא כּוּלָּהּ בִּפְסוּלֵי עֵדוּת שֶׁאוֹסַרְתָּה אִסּוּר עוֹלָם. כִּדְאָמַר (לְעֵיל דַּף כח.) בְּסוֹטָה סָפֵק מִנִּטְמְאָה וְנִטְמְאָה, וְכ"ש וַדָּאִית: עֵד אוֹמֵר נִטְמֵאת וְעֵד אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת. אוֹקִי חַד בַּהֲדֵי חַד וַהֲרֵי הִיא כִּסְפֵיקָא וְשׁוֹתָה: וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא נִטְמֵאת. כְּלוֹמַר לֹא נִטְמֵאת בְּפָנֶיךָ, שֶׁבְּשֶׁבָּאתָ וּמְצָאתָ שֶׁנִּסְתְּרוּ יַחַד גַּם אָנוּ הָיִינוּ עִמְּךָ וּבְפָנֵינוּ לֹא נִטְמֵאת, הֲרֵי נִסְתַּלֵּק הָעֵד הַזֶּה וּבַטְלוּ דְּבָרָיו מִפְּנֵי הַשְּׁנַיִם וַהֲרֵי הִיא בִּסְפֵיקָא אִם נִטְמֵאת קֹדֶם שֶׁבָּאוּ אֵלּוּ וּמְצָאוּם וְהָיְתָה שׁוֹתָה. וּבַגמ' מְפָרֵשׁ לְמַאי אִיצְטְרִיכוּ כָּל הָנַךְ בָּבֵי: גמ' בָּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי כו'. לְמַאי אִיצְטְרִיךְ גְּזֵרָה שָׁוָה הָא כְּתִיב גַּבֵּי טֻמְאָה וְעֵד אֵין בָּהּ וּמִיעוּטָא הוּא, בָּהּ עֵד אֶחָד נֶאֱמָן וְלֹא בְּעֵדוּת אַחֶרֶת וְהַוְיָא לָהּ עֵדוּת סְתִירָה כִּשְׁאָר כֹּל עֵדֻיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה: וְטֻמְאָה בְּעָלְמָא. עֵד א' שֶׁהֵעִיד עַל אִשָּׁה שֶׁלֹּא קִנֵּא לָהּ בַּעֲלָהּ וְאָמַר נִטְמֵאת מִנַּיִן דְּלֹא מְהֵימָן וְלֹא אַמְרִינָן אַטֻּמְאַת אִשָּׁה הַמְנֵיהּ רַחְמָנָא לֹא שְׁנָא לְאַחַר קִנּוּי וְלֹא שְׁנָא בְּלֹא קִנּוּי, תַּלְמוּד לוֹמַר כו', וְכִי הַמְנֵיהּ רַחְמָנָא בְּטֻמְאָה שֶׁאַחַר קִנּוּי וְיֵשׁ עֵדֵי סְתִירָה שְׁנַיִם וְעֵד מֵעִיד שֶׁנִּטְמֵאת שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר. וּבְפֶרֶק קַמָּא (לְעֵיל דַּף ג.) פַּרְכִינָן וְהָא כִּי כְּתִיב קִנּוּי בָּתַר הָכֵי כְּתִיב, וּמִשְׁנִינָן וְעָבַר כְּתִיב שֶׁכְּבָר עָבַר: הָא לֹא מַכְחִישׁ לֵיהּ כו'. הוּא הַדִּין דַּהֲוָה לֵיהּ לְמִבָּעֵי אַרִישָׁא דְּקָתָנֵי בְּהֶדְיָא אֶחָד אוֹמֵר אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמֵאת לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה אַלְמָא מְהֵימָן, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּבָעֵי לְאַקְשׁוּיֵי עֲלָהּ כִּי מַכְחִישׁ לֵיהּ מַאי הֲוֵי הָא הַמְנֵיהּ רַחְמָנָא לְהַאי דְּאָמַר נִטְמֵאת כְּבֵי תְּרֵי וַהֲוֵי לֵיהּ הַאי דְּמַכְחִישׁ לֵיהּ חַד וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד בִּמְקוֹם שְׁנַיִם: הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם. הֲרֵי הוּא כִּשְׁנַיִם: קַשְׁיָא דְעוּלָּא. דְּכֵיוָן דְּהֶאֱמִינָה תּוֹרָה הֲרֵי הֶעֱמִידַתּוֹ בִּמְקוֹם שְׁנַיִם: כָּאן בְּבַת אַחַת. מַתְנִי' כְּשֶׁהֵעִידוּ שְׁנֵיהֶם בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר דְּבָטְלוּ דְּבָרָיו מִיָּד דְּלֹא נִתְקַיְּימָה עֵדוּתָן בְּב"ד, וְהֵיכָא הֶאֱמִינָהוּ תּוֹרָה כִּשְׁנַיִם כְּגוֹן אִם הֵעִיד עֵדוּתוֹ וְיָצָא, דְּתוּ לֹא מָצֵי חַד לְאַכְחוּשֵׁיהּ: הָא חַד וְחַד. עַל בָּרְחָיךְ לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה תָּנָא בְּרֵישָׁא, דְּאִי הָיְתָה שׁוֹתָה קָתָנֵי הָא תּוּ לָמָּה לִי, הַשְׁתָּא בְּחַד הֲוֵי הַכְחָשָׁה תְּרֵי מִבָּעְיָא פְּשִׁיטָא דְּאֵין אֶחָד בִּמְקוֹם שְׁנַיִם, וּמַתְנִי' לְדִיּוּקָא דִּידֵיהּ תָּנָא לֵיהּ, דְּאִי לְאַשְׁמוּעִינָן הִיא גּוּפָהּ פְּשִׁיטָא דְּלֹא אִיצְטְרִיךְ: אָמַר לָךְ ר' חִיָּיא וּלְטַעֲמִיךְ. דִּסְבִירָא לָךְ דְּמַתְנִי' לְגוּפֵיהּ לֹא אִיצְטְרִיךְ, דְּהָא פְּשִׁיטָא דְּאֵין א' בִּמְקוֹם שְׁנַיִם, וּלְדִיּוּקָא אָתָא, סֵיפָא מַאי תִּידוֹק מִנָּהּ, אֶלָּא מַתְנִי' לֹא לְדִיּוּקָא אָתָא אֶלָּא לְאַשְׁמוּעִינָן הִיא גּוּפָהּ אִיצְטְרִיךְ, דִּשְׁנַיִם דְּקָא תָּנָא בִּפְסוּלֵי עֵדוּת קָאָמַר כְּגוֹן נָשִׁים אוֹ עֲבָדִים, וְאַשְׁמוּעִינָן דִּשְׁתֵּי נָשִׁים מְבַטְּלוֹת דִּבְרֵי עֵד א' בֵּין בְּרֵישָׁא בֵּין בְּסֵיפָא. וּלְקַמָּן פָּרִיךְ תַּרְתֵּי לָמָּה לִי. וְהַאי דְּלֹא שָׁנֵי ר' חִיָּיא מְצִיעָתָא בְּזֶה אַחַר זֶה, מִשּׁוּם דְּקָא דָּיֵיק מַתְנִי' בְּבַת אַחַת דְּקָתָנֵי וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא רְאִינוּהָ [נִטְמֵאת] אַלְמָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתוּ, דִּלְעוֹלָם בִּמְקוֹם שְׁנַיִם לֹא הֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד: כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה כו'. הוֹצִיאַתּוֹ לְעֵדוּת זֶה מִכְּלַל כָּל עֵדֻיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה לְפִיכָךְ פְּסוּלִין וּכְשֵׁרִין שָׁוִין בָּהּ וְהַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת הַמְעִידִין בַּדָּבָר: וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי כָּל הֵיכָא דְּאָתָא עֵד כָּשֵׁר מֵעִקָּרָא. וְאָמַר נִטְמֵאת וְנִתְקַבְּלָה עֵדוּתוֹ וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ מֵאָה נָשִׁים כְּעֵד א' דַּמְיָין וַהֲוָה לֵיהּ קַמָּא שְׁנַיִם וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד בִּמְקוֹם שְׁנַיִם וְאֵינָהּ שׁוֹתָה:

והכא

ביאורים למסכת סוטה דף לא עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

עֵדוּת רִאשׁוֹנָה – על הסתירה, **שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ** על בעלה **אִיסּוּר עוֹלָם**, אלא רק עד שתשתה ותמצא טהורה, **אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם, עֵדוּת אַחֲרוֹנָה** – שהעידו שנטמאה לאחר שהועדה שנסתרה, **שֶׁאוֹסַרְתָּהּ** לבעלה **אִיסּוּר עוֹלָם**, והיא חמורה יותר, האם **אֵינוֹ** דִּין **שֶׁלֹּא תִּתְקַיֵּים בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם**. אך דוחה המשנה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – לפיכך כתוב 'וְעֵד אֵין בָּהּ', לומר שכָּל **עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ** שנטמאה, העדות נאמנת, אפילו היא של עד אחד.

מקשה המשנה שיש לומר ההפך, **קַל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מֵעַתָּה** – מאחר ולמדנו שלטומאה מספיק עד אחד, נלמד קל וחומר לעדות סתירה שיספיק עד אחד, וכך נלמד את הקל וחומר, **וּמָה אִם עֵדוּת אַחֲרוֹנָה** – שנטמאה, **שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם**, והיא חמורה, **חֲרֵי הִיא מִתְקַיֶּמֶת בְּעֵד אֶחָד**, כמו שדרשנו, **עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה** – שנסתרה, **שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם**, והיא קלה יותר, האם **אֵינוֹ** דִּין **שֶׁתִּתְקַיֵּים בְּעֵד אֶחָד**. דוחה המשנה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** "**כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר**", **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר** "**עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים** או על פי שלשה עדים **יָקוּם דָּבָר**", דורשים גזירה שווה 'דבר' 'דבר' להשוות בין עדות על אשה שמצא בה ערות דבר, כגון עדות זו שנסתרה, ובין עדות ממון, **מַה לְּהַלָּן**, בעדות ממון, **עַל פִּי שְׁנַיִם, אַף כָּאן**, על **פִּי שְׁנַיִם**.

אם **עַד אוֹמֵר** 'ראיתי שהאשה **נִטְמֵאת**', **וְעַד** אחר **אוֹמֵר** 'לא **נִטְמֵאת**', או אם **אִשָּׁה** מעידה עליה **וְאוֹמֶרֶת** 'נִטְמֵאת', **וְאִשָּׁה** אחרת **אוֹמֶרֶת** 'לא נִטְמֵאת', **הָיְתָה שׁוֹתָה**, שכיון שהעדים מכחישים זה את זה, ממילא זה ספק ככל סוטה, ושותה. אם **אֶחָד אוֹמֵר** 'נִטְמֵאת', **וּשְׁנַיִם** מכחישים אותו **וְאוֹמְרִים** 'לא נִטְמֵאת' בפניך, שכשבאת ומצאת שנסתרו יחד, גם אנו היינו עמך, ובפנינו לא נטמאת', **הָיְתָה שׁוֹתָה**, שהרי נסתלקה עדותו ובטלו דבריו של העד האחד מפני השנים, ויש עדיין ספק שמא נטמאה קודם שבאו העדים ומצאום, לפיכך שותה כסוטה רגילה. אם **שְׁנַיִם אוֹמְרִים** 'נִטְמֵאת', **וְאֶחָד אוֹמֵר** 'לא נִטְמֵאת', **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**, שאין אחד נאמן נגד השנים.

גמרא. שנינו במשנה שלדברי רבי יהושע לומדים מגזירה שוה 'דבר' 'דבר', שעד אחד אינו נאמן להעיד שנסתרה. מקשה על כך הגמרא, **הַאי תַּלְמוּד לוֹמַר** 'כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר' – וכי הלימוד לדברי רבי יהושע שעד אחד אינו נאמן להעיד שנסתרה לומדים מהגזירה שוה, הרי בפסוק עצמו ממנו דורשים שהעד נאמן שנטמאה יש לימוד אחר לזה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'ועד אין בָּהּ', שזה מיעוט, דווקא **בָּהּ**, בעדות שנטמאה, עד אחד נאמן, **וְלֹא בְּקִינּוּי**, ודווקא **בָּהּ** הוא נאמן, **וְלֹא בִּסְתִירָה**, שאין עד אחד נאמן להעיד שקינא לה בעלה או שנסתרה, אלא צריך שני עדים כשאר כל עדויות שבתורה, ואת המיעוט הזה **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היתה המשנה צריכה להביא, ומדוע דרשה זאת המשנה מ'דבר' 'דבר'. מתרצת הגמרא, **הָכִי נָמִי קָאָמַר** – כך אכן אומרת גם משנתינו, **תַּלְמוּד לוֹמַר בָּהּ, בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי, בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה**, ובאמת מכאן נדרש הדין, אלא שמילים אלו חסרות במשנה. והגזירה שוה מלמדת דין אחר, וגם הוא חסר בגירסתינו, וכך צריך להוסיף במשנה, 'עדות על **טוּמְאָה בְּעַלְמָא**, שהאשה נטמאה, **בְּלֹא** שהיה **קִינּוּי וּבְלֹא** שהיתה **סְתִירָה, דְּלֹא מְהֵימַן עֵד אֶחָד** – שבזה, הדין הוא שאין עד אחד נאמן, **מְנָלָן** – מנין לומדים זאת'. על כך אמרה המשנה, '**וְאֲמַר כָּאן** 'כי ימצא בה ערות **דָּבָר**', **וְנֵאֱמַר לְהַלָּן** 'על פי שני עדים וגו' יקום **דָּבָר**', **מַה לְּהַלָּן בִּשְׁנֵי עֵדִים, אַף כָּאן בִּשְׁנֵי עֵדִים**', והגזירה שוה נאמרה לגבי דין זה, שעד אחד אינו נאמן להעיד על אשה שנטמאה כשבעלה לא קינא לה, ורק אם קינא לה ונסתרה נאמן, כמו שדרשה המשנה מ'ועד אין בה', כי אז יש רגליים לדבר.

שנינו במשנה, שאם **עַד אוֹמֵר נִטְמֵאת**, ועד אחר אומר לא נטמאת, היתה שותה. מדייקת הגמרא, **מַגַּמָּא דְּקָא מַכְחִישׁ לֵיהּ** – רק מטעם שהראשון הוכחש היא שותה, **הָא** אם **לֹא קָא מַכְחִישׁ לֵיהּ, עֵד אֶחָד מְהֵימָן** שנטמאת. מבררת הגמרא, **מְנָהֲנֵי מִילֵּי** שעד אחד נאמן לומר שנטמאת. ומבארת הגמרא, **דְּתָנוּ רַבָּנַן** בברייתא, 'וְעֵד אֵין בָּהּ' **בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר**, שכוונת הפסוק היא שאין עדות גמורה של שני עדים שזיעתה. דנה הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר בִּשְׁנַיִם, אוֹ** אולי **אֵינוֹ אֶלָּא בְּאֶחָד**, שכוונת הפסוק שאין אפילו עד אחד שזיעתה. וכדי לברר את כוונת הפסוק מביאה הברייתא עוד דרשה אחרת, **תַּלְמוּד לוֹמַר**, '**לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ וְגוֹ'**", והיה מקום להקשות על פסוק זה, **מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר** '**לֹא יָקוּם עֵד**', וכי **אֵינִי יוֹדֵעַ** כבר **שֶׁהוּא אֶחָד, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** '**אֶחָד**'. אלא שזֶה **בְּנָה אָב** – לימוד של 'בנין אב', **שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר** 'עֵד', **חֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, עַד שֶׁיְּפֹרֵט לְךָ הַכָּתוּב** 'אֶחָד'. ועל פי זה חוזרת הגמרא ומבארת את הפסוק 'ועד אין בה והיא לא נתפשה', **וְאָמַר רַחֲמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ** – הכוונה ב'עד אין בה' היא שאין עדות של שנים, **אֶלָּא** רק **חַד** מעיד בה שנטמאה, והפסוק ממשיך, '**וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה**', כלומר שלא היתה אנוסה ולכן היא **אֲסוּרָה**. הרי שהאמינה כאן התורה לעד אחד ואסרה את האשה מחמת עדותו.

מקשה הגמרא על דין המשנה שהעד השני האומר 'לא נטמאת' יכול להכחיש את הראשון האומר 'נטמאת' ולכן היא שותה, **וְכֵיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא עֵד אֶחָד מְהֵימָן** שנטמאה, אם כן **אִידָּךְ, הֵיכִי מָצֵי מַכְחִישׁ לֵיהּ** – השני, איך יכול להכחישו, **וְהָא אָמַר עוּלָּא, כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, חֲרֵי כָּאן** תוקף של **שְׁנַיִם, וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל אֶחָד** המכחישו נחשבים **בִּמְקוֹם שְׁנַיִם**. עונה הגמרא, **אֶלָּא אָמַר עוּלָּא, תְּנִי** – אכן יש לשנות במשנתינו '**לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**', ולא כמו ששנינו 'היתה שותה', כי באמת הראשון נאמן כשנים שנטמאה, והשני שהוא רק עד אחד אינו יכול להכחישו. **וְכֵן אָמַר רַבִּי יִצְחָק**, שצריך לשנות '**לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**'. **וְרַבִּי חִיָּיא אָמַר**, הגירסא נשארת '**הָיְתָה שׁוֹתָה**'. שואלת הגמרא, **לְרַבִּי חִיָּיא קַשְׁיָא דְּעוּלָּא**, שכיוון שהאמינה תורה את הראשון על כך שנטמאה, הרי הוא כשנים, כפי שלימד עולא, אם כן מדוע שותה. עונה הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** במשנתינו, מדובר שהעידו שניהם **בְּבַת אַחַת**, שבתוך כדי דיבור מאז שהעיד הראשון, העיד גם השני, שאז בטלו דבריו של הראשון מיד, כי עדיין לא הספיקה עדותו להתקיים בבית דין, שלא האמינה תורה עד אחד אלא אם העיד עדותו ויצא בלי שיוכחש, ורק באופן זה כבר לא ניתן להכחישו בעד אחד. לפיכך במשנתינו אין לראשון תוקף של שנים. ואילו **כָּאן** בדברי עולא שעד אחד נחשב כשנים, מדובר ששני העדים באו להעיד **בָּזֶה אַחַר זֶה**, ורק על מקרה כזה אומרים שאין דבריו של אחד במקום שנים.

הגמרא מקשה על רבי חייא מהמשך משנתינו, **תְּנַן, עֵד אוֹמֵר** '**נִטְמֵאת**', **וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים** '**לֹא נִטְמֵאת**', **הָיְתָה שׁוֹתָה**. ויש לדייק מזה, דווקא אם הכחישוהו שנים היתה שותה, **הָא חַד וְחַד** – במקרה שרק אחד הכחישו, דהיינו במקרה הקודם במשנה, **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**, וכך יש ודאי לגרוס שם. ובהכרח אי אפשר לגרוס שם 'היתה שותה', כי אם זו הגירסה שם, אזי קשה מה חידשה המשנה במקרה השני, ששנים יכולים להכחיש את העד הראשון, הרי כבר למדנו מהמקרה הראשון שאפילו אחד יכול להכחישו. אלא ודאי שהמקרה השני הובא כדי לדייק שצריך לגרוס 'לא היתה שותה' במקרה הראשון, כפי שדייקנו. הרי מכאן **תְּיוּבְתָּא דְּרַבִּי חִיָּיא**, שגרס שם 'היתה שותה'.

משיבה הגמרא, **אָמַר לָךְ רַבִּי חִיָּיא, וְלִיטַעְמִיךְ** – לשיטתך הסוברת שהמשנה הביאה מקרה נוסף רק כדי לדייק ממנו, **אֵימָא סֵיפָא** – מה תעשה עם המקרה השלישי במשנה, '**שְׁנַיִם אוֹמְרִים נִטְמֵאת, וְאֶחָד אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת, לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה**', וכי תדייק ממנו, **הָא חַד וְחַד, הָיְתָה שׁוֹתָה**, הרי דייקת מהמקרה השני בדיוק הפוך. **אֶלָּא** ודאי שהמקרים האלו לא נאמרו כדי לדייק מהם, אלא שסוף המשנה

המשך בעמוד קנב

ביאורים למסכת סוטה דף לב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְהָכָא – מה שאמרה המשנה 'אחד אומר נטמאת, ושנים אומרים לא נטמאת, היתה שותה', **בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן דַּאֲתַאי אִשָּׁה מֵעִיקָּרָא** – שאשה היא שבאה ראשונה ואמרה 'נטמאת', ולכן הולכים אחר רוב דעות של הפסולים ומקבלים את עדות השנים, **וְתָרְצָה לְדִרְבִּי נְחֶמְיָה הָכִי** – ה'איכא דאמרי' יפרשו את דברי רבי נחמיה לפי דעתם כך, **רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, הֲלָךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְעֶשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִשָּׁה אַחַת, כְּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד**, דהיינו דוקא כשגם העד הראשון היה אשה או עד פסול אחר מקבלים את עדותן של שתי הנשים, **אֲבָל שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד** הכשר לעדות, **כִּי פַּלְגָא וּפַלְגָא דָּמֵי**, כלומר, כל אחת מעדויות אלו נחשבת כאילו היא של עד אחד, ואין הולכים אחר רוב דעות.

הגמרא שבה לדון בגוף תירוצו של רבי חייא, ששני המקרים האחרונים במשנה עוסקים בפסולי עדות, ומקשה על כך הגמרא, **וְתַרְתֵּי** – שתי המקרים שאמרנו שעוסקים **בִּפְסוּלֵי עֵדוּת, לָמָּה לִי**, הרי כדי לומר שהולכים בפסולים אחר הרוב היה מספיק למשנה להביא דוגמא אחת. מתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתִימָּא, כִּי אָזְלִינַן בָּתַר** – מה שהולכים אחר **רוֹב דֵּיעוֹת** נאמר רק **לְחוּמְרָא** – אם לפי רוב הדעות צריכה לשתות, **אֲבָל לְקוּלָּא** – אם לפי רוב הדעות יש להקל מעליה שלא תשתה, כגון כששתים אומרות 'נטמאת' ועד אחד אומר 'לא נטמאת', אולי בזה **לָא אָזְלִינַן** אחר רוב דעות, אלא נשאיר את הענין בספק בגלל שהיתה הכחשה כל שהיא, ותשתה, **קָא מַשְׁמַע לָן** שהולכים גם במקרה כזה אחר רוב דעות, ואינה שותה, כי הדין נאמר בין לחומרא ובין לקולא.

הדרן עלך מי שקינא

אלו נאמרין פרק שביעי

משנה. דברים **אֵלּוּ נֶאֱמָרִין בְּכָל לָשׁוֹן** – בכל שפה, ואין צריך לאומרם בלשון הקודש, **פָּרָשַׁת סוֹטָה** – מה שאומר הכהן לסוטה, כמפורש בפסוקים, "והשביע אותה הכהן ואמר אל האשה, אם לא שכב וכו'", ואינו צריך לומר לה כדרך שכתוב בלשון הקודש, אלא אפילו בשפה אחרת. **וְוִידּוּי מַעֲשֵׂר**, שמצווה להתוודות בפסח של שנה רביעית ושביעית של מחזור השמיטה, שאז הזמן שחייב להוציא ולבער מן הבית את כל מעשרותיו של גידולי קרקע ולעשות בכל אחד כדינו, ואחר כך אומר הוידוי 'ביערתי הקודש מן הבית וכו'" הכתוב בתורה, ויכול לאמרו בכל שפה, ואין אומרים שהכתוב חייבו לומר דווקא בלשון זו הכתובה. **קְרִיַּת שְׁמַע, וּתְפִלָּה, וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת** – אם חבירו ביקש שיעיד עבורו בתביעת ממון שתבע בבית דין, ונשבע בשקר שאינו יודע עדות זו, או שהלה השביעו שיעיד עבורו וכפר בשקר שאינו יודע, חייב קרבן 'עולה ויורד' האמור בפרשה, גם אם השבועה נאמרה בכל לשון. **וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן** – שכפר לחבירו על תביעת פיקדון או ממון ונשבע על כך בשקר, או שהשביעו התובע וכפר בשקר, מתחייב קרבן 'אשם גזילות' האמור בפרשה, גם אם השבועה נאמרה בכל לשון. ואף בַּדברים שנסדר ונכתב מצוות דיבורם בתורה, אין צריך לאומרם בלשון הקודש, כפי שלומדת הגמרא על פי הנאמר בהם.

וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין דווקא **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ**, ואינם נלמדים מהדברים הקודמים לאומרם בכל לשון, משום שנכתב בהם לימוד לעבב שלא לומר אותם בלשונות אחרים, **מִקְרָא בִּיכּוּרִים** – הקריאה של 'ארמי עובד אבי וגו'" שהמביא ביכורים צריך לקרוא. **וַחֲלִיצָה** – כל סדר האמירות הכתוב בפרשת חליצת יבמה. **בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת** שאמרן יהושע וישראל בהר גריזים והר עיבל כמו שנצטוו בתורה. **בִּרְכַּת כֹּהֲנִים** – נשיאת כפיים. **וּבִרְכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל** ביום הכיפורים אחר עבודת היום שלפני ולפנים בקודש הקדשים, שאז היה קורא בתורה את פרשת העבודה ומברך עליה שמונה ברכות. **וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ** – פרשת 'הקהל', שהמלך היה קורא בספר דברים על בימת עץ בעזרה בסוכות שאחר השמיטה. **וּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה** – מה שאומרים הזקנים והכהנים כשנמצא חלל שלא נודע מי היכהו אחרי שעורפים את העגלה, כמו שכתוב, 'וענו ואמרו, ידינו לא שפכו את הדם הזה וגו'". **וּמְשׁוּחַ מִלְּחָמָה בְּשָׁעָה שֶׁמְּדַבֵּר אֶל הָעָם** – הדברים שהכהן שנמשח לכך אומר אל העם הקרבים למלחמה, כמו שכתוב 'ואמר אליהם, שמע ישראל, אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם, אל ירך לבבכם וגו'".

מכאן עד סוף המסכת הולכת המשנה ומבארת את הפרטים שנזכרו. **מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד** – דהיינו מנין שצריך לאומרו בלשון הקודש. שנאמר בפרשת הביכורים, 'וְעָנִית וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ', **וּלְהַלָּן** בברכות וקללות שבהר גריזים והר עיבל **הוּא אוֹמֵר**, 'וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ', מזה שנאמר בשניהם עניה ואמירה דורשים גזירה שוה, **מַה לְּהַלָּן** הברכות והקללות היו דווקא **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ** כפי שדורשת הגמרא, **אַף כָּאן** בפרשת ביכורים, **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.**

חֲלִיצָה כֵּיצַד – מנין שצריכה להיות בלשון הקודש. מבארת המשנה, נאמר בחליצה, 'וְעָנְתָה וְאָמְרָה', **וּלְהַלָּן** בברכות וקללות שבהר גריזים והר עיבל **הוּא אוֹמֵר**, 'וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ', לומדים בזה גזירה שוה, **מַה לְּהַלָּן**, בברכות וקללות **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן**, בחליצה **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, אין צורך ללמוד זאת מגזירה שוה, שמהפסוק עצמו שנאמר בחליצה נלמד הדבר, שכתוב 'וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה', שמשמע, **עַד שֶׁתֹּאמַר בְּלָשׁוֹן הַזֶּה** – שבלשון הזה שכתוב צריכה היא לומר, בלשון הקודש.

בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת שבהר גריזים והר עיבל, **כֵּיצַד** היה הדבר. **כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן** בכניסתם לארץ, **וּבָאוּ אֶל הַר גְּרִיזִים וְאֶל הַר עֵיבָל שֶׁבְּשׁוֹמְרוֹן, שֶׁבְּצַד שְׁכֶם, שֶׁבְּאֵצֶל** – על יד **אַלּוֹנֵי מוֹרֶה**, ואנו למדים שהרים אלו זהו מיקומם, **שֶׁנֶּאֱמַר** "ונתתה את הברכה על הר גרזים ואת הקללה על הר עיבל, **הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְגוֹ'** אצל אלוני מורה", **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר**, "**וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם, עַד אֵלוֹן מוֹרֶה**", **מָה אֵלּוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן** לגבי אברהם, נתפרש שהוא על יד **שְׁכֶם, אַף אֵלּוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר כָּאן**, הרי הוא על יד **שְׁכֶם. שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים, וְשִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר עֵיבָל, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהָאָרוֹן עוֹמְדִים לְמַטָּה בָּאֶמְצַע**, בין שני ההרים, **הַכֹּהֲנִים מַקִּיפִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַלְוִיִּם אֶת הַכֹּהֲנִים, וְכָל יִשְׂרָאֵל מִכָּאן וּמִכָּאן** על ההרים, **שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשׁוֹטְרָיו וְשׁוֹפְטָיו עוֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן וְגוֹ'**". **הָפְכוּ** הלוים את **פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים, וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה**, "**בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה**", **וְאֵלּוּ** שבהר גריזים **וְאֵלּוּ** שבהר עיבל **עוֹנִין אָמֵן**. ואז **הָפְכוּ** הלוים את **פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל, וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה**, "**אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה**", **וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין אָמֵן**, וכך היו עושים גם בשאר הברכות והקללות, **עַד שֶׁגּוֹמְרִין בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת** שנאמרו שם. **וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים** שנטלו מן הירדן כדי לעשות את ציווי התורה, לבנות מזבח בהר עיבל ולכתוב על האבנים 'את כל דברי התורה וגו' באר היטב', **וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסָרוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ עָלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בִּשְׁבְעִים לָשׁוֹן**, כל שפה בבתבה ובלשונה, **שֶׁנֶּאֱמַר** '**בַּאֵר הֵיטֵב', וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים** – פירקו את המזבח אחרי שגם העלו בו עולות ושלמים, כמו שציוותה תורה 'והעלית עליו עולות וגו', ולקחו את אבניו כדי להקימם במקום שילינו באותו לילה, כפי שציווה ה' ליהושע לעשות, **וּבָאוּ**

סוטה. פרק שישי – מי שקינא דף לב עמוד א

רש"י

וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן. דְּקָתָנֵי עַד אֶחָד אוֹמֵר נִטְמֵאת וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא נִטְמֵאת הָיְתָה שׁוֹתָה וְאוֹקִימְנָא בִּפְסוּלֵי עֵדוּת וּבֵין בְּבַת אַחַת בֵּין בְּזֶה אַחַר זֶה כְּר' נְחֶמְיָה, וְעַל כָּרְחָיךְ דְּבָזֶה אַחַר זֶה אִיצְטְרִיךְ עִקָּר לְאַשְׁמוּעִינָן, דְּאִי בְּבַת אַחַת מַאי הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת אִיכָּא, בְּחַד וְחַד נַמִּי הָיְתָה שׁוֹתָה, [אֶלָּא] בְּהָכֵי עַסְקִינַן דְּהַהוּא דְּאָתָא מֵעִקָּרָא וְאָמַר נִטְמֵאת אִשָּׁה הַוְיָא הִלְכָּךְ אֲפִי' בְּזֶה אַחַר זֶה אָתוּ תַּרְתֵּי וּמְבַטְּלֵי לָהּ: **וְתַרְצָהּ לִדְרַבִּי נְחֶמְיָה הָכֵי כו'.** דְּהָא דַּאֲמָרָן לְעֵיל וְעָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד כּוֹ' לָאו סֵיפָא דְּמִלְּתֵיהּ דְּרַבִּי נְחֶמְיָה הוּא, אֶלָּא פֵּירוּשָׁא דְּמִלְּתֵיהּ הוּא, דְּאָנוּ פָּרְשִׁין לָהּ הָכֵי: **כִּי פַּלְגָּא וּפַלְגָּא דָּמֵי.** כְּלוֹמַר כִּי חַד וְחַד, וְאִי בְּבַת אַחַת אָתוּ אוֹקִי תְּרֵי לְבַהֲדֵי חַד וְאוֹקְמֵיהּ אַסְפֵּיקָא, וְאִי בְּזֶה אַחַר זֶה וְהַהוּא דְּהֶאֱמִינָה תּוֹרָה קָדָם וְאָתָא בְּרֵישָׁא הֲוָה לֵיהּ כִּשְׁנַיִם וְהָנַךְ כְּחַד וְאֵין דִּבְרֵיהֶם בִּמְקוֹמוֹ, וְהֵיכָא דִּשְׁתַּיִם אוֹמְרוֹת נִטְמֵאת וְעַד אֶחָד כָּשֵׁר אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת הָיְתָה שׁוֹתָה דְּכִי חַד וְחַד נִינְהוּ, וּמַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה כְּגוֹן דְּהַהוּא חַד הֲוָה פָּסוּל: **וְתַרְתֵּי בִּפְסוּלֵי עֵדוּת לָמָּה לִי.** לְמִתְנֵי מַתְנִי' הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת: **לְחוּמְרָא.** שֶׁתִּשְׁתֶּה: **לְקוּלָּא.** לְהָקֵל מֵעָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה: **לֹא אַזְלִינַן.** בְּתַר רוֹב דֵּעוֹת בִּפְסוּלֵי עֵדוּת, וְהֵיכָא דִּשְׁתַּיִם אוֹמְרוֹת נִטְמֵאת וְאֶחָד אוֹמֵר לֹא נִטְמֵאת כֵּיוָן דְּאִיכָּא הַכְחָשָׁה כָּל דְּהוּ נַיְמָא אוֹקִי הַאי לְבַהֲדֵי הָנַךְ וְאוֹקִי מִלְּתָא אַסְפֵּיקָא וְתִשְׁתֶּה, קָא מַשְׁמַע לָן:

הַדְרָן עֲלָךְ מִי שֶׁקִּנֵּא

אֵלּוּ נֶאֱמָרִין (בְּכָל לָשׁוֹן). גַּרְסִינָן: פָּרָשַׁת סוֹטָה. מַה שֶּׁהַכֹּהֵן אוֹמֵר לָהּ. וְלֹא אַמְרִי' צָרִיךְ לְאָמְרָהּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּכְתַּב. וּבְסִפְרֵי אַמְרִי' דְּאִי לֹא כְּתִיב קְרָא לְהַתִּיר בְּכָל לָשׁוֹן כְּדִלְקַמָּן ה"א נִיגְמַר מִיבָמָה בְּקַל וָחֹמֶר, וּמַה יְבָמָה קַלָּה לֹא עָשָׂה בָּהּ כָּל הַלְּשׁוֹנוֹת כִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, סוֹטָה חֲמוּרָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן: **וּוִדּוּי מַעֲשֵׂר.** בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת (דְּבָרִים כו) שֶׁהוּא מוֹצִיא כָּל מַעְשְׂרוֹתָיו וּמְבָעֲרָן מִבֵּיתוֹ וְאֵין יָכוֹל עוֹד לְהַשְׁהוֹתָם, וְנוֹתֵן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לַלֵּוִי וּמַעֲשֵׂר עָנִי לָעֲנִיִּים, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁעָבְרוּ מַעֲלֵהוּ לִירוּשָׁלַיִם עַכְשָׁיו אִם לֹא הֶעֱלָהוּ, וּמִתְוַדֶּה בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ זֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי זֶה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה זֶה מַעֲשֵׂר עָנִי, וְאוֹמְרוֹ בְּכָל לָשׁוֹן כְּדַיְלִיף לְקַמָּן, וְלֹא אַמְרִינָן בְּלָשׁוֹן זֶה הַזְקִיקוֹ הַכָּתוּב לְאָמְרָהּ בלה"ק: **וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת וּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן.** בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִשְׁבִּיעוּהוּ וְכָפַר וְלֹא הוֹדָה חַיָּיב קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד הָאָמוּר בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת וְאֲשֵׁם גְּזֵלוֹת בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן: **וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בלה"ק.** וְלֹא אַמְרִינָן נִגְמַר מֵהָנַךְ דִּלְעֵיל שֶׁנִּכְתַּב וְנִסְדַּר עֲלֵיהֶן כָּל מִצְוַת דִּבּוּרָם וְאֵין צָרִיךְ לְאָמְרָן בלה"ק כְּדִכְתִיב בְּכֻלָּהוּ, מִשּׁוּם דִּבְהָנֵי כְּתִיב עִכּוּבָא: **מִקְרָא בִּכּוּרִים.** שֶׁהָיָה קוֹרֵא מֵאֲרַמִּי אוֹבֵד אָבִי עַד סוֹף כָּל הַפָּרָשָׁה: **וַחֲלִיצַת יְבָמָה.** הִיא אוֹמֶרֶת מֵאֵן יְבָמִי וְגוֹ' וְהוּא אוֹמֵר לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ, וְאַחַר הַחֲלִיצָה הִיא אוֹמֶרֶת כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ וְגוֹ': **בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת.** שֶׁאֲמָרָן יְהוֹשֻׁעַ וְיִשְׂרָאֵל בְּהַר גְּרִזִּים וְהַר עֵיבָל: **בִּרְכַּת כֹּהֲנִים.** נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם: **בִּרְכַּת כֹּהֵן גָּדוֹל.** בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אַחַר עֲבוֹדַת הַיּוֹם שֶׁלִּפְנֵי וְלִפְנִים הָיָה קוֹרֵא בַּתּוֹרָה אֶת הַפָּרָשָׁה וּמְבָרֵךְ שְׁמֹנֶה בְּרָכוֹת כְּדִמְפָרֵשׁ בְּמַתְנִיתִין: **וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ.** מְפָרֵשׁ בְּסוֹף פִּירְקָא, וְהִיא פָּרָשַׁת הַקְהֵל: **וּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה.** יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ וְגוֹ' כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' (דְּבָרִים כא): **פָּרָשַׁת מְשׁוּחַ מִלְחָמָה.** (שָׁם כ) וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל וְגוֹ' שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם וְגוֹ' כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגוֹ': **כֵּיצַד.** כְּמוֹ מִנַּיִן: **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר.** בִּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת שֶׁל הַר גְּרִזִּים, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ הָתָם גּוּפֵיהּ מִנָּא לָן: **אֵינוֹ צָרִיךְ.** לְלַמְּדָהּ בִּגְזֵרָה שָׁוָה שֶׁמַּעֲצָמָהּ הִיא לְמֵדָה: **וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה.** דְּמַשְׁמַע כְּלָשׁוֹן זֶה תֹּאמַר: **שֶׁבְּשׁוֹמְרוֹן.** אֵצֶל שׁוֹמְרוֹן: **לְמַטָּה בְּאֶמְצַע.** בֵּין שְׁנֵי הֶהָרִים: **מִכָּאן וּמִכָּאן.** עַל הֶהָרִים: **הָפְכוּ.** הַלְוִיִּם פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִזִּים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה. כָּל הָאֲרוּרִים הָיוּ אוֹמְרִים תְּחִלָּה בִּלְשׁוֹן בְּרָכָה: **אֵלּוּ וָאֵלּוּ.** שֶׁבְּהַר גְּרִזִּים וְשֶׁבְּהַר עֵיבָל. וְהָא דִּכְתִיב וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ, לֹא שֶׁהָיוּ הַשְּׁבָטִים מְבָרְכִין וּמְקַלְלִין, אֶלָּא הַלְוִיִּם הָעוֹמְדִים בֵּין שְׁנֵי הֶהָרִים הוֹפְכִין פְּנֵיהֶם לְהַר גְּרִזִּים בִּבְרָכָה וּלְהַר עֵיבָל בִּקְלָלָה: **הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים.** כְּדִכְתִיב וּבָנִיתָ שָׁם מִזְבֵּחַ וְגוֹ' וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בַּאֵר הֵיטֵב: **וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים.** סָתְרוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ לְאַחַר שֶׁהֶעֱלוּ הָעוֹלוֹת וְהַשְּׁלָמִים כְּדִכְתִיב וְהַעֲלִיתָ עָלָיו עוֹלוֹת (שָׁם כז):

ולנו

תוספות

מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דיעות לחומרא אבל לקולא לא קמ". ואם תאמר הא ממתני' בפרק האשה שהלכה (יבמות ד' קיז:) וממתני' דפרק עגלה ערופה (לקמן דף מז.) שמעינן לה י"ל דהכא איצטריך דאפילו לקולא אע"ג דרגלים לדבר ועוד דלא תנא פסולי העדות בהדיא במתני' להכי תנא גבי כל חד וחד:

הדרן עלך מי שקנא

ה"ג בסדר המשנה

אלו נאמרין בלשונם. ופירוש כל אדם בלשונו שהוא שומע לאפוקי למדי שאינו אומר בלשון פרסי אם אינו שומעו אבל בכל לשון משמע בין שומע בין אינו שומע ובגמרא לא משמע הכי:

קרית שמע ותפלה. תימה אמאי שייר הלל וקידוש של שבת וברכת הפירות וברכת המצות וליכא למימר דלא נקט אלא דאורייתא דהא בפרק מי שמתו (ברכות דף כא.) משמע דתפלה וקרית שמע דרבנן ועד דהתם (דף כ:) משמע דקידוש דאורייתא והכי משמע נמי בריש מסכת נזיר (דף ג:) בשלמא מקרא מגילה איכא למימר להכי שייר דתנא בפ"ב דמגילה (דף יז.) הלועז ששמע אשורית יצא אלא הני אמאי שייר ונראה דהני נאמרים בכל לשון אפי' אינו שומע הלכך לא דמו להני דמתני' דנאמרין דוקא בלשונם:

אידו

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לב עמוד ב

תוספות

איהו הוא דקא מכסיף נפשיה. תימה והא אמר בשמעתא קמייתא דמנחות (דף ג.) דבין זכרים לנקיבות לאו דעתייהו דאינשי ואמר רבי התם דווקא אמרי [הכי] דאין מעשיו מוכיחים מפני שסומכין השומעין על דבורו שהוא שוחט חטאת לשם עולה אבל בסתמא כי הכא ודאי מרגישים בדבר:

ליכסיף וליזיל כי היכי דליכפר ליה. וא"ת יחלוק כמו כן בקביעות מקום שחיטתה כי היכי דליהוי ליה כפרה גמורה י"ל כיון שחלק הכתוב בדבר אחד שיש היכר בדבר מה צריך יותר. מ"ר:

ורבי שלא יקראנה למפרע מנליה. תימה דהכא משמע דבין רבי ובין רבנן אית להו דקריאת שמע דאורייתא וכן תנאי דפליגי התם בקורא את שמע ולא השמיע לאזנו וכן ב"ש וב"ה התם בפרק קמא דברכות (דף י:) דתנן בית שמאי אומרים בערב כל אדם יטה ויקרא ובבקר יעמוד שנאמר בשכבך ובקומך וב"ה אומרים בשעה שבני אדם שוכבין אלמא דתרוייהו סבירא להו דקרא משתעי בק"ש וסתמא דגמרא נמי התם פריך תנא היכא קאי דקתני מאימתי תנא אקרא קאי דכתיב בשכבך ובקומך ותו בפ"ב (שם דף יג:) בפלוגתא דרבי זוטרא ורבי יאשיה דתניא והיו שלא יקראם למפרע הדברים על לבבך רבי זוטרא אמר עד כאן מצות כוונה מכאן ואילך מצות קריאה רבי יאשיה אומר עד כאן מצות קריאה מכאן ואילך מצות כוונה אמר מר רבי זוטרא וכו' מ"ש מכאן ואילך מצות קריאה דכתיב לדבר בם ה"נ הא כתיב ודברת בם וכו' אמר מר רבי יאשיה וכו' מ"ש מכאן ואילך מצות כוונה דכתיב על לבבכם ה"נ כתיב על לבבך אלא עד כאן מצות כוונה וקריאה מכאן ואילך כוונה בלא קריאה מ"ש עד כאן מצות כוונה וקריאה דכתיב ודברת בם ה"נ כתיב לדבר בם ההוא בדברי תורה כתיב מדקאמר ההוא בדברי תורה מכלל ודברת בם דוקא בק"ש ותו התם הפועלים שעשו מלאכה עם בעל הבית קורין ק"ש ומברכין לפניה ולאחריה ואוכלים ומברכין לאחריה שתים כיצד ברכה ראשונה כתיקנה שניה כולל בונה ירושלים בברכת הארץ ולא מברך הטוב והמטיב משום דמדרבנן היא דביבנה תקנוה מכלל דק"ש דחייב לקרות דאורייתא ובפרק מי שמתו (ברכות ד' כא.) בגמרא בעל קרי פריך סתמא דגמרא קריאת שמע דרבנן אהא דקאמר דק"ש וברכת המזון דאורייתא ותו אמרינן התם (דף כא. ע"ש) אמר שמואל ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר מאי טעמא ק"ש מדרבנן ודוחק לומר דכל הני דמשמע מינייהו דמדאורייתא הוי אסמכתא בעלמא דאין שיטת הגמרא לדייק כל כך על אסמכתא רבי ורבנן ועוד דאמר לימא קסבר כל התורה בכל לשון נאמרה ואי הוי אסמכתא בעלמא לא הוה צריך למידק מיניה:

ורבנן סברי לה כמ"ד הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא. תימה מאי דוחקיה למימר הכי הוה מצי למימר ורבנן תרתי שמעינן מיניה כדאמר בפרק היה קורא (ברכות דף טו.) דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא רבי יוסי אומר לא יצא ומפרש בגמרא מ"ט דר' יוסי משום דכתיב שמע השמיע לאזניך ות"ק שמע בכל לשון שאתה שומע ואידך תרתי ש"מ:

כל

רש"י

וְלָנוּ בִּמְקוֹמָן: **גמ'** פָּרָשַׁת סוֹטָה מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה", בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר. תָּנוּ רַבָּנָן: מַשְׁמִיעִין אוֹתָהּ בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת, עַל מָה הִיא שׁוֹתָה, וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה. עַל מָה נִטְמֵאת, וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת. עַל מָה הִיא שׁוֹתָה, עַל עִסְקֵי קִינּוּי וּסְתִירָה, וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה, בִּמְקֵידָה שֶׁל חֶרֶשׂ. עַל מָה נִטְמֵאת, עַל עִסְקֵי שְׂחוֹק וְיַלְדוּת. וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת, בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּמֵזִיד, בְּאוֹנֶס [אוֹ] בְּרָצוֹן, וְכָל כָּךְ לָמָּה? שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מַיִם הַמָּרִים: וִידוּי מַעֲשֵׂר: מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת", וְיָלִיף "אֲמִירָה" מִסּוֹטָה, בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר. אָמַר לֵיהּ רַב זְבִיד לְאַבַּיֵי: וְלֵילַף אֲמִירָה מִלְּוִיִּם, מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ? דָּנִין "אֲמִירָה" גְּרֵידָתָא מֵ"אֲמִירָה" גְּרֵידָתָא, וְאֵין דָּנִין "אֲמִירָה" גְּרֵידָתָא, מֵ"עֲנִיָּיה" וַ"אֲמִירָה". תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: אָדָם אוֹמֵר שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם. שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ, מִן וִידּוּי הַמַּעֲשֵׂר, גְּנוּתוֹ בְּקוֹל רָם, מִמִּקְרָא בִּיכּוּרִים. וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם?! וְהָאָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מִפְּנֵי מָה תִּקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּישׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה, שֶׁהֲרֵי לֹא חָלַק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. לָא תֵּימָא גְּנוּתוֹ, אֶלָּא אֵימָא צַעֲרוֹ, כִּדְתַנְיָא "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים. וְכָל מִי שֶׁאֵירַע בּוֹ דָּבָר, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים. גּוּפָא אָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: מִפְּנֵי מָה תִּיקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ, שֶׁלֹּא לְבַיֵּישׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה. שֶׁהֲרֵי לֹא חָלַק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. וְלֹא? וְהָא אִיכָּא דָּמִים? דַּם חַטָּאת לְמַעְלָה וְדַם עוֹלָה לְמַטָּה! הָתָם כֹּהֵן הוּא דְּיָדַע. וְהָאִיכָּא חַטָּאת נְקֵבָה, עוֹלָה זָכָר? הָתָם מִיכַּסְּיָא בְּאַלְיָה. תֵּינַח כִּבְשָׂה, שְׂעִירָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? הָתָם אִיהוּ דְּקָא מִיכְסִיף נַפְשֵׁיהּ, דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לְאִיתוּיֵי כִּבְשָׂה וְקָא מַיְיתֵי שְׂעִירָה. חַטָּאת דְּעֲבוֹדָה זָרָה דְּלָא סַגִּי דְּלָאו שְׂעִירָה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? הָתָם נִיכְסִיף וְנֵיזִיל, כִּי הֵיכִי דְּנִכַּפֵּר לֵיהּ: קְרִיַּת שְׁמַע: מְנָלַן? דִּכְתִיב "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ. תָּנוּ רַבָּנָן: קְרִיַּת שְׁמַע כִּכְתָבָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּכָל לָשׁוֹן. מַאי טַעֲמָא דְרַבִּי? אָמַר קְרָא: "וְהָיוּ" בַּהֲוָוְיָיתָן יְהוּ. וְרַבָּנָן, אָמַר קְרָא "שְׁמַע", בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ. וְרַבָּנָן נַמִי, הָא כְּתִיב "וְהָיוּ"? הַהוּא, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ. וְרַבִּי, שֶׁלֹּא יִקְרָאֶנָּה לְמַפְרֵעַ מְנָלֵיהּ? נָפְקָא לֵיהּ מִ"דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים", וְרַבָּנָן: "דְּבָרִים" "הַדְּבָרִים" לֹא מַשְׁמַע לְהוּ. וְרַבִּי נַמִי, הָכְתִיב "שְׁמַע"? הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנֶיךָ מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ. וְרַבָּנָן סָבְרִי לָהּ כְּמַאן דְּאָמַר: הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ יָצָא. לֵימָא קָסָבַר רַבִּי,

כל

וְלָנוּ בִּמְקוֹמָן. בְּבֵית מְלוֹנָם בַּגִּלְגָּל וְשָׁם הֵקִימוּ אֶת הָאֲבָנִים: **גמ' ה"ג.** וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת, וּמֵהַאי קְרָא יָלִיף לָהּ בַּסִּפְרֵי, וְל"ג וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה: אֶל הָאִשָּׁה. מַשְׁמַע דְּבָרִים הַנִּכְנָסִין בְּלִבָּהּ שֶׁתְּהֵא מַכֶּרֶת בַּלְשׁוֹן: עַל מָה הִיא שׁוֹתָה. כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזִיל שֶׁאוֹמֵר לָהּ פְּרִיצוּת גָּרַם לָךְ שֶׁתִּשְׁתֶּה: וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה. בִּכְלִי מָאוּס בִּמְקֵידָה שֶׁל חֶרֶשׂ: וְעַל מָה נִטְמֵאת. מִי הֱבִיאָהּ לִידֵי טֻמְאָה שְׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ, כְּדֵי לְיַסֵּר אֶת הַנָּשִׁים שֶׁלֹּא יָקֵלּוּ רֹאשָׁן עִם הָאֲנָשִׁים, שֶׁעַל יְדֵי כָּךְ בָּאוֹת לִידֵי וְצָבְתָה בִּטְנָהּ: וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת. מַשְׁמִיעִין אוֹתָהּ הִלְכוֹת הַמַּיִם הַמְאָרֵרִים, עַל אֵיזוֹ טֻמְאָה הֵן בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, שֶׁאִם נִטְמְאָה וְהִיא מְזִידָה וּבְרָצוֹן בְּדָקוּהָ, וְאִם שׁוֹגֶגֶת כְּגוֹן אָמְרוּ לָהּ מֵת בַּעֲלֵיךְ אוֹ אֲנוּסָה לֹא יִבְדְּקוּהָ: וְכָל כָּךְ לָמָּה. לָנוּ לְהוֹדִיעַ בְּהִלְכוֹת הַמַּיִם, בִּשְׁלָמָא הָנֵךְ קַמַּיְיתָא מִשּׁוּם וְנִוַּסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים (יְחֶזְקֵאל כג), אֶלָּא הַךְ לָמָּה: שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז. שֶׁאִם נִטְמֵאת בְּאֹנֶס אוֹ שׁוֹגֶגֶת וְלֹא נִבְדֶּקֶת, שֶׁלֹּא תְּהֵא סְבוּרָה אִלּוּ נִטְמֵאתִי מְזִידָה גַּם כֵּן לֹא הָיוּ בּוֹדְקִים אוֹתִי: ה"ג. וִדּוּי מַעֲשֵׂר מְנָלַן דִּכְתִיב וְאָמַרְתָּ וְגו', וְיָלִיף אֲמִירָה אֲמִירָה מִסּוֹטָה: א"ל רַב זְבִיד לְאַבַּיֵי וְנֵילַף אֲמִירָה אֲמִירָה מִלְּוִיִּם, א"ל דָּנִין אֲמִירָה גְּרֵידָתָא מֵאֲמִירָה גְּרֵידָתָא, וְאֵין דָּנִין אֲמִירָה גְּרֵידָתָא מֵעֲנִיָּה וַאֲמִירָה: שִׁבְחוֹ. לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי (דְּבָרִים כו), הַיְינוּ שֶׁבַח עַצְמוֹ: בְּקוֹל נָמוּךְ. מִדְּלֹא כְּתִיב בֵּיהּ עֲנִיָּה: וּגְנוּתוֹ. כְּגוֹן אֲרַמִּי אוֹבֵד אָבִי הַיְינוּ גְּנוּתוֹ, שֶׁמִּתְוַדִּין שֶׁאֲבִיהֶן לָבָן הָאֲרַמִּי הָיָה רָשָׁע: מִפְּנֵי מָה תִּקְּנוּ. שֶׁיְּהֵא אָדָם אוֹמֵר תְּפִלָּתוֹ בְּלַחַשׁ כִּדְאַשְׁכַּחְנָא בְּחַנָּה וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמַע (שְׁמוּאֵל א א): שֶׁלֹּא לְבַיֵּישׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה. הַמִּתְוַדִּים בִּתְפִלָּתָם עַל עֲבֵירוֹת שֶׁבְּיָדָם: צַעֲרוֹ. צָרוֹת שֶׁעָבְרוּ עָלָיו, דְּהַיְינוּ צָרוֹת שֶׁעָבְרוּ עַל יִשְׂרָאֵל, צָרַת לָבָן הָאֲרַמִּי צָרַת מִצְרַיִם: שֶׁהֲרֵי לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. לֹא קָבַע לִשְׁחִיטַת חַטָּאת מָקוֹם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא יָבִינוּ שֶׁהִיא חַטָּאת וּמִתְבַּיֵּישׁ: טָמֵא טָמֵא יִקְרָא. כְּלוֹמַר סוּרוּ מֵעָלָיו שֶׁטָּמֵא הוּא: וְהָאִיכָּא כּוּ'. כְּלוֹמַר וַהֲרֵי יֵשׁ סִימָנִים אֲחֵרִים לְהַכִּירָהּ: לְמַעְלָה מִחוּט הַסִּיקְרָא. דִּכְתִיב (וַיִּקְרָא ז) עַל קַרְנוֹת וּבְעוֹלָה לֹא כָּתַב קְרָנוֹת, וְהוּא נוֹתֵן דָּמִים לְמַטָּה מִחוּט הַסִּיקְרָא, וְכֵן שְׁאָר כָּל הַדָּמִים: הָתָם כֹּהֵן. לְחוּדֵיהּ הוּא דְּיָדַע וְלֹא שְׁאָר כָּל הָעוֹלָם וְאֵין בֹּשֶׁת בְּכָךְ: מִכַּסְּיָא. הַנִּקְבוּת שֶׁל נְקֵבָה: בְּאַלְיָה. בַּזָּנָב וְלֹא נִכָּר: שְׂעִירָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. שֶׁאֵין לָהּ זָנָב וְנִכָּר הַנִּקְבוּת: דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לַאֲתוּיֵי כִּשְׂבָּה. אִם הָיָה לוֹ בֹּשֶׁת, שֶׁהֲרֵי כָּל הַחַטָּאוֹת שֶׁל יָחִיד רָצָה כִּשְׂבָּה רָצָה שְׂעִירָה חוּץ מֵחַטָּאת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁכְּתִיב בָּהּ עֵז בַּת שְׁנָתָהּ בְּפָרָשַׁת שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים: הָתָם נֵיתֵי וְנִיכְסִיף. הֵטִיל עָלָיו הַכָּתוּב שֶׁיִּתְבַּיֵּישׁ שֶׁתְּהֵא לוֹ כַּפָּרָה מֵעוֹנֶשׁ גָּדוֹל כָּזֶה: כִּכְתָבָהּ. בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ. פְּלוּגְתָּא הִיא בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דַּף טו.):

לימא

ביאורים למסכת סוטה דף לב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְלָנוּ בִּמְקוֹמָן, בבית מלונם בגילגל, והקימו שם את האבנים.

גמרא. הגמרא מביאה את הדרשות לדברים שנאמרים בכל לשון. שנינו במשנה שפָּרָשַׁת **סוֹטָה** נאמרת בכל לשון, מבררת הגמרא, **מְנָלָן** – מהיכן לומדים זאת. ומשיבה, **דִּכְתִיב, 'וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה',** ודורשים מזה **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר.**

אגב מה שלמדנו שהאשה צריכה להבין את דברי הכהן, מביאה הגמרא את הברייתא הבאה, **תָּנוּ רַבָּנָן, מַשְׁמִיעִין אוֹתָהּ בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת** – מסבירים לסוטה בשפה שהיא מבינה, את הדברים הבאים, **עַל מַה הִיא שׁוֹתָה, וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה, עַל מַה נִּטְמֵאת, וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת.** ומפרשת הברייתא, **עַל מַה** – בגלל מה **הִיא שׁוֹתָה, עַל עֶסְקֵי קִינּוּי וְסְתִירָה,** דהיינו שמסבירים לה, מה גרם לך להגיע לכך שמשקים אותך, פריצותך, שקינא לך בעלך ונסתרת, היא שהביאה אותך לזה. **וּבַמֶּה הִיא שׁוֹתָה, בְּמִקְדָּה שֶׁל חֶרֶשׂ** – מסבירים לה שישקוה בכוס של חרס, שהוא כלי מאוס. עוד מסבירים לה **עַל מַה נִּטְמֵאת** – שאם אכן נטמאה, מה הביאה לידי כך, **עַל עֶסְקֵי שְׂחוֹק וְיַלְדוּת** – קלות ראש. וכל ההסבר הזה נועד בשביל שיקחו הנשים מוסר שלא יקלו ראשן עם האנשים כדי שלא יגיעו על ידי זה לעונש הכתוב בסוטה שנטמאה, שנאמר בה 'וצבתה בטנה ונפלה ירכה'. וממשיכה הברייתא לבאר, **וּבַמֶּה הִיא נִטְמֵאת, בְּשׂוֹגֵג אוֹ בְּמֵזִיד, בְּאוֹנֶס [אוֹ] בְּרָצוֹן** – מסבירים לה מהלכות המים המאררים, שבאיזה אופן הם יבדקו אותה, רק אם נטמאה במזיד וברצון, אבל אם היתה שוגגת, כגון שאמרו לה שמת בעלה, והיא חשבה שאינה אשת איש, או אם היתה אנוסה, לא יבדקוה המים. **וְכָל כָּךְ לָמָּה** – מדוע מרחיבים לה גם בהלכות אלו, הסיבה היא, **שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לַעַז עַל מֵימֵי הַמָּרִים,** שאם נטמאה באונס או בשוגג, וישקוה, ותראה שהמים לא בדקוה, שלא תהא סבורה, אילו נטמאתי במזיד גם כן לא היו המים בודקים אותי.

שנינו במשנה **שׁוּיְדוּי מַעֲשֵׂר** נאמר בכל לשון, מבררת הגמרא, **מְנָלָן,** ומבארת, **דִּכְתִיב,** בוידוי מעשרות, **'וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת', וְיֵלִיף 'אֲמִירָה' מִסּוֹטָה** – דורשים גזירה שוה של 'אמירה' 'אמירה' מפרשת סוטה שגם בה כתוב לשון 'אמירה', שהפסוק בא להשוות את דין וידוי מעשר לזה של סוטה, שגם הוא יכול להאמר **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר.** שואלת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רַב זְבִיד לְאַבָּיֵי, וְלֵילַף 'אֲמִירָה' מִלְּוִים** – אולי נלמד גזירה שוה של 'אמירה' מהברכות וקללות שבהר גריזים והר עיבל שנאמר בהם לשון 'אמירה', ונדרוש להיפך, **מַה לְּהַלָּן** בלוים, היה צריך לומר את הברכות והקללות **בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ,** כפי שדורשת הגמרא לקמן, **אַף כָּאן** בוידוי מעשר יהיה חייב לאומרו **בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.** ענה לו אביי, **דָּנִין אֲמִירָה גְּרִידְתָּא** – לשון של 'אמירה' בלבד, **מֵאֲמִירָה גְּרִידְתָּא** – מלשון של 'אמירה' בלבד, ולפיכך דורשים את דין וידוי מעשרות מסוטה, שהרי בשניהם כתוב לשון של 'אמירה' בלבד, **וְאֵין דָּנִין אֲמִירָה גְּרִידְתָּא** – לשון של 'אמירה' בלבד, **מֵעֲנָיָה וַאֲמִירָה** – מלשון של ענייה ואמירה, ולכן לא דורשים את דין וידוי מעשרות, שנאמר בו לשון של 'אמירה' בלבד, מפרשת הלוים שבה כתוב 'וענו הלוים ואמרו'.

תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר, אָדָם אוֹמֵר שֶׁבְּחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ, וְגִנּוּתוֹ בְּקוֹל רָם, כלומר, ראוי שאדם המשבח את עצמו יאמר שבחו בקול נמוך, וכשמגנה עצמו, יאמר את גנותו בקול רם. ומנין למדים זאת, **שֶׁבְּחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ** לומדים **מִן וִידּוּי הַמַּעֲשֵׂר,** שאומר בו "לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי", דהיינו שבח עצמו, ואומרים אותו בקול נמוך שהרי בוידוי מעשר לא כתוב לשון 'ענייה' לחייב אמירה בקול רם. **גְּנוּתוֹ בְּקוֹל רָם** נלמד **מִמִּקְרָא בִּיכּוּרִים** שנאמר בו "וענית ואמרת וגו' ארמי עובד אבי וגו'", והיינו גנות, שמתוודים שאביהם לבן הארמי היה רשע וביקש לעקור את הכל, וצריך לאומרו בקול רם שנאמר 'וענית', שהוא לשון הרמת קול. מקשה על כך הגמרא, **וּגְנוּתוֹ,** האם צריך לאומרו **בְּקוֹל רָם, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מִפְּנֵי מַה תִּקְּנוּ** שצריך אדם לומר את **הַתְּפִלָּה בְּלַחַשׁ,** הסיבה היא, **כְּדֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה** המתוודים בתפילתם על עבירות שבידם, והדבר נלמד מהתורה, **שֶׁהֲרֵי לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה** – לא קבע הכתוב לשחיטת חטאת מקום נפרד לעצמו, אלא היא נשחטת היכן שנשחטת גם העולה, בצד צפון של העזרה, כדי שלא יבינו הרואים שהיא חטאת ולא יתביישו עוברי העבירה שהביאוה. נתבאר מזה, שאין לאדם לומר גנותו בקול רם, ולפיכך הגמרא מתקנת את הדברים, **לֹא תֵּימָא, גְּנוּתוֹ,** שכן לא על זה אמר רבי שמעון בן יוחאי שראוי לאומרו בקול, **אֶלָּא אֵימָא, צַעֲרוֹ,** רבי שמעון בן יוחאי התכוון שראוי לאדם לומר את צערו בקול כדי שידעו עליו הרבים, ולמדים זאת ממקרא ביכורים, שאומר 'ארמי עובד אבי' בקול, משום שמזכיר שם צרות שעברו על ישראל אצל לבן הארמי ובמצרים, **כְּדְתַנְיָא** כך גם בברייתא, שמזה שנאמר במצורע **'וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא',** כלומר, שהמצורע צריך להשמיע שהוא טמא ויסורו מעליו, לומדים גם, **שְׁצָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים, וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בּוֹ דָּבָר** מצער, **צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים.**

גּוּפָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מִפְּנֵי מַה תִּיקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵירָה, שֶׁהֲרֵי לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב מָקוֹם בֵּין חַטָּאת לְעוֹלָה. מקשה הגמרא, **וְלֹא** – וכי לא עשתה תורה חילוק בין חטאת לעולה, **וְהָא אִיכָּא** חילוק בדיניהם לגבי הזאת **דָּמִים, שֶׁדַּם חַטָּאת** ניתן **לְמַעְלָה** מחוט הסיקרא שבמזבח, **וְדַם עוֹלָה** ניתן **לְמַטָּה** מחוט הסיקרא. מתרצת הגמרא, **הָתָם** בהזאת דם החטאת, רק **הַכֹּהֵן** הזורק את הדם, **הוּא דְּיָדֵע,** וחוץ ממנו אין אחרים שיודעים שהיא חטאת, וממילא אין החוטא מתבייש. הגמרא שבה ומקשה, **וְהָאִיכָּא** – הרי יש סימן אם זו חטאת או עולה, שהרי **חַטָּאת** באה רק **נְקֵבָה,** ואילו קרבן **עוֹלָה** יכול להיות רק **זָכָר,** אם כן הרואים ידעו שזו חטאת, למרות שנשחטת במקום שנשחטת גם העולה. מתרצת הגמרא, **הָתָם מִיכַּסְיָא בְּאַלְיָה** – הנקבות של הנקבה מכוסה על יד הזנב, ולכן לא ניכר שזו חטאת. שואלת הגמרא, **תִּינַח כַּבְשָׂה,** שיש לה זנב, אבל אם הביא **שְׂעִירָה** לחטאת שאין לה זנב, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר.** עונה הגמרא, **הָתָם, אִיהוּ דְּקָא מִיכַּסְיָיף נַפְשֵׁיהּ** – במקרה כזה, שהביא שעירה לחטאת, הרי שהוא זה שמבייש את עצמו, **דְּאִיכָּעֵי לֵיהּ לְאַיְתוּיֵי כַּבְשָׂה, וְקָא מַיְיתִי שְׂעִירָה** – שהיה צריך להביא בבשה אילו רצה שלא להתבייש, ובמקום זה הביא שעירה. שואלת הגמרא, **חַטָּאת דַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** – שמביא מי שנכשל בשוגג בעבודת כוכבים, **דְּלֹא סַגִּי דְּלָאו שְׂעִירָה** – שאי אפשר שלא להביא שעירה, שהרי נאמר בה "עז בת שנתה", **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר,** הרי רואים שהתורה לא דאגה שלא לבייש את עובר העבירה. עונה הגמרא, **הָתָם** בחטאת על עבודה זרה, **נִיכְסִיף וְנֵיזִיל, כִּי הֵיכִי דְּנִכַּפֵּר לֵיהּ** – כאן באמת הטיל עליו הכתוב שיתביש, כדי שתהא לו כפרה מעבירה גדולה כזו.

שנינו במשנה, **קְרִיַּת שְׁמַע** נאמרת בכל לשון, מבררת הגמרא, **מְנָלָן.** ומבארת, **דִּכְתִיב, "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל",** ודורשים מזה, שניתן לומר **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ.**

מביאה הגמרא מחלוקת בזה, **תָּנוּ רַבָּנָן, קְרִיַּת שְׁמַע** ניתן לקרא אותה רק **בִּכְתָבָה,** ולא בשפות אחרות, **דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּכָל לָשׁוֹן.** מבארת הגמרא **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי, אָמַר קְרָא** בפרשת 'ואהבת', "וְהָיוּ הדברים האלה וגו'", משמע **שֶׁבַּהֲוָיֵיתָן יְהוּ** – דברי הקריאת שמע צריכים להיות כמו שהם, ולא בשפה אחרת. **וְרַבָּנָן** דורשים, **אָמַר קְרָא, 'שְׁמַע',** משמע **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ.** שואלת הגמרא, **וְרַבָּנָן נַמִּי, הָא כְּתִיב 'וְהָיוּ',** ומדוע אינם לומדים מזה כדברי רבי, לקרוא קריאת שמע כהוויתה בלשון הקודש. מתרצת הגמרא, **הַהוּא** – הם דורשים את הפסוק ההוא לדין אחר,

המשך בעמוד קנא

ביאורים למסכת סוטה דף לג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

כָּל הַתּוֹרָה בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֱמְרָה ולפיכך יהא מותר לקרוא קריאת התורה בבית הכנסת בכל שפה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שרבי סובר שכל התורה רק בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, אם כן, 'וְהָיוּ' דְּכַתֵּב רַחֲמָנָא ללמד שקריאת שמע נאמרת רק בלשון הקודש בכתבה, לָמָּה לִי, הרי ודאי שאין לקוראה בלשון אחרת. דוחה הגמרא, יתכן שרבי סובר שהתורה נאמרה רק בלשון הקודש, ובכל זאת אִיצְטְרִיךְ את הדרשה של 'והיו', מִשּׁוּם דִּכְתִיב 'שְׁמַע', והיה מקום לדרוש מזה כחכמים שאפשר לומר קריאת שמע בכל לשון, לכן כתבה התורה 'והיו' ללמד שלא נדרוש כך, אלא נדרוש מ'שמע' שצריך להשמיע לאוזנו.

וממשיכה הגמרא לברר, לֵימָא – האם נאמר שקָסְבְרֵי רַבָּנַן, כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ בִּלְשׁוֹן קוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שסוברים חכמים שבְּכָל לָשׁוֹן נאמרה, 'שְׁמַע' דְּכַתֵּב רַחֲמָנָא ללמד שאפשר לקרוא קריאת שמע בכל לשון, לָמָּה לִי, הרי ודאי שאפשר לקוראה בכל לשון. דוחה הגמרא, יתכן שחכמים סוברים שהתורה נאמרה בכל לשון, ובכל זאת אִיצְטְרִיךְ את הדרשה של 'שמע', מִשּׁוּם דִּכְתִיב 'וְהָיוּ', והיה מקום לדרוש מזה כרבי שאפשר לומר קריאת שמע רק בלשון הקודש, לכן כתבה התורה 'שמע' ללמד שלא נדרוש כך, אלא נדרוש מ'והיו' שלא יקראנה למפרע בסדר הפוך.

שנינו במשנה שתְּפִלָּה נאמרת בכל לשון. מסבירה הגמרא שהמקור לדין זה הוא מסברא ולא צריך לימוד לזה, שהרי התפילה, בקשת רַחֲמֵי הִיא, ולכן, כָּל הֵיכִי דְּבָעֵי, מְצַלֵּי – בכל דרך שיכול לבקש בתפילה בכוונה, בה יתפלל, ואם יודע לכוון את ליבו בשפה מסויימת, שיתפלל בה.

מקשה הגמרא, וּתְפִלָּה, האם אכן נאמרת בְּכָל לָשׁוֹן, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה, לְעוֹלָם אַל יִשְׁאַל אָדָם צְרָכָיו בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּית, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַשּׁוֹאֵל צְרָכָיו בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי, אֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נִזְקָקִין לוֹ לסייעו, לְפִי שֶׁאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי. מתרצת הגמרא, לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּיָחִיד, הָא בְּצִבּוּר, מה שאמר רבי יהודה שאין להתפלל בארמית, נאמר לגבי יחיד המתפלל, כי הוא צריך שיסייעוהו מלאכי השרת, ואילו דברי משנתינו שתפילה נאמרת בכל לשון, נאמרו לגבי תפילת ציבור, והם אינם צריכים סיוע ממלאכי השרת.

מקשה הגמרא על דברי רבי יוחנן, וְאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי, וְהָתַנְיָא ברייתא הסותרת לזה, שפעם כשהלכו פרחי כהונה מבני בית חשמונאי להלחם עם יוונים לפני יום הכיפורים, ונמשכה מלחמתם גם ביום כיפור, ויוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שעבד עבודת היום של יום כיפור, שָׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר, 'נִצְּחוּ טַלְיָא דְּאָזְלוּ לְאַנְּחָא קְרָבָא לְאַנְטוֹכְיָא' – נצחו הצעירים שהלכו להילחם באנטוכיא. וכן למדנו עוד ברייתא, וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, שֶׁשָּׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר, 'בְּטֵילַת עֲבִידְתָּא דְּאַמַּר שְׁנָאָה לְאֵיתָאָה עַל הֵיכְלָא – התבטל החייל שאמר השונא להביא על ההיכל, וְנַחֲרַג גַּסְקַלְגָּם מלך יון, וּבְטְלוּ גְּזִירוֹתָיו', וְכָתְבוּ לעצמם השומעים ששמעו זאת משמעון הצדיק, איזו שעה היתה אוֹתָהּ שָׁעָה, וְכִיוְּונוּ – ראו שהשעה שרשמו היתה מכוונת, שבדיוק אז אכן התבטל החייל, נהרג גסקלגס ובטלו גזירותיו, וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי הָיָה הבת קול אוֹמֵר, וזה סותר את דברי רבי יוחנן שמלאכי השרת אינם מכירים לשון ארמית. מתרצת הגמרא, אִי בָּעֵית אֵימָא, בַּת קוֹל שַׁאנִי – שונה ממלאכי השרת, שהמידה הממונה על ה'בת קול' יודעת שבעים לשון, דְּלַאשְׁמוּעֵי עֲבִידָא – משום שתפקידה להשמיע דברים, והיא עשויה להשתלח לפעמים לאנשי עמים שונים המבינים אחת מכל השפות. וְאִי בָּעֵית אֵימָא תירוץ אחר, במקרים האלו, מי שאמר את הבת קול בארמית, המלאך גַּבְרִיאֵל הָוָה, שהוא יודע את כל השפות, דְּאָמַר מַר, בָּא גַּבְרִיאֵל אל יוסף הצדיק וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן, כדי שפרעה ומצרים יקבלוהו למשנה למלך.

שנינו במשנה שבִּרְכַּת הַמָּזוֹן נאמרת בכל לשון, ומסבירה הגמרא שאין לזה דרשה, אלא כיוון שחייבה התורה לברך, דִּכְתִיב, 'וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ', ולא קבע הכתוב לשון מסויימת לברך בה, לכן אתה יכול לברך בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה מְבָרֵךְ.

שנינו במשנה ששִׁבּוּעַת הָעֵדוּת נאמרת בכל לשון. הגמרא מסבירה מניין לומדים זאת, דִּכְתִיב, 'וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה', ולא נאמר 'והשביעוה באלה', משמע מכך, בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת.

שנינו במשנה ששִׁבּוּעַת הַפִּקָּדוֹן נאמרת בכל לשון. הגמרא מסבירה מניין לומדים זאת, אָתְיָא בגזירה שווה 'תֶּחֱטָא' 'תֶּחֱטָא' מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת.

הגמרא סיימה לעסוק בדברים הנאמרים בכל לשון, ועוברת לעסוק בחלק השני של המשנה, שם שנינו, וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, מִקְרָא בִּיכּוּרִים וַחֲלִיצָה כו' וממשיכה המשנה עַד מִקְרָא בִּיכּוּרִים בֵּיצַד – מניין שבלשון הקודש, שנאמר בפרשת ביכורים, 'וְעָנִית וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ', וּלְהַלָּן בברכות וקללות של הר גריזים והר עיבל הוּא אוֹמֵר, 'וְעָנוּ הַלְּוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל', ודורשים גזירה שוה של 'עניה ואמירה', מָה עֲנִיָּה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן אצל הלוים, נאמרה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן במקרא ביכורים, צריך לאומרו בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

שואלת הגמרא, וּלְוִיִּם גּוּפַיְיהוּ, מְנָלָן שאמרו את הברכות והקללות בלשון הקודש. עונה הגמרא, אָתְיָא בגזירה שוה 'קול' 'קול' מִמֹּשֶׁה, כְּתִיב הָכָא בלוים 'קוֹל רָם', וּכְתִיב הָתָם במתן תורה, 'מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל', מַה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ ניתנה התורה, אַף כָּאן בלוים, היו צריכים לומר בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.

שנינו במשנה חֲלִיצָה כֵּיצַד – מניין שנאמרת בלשון הקודש, נאמר בחליצה 'וענתה ואמרה', ולהלן הוא אומר 'וענו הלוים ואמרו', מה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש. רבי יהודה אומר, 'וענתה ואמרה ככה' עד שתאמר בלשון הזה וְכוּ'. ממשיכה הגמרא לברר את שיטתם, שואלת הגמרא, וְרַבָּנַן שלמדו מגזרה שוה, הַאי 'כָּכָה' מַאי עָבְדֵי לֵיהּ – מה ילמדו מייתור תיבת 'ככה'. מתרצת הגמרא, חכמים מִיבַּעֵי לְהוּ – דורשים מתיבת 'ככה' לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְעַכֵּב – דהיינו ממה שהסמיך הפסוק 'ככה' ל'יעשה', דורשים שרק דבר שהוא מעשה מעכב, דהיינו חליצה ורקיקה, אבל האמירה אינה מעכבת.

שואלת הגמרא, וְרַבִּי יְהוּדָה שלמד מתיבת 'ככה' שלשון הקודש מעכב, מהיכן ילמד הלימוד לדבר שהוא מעשה מעכב. מתרצת הגמרא, מִ'כֹּה' 'כָּכָה' – שהיתה התורה יכולה לכתב 'כה', דהיינו 'וענתה ואמרה כה יעשה לאיש', ולמה כתבה 'ככה', לדרוש לדבר שהוא מעשה מעכב. שואלת הגמרא, וְרַבָּנַן מה ילמדו מייתור התורה שכתבה 'ככה' ולא 'כה'. ומתרצת, 'כֹּה' 'כָּכָה' לֹא מַשְׁמַע לְהוּ לרבנן לדרוש, שכך דרך התורה לפעמים לכתוב 'ככה' ולא 'כה'.

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לג עמוד א

רש"י

לֵימָא קָסָבַר רַבִּי. מִדְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא שֶׁתְּהֵא קְרִיאַת שְׁמַע כִּכְתָבָהּ: כָּל הַתּוֹרָה בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֶמְרָה. לִקְרוֹת בְּבֵית הַכְּנֶסֶת: **מִשּׁוּם דִּכְתִיב שְׁמַע.** אִיצְטְרִיךְ וְהָיוּ דְּלֹא תִּדְרְשֵׁיהּ לִקְרִיַּת שְׁמַע בְּכָל לָשׁוֹן אֶלָּא לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנָיו: **תְּפִלָּה.** דְּקָתָנֵי מַתְנִי' בְּכָל לָשׁוֹן לֹא צְרִיךְ קְרָא, דְּהָא רַחֲמֵי נִינְהוּ, וְהַהוּא לִשְׁנָא דְּיָדַע לְכַוֵּן לִבּוֹ לִיצְלֵי: **יָחִיד.** צְרִיךְ שֶׁיְּסַיְּיעוּהוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, צִבּוּר לֹא צְרִיכֵי לְהוּ דִּכְתִיב (אִיּוֹב לו) הֵן אֵל כַּבִּיר לֹא יִמְאָס, אֵינוֹ מוֹאֵס בִּתְפִלָּתָן שֶׁל רַבִּים: **נִצְחוּ טַלְיָא דְּאָזְלוּ לְאַגָּחָא קְרָבָא בְּאַנְטוֹכְיָא.** שֶׁהָלְכוּ פִּרְחֵי כְּהֻנָּה בְּנֵי בֵּית חַשְׁמוֹנָאי לְהִלָּחֵם עִם יְוָונִים לִפְנֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים וְנִלְחֲמוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְשָׁמַע יוֹחָנָן בַּת קוֹל כְּשֶׁהָיָה עוֹבֵד עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים: **עֲבִידְתָּא.** חַיִל, לְשׁוֹן הֶעֱבִיד אֶת חֵילוֹ עֲבוֹדָה גְּדוֹלָה (יְחֶזְקֵאל כט): **גַּסְקַלְגָּס.** שֵׁם מֶלֶךְ יָוָן: **שֵׁאנִי בַּת קוֹל.** אוֹתָהּ מִדָּה הַמְמֻנָּה עַל כָּךְ יוֹדַעַת בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁעֲשׂוּיָה לְהַשְׁמִיעַ וְהִיא מִשְׁתַּלַּחַת לְכָל הַלְּשׁוֹנוֹת פְּעָמִים לָזֶה וּפְעָמִים לָזֶה: **דְּאָמַר מַר.** לְקַמָּן בְּפִרְקָא (דף לו): **וְלִמְּדוֹ.** לְיוֹסֵף שִׁבְעִים לְשׁוֹנוֹת: **ה"נ.** בִּרְכַּת הַמָּזוֹן דִּכְתִיב וּבֵרַכְתָּ, וְלֹא גַּרְסִינָן מְנָלָן, דְּלֹא בָּעֲיָא קְרָא, דְּמֵהֵיכָא תֵּיתֵי דְּבָעֵינָן לְשׁוֹן קֹדֶשׁ: **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהָיָה מְבָרֵךְ.** לֹא קָבַע לוֹ הַכָּתוּב לָשׁוֹן: **שְׁבוּעַת הָעֵדוּת מְנָלָן.** דְּאִי לֹא כָּתַב קְרָא אִיכָּא לְמֵימַר דְּבָעֵינָן דּוּמְיָא דִּשְׁבוּעַת הַר גְּרִזִּים וְהַר עֵיבָל שֶׁהוּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: **וְשָׁמְעָה.** מִדְּלֹא כְּתִיב וְהִשְׁבִּיעוּהָ בְּאָלָה: **יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל.** בְּמַתַּן תּוֹרָה, וּבִלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ נִתְּנָה: **לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְעַכֵּב.** בָּהּ, כְּגוֹן חֲלִיצָה וּרְקִיקָה, דְּכָכָה מַשְׁמַע עִכּוּבָא דְּאָסוּר לְשִׁנּוֹת, וּסְמָכוֹ לְיֵעָשֶׂה לוֹמַר שֶׁהַמַּעֲשֶׂה מְעַכֵּב: ור'

בָּעֵית אֵימָא: בַּת קוֹל שָׁאנֵי, דִּלְאִשְׁמוּעֵי עֲבִידָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: גַּבְרִיאֵל הֲוָה, דְּאָמַר מָר, בָּא גַּבְרִיאֵל וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן: בִּרְכַּת הַמָּזוֹן: דִּכְתִיב "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה מְבָרֵךְ: שְׁבוּעַת הָעֵדוּת: דִּכְתִיב: "וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה" בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת: שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן: אָתְיָא "תֶחֱטָא" "תֶחֱטָא" מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת: וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִים בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ: מִקְרָא בִּיכּוּרִים וַחֲלִיצָה כו', עַד מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל". מָה "עֲנִיָּיה" הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. וּלְוִיִּם גּוּפַיְיהוּ מְנָלַן? אָתְיָא "קוֹל" "קוֹל" מִמֹּשֶׁה, כְּתִיב הָכָא "קוֹל רָם" וּכְתִיב הָתָם: "מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל" מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. חֲלִיצָה כֵּיצַד וְרַבָּנָן הַאי "כָּכָה" מַאי עָבְדֵי לֵיהּ? מִיבָּעֵי לְהוּ, לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְעַכֵּב. וְר' יְהוּדָה, מִ"כֹּה", "כָּכָה". רַבָּנָן, "כֹּה" "כָּכָה" לֹא מַשְׁמַע לְהוּ. ור'

תוספות

כל התורה כולה בכל לשון נאמרה. פי' ר"ח הא פשיטא דבשעת מ"ת ניתנו למשה בלשון קודש והאי דקאמר הכא [בכל לשון] היינו אם ניתנה להעתיקה בלשון אחר או לא ומפירושו נשמע דלמ"ד לא ניתנה להעתיקה בלשון אחר לא ניתנה לקרוא כמו כן בלשון אחר דמי שהיה קורא אותה בלשון פרסי והיא כתובה לשון עברי כאילו היה קורא בעל פה כדאמרינן בפ' שני דמגילה (דף יח.) קראה תרגום לא יצא היכי דמי אילימא דכתיבא מקרא וקא קרי תרגום היינו על פה הוא לא צריכא דכתיבא תרגום וקא קרי תרגום ולא ידענא לפירושו היכי סלקא דעתיה למימר אליבא דרבי דבכל לשון ניתנה ליכתב אם כן הא דאמר רבי ק"ש כבתבה היינו בכל לשון שהרי בכל לשון ניתנה ליכתב אם כן היינו רבנן ותו תפשוט מיהא התם דאליבא דרבי בלשון הקודש נאמרה ותו מאי קמבעיא ליה והא פלוגתא היא בפ"ק דמגילה (דף ח:) תנן אין בין ספרים למזוזות ותפילין אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ותפילין ומזוזות אינן נכתבין אלא אשורית בלבד רשב"ג אומר אף ספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית בלבד וי"ל מהא דאמר רבי קרית שמע ככתבה ליכא למידק מיניה דאיכא למימר ככתבה המיוחד לה כשנכתבה יחידי כגון במזוזות ותפילין דכ"ע מודו דבלשון הקודש והא דקאמר לימא קסבר רבי כל התורה בכל לשון נאמרה ה"פ ולית ליה דרשב"ג דאמר דוקא יוונית ולרבנן דאמרי בלשון הקודש לית להו דרבנן דאמרי ספרים נכתבים בכל לשון כך צריך לפרש לפי פירוש ר"ח:

ברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת. רש"י שיבש הגירסא דלא גרס מנלן ופי' משום דלא בעי קרא דמהיכא תיתי דליבעי לשון הקודש ומיהו נראה עיקר כגירסת הספרים דגרסי בהו מנלן דסד"א נילף ברכה מברכות הר גריזים דכתיב בהו אלה יעמדו לברך (דברים כז) מה להלן בלשון קודש אף כאן דהא בהאי ג"ש ילפינן בפירקין (לקמן דף לח.) ברכת כהנים דבלשון הקודש להכי כתיב וברכת את ה' כלומר מאחר שהברכה והשבח כלפי השכינה תוכל לברך בכל לשון שתרצה ומסתמא בלשון שאתה מכיר שתתן שבח להקב"ה בלבב שלם להנאתך והכי נמי איתא בירושלמי [דפרקין דאמר התם] וברכת כדי שיהא יודע למי מברך [ומשמע בפרק כיצד מברכין] (ברכות דף מ:) אפילו אמרה בלשון חול שלא כתיקונה יצא דומיא דבנימין רעיא כרך ריפתא בתר דכרך אמר בריך רחמנא מריה דהאי פיתא ואמר רב דיצא ידי ברכה ראשונה ומואמרת לפני ה' אלהיך דכתיב גבי וידוי [מעשר לא יליף דלא] דמי להאי דהכא כתיב את ה' אבל התם לפני ה' דלהכי כתיב לפני ה' דמשמע דבעזרה היה מתודה ולהכי איצטריך גזירה שוה דאמירה אמירה: **שבועת** העדות מנא לן. נראה לפרש אי לאו קרא הוה אמינא נילף קול קול ממשה להכי כתיב ושמעה דמשמע בכל לשון שהיא שומעת מדלא כתיב והשביעה בשבועת האלה אבל לפירוש רש"י דפי' אי לאו קרא הוה אמינא דומיא דשבועת הר גריזים והר עיבל שהיו בלשון הקודש אדרבה נילף משבועת סוטה שהיא בלשון חול ועוד נילף אלה אלה מסוטה דכתיב בה בשבועת האלה להכי אית לך למימר אי לאו דכתיב ושמעה לא הוה ידענא אי הוה לן למילף קול קול או אלה אלה: **אתיא** תחטא תחטא. נראה דהא גזירה שוה לאו דוקא נקט לה הכא דהא מהיכא תיתי דנבעי בלשון קודש אדרבה בלא גזירה שוה דתחטא תחטא הוה משמע טפי דבכל לשון דהוה ילפינן מעילה מעילה מסוטה אלא אגב דילפינן בשבועות (דף לד.) בהא גזרה שוה דבתביעת ממון הכתוב מדבר נקט לה נמי הכא: **וענית** ואמרת ולהלן הוא אומר וענו הלוים ואמרו. תימה אדרבה לילף ואמרת לפני ה' אלהיך מואמרת לפני ה' אלהיך מוידוי מעשר דהא מדדמי ליה ילפינן ואם תאמר הכא עניה עניה גמיר הא לעיל פריך ונילף אמירה אמירה מלוים ומהדר דנין עניה ואמירה מעניה ואמירה ואין דנין עניה גרידתא מעניה גרידתא (נ"א ואין דנין אמירה גרידתא מעניה ואמירה): **אתיא** קול קול. אין לומר אדרבה נילף קול קול משבועת הפקדון דעניה וקול מעניה וקול גמיר ואין דנין עניה וקול מקול גרידא: **ורבי** יהודה מכה ככה. לא ידענא אי דריש ר' יהודה מכה ככה דכל האמור בפרשה אפילו קריאה מעכבא דאין לשנות מכל האמור דלהכי אהני כה ככה וממילא הוי לשון קודש נמי עיכובא דפרשה נאמרה בלשון קודש ותימה לומר כן דא"כ כמאן מרבותיו ס"ל לא כרבי אליעזר ולא כר' עקיבא דתרוייהו מודו דקריאה לא מעכבא ולא פליגי אלא ברקיקה (כיצמות דף קד:) דלר' אליעזר מעכבא כיון דהוי מעשה ולרבי עקיבא לא מעכבא מעשה באיש בעי' ואם אית לך למימר דרבי יהודה סבר דדוקא בלשון קודש מעכב אבל אם לא קראה כלל אינו מעכב גם הוא סברא תמוה שאם לא קראה כלל אינו מעכב ואם קראה בלשון חול מעכב ומסתברא טפי למימר דסבירא ליה דקריאה מעכב ופליג אתנא דמתניתין בפרק מצות חליצה (שם דף קד:) דקא סבר רבי יהודה לא נחלקו רבי עקיבא ורבי אליעזר בדבר זה והכי אמר בעלמא כגון בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת דף קלה:

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לג עמוד ב

תוספות

קלה:) גבי פלוגתא דב"ש וב"ה תמיה לרבי כיון דהטיל הכתוב ככה בין קריאה למעשה [נימא] דלעכבו תרוייהו ותו איכא למיתמה אדרבה הוה לן למימר אליבא דרבי יהודה אפילו אי לא הוה כתיב אלא כה דקריאה מעכבא ולא מעשה דהא שמעינן ליה בפ"ק דר"ה (דף ט:) דמקרא נדרש לפניו ולא לאחריו דאמר יובל אע"פ שלא שמטו אע"פ שלא תקעו יכול אע"פ שלא שילחו ת"ל היא דברי רבי יהודה ומפרש טעמא מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו ולא לפני פניו כלומר עיכובא דהיא נדרש דוקא אוקראתם דרור שלפניו ולא אושבתם איש אל אחוזתו של אחריו ולא אתקיעה שלפני פניו וי"ל דה"פ ורבי יהודה האי דמעשה מעכב מכה ככה דאי לא הוי כתיב אלא כה ה"א דדרשינן ליה דוקא אקריאה שלפניו להכי כתיב ככה יתירא למדרשיה נמי אמעשה שלאחריו:

מול הגלגל סמוך לגלגל. משמע מקום הרואה את הגלגל כדאמר (חולין דף יט:) ממול ערפו מול הרואה את העורף ולהכי אמר רבי אלעזר מול הגלגל והלא לא ראו את הגלגל ירושלמי מה מקיים ר"א הר גריזים והר עיבל שתי גבשושית היו עשוי וקראו זה הר גריזים וזה הר עיבל על דעתיה דרבי יהודה מאה ועשרים מיל הלכו באותו היום על דעת ר"א לא זזו ממקומם ותו בירושלמי דר' ישמעאל אומר כל ביאות שנאמרו בתורה לאחר י"ד שנים נאמרו ז' שנים שכיבשו ושבע שנים שחילקו ודכוותיה לא נאמר ברכות וקללות אלא לאחר י"ד שנים היתיב ר' חנינא קמיה ר' מנא והכתיב והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה א"ל אבנים הקימו אותם מיד ברכות וקללות לאחר י"ד שנים נאמרות:

וכשהחזירוהו למקומו. ואי קשה והא בדברי הימים (ב ה) כתיב וישאו הלוים את הארון תריץ דהאי אחד מכ"ד מקומות שנקראו הכהנים לוים דהא כתיב התם ויעלו את הארון ואת אהל מועד וגו' וכתיב העלו אותם הכהנים הלוים ופירוש הכהנים הארון והלוים אהל מועד וכליו וכתיב ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו וכתיב במלכים וישאו הכהנים את הארון וכתיב ויעלו את ארון ה' ואת אהל מועד וגו' וכתיב ויעלו אותם הכהנים והלוים אי נמי הכהנים נטלוהו ממקומו אשר נטה לו דוד ומסרוהו ללוים והלוים נשאו עד ההיכל והכניסוהו הכהנים לדביר הרי כל המקראות מקויימים ועל זה אמר רבי יוסי כשהחזירוהו למקומו:

יותר

רש"י

וְר' יְהוּדָה הַאי. גְּזֵרָה שָׁוָה דַּעֲנִיָּה וַאֲמִירָה מַאי עָבִיד לֵיהּ: **עֲנִיָּה עֲנִיָּה גָּמַר.** גְּזֵרָה שָׁוָה דַּעֲנִיָּה עֲנִיָּה לָמַד מֵרַבּוֹ, ג"ש דְּקוֹל קוֹל לֹא שָׁמַע, וְאֵין הָאָדָם דָּן גז"ש אא"כ קִבְּלָהּ: **כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר כֹּה כָּכָה עֲנִיָּה וַאֲמִירָה.** בְּדָבָר הַתָּלוּי בְּדִבּוּר, אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן קֹדֶשׁ: **ה"נ כֹּה כֹּה תְּבָרְכוּ.** כְּלוֹמַר לְעִנְיַן נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם אִיתְּמַר, דְּיָלְפֵי לָהּ רַבָּנָן לְקַמָּן (דף לח.) בִּגְזֵרָה שָׁוָה, וְאִתָּא ר' יְהוּדָה לְמֵימַר בְּגוּפָהּ כְּתִיב: ה"ג כָּכָה דַּחֲלִיצָה עֲנִיָּה וַאֲמִירָה דִּלְוִיִּם, וְלֹא גַּרְסִינָן מִלְּוִיִּם, כְּלוֹמַר לְעִנְיַן לְוִיִּם אָמַר דְּיָלְפֵי לָהּ רַבָּנָן בְּקוֹל קוֹל, וְאִתָּא אִיהוּ לְמֵימַר דְּמֵעֲנִיָּה עֲנִיָּה יָלְפָהּ, מִיבָמָה דִּכְתִיב בָּהּ כָּכָה: **הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן.** כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר נֶאֱמַר לָהֶם סִימָנֵי הַר גְּרִזִּים וְעֵיבָל וּמְקוֹמָם שֶׁהֵם בָּעֵבֶר הַשֵּׁנִי שֶׁל יַרְדֵּן, יִשְׂרָאֵל הָיוּ לְמִזְרַח הַיַּרְדֵּן כְּדִכְתִיב בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לָקְחוּ נַחֲלָתָן מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ קֵדְמָה מִזְרָחָה (יְהוֹשֻׁעַ יג), וְנֶאֱמַר לָהֶם שֶׁהֶהָרִים הָאֵלֶּה בְּמַעֲרַב הַיַּרְדֵּן [מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן] וְאֵילָךְ הַרְבֵּה לְהַלָּן מִן הַיַּרְדֵּן לְצַד מַעֲרָב וְלֹא סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן: **אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ.** וּמַהוּ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ זֶהוּ מִזְרָח שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה מִשָּׁם, כְּלוֹמַר רָחוֹק מִמִּזְרָחוֹ שֶׁל יַרְדֵּן, וּמָצִינוּ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרֵי מֻפְלָג: **שֶׁיּוֹשְׁבִים בָּהֶם כּוּתִיִּים.** עַכְשָׁיו הֵן יוֹשְׁבִין בָּהֶן, שֶׁהוֹשִׁיבָן בָּהֶם סַנְחֵרִיב כְּשֶׁהֶגְלָה עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, דִּכְתִיב וַיָּבֵא מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֲנָשִׁים מִבָּבֶל וּמִכּוּתָה וּמֵעַוָּא וְגו' וַיּוֹשִׁיבֵם בְּעָרֵי שֹׁמְרוֹן (מְלָכִים ב י), וְהָנֵךְ עָרֵי שׁוֹמְרוֹן נִינְהוּ כִּדְתַנְיָא בְּמַתְנִיתִין שֶׁבְּשׁוֹמְרוֹן: תַּנְיָא לֹא גָּרַס, דְּכֻלֵּהּ חֲדָא מַתְנִיתָא הִיא בְּסִפְרֵי: **סִפְרֵי כּוּתִיִּים.** שֶׁיֵּשׁ לָהֶם תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְאֵינָן מַאֲמִינִים בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה: **בְּעָבְרְכֶם.** מַשְׁמַע בּוֹ בַּיּוֹם תָּקִימוּ אֶת הָאֲבָנִים בְּהַר עֵיבָל: **אַחֲרֵי דֶּרֶךְ.** מֻפְלָג מִן הַמַּעֲרָב, דְּאַחֲרֵי לְשׁוֹן הַפְּלָגָה, וְהַאי מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מַעֲרָב הוּא, לְשׁוֹן כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ (בְּכַלְשִׁית כח), מָקוֹם שֶׁחַמָּה שׁוֹקַעַת מֻפְלָג מִשְּׁקִיעָתָהּ, וְהַיְינוּ לְצַד מִזְרָח סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן מִיָּד: **בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶרֶץ הַחִוִּי הִיא.** בְּנִיחוּתָא, אֵינָהּ אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶלָּא אֶרֶץ הַחִוִּי, דְּהָא שְׁכֶם חִוִּי הִיא דִּכְתִיב (שָׁם לג) וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם וְגו', וּכְתִיב (שָׁם לד) שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר הַחִוִּי נְשִׂיא הָאָרֶץ: **הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה.** אֵינוֹ אֶלָּא הָרִים: **מוּל הַגִּלְגָּל.** רְחוֹקִים מִן הַגִּלְגָּל הֵם, וְהַסִּימָנִים הַלָּלוּ לֹא עֲלֵיהֶם נֶאֱמְרוּ וְלָמָּה נֶאֱמְרוּ: **ר"א בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר לֹא בָּא הַכָּתוּב כו'.** וְרַבִּי אֶלְעָזָר נַמִּי אַדְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָמַךְ, וּכְוָותֵיהּ מְפָרֵשׁ לִקְרָא: **כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה לָהֶם בָּרִאשׁוֹנָה.** בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחוֹתָם הַדֶּרֶךְ, כָּךְ בָּא עַכְשָׁיו לְיַשֵּׁר דַּרְכֵיהֶם וּלְהוֹרוֹתָם הַדֶּרֶךְ, לְפִי שֶׁגָּלוּי לְפָנָיו שֶׁעָתִיד הֶעָנָן לִפְסוֹק בְּמִיתַת מֹשֶׁה וְלֹא יֵלֵךְ עִם יְהוֹשֻׁעַ הוֹרָה לָהֶם לְאַחַר שֶׁיַּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן לִכְבּוֹשׁ אֶת הָאָרֶץ יֵלְכוּ דֶּרֶךְ כְּבוּשָׁה וְדֶרֶךְ יִישׁוּב וְדֶרֶךְ אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי שֶׁהִיא עֲרָבָה, וְאַל יַקִּיפוּ סָמוּךְ לִשְׂפַת הַיַּרְדֵּן דֶּרֶךְ אֶרֶץ הַחִוִּי שֶׁהִיא הָרִים וּגְבָעוֹת, אֶלָּא יִכָּנְסוּ לְתוֹכָהּ מִצַּד מַעֲרָב רָחוֹק מִן הַיַּרְדֵּן וְיַקִּיפוּ וְיִכְבְּשׁוּ: **אַחַר שְׁנֵי דְגָלִים.** כְּדִכְתִיב בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא גַּבֵּי מַסָּעוֹת דְּגָלִים: **לִפְנֵיכֶם.** מַשְׁמַע לִפְנֵי כֻּלְּכֶם: **בְּכָל יוֹם הָיוּ הַלְוִיִּם נוֹשְׂאִים.** בְּנֵי קְהָת, כְּדִכְתִיב וּמִשְׁמַרְתָּם הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְגו' (בַּמִּדְבָּר ג): **וּכְשֶׁסִּבְּבוּ אֶת יְרִיחוֹ.** כְּדִכְתִיב וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ בֵּן נוּן אֶל הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׂאוּ אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' וְגו': **וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ.** בִּימֵי שְׁלֹמֹה לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, דִּכְתִיב וַיָּבֹאוּ כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן (מְלָכִים א ח), וְהַיְינוּ הֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ, שֶׁכְּשֶׁהָגְלָה בִּימֵי עֵלִי מִתּוֹךְ בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁל מִשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה מִשָּׁם נָטַל, שֶׁהַמִּשְׁכָּן נִקְבַּע בְּשִׁילֹה, וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ פְּלִשְׁתִּים לֹא הָיָה לוֹ מָקוֹם קָבוּעַ שֶׁהֲרֵי חָרַב מִשְׁכָּן שִׁילֹה וְנִשְׁתַּהָא בְּבֵית אֲבִינָדָב, וּמִשָּׁם הֱבִיאוֹ דָּוִד לְסוֹף עֶשְׂרִים שָׁנָה לְבֵית עוֹבֵד אֱדוֹם וּמִשָּׁם לְעִיר דָּוִד עַד שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבָנָה לוֹ הַדְּבִיר לִפְנִים מִן הַהֵיכָל וְאַמָּה טְרַקְסִין חוֹצֶצֶת בִּמְקוֹם הַפָּרוֹכֶת וְהוּא קָרוּי מְקוֹמוֹ הַמְיֻחָד כְּדִכְתִיב וַיָּבִיאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' אֶל מְקוֹמוֹ אֶל דְּבִיר הַבַּיִת וְגו' (שָׁם):

וכיון

וְר' יְהוּדָה, הַאי "וְעָנְתָה וְאָמְרָה" מַאי עָבִיד לֵיהּ? מִיבָּעֵי לֵיהּ לְאַגְמוּרֵי לַלְּוִיִּם, דְּבִלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ וְלֵילַף "קוֹל" מִמֹּשֶׁה? "עֲנִיָּיה" "עֲנִיָּיה" גָּמִיר, "קוֹל" "קוֹל" לֹא גָּמִיר. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, ר' יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּה" "כָּכָה", "עֲנִיָּיה" וְ"אֲמִירָה" אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ; "כֹּה" "כֹּה תְּבָרְכוּ" "כָּכָה" דְּחֲלִיצָה, "עֲנִיָּיה" וַ"אֲמִירָה" דְּלְוִיִּם. בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד? כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן כו': תָּנוּ רַבָּנָן: "הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן" מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה. "אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ" מָקוֹם שֶׁחַמָּה זוֹרַחַת, "בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה" אֵלּוּ הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, שֶׁיּוֹשְׁבִין בָּהֶם כּוּתִיִּים. "מוּל הַגִּלְגָּל" סָמוּךְ לַגִּלְגָּל, "אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה" שְׁכֶם. וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה", מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן שְׁכֶם, אַף כָּאן שְׁכֶם. תַּנְיָא, אָמַר ר' אֶלְעָזָר בְּר' יוֹסֵי: בְּדָבָר זֶה זַיַּפְתִּי סִפְרֵי כּוּתִיִּים. אָמַרְתִּי לָהֶם: זַיַּפְתֶּם תּוֹרַתְכֶם וְלֹא הֶעֱלִיתֶם בְּיֶדְכֶם כְּלוּם. שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים אֵלוֹנֵי מוֹרֶה שְׁכֶם, אַף אָנוּ מוֹדִים שֶׁאֵלוֹנֵי מוֹרֶה שְׁכֶם. אָנוּ לְמַדְנוּהָ בִּגְזֵרָה שָׁוָה, אַתֶּם בַּמֶּה לְמַדְתּוּם? ר' אֶלְעָזָר אָמַר: "הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן" סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן, דְּאִי מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ, הֲלֹא כְּתִיב "וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן". "אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ" מָקוֹם שֶׁהַחַמָּה שׁוֹקַעַת, "בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי", אֶרֶץ חִוִּי הִיא? "הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה" וַהֲלֹא בֵּין הָרִים וּגְבָעוֹת הֵן יוֹשְׁבִין? "מוּל הַגִּלְגָּל" וַהֲלֹא לֹא רָאוּ אֶת הַגִּלְגָּל? ר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַרְאוֹת לָהֶן דֶּרֶךְ בַּשְּׁנִיָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה לָהֶן בָּרִאשׁוֹנָה. "דֶּרֶךְ" בַּדֶּרֶךְ לְכוּ, וְלֹא בְּשָׂדוֹת וּכְרָמִים. "הַיֹּשֵׁב" בַּיִּשּׁוּב לְכוּ, וְלֹא בַּמִּדְבָּרוֹת. "בָּעֲרָבָה" בָּעֲרָבָה לְכוּ, וְלֹא בְּהָרִים וּגְבָעוֹת. תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן? בְּכָל יוֹם אָרוֹן נוֹסֵעַ אַחַר שְׁנֵי דְגָלִים, וְהַיּוֹם נָסַע תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עֹבֵר לִפְנֵיכֶם". בְּכָל יוֹם וְיוֹם לְוִיִּם נוֹשְׂאִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַיּוֹם נְשָׂאוּהוּ כֹהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כְּנוֹחַ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נִשְׂאֵי אֲרוֹן ה'" וְגו'. תַּנְיָא, ר' יוֹסֵי אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נָשְׂאוּ כֹהֲנִים אֶת הָאָרוֹן: כְּשֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן וּכְשֶׁהֵסִיבוּ אֶת יְרִיחוֹ וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ.

וכיון

ביאורים למסכת סוטה דף לג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יְהוּדָה** שלא למד מהגזירה שוה של 'וענתה ואמרה' 'וענו הלוים ואמרו' כרבנן שחליצה נאמרת רק בלשון הקודש, אלא למד זאת מתיבת 'ככה', **הַאי 'וְעָנְתָה וְאָמְרָה' מַאי עָבִיד לֵיהּ** – מה ילמד מהגזירה שוה הזו של 'עניה ואמירה'. מתרצת הגמרא, **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – צריך רבי יהודה את הגזירה שוה כדי **לְאַגְמוּרֵי** – ללמד מפרשת חליצה **לִלְוִיִּם** שהברכות והקללות בהר גריזים ובהר עיבל **דְּבִלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ** חייבים להאמר. ולא סובר כרבנן שלמדו לעיל דין זה מגזירה שוה 'קול' 'קול' ממשה. שואלת הגמרא, **וְלֵילַף** רבי יהודה גזירה שוה 'קול קול' **מִמֹּשֶׁה** כמו שלמדו רבנן.

מתרצת הגמרא, רבי יהודה **'עֲנִיָּיה עֲנִיָּיה' גָּמִיר**, 'קול קול' **לֹא גָּמִיר** – לא קיבל ללמוד גזירה שוה מרבו אלא 'ענייה ענייה', ואין אדם דן גזירה שוה אלא אם כן קבלה מרבו. מביאה הגמרא ראיה לתירוצה, **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר** בתורה במצוות התלויות בדיבור, לשונות **'כֹּה' 'כָּכָה' 'עֲנִיָּיה וַאֲמִירָה', אֵינוֹ** יוצא ידי חובתו **אֶלָּא** בלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. ומפרטים היכן מצינו כן, **'כֹּה'** נאמר בתורה בפרשת נשיאת כפים של הכהנים **'כֹּה תְּבָרְכוּ'**, ולומדים מתיבת 'כה' שדווקא בלשון הקודש, ואין צריך ללמוד מגזירה שוה 'ברכה ברכה' כמו שלמדו רבנן להלן. **'כָּכָה'** נאמר בתורה בפרשה **דַּחֲלִיצָה** וכדלעיל. **'עֲנִיָּיה וַאֲמִירָה'** נאמרה בתורה בפרשת ברכות וקללות **דִּלְוִיִּם**. הרי לנו מפורש שרבי יהודה למד שברכות וקללות דלוים נאמרים בלשון הקודש ממה שכתבה התורה 'עניה ואמירה', ולא מגזרה שוה 'קול קול'.

שנינו במשנה **בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד, כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן** ובאו אל הר גריזים ואל הר עיבל שבשומרון שבצד שכם שבאצל אלוני מורה, שנאמר 'הלא המה בעבר הירדן וגו'', ולהלן הוא אומר 'ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה', מה אלון מורה האמור להלן שכם, אף אלון מורה האמור כאן שכם **כו'**. כשהיו ישראל במדבר מעבר הירדן המזרחי, נאמרו להם סימני מקום הר גריזים והר עיבל שהם בעבר הירדן המערבי שהוא ארץ ישראל. ונחלקו רבי יהודה ורבי אלעזר בצורת הדרשות מן הפסוקים לדעת את מקומם המדויק.

תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בפסוק "הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש בארץ הכנעני היושב בערבה מול הגלגל אצל אלוני מורה", ומבאר רבי יהודה **'הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן'** משמע **מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ** – מרחק רב בתוך ארץ ישראל מערבה, רחוק מן הירדן, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה**. וממשיך רבי יהודה לבאר את המשך הפסוק, **'אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ'** משמע רחוק **מִמָּקוֹם שֶׁחַמָּה זוֹרַחַת**, דהיינו רחוק ממזרחו של ירדן, שבצד מזרח השמש זורחת, ו'מבוא השמש' לשון שהשמש באה משם, ו'אחרי' הוא לשון רחוק הרבה. והמשך הפסוק **'בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה'** מלמדנו **שאֵלּוּ הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, שֶׁיּוֹשְׁבִין בָּהֶם** עכשיו **כּוּתִיִּים**, שהושיב אותם סנחריב שם כשהגלה את עשרת השבטים. עוד ממשיך הפסוק **'מוּל הַגִּלְגָּל'** משמע **סָמוּךְ לַגִּלְגָּל**, מקום הרואה את הגלגל. והמשך הפסוק **'אֵצֶל אֵלוֹנֵי מוֹרֶה'** היא העיר **שְׁכֶם**, ולומדים זאת מגזירה שוה, שהרי **וּלְהַלָּן** – לעיל בספר בראשית **הוּא אוֹמֵר "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה", מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן** בספר בראשית, היא העיר **שְׁכֶם**, שהרי הפסוק אומר במפורש 'עד מקום שכם עד אלון מורה' משמע שהוא אותו מקום, **אַף כָּאן** בפסוק 'אצל אלוני מורה' היא העיר **שְׁכֶם**.

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסִי, בְּדָבָר זֶה – על ידי גזירה שוה זו, **זִיַּיפְתִּי סִפְרֵי כּוּתִיִּים** – הוכחתי להם שספריהם מזוייפים, שמתברכים בלבבם שהר גריזים הוא המקום אשר יבחר ה', וכך **אָמַרְתִּי לָהֶם, זִיַּיפְתֶּם תּוֹרַתְכֶם וְלֹא הֶעֱלִיתֶם בְּיֶדְכֶם כְּלוּם**, ואין אתם יודעים היכן הר גריזים, אלא **שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים** שהוא אצל **אֵלוֹנֵי מוֹרֶה** הוא **שְׁכֶם, וְאַף אָנוּ מוֹדִים שֶׁאֵלוֹנֵי מוֹרֶה** הוא **שְׁכֶם**, אבל **אָנוּ לְמַדְנוּהָ בִּגְזֵרָה שָׁוָה** כדלעיל, **וְאַתֶּם בַּמֶּה לְמַדְתּוּם**, שהרי אינכם מודים בגזירה שוה שאינה מפורשת בתורה שבכתב. עד כאן דעת רבי יהודה, שהר גריזים והר עיבל הם בתוך ארץ ישראל, רחוק מערבה מן הירדן.

רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, שהר גריזים והר עיבל קרובים מאד לירדן, וכך מבאר את הפסוק **'הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן'** פירושו **סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן, דְּאִי** פירושו **מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ** – הרחק מן הירדן, כמו שאמר רבי יהודה, **הַלֹּא כְּתִיב** בפרשת כי תבא **"וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן** תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל", משמע שתקימום בו ביום, אם כן רואים שהר עיבל היה סמוך לירדן. והמשך הפסוק לפי זה, שהר גריזים והר עיבל 'הלא המה **אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ'** פירושו רחוק **מִמָּקוֹם שֶׁהַחַמָּה שׁוֹקַעַת**, דהיינו רחוק מהמערב, שבצד מערב השמש שוקעת, ו'מבוא השמש' לשון שהשמש באה לשם, ו'אחרי' הוא לשון רחוק הרבה. עד כאן תיאור מקום הר גריזים והר עיבל לדעת רבי אלעזר, ואומר שהמשך הפסוק כבר אינו מתאר את מקומם, שהרי הפסוק ממשיך **'בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי'** ושכם אינה בארץ הכנעני, אלא **אֶרֶץ חִוִּי הִיא**, כנאמר "שכם בן חמור החוי". והמשך הפסוק גם כן אינו מתאר מקומם שהרי ממשיך **'הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה'** – במישור, והם אינם בערבה, **וַהֲלֹא בֵּין הָרִים וּגְבָעוֹת הֵן יוֹשְׁבִין**. וכן ההמשך אינו מתאר מקומם, שהרי ממשיך **'מוּל הַגִּלְגָּל', וַהֲלֹא לֹא רָאוּ אֶת הַגִּלְגָּל**. עד כאן דעת רבי אלעזר החולק על רבי יהודה. אם כן למה נאמרו הסימנים האלו שבסוף הפסוק, על זה **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַרְאוֹת לָהֶן דֶּרֶךְ בַּשְּׁנִיָּה** – כשיכנסו לארץ ישראל כעת עם יהושע, **כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה לָהֶן בָּרִאשׁוֹנָה**, בימי צאתם ממצרים בעמוד ענן לנחותם הדרך, כי כשימות משה לא ילך לפניהם ענן. על זה אומר להם הפסוק **'דֶּרֶךְ** מבוא השמש' להורותם **שבַּדֶּרֶךְ לְכוּ וְלֹא בְּשָׂדוֹת וּכְרָמִים, 'הַיּוֹשֵׁב'** להורותם **שבַּיִּשּׁוּב לְכוּ וְלֹא בְּמִדְבָּרוֹת, 'בָּעֲרָבָה'** להורותם **שבָּעֲרָבָה** – במישור **לְכוּ וְלֹא בֶּהָרִים וּגְבָעוֹת**.

תָּנוּ רַבָּנָן, כֵּיצַד עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן, בְּכָל יוֹם מאז שיצאו ממצרים היה **אָרוֹן נוֹסֵעַ אַחַר שְׁנֵי דְּגָלִים**, כמבואר בפרשת במדבר, שהארון נסע אחרי דגל יהודה ודגל ראובן, **וְהַיּוֹם** שעברו בו את הירדן, **נָסַע תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עוֹבֵר לִפְנֵיכֶם"**, משמע לפני כולכם. ועוד חילוק, **בְּכָל יוֹם וָיוֹם** מאז שיצאו ממצרים, **הַלְוִיִּם** בני קהת **נוֹשְׂאִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַיּוֹם** – כשעברו את הירדן **נְשָׂאוּהוּ כֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה כְּנוֹחַ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן ה'" וְגוֹ'**.

תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נָשְׂאוּ כֹּהֲנִים אֶת הָאֲרוֹן, ואלו הם, **כְּשֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן** כדלעיל, **וּכְשֶׁהֵסֵיבּוּ אֶת יְרִיחוֹ** שבע פעמים כדי לכובשה, **וּכְשֶׁהֶחְזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ** בימי שלמה לבית קדשי הקדשים.

ביאורים למסכת סוטה דף לד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְכֵיוָן שֶׁנִּיטְּבְלוּ רַגְלֵי כֹּהֲנִים בַּמַּיִם כשנכנסו לתוך הירדן בשפה המזרחית, **חָזְרוּ הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם** שנעצרה זרימת הירדן במקום מעמד הכהנים, וכל המים שהגיעו לשם נעצרו ועלו זה על זה לגובה, **שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְכוֹא נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עַד הַיַּרְדֵּן** ורגלי הכהנים נושאי הארון נטבלו בקצה המים **וְגוֹ' וַיַּעַמְדוּ הַמַּיִם הַיּוֹרְדִים מִלְּמַעְלָה קָמוּ נֵד אֶחָד".**

ומבררת הברייתא, **וְכַמָּה גּוֹבְהָן שֶׁל מַיִם** – לאיזה גובה נערמו המים. ומבארת, לגובה **שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל,** כיון שגודל מחנה ישראל בחנייתו שנים עשר מיל על שנים עשר מיל, ועברו את הירדן כך כסדר חנייתן, אם כן שהו במעבר שיעור מהלך שנים עשר מיל עד שעלו האחרונים מהירדן, ובאותו זמן גם גבהו המים היורדים בירדן גובה שנים עשר מיל, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** לרבי יהודה, **לְדָבָרֶיךָ** שגבהו המים שנים עשר מיל, קשה, האם **אָדָם** קַל לרוץ יותר ממים, **אוֹ מַיִם** קַלִּים לרוץ יותר מאדם, **חֲוֵי אוֹמֵר** ודאי שמַיִם קַלִּים לרוץ יותר מאדם, **אִם כֵּן** המים התאספו לגובה שנים עשר מיל עוד לפני שעברו ישראל מהלך שנים עשר מיל, ואחר כך חזרו למקומם, **וּבָאִין** המַיִם שחוזרים למקומם **וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן** אנשים שלא עברו עדיין. **אֶלָּא** סובר רבי אלעזר ברבי שמעון, **מִלְּמַד שֶׁהָיוּ מַיִם נִגְדָּשִׁין וְעוֹלִין כִּיפִּין עַל גַּבֵּי כִּיפִּין** – אולמות על גבי אולמות, **יָתֵר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִיל** גובה, **עַד שֶׁרָאוּ אוֹתָן כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כִשְׁמוֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר עַל הַיָּם אֶת אֲשֶׁר הוֹכִישׁ ה' אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עָבְרָם וַיִּמַּס לְבָבָם וְלֹא הָיָה בָהֶם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".** אומרת הגמרא, **וְאַף** – וכמו כן מצינו אצל **רָחָב הַזּוֹנָה, שֶׁאָמְרָה לְשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ** שהם כלב ופינחס, לפני שעברו את הירדן **"כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹכִישׁ ה' אֶת מֵי יַם סוּף** מפניכם בצאתכם ממצרים" **וְגוֹ', וּכְתִיב "וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד רוּחַ** באיש מפניכם" **וְגוֹ',** שהם עדיין היו מפחדים מקריעת ים סוף.

וממשיכה הברייתא, **עוֹדָם** נמצאים **בַּיַּרְדֵּן,** בעוד הכהנים עומדים שם והעם עוברים, **אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ,** כמו שכתוב בפסוק "והכהנים נשאי הארון עומדים בתוך הירדן עד תום כל הדבר אשר צוה ה' את יהושע לדבר אל העם ככל אשר צוה משה את יהושע", הרי שיהושע דיבר אליהם בעודם עומדים בירדן, את אשר צוה אותו משה, וכך אמר להם, **דְּעוּ עַל מָה** – בשביל מה **אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן, עַל מְנָת שֶׁתּוֹרִישׁוּ** – שתכבשו **אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר** בתורה על ידי משה **"וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם" וְגוֹ', אִם אַתֶּם עוֹשִׂין כֵּן** לכבוש את ארץ כנען, **מוּטָב, וְאִם לָאו בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתְיכֶם.** שואלת הגמרא על לשון הברייתא, **מַאי 'אוֹתְיכֶם'.** ומשיבה, כוונת המילה 'אותיכם' היא, **אוֹתִי וְאֶתְכֶם.**

וממשיכה הברייתא, **עוֹדָם** נמצאים **בַּיַּרְדֵּן,** בעוד הכהנים עומדים שם כדלעיל, **אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ** כמו שכתוב בפסוק **"הָרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל שִׁכְמוֹ לְמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', וּכְתִיב "לְמַעַן תִּהְיֶה זֹאת אוֹת בְּקִרְבְּכֶם כִּי יִשְׁאָלוּן בְּנֵיכֶם מָחָר לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לָכֶם" וְגוֹ',** הם האבנים שהקימו תחת מצב רגלי הכהנים לזכרון להיות **סִימָן לְבָנִים** לדורות **שֶׁעָבְרוּ אָבוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן.**

וממשיכה הברייתא, **עוֹדָם** נמצאים **בַּיַּרְדֵּן** כדלעיל, **אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ** כמו שכתוב בפסוק **"שְׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים הָכִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה" וְגוֹ',** הם האבנים שהקימו בהר עיבל ובנו המזבח וקפלום וקבעום בגלגל. ומבררת הברייתא, **יָכוֹל** יקימו את האבנים **בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן,** ועונה, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה'.** עד כאן הברייתא.

מספרת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אַבָּא חֲלַפְתָּא וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן מַתְיָא וַחֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי,** שלשתם **עָמְדוּ עַל אוֹתָן אֲבָנִים** שהקימו עם ישראל בירדן בימי יהושע, **וְשִׁיעֲרוּם** – אמדו את משקלם, ומצאו **שְׁכָל אַחַת וְאַחַת** מהן **שְׁקוּלָה כְּאַרְבָּעִים סְאָה. וּגְמִירֵי** – וידוע וקבלנו מרבותינו ומאבותינו, **דְּטַעוּנָא דְּמַדְלֵי אִינִישׁ לְכַתְפֵּיהּ** – שמשאוי שאדם מגביה על כתפו בלי סיוע של אחר, **תִּילְתָּא דְּטַעוּנֵיהּ הָוֵי** – זהו רק שליש ממה שיכול לישא כשאחר מסייע לו להעלות על כתפו, ואם האבנים ששיערו החכמים דלעיל היתה כל אחת כארבעים סאה ואותם אמר יהושע "הרימו לכם איש אבן אחת על שבמו" שכל אחד ירים לבדו, **מִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לָאֶשְׁכּוֹל** שנשאו המרגלים מארץ ישראל למדבר בימי משה, והטעינו זה לזה על כתפם, שהיה פי שלש, דהיינו מאה ועשרים סאה. ומביאה הגמרא היכן מצינו שהאשכול היה גדול מאד, **שֶׁנֶּאֱמַר** "ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד **וַיְשָׂאוּהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם",** ומבררת הגמרא, **מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר** 'וישאוהו **בַּמּוֹט'** וכי **אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁבִּשְׁנַיִם,** והרי כתוב במפורש 'וישאוהו' בלשון רבים, **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – לצורך מה כתבה התורה **'בִּשְׁנַיִם',** ועונה, ללמדנו שנשאו האשכול **בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת,** ולא במוט אחד.

ומפרשת הגמרא כיצד נשאו האשכול בשני מוטות, **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, טוּרְטָנֵי** – משאוי, **וְטוּרְטָנֵי דְּטוּרְטָנֵי** – ומשאוי תחת משאוי, דהיינו שני מוטות במרחק זה מזה אורכם מצפון לדרום, ארבעה נושאים כל אחד בקצה מוט, ותחתם שני מוטות במרחק זה מזה אורכם ממזרח למערב וארבעה נושאים כל אחד בקצה מוט, **הָא כֵּיצַד, שְׁמֹנָה נָשְׂאוּ אֶשְׁכֹּל, אֶחָד נָשָׂא רִימּוֹן, וְאֶחָד נָשָׂא תְּאֵינָה, יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם.** ומבארת הגמרא, למה יהושע וכלב לא נשאו כלום, **אִי בָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דַּחֲשִׁיבֵי** – שהיו חשובים יותר משאר המרגלים, והמרגלים בעצמם לא נתנו להם לישא. **וְאִי בָּעֵית אֵימָא, שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה,** לכן הם לא נטלו חלק בהבאת הפירות שמטרתה היתה להוציא דבה על הארץ, כשם שפירותיה משונים כך ישביה משונים וגבורים וגבוהים.

חוזרת הגמרא לבאר מחלוקת שבברייתא לעיל, שרבי יהודה הסובר שגבהו המים שנים עשר מיל, ורבי אלעזר ברבי שמעון הסובר שגבהו המים יתר משלש מאות מיל, **פְּלִיגֵי בָּהּ רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא. חַד** – רבי אמי או רבי יצחק נפחא **אָמַר, לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה** שגבהו המים שנים עשר מיל,

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לד עמוד א

רש"י

וְכֵיוָן שֶׁנִּטְבְּלוּ כו'. בִּשְׂפַת מִזְרָחִית בִּכְנִיסָתָן לְתוֹכוֹ חָזְרוּ הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם, שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹרְדִין מִן הַכֹּהֲנִים וּלְמַטָּן אֶלָּא שָׁם עוֹמְדִים וְהַמַּיִם הַבָּאִים תָּמִיד נִגְבָּהִים וְעוֹלִין לְמַעְלָה כְּדִכְתִיב קָמוּ נֵד אֶחָד, וְהַכֹּהֲנִים עָמְדוּ שָׁם עַד שֶׁעָבְרוּ כֻּלָּם: **כַּמָּה גָּבְהָן שֶׁל מַיִם.** גָּרֵס: י"ב **מִיל כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל.** שֶׁהָיוּ שְׁנֵים עָשָׂר מִיל עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, וְהֵם עָבְרוּ כַּחֲנִיָּיתָם רֹחַב מַחֲנֵיהֶם עָבְרוּ יַחַד כְּמוֹת שֶׁהוּא רֹחַב שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, נִמְצְאוּ שֶׁלֹּא שָׁהוּ בְּעָבְרָן אֶלָּא מִהֲלַךְ שְׁנֵים עָשָׂר מִיל שֶׁל אֹרֶךְ מַחֲנֵיהֶם עַד שֶׁעָלוּ אַחֲרוֹנִים שֶׁל סוֹף הַמַּחֲנֶה וּכְנֶגְדָּן גָּבְהוּ הַמַּיִם: **הֱוֵי אוֹמֵר מַיִם קַלִּים.** לָרוּץ מִן הָאָדָם, וְא"כ שֶׁהַמַּיִם לֹא גָּבְהוּ אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר מִיל וְחָזְרוּ לִמְקוֹמָם נִמְצָא שֶׁעֲדַיִין לֹא הִסְפִּיקוּ לַעֲבוֹר וּבְאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן: **כִּפֵּין.** אוּלַמּוֹת אַרוּקוּלוֹ"ד: **וְאַף רָחָב אָמְרָה לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ.** קֹדֶם שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן שֶׁעַל קְרִיעַת יַם סוּף הָיוּ מִתְפַּחֲדִין עֲדַיִין: **עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ כו'.** כְּדִכְתִיב וְהַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עוֹמְדִים בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן עַד תֹּם כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת יְהוֹשֻׁעַ לְדַבֵּר אֶל הָעָם, וְזֶהוּ הַדָּבָר דְּהָכֵי כְּתִיב בְּמֹשֶׁה כִּי אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן וְהוֹרַשְׁתֶּם וְגו', כְּלוֹמַר כְּשֶׁיַּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן הִתְנָה עִמָּהֶם עַל מְנַת לְהוֹרִישָׁם: **וְשׁוֹטְפִין אוֹתֵיכֶם.** גַּרְסִינָן בַּבָּרַיְיתָא: **הָרִימוּ לָכֶם וְגו'.** הֵם הָאֲבָנִים שֶׁהַקִּימוּ תַּחַת מַצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים לְזִכָּרוֹן לִהְיוֹת סִימָן לַבָּנִים שֶׁעָבְרוּ אָבוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן: **שְׂאוּ מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב וְכו'.** הֵם שֶׁהַקִּימוּ בְּהַר עֵיבָל וּבָנוּ הַמִּזְבֵּחַ וְקִפְּלוּם וּקְבָעוּם בַּגִּלְגָּל: **דְּמִדְלֵי אִינִישׁ אַכַּתְפֵּיהּ.** שֶׁהָאָדָם עַצְמוֹ מַגְבִּיהוֹ עַל כְּתֵפוֹ וְאֵין אַחֵר מְסַיְּעוֹ: **תִּילְתָּא דִּטְעוּנֵיהּ הוּא.** אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלִישׁ מַשֹּׂאוֹי שֶׁנּוֹשֵׂא כְּשֶׁמַּטְעִינוֹ אַחֵר, נִמְצָא שֶׁהָיָה כָּל אֶחָד מֵהֶן נוֹשֵׂא מַשָּׂא ק"ר סְאִין: **וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב.** כַּמָּה הָיָה בָּאֶשְׁכּוֹל שֶׁנְּשָׂאוּהוּ שְׁמֹנָה אֲנָשִׁים וְהָיוּ מְסַיְּיעִין זֶה אֶת זֶה כְּשֶׁמְּרִימִין אוֹתוֹ עַל כְּתֵיפָן: מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשָּׂאוּהוּ אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁבִּשְׁנַיִם: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק טוּרְטָנֵי וְטוּרְטָנֵי דְּטוּרְטָנֵי.** מַשֹּׂאוֹי וּמַשֹּׂאוֹי תַּחַת מַשֹּׂאוֹי, שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים מְסַיְּיעִין אֶת הָעֶלְיוֹנִים, וּבְכָל אֶחָד הָיוּ שְׁנֵי מוֹטוֹת. כֵּיצַד, שְׁנֵי מוֹטוֹת הוֹלְכִין זֶה אֵצֶל זֶה וְאַרְבָּעָה נוֹשְׂאִין אוֹתָם, וּשְׁנֵי מוֹטוֹת אֲחֵרִים וְאַרְבָּעָה בְּנֵי אָדָם נוֹשְׂאִין אוֹתָם וְהֵם בְּאֵלַכְסוֹן מִתַּחַת שְׁנַיִם הָעֶלְיוֹנִים, מוֹט אֶחָד לָרֹאשׁ הָאֶחָד וּמוֹט אֶחָד לָרֹאשׁ הַשֵּׁנִי וְהוֹלְכִין בְּאֵלַכְסוֹן. וְרַבִּי יִצְחָק לָאו מִקְּרָא שְׁמִיעַ לֵיהּ, אֶלָּא דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ דְּרִמּוֹן וּתְאֵנָה סָגֵי בִּשְׁנַיִם, וִיהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם, פָּשׁוּ לְהוּ תְּמַנְיָא לְאֶשְׁכּוֹל, וְאִם לָאו מִדְרָשׁ הָרִאשׁוֹן הַמְלַמְּדֵנוּ דְּלָאו מוֹט אֶחָד קָאָמַר קְרָא לֹא הָיֵינוּ יוֹדְעִים לְכַוֵּין שְׁמֹנָה בְּנֵי אָדָם לְמַשָּׂאוֹ, אֶלָּא דְּשַׁמְעִינָן מִנֵּיהּ דִּשְׁנֵי מוֹטוֹת הָיוּ, וְאָתָא רַבִּי יִצְחָק לְאַשְׁמוּעִינָן דִּשְׁנֵי מַשָּׂאוֹת הָיוּ שָׁם וְכָל אֶחָד שְׁנֵי מוֹטוֹת: **שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה.** לְהָבִיא אֶשְׁכּוֹל מְשֻׁנֶּה כָּזֶה, שֶׁהַמְרַגְּלִים לְרָעָה נִתְכַּוְּונוּ, לוֹמַר כְּשֵׁם שֶׁפֵּירוֹתֶיהָ מְשֻׁנִּים כָּךְ יוֹשְׁבֶיהָ מְשֻׁנִּים וְגִבּוֹרִים וּגְבוֹהִים: **לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.** שֶׁאָמַר לֹא גָּבְהוּ הַמַּיִם אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר מִילִין כְּאֹרֶךְ מַחֲנֵיהֶם דֶּרֶךְ חֲנִיָּיתָם עָבְרוּ בַּיַּרְדֵּן כָּל רֹחַב מַחֲנֵיהֶם עָבְרוּ יַחַד, הִלְכָּךְ לֹא הָיָה אֹרֶךְ הַעֲבָרָה אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר מִילִין:

ולדברי

תוספות

יותר משלש מאות מיל. תימה לר"י והא ליכא מעיבא לארעא אלא תלתא פרסי וי"ל שהיו נגדשין והולכין למעלה מן העננים ירושלמי רבי לוי אומר עד לבו של רקיע תמן אמרינן עד בבל נאמר כאן הרחק ונאמר להלן מארץ רחוקה מבבל: **עודם** בירדן אמר להם יהושע. [ירושלמי] אמר ריש לקיש בירדן קיבלו עליהן את הנסתרות אמר להן יהושע אם אין אתם מקבלין את הנסתרות המים באין ושוטפין אתכם אמר רבי סימון ב"ר זביד ויאות תדע לך שהוא כן שהרי עכן חטא ורובם של סנהדרין נפלה בעי אמר ר' לוי ביבנה הותרה הרצועה יצתה בת קול ואמרה אין לכם עסק בנסתרות:

גמירי כל טונא. ירושלמי לא דמי ההוא דטעין מן ארעא אל ארכבותיה ומן ארכבותיה לכתיפיה לההוא דתלי ליה [מן ארעא על כתיפיה] ולא דמי ההוא דתלי ליה לההוא [דאוחרן טעין ליה]:

טורטני וטורטני דטורטני. פירש ר"ח דטורטני בלשון יון קנה של מאזנים וכיצד נשאוהו הביאו שני עמודים וסירגום בחבלים ונתנו האשכול על גבי חבלים ונתנו מוטות בחבלים בקצה העמודים המסורגים והאשכול נתן מוט א' מן הקצה מזה הראש וכיוצא בה בראש מקצה האחר נמצאו שתי מוטות בראש העמודים המסורגים בחבלים והאשכול נתון בחבלים ועל כל מוט מאלו המוטות שתי מוטות פחותין מהן מוט בראש זה ומוט בראש זה נמצאו ארבע מוטות בראשי שני מוטות הנתונים בראשי העמודים וכל מוט ומוט מאלו ד' מוטות היו טוענים אותן שני אנשים נמצאו שמנה סובלין את האשכול וזה פירוש טורטני וכו' כלומר מוטות ומוטות על מוטות ירושלמי כתיב איש אחד איש אחד למטה על דעתיה דרבי ישמעאל דו אומר לשונות ריבוי הן שנים עשר היו שמנה באשכול ארבעה בתאנים ורימונים ובנושאי כלים על דעתיה דרבי עקיבא דו אומר לשונות כפולים עשרים וארבעה היו ט"ז באשכול שמנה בתאנים ורימונים ונושאי כלים על דעתיה דרבי ישמעאל טורטרין על דעתיה דרבי עקיבא טורטרין וטורטרי טורטרין:

כחנייתן

וְכֵיוָן שֶׁנִּטְבְּלוּ רַגְלֵי כֹהֲנִים בַּמַּיִם חָזְרוּ הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְבוֹא נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עַד הַיַּרְדֵּן וגו' וַיַּעַמְדוּ הַמַּיִם הַיֹּרְדִים מִלְּמַעְלָה קָמוּ נֵד אֶחָד" וְכַמָּה גּוֹבְהָן שֶׁל מַיִם? שְׁנֵים עָשָׂר מִיל עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל, כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה. אָמַר לוֹ ר' אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן: לִדְבָרֶיךָ, אָדָם קַל אוֹ מַיִם קַלִּים? הֱוֵי אוֹמֵר מַיִם קַלִּים. אִם כֵּן בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מַיִם נִגְדָּשִׁין וְעוֹלִין כֵּיפֵין עַל גַּבֵּי כֵּיפֵין, יָתֵר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִיל, עַד שֶׁרָאוּ אוֹתָן כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כִשְׁמֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר עַל הַיָּם אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עָבְרָם וַיִּמַּס לְבָבָם וְלֹא הָיָה בָם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל", וְאַף רָחָב הַזּוֹנָה אָמְרָה לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ "כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי יַם סוּף" וּכְתִיב "וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד" וְגו'. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ: דְּעוּ עַל מָה אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן, עַל מְנָת שֶׁתּוֹרִישׁוּ אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם" אִם אַתֶּם עוֹשִׂין כֵּן מוּטָב, וְאִם לָאו, בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתִיכֶם. מַאי "אוֹתִיכֶם" אוֹתִי וְאֶתְכֶם. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ: "וְהָרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל שִׁכְמוֹ לְמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" וּכְתִיב: "לְמַעַן תִּהְיֶה זֹאת אוֹת בְּקִרְבְּכֶם כִּי יִשְׁאָלוּן בְּנֵיכֶם מָחָר לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לָכֶם" סִימָן לְבָנִים שֶׁעָבְרוּ אָבוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ: "שְׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים הָכִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה" יָכוֹל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה". אָמַר ר' יְהוּדָה: אַבָּא חֲלַפְתָּא וְר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן מָתְיָא וַחֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי עָמְדוּ עַל אוֹתָן אֲבָנִים וְשִׁיעֲרוּם כָּל אַחַת וְאַחַת שְׁקוּלָה כְּאַרְבָּעִים סְאָה. וּגְמִירִי דִּטְעוּנָא דְּמִדְלֵי אִינִישׁ לִכַתְפֵּיהּ, תִּילְתָּא דִּטְעוּנֵיהּ הָוֵי. וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לְאֶשְׁכּוֹל שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם" מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "בַמּוֹט" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁבִּשְׁנַיִם? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּשְׁנָיִם"? בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת, אָמַר ר' יִצְחָק: טוּרְטָנֵי וְטוּרְטָנֵי דְּטוּרְטָנֵי. הָא כֵּיצַד? שְׁמֹנָה נָשְׂאוּ אֶשְׁכֹּל, אֶחָד נָשָׂא רִימּוֹן, וְאֶחָד נָשָׂא תְּאֵינָה. יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם, אִי בָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דַּחֲשִׁיבִי, וְאִי בָּעֵית אֵימָא שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה פְּלִיגִי בָּהּ ר' אַמִּי וְר' יִצְחָק נַפָּחָא; חַד אָמַר: לְדִבְרֵי ר' יְהוּדָה,

כחנייתן

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לד עמוד ב

תוספות

כחנייתן עברו. י"ל הראשונים לעולם כשהיו מגיעין לשפת עבר השני לצד מערב היו הולכין למטה בירדן ועושין מקום מעמד לבאין אחריהם שהרי רוחב מחנה ישראל היה שנים עשר מיל ורוחב הירדן לא היה כ"א חמשים אמה ומיל הוא אלפים אמה וי"ל דדוקא באורך ורוחב חנייתן נכנסו בירדן אבל לאחר שנכנסו זה אצל זה וצמצמו עצמן שאם לא תאמר כן אלא כדרך חנייתן עמדו בירדן אם כן לא עמדו כולם בירדן בשעה שהתנה יהושע עמהן שהרי אתה מוצא ברוחב שנים עשר מיל ת"פ רצועות רחבות חמשים אמה כרוחב הירדן ואורך כל רצועה י"ב מיל על רוחב נ' אמה ואם היה לך להקיף אותן ת"פ רצועות מדת ארכן זו אצל זו היה אורכו קרוב לאלף ות' (ומ') פרסאות באורך הירדן והירדן לא נברת כי אם עד ים הערבה ויוצא הוא ממערת פמייס שהוא בחלק דן כדאיתא בפ' מעשר בהמה (כלכות קף נה.) ואורך כל ארץ ישראל לא היה כ"א ת' פרסאות ועוד דהיאך היו יכולין לשמוע התנאים מפי יהושע אלא ע"כ בירדן לא היו עומדים כדרך חנייתן אלא מצומצמין ותימה לר"י נהי דדרך חנייתן עברו מ"מ הלא עמדו בירדן עד שגמר יהושע התנאים ונטלו האבנים ולא חזר לאיתנו עד שעברו כולן א"כ אותם נ' אמה של ירדן ושהות זה שעברו היו המים נגדשין ועולין יותר על י"ב מיל וי"ל אותו גודש היה מיותר על י"ב מיל לא הגיע לכלל גובה מיל ולהכי לא חשיב ליה: **בזה** אחר זה עברו. תימה א"כ אמאי תלי ליה ר' אלעזר בקלות המים והלא אינו תלויה אלא בעיכוב הערבתם וי"ל דבתרתי פליגי על מה שמשוה קלות האדם לקלות המים אמר זה אינו שאפילו אם היו עוברין דרך חנייתן היו המים נגדשין יותר מי"ג מיל והוא לא אמר אלא י"ב ועוד שבזה אחר זה עברו ועל זה תמיה רבי אם בזה אחר זה עברו מה קצבה שייך דקאמר שלש מאות שלפי חשבון גודל המים היו עוברים ברוחב חצי מיל שהוא אורך ג' מאות חסר י"ב כיצד שתעשה י"ב רצועות מי"ב מיל על י"ב מיל וכל רצועה ברוחב מיל ואורך י"ב מיל וכשתצרפם זו אצל זו באורך יהיה אורך קמ"ד מיל על רוחב מיל תחלוק רוחב הרצועות ותצרפנה לאורך יהיה אורך רפ"ח מיל על רוחב חצי מיל והא מנא ליה שכך עברו ונראה דלר"א בר שמעון לא עברו כלל דרך חנייתן שהרי בשעת חנייתן היו מפוזרים מפני שהיו נוטים אהליהם זה רחוק מזה כדרך חניית שיירות אבל כשעברו נמשכין כולן זה אצל זה ושמא לא היה כל ישראל כי אם ברוחב חצי מיל על חצי מיל וכשעברו זה אחר זה כדרך בני אדם העוברין דרך שביל אחד בעשרה בני אדם זה אצל זה יכול להיות כשיעור ס' ריבוא ששוהין בהעברתן כל כך:

מר סבר אדם קל. נראה דה"פ אע"פ שהדבר ידוע שמים קלים היינו דוקא כשהן יורדין בדי דרך מרוצתן אבל כאן שהיו נגדשין ועולין שיעור קלות מים ושיעור קלות אדם שוה: **אבותי** בקשו עלי רחמים. וא"ת והאמר בפרק מי שמתו (כלכות קף יח.) דמיתי לא ידעין מידי ומשמע במסקנא ואפילו אבות העולם יש לומר דעל ידי תפלה שזה מתפלל מודיעין להן שכך נתפלל והכי אמר בפרק שני דתענית (קף טז.) למה יוצאין לבית הקברות כדי שיבקשו עליהם מתים רחמים וכן בפרקי דחסידים בעובדא דרבי מנא דאשתטח אמערתא דאבוה: **ואמר** רב אויא ואיתימא רבה בר בר חנן שהלך להביא כבשים מחברון. אע"ג דמסיק בפרק שני דתמורה (קף יל:) דלאקרובי אזל מיהו שמעינן מיהת דשמן קניינא מדסלקא דעתך למימר שהלך להביא כבשים:

כַּחֲנַיֶּיתָן עָבְרוּ. לְדִבְרֵי ר' אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן, בְּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ. וְחַד אָמַר: בֵּין מָר וּבֵין מָר, כְּחֲנַיֶּיתָן עָבְרוּ. מָר סָבַר: אָדָם קַל, וּמָר סָבַר: מַיִם קַלִּים. "שֹׁלֵחַ לְךָ מַדְּעָתְךָ, וְכִי אֲנַשִׁים". אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: "שֹׁלֵחַ לְךָ" מַדְּעָתְךָ, וְכִי אָדָם זֶה בּוֹרֵר חֵלֶק רַע לְעַצְמוֹ? וְהֵיכָנוּ דִּכְתִיב "וַיִּיטַב בְּעֵינֵי הַדָּבָר" וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: "בְּעֵינַי" וְלֹא בְּעֵינָיו שֶׁל מָקוֹם. "וַיִּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ" אָמַר ר' חִייָא בַּר אַבָּא: מְרַגְּלִים, לֹא נִתְכַּוְּונוּ אֶלָּא לִבּוּשְׁתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כְּתִיב הָכָא: "וַיִּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ" וּכְתִיב הָתָם: "וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה". "וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם, לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן זַכּוּר", אָמַר ר' יִצְחָק: דָּבָר זֶה מְסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ: מְרַגְּלִים עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ, וְאָנוּ לֹא עָלְתָה בְּיָדֵינוּ אֶלָּא אֶחָד: "סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל", "סְתוּר" שֶׁסָּתַר מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "מִיכָאֵל" שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ מָךְ. אָמַר ר' יוֹחָנָן: אַף אָנוּ נֹאמַר "נַחְבִּי בֶּן יָפְסִי", "נַחְבִּי" שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "יָפְסִי" שֶׁפִּיסֵּעַ עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. "וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן" "וַיָּבֹאוּ" מִבָּעֵי לֵיהּ? אָמַר רָבָא: מְלַמֵּד שֶׁפִּירֵשׁ כָּלֵב מֵעֲצַת מְרַגְּלִים, וְהָלַךְ וְנִשְׁתַּטַּח עַל קִבְרֵי אָבוֹת, אָמַר לָהֶן: אֲבוֹתַי! בַּקְּשׁוּ עָלַי רַחֲמִים שֶׁאֶנָּצֵל מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. יְהוֹשֻׁעַ כִּבֵּר בִּבְקֵשׁ מֹשֶׁה עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ" יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. וְהֵיכָנוּ דִּכְתִיב: "וְעַבְדִּי כָּלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ". "וְשָׁם אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי", "אֲחִימָן" מִיּוּמָן שֶׁבָּאֲחָיו, "שֵׁשַׁי" שֶׁמֵּשִׂים אֶת הָאָרֶץ כִּשְׁחָתוֹת, "תַּלְמַי" שֶׁמֵּשִׂים אֶת הָאָרֶץ תְּלָמִים תְּלָמִים. דָּבָר אַחֵר: "אֲחִימָן" בָּנָה עֲנָת, "שֵׁשַׁי" בָּנָה אֶלֶשׁ, "תַּלְמַי" בָּנָה תַּלְבּוּשׁ. "יְלִידֵי הָעֲנָק" שֶׁמֵּעַנִּיקִין חַמָּה בְּקוֹמָתָן. "וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה", מַאי "נִבְנְתָה"? אִילִימָא נִבְנְתָה מַמָּשׁ, אֶפְשָׁר אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת לְבְנוֹ קָטָן קוֹדֶם לִבְנוֹ גָּדוֹל?! דִּכְתִיב: "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם" וְגוֹ'! אֶלָּא שֶׁהָיְתָה מְבוּנָּה עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן. וְאֵין לְךָ טְרָשִׁים בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יֶתֶר מֵחֶבְרוֹן, מִשּׁוּם דְּקִבְרֵי בָּהּ שִׁיכְבֵי. וְאֵין לְךָ מְעוּלָּה בְּכָל הָאָרָצוֹת יֶתֶר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּגַּן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". וְאֵין לְךָ מְעוּלָּה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יֶתֶר מִצּוֹעַן, דִּכְתִיב: "כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו" וַאֲפִילּוּ הָכִי חֶבְרוֹן מְבוּנָּה אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן. וְחֶבְרוֹן טְרָשִׁים הָוֵי? וְהָא כְּתִיב: "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָּא", וְאָמַר רַב אָוִיָא וְאִיתֵימָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָן: שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן. וְתַנְיָא אֵילִים מִמּוֹאָב, כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן. מִיָּדָּה, אַיְידֵי דִּקְלִישָׁא אַרְעָא, עֲבָדָה רַעְיָא וְשָׁמֵן קִנְיָינָא. "וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ, וילכו

רש"י

וּלְדִבְרֵי ר"א בַּר שִׁמְעוֹן. דְּאָמַר יוֹתֵר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִיל בָּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ אִישׁ אַחַר אִישׁ, נִמְצְאוּ שִׁשָּׁהוּ הֵם רִבּוּי הַרְבֵּה לַעֲבוֹר, דְּאִי כַּחֲנַיֶּיתָן עָבְרוּ מִשּׁוּם קוּלָּא דְּמַיִם מֵאָדָם לֹא נִגְבְּהִין כָּל כָּךְ: מַיִם קַלִּים. הַרְבֵּה הֵם קַלִּים מִן הָאָדָם, וּמַר סָבַר אָדָם קַל לָרוּץ כְּמוֹ הַמַּיִם: מִדַּעְתְּךָ. אֲנִי אֵינִי מְצַוֶּה אוֹתְךָ. אֲבָל יִשְׂרָאֵל הֵם אוֹמְרִים לְךָ כִּדְבָרֶיהָ (דְּבָרִים ח) וְתִקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וגו', אֲנִי אֵינִי מְעַבֵּב עַל יָדְךָ: כְּלוּם יֵשׁ אָדָם. כְּלוֹמַר אִם הַקָּבָּ"ה צִוָּה כְּלוּם הָיָה אוֹמֵר לוֹ לַעֲשׂוֹת דָּבָר שִׁסּוֹפוֹ לְבֹא לִידֵי תְּקָלָה: לְבֹשֶׁתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אוֹתָן (שְׁאֵילָה) שֶׁשָּׁאֲלוּ תְּחִלָּה שְׁלוּחֵי הַמְּרַגְּלִים: [לֹא עָלָה בְּיָדֵינוּ. אֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְדָרוֹשׁוּ: סָתַר דְּבָרָיו. הִכְחִישׁ וְעָשָׂה שׁוֹנְאוֹ [שֶׁל הַקָּבָּ"ה] בְּדַאי: שֶׁעָשָׂה שׁוֹנְאוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה מָךְ. חַלָּשׁ, כְּדַאֲמְרִי' לְקַמָּן אֲפִלּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם: שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו. וְלֹא אָמְרָן כְּמוֹת שֶׁהֵן: שֶׁפִּסֵּעַ. דִּלֵּג, שֶׁלֹּא אָמְרָן כַּאֲשֶׁר הֵם: יְהוֹשֻׁעַ. לֹא הֵעֲרַךְ לֵילֵךְ, שֶׁכִּבֵּר בִּקֵּשׁ עָלָיו מֹשֶׁה רַחֲמִים: וְהֵיכָנוּ דִּכְתִיב וְעַבְדִּי כָּלֵב וגו'. וְהַבִּיאוֹתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה, וְהִיא חֶבְרוֹן כִּדְכְתִיב (יְהוֹשֻׁעַ יד) וַיִּתֵּן אֶת חֶבְרוֹן לְכָלֵב, ש"מ כָּלֵב הוּא דְּאָזִיל לְחֶבְרוֹן: מָיָמָן. גִּבּוֹר שִׁבְטָם, כְּמוֹ שֶׁיֵּד הַיָּמִין חֲשׁוּבָה מִן הַשְּׂמֹאל: שֶׁעוֹשֶׂה אֶת הָאָרֶץ כִּשְׁחִיתוֹת. שֶׁמִּקּוֹם רַגְלָיו מְעֻמָּק בָּאָרֶץ מֵרֹב כָּבְדוֹ וּגְבַר שָׁם כְּגוּמָא וּכְשִׁחָה. וּלְשׁוֹן שִׁשִּׁי לֹא פּוֹרֵשׁ לָנוּ מֵאֵי דְּמֵי לְשַׁחִיתוֹת. וְנִרְאֶה לְשׁוֹן עַמּוּדֵי שֵׁשׁ, שֶׁהֵם כְּבֵדִים וּמְקוֹם מְעֻמָּדָם נִכָּר: תְּלָמִים. כְּתֶלֶם הַמַּחֲרֵשָׁה שֶׁמַּעֲלֶה הֶעָפָר וּמַעֲמִיק בָּאָרֶץ: שֶׁהָיוּ מַעֲנִיקִים אֶת הַחַמָּה בְּקוֹמָתָן. מֵרֹב גֹּבַהּ קוֹמָתָן דּוֹמִין כְּאִלּוּ צַוָּארָם נוֹקֵב וְעוֹנֵק בְּנֶקֶב שֶׁהַחַמָּה יוֹצֵאָה בּוֹ: לְבָנוֹ קָטָן. בְּנֵעוּן קְטַן הַבָּנִים שֶׁל חַם הָיָה, וּמִצְרַיִם שְׁנֵי לְבָנִים: מְבֻנָּה. לְשׁוֹן אִבְנָה מְמֻנָּה (כְּלִיסָ"יִם טז), כְּלוֹמַר מְיֻשֶּׁבֶת בְּפִירוֹת: מְרֻשִּׁים. סְלָעִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין פֵּירוֹת בְּאֶרֶץ לַחַה: דִּקְבְרֵי בָּהּ שְׁכִבֵי. לֹא גְּרַסִינָן מ"ט אֶלָּא ה"ק, וְתַדַּע דִּטְרָשִׁין הֵיא וְאֵינָהּ רְאוּיָה לְפֵירוֹת כְּכָל שְׁאָר הָאָרֶץ, לְפִיכָךְ יְחִידוּהָ לְקִבּוּרַת מֵתִים: כִּי הָיוּ בְּצֹעַן שָׂרָיו. שֶׁל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁשּׁוֹלְחִים אֶל פַּרְעֹה לַעֲזוֹר לוֹ עַל מֶלֶךְ אַשּׁוּר, אֶלְמָא פַּרְעֹה בְּצֹעַן יָתִיב וְשָׁם הוֹלְכִין לְבַקְּשׁוּ: אֵלְכָה נָּא וַאֲשַׁלֵּם אֶת נְדָרַי. אֵלְכָה נָּא בְּחֶבְרוֹן וְאֲשַׁלֵּם הַנֶּדֶר שֶׁנָּדַרְתִּי בְּגִשּׁוּר, כְּדִכְתִיב בְּתַרְיֵיהּ כִּי נָדַר נָדַר עַבְדְּךָ בְּשִׁבְתִּי בְגִשּׁוּר, וּבְחֶבְרוֹן מְאֵי בְּעֵי וְהָא לֹא הָיָה שָׁם הַמִּזְבֵּחַ כִּי אִם בְּגִבְעוֹן: לְהָבִיא כְּבָשִׂים לְעוֹלָה. דְּאָמַר מַר בְּמִס' מְנָחוֹת כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן, אֶלְמָא אֶרֶץ מַרְעֶה הָיְתָה: מַנָּה. כְּלוֹמַר מִתְּשׁוּבָתְךָ אַתָּה מְסַיְּעֵנִי, שֶׁלֹּא הָיְתָה חֲשׁוּבָה לְזֶרַע כִּשְׁאָר הָאָרֶץ מֵאַחַר שֶׁהִיא בַּת טְרָשִׁים כְּדַאֲמְרִי' בְּבָבָא מְצִיעָא בְּהַשּׂוֹכֵר (קף פ.) וְאִי אַרְעָא דְּמַחֲזֵקָא בְּגַרוּנְדִי [הִיא שֶׁנִּיהֵם מְשֻׁלְּמִין]: דְּקִלִּישָׁא אַרְעָא. עֹפֶר שֶׁל טְרָשִׁים דַּק וְקַלּוּשׁ וּמוּעָט הוּא, וּמִתּוֹךְ כָּךְ לֹא הָיוּ חוֹרְשִׁים וְזוֹרְעִים אוֹתָהּ תְּבוּאָה מַאֲכַל אָדָם: עֲבָדָה רַעְיָא. מִצְמַחַת וּמַעֲלֶה עֲשָׂבִים וְאוֹכְלִים הַצֹּאן: וְשָׁמֵן קִנְיָינָא. הַמַּקְנֶה הַצֹּאן, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַצֹּאן לְהַשְׁבִּיחַ בְּאֶרֶץ יְבֵשָׁה וּטְרָשִׁים יוֹתֵר מֵאֶרֶץ לַחָה:

וילכו

ביאורים למסכת סוטה דף לד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

אם כן כַּחֲנָיֵיתָן עָבְרוּ – לא עברו את הירדן בזה אחר זה, אלא כמו סדר חניתן, וּלְדִבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שגבהו המים יותר משלש מאות מיל, חייבים לומר שבָּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ, וארך זמן רב והספיקו המים להערם זה על גבי זה כדלעיל לגובה כה עצום. וְחַד – רבי אמי או רבי יצחק נפחא אָמַר, בֵּין מַר – רבי יהודה, וּבֵין מַר – רבי אלעזר ברבי שמעון, סוברים שכַּחֲנָיֵיתָן עָבְרוּ, אלא שמַר – רבי יהודה סָבַר אָדָם קַל לרוץ כמו המים, וכמו שעברו עם ישראל מהלך שנים עשר מיל, כך גם נערמו המים לגובה שנים עשר מיל, וּמַר – רבי אלעזר ברבי שמעון סָבַר מַיִם קַלִּים לרוץ יותר מן האדם, ואף שעם ישראל עברו מהלך שנים עשר מיל בלבד, המים נערמו באותו זמן לגובה רב של יותר משלש מאות מיל.

כיון שהזכירה הגמרא לעיל את מעשה המרגלים, ממשיכה לברר ממעשי המרגלים, ואחר כך תחזור לעניני קריעת הירדן ומעבר ישראל בו. נאמר בתחילת פרשת המרגלים 'שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים', אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מה שאמר לו ה' 'שְׁלַח לְךָ', פירושו מִדַּעְתְּךָ, דהיינו אני איני מצוה אותך, רק ישראל בקשו ממך כמו שאומר להם משה בספר דברים 'ותקרבון אלי כולכם', ואני איני מעכב על ידך. ובודאי שלא ציוהו ה' על כך, והראיה וְכִי אָדָם זֶה בּוֹרֵר חֵלֶק רַע לְעַצְמוֹ – והרי אדם לא בוחר לעצמו דבר רע, ואם כן בודאי ה' לא היה מצוה דבר שסופו לבוא לידי תקלה. ומבארת הגמרא, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב שאומר להם משה 'וַיִּיטַב בְּעֵינֵי הַדָּבָר', וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, יש לדייק לשון הפסוק 'בְּעֵינַי' וְלֹא בְּעֵינָיו שֶׁל מָקוֹם.

עוד דורשת הגמרא מענין המרגלים, כתוב בהמשך הפסוק שם "ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו וַיַּחֲפְרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ", אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, הבקשה שביקשו ישראל ממשה מלכתחילה שישלח מְרַגְּלִים, לֹא נִתְכַּוְּונוּ אֶלָּא לְכוּשְׁתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, ויש ללמוד זאת מגזירה שוה, כְּתִיב הָכָא 'וַיַּחֲפְרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ' וּכְתִיב הָתָם 'וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה' וְגוֹ', וכמו שם לשון 'וחפרה' הוא לשון בושה, כפי שכתוב לגבי החמה, כך גם כאן 'ויחפרו' הוא לשון בושה, שרצו לבייש את ארץ ישראל.

עוד כתוב בפרשת המרגלים, 'וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן זַכּוּר', אָמַר רַבִּי יִצְחָק, דָּבָר זֶה מָסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, מְרַגְּלִים עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ – מכל שם של מרגל ושם אביו, אפשר לדרוש את מהות מעשיהם, וְאָנוּ לֹא עָלְתָה בְּיָדֵינוּ לדרוש כל שמותם, אֶלָּא אֶחָד בלבד, והוא 'סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל', וכך דרשנו, 'סְתוּר' שֶׁסָּתַר מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא – הכחיש את ה' ועשאו כביכול בדאי, 'מִיכָאֵל' שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ מָךְ – עשה את ה' כביכול חלש שאינו יכול להכניסנו לארץ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַף אָנוּ נֹאמַר לדרוש עוד שם מהמרגלים, והוא 'נַחְבִּי בֶּן וָפְסִי', וכך נדרשנו, 'נַחְבִּי' שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, ולא האמין במה שהעיד על הארץ שהיא טובה, 'וָפְסִי' שֶׁפִּיסֵּת עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא – שדילג על מדותיו של ה' שנותן שכר טוב למאמינים בו.

עוד נאמר בפרשת המרגלים 'וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן', ויש להקשות, 'וַיָּבֹאוּ' מִבְּעֵי לֵיהּ, שהרי מדבר על המרגלים שהם רבים, וכמו שהתחיל הפסוק 'ויעלו'. אלא אָמַר רָבָא, מְלַמֵּד שֶׁפִּירֵשׁ כָּלֵב מֵעֲצַת מְרַגְּלִים, וְהָלַךְ וְנִשְׁתַּטֵּחַ עַל קִבְרֵי אָבוֹת, אָמַר לָהֶן כלב לאבות, אנא אֲבוֹתַי בַּקְּשׁוּ עָלַי רַחֲמִים שֶׁאֶנָּצֵל מֵעֲצַת מְרַגְּלִים, ולכן אומר הפסוק 'ויבא עד חברון' בלשון יחיד, שרק כלב הלך לשם. יְהוֹשֻׁעַ לא הלך, משום שלא היה צריך לזה, שכְּבָר בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ', הוסיף לו י' על שמו וקראו 'יהושע', שהתפלל יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וימלא אחרי והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורשנה" וְגוֹ', הרי שהובטחה לו אותה הארץ שבא שמה, והיא חברון, וכן נתקיים כמו שכתוב בספר יהושע "ויתן את חברון לכלב בן יפונה לנחלה".

עוד נאמר בפרשת המרגלים "וְשָׁם אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי וְגוֹ' ילידי הענק", דורשת הגמרא, 'אֲחִימָן' נדרש שהוא מִיּוּמָן שֶׁבְּאֶחָיו – הגבור שבין הענקים, כמו שיד ימין חשובה מן השמאל. 'שֵׁשַׁי' נדרש שֶׁמְּשַׁשִּׁים אֶת הָאָרֶץ כִּשְׁחָתוֹת – שמחמת כובדו רגליו הם כעמודי שש ושוקעים בארץ וניכר שם כגומא וכבור שחת. 'תַּלְמַי' נדרש שֶׁמְּשַׁשִּׁים אֶת הָאָרֶץ תְּלָמִים תְּלָמִים – מחמת כובדו דורס בארץ וחורץ כתלמי המחרישה. דָּבָר אַחֵר, אֲחִימָן בָּנָה את העיר עֲנָת, שֵׁשַׁי בָּנָה את העיר אָלָשׁ, תַּלְמַי בָּנָה את העיר תַּלְבּוּשׁ. עוד יש לדרוש המשך הפסוק שם 'יְלִידֵי הָעֲנָק', למה נקראו 'ענק', על שם שֶׁמַּעֲנִיקִין חַמָּה בְּקוֹמָתָן – מרוב גובהם נראה כאילו החמה היא ענק היינו שרשרת, סביב לצוארם.

עוד נאמר בפרשת המרגלים 'וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לפני צוען מצרים'. שואלת הגמרא, מַאי 'נִבְנְתָה'. מנסה הגמרא לבאר, אִילֵימָא נִבְנְתָה מַמָּשׁ – אם נבאר הפסוק כפשוטו שהעיר חברון נבנתה שבע שנים לפני שנבנתה צוען מצרים. דוחה הגמרא, וכי אֶפְשָׁר אָדָם – היינו חם, בּוֹנֵה בַּיִת לִבְנוֹ קָטָן – כנען, שחברון בארץ כנען, קוֹדֶם שבונה לִבְנוֹ גָּדוֹל – מצרים, ומביאה הגמרא ראיה שכנען היה יותר גדול ממצרים, דִּכְתִיב "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם ופוט וכנען" וְגוֹ'.

מבארת הגמרא, אֶלָּא, שֶׁהָיְתָה חברון מְבוּנָה – מרובה ומיושבת בפירות, עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה – פי שבע מאשר כמות הפירות שבְּצוֹעַן. וכדי שנבין כמה הריבוי בפירות שבארץ ישראל, מתארת הגמרא, וְאֵין לְךָ טָרָשִׁים – סלעים, שאינם עושים פירות כקרקע לחה, בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יָתֵר מֵחֶבְרוֹן, (מִשּׁוּם) וזו הסיבה דְּקָרֵי בָּהּ שִׁיכְּבֵי – שייחדורה לקבורת מתים, כי אינה ראויה לפירות, ולעומת זאת, וְאֵין לְךָ מְעוּלָּה בְּכָל הָאֲרָצוֹת יָתֵר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר 'כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם', וְאֵין לְךָ מְעוּלָּה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יָתֵר מִצּוֹעַן, דִּכְתִיב 'כִּי הָיוּ בְצוֹעַן שָׂרָיו' – שמלך ישראל שלח שריו לצוען לבקש מפרעה לעזור לו להלחם נגד מלך אשור, אם כן רואים שפרעה קבע מושבו בצוען, ובודאי משום שהיתה המשובחת ביותר, וַאֲפִילּוּ הָכִי – למרות שבחה העצום של צוען, העיר חֶבְרוֹן הפחות משובחת שבארץ ישראל, היא מְבוּנָה אֶחָד מִשִּׁבְעָה – פי שבע מאשר יש בְּצוֹעַן.

שואלת הגמרא, וְחֶבְרוֹן טָרָשִׁים הָוֵי – האם אכן חברון היא עיר עם אדמת טרשים שאינה מצמחת פירות, וְהָא כְּתִיב "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָּא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון, כי נדר נדר עבדך בשבתי בגשור" וְגוֹ', וְאָמַר רַב אַוְיָא וְאִיתֵימָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָן, וכי בחברון זובחים, והרי אין שם מזבח, אלא ודאי שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן לעולה, אם כן רואים שחברון היא ארץ מרעה משובחת. וְתַנְיָא – גם בברייתא שנינו, שאֵילִים משובחים לוקחים מִמּוֹאָב, וּכְבָשִׂים משובחים לוקחים מֵחֶבְרוֹן, הרי שחברון ארץ משובחת היא, ולא טרשים.

מתרצת הגמרא, מִינָּהּ – אדרבה משאלתך וראיותיך אתה מסייעני שחברון היתה אדמת טרשים ולא חשובה לצמיחת פירות, אֵיידֵי דִּקְלִישָׁא אַרְעָא – שכיון שהארץ חלשה ומועטת, לא היו זורעים אותה להצמיח פירות למאכל אדם, אלא עֲבָדָהּ רָעְיָא – מצמחת מעצמה עשבים הראוים לצאן למרעה, וְשָׁמֵן קִנְיָנָא – ובזה היה הצאן משמין, שכן דרך הצאן להשביח יותר באדמה יבשה וטרשים מאשר באדמה לחה.

עוד נאמר בפרשת המרגלים "וַיָּשׁוּבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מקץ ארבעים יום

ביאורים למסכת סוטה דף לה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, תיבת 'וילכו' מיותרת, שהרי כבר כתוב לפני כן 'וישובו', אלא **מַקִּישׁ הֲלִיכָה לְבִיאָה** – לומדים בהקש זה מזה, **מַה בִּיאָה** – כשבאו המרגלים בחזרה מארץ ישראל, היו **בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָה** – כשיצאו מהמדבר לארץ ישראל, היו **בְּעֵצָה רָעָה**, שמתחילה היתה כוונתם להוציא דבה על הארץ.

עוד נאמר בפרשת המרגלים, **"וַיְסַפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ** אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש היא" **וְגוֹ'**, ששיבחו את הארץ, **וּכְתִיב** אחרי כן, שממשיכים לספר **"אֶפֶס כִּי עַז הָעָם** היושב בארץ וגו'", **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (סִימָן אֱמֶ"ת לְבַד"ו לְוָיָ"ה) מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, כָּל לָשׁוֹן הָרָע שֶׁאֵין בּוֹ דְּבַר אֱמֶת בִּתְחִילָּתוֹ** – שלא מתחיל המספר בדברים אמתיים בתחילה, **אֵין מִתְקַיֵּים בְּסוֹפוֹ** – שמחזיקים אותו השומעים כשקרן, לכן גם המרגלים פתחו בשבח הארץ תחילה.

עוד נאמר בהמשך הפרשה שם **'וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה'**, שכלב בן יפונה השתיק את העם 'אל משה' דהיינו בדברים שדיבר על משה, וחשבו השומעים שרוצה לספר בגנותו, וכפי שמבאר זאת מיד רבה, **אָמַר רַבָּה, שֶׁהֵסִיתָן** כלב לבני ישראל שהקשיבו למרגלים, **בִּדְבָרִים** אחרים **פָּתַח** [דחזייה] – ראה כלב בן יפונה, **שִׁיהוֹשֻׁעַ דְּקָא מִשְׁתָּעֵי** – שרצה לדבר, **אָמְרִי לֵיהּ** המתלוננים, **דֵּין רֹאשׁ קְטִיעָה** – זה שראשו קטוע, שאין לו בנים ליטול חלק בירושת הארץ, **יְמַלֵּל** – ידבר, בתמיהה, והשתיקוהו בנזיפה. **אָמַר** כלב בלבו, **אִי מִשְׁתָּעִינָא** – אם אדבר, **אָמְרִי בִּי מִילְּתָא** – יאמרו גם עלי דברים, **וְחָסְמִין לִי** – וישתיקו אותי, לכן **אָמַר לָהֶן** כך, **וְכִי זוֹ בִּלְבָד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם,** וכשהתחיל לדבר בסגנון זה, **סָבְרֵי בִּגְנוּתֵיהּ קָא מִשְׁתָּעֵי** – סברו שרוצה לדבר בגנות משה, לכן **אִישְׁתִּיקוּ**, ואז **אָמַר לְהוּ**, אכן לא זו בלבד עשה לנו משה, אלא גם **הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן,** ולכן **אִם יֹאמַר** לנו משה **עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ,** וכי **לֹא נִשְׁמַע לוֹ**, בתמיהה. וזה מה שהמשיך כלב **'עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ' וְגוֹ'**, שנעלה אף בסולמות לרקיע אם יצוה אותנו. וממשיך הפסוק, **'וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל** לעלות' **וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא, דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** כדי לסתור דברי כלב, וכנאמר בהמשך הפסוק **'כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ'**, ודורשים שלא התכוונו 'ממנו' שפירושו 'מאיתנו', אלא 'ממנו' שפירושו 'מאיתו', **אַל תִּקְרֵי 'מִמֶּנּוּ' אֶלָּא 'מִמֶּנּוּ', כִּבְיָכוֹל** רצו המרגלים לומר **שֶׁאֲפִילּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם** – משל למפקיד אצל חבירו ולא יכול לקחת פקדונו, חס ושלום כביכול הקדוש ברוך הוא לא יצליח להוציא האומות החזקות האלו מארץ ישראל.

עוד אמרו המרגלים **'אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא', דָּרַשׁ רָבָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה** – שהראיתי להם כאילו היא ארץ אוכלת יושביה שמתים שם הרבה, **וְהֵם** – המרגלים **חָשְׁבוּ לָרָעָה.** ומבארת הגמרא, **אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ** – כל מקום שהגיעו המרגלים, **מֵת חֲשִׁיבָא דִּידְהוּ** – מת אדם חשוב מיושבי הארץ, **כִּי הֵיכִי דְּנִיטְרְדוּ וְלֹא לִשְׁאֲלוּ אַבַּתְרַיְיהוּ** – כדי שיהיו האמוריים טרודים ולא ישאלו מיהם המרגלים. **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי אִיּוֹב נָח נַפְשֵׁיהּ** – ויש אומרים שאיוב מת באותה שעה, כדי שלא תגן זכותו עליהם, וזה מה שאמרו יהושע וכלב 'סר צלם מעליהם'. ממשיכה הגמרא, כיון שמתו האנשים דלעיל, **וְאִטְרִידוּ כּוּלֵּי עָלְמָא בְּהֶסְפֵּידָא** – והתעסקו כל האמוריים בהספד, והיה הדבר לטובה מאת ה', אך המרגלים **הֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה**, שהרבה אנשים מתים שם בכל מקום, לכן אמרו **'אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא'.**

עוד תיארו המרגלים **"וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ** בעיניהם" **וְגוֹ'**, ומבארת הגמרא, **אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָּא, הַמְרַגְּלִים שַׁקָּרֵי הֲווּ** – שקרנים היו, והראיה היא, **בִּשְׁלָמָא** מה שאמרו **'וַנְהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים', לְחַיֵּי** – מובן, שהרגישו בעצמם כחגבים, **אֶלָּא** מה שאמרו **'וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם', מְנָא הֲווּ יָדְעֵי** – כיצד ידעו איך נראו בעיניהם של האמוריים, אלא ודאי שקרנים היו. דוחה הגמרא, **וְלֹא הִיא** – לא היו שקרנים בזה, שעל סמך מעשה אמרו כן, **כִּי הֲווּ מַבְרֵי אֲבֵילֵי** – כשהיו האמוריים מברים את האבלים בסעודה בחזרתם מבית הקברות, **תּוּתֵי אַרְזֵי הָווּ מַבְרֵי** – היו מברים אותם תחת עצי ארזים, **וְכִי חָזִינְהוּ סָלְקוּ יָתְבֵי בְּאִילָנֵי** – כשראום המרגלים עלו וישבו על האילנות מרוב פחדם, **שָׁמְעֵי דְּקָאָמְרֵי** – ושמעום המרגלים מראש האילן שהיו האמוריים אומרים, **קָחֲזִינַן אִינְשֵׁי דְּדָמוּ לְקַמְצֵי בְּאִילָנֵי** – ראינו בעצים אנשים שדומים לנמלים.

עוד נאמר בפרשת המרגלים **"וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ** העם בלילה ההוא". **אָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אוֹתוֹ הַיּוֹם** שחזרו המרגלים מארץ ישראל ובכו כל העדה, **[עֶרֶב] תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֵן בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם, וַאֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם** יום זה **בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת.**

עוד נאמר שם **"וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגּוֹם אוֹתָם בָּאֲבָנִים" וּכְתִיב** בהמשך הפסוק **"וּכְבוֹד ה' נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד", אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, מְלַמֵּד שֶׁנָּטְלוּ אֲבָנִים וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעֲלָה,** כביכול בטענה גם כלפי ה' יתברך, ודרשו כן מהסמיכות 'וכבוד ה'' ל'לרגום אותם באבנים'.

עוד נאמר שם **"וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה", אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שֶׁמֵּתוּ מִיתָה מְשׁוּנָּה,** שהרי כתוב 'במגפה' ולא 'במגפה', משמע במגפה מיוחדת וראויה להם במדה כנגד מדה. ומהי המיתה המשונה, **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא, דָּרַשׁ רַבִּי שִׁילָא אִישׁ כְּפַר תְּמַרְתָּא, מְלַמֵּד שֶׁנִּשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם** מתוך פיהם, **וְנָפַל** לשונם **עַל טִיבּוּרָם, וְהָיוּ תּוֹלָעִים יוֹצְאוֹת מִלְּשׁוֹנָם** שנפלה, **וְנִכְנָסוֹת** התולעים **בְּטִיבּוּרָם, וּמִטִּיבּוּרָם** גם יצאו תולעים **וְנִכְנָסוֹת בִּלְשׁוֹנָם** שנפלה על טיבורם. **וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ** שהיא באה על לשון הרע.

חוזרת הגמרא לברייתא שעסקנו לעיל בעניין בקיעת הירדן ומעבר בני ישראל בו, שהכהנים עמדו במקומם עד שעברו כל העם לצד מערב, **וְכֵיוָן שֶׁעָלָה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מִן הַיַּרְדֵּן,** שבו הכהנים פסיעה לאחוריהם לצד מזרח, **וחָזְרוּ מַיִם לִמְקוֹמָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי בַּעֲלוֹת** [בַּעֲלוֹת] **הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן, נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשׁוּבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן לִמְקוֹמָם וַיֵּלְכוּ כִתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם עַל כָּל גְּדוֹתָיו", נִמְצָא** שאחרי שחזרו הכהנים פסיעה לאחוריהם ושבו מי הירדן כבתחילה, כעת **אָרוֹן וְנוֹשְׂאָיו וְכֹהֲנִים מִצַּד אֶחָד** – מזרח, **וְיִשְׂרָאֵל מִצַּד אֶחָד** – מערב. ואז **נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו** הכהנים **וְעָבַר** באויר מעל הירדן לצד השני לשאר עם ישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר, וַיַּעֲבֹר אֲרוֹן ה' וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם". וְעַל דָּבָר זֶה** שלא ידע אותו עוזא, **נֶעֱנַשׁ עוּזָּא שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶת יָדוֹ לֶאֱחוֹז אֶת הָאָרוֹן** כי שמטו הבָּקָר", **אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עוּזָּא, נוֹשְׂאָיו נָשָׂא** הארון, וכדלעיל, את **עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שיכול לישא, ועל כן טעה עוזא ששלח ידו לאחוז את הארון.

כיון שהוזכר מעשה עוזא, ממשיכה הגמרא לברר כמה פסוקים שנאמרו שם. **"וַיִּחַר אַף ה' בְּעוּזָּא וַיַּכֵּהוּ שָׁם עַל הַשַּׁל" וְגוֹ', רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר** נחלקו בביאור 'על השל'. **חַד אָמַר עַל עִסְקֵי שֶׁלּוֹ** – השגגה ששלח ידו לאחוז בארון, **וְחַד אָמַר שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו בְּפָנָיו** – ו"שַׁל" הוא לשון דבר המוטל מלמעלה למטה.

עוד כתוב בפרשת עוזא, **'וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** אל תחשוב שעוזא איבד בחטאו את חלקו בעולם הבא, אלא **עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר 'עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים',** ולומדים את עוזא מהארון, **מָה אָרוֹן לְעוֹלָם קַיָּים,** שהרי נגנז על ידי יאשיהו המלך, ונשמר לעתיד לבא, **אַף עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא.**

המשך בעמוד קמח

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לה עמוד א

רש"י

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ. לא גַּרְסִינָן וּכְתִיב, [אֶלָּא] וַיֵּלְכוּ יְתֵירָא הוּא כֵּיוָן דִּכְתִיב [לְעֵיל] וַיָּשׁוּבוֹ לֹא הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר אֶלָּא וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְגו׳: **מַקִּישׁ הֲלִיכָתָן.** שֶׁהָלְכוּ לָתוּר לְבִיאָתָן: **אַף הֲלִיכָתָן בְּעֵצָה רָעָה.** שֶׁמִּתְחִלָּה לְהוֹצִיא דִּבָּה נִתְכַּוְּונוּ: **אֵינוֹ מִתְקַיֵּים.** שֶׁמַּחֲזִיקִין אוֹתָן הַשּׁוֹמְעִין כְּבַדָּאִין, לְפִיכָךְ אוֹמֵר דְּבַר אֱמֶת תְּחִלָּה כְּדֵי שֶׁיַּאֲמִינוּ, וְאַף מְרַגְּלִים לְכָךְ פָּתְחוּ בְּשֶׁבַח הָאָרֶץ תְּחִלָּה: **וַיַּהַס.** שִׁתְּקָן: **אֶל מֹשֶׁה.** בִּדְבָרִים, שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בְּמֹשֶׁה וְהָיוּ סְבוּרִים שֶׁבִּגְנוּתוֹ רוֹצֶה לְסַפֵּר: **שֶׁהֱסִיתָם בִּדְבָרִים.** כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזִיל: **דְּחַזְיֵיהּ.** כָּלֵב לִיהוֹשֻׁעַ שֶׁרָצָה לְדַבֵּר וְשִׁתְּקוּהוּ בִּנְזִיפָה וְאָמְרוּ לוֹ רֹאשׁ הַקָּטוּעַ יְדַבֵּר, מִי שֶׁרֹאשׁוֹ קָטוּעַ שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים לִטּוֹל חֵלֶק בָּאָרֶץ הוּא יְדַבֵּר בְּפָנֵינוּ: **וְחָסְמִין לִי.** מְשַׁתְּקִין אוֹתִי: **עָלֹה נַעֲלֶה.** אַף לַשָּׁמַיִם אִם יְצַוֶּה עָלֵינוּ: **מִמֶּנּוּ.** מִן הַקָּבָּ"ה: **אַל תִּקְרֵי.** לֹא גָּרַס, שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ קְרִיָּיה בֵּין מִמֶּנּוּ הַנֶּאֱמָר עַל יָחִיד שֶׁנִּדְבָּרִים עָלָיו לְמִמֶּנּוּ שֶׁל רַבִּים שֶׁאוֹמְרִים עַל עַצְמָן: **אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו.** אִם הִפְקִידָם שָׁם: **בַּעַל הַבַּיִת.** אֲדוֹן הָעוֹלָם: **אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה.** שֶׁהֶרְאִיתִיהָ לָהֶם כְּאוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ שֶׁמֵּתִים בָּהּ תָּדִיר: **שְׁכִיב אִיּוֹב.** שֶׁלֹּא תָּגֵן זְכוּתוֹ עֲלֵיהֶם, וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר כָּלֵב סַר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם: **ה"ג וְלֹא הִיא כִּי הֲווּ מַבְרֵי אֲבֵילֵי תּוּתֵי אַרְזֵי הֲווּ מַבְרֵי.** וְלֹא הָיוּ שַׁקְרָנִים בַּזֹּאת (וְלֹא הָיוּ נִרְאִים בָּהֶן שַׁקְרָנִים) דְּאִינְהוּ שַׁמְעִינְהוּ לָאֱמוֹרִיִּים שֶׁקּוֹרִין אוֹתָן חֲגָבִים, דְּכִי הֲווּ אֱמוֹרִיִּים מַבְרִין אֶת אֲבֵלֵיהֶם כְּשֶׁחוֹזְרִין מִן הַקֶּבֶר, כִּדְאָמַר לְעֵיל דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ שְׁכִיב חֲשִׁיבָא מִנַּיְיהוּ וּמַבְרִין לָאָבֵל סְעוּדָה לְנַחֲמוֹ תּוּתֵי אַרְזֵי הֲווּ מַבְרֵי לְהוּ: **וְכִדְחָזִינְהוּ.** וְהֵם יְרֵאִים לַעֲמוֹד לִפְנֵיהֶם סָלְקֵי וְיָתְבֵי בְּאִילָנֵי: **וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה.** (שַׁדַּי) [שֶׁרָצוּ] לִרְגּוֹם אוֹתָם [וְקָאֵי] נַמִּי אַכְּבוֹד ה׳: **בַּמַּגֵּפָה.** מִדְּלֹא קָרִינָן בְּמַגֵּפָה מַשְׁמַע בַּמְּיֻחֶדֶת וּרְאוּיָה לָהֶם בְּמִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה: **בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ.** שֶׁהִיא בָּאָה עַל לָשׁוֹן הָרַע כִּדְאַמְרִינָן בְּבַמֶּה מַדְלִיקִין (שַׁבָּת דַּף לג): **וְכֵיוָן שֶׁעָלָה כו׳.** סֵיפָא דְּבָרַיְיתָא דִּלְעֵיל הִיא, אֶלָּא אַיְדֵי דְּתָנָא בָּהּ וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לָאֶשְׁכּוֹל נָקַט לָהּ לְפָרָשַׁת מְרַגְּלִים הָכָא: **שָׁבוּ הַמַּיִם לִמְקוֹמָם.** שֶׁהַכֹּהֲנִים עָמְדוּ בִּמְקוֹמָם

תוספות

עַד שֶׁעָבְרוּ כָּל הָעָם, וּכְשֶׁעָבְרוּ נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וְנִמְשְׁכוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם פְּסִיעָה אַחַת, נִמְצְאוּ כֹּהֲנִים מִצַּד זֶה כו׳. וְאע"ג דְּהַהוּא קְרָא דְּוַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר קָדִים, דְּמַשְׁמַע דְּהַאי נִתְּקוּ רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים בָּעֵבֶר הַשֵּׁנִי כְּתִיב, לֹא הֲוֵי הָכֵי אֶלָּא אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר, דְּאִי כְּסִדְרָן כְּתִיב הָא נָפְקֵי לְהוּ מִן הַיַּרְדֵּן דִּכְתִיב וַיַּעֲבוֹר אֲרוֹן ה׳ וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם וְהָעָם עָלוּ, וְכֵיוָן דְּאָרוֹן וְהַכֹּהֲנִים עָלוּ וְעָבְרוּ אַחֲרֵיהֶם עַד שֶׁבָּאוּ לִפְנֵיהֶם הֲרֵי יָצְאוּ מִן הַיַּרְדֵּן וּמַאי תּוּ דְּקָאָמַר וַיְצַו יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר עֲלוּ מִן הַיַּרְדֵּן, אֶלָּא אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר וְהַאי עֲלוּ מִן הַיַּרְדֵּן דְּקָאָמַר לְהוּ הָכֵי קָאָמַר לְהוּ, סַלְּקוּ רַגְלֵיכֶם לַאֲחוֹרֵיכֶם וְעוֹדָם בָּעֵבֶר הַמִּזְרָחִית, וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשׁוּבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן אֶל מְקוֹמָם: **נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו וְעָבַר.** וְהַיְינוּ קְרָא קַמָּא דִּכְתִיב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר [וַיַּעֲבוֹר] אֲרוֹן ה׳ וְגו׳: **עַל עִסְקֵי שָׁלוּ.** שְׁגָגָה שֶׁשָּׁגַג לֶאֱחוֹז בּוֹ: **שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו.** וְשַׁל לְשׁוֹן כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ (דְּבָרִים כח) וּבְשִׁלְיָתָהּ (שָׁם), דָּבָר הַמֻּטָּל מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה: **הָאָרוֹן קַיָּים לְעוֹלָם.** שֶׁהֲרֵי נִגְנַז כִּדְאָמַר בְּיוֹמָא (דַּף נב:) שֶׁגְּנָזוֹ יֹאשִׁיָּהוּ: **חֲרָרָה.** עֻגָּה שֶׁאוֹפִין עַל פְּנֵי הַגֶּחָלִים: **נֶעֱנַשׁ דָּוִד.** שֶׁמֵּת עֻזָּא עַל יָדוֹ: **זְמִירוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי.** כְּשֶׁהָיִיתִי בּוֹרֵחַ מִפְּנֵי אוֹיְבֵי וָאָגוּר מִפְּנֵיהֶם הָיִיתִי מִשְׁתַּעֲשֵׁעַ בְּחֻקֶּיךָ וְהָיוּ לִי לִזְמִירוֹת לְשַׁעֲשֵׁעֵנִי: **הֲתָעִיף.** לְשׁוֹן [כָּפוּל], וְכָפַלְתָּ מְתַרְגְּמִינָן וְתֵיעוֹף (שְׁמוֹת כז) שֶׁאִם תַּכְפִּיל עֵינֶיךָ לִסְתּוֹם עַיִן בְּהֶסֵּחַ הַדַּעַת מֵהִסְתַּכֵּל בָּהֶן מִיָּד וְאֵינֶנּוּ: **לֹא נָתַן.** עֲגָלוֹת מֹשֶׁה לִבְנֵי קְהָת לְפִי שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶם לָשֵׂאת בְּכָתֵף, כִּי לֹא הָיוּ מְמֻנִּים אֶלָּא עַל דְּבַר קְדֻשַּׁת הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן [וְהַמְּנוֹרָה וּמִזְבַּח הַזָּהָב]: **וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵּית שֶׁמֶשׁ.** לֹא בְּהַךְ הַכָּאָה דְּדָוִד כְּתִיב אֶלָּא כְּשֶׁהֱבִיאוּהוּ הַפָּרוֹת מִפְּלִשְׁתִּים, וְאַיְדֵי דְּאַיְירֵי בְּאָרוֹן נָקַט לָהּ: **מִשּׁוּם דְּרָאוּ.** וְנִסְתַּכְּלוּ בּוֹ וַיַּךְ, בִּתְמִיהָ: קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ. לֹא בָּטְלוּ מִמְּלַאכְתָּן לְכַבְּדוֹ. וְהַאי רָאוּ לְשׁוֹן בִּזָּיוֹן, כְּמוֹ אַל תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחוֹרֶת (שִׁיר א׳):

מאן

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ" אָמַר ר׳ יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: מַקִּישׁ הֲלִיכָה לְבִיאָה, מַה בִּיאָה בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָה בְּעֵצָה רָעָה. "וַיְסַפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ" וּכְתִיב: "אֶפֶס כִּי עַז הָעָם", אָמַר ר׳ יוֹחָנָן (סימן אמ"ת לבד"ו לוי"ה) מִשּׁוּם ר׳ מֵאִיר: כָּל לָשׁוֹן הָרָע שֶׁאֵין בּוֹ דְּבַר אֱמֶת בִּתְחִילָּתוֹ, אֵין מִתְקַיֵּים בְּסוֹפוֹ. "וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה" אָמַר רַבָּה: שֶׁהֵסִיתָן בִּדְבָרִים. פָּתַח יְהוֹשֻׁעַ דְּקָא מִשְׁתָּעֵי, אָמְרִי לֵיהּ: דֵּין רֹאשׁ קְטִיעָה יְמַלֵּל? אָמַר אִי מִשְׁתָּעֵינָא, אָמְרִי בִּי מִילְּתָא וְחָסְמִין לִי. אָמַר לָהֶן: וְכִי זוֹ בִּלְבַד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם? סָבְרִי בִּגְנוּתֵיהּ קָא מִשְׁתָּעֵי, אִישְׁתִּיקוּ. אָמַר לְהוּ: הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן. אִם יֹאמַר "עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ" לֹא נִשְׁמַע לוֹ? "עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ". "וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל", אָמַר ר׳ חֲנִינָא בַּר פַּפָּא: דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. "כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ" אַל תִּקְרֵי "מִמֶּנּוּ" אֶלָּא מִמֶּנּוּ, כִּבְיָכוֹל אֲפִילּוּ בַּעַל הַבַּיִת, אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם. "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא" דָּרַשׁ רָבָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, וְהֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה. אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ, מֵת חֲשִׁיבָא דִּידְהוּ, כִּי הֵיכִי דְּנִיטְרְדוּ וְלֹא לִשְׁאֲלוּ אַבַּתְרַיְיהוּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: אִיּוֹב נָח נַפְשֵׁיהּ, וְאִטְרִידוּ כּוּלֵּי עָלְמָא בְּהֶסְפֵּידָא. הֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה, "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא". "וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ" וְגו׳. אָמַר רַב מְשָׁרְשִׁיָּא: מְרַגְּלִים שַׁקָּרֵי הָווּ, בִּשְׁלָמָא "וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים" לְחַיֵּי, אֶלָּא "וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם", מְנָא הָווּ יָדְעִי? וְלֹא הִיא, כִּי הָווּ מַבְרֵי אֲבֵילֵי, תּוּתֵי אַרְזֵי הָווּ מַבְרֵי, וְכִי חָזִינְהוּ, סָלְקוּ יָתְבִי בְּאִילָנֵי, שָׁמְעֵי דְּקָאָמְרִי, קָחָזֵינַן אֱינָשֵׁי דְּדָמוּ לְקַמְצֵי בְּאִילָנֵי. "וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ" אָמַר רַבָּה אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: אוֹתוֹ הַיּוֹם עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הֵן בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם וַאֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת. "וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגּוֹם אֹתָם בָּאֲבָנִים" וּכְתִיב "וּכְבוֹד ה׳ נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד" אָמַר ר׳ חִיָּיא בַּר אַבָּא: מְלַמֵּד שֶׁנָּטְלוּ אֲבָנִים וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה, "וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה" אָמַר ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: שֶׁמֵּתוּ מִיתָה מְשׁוּנָּה. אָמַר ר׳ חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, דָּרַשׁ ר׳ שֵׁילָא אִישׁ כְּפַר תְּמַרְתָא: מְלַמֵּד שֶׁנִּשְׁתָּרְבֵּב לְשׁוֹנָם וְנָפַל עַל טִיבּוּרָם, וְהָיוּ תּוֹלָעִים יוֹצְאוֹת מִלְּשׁוֹנָם וְנִכְנָסוֹת בְּטִיבּוּרָם, וּמִטִּיבּוּרָם וְנִכְנָסוֹת בִּלְשׁוֹנָם, וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ: וְכֵיוָן שֶׁעָלָה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מִן הַיַּרְדֵּן חָזְרוּ מַיִם לִמְקוֹמָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּעֲלוֹת הַכֹּהֲנִים נִשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה׳ מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשֻׁבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן לִמְקוֹמָם וַיֵּלְכוּ כִתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם עַל כָּל גְּדוֹתָיו", נִמְצָא אָרוֹן וְנוֹשְׂאָיו וְכֹהֲנִים מִצַּד אֶחָד, וְיִשְׂרָאֵל מִצַּד אַחֵר. נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו וְעָבַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבֹר וַיַּעֲבֹר אֲרוֹן ה׳ וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם". וְעַל דָּבָר זֶה נֶעֱנַשׁ עוּזָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶת יָדוֹ לֶאֱחֹז אֶת הָאָרוֹן" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עוּזָּא, נוֹשְׂאָיו נָשָׂא, עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? "וַיִּחַר אַף ה׳ בְּעֻזָּה וַיַּכֵּהוּ שָׁם עַל הַשַּׁל" ר׳ יוֹחָנָן וְר׳ אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: עַל עִסְקֵי שָׁלוּ, וְחַד אָמַר: שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו בְּפָנָיו, "וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים" אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים" מָה אָרוֹן לְעוֹלָם קַיָּים, אַף עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא. "וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ ה׳ פֶּרֶץ בְּעֻזָּה" אָמַר ר׳ אֶלְעָזָר: שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ פָּנָיו כַּחֲרָרָה. אֶלָּא מֵעַתָּה, כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב "וַיִּחַר" הָכִי נַמִי? הָתָם כְּתִיב "אַף" הָכָא לֹא כְּתִיב "אַף". דָּרַשׁ רָבָא: מִפְּנֵי מָה נֶעֱנַשׁ דָּוִד? מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא לְדִבְרֵי תוֹרָה "זְמִירוֹת", שֶׁנֶּאֱמַר: "זְמִרוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהֶן "הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ" אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָן "זְמִירוֹת"?! הֲרֵינִי מַכְשִׁילְךָ בְּדָבָר שֶׁאֲפִילּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ, דִּכְתִיב: "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ" וְאִיהוּ אָתְיֵיהּ בְּעֶגְלָתָא. "וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בַּאֲרוֹן", מִשּׁוּם דְּרָאוּ "וַיַּךְ"? ר׳ אַבָּהוּ וְר׳ אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ, וְחַד אָמַר: מִילֵּי נַמִי אֲמוּר,

מאן

מלמד שמתו מיתה משונה. נראה דרעה במגפה דרש:

שלשה

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לה עמוד ב

תוספות

שלשה מיני אבנים היו. ירושלמי ג׳ מיני אבנים הן אבני המלון ואבנים שהניחום יהושע תחת כפות רגלי הכהני׳ ואיסטליות שנתן להם משה אמר רבי יצחק פשוט לן ארבעה מיני אבנים הוה אמר ר׳ סימן בר זבידא ויאות אין תימר אבני המלון לשעה היו ונגנזו אין תימר אבנים שהקים יהושע תחת כפות רגלי הכהנים משוקעות הן במים אין תימר איסטליות שנתן להן משה כבר נכנסו עמהן לארץ אלא אם כן במה אנו קיימין באבנים שהקים יהושע להן על גב הירדן:

כיצד כתבו ישראל את התורה. בתוספתא רבי יהודה אומר על גבי המזבח כתבוה אבל בירושלמי תני על אבני המלון נכתבו דברי ר׳ יהודה ר׳ יוסי אמר על אבני מזבח נכתבו מאן דאמר על אבני המלון בכל יום ויום אומות העולם היו משלחין נוטירין ומשיאין את התורה שהיתה כתובה בשבעים לשון מ״ד על אבני המזבח לא לשעה היו ונגנזו [עוד הוא מעשה נסים נתן הקב״ה בינה בלב כל אומה ואומה והשיאו את התורה שהיתה כתובה בע׳ לשון מ״ד על אבני המלון נכתבו ניחא ושדת אותם בסיד אלא] מאן דאמר על אבני המזבח [נכתבו מאי] ושדת בסיד בין כל אבן ואבן:

ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת. ואם תאמר תיפוק ליה דבשעת מתן תורה החזירה הקב״ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה וי״ל דעונש זה גדול הוא שלאחר שהיתה כתובה בידם ולא רצו ללמוד ומיהו תימה והאמר בפ״ק דמסכת ע״ז (קף כ:) דעדיין יש להן פתחון פה שיאמרו כלום כפית עלינו הר כגיגית כישראל וכל זמן שיש להן פתחון פה איך נתחתם גזר דינם:

לרבות כנענים שבחוצה לארץ. תימה היאך קבלוה לרחב שהרי היא היתה מכנענים שבתוכה כדאיתא בספרי בפרשת בהעלותך ומה אם מי שהיתה מעם שנאמר בו לא תחיה כל נשמה [על שקירבה עצמה כך קירבה המקום] וארחב קאי ואמרינן נמי במס׳ מגילה (קף יד:) שנתגיירה ונסבה יהושע והכא משמע דכנענים שבתוכה לדברי הכל שאין מקבלין אותן ושמא על פי הדיבור היה ואמר לו שקודם שהתחילו המלחמה היו מקבלין שהרי כתיבת התורה על גבי האבנים היה קודם שהתחילו במלחמה ואפילו הכי לא היו מקבלין אלא היושבים חוץ לגבול ישראל כמו שפרש״י ואי הוה מצינו למימר דאם היו חוזרין אז בתשובה בשעה שכתבו את התורה אפילו כנענים שבתוכה היו מקבלין ואפילו לר׳ יהודה ולמען אשר לא ילמדו אתכם לעשות קאי נמי אשבעה אומות והכי משמע נמי לשון הספרי בפרשת שופטים ושוטרים למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות [מלמד] שאם עושין תשובה אין נהרגין אין מקבלין אותן לא קתני אלא אין נהרגין משמע אותם שצוה הקב״ה לא תחיה כל נשמה אין נהרגין ולא נאמר לא תחיה כל נשמה אלא לאחר שהתחיל יהושע במלחמה שהרי יהושע שלח שלש פרוזטגמאות הרוצה להשלים ישלים להלחם ילחם אלמא אותן שהיו רוצין להשלים לא היה הורגן [וצריך לומר] אותן שהיו רוצין להשלים קודם שהתחיל במלחמה ראשונה ואף רחב קיבלה עליה קודם שהתחילו במלחמה ולא נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון אלא באותן כנענים שחוץ לגבולים אם מקבלים אותם לאחר מכאן דרבי שמעון לא איצטריך למימר הא למדת שאם חוזרים בתשובה מקבלין אותן אלא אכנענים שבחוצה לארץ ולאחר שהתחילו במלחמה שדינם כדין [שאר] אומות שמקבלין מהן לעולם:

כמאן

רש״י

מַאן אַמְרִיךְ דְּאִימְרַיָּית. מִי הִכְעִיסְךָ כְּשֶׁכָּעַסְתָּ וְלֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַצְמְךָ מִן הַשִּׁבְיָה, וְעַתָּה מִי מְפַיֶּסְךָ כְּשֶׁנִּתְפַּיַּיסְתָּ לָבֹא מֵאֵלֶיךָ: **וּכְתִיב שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.** בְּדִבְרֵי הַיָּמִים, וְהָכֵי רֵישֵׁיהּ דִּקְרָא, וַיְהִי בֶּעְזוֹר הָאֱלֹהִים אֶת הַלְוִיִּם נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה׳, וַיִּזְבְּחוּ שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים: **מִלֵּאתָ כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּמוֹת.** מִזְבְּחוֹת, דְּעַל כָּל פְּסִיעָה מִזְבֵּחַ: **כְּתִיב כִּידוֹן.** בְּדִבְרֵי הַיָּמִים כְּתִיב וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידוֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא וְגו׳, וּבִשְׁמוּאֵל כְּתִיב גֹּרֶן נָכוֹן: **בִּתְחִלָּה.** כְּשֶׁבָּא הָאָרוֹן שָׁם נַעֲשָׂה לָהֶם כְּכִידוֹן הַהוֹרֵג שֶׁהָרַג עֻזָּא: **וּלְבַסּוֹף.** לְאַחַר שֶׁנִּשְׁתַּהָה שָׁם שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּבֵית עוֹבֵד אֱדוֹם נַעֲשָׂה נָכוֹן שֶׁהֵכִין אֶת בֵּיתוֹ דִּכְתִיב (שְׁמוּאֵל ב ו) וַיְבָרֵךְ ה׳ אֶת עוֹבֵד אֱדוֹם (אִשְׁתּוֹ וּשְׁמֹנֶה כַּלּוֹתֶיהָ) אִשְׁתּוֹ שֶׁל עוֹבֵד אֱדוֹם וּשְׁמֹנֶה כַּלּוֹתֶיהָ יָלְדוּ שִׁשָּׁה שִׁשָּׁה בְּכֶרֶס אֶחָד, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב פְּעֻלָּתֵי הַשְּׁמִינִי כִּי בֵרְכוֹ אֱלֹהִי׳ (דה״א כו) וּכְתִיב אח״כ שִׁשִּׁים וּשְׁנַיִם לְעוֹבֵד אֱדוֹם. וְשָׁמַעְתִּי בְּשֵׁם ר׳ מְנַחֵם בְּר׳ חֶלְבּוֹ, גֹּרֶן נָכוֹן הוּא גֹּרֶן אֲרַוְנָה הַיְבוּסִי, וְא״כ הוּא ה״ג, בִּתְחִלָּה נָכוֹן וּלְבַסּוֹף כִּידוֹן עַל שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ שֶׁתְּחִלָּתוֹ בָּנוּי וְסוֹפוֹ חָרֵב, וְכִידוֹן לְשׁוֹן שֶׁבֶר וְחֻרְבָּן הוּא כְּמוֹ יִרְאוּ עֵינָיו כִּידוֹ (אִיּוֹב כא): **נִמְצֵאתָ.** סֵיפָא דְּבָרַיְיתָא דִּלְעֵיל הוּא, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּתָנָא בָּהּ וְעַל דָּבָר זֶה נֶעֱנַשׁ עֻזָּא אַפְסְקֵיהּ בְּכָל הָנֵי: **שֶׁהֶעֱמִיד מֹשֶׁה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.** וְתַנָּא דְּבָרַיְיתָא כִּי קָאֵי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן קָרֵי עֵבֶר הַמִּזְרָח עֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְכִי קָאֵי בְּעַרְבוֹת מוֹאָב אוֹ בִּשְׁאָר הַמַּסָּעוֹת קָרֵי אֶרֶץ כְּנַעַן עֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְהוּא עֵבֶר הַמַּעֲרָבִי: **בַּגִּלְגָּל.** לְאַחַר שֶׁבָּנוּ מֵהֶן הַמִּזְבֵּחַ בְּהַר עֵיבָל קִפְּלוּם וֶהֱבִיאוּם לַגִּלְגָּל וּקְבָעוּם שָׁם: **כֵּיצַד כָּתְבוּ.** עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּהַר עֵיבָל: **הֵיאַךְ לָמְדוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם.** הָעַתִּיקוֹת תּוֹרָה, הֲלֹא לֹא נִצְטַוּוּ לְכָתְבָהּ בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן אֶלָּא לָבֹא וּלְלָמְדָהּ כָּל הָרוֹצֶה, שֶׁלֹּא יְהֵא פִּתְחוֹן פֶּה לְאוֹתָם הָאֻמּוֹת לוֹמַר לֹא הָיָה לָנוּ מֵהֵיכָן לְלָמְדָהּ: **נוֹטִירִין שֶׁלָּהֶן.** סוֹפְרִים שֶׁלָּהֶם, וְהֵם קוֹרִין אוֹתָן נוֹטִירִין: **וְהִשִּׂיאוּהָ.** וְהֶעֱתִיקוּהָ, כְּלוֹמַר נְטָלוּהָ מִשָּׁם ע״י הַעְתָּקָה: **וְכָתְבוּ מִלְּמַטָּה.** בְּסוֹף הַדַּף לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יְלַמְּדוּ עוֹד וְגו׳. לְעֵיל מִנֵּיהּ כְּתִיב כִּי הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם, וְדָבָר זֶה כָּתְבוּ לְמַטָּה לְהוֹדִיעַ לְשִׁבְעָה אֻמּוֹת הַיּוֹשְׁבִים חוּץ מִגְּבוּלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ לְהַחֲרִימָם, אֶלָּא אוֹתָן שֶׁבְּתוֹךְ גְּבוּלָם נִצְטַוּוּ לְהַחֲרִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יְלַמְּדוּ אוֹתָנוּ מַעֲשֵׂיהֶם הַמְקוּלְקָלִים, אֲבָל אַתֶּם הַיּוֹשְׁבִים חוּצָה לָהּ אִם אַתֶּם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה נְקַבֵּל אֶתְכֶם, וְשֶׁבְּתוֹכָהּ אֵין מְקַבְּלִין שֶׁמַּחֲמַת יִרְאָה עוֹשִׂין, וְה״ג לָהּ בְּהֶדְיָא בַּתּוֹסֶפְתָּא (פ״א) אִם אַתֶּם חוֹזְרִין בָּכֶם אָנוּ מְקַבְּלִים אֶתְכֶם: **מ״ט דְּר״ש.** דְּאָמַר עַל גַּבֵּי סִיד כְּתָבוּהָ: **עַל עִסְקֵי סִיד.** שֶׁהַתּוֹרָה נִכְתְּבָה עָלָיו וְהָיְתָה מְגֻלָּה לִפְנֵיהֶם וְלֹא לְמָדוּהָ: **אֶלָּא שְׂרֵפָה.** גֵּיהִנֹּם, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֵין מִתְגַּיְּירִין וְהֵם קְרוּיִין עַמִּים אֵין חֶלְקָם אֶלָּא מִשְׂרְפוֹת הַסִּיד: **ה״ג וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּ״ל.** דִּקְרָא בְּחוּ״ל כְּתִיב, כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה מֵאֶרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ. וְהָכֵי תַּנְיָא בְּסִפְרֵי, כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, דְּכִי תֵצֵא מַשְׁמַע בְּשֶׁתַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לָצֵאת. וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ, לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, בָּא הַכָּתוּב לְהַתִּיר כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ וּלְקַיֵּים מֵהֶם יְפַת תֹּאַר שֶׁלֹּא יִהְיוּ בִּכְלַל לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה, דְּהַאי וְשָׁבִיתָ קְרָא יְתֵרָא הוּא:

כמאן

מַאן אַמְרִיךְ דְּאִימְרַיָּית, וּמַאן אֲתָא עֲלָךְ דְּאִיפַּיְּיסַתְּ. "וַיַּךְ בָּעָם שִׁבְעִים אִישׁ חֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ" ר׳ אַבָּהוּ וְר׳ אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: שִׁבְעִים אִישׁ הָיוּ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כַּחֲמִשִּׁים אֶלֶף. וְחַד אָמַר: חֲמִשִּׁים אֶלֶף הָיוּ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כְּשִׁבְעִים סַנְהֶדְרִין. "וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נִשְׂאֵי אֲרוֹן ה׳ שִׁשָּׁה צְעָדִים וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא" וּכְתִיב "שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים"? אָמַר רַב פַּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל: עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה שׁוֹר וּמְרִיא, עַל כָּל שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים. אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא: אִם כֵּן, מִילֵּאתָ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּמוֹת? אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא: עַל כָּל שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שׁוֹר וּמְרִיא, עַל כָּל שִׁשָּׁה סְדָרִים שֶׁל שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת, שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים. כְּתִיב "כִּידֹן" וּכְתִיב "נָכוֹן"? אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: בַּתְּחִלָּה כִּידוֹן, וּלְבַסּוֹף, נָכוֹן: נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה מִינֵי אֲבָנִים הָיוּ: אֶחָד שֶׁהֵקִים מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת", וְאָתְיָא "בֵּאֵר" "בַּאֵר". וְאֶחָד שֶׁהֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן". וְאֶחָד שֶׁהֵקִים בַּגִּלְגָּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ". תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד כָּתְבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה? ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר: עַל גַּבֵּי אֲבָנִים כְּתָבוּהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת" וְאַחַר כָּךְ סָדוּ אוֹתָן בְּסִיד. אָמַר לוֹ ר׳ שִׁמְעוֹן: לִדְבָרֶיךָ הֵיאָךְ לָמְדוּ אוּמּוֹת הָעוֹלָם תּוֹרָה? אָמַר לוֹ: בִּינָה יְתֵירָה נָתַן בָּהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְשִׁיגְּרוּ נוֹטִירִין שֶׁלָּהֶן, וְקִילְּפוּ אֶת הַסִּיד וְהִשִּׂיאוּהָ. וְעַל דָּבָר זֶה נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּינָם לִבְאֵר שַׁחַת, שֶׁהָיָה לָהֶן לִלְמֹד וְלֹא לָמְדוּ. ר׳ שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַל גַּבֵּי סִיד כְּתָבוּהָ, וְכָתְבוּ לָהֶן לְמַטָּה "לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכָל וְגו׳," הָא לָמַדְתָּ שֶׁאִם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה מְקַבְּלִין אוֹתָן. אָמַר רָבָא בַּר שֵׁילָא: מַאי טַעֲמָא דְרַבִּי שִׁמְעוֹן דִּכְתִיב "וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת שִׂיד" עַל עִסְקֵי סִיד. וְר׳ יְהוּדָה, כִּי סִיד, מַה סִּיד אֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה, אַף אוּמּוֹת הָעוֹלָם אֵין לָהֶם תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא "וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ" לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ, שֶׁאִם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה מְקַבְּלִין אוֹתָן?

כמאן?

ביאורים למסכת סוטה דף לה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מַאן אַמְרֵיךְ (לְהָא) דְּאִימַּרְיַיתְּ – מי הכעיסך כשכעסת ולא הצלת את עצמך מן השביה, **וּמַאן אָתָא עֲלָךְ דְּאִיפַּיַּיסְתְּ** – ועתה מי מפייסך כשנתפייסת לבוא מאליך. והיתה אמירה זו דרך זלזול כביכול למה נתן ה' בידי פלשתים את הארון כשנלחמנו נגדם, ועתה לפתע שחררו ללא מאמץ מצידנו.

והמשך הפסוק שם בהכאת אנשי בית שמש על חטאם, "**וַיַּךְ בָּעָם שִׁבְעִים אִישׁ וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ**", ויש כאן לשון סותרת 'שבעים איש' או 'חמישים אלף איש'. ובביאור הפסוק נחלקו אמוראים, **רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר. חַד אָמַר**, באמת המתים במגפה **שִׁבְעִים אִישׁ הָיוּ**, ומה שכתוב 'חמישים אלף איש' הוא משום **וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כַּחֲמִשִּׁים אֶלֶף. וְחַד אָמַר**, באמת המתים במגפה **חֲמִשִּׁים אֶלֶף** איש **הָיוּ**, ומה שכתוב 'שבעים איש' הוא משום **וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כְּשִׁבְעִים סַנְהֶדְרִין.**

וחוזרת הגמרא לפרשת עוזא, אחרי מעשה עוזא, הכניס דוד את הארון לבית עובד אדום הגתי שלשה חדשים, ואחר כך העלהו לאהל קבע בעיר דוד בשמחה גדולה מאד. שואלת הגמרא, בספר שמואל נאמר "**וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן ה' שִׁשָּׁה צְעָדִים, וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא**", **וּכְתִיב** בספר דברי הימים, שגם שם מופיע ענין זה, "ויהי בעזר האלהים את הלוים נושאי ארון ברית ה', ויזבחו **שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים**". הרי לנו סתירה, האם זבחו שור ומריא, או שבעה פרים ושבעה אילים.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב פָּפָא בַּר שְׁמוּאֵל, עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה** שהתקדמו עם הארון, זבחו **שׁוֹר וּמְרִיא, וְעַל כָּל שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** שהתקדמו, זבחו **שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.** שואלת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא** לרב פפא, **אִם כֵּן** שהקריבו על כל פסיעה ופסיעה, **מִילֵּאתָ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּמוֹת** – מזבחות, שעל כל פסיעה ופסיעה עשו מזבח. מתרצת הגמרא, **אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא, עַל כָּל שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** שהתקדמו, זבחו **שׁוֹר וּמְרִיא, וְעַל כָּל שִׁשָּׁה סְדָרִים שֶׁל שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** שהתקדמו, זבחו **שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.**

שואלת הגמרא, **כְּתִיב** בפסוק בדברי הימים במעשה עוזא "ויבאו עד גורן **כִּידוֹן** וישלח עזא וגו'", **וּכְתִיב** בפסוק בשמואל במעשה עוזא "ויבאו עד גרן **נָכוֹן** וישלח עזא". ואם כן יש סתירה מה שם המקום, גורן 'כידון' או גורן 'נכון'. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּתְּחִלָּה** נקרא שמו '**כִּידוֹן**', לרמז שנתקע בהם ככידון שהרג את עוזא, **וּלְבַסּוֹף** לאחר ששהה שלשה חדשים בבית עובד אדום הגתי, נקרא שמו '**נָכוֹן**', שהכין את ביתו, כמו שמבואר בנביא ובחז"ל כל הברכות שבאו עליו.

כעת חוזרת הגמרא לסוגיית בקיעת הירדן ומעבר בני ישראל בו, שעסקנו לעיל. ממשיכה הברייתא דלעיל, **נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה מִינֵי אֲבָנִים הָיוּ, אֶחָד שֶׁהֵקִים מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר** בתחילת ספר דברים "**בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר** את התורה הזאת **וְגוֹ'**", **וּלְהַלָּן** בפרשת כי תבא, לגבי הקמת האבנים בהר עיבל, **הוּא אוֹמֵר** "**וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן** [עַל הָאֲבָנִים] **אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת** באר היטב **וְגוֹ'**", **וְאָתְיָא** – נלמד בגזירה שוה, '**בֵּאֵר**' '**בַּאֵר**', כשם שלגבי 'באר' שבפרשת כי תבא, בענין האבנים שצוה משה להקים בהר עיבל, מוזכר שם הקמת אבנים, כך לגבי 'באר' שבתחילת ספר דברים, שהיה בארץ מואב היה שם הקמת אבנים. **וְאֶחָד שֶׁהֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר** "**וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן** תחת מצב רגלי הכהנים נשאי ארון הברית". **וְאֶחָד שֶׁהֵקִים** יהושע **בַּגִּלְגָּל** מאבני המזבח שבנו בהר עיבל, **שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ** מן הירדן הקים יהושע בגלגל **וְגוֹ'**".

תָּנוּ רַבָּנָן, כֵּיצַד כָּתְבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה על המזבח בהר עיבל, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַל גַּבֵּי אֲבָנִים כְּתָבוּהָ, שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת** באר היטב **וְגוֹ'**", **וְאַחַר כָּךְ סָדוּ אוֹתָן בְּסִיד**, שנאמר "והקמת לך אבנים גדולות ושדת אותם בשיד". **אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן** לרבי יהודה, **לִדְבָרֶיךָ** שסדו בסיד על הכתב, **הֵיאַךְ לָמְדוּ אוּמּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַזְּמַן** את **הַתּוֹרָה**, ואיך יקראוה שלא יהיה פתחון פה להם לומר לא היה לנו מהיכן ללומדה. **אָמַר לוֹ** רבי יהודה לרבי שמעון, **בִּינָה יְתֵירָה נָתַן בָּהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** לאומות, **וְשִׁיגְּרוּ נוֹטֵירִין** – סופרים **שֶׁלָּהֶן, וְקִילְּפוּ אֶת הַסִּיד וְהִשִּׂיאוּהָ** – והעתיקוה, **וְעַל דָּבָר זֶה נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּינָם** של האומות לרדת **לִבְאֵר שַׁחַת, שֶׁהָיָה לָהֶן לִלְמֹד וְלֹא לָמְדוּ.** כך ענה רבי יהודה לרבי שמעון. אך **רַבִּי שִׁמְעוֹן** חולק **ואוֹמֵר, עַל גַּבֵּי סִיד** מלכתחלה **כְּתָבוּהָ**, ולא ממש על גבי האבנים, **וְכָתְבוּ לָהֶן** עבור אלה משבעה האומות שישבו מחוץ לגבול ישראל **לְמַטָּה** בסוף הדף "**לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל** תועבתם אשר עשו לאלהיהם **וְגוֹ'**". ומדייקת הגמרא, **הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאִם הָיוּ** האומות שמחוץ לגבול ישראל **חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה, הָיוּ מְקַבְּלִין אוֹתָן**, שלא נצטווינו להחרים אלא אותן שבתוך גבול ישראל כדי שלא ילמדונו ממעשיהם הרעים, ואף אם ישובו בתשובה זהו רק מיראה.

אָמַר רָבָא בַּר שִׁילָא, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שאמר שכתבוה על גבי סיד, **דִּכְתִיב** '**וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת סִיד**', ודורשים, 'והיו עמים משרפות' שנגזר דין העמים להשרף בגיהנם, **עַל עִסְקֵי** '**סִיד**', שהיתה התורה כתובה על גבי סיד וגלויה לפניהם ולא למדוה. **וְרַבִּי יְהוּדָה** לומד מן הפסוק הזה, **כִּי סִיד** – כמו סיד, **מַה סִּיד אֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה, אַף אוֹתָם הַכּוּתִים אֵין לָהֶם תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה** בגיהנם, כל זמן שאינם מתגיירים ממש, אך חזרתם בתשובה בעודם גויים אינה מועילה, שגם על העומדים חוץ לגבולין נאמר 'לא תחיה כל נשמה'.

שואלת הגמרא, **כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּתַנְיָא** – כמי הולכת הברייתא דלהלן, שנאמר "כי תצא למלחמה על אויביך וגו' **וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ** וראית בשביה אשת יפת תואר", ודורשים, **לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ**, שנוהג בהם דין אשת יפת תאר, **שֶׁאִם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה מְקַבְּלִין אוֹתָן**, ולא נאמר עליהם 'לא תחיה כל נשמה',

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד אייר, תשי"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו כותב שאינו רואה סימן ברכה בלימודו,

הנה כבר פסקו רז"ל יגעתי ומצאתי תאמין לא יגעתי כו' וכיון שכן הוא הרי דבר ברור שאם רק ילמוד ביגיעה המתאימה, בטח יראה סימן ברכה בלימודו ובלבד שצריך להתאים לסדרי ההנהלה של הישיבה באופן לימודו בכדי שימהר להבאת ברכה בזה, והשי"ת יברכו בתלמוד תורה ביראת שמים בהצלחה.

בברכה.

ישעיה פרק כו א־ח

א בַּיּוֹם הַהוּא יוּשַׁר הַשִּׁיר־הַזֶּה בְּאֶרֶץ יְהוּדָה עִיר עָז־לָנוּ יְשׁוּעָה יָשִׁית חוֹמוֹת וָחֵל: ב פִּתְחוּ שְׁעָרִים
וְיָבֹא גוֹי־צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים: ג יֵצֶר סָמוּךְ תִּצֹּר שָׁלוֹם | שָׁלוֹם כִּי בְךָ בָטוּחַ: ד בִּטְחוּ בַיהוָה עֲדֵי־עַד
כִּי בְּיָהּ יְהוָה צוּר עוֹלָמִים: ה כִּי הִשַּׁח יֹשְׁבֵי מָרוֹם קִרְיָה נִשְׂגָּבָה יַשְׁפִּילֶנָּה יַשְׁפִּילָהּ עַד־אֶרֶץ יַגִּיעֶנָּה
עַד־עָפָר: ו תִּרְמְסֶנָּה רֶגֶל רַגְלֵי עָנִי פַּעֲמֵי דַלִּים: ז אֹרַח לַצַּדִּיק מֵישָׁרִים יָשָׁר מַעְגַּל צַדִּיק תְּפַלֵּס:
ח אַף אֹרַח מִשְׁפָּטֶיךָ יְהוָה קִוִּינוּךָ לְשִׁמְךָ וּלְזִכְרְךָ תַּאֲוַת־נָפֶשׁ:

רש"י

(א) עיר עז לנו ישועה ישית. העיר ירושלים שהיה מאז תמיד לנו לעוז ישועה ישית המושיע את חומותיה ואת חילה: **וחל.** חומה נמוכה שלפני החומה הגבוהה: **(ב) פתחו שערים.** שלה ויבא לתוכה גוי צדיק: **שומר.** ששמר וצפה בגלותו ימים רבים לאמונתו של הקב"ה שיקיים הבטחתו שהבטיח ע"פ נביאיו לגאלם: **שומר.** ממתין וכן (בראשית לז) ואביו שמר את הדבר וכן (דברים ו') ושמר ה' אלהיך לך: **(ג) יצר.** שהיה סמוך על הקב"ה ונשען עליו בחזקה שלא זז מאמונתו בשביל שום אימה ויסורין: **תצור.** שיהא שלום כי בך היה בטוח לפיכך הגון לך לנצרו: **(ד) כי ביה ה'.** כי יש לסמוך עליו שהוא דחילא ה' סלע וצור מחסה עולמים: **(ה) יושבי מרום.** צור ושאר ארצות: **(ו) רגלי עני.** מלך המשיח שנאמר בו עני ורוכב על החמור (זכריה ט' ט): **פעמי דלים.** ישראל שהיו דלים עד הנה: **(ז) אורח לצדיק מישרים.** אורח שתהא מישור לקיבול שכרו של צדיק אתה ה' שאתה אל ישר תפלס מעגל צדיק להוליכו באותו אורח שיקבל שכרו והצדיק הוא יעקב וזרעו וכה פתרונו אורח לצדיק ליטול שכר מישרים שנוהג בהן: **ישר.** אתה הקב"ה מעגל רגלי הצדיק תפלס לו לאותו אורח פילוס זה לשון קונטרפיי"ש בלע"ז כמלך היושב ומחשב ומשקל בלבו איזה יכשר הזה או זה כך הישר בלבו להוליכו בדרך קיבול שכר על כל אשר הנהיג מעשיו לפניך בכשרון: **(ח) אף אורח משפטיך ה' קוינוך.** כאשר ציפינו לקבול הטובה מאתך אף כך קוינו להראותנו אורח משפטי נקמתיך ברשעים: **לשמך ולזכרך תאות נפש.** אותה נפשנו לראות שם שיצא לך מאז לעשות נקמה בצריך:

מצודת דוד

(א) ביום ההוא. ביום מפלת גוג: **עיר עז לנו.** ירושלים שהיתה לנו למעוז מעולם הנה גם עתה ישים האל ישועה בחומתה וחילה ולא תשלוט בהם יד האויב: **(ב) פתחו שערים.** פתחו שערי ירושלים ולא תפחדו מן האויב: **ויבוא.** בפתחי השערים יבוא ישראל שהיה שומר ומצפה להאמנת הבטחת האל: **(ג) יצר סמוך.** המחשבה שהיה נשען על האל השלום תצור אותו לבל יחרד וכפל מלת שלום לחזק הדבר: **כי בך בטוח.** ר"ל כן ראוי הדבר הואיל ובטח בך: **(ד) בטחו בה'.** כאילו מזרזים אלה לאלה ואומרים בטחו בה' עד עולם כי בו תלוי חוזק עוה"ז ועוה"ב והכל בא ממנו ית': **(ה) כי השח.** הוא השפיל הכשדים אשר ישבו ברום המעלה: **קריה.** וכן השפיל כל קריה חזקה: **ישפילנה.** וכן ישפיל אותה עוד עד הארץ ועד העפר וכפל הדבר במ"ש לפי מרבית ההשפלה: **(ו) תרמסנה רגל.** הרגל תרמוס אותה וחזר ופירש לומר רגלי עני תרמוס והם ישראל שהמה מוכנעים כעני ואביון: **פעמי דלים.** כפל הדבר במ"ש: **(ז) אורח לצדיק מישרים.** ר"ל כל זה הגדולה והממשלה תהיה להצדיקים בעבור כי אין אורח לכל צדיק וצדיק כי אם ללכת בדרך ישר ולא ינטה ממנה: **ישר.** אתה האל הישר הלא תפלס ותשקל מעגל כל צדיק וצדיק ותדע שכן הוא: **(ח) אף אורח משפטיך.** אף בבוא לנו אורח משפטיך לייסר אותנו ביסורי הגולה עכ"ז קוינו לך ולא היינו מתייאשים מן הגאולה: **לשמך ולזכרך.** היא היא כי בשם יזכר וכפל בשמות נרדפים: **תאות נפש.** תאות כל נפש היתה להזכיר לנו שמך ולומר לנו דבר מאתך:

מצודת ציון

(א) ישית. ענין שימה כמו שתו בשמים פיהם (תהלים עג): **חומות.** כמו בחומות: **וחל.** הוא החומה נמוכה שלפני הגבוה כמו ויאבל חל וחומה (איכה ב): **(ב) שומר.** ענין המתנה ותקוה כמו ואביו שמר את הדבר (בראשית לז): **(ג) יצר.** ענין פעולת המחשבה כמו וכל יצר מחשבות לבו (שם ו): **סמוך.** ענין השענה: **תצור.** ענין שמירה כמו יצרנהו כאישון עינו (דברים לב): **(ד) עדי עד.** עד עולם וכן שוכן עד (לקמן כז): **צור.** ענין חוזק: **(ה) השח.** ענין השפלה: **מרום.** מל' רום וגובה: **קריה.** עיר: **נשגבה.** חזקה: **(ו) תרמסנה.** ענין דריכה: **פעמי.** רגלים שפוסעים בהן כמו הרימה פעמיך (תהלים עד): **(ז) אורח.** דרך: **מעגל.** שביל ומסילה וכן הדרכתיך במעגלי יושר (משלי ד): **תפלס.** תשקול בפלס והוא שם הכלי ששוקלין בו כמו ושקל בפלס הרים (לקמן מ):

איוב פרק א ח־טז

ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן הֲשַׂמְתָּ לִבְּךָ עַל־עַבְדִּי אִיּוֹב כִּי אֵין כָּמֹהוּ בָּאָרֶץ אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יְרֵא אֱלֹהִים
וְסָר מֵרָע: ט וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת־יְהוָה וַיֹּאמַר הַחִנָּם יָרֵא אִיּוֹב אֱלֹהִים: י הֲלֹא־(את) אַתָּה שַׂכְתָּ בַעֲדוֹ
וּבְעַד־בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ מִסָּבִיב מַעֲשֵׂה יָדָיו בֵּרַכְתָּ וּמִקְנֵהוּ פָּרַץ בָּאָרֶץ: יא וְאוּלָם שְׁלַח־נָא יָדְךָ
וְגַע בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ אִם־לֹא עַל־פָּנֶיךָ יְבָרֲכֶךָּ: יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן הִנֵּה כָל־אֲשֶׁר־לוֹ בְּיָדֶךָ רַק אֵלָיו
אַל־תִּשְׁלַח יָדֶךָ וַיֵּצֵא הַשָּׂטָן מֵעִם פְּנֵי יְהוָה: יג וַיְהִי הַיּוֹם וּבָנָיו וּבְנֹתָיו אֹכְלִים וְשֹׁתִים יַיִן בְּבֵית אֲחִיהֶם
הַבְּכוֹר: יד וּמַלְאָךְ בָּא אֶל־אִיּוֹב וַיֹּאמַר הַבָּקָר הָיוּ חֹרְשׁוֹת וְהָאֲתֹנוֹת רֹעוֹת עַל־יְדֵיהֶם: טו וַתִּפֹּל שְׁבָא
וַתִּקָּחֵם וְאֶת־הַנְּעָרִים הִכּוּ לְפִי־חָרֶב וָאֶמָּלְטָה רַק־אֲנִי לְבַדִּי לְהַגִּיד לָךְ: טז עוֹד ׀ זֶה מְדַבֵּר וְזֶה בָּא
וַיֹּאמַר אֵשׁ אֱלֹהִים נָפְלָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַתִּבְעַר בַּצֹּאן וּבַנְּעָרִים וַתֹּאכְלֵם וָאֶמָּלְטָה רַק־אֲנִי לְבַדִּי לְהַגִּיד
לָךְ:

רש"י

(ח) השמת לבך על עבדי איוב. שתרצה לקטרגו: **השמת.** לשון תימה הוא: **תם וישר.** שלם במעשיו: **(ט) החנם ירא איוב.** בתמיה: **(י) הלא.** אתה שכת בעדו. לפי שהוא יודע שאתה רגיל אצלו לעשות לו נסים ופרה ורבה לפיכך עושה צדקות הללו אבל לא ניסית אותו: **שכת בעדו.** הגנת בעדו כמחיצה זו כמו הסר משוכתו (ישעיה ה) מחיצתו וכל בעד האמור בלשון עברי אינו אלא לשון כנגדו ובפניו כמו וכפר בעדו (ויקרא טז) קנח העון כנגדך ובפניך להיות הכפרה מגן בעדך וכן ה׳ מגן בעדי (תהלים ג): **פרץ בארץ.** נתחזקו כמו וכן יפרוץ (שמות א) ומתרגמינן יתקוף זהו פשוטו, ורבותינו ז״ל אמרו בהגדה פרץ גדרו של עולם שהעזים הורגים הזאבים: **(יא) ואולם.** לו היית נוגע בכל אשר לו: **אם לא על פניך יברכך.** מיד בתמיה, ואז: **(יב) ויאמר ה׳ אל השטן הנה כל אשר לו בידך (ד״א ויהי היום.** אותו היום שחזרו חלילה לאכול בבית אחיהם הבכור: **בני האלהים.** צבא השמים הקרובים לשכינה להיות בני ביתו ועל שם כך נקראו בניו: **להתיצב על ה׳.** סביבותיו כמו (בראשית מה) לכל הנצבים עליו: **(יד) על ידיהם.** כמו (במדבר ב) איש על ידו ואינו לשון מקום אלא על שם שהוא מוכן ומזומן לידו. ורבותינו ז״ל אמרו בהגדה שהטעימם הקב״ה מעין עולם הבא שלאחר חרישת האתונות היו זורעים עם החרישה ורועות האתונות מיד חזיז מן התלם: **(טו) ותפול שבא.** נתנפלה וחנתה מלכות שבא עליהם כמו (בראשית כה) על פני כל אחיו נפל: **ואת הנערים.** משרתיך השומרים אותם: **ואמלטה.** אין מליטה אלא לשון השמטה שנשמט מן הצרה (ובאתי להגיד לך וכיון שהגיד מיד מת כן הוא בס״א): **(טז) ובנערים.** במשרתים שומרי הצאן מדבר הכתוב:

מצודת דוד

(ח) השמת. האם שמת לבך לקטרג גם על איוב אשר באמת אין כמוהו וכו׳ וכאומר הלא בידו לא מצאתי מאומה רע: **(ט) החנם.** וכי בחנם ירא איוב מה׳ מבלי הקדמת שכר: **(י) שכת בעדו.** הגנת עליו כאלו גדרת עליו ועל ביתו מסביב לבל תת את הרעה לקרוב אליהם: **ומקנהו פרץ.** בעבור רוב המקנה ידמו כאלו פרצו גדרם ר״ל כאלו לא יכילם מקום נגדר כי מלאו פני תבל: **(יא) ואולם.** ובאמת נסה ושלח עתה בו מכת ידך וגע בבני ביתו ועשרו לאבדם ממנו: **אם לא.** הוא

מצודת ציון

(י) שכת. ענין גדר כמו הסר משוכתו (ישעיה ה): **(יא) וגע.** מל׳ נגיעה: **על פניך.** בעבור כעסך וכן אתן את פני. (ויקרא כ) וזה על כי בהפנים יוכר הכעס: **יברכך.** לשון כינוי כלפי מעלה: **(יד) ומלאך.** שליח: **(טו) ותפול.** ענין חנייה כמו נופלים בעמק (שופטים ז): **ואמלטה.** ענין הצלה: **(טז) אש אלהים.** דרך המקרא שרוצה להגדיל דבר מה סומכו למלת השם וכן ארזי אל (תהלים פ):

ענין לשון שבועה וגזם ולא אמר הרי הוא כאלו אמר אם לא כן יהיה יבוא עלי כך וכך וכן אם לא שויתי ודוממתי (תהלים קלא): **על פניך.** בעבור כעסך עליו בדבר אבדן בני ביתו והעושר יגדף כלפי מעלה: **(יב) הנה וגו׳.** מסורים המה בידך לאבד הכל אבל לא תשלח ידך אל גופו להכות גם בו: **ויצא השטן.** לאבד בני ביתו עם כל העושר: **(יג) ויהי היום.** כאשר בא היום שחזרו לאכול בבית הבכור אז אירע מה שאירע וכוונת השטן היה להקניט את איוב ביותר בחושבו הלא זה היום בבוקר העליתי עולות מספר כולם כמ״ש למעלה ויהי כי הקיפו וגו׳ ואם כן מנוקים המה מעון ומדוע אם כן מתו ובעבור זה ירבה לגדף: **(יד) ומלאך בא.** אחד מנעריו בא לבשרו הרעה: **על ידיהם.** אצלם בסמוך להם: **(טו) ותפול שבא.** עם שבא חנתה עליהם ולקחה הכל לעצמה: **ואת הנערים.** החורשים עם הבקר והרועים והאתונות: **להגיד לך.** כי ארז״ל שאחר שגמר דבריו מת גם הוא והרי הוא כאילו אמר הנה לא נמלטתי כי־אם להגיד לך ולא להשאר חי: **(טז) עוד זה.** כשהיה עוד הראשון מדבר דבריו בא זה השני ואמר הנה אש חזקה גדולה נפלה מן השמים והתחילה להבעיר בצאן ובנערים שומרי הצאן ושרף את כולם:

ט סְאָה תְּבוּאָה עֲקוּרָה וּסְאָה שֶׁאֵינָהּ עֲקוּרָה, וְכֵן בָּאִילָן, וְהַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים — אֵינָן מִצְטָרְפִין לְסָאתַיִם, אֶלָּא שֶׁל עֲנִיִּים הֵם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אִם בָּאת רְשׁוּת הֶעָנִי בְּאֶמְצַע, אֵינָן מִצְטָרְפִין, וְאִם לָאו, הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין.

י תְּבוּאָה שֶׁנִּתְּנָה לְשַׁחַת אוֹ לַאֲלֻמָּה, וְכֵן בַּאֲגֻדֵּי הַשּׁוּם וַאֲגֻדּוֹת הַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים — אֵין לָהֶן שִׁכְחָה. וְכָל הַטְּמוּנִים בָּאָרֶץ, כְּגוֹן הַלּוּף וְהַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים — רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין לָהֶם שִׁכְחָה; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יֵשׁ לָהֶם שִׁכְחָה.

יא הַקּוֹצֵר בַּלַּיְלָה, וְהַמְעַמֵּר, וְהַסּוּמָא — יֵשׁ לָהֶם שִׁכְחָה; וְאִם הָיָה מִתְכַּוֵּן לִטּוֹל אֶת הַגַּס הַגַּס, אֵין לוֹ שִׁכְחָה.

פירוש ברטנורא

ט עקורה. תלושה, ושאינה עקורה מחוברת לקרקע, אינן מצטרפין לסאתים ונימא דלא הוו שכחה, אלא אם שכחן הוו שכחה. ודוקא בשכח שניהם דאם שכח עקורה ולא שכח שאינה עקורה היתה שאינה עקורה מצלת על העקורה שאצלה: **וכן באילן.** סאה פירות תלושין אצל סאה מחוברין אין מצטרפין, והוו שכחה: **והשום והבצלים.** סאה קמה של שום וסאה קמה של בצלים אין מצטרפין לסאתים קמה. אי נמי סאה שום עקור וסאה שום שאינו עקור, וכן סאה בצלים עקורים וסאה בצלים שאינן עקורין אין מצטרפין: **אם באת.** כגון שיש לקט בין סאה לסאה, וכן בכרם יש פרט בין סאה לסאה. אבל בפירות האילן לא משכחת רשות עני באמצע, דאין לקט ופרט באילן. ואין הלכה כרבי יוסי:

י שנתנה לשחת. לקצור בעודה לחה להאכיל לבהמה: **לאלומה.** לקצור כדי לאסור בה עומרים אחרים, כמו מאלמים אלומים (בראשית לז): **אגודי השום.** שומין שלקטן כדי לאגוד בהן שומים אחרים: **ואגודות השום והבצלים.** אם שכחן אינן שכחה, דדרך שומין ובצלים שעושים מהן אגודות קטנות וחוזרים ואוגדים בחמש או שש מאלו הקטנות לאגודה אחת, ועל אותן הקטנות קאמר דלא הוו שכחה. משום דהוי כמעמר למקום שאינו גמר מלאכה, דאמרינן לעיל בסוף פרק גדיש דלא הוי שכחה: **חלוף.** רמב"ם אמר שהוא מין ממיני הבצלים: **רבי יהודה אומר אין להם שכחה.** לכל הטמונים, דכתיב שדך מה שדה בגלוי אף כל בגלוי, פרט לטמון: **וחכמים אומרים יש להם שכחה.** כתיב שדך דמשמע גלוי וכתיב קצירך דמשמע נמי גלוי, הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ומרבינן את הטמון. ופירוש טמון דבר שהנאכל ממנו הוא טמון תחת הקרקע, כמו הצנון והבצל והשום והלפת וכיוצא בהן. ואין הלכה כר' יהודה:

יא הקוצר בלילה והמעמר. בלילה: **והסומא.** בין ביום בין בלילה: **אם היה מתכוין ליטול הגס הגס.** כיון דמתכוין ליטול הגסין אפילו דקין אין להם

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ט

במשניות הקודמות למדנו שהעומר שיש בו סאתיים וכן הקמה שיש בה סאתיים אין להם דין שכחה. משנתנו באה ללמד, שתבואה תלושה ותבואה מחוברת הסמוכות זו לזו אינן מצטרפות לסאתיים להיפטר משכחה, ואם נשכחו שתיהן הרי הן שכחה; וכן בפירות האילן וכן בירקות.

סְאָה תְּבוּאָה עֲקוּרָה – תלושה, **וּסְאָה שֶׁאֵינָהּ עֲקוּרָה** – שלא נקצרה, וסמוכות הן זו לזו, ושכח את שתיהן, **וְכֵן בָּאִילָן** – בפירות האילן, אם שכח סאתיים פירות, שסאה מהם תלושים ומונחים אצל האילן וסאה מהם מחוברים, שלא נקטפו, **וְהַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים** – כלומר וכן אם שכח שום או בצלים, סאה מהם תלושים וסאה מחוברים, כל אלו **אֵינָן מִצְטָרְפִין לְסָאתַיִם** – שלא יהיו שכחה, **אֶלָּא שֶׁל עֲנִיִּים הֵם** – שיש להם דין שכחה. ופירט התנא כל אלו להשמיענו, שדין זה נוהג בתבואה ובפירות האילן ובירקות; ונקט "שום ובצלים", שני מיני ירקות, להודיענו שהוא הדין בכל הירקות. ויש מפרשים: והשום והבצלים – סאה שום וסאה בצלים, ואפילו שניהם מחוברים או שניהם תלושים, אינם מצטרפים לסאתיים, שדינם כשני מינים. המפרשים מדייקים, שאם שכח את התלוש ולא שכח את המחובר, אין זה שכחה, שהמחובר מציל את התלוש שבצידו, כמו ששנינו במשנה הקודמת, ומכאן שהמדובר במשנתנו דווקא בשכח את התלוש ואת המחובר גם יחד, כמו שביארנו; או ששכח תחילה את המחובר ואחר כך את התלוש. אבל אם שכח תחילה את התלוש, הואיל וההלכה היא שהמחובר מציל את התלוש מדין שכחה, לפיכך כששכח אחר כך גם את המחובר, הרי זה כאילו היה המחובר סאתיים, ואינם שכחה (**ר"ש בשם הירושלמי**). **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אִם בָּאת רְשׁוּת הֶעָנִי בְּאֶמְצַע** – שיש בין סאה לסאה דבר שיש לעני רשות עליו, כגון לקט בתבואה או פרט בכרם, **אֵינָן מִצְטָרְפִין** – לסאתיים, והכל לעניים; **וְאִם לָאו** – שאין לעני באמצע כלום, **הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין** – לסאתיים ואין להם דין שכחה. מכאן שבפירות האילן, הואיל ואי אפשר שתהא רשות עני באמצע, שאין לקט ופרט באילן, מצטרפים הם לסאתים (עיין במפרשים בענין פאה, שאף שהיא רשות עני, אינה מועילה, לדעת רבי יוסי, שלא יצטרפו לסאתיים, שהואיל והפאה במחובר הרי המחובר מציל). ואין הלכה כרבי יוסי.

באור משנה י

תְּבוּאָה שֶׁנִּתְּנָה לְשַׁחַת – שנקצרה לצורך מספוא, לאכילת בהמות, **אוֹ לַאֲלֻמָּה** – שייחדה לקשור בשבליה עומרים אחרים, **וְכֵן בַּאֲגֻדֵּי הַשּׁוּם** –ערוגה של שום שנקבעה לאגוד בהם שומים אחרים שבשדותיו, **וַאֲגֻדּוֹת הַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים** – אגודות קטנות של שומים ובצלים, שחוזר ואוספן כדי לאגדן לאגודות גדולות, כל אלו **אֵין לָהֶן שִׁכְחָה** – תבואה שניתנה לשחת אין לה דין שכחה, לפי שאינה לאכילת אדם ואינה באה לידי עימור; תבואה שנקבעה לאלומה, וכן אגודי השום, אין להן שכחה, שהואיל ולא נועדו לאוכל אלא לשימוש אין כאן גמר מלאכה (**"מלאכת שלמה"**); וכן אגודות השום והבצלים אין להן שכחה לפי שעימורן זה אינו גמר מלאכה, שהרי חוזר ומעמרן אחר כך לעשות מהן אגודות גדולות. ויש מפרשים: אגודות השום והבצלים – אגודות גדולות של שומים ובצלים שבעלי השדות עושים כדי להקל מעליהן את טורח הולכתם לגורן בשביל לייבשם, ואחר כך חוזרים ומחלקים אותם לכריכות קטנות כדי להביאן לשוק למכירה או לבית להכניסן לקיום, ואם נשכחה אגודה גדולה, הואיל וסופה להיחלק ולהיאגד בכריכות קטנות, אין לה שכחה, משום שהוא עימור שאחריו עימור, ואינו גמר מלאכה (**"מלאכת שלמה"**). **וְכָל הַטְּמוּנִים בָּאָרֶץ** – ירקות שקלחיהם הנאכלים טמונים בתוך האדמה (**"מלאכת שלמה"**), **כְּגוֹן הַלּוּף וְהַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים** – הלוף הוא מין בצל ששרשו מר וחריף מאד, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין לָהֶם שִׁכְחָה** – אם בשעה שתלש את הירקות הללו שכח קלח אחד ולא תלשו, אינו שכחה. ויש מפרשים: וכל הטמונים בארץ – שלאחר שתולשים אותם טומנים אותם בארץ לקיום, ואם בשעה שאסף אותם שכח קלח, אין לו דין שכחה לדעת רבי יהודה, שכתוב בשכחה: "ושכחת עומר בשדה", ומפרש רבי יהודה: "בשדה" היינו בגלוי, פרט לטמון שאינו שכחה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יֵשׁ לָהֶם שִׁכְחָה** – לכל הטמונים בארץ, שלדעתם "בשדה" משמע בתוך השדה, לרבות את הטמון (**גמרא סוטה מה, א**). וירושלמי אמרו בענין טעמם של חכמים, שכתוב "כי תקצור קצירך בשדך" – "קצירך" משמע גלוי, ו"שדך" משמע גלוי, הרי כאן מיעוט אחר מיעוט, וכלל הוא שאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות; מכאן מרבים את הטמון. והלכה כחכמים.

באור משנה יא

הַקּוֹצֵר בַּלַּיְלָה – ושכח קמה מלקצרה, **וְהַמְעַמֵּר** – בלילה ושכח עומר מלאספו, **וְהַסּוּמָא** – עוור שקצר או עימר בין ביום ובין בלילה ושכח קמה או עומר, **יֵשׁ לָהֶם שִׁכְחָה** – אף על פי שאפשר לומר

אִם אָמַר: הֲרֵי אֲנִי קוֹצֵר עַל מְנָת מַה שֶּׁאֲנִי שׁוֹכֵחַ אֲנִי אֶטֹּל — יֵשׁ לוֹ שִׁכְחָה.

פ ר ק ש ב י ע י

א כָּל זַיִת שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם בַּשָּׂדֶה, אֲפִלּוּ כְּזַיִת הַנִּטּוֹפָה בְּשָׁעָתוֹ, וּשְׁכָחוֹ — אֵינוֹ שִׁכְחָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁמוֹ וּבְמַעֲשָׂיו וּבִמְקוֹמוֹ; בִּשְׁמוֹ — שֶׁהָיָה שִׁפְכוֹנִי אוֹ בֵּישָׁנִי; בְּמַעֲשָׂיו — שֶׁהוּא עוֹשֶׂה הַרְבֵּה; בִּמְקוֹמוֹ — שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצַד הַגַּת אוֹ בְּצַד הַפִּרְצָה. וּשְׁאָר כָּל הַזֵּיתִים — שְׁנַיִם שִׁכְחָה וּשְׁלֹשָׁה אֵינָן שִׁכְחָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵין שִׁכְחָה לַזֵּיתִים.

ב זַיִת שֶׁנִּמְצָא עוֹמֵד בֵּין שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל שְׁנֵי מַלְבְּנִים, וּשְׁכָחוֹ — אֵינוֹ שִׁכְחָה. זַיִת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סָאתַיִם וּשְׁכָחוֹ,

פירוש ברטנורא

שכחה: **על מנת מה שאני שוכח אני נוטל יש לו שכחה.** דמתנה על מה שכתוב בתורה ותנאו בטל:

ז א כל זית. **כזית הנטופה בשעתו.** על שם שהוא נוטף שמן קראו לו נטופה, אע"פ שאינו נוטף בכל שנה הואיל והעלו לו שם זה על שהוא נוטף בשעתו, אם שכחו אינו שכחה דכתיב (דברים כד) ושכחת עומר בשדה, עומר שאתה שוכחו לעולם יצא זה שאתה זוכרו לאחר זמן: **שופכני.** שזיתיו שופכים שמן הרבה: **בישני.** שהוא מבייש כל שאר אילנות מרוב השמן שיוצא ממנו יותר מחביריו: **שהוא עושה הרבה.** זיתים מרובים: **שנים שכחה.** סתם מתניתין כבית הלל דאמרי לעיל שנים לעניים: **רבי יוסי אומר אין שכחה לזיתים.** לא אמר רבי יוסי אלא בזמן שבא אדריינוס קיסר והחריב את כל הארץ ולא היו זיתים מצויין, אבל בזמן שזיתים מצויין מודה רבי יוסי דיש שכחה לזיתים. וכן מי שהיו כל זיתיו נטופה או שופכני או בישני יש להם שכחה:

ב שלש שורות של שני מלבנים. שלש שורות של אילני זיתים ובין שורה ראשונה לשניה ערוגה מרובעת כדמות מלבנות התבואה שבין הזיתים דתנן

משניות מבוארות – קהתי

שהשכחה נגרמה מחמת החשכה או מחמת העיוורון, וכבר הזכרנו ששכחה הבאה מחמת דבר אחר אינה שכחה, אין אנו אומרים כן, שהואיל וסיבה זו שעלולה לגרום שכחה ידועה להם מראש, בודאי דקדקו בשעת הקצירה או העימור לבלי להניח כלום, הלכך מה ששכחו הרי זה שכחה. **וְאִם הָיָה מִתְכַּוֵּן** – הקוצר בלילה או הסומא (**רמב"ם**), **לִטּוֹל אֶת הַגֵּס הַגֵּס** – ללקוט את הגסים ולהניח לעת עתה את הדקים, **אֵין לוֹ שִׁכְחָה** – לא על הגסים ולא על הדקים, לפי שהדקים הרי הניח מדעתו, וכיון שהניח הדקים בדעתו עוד לחזור ולבדוק אם יש שם גסים, הלכך אין כאן שכחה. בירושלמי אמרו: "מאחר שדרכו לבחון בגסין אפילו דקין אין להם שכחה", ונדחקו המפרשים בפירוש הדברים "אפילו דקין". מכאן יש מפרשים לפי הירושלמי, שבמשנתנו מדובר שהתכוון לקצור כל השדה, הגסים והדקים, אלא שהיה מתכוון ביותר ליטול את הגסים, שלא יישאר אף אחד מהם, ולפיכך אפילו מה ששכח בדקים אין להם שכחה, שהואיל וחוזר ובודק את הגסים, הריהו נזכר גם בדקים (**"מלאכת שלמה"**). בעל "תפארת ישראל" מביא פירוש (**בשם הגד"א**): שלקט כל השדה והתכוון ליטול הגסים ולהניחם לבד, ואף על פי כן אין שכחה אפילו בדקים, לפי שטרדתו בנטילת הגסים גרמה לו לשכוח דקים, והרי זו שכחה מחמת דבר אחר, הלכך אינה שכחה (עיין "תפארת ישראל – בועז", שנדחק לפרש את הירושלמי בדרך מיוחדת). **אִם אָמַר** – בעל השדה: **הֲרֵי אֲנִי קוֹצֵר עַל מְנָת** שכל **מַה שֶּׁאֲנִי שׁוֹכֵחַ** – בשדה בשעת הקצירה או בשעת העימור, **אֲנִי אֶטֹּל** – ולא אניח לעניים, **יֵשׁ לוֹ שִׁכְחָה** – מה ששוכח יש לו דין שכחה, שתנאו בטל; ואין אנחנו אומרים, שהואיל והתנה כך מתחילה אין כאן שכחה מפני שסמך על תנאו ולא הקפיד כל כך ליטול את הכל, שכן בתנאו זה בא לעקור מצוה מן התורה, והמתנה על מה שכתוב בתורה, תנאו בטל (**ירושלמי; "שנות אליהו"**).

באור משנה א

משנתנו באה ללמד דיני שכחה באילנות, ונקטה "זית" משום שנחלקו בו תנאים. ולדעת הרמב"ם, מפני שהיה חשוב בארץ ישראל באותו זמן. ברם, הוא הדין לכל אילן, שאם שכחו הבעלים מלקטוף פירותיו, יש לו דין שכחה. וכן כותב הרמב"ם: "השוכח אילן בין האילנות... או ששכח שני אילנות, הרי הן שכחה... במה דברים אמורים? באילן שאינו ידוע ומפורסם במקום... או במעשיו... או בשמו... (כפי שיבואר במשנתנו). אבל אם היה בו אחד משלושה דברים אלו אינו שכחה, שנאמר: "ושכחת עומר בשדה" – עומר שאתה שוכחו לעולם ואין אתה יודע בו אלא אם תשוב ותראהו, יצא זה שאתה זוכרו לאחר זמן ואף על פי שלא תפגע בו, מפני שהוא ידוע ומפורסם" (הל' מתנות עניים ה, כג–כד).

כָּל זַיִת שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם בַּשָּׂדֶה – כל אילן זית שהוא מפורסם בשם מסויים או בסגולות מסויימות, כמבואר להלן במשנתנו, (**אֲפִלּוּ**) **כְּזַיִת הַנִּטּוֹפָה בְּשָׁעָתוֹ** – תיבת "אפילו" טעות היא במשנתנו ואין גורסים אותה. "נטופה" – שם עיר בסביבות בית לחם הנזכרת במקרא (**עזרא ב, כב; נחמיה ז, כו**); ובמשנה נזכרת "בקעת בית נטופה" (מקום בגליל התחתון); ובאה המשנה להדגיש: כזית הנטופה בשעתו – כאותו זית הבא מעיר נטופה או מבית נטופה, שהיה מפורסם בשעתו. בירושלמי מבואר, שהזית נקרא "נטופה" על שם שהיה נוטף שמן מפירותיו, ואף על פי שאינו נוטף בכל שנה, הואיל וכינוהו כך על שהיה נוטף בשעתו, זית מפורסם הוא, ואם בשעת מסיקת הזיתים עבר על אילן זה **וּשְׁכָחוֹ** – מלקטוף זיתיו, **אֵינוֹ שִׁכְחָה** – שהואיל ומפורסם הוא, עתיד בעל הבית להיזכר בו בסוף, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו. **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – שפירסומו מבטל ממנו דין שכחה? **בִּשְׁמוֹ** – שיש לו שם לוואי (כינוי מסויים), **וּבְמַעֲשָׂיו** – או שהוא ידוע על שם מעשיו, כלומר תוצרתו, **וּבִמְקוֹמוֹ** – או שהוא מסויים על שם מקומו שהוא עומד שם. **בִּשְׁמוֹ**: כגון **שֶׁהָיָה** נקרא **שִׁפְכוֹנִי** – על שם שפירותיו שופכים שמן הרבה, **אוֹ בֵּישָׁנִי** – יש מפרשים על שם שהוא בא מעיר בישן, היא בית שאן. ויש סוברים על שם שהוא מבייש בפירותיו המשובחים את חבריו (**ירושלמי**); **בְּמַעֲשָׂיו**: **שֶׁהוּא עוֹשֶׂה הַרְבֵּה** – מגדל הרבה זיתים; **בִּמְקוֹמוֹ**: כגון **שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצַד הַגַּת אוֹ בְּצַד הַפִּרְצָה** – מקום פרוץ בגדר. ואף על פי ששנינו (לעיל ו, ב) "העומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש... ובית הלל אומרים: שכחה", מכל מקום כאן מודים בית הלל שזית העומד בצד הגת או הפירצה אינו שכחה, לפי שהעומר הוא דבר תלוש ויכול הוא להיטלטל למקום אחר, ולכן אף שנשכח אצל דבר המסויים יש לו דין שכחה, ואילו אילן הזית מחובר הוא ואם הוא עומד בצד הגת או הפירצה ודאי ייזכר בו משום מקומו המסויים, ואין לו דין שכחה. **וּשְׁאָר כָּל הַזֵּיתִים** – הרגילים, דינם כעומרים: **שְׁנַיִם שִׁכְחָה** – אם שכח שני אילני זיתים הרי הם שכחה, **וּשְׁלֹשָׁה אֵינָן שִׁכְחָה** – אם שכח שלושה כאחד, אין להם דין שכחה. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵין שִׁכְחָה לַזֵּיתִים** – בכלל, מפני שחשובים הם. בירושלמי מובא, שלא אמר רבי יוסי "אין שכחה לזיתים" אלא בזמן שבא אדריינוס והחריב את כל הארץ ולא היו הזיתים מצויים. אבל בזמן שזיתים מצויים, אף רבי יוסי מודה שיש שכחה לזיתים.

באור משנה ב

משנתנו מוסיפה לדון בשכחת אילן זית.

זַיִת – אילן זית, **שֶׁנִּמְצָא עוֹמֵד בֵּין שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת** – של אילני זית, **שֶׁל שְׁנֵי מַלְבְּנִים** – שבין השורות יש ערוגות בצורת מלבנים,

אֵינוֹ שִׁכְחָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁלֹּא הִתְחִיל בּוֹ; אֲבָל אִם הִתְחִיל בּוֹ, אֲפִלּוּ כְּזַיִת הַנְּטוֹפָה בְּשָׁעָתוֹ, וּשְׁכָחוֹ — יֵשׁ לוֹ שִׁכְחָה. כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ תַּחְתָּיו, יֵשׁ לוֹ בְּרֹאשׁוֹ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִשֶּׁתֵּלֵךְ הַמַּחֲבֵא.

פירוש ברטנורא

לעיל בריש פרק ג', וכן בין שורה שניה לשלישית ושכח אילן אמצעי שבשורה האמצעית, אינה שכחה שהאילנות שסביביו הסתירוהו, ודמי לחפוהו בקש או עמדו עניים כנגדו דתנן לעיל דאינו שכחה: **במה דברים אמורים.** אמתניתין דלעיל קמהדר דתנן בזית הנטופה בשעתו ושכחו אינו שכחה. במה דברים אמורים בזמן שלא התחיל בו אבל התחיל בו ושכחו הרי זו שכחה עד שיהיה בו סאתים: **כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו.** אם נזכר בעל הזיתים מן הזיתים ששכח באילן בעוד שיש לו זיתים תחתיו יכול לחזור וללקטן, ולא חשיבא שכחה מה ששכח בראש האילן אלא לאחר שלא נשארו לו זיתים תחת האילן: **רבי מאיר אומר משתלך המחבא.** כלומר משבדק המלקט בכל מחבואי הזיתים, אז הוי הנשאר לעניים כשאין לבעל האילן זיתים תחתיו, אבל כל זמן שלא בדק המלקט בכל מחבואי הזיתים אף על פי שאין זיתים תחתיו יכול לחזור וללקט. ואין הלכה כרבי מאיר:

משניות מבוארות – קהתי

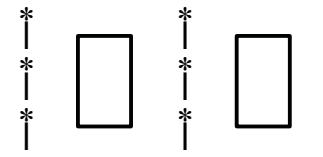

מלבן בין שורה ראשונה לשנייה ומלבן בין שנייה לשלישית (ראה הציור), כמו ששנינו (לעיל ג, א): "מלבנות התבואה שבין הזיתים"..., **וּשְׁכָחוֹ** – כלומר ששכח את הזית האמצעי שבשורה האמצעית, **אֵינוֹ שִׁכְחָה** – שהזית הזה מסויים על ידי מקומו, לפי שעומד בין שלש שורות של זיתים ובין שני מלבנים, והרי שנינו במשנה הקודמת, שזית שיש לו שם מחמת מקומו, איו לו דין שכחה **(ר"ש; הגר"א; "תפארת ישראל", ועוד)**. יש מפרשים הטעם, לפי שהוא מוסתר על ידי השורות ודינו כעומר שחיפוהו בקש (לעיל ה, ז), שהואיל והשכחה מחמת אונס היא, אינה שכחה **(רמב"ם)**. יש מבארים: זית שנמצא עומד בין שלש שורות... – ששלש שורות של עצי זית מקיפות אותו משלש רוחותיו, ואורך כל שורה כשיעור שני מלבנים שמידתו היתה ידועה להם **(ר"ש)**, כזה: **זַיִת** – אילן זית, **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סָאתַיִם** – זיתים, **וּשְׁכָחוֹ** – בשעת מסיקת הזיתים, **אֵינוֹ שִׁכְחָה** – כדין קמה שיש בה סאתים (לעיל ו, ז). **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁלֹּא הִתְחִיל בּוֹ** – למסקו כלל, דהיינו ששכחו כולו; **אֲבָל אִם הִתְחִיל בּוֹ** – ומסק מקצתו, ועבר לאילנות אחרים, **אֲפִלּוּ כְּזַיִת הַנְּטוֹפָה בְּשָׁעָתוֹ** – אפילו הוא זית שיש לו שם כזית הנטופה בשעתו, כמבואר לעיל (במשנה הקודמת), **וּשְׁכָחוֹ** – ושכח את הזית הזה מלגמור מסיקתו, **יֵשׁ לוֹ שִׁכְחָה** – דין שכחה לו. מפשוטה של המשנה משמע, שזית שיש בו סאתיים, אף על פי שאין לו שם, אם שכחו קודם שהתחיל בו, אינו שכחה; אבל זית ששכחו לאחר שהתחיל בו, אפילו הוא זית שיש לו שם ויש בו סאתים, הרי זה שכחה. ומה ששנינו במשנה הקודמת: "כל זית שיש לו שם, אינו שכחה", היינו גם כשאין בו סאתיים, ובזמן שלא התחיל בו. לפי זה יוצא, שזית שיש בו סאתיים וזית שיש לו שם דינם שווה, שאם לא התחיל בהם אינם שכחה, ואם התחיל בהם הרי הם שכחה. אבל בתוספתא לא משמע כך, ששנו שם: "כל זית שיש לו שם בשדה כזית הנטופה בשעתו ושכחו אינו שכחה. במה דברים אמורים? בזמן שלא התחיל בו. אבל התחיל בו ושכחו הרי זו שכחה עד שיהא בו סאתים". הרי משמע מהתוספתא, שזית שיש לו שם, אם יש בו סאתיים, אף על פי שהתחיל בו, אינו שכחה. מכאן יש רוצים לומר, שהתוספתא חולקת על משנתנו. אבל רוב מפרשי המשנה אינם מסכימים לדעה זו; ומפרשים הם משנתנו כדברי התוספתא: במה דברים אמורים – מה ששנינו במשנה הקודמת, שזית שיש לו שם אין לו שכחה? בזמן שלא התחיל בו. אבל בזמן שהתחיל בו, אפילו (הוא) כזית הנטופה בשעתו, ושכחו, יש לו שכחה, אלא אם כן היו בו סאתים. לפי זה יוצא, שיש שני יתרונות לזית שיש לו שם: א) שאם לא התחיל בו, אף שאין בו סאתים, אינו שכחה, כאמור למעלה. ב) שאם יש בו סאתים אף שהתחיל בו, אינו שכחה.

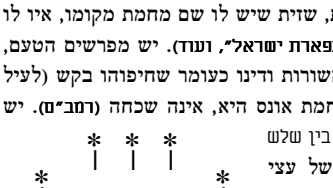

מכאן, שההלכה השנוייה לפני כן: "זית שיש בו סאתיים ושכחו, אינו שכחה", כוונתה גם לזית שאין לו שם ובזמן שלא התחיל בו. ויש מדייקים בתוספתא: "עד שיהא בו סאתיים" כלומר עד שיהא במה שנשאר בו סאתים. ולפי דיוק זה אפשר אמנם לפרש משנתנו כפשוטה, שהפיסקה "במה דברים אמורים" מוסבה על מה ששנינו לפניה: "זית שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה", אלא שמשנתנו באה להשמיע, שאם התחיל בו ונמצא שלא נשארו בו סאתים, אפילו יש לו שם כזית הנטופה בשעתו, יש לו שכחה; ואין התוספתא חולקת בזה על משנתנו, שכן התוספתא באה ללמד: עד שיהא בו סאתיים, דהיינו שאם שכח לאחר שהתחיל במסיקת הזית כשעוד נשארו בו סאתים, אינו שכחה **(עיין "תוספות אנשי שם")**. מכל מקום דעת כל המפרשים הללו, שזית שיש בו סאתיים, אם שכחו קודם שהתחיל בו, אינו שכחה, כדין קמה. אבל **הרמב"ם** אינו סובר כן, שהוא כותב **(הל' מתנות עניים ה, כג)**: "השוכח אילן בין האילנות, אפילו היה בו כמה סאין פירות... הרי הוא שכחה". ברם, בענין "זית שיש לו שם" כותב הרמב"ם **(שם שם, כד)**: "במה דברים אמורים? שלא התחיל באילן זה המפורסם, אבל אם התחיל בו ושכח מקצתו, הרי זה שכחה, ואף על פי שהוא מפורסם. והוא שיהיה הנשאר בו פחות מסאתיים, אבל סאתיים אינם שכחה"... – נמצאנו למדים מדברי הרמב"ם, שאף הוא מפרש משנתנו על פי התוספתא, אלא שלשיטתו כל הבבא עוסקת בזית שיש לו שם, וכך כנראה מפרש הרמב"ם את משנתנו: זית שיש בו סאתים ושכחו – זית שיש לו שם, אם יש בו סאתיים, ושכחו לאחר שהתחיל בו, אינו שכחה, שכן מה ששנינו במשנה הקודמת, שכל זית שיש לו שם, אף שאין בו סאתיים, אינו שכחה, במה דברים אמורים? בזמן שלא התחיל בו, אבל בזמן שהתחיל בו... יש לו שכחה; **ברם אם יש בו סאתיים**, אינו שכחה, אף בזמן שהתחיל בו, כפי ששנינו קודם. אבל זיתים שאין להם שם וכן אילנות אחרים, בין התחיל בהם ובין לא התחיל, אפילו יש בהם סאתיים, הרי הם שכחה. מכאן שלדעת הרמב"ם אין דינם של אילנות כדין קמה לענין סאתיים (הראב"ד משיג עליו). אבל בציבורי פירות תלושים ששכחם בשעת לקיטתם, נראה שאף הרמב"ם סובר, שאם יש בהם סאתיים דינם כעומר שיש בו סאתיים, ואינם שכחה (עיין לעיל ו, ט: "וכן באילן"; הל' מתנות עניים ה, כ). **כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ תַּחְתָּיו** – שיש לבעל הבית זיתים תחת האילן, שלא שכחם, **יֵשׁ לוֹ בְּרֹאשׁוֹ** – בראש האילן **(ר"ש ועוד)**, כלומר שאם שכח זיתים בראש האילן, שלא נקטפו, אינם שכחה, ומותר לו לחזור וללקטם; הטעם הוא, שדרך מלקטי זיתים כל זמן שיש להם זיתים תחת האילן, כשעוסקים בלקיטתם מסתכלים הם למעלה, לראות אם יש עוד זיתים באילן, ולכן אינם מסיחים דעתם מהם, ואין זה שכחה **(הרא"ש)**. אבל אם אין לו זיתים תחת האילן, הרי אלו שבראשו שכחה. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִשֶּׁתֵּלֵךְ הַמַּחֲבֵא** – המחבא היינו המקל שחובטים בו את ענפי הזית, כדי להפיל את הפירות החבויים בין העלים **(רמב"ם)**; ויש מפרשים שהמחבא היינו הפועל הבודק בגמר הלקיטה את מחבואי הזיתים **(ר"ש)**, ואולי היתה זו קבוצת פועלים שהיתה מיוחדת לעבודה זו; מכל מקום כוונת הדברים היא, שלאחר שנבדקו מחבואי הזיתים, מה שנשתייר על האילן הוא שכחה. אבל

ג **אֵיזֶהוּ פֵּרֶט? הַנּוֹשֵׁר בְּשָׁעַת הַבְּצִירָה. הָיָה בּוֹצֵר, עָקַץ אֶת הָאֶשְׁכּוֹל, הֶסְבַּךְ בְּעָלִים, נָפַל מִיָּדוֹ לָאָרֶץ וְנִפְרַט — הֲרֵי הוּא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּלְכָּלָה תַּחַת הַגֶּפֶן בְּשָׁעָה שֶׁהוּא בּוֹצֵר, הֲרֵי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים; עַל זֶה נֶאֱמַר** (משלי כב, כח)**: "אַל־תַּסֵּג גְּבוּל עוֹלָם".**

ד **אֵיזוֹהִי עוֹלֶלֶת? כָּל שֶׁאֵין לָהּ לֹא כָּתֵף וְלֹא נָטֵף. אִם יֵשׁ לָהּ כָּתֵף אוֹ נָטֵף — שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. אִם סָפֵק — לָעֲנִיִּים. עוֹלֶלֶת שֶׁבְּאַרְכֻּבָּה — אִם נִקְרֶצֶת עִם הָאֶשְׁכּוֹל, הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת; וְאִם לָאו, הֲרֵי הִיא שֶׁל עֲנִיִּים. גַּרְגֵּר יְחִידִי — רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֶשְׁכּוֹל; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עוֹלֶלֶת.**

פירוש ברטנורא

ג **איזהו פרט.** האמור בתורה (ויקרא יט) ופרט כרמך לא תלקט: **עקץ.** חתך: **הוסבך בעלים.** נקשר ונאחז בעלים ועל ידי כך נפל ונפרט: **הרי הוא של בעל הבית.** שלא נפרט דרך בצירה: **המניח כלכלה בשעה שהוא בוצר.** נותן סל תחת הענבים שיפול הפרט לתוכו: **הרי זה גוזל את העניים.** דפרט בנשירתו זכו בו עניים קודם שיגיע לארץ: **אל תסג גבול עולם.** מפורש לעיל בפרק ה':

ד **איזו היא עוללת.** האמורה בתורה (שם) וכרמך לא תעולל: **כתף.** השרביט האמצעי של האשכול מחוברים בו אשכולות קטנות הרבה, וכשהן שוכבים זה על זה כמשאוי שעל כתפו של אדם הוא נקרא כתף, וכשהן מפוזרים בשרביט אחד לבאן ואחד לבאן אין כאן כתף: **נטף.** הן גרגרים של ענבים המחוברים בסוף השרביט שרגילים להיות תלוים שם ענבים הרבה, ועל שם שענביו נוטפות למטה נקרא נטף, ובלשון מקרא קורא לאשכול שאין לו לא כתף ולא נטף עוולל, לפי שהוא לפני שאר האשכולות כעוולל לפני האיש: **אם ספק.** שנראים האשכולות הקטנות התלויות בשרביט כאילו שוכבות זו על זו ואין שוכבות יפה, דהשתא הוי ספק אם יש לה כתף אם לאו: **שבארכובה.** יחור של זמורה שתלויין בה אשכולות הרבה והבוצר קוצצה, והיא נקראת רכובה ופעמים שיש בה עוללות עם האשכלות: **נקרצת.** נקצצת ונחתכת, ודוגמתו שנינו ביומא (לא:) קרצו ומירק אחר שחיטה על ידו. ובמקרא (ירמיה מו) קרץ מצפון בא: **גרגר יחידי.** כגון אשכול שאין לו אשכולות קטנות שוכבות זו על זו אלא הגרגרים מחוברים בשרביט עצמו: **רבי יהודה אומר אשכול.** דכתיב (ישעיה יז) ונשאר בו עוללות כנוקף זית שנים שלשה גרגרים. שנים שלשה גרגרים עוללות, יותר מכאן אשכול: **וחכמים אומרים עוללת.** דלא חשיבי הגרגרים השוכבים זה על זה להקרא כתף. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

קודם לכן, אין זה שכחה, אף על פי שאין זיתים תחת האילן, לפי שבעל האילן אינו מסיח דעתו מהאילן עד שתלך המחבא. ואין הלכה כרבי מאיר. **הרמב"ם** מפרש משנתנו בדרך אחרת **(עיין הל' מתנות עניים א, יב; ועיין שם השגת הראב"ד ופירושו למשנתנו).**

באור משנה ג

משנתנו עוסקת בדיני פרט.

אֵיזֶהוּ פֵּרֶט – האמור בתורה **(ויקרא יט, י)**: "ופרט כרמך לא תלקט, לעני ולגר תעזב אותם"? **הַנּוֹשֵׁר בְּשָׁעַת הַבְּצִירָה** – גרגר אחד או שניים הנופלים מן האשכול בשעת הבצירה. **הָיָה בּוֹצֵר** – את גפנו, וכאשר **עָקַץ אֶת הָאֶשְׁכּוֹל** – חתך את האשכול בעוקצו, **הֶסְבַּךְ בְּעָלִים** – נסתבך הבוצר או האשכול בעלים של הגפן, והאשכול **נָפַל מִיָּדוֹ לָאָרֶץ וְנִפְרַט** – נפרדו ממנו גרגרים בודדים (בירושלמי אין גורסים "מידו"), **הֲרֵי הוּא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – לפי שלא נפרט דרך בצירה אלא מחמת אונס. והוא הדין אם נפרט מחמת סיבה אחרת, כגון שהכהו קוץ וכדומה, כמו ששנינו בלקט (ד, י), אלא שמשנתנו נקטה מקרה השכיח בבציר. **הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּלְכָּלָה** – הסל, **תַּחַת הַגֶּפֶן בְּשָׁעָה שֶׁהוּא בּוֹצֵר** – כדי שיפול הפרט לתוך הכלכלה, ויטלנו לעצמו בטענה שאין העניים זוכים בו עד שיפול לארץ, **הֲרֵי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים** – שזוכים הם בפרט בשעת נשירתו אף קודם שיגיע לארץ; **עַל זֶה נֶאֱמַר: "אַל־תַּסֵּג גְּבוּל עוֹלָם"** – פסוק זה בא להזהיר שלא לשנות ממה שהוגבל לעולי מצרים, או שלא להסיג גבול עניים במתנותיהם ("עולים" – בני אדם שירדו מנסיהם בלשון "סגי נהור"), כמו שביארנו כבר למעלה (ה, ו). יש סוברים, שאין מדובר כאן במניח את הכלכלה בכוונה, כדי שיפול הפרט לתוכה, שבכגון זה ודאי הוא שהפרט שייך לעניים, והוא עובר ממש על הלאו "ופרט כרמך לא תלקט"; אלא המדובר כאן במניח את הכלכלה תחת הגפן כדי ליתן בתוכה את האשכולות בשעת הבצירה, ובאה המשנה להשמיענו שאם הניח את הכלכלה באופן שאפשר שגם הפרט יפול לתוכה, או (לפי הגר"א) שהניח כלכלה של גמי כדי שהאשכול לא ייפרט, הרי זה גוזל את העניים, כלומר שהנחת הכלכלה גורמת לכך שאין פרט, ונמצא גוזל את העניים **("תוספות אנשי שם"; "שנות אליהו").**

באור משנה ד

ממשנתנו ואילך באים דיני עוללות.

אֵיזוֹהִי עוֹלֶלֶת – שנאמר עליה **(ויקרא יט, י)**: "וכרמך לא תעולל... לעני ולגר תעזוב אותם"? **כָּל שֶׁאֵין לָהּ לֹא כָּתֵף וְלֹא נָטֵף** – השרביט האמצעי שבאשכול, הנקרא "שדרה", מחוברים בו למעלה הרבה אשכולות קטנים, שקוראים להם "פסיגים", וכשהם עמוסים זה על גבי זה, הרי זה נקרא "כתף". ואם הם מפוזרים בשדרה, אין כאן כתף. בסוף השדרה למטה אין פסיגים, אלא הגרגרים מחוברים בשדרה עצמה, וכשתלויים בה הרבה ענבים הנראים כאילו "נוטפים" למטה הרי זה נקרא "נטף". משנתנו באה ללמד, שאשכול ענבים קטן שאין לו לא כתף ולא נטף, אלא מעט גרגרי ענבים מפוזרים בו, הרי זה נקרא "עוללת", ועליה אמרה התורה, שיש להניחה לעניים. ולמה נקראת "עוללת"? מפני שאשכול זה לגבי שאר האשכולות כעולל לאיש **(רמב"ם)**. **אִם יֵשׁ לָהּ כָּתֵף אוֹ נָטֵף** – אשכול שיש לו כתף ואין לו נטף, או שיש לו נטף ואין לו כתף, הרי זה **שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – שאין זה נקרא "עוללת". **אִם סָפֵק** – אשכול שאין מבחינים בו אם יש לו כתף או נטף אם לא, הרי הוא **לָעֲנִיִּים** – שמתנות עניים ספקן לעניים, כמו ששנינו בלקט (לעיל ד, יא): "ספק לקט לקט". **עוֹלֶלֶת שֶׁבְּאַרְכֻּבָּה** – ארכובה הוא המקום שהאשכול מחובר שם בזמורה, והעוללת היוצאת משם ספק בה אם היא יוצאת מן האשכול ודינה כאשכול שהוא של בעל הבית, או שיוצאת מן הזמורה, וכיון שאין לה לא כתף ולא נטף, הרי היא של עניים, הלכך בודקים אותה כך: **אִם נִקְרֶצֶת** – נחתכת, **עִם הָאֶשְׁכּוֹל** – שכשתולשים את האשכול היא נתלשת עמו, **הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – כדין האשכול, שהיא חלק ממנו; **וְאִם לָאו** – שאינה נתלשת עם האשכול, **הֲרֵי הִיא שֶׁל עֲנִיִּים** – שעוללת היא. **גַּרְגֵּר יְחִידִי** – כגון אשכול שאין בו פסיגים אלא גרגרים המחוברים בשדרה עצמה **(ר"ש)**; **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֶשְׁכּוֹל** – דינו כאשכול, והוא של בעל הבית, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עוֹלֶלֶת** – זוהי עוללת ושייכת לעניים. בירושלמי מבואר טעמו של רבי יהודה, לפי שכתוב **(ישעיה יז, ו)**: "ונשאר בו עוללות כנוקף זית שניים שלושה גרגרים..." – שניים שלושה גרגרים נקראים עוללות, אבל יתר מכן הרי זה אשכול. אבל חכמים סוברים, שהואיל ואין כאן לא כתף ולא נטף הרי זו עוללת. ההלכה כחכמים. יש מפרשים: גרגר יחידי – אשכול שאין בו אלא גרגר יחידי **("שנות אליהו"; ר"י בן מלכי צדק)**, ומגיהים הם בירושלמי בטעמו של רבי יהודה, שכתוב: "ונשאר בו עוללות כנוקף זית שניים שלשה גרגרים" – שניים שלושה גרגרים הם עוללות, אבל פחות מכן דהיינו גרגר יחידי, הרי הוא אשכול, כלומר שלא נמצא אלא "עוללות" בלשון רבים ולא בלשון יחיד.

ה הַמְּדַל בַּגֶּפָנִים, כְּשֵׁם שֶׁהוּא מְדַל בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, כֵּן הוּא מְדַל בְּשֶׁל עֲנִיִּים; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּשֶׁלּוֹ הוּא רַשַּׁאי, וְאֵינוֹ רַשַּׁאי בְּשֶׁל עֲנִיִּים.

ו כֶּרֶם רְבָעִי — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין לוֹ חֹמֶשׁ, וְאֵין לוֹ בִּעוּר; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יֶשׁ לוֹ. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יֶשׁ לוֹ פֶּרֶט וְיֶשׁ לוֹ עוֹלְלוֹת, וְהָעֲנִיִּים פּוֹדִין לְעַצְמָם; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כֻּלּוֹ לַגַּת.

ז כֶּרֶם שֶׁכֻּלּוֹ עוֹלְלוֹת — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לְבַעַל הַבַּיִת; רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לָעֲנִיִּים. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: "כִּי תִבְצֹר... לֹא תְעוֹלֵל" (דברים כד, כא), אִם אֵין בָּציר, מִנַּיִן עוֹלְלוֹת? אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: "וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל" (ויקרא

פירוש ברטנורא

ה המדל בגפנים. כשהגפנים תכופים זה אחר זה עוקר מאותם שבינתים והאחרים מתוקנים בכך: **כך הוא מדל בשל עניים.** אע"פ שיש בהם פאה או עולולות של עניים כך מדל בשלהם כמו בשלו, קסבר עניים דין שותף יש להם וכשם ששותף כמו שהוא מדל בשלו כך מדל בשל חבירו אף עניים כן: **רבי מאיר אומר בשלו הוא רשאי.** קסבר עניים דין קונה יש להם בחלקם, וכשם שהמוכר לחבירו ' אשכולות אסור ליגע בהן אף בשל עניים כן. והלכה כרבי יהודה:

ו כרם רבעי. הנוטע כל עץ מאכל, בשנה הרביעית מעלה הפירות לירושלים ואוכלם שם בקדושת מעשר שני, או פודה אותם ומעלה הדמים לירושלים דכתיב (ויקרא יט) ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים, ודרשינן הלולים כמו חלולים, אמר רחמנא אחליה והדר אכליה: **בית שמאי אומרים אין לו חומש.** אף על פי שטעון פדיון כמעשר שני אין הבעלים מוסיפים את החומש דלא כתבה תורה בו חומש: **ואין לו ביעור.** אינו חייב לבערו מן הבית בערב פסח של רביעית ושל שביעית כשמבער המעשרות כדכתיב (דברים כו) בערתי הקדש מן הבית: **וב"ה אומרים יש לו.** חומש ויש לו ביעור. בית הלל ילפי קדש קדש ממעשר, מה מעשר יש לו חומש ויש לו ביעור אף כרם רבעי יש לו חומש ויש לו ביעור, ובית שמאי לא ילפי קדש קדש ממעשר: **יש לו פרט ויש לו עוללות.** דכחולין חשבי ליה: **והעניים פודין לעצמן.** מן הפרט והעוללות שלקטו, ואוכלים אותן במקומן ומעלין הדמים לירושלים: **ובית הלל אומרים כולו לגת.** משום דילפי ממעשר וסברי להו מעשר שני ממון גבוה הוא הלכך אין לעניים חלק בו, ודורכים העוללות עם שאר היין והבעלים מעלים הכל לירושלים:

ז שכולו עוללות. שאין בכל הכרם אשכול שיש לו כתף ונטף: **אם אין בציר.** וכמה שיעור בציר שלשה אשכולות שעושים רביעית: **אמר לו רבי עקיבא**

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ה

הַמְּדַל בַּגֶּפָנִים – כשהגפנים צפופות מדי, עוקר מהן קצת זמורות, כדי שיגדלו הנשארים בריווח וישביחו ("המדל" משורש "דלל"), **כְּשֵׁם שֶׁהוּא מְדַל בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ** – שעוקר זמורות או אשכולות שלו, **כֵּן הוּא מְדַל בְּשֶׁל עֲנִיִּים** – רשאי לעקור זמורות שיש בהן עוללות ופאה; **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה** – בירושלמי מבואר הטעם, שדין עניים כדין שותף, וכשם שאדם מדל בשל שותפו כשם שהוא מדל בשלו, אף לגבי עניים כך. ברם, דחו שם טעם זה, ואמרו טעם אחר, שמתוך שהוא מדל בגפנים משתבחים הגפנים, ויש בזה תועלת גם לעניים. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּשֶׁלּוֹ הוּא רַשַּׁאי** – לעקור, **וְאֵינוֹ רַשַּׁאי בְּשֶׁל עֲנִיִּים** – שסובר רבי מאיר, שדין העני כדין הקונה, וכשם שאין המוכר רשאי ליגע באשכולות שמכר לחבירו, כך אסור לנגוע בשל עניים, דהיינו בזמורות שיש בהן עוללות ופאה; או שטעמו הוא, משום שרוצים העניים במה שיש להם עכשיו ולא ניחא להם להפסידו מתוך חישובים של תועלת להבא. ההלכה כרבי יהודה.

באור משנה ו

כתוב בתורה (ויקרא יט, כג-כד): "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל... שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל. ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש הילולים לה'". מכאן – כל עץ מאכל בשנה הרביעית להינטעו נקרא בלשון חכמים "נטע רבעי", וכן כרם בשנה הרביעית להינטעו נקרא "כרם רבעי"; ולימדה התורה, שפירות נטע רבעי או כרם רבעי קודש הם כקדושת מעשר שני, וצריך להעלותם לירושלים ולאכלם שם כפירות מעשר שני; ואם קשה להעלות את הפירות לירושלים, צריך לחלל אותם על מעות, כלומר שמוציאים אותם מקדושתם לחולין על ידי פדיון, ומעלים את המעות לירושלים ומוציאים אותם שם על דברי מאכל ומשקה, כמו שנוהגים בכסף מעשר שני. בגמרא (ברכות לה, א) מובאת מחלוקת רבי חייא ורבי שמעון ברבי (בן רבי יהודה הנשיא): אחד שונה בכל מקום "כרם רבעי", שלדעתו לא נאמרה תורת רבעי אלא בכרם, ואחד שונה "נטע רבעי", שלדעתו תורת רבעי נוהגת בכל האילנות. לפי הרמב"ם (הל' מעשר שני פרק ט) רבעי נוהג בכל האילנות שחייבים בערלה, וגירסתו היא "נטע רבעי". מכאן, "כרם רבעי" שבמשנתנו לאו דווקא הוא, אלא הוא הדין ל"נטע רבעי", ולא נקטה המשנה "כרם" אלא משום סיפא, שמדובר בה בפרט ועוללות, שאינם נוהגים אלא בכרם בלבד. מכל מקום דינו של כרם רבעי כדין מעשר שני, שצריך להעלות את הפירות לירושלים או לפדותם ולהעלות את דמיהם לירושלים; ונחלקו בית שמאי ובית הלל במשנתנו אם דינו כמעשר שני גם לענין חומש וביעור, שכן במעשר שני כתוב (ויקרא כז, לא): "ואם גאול יגאל איש ממעשרו, חמישיתו יוסף עליו", ומכאן למדו (משנה מעשר שני ד, ג): הפודה מעשר שני שלו, מוסיף עליו חמישית שוויו (חומש מבחוץ, דהיינו רבע); וכן יש במעשר שני דין ביעור, שכתוב (דברים, יד, כח): "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך"... כלומר שאסור להשהות את המעשרות יותר בבית וחייבים לבערו; ושנינו (מעשר שני ה, ו): "ערב יום טוב הראשון של פסח של (שנה) רביעית ושל שביעית היה ביעור. כיצד היה ביעור? נותנין תרומה ותרומת מעשר לבעליו (לכהנים), ומעשר ראשון לבעליו (ללויים), ומעשר עני לבעליו (לעניים), ומעשר שני והביכורים מתבערים בכל מקום" (צריך לבערם ולאבדם מן העולם).

כֶּרֶם רְבָעִי – כרם בשנה הרביעית להינטעו, והוא הדין לכל עץ מאכל, כפי שביארנו לעיל, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין לוֹ חֹמֶשׁ** – הבא לפדות פירותיו לעצמו, כדי להעלות דמיהם לירושלים, אינו צריך להוסיף חומש על הקרן כבמעשר שני, **וְאֵין לוֹ בִּעוּר** – אין חייבים לבערו מן הבית בערב הפסח של השנה הרביעית והשביעית לשמיטה, שלדעת בית שמאי, אין כרם רבעי שווה בכל למעשר שני. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יֶשׁ לוֹ** חומש ויש לו ביעור – שלמדים בית הלל כרם רבעי ממעשר שני בגזירה שווה של "קודש, קודש", שכן בכרם רבעי כתוב (ויקרא יט, כד): "קודש הילולים לה'" ובמעשר שני כתוב (ויקרא כז, ל): "וכל מעשר הארץ...קודש לה'" – מה מעשר שני יש לו חומש ויש לו ביעור, אף כרם רבעי יש לו חומש ויש לו ביעור. ברם, בית שמאי אינם למדים גזירה שווה זו (גמרא קידושין נד, ב).

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יֶשׁ לוֹ פֶּרֶט וְיֶשׁ לוֹ עוֹלְלוֹת – בית שמאי סוברים, שדין פרט ועוללות נוהג בכרם רבעי כמו בשאר כל כרם, שאף על פי שטעון פדיון, מכל מקום ממון בעלים הוא, **וְהָעֲנִיִּים פּוֹדִין לְעַצְמָם** – פודים בעצמם את הפרט והעוללות שלקטו בכרם רבעי, ומעלים את דמיהם לירושלים. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כֻּלּוֹ לַגַּת** – הבעלים דורכים בגת את כל ענבי הכרם, ואף הפרט והעוללות, ומעלים את היין או פדיונו לירושלים, שסוברים בית הלל: כרם רבעי הרי הוא כמעשר שני, שממון גבוה הוא ולא ממון בעלים, הילכך אין לעניים חלק בו.

באור משנה ז

משנתנו מוסיפה ללמד בדיני עוללות.

כֶּרֶם שֶׁכֻּלּוֹ עוֹלְלוֹת – שאין בכל הכרם אשכול שיש לו כתף או נטף, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לְבַעַל הַבַּיִת** – כל הכרם של בעל הבית הוא, כמבואר הטעם להלן במשנתנו. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לָעֲנִיִּים**

יט, י), אֲפִלּוּ כֻּלּוֹ עוֹלְלוֹת. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "כִּי תִבְצֹר... לֹא תְעוֹלֵל"? אֵין לָעֲנִיִּים בָּעוֹלְלוֹת קֹדֶם הַבָּצִיר.
ח הַמַּקְדִּישׁ כַּרְמוֹ עַד שֶׁלֹּא נוֹדְעוּ בּוֹ הָעוֹלְלוֹת – אֵין הָעוֹלְלוֹת לָעֲנִיִּים. מִשֶּׁנּוֹדְעוּ בּוֹ הָעוֹלְלוֹת – הָעוֹלְלוֹת לָעֲנִיִּים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: יִתְּנוּ שְׂכַר גְּדוּלִין לַהֶקְדֵּשׁ. אֵיזוֹ הִיא שִׂכְחָה בָּעָרִים? כָּל שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִפְשׁוֹט אֶת יָדוֹ וְלִטְּלָהּ; וּבְרֹגְלִיּוֹת? מִשֶּׁיַּעֲבוֹר הַיְּמָנָה.

פרק שמיני

א מֵאֵימָתַי כָּל אָדָם מֻתָּרִין בְּלֶקֶט? מִשֶּׁיֵּלְכוּ הַנְּמוֹשׁוֹת. בְּפֶרֶט וּבְעוֹלְלוֹת? מִשֶּׁיֵּלְכוּ הָעֲנִיִּים בַּכֶּרֶם וְיָבֹאוּ. וּבְזִיתִים?

פירוש ברטנורא

וכרמך לא תעולל אפילו כולו עוללות. ורבי אליעזר אמר דלא תימא הואיל ואין לעניים בעוללות קודם לבציר יזכה בהם בעל הבית, לכך נאמר וכרמך לא תעולל:

ח משנודעו העוללות. שניכר מה הוא עוללת ומה הוא אשכול: **העוללות לעניים.** שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו: **יתנו שכר גדולן לחקדש.** מה שמשביחין כל שעה בתוך קרקע של הקדש. והלכה כרבי יוסי: **בערים.** כרם שהגפנים שלה מודלות על גבי כלונסות ועצים, לשון אף ערשון רעננה (ש"ה א): **כל שאינו יכול לפשוט.** כלומר לאחר שעבר מעליה, אם במקום שנזכר אינו יכול לפשוט ידו וליטול קרינא ביה לא תשוב לקחתו (דברים כד): **אבל רוגליות.** הגפנים העומדים על גבי קרקע שדורכים עליהם ברגל: **משיעבור ממנה.** הוי שכחה דכל גפן וגפן מן הרוגליות חשיבא כאומן בפני עצמו, ואסור לשוב מאומן לאומן:

ח א מאימתי. אית דמפרשי זקנים ההולכים על משענתם. ואית דמפרשי לקוטי בתר לקוטי. שמאחר שילכו בשדה לוקטים אחר לוקטים או הזקנים הללו שמאחרים ללכת ללקט אחר הכל כבר נתיאשו העניים מאותה שדה, וכל הנמצא בה אחר כך הוא הפקר לכל, בין לעניים בין לעשירים:

משניות מבוארות – קהתי

– הוא, שהרי כולו עוללות. **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: "כִּי תִבְצֹר...לֹא תְעוֹלֵל"** – נאמר בענין עוללות, ופירושו שהבוצר כרמו חייב להניח את העוללות לעניים, אבל **אִם אֵין בָּצִיר** – לבעל הכרם, **מִנַּיִן עוֹלְלוֹת** – לעניים? ומכאן שכרם שכולו עוללות הרי הוא כולו לבעל הבית ואין בו לעניים כלום. **אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: "וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל"** – כתוב, והרי זה בא ללמדנו: **אֲפִלּוּ כֻּלּוֹ עוֹלְלוֹת** – לעניים הוא ולא לבעל הכרם. **אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "כִּי תִבְצֹר... לֹא תְעוֹלֵל"** – מהי לדעת רבי עקיבא כוונת הכתוב "כי תבצור"...? **אֵין לָעֲנִיִּים בָּעוֹלְלוֹת קֹדֶם הַבָּצִיר** – אין העניים זכאים ליטול עוללות קודם שיתחיל בעל הכרם לבצור כרמו. בירושלמי אמרו, שלדעת רבי אליעזר בא הכתוב "וכרמך לא תעולל" ללמד, שלא תאמר: הואיל ואין לעניים בעוללות קודם הבציר, יזכה בהן בעל הכרם (כלומר שילך לכרמו קודם שיתחיל לבצור ויטול עוללות), לפיכך צריך הכתוב לומר: "וכרמך לא תעולל" – בין בשעת הבציר ובין קודם הבציר. כן אמרו שם: "כמה הוא הבציר" – כלומר כמה יבצור בעל הכרם ויהיו העניים זוכים בעוללות? שלושה אשכולות שהם עושים רביע – כלומר רביעית הלוג יין (לפי רוב המפרשים), ויש אומרים: רובע הקב, היינו לוג שלם (½ ליטר בערך).

באור משנה ח

משנתנו דנה במקדיש כרמו, מה דין העוללות.

הַמַּקְדִּישׁ כַּרְמוֹ – הנותן כרמו להקדש (לרשות המקדש), **עַד שֶׁלֹּא נוֹדְעוּ בּוֹ הָעוֹלְלוֹת** – קודם שניתן להכיר בו מה הן עוללות ומה הם אשכולות, שעדיין הענבים קטנים הם, **אֵין הָעוֹלְלוֹת לָעֲנִיִּים** – מפני שהוא כרם הקדש, והקדש פטור ממתנות עניים. **מִשֶּׁנּוֹדְעוּ בּוֹ הָעוֹלְלוֹת** – אבל המקדיש כרמו לאחר שנודעו בו העוללות, שכבר ניכר בו מהי עוללת ומהו אשכול, **הָעוֹלְלוֹת לָעֲנִיִּים** – שאין בעל הכרם יכול להקדיש את העוללות שאינן שלו. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: יִתְּנוּ שְׂכַר גְּדוּלִין לַהֶקְדֵּשׁ** – העניים צריכים לתת לגזבר ההקדש דמי השבח שהשביחו העוללות בזמן שהיו בידי ההקדש. ותנא קמא סובר שאין צריכים לתת שכר גידולים, לפי שכבר נתחייב הכרם בעוללות קודם שהוקדש. ההלכה כרבי יוסי. **אֵיזוֹ הִיא שִׂכְחָה בָּעָרִיס** – "ערים" היינו שורת גפנים המודלות על גבי עמודים וכיוצא בזה, ושריגיהן יוצרים כעין סוכה ("ערי"ש" בערבית – סוכה של גפנים משורגים; ויש מבארים, שהגפנים המודלות עשויות כמין עריסה); ושואלת המשנה: אם נשכח אשכול באחד מגפני העריס, מתי הוא חשוב שכחה? **כָּל שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִפְשׁוֹט אֶת יָדוֹ וְלִטְּלָהּ** – אם לאחר שעבר מן הגפן נזכר במקום שאינו יכול לפשוט את ידו וליטול משם את השכחה, הרי זו שכחה וקוראים בו "לא תשוב לקחתו"; אבל אם יכול ליטלה משם, אף על פי שכבר עבר מן הגפן שבה השכחה, אין זו שכחה. ואמרו הטעם בירושלמי: שדרכו לבחון. כלומר לפי שדרכו של בעל העריס לחזור ולבדוק את כולו אם לא שכח דבר. **וּבְרֹגְלִיּוֹת** – ואיזו היא שכחה ברוגליות, היינו בגפנים השטוחות על גבי הקרקע, לרגלי בני אדם? **מִשֶּׁיַּעֲבוֹר הַיְּמָנָה** – לאחר שעבר מן הגפן חל עליה דין שכחה, שכל גפן נחשבת כשורה בפני עצמה, ומשעבר ממנה, אף על פי שיכול לפשוט ידו וליטלה, הרי זו שכחה, ואנו קוראים בה: "לא תשוב לקחתו". – יש מעירים שהתנא שנה כאן דין שכחה בעריס ולא למעלה בין דיני שכחה, מפני שהביא כאן שני דינים בכרם שאינם מצויים כל כך: "כרם שכולו עוללות" ו"המקדיש כרמו", ולכן צירף לכאן גם דין שכחה בעריס, שאף זה דבר שאינו מצוי הוא (**"מלאכת שלמה"**).

באור משנה א

"נאמר במתנות עניים: "לעני ולגר תעזוב אותם" – כל זמן שהעניים תובעים אותן (אינם מותרים אלא לעניים בלבד); פסקו העניים לבקש ולחזור עליהן, הרי הנשאר מהן מותר לכל אדם" (רמב"ם הל' מתנות עניים א, י). הטעם הוא, כפי שמובא בבבלי (בבא מציעא כא, ב), משום שהעניים התייאשו ממה שנשאר, ולכן דינו כהפקר ומותר אפילו לעשירים. משנתנו באה לפרט שיעורים במתנות העניים, מאימתי כל אדם מותרים בהן.

מֵאֵימָתַי כָּל אָדָם מֻתָּרִין בְּלֶקֶט – הוא הדין בשכחה ובפאה; ואמנם בבבלי (**תענית ו, ב**) גורסים במשנתנו: מאימתי כל אדם מותרין בלקט ובשכחה ובפאה. אבל יש מדייקים, שמשנתנו דווקא נקטה "לקט", לפי שהוא נושר מעט מעט, ומפוזר הוא בשדה כולו, וכיון שיש טורח בלקיטתו לא היו העניים מלקטים את כולו, מה שאין כן בשכחה ובפאה שהן מונחות במקום מסויים בשדה, והיו נלקטות כולן בבת אחת על ידי העניים (**"תוספות יום טוב"**). וזהו ששנינו: "מאימתי כל אדם מותרין בלקט"? **מִשֶּׁיֵּלְכוּ הַנְּמוֹשׁוֹת** – לאחר שכבר הלכו הנמושות, היינו העניים הזקנים והחלשים ההולכים על משענתם בנחת ומלקטים כל שבולת ושבולת; ונקראים "נמושות" על שם שממשמשים והולכים; וכיון שהנמושות הללו, שהם אחרוני המלקטים, הלכו מהשדה, מה שנשאר אחריהם בשדה הפקר הוא לכל אדם, שכבר נתייאשו העניים משדה זו. **בְּפֶרֶט וּבְעוֹלְלוֹת** – מאימתי כל אדם מותרים? **מִשֶּׁיֵּלְכוּ הָעֲנִיִּים בַּכֶּרֶם וְיָבֹאוּ** – כלומר לאחר שלקטו

מִשֶּׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וַהֲלֹא יֵשׁ שֶׁאֵינָם מוֹסְקִין אֶת זֵיתֵיהֶם, אֶלָּא לְאַחַר רְבִיעָה שְׁנִיָּה? אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הֶעָנִי יוֹצֵא, וְלֹא יְהֵא מֵבִיא בְּאַרְבָּעָה אִסָּרוֹת.

ב נֶאֱמָנִים עַל הַלֶּקֶט, וְעַל הַשִּׁכְחָה, וְעַל הַפֵּאָה בְּשָׁעָתָן, וְעַל מַעֲשַׂר עָנִי בְּכָל שְׁנָתוֹ. וּבֶן לֵוִי נֶאֱמָן לְעוֹלָם. וְאֵינָן נֶאֱמָנִין אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁבְּנֵי אָדָם נוֹהֲגִין כֵּן.

ג נֶאֱמָנִין עַל הַחִטִּים, וְאֵין נֶאֱמָנִין עַל הַקֶּמַח, וְלֹא עַל הַפַּת. נֶאֱמָנִין עַל הַשְּׁעוֹרָה שֶׁל אֹרֶז, וְאֵין נֶאֱמָנִין עָלָיו בֵּין חַי בֵּין מְבֻשָּׁל. נֶאֱמָנִין עַל הַפּוֹל, וְאֵין נֶאֱמָנִין עַל הַגְּרִיסִין, לֹא חַיִּים וְלֹא מְבֻשָּׁלִין. נֶאֱמָנִין עַל הַשֶּׁמֶן, לוֹמַר שֶׁל מַעֲשַׂר עָנִי הוּא

פירוש ברטנורא

רביעה שניה. המטר נקרא רביעה מפני שהוא רובע את הארץ ומולידה ומצמיחה כזכר הרובע את הנקבה והיא מתעברת ממנו, לשון בהמתך לא תרביע (ויקרא יט). פירוש אחר רביעה על שם שהמטר משכיב העפר ומרביצו, תרגום רובץ רביע. וזמן רביעה שניה בשנה בינונית הוא בכ"ג במרחשון: **שאינן מוסקין.** מסיקה בזיתים כמו קוצר בתבואה, בוצר בענבים, אורה בתאנים, גודר בתמרים, כך מוסק בזיתים: **ולא יהא מביא בארבעה איסרות.** דהיינו שני פונדיונים, שהפונדיון שני איסרין, ותנן אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מכסר בפונדין, דהיינו מזון שתי סעודות, וכיון שאינו מביא זיתים שוה ארבעה איסרות, דהיינו מזון שתי סעודות לו ושתי סעודות לאשתו, אף הוא אינו יוצא ללקוט. ואין הלכה כרבי יהודה:

ב נאמנים. העניים לומר חטים הללו של לקט שכחה ופאה הן, ופטורים מן המעשר: **בשעתן.** בשעת הקציר: **בכל שנתו.** בשנה שלישית ובשנה ששית, שמעשר עני נוהג בהן: **ובן לוי נאמן לעולם.** דמעשר ראשון נוהג בכל שנה, וכיון דאמר של מעשר ראשון הם לא חיישינן שמא לא הפריש מהן תרומת מעשר, דכי היכי דלא נחשדו ישראל על תרומה גדולה כך לא נחשד בן לוי על תרומת מעשר: **אלא על דבר שבני אדם נוהגין כן.** נוהגים לתת להם כן ולא על דבר שאין רגילים לתת להם כיוצא בו, ולקמן מפרש ואזיל:

ג נאמנים על החטים. לומר של מעשר עני הם שניתן לי, אבל אין נאמנים לומר קמח ופת זה של מעשר עני, שניתן לי קמח ופת, דאין דרך לחלק מעשר עני קמח ופת: **שעורה של אורז.** אית דמפרשי שבולת של אורז, שלא היה דרכם לחלק אורז של מעשר עני אלא בשבולים. ואית דמפרשי שעורה של אורז קודם שנכתש במכתש והוסרה קליפתו [שעורה קורא] לו, ולאחר דישה בעודו בקליפתו דרך לחלקו לעניים: **גריסין.** שטחנן בריחים של גרוסות:

משניות מבוארות – קהתי

וחזרו ובאו פעם שנייה, שמאחר שהלכו העניים פעמיים לכרם הרי הם מסיחים דעתם ממה שנשאר, ודינו כהפקר. **וּבְזֵיתִים** – מאימתי כל אדם מותרים במתנות עניים של הזיתים? **מִשֶּׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה** – הגשם של העונה השנייה. גשמי היורה מתחלקים לשלש עונות גשמים, שכל אחת מהן קרויה "רביעה" (מלשון רביצה והפראה, שהגשמים רובצים על הקרקע ומפרים אותה), והן: רביעה בכירה, רביעה בינונית, רביעה אפילה (מאוחרת). ושנינו בברייתא (**תענית ו, א**): "איזהו זמנה של רביעה? הבכירה – בשלושה (במרחשון); הבינונית – בשבעה; האפילה – בעשרים ושלושה; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: בשבעה, בשבעה עשר, ובעשרים ושלושה. רבי יוסי אומר: בשבעה עשר, בעשרים ושלושה, ובחודש (בראש חודש) כסלו". משנתנו באה ללמד, שלאחר שירדו הגשמים בעונת הרביעה הבינונית, אין העניים באים עוד ללקט את שיירי מתנותיהם שבזיתים, ולכן כל מה שנשאר הרי הוא הפקר ומותר לכל אדם. בירושלמי מבואר, שלא נשנה בפרט ובעוללות ובזיתים "משילכו הנמושות", לפי שפרט ועוללות חביבים על הנמושות ולכן מזדרזים הם לבוא לכרם בעוד מועד, ואילו זיתים אינם הולכים ללקט כלל, לפי שימי צנה הם. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וַהֲלֹא יֵשׁ** – בעלי זיתים, **שֶׁאֵינָם מוֹסְקִין אֶת זֵיתֵיהֶם, אֶלָּא לְאַחַר רְבִיעָה שְׁנִיָּה** – ונמצא שדווקא בעונה זו באים העניים ללקט מתנותיהם? **אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הֶעָנִי יוֹצֵא** – ללקט מתנות עניים של זיתים, **וְלֹא יְהֵא מֵבִיא בְּאַרְבָּעָה אִסָּרוֹת** – האיסר הוא אחד מעשרים וארבעה בדינר, חצי פונדיון. וארבעה איסרות הם שני פונדיונים, שבהם אפשר היה לעני לקנות מזון ארבע סעודות, שתי סעודות לו ושתי סעודות לאשתו (עיין להלן משנה ז); וסובר רבי יהודה, שאם אין לעני סיכויים שיביא לביתו זיתים ממתנות העניים בארבעה איסרות, כלומר בשיעור מזון לארבע סעודות, אינו יוצא ללקט, ולכן מה שנשאר הפקר הוא, ומותר לכל אדם. ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ב

להבנת משנתנו יש להקדים שתי הלכות, שכבר עסקנו בהן: א) עמי הארץ אינם נאמנים על המעשרות, כלומר שאינם נאמנים לומר על פירותיהם כי מעושרים הם; ומכאן פירות הנלקחים מעם הארץ נקראים "דמאי", היינו ספק מעושרים (כמבואר להלן במסכת דמאי. ועיין ביאורנו ברכות ז, א). ברם, על תרומה גדולה נאמנים עמי הארץ, שכן זהירים היו להפריש תרומה גדולה מתבואתם ומפירותיהם. ב) מתנות עניים פטורות מן התרומה ומן המעשרות, כפי שהזכרנו כבר במסכתנו במקומות אחדים. משנתנו באה ללמד שעניים עמי הארץ נאמנים על מתנות עניים. **נֶאֱמָנִים עַל הַלֶּקֶט, וְעַל הַשִּׁכְחָה, וְעַל הַפֵּאָה** – עניים עמי הארץ שבאים למכור פירות שבידם, והם אומרים: פירות אלו הם של לקט או של שכחה או של פאה, הרי אלו נאמנים, **בְּשָׁעָתָן** – בשעת הקציר, שנותנים אז לעניים לקט שכחה ופאה; והקונה פירות אלו פטור מן המעשרות. בירושלמי אמרו, שאינם נאמנים אלא אם כן אמרו שהביאו את הפירות ממקום קרוב, היינו ממקום שיכול אדם ללכת לשם ולחזור בו ביום. **וְעַל מַעֲשַׂר עָנִי** נאמנים הם **בְּכָל שְׁנָתוֹ** – אם אמרו: פירות אלו של מעשר עני הם, הרי אלו נאמנים בכל השנה שנוהג בה מעשר עני, היינו בשנה השלישית ובשנה השישית לשמיטה. **וּבֶן לֵוִי** – כלומר לוי עם הארץ, **נֶאֱמָן לְעוֹלָם** – בכל השנים לומר, שהפירות שבידו הם של מעשר ראשון, והפריש מהם תרומת מעשר, שכן מעשר ראשון נוהג בכל שנה, וכשם שלא נחשדו ישראל (עמי הארץ) על תרומה גדולה, כך לא נחשד בן לוי על תרומת מעשר. **וְאֵינָן נֶאֱמָנִין** – עניים עמי הארץ, **אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁבְּנֵי אָדָם נוֹהֲגִין כֵּן** – לתת להם דבר זה, כמפורש במשנה הבאה.

באור משנה ג

נֶאֱמָנִין עַל הַחִטִּים – העניים נאמנים לומר על החיטים שבידם שהם ממתנות עניים, כמו ששנינו במשנה הקודמת, **וְאֵין נֶאֱמָנִין עַל הַקֶּמַח, וְלֹא עַל הַפַּת** – לומר שקיבלו את הקמח או את הפת במתנות עניים, לפי שאין דרך בני אדם לתת מתנות עניים קמח ופת. ברם, עני שאמר: קמח זה ופת זו הם מחיטים שקיבלתי ממתנות עניים וטחנתי קמח ואפיתי לחם, הריהו נאמן (**ירושלמי**). **נֶאֱמָנִין עַל הַשְּׁעוֹרָה** – השבולת – **שֶׁל אֹרֶז** – שדרכם היה לתת לעניים אורז בעודו בשיבולים, ויש מפרשים: שעורה של אורז – גרעיני אורז בעודם בקליפתם, **וְאֵין נֶאֱמָנִין עָלָיו** – על האורז שנידוש; ולפירוש שני – על האורז שנקלף. **בֵּין חַי** – לא מבושל, **בֵּין מְבֻשָּׁל** – שאין דרך בני אדם לחלק לעניים אורז שנידוש או שנקלף. **נֶאֱמָנִין עַל הַפּוֹל** – לומר שממתנות עניים הוא, **וְאֵין נֶאֱמָנִין עַל הַגְּרִיסִין** – פולים טחונים, **לֹא חַיִּים וְלֹא מְבֻשָּׁלִין** – שאין בני אדם נוהגים לתת מתנות עניים גריסים. **נֶאֱמָנִין עַל הַשֶּׁמֶן, לוֹמַר שֶׁל מַעֲשַׂר עָנִי הוּא** – שנתן להם בעל הבית מעשר עני שמן; ויש מפרשים, שנאמנים העניים לומר על השמן שבידם, שעשוהו מזיתים של מעשר

שֶׁל מַעֲשַׂר עָנִי הוּא, וְאֵין נֶאֱמָנִין עָלָיו, לוֹמַר שֶׁל זֵיתֵי נִקּוּף הוּא.

פירוש ברטנורא

נאמנים על השמן. שדרך לחלק מעשר עני בשמן: **ואין נאמנים לומר של זיתי נקוף הוא.** זיתי נקוף ממתנות עניים הן, שחובטים ומנקפים בזית להשיר הזיתים שנשארו מן המסיקה. ונקוף לשון כנוקף זית. ואין העני נאמן לומר שמן זה הוצאתי מזיתי נקוף ופטור מן המעשר, לפי שאין רגילין לעשות שמן מזיתי נקוף. אבל עני האומר קמח זה או פת זו מלקט שכחה ופאה שלקטתי וטחנתי קמח ואפיתי לחם, נאמן שדרך העני לעשות לחם מלקט שכחה ופאה:

משניות מבוארות – קהתי

עני (**רש"ש**), **וְאֵין נֶאֱמָנִין עָלָיו** – על השמן, **לוֹמַר שֶׁל זֵיתֵי נִקּוּף הוּא** – שהוציאוהו מזיתי ניקוף, והם הזיתים הבודדים הנשארים אחרי המסיק בראש האילן, והעניים נוקפים וחובטים בענפי האילן כדי להפיל את הזיתים הללו, וממתנות עניים הם (**ברטנורא**), או שזוכים בהם משום הפקר (**"מלאכת שלמה"**); ונקראים "זיתי ניקוף" מלשון "כנוקף זית" (**ישעיהו יז, ו**). והטעם שאין העניים נאמנים על השמן, לומר של זיתי ניקוף הוא, לפי שהזיתים הללו מועטים הם, ואין דרך לעשות מהם שמן (**רמב"ם**).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט ניסן, תשי"ז
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ איש רב פעלים
מו"ה אברהם מרדכי שמואל שי'

שלום וברכה!

לאחרי הפסק שוב הפעם נתקבלו שני מכתביו מא"ח הפסח וב' שלפניהם, בם כותב ר"פ מההתועדות, כינוס המל"ח וקב"פ הרב שי' הראשי דאנגליא, וכבר כמדומה לי כתבתי לו, שדוקא במקום שצריך להאריך מקצרים הם, והרי בההתועדות ובפרט בהכנוס והקב"פ כל המפרט ה"ז משובח ולא להיפך, ואפשר עוד יתקבל מכתב מפורט יותר בהנ"ל.

תקותי שכיון שכותב סיבת הענינים השלילים שבהכנוס שהיה מפני העדר הכנה כדבעי, שעכ"פ מכאן ולהבא יתענינו בהכנות כל עניני חב"ד בעוד מועד ובשימת לב הדרושה, והרי הצלחה בכגון דא אין ענינה רק הצלחה בשעה פלונית וביום פלוני, אלא שבה תלוי ג"כ מדת ההשפעה על המתועדים המתכנסים והמתקבצים, וק"ל, שלכן כל יגיעה והשתדלות כדאיות הן כיון שנוגע לרבים, ולאחרי כל הלימוד זכות עדיין אינו מובן כלל לאחרי שעוסקים בדברים כאלו כו"כ שנים, ורואים בעליל עד כמה נוגע ההכנה והתכנית בעוד מועד, ובכ"ז חדשים לבקרים נתקלים עוה"פ במכשול זה.

נעם לי לקרות במכתבו במ"ש אשר מתכוננים לעזור ברישום ובטוחני ע"פ האמור, שנעשה הדבר בתכנית מסודרת ובמרץ הדרוש, והרי הדבר בענין שהזמן גרמא, ועד מתי יהי' זה לנו למוקש, העדר ההכנה...

ומובן שכל הנ"ל לא אליו בפרט מכוון, ומרשותו ומזכותו למסור את זה לכל הפעילים שבתוככי אנ"ש, והמתבונן בתקופתנו נקל להכיר את האמת, שכא"א פעיל הוא, ומי שאינו עושה בפועל הוא רק מעצת יצרו הרע ולא עוד אלא שחוטא הוא על בלי נצול הכחות והאפשריות שניתנים לו מהשי"ת שכביכול הולכים הם לבטלה, ויהי רצון שיבשר טוב משינוי עיקרי בכל האמור בקרוב ממש.

בברכה לבשו"ט מתוך בריאות הנכונה הרחבת הדעת והצלחה מופלגה בפעולותיו בהפצת המעינות בפרט.

נ.ב. ... בשאלתו אם מחוץ למלמדות יתעסק גם בעניני צעירי אגו"ח ידועה השקפתי גם בזה, שעל כ"א לקחת חלק בהפצת המעינות חוצה ועאכו"כ הצעירים אשר כחם אתם שחוננו בזה מההשגחה העליונה, אבל כמובן, הזמן שיקדישו לפעולות אלו אין לקבוע בזה מסמרים, כי תלוי הדבר בתנאי המקום והזמן והחושים, ובהתאם לכל הנ"ל מחליטים בכל פעולה ופעולה [...] רק במדה שלא יגע כלל בעבה"ק בחנוך עתה...

רש"י

דף כח עמוד א. בלא תורה — בלא גירסא, שהיה הולך ושונה תמיד. **חוץ מערבי פסחים** — מפני עשיית פסחיהם, ומפני התינוקות שלא ישנו. כך מפורש בפסחים (קט,א). **וערב יום הכפורים** — שצריך לאכול מבעוד יום. **משנה** — כגון משנה וברייתא של ששה סדרים. **גמרא** — זו היא סברא, שהיו התנאים אחרונים מדקדקים בדברי הראשונים הסתומים לפרשם וליתן בהן טעם, כמו שעשו האמוראים אחר התנאים שפירשו דברי התנאים שלפניהן וקבעו בהן גמרא, ואותו דיוק שבימי התנאי' נקרא התלמוד. **הלכות** — הלכה למשה מסיני, כגון גוד ולבוד ודופן עקומה, שיעורין חציצין מחיצין, עשר נטיעות, ערבה, וניסוך המים. **דקדוקי תורה** — ריבויי אותיות שבאין לדרוש בהן ריבוים ומעוטים, כגון: "האזרח" — להוציא הנשים שדקדקה התורה בלשונה לכתוב אות יתירה ללמד. **דקדוקי סופרים** — שהוסיפו לדקדק אחר מעשה הבריות, ולהחמיר ולעשות סייג ואזנים לתורה, וגזרו גזרות להרחיק את האדם מן העבירה. ודכוותה בבכורות (ל,ב): גר הבא לקבל תורה עליו חוץ מדבר אחד — אין מקבלין אותו, ר' יוסי אומר: אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים. **קלים וחמורים** — דברים הלמדין בקל וחומר, שניתנו לדון מעצמן לכל אדם ולא פירשו כלום בסיני. **וגזרות שוות** — דברים הלמדין בגזירות שוות. **תקופות** — חשבון הילוך חמה ולבנה. **וגימטריאות** — דברים הלמדין בלשון גימטריא, כגון: (ירמיה כה) ש"ך = בבל בא"ת ב"ש, כשדים (שם נא) = לב קמי בא"ת ב"ש, סהדה = מנון (נב,ב) בא"ט ב"ח. וכן לפי מנין האותיות, כגון: סתם נזירות שלשים יום (נזיר ה,א) — מקדוש יהיה, יהי"ה בגימטריא שלשים הוו. **שיחת מלאכי השרת שיחת שדים שיחת דקלים** — לא ידענא מאי היא). **משלות כובסין ומשלות שועלים** — שיסדו קדמונים לתת אמתלא לתוכחתם, ותולין אותן בכובסים ובשועלים. כגון (סנהדרין לט,א) מאזני צדק, אבות אכלו בוסר. **הויות דאביי ורבא** — כל איבעיא להו לאביי ורבא הוה מספקא להו, ובכולן נתן את לבו ונתן בהן טעם, ובימי אמוראים נשתכחו. **נשרף** — שהיו מלאכי השרת מתקבצין סביביו לשמוע דברי תורה מפיו.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף כח עמוד א **אָמַר רַב אַחָא בַּר אַדָּא אָמַר רַב הַמְנוּנָא אָמַר רַב, מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ שִׂיחַת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים צְרִיכָה לִימּוּד, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל',** וכתוב זה נאמר בתלמידי חכמים, ואמר הכתוב שאפילו 'עלהו' שהוא דבר קל שבו כמו שיחת חולין שלו, 'לא יבול' - אינו נובל והולך לאיבוד, ולכן צריך ליתן לב לשיחתו ללמוד ממנה.

מביאה הגמרא ברייתא נוספת בענין זה: **אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי** מעלות ומדות שהיו בו. **מִיָּמָיו לֹא שָׂח שִׂיחַת חוּלִין וְלֹא הָלַךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא** להרהר בדברי **תּוֹרָה וּבְלֹא תְּפִילִּין, וְלֹא קִדְּמוֹ אָדָם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ** שהיה משכים מאד לבית המדרש, **וְלֹא יָשַׁן בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ לֹא** בלילה שהיא **שֵׁינַת קֶבַע, וְלֹא** ביום שהיא **שֵׁינַת עֲרַאי, וְלֹא הִרְהֵר** בדברי תורה **בַּמְּבוֹאוֹת הַמְּטוּנָּפוֹת,** אף על פי שהיה כל כך שקוע בה, שלט במחשבתו ולא הרהר, **וְלֹא הִנִּיחַ אָדָם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְיָצָא,** שהיה מאחר לצאת מבית המדרש, **וְלֹא מְצָאוּ אָדָם יוֹשֵׁב וְדוֹמֵם** - אף כשהיה יגע לא היה יושב ושומע מפי אחרים **אֶלָּא יוֹשֵׁב וְשׁוֹנֶה** בעצמו בקול, **וְלֹא פָּתַח אָדָם דֶּלֶת לְתַלְמִידָיו אֶלָּא הוּא בְּעַצְמוֹ,** שהיה רוצה לכבדם, **וְלֹא אָמַר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מִפִּי רַבּוֹ מֵעוֹלָם, וְלֹא אָמַר** לתלמידיו שה**גִּיעַ עֵת לַעֲמוֹד מִבֵּית הַמִּדְרָשׁ, חוּץ מֵעַרְבֵי פְּסָחִים** משום התינוקות שצריכים לישן ומשום קרבן פסח, **וְעַרְבֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים** כיון שמצוה לאכול בו סעודה, **וְכֵן הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר תַּלְמִידוֹ נוֹהֵג אַחֲרָיו** מנהגים אלו.

תָּנוּ רַבָּנָן שְׁמוֹנִים תַּלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְהִלֵּל הַזָּקֵן, שְׁלֹשִׁים מֵהֶן רְאוּיִים שֶׁתִּשְׁרֶה עֲלֵיהֶן שְׁכִינָה כְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ וּשְׁלֹשִׁים מֵהֶן רְאוּיִים שֶׁתַּעֲמוֹד לָהֶם חַמָּה כִּיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, עֶשְׂרִים בֵּינוֹנִים, גָּדוֹל שֶׁבְּכוּלָּן יוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל, קָטָן שֶׁבְּכוּלָּן רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ מִקְרָא - תורה שבכתב, **וּמִשְׁנָה** - ששה סדרי משנה והברייתות, **גְּמָרָא** - הסברות שהתנאים האחרונים דנו בדברי התנאים הראשונים, **הֲלָכוֹת** - ההלכות שנאמרו למשה מסיני, **וְאַגָּדוֹת, דִּקְדּוּקֵי תּוֹרָה** - ריבוי האותיות שיש בתורה שבאים לרבות ולמעט, **וְדִקְדּוּקֵי סוֹפְרִים** - גזירות שגזרו חכמים להפריש מן העבירה, **קַלִּים וַחֲמוּרִים וּגְזֵרוֹת שָׁווֹת** - דברים הנלמדין בקל־וחומר וגזירה־שוה, **תְּקוּפוֹת** - חשבונות מהלך החמה והלבנה, **וְגִימַטְרִיָּאוֹת** - דברים שדרשו חז"ל שנאמרו בתורה בלשון גימטריא, **שִׂיחַת מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְשִׂיחַת שֵׁדִים, וְשִׂיחַת דְּקָלִים, מִשְׁלוֹת כּוֹבְסִין מִשְׁלוֹת שׁוּעָלִים** תוכחות שאמרו חכמים שהם תולים אותם בכובסין ובשועלים, וכן לא הניח **דָּבָר גָּדוֹל וְדָבָר קָטָן,** ומפרשת הגמרא **דָּבָר גָּדוֹל** זה **מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה, דָּבָר קָטָן** זה **הַוָּיוֹת** השאלות והספיקות **דְּאַבַּיֵי וְרָבָא, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר 'לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא'** כלומר, אמלא מעצמי אוצרותיהם בשאר החכמות שלא יצטרכו לעמול בהם. **וְכִי מֵאַחַר שֶׁקָּטָן שֶׁבְּכוּלָּן** רבי יוחנן בן זכאי **כָּךְ** היא גדולתו, **גָּדוֹל שֶׁבְּכוּלָּן עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמְרוּ עָלָיו עַל יוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כָּל עוֹף שֶׁפּוֹרֵחַ עָלָיו מִיָּד נִשְׂרָף,** שהיו מלאכי השרת מתקבצים סביביו לשמוע תורה מפיו.

ב״ה, ט״ו אייר, תשי״ח
ברוקלין

הוו״ח אי״א נו״נ וכו׳ הרב מנחם שי׳

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום ב׳, בו כותב:

א) כפי השמועה אשר אחת הבתי כנסיות אשר במחנם הט׳ בונה עתה בנין חדש לביהכ״נ, וכפי השמועה רוצים להכניס בתכנית הבנין, שלא תהי׳ מחיצה בביהכ״נ וישבו במעורב, ושואל האם ילחם בזה, או שלא יעשה דבר, כיון שי״א שעל ידי מלחמה, אפשר עוד יורע המצב.

והנה ע״פ האמור שאין עדיין החלטה סופית (שישבו דוקא במעורב). א״כ הרי פשוט שאי אפשר לשבת בחבוק ידים. אלא שבכגון דא כבר אמרו חכמינו הוי ערום ביראה, שכיון שהתכלית הוא שיבנו מחיצה, לפעמים תכופות מצליחים בזה ע״י שאין מניחים השאלה להכנס בגדר מלחמה כי אם ע״י תעמולה בלתי רשמית ודבור עם אלו שיש להם השפעה על מהלך הענינים, ובזהירות שלא להכניסם לרגש של ניצחון אשר רבים חללים הפילה. ומובן שהחלטה בבחירת הדרך המתאימה לביהכ״נ האמורה, תלוי׳ בתכונת נפש העומדים בראש ביהכ״נ והיחסים שלהם עמו ועם אלו שיכולים לדבר על לבם שיבנו ביהכ״נ כפי רצון הבורא ית׳.

והרי מגוחך הדבר והוא ג״כ היפך שכל הפשוט, להתפלל ולבקש **ממי שיהי׳** איזה דבר באופן שהוא היפך רצון זה שמבקשים ממנו הטובה ומילוי הרצון ובמכש״כ וק״ו מבעל יכולת בשר ודם, שמציעים לפניו בקשה ומוסיפים תוך כדי דבור, שמתנהג אני היפך רצונך, ואפילו בביתך, ובכל זה מבקש אני אותך שתמלא בקשתי! והרי הנוהג ככה, בין המשוגעים יתחשב.

ובמ״ש שיש אומרים, שאין המחיצה אלא מנהג - בודאי יודע שכבר נדפס וגם בשפה האנגלית, מאמרים וחוברת המבארים ענין המחיצה והאיסור, ויכול להשיגם ע״י הארגונים הרבנים המרכזים אשר בניויארק.

ב) במ״ש אודות מצב בריאותו והמיחוש שהי׳ לו בעבר והוראת הרופא אשר עליו להיות שליט ברוחו ולשחרר עצמו מדאגות ומתיחת הרוח וכו׳.

ידועה העצה היעוצה להעדר הדאגות, הוא מדת הבטחון; והאריכות בהאופן איך להסביר לעצמו ענין הבטחון, מבואר בכ״מ ומהם בס׳ חובת הלבבות שער הבטחון; ובאמת הרי זהו תוצאה ישרה **מיסודי** אמונת בני ישראל, אשר כולם הם מאמינים בני מאמינים: והאמונה היא שהשי״ת משגיח על כאו״א בהשגחה פרטית ואשר השי״ת הוא עצם הטוב, ובלשון רז״ל כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, וא״כ מה מקום נשאר לדאגה? אין זה כי אם כששוכחים על **עיקרי** האמונה, אפשר שתתעורר דאגה.

ולהעיר אשר ע״פ הנ״ל, בד״א בענינים שבידי שמים, וע״פ מרז״ל הכל בידי שמים **חוץ מיר״ש**, ולכן בעניני תורה ומצות על האדם לדאוג איך לשפר דרכיו להיות מתאים לתכלית בריאותו כדבר משנה, אני נבראתי לשמש את קוני.

תקותי אף שאינו מזכיר עד״ז, שיש לו קביעות עתים בתורת הנגלה וגם בתורת החסידות ומוסיף מזמן לזמן, שהרי נצטוינו לעלות בקדש.

בברכה לבשו״ט בכל האמור.

נ.ב. מזכירי הכותב אנגלית איננו כעת בעיר, ולכן בא המענה בלה״ק, אבל הוא יכול להמשיך לכתוב אנגלית.

וְהָאִידְּנָא הוּא דַּלְיוּהַּ פַּרְסָאֵי – רק בזמנינו שינו הפרסים את מקום הגשר, אך שמואל ציין למקומו הקודם. עד עתה ביארו גבולות בבל שממזרח לנהר פרת. מוסיפה הגמרא לברר: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי לְרַב יוֹסֵף, לְהָא גִּיסָא דִּפְרָת עַד הֵיכָא** – עד היכן הוא גבולה של בבל ממערב לנהר פרת. **אָמַר לֵיהּ, מַאי דַּעְתִּיךְ** לשאול על כך, שמא **מִשּׁוּם** שהנך רוצה לברר על יחוסם של יושבי **בִּירָם** שעל שפתו המערבית של נהר פרת, הוי יודע שאפילו **מְיַיחֲסֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא** – המשפחות המיוחסות שבפומבדיתא שהיא בין הפרת והחידקל, **מִבִּירָם נָסְבֵי** – נושאים נשים מבירם, ומוכח שבני בירם מוחזקים למיוחסים כאנשי בבל.שנינו במסכת גיטין (ב.) שהמביא גט ממדינת הים לארץ ישראל צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם הגט לשם אשה זו, כיון שהם לא היו בקיאין בהלכה זו, אבל המביא גט מארץ ישראל למדינת הים אין צריך לומר כן, כיון שהיו בקיאין בהלכה זו. ודעת רב (שם ו.) שבבל כארץ ישראל לענין זה, ואף המביא גט ממנה אינו צריך לומר כן. ועתה מבארת הגמרא את גבולותיה של בבל לענין הבאת גט: **אָמַר רַב פָּפָּא כְּמַחֲלוֹקֶת לְיוֹחֲסִין** – כשם שנחלקו רב ושמואל ורבי יוחנן לעיל (עא:), בגבולות בבל לענין יחוס משפחות, **כָּךְ מַחֲלוֹקֶת לְעִנְיַן גִּיטִּין,** מהו גבולה של בבל. **וְרַב יוֹסֵף אָמַר** שהמַחֲלוֹקֶת על גבול בבל אינה אלא לְענין יוֹחֲסִין, **אֲבָל** לְענין גִּיטִּין לדִּבְרֵי הַכֹּל גבול בבל הוא **עַד אַרְבָּא תִּנְיָינָא דְּגִישְׁרָא** – האגם השני של קנים וערבה שמצפון לגשר.**אָמַר רָמִי בַּר אַבָּא**, המקום שנקרא **חֲבִיל יַמָּא** הוא **תְּכֶילְתָּא דְּבָבֶל** – כליל תפארתה של בבל לענין יוחסין, והערים שבתוכו הנקראות **שׁוּנְיָא וְגוּבְיָא**, הם **תְּכֶילְתָּא דַּחֲבִיל יַמָּא** – כליל תפארתו של חביל ימא. **רָבִינָא אָמַר אַף** העיר **צִיצוֹרָא** היא מהערים המיוחסות בחביל ימא. מביאה הגמרא ראיה: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** שמקומות אלו הם המיוחסים ביותר, **חָנַן בֶּן פִּנְחָס אוֹמֵר, חֲבִיל יַמָּא** הוא **תְּכֶילְתָּא דְּבָבֶל**, והערים **שׁוּנְיָא וְגוּבְיָא וְצִיצוֹרָא** הן **תְּכֶילְתָּא דַּחֲבִיל יַמָּא. אָמַר רַב פָּפָּא, וְהָאִידְּנָא** – ובזמנינו אין משפחות שבה מיוחסים כל כך, משום **דאִיעָרְבֵי בְּהוּ כּוּתָאֵי** – שנתערבו בהם כותים. דוחה הגמרא: **וְלֹא הִיא** – לא נתערבו כותים בהם, אלא **אִיתְּתָא הוּא דִּבְעָא מִינַּיְיהוּ** – בקש כותי אחד לישא את בת המקום, **וְלֹא יָהֲבוּ לֵיהּ** – לא נתנו לו להנשא לה, ולכך הוא הוציא עליהם לעז שמשפחותיהם נתערבו עם הכותים. מבארת הגמרא: **מַאי חֲבִיל יַמָּא. אָמַר רַב פָּפָּא, זוֹ** נמצאת על נהר **פְּרָת דְּבוּרְסִי** – שאף בורסי מצויה על שפתו.מביאה הגמרא: מעשה **בהַהוּא גַּבְרָא** – אדם שרצה ליחס את עצמו כדי לשאת אשה, **דְּאָמַר לְהוּ** – לחכמים שבארץ ישראל, **אֲנָא מִן שׁוֹט מֵישׁוֹט** – אני ממקום הנקרא 'שוט מישוט'. **עָמַד רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא עַל רַגְלָיו וְאָמַר, שׁוֹט מֵישׁוֹט בֵּין הַנְּהָרוֹת** פרת וחידקל **עוֹמֶדֶת**. שואלת הגמרא: **וְכִי בֵּין הַנְּהָרוֹת עוֹמֶדֶת מַאי הָוֵי** – איזה מעלה יש בדבר. מיישבת הגמרא: **אָמַר אַבַּיֵּי אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר עוּקְבָא אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא**, מאחר ומקומה **בֵּין הַנְּהָרוֹת, הֲרֵי הִיא** נחשבת **כַּגּוֹלָה** – כפומבדיתא לְענין יוֹחֲסִין, דהיינו כמקומות שיחוסן ודאי. מבררת הגמרא: **וְהֵיכָא קַיְימָא** – והיכן מקומה של שוט מישט. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵאִיהִי דְּקִירָא וּלְעֵיל** – מדרום לאיהי דקירא הנמצאת על שפת נהר פרת. שואלת הגמרא: **וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** (לעיל עא:) שיחוסה של בבל נמשך כלפי דרום רק **עַד מַעֲבַרְתָּא דְּגִיזְמָא** ולא יותר, ואילו 'שוט מישוט' כיון שהיא דרומית ל'איהי דקירא' שהיא דרומית ל'מעברתא דגיזמא', נמצא שהיא מחוץ לגבולות יחוסי בבל. מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבַּיֵּי**, ישנה **רְצוּעָה** של קרקע **דנַפְקָא** – שיוצאת מחוץ לגבול וממשכת עד שוט מישוט, ואף רצועה זו היא בכלל בבל לענין יוחסין. **אָמַר רַב אִיקָא בַּר אָבִין אָמַר רַב חֲנַנְאֵל אָמַר רַב**, מקום נהר **חַלְזוֹן** ומקום הנקרא **נִיהַוַּונְדְּ הֲרֵי הִיא כַּגּוֹלָה** – כפומבדיתא לְענין יוֹחֲסִין. **אָמַר לְהוּ אַבַּיֵּי לֹא תְּצִיתוּ לֵיהּ** – אל תקבלו את דבריו של רב איקא, שאינו אומר כן אלא משום **שִׁיבָמָה הִיא דְּנָפְלָה לֵיהּ הָתָם** – אלמנת אחיו שמת בלא בנים נפלה לפניו ליבום משם, וכיון שרוצה לייבמה מייחסה. **אָמַר לֵיהּ** רב איקא לאביי, **אָטוּ דִּידִי הִיא** – וכי אמרתי שמועה זו מעצמי שאתה חושדני כן, הרי שמועה זו **דְּרַב חֲנַנְאֵל הִיא** והבאתיה בשמו. **אָזִיל שַׁיְילוּהָ לְרַב חֲנַנְאֵל** – הלכו ושאלו את רב חננאל על אמיתותה של השמועה, **אָמַר לְהוּ, הָכִי אָמַר רַב, חַלְזוֹן נִיהַוַּונְדְּ הֲרֵי הִיא כַּגּוֹלָה לְיוֹחֲסִין.**

מבארת הגמרא: **וְרב** שיחס את בני חלזון וניהווד **פְּלִיגָא** – חולק **אדְּרַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, מַאי דִּכְתִיב** (מלכים ב' יח יא) 'וַיֶּגֶל סנחריב מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֶת עשרת שבטי יִשְׂרָאֵל אַשּׁוּרָה וַיַּנְחֵם בַּחְלַח וּבְחָבוֹר נְהַר גּוֹזָן וְעָרֵי מָדָי', כך הוא ביאורה, 'חֲלַח' זוֹ חַלְזוֹן, 'חָבוֹר' זוֹ הַדְיַיב, 'נְהַר גּוֹזָן' זוֹ גִּינְזַק, 'עָרֵי מָדָי' זוֹ חֲמָדָן וְחַבְרוֹתֶיהָ – הערים הסמוכות לה, **וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש שאומרים שזוֹ **נִהַוַּונְדְּ וְחַבְרוֹתֶיהָ**. מבארת הגמרא: **מַאי 'חַבְרוֹתֶיהָ'. אָמַר שְׁמוּאֵל, כְּרַךְ** שבו נמצאות הערים **מוּשְׁכֵי, חוּסְקֵי וְרוּמְקֵי.** ומביאה הגמרא: שעל מקומות הללו שגלו עשרת השבטים **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְכוּלָּם לִפְסוֹל** – כולם פסולים, משום שעובדי כוכבים נישאו לבנותיהם של עשרת השבטים, וולדם פסול, ונמצא שסובר רבי אבא שחלזון ולפי היש אומרים גם ניהוונד, היו בכלל המקומות שקבע רבי יוחנן שהם פסולים. בדברי שמואל שביאר שאחת מ'חברותיה' היא מושכי, ועליה אמר רבי יוחנן שהיא פסולה, **קָסָלְקָא דַּעְתָּא** – סברה הגמרא בתחילה **שמוּשְׁכֵי הַיְינוּ מוּשְׁכְּנֵי**. מקשה הגמרא: **וְהָאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר שְׁמוּאֵל, מוּשְׁכְּנֵי הֲרֵי הִיא כַּגּוֹלָה** – כפומבדיתא לְענין יוֹחֲסִין, והיאך מונה אותה שמואל בין הפסולים. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא מוּשְׁכֵי לְחוּד וּמוּשְׁכְּנֵי לְחוּד** – הם שני מקומות שונים, בני מושכי פסולים ובני מושכני מיוחסים. כיון שהוזכרו חלזון והדייב, מבארת הגמרא את הפסוק בדניאל העוסק בהם: דניאל ראה בחזיון ארבע חיות שרומזות לארבעת מלכויות שמשלו ושעתידים למשול בעולם. על המלכות השניה שנראתה כדב אמר דניאל (ז ה), 'וּתְלָת עִלְעִין [־ ושלושה צלעות] בְּפֻמַּהּ בֵּין שִׁנַּיהּ'. שואלת הגמרא: מהנאמר 'בְּפֻמַּהּ' משמע שצלעות אלו בתוך פיה, ואילו מהנאמר 'בֵּין שִׁנַּיהּ' משמע שהם בין שיניה הבולטות חוץ לפיה, מיישבת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, שלושת הצלעות **זוֹ חַלְזוֹן, הַדְיַיב וּנְצִיבִין, שֶׁפְּעָמִים** מלכות פרס **בּוֹלַעְתָּן** בתוך פיה, דהיינו מושלת עליהם, **וּפְעָמִים פּוֹלַטְתָּן** מחוץ לפיה, דהיינו שהם מורדים בה ואינה מושלת עליהם. מבארת הגמרא לאיזו מלכות כוונת הפסוק: נאמר בתחילת הפסוק (שם), 'וַאֲרוּ חֵיוָא אָחֳרִי תִּנְיָנָא דָּמְיָה לְדוֹב' – והנה חיה אחרת שניה דומה לדב, **וְתָנֵי רַב יוֹסֵף, אֵלּוּ פַּרְסִיִּים** שנמשלו לדב, לפי **שֶׁאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין כְּדוֹב, וּמְסוּרְבָּלִין** – ושמנים **כְּדוֹב, וּמְגַדְּלִין שֵׂעָר כְּדוֹב, וְאֵין לָהֶם מְנוּחָה כְּדוֹב**, שגם בהיותו קשור הולך ובא סביב עצמו. וכן **רַבִּי אַמִּי, כִּי הֲוָה חָזֵי פַּרְסָא דְּרָכִיב** – כשהיה רואה פרסי רוכב, **אָמַר, הַיְינוּ דּוּבָּא נַיְידָא** – זהו דוב נודד, כלומר, שאין לו מנוחה כדוב.

הגמרא ממשיכה להמשיל ולדמות בני אומות שונות: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי לְלֵוִי** שהיה יודע להמשיל ולדמות, **הַרְאֵנִי** במשל למי דומים **הַפַּרְסִיִּים, אָמַר לֵיהּ, דּוֹמִים** בגבורתם **לַחֲיָילוֹת** הצבא **שֶׁל בֵּית דָּוִד.** המשיך לבקשו, **הַרְאֵנִי** למי דומים **הַחַבָּרִין**, אמר לו **דּוֹמִין לְמַלְאֲכֵי חַבָּלָה**. המשיך לבקשו, **הַרְאֵנִי** במשל למי דומים **הִישְׁמְעֵאלִים**. אמר לו **דּוֹמִין** בלבושם השחור **לִשְׂעִירִים** [־ לשדים] **שֶׁל בֵּית הַכִּסֵּא**. עוד בקשו רבי, **הַרְאֵנִי** במשל למי דומים **תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל**, אמר לו **דּוֹמִים** בבגדיהם הלבנים ובעטיפתם **לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת**. מביאה הגמרא: **כִּי הֲוָה נִיחָא נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי** – בשעת פטירתו של רבי נזרקה נבואה בפיו **וְאָמַר**, עיר ששמה **הוֹמַנְיָא אִיכָּא** – יש **בְּבָבֶל, וכּוּלָּהּ עַמּוֹנָאֵי הִיא** – כל יושביה גרים עמונים. ועיר ששמה **מַסְגַּרְיָא אִיכָּא בְּבָבֶל, וכּוּלָּהּ דְּמַמְזֵירָא הִיא** – כל יושביה ממזרים. ועיר ששמה **בִּירְקָא אִיכָּא בְּבָבֶל, וּשְׁנֵי אַחִים יֵשׁ בה שֶׁמַּחְלִיפִים נְשׁוֹתֵיהֶם זֶה לָזֶה.** ועוד עיר ששמה **בִּירְתָא דְּסַטְיָא אִיכָּא בְּבָבֶל וְהַיּוֹם סָרוּ מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם** – ישראל שבה השתמדו. ומה שהביאם לידי כך הוא, **דְּאַקְפֵּי פִּירָא בְּכַוְורֵי בְּשַׁבַּתָּא** – הביבר שגידלו בו דגים הוצף בדגים בשבת, **וְאָזִיל וְצָדוּ בְּהוּ בְּשַׁבַּתָּא** – והלכו וצדו את הדגים בשבת, **וְעל** מעשה זה **שַׁמְּתִינְהוּ** – נידה אותם **רַבִּי אַחַי בְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה, וְאִישְׁתַּמּוּד** – והשתמדו. עוד אמר רבי בנבואתו, מקום ששמו **אַקְרָא דְּאַגְמָא אִיכָּא בְּבָבֶל**, ואדם ששמו **אַדָּא בַּר אַהֲבָה יֵשׁ בָּהּ,**

והאידנא הוא דליוה פרסאי — שלקחוהו ממקומו ובנאוהו למעלה מאקרא. ולהכי לא בעי לתחת פרת עד היכן — לפי שפרת נופל בחדקל. ועוד, בבל מושכת למטה ממנו עד אפמיא תתאה, כדאמר לעיל. **להך גיסא דפרת עד היכא** — בשפתה כלפי מערב עד היכן מתפשט רחבה של בבל? **מאי דעתך** — שבאת לישאל. **משום בירם** — שמא בירם שיושבת בהך גיסא מיבעיא לך. **מייחסי דפומבדיתא** — שהיא בין שתי הנהרות, מבירם נסבי — שמע מינה מוחזקין הם בה בחזקת יחוס. **כמחלוקת ליוחסין** — בארבה ורחבה של בבל. **כך מחלוקת לגיטין** — דקיימא לן (גיטין ב,א): המביא גט משאר ארצות — צריך שיאמר "בפני נכתב ובפני נחתם" לפי שאין בקיאין לשמה, והמביא גט מארץ ישראל לבבל — אינו צריך לומר. ובבל הרי היא כארץ ישראל לגיטין, שאף הם היו חכמים ובקיאין לשמה. **עד ארבא תניינא** — אגם של קנים וערבה, שקורין *אושר"א. **תניינא דנישרא** — שני אגמים היו למטה מהגשר, זה למטה מזה. **חביל ימא** — שם מקום. **תכילתא דבבל** — מכלילא ותפארתה של בבל ליוחסין. שוניא וגוביא וציצורא מקומות הם. **תכילתא דחביל ימא** — תפארת של חביל ימא. **איתתא בעא מינייהו** — כותיים לא נתערבו בהם, אבל הקול יצא על ידי ששאל כותי אחד אשה מהם, אבל הם לא נתנו לו. ויש אומרים: רב פפא בעא מנייהו איתתא ולא יהבי ליה, לכך היה מוציא עליהם שמץ פסול. וקשה בעיני לומר כן. **כגולה** — פומבדיתא קרי גולה בראש השנה (כג,ב). **מאיהי דקירא** — מקום על נהר פרת, למעלה מכל המקומות הנזכרים למעלה. **והאמר רבי יוחנן** — לעיל: מיחסותא דבבל בפרת עד מעברתא דגדמא, ותו לא! **אמר אביי רצועה נפקא** — באלכסון ממעברתא דגדמא, ומקפת את הפסולין עד מעלה מאיהי דקירא שהיא מן הפסולין, ושוט משוט בפי הרצועה על פרת. **חלוזן** — נהר. **וינחם בחלח ובחבור** — בעשרת השבטים שהגלה סנחריב משתעי. **וכולן לפסול** — כל מקום שגלו השבטים נטמעו זרים בבנותיהם, ונכרי ועבד הבא על בת ישראל, אפילו למאן דאמר (יבמות מה,א) הולד ממזר לא הוי — פגום מיהא הוי. **ותלת עלעין בפומה** — בחיה השניה שבמראה דניאל כתיב, והיא בבל. **בפומה בין שיניה** — "בפומה" משמע מבפנים, "בין שיניה" משמע שבולטות מבחוץ. **בולעתן** — מושלת עליהם. **ומסורבלים כדוב** — בעלי בשר, לשון עובי ושומן הוא. ובעלמא (שבת קלז,ב) נמי אמרינן: קטן מסורבל בבשר — המלובש בבשר כסרבל. **דוב אין לו מנוחה** — כשהוא קשור הולך ובא תמיד סביבותיו. **דובא ניידא** = דוב נודד. **הראני פרסים** — בעל משלות ודומיות היה לוי, וקאמר לו רבי: משול לי פרסיים למה הם דומים. **כחיילות של בית דוד** — גבורים. **חברין** — אומה הסמוכה לפרסיים, ומשחיתים הם, וטרפנים הם יותר מפרסיים. **לשעירים** — מלובשים שחורים, ודומים לשדים. **דומים למלאכי השרת** — לבושים לבנים ועטופים כמלאכי השרת, וכתיב (יחזקאל ט) "והאיש לבוש הבדים". והכי נמי אמרינן ב"במה מדליקין" (שבת כה,ב) על רבי יהודה שהיה מתעטף ויושב בסדינים המצויצין, ודומה למלאך כו'. ובנדרים (כ,ב) נמי אמרינן: מאן מלאכי השרת — רבנן. ואמאי קרי להו מלאכי השרת — משום דמצויינין כמלאכי השרת במלבושים נאים. **כי קא ניחא נפשיה** — נזרקה נבואה בפומיה. **הומניא** — עיר ששמה כך. **מסגריא** — עיר היא, וכל הנך כולהו מקומות נינהו. **בירתא דסטיא** — על שם שסרו מאחרי המקום, ופירש רבי היאך סרו. **דאקפי פירא** דכוורי ואזיל וציידי בשבתא ושמתינהו וכו' — הציף הביבר דגים הרבה, והלכו וצדו. **דאקפי** = הציף, כדמתרגמינן "ויצף הברזל" (מלכים ב ו) — וקפא פרזלא. **פירא** — בריכה עשויה לגדל דגים, ובלעז *ביב"ר. **ואישתמוד** — נשתמדו.

להך גיסא דפרת עד היכן — פירש בקונטרס: להכי לא בעי לתחת פרת עד היכא, לפי שפרת נופל בחדקל, ועוד: בבל מושכת למטה ממנו, עד אפמיא תתאה כדאמר לעיל. **איתתא** בעא מינייהו ולא יהבו ליה — ולכך הוציא עליהם לעז. ויש מפרשים: דקאי אדרב פפא. ולא נהירא, דחס ושלום שיעלה בדעתו של אותו צדיק להוציא לעז עליהם שלא כדין. **בין** הנהרות הרי היא כגולה ליוחסין — וצריך לומר דשני מקומות הן. דאי משום חדקל ופרת — לא הוה בעי גמרא: וכי בין הנהרות מאי הוי? דפשיטא לבולי עלמא דמייחסי, דלעיל נמי לא בעי אלא מן הצדדין, אבל בין הנהרות פשיטא ליה דמייחסין הן.

היום

וְהָאִידָנָא הוּא דְּלִיוּהַּ פַּרְסָאֵי. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף: לְהָא גִּיסָא דִּפְרָת עַד הֵיכָא? אֲמַר לֵיהּ: מַאי דַּעְתֵּיךְ - מִשּׁוּם בִּירָם, מְיַיחֲסֵי דִּפּוּמְבְּדִיתָא מִבִּירָם נְסִבִי. אָמַר רַב פַּפָּא: כְּמַחֲלוֹקֶת לְיוּחֲסִין כָּךְ מַחֲלוֹקֶת לְעֲנָיָן גִּיטִּין. וְרַב יוֹסֵף אָמַר: מַחֲלוֹקֶת לְיוּחֲסִין, אֲבָל לְגִיטִּין - דִּבְרֵי הַכֹּל עַד אַרְבָּא תְּנַיְינָא דְּגִישְׁרָא. אֲמַר רָמִי בַּר אַבָּא: חֲבֵיל יַמָּא - תְּכֵילְתָּא דְּבָבֶל, שׁוּנְיָא וְגוּבְיָא - תְּכֵילְתָּא דַּחֲבֵיל יַמָּא. רָבִינָא אֲמַר: אַף צִיצוֹרָא. תַּנְיָא נַמִי הָכִי, חָנָן בֶּן פִּנְחָס אוֹמֵר: חֲבֵיל יַמָּא - תְּכֵילְתָּא דְּבָבֶל, שׁוּנְיָא וְגוּבְיָא וְצִיצוֹרָא - תְּכֵילְתָּא דַּחֲבֵיל יַמָּא. אָמַר רַב פַּפָּא: וְהָאִידָנָא אִיעֲרֵבִי בְּהוּ כּוּתָאֵי. - וְלָא הִיא, אִיתְּתָא הוּא דְּבָעָא מִינַיְיהוּ וְלָא יָהֲבוּ לֵיהּ. - מַאי חֲבֵיל יַמָּא? אָמַר רַב פַּפָּא: זוֹ פִּרְת דְּבוּרְסִי. הַהוּא גַּבְרָא דַּאֲמַר לְהוּ: אֲנָא מִן שׁוֹט מִישׁוֹט. עָמַד רַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא עַל רַגְלָיו, וְאָמַר: שׁוֹט מִישׁוֹט בֵּין הַנְּהָרוֹת עוֹמֶדֶת. - וְכִי בֵּין הַנְּהָרוֹת עוֹמֶדֶת מַאי הָוֵי? - אָמַר אַבַּיֵי, אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר עוּקְבָא אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: בֵּין הַנְּהָרוֹת - הֲרֵי הִיא כְּגוֹלָה לְיוּחֲסִין. וְהֵיכָא קַיְימָא? - אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מֵאֵיהִי דְּקִירָא וּלְעֵיל. וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עַד מַעֲבַרְתָּא דְּגִיזְמָא! - אֲמַר אַבַּיֵי: רְצוּעָה נָפְקָא. אָמַר רַב אִיקָא בַּר אָבִין אָמַר רַב חֲנַנְאֵל אָמַר רַב: חִלָּזוֹן נִיהַוְונַד הֲרֵי הִיא כְּגוֹלָה לְיוּחֲסִין. אֲמַר לְהוּ אַבַּיֵי: לָא תְּצִיתוּ לֵיהּ, יְבָמָה הִיא דְּנָפְלָה לֵיהּ הָתָם. - אֲמַר לֵיהּ: אַטּוּ דִּידִי הִיא? דְּרַב חֲנַנְאֵל הִיא. אֲזִיל שַׁיְילוּהּ לְרַב חֲנַנְאֵל. אָמַר לְהוּ, הָכִי אָמַר רַב: חִלָּזוֹן נִיהַוְונַד הֲרֵי הִיא כְּגוֹלָה לְיוּחֲסִין. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אַבָּא בַּר כָּהֲנָא, דַּאֲמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כָּהֲנָא: מַאי דִּכְתִיב "וַיִּנָּחֵם בַּחְלַח וּבְחָבוֹר נְהַר גּוֹזָן וְעָרֵי מָדָי". חִלַּח - זוֹ חִלָּזוֹן, חָבוֹר - זוֹ הַדְרַיִב, נְהַר גּוֹזָן - זוֹ גִינְזַק, עָרֵי מָדָי - זוֹ חֶמְדָּן וְחַבְרוֹתֶיהָ. וְאָמְרִי לָהּ: זוֹ נַהֲוָונַד וְחַבְרוֹתֶיהָ. מַאי חַבְרוֹתֶיהָ? אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּרַךְ מוּשְׁכֵי חוֹסְקֵי וְרוּמְקֵי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְכוּלָּם לִפְסוּל. קָסָלְקָא דַּעְתָּא מוּשְׁכֵי הַיְינוּ מוּשְׁכָּנֵי. וְהָאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר שְׁמוּאֵל: מוּשְׁכָּנֵי הֲרֵי הִיא כְּגוֹלָה לְיוּחֲסִין! אֶלָּא, מוּשְׁכֵי לְחוּד וּמוּשְׁכָּנֵי לְחוּד. "וּתְלָת עֶלְעִין בְּפֻמַּהּ בֵּין שִׁנַּהּ", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ חִלָּזוֹן הַדְרַיִב וּנְצִיבִין, שֶׁפְּעָמִים בּוֹלַעְתָּן וּפְעָמִים פּוֹלַטְתָּן. "וַאֲרוּ חֵיוָה אָחֳרִי תִּנְיָנָה דָּמְיָה לְדֹב", תָּנֵי רַב יוֹסֵף: אֵלּוּ פָּרְסִיִּים, שֶׁאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין כְּדוֹב, וּמְסוֹרְבָּלִין כְּדוֹב, וּמְגַדְּלִין שֵׂעָר כְּדוֹב, וְאֵין לָהֶם מְנוּחָה כְּדוֹב. רַבִּי אַמִּי כִּי הֲוָה חָזֵי פַּרְסָא דְּרָכֵיב אֲמַר: הַיְינוּ דּוּבָא נַיְידָא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי לְלֵוִי: הַרְאֵנִי פַּרְסִיִּים - אָמַר לֵיהּ: דּוֹמִים לַחֲיָילוֹת שֶׁל בֵּית דָּוִד. הַרְאֵנִי חַבָּרִין - דּוֹמִין לְמַלְאֲכֵי חַבָּלָה. הַרְאֵנִי יְשִׁמְעֵאלִים - דּוֹמִין לִשְׂעִירִים שֶׁל בֵּית הַכַּפֵּא. הַרְאֵנִי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל - דּוֹמִים לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. כִּי הֲוָה גִּיחָא נַפְשֵׁיהּ דְּרַבִּי אָמַר: הוֹמָנְיָא אִיקָא בְּבָבֶל - כּוּלָּהּ עַמּוּנָאֵי הִיא, מַסְגְּרְיָא אִיקָא בְּבָבֶל - כּוּלָּהּ דַּמְזִיזְרָא הִיא, בִּירְקָא אִיקָא בְּבָבֶל - שְׁנֵי אַחִים יֵשׁ שֶׁמַּחֲלִיפִים נְשׁוֹתֵיהֶם זֶה לָזֶה, בִּירְתָא דְּסָטְיָא אִיקָא בְּבָבֶל - הַיּוֹם סָרוּ מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם, דְּאַקְפֵי פִּירָא בְּכַוּרֵי בְּשַׁבְּתָא, וְאָזֵיל וְצָדוּ בְּהוּ בְּשַׁבְּתָא, וְשַׁמְתִּינְהוּ רַבִּי אַחַי בְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה וְאִישְׁתַּמּוּד. אַקְרָא דְּאַגְמָא אִיקָא בְּבָבֶל - אַדָּא בַּר אַהֲבָה יֵשׁ בָּהּ,

היום

היום יושב בחיקו של אברהם אבינו — פירש בקונטרס, יש אומרים: מת, ואם כן אין זה רב אדא בר אהבה שבגמרא. ונראה לומר יושב בחיקו של אברהם — שנכנס לברית מילה, וזה רב אדא בר אהבה, שהאריך ימים הרבה משמת רבי עד דורות אחרונים בימי רב נחמן בר יצחק, כדאמרינן בבבא בתרא (כב,א) אך רבינו יצחק פירש דשני רב אדא בר אהבה הוו. **חמשה** קהלי כתיבי — פירוש: גבי אזהרת פסולי יוחסין, אבל קהל דגבי פצוע דכא לא חשיב, דלאו בפסולי יוחסין משתעי. עוד אומר רבינו יצחק משום דלא שייך ביה קהל. [וחד

היום יושב בחיקו של אברהם — יש אומרים: מת היום. ואם כן אין זה רב אדא שבגמרא. ונראה דהא יושב בחיקו של אברהם אבינו — שנכנס לברית מילה, וזה רב אדא בר אהבה שהאריך ימים הרבה משמת רבי עד דורות אחרונים בימי רב נחמן בר יצחק, כדאמרינן בבבא בתרא **צוה ה' ליעקב סביביו צריו** — צרים שהיו סובבים אותם בארצם, דהיינו עמון ומואב, שהצירו להם יותר מן הכל, כדאמרינן ב"חלק" (סנהדרין צו,ב): עמון ומואב שביני בישי דירושלים היו — אותם צוה שיהיו סובבים אותם אף בגלותם. כגון הומניא דכולה דעמונאי היא, כדאמרינן לעיל, הושיבם סנחריב בבבל, והיו מצירים לישראל שבפום נהרא. **חד אמר לטובה** — היה מייליל הנביא עליו. **וחד אמר לרעה** — שהיה רע בעיניו שמת מיתה יפה. **דאיסתנדריא דמישן** — שלטון של מישן. **מי שעשה הטובה הזאת** — שהציל את הגולה מלהיות עבדים לעבדות. **איני יודע שאחוריהם אל ההיכל** — שהיה במערב העזרה? מה תלמוד לומר אחוריהם וגו' — אחוריהם ממש, כשהוא מופרע, שהיו מתכוונין להראות אחוריהם לגנאי. **תסתיים דשמואל הוא דאמר לרעה** — דשמואל לית ליה הא דאמר דעבדים נשתלחו למישן, מדקאמר: לא חשו לה משום עבדות. **לעולם אימא לך שמואל הוא דאמר לטובה** — דאית ליה הא דנשתלחו עבדים למישן. והאי דקאמר: לא חשו לה משום עבדות — שמואל לטעמיה, דאמר: עבד שאין לו לרבו רשות עליו — אין קרוי עבד. והני נמי, מאחר שגזלום מהם ונתייאשו מהם — זהו הפקר, כדאמרינן בגיטין (לט,ב): נתייאשתי מפלוני עבדי. ומשום לשון הפקר נקט לה, דכיון דאתייאש ליה מיניה — פקע ליה רשותיה. **ואינו צריך גט שיחרור** — להיות מותר בישראל. **זו דברי רבי מאיר** — מתניתין דקתני דעלו פסולין לארץ ישראל, ומשמע דאין כל הארצות בחזקת מיוחסות חוץ מבבל בלבד, כדאמר בריש פירקא (קדושין סט,ב) דמסייע ליה לרבי אלעזר, דקאמר ייחס עזרא את בבל. **ממחוזייתא** — ואין מחוזא בתוך גבול בבל האמורים לענין יוחסין. **והא בי רב כהנא לא מתנו לה הכי** — משמיה דשמואל, אלא כדאמר לעיל: כל הארצות בחזקת פסולות, ואמר רב יהודה אמר שמואל: כל הארצות עיסה. **דרב זביד מנהרדעא** — לאו היינו רב זביד סתמא. **וישב ממזר באשדוד** — יבדלו הממזרים מהם, וישבו בפני עצמם. **ייתבון בית ישראל לרוחצן** — תרגום של "וישב". דהוו דמיין בה לנוכראין — תרגומו של ממזר, ודהכי קאמר: וישב העם שהיה מנוכר מגבול ארצו ונטרד כממזר באשדוד, גם הוא מגבול ארץ ישראל, ויהושע חלקה להם אף על פי שלא נכבשה בימיו, כדכתיב (יהושע יג) "אתה זקנת באת בימים והארץ נשארה הרבה מאד לרשתה", וקא חשיב ואזיל חמשת סרני פלשתים: "העזתי והאשדודי" וגו'. **צוורני צוורני** — חבורות חבורות. לישנא אחרינא: קולרין קולרין. והוא לשון מעשה בקולר של בני אדם דסוף יבמות (קכב,א). **גר נושא ממזרת** — דקסבר: קהל גרים לא איקרי קהל, והולד ממזר, דכתיב "לו" — הלך אחר פסולו. **לא ישא ממזרת** — קסבר דקהל גרים איקרי קהל. **ומותרים בכהנת** — ואף על פי שהכהנים אסורים בגיורת ומשוחררת וחללה. דקסבר: לא הוזהרו כהנות בשירות להנשא לפסולין, לאותן שהפסול אינו מוזהר עליהן, כגון אלו. **חמשה קהלי כתיבי** — גבי אזהרת פסולי יוחסין: "לא יבא ממזר בקהל ה'" (דברים כג), "לא יבא לו בקהל" (שם), "לא יבא עמוני ומואבי בקהל" (שם), "לא יבא להם בקהל" (שם), "דור שלישי יבא להם בקהל" דמצרי ואדומי (שם). וקהל דגבי פצוע דכא (שם) לא חשיב, דלאו מן פסולי יוחסין קא משתעי.

1 **הַיּוֹם** יוֹשֵׁב בְּחֵיקוֹ שֶׁל אַבְרָהָם. הַיּוֹם נוֹלַד רַב יְהוּדָה
2 בְּבָבֶל. דְּאָמַר מָר: כְּשֶׁמֵּת רַבִּי עֲקִיבָא - נוֹלַד רַבִּי,
3 כְּשֶׁמֵּת רַבִּי - נוֹלַד רַב יְהוּדָה, כְּשֶׁמֵּת רַב יְהוּדָה
4 - נוֹלַד רָבָא, כְּשֶׁמֵּת רָבָא - נוֹלַד רַב אַשִׁי, לְלַמֶּדְךָ
5 שֶׁאֵין צַדִּיק נִפְטָר מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁנִּבְרָא צַדִּיק כְּמוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ".
6 עַד שֶׁלֹּא כָּבְתָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל עֵלִי - זָרְחָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנֵר אֱלֹהִים
7 טֶרֶם יִכְבֶּה וּשְׁמוּאֵל שׁוֹכֵב" וגו'. "צִוָּה ה' לְיַעֲקֹב סְבִיבָיו צָרָיו" רַב יְהוּדָה אָמַר: כְּגוֹן הוּמְנָיָא
8 לְפוּם נַהֲרָא. "וַיְהִי כְּהִנְבְּאִי וּפִלַּטְיָהוּ בֶן בְּנָיָה מֵת וָאֶפֹּל עַל פָּנַי וָאֶזְעַק קוֹל גָּדוֹל וָאֹמַר אֲהָהּ
9 אֲדֹנָי ה'". רַב וּשְׁמוּאֵל; חַד אֲמַר: לְטוֹבָה, וְחַד אֲמַר: לְרָעָה. מַאן דְּאָמַר לְטוֹבָה - כִּי הָא
10 דְּאִיסְתַּנְדְּרָא דְּמִישָׁן חֲתָנֵיהּ דְּנְבוּכַדְנֶצַּר הֲוָה, שָׁלַח לֵיהּ: מִכּוּלֵּי הַאי שִׁבְיָיה דְּאַיְיתִית לָךְ לָא
11 שָׁדְרַת לָן דְּקָאֵי לְקַמָּן. בָּעֵי לְשַׁדּוּרֵי לֵיהּ מִישְׂרָאֵל. אֲמַר לֵיהּ פִּלַּטְיָהוּ בֶן בְּנָיָהוּ: אֲנַן דְּחַשְׁבִינַן
12 - נִיקוּ מִקַּמָּךְ הָכָא, וְעַכְדִּין גַּיְזְלוּ לְהָתָם. וַאֲמַר נְבִיא: מִי שֶׁעָשָׂה טוֹבָה בְּיִשְׂרָאֵל יָמוּת בַּחֲצִי
13 יָמָיו? מַאן דְּאָמַר לְרָעָה - דִּכְתִיב "וַתָּבֹא אֹתִי אֶל שַׁעַר בֵּית ה' הַקַּדְמוֹנִי הַפּוֹנֶה קָדִימָה
14 וְהִנֵּה בְּפֶתַח הַשַּׁעַר עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ וָאֶרְאֶה בְּתוֹכָם אֶת יַאֲזַנְיָה בֶן עַזֻּר וְאֶת פְּלַטְיָהוּ
15 בֶן בְּנָיָהוּ שָׂרֵי הָעָם" וּכְתִיב "וַיָּבֹא אֹתִי אֶל חֲצַר בֵּית ה' הַפְּנִימִית וְהִנֵּה פֶתַח הֵיכַל ה' בֵּין
16 הָאוּלָם וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ כְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ אַחֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה' וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה". מִמַּשְׁמָע
17 שֶׁנֶּאֱמַר "וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁאֲחוֹרֵיהֶם כְּלַפֵּי מַעֲרָב? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "[אַחֹרֵיהֶם]
18 אֶל הֵיכַל ה'" - מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מַפְרִיעִין עַצְמָם, וּמַתְרִיזִין עַצְמָם כְּלַפֵּי מַעֲלָה. וְקָאֲמַר נְבִיא: מִי
19 שֶׁעָשָׂה הָרָעָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל יָמוּת עַל מִיטָּתוֹ?! תִּסְתַּיֵּים דְּשְׁמוּאֵל דַּאֲמַר לְרָעָה, דַּאֲמַר רַבִּי
20 חִיָּיא בַּר אָבִין אֲמַר שְׁמוּאֵל: מוּשְׁכָּנֵי הֲרֵי הִיא כְּגוֹלָה לְיוֹחֲסִים, מִישׁוֹן - לֹא חָשׁוּ לָהּ לֹא
21 מִשּׁוּם עֲבָדוּת וְלֹא מִשּׁוּם מַמְזֵרוּת, אֶלָּא כֹּהֲנִים שֶׁהָיוּ בָהּ לֹא הִקְפִּידוּ עַל הַגֵּרוּשׁוֹת. - לְעוֹלָם
22 אֵימָא לָךְ שְׁמוּאֵל אֲמַר לְטוֹבָה. וּשְׁמוּאֵל לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר: הַמַּפְקִיר עַבְדּוֹ - יָצָא לְחֵירוּת,
23 וְאֵינוֹ צָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר, שֶׁנֶּאֱמַר "כָּל עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת כָּסֶף". עֶבֶד אִישׁ וְלֹא עֶבֶד אִשָּׁה?
24 אֶלָּא: עֶבֶד שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְרַבּוֹ עָלָיו - קְרוּי עֶבֶד, עֶבֶד שֶׁאֵין לְרַבּוֹ רְשׁוּת עָלָיו - אֵין קְרוּי
25 עֶבֶד. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: זוּ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל אַרְצוֹת
26 בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת הֵם עוֹמְדוֹת. אֲמִימָר שְׁרָא לֵיהּ לְרַב הוּנָא בַּר נָתָן לְמִינְסַב אִיתְּתָא מְחוֹזֵיְיתָא.
27 אֲמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי: מַאי דַּעְתֵּיךְ, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: זוּ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל
28 חֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל אַרְצוֹת בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת הֵן עוֹמְדוֹת, וְהָא בֵּי רַב כָּהֲנָא לָא מַתְנֵי הָכִי,
29 וּבֵי רַב פַּפָּא לָא מַתְנֵי הָכִי, וּבֵי רַב זְבִיד לָא מַתְנֵי הָכִי! אֲפִילּוּ הָכִי לָא קִיבְּלָהּ מִינֵּיהּ, מִשּׁוּם
30 דְּשָׁמְעֵי לֵיהּ מַרֵב זְבִיד דִּנְהַרְדְּעָא. תָּנוּ רַבָּנַן: מַמְזֵרֵי וּנְתִינֵי טְהוֹרִים לֶעָתִיד לָבֹא, דִּבְרֵי רַבִּי
31 יוֹסֵי. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין טְהוֹרִים. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם
32 טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם"! - אָמַר לוֹ רַבִּי מֵאִיר: כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם" -
33 וְלֹא מִן הַמַּמְזֵרוּת. - אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אֲטַהֵר אֶתְכֶם" - הֲוֵי אוֹמֵר אַף מִן
34 הַמַּמְזֵרוּת. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי מֵאִיר - הַיְינוּ דִּכְתִיב "וְיָשַׁב מַמְזֵר בְּאַשְׁדּוֹד", אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי - מַאי
35 "וְיָשַׁב מַמְזֵר בְּאַשְׁדּוֹד"? - כְּדְמַתְרְגֵּם רַב יוֹסֵף: יִתְבּוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל לְרוֹחֲצַן בְּאַרְעָהוֹן דְּהָווּ דָּמוּ
36 בַּהּ לְנוּכְרָאִין. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. אָמַר רַב יוֹסֵף: אִי לָאו דַּאֲמַר
37 רַב יְהוּדָה אֲמַר שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי - הֲוָה אָתֵי אֵלִיָּהוּ מַפֵּיק מִינַּן צַוּוְרָנֵי צַוּוְרָנֵי קוֹלְרִין.
38 תָּנוּ רַבָּנַן: גֵּר נוֹשֵׂא מַמְזֶרֶת, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: גֵּר לֹא יִשָּׂא מַמְזֶרֶת. אֶחָד
39 גֵּר, אֶחָד עֶבֶד מְשׁוּחְרָר, וְחָלָל מוּתָּרִים בְּכֹהֶנֶת. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי? חֲמִשָּׁה קְהָלֵי כְּתִיבִי,

חד

וְהַיּוֹם יוֹשֵׁב וּנְכַנֵּס בְּחִיקוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אבינו בברית מילה. וסיים רבי, הַיּוֹם נוֹלַד רַב יְהוּדָה בְּבָבֶל. מביאה הגמרא שמצינו כן דְּאָמַר מַר, כְּשֶׁמֵּת רַבִּי עֲקִיבָא נוֹלַד רַבִּי, כְּשֶׁמֵּת רַבִּי נוֹלַד רַב יְהוּדָה, כְּשֶׁמֵּת רַב יְהוּדָה נוֹלַד רָבָא, כְּשֶׁמֵּת רָבָא נוֹלַד רַב אַשִׁי, ובאו לְלַמְּדָהּ, שֶׁאֵין צַדִּיק נִפְטָר מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁנִּבְרָא צַדִּיק אחר כְּמוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת א ה) 'וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ', כלומר, שקודם שקיעת שמשו [פטירתו] של צדיק אחד, כבר זורחת שמשו של צדיק אחר, וכן מצינו שעַד שֶׁלֹּא כְּבָתָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל עֵלִי הכהן זָרְחָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הנביא הָרָמָתִי – מרמה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א' ג ב־ג), 'וְיהִי בַּיּוֹם הַהוּא וְעֵלִי שֹׁכֵב בִּמְקוֹמוֹ וגו'' 'וְנֵר אֱלֹהִים טֶרֶם יִכְבֶּה וּשְׁמוּאֵל שֹׁכֵב וגו' בְּהֵיכַל ה''.מבארת הגמרא את הפסוק 'צִוָּה ה' לְיַעֲקֹב סְבִיבָיו צָרָיו' (איכה א יז), רַב יְהוּדָה אָמַר – ביאר, שצוה ה' לעמון ומואב שהיו סביבות ארץ ישראל והצרו להם יותר משאר האומות, שאף בגלות ידורו סביבותם ויצרו להם, וּכְגוֹן הוּמַנְיָא שיושביה עמונים, שלקחם עמו סנחריב לבבל והושיבם סביב לְיִשְׂרָאֵל בְּפוּם נַהֲרָא דבבל, והוסיפו להצר להם.

מביאה הגמרא מחלוקת בביאור דברי הנביא יחזקאל, 'וַיְהִי כְּהִנָּבְאִי וּפְלַטְיָהוּ בֶן בְּנָיָהוּ מֵת בחצי ימיו וָאֶפֹּל עַל פָּנַי וָאֶזְעַק קוֹל גָּדוֹל וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי ה'' (יחזקאל יא יג), רַב וּשְׁמוּאֵל נחלקו במשמעותה של זעקת יחזקאל, חַד אָמַר שהזעקה היתה לְטוֹבָה, כלומר שיחזקאל קונן מתוך צער על מותו של פלטיהו שנהג בצדקות, וְחַד אָמַר לְרָעָה, כלומר, שזעק משום שהיה רע בעיניו שפלטיהו מת מיתה יפה על אף שנהג ברשעות. מבארת הגמרא את מחלוקתם: מַאן דְּאָמַר שהזעקה היתה לְטוֹבָה – על שנהג פלטיהו בצדקות ומת, הרי זה כִּי הָא – משום שמצינו דְּאִיתְנַדְּרָא דְּמֵישַׁן – השליט של מישן חַתְנֵיהּ דִּנְבוּכַדְנֶצַּר הֲוָה – היה חתנו של נבוכדנצר, וּשְׁלַח לֵיהּ לחמיו, מִכּוּלֵּי הַאי שִׁבְיָיה דְּאַיְיתִית לָךְ – מכל אותם שבויים שהבאת לך, לֹא שַׁדַּרְתְּ לָן דְּקָאֵי לְקַמָּן – לא שלחת לי חלק שיעבדו לי. בָּעֵי לְשַׁדּוּרֵי לֵיהּ – רצה נבוכדנצר לשלוח לו מִשְׁבוּיֵי יִשְׂרָאֵל, אָמַר לֵיהּ פְּלַטְיָהוּ בֶּן בְּנָיָהוּ לנבוכדנצר, אֲנַן דַּחֲשִׁבִינָן נִיקּוּ מִקַּמְךָ הָכָא – אנחנו החשובים נשאר לפניך כאן, וְאִילוּ עַבְדִּין – עבדינו ששבית עמנו נִיזְלוּ לְהָתָם – ילכו למישן. שמע נבוכדנצר לדבריו ושלח למישן את עבדי ישראל ולא את ישראל עצמם. וְעַל כָּךְ זעק וְאָמַר יחזקאל הַנָּבִיא, וכי מִי שֶׁעָשָׂה טוֹבָה בְּיִשְׂרָאֵל והציל את בני הגולה מלהיות עבדים, יָמוּת בַּחֲצִי יָמָיו. וּמַאן דְּאָמַר שזעקה זו היתה לְרָעָה, למד כן מִדִּכְתִיב (שם יא א) 'וַתִּשָּׂא אֹתִי רוּחַ וַתָּבֵא אֹתִי אֶל שַׁעַר בֵּית ה' הַקַּדְמוֹנִי הַפּוֹנֶה קָדִימָה [־ לצד מזרח], וְהִנֵּה בְּפֶתַח הַשַּׁעַר עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ, וָאֶרְאֶה בְתוֹכָם אֶת יַאֲזַנְיָה בֶן עַזּוּר וְאֶת פְּלַטְיָהוּ בֶן בְּנָיָהוּ שָׂרֵי הָעָם', הרי שפלטיהו בן בניהו היה בתוך העשרים וחמשה איש. וּכְתִיב (שם ח טז) 'וַיָּבֵא אֹתִי אֶל חֲצַר בֵּית ה' הַפְּנִימִית [־ העזרה] וארא וְהִנֵּה בֶּפֶתַח הֵיכַל ה' בֵּין הָאוּלָם וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ כְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ, אֲחֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל ה' וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה', מבררת הגמרא, וכי מִמִּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה – לצד מזרח, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁאֲחוֹרֵיהֶם כְּלַפֵּי ההיכל שהיה במַעֲרָב העזרה, ומה תַּלְמוּד לוֹמַר '[אֲחוֹרֵיהֶם] אֶל הֵיכַל ה''. אלא הכתוב מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מַפְרִיעִין עַצְמָם – מגלים את אחורידהם דרך גנאי וביזוי וּמַתְרִיזִין רעי מֵעַצְמָם כְּלַפֵּי מַעְלָה. וְכֵיוָן שפלטיהו היה ביניהם, קָאָמַר עליו יחזקאל הַנָּבִיא, וכי מִי שֶׁעָשָׂה הָרָעָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל יָמוּת עַל מִיטָּתוֹ מיתה יפה כמיתת כל אדם.במחלוקת רב ושמואל לא נתבאר מי מהם מפרש לטובה ומי לרעה. מוכיחה הגמרא: תִּסְתַּיֵּים – יתברר להלן דִּשְׁמוּאֵל הוא זה דְּאָמַר לְרָעָה, ולא פירש לטובה שפלטיהו גרם שנבוכדנצר שלח את עבדי ישראל למישן ולא את ישראל. דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר שְׁמוּאֵל, העיר מוּשְׁכָּנֵי הֲרֵי הִיא כשירה כַּגּוּלָּה – כפומבדיתא לְעִנְיַן יוֹחֲסִים, והעיר מֵישׁוֹן לֹא חָשׁוּ לָהּ, ואין ביושביה לֹא מְשׁוּם פסול עֲבָדוּת וְלֹא מְשׁוּם פסול מַמְזֵרוּת, אֶלָּא רק כֹּהֲנִים שֶׁהָיוּ בָּהּ לֹא הִקְפִּידוּ עַל הַגְּרוּשׁוֹת, ולכך יש בה חללים וחללות שפסולות לכהונה. וממה שלא חשש שמואל במישן לעבדות, מוכח שסובר שלא נשלחו עבדי ישראל למישן בזמן נבוכדנצר, ונמצא אם כן שלדעת שמואל זעקת הנביא מתפרשת רק לרעה. דוחה הגמרא: לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ ששְׁמוּאֵל אָמַר לְטוֹבָה, ושְׁמוּאֵל שאמר שלא חשו במישן לעבדות, אין כוונתו שלא היו עבדים במישן, אלא הולך לְטַעְמֵיהּ – לשיטתו, דְּאָמַר הַמַּפְקִיר עַבְדּוֹ יָצָא לְחֵירוּת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ גֵּט שִׁחְרוּר כדי להתירו להנשא לבת ישראל, שֶׁנֶּאֱמַר לענין אכילת קרבן פסח (שמות יב מד) 'וְכָל עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת כָּסֶף וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ', ואין לפרש שבא הכתוב למעט שרק עֶבֶד הקנוי לְאִישׁ קרוי עבד וְלֹא עֶבֶד הקנוי לְאִשָּׁה, שהרי ודאי אף עבד אשה הוא עבד גמור. אֶלָּא כוונת הכתוב, שרק עֶבֶד שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְרַבּוֹ עָלָיו לשעבדו למלאכתו קָרוּי עֶבֶד, אבל עֶבֶד שֶׁאֵין לְרַבּוֹ רְשׁוּת עָלָיו, כגון שהפקירו, אֵין קָרוּי עֶבֶד, אלא משוחרר הוא ודינו כישראל. ואף אותם עבדים שהובאו למישן, כיון שנגזלו מישראלים על ידי נבוכדנצר ונתייאשו הבעלים מהם והפקירום, דינם כישראל, ולפיכך לא חשש שמואל להם משום עבדות.הגמרא מבארת את דינם של שאר ארצות לענין יוחסין: שנינו במשנה לעיל (סט.) שהפסולים עלו מבבל עם עזרא, וביארה הגמרא לעיל (סט:) ששנו לשון 'עלו מבבל' ללמדנו שעשה עזרא את בבל נקיה מן הפסולים, אך בשאר ארצות עדיין מעורבים פסולים. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, משנה זו ששנינו שרק בבל נקיה מן הפסולים ולא שאר ארצות, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר הִיא, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים שכָּל הָאֲרָצוֹת, בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת הֵם עוֹמְדוֹת. מביאה הגמרא: אֲמַיְמַר שָׁרָא לֵיהּ – התיר לְרַב הוּנָא בַּר נָתָן לְמִינְסַב איתתא – לשאת אשה מִמְּחוֹזְיָיתָא, על אף שמחוזא אינה בתוך גבולי בבל האמורים לענין יוחסין. אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לאמימר, מַאי דַּעְתִּיךְ להתיר לשאת משם. אם משום דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר ששאר ארצות אינם מיוחסות, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים שכָּל הָאֲרָצוֹת בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת הֵן עוֹמְדוֹת, וסמכת על דבריו ודעת חכמים. וְהָא בֵּי רַב כַּהֲנָא לֹא מַתְנֵי הָכִי – בבית מדרשו של רב כהנא לא שנו כן בשם שמואל, וְאִם בֵּי רַב פָּפָּא לֹא מַתְנֵי הָכִי בשם שמואל, וְכֵן בֵּי רַב זְבִיד לֹא מַתְנֵי הָכִי, אלא שנו כמו שאמר רב יהודה לעיל (עא.) בשמו, שכל הארצות עיסה לארץ ישראל, דהיינו ששאר הארצות מעורבים בפסולים ואינם מיוחסים. מביאה הגמרא: שֶׁאֲפִילּוּ הָכִי לֹא קִיבְּלָהּ אמימר מִינֵּיהּ דרב אשי לחשוש לפסולים בשאר ארצות, מִשּׁוּם דְּאמימר שְׁמִיעַ לֵיהּ מֵרַב זְבִיד דִּנְהַרְדְּעָא, שלדעת שמואל המשנה כרבי מאיר, אבל חכמים סוברים ששאר ארצות מיוחסים, וסמך על דבריו. הגמרא מביאה מחלוקת בדין ממזרים ונתינים לעתיד לבא: תָּנוּ רַבָּנָן, מַמְזֵרֵי וּנְתִינֵי טְהוֹרִים לֶעָתִיד לָבֹא, ויותרו לבא בקהל, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֵין טְהוֹרִים. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (יחזקאל לו כה) על הגאולה העתידה, 'וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם', ומשמע שיטהרו כל הפסולים. אָמַר לוֹ רַבִּי מֵאִיר לרבי יוסי, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בהמשך הפסוק 'מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם', הרי למדים שרק מטומאת אלו יטהר אותם, וְלֹא מִן הַמַּמְזֵרוּת. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי לרבי מאיר, כְּשֶׁהוּא מוסיף ואומר (שם) 'אֲטַהֵר אֶתְכֶם', חֲזִי אוֹמֵר שאַף מִן הַמַּמְזֵרוּת יטהרו.

מקשה הגמרא: בִּשְׁלָמָא – אמנם לְדעת רַבִּי מֵאִיר שאין הממזרים טהורים לעתיד לבא, הַיְינוּ דִּכְתִיב לענין הגאולה העתידה (זכריה ט ו) 'וְיָשַׁב מַמְזֵר בְּאַשְׁדּוֹד', שלעתיד יבדלו הממזרים וישבו בפני עצמם באשדוד, אֶלָּא לְדעת רַבִּי יוֹסֵי שהממזרים יהיו טהורים בעתיד, מַאי 'וְיָשַׁב מַמְזֵר בְּאַשְׁדּוֹד', והרי כבר לא יהיו ממזרים. מתרצת הגמרא: שלדעתו אין תיבת 'ממזר' מתפרשת כפשוטה, אלא כְּדְמַתְרְגֵּם רַב יוֹסֵף, ש'וְיִשֵׁב' תרגומו 'יִתְבּוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל לְרוֹחָצָן בְּאַרְעָהוֹן' – יִשבו בית ישראל לבטח בארצם, ו'מַמְזֵר' תרגומו 'דַּחֲוָוּ דְּמוּ בָּהּ לְנוּכְרָאִין' – שהיו מנוכרים מארצם כממזר, והיינו, שעם ישראל שהיו מנוכרים מארצם עתידים לשבת לבטח אפילו 'בְּאַשְׁדּוֹד' שגם היא מארץ ישראל.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי שממזרים טהורים לעתיד לבא. אָמַר רַב יוֹסֵף, אִי לָאו דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי, הֲוָה אָתֵי – היה בא אֵלִיָּהוּ בעתיד, וּמַפִּיק מִינַּן

המשך בעמוד קמג

חַד 'קהל' לאסור פסולי קהל לְכֹהֲנִים, וְחַד 'קהל' לִלְוִיִּם, וְחַד 'קהל' לְיִשְׂרְאֵלִים. וְחַד 'קהל' נאמר לְמִישְׁרֵי – להתיר מַמְזֵר בִּ'שְׁתוּקִי', שלא ידוע מי אביו, כיון שדורשים מתיבת 'קהל' שאסור לממזר לבא רק בקהל שכשרותו ודאית, אבל בקהל ספק וכגון שתוקי, מותר. וְחַד 'קהל' נאמר לְמִישְׁרֵי שְׁתוּקִי שהוא ספק ממזר, בְּיִשְׂרָאֵל. וכיון שלא נותר עוד פסוק ללמד שגרים נחשבים לקהל, נמצא שקְהַל גֵּרִים לֹא אִיקְרֵי קָהָל, ומותרים בממזרים. ממשיכה הגמרא, וְרַבִּי יְהוּדָה שאוסר גר בממזרת, סובר שאיסור פסולי קהל בכֹּהֲנִים וּלְוִיִּם, מֵחַד 'קָהָל' נָפְקֵי – נלמדים מלשון 'קהל' אחד, כיון שהם בני שבט אחד, ולא יתכן לקרוא לחצי שבט 'קהל', וְאִיַּיתַּר לֵיהּ – מיותר לו 'קהל' אחד לִקְהַל גֵּרִים, שגם הם נחשבים לקהל ואסורים בפסולי קהל. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, שלרבי יהודה הָנֵי נַמִּי, גם הכהנים והלויים, תְּרֵי קְהָלֵי נִינְהוּ – הם שני קהלים נפרדים, וצריכים שתי לשונות 'קהל', אך היתר מַמְזֵר בִּשְׁתוּקִי, וְהיתר שְׁתוּקִי בְּיִשְׂרָאֵל, מֵחַד 'קָהָל' נַפְקָא – נלמדים מפסוק אחד, שנאמר (דברים כג ג) 'לֹא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה'', ומתיבת 'ממזר' דורשים שמַמְזֵר וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא בקהל ה', הָא מַמְזֵר סָפֵק, דהיינו שתוקי, יָבֹא, הרי ששתוקי מותר בקהל, ומתיבת 'קהל' לומדים שבִּקְהַל וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא הממזר, הָא בִּקְהַל סָפֵק דהיינו שתוקי, יָבֹא, כלומר שממזר מותר בשתוקי, ונותר 'קהל' אחד ללמד שגרים נחשבים לקהל, ואסורים בפסולי קהל. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, שלרבי יהודה הָנֵי נַמִּי – גם אלו, שתוקי בישראל וממזר בשתוקי, תְּרֵי קְהָלֵי נִינְהוּ וצריכים שני פסוקים, וְטַעְמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה מֵהָכָא, שנאמר (במדבר טו טו) 'הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר', וממה שנאמר 'הקהל' בסמיכות לגרים למדנו שקהל גרים נקרא קהל. מבארת הגמרא מדוע רבי יוסי אינו דורש כן, וּלְרַבִּי יוֹסֵי שמתיר גר בממזרת, אין ללמוד מ'הַקָּהָל', לפי שבמילים 'חוּקָּה אַחַת' שנאמרו בין 'הַקָּהָל' לבין 'וְלַגֵּר', הִפְסִיק הָעִנְיָן, וכיון שאין תיבת גר שייכת ל'קהל', אין ללמוד מכאן שקהל גרים הוא קהל.

הגמרא מביאה ראיה מסיום הברייתא (עב:) שכהנות מותרות להנשא לפסולי כהונה, שנינו בברייתא: אֶחָד גֵּר וְאֶחָד עֶבֶד מְשׁוּחְרָר וְאחד חָלָל שהם פסולי כהונה, מוּתָּרִין בְּכֹהֶנֶת, וברייתא זו מְסַיְּיעָא לֵיהּ לְרַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא הוּזְהֲרוּ כהנות כְּשֵׁירוֹת לְהִנָּשֵׂא לִפְסוּלִים לכהונה.

מביאה הגמרא מעשה: דָּרַשׁ רַבִּי זֵירָא בְּעִיר מְחוֹזָא שהיו שם הרבה גרים, 'גֵּר מוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת', רַגְמוּהוּ כּוּלֵּי עָלְמָא בְּאֶתְרוֹגַיְיהוּ – רגמוהו כולם באתרוגיהם, שנשמע מדבריו שאינם בכלל קהל. אָמַר רָבָא, מִי אִיכָּא דְּדָרִישׁ מִילְּתָא כִּי הַאי – וכי יש מי שדורש דין כזה בְּדוּכְתָּא דִּשְׁכִיחֵי גִּיּוֹרֵי – במקום שמצויים גרים, כלומר אין ראוי לומר דין זה במקום כזה. דָּרַשׁ רָבָא בִּמְחוֹזָא, גֵּר מוּתָּר בְּכֹהֶנֶת, וכיון שסברו שהחשיבם לכשרים, טַעֲנוּהוּ בְּשִׁירָאֵי – עטפו אותו במעילי משי. הָדַר – חזר רבא וְדָרַשׁ לְהוּ דין נוסף, 'גֵּר מוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת'. אָמְרוּ לֵיהּ, בדרשה זו אַפְסִידְתָּא לְקַמַּיְיתָא – הפסדת את דרשתך הראשונה, כלומר, מה שדברת בתחילה בשבחנו הפכת לגנאי. אָמַר לְהוּ רבא, דְּטָבָא לְכוּ עָבְדִי לְכוּ – את הטוב עבורכם עשיתי לכם, שהרי עתה אִי בָּעֵי מֵהָכָא נָסִיב, וְאִי בָּעֵי מֵהָכָא נָסִיב – אם רצונכם יכולים אתם לישא כהנת, ואם רצונכם יכולים אתם לשאת פסולי קהל. מסיימת הגמרא, וְהִילְכְתָא, גֵּר מוּתָּר בְּכֹהֶנֶת וּמוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת, מבארת הגמרא, מוּתָּר בְּכֹהֶנֶת משום שלֹא הוּזְהֲרוּ כְּשֵׁירוֹת לְהִנָּשֵׂא לִפְסוּלִים, וּמוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת כְּדעת רַבִּי יוֹסֵי שקהל גרים לא נקרא קהל.שנינו במשנה, אֵלּוּ הֵן, שְׁתוּקֵי שאסור לבא בקהל ישראל כשרים, כָּל שֶׁמַּכִּיר את אמו ואינו מכיר את אביו.הגמרא מבררת את איסורו של השתוקי: אָמַר רָבָא, דְּבַר תּוֹרָה, שְׁתוּקִי כָּשֵׁר בקהל, מַאי טַעְמָא, כיון שאמו פנויה, וממילא רוֹב העולם כְּשֵׁרִים אֶצְלָהּ, ואף אם באו עליה עובד כוכבים או עבד אין הולד ממזר, וְרק מִיעוּט פְּסוּלִין אֶצְלָהּ, והיינו ממזרים או קרוביה, שהם מיעוט בעולם, וְלכן, אִי אָזְלֵי אִינְהוּ לְגַבָּהּ – אם בבעילה שממנה נולד השתוקי הבועל הוא זה שהלך אליה ויצא ממקום קביעותו, הרי הדין הוא דכָּל דְּפָרִישׁ מֵרוּבָּא פָּרִישׁ – כל הפורש ממקום קביעותו למקום אחר, ושם התעורר הספק, מסתבר שהוא מהרוב, וממילא הולד כשר. אלא מַאי אָמְרַתְּ, דִּילְמָא אַזְלָה אִיהִי לְגַבַּיְיהוּ – שמא הלכה האשה לבועל וְהֲוָה לֵיהּ 'קָבוּעַ' – נמצא שהספק התעורר במקומו הקבוע של הבועל ולא לאחר שפרש ממקומו, וְכָל ספק שהתעורר במקומו הקָבוּעַ, כְּמֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה דָּמֵי – נידון כדבר שספקו שקול שיש להחמיר בדינו ולאוסרו מספק, ואין הולכים בו אחר הרוב, ואם כן היה מקום לאסור את השתוקי, זה אינו, שהרי מכל מקום אינו אלא ספק ממזר, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה 'לֹא יָבֹא מַמְזֵר', מַמְזֵר וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא בקהל, הָא מַמְזֵר סָפֵק, יָבֹא בקהל ה'. ועוד דרשו, בִּקְהַל וַדַּאי כשרים הוּא דְּלֹא יָבֹא ממזר, הָא בִּקְהַל סָפֵק כגון שתוקי, יָבֹא, נמצא שמן התורה שתוקי שפסולו נתון בספק, כשר לבא בקהל. מסיים רבא, וּמַה טַּעַם אָמְרוּ חכמים שֶׁשְׁתוּקִי פָּסוּל לבוא בקהל, גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִשָּׂא בת ישראל שהיא אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו. מקשה הגמרא, אֶלָּא מֵעַתָּה, גם שְׁתוּקִי את השְׁתוּקִית לֹא יִשָּׂא, שֶׁמָּא יִשָּׂא את אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו, ומדוע הותרו השתוקים לבוא זה בזה. מתרצת הגמרא שאין לחוש לכך, וכי כָּל כִּי הָנֵי מְזַנּוּ וְאָזְלֵי – וכי כל אבות השתוקים מזנים והולכים, כלומר, האם יש לנו לתלות את כל שתוקי העיר בבעילות אביו, עד כדי שנחוש שמא ישא את אחותו. מוסיפה הגמרא להקשות, מכל מקום בַּת שְׁתוּקִית לֹא יִשָּׂא השתוקי, שֶׁמָּא יִשָּׂא אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו – שיש לחוש שמא אביו הוא בעלה של שתוקית זו. אֶלָּא מה הטעם שלא אסרוהו בבת שתוקית, כיון ששתוקי לֹא שְׁכִיחָא – אינו מצוי, ובדבר שאינו מצוי לא גזרו חכמים גזירות, ואם כן הָכָא נַמִּי לֹא שְׁכִיחָא – גם כאן בעיקר דין השתוקי אין לומר שחכמים אסרו על השתוקי להנשא לישראל מחשש שישא אחותו, כיון שהוא דבר שאינו מצוי. אומרת הגמרא טעם אחר לפסול שתוקי, אֶלָּא, מַעֲלָה עָשׂוּ בְּיוֹחֲסִין – חכמים עשו מעלה ותיקון בדיני יוחסין, ואסרו על השתוקי להנשא לישראל, אף שמדין תורה הוא מותר.שנינו במשנה שגם 'אסופי', שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא את אביו ולא את אמו, פסול לבוא בקהל. מבררת הגמרא אם פסול זה הוא מן התורה או מדרבנן, ומה טעמו: וְאָמַר רָבָא, דְּבַר תּוֹרָה, 'אֲסוּפִי' כָּשֵׁר אף שאין מכירים את אמו, ואין חוששים שמא נולד לאשת איש שנבעלה לאחר, ומבאר רבא מַאי טַעְמָא שאין חוששים שהוא ממזר, ולכן הושלך על ידי אמו לשוק, לפי שאֵשֶׁת אִישׁ שילדה ממזר אינה משליכתו, אלא בְּבַעְלָהּ תּוֹלָה – אומרת שהוא נולד מבעלה. אלא מַאי אִיכָּא לחשוש לממזרות, שמא נולד מִמִּיעוּט נשים שהן אֲרוּסוֹת ואינן יכולות לתלות את הולד בארוסה, וְכן יש מִיעוּט נשים נשואות שֶׁהָלַךְ בַּעֲלֵיהֶם לִמְדִינַת הַיָּם, שגם הן אינן יכולות לתלות את הולד בבעליהן, ואם היינו יודעים שהאסופי הושלך מהן היינו דנים אותו כממזר, אך מכל מקום עדיין אין זו סיבה לחוש לממזרות ב'אסופי', כֵּיוָן דְּאִיכָּא פְּנוּיָה – שיש אפשרות שנולד מפנויה והוא כשר, וְאִיכָּא נַמִּי דְּמֵחֲמַת רְעָבוֹן – יתכן שהוא ולד כשר, והושלך על ידי אמו מחמת שלא היה לה מה להאכילו, וכדי שאחרים ימצאוהו ויאכילוהו, ובצירוף שניהם הֲוָה פַּלְגָּא וּפַלְגָּא – כלומר, ספק שקול אם הוא נולד מפנויה או מאשה מבעלה והושלך מחמת רעבון, והולד כשר, או שנולד מארוסה או מאשה שהלך בעלה למדינת הים, והולד פסול, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה 'לֹא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה'', שמַמְזֵר וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא בקהל, הָא מַמְזֵר סָפֵק יָבֹא. ועוד דרשו, בִּקְהַל וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא, הָא בִּקְהַל סָפֵק יָבֹא. ומבואר בדרשה הראשונה שאסופי שהוא ספק ממזר, כשר מהתורה. וּמַה טַּעַם אָמְרוּ חכמים שאֲסוּפִי פָּסוּל, גזירה שֶׁמָּא יִשָּׂא אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו. מקשה הגמרא, אֶלָּא מֵעַתָּה, לפי חשש זה שמא ישא אחותו מאביו, אם כן 'אֲסוּפִי', 'אֲסוּפִית' לֹא יִשָּׂא, כיון שיש לחשוש שֶׁמָּא יִשָּׂא אֲחוֹתוֹ בֵּין מֵאָבִיו בֵּין מֵאִמּוֹ, ומדוע לא נאסרו האסופים זה בזה. מתרצת הגמרא, שאין לאוסרו מחמת חשש שישא אחותו, שכן וכי כָּל הָנֵי שָׁדֵי וְאָזְלֵי – האם את כל בניה השליכה אשה זו, עד שנחזיק את כל האסופים שהם בני אם אחת. מוסיפה הגמרא להקשות, מכל מקום בַּת אֲסוּפִי לֹא יִשָּׂא האסופי שֶׁמָּא יִשָּׂא אֲחוֹתוֹ, מחשש שמא בעל האסופית [שהוא חמיו] הוא גם אביו. אֶלָּא צריך לומר שאין חוששים לכך משום שאסופי לֹא שְׁכִיחַ, ולא גזרו חכמים בדבר שאינו מצוי, ואם כן הָכָא נַמִּי לֹא שְׁכִיחַ – גם כאן באסופי אין לומר שחכמים אסרוהו בקהל מחשש שישא אחותו מאביו, כיון שהוא דבר שאינו מצוי. מבארת הגמרא באופן אחר מדוע אסופי אסור מדרבנן, אֶלָּא, מַעֲלָה עָשׂוּ בְּיוֹחֲסִים ואסרוהו בקהל, אך שמן התורה הוא מותר.הגמרא מביאה כמה אופנים בדין 'אסופי', שבהם יש הוכחה לכשרותו: אָמַר רָבָא בַּר רַב הוּנָא, מְצָאוֹ מָהוּל – אם האסופי שמצאו הוא מהול,

רש"י

חד לכהנים — מדהוה מצי למיכתבינהו לכולהו בחדא אזהרה וחד קהל: "לא יבא ממזר ועמוני ומואבי בקהל גם דור עשירי לא יבא להם בקהל עד עולם", וגבי מצרי ואדומי "דור שלישי יבא להם בכם". **חד לקהל כהנים וחד לקהל לוים וחד לקהל ישראלים** — דאי הוה כתיב חד — הוה אמינא: כהנים קאמר, אבל לוים — מותרים, ואי כתיב תרי — הוה אמינא לוים וכהנים, אבל ישראלים — לא. **וחד למישרי ממזרת בשתוקי** — אף על פי שזה ודאי וזה ספק — לא חיישינן שמא זה כשר ואסור לישא ממזרת. דהכי דרשינן: בקהל ודאי הוא דלא יבא ממזר, הא בקהל ספק, כגון שתוקי — יבא. **וחד למישרי שתוקי בישראל** — דדרשינן הכי: ממזר ודאי הוא דלא יבא בקהל, הא ממזר ספק — יבא. ודקתני מתניתין שתוקי — פסול הוא מדרבנן, כדלקמן, שמא ישא אחותו מאביו. **קהל גרים לא איקרי קהל** — דלא אייתר לן קרא לקהל גרים. **מחד קהלא נפקי** — דשבט אחד הם, ואין לקרות "קהל" חצי השבט. **הני נמי תרי קהלי נינהו** — גבי כהנים ולוים איצטריכו תרי קהלי לדרשה, ואפילו הכי אייתר להו חד לקהל גרים. **ממזר בשתוקי ושתוקי בישראל מחד קרא נפקי** — חד מקהל ודאי, וחד מממזר ודאי. דהכי דרשינן: לא יבא ממזר ודאי בקהל ודאי, הא ממזר ספק בקהל ישראל ודאי, או ממזר ודאי בקהל ספק — יבא. **ואיבעית אימא הני נמי תרי קהלי נינהו** — כלומר, להנך תרתי דרשות תרי קראי איצטריכו, ואי לא אייתר קרא — לא הוה דרשינן: ממזר ודאי הוא דלא יבא, הא ספק ממזר יבא. אלא הוה אמרינן ככל שאר ספיקי איסור: על הודאי — אזהרת ודאי, ללקות עליו. ועל אזהרת ספק — אזהרת ספק, לאיסורא. **הקהל חוקה אחת לכם ולגר** — למה לי למכתב "קהל" הכא? אלא למימר דגר אקהל קאי, ולאשמועינן דאיקרי קהל. **לא הוזהרו כשירות** — כהנות. **לינשא לפסולין** — לפסולי כהונה — גר, חלל, נשוחרר. שהכהנים הוזהרו על בנותיהם, והם לא הוזהרו עליהם מלישא אותן. אבל לפסולין, שהאנשים הפסולין הוזהרו עליהן מלישא אותן, כגון ממזרין או נתינים — אף הנשים הוזהרו עליהם, דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה. והכי אמרינן ביבמות בפרק "יש מותרות" (פד,ב). **רגמוהו כולי עלמא** — שהיו שם גרים הרבה, והוקשה להם שאמר קהל גרים לא איקרי קהל. **איבא דדריש כו'** — בתמיה. **מותר בכהנת** — דלא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין. **רוב כשרים אצלה** — דכיון דמכירים את אמו דפנויה היא — רוב העולם כשרים אצלה, שאין הרוב ממזרים וקרובים שהולד מהם ממזר. ואף נכרי ועבד אם בא עליה — אין הולד ממזר. **ומיעוט פסולין** — כגון ממזרין וקרובין. **ואי דאזלי אינהו לגבה** — ואם בבעילה זו הלך הבועל אצלה, דהשתא נד ליה ממקום קביעתו, ואין לדונו בתורת קבוע שהוא נדון כמחצה על מחצה — יש לנו לומר:

חַד לְכֹהֲנִים, וְחַד לְלֵוִיִּם, וְחַד לְיִשְׂרְאֵלִים, וְחַד לְמִישְׁרֵי מַמְזֵר בִּשְׁתוּקִי, וְחַד לְמִישְׁרֵי שְׁתוּקִי בְּיִשְׂרָאֵל. קָהָל גֵּרִים - לָא אִיקְרֵי קָהָל. וְרַבִּי יְהוּדָה: כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם מֵחַד "קָהָל" נָפְקִי, אֵיתֵּר לֵיהּ לִקְהַל גֵּרִים. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הָכִי נַמִּי תְּרֵי קָהָלֵי נִינְהוּ, מַמְזֵר בִּשְׁתוּקִי וּשְׁתוּקִי בְּיִשְׂרָאֵל מֵחַד "קָהָל" נָפְקָא; "לֹא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה'" מַמְזֵר וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא, הָא מַמְזֵר סָפֵק - יָבֹא. בִּקְהַל וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא - הָא בִּקְהַל סָפֵק יָבֹא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הָנֵי נַמִּי תְּרֵי קָהָלֵי נִינְהוּ, וְטַעֲמַיְיהוּ דְּרַבִּי יְהוּדָה - מֵהָכָא "הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר". - וּלְרַבִּי יוֹסֵי: "חֻקָּה אַחַת" הִפְסִיק הָעִנְיָן. "אֶחָד גֵּר וְאֶחָד עֶבֶד מְשׁוּחְרָר וְחָלָל מוּתָּרִין בִּכְהֻנָּה". מִסַּיְיעָא לֵיהּ לְרַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לֹא הוּזְהֲרוּ כְּשֵׁרוֹת לְהִנָּשֵׂא לְפְסוּלִים. דָּרַשׁ רַבִּי זֵירָא בִּמְחוֹזָא: גֵּר מוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת. רְגָמוּהוּ כּוּלֵּי עָלְמָא בְּאַתְרוֹגַיְיהוּ. אָמַר רָבָא: מִי אִיכָּא דְּדָרֵישׁ מִילְּתָא כִּי הַאי בְּדוּכְתָּא דִּשְׁכִיחִי גִּיּוֹרֵי? דָּרַשׁ רָבָא בִּמְחוֹזָא: גֵּר מוּתָּר בְּכֹהֶנֶת. טְעָנוּהוּ בְּשִׁיעֲרֵי. הֲדַר דָּרַשׁ לְהוּ: גֵּר מוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת. אֲמַרוּ לֵיהּ: אַפְסֵידְתָּא לְקַמַּיְיתָא. אָמַר לְהוּ: דְּטָבָא לְכוּ עֲבַדִי לְכוּ, אִי בָּעֵי - מֵהָכָא נָסֵיב, וְאִי בָּעֵי - מֵהָכָא נָסֵיב. וְהֵילְכְתָּא: גֵּר מוּתָּר בְּכֹהֶנֶת, וּמוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת. מוּתָּר בְּכֹהֶנֶת - לֹא הוּזְהֲרוּ כְּשֵׁרוֹת לְהִנָּשֵׂא לְפְסוּלִים, וּמוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת - כְּרַבִּי יוֹסֵי. "אֵלּוּ הֵן שְׁתוּקִי כָּל שֶׁמַּכִּיר". אָמַר רָבָא: דְּבַר תּוֹרָה שְׁתוּקִי כָּשֵׁר. מַאי טַעְמָא - רוֹב כְּשֵׁרִים אֶצְלָהּ, וּמִיעוּט פְּסוּלִין אֶצְלָהּ, וְאִי אָזְלֵי אִינְהוּ לְגַבָּהּ - כָּל דְּפָרֵישׁ מֵרוּבָּא פָּרֵישׁ. מַאי אָמְרַתְּ, דִּילְמָא אָזְלָה אִיהִי לְגַבַּיְיהוּ - הֲוָה לֵיהּ קָבוּעַ, וְכָל קָבוּעַ כְּמֻחֲצָה עַל מֻחֲצָה דָּמֵי, וַהֲתוֹרָה אָמְרָה "לֹא יָבֹא מַמְזֵר" - מַמְזֵר וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא, הָא מַמְזֵר סָפֵק - יָבֹא. בִּקְהַל וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא - הָא בִּקְהַל סָפֵק יָבֹא. וּמַה טַּעַם אָמְרוּ שְׁתוּקִי פָּסוּל - גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִשָּׂא אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו. אֶלָּא מַעֲתָּה, שְׁתוּקִי - שְׁתוּקִית לֹא יִשָּׂא, שֶׁמָּא יִשָּׂא אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו! כָּל כִּי הָנֵי מִזְּנוּ וְאָזְלֵי? - בַּת שְׁתוּקִית לֹא יִשָּׂא, שֶׁמָּא יִשָּׂא אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו! אֶלָּא, לָא שְׁכִיחָא - הָכִי נַמִּי לָא שְׁכִיחָא. אֶלָּא, מַעֲלָה עָשׂוּ בְּיוּחֲסִין. וְאָמַר רָבָא: דְּבַר תּוֹרָה אֲסוּפִי כָּשֵׁר. מַאי טַעְמָא? אֵשֶׁת אִישׁ בְּבַעְלָהּ תּוֹלָה. מַאי אִיכָּא - מִיעוּט אֲרוּסוֹת, וּמִיעוּט שֶׁהָלַךְ בְּעָלֶיהָם לְמְדִינַת הַיָּם. כֵּיוָן דְּאִיכָּא פְּנִיָּה, וְאִיכָּא נַמִּי דְּמַחֲמַת רְעָבוֹן - הֲוָה פַּלְגָּא וּפַלְגָּא, וַהֲתוֹרָה אָמְרָה "לֹא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה'" מַמְזֵר וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא - הָא מַמְזֵר סָפֵק יָבֹא. בִּקְהַל וַדַּאי הוּא דְּלֹא יָבֹא - הָא בִּקְהַל סָפֵק יָבֹא. וּמַה טַּעַם אָמְרוּ אֲסוּפִי פָּסוּל - שֶׁמָּא יִשָּׂא אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו. - אֶלָּא מַעֲתָּה אֲסוּפִי אֲסוּפִית לֹא יִשָּׂא, שֶׁמָּא יִשָּׂא אֲחוֹתוֹ בֵּין מֵאָבִיו בֵּין מֵאִמּוֹ! כָּל הָנֵי שָׁדֵי וְאָזְלֵי?! בַּת אֲסוּפִי לֹא יִשָּׂא, שֶׁמָּא יִשָּׂא אֲחוֹתוֹ, אֶלָּא - לָא שְׁכִיחַ, הָכִי נַמִּי לָא שְׁכִיחַ. אֶלָּא, מַעֲלָה עָשׂוּ בְּיוּחֲסִים. אָמַר רָבָא בַּר רַב הוּנָא: מְצָאוֹ מָהוּל

אין

[**וחד** למישרי שתוקי בישראל — תימה: היכי מידרש שתוקי בישראל מיתורא דקהל? ויש לומר: דמקיש ממזר לקהל; מה גבי קהל ממעטינן קהל ספק — הכי נמי גבי ממזר ממעטינן ממזר ספק]. תוספות ישנים. **אלא** מעתה שתוקי שתוקית לא ישא — קשה: דמשמע דפשיטא ליה דמותר בה, ובפרק "החולץ" (יבמות לז,א) אמר דרבא גופיה סבירא ליה כרבי אלעזר דמתניתין, דאמר: ספיקן אסור! ויש לומר: דהתם קאמר רבא אליביה, אבל הכא דקאמר מאי טעמא אמרו שתוקי פסול — קא בעי אליבא דכולי עלמא. **מאי** איכא מיעוט ארוסות כו' — תימה: דמשמע טעמא דליכא למיחש, משום דהוה מיעוט, ולא ידעינן שמארוסה היא. הא אם אנו יודעים שמארוסה היא — ודאי איכא לאחזוקי בממזרות. ולא היא, דאפילו ידעינן שמארוסה היא — לא הוי ממזר, דהא אמרינן (קדושין עה,א): ארוסה שעיברה — הולד כשר. ועוד קשה: דמאי קאמר: ומיעוט שהלכו בעליהם למדינת הים? דהאי נמי יש לנו להכשירו, דשמא בא על ידי שם ושימש, כי ההוא עובדא (בירושלמי) דאבוה דשמואל שהלך למדינת הים ובא על ידי שם ושימש, והוליד את שמואל! ויש לומר: דהכא איכא ריעותא, שהשליכתו. ואם אנו יודעים שהוא מארוסה — מחזקינן ליה בודאי ממזר, שאם היה מן הארוס — לא היתה משליכתו. אי נמי, יש לומר: דלא תלינן שבא עליה על ידי שם אלא דוקא כשאומרת כן, אבל האי אסופי, כיון דאין אמו מעידה עליו — אין לתלות בהכי.

במה

כל דפריש מרובא פריש, והולד כשר. **מאי אמרת** — מאיזה טעם תבא לפוסלו — דילמא אזלה איהי כו' — אין זה אלא ספק, והתורה אמרה: ממזר ודאי הוא דלא יבא, הא ממזר ספק — יבא. **כל כי הני מזנו** — בתמיה: וכי כל בעילות הנמצאות נטיל על אביו של זה, לומר הוא הוליד כל שתוקי העיר?! **בת שתוקית** — שנולדה על ידי נשואין, שנשאת למותר לה. **לא ישאנה** — שתוקי, שמא בנו של בעל השתוקית הוא, שבא על אמו של זה תחלה בזנות, ואחר כך נשא שתוקית. **אלא לא שכיח** — מסקנא דקושיא היא: אלא להכי לא חיישינן — משום דלא שכיח שתנשא לו אחותו. אי נמי, שתוקי מילתא דלא שכיחא, ומילתא דלא שכיחא — לא גזרו בה רבנן. וזה עיקר. **דבר תורה אסופי כשר** — אף על פי שאין מכירים את אמו. וניחוש: שמא מאשת איש שנבעלה לאחר, דרוב פסולין אצלה — ליכא למימר הכי. **מאי טעמא אשת איש בבעלה תולה** — אם ילדה ממזר — אינה משליכתו, לפי שיש לה לומר: מבעלי הוא. **מאי איכא** — לאחזוקי בממזרות? איכא מיעוטא, שהן ארוסות ואין להם לתלות בבעל, או נשואות שהלכו בעליהן למדינת הים — כיון דאיכא נמי למימר של פנויה הוא וכשר, או של אשה מבעלה והשליכתו אמו מחמת רעבון. **שמא ישא אחותו מאביו** — דאחותו מאמו ליכא למיחש. כיון דמכירין את חמותו שהיא בחזקת כשירה — לא מספקינן לה במזנה, לומר שהוא היה בנה והשליכתו. **כל הני שדי ואזלי** — וכי כל בנים שהיו לה השליכה, שנחזיק כל הנאספים בני אם אחת? ובספק בני אב אחד ומשתי אמהות — נמי לא, כדאמר לעיל: כל הני מזנו ואזלי. **בת אסופי** — מן הנשואין, שמא בעל האסופית הוא אביו.

אין

תוספות

במה דברים אמורים בזמן שמקחו בידו — פירש בקונטרס: דרמי עליה למידק, לפי שהוא ב"מי שפרע" אם יחזור במי שנתן המעות, ויחזיר לו דמיו. אבל בזמן שאין מקחו בידו, אלא שניהם אוחזים בו — אינו נאמן. דביון דלא עליה רמיא — לא דייק לזכור מי הוה. ופריך: וניחזי זוזי ממאן נקיט! אאין מקחו בידו פריך, לפירוש הקונטרס, דפירש שלא קבל המעות אלא מאחד מהם, והא ודאי מידכר דכיר ממאן קביל זוזי. ומשני: אלא דנקיט זוזי מתרוייהו ולא ידיע כו'. ולפי זה אמרינן דאפילו אמר שידע — לא להימני, משום דלא רמי עליה למידק, כך שיטת הקונטרס. ומה שפירש דפריך אאין מקחו בידו, דקאמר דאינו נאמן, ופריך: וניחזי זוזי ממאן נקט, פירוש: ולאותו שנתן לו המעות ודאי נתרצה — קשה: דמאי יש לנו להאמינו טפי מעד אחד דעלמא? דכיון שאין מקחו בידו — לא שייך לומר מיגו כדי להאמינו! לכן פירש רבינו תם: בזמן שמקחו בידו — ואז הוא נאמן מטעם מיגו, דמצי אמר: לא מכרתי, או חזרתי וקניתיו. אבל אין מקחו בידו — אינו נאמן, דאז לא שייך מיגו. ופריך: וליחזי זוזי ממאן נקט; נהי נמי דמקחו בידו — אמאי נאמן אם יאמר אמי שלא קבל המעות: לזה נתרצית, דמשמע דנאמן בכל ענין, ואמאי נאמן? הוה מיגו במקום עדים, דאגן סהדי דלאותו שנתן המעות נתרצה! ומשני: דנקיט זוזי כו'. ולפי זה גרסינן "ולא ידיע", ולא גרסינן "ולא ידע" דמשמע שאין אנו חוששין לידיעתו — דודאי חיישינן לידיעתו אי הוה ידע. ולפי זה צריך לומר שלא ידע, שאם ידע הוה אמרינן: נתרצה לזה. אך בריש בבא מציעא (ב,ב) גבי שנים אוחזים בטלית, דמוקי לה בגמרא במקח וממכר. ופריך: מקח וממכר, וניחזי זוזי ממאן נקט? ופירש התם רש"י כפי שיטתו דהכא. ועוד פירש התם: אף על גב דאמר בפרק בתרא דקידושין דבזמן שאין מקחו בידו אינו נאמן, והכא הוי כאין מקחו בידו, דתרוייהו אדוקין בטלית. ואמאי פריך שיהא המוכר נאמן — הא מוקמינן התם בדנקט זוזי מתרוייהו, והשתא סלקא דעתך דלא נקט זוזי אלא מחד. אך לפירוש רבינו תם קשה: דמאי פריך התם: וניחזי זוזי ממאן נקיט? והא לפירושו, אף על גב דלא נקיט זוזי אלא מחד — אין לנו להאמינו, כדפרישית! לכך צריך לומר התם: וניחזי זוזי ממאן נקט, כלומר: היכי קתני במתניתין: זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה כו' — נשאל למוכר ממאן קבל המעות, וליהוי כעד אחד לפטור את מי שמסייע אפילו משבועת היסת, ולחייב את שכנגדו שבועה דאורייתא! אבל להוציא ממון מזה ולמסור לזה פשיטא דאינו נאמן, רק כדפרישית. ומשני: דנקיט זוזי מתרוייהו. וגם לפירוש זה גרסינן "לא ידע", אך אם הוא ידע פשיטא שאנו חוששין לידיעתו לחייב לזה שבועה דאורייתא, כדפרשתי.

שודא

אין בו משום אסופי, משלבי הדמיה - אין בו משום אסופי, שייף משחא ומלא כוחלא, רמי חומרי, תלי פיתקא, ותלי קמיעא - אין בו משום אסופי. תלי בדיקלי; אי מטיא ליה חיה - יש בו משום אסופי, אם לאו - אין בו משום אסופי. זרדתא סמיכא למתא - יש בו משום אסופי, ואם לאו - אין בו משום אסופי. בי כנישתא סמיכתא למתא, ושכיחי ביה רבים - אין בו משום אסופי, ואם לאו - יש בו משום אסופי. אמר רבא: האי פירא דסופלי - יש בו משום אסופי. חריפתא דנהרא - אין בו משום אסופי, פשרי - יש בו משום אסופי. צידי רשות הרבים - אין בו משום אסופי, רשות הרבים - יש בו משום אסופי. אמר רבא: ובשני רעבון אין בו משום אסופי. הא דרבא אהייא? אילימא ארשות הרבים, איידי דשני רעבון קטלא ליה?! ואלא אציידי רשות הרבים - מאי איריא שני רעבון? אפילו בלא שני רעבון! אלא, כי אתמר דרבא - אהא, דאמר רב יהודה אמר רבי אבא אמר רבי יהודה בר זבדי אמר רב: כל זמן שבשוק - אביו ואמו נאמנים עליו, נאסף מן השוק - אין נאמנים עליו. מאי טעמא? אמר רבא: הואיל ויצא עליו שם אסופי. ואמר רבא: ובשני רעבון, אף על פי שנאסף מן השוק - אביו ואמו נאמנים עליו. אמר רב חסדא: שלשה נאמנים לאלתר, אלו הן: אסופי, חיה, ופוטרת חברותיה. אסופי - הא דאמרן, חיה - דתניא: חיה נאמנת לומר: זה יצא ראשון וזה יצא שני. במה דברים אמורים - שלא יצתה ויצתה וחזרה, אבל יצתה וחזרה - אינה נאמנת. רבי אליעזר אומר: הוחזקה על עומדה - נאמנת, ואם לאו - אינה נאמנת. מאי בינייהו? איכא בינייהו דאהדר אפה. פוטרת חברותיה מאי היא? - דתנן: שלש נשים שהיו ישנות במטה אחת, ונמצא דם תחת אחת מהן - כולן טמאות. בדקה אחת מהן ונמצאת טמאה - היא טמאה, וכולן טהורות. אמר רב חסדא: שבדקה עצמה כשיעור ווסת. תנו רבנן: נאמנת חיה לומר: זה כהן וזה לוי, זה נתין וזה ממזר. במה דברים אמורים - שלא קרא עליה שם ערער, אבל קרא עליה שם ערער - אינה נאמנת. ערער דמאי? אילימא ערער חד - והאמר רבי יוחנן: אין ערער פחות משנים! אלא ערער תרי. ואיבעית אימא: לעולם אימא לך ערער חד. וכי אמר רבי יוחנן אין ערער פחות משנים - הני מילי היכא דאיתא חזקה דכשרות, אבל היכא דליכא חזקה דכשרות - חד נמי מהימן. נאמן בעל מקח לומר: לזה מכרתי ולזה מכרתי. במה דברים אמורים - בזמן שמקחו בידו, אבל אין מקחו בידו - אינו נאמן.

וניחזי

אין בו משום אסופי - דאי לאו דכשר הוא — לא הוה טרחא ביה למימהל ליה. **משלבי הדמיה** — איבריו מתוקנים ומיושרים. **אין בו משום אסופי** — דאי פסול הוא — לא הוה מתקנא ליה, הואיל ודעתה להשליכו. אלא מחמת רעבון הושלך. לישנא אחרינא: משלבי הדמיה — איבריו גדולים ומלובן ומזורז — אין זה מזנה, אלא מבעלה, שמתוך תשמיש תדיר הולד מלובן ומזורז, כדאמר במסכת נדה (לא,א): שלשה חדשים אחרונים תשמיש יפה לאשה ויפה לולד, שמתוך כך הולד מזורז ומלובן. **הדמיה** — איבריו, כמו "הדומי ניהדמיה", עירובין (ל,א), ו"הדמין תתעבדון" דדניאל. **מלי כוחלא** — סביבות עיניו, ליפותו. **רמי חומרי** — קשרים שעושים לרפואה ותולין לתינוק, דאמרינן במסכת שבת (סו,ב): הבנים יוצאים בקשרים. **תלי פיתקא** — קמיע של כתב. **תלי קמיע** — של עיקרין. **אין בו משום אסופי** — דהא חסה על חייו, והוביח תחילתה שאוהבתו, ולא השליכתו למות. **תלי בדיקלא אי מטיא ליה חיה רעה** — ויכולה לטורפו משם — יש בו משום אסופי. כללו של דבר: כל מקום שיש להבין דלדעת מיתה השליכתהו, ולא חסה עליו — יש בו משום אסופי. **זרדתא דסמיכא למתא** — אי תלי באילן ששמו זרדתא = *שלרי"ר בלעז, אי סמיכא למתא, אף על גב דלא מטיא ליה חיה — יש בו משום אסופי. דאמר ב"ערבי פסחים" (פסחים קיא,ב): זרדתא דסמיכא למתא — לא פחיתא משתין שידי. **בי כנישתא** — בתי כנסיות שלהם חוץ לעיר הוו, ואי לא שכיחי בה רבים, כגון אורחים — יש לדאג ממזיקים. **פירא דסופלי** — נמצא בחפירה העשויה להטיל שם גרעיני תמרים למאכל בהמות יש בו משום אסופי. דחוץ לעיר עבדי ליה, ושכיחי בהו מזיקין. **חריפתא דנהרא** — נתנוהו בעריבה, והשליכתהו לאמצעית הנהר, מקום שהספינות עוברות תמיד — אין בו משום אסופי. דלכך טרחה להוליכו עד חריפות הנהר — שיעברו ספינות שם וימצאוהו. **פישרא** — מקום שיפוע הנהר על ידי הפשרת שלגים, שאין דרך ספינות לעבור שם — יש בו משום אסופי. **נאמנין עליו** — לומר: בנינו הוא. **בשני רעבון** — שהרבה נשלכין, לא רצו חכמים לפוסלם מחמת יציאת קול. **נאמנים לאלתר** — ולא לאחר זמן. אבל כל שאר הנאמנין — נאמנים נמי לאחר זמן. **ופוטרת חברותיה** — מן הטומאה, כדמפרש. **זה יצא ראשון** — ובכור הוא. **אם** הוחזקה **על עומדה** — כדמפרש, דלא אהדרא אפה — נאמנת. **ואם לאו** — דאהדרא אפה — אינה נאמנת. **שהיו ישנות** — במסכת נדה (סא,א) מוקי לה במשולבות ודבוקות זו בזו. **כשיעור ווסת** — לאחר מציאה מיד ובמסכת נדה (יד,ב) מפרש שיעור ווסת — שעומד העד, הוא הקינוח, בצד המשקוף, ואינו מחוסר אלא לקנח מיד. **זה כהן וזה לוי** — נשים שילדו בבית אחת, אשת כהן ולוי נתין וממזר. **שלא קרא עליה ערער** — שלא יצא מעורר על הולד, לומר: זה בנה של אשת ממזר. **היכא דאית ליה חזקה דכשרות** — שהיו מוחזקין בו בחזקת כשר. **אבל היכא דלית ליה חזקה דכשרות** — שלא נודע לבריות מי הוא הכשר, ולא יצא אחד מהם ידי ספק. **נאמן בעל המקח** — סיפא דברייתא דלעיל. **לזה מכרתי כו'** — אם שנים מעוררין על המקח, זה אומר: מכרת לי, וזה אומר: לי מכרת, ושלי המקח. לקמן מוקי ליה ששניהם נתנו לו דמים, כל אחד ואחד דמים שלמים, אחד מדעתו ואחד בעל כרחו. **בזמן שמקחו בידו** — דרמיא עליה למידק שלא לחזור לו מזה ולהחזיר לו דמיו ויתן המקח למי שלא נמכר לו, דקם ליה ב"מי שפרע". הילכך מידק דייק. **אבל בזמן שאין מקחו בידו** — ושניהם אוחזין בו — אינו נאמן, דכיון דלאו עליה רמיא — תו לא דייק לזכור למי הוא.

וניחזי

הרי הוא כשר **וְאֵין לְחַשּׁוּשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי**, כיון שאם היה פסול לא היתה אמו טורחת למול אותו. וכן אם **מְשַׁלְּחֵי הַדְּמֵיה** – היו איבריו מתוקנים ומיושרים, **אֵין לְחַשּׁוּשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי**, שאילו היה בדעת אמו להשליכו מחמת פסולו, לא היתה טורחת לתקן את אבריו. והוא הדין אם מצאוהו **שֶׁיֵּשׁ מִשְׁחָא** – משוח בשמן זית, **וּמְלָא כּוּחְלָא** – או שמצאוהו כשעיניו מכוחלות כדי ליפותו, או **רְמֵי חוּמְרֵי** – שתלויים עליו קשרים הנעשים לרפואה, או **תְּלֵי פִּיתְקָא** – שתלוי עליו קמיע של כתב, וכן אם היה **תָּלֵי קְמִיעָא** – תלוי עליו קמיע העשוי משורשי צמחים, בכל אלו **אֵין לְחַשּׁוּשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי**, שהרי חסה על חייו והוכיחה בזה שאוהבתו ובודאי שלא רצתה במיתתו, ומותר לו להנשא לכשרים. עתה מובאים אופנים שמקום המצאו של הולד מוכיח על כשרותו, אם מצאוהו **תָּלֵי בְּרִיקְלֵי** – כשהוא תלוי על דקל, דינו חלוק, **אִי מְטַיָּא לֵיהּ חַיָּה** – אם יכולה חיה להגיע לשם ולטורפו, **יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם חשש אֲסוּפִי**, שמאחר ואמו לא חסה עליו יש להניח שהשליכה על מנת שימות, מחמת פסולו, **וְאִם לָאו**, מסתבר שאמו הניחה אותו בכוונה במקום שאין בו סכנה, **וְאֵין בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי**. אם מצאוהו על **זַרְדְּתָא** – אילן של עוזרדין, אם הוא **כְּמִיכָא לְמָתָא** – סמוך לעיר, **יֵשׁ לְחַשּׁוּשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי**, מאחר שמצויים שם שדים מוכח שאמו לא חסה עליו, **וְאִם לָאו, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי**. אם מצאוהו **בְּגֵי כְּנִישְׁתָּא כְּמִיכְתָא לְמָתָא** – בבית כנסת שסמוך לעיר, **וּשְׁכִיחֵי בֵּיהּ רַבִּים** – ומצויים בו רבים, **אֵין לְחַשּׁוּשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי, וְאִם לָאו**, שאין רבים מצויים שם ויש לחוש ל'מזיקים', **יֵשׁ לְחַשּׁוּשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי**. **אָמַר אֲמֵימַר**, מצאוהו **בַּהֲאי פֵּירָא דְּסוּפְלֵי** – בחפירה שמטילים לתוכה גרעיני תמרים למאכל בהמות, **יֵשׁ לְחַשּׁוּשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי**, שכיון שהיא מחוץ לעיר רגילים בה מזיקים. אם מצאוהו בספינה קטנה שהניחה אמו **בְּחֵרִיפְתָּא דְּנַהֲרָא** – באמצע הנהר, שזהו מקום שהספינות עוברות בו תדיר, **אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי**, כיון שהניחתו אמו במקום שימצאוהו, אבל אם הניחתו **בְּפִשְׁרֵי** – במקום שיפוע הנהר, שאין דרך הספינות לעבור שם, **יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי**. אם מצאוהו **בְּצִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי**, שמכך שהניחוהו במקום המשתמר, מוכח שאינו פסול, אך אם מצאוהו **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** עצמה, שהוא מקום דריסת הרבים וקרונות ויש סכנה שידרסו עליו, **יֵשׁ לְחַשּׁוּשׁ בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי**.

אָמַר רָבָא, **וּבְשֵׁנֵי רְעָבוֹן** – בשנים שיש רעב, **אֵין בּוֹ** – בתינוק הנמצא בזמן כזה **מִשּׁוּם אֲסוּפִי**, כיון שיש לתלות את השלכתו ברעבון. מבררת הגמרא, **הָא דְּרָבָא, אַהֲיָיא** – על איזה אופן נאמר. **אִילֵימָא אַמְצאוּהוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים**, אין הדבר מובן, וכי יתכן **דְּאִיידֵי דְּשֵׁנֵי רְעָבוֹן קַטְלָא לֵיהּ** – שמחמת שנות הרעבון תמית אותו אמו על ידי שתניח אותו במקום סכנה, אלא ודאי מחמת פסולו הניחה אותו במקום איבוד ודינו כאסופי. **וְאֶלָּא** נפרש שדברי רבא אמורים **אַצִּידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים**, גם פירוש זה קשה, **מַאי אִירְיָא** – מדוע נקט דוקא **שְׁנֵי רְעָבוֹן**, **והרי אֲפִילּוּ בְּלָא שְׁנֵי רְעָבוֹן** אין לדונו כאסופי, כיון שהנחתו במקום משתמר מוכיחה שלא הרשלך מחמת פסולו. **אֶלָּא כִּי אִתְּמַר דְּרָבָא, אַהָא** – על דין זה, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר זַבְדִּי, אָמַר רַב**, תינוק שהיה מושלך במקום שיש לחשוש בו משום אסופי, **כָּל זְמַן שֶׁהִתִּינוֹק עֲדַיִן בַּשּׁוּק, אֲבִיו וְאִמּוֹ נֶאֱמָנִים עָלָיו** להעיד שהוא בנם, אך לאחר **שֶׁנֶּאֱסַף מִן הַשּׁוּק, אֵין נֶאֱמָנִים עָלָיו** שהוא בנם. ותחילה הגמרא מבררת את עצם הדין, **מַאי טַעְמָא** – מה החילוק בין קודם שנאסף לבין אחר שנאסף, **אָמַר רָבָא**, חכמים החמירו שלא להאמין להם אחר שנאסף מן השוק **הוֹאִיל וְכִבֵּר יָצָא עָלָיו שֵׁם אֲסוּפִי**. ועל דין זה **אָמַר רָבָא, וּבְשֵׁנֵי רְעָבוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱסַף** התינוק **מִן הַשּׁוּק, אֲבִיו וְאִמּוֹ נֶאֱמָנִים** להעיד **עָלָיו** שהוא בנם, לפי שבשני רעבון יש הרבה מושלכים, ולא רצו חכמים לפוסלם מחמת יציאת הקול.

הגמרא מביאה דין נוסף לגבי נאמנות על יחוס התינוק: **אָמַר רַב חִסְדָּא, שְׁלֹשָׁה** בני אדם **נֶאֱמָנִים** בדבריהם רק **לְאַלְתַּר** – בסמיכות למעשה ולא לאחר זמן, **וְאֵלּוּ הֵן, אֲסוּפִי, חַיָּה** – מיילדת, **וּפוֹטֶרֶת חַבְרוּתֵיהּ** מטומאת דם נידות וכפי שיבואר להלן. מבארת הגמרא, דין **'אֲסוּפִי'**, הוא **הָא דַּאֲמָרָן** לעיל, שאביו ואמו נאמנים להעיד על היותו בנם כל זמן שלא נאסף מן השוק, ולא לאחר מכן. ונאמנותה של **הַחַיָּה** מבוארת בברייתא, **דְּתַנְיָא, חַיָּה נֶאֱמֶנֶת לוֹמַר** על אחד מן התאומים שנולד, **זֶה יָצָא רִאשׁוֹן** ונוטל פי שנים בירושת אביו כדין בכור, **וְזֶה יָצָא שֵׁנִי**. מוסיפה הברייתא, **כַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שנאמנת, דוקא **שֶׁלֹּא יָצְתָה** מחדר היולדת **וְחָזְרָה**, לפני שהעידה, **אֲבָל יָצְתָה וְחָזְרָה, אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת**, זו דעת תנא קמא, **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** חולק **וְאוֹמֵר** שרק אם **הוּחְזְקָה** המיילדת **עַל עוֹמְדָהּ** – במקום עמידתה **נֶאֱמֶנֶת, וְאִם לַאו אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת**. מבררת הגמרא, **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – באיזה אופן נחלקו תנא קמא ורבי אליעזר. מבארת הגמרא, **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, דְּאַהְדַּר אַפָּהּ** – שהחזירה המילדת את פניה מן הולד, לדעת תנא קמא אם לא יצאה מחדר היולדת, נאמנת, ולרבי אליעזר אינה נאמנת, כיון שלא הוחזקה על עומדה מבלי להחזיר את פניה מן הולד. **וּפוֹטֶרֶת חַבְרוּתֵיהּ** שנזכרת בברייתא שנאמנת לאלתר, **מַאי הִיא**, מבארת הגמרא, **דְּתָנֵן** במשנה (נדה ס:), **שָׁלֹשׁ נָשִׁים שֶׁהָיוּ יְשֵׁנוֹת בְּמִטָּה אַחַת** כשהן תכופות ודבוקות זו בזו, **וְנִמְצָא דָּם תַּחַת אַחַת מֵהֶן**, ואין ניכר מאיזו מהן יצא הדם, **כּוּלָּן טְמֵאוֹת**, שכיון שהן דחוקות זו בזו, חוששין על כל אחת מהן שמא דחקה את חברתה ונכנסה למקומה, והדם הוא ממנה. אם **בָּדְקָה אַחַת מֵהֶן** את עצמה **וְנִמְצֵאת טְמֵאָה** – שראתה דם נידות, **הִיא טְמֵאָה וְכוּלָּן טְהוֹרוֹת**, כיון שהן תולות את הכתם שנמצא בזו שנמצאה טמאה. ולגבי דין זה **אָמַר רַב חִסְדָּא**, שרק באופן **שֶׁבָּדְקָה** את **עַצְמָהּ כְּשִׁיעוּר וֶוֶסֶת** – מיד כשמצאה את הכתם, תולים שהכתם הנמצא הוא ממנה, ופוטרת את חברותיה מטומאה, אך אם שהתה יותר משיעור זה, אף שמצאה דם אין זו הוכחה שגם בשעת מציאת הכתם היתה טמאה, וכולן טמאות מספק.הגמרא מבררת את נאמנותה של המיילדת לגבי דברים נוספים: **תָּנוּ רַבָּנָן**,

ארבע נשים שילדו בבית אחד, אשת כהן, אשת לוי, אשת נתין ואשת ממזר, ואין ידוע ממי נולד כל אחד מן הולדות, **נֶאֱמֶנֶת הַחַיָּה לוֹמַר** על כל אחד מהולדות, **זֶה כֹּהֵן וְזֶה לֵוִי, זֶה נָתִין וְזֶה מַמְזֵר**. מבארת הברייתא, **כַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שנאמנת, **כְּשֶׁלֹּא קָרָא עָלֶיהָ שֵׁם עַרְעָר** – כשלא בא אדם לערער על עדותה, **אֲבָל** אם **קָרָא עָלֶיהָ עַרְעָר**, ולדברי המערער הולד שהעידה על כשרותו נולד מאשת הממזר, **אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת**. שואלת הגמרא, **עַרְעָר דְּמַאי** – מהו הערעור שדוחה את עדותה, **אִילֵימָא עַרְעָר חַד** – אם תאמר שמדובר במערער יחיד, קשה, **וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שֵׁאֵין עַרְעָר פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם** – אין בכוחו של האחד לערער את דברי מי שסומכים על נאמנותו. **אֶלָּא** מדובר **בְּעַרְעָר תְּרֵי** – עירעור של שנים, שהעידו נגד דברי המיילדת, ולכן אין היא נאמנת בעדותה. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ** שמדובר **בְּעַרְעָר חַד, וְכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שֵׁאֵין 'עַרְעָר'** בפָּחוֹת **מִשְּׁנַיִם, הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּאִיתָא חֲזָקָה דְּכַשְׁרוּת** – במקום שיש לאדם שדנים עליו חזקת כשרות, **אֲבָל הֵיכָא דְּלֵיכָא חֲזָקָה דְּכַשְׁרוּת** – אבל במקום שכשרותו מוטלת בספק ואינה ידועה לבריות, וכמו בנידון כאן שאין לאחד מן הולדות חזקת כשרות ולא יצא מידי ספק אלא על פי עדותה, **חַד נַמִּי מְהֵימָן** – מועיל גם עירעורו של אחד לדחות את עדותה של המיילדת.הגמרא ממשיכה לעסוק בנאמנותם של יחידים להעיד, שנינו בברייתא: שני אנשים שחלוקים ביניהם מי קנה דבר מסויים, **נֶאֱמָן 'בַּעַל מִקָּח'** – המוכר, **לוֹמַר לֶזֶה מָכַרְתִּי וְלָזֶה אֵין מָכַרְתִּי**, מבארת הברייתא, **כַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שהמוכר נאמן, דוקא **בְּזְמַן שֶׁמִּקָּחוֹ בְּיָדוֹ** – בעוד שהחפץ הנידון נמצא ביד המוכר, וכיון שמוטל עליו לדעת למי מכר ודאי הוא מדייק היטב לדעת מי מהם הוא הקונה, **אֲבָל** אם **אֵין מִקָּחוֹ בְּיָדוֹ** – שהחפץ יצא כבר מרשותו ושני בעלי הדינים אוחזים בו, **אֵינוֹ נֶאֱמָן** להעיד על כך.

והבינה הגמרא, שמדובר באופן שהמוכר קיבל תשלום רק מאחד מהם, וקשה, מדוע כשאין מקחו בידו אינו נאמן, וְנֵיחֵוֵי זוּזֵי מִמַּאן נָקֵט – נראה ממי לקח המוכר את הכסף, כלומר נשאל זאת את המוכר, ונאמינו אף אם אין המקח בידו. מתרצת הגמרא, אכן אם קיבל המוכר תשלום רק מאחד, ודאי הוא נאמן לעולם, וְלֹא צְרִיכָא – לא הוצרכה הברייתא אלא לאופן דְּנָקֵט מִתְּרֵוַיְיהוּ – שלקח מעות משניהם, וְאָמַר המוכר, מַחַד קִיבַּלְתִּי מִדַּעְתָּאי – מרצוני, וְחַד בְּעַל כּוֹרְחִי, וְלֹא יָדִיעַ לנו מפי עדים חֵי – מי נתן מִדַּעְתּוֹ, וְחֵי לֹא מִדַּעְתּוֹ, וכיון שאינו חייב לזכור מי שילם מרצונו, אינו נאמן כשאין המקח בידו.הגמרא מביאה את הסיפא של הברייתא: שנים שירדו לדין תורה, ואחר שנגמר דינם על אחד טוען שהוא יצא זכאי, נֶאֱמָן הַדַּיָּן לוֹמַר לָזֶה זִכִּיתִי וְלָזֶה חִיַּבְתִּי. אמנם בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁבַּעֲלֵי דִּינִים עדיין עוֹמְדִים לְפָנָיו, ולא יצאו משם משנגמר דינם, כיון שמוטל עליו לזכור את פסק דינו, אֲבָל אם אֵין בַּעֲלֵי דִּינִים עוֹמְדִים לְפָנָיו ואינו צריך לזכור את הפסק, אֵינוֹ נֶאֱמָן. מקשה הגמרא על הסיפא, מדוע אם אין בעלי הדינים עומדים לפניו אינו נאמן, וְנֵיחֵוֵי זְכוּתָא מַאן נָקֵיט – נראה מי מבעלי הדין מחזיק פסק דין של זכות בידו, ויהיה הדיין נאמן על פי זה לומר שלזה זיכה, אף שלא נזכר בשטר שמו של הזוכה. מתרצת הגמרא, שאם אחד מהם מחזיק פסק דין של זכות בידו ודאי נאמן הדיין לעולם, וְלֹא צְרִיכָא – לא הוצרכה הברייתא אלא לאופן דְּקָרֵיעַ זְכוּתַיְיהוּ – שנקרע שטר הזכות, שאז נאמן הדיין רק כשעומדים לפניו. מוסיפה הגמרא להקשות על הסיפא, מדוע יש צורך בנאמנותו של הדיין שטרחה הברייתא לומר שאינו נאמן, וְנֵיהַדַּר וְנִידַיְינִינְהוּ – יחזור הדיין עצמו או אחר לדון אותם. מתרצת הגמרא, מדובר בְּשׁוּדָא דְּדַיָּנֵי – בדין שתלוי רק בנטיית לבו של הדיין, ואם יחזור וידון יתכן שיטנו לבו לפסוק כצד השני.

הגמרא מבררת מי הם הנאמנים להעיד על בכור והחילוקים בדינם: אָמַר רַב נַחְמָן, שְׁלֹשָׁה נֶאֱמָנִין להעיד עַל אחד מהתאומים שהוא הַבְּכוֹר, ונוטל פי שנים בירושת אביו. וְאֵלּוּ הֵן, חַיָּה – מיילדת, אָבִיו, וְאִמּוֹ. אך יש חילוק בזמני נאמנותם, חַיָּה נאמנת לְאַלְתַּר – בסמיכות לילדתו, אִמּוֹ נאמנת כָּל שִׁבְעָה ימים ראשונים, וְאָבִיו נאמן לְעוֹלָם. מביאה הגמרא מקור לנאמנותו של האב, כְּדְתַנְיָא בברייתא, נאמר (דברים כא יז) 'כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם', ודרשו חכמים שיַכִּירֶנּוּ לַאֲחֵרִים, כלומר שאם אין בית דין מכירים שהוא בכור, נאמן עליו אביו, מַכָּאן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר 'זֶה בְּנִי בְּכוֹר' ויירש פי שנים, וּכְשֵׁם שֶׁנֶּאֱמָן לוֹמַר זֶה בְּנִי בְּכוֹר, כָּךְ נֶאֱמָן האב לפסול את בנו ולוֹמַר זֶה בֶּן גְּרוּשָׁה, ו'חלל' הוא, וְזֶה בֶּן חֲלוּצָה, והוא 'חלל' מדרבנן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינוֹ נֶאֱמָן לפסול את בנו.

שנינו במשנה אַבָּא שָׁאוּל הָיָה קוֹרֵא לִשְׁתּוּקִי – שאין ידוע מי אביו, בְּדוּקִי – בדוק.הגמרא מבררת את שיטתו של אבא שאול, שואלת הגמרא: מַאי – מה היא לשון 'בְּדוּקִי', אִילֵימָא שֶׁבּוֹדְקִין אֶת אִמּוֹ למי נבעלה, וְאִם אוֹמֶרֶת לְכָשֵׁר נִבְעַלְתִּי נֶאֱמֶנֶת להכשירו, יש להקשות, כְּמַאן – כדעת מי סובר אבא שאול, אם כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל שמובא להלן, קשה, הא תָּנִינָא חָדָא זִימְנָא – והרי הלכה זו נשנתה כבר בכתובות (יג.), דִּתְנַן, פנויה שהֲרָתָה מְעוּבֶּרֶת, ולא ידוע ממי, וְאָמְרוּ לָהּ מַה טִּיבוֹ שֶׁל עוּבָּר זֶה, וְאָמְרָה לָהֶם, מֵאִישׁ פְּלוֹנִי שהוא כשר וְכֹהֵן הוּא – ומיוחס, רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמְרִים נֶאֱמֶנֶת שלא נבעלה לפסול וכשרה לכהונה, כיון שמעמידים אותה על חזקת כשרות, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר לֹא מִפִּיהָ אָנוּ חַיִּין – אינה נאמנת לומר שלכשר נבעלה, והרי היא בחזקת מעוברת לפסול, וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל, והיה לרבי לומר שם שגם לדעת אבא שאול היא נאמנת, ולא להביא זאת כאן. מתרצת הגמרא, שהוצרך רבי לכתוב זאת פעמיים כיון שאין דעותיהם שוות לגמרי, אלא חָדָא – בכתובות, נכתב דין זה לגבי לְהַכְשִׁיר בָּהּ – באשה עצמה, שרבן גמליאל סובר שהיא נאמנת לומר שנבעלה לכשר ולא נפסלה לכהונה, אך אינה נאמנת להכשיר את עוברה, אם בת היא, להינשא לכהונה, וַחֲדָא – במשנתינו נכתב דין זה לגבי לְהַכְשִׁיר בְּבָתָּהּ, שהרי משנתינו עוסקת בולד, ואבא שאול אומר שנאמנת האם להעיד על כשרותה של בתה, שמותרת לכהונה. מקשה הגמרא, הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר בכתובות (יג:) שלְדִבְרֵי רבן גמליאל הַמַּכְשִׁיר בָּהּ – באם, פּוֹסֵל בְּבִתָּהּ, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שלְדִבְרֵי רבן גמליאל הַמַּכְשִׁיר בָּהּ, מַכְשִׁיר גם בְּבִתָּהּ, קשה, אַבָּא שָׁאוּל מַאי אִתָּא לְאַשְׁמוּעִינָן – מה התחדש בדברי אבא שאול כאן. מתרצת הגמרא, חידושו דְּאַבָּא שָׁאוּל, עֲדִיפָא מְחִידּוּשוֹ דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל, דְּאִי מֵהָתָם – מדברי רבן גמליאל, הֲוָה אָמִינָא שהָתָם היא נאמנת רק באופן דְּרוֹב כְּשֵׁרִין אֶצְלָהּ, כגון שהיא פנויה ומותרת לכל העולם, ורוב העיר כשרים ומשיאים לכהונה, אֲבָל הֵיכָא דְּרוֹב פְּסוּלִין אֶצְלָהּ, כגון ארוסה שהיא אסורה על כל העולם, ואמרה שהתעברה מהארוס שלה והעובר כשר, או בפנויה מעוברת ורוב אנשי העיר פסולים, ואמרה שנתעברה מאדם כשר, אֵימָא לֹא – שאינה נאמנת כיון שיש רוב לפוסלו, צְרִיכָא – הוצרך רבי לחדש כאן שאף באופן זה נאמנת להכשיר את העובר. מסיימת הגמרא, אָמַר רָבָא, הָלְכָה כְּאַבָּא שָׁאוּל, שנאמנת להעיד שעוברה כשר אף כשרוב העיר פסולים.

משנה

המשנה מוסיפה לבאר איזה פסולים מותרים להנשא זה לזה: כָּל הפסולים הָאֲסוּרִין לָבֹא בַּקָּהָל, כגון ממזר ושתוקי, מוּתָּרִים לָבֹא זֶה בָּזֶה, לפי שלא נאסרו ממזרים לבוא אלא בקהל כשרים ודאי ולא בקהל ספק. רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר, וכפי שיתבאר בגמרא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, וַדָּאָן בְּוַדָּאָן – אלו שאסורים בודאי, כגון ממזר בנתין, מוּתָּר לבוא זה בזה, אבל וַדָּאָן – ממזר או נתין שאסורים בודאי, בְּסְפֵיקָן – בשתוקי או באסופי שאסורים מספק, וּסְפֵיקָן – שתוקי או אסופי בְּוַדָּאָן – בממזר או בנתין, וּסְפֵיקָן בְּסְפֵיקָן – ושתוקי בשתוקית או אסופי באסופית או אסופי בשתוקית, אָסוּר לבוא זה בזה, שמא אחד מן הספיקות כשר ואילו השני פסול.וְאֵלּוּ הֵן הַסְּפֵיקוֹת האסורים לבוא בקהל, שְׁתוּקִי – שאין ידוע מי אביו, וְאַסּוּפִי – שנאסף מן השוק ואין ידוע מי הם הוריו, שהם ספק ממזרים, וְכוּתִי – מן השומרונים שמוצאם מכותה, והובאו לשומרון על ידי סנחריב, ונתגיירו מאימת אריות שבאו עליהם, ואסרום מספק, כפי שיתבאר בגמרא (עו.).

גמרא

הגמרא מבארת בכמה אופנים במה נחלקו תנא קמא ורבי יהודה. שואלת הגמרא: מַאי כָּל הָאֲסוּרִין לָבֹא בַּקָּהָל – לאיזה פסולים מתכוין תנא קמא שמותרים להנשא זה לזה. אִילֵימָא שכוונת התנא הן לַמְזֵרֵי וּנְתִינֵי שפסולים ודאיים והן לשְׁתוּקֵי וַאֲסוּפֵי הפסולים מספק שמותרים לבוא זה בזה, הָא תָּנָא לֵיהּ כבר בְּרֵישָׁא של המשנה (לעיל סט.), מַמְזֵרֵי וּנְתִינֵי שְׁתוּקֵי וַאֲסוּפֵי מוּתָּרִים לָבֹא זֶה בָּזֶה. וְתוּ – ועוד, יקשה על מה ששנינו רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר, אַהֲנֵיָא – על איזה מן הפסולים אסרם לבוא זה בזה, אִילֵימָא לאסור אַוָּדָאָן בְּסְפֵיקָן – פסולים ודאיים בפסולים מספק, קשה, הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר וַדָּאָן בְּוַדָּאָן מוּתָּר, וַדָּאָן בְּסְפֵיקָן וּסְפֵיקָן בְּסְפֵיקָן אָסוּר – שלדעת רבי אליעזר פסולים ודאיים מותרים לבוא זה בזה אבל פסולים מספק אסורים לבוא בפסולים ודאיים ובפסולים מספק, מִכְּלָל – משמע דְּרַבִּי יְהוּדָה לֹא סְבִירָא לֵיהּ לאסור אותם לבוא זה בזה, שאם לא כן מה בא רבי אליעזר לחלוק על דבריו. וְכִי תֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר אַגַּר בְּמַמְזֶרֶת – לאסור גר בממזרת לפי שקהל גרים נקרא קהל, וכשיטתו לעיל (עב:), וחולק בזה על תנא קמא שמתיר, קשה, מִידֵּי גֵּר בְּמַמְזֶרֶת קָתָנֵי – וכי בדברי תנא קמא הוזכר שגר מותר בממזרת שעל זה יבוא רבי יהודה לחלוק, הרי כָּל הָאֲסוּרִין לָבֹא בַּקָּהָל קָתָנֵי – הרי במשנה מדובר בפסולי קהל, וגר אינו נמנה על פסולי קהל.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה, באמת רבי יהודה חולק על היתר גר וממזרת, ובענין זה מדבר גם תנא קמא, ומה שאמר תנא קמא 'כל האסורים לבוא בקהל', אין כוונתו לפסולי קהל אלא לפסולי כהונה,

וניחזי זוזי ממאן נקט — קא סלקא דעתך שלא קיבל מעות אלא מאחד מהם, הא ודאי מדכיר דכיר זוזי דמאן קביל. **ולא ידיע** — אין ידוע לנו. **בזמן שבעלי דינין עומדין לפניו** — רמיא עליה למדכר, שעדיין לא יצאו משם משגמרו את דינם, ואומר: איש פלוני — זכאי, איש פלוני — חייב. שאין בעלי דינין עומדין לפניו — תו לא רמיא עליה למידכר.

וניחזי זכותא מאן נקט — ביד איזהו מהם פסק דין של זכות. **וניהדר ונידייניהו** — למה לי כולי האי, למימר אינו נאמן? מה לנו ולאמונתו? נהדר הוא עצמו, או אחר וידונם לפי טענותם! **בשודא דדייני** — בדין שאינו תלוי בטעם, אלא הכל בפיו של דיין. כי ההיא דכתובות (פה,ב), דאמר "נכסי לטוביה", ואתו שני טוביה, שניהם קרובים, שניהם שכנים. ואמרינן: שודא דדייני — למי שיתנדב לב הדיין לומר: נראה לי שזה היה רגיל אצלו יותר — לזה נתן. וכיון שפסק כן, אם בא לחזור — אינו חוזר. ולפיכך, אין רוצין לחזור מדין, שמא יטנו לבו לצד השני. **כל שבעה** — שעדיין אין אביו מכיר בו, שלא יצא מתחת ידי אמו ליכנס לברית. מכאן ואילך — מוטל על אביו להכירו, כדכתיב "יכיר". **וחכמים אומרים אינו נאמן** — אבן גרושה וחלוצה הוא דפליגי. **שבודקין את אמו ונאמנת כמאן כרבן גמליאל** — בתמיה: למה ליה לרבי למיתנייה לפלוגתא בתרי דוכתי? ליתני הא דאבא שאול התם: וכן היה אבא שאול אומר כדבריו! **וכהן הוא** — כלומר, מיוחס הוא. **חדא להכשיר בה** — רבן גמליאל דלא האמינה אלא לעצמה — שלא נתחללה מן התרומה, אבל לא להכשיר אותו עובר — שאם בת היא, לא תינשא לכהן. אבא שאול מכשיר אף בבתה, דהא מתניתין אף בולד קאי, שהוא שתוקי. **הניחא למאן דאמר כו'** — בפרק קמא דכתובות (יג,ב). **דאי מהתם הוה אמינא הני מילי היכא דרוב כשרים אצלה** — כגון פנויה, ורוב העיר משיאין לכהונה. אבל היכא דרוב פסולין אצלה, כגון ארוסה והיא אומרת מן הארוס הוא, או פנויה ואין רוב העיר משיאין לכהונה. **משנה כל האסורין לבא בקהל מותרין לבא זה בזה** — כגון ממזרי בשתוקי. ואף על גב שזה ודאי וזה ספק, ואיכא למימר שמא כשר הוא — אפילו הכי שרי, כדילפינן לעיל (קדושין עג,א): בקהל ודאי לא יבא, אבל בקהל ספק יבא. ובגמרא פריך: הא תנא ליה רישא. **ורבי יהודה אוסר** — בגמרא מפרש לה. **ודאן בודאן מותר** — כגון ממזרים בנתינים. **ודאן בספיקן** — כגון ממזרי ונתיני בשתוקי ואסופי. **ספיקן בודאן** — שתוקי ואסופי בממזרי ונתיני. **ספיקן בספיקן** — שתוקי בשתוקית, אסופי באסופית, אסופי בשתוקית. **אסור** — שמא זה כשר וזה פסול. **וכותי** — בגמרא מפרש מאי ספיקייהו. וכותים — אותם שהושיב סנחריב בערי שומרון, כדכתיב (מלכים ב יז) "ויבא מלך אשור אנשים מספרויים ומכותה" וגו' ועל שם שהביאם מכותה נקראו כותים. ונתגיירו מאימת האריות, כדכתיב (שם) "וישלח (בם את) האריות" וגו' וכולה ענינה במלכים. **גמרא וכי תימא רבי יהודה אוסר אגר בממזרת** — דשמעינן ליה דאמר הכי לעיל (קדושין עב,ב), רבי יהודה אומר: גר לא ישא ממזרת. ובמידי אחרינא לא שמעינן דפליג לענין יוחסין. **מידי גר בממזרת קתני** — לעיל, דאתי רבי יהודה לאפלוגי עליה? **כל האסורין לבא בקהל** — וגר לאו מן האסורין הוא!

הכי

וְנֶיחֱזֵי זוּזֵי מִמַּאן נָקַט! - לָא צְרִיכָא, דְּנָקַט מִתַּרְוַיְיהוּ, וַאֲמַר: חַד מִדַּעְתַּאי, וְחַד בְּעַל כּוֹרְחִי. וְלָא יְדִיעַ הֵי מִדַּעְתּוֹ וְהֵי לָא מִדַּעְתּוֹ. נֶאֱמָן דַּיָּין לוֹמַר: לָזֶה זִכִּיתִי וְלָזֶה חִיַּיבְתִּי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - שֶׁבַּעֲלֵי דִינִים עוֹמְדִים לְפָנָיו, אֲבָל אֵין בַּעֲלֵי דִינִים עוֹמְדִים לְפָנָיו - אֵינוֹ נֶאֱמָן. - וְנֶיחֱזֵי זְכוּתָא מַאן נָקֵיט! - לָא צְרִיכָא, דִּקְרִיעַ זְכוּתַיְיהוּ. - וְנֶיהֱדַר וְנִידַיְינִינְהוּ! - בְּשׁוּדָא דְּדַיָּינֵי. אָמַר רַב נַחְמָן: שְׁלֹשָׁה נֶאֱמָנִין עַל הַבְּכוֹר, אֵלּוּ הֵן: חַיָּה, אָבִיו, וְאִמּוֹ. חַיָּה - לְאַלְתַּר, אִמּוֹ - כָּל שִׁבְעָה, אָבִיו - לְעוֹלָם. כִּדְתַנְיָא: "יַכִּיר" - יַכִּירֶנּוּ לַאֲחֵרִים. מִכָּאן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר "זֶה בְּנִי בְּכוֹר". וּכְשֵׁם שֶׁנֶּאֱמָן לוֹמַר "זֶה בְּנִי בְּכוֹר" כָּךְ נֶאֱמָן לוֹמַר "זֶה בֶּן גְּרוּשָׁה" וְ"זֶה בֶּן חֲלוּצָה". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ נֶאֱמָן. "אַבָּא שָׁאוּל הָיָה קוֹרֵא לִשְׁתוּקִי בְּדוּקִי". מַאי בְּדוּקִי? אִילֵימָא שֶׁבּוֹדְקִין אֶת אִמּוֹ, וְאוֹמֶרֶת: לְכָשֵׁר נִבְעַלְתִּי - נֶאֱמֶנֶת, כְּמַאן - כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל. תָּנֵינָא חֲדָא זִימְנָא! דִּתְנַן: הָיְתָה מְעוּבֶּרֶת, וְאָמְרוּ לָהּ: מַה טִּיבוֹ שֶׁל עוּבָּר זֶה? אָמְרָה לָהֶם: מֵאִישׁ פְּלוֹנִי, וְכֹהֵן הוּא. רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמְרִים: נֶאֱמֶנֶת, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא מִפִּיהָ אָנוּ חַיִּין. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל. - חֲדָא לְהַכְשִׁיר בָּהּ, וַחֲדָא לְהַכְשִׁיר בְּבִתָּהּ. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: לְדִבְרֵי הַמַּכְשִׁיר בָּהּ - פּוֹסֵל בְּבִתָּהּ, אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר: לְדִבְרֵי הַמַּכְשִׁיר בָּהּ - מַכְשִׁיר בְּבִתָּהּ, אַבָּא שָׁאוּל מַאי אֲתָא לְאַשְׁמוּעִינַן? - דְּאַבָּא שָׁאוּל עֲדִיפָא מִדְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל. דְּאִי מֵהָתָם - הֲוָה אָמִינָא: הָתָם דְּרוֹב כְּשֵׁרִין אֶצְלָהּ, אֲבָל הֵיכָא דְּרוֹב פְּסוּלִין אֶצְלָהּ - אֵימָא לָא, צְרִיכָא. אָמַר רָבָא: הֲלָכָה כְּאַבָּא שָׁאוּל. **משנה כָּל הָאֲסוּרִין לָבֹא בַּקָּהָל - מוּתָּרִים לָבֹא זֶה בָּזֶה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: וַדַּאן בְּוַדָּאן - מוּתָּר, וַדַּאן בִּסְפֵיקָן, וּסְפֵיקָן בְּוַדָּאן, וּסְפֵיקָן בִּסְפֵיקָן - אָסוּר. וְאֵלּוּ הֵן הַסְּפֵיקוֹת: שְׁתוּקִי, אֲסוּפִי, וְכוּתִי. **גמרא** מַאי כָּל הָאֲסוּרִין לָבֹא בַּקָּהָל? אִילֵימָא מַמְזֵירֵי וּנְתִינֵי שְׁתוּקִי וַאֲסוּפִי - הָא תָּנָא לֵיהּ רֵישָׁא: מַמְזֵירֵי וּנְתִינֵי שְׁתוּקִי וַאֲסוּפִי מוּתָּרִים לָבֹא זֶה בָּזֶה! וְתוּ: רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר - אַהַיָּיא? אִילֵימָא אַוַּדָּאן בִּסְפֵיקָן - הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: וַדַּאן בְּוַדָּאן - מוּתָּר, וַדַּאן בִּסְפֵיקָן וּסְפֵיקָן בִּסְפֵיקָן - אָסוּר, מִכְּלָל דְּרַבִּי יְהוּדָה לָא סְבִירָא לֵיהּ. וְכִי תֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר אַגֵּר בְּמַמְזֶרֶת - מִידֵּי גֵּר בְּמַמְזֶרֶת קָתָנֵי? כָּל הָאֲסוּרִין לָבֹא בַּקָּהָל קָתָנֵי! - אָמַר רַב יְהוּדָה:

הכי

שודא דדייני — פירש בקונטרס: בדין שאין תלוי בטעם, אלא הכל לפי ראות עיני הדיינין, כי ההיא דכתובות (פה,ב), דההוא דאמר "נכסיי לטוביה", ואתו תרי טוביה, שניהם קרובים, שניהם שכנים, ואמר: שודא דדייני. פירוש: למי שמתנדב לב הדיין לומר שזה היה אוהבו יותר מזה — לזה נתן. וקשה לרבינו תם: דאי בסברא תליא מילתא, כדפירש בקונטרס — אמאי לא אמרינן דנהדר ונידייניה? דמסתמא לא יהפוך סברתו ראשונה! ועוד פרק קמא דגיטין (יד,ב) אמרינן: הילך מנה לפלוני כו', תני חדא: הלך ומצאו שמת — יחזרו ליורשי המשלח, ותניא אידך: ליורשי מי שנשתלחו לו. ומסיק: כאן אמרו שודא עדיף. והתם אי אפשר לפרש פירוש הקונטרס! לכך פירש רבינו תם: שודא דדייני — דכל מה שירצה הדיין לעשות יעשה, דהפקר בית דין הפקר. ו"שודא" לשון השלכה, כמו "רמה בים" דמתרגמינן: "שדי בימא" (שמות טו). וראיה לפירוש רבינו תם מההיא דפרק "מי שהיה נשוי" (כתובות צד,ב), גבי שני שטרות שהיו ביום אחד, אתו תרוייהו קמיה דרב ששת, ואגבי רב ששת לחד מנייהו. הדר אתו לקמיה דרב נחמן ואגבייה לאידך. אתא קמיה דרב ששת, אמר ליה: מאי טעמא עבד מר הכי? אמר ליה: משום דקדים, פירוש: שאחד מן השטרות נכתב בבקר, והאחד בערב. ואמר ליה: אטו בירושלים יתבינן דכתבי שעי? ואמר ליה: ואת מאי דעתך? אמר ליה: שודא דדייני. אמר ליה: אנא נמי שודא דדייני. אמר ליה: אנא דיינא ומר לאו דיינא. והשתא לפירוש רבינו תם ניחא הא דקאמר "אנא דיינא ומר לאו דיינא" — דצריך דיין קבוע, לומר דהפקר בית דין הפקר, ורב נחמן היה דיין קבוע. אבל לפירוש הקונטרס דפירש דבסברא תליא מילתא — מה לנו דיין קבוע? פשיטא דסברת רב נחמן לא הוה עדיפא מסברת רב ששת.

כשם שאדם נאמן לומר זה בני בכור כך נאמן לומר זה בני בן גרושה וחלוצה — ואם תאמר: מנא ליה לרבי יהודה הא דנאמן לומר "זה בני בן גרושה וחלוצה"? בשלמא "זה בני בכור" — דין הוא שיהא נאמן עליו, משום דהוי טוב לולד, שעל ידי כן יטול פי שנים. אבל לפוסלו — אמאי נאמן? ויש לומר: דהא דנאמן לומר "זה בני בכור" — מיירי בתינוק בין הבנים, דאומר על קטן שבבניו שזה בכור — ואפילו הכי נאמן, ואף על גב שעל ידי שהוא מעיד על זה שהוא בכור מחזיק את הגדולים לממזרים. ורבינו אליהו מפרש: דהיינו טעמא דנאמן — משום דכתיב "כי את הבכור בן השנואה יכיר", ואמרינן לעיל (סח,א): שנואה בנישואיה, כלומר שהיא בלאו, וקאי "יכיר" אתרוייהו — יכיר שהוא בכור, ויכיר שהוא בן גרושה וחלוצה דשנואה בנישואיה. וכן מצאתי בירושלמי. [והא דקאמר כשם כו' — משום דפשטיה דקרא משמע דקאי טפי אהכרת בכור. תוספות ישנים].

אי מהתם הוה אמינא הני מילי היכא דרוב כשרים אצלה — כגון פנויה, ורוב העיר משיאין לכהונה. ואם תאמר: אמאי לא פריך למאן דאמר (כתובות יג,ב) דמאן דמכשיר — מכשיר אפילו ברוב פסולין אצלה, מאי אתא אבא שאול לאשמועינן? הוה ליה למיתני מילתא דאבא שאול גבי האי מילתא דרבן גמליאל דכתובות (שם,א), כדפריך בסמוך למאן דאמר לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה! ויש לומר: דמתניתין דהתם לא אשמעינן רבן גמליאל מידי אפילו ברוב פסולין, כי אם מברייתא דמייתי התם: זו עדות שהאשה כשירה לה כו', ולכך איצטריך לאשמועינן הכא מילתא דאבא שאול. אלא לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה — שמעינן שפיר ממשנה דהתם, מדקתני: ראוה מדברת, והיתה מעוברת — חד להכשיר בה וחד להכשיר בבתה, כדאיתא התם.

הכי

הכי קאמר כל האסורים לבא בקהל כהונה ומאי נינהו גיורת פחותה כו' — ואם תאמר: אמאי לא פריך: הא תנא ליה רישא, דגר מותר בממזרת, כדפריך לעיל? ויש לומר: דלאו עיקר קושיא היא דפריך "הא תנא ליה רישא", אלא עיקרה אאידך קושיא סמיך: רבי יהודה אוסר, אדהייא? **והרי** גר דמותר בכהנת ומותר בממזרת — ואם תאמר: מאי פריך? והרי הטעם שהוא מותר — לפי שלא הוזהרו בשרות להינשא לפסולים, ולא משום הכשר גר הוא, דלעולם אמרינן דכהן אסור בגיורת. ומותר אסור, רוצה לומר: כל שמותר לבא בקהל, מטעם יחוס — אסור ליקח ממזרת! ונראה לפרש: הרי גר שנשא בת ישראל, שהבת מותרת לכהן ומותרת בממזר כרבי אליעזר בן יעקב. וכהאי גוונא פריך בסמוך.

דתנא קמא סבר ממזר מאחותו הוי ממזר — ואם תאמר: הייכי משתמע פלוגתייהו ממתניתין? ופירש הקונטרס, דהכי קאמר: כל הנולדים מאיסור ערוה — ממזרים הם, ומותרים לבא זה בזה, בני חייבי כריתות בבני חייבי מיתות, עד כאן לשונו. ולא נהירא, דדוחק הוא. לכך פירש רבינו יצחק: דהכי קאמר: כל האסורין לבא בקהל, שאפילו קידושין אין תופסין בהם, כגון חייבי כריתות — מותרין לבא זה בזה. כלומר, כל שבא מאיסור תפיסת הקידושין, דהיינו בני חייבי כריתות וחייבי מיתות, דאין קידושין תופסין בהם — כולן מותרין לבא זה בזה. דקסבר: יש ממזר מכל דבר דלא תפסי קידושין. **מאי** קא משמע לן תנינא כו' רבי יהושע אומר כל שחייבין עליו מיתת בית דין — ופירושו: כמו "תנינא חדא זימנא" דלעיל דאבא שאול, דהוה ליה למיתנייא התם גבי מילתא דרבי יהושע: וכן היה רבי יהודה אומר כדבריו. ואם תאמר: אמאי איצטריך למיפרך "תנינא"? ליפרך דרבי יהודה אדרבי יהודה! דהכא קאמר רבי יהודה דאין ממזר אלא מחייבי מיתות בית דין, ובמסכת יבמות (מט,א) קאמר "לא יגלה כנף אביו" איירי באנוסת אביו שהיא בלאו, וסמיך ליה "לא יבא ממזר" — משמע שממזר הוה אפילו מחייבי לאוין, דהא רבי יהודה נמי דריש סמוכים במשנה תורה! ויש לומר: דרבי יהודה סבר התם דאשת אב דכתיב, בין "לא יקח" ובין "לא יגלה" — הוי מיותר, דהשתא אנוסת אביו לא יקח, כדכתיב "לא יגלה כנף אביו" אשתו מיבעיא? ואם כן למידרשיה ולומר ד"לא יבא ממזר" — דוקא מאשת אביו. ולימא הכי: מ"לא יקח" עד "לא יגלה" דהיינו אשת אביו — הוי ממזר, טפי לא הוי ממזר.

ושניהם

הָכִי קָאָמַר: כָּל הָאֲסוּרִים לָבֹא בְּקָהָל כְּהוּנָּה, מַאי נִינְהוּ - גִּיּוֹרֶת פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, וּדְלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי - מוּתָּרִין לָבוֹא זֶה בָּזֶה. - וְנוֹקְמָה בְּבַת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, וַאֲפִילּוּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי! - אִם כֵּן מִצִּידָהּ תַּבְרָהּ: אֶלָּא טַעֲמָא - דְּבַת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, הָא פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, דְּמוּתֶּרֶת לָבֹא בְּקָהָל כְּהוּנָּה - אֲסוּרָה לָבוֹא זֶה בָּזֶה? הֲרֵי פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, דְּמוּתֶּרֶת לָבֹא בְּקָהָל כְּהוּנָּה - וּמוּתָּרוֹת לָבֹא זֶה בָּזֶה! וּכְלָלָא הוּא דְּכָל הָאֲסוּרִים לָבֹא בְּקָהָל כְּהוּנָּה מוּתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה? וַהֲרֵי אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה וְזוֹנָה, דַּאֲסוּרִים לָבֹא בְּקָהָל כְּהוּנָּה, וַאֲסוּרִים לָבֹא זֶה בָּזֶה! וְתוּ: הָא מוּתָּר - אָסוּר? וַהֲרֵי גֵּר, שֶׁמּוּתָּר בְּכֹהֶנֶת וּמוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת! אֶלָּא אָמַר רַב נָתָן בַּר הוֹשַׁעְיָא: הָכִי קָאָמַר, כָּל שֶׁכֹּהֵן אָסוּר לִישָׂא אֶת בִּתּוֹ, וּמַאי נִיהוּ - גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת, וּכְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב - מוּתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה. - וּכְלָלָא הוּא דְּכָל שֶׁכֹּהֵן אָסוּר לִישָׂא אֶת בִּתּוֹ מוּתָּרִים לָבֹא זֶה בָּזֶה? הֲרֵי חָלָל שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל, דְּכֹהֵן אָסוּר לִישָׂא בִּתּוֹ, וַאֲסוּרִין נַמִּי לָבֹא זֶה בָּזֶה! - לָא קַשְׁיָא, כְּרַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה. - וַהֲרֵי חָלָל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה, וְכֹהֵן אָסוּר לִישָׂא בִּתּוֹ, וְאָסוּר נַמִּי לָבֹא זֶה בָּזֶה! וְתוּ: הָא מוּתָּר אָסוּר? וַהֲרֵי גֵּר שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל, וְכֹהֵן מוּתָּר לִישָׂא בִּתּוֹ, וּמוּתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה! אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: הָכָא מַמְזֵר מֵאֲחוֹתוֹ וּמַמְזֵר מֵאֵשֶׁת אִישׁ אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. תַּנָּא קַמָּא סָבַר: אֲפִילּוּ מַמְזֵר מֵאֲחוֹתוֹ נַמִּי הָוֵי מַמְזֵר, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: מֵאֵשֶׁת אִישׁ - הָוֵי מַמְזֵר, מֵאֲחוֹתוֹ - לָא הָוֵי מַמְזֵר. מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? תְּנֵינָא: אֵיזֶהוּ מַמְזֵר - כָּל שֶׁהוּא בְּ"לֹא יָבֹא" דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. שִׁמְעוֹן הַתִּימְנִי אוֹמֵר: כָּל שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם, וַהֲלָכָה כִּדְבָרָיו. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כָּל שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין! אֶלָּא אָמַר רָבָא: גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. וְהָכִי קָאָמַר: כָּל הָאֲסוּרִים לָבֹא בְּקָהָל, וּמַאי נִיהוּ - גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי - מוּתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה. - אִי הָכִי מַאי רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר? - הָכִי קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁרַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר גֵּר בְּמַמְזֶרֶת, הָנֵי מִילֵּי - גֵּר דְּרָאוּי לָבֹא בַּקָּהָל, אֲבָל גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי דְּאֵינוֹן רָאוּיִין לָבֹא בַּקָּהָל - לָא. תָּנוּ רַבָּנַן: בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי, כּוּתִי, וְנָתִין, חָלָל, וּמַמְזֵר שֶׁבָּאוּ עַל הַכֹּהֶנֶת וְעַל הַלֵּוִיָּה וְעַל בַּת יִשְׂרָאֵל - [פְּסָלוּהָ]. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל שֶׁזַּרְעוֹ פָּסוּל - פּוֹסֵל, וְכָל שֶׁאֵין זַרְעוֹ פָּסוּל - אֵינוֹ פּוֹסֵל. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל

הכי קאמר — כלומר, לעולם רבי יהודה אגר בממזרת קאי, דשמע ליה לתנא קמא דאיירי בה. והאי "בקהל" דקאמרת — קהל כהונה הוא, דכהן אסור בגיורת, ואפילו פחותה מבת שלש שנים, דלאו בת ביאה היא, ואין שם משום חשש זנות — דכתיב (יחזקאל מד) "כי אם בתולות מזרע בית ישראל". **ודלא כרבי שמעון** — דאמר לקמן בפירקין (עח,א): גיורת פחותה מבת שלש — כשירה לכהונה. והכי קאמר: כל האסורין לבא בקהל כהונה, ומאי ניהו דמרבי האי כללא יתר על הראשונים שאסורין בקהל ישראל — גיורת שפחותה מבת שלש שנים, וכל שכן יתירה על בת שלש שנים — מותרין הנך אסורין, גיורות וממזרים ונתיני ושתוקי, לבא זה בזה. **ונוקמה בבת שלש** — ולא בפחות, ונימא דפחותה מותרת לבהן, ובה לא איירי. **אם כן** — דכרבי שמעון מיתוקמא, דפחותה מותרת לבהונה, והוא לא התיר לבא בממזרת אלא האסורין לבא בכהונה — הוי משמע: האי דפחותה אית ליה דאסורה לממזר. **מצידה תברה** — תשובתו מוכנת לצידו. **אסורין לבא זה בזה** — בתמיה: היא בממזר וממזר בה? והרי גיורת וכו', דכיון דקהל גרים לאו קהל הוא — לא שנא פחותה לא שנא יתירה. ועל כרחיך תנא דידן מדשרי יתירה על בת שלש לממזר — שמע מינה אית ליה קהל גרים לא איקרי קהל. **וכללא הוא** — בתמיה: דכל האסורין לבהן מותרין לממזר? **ותו הא מותר אסור** — מדלא התיר לבא בממזרת אלא האסורות לכהנים, הא המותר בקהל כהונה — אסור בממזרת. **והרי גר כו'** — כיון דאית ליה קהל גרים לא איקרי קהל. **אלא אמר רב נתן** — לא תימא כל האסורין, דתקשי לך אלמנה לכהן גדול, ותיקשי לך גר מדוקיא. אלא הכי קאמר תנא קמא: כל שבתו אסורה לכהונה, ומאי ניהו דמוסיף האי כללא על האסורין לישראל — גר שנשא גיורת, וכרבי אליעזר בן יעקב, דאמר במתניתין (קדושין עז,א): גר שנשא גיורת בתו פסולה לכהונה — מותרים לבא זה בזה. והיינו גר מותר בממזרת, וממזר בו. דאילו בגר שנשא ישראלית — לא מצית לאוקמה, דמאן שמעת ליה דאמר כהן אסור לישא בתו — רבי יהודה, דאמר במתניתין (שם): בת גר זכר כבת חלל זכר, ומדסיפא רבי יהודה, דקתני: רבי יהודה אוסר — רישא לאו רבי יהודה. להכי מוקמי לה כרבי אליעזר בן יעקב. ושמעיה רבי יהודה לתנא קמא דאית ליה קהל גרים לא איקרי קהל, ופליג עליה. **כרבי דוסתאי כרבי יהודה** — סבירא ליה לתנא דידן, דאמר (שם): בנות ישראל מקוה טהרה לחללים. **ותו הא המותר** — לישא כהן בתו, אסור לבא באסורין? **והרי גר שנשא בת ישראל כו'** — ומותר לבא בממזרים, דהא אמר: קהל גרים לאו קהל הוא. **ממזר מאחותו** — כריתות. **ממזר מאשת איש** — מיתות. **איכא בינייהו** — לאו בגר איפליגו, אלא דקסבר: יש ממזר מחייבי כריתות. והכי קאמר: כל הנולדים מאיסורי ערוה — ממזרים הם, ומותרים לבא זה בזה, הני חייבי כריתות בבני חייבי מיתות, כגון אשת איש, דכולן ממזרים הם. ורבי יהודה אוסר לבא חייבי כריתות בבני חייבי מיתות, דקסבר אין ממזר אלא מחייבי מיתות. וטעמא מפורש ביבמות (מט,א). **תנינא** — פלוגתא אחריתי במתניתין בתנאי אחריני, ולמה ליה לרבי למיתני לתרתי בבי? ניתני התם לגבי רבי יהושע: וכן היה רבי יהודה אומר כדבריו! **שהוא בלא יבא** — אף על פי שאינו אלא בלאו — הולד ממזר. **כל שחייבין** — על אותה ביאה כרת בידי שמים. **כל שחייבין עליו מיתת בית דין** — אבל חייבי כריתות — לא, וטעמא דכולהו מפרש ביבמות (שם). **זה בזה** — הם בממזרים, וממזרים בהם. **אי הכי אמאי רבי יהודה אוסר** — הני ודאי לא איקרי קהל, דהא לא חזו לבא בקהל! **הכי קאמר** — כלומר, וכולה חד תנא הוא. **בן תשע שנים ויום אחד** — שהוא גר עמוני וכו', דבכי האי זימנא חזי לביאה. **פסלוה** — לבהנת מן התרומה ומן הכהונה, ולויה וישראלית מלינשא עוד לכהן. **כל שזרעו פסול** — מן הכהונה — פוסל את אשתו מן הכהונה. ולקמן מפרש מאי ביניייהו.

וְהָכִי קָאָמַר תנא קמא, כָּל הָאֲסוּרִים לָבֹא בִּקְהַל כְּהוּנָּה, וּמַאי נִינְהוּ – ומי הם אותם פסולי כהונה שאינם בכלל פסולי הקהל שנשנו במשנה לעיל, גִּיּוֹרֶת פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד – שאסורה לכהן, וּדְלֵא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי שסובר שגיורת פחותה מג׳ שנים מותרת לכהונה. וזה בא תנא קמא להוסיף על המשנה הקודמת, שגיורת זו שהיא מפסולי כהונה, מוּתָּרִין לָבוֹא זֶה בָּזֶה – מותרת להנשא לפסולי קהל, כגון ממזרים ונתינים.

שואלת הגמרא: מדוע פירשת שדברי תנא קמא כל האסורים לבא בקהל כהונה, הכוונה נתגיירה בהיותה פחות משלש שנים ושלא כדעת רבי שמעון בן יוחי, וְנוֹקְמָהּ – ונעמיד שתנא קמא מדבר בְּבַת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שנתגיירה, ודבריו יתפרשו אֲפִילּוּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, שאותה גיורת שאסורה לבא בקהל כהונה תהא מותרת להנשא לפסולי קהל. מיישבת הגמרא: אִם כֵּן שתנא קמא מדבר רק בגיורת שנתגיירה לאחר שלוש שנים, הרי שעולה מדבריו שגיורת פחותה מבת שלוש שנים מותרת לכהונה ואסורה לממזר, ואם כן מִצִּידָהּ תָּבְרִיהּ – התשובה לדבר מוכנה מצידו, שכן יש לדייק, אֶלָּא טַעְמָא שמותרת להנשא לפסולים, הוא משום דְּנתגיירה בהיותה כַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שהיא בכלל פסולי כהונה, הָא – אבל אם היתה פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד כשנתגיירה, דְּמוּתֶּרֶת לָבֹא בִּקְהַל כְּהוּנָּה לדעת רבי שמעון, תהא אֲסוּרָה לָבוֹא זֶה בָּזֶה – להנשא לפסולים, חלוקה זו אינה מסתברת, שהֲרֵי גיורת פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי דְּמוּתֶּרֶת לָבֹא בִּקְהַל כְּהוּנָּה וּמוּתָּרוֹת לָבֹא זֶה בָּזֶה – באלו הפסולים, והטעם הוא משום שקהל גרים לא איקרי קהל, ומאותו טעם יש לנו להתיר אף גיורת שנתגיירה בהיותה פחות מבת שלוש שנים בפסולי קהל, שהרי אינה בכלל קהל. ובהכרח שתנא קמא אינו סובר כרבי שמעון אלא שכל גיורת אסורה בכהונה, בין שנתגיירה בהיותה בת שלוש שנים ויום אחד ובין אם התגיירה קודם זמן זה, ולכן אמר תנא קמא כלל, שכל האסורים לבוא בקהל כהונה מותרים לבוא בפסולי קהל.

דחיית פירושו של רב יהודה. מקשה הגמרא: וְכי כְּלָלָא הוּא דְּכָל הָאֲסוּרִים לָבֹא בִּקְהַל כְּהוּנָּה מוּתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה – להנשא לפסולי קהל, וַהֲרֵי אַלְמָנָה וגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה וְזוֹנָה דַּאֲסוּרִים לָבֹא בִּקְהַל כְּהוּנָּה, וַאֲסוּרִים לָבֹא זֶה בָּזֶה – בפסולי קהל, ואם כן מוחלט כלל זה. וְתוּ – ועוד קשה, ממה שלא הותרו להנשא לממזר אלא פסולי כהונה, משמע הָא מי שמוּתָּר בקהל כהונה אָסוּר בממזרת, וַהֲרֵי גֵּר שֶׁמּוּתָּר בְּכְהֻנָּה וּמוּתָּר אף בְּמַמְזֶרֶת כיון שקהל גרים אינו נקרא קהל, ומוכח שמי שמותר בקהל כהונה מותר בממזרת.

הגמרא חוזרת בה מפירושו של רב יהודה ומפרשת באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רַב נָתָן בַּר הוֹשַׁעְיָא, התנא כאן בא להוסיף על הפסולי קהל שנשנו במשנה לעיל גם פסולי כהונה, וְהָכִי קָאָמַר תנא קמא, כָּל שֶׁכֹּהֵן אָסוּר לִישָׂא אֶת בִּתּוֹ, שבתו אסורה לכהונה, וּמַאי נִינְהוּ – מי הם הפסולים, גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת, וּכְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב במשנה (להלן עז.), באלו סובר תנא קמא שמוּתָּרִין לָבֹא זֶה בָּזֶה – להנשא לפסולי קהל, כיון שקהל גרים לא נקרא קהל. ורבי יהודה חולק ואוסר, כיון שלדעתו קהל גרים נקרא קהל.

מקשה הגמרא על פירוש זה: וְכי כְּלָלָא הוּא דְּכָל שֶׁכֹּהֵן אָסוּר לִישָׂא אֶת בִּתּוֹ מוּתָּרִים הם ופסולי קהל לָבֹא זֶה בָּזֶה, וַהֲרֵי חָלָל שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל דְּכֹהֵן אָסוּר לִישָׂא בִּתּוֹ כיון שהיא חללה, וַאֲסוּרִין נַמִּי לָבֹא זֶה בָּזֶה – החללים אסורים בפסולי קהל, ואם כן אינו כלל מוחלט. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, כיון שתנא קמא סובר כְּרַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה שחלל שנשא בת ישראל בתו כשרה לכהונה, ונכון הוא הכלל שכל שהכהן אסור לישא בתו מותרים זה בזה.

דחיית פירושו של רב נתן בר הושעיא. מקשה הגמרא: וַהֲרֵי חָלָל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה וְכֹהֵן אָסוּר בִּתּוֹ אף לרבי דוסתאי, וְאָסוּר נַמִּי החלל לָבֹא זֶה בָּזֶה – בפסולי קהל, ולפי הכלל שאמרת היו צריכים להיות מותרים, כיון שהכהן אסור בבתו מותר בפסולי קהל.

וְתוּ קשה, שמדברי התנא שכל מי שבתו אסורה לכהן מותר בפסולי קהל, מדויק, הָא מוּתָּר כהן לישא את בתו אָסוּר בפסולי קהל, וַהֲרֵי גֵּר שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל וְכֹהֵן מוּתָּר לִישָׂא בִּתּוֹ לדעת רבי אליעזר בן יעקב (במשנה שם), וּמוּתָּרִין הם ופסולי קהל לָבֹא זֶה בָּזֶה.

הגמרא חוזרת בה מהפירוש הקודם שהנידון במשנה הוא בגר ובקהל כהונה, ומפרשת באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, הָכָא במשנה נחלקו תנא קמא ורבי יהודה בדין מַמְזֵר שנולד מֵאֲחוֹתוֹ שהיא ערוה שעונשו כרת, וּמַמְזֵר שנולד מֵאֵשֶׁת אִישׁ, שהיא ערוה שעונשו מיתת בית דין, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – נחלקו ביניהם, האם ממזר מאחותו מותר בממזר מאשת איש. תַּנָּא קַמָּא סָבַר אֲפִילּוּ מַמְזֵר מֵאֲחוֹתוֹ שעונשו בכרת, נַמִּי הָוֵי מַמְזֵר, ומותר בממזר מאיסור מיתת בית דין, ששניהם ממזרים, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, הנולד מֵאֵשֶׁת אִישׁ שאיסורה במיתת בית דין הָוֵי מַמְזֵר, אבל מֵאֲחוֹתוֹ שבכרת לֹא הָוֵי מַמְזֵר, ולכן אסורים שניהם זה בזה.

שואלת הגמרא: מַאי קָא מַשְׁמַע לָן, והרי תְּנִינָא מחלוקת זו כבר במשנה (יבמות מט.), אֵיזֶהוּ מַמְזֵר, כָּל שֶׁהוּא בְּלֹא יָבֹא – כל שנולד מאשה אף שאיסורה על אביו רק בלאו, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. שִׁמְעוֹן הַתִּימְנִי אוֹמֵר, כָּל שנולד מאיסור ביאה שֶׁחַיָּיבִין עָלָיו כָּרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם, וַהֲלָכָה כִּדְבָרָיו. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כָּל שֶׁחַיָּיבִין עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין, אבל הנולד מאיסורי ביאה שעונשם כרת, אינו ממזר. ואם כן מדוע הוצרך רבי לחזור ולשנות מחלוקת זו, די בכך שיוסיף שרבי יהודה כרבי יהושע.

מסקנת הגמרא בביאור המחלוקת במשנה: אֶלָּא אָמַר רָבָא, גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – האם מותרים בממזרת, וְהָכִי קָאָמַר תנא קמא, כָּל הָאֲסוּרִים לָבֹא בַּקָּהָל, וּמַאי נִינְהוּ, גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי, שאינם מוזכרים במשנה הראשונה, שלדברי הכל אינם בכלל קהל, שמוּתָּרִין הם ושאר הפסולים לָבֹא זֶה בָּזֶה.

מקשה הגמרא על פירושו של רבא: אִי הָכִי שהנידון במשנה הוא היתר גר עמוני ומואבי בממזרת, מַאי [מדוע] רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר אותם בממזרת, והרי גרים אלו אינם נקראים קהל, שהרי אסורים לבוא בקהל. מתרצת הגמרא: שהתנא שבמשנה הוא אחד, וְהָכִי קָאָמַר, גר עמוני ומואבי שאסורים בקהל, מותרים בממזרת, וואַף עַל פִּי שֶׁרַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר גֵּר בְּמַמְזֶרֶת, משום שנאמר ׳לא יבא ממזר בקהל ה׳׳, וקהל גרים נקרא קהל, ואם כן היה לנו לאסור גם גר עמוני ומואבי להנשא לממזרת, הָנֵי מִילֵּי – דבר זה שקהל גרים נקרא קהל אמורים רק לגבי גֵּר דְּרָאוּי לָבֹא בַּקָּהָל, ולכן אסור בממזרת, אֲבָל גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי דְּאֵין רְאוּיִין לָבֹא בַּקָּהָל, לֹא – אינם נקראים קהל ה׳ ואינם אסורים בממזרת אפילו לדעת רבי יהודה.הגמרא מביאה ברייתא שמבארת מי הם הפסולים שפוסלים את האשה בביאתם: תָּנוּ רַבָּנָן, בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שהוא ראוי לביאה, שהוא גֵּר עַמּוֹנִי, וּמוֹאָבִי, מִצְרִי, וַאֲדוֹמִי, כּוּתִי, וְנָתִין, חָלָל, וּמַמְזֵר, שֶׁבָּאוּ – אחד מהם עַל הַכֹּהֶנֶת [־ בת כהן] וְעַל הַלְּוִיָּה וְעַל בַּת יִשְׂרָאֵל, [פְּסָלוּהָ] מלהנשא לכהן, ואם היא בת כהן נפסלת גם מלאכול מתרומת בית אביה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל שֶׁזִּרְעוֹ פָּסוּל מן הכהונה, פּוֹסֵל את אשתו בביאתו מן הכהונה ומן התרומה, וְכָל שֶׁאֵין זִרְעוֹ פָּסוּל לכהונה, אֵינוֹ פּוֹסֵל את אשתו בביאתו, וכמו שיתבאר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר,

כָּל שֶׁאַתָּה הכהן נוֹשֵׂא את בִּתּוֹ, אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמָנָתוֹ, שלא נפסלה בביאת הפסול, וְכָל שֶׁאִי אַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ, אִי אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמָנָתוֹ.

שואלת הגמרא: מַאי אִיכָּא בֵּין תַּנָּא קַמָּא וּבֵין רַבִּי יוֹסֵי, שהרי רבי יוסי ודאי מודה לכל הפסולים שהזכיר תנא קמא, מאחר שזרעם בכלל הפסולים מלהנשא לכהונה. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִצְרִי שֵׁנִי אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, שלדעת תנא קמא כיון שאסור לבא בקהל הרי הוא פוסל בביאתו, אבל רבי יוסי סובר שאינו פוסל, כיון שזרעו מצרי שלישי שמותר לבא בקהל.הגמרא מבארת מהו מקורם של תנא קמא ורבי יוסי: וּשְׁנֵיהֶם לֹא לְמָדוּהָ את דינה של הנפסלת בביאת פסול, אֶלָּא מִכֹּהֵן גָּדוֹל שאסור בְּאַלְמָנָה ומחללה בביאתו. ומבארת הגמרא, דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר כִּי – כמו כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה, מַה כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה שֶׁבִּיאָתוֹ בַּעֲבֵירָה ולכך פּוֹסֵל את האלמנה בָּהּ – בביאתו, אַף כָּל שֶׁבִּיאָתוֹ בַּעֲבֵירָה פּוֹסֵל, ולכן מצרי שני פוסל, שהרי ביאתו בעבירה. וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר כִּי כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה, מַה כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה שֶׁזַּרְעוֹ ממנה פָּסוּל לבא בקהל וּפוֹסֵל את האלמנה בביאתו, אַף כָּל ביאת איסור שֶׁזַּרְעוֹ פָּסוּל לכהונה הרי הוא פּוֹסֵל את האשה, וכלל זה בא לְאַפּוּקֵי – להוציא מִצְרִי שֵׁנִי שֶׁאֵין זַרְעוֹ פָּסוּל בכהונה, דְּאָמַר קְרָא (דברים כג ט) 'בָּנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל ה'', וכיון שזרעו כשר אין ביאתו פוסלת את האשה לכהונה.

שנינו בברייתא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כָּל שֶׁאַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ, אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמָנָתוֹ וְכָל שֶׁאִי אַתָּה נוֹשֵׂא אֶת בִּתּוֹ אִי אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמָנָתוֹ.

הגמרא מבארת במה נחלקו רבן שמעון בן גמליאל ורבי יוסי.

מבררת הגמרא: מַאי אִיכָּא בֵּין רַבִּי יוֹסֵי לְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. אָמַר עוּלָּא, גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי האם פוסל בביאתו אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, לדעת רבי יוסי כיון שהזכרים מזרעו אסורים, פוסל את האשה, אך רבי שמעון אינו פוסל, כיון שבנותיהם כשרות לבא בקהל.

הגמרא מבארת מהו מקורם של רבי יוסי ורבי שמעון: וּשְׁנֵיהֶם לֹא לְמָדוּהָ את דינה של אשה שנפסלת בביאת פסול אֶלָּא מִכֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה. ומבארת הגמרא, דְּרַבִּי יוֹסֵי סָבַר כִּי כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה, מַה כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה שֶׁזַּרְעוֹ ממנה פָּסוּל לכהונה וּפוֹסֵל אותה לכהונה, אַף כָּל פסול שֶׁזַּרְעוֹ פָּסוּל הרי הוא פּוֹסֵל את האשה, ולכך גר עמוני ומואבי שזרעו פסול פוסל. וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סבר כְּכֹהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה, מַה כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה שֶׁכָּל זַרְעוֹ פָּסוּל ואף הנקבות, אַף כָּל פסול שֶׁכָּל זַרְעוֹ פָּסוּל לכהונה וַאֲפִילּוּ נְקֵבוֹת פוסל את אשתו בביאתו, לְאַפּוּקֵי – להוציא גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי שאין כל זרעו פסול, דִּנְקֵבוֹת הָווּ כְּשֵׁרוֹת לָבֹא בְּקָהָל, דְּאָמַר מַר, נאמר בפסוק (דברים כג ד) 'לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה' גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל ה' עַד עוֹלָם', ודרשו לא יָבֹא 'עַמּוֹנִי' – הזכר וְלֹא עַמּוֹנִית, וכן דרשו שדווקא 'מוֹאָבִי' – הזכר, לא יבוא בקהל ה', וְלֹא מוֹאָבִית, שהנקבות כשרות לבא בקהל.

הגמרא מבררת את דינה של אלמנת ספק חלל: אָמַר רַב חִסְדָּא, הַכֹּל – כל התנאים שנחלקו בברייתא, מוֹדִים בְּאַלְמְנַת עִיסָּה – אלמנת כהן שהיה ספק חלל, שֶׁפְּסוּלָה לִכְהוּנָּה משום ביאתו. שהרי מַאן מֵיקֵל – מי הוא המיקל בְּכל הָנֵי תַּנָּאֵי, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, שסובר שאף גר עמוני ומואבי אינו פוסל את האשה, וְקָאָמַר כָּל שֶׁאַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ, אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמָנָתוֹ, וְכָל שֶׁאִי אַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ אִי אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמָנָתוֹ, לְמַעוּטֵי מַאי – מה בא כלל זה למעט, לְמַעוּטֵי אַלְמְנַת עִיסָּה שֶׁפְּסוּלָה לִכְהוּנָּה, שאסור לכהן לשאת את בתו של ספק חלל, שיתכן שפסולה לכהונה. הגמרא מביאה דעות המתירים אלמנת עיסה לכהונה: רב חסדא שאמר אלמנת עיסה פסולה לכהונה, בא לְאַפּוּקֵי מִדְּהָנֵי תַּנָּאֵי שיובאו להלן. דִּתְנַן, הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא עַל אַלְמְנַת עִיסָּה שֶׁכְּשֵׁרָה לִכְהוּנָּה. מבררת הגמרא, מַאי טַעְמָא התירוה ולא חששו שמא נבעלה לחלל. מבארת הגמרא, כיון דהָוֵי סְפֵק סְפֵיקָא, שעל האלמנה עצמה לא היה ספק, אלא באה להיפסל רק מכחו, וּסְפֵק סְפֵיקָא לְקוּלָּא.שנינו במשנה, רבי אליעזר אומר וַדָּאָן בְּוַדָּאָן מוּתָּר, ודאן בספיקן, וספיקן בודאן וספיקן בספיקן אסור: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שמתיר רק את הפסולים הודאין לבוא זה בזה, ואוסר על הפסולים מספק לבוא זה בזה. ומוסיף רב יהודה, כִּי אֲמַרִיתָהּ פסק הלכה זה קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אָמַר לִי להקשות על דברי, הִלֵּל שׁוֹנֶה בברייתא, עֲשָׂרָה יוֹחֲסִים עָלוּ מִבָּבֶל וְכוּלָּם מוּתָּרִים לָבֹא זֶה בָּזֶה, והפסולים מספק מותרים בפסולים הודאין, וְאַתְּ אָמְרַתְּ הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שאוסר הפסולים מספק לבוא זה בזה.

מבואר בגמרא שנחלקו רב ושמואל, שלדעת רב נאסרו אלו הפסולים מספק בפסולים הודאין וכן הפסולים מספק בשאר פסולי ספק, כדעת רבי אליעזר, ולשמואל כל הפסולים מותרים לבא זה בזה, וכדעת הברייתא.

מקשה הגמרא על רב ושמואל שסותרים דבריהם ממקום אחר: וְרָמֵי דְּרַב אַדְּרַב, וְרָמֵי דִּשְׁמוּאֵל אַדִּשְׁמוּאֵל, דְּאִיתְּמַר, אֲרוּסָה שֶׁעִיבְּרָה, ואין ידוע אם מהארוס, והולד כשר, או מאיש אחר והולד ממזר, רַב אָמַר הַוָּלָד נידון כְּמַמְזֵר ודאי, שאנו אומרים שנולד מן הרוב, והרוב אסורים עליה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר הַוָּלָד שְׁתוּקִי – ספק ממזר, כיון שספק אם הוא מארוסה או מאיש אחר. רַב אָמַר הַוָּלָד נידון כְּמַמְזֵר ודאי וּמוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת, וסותר לדבריו כאן שהלכה כרבי אליעזר שאוסר על ספק ממזר להנשא עם ודאי ממזר. וּשְׁמוּאֵל אָמַר הַוָּלָד שְׁתוּקִי וְלכן אָסוּר בְּמַמְזֶרֶת, וסותר לדבריו כאן שהלכה כתנא קמא שמתיר את כל האסורים לבא זה בזה.מתרצת הגמרא: אֵיפּוּךְ – הפוך את גירסת הברייתא, ותשנה רַב אָמַר הַוָּלָד שְׁתוּקִי ואסור בממזרת, וכרבי אליעזר, וּשְׁמוּאֵל אָמַר הַוָּלָד מַמְזֵר ודאי ומותר בממזרת, וכתנא קמא.

שואלת הגמרא: אם כן תַּרְתֵּי לָמָּה לִי – מדוע הוצרכו רב ושמואל לשנות את מחלוקתם הן בארוסה שעיברה והן בפנויה שזינתה.

מיישבת הגמרא: צְרִיכָא, דְּאִי אִיתְּמַר את מחלוקתם בְּהָא – במשנה כאן גבי פנויה, היינו אומרים שדווקא בְּהָא קָאָמַר רַב שהלכה כרבי אליעזר שאוסר ספיקן בודאן, מִשּׁוּם דְּרוֹב העולם כְּשֵׁרִים אֶצְלָהּ שהרי היא פנויה, ולפיכך יש להחמיר ולאוסרו בממזרת, אֲבָל הָתָם בברייתא גבי ארוסה, דְּרוֹב העולם פְּסוּלִים אֶצְלָהּ, אֵימָא – הייתי אומר שמוֹדֵי רב לִשְׁמוּאֵל שהולד ממזר ומותר בממזרת.

וְאִי אִיתְּמַר את מחלוקתם בְּהָךְ – רק בברייתא גבי ארוסה, היינו אומרים שדווקא בְּהָא קָאָמַר רַב שהולד שתוקי ואסור בממזרת, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיתְלָה בְּאָרוּס, והרי הוא כשר, אֲבָל בְּהָא – בנידון משנתינו, שמדובר בפנויה ואין לנו סיבה לתלות את הולד בכשר יותר מאשר בפסול, אֵימָא מוֹדֵי רב לִשְׁמוּאֵל שהולד מותר בממזרת, צְרִיכָא.

הגמרא מתרצת באופן אחר את הסתירה שבדברי רב ושמואל: וְאִי בָּעֵית אֵימָא, לְעוֹלָם לֹא תֵּיפּוּךְ, ולרב ארוסה שעיברה הולד ממזר ולשמואל הולד שתוקי, ואין משם סתירה לדבריו כאן שאסר ספק פסול בודאי פסול, וּמַאי הולד מַמְזֵר דְּקָאָמַר רַב בברייתא, לַאו הכוונה שהוא כממזר ודאי וּמוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת, אֶלָּא שהוא ממזר רק לגבי זה דְּאָסוּר בְּבַת יִשְׂרָאֵל, לפי שהלכה כרבי אליעזר שאוסר ספיקן בודאן. וכך גם בדברי שמואל אין סתירה, וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר הַוָּלָד שְׁתוּקִי, כוונתו דְּאָסוּר הולד בְּבַת יִשְׂרָאֵל, אבל בממזרת מותר, שכן שמואל סובר כתנא קמא שמתיר ספיקן בודאן.שואלת הגמרא: אִי הָכִי שגם שמואל אוסר את ולד הארוסה בבת ישראל, הַיְינוּ דְּרַב, ובמה נחלקו.

מבארת הגמרא באופן אחר את דברי שמואל: אֶלָּא מַאי הולד שְׁתוּקִי שאמר שמואל, שֶׁמְּשַׁתְּקִין אוֹתוֹ מִדִּין כְּהוּנָּה, שאם היה הארוס כהן והאשה אומרת שולד זה ממנו, אין הולד מתייחס אחריו ואינו בחזקת כהן. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא, הַשְׁתָּא מִדִּין יִשְׂרָאֵל כשר מְשַׁתְּקִינַן לֵיהּ, שמחזיקים אותו כשתוקי שאסור בבת ישראל, כיון שאין ידוע לנו מי אביו, מִדִּין כְּהוּנָּה מִיבָּעֲיָא, הלא ודאי שאין הוא בחזקת כהן, שהרי אין ידוע מי אביו.

מבארת הגמרא את דברי שמואל באופן אחר: אֶלָּא, מַאי הולד שְׁתוּקִי, שֶׁמְּשַׁתְּקִין אוֹתוֹ מִנִּכְסֵי אָבִיו, שאם מת הארוס אינו יורשו. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא, מִי יָדְעִינַן אֲבוּהַּ מַנּוּ – וכי אנו יודעים מי אביו, ואיך נוציא מיורשי ודאי של הארוס וניתן לספק.

המשך בעמוד נה

כל שאתה נושא בתו — לכהן קאמר, ולקמן מפרש. **מצרי שני איכא ביניהו** — לתנא קמא: כל מצרי סתם האסור בקהל קאמר, ואפילו שני. ומיהו, שלישי לאו מצרי קרי ליה, דישראל מעליא הוא. **מכהן גדול באלמנה** — שמצינו שמחללה בביאתו, כדילפינן לה לקמן (עז,א) מ"לא יחללו" — שני חילולין במשמע, מדלא כתיב "לא יחל", אחד לה ואחד לזרעו, ופוסל את אשה בביאתו. **אף כל כו'** — ומצרי שני ביאתו בעבירה הוי. **גר עמוני ומואבי איכא ביניהו** — לרבי יוסי פוסל, דהא יש מזרעו שהוא פסול, שהזכרים אסורים איסור עולם. ולרבי שמעון, הואיל ובתו כשרה, דעמונית ולא עמונית — אלמנתו נמי כשרה. **מה כהן גדול באלמנה שזרעו ממנו פסול** — חלל. **אלמנת עיסה** — בכתובות (יד,א) מפרש: אלמנת ספק חלל, שהיתה מעורבת בספקות. בעלה היה ספק, והיא באה מכחו, דהויא לה ספק ספיקא. **למעוטי אלמנת עיסה** — דהואיל דאי אתה נושא בתו, שמא חלל היה, ותנן (עז,א): בת חלל זכר פסולה מן הכהונה לעולם — אי אתה נושא אלמנתו. **ספק ספיקא** — בעלה היה ספק, והיא באה מכחו להיפסל. **הלל שונה** — משנה אחת בברייתא: עשרה יוחסין בו', וכל האסורין שבהם מותרין לבא זה בזה. **ארוסה שעיברה** — ואין ידוע אם מארוס אם מאיש אחר. **הולד שתוקי** — שמא מארוס וכשר, שמא מאחר ופסול. **ורב אמר הולד ממזר** — ודאי, דאמרינן: מרובא דעלמא הוא, והכל פסולין אצלה. אלמא: לרב — ספק בודאי משוי ליה, כתנא קמא דאמר ספיקן בודאן מותר. **דאי איתמר בהא** — גבי שתוקי דמתניתין, הבא מן הפנויה. **בההוא קאמר רב** — הלכה כרבי אליעזר דאסור בממזרת, משום דרובא הוי כשרים אצלה. והא דאסור בבת ישראל — משום דשתוקי הוא. **מדין כהונה** — אם היה הארוס כהן. **מי ידעינן אבוה מנו** — דניפוק נכסי משאר יורשי של הארוס, וניתיב להאי! **דתפים** — נכסי הארוס משמת, ואמר: אבי היה. ואשמעינן שמואל דמפקינן להו מיניה. הכי גרסינן: תניא וכן רבי אלעזר אומר כו'. **עשאוהו כגר לאחר עשרה דורות** — לפי שנתיישנו בישראל, ונראין כישראל, ואסור בפסולות לקהל, שמא יאמרו: ישראל נשא פסולה. **התם** — גבי גר וממזרת. **גר ישן** — והרואה אינו מכירו לפנים, דסבור שהוא ישראל הבא מישראלית. **והממזרת חדשה** — כלומר, ידועה וניכרת לממזרת. **אמרי ישראל נסיב ממזרת** — הרואה אומר: ישראל נושא ממזרת. **אידי ואידי כהדדי הוא** — ואי גרים ישנים הם — המחזיקין את זה בכשרות מחזיקין גם את זו בכשרות.

רבי

ושניהם לא למדוה אלא מכהן גדול באלמנה — ואם תאמר: מאי קאמר דלמדוה מכהן גדול? והא עיקר דרשה נפקא לן בפרק "אלמנה לכהן גדול", (יבמות סח,א) מ"כי תהיה לאיש זר", דכיון שנבעלה לפסול לה — פסלה! ויש לומר, דהכי קאמר: דלא תיקשי להו מכהן גדול באלמנה, דמצינו למילף מיניה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, כדמפרש גמרא בסמוך. וכן צריך לומר בריש מסכת נדה (ג,א), גבי שניהם לא למדוה אלא מסוטה.

וכולן מותרין לבא זה בזה — ואם תאמר: מאי וכולן? ופירש בקונטרס: כל האסורין — מותרין לבא זה בזה. קשה לרבינו יצחק: דמידי כל האסורין קתני? ונראה לרבינו יצחק לפרש: דכל אחד ואחד מותר במינו, והיינו דלא כרבי אלעזר דמתניתין, דלדידיה ספיקן בספיקן אסור. עוד יש לומר: ומותרין לבא זה בזה — כסדר דמתניתין. ונראה דהלכה כרבי אלעזר, דהא רב פסיק בוותיה, והלכה כרב באיסורי לגבי שמואל. ועוד: דרבא נמי סבר דהלכה כרבי אלעזר, בפרק "החולץ" (יבמות לז,א) גבי ספק בן תשעה לראשון ובן שבעה לאחרון, והלכה כרבא. **כותי** לא ישא כותית — ואם תאמר: היאך מסופק מאי טעמא? והא רבי אליעזר גופיה קאמר במתניתין (קדושין עד,א) דספיקן בספיקן אסור, וכותי הוא מן הספיקות, כדתנן במתניתין! ונראה להרב רבינו משה דהכי פירושו: שהרי אם שניהם ממזרים — היתר גמור הוא. ואפילו אם אחד ממזר והאחד אינו ממזר — מכל מקום גר הוא, ומותר בממזרת. ולא דמי לשאר ספיקות דמתניתין דשתוקי ואסופי.

רבי

כָּל שֶׁאַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ - אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמָנָתוֹ, וְכָל שֶׁאִי אַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ - אִי אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמָנָתוֹ. מַאי אִיכָּא בֵּין תַּנָּא קַמָּא וּבֵין רַבִּי יוֹסֵי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִצְרִי שֵׁנִי אִיכָּא בֵּינֵיהוּ. וּשְׁנֵיהֶם לֹא לְמָדוּהָ אֶלָּא מִכֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה. דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר: כִּי כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה; מַה כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה - שֶׁבִּיאָתוֹ בַּעֲבֵירָה וּפוֹסֵל בָּהּ, אַף כָּל שֶׁבִּיאָתוֹ בַּעֲבֵירָה - פּוֹסֵל. וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: כִּי כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה; מַה כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה - שֶׁזַּרְעוֹ פָּסוּל וּפוֹסֵל, אַף כָּל שֶׁזַּרְעוֹ פָּסוּל - פּוֹסֵל. לְאַפּוּקֵי מִצְרִי שֵׁנִי שֶׁאֵין זַרְעוֹ פָּסוּל, דְּאָמַר קְרָא "בָּנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל ה'". רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל שֶׁאַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ - אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמָנָתוֹ, וְכָל שֶׁאִי אַתָּה נוֹשֵׂא אֶת בִּתּוֹ - אִי אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמָנָתוֹ. מַאי אִיכָּא בֵּין רַבִּי יוֹסֵי לְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל? אָמַר עוּלָּא: גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי אִיכָּא בֵּינֵיהוּ. וּשְׁנֵיהֶם לֹא לְמָדוּהָ אֶלָּא מִכֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה. דְּרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: כִּי כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה; מַה כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה - שֶׁזַּרְעוֹ פָּסוּל וּפוֹסֵל, אַף כָּל שֶׁזַּרְעוֹ פָּסוּל - פּוֹסֵל. וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: כְּכֹהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה; מַה כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה - שֶׁכָּל זַרְעוֹ פָּסוּל, אַף כָּל שֶׁכָּל זַרְעוֹ פָּסוּל נְקֵבוֹת - לְאַפּוּקֵי גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי, דִּנְקֵבוֹת הָווּ כְּשֵׁרוֹת לָבֹא בַּקָּהָל. דַּאֲמַר מָר: עַמּוֹנִי וְלֹא עַמּוֹנִית, מוֹאָבִי וְלֹא מוֹאָבִית. אָמַר רַב חִסְדָּא: הַכֹּל מוֹדִים בְּאַלְמָנַת עִיסָּה שֶׁפְּסוּלָה לְכְהוּנָּה. מַאן מֵיקַל בְּהָנֵי תַּנָּאֵי - רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, וְקָאָמַר: כָּל שֶׁאַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ - אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמָנָתוֹ, וְכָל שֶׁאִי אַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ - אִי אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמָנָתוֹ. לְמַעוּטֵי מַאי - לְמַעוּטֵי אַלְמָנַת עִיסָּה, שֶׁפְּסוּלָה לְכְהוּנָּה. לְאַפּוּקֵי מִדְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דִּתְנַן: הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא עַל אַלְמָנַת עִיסָּה שֶׁכְּשֵׁרָה לְכְהוּנָּה. מַאי טַעְמָא - הָוֵי סְפֵק סְפֵיקָא, וּסְפֵק סְפֵיקָא לְקוּלָּא. "וְדָאן בְּוֹדָאן מוּתָּר". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. כִּי אָמְרִיתָהּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אֲמַר לִי: הִלֵּל שׁוֹנֶה עֲשָׂרָה יוֹחֲסִים עָלוּ מִבָּבֶל וְכוּלָּם מוּתָּרִים לָבֹא זֶה בָּזֶה, וְאַתְּ אָמְרַתְּ הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר?! וְרָמֵי דְּרַב אַדְּרַב, וְרָמֵי דִּשְׁמוּאֵל אַדִּשְׁמוּאֵל. דְּאִיתְּמַר, אֲרוּסָה שֶׁעִיבְּרָה; רַב אָמַר: הַוָּלָד מַמְזֵר, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: הַוָּלָד שְׁתוּקִי. רַב אָמַר: הַוָּלָד מַמְזֵר, וּמוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: הַוָּלָד שְׁתוּקִי, וְאָסוּר בְּמַמְזֶרֶת. - אֵיפוּךְ, רַב אָמַר: הַוָּלָד שְׁתוּקִי, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: הַוָּלָד מַמְזֵר. - תַּרְתֵּי לְמָה לִי? - צְרִיכָא, דְּאִי אִיתְּמַר בְּהָא - בְּהָא קָאָמַר רַב, מִשּׁוּם דְּרוֹב כְּשֵׁרִים אֲצְלָהּ. אֲבָל הָתָם, דְּרוֹב פְּסוּלִים אֲצְלָהּ - אֵימָא מוֹדֵי לִשְׁמוּאֵל. וְאִי אִיתְּמַר בְּהָהָא - אֵימָא מוֹדֵי לִשְׁמוּאֵל, צְרִיכָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם לָא תֵּיפוּךְ, וּמַאי מַמְזֵר דְּקָאָמַר רַב - לָאו מוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת, אֶלָּא דְּאָסוּר בְּבַת יִשְׂרָאֵל. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: הַוָּלָד שְׁתוּקִי, דְּאָסוּר בְּבַת יִשְׂרָאֵל. - אִי הָכִי הַיְינוּ דְּרַב! - אֶלָּא מַאי שְׁתוּקִי - שֶׁמְּשַׁתְּקִין אוֹתוֹ מִדִּין כְּהוּנָּה. - פְּשִׁיטָא! הָשְׁתָּא מִדִּין יִשְׂרָאֵל מְשַׁתְּקִינַן לֵיהּ - מִדִּין כְּהוּנָּה מִיבָּעֵי?! - אֶלָּא: מַאי שְׁתוּקִי - שֶׁמְּשַׁתְּקִין אוֹתוֹ מִנִּכְסֵי אָבִיו. - פְּשִׁיטָא! מִי יָדְעִינַן אֲבוּהּ מַנּוּ? - לָא צְרִיכָא, דְּתָפֵס. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: מַאי שְׁתוּקִי - בְּדוּקִי, שֶׁבּוֹדְקִים אֶת אִמּוֹ, וְאוֹמֶרֶת: לְכֹשֶׁר נִבְעַלְתִּי - נֶאֱמֶנֶת. - כְּמַאן - כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל? הָאָמַר שְׁמוּאֵל חֲדָא זִימְנָא, דִּתְנַן: הָיְתָה מְעוּבֶּרֶת, וְאָמְרוּ לָהּ: מַה טִּיבוֹ שֶׁל עוּבָּר זֶה? - מֵאִישׁ פְּלוֹנִי וְכֹהֵן הוּא. רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמְרִים: נֶאֱמֶנֶת, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל! - צְרִיכָא, דְּאִי מֵהָתָם הֲוָה אָמִינָא: הָתָם רוֹב כְּשֵׁרִים אֲצְלָהּ, אֲבָל הָכָא דְּרוֹב פְּסוּלִים אֲצְלָהּ - אֵימָא לָא, צְרִיכָא. תַּנְיָא, וְכֵן רַבִּי אֱלִעֶזֶר אוֹמֵר: כּוּתִי לֹא יִשָּׂא כּוּתִית. מַאי טַעְמָא? - אָמַר רַב יוֹסֵף: עֲשָׂאוּהוּ כְּגֵר לְאַחַר עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת. דְּתַנְיָא: גֵּר עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת - מוּתָּר בְּמַמְזֶרֶת, מִכָּאן וְאֵילָךְ - אָסוּר בְּמַמְזֶרֶת, וַיֵּשׁ אוֹמְרִים: עַד שֶׁיִּשְׁתַּקֵּעַ שֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה מִמֶּנּוּ. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: מִי דָּמִי? הָתָם - גֵּר יָשָׁן וּמַמְזֶרֶת חֲדָשָׁה, אָמְרִי: בַּר יִשְׂרָאֵל הוּא דְּקָא נָסֵיב מַמְזֶרֶת. הָכָא - אידי ואידי כִּי הֲדָדֵי נִינְהוּ. אֶלָּא, כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר: רַבִּי אֶלְעָזָר סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל,

ורבי

ורבי ישמעאל סבר לה כרבי עקיבא דאמר נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר — האריך בקונטרס, וצריך פירוש לפירושו מהו האיסור. וצריך לפרש: דהיינו מחששא דילמא ממזר בן ישראל ישא כותית שהיא נכרית גמורה, שהיא מכותי וכותית, והיא נכרית גמורה מאחר דכותים גירי אריות הן, ונמצא שממזר לוקח נכרית. ואם תאמר: אמאי איצטריך למימר דקסבר נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר? לימא הולד כשר, וכל שכן דאיכא למיחש טפי שלא תנשא לנכרי! ושמא יש לומר: אם הולד כשר — אם כן הוא הולך אחר הנכרי, כדאמר בסוף פרק דלעיל (קדושין סז,ב), וליכא למיחש לכך אם תנשא לנכרי. אבל השתא, דקסבר הולד ממזר — אם כן הולך אחר אמו, ואיכא למיחש טפי שלא תנשא לנכרי. אי נמי: דעל כרחך סבר רבי אלעזר הולד ממזר, מדחשיב כותי במתניתין בהדי ספיקות — דהיינו ספק ממזרת. מיהו, קשה לפירוש הקונטרס: דמשמע דבשום ענין כותי לא ישא כותית. ולפירושו, אם מקבלים עליהם גירות גמור — ליכא למיחש למידי — שהרי גר מוחר בממזרת! לכך נראה לרבינו יצחק לפרש: דכי היכי דבנות ישראל נטמעו בהן — הכי נמי נטמעו בהן בני ישראל. וכיון דקסבר נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר — איכא למיחש שמא אחד מהן ישראל גמור שנולד מישראל וישראלית, והאחד שמא ממזר הוא מנכרי שבא על בת ישראל. ואם תאמר: היכא אשכחן דקסבר רבי עקיבא נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר? לא אשכחן בשום דוכתא, אלא משום דאמר (יבמות מט,א): יש ממזר מחייבי לאוין. בשלמא עבד — אית ביה לאו ד"לא יהיה קדש" (דברים כג), אלא נכרי היכן מצינו לאו בביאתו? אדרבה, בית דין של שם גזרו עליו, כדכתיב (בראשית לח) "הוציאוה ותשרף". ואין סברא לומר דעשה מיהא אית ביה מההוא קרא ד"הוציאוה ותשרף" וכדרבי ישבב, דאמר (קדושין סח,א): מן הכל היה עושה רבי עקיבא ממזרים ואפילו מחייבי עשה — אין סברא לומר כן, "דכרבי ישבב" קאמר, מאחר שאינו מפורש. ואי משום דכתיב (דברים ז) "בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך" — היינו אזהרה לתפיסת קידושין, אבל אזהרתו לביאתו — לא שמעינן! וצריך לומר: דביון דאין קידושין תופסין בהן — הוי ממזר, דהא בהא תליא, כדפירשתי בסוף פרק "האומר" (קדושין סז,ב). מיהו קשה: דהוה ליה

רבי אלעזר — דאמר כותי לא ישא כותית — סבר לה כרבי ישמעאל כו'. לא איתפרש היכא איתמר לא במשנה ולא בברייתא, אלא משמעתא דרבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, דאמרי לקמן: שלש מחלוקות בדבר. **גירי אריות הן** — והרי הן כשאר נכרים שנשאו בנות ישראל. **ורבי ישמעאל סבר לה כרבי עקיבא כו'** — דהא חייבי לאוין הן. הילכך כותי לא ישא כותית — דתרוייהו ספיקי ממזרים הם, דיש לומר בכל אחד מהם הוא בא מישראלית הנישאת לנכרי והרי הוא ממזר, וזו באה מכותי וכותית מעולם. אי נמי איפכא. **אלמנה וגרושה** — "ושבה אל בית אביה" — מי שיש לו אלמנות וגירושין בה, שיש לו קידושין — הוא דאינו פוסלה בביאתו מלשוב. **השתא ממזר הוי** — הולד. **מיפסל בביאה מיבעיא** — ולמה לי האי קרא? אלא אין הולד ממזר סבירא ליה, ואף על גב דלא תפסי ליה בה קידושין. והא דתנן (קדושין סו,ב): כל שאין לה עליו קידושין הולד ממזר — דוקא ביש לה ולו קידושין על ידי אחרים, דומיא דאשת אב, דכתיב "לא יבא ממזר" גביה. **אף על פי שנחלקו בית שמאי ובית הלל בצרות** — שבית שמאי אומרים צרת ערוה מתיבמת, ובית הלל אוסרים ליבם, אלא תינשא לשוק בלא חליצה, בפרק קמא דיבמות (יג,א). **מודים זה לזה שאין ממזר כו'** — ובני העושים כבית שמאי — ממזרים לבית הלל הן, דהוו להו בני אשת אח שלא במקום מצוה, שהיא בכרת. אבל בני העושים כבית הלל — לבית שמאי אין ממזרים, לפי שהן בני חייבי לאוין, שנשאת יבמה לשוק בלא חליצה. **שלש מחלוקות בדבר** — בכותים וכהנים האמורים בקרא, שנטמעו בהם. **כדכתיב ויעשו להם מקצותם כהני במות** — בספר מלכים (ב, יז) גבי כותיים, בגלות סנחריב שהגלה השבטים בימי הושע בן אלה. **מן הקוצים** — לשון קוץ, שהיא פסולה. לישנא אחרינא: מוקצין הן מן העם, לפסול. ופוטרין

וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר לַהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֶלְעָזָר סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל - דְּאָמַר: כּוּתִים גֵּירֵי אֲרָיוֹת הֵם, וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר לַהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר: נָכְרִי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל - הַוָּלָד מַמְזֵר. וּמִי סָבַר לַהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כְּרַבִּי עֲקִיבָא? וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מִנַּיִן לְנָכְרִי וְעֶבֶד שֶׁבָּאוּ עַל הַכּוֹתִית, וְעַל הַלִּוִּיָּה, וְעַל בַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁפְּסָלוּהָ - שֶׁנֶּאֱמַר "וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְזֶרַע אֵין לָהּ", מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַלְמָנוּת וְגֵרוּשִׁין - יָצָא נָכְרִי וְעֶבֶד שֶׁאֵין לוֹ אַלְמָנוּת וְגֵרוּשִׁין. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ סָבַר לַהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא - הָשְׁתָּא מַמְזֵר הָוֵי, מִיפְּסַל בְּבִיאָתוֹ מִיבָּעְיָא?! אֶלָּא, רַבִּי אֶלְעָזָר סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּאָמַר: כּוּתִים גֵּירֵי אֲרָיוֹת, וְסָבַר לַהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר: נָכְרִי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל - הַוָּלָד מַמְזֵר. - וּמִי סָבַר לַהּ רַבִּי אֶלְעָזָר כְּרַבִּי עֲקִיבָא? וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אַף עַל פִּי שֶׁנֶּחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִילֵּל בְּצָרוֹת - מוֹדִים שֶׁאֵין מַמְזֵר אֶלָּא מִמִּי שֶׁאִיסּוּרוֹ אִיסּוּר עֶרְוָה וְעָנוּשׁ כָּרֵת! אֶלָּא, כִּי אֲתָא רַבִּין אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמְרִי לַהּ אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, וְאָמְרִי לַהּ אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: שָׁלֹשׁ מַחֲלוֹקוֹת בַּדָּבָר; רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר: כּוּתִים גֵּירֵי אֲרָיוֹת הֵן, וְכֹהֲנִים שֶׁנִּטְמְעוּ בָּהֶם - כֹּהֲנִים פְּסוּלִים הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִקְצוֹתָם כֹּהֲנֵי בָמוֹת", וְסָבַר לַהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: כּוּתִים גֵּירֵי אֱמֶת הֵן, וְכֹהֲנִים שֶׁנִּטְמְעוּ בָּהֶן - כֹּהֲנִים כְּשֵׁרִים הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִקְצוֹתָם כֹּהֲנֵי בָמוֹת", וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִן הַבְּחִירִים שֶׁבָּעָם. וְאֶלָּא מִפְּנֵי מָה אֲסָרוּם - מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מְיַיבְּמִים אֶת הָאֲרוּסוֹת,

ופוטרים

למימר: אליבא דרבי עקיבא דומיא דאנוסת אביו, דלדידיה לא תפסי קידושי — הא לאחריני תפסי. שהרי רבי עקיבא מאנוסת אביו יליף דיש ממזר מחייבי לאוין, בסוף פרק "החולץ" (יבמות מט,א), דמוקי "לא יגלה כנף אביו" באנוסת אביו. ואם כן הוה ליה למימר דאין ממזר אלא דומיא דאנוסת אביו. דכהאי גוונא אמרינן לשאר תנאים, דקסברי באשת אב הכתוב מדבר — בעינן דומיא דאשת אב, דלדידיה לא תפסי בה קידושין, הא לאחריני תפסי! ויש לומר: דעל כרחך רבי עקיבא לא בעי דומיא דאנוסת אביו, שהרי קסבר רבי עקיבא יש ממזר אפילו מחייבי לאוין דלאו דשאר, כגון עמוני ומואבי, ואין בהן דומיא דאנוסת אביו שהוא לאו דשאר, פירוש: דקורבה. אבל רבנן בעו דומיא דאשת אביו לכל מילי. **השתא** ממזר הוי מיפסיל בביאתו מיבעיא — ואם תאמר: תקשה דרבי יוחנן אדרבי יוחנן, דהא שמעינן לרבי יוחנן דאמר בפרק "החולץ" (שם מד,ב): נכרי ועבד הבא על בת ישראל — הולד ממזר. ואם כן אלמנה וגרושה למה ליה? השתא ממזר הוי, מיפסיל בביאתו מיבעיא?! ואמר רבינו יצחק: הא דמצריך רבי יוחנן משום רבי ישמעאל אלמנה וגרושה — היינו אליבא דרבי ישמעאל רביה, וליה לא סבירא ליה. ורבינו שמשון מקוצי פירש: דלאו הא בהא תליא. ואפשר דליהוי ממזר, ואפילו הכי אינו פוסל בביאתו. דאם לא כן בפרק "אלמנה לכהן גדול" (שם סט,א), דפריך לרבי עקיבא, דאמר: אין קידושין תופסין בחייבי לאוין, ומאי "כי תהיה לאיש זר" — כי תבעל, אלמנה וגרושה למה ליה? פירוש: בשלמא לשאר תנאים דאמרי דקידושין תופסין בחייבי לאוין, ודרשי "כי תהיה" — הכי אמר רחמנא: הנך, דאית בהו הויה. ומפקי מהאי קרא — דנבעלה לפסול לה, שפסלה מן הכהונה. אבל נכרי ועבד דלית בהו הויה — לא אתו מהאי קרא, ולדידהו איצטריך שפיר אלמנה וגרושה לנכרי ועבד, כדפרישית הכא משום רבי ישמעאל. אלא לרבי עקיבא, דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין, ודריש "כי תהיה לאיש זר" — כי תבעל לאיש זר, כמו שאר פסולים — ואם כן אלמנה וגרושה למה ליה? והשתא לא קשה מידי דרבי יוחנן אדרבי יוחנן, דאף על גב דאית ליה כרבי עקיבא בנכרי ועבד דהוי הולד ממזר — מיהו לא סבר כוותיה בשאר חייבי לאוין, ודריש שפיר "כי תהיה" — דאית בהו הויה, כמו רבנן דרבי עקיבא. ואם כן איצטריך אלמנה וגרושה לנכרי ועבד. מיהו, הלשון קצת קשה, דקאמר: השתא ממזר הוי כו'. הוה ליה למימר: אלמנה וגרושה למה ליה? כדאמר בפרק "אלמנה" (שם סט,א)! ונראה ליישב הכי: השתא ממזר הוי בנכרי ועבד כמו שאר פסולין, שיפסול בביאתו מיבעיא, כמו בשאר פסולים ד"כי תבעל". ואם כן אלמנה וגרושה למה ליה? מ"כי תבעל" נפקא! והרב רבינו שלמה מטרויוא"ש מיישב הכי: השתא ממזר הוי בנכרי, ואם כן ביאתו ביאה, ולא הוי כביאת בהמה דהולד אין ממזר — מיפסיל בביאתו מיבעיא, כמו שאר פסולין?!

שאין ממזר אלא מאיסור ערוה וענוש כרת — פירוש: אם כן לא סבר רבי אלעזר כרבי עקיבא. ואף על גב דיש תנא התם (יבמות מד,ב) דסבר נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר, ולא סבר כרבי עקיבא, דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין — מיהו הלשון דקאמר הכא "שאין ממזר אלא מאיסור ערוה" וכו' — משמע דוקא מהני, אבל נכרי ועבד הבא על בת ישראל — אין הולד ממזר. ולעיל כי פריך: ומי סבר ליה כרבי עקיבא, והאמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל כו' — הוי מצי לשנויי דאף על גב דרבי ישמעאל לא סבירא ליה כרבי עקיבא, דאמר יש ממזר מחייבי לאוין — אפילו הכי מצי סבר דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר. והא דלא תריץ ליה הכי — משום דאשכחן דרבי אלעזר לית ליה נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר — לא חש לתרץ דברי רבי ישמעאל, דהא לא מייתי רבי ישמעאל אלא משום דבריו של רבי אלעזר.

וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר לָהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא, וכפי שיבואר להלן. רַבִּי אֱלִעֶזֶר סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּאָמַר כּוּתִים גֵּרֵי אֲרָיוֹת הֵם, שלא נתגיירו גירות גמורה, אלא מפחד אריות שהיו משחיתים בהם, והרי הם כשאר עובדי כוכבים שנשאו בנות ישראל. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל שסובר שהם גויים סָבַר לָהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד מַמְזֵר, שיש ממזר מחייבי לאוין. וכיון שיש ספק בכל כותי שמא מוצאו מישראלית שנישאה לכותי, והרי הוא ישראל ממזר, או שמוצאו מכותי וכותית והרי הוא גוי, אסורים להנשא זה לזה, שהרי ישראל ואפילו ממזר אסור להנשא לגוי.הגמרא דוחה טעם זה. שואלת הגמרא: וּמִי סָבַר לָהּ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כְּרַבִּי עֲקִיבָא שגוי הבא על בת ישראל הולד ממזר, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִנַּיִן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד שֶׁבָּאוּ עַל הַכֹּהֶנֶת וְעַל הַלְּוִיָּה וְעַל בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁפְּסָלוּהָ מלהנשא לכהן, ובת כהנת אף נפסלת מאכילת תרומה בבית אביה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כב יג) 'וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְזֶרַע אֵין לָהּ וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ מִלֶּחֶם אָבִיהָ תֹּאכֵל וְכָל זָר לֹא יֹאכַל בּוֹ', ומלשון הכתוב 'אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה' למדנו, שרק מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בה תורת קידושין ששייך בה אַלְמָנוּת כשמת, וְגֵרוּשִׁין אם גירשה, הוא אין ביאתו פוסלת אותה מלחזור ולאכול בתרומת בית אביה, יָצָא מכלל זה עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד שבאו עליה שֶׁאֵין לוֹ בבת ישראל אַלְמָנוּת וְגֵרוּשִׁין שביאתם פוסלת אותה מלשוב ולאכול בתרומת בית אביה. וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ סָבַר לָהּ רבי ישמעאל כְּרַבִּי עֲקִיבָא שגוי הבא על בת ישראל הולד ממזר, הַשְׁתָּא מַמְזֵר הָוֵי מִיפְסַל בְּבִיאָתוֹ מִיבַּעְיָא – האם נדרש פסוק מיוחד ללמד שפוסלה בביאתו מלאכול בתרומה. ומוכח שאינו סובר כרבי עקיבא שגוי הבא על בת ישראל הולד ממזר. ואם כן מה טעמו של רבי אלעזר שאוסר על כותי להנשא לכותית.

הגמרא מבארת באופן אחר מה טעמו של רבי אלעזר: אֶלָּא רַבִּי אֱלִעֶזֶר שאוסר כותי בכותית, סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּאָמַר כּוּתִים גֵּרֵי אֲרָיוֹת הם, ואין גירותם גירות, וְאַף סָבַר לָהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד שנולד מהם מַמְזֵר, וכיון שיש לנו ספק בכל כותי שמא מוצאו מישראלית שנישאה לכותי, והרי הוא ישראל ממזר, או שמוצאו מכותי וכותית והרי הוא גוי, אסורים להנשא זה לזה, שהרי אסור לישראל ואפילו ממזר להנשא עם גוי. דוחה הגמרא ביאור זה. שואלת הגמרא: וּמִי סָבַר לָהּ רַבִּי אֱלִעֶזֶר כְּרַבִּי עֲקִיבָא שגוי או עבד הבא על בת ישראל הולד ממזר, וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל בְּצָרוֹת – בדין יבום אשה שהיא צרת אשה האסורה עליו באיסור עריות, שבית שמאי סוברים שמתייבמת ובית הלל אוסרים לייבמה ומותרת להנשא בלא חליצה, מכל מקום מוֹדִים זה לזה שֶׁאֵין מַמְזֵר אֶלָּא מִמִּי שֶׁאִיסּוּרוֹ אִיסּוּר עֶרְוָה וְעָנוּשׁ כָּרֵת, למעט איסור ערוה שאיסורו בלאו, ולכן בני צרת ערוה שנתייבמה כדעת בית שמאי, הרי הם ממזרים לדעת בית הלל, כיון שנולדו מאיסור אשת אח שלא במקום מצוה שהיא בכרת, אבל בני צרת ערוה שנהגה כבית הלל ונישאה לאחר בלי חליצה, אינם ממזרים אף לדעת בית שמאי, כיון שנולדו מאיסור לאו. ומוכח שרבי אלעזר לא סובר כרבי עקיבא, אלא אין ממזר מחייבי לאוין.

מבארת הגמרא באופן אחר את דעת רבי אלעזר שאסר כותי לכותית: אֶלָּא כִּי אָתָא רָבִין לבבל מארץ ישראל אמר, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמְרֵי לָהּ אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, וְאָמְרֵי לָהּ אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שָׁלֹשׁ מַחֲלוֹקוֹת בַּדָּבָר – שלש שיטות נאמרו בענין הכותים והכהנים שנתערבו בם, כמבואר בפסוק להלן, ומתוך כך יתבאר גם מדוע נאסרו הכותים לבא בקהל ישראל.

דעת רבי ישמעאל: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר שהכּוּתִים גֵּרֵי אֲרָיוֹת הֵן – שלא נתגיירו אלא מפחד האריות שהרגו בהם, ונמצא שאין גירותם נחשבת לגירות, וְכמו כן כֹּהֲנִים שֶׁנִּטְמְעוּ – שנתערבו בָּהֶם, כֹּהֲנִים פְּסוּלִים הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב' יז לב) 'וַיִּהְיוּ יְרֵאִים אֶת ה' וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם [הכותים] מִקְצוֹתָם [־ מקצת] כֹּהֲנֵי בָמוֹת וַיִּהְיוּ עֹשִׂים לָהֶם בְּבֵית הַבָּמוֹת'. וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, פירושה של תיבת 'מקצותם' היא, מִן הַקּוֹצִים שֶׁבָּעָם – מן הפסולים שבעם, שמהם עשו להם כהני במות. וּמִשּׁוּם הָכִי פַּסְלִינְהוּ – וכיון שגירותם לא היתה גירות, פסלו אותם ואסרו עליהם לבוא בקהל ישראל.

דעת רבי עקיבא: וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר שהכּוּתִים גֵּרֵי אֱמֶת הֵן, ודינם כישראל, וְכֹהֲנִים שֶׁנִּטְמְעוּ – שנתערבו בָּהֶן, כֹּהֲנִים כְּשֵׁרִים הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם [הכותים] מִקְצוֹתָם כֹּהֲנֵי בָמוֹת וַיִּהְיוּ עֹשִׂים לָהֶם בְּבֵית הַבָּמוֹת', וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כהנים אלו ששימשו בבמות היו מִן הַבְּחִירִים שֶׁבָּעָם. וְאֶלָּא מִפְּנֵי מָה אֲסָרוּם חכמים לבוא בקהל ישראל, והרי הם גרי אמת, וגם הכהנים שנתערבו בהם כשרים היו, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מְיַיבְּמִים רק אֶת הָאֲרוּסוֹת – שנתקדשו ועדיין לא נישאו,

---

אגרות קודש

ב"ה, י"ג אייר, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום החמישי עם המוסגר בו רשימת ההגרלה, ולפלא שאינו מאשר קבלת המכתב-תמי' על מה שלא ביקר בירושלים עיה"ק ת"ו למסור פ"ש מכאן. ואף שאחרים עשו זה, ידוע מרז"ל לא מכל אחד אדם לומד. ובפרט במסירת פ"ש, שכל אחד מוסר וואס ער האט געגומען מער, והלא אין דיעותיהם שוות. והעיקר - שמה שאחרים ימסרו הנ"ל אפילו את"ל שלא יחסר מאומה בהנוגע להשומעים, אבל בודאי שחסר הענין אצל זה הצריך למסור הפ"ש. ומי לנו גדול מרבותינו נשיאינו וידוע נוסח פ"נ של כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע שכתבו לפני אמירת דא"ח "שיפעלו בי ובהשומעים".

בודאי הנמצאים באה"ק ת"ו אין זקוקים להתעוררות מיוחדה לנצול יום הבהיר ל"ג בעומר הבע"ל, ובכל זה גם עד"ז מזכיר הנני בזה, ולו יהא ע"ד הפתגם לא נצרכה אלא להעדפה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור מתוך בריאות הנכונה.

וּפוֹטְרִים אֶת הַנְּשׂוּאוֹת מיבום, להנשא לאחד מן השוק בלא חליצה.

מבררת הגמרא מדוע נהגו כן: **מַאי דָּרְשֵׁי** כדי לומר שרק ארוסות זקוקות ליבום. מבארת הגמרא: משום שנאמר 'כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ **לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר** יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ' וגו', ודרשו, שדווקא **הַךְ דְּיַתְבָה חוּצָה** – זו שיושבת בחוץ, שלא נכנסה לרשות בעלה בנישואין, **הִיא לֹא תִהְיֶה** [־תינשא] **לְאִישׁ זָר** אלא תתיבם, **אֲבָל הַךְ דְּלֹא יַתְבָה** – זו שאינה יושבת **חוּצָה** לרשות בעלה, אלא נישאת, אינה זקוקה ליבום **וּתִהְיֶה** [־ תינשא] **לְאִישׁ זָר** שאינו יבמה. והנשואות שנזקקו ליבום היו נישאות לשוק, שיש בזה איסור לאו. **וְרַבִּי עֲקִיבָא** שאוסר את הכותים **לְטַעֲמֵיהּ** – לשיטתו **דְּאָמַר יֵשׁ מַמְזֵר** מֵנישואי **חַיָּיבֵי לַאוִין**, ולכן אסורים לבא בקהל.

וְיֵשׁ אוֹמְרִים שהכותים אסורים לבוא בקהל, **לְפִי שֶׁאֵין בְּקִיאִין בְּדִקְדּוּקֵי מִצְוֹת**, וכפי שיתבאר. שואלת הגמרא: **מַאן יֵשׁ אוֹמְרִים**. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא, דְּתַנְיָא, מַצַּת** – מצה שאפאה **כּוּתִי מוּתֶּרֶת** בפסח, ללא חשש חמץ, **וְאָדָם יוֹצֵא בָּהּ** – במצה זו **יְדֵי חוֹבָתוֹ** לאכול מצה **בְּפֶסַח**, שבלילה ראשון היא מהתורה, וצריכים לשומרה מחימוץ לשם חובת מצה, וכיון שהם בקיאים במצוות שומרים את המצה לשם מצוה. **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹסֵר** באכילה אף בשאר ימות הפסח, **לְפִי שֶׁאֵין** הכותים **בְּקִיאִים בְּדִקְדּוּקֵי מִצְוֹת**, שאינם בקיאים בסימני חימוץ. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כָּל מִצְוָה** ואפילו מדרבנן **שֶׁהֶחֱזִיקוּ** – שנהגו **בָּהּ כּוּתִים, הַרְבֵּה מְדַקְדְּקִים בָּהּ** לקיימה כהלכתה **יוֹתֵר מִיִּשְׂרָאֵל**, ויש לסמוך על נאמנותם. נמצא שרבי אליעזר הוא זה שהובא בשם 'יש אומרים'.

שואלת הגמרא: אמנם מה שאינם בקיאים בדקדוקי מצוות זה טעם לאסור לאכול את המצה, מחמת שאינם יודעים לשומרה מחימוץ, **וְאֶלָּא הָכִי** – אבל כאן לענין איסורם לבא בקהל, **מַאי** – באיזה הלכה **אֵין בְּקִיאִין** שמשום כך נאסרו. משיבה הגמרא: **לְפִי שֶׁאֵין בְּקִיאִין בְּתוֹרַת קִידּוּשִׁין וְגֵירוּשִׁין**, וחוששים שמא התירו לאשת איש להנשא לאחר אף שהיה ספק בקידושיה או גירושיה, ובניה ממזרים.

הגמרא מבארת טעם נוסף מדוע אסורים הם זה בזה: **אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, מַמְזֵר** שנולד מֵאח שנשא **אֲחוֹתוֹ וּמַמְזֵר** שנולד מֵאח שנשא **אֵשֶׁת אָח נִתְעָרְבוּ בָּהֶן** – בכותים, ויש לחוש על כל אחד מהם שמא הוא ממזר, ולפיכך אסרו להינשא להם.

שואלת הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** במה שפירט איזה ממזר התערב בהם. עונה הגמרא: שבא רב נחמן להשמיענו **שיֵשׁ מַמְזֵר מֵחַיָּיבֵי כְּרֵיתוֹת** ולא רק מחייבי מיתות בית דין. מקשה הגמרא: הלא בכדי להשמיענו זאת די **שנִיתְנֵי חֲדָא** – אחד האופנים. מתרצת הגמרא: **מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה כָּךְ הָיָה**, שנתערבו בהם שני ממזרים.

הגמרא מבארת טעם נוסף מדוע אסורים הם זה בזה: **וְרָבָא אָמַר, עֶבֶד וְשִׁפְחָה נִתְעָרְבוּ בָּהֶן**, שעבד נשא כותית ושפחה נישאת לכותי, ואין ידוע באיזה משפחה, ולפיכך אסרום. שואלת הגמרא: **אִיסּוּרָא** – האיסור להינשא להם **מִשּׁוּם מַאי**, בהכרח **מִשּׁוּם הִשְׁפְּחָה** שנישאה להם שוולדה עבד כמותה, **נִיתְנֵי חֲדָא** – שישנה רק שפחה. מתרצת הגמרא, **מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה כָּךְ הָיָה**, שנתערבו בהם עבד ושפחה.

משנה.

משנתינו מבארת איך בודקים יחוסו של מי שלא ידוע לנו יחוסו, ומי אינו צריך בדיקה:

כהן **הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה כֹּהֶנֶת** – בת כהן, **צָרִיךְ לִבְדּוֹק אַחֲרֶיהָ** – אחר יחוסה, אם אין בדורות הקודמים פסול ממזרות או שאר פסולי חיתון, עד **אַרְבַּע אִמָּהוֹת** של האשה שנושא, שתים מצד האב ושתים מצד האם, **שֶׁהֵן שְׁמֹנֶה** נשים, שבודק גם את האם של כל אחת מהארבע. **אִמָּהּ, וְאֵם אִמָּהּ** של זו שנושא. **וְאֵם אֲבִי אִמָּהּ** של זו שנושא, **וְאִמָּהּ** של אם אבי אמה, הרי שתים שהן ארבע מצד האם. **וְאֵם אָבִיהָ** של זו שנושא, **וְאִמָּהּ** של אם אביה. **וְאֵם אֲבִי אָבִיהָ** של זו שנושא, **וְאִמָּהּ** של אם אבי אביה, הרי שתים שהן ארבע מצד האב.

וכשבא לשאת **לְוִיָּה וְיִשְׂרְאֵלִית**, שמצוי בהם יותר תערובת פסולי חיתון, **מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן** – על המנויות כאן, לבדוק **עוֹד** אם **אַחַת** בדור קודם.על אף שצריך לבדוק עד דורות אלו, **אֵין בּוֹדְקִין** – אין צריך לבדוק **לֹא מִן הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה**, שאם אבי אביה עבד על גבי המזבח, ודאי שמיוחס הוא. **וְלֹא** צריך לבדוק **מִן הַדּוּכָן וּלְמַעְלָה**, שאם אבי אביה עמד עם הלויים לשיר בדוכן בבית המקדש, ודאי שמיוחס הוא. **וְלֹא** צריך לבדוק **מִן הַסַּנְהֶדְרִין וּלְמַעְלָה**, שאם אבי אביה היה מהסנהדרין שדנה דיני נפשות, ודאי שמיוחס הוא. **וְכָל** שנמצא **שֶׁהוּחְזְקוּ אֲבוֹתָיו מִשּׁוֹטְרֵי הָרַבִּים** – דיינים הדנים דיני ממונות, **וְכן** אם היו **מִגַּבָּאֵי צְדָקָה** – שגובים בכפיה צדקה המוטלת על הציבור, **מַשִּׂיאִין** את בנותיהם **לִכְהוּנָּה, וְאֵין צָרִיךְ לִבְדּוֹק אַחֲרֵיהֶן** – אחר יחוסם.

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אַף מִי שֶׁהָיָה חָתוּם עֵד – שנמצא כתוב שהעיד **בָּעַרְכִּי** – בבית דין בעיר **הַנקראת 'יְשָׁנָה' שֶׁל צִיפּוֹרִי** – הסמוכה לציפורי, שהקפידו שהעדים יהיו מיוחסים, ודאי שמיוחס הוא. **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר, אַף מִי שֶׁהָיָה מוּכְתָּב בְּאִסְטְרַטְיָא** – חיילים המתחלפים מידי חודש בצבא המלחמה **שֶׁל הַמֶּלֶךְ**, שהיו מיוחסים, ודאי שמיוחס הוא:

גמרא.

שנינו במשנה שהנושא אשה צריך לבדוק יחוסה בארבע אמהות, הגמרא מבררת מדוע אין צריך לבדוק גם את יחוס אבותיה, ומדוע רק הוא בודק בה ולא היא בו: שואלת הגמרא, **מַאי שְׁנָא בְּנָשֵׁי בַּדְקִינָן** – מדוע רק באמותיה בודקים, **וּמַאי שְׁנָא בְּגַבְרֵי לֹא בָּדְקוּ** – ומדוע אין בודקים גם באבותיה. עונה הגמרא, **נָשֵׁי דְּכִי מִינְּצוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי** – דרך הנשים שכשמגנות זו את זו במריבתן, **בַּעֲרָיוֹת הוּא דְּמִינְּצוּ** – אומרות אחת על השניה מעשי זנותיה, ולא פסולי יחוסן, **וְאִם אִיתָא דְּאִיכָּא מִילְּתָא** – ואם יש פסול ביחוסה, **לֹא אִית לֵיהּ קָלָא** – אין לזה קול, ולכן צריך לבדוק זאת. אבל **גַּבְרֵי דְּכִי מִינְּצוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי** – דרך האנשים שכשמגנים זה את זה במריבתם, **בְּיוֹחֲסִין הוּא דְּמִינְּצֵי** – תוך כדי מריבה אומרים אחד על השני את פסולי היחוס, ולכן **אִם אִיתָא דְּאִיכָּא מִילְּתָא** – אם יש פסול ביחוסו, **אִית לֵיהּ קָלָא** – יש לזה קול, וכיון שלא שמענו שיש בו פסול, אין צורך לבדוק זאת.

שואלת הגמרא, מדוע רק הוא בודק ביחוסה, **וְאִיהִי נַמִּי** – כהנת שבאה להינשא לכהן, **תִּבְדּוֹק בֵּיהּ בְּדִידֵיהּ** – תבדוק בו ארבע אמהות, שמא יש פסול ביחוסו. עונה הגמרא, דין זה **מְסַיַּיע לֵיהּ** – ראיה **לְרַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא הוּזְהֲרוּ** כהנות **כְּשֵׁרוֹת לִינָּשֵׂא לִפְסוּלִים** לכהונה, וכיון שלא הקפידה על כך התורה, גם חכמים לא הצריכום לבדוק אפילו פסולי קהל כממזר ושתוקי.

שנינו במשנה שצריך לבדוק ארבע אמהות שהם שמונה, הגמרא מביאה ברייתות שלכאורה חולקות על משנתינו: **רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה תָּנֵי** – שנה בברייתא, שיש לבדוק **אַרְבַּע אִמָּהוֹת שֶׁהֵם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה**, שבנוסף לאם ואמה, יבדוק גם את אם אם אמה, וכן בכולן, ונמצא שבודק שלוש דורות בכל אם מהארבע אמהות. **בְּמַתְנִיתָא תָּנָא** – בברייתא שנינו, שיש לבדוק **אַרְבַּע אִמָּהוֹת שֶׁהֵם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה**, שבנוסף לאם אם אמה, יבדוק גם את אם אם אם אמה, ונמצא שבודק ארבע דורות בכל אם מהארבע אמהות.שואלת הגמרא, **בִּשְׁלָמָא לְרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה**

רש"י

ופוטרין את הנשואות — מן החליצה. ולרבי עקיבא בני חייבי לאוין ממזרים הם. **החוצה** — החיצונה, שלא נבנסה עדיין לרשות הבעל לנשואין. **ויש אומרים** — היינו רבי אליעזר. **לפי שאין בקיאין** — אסרום. ולקמן מפרש לענין יוחסין מאי בקיאין איכא. הלכך, לרבי אליעזר כותי לא ישא כותית — שמא אחד מן הבקיאין שלא אירע פסול בנישואי אבותיו, והשני — משאינן בקיאין, ואירע ספק אשת איש בקידושי אבותיו, שנתקדשה לאחר ואמרו אינן קדושין, ונשאת לאחר. **מצת כותי מותרת** — לאכלה בפסח, ואין בה משום חששא דחימוץ. **ואדם יוצא בה** — בלילי יום טוב הראשון שהמצה חובה. ויוצא בה — דלא הוי כקמחין ובציקות של נברים שלא חמצו, דקיימא לן (פסחים מ,א): אדם ממלא כריסו מהם, ובלבד שיאכל כזית מצה אחרת באחרונה. משום דבמצת מצוה בעינן שימור לשם מצוה. אבל מצת כותי אין צריך לאכול מצה אחרת באחרונה, דבקיאי במצות שימור. **ואלא הכא** — גבי יוחסין, מאי "אין בקיאין" שייך למימר? **מאי קא משמע לן** — האי ממזר מאחותו דקא פריש ממאי הוה, ולא תנא ממזר סתמא. ומשני: **יש ממזר מחייבי כריתות קא משמע לן** — ולאפוקי ממאן דאמר (יבמות מט,א): אין ממזר אלא מחייבי מיתות בית דין. **וניתני חדא** — ממזר מאחותו נתערב בהן. **עבד ושפחה נתערבו בהן** — עבד נשא מבנותיהם, ושפחה נשאת לאחד מהם. ואין אותה משפחה ידועה. ופרכינן: **איסורא משום שפחה** — דעל כרחך נברי ועבד הבא על בת ישראל הוולד כשר, אלא שפחה וולדה עבד. **ניתני** — שפחה לחודה.

משנה אשה כהנת — דווקא נקט, כדקתני סיפא: לויה וישראלית מוסיפין עליהן עוד אחת. **ארבע אמהות שהן שמנה** — בודקין בדורותיה ארבע אמהות, שתים מצד האב ושתים מצד האם, שהם שמנה — כל אחת מהם, אמה ואם אמה. **בודקין** — שלא היו ממזרות, או אחת מן הפסולות לקהל. **ואם אבי אמה** — של אשה זו שהוא נושא. **ואמה** — של אם אבי אמה. **ואם אביה** — של זו שהוא נושא. **ואמה** — של אם אביה. **ואם אבי אביה** — של זו שהוא נושא, ואמה. **לויה וישראלית** — לכהן, בא לבונסה — מוסיפין עליהן עוד אחת — אם אחת בכל זוג וזוג, כגון אמה ואם אמה ואמה, וכן כולם. **אין בודקין מן המזבח ולמעלה** — התחיל לבדוק באמהות, ומצא שאבי אביה שימש על המזבח — בידוע שמיוחס הוא. **ולא מן הדוכן ולמעלה** — אם הועד עליו שעמד אצל הלוים בדוכן לשורר שיר. **ולא מן הסנהדרין ולמעלה** — אם נמנה בסנהדרין אין צריך לבדוק אותו. וכן שוטרי הרבים וגבאי צדקה — משיאין בנותיהם לכהן ואין צריכין לבדוק. וטעמא דכולהו מפרש בגמרא. **אף מי שהיה חתום בערכי הישנה של ציפורי** — עיר סמוכה לציפורי ששמה "ישנה", כדאמרינן בעירובין (נט,א): כעיר חדשה שביהודה, דהיינו עיר ששמה "חדשה", כדכתיב (יהושע טו) "צנן וחדשה". **בערכי** — שהיה כתוב בסדרי הדיינין, שהיו רגילין לייחס את הראויים לדון שהיו מיוחסין, וכותבין על הסדר: פלוני ופלוני מיוחסין הן. שאין רגילין בני המקום למנות דיין שאינו מיוחס. **באיסטרטיא** של מלך — בגמרא מפרש לה. **גמרא מאי שנא בנשים דבדקינן** — דקתני: ארבע אמהות, ולא קתני: ארבע אבות, שיהו בודקין אביה ואבי אביה שלא היו ממזרים? **בעריות הוא דמנצו** — אין זו מגנה את זו בפסול יוחסין, אלא בזנות. **ואם איתא דאיכא כהו מילתא** — לפסול יוחסין — **לית ליה קלא. איהי נמי** — הכהנת, אמאי לא הצריכוה לבדוק ביחוס בעלה ארבע אמהות? דילמא איכא מילתא בנשי משפחתו ביוחסין! **לא הוזהרו כשרות** — כהנות, לינשא לפסולין, כגון חללי גירי וחרורי. וכיון דלא הקפידה תורה עליהם ליוחסין — רבנן נמי לא עבוד בהו מעלה לאצרוכינהו בדיקה, ואפילו מחמת ממזרות ושתוקות, אלא כי איתחזיק איסורא ביה. אבל לחששא ולמיבדק — לא אצרכינהו. **שהם שתים עשרה** — על כל זוג מוסיף לבדוק עוד אם למעלה. **שש עשרה** — על כל זוג של משנתינו מוסיף אמה של עליונה, ואם אמה.

מוקי

תוספות

מצת כותי מותרת — פירוש: מותרת לאכלה בפסח, ואין בה משום חששא דחימוץ, ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח בלילי יום טוב ראשון שאכילתה חובה, ולא הויא כקמחין ובציקות של נברים, דקיימא לן (פסחים מ,א) דאדם ממלא כריסו מהן, ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. ואם תאמר: והא אמרינן (בפרקי דרבי אליעזר פרק לח): כל האוכל פת כותי כאילו אוכל חזיר! ויש לומר: היינו דווקא פת שהכותי לש ועושה בביתו, אבל העיסה שהכותי עושה בביתו של ישראל — מותר. ונראה, הא דקאמר: ואדם יוצא בה ידי חובתו — היינו דוקא שגם הכותי יאכל ממנה, דאם לא כן לא יצא ידי חובתו, דהא לית להו "לפני עור לא תתן מכשול". **הנושא** אשה כהנת — פירוש: כהן שבא לישא אשה כהנת. וקאמר דצריך לבדוק, משום שאנו רוצים שבנה ישמש על גבי המזבח. אבל אין לפרש דמיירי בישראל הבא לישא אשה כהנת, ורוצה שיהא בנה כשר לכהונה — דאם כן אמאי נקט כהנת? אפילו היתה חללה נמי הוי בנה כשר לכהונה, דבני ישראל מקוה טהרה לחללות. **צריך** שיבדוק אחריה ארבע אמהות — פירש בקונטרס: בודקין משום חשש דממזרות. ולא נהירא, מדפריך גמרא: ואיהי נמי תבדוק בדידיה? ומשני: לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים. ומאי קאמר? הא הוזהרו לינשא לממזרים, דהא אפילו [מאן] דאמר לא הוזהרו — היינו דוקא לינשא לחלל קאמר, אבל לממזרים לא! לכך צריך לומר: דחששא דמתניתין הוא משום חללות, אבל משום ממזרות — לא שייך חששא כלל, דמכירין ישראל ממזרים שביניהם. ומיהו, תימה: הא קתני לויה וישראלית — מוסיפין עוד אחת. ואי לא בדקי אלא בפסול חללות — לויה וישראלית אמאי צריכין בדיקה? כיון דאבוה לוי או ישראל — אי אפשר בשום ענין להיות בה פסול חללה, שהרי לכולי עלמא בני ישראל מקוה טהרה לחללות, ואם כן ישראל שנשא חללה — בתו כשרה לכהונה! ויש לומר: דעיקר הבדיקה ותקנה משום פסול חללות, ואגב בדיקה דחללות בדקי נמי היכא דלא שייך אלא פסול ממזרות, כגון לויה וישראלית. אבל גבי איהי, דליכא פסול חללות, דלא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין — לא צריך לבדוק משום ממזרות. ורבינו תם כתב בספר הישר: דהא דצריך לבדוק — היינו דוקא להכשיר בניהם לעבודה, אי נמי להכשיר עצמו לעבודה. אבל להאכילו בתרומה — אין צריך בדיקה, כדאמר פרק "האשה שנתארמלה" (כתובות כד,א): "אני כהן וחבירי כהן" — נאמן להאכילו בתרומה, ואין נאמן להשיאו אשה.

אין

ופוֹטְרִים אֶת הַנְּשׂוּאוֹת. מַאי דְּרִשֵׁי - "לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר", הָךְ דְּיָתְבָה חוּצָה - הִיא לֹא תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, אֲבָל הָךְ דְּלָא יָתְבָה חוּצָה - תִּהְיֶה לְאִישׁ זָר. וְרַבִּי עֲקִיבָא לְטַעֲמֵיהּ, דַּאֲמַר: יֵשׁ מַמְזֵר מֵחַיָּבֵי לָאוִין. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: לְפִי שֶׁאֵין בְּקִיאִין בְּדִקְדּוּקֵי מִצְוֹת. מַאן יֵשׁ אוֹמְרִים? - אָמַר רַב אִידִּי בַּר אָבִין: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא. דְּתַנְיָא: מַצַּת כּוּתִּי - מוּתֶּרֶת, וְאָדָם יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּפֶסַח, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹסֵר, לְפִי שֶׁאֵין בְּקִיאִים בְּדִקְדּוּקֵי מִצְוֹת. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל מִצְוָה שֶׁהֶחְזִיקוּ בָהּ כּוּתִּים - הַרְבֵּה מְדַקְדְּקִים בָּהּ יוֹתֵר מִיִּשְׂרָאֵל. וְאֶלָּא הָכִי מַאי אֵין בְּקִיאִין? - לְפִי שֶׁאֵין בְּקִיאִין בְּתוֹרַת קִידּוּשִׁין וְגֵירוּשִׁין. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: מַמְזֵר מֵאֲחוֹתוֹ וּמַמְזֵר מֵאֵשֶׁת אָח נִתְעָרְבוּ בָהֶן. מַאי קָא מַשְׁמַע לָן - יֵשׁ מַמְזֵר מֵחַיָּבֵי כְּרִיתוֹת? נִיתְנֵי חֲדָא! - מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה כָּךְ הָיָה. וְרָבָא אָמַר: עֶבֶד וְשִׁפְחָה נִתְעָרְבוּ בָהֶן. - אִיסּוּרָא מִשּׁוּם מַאי - מִשּׁוּם שִׁפְחָה? נִיתְנֵי חֲדָא! - מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה כָּךְ הָיָה. **מִשְׁנָה** הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה כֹּהֶנֶת צָרִיךְ לִבְדּוֹק אַחֲרֶיהָ אַרְבַּע אִמָּהוֹת שֶׁהֵן שְׁמֹנֶה: אִמָּהּ, וְאִם אִמָּהּ, וְאִם אֲבִי אִמָּהּ, וְאִמָּהּ. וְאִם אָבִיהָ וְאִמָּהּ, וְאִם אֲבִי אָבִיהָ וְאִמָּהּ. לְוִיָּה וְיִשְׂרְאֵלִית מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עוֹד אַחַת. אֵין בּוֹדְקִין לֹא מִן הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה, וְלֹא מִן הַדּוּכָן וּלְמַעְלָה, וְלֹא מִן הַסַּנְהֶדְרִין וּלְמַעְלָה. וְכָל שֶׁהוּחְזְקוּ אֲבוֹתָיו מְשׁוֹטְרֵי הָרַבִּים וְגַבָּאֵי צְדָקָה - מַשִּׂיאִין לְכְהוּנָּה, וְאֵין צָרִיךְ לִבְדּוֹק אַחֲרֵיהֶן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף מִי שֶׁהָיָה חָתוּם בְּאִסְטַרְטִיָּא שֶׁל מֶלֶךְ. **גְּמָרָא** מַאי שְׁנָא בְּנָשֵׁי בְּדִקְנַן וּמַאי שְׁנָא בְּגַבְרֵי לָא בָּדְקוּ? - נָשֵׁי, דְּכִי מִינְצוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי - בַּעֲרָיוֹת הוּא דְּמִינְצוּ, וְאִם אִיתָא דְּאִיכָּא מִילְתָא - לָא אִית לֵיהּ קָלָא. גְּבָרֵי, דְּכִי מִינְצוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי בְּיוּחֲסִין הוּא דְּמִינְצִי, אִם אִיתָא דְּאִיכָּא מִילְתָא - אִית לֵיהּ קָלָא.

וְאִיהִי נַמִּי תִּבְדּוֹק בֵּיהּ בְּדִידֵיהּ? - מְסַיַּע לֵיהּ לְרַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לֹא הוּזְהֲרוּ כְּשֵׁרוֹת לִינָּשֵׂא לִפְסוּלִים. רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה תָּנֵי: אַרְבַּע אִמָּהוֹת שֶׁהֵם שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: אַרְבַּע אִמָּהוֹת שֶׁהֵם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. בִּשְׁלָמָא לְרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה

מוקים

אין בודקין מן המזבח ולמעלה כו' — ואם תאמר: אמאי לא קתני: אין בודקין משטרות ולמעלה? דהא אמרינן בפרק ב דסכתובות (כד,ב): מעלים משטרות ליוחסין! ויש לומר: דאין זה רבותא, דהא עדות מעליא הוא. ואם תאמר: ניתני נמי: אין בודקין בנשיאות כפים ולמעלה, ומתרומה ולמעלה, כדאמר בפרק ב דסכתובות (שם): מעלין מתרומה ליוחסין! ויש לומר: דגם זה אינו רבותא, כיון דלא שייך אלא בכהנים. אבל הא [דתנן] אין בודקין מן המזבח ולמעלה — רבותא הוא, דמיירי אפילו בעבודות הכשרות בזרים, כגון שחיטה או הפשט. אף על גב דשחיטה כשרה בנשים ובעבדים — היינו דיעבד, אבל לכתחילה לא עבדי כי אם כשרים מיוחסין.

והקל מעליך ונשאו אתך — הכי גרס רש"י. ולא גרסינן "במשא העם" — שהרי גבי שכינה כתיב כן. והאי קרא דהכא כתיב ביתרו, ולא כתיב ביה "במשא העם".

[וכי מוקים לה בלוייה וישראלית — כדקתני מתניתין: מוסיפין עליהן עוד אחת. **מי לימא פליגא** — אמתניתין? **מאי מוסיפין עוד אחת** — דקתני מתניתין. **זוג אחת** — שתי אמהות. **זו דברי רבי מאיר** — סתם מתניתין, דמצריך בדיקה. **כשקרא עליו ערער** — אין צריך בדיקה אלא אם קראו עליה שני עדים שמץ של פסול. ולא שמעידים עדות גמורה, אלא יציאת קול. וכיון דקרא עליה ערער — אמאי פליגי רבנן? **מאן דמתני הא** — משמיה דרב. **לא מתני הא** — ואמוראי נינהו, רב יהודה ורב חמא אליבא דרב. **צריך לבדוק אחריה** — אפילו לרבנן. **ששם היו יושבים** — בלשכת הגזית היו יושבים סנהדרין מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים, ומייחסים את הכהנים והלויים, להבדיל פסולים מן העבודה ומן הדוכן. **מכל מום** — פסול יוחסין. ובסנהדרין קאמר, או גדולה או קטנה. אבל דיינין בעלמא — לא, כדלקמן. **עמך** — מיוחסין כמותך. **ודלמא משום שכינה** — סנהדרין שבאותה שעה הוצרכו להיות מיוחסין משום שכינה, על שם נבואה נאספו שם, כדכתיב (במדבר יא) "ואצלתי מן הרוח וגו'". אבל סנהדרין שהן לדון, כגון סנהדרי דיתרו חותן משה — לא. **ונשאו אתך** — גרסינן, ולא גרס "במשא העם". אלא אסנהדרין דיתרו קאי, "והקל מעליך ונשאו אתך". **שוטרי הרבים** — דיינין בעלמא, שאינן ממנין עשרים ושלש של סנהדרי קטנה. **בירושלים** — היו מקפידין על כל דייניהם ליחסן. **ממשכנין** — נוטלים משכונות על צדקה שיפסקו עליו, ואינו נותנן. **ואפילו בערב שבת** — שהאדם טרוד, ומתוך כך מריבין עמהן ומבזין אותן. **כל משימות** — מריבוייא דמשמעות דקרא קא יליף, מ"שום תשים" — מקרב אחיך תשים כל משימות, ואפילו סנהדרי קטנה. **במילי דשמיא** — בגבאי צדקה, ובקיצותה וחלקותה, וסדר מתורגמנין ומפטירין. **במילי דמתא** — שאר צרכי צבור לדברי הרשות — לטורזינא, לבריא פתיא, לאגלי גפא. **לאשרי** — כמו: "לתור להם מנוחה" (במדבר י) — "אתר בית משרי". **מיטפל בהו** — מתעסק בהם לכבדם ולהושיבם בשררה. **ריש כורי** — ממונה על המדות, לשון לתך וכור. **גרנותא** — להשקות בית השלחין. פעמים שהם של רבים, וממנים שוטר עליו שלא ישקה איש ביומו של חבירו. **בחיילות של בית דוד** — שהיו באים בחלוקה חדש בחדש וחרורין חלילה, והוא לשון איסטרטיא. וכותבין בשמות: משפחת פלוני ופלוני בחדש פלוני. והיו זהירין ליחסן מכל מום, כדמפרש: שתסייעם זכות אבותם במלחמה. ותו ליכא לא גרסינן. **צלק העמוני** — בראשי גבורים אשר לדוד נמנה. **דאתי מעמון** — ונתגייר, אלמא לא הקפיד על הגרים. **והא אמר רב נחמן** — במסכת עבודה זרה (מד,א): בא אתי הגיתי שהיה נכרי ובטלה לעבודה זרה של עטרת מלכם, והוא שם שיקוץ עמונים. **ילדים** — בחורים, היו לדוד בחייליותיו, ולא היו בניו. **בני יפת תואר** — נשים שלקחו אנשי ישראל במלחמה, כדכתיב (דברים כא) "והבאת אל תוך ביתך". ומתוך כך היו נוהגים כמשפטי הנכרים.]

מוֹקִים לָהּ בִּלְוִיָּה וּבַת יִשְׂרָאֵל. אֶלָּא מַתְנִיתָא, נִימָא פְּלִיגָא? - לָא, מַאי "עוֹד אַחַת" - זוּג אַחַת. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל מִשְׁפָּחוֹת בְּחֶזְקַת כְּשֵׁרוּת הֵן עוֹמְדוֹת. - אִינִי? וְהָאָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא אָמַר רַב: מְשַׁנְּתֵינוּ כְּשֶׁקּוֹרֵא עָלָיו עַרְעָר! - מַאן דְּמַתְנֵי הָא - לָא מַתְנֵי הָא. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל מִשְׁפָּחוֹת בְּחֶזְקַת כְּשֵׁרוּת הֵן עוֹמְדוֹת. אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא אָמַר רַב: אִם קוֹרֵא עָלָיו עַרְעָר - צָרִיךְ לִבְדּוֹק אַחֲרֶיהָ. "אֵין בּוֹדְקִין מִן הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה". מַאי טַעְמָא? אִי לָאו דִּבְדָקוּהוּ - לָא הָווּ מַסְּקֵי לֵיהּ. "וְלֹא מִן הַדּוּכָן וּלְמַעְלָה" מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר מָר: שֶׁשָּׁם הָיוּ יוֹשְׁבִים מְיַיחֲסֵי כְּהוּנָּה וּמְיַיחֲסֵי לְוִיָּה. "וְלֹא מִסַּנְהֶדְרִין וּלְמַעְלָה". מַאי טַעְמָא? דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף: כְּשֵׁם שֶׁבֵּית דִּין מְנוּקִין בְּצֶדֶק - כָּךְ מְנוּקִין מִכָּל מוּם. אֲמַר מָרֵימָר: מַאי קְרָאָה - "כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ". - אֵימָא מוּמָא מַמָּשׁ! - אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: אָמַר קְרָא "וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ" - "עִמָּךְ" - בְּדוֹמִים לָךְ. - וְדִלְמָא מִשּׁוּם שְׁכִינָה? - אָמַר רַב נַחְמָן: אָמַר קְרָא "וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ" - בְּדוֹמִים לָךְ. "כָּל מִי שֶׁהוּחְזְקוּ אֲבוֹתָיו מִשּׁוֹטְרֵי הָרַבִּים". לְמֵימְרָא דְּלָא מוֹקְמִינַן מְפַסּוּלִים? וּרְמִינְהוּ: הַכֹּל כְּשֵׁרִים לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת, וְאֵין הַכֹּל כְּשֵׁרִים לָדוּן דִּינֵי נְפָשׁוֹת. וְהָוֵינַן בָּהּ: הַכֹּל לְאִיתוּיֵי מַאי? וְאָמַר רַב יְהוּדָה: לְאִיתוּיֵי מַמְזֵר! - אָמַר אַבָּיֵי: בִּירוּשָׁלַיִם. וְכֵן תָּנֵי רַב שִׁמְעוֹן בַּר זֵירָא בְּקִידּוּשִׁי דְּבֵי לֵוִי: בִּירוּשָׁלַיִם. "וַנְבָאֵי צְדָקָה מַשִּׂיאִים". מַאי טַעְמָא? כֵּיוָן דְּמִנְצוּ בַּהֲדֵי אֱינָשֵׁי, דְּאָמַר מָר: מְמַשְׁכְּנִים עַל הַצְּדָקָה וַאֲפִילּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְאִם אִיתָא דְּאִיכָּא - אִית לֵיהּ קָלָא. אוּשְׁפִּיזְכְּנֵיהּ דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה גִּיוֹרָא הָווּ, וַהֲווּ קָא מִנְצֵי אִיהוּ וְרַב בֵּיבִי. מָר אָמַר: אָנָא עָבֵידְנָא סְרָרוּתָא דְּמָתָא, וּמָר אָמַר: אָנָא עָבֵידְנָא סְרָרוּתָא דְּמָתָא. אִתּוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף, אָמַר לְהוּ: תָּנֵינָא, "שׁוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ... מִקֶּרֶב אַחֶיךָ" - כָּל מִשִּׂימוֹת שֶׁאַתָּה מֵשִׂים לֹא יִהְיֶה אֶלָּא מִקֶּרֶב אַחֶיךָ. אֲמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: וַאֲפִילּוּ אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל? אֲמַר לֵיהּ: אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל - "מִקֶּרֶב אַחֶיךָ" קְרֵינָא בֵּיהּ. הִלְכָּךְ, רַב בֵּיבִי דְּגַבְרָא רָבָא הוּא - לִיעַיֵּן בְּמִילֵי דִּשְׁמַיָּא, וּמָר - לִיעַיֵּן בְּמִילֵי דְּמָתָא. אֲמַר אַבָּיֵי: הִלְכָּךְ, מַאן דְּמַשְׁרֵי צוּרְבָא מִדְּרַבָּנַן בְּאוּשְׁפִּיזְכְּנֵיהּ - לְאַשְׁרֵי כְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, דְּיָדַע לְמַהֲפֵיךְ לֵיהּ בְּזְכוּתֵיהּ. רַבִּי זֵירָא מְטַפֵּל בְּהוּ, רַבָּה בַּר אֲבוּהּ מְטַפֵּל בְּהוּ, בְּמַעֲרָבָא אֲפִילּוּ רֵישׁ כּוֹרֵי לָא מוֹקְמֵי מִינַּיְיהוּ, בִּנְהַרְדְּעָא אֲפִילּוּ רֵישׁ גַּרְגּוּתָא לָא מוֹקְמֵי מִינַּיְיהוּ. "רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר אַף מִי שֶׁהָיָה וכו'". מַאי טַעְמָא - דַּיְיקֵי וּמַחְתְּמֵי. "רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס וכו'". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: בַּחֲיָילוֹת שֶׁל בֵּית דָּוִד. אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי קְרָא - "וְהִתְיַחֲשָׁם בַּצָּבָא בְּמִלְחָמָה". וְטַעְמָא מַאי? - אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כְּדֵי שֶׁתְּהֵא זְכוּתָן וְזְכוּת אֲבוֹתָם מְסַיְּעָתָן. וְהָאִיכָּא צֵלֶק הָעַמּוֹנִי, מַאי לָאו דְּאָתֵי מֵעַמּוֹן? - לָא, דְּיָתֵיב בְּעַמּוֹן. וְהָאִיכָּא אוּרְיָה הַחִתִּי, מַאי לָאו דְּאָתֵי מֵחֵת? - לָא, דְּיָתֵיב בְּחֵת. וְהָאִיכָּא אִתַּי הַגִּתִּי! - וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי דְּיָתֵיב בְּגַת - וְהָא אָמַר רַב נַחְמָן: אִתַּי הַגִּיתִי בָּא וּבִטְּלָהּ! וְעוֹד, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אַרְבַּע מֵאוֹת יְלָדִים הָיוּ לוֹ לְדָוִד, וְכוּלָּם בְּנֵי יָפַת תּוֹאַר הָיוּ, וְכוּלָּם מִסְתַּפְּרִים קוֹמֵי וּמְגַדְּלִים בְּלוֹרִית הָיוּ, וְכוּלָּם יוֹשְׁבִים בִּקְרוֹנִיּוֹת שֶׁל זָהָב, וְהָיוּ מְהַלְּכִים בְּרָאשֵׁי גְיָסוֹת, וְהֵן הֵן בַּעֲלֵי אֲגֻרּוֹפִים שֶׁל בֵּית דָּוִד! - דְּאָזְלֵי לְבַעוּתֵי עָלְמָא.

מספרים קומי ומגדלי בלורית — מאחורי ערפם. **לבעותי עלמא** — אבל לא היו יורדין בתוך המלחמה עם ישראל.

שצריך לבדוק שתים עשרה אמהות, לא קשה מהמשנה שצריך לבדוק רק שמונה, משום**שמוֹקִים לָהּ** – מעמיד את הברייתא **בְּלִוְיָה וּבַת יִשְׂרָאֵל**, שצריך להוסיף עליהן עוד אחת. **אֶלָּא מַתְנִיתָא** – הברייתא שאומרת שבודק שש עשרה, **נֵימָא פְּלִיגָא** – האם נאמר שחולקת על המשנה. עונה הגמרא, הברייתא **לֹא** חולקת, אלא מדברת בלויה וישראלית, וסוברת **שמַאי** – מה כוונת המשנה 'מוסיפין עליהן **עוֹד אַחַת**', שמוסיף עוד **זוּג אַחַת** – שתי אמהות, ונמצא שבודק שש עשרה.

הגמרא מביאה דעה החולקת על משנתינו: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, זוֹ** – משנתינו, היא **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל הַמִּשְׁפָּחוֹת בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת הֵן עוֹמְדוֹת**, ואינן צריכות בדיקה.

מקשה הגמרא, **אֵינִי** – אינו כן, **וְהָאָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא אָמַר רַב, מִשְׁנָתֵינוּ** שצריך לבדוק יחוס האשה, מדובר **כְּשֶׁקּוֹרֵא עָלָיו עַרְעָר** – שעדים מעידים שיצא קול שיש במשפחתה פסול, וודאי שרבנן מודים בזה.

מתרצת הגמרא, **מַאן דְּמַתְנֵי הָא לֹא מַתְנֵי הָא** – מי ששנה זאת לא שנה זאת, לרב יהודה שמשנתינו כרבי מאיר, אין מדובר כשקרא עליו ערער, ולרב חמא בר גוריא שמדובר כשקרא עליו ערער, מודים חכמים למשנתינו.הגמרא מביאה לשון אחרת: **אִיכָּא דְּאָמְרֵי** – יש אומרים שמועה זו כך, **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, זוֹ** – משנתינו, היא **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל הַמִּשְׁפָּחוֹת בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת הֵן עוֹמְדוֹת**, ואינן צריכות בדיקה. **אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא אָמַר רַב, שאִם קוֹרֵא עָלָיו עַרְעָר** – שהעידו עדים שיצא קול פסול במשפחתה, **צָרִיךְ לִבְדֹּק אַחֲרֶיהָ** אפילו לדעת חכמים. ואין מחלוקת בדעת רב:

שנינו במשנה, **אֵין בּוֹדְקִין מִן הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה**: שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** – מה הסיבה לכך. עונה הגמרא, משום **דאִי לַאו דְּבַדְקוּהַּ** - לולי שבדקוהו שאין בו פסול, **לֹא הֲווּ מַסְּקֵי לֵיהּ** – לא היו מעלים אותו למזבח ולעבוד:

שנינו במשנה, **וְלֹא** בודקים **מִן הַדּוּכָן וּלְמַעְלָה**: שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** – מה הסיבה לכך. עונה הגמרא, **דְּאָמַר מַר, שֶׁשָּׁם** – בלשכת הגזית, **הָיוּ יוֹשְׁבִים** הסנהדרין, **מְיַיחֲסֵי כְּהוּנָּה וּמְיַיחֲסֵי לְוִיָּה**, שבודקים את יחוס הכהנים והלויים הבאים לשרת בבית המקדש, ולא מניחים לפסולים לעבוד ולשורר:

שנינו במשנה **וְלֹא** בודקים **מִסַּנְהֶדְרִין וּלְמַעְלָה**: שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** – מה הסיבה לכך. עונה הגמרא, **דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף, כְּשֵׁם שֶׁבֵּית דִּין** צריכים להיות **מְנוּקִּין בְּצֶדֶק** – מכל דבר שעלול למנוע דין צדק, כקבלת שוחד ואהבת בצע, **כָּךְ** צריכים להיות **מְנוּקִּין מִכָּל מוּם** של פסול יחוס.

הגמרא דורשת זאת מפסוק: **אָמַר מְרֵימַר, מַאי קְרָאָה** – מהיכן לומדים זאת, שנאמר, '**כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ**', שלסנהדרין אין פסול יחוס. מקשה הגמרא, מנין שהכוונה לפסול יחוס, **אֵימָא מוּמָא מַמָּשׁ** – אולי הכוונה למום שבגוף.מביאה הגמרא מקור אחר לזה: **אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אָמַר קְרָא** כשאמר הקב"ה למשה לאסוף שבעים איש למנותם לסנהדרין, נאמר '**וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ**', ו'**עִמָּךְ**' משמע **בְּדוֹמִים לָךְ** – מיוחסים כמוך. שואלת הגמרא, מנין שהוצרכו להיות מיוחסין מחמת שהתמנו לסנהדרין, **וְדִלְמָא** – שמא **מִשּׁוּם שְׁכִינָה** העתידה לשרות עליהם.

מביאה הגמרא מקור אחר לזה: **אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר קְרָא** כשיעץ יתרו למשה למנות דיינים, '**וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ**', שמינוי הדיינים יקל מעליך, שישאו עמך את משא העם, ו'**אִתָּךְ**' היינו **בְּדוֹמִים לְךָ** – מיוחסים כמוך. ושם לא נאמר ששרתה עליהם שכינה, ומכאן שכל סנהדרין צריכים להיות מיוחסים, ומי שהוחזק דיין אין צריך בדיקה אחר יחוסו:

שנינו במשנה, **כָּל מִי שֶׁהוּחְזְקוּ אֲבוֹתָיו מִשּׁוֹטְרֵי הָרַבִּים**, אין צריך לבודקו: שואלת הגמרא, **לְמֵימְרָא** – וכי נלמד מכך **דְּלֹא מוֹקְמִינַן** – שאין מעמידים דייני ממונות **מֵפְסוּלִים**, ולכן מוכח שמיוחס הוא, **וּרְמִינְהוּ** – ואקשה סתירה לכך, **הַכֹּל כְּשֵׁרִים לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת, וְאֵין הַכֹּל כְּשֵׁרִים לָדוּן דִּינֵי נְפָשׁוֹת. וְהַוִּינַן** [־ והתקשינו] **בָּהּ, הַכֹּל לְאַיְתּוּיֵי מַאי** – מה מרבה 'הכל', **וְאָמַר רַב יְהוּדָה, לְאַיְתּוּיֵי** [־ לרבות] **מַמְזֵר** שכשר לדיני ממונות.

מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבַּיֵּי**, משנתינו מדברת **בִּירוּשָׁלַיִם**, שדייני הממונות שם היו מיוחסים, **וְכֵן תָּנֵי** [־ שנה] **רַב שִׁמְעוֹן בַּר זֵירָא בְּקִידּוּשֵׁי דְּבֵי לֵוִי** – בתוספתא על מסכת קידושין שסידר לוי, שמשנתינו מדברת **בִּירוּשָׁלַיִם**, אך בשאר מקומות דיין בדיני ממונות אינו ראיה לכשרותו.

שנינו במשנה, **וְגַבָּאֵי צְדָקָה מַשִּׂיאִים** לכהונה: שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** – מה הסיבה לכך. עונה הגמרא, **כֵּיוָן דְּמִנְּצוּ בַּהֲדֵי אִינְשֵׁי** – שרבים עם אנשים, **דְּאָמַר מַר, שמְמַשְׁכְּנִים עַל הַצְּדָקָה** – לוקחים משכון ממי שפסקו לו לתת צדקה ולא נתן, **וַאֲפִילּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת** שטרוד בהכנות לשבת. וכיון שסבורים שמשכנום שלא כדין, מבזים אותם בכל פסול שיש בהם, **וְאִם אִיתָא דְּאִיכָּא** – ואם יש פסול ביחוסם, **אִית לֵיהּ קָלָא** – יש לזה קול, וכיון שלא שמענו פסול ביחוסם, ודאי שכשרים הם.

ומביאה הגמרא מעשה שאין ממנים גרים לכך: **אוּשְׁפִּזִיכְנֵיהּ** – המארח **דְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, גִּיּוֹרָא הֲוָה** – היה גר, **וַהֲוָה קָא מִנְּצֵי** [־ והיה רב] **אִיהוּ** – המארח **וְרַב בִּיבִי, מַר** – אחד **אָמַר, אֲנָא עֲבִידְנָא סְרָרוּתָא דְּמָתָא** – אני אעסוק בשררות שבעיר, **וּמַר** – ואף השני **אָמַר, אֲנָא עֲבִידְנָא סְרָרוּתָא דְּמָתָא** – אני אעסוק בשררות שבעיר. **אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף** – באו לרב יוסף שיכריע ביניהם. **אָמַר לְהוּ** רב יוסף, **תָּנִינָא** – שנינו ברייתא שדורשת את הכתוב '**שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ, מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים**' וגו', כפל הפסוק תיבת '**תָּשִׂים**', לומר **שכָּל מְשִׂימוֹת** – מינויי השררות **שֶׁאַתָּה מֵשִׂים** – ממנה, **לֹא יִהְיֶה אֶלָּא מִקֶּרֶב אַחֶיךָ** היהודים, ואין למנות את המארח.

אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לרב יוסף, **וְכִי אֲפִילּוּ** אם **אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל** אינו נחשב '**מִקֶּרֶב אַחֶיךָ**', ואמו של המארח היתה ישראלית. **אָמַר לֵיהּ** – רב יוסף, אם **אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל**, '**מִקֶּרֶב אַחֶיךָ**' **קָרִינָא בֵּיהּ** – הוא נקרא, ואפשר למנותו. **הִלְכָּךְ** – היות ששניהם כשרים, **רַב בִּיבִי דְּגַבְרָא רַבָּא** [־ שאדם גדול] **הוּא, לִיעַיֵּין בְּמִילֵּי דִּשְׁמַיָּא** – יתמנה על העניינים הרוחניים, **וּמַר** – בעל האכסניא, **לִיעַיֵּין בְּמִילֵּי דְּמָתָא** – יתמנה על ענייני הרשות.

אָמַר אַבַּיֵּי, הִלְכָּךְ, מַאן דְּמַשְׁרֵי צוּרְבָא מִדְּרַבָּנָן בְּאוּשְׁפִּיזִיכְנֵיהּ – מי שמארח תלמיד חכם באכסנייתו, **לְאַשְׁרֵי** – שיארח חכם **כְּרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, דְּיָדַע לְמֶהְפִּיךְ לֵיהּ בִּזְכוּתֵיהּ** – שידע להפך בזכותו ולטעון לטובתו.

הגמרא מביאה שיטות נוספות במינויי גרים: **רַבִּי זֵירָא מְטַפֵּל בְּהוּ** – בגרים, לכבדם ולמנותם בשררות שונות. וגם **רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ מְטַפֵּל בְּהוּ** כרבי זירא. ואילו **בְּמַעֲרָבָא** – בארץ ישראל, **אֲפִילּוּ** '**רֵישׁ כּוּרֵי**' מפקח שהמידות יהיו כתיקונם, **לֹא מוֹקְמֵי מִינַּיְיהוּ** – לא מעמידים מהגרים. **בִּנְהַרְדְּעָא, אֲפִילּוּ** '**רֵישׁ גַּרְגּוּתָא**' ממונה על השקיית השדות מבור של רבים, שלא ישקה איש ביום של חברו, **לֹא מוֹקְמֵי מִינַּיְיהוּ** – לא מעמידים מהם:

שנינו במשנה, **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אַף מִי שֶׁהָיָה וְכוּ'** חתום עד בערכי הישנה של ציפורי, אין צריך לבודקו: שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** – מה הסיבה לכך. עונה הגמרא, משום **שדַּיְיקֵי וּמַחְתְּמֵי** – שהיו מדקדקים שיעידו רק מיוחסים:

שנינו במשנה, **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס** אומר **וְכוּ'** אף מי שהיה מוכתב באסטרטיא של מלך, אין צריך לבודקו: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל**, המשנה מדברת **בַּחֲיָילוֹת שֶׁל בֵּית דָּוִד**, שהיו מיוחסים. **אָמַר רַב יוֹסֵף, מַאי קְרָא** – מנין שהיו מיוחסים, שנאמר '**וְהִתְיַחְשָׂם בַּצָּבָא בַּמִּלְחָמָה**'. שואלת הגמרא, **וְטַעְמָא מַאי** – מה הסיבה שהקפידו על יחוסם. עונה הגמרא, **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא זְכוּתָן** – של החיילים **וּזְכוּת אֲבוֹתָם מְסַיַּיעְתָּן** לנצח במלחמה.

מקשה הגמרא, **וְהָאִיכָּא** – והלא היה בין גיבורי דוד '**צֶלֶק הָעַמֹּנִי**', **מַאי לַאו** – האם נקרא עמוני משום **דְּאָתֵי** [־ שבא] **מֵעַמּוֹן** ונולד מגויים, הרי שאף בלי זכות אבות היו בחיילות בית דוד. מתרצת הגמרא, **לֹא** משום שבא מעמון, אלא משום **דְּיָתִיב** – שהיה גר **בְּעַמּוֹן**, והיה מיוחס.

המשך בעמוד יט

משנה

בַּת חָלָל זָכָר, פְּסוּלָה מִן הַכְּהוּנָּה – אסורה להינשא לכהן, ופסול זה של בת חלל נמשך **לְעוֹלָם,** שאף בנו של החלל דינו כחלל ובתו פסולה לכהונה, וכן בן בנו והלאה עד סוף כל הדורות, כל שהוא זכר בן זכר הרי הוא חלל, ובתו פסולה לכהונה.**יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה, בִּתּוֹ** אינה חללה **וּכְשֵׁירָה לִכְהוּנָּה. חָלָל שֶׁנָּשָׂא** לאשה **בַּת יִשְׂרָאֵל, בִּתּוֹ** הנולדת ממנה **פְּסוּלָה לִכְהוּנָּה.**

המשנה דנה בכשרות בת גר או גיורת לכהונה. דעה ראשונה: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בַּת גֵּר זָכָר** שנולדה לאחר שהתגייר, אף שאמה ישראלית נחשבת הבת **כְּבַת חָלָל זָכָר** ופסולה לכהונה.

דעה שניה: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר,** בין **יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת, בִּתּוֹ** הנולדת ממנה **כְּשֵׁירָה לִכְהוּנָּה. וְבֵין גֵּר שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל, בִּתּוֹ כְּשֵׁירָה לִכְהוּנָּה. אֲבָל גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת, בִּתּוֹ פְּסוּלָה לִכְהוּנָּה.**

מוסיף רבי אליעזר בן יעקב שדין בת הגר ששנינו, הוא **אֶחָד** בגֵּר **וְאֶחָד בַּעֲבָדִים** כנענים **מְשׁוּחְרָרִים,** גם הם נחשבים כגרים. **וַאֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת** של גרים, או עבדים, בנותיהם פסולות לכהונה, **עַד שֶׁתְּהֵא אִמּוֹ** של הגר **מִיִּשְׂרָאֵל** שאז נחשב אף הוא כישראל, ובתו כשרה לכהונה.

דעה נוספת: **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אַף גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת, בִּתּוֹ כְּשֵׁירָה לִכְהוּנָּה:**

גמרא

שנינו במשנה 'בת חלל זכר פסולה מן הכהונה לעולם', שואלת הגמרא: **מַאי לְעוֹלָם** – לשם מה כתבה המשנה שבת החלל פסולה 'לעולם' עד סוף כל הדורות, הלא ממה שכתבה המשנה שבת חלל פסולה, מובן שפסול זה הוא עד סוף הדורות, שהרי כל זכר הבא מן החלל, הוא חלל, ובתו פסולה. משיבה הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – היה מקום לומר שפסול זה אינו נמשך לעולם, **מִידֵּי דַּהֲוָה אַמִּצְרִי וַאֲדוֹמִי** – כמו בדין גר מצרי וגר אדומי, שאסורים לבא בקהל ישראל, **מַה לְּהַלָּן** בפסול 'מצרי' ו'אדומי' האיסור ניתן **לְאַחַר שְׁלִשָּׁה דּוֹרוֹת,** שדור שלישי לגר מצרי או גר אדומי מותר לישא בת ישראל או להנשא לבן ישראל, **אַף כָּאן** בחלל **נַמִּי** – גם כן יהא ניתן האיסור **לְאַחַר שְׁלִשָּׁה דּוֹרוֹת** ובתו לא תיפסל, **קָא מַשְׁמַע לָן** שפסול חלל נמשך לעולם: שנינו במשנה **יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה** בתו כשירה לכהונה:

מבררת הגמרא מהו המקור לדין זה שחללה אינה פוסלת את בתה. שואלת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי.** משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, נֶאֱמַר כָּאן** לענין 'חילול' (ויקרא כא טו) **'וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו'** שלא ישא אשה האסורה לו ויחלל את זרעו הנולד ממנה, **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** לענין איסור טומאת כוהנים למת (שם כא ד) **'לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו'** שהכהן לא יטמא לאשתו האסורה עליו ויתעסק בקבורתה. ולומדים בגזירה שוה 'בְּעַמָּיו' 'בְּעַמָּיו', **מַה לְּהַלָּן** לענין איסור טומאה, רק **זְכָרִים** מוזהרים על כך **וְלֹא נְקֵבוֹת,** שנאמר (שם כא א) 'אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן' ודורשים 'בְּנֵי אַהֲרֹן' ולא בנות אהרן, **אַף כָּאן** פסול 'חילול' נאמר רק לגבי **זְכָרִים** חללים, **וְלֹא** לגבי **נְקֵבוֹת.**

שואלת הגמרא: **אֶלָּא מֵעַתָּה** – מאחר שאנו ממעטים נקבות מפסול 'חללה', אם כן **בִּתּוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל** שנולדה לו מהאלמנה **תִּישְׁתְּרֵי** – תהיה מותרת להינשא לכהן. משיבה הגמרא: **מִי כְּתִיב 'בְּנוֹ'** – האם התורה כתבה לגבי כהן גדול שנשא אלמנה 'ולא יחלל בנו', שנדייק מכך שבתו מותרת, והלא לשון **'זַרְעוֹ' כְּתִיב,** שנאמר (שם כא טו) **'לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו',** ואם כן כל זרעו של כהן גדול מאשה האסורה לו נפסל ממנה ואף נקבות, ומהגזירה שוה הבאה למעט נקבות, נלמד רק שבת בתו של המחלל אינה נפסלת.

שואלת הגמרא: כיון שהגזירה שוה באה למעט נקבות מפסול חללות, אם כן גם **בַּת בְּנוֹ** של המחלל **תִּישְׁתְּרֵי** – תהיה מותרת לכהן, שאף אותה יש ללמוד מהגזירה שוה כמו בת בתו. עונה הגמרא: **כְּתִיב 'לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ',** ומשמעות התיבה 'זרעו' היא 'הזרע של האב', נמצא שבתיבה זו כללה התורה גם את האב עצמו וגם את זרעו, **וּמַקִּישׁ** הפסוק בתיבה זו את **זַרְעוֹ לוֹ,** ללמדינו **מַה הוּא** – המחלל, **בִּתּוֹ פְּסוּלָה** להכהנה, **אַף בְּנוֹ,** שהוא חלל, **בִּתּוֹ פְּסוּלָה.**

שואלת הגמרא: אם כן, שמקישים את זרעו אליו, אף **בַּת בִּתּוֹ** של המחלל **תִּיתַּסַּר** – תהיה אסורה לכהונה, שהרי אף לגבי בתו של המחלל יש להקיש כן, מה הוא עצמו בתו פסולה, אף בתו [זרעו] תהא בתה פסולה. מיישבת הגמרא: **אִם כֵּן,** שאף בת בתו אסורה, **הַגְּזֵירָה שָׁוָה** שקבלנו ללמוד מתיבת 'בעמיו' שנקבות אינן אסורות, **מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ** – מה הועילה לנו, ולכן כדי לקיים גם את ההיקש וגם את הגזירה שוה יש לומר שבת בנו אסורה משום ההיקש, ובת בתו מותרת משום הגזירה שוה.שנינו במשנה **חָלָל שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל בִּתּוֹ פְּסוּלָה לִכְהוּנָּה:**

שואלת הגמרא: **הָא תָּנָא לֵיהּ רֵישָׁא** – הלא כבר שנה התנא ברישא **שבַּת חָלָל זָכָר פְּסוּלָה מִן הַכְּהוּנָּה לְעוֹלָם,** ומשמע שהבת פסולה אף כשהחלל נשא בת ישראל. משיבה הגמרא: **אַיְּידִי דְּתָנָא רֵישָׁא** – אגב כך ששנה התנא ברישא של הדין השני במשנה**שיִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה** בתו כשירה, **תָּנָא נַמִּי סֵיפָא** – שנה גם בסיפא של דין זה את האופן ההפוך, שהוא **חָלָל שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל,** שבתו פסולה.התבאר במשנה שבת חלל זכר פסולה לכהונה, עתה מביאה הגמרא דעה המכשירה: **מַתְנִיתִין** – משנתינו שפוסלת בת חלל אף שאמה כשירה, סוברת **דְּלֵא כְּרַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה, דְּתַנְיָא, רַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל** הנישאים לחללות הם **מִקְוֶה טָהֳרָה לַחֲלָלוֹת** – מטהרים את הבת שתיוולד להכשירה לכהונה, **כָּךְ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל** הנישאות לחללים הן **מִקְוֶה טָהֳרָה לַחֲלָלִים** – מטהרות את הזרע שיוולד לאותו חלל להכשיר את הבת לכהונה.

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי דּוֹסְתַּאי בְּרַבִּי יְהוּדָה.** מבארת הגמרא, **אָמַר קְרָא, 'לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו'** (ויקרא כא טו), וכיון שלא כתוב 'בעממיו' שהוא לשון רבים, שנלמד מכך שגם שכשהם משתי 'עמים' שונים זרעו נתחלל, אלא כתוב ב'עמיו' שהוא לשון יחיד, יש לדרוש **שב'עַם אֶחָד' הוּא דְּמִיחַל** – שכשהוא ואשתו מעם אחד, והיינו כששניהם חללים, אז מתחלל זרעו, אבל **בִּשְׁנֵי עַמִּים** כשאחד מהם חלל והשני כשר, **אֵינוֹ** מֵיחַל את זרעו, ובין כשהאב כשר ובין כשהאם כשרה, הבת מותרת לכהונה.

הגמרא מביאה ברייתא שלומדת מפסוקים שהנישאת לכהן באיסור מתחללת מן הכהונה: **תָּנוּ רַבָּנָן,** נאמר בפסוק לענין כהן גדול הנושא את אחת הפסולות לו לנישואין, **'לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ',** מבררת הברייתא, **אֵין לִי** שנתחלל בביאה זו **אֶלָּא זַרְעוֹ** הנולד מאותה ביאה, אולם **הִיא** – האשה **עַצְמָהּ** – שנבעלת לו באיסור **מִנַּיִן** לנו שנעשית חללה. משיבה הברייתא, **אָמְרַתְּ** – יש לדרוש וללמוד זאת מדין **כָּל וָחוֹמֶר, מַה זַּרְעוֹ** של כהן גדול מאשה הפסולה לו, אף **שֶׁהוּרַע לֹא עָבַר עֲבֵירָה** באותה ביאה, **מִתְחַלֵּל,** אם כן **הִיא שֶׁעָבְרָה עֲבֵירָה** בביאה זו, שאף האשה מוזהרת שלא להינשא לכהן האסור בה **אֵינוֹ** דִּין שֶׁתהא **מִתְחַלֶּלֶת** מחמת ביאת האיסור.

שואלת הברייתא: **הוּא עַצְמוֹ** – הכהן שנשא פסולה **יוֹכִיחַ** שאין הפסול תלוי במה שעוברים עבירה, **שֶׁהרי הוּא עָבַר עֲבֵירָה, וּבכל** זאת **אֵין** הוא **מִתְחַלֵּל** וכשר לעבודה אם יגרשה. משיבה הברייתא: אין להוכיח ממה שאין הכהן נפסל, שכן **מַה לְּהוּא** – לכהן, **שֶׁכֵּן אֵין מִתְחַלֵּל בְּכָל מָקוֹם,** אף אם בא על שאר נשים האסורות לו, כגון שפחה או זונה, **תֹּאמַר בְּהֵיא** – באשה **שֶׁמִּתְחַלֶּלֶת בְּכָל מָקוֹם** שאם נבעלה לאדם הפסול לה נפסלת לכהונה. ולכן תיפסל אף כאן בביאת הכהן גדול, שאף הוא אסור לה.

מביאה הברייתא לימוד נוסף: **וְאִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר** להשיב על הקל וחומר, הרי שיש מקור נוסף לכך שהיא מתחללת, **אָמַר קְרָא 'לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ',** ומלשון **'לֹא יְחוּלַּל'** משמע שהפסוק עוסק בזֶה **שֶׁהָיָה כָּשֵׁר** בתחילה **וְנִתְחַלֵּל,** וזוהי אשתו, אבל זרעו מעיקרו הוא פסול ואין זו לשון חילול.

מבררת הגמרא: **מַאי 'אִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר'** – מה יש לנו להשיב על הקל וחומר שמשום כך הוצרכו להביא לימוד מפסוק. מבארת הגמרא: **וְכִי תֵּימָא אִיכָּא לְמִיפְרַךְ** – אפשר לפרוך את הקל וחומר מעיקרו,

המשך בעמוד נב

משנה בת חלל **זכר** — ודוקא נקט, כדקתני ואזיל דבת חללה שנשאת לישראל כשירה לכהונה. **לעולם** — בת בנו ובת בן בנו עד סוף כל הדורות של חללים זכר בן זכר — בת האחרון פסולה כבת הראשון. אבל בת בתו מישראל כשרה, דלא חמירא בת חלל מחללה, דאמרינן: בתה של חללה מישראל כשירה לכהונה. **ישראל שנשא חללה בתו כשירה לכהונה** — וטעמא יליף בגמרא. ודוקא ישראל, אבל כהן שנשא חללה — בתו חללה, דכל ולד הנולד בביאת איסור כהונה — הוי חלל. **חלל שנשא בת ישראל בתו פסולה** — בגמרא פריך: הא תנא ליה רישא! **בת גר זכר** — ואפילו מישראלית, כבת חלל זכר ופסולה לכהונה. אבל בת גיורת מישראל כשירה. וטעמא דכולהו הני תנאי דפליגי בגיורת מפרש בגמרא. **רבי אליעזר בן יעקב אומר כו'** — לית ליה האי דינא, דלקמן (עח,א) צד השוה דשאינו ברוב קהל לא פריך, דהיינו דומיא דשיש בהן צד חמור ואין חומר שלהם שוה, ואיבא למאן דאמר בעלמא (מכות ד,ב) צד חמור לא פריך. ומיהו גר שנשא גיורת בתו פסולה, דבעינן מזרע בית ישראל, כדמפרש בגמרא. **גמרא מה** להלן — לענין טומאה, הזכרים הוזהרו עליה ולא נקבות, דכתיב "בני אהרן" ולא בנות אהרן. **אף** — בפסולי חללות — זכרים נפסלו, ולא נקבות. **בתו** של כהן גדול — מן האלמנה תישתרי, דהא אמרינן נקבות מותרות. **זרעו כתיב** — ואפילו נקבות. וכי אהני גזירה שוה — לבת בתו אהני. **בת בנו** — חלל תישתרי, דתהני ליה גזירה שוה, ולא אפיק קרא אלא זרעו, אבל זרע זרעו — תכשר בנקבות מגזרה שוה! **זרעו** — האב והזרע הוזכרו בתיבה זו, והיינו הקישא. **בת בתו** — חללה, תיתסר מהך הקישא! **כשם שבני ישראל** מקוה **טהרה לחללות** — להכשיר את בתה ממנו לכהונה, כך בנות ישראל מקוה טהרה לחללים — להכשיר את בתו ממנו לכהונה. **בעמיו** — מדלא כתיב "בעממיו" משמע שאין זרעו מחלל את בתו אלא כשהוא ואשתו מעם אחד, ששניהם חללים. **היא עצמה מנין** — שהאלמנה מתחללת בביאתו מן התרומה ומן הכהונה, ללקות כהן הדיוט הבא עליה אחריו משום חללה? **היא שעברה עבירה** — דכתיב "לא יקחו" — להזהיר אשה על ידי האיש, ביבמות בפרק "יש מותרות" (פד,ב). **ואין מתחלל** — דהא "לא יחלל זרעו" כתיב, ולא את עצמו, דתנן (בכורות מה,ב): הנושא נשים בעבירה — פסול, עד שידור הנאה. וכי הדירה ממנו — עובד עבודה. **מה להוא שאין מתחלל בכל מקום** — אפילו בא על השפחה ועל הזונה, תאמר באשה שנפסלת בכל מקום, שאם בא עליה כותי חלל נתין ממזר — פסולה, כדאמרינן לעיל (עד,ב), ונפקא לן ביבמות (סח,א) מן "ובת כהן כי תהיה לאיש זר" כיון שנבעלה לפסול לה — פסלה. והואיל ונפסלת בשאר ביאות איסור — תיפסל אף כאן! **ואם נפשך לומר** — שום תשובה על קל וחומר זה, ותבא להכשירה — הרי לך מקרא מן התורה שהיא מתחללת, דכתיב "ולא יחלל"! עיקר חילול האמור כאן משמע ביאת עצמה, שהיתה כשרה ונתחללה. אבל זרעו — מעיקרו הוא נפסל, ואין זה לשון חילול. **מאי ואם נפשך לומר** — מה היה לנו להשיב על קל וחומר, דאיצטריך לפרושי קראי? **הכי קא קשיא** ליה — וכי תימא מעיקרא דדינא דמיתיתי היא עצמה מקל וחומר מזרעו שלא עבר עבירה ונתחללה — איבא למיפרך: מה לזרעו כו'. **אי נימא פסולה לו** — ואפילו הוא ישראל, ואם ביאתו בעבירה שאינו של ממזרת — הוי הולד חלל. **והרי מחזיר גרושתו** — כשנישאת לאחר, דפסולה דכתיב (דברים כד) "לא יוכל בעלה וגו'". **ובניה כשרים** — בתו כשרה לכהונה, אם ישראל הוא. **היא תועבה** — בלומר, בעונש עבירה. **והרי אלמנה** — לכהן גדול, וגרושה לכהן הדיוט, שמתחללת בביאתו. וכן זונה מביאת פסולין שבא עליה כהן הדיוט נקראת חללה, ללקות עליה משום חללה. דכל איסור כהונה עושה אותה חללה בביאתו. **מוזכרת** — מפרש לקמן. **הכי קאמר** — איזו היא חללה המוזכרת בתורה — שעיקרה ממשמעות המקרא, שכתב "חללה לא יקחו", ואין צריכין לפרש מידי סופרים, דמקרא נפקא בהדיא. **כל שנולדה מאיסור כהונה** — דסתם חלל היינו ולד פסול לכהונה, מדכתיב "ולא יחלל זרעו". אבל חללה הנעשית חללה על ידי ביאה — הוצרכו לדרוש בה מקראות, כגון זו שהיתה כשרה ונתחללה. **אלמנה אלמנה אלמנה** — בא על אלמנה שיש בה שלש שמות של אלמנות. **אינו חייב אלא אחת** — לקמן מפרש לה. **כסדר** — כסדר הזה: שנתאלמנה תחילה ונשאת לשני וגירשה, ונשאת לכהן ונתחללה, ואחר כך נבעלה לאחד מן הפסולין או לקרובים בעילת זנות, ונעשית זונה. דמפסולי כהונה — חללה איבא, זונה ליבא. ומשאר איסורים — זונה הויא, חללה לא הויא, כדלקמן. **זינתה** — מקרובים, או מממזר. **ונתחללה** — שבא עליה כהן ועשאה חללה, שהיתה אסורה עליו משום זונה. **אינו חייב אלא אחת** — לקמן מפרש טעמא.

**משנה בַּת חָלָל זָכָר - פְּסוּלָה מִן הַכְּהוּנָּה לְעוֹלָם. יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה - בִּתּוֹ כְּשֵׁרָה לִכְהוּנָּה. חָלָל שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל - בִּתּוֹ פְּסוּלָה לִכְהוּנָּה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּת גֵּר זָכָר כְּבַת חָלָל זָכָר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת - בִּתּוֹ כְּשֵׁרָה לִכְהוּנָּה, וְגֵר שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל - בִּתּוֹ כְּשֵׁרָה לִכְהוּנָּה, אֲבָל גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת - בִּתּוֹ פְּסוּלָה לִכְהוּנָּה. אֶחָד גֵּר, וְאֶחָד עֲבָדִים מְשׁוּחְרָרִים, אֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת, עַד שֶׁתְּהֵא אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת בִּתּוֹ כְּשֵׁרָה לִכְהוּנָּה. גמרא מַאי לְעוֹלָם? מַהוּ דְּתֵימָא: מִידֵּי דַּהֲוָה אַמִּצְרִי וַאֲדוֹמִי, מַה לְּהַלָּן - לְאַחַר שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, אַף כָּאן נַמִי - לְאַחַר שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, קָא מַשְׁמַע לָן. "יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה". מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: נֶאֱמַר כָּאן "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו" מַה לְּהַלָּן זְכָרִים וְלֹא נְקֵבוֹת - אַף כָּאן זְכָרִים וְלֹא נְקֵבוֹת. - אֶלָּא מֵעַתָּה בִּתּוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל תִּישְׁתְּרֵי! - מִי כְּתִיב בְּנוֹ? "זַרְעוֹ" כְּתִיב, "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו". - בַּת בְּנוֹ תִּישְׁתְּרֵי! - כְּתִיב "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ", מַקִּישׁ זַרְעוֹ לוֹ, מַה הוּא בִּתּוֹ פְּסוּלָה - אַף בְּנוֹ - בִּתּוֹ פְּסוּלָה. - בַּת בִּתּוֹ תִּיתַּסַּר! - אִם כֵּן גְּזֵירָה שָׁוָה מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ? "חָלָל שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל בִּתּוֹ פְּסוּלָה". הָא תָּנָא לֵיהּ רֵישָׁא: בַּת חָלָל זָכָר פְּסוּלָה מִן הַכְּהוּנָּה לְעוֹלָם! - אֵיידֵי דְּתָנָא רֵישָׁא יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה - תָּנָא נַמִי סֵיפָא חָלָל שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל. מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה. דְּתַנְיָא, רַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִקְוֵה טָהֳרָה לַחֲלָלוֹת - כָּךְ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מִקְוֵה טָהֳרָה לַחֲלָלִים. מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי דּוֹסְתַּאי בְּרַבִּי יְהוּדָה? אָמַר קְרָא "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו" - בְּעַם אֶחָד הוּא דְּמִיחַל, בִּשְׁנֵי עַמָּמִים אֵינוֹ מִיחַל. תָּנוּ רַבָּנַן: "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ" אֵין לִי אֶלָּא זַרְעוֹ, הִיא עַצְמָהּ מִנַּיִן? אָמַרְתָּ קַל וָחוֹמֶר: מַה זַּרְעוֹ שֶׁלֹּא עָבַר עֲבֵירָה - מִתְחַלֵּל, הִיא שֶׁעָבְרָה עֲבֵירָה - אֵינוֹ דִּין שֶׁמִּתְחַלֶּלֶת? - הוּא עַצְמוֹ יוֹכִיחַ, שֶׁעָבַר עֲבֵירָה וְאֵין מִתְחַלֵּל! - מַה לְּהוּא - שֶׁכֵּן אֵין מִתְחַלֵּל בְּכָל מָקוֹם, תֹּאמַר בְּהִיא - שֶׁמִּתְחַלֶּלֶת בְּכָל מָקוֹם. וְאִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר - אָמַר קְרָא "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ", לֹא יְחוּלַּל זֶה שֶׁהָיָה כָּשֵׁר וְנִתְחַלֵּל. מַאי "אִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר"? - וְכִי תֵּימָא, אֵיבָא לְמֵיפְרַךְ: מַה לְּזַרְעוֹ - שֶׁכֵּן יְצִירָתוֹ בַּעֲבֵירָה - אָמַר קְרָא "לֹא יְחַלֵּל" - לֹא יְחוּלַּל, זֶה שֶׁהָיָה כָּשֵׁר וְנִתְחַלֵּל. תָּנוּ רַבָּנַן: אֵיזוּ הִיא חֲלָלָה - כָּל שֶׁנּוֹלְדָה מִן הַפְּסוּלִים. מַאי פְּסוּלִים? אִילֵימָא פְּסוּלִים לוֹ - הֲרֵי מַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ, דִּפְסוּלָה לוֹ וּבְנֶיהָ כְּשֵׁרִים, דִּכְתִיב "תּוֹעֵבָה הִיא" - הִיא תּוֹעֵבָה, וְאֵין בָּנֶיהָ תּוֹעֵבִים! - אָמַר רַב יְהוּדָה: הָכִי קָאָמַר, אֵיזוּ הִיא חֲלָלָה - כָּל שֶׁנּוֹלְדָה מִן פְּסוּל כְּהוּנָּה. - נוֹלְדָה - אִין, לֹא נוֹלְדָה - לָא? הֲרֵי אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה זוֹנָה, דְּלֹא נוֹלְדָה וְקָא הָוְיָא חֲלָלָה! - אָמַר רַבָּה: הָכִי קָאָמַר אֵיזוּ חֲלָלָה מוּזְכֶּרֶת שֶׁלֹּא הָיָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר כְּלָל - כָּל שֶׁנּוֹלְדָה מִן פְּסוּל כְּהוּנָּה. מַאי מוּזְכֶּרֶת? אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אָבִין: הָכִי קָאָמַר, אֵיזוּ הִיא חֲלָלָה שֶׁעִיקָּרָהּ מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, וְאֵין צְרִיכִין לְפָרֵשׁ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - כָּל שֶׁנּוֹלְדָה מִן פְּסוּלֵי כְּהוּנָּה. תָּנוּ רַבָּנַן: אַלְמָנָה אַלְמָנָה אַלְמָנָה - אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת, גְּרוּשָׁה גְּרוּשָׁה גְּרוּשָׁה - אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת, אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זוֹנָה, בִּזְמַן שֶׁהֵם כַּסֵּדֶר - חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, זִינְתָה וְנִתְחַלְּלָה וְנִתְגָּרְשָׁה וְנִתְאַרְמְלָה - אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת. אָמַר מָר: אַלְמָנָה אַלְמָנָה אַלְמָנָה אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת. הַאי אַלְמָנָה הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא שֶׁבָּא עַל אַלְמָנַת רְאוּבֵן, וְעַל אַלְמָנַת שִׁמְעוֹן, וְעַל אַלְמָנַת לֵוִי, אַמַּאי אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת?

[**וכי** תימא איכא למיפרך מה לזרעו שכן יצירתו בעבירה כו' — תימה: אמאי לא אמרינן נבעלה לפסול לה תוכיח, שאין יצירתה בעבירה, ופסול! ואי פרכת: מה לנבעלה לפסול לה, שכן זר אצלה מעיקרא — זרעו יוכיח, וחזור הדין וכו'. ושמא אין כאן צד השוה, או יש שום פירכא. תוספות ישנים].

הרי

הרי גופים מוחלקים ושמות מוחלקים — נראה דבכדי נקט שמות מוחלקין, שהרי בא על שלשה נשים נדות בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת, ואף על פי שהן שם אחד, כלומר שכולן נשים לאיש אחד, כדמפרש [בבריתות פרק ג] (טו,א). אלא האי דנקט שלש אלמנות של שלשה בני אדם — לאו דוקא, דהוא הדין שלש אלמנות של אדם אחד. וכן משמע, מדמשמע: אלא שבא על אלמנה אחת שלש ביאות, ולא משני שבא על שלשה אלמנות של אדם אחד, מכלל דכהאי גוונא חייב שלשה. **פרט** לכהן גדול שבא על אחותו אלמנה — תימה, מאי קאמר בסמוך דרבי שמעון לית ליה איסור חל על איסור? אימא: דאיסור חל על איסור — לית ליה, איסור מוסיף — אית ליה, והאי איסורא מוסיף הוא גבי אחותו, שהרי מעיקרא היה האיסור משום אחותו, וכשנתאלמנה איתוסף בה איסור אלמנה. [דהוי איסור מוסיף לגבי משוח מלחמה שאינו אחיו, וכל הנשים האסורות לכהן גדול אסורות אף למשוח מלחמה!] ויש לומר: דאיתא בברייתא אחרת דרבי שמעון אפילו איסור מוסיף לית ליה. אי נמי, יש לומר דהכי מייתי: כיון דרבי שמעון לית ליה איסור על איסור, ואף על גב דהוי איסור חמור על איסור קל, כי ההיא דאוכל נבילה ביום הכפורים, דלא חל איסור יום הכפורים שהיא בכרת על איסור נבלה שהיא בלאו — הכי אית לן למימר דלית ליה איסור מוסיף באיסור קל על איסור חמור כי ההיא דכהן גדול שבא על אחותו אלמנה.

מאי

1 נזיר שהיה שותה וכו' — וכל הני חייב במלקות קא מיירי. **לא צריכא** — שבא ביאה אחת
2 על אלמנת ראובן שהיתה וכו'. **איסור מוסיף אית ליה** — שהוא חל על איסור. כשהאיסור
3 השני מוסיף עליה לאוסרה במה שהיתה מותרת לו מחמת איסור ראשון — אית ליה
4 שהוא חל, אף על פי שהיתה אסורה לו מחמת איסור ראשון — להתחייב שתים. הילכך,
5 בזמן שהן בסדר — יש בכולן איסור מוסיף,
6 כדמפרש ואזיל: אלמנה לא היתה אסורה לכהן
7 הדיוט. **נתגרשה מנו דאיתוסף עלה** — מחמת שם
8 גרושה, איסור אצל הדיוט, שהיתה מותרת לו.
9 **איתוסף בה איסור גרושה אצל כהן גדול** — ואף
10 על פי שאסורה לו כבר, ומיחייב שתים. **למיכל**
11 **בתרומה** — אם בת כהן היא. **מנו דאיתוסף בה**
12 **איסורא** — משום חללה למיכל בתרומה,
13 כדילפינן מ"לא יחלל" דנתחללה מקדושתה.
14 **איתוסף בה איסור לגבי כהן גדול** — ללקות אף
15 משום חללה. **מאי איסור מוסיף אית בה** — במה
16 נאסרה משום זה שלא נאסרה קודם לכן? **הואיל**
17 **ושם זנות פוסל אפילו בישראל** — כגון אם זינתה
18 תחתיו נאסרת על בעלה. הכא נמי, אף על גב
19 דהאי זנות לאו תחת בעלה הוא — מיהו שם
20 זנות אשכחן ביה מוסיף בעלמא. **כל שהוא ביקח**
21 — "והוא אשה בבתוליה יקח" וסמיך ליה
22 "אלמנה וגרושה וחללה זונה לא יקח", כל
23 שאתה קורא בה כשהיא בתולה "יקח", דראויה
24 לכהן גדול — ישנו ב"בל יקח" אם היתה אלמנה.
25 **פרט** לכהן גדול **וכו'** — שאינו לוקה עליה משום
26 איסור כהונה, אלא משום איסור אחותו.
27 **פטור מכרת** — דלא אתי איסור יום כפורים
28 ומיחל אאיסור נבילה דקדים. אם נתנבלה מערב
29 יום כפורים, הרי קדם איסור נבילה. ואם נתנבלה
30 ביום כפורים — אפילו הכי אסורה היתה עליו
31 מבערב, משום אבר מן החי. **איסור חמור על**
32 **איסור קל** — יום כפורים שהוא בכרת, על איסור
33 נבילה שהוא בלאו. **אבל איסור קל כו'** — כגון
34 אלמנה לכהן גדול, על איסור אחותו שהיא
35 בכרת. **ואיכא דאמרי הא מני** — דאיצטריך ליה
36 למילף דלא ליחול איסור אלמנה לכהן גדול על
37 איסור אחותו. **רבנן היא** — דאמרי איסור חל על
38 איסור. הילכך איצטריך להו למילף דהני מילי
39 איסור חמור על איסור קל, אבל קל על חמור —
40 לא חייל. **איסור כהונה שאני** — שריבה בהן
41 הכתוב מצות יתירות, הילכך אפילו קל על חמור
42 דעלמא ליחול, קא משמע לן. **זונה משוי לה** —
43 פשיטא ליה דזונה משוי לה, דהא נבעלה בעילת
44 פסול, ואסורה לכהן משום זונה. אלא הא

1 הֲרֵי גּוּפִין מוּחְלָקִים, הֲרֵי שֵׁמוֹת מוּחְלָקִים! אֶלָּא שֶׁבָּא
2 עַל אַלְמָנָה אַחַת שָׁלֹשׁ בִּיאוֹת. הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּלָא
3 אַתְּרוּ בֵּיהּ - פְּשִׁיטָא דְּאִינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, אֶלָּא
4 דְּאַתְּרוּ בֵּיהּ אַכָּל חֲדָא וַחֲדָא - אַמַּאי אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא
5 אַחַת? וְהָתְנַן: נָזִיר שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה יַיִן כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ
6 - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, אָמְרוּ לוֹ "אַל תִּשְׁתֶּה" "אַל
7 תִּשְׁתֶּה" וְהוּא שׁוֹתֶה - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת! -
8 לָא צְרִיכָא, שֶׁבָּא עַל אַלְמָנַת רְאוּבֵן שֶׁהָיְתָה אַלְמָנַת
9 שִׁמְעוֹן, שֶׁהָיְתָה אַלְמָנַת לֵוִי. מַהוּ דְּתֵימָא: הֲרֵי שֵׁמוֹת
10 מוּחְלָקִים, קָא מַשְׁמַע לָן: גּוּפִים מוּחְלָקִים בָּעֵינַן,
11 וְלֵיכָּא. "אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זוֹנָה", הַאי תַּנָּא מַאי
12 קָסָבַר? אִי קָסָבַר אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר - אִיפְּכָא
13 נַמִּי? וְאִי קָסָבַר אֵין אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר - אֲפִילּוּ
14 כַּסֵּדֶר הַזֶּה נַמִּי לָא! - אָמַר רָבָא: הַאי תַּנָּא אִיסּוּר
15 חָל עַל אִיסּוּר - לֵית לֵיהּ, אִיסּוּר מוֹסִיף - אִית לֵיהּ.
16 אַלְמָנָה אֲסוּרָה לְכֹהֵן גָּדוֹל וְשַׁרְיָא לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. הָוְיָא
17 לָהּ גְּרוּשָׁה, מִיגּוֹ דְּאִיתּוֹסַף לָהּ אִיסּוּרָא לְגַבֵּי כֹּהֵן
18 הֶדְיוֹט - אִיתּוֹסַף לָהּ אִיסּוּרָא לְגַבֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל, וַעֲדַיִין שַׁרְיָא לְמֵיכַל בִּתְרוּמָה. הָוְיָא לָהּ
19 חֲלָלָה, מִיגּוֹ דְּאִיתּוֹסַף אִיסּוּרָא לְמֵיכַל בִּתְרוּמָה - אִיתּוֹסַף אִיסּוּרָא לְגַבֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל. אֶלָּא
20 זוֹנָה מַאי אִיסּוּר מוֹסִיף אִית בָּהּ? - אָמַר רַב חָנָא בַּר רַב קְטִינָא: הוֹאִיל וְשֵׁם זְנוּת פּוֹסֵל
21 בְּיִשְׂרָאֵל. תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת: כָּל שֶׁהוּא בְּ"יִקָּח" דְּרֵי הוּא בְּ"לֹא יִקָּח", כָּל שֶׁאֵינוֹ
22 בְּ"יִקָּח" - אֵינוֹ בְּ"לֹא יִקָּח", פְּרָט לְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁבָּא עַל אֲחוֹתוֹ אַלְמָנָה. אֲמַר לֵיהּ: דְּאָמַר
23 לָךְ מַנִּי - רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר אֵין אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר. דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר:
24 הָאוֹכֵל נְבֵילָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - פָּטוּר. דְּאִי רַבָּנַן - הָא אָמְרִי: אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר. -
25 אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן, כִּי אָמְרִי רַבָּנַן אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר - הָנֵי מִילֵּי אִיסּוּר חָמוּר עַל אִיסּוּר
26 קַל, אֲבָל אִיסּוּר קַל עַל אִיסּוּר חָמוּר - לָא חָיֵיל. אִיכָּא דְּאָמְרִי: הָא מַנִּי - רַבָּנַן הִיא,
27 דְּאָמְרִי: אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר. וְכִי אָמְרִי רַבָּנַן אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר - הָנֵי מִילֵּי אִיסּוּר חָמוּר
28 עַל אִיסּוּר קַל, אֲבָל אִיסּוּר קַל עַל אִיסּוּר חָמוּר - לָא חָיֵיל. דְּאִי רַבִּי שִׁמְעוֹן - הָשְׁתָּא
29 אִיסּוּר חָמוּר עַל אִיסּוּר קַל לָא חָיֵיל, אִיסּוּר קַל עַל אִיסּוּר חָמוּר מִיבַּעְיָא? - מַהוּ דְּתֵימָא:
30 אִיסּוּר כְּהוּנָּה שָׁאנֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. אֲמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי: יִשְׂרָאֵל הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ,
זונה

1 מיבעיא לי: חללה מי משוי לה ללקות כהן עליה משום חללה, או לא? **לכהן גדול מיבעיא** — מהדיוטותו נאסרה עליו! **כשם שחלוקה גרושה מזונה וחללה** — האמורות אצל כהן
2 הדיוט, שייחד לה לאו לעצמה "ואשה גרושה מאישה לא יקחו" (ויקרא כא), ללמדך שאם זונה וחללה וגרושה היא — לוקה עליה אף משום גרושה, כך חלוקה בכהן גדול אף על פי
3 שנאמרו (לו) בו בלאו אחד. **פשיטא מינרע גרע** — בתמיה: וכי מפני שנעשה כהן גדול נתמעטה נחלקה עליו לשני לאוין! **כך חלוקה אלמנה מגרושה כו'** —
4 שאם היתה אלמנה וגרושה וחללה זונה — חייב על כל אחת ואחת. והאי דנקט תנא לפלוגי אלמנה לחודה, ולא איצטריך לפלוגי חללה מזונה — משום דחללה דמוחלקת מזונה
5 מכהן הדיוט קים לן, דגלי בגרושה והוא הדין בחללה. אבל אלמנה דאיתוספא בכהן גדול, ולא מצינו בה שנתחלקה — איצטריך ליה למילף. **חללה למה נאמרה** — הרי אסורה לכהן
6 הדיוט! לומר לך: אין חללה אלא מאיסור כהונה. מקרא יתירה דרשינן, דהאי דהדר כתבה — להכי כתבה, לומר שתלמד מסדר האמור חללה אחר אלמנה וגרושה, שאין איסורן נוהג
7 אלא בכהנים. ולא כתבה אחר זונה, שמצינו שם זנות פוסל בישראל, לומר לך שאין נקראת חללה אלא מביאת פסול כהונה לבדה, ולא מביאת איסור הנוהג אף בישראל. **ונאמר**
8 להלן — בכהן הדיוט. **מה כאן** — בכהן גדול, זרעו חולין, דכתיב "לא יחלל". **הילכך** — הואיל ואין חללה אלא מאיסור כהונה. **כהן** — הדיוט, או כהן גדול שבא על אחותו פנויה.
זונה

הֲרֵי גּוּפִין מוּחְלָקִים – נפרדים, וכמו כן הֲרֵי שֵׁמוֹת מוּחְלָקִים, ששם אלמנה עליה משום ראובן, שמעון ולוי, ומדוע לא יתחייב על כל אחת.

אֶלָּא אם נפרש שֶׁבָּא עַל אַלְמָנָה אַחַת שָׁלֹשׁ בִּיאוֹת זו אחר זו, וכיון שהיא גוף אחד, אינו חייב אלא על אחת, הֵיכִי דָּמֵי, אִי דְּלֹא אַתְרוּ [־התרו] בֵּיהּ לפני כל ביאה, פְּשִׁיטָא דְּאֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת, כיון שיש כאן רק גוף אחד, והתראה אחת, ואֶלָּא אם מדובר דְּאַתְרוּ בֵּיהּ אַכָּל חֲדָא וַחֲדָא – לפני כל ביאה וביאה, אַמַּאי אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת, וְהָתְנַן, נָזִיר שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה יַיִן כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ, אך לא התרו בו אלא פעם אחת לפני ששתה, אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא מלקות אַחַת, כיון שהכל נחשב לשתייה אחת ארוכה. אבל אם התרו בו לפני כל שתייה, שאָמְרוּ לוֹ 'אַל תִּשְׁתֶּה', ושתה, ושוב אמרו לו 'אַל תִּשְׁתֶּה' וְהוּא שׁוֹתֶה, חַיָּיב מלקות עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, כיון שההתראות מחלקות. וכמו כן אם התרו בו לפני כל ביאה, אף באלמנה אחת יהיה חייב שלש.

מבארת הגמרא: לֹא צְרִיכָא, הברייתא מדברת באופן שֶׁהכהן גדול בָּא ביאה אחת עַל אַלְמָנַת רְאוּבֵן, שֶׁהָיְתָה גם אַלְמָנַת שִׁמְעוֹן, וּשֶׁהָיְתָה גם אַלְמָנַת לֵוִי, ומחדשת הברייתא, מַהוּ דְּתֵימָא שמא תאמר, שהֲרֵי שֵׁמוֹת מוּחְלָקִים, אלמנת ראובן, שמעון ולוי, ונחייב אותו שלש מלקיות, קָא מַשְׁמַע לָן גּוּפִים מוּחְלָקִים בְּעֵינָן – יש צורך שיהיו הגופים נפרדים כדי לחייב על כל אחד ואחד, וְלֵיכָּא כאן אלא רק גוף אחד.שנינו בברייתא לעיל (ע"א) אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זוֹנָה בזמן שהם כסדר חייב על כל אחת ואחת. שואלת הגמרא: הַאי תַּנָּא זה שבברייתא מַאי קָסָבַר, אִי קָסָבַר שאִיסּוּר שנוסף עתה חָל עַל אִיסּוּר שכבר קדם לו, ולכך איסורי אלמנה, גרושה, חללה, וזונה, חלים זה על זה, אם כן מדוע הקפידה הברייתא שיחולו דווקא לפי הסדר, הלא אִיפְּכָא נַמִּי, שבתחילה זינתה ושוב נתחללה וכן הלאה, ילקו על כל איסור ואיסור, שהרי איסור חל על איסור. וְאִי קָסָבַר שאֵין אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר, אם כך אֲפִילּוּ אם חלו האיסורים כַּסֵּדֶר הַזֶּה שבברייתא נַמִּי לֹא ילקה אלא על הראשון, שהאיסורים הבאים לא חלים.משיבה הגמרא: אָמַר רָבָא הַאי תַּנָּא, אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר לֵית לֵיהּ, אבל כשהאִיסּוּר השני מוֹסִיף לאסור דבר שהיה מותר מחמת הראשון אִית לֵיהּ – סובר התנא שיחול על הראשון. ולכן דווקא כסדר שבברייתא כל איסור מוסיף על קודמו. שהרי אַלְמָנָה אֲסוּרָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְשַׁרְיָא – ומותרת לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. הַוְיָא לָהּ – אם נעשית גְּרוּשָׁה, מִיגּוֹ – מתוך דְּאִיתּוֹסַף לָהּ אִיסּוּרָא – איסור חדש לְגַבֵּי כֹּהֵן הֶדְיוֹט, שמעתה אסורה לו משום גרושה, אִיתּוֹסַף לָהּ אִיסּוּרָא של 'גרושה' גם לְגַבֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל, אף שכבר היתה אסורה עליו. וְעֲדַיִין שַׁרְיָא – מותרת לְמֵיכַל בִּתְרוּמָה, הַוְיָא לָהּ – אם נעשית חֲלָלָה, מִיגּוֹ דְּאִיתּוֹסַף אִיסּוּרָא משום חללה לְמֵיכַל בִּתְרוּמָה, אִיתּוֹסַף אִיסּוּרָא גם לְגַבֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל שילקה עליה אף משום חללה.שואלת הגמרא: אֶלָּא זוֹנָה שנקטה הברייתא בסוף, מַאי אִיסּוּר מוֹסִיף אִית בָּהּ שלא היתה אסורה קודם לכן. מיישבת הגמרא: אָמַר רַב חָנָא בַּר רַב קְטִינָא, הוֹאִיל וְשֵׁם זְנוּת פּוֹסֵל בְּיִשְׂרָאֵל שאם אשתו זינתה נאסרת על בעלה, אף שכאן אין הזנות תחת בעלה, כיון שמצינו ששם 'זנות' מוסיף לאסור, חל הוא בנוסף לשאר איסורים השייכים בכהן.

הגמרא מביאה ברייתא בענין איסור חל על איסור באיסורי כהונה: תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת, נאמר בכהן גדול (ויקרא כא יג, יד) 'וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח', 'אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְחֲלָלָה זוֹנָה אֶת אֵלֶּה לא יִקָּח'. לומדת הברייתא, כָּל שֶׁהוּא בְּ'יִקָּח' – כל הראויה לכהן גדול, הֲרֵי הוּא בְּאיסור 'לֹא יִקָּח' כשהיא אלמנה, אבל כָּל שֶׁאֵינוֹ בְּ'יִקָּח', שאסורה לו משום איסור אחר, אֵינוֹ בְּאיסור 'לֹא יִקָּח' כשתהיה אלמנה. שלכן נסמכו שני פסוקים אלו זה לזה ומכאן שאיסור אלמנה נאמר רק בראויה לכהן פְּרָט לְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁבָּא עַל אֲחוֹתוֹ אַלְמָנָה, שכיון שאסורה עליו משום אחותו, לא חל עליה איסור אלמנה.

אָמַר לֵיהּ רב ששת, דְּאָמַר לָךְ ברייתא זו, מַנִּי – כמו מי סובר, בהכרח בשיטת רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר אֵין אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר. דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אדם הָאוֹכֵל נְבֵילָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים פָּטוּר מכרת שיש על האוכל ביום הכיפורים, שאין איסור יום הכיפורים חל על איסור נבילה הקודם, וכמו כן אין איסור אלמנה חל על איסור אחותו הקודם. דְּאִי נאמר שברייתא זו בשיטת רַבָּנָן, הָא אָמְרֵי שאִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר, ומדוע לא יחול איסור אלמנה על איסור אחותו.הגמרא דוחה: אֲפִילּוּ תֵּימָא שברייתא זו רַבָּנָן, כיון שכִּי אָמְרֵי רַבָּנָן שאִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר, הָנֵי מִילֵּי – זה דווקא באִיסּוּר חָמוּר [יום הכיפורים שהוא בכרת] עַל אִיסּוּר קַל [נבילה שהוא רק בלאו], אֲבָל אִיסּוּר קַל [אלמנה שהוא רק בלאו] עַל אִיסּוּר חָמוּר [אחותו שהוא בכרת] לֹא חָיֵיל גם לרבנן, ואינה אסורה עליו אלא משום אחותו.

דעה נוספת להעמיד את הברייתא: אִיכָּא דְּאָמְרֵי, הָא מַנִּי – ברייתא זו שלא חל איסור אלמנה על איסור אחותו, ודאי מדברי רַבָּנָן הִיא, דְּאָמְרֵי שאִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר, ולכך הוצרכה הברייתא ללמוד זאת מפסוק, וְהטעם שאינו חל, כיון דכִּי אָמְרֵי רַבָּנָן אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר הָנֵי מִילֵּי – זה דווקא באִיסּוּר חָמוּר עַל אִיסּוּר קַל, אֲבָל אִיסּוּר קַל עַל אִיסּוּר חָמוּר, לֹא חָיֵיל, ולכך איסור אלמנה שהוא קל לא חל גם לשיטת חכמים. וכך מסתבר, כיון דְּאִי ברייתא זו רַבִּי שִׁמְעוֹן היא, יש להקשות, הַשְׁתָּא לרבי שמעון אִיסּוּר חָמוּר [יום הכיפורים] עַל אִיסּוּר קַל [נבילה] לֹא חָיֵיל, אִיסּוּר קַל [אלמנה] עַל אִיסּוּר חָמוּר [אחותו] מִיבַּעְיָא – האם צריך להשמיענו על ידי לימוד מפסוק שלא יחול. ומזה יש להוכיח שהברייתא בשיטת חכמים, ובאה להשמיע שבאופן כזה מודים חכמים לרבי שמעון.

דוחה הגמרא: יתכן שהברייתא כרבי שמעון, והוצרכה הברייתא לחדש שאלמנה לא יחול על אחותו, כיון שמַהוּ דְּתֵימָא – היינו סבורים לומר אִיסּוּר כְּהוּנָּה שַׁאנִי – שונה משאר איסורים, שהוסיפה התורה מצוות שנוהגות רק בכהנים, ואף רבי שמעון מודה שחל על איסור אחר שאינו של כהונה, קָא מַשְׁמַע לָן שאף איסור כהונה אינו חל על איסור אחר.

הגמרא מבררת מאיזה איסורי ביאה נעשית האשה חללה: אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָא לְאַבַּיֵּי, דבר זה פשוט שיִשְׂרָאֵל הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ, זוֹנָה מַשְׁוֵי לָהּ – עושה אותה לזונה בביאתו, אמנם אני מסתפק האם גם חֲלָלָה מַשְׁוֵי לָהּ בביאתו, אוֹ לֹא מַשְׁוֵי לָהּ. מִי אַמְרִינָן קַל וָחוֹמֶר, שאם מֵחַיָּיבֵי לַאוִין לחוד, כאלמנה וגרושה, הַוְיָא חֲלָלָה, אם כן מֵחַיָּיבֵי כְּרֵיתוֹת כגון הבא על אחותו שהוא בכרת לֹא כָּל שֶׁכֵּן שתיעשה חללה. אוֹ דִּילְמָא שאֵין נעשית חֲלָלָה אֶלָּא מֵהאסור בה משום אִיסּוּר כְּהוּנָּה. אָמַר לֵיהּ אביי, אֵין (אִיסּוּר) חֲלָלָה אֶלָּא מֵאִיסּוּר כְּהוּנָּה בִּלְבָד.מביאה הגמרא מקור לדינו של אביי: אָמַר רָבָא, מְנָא הָא מִילְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנָן אֵין חֲלָלָה אֶלָּא מֵאִיסּוּר כְּהוּנָּה. דְּתַנְיָא, נאמר בכהן גדול (ויקרא כא יד) 'אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְחֲלָלָה זוֹנָה אֶת אֵלֶּה לא יִקָּח'. מבררת הברייתא, לֹא יֹאמַר הפסוק איסור גְּרוּשָׁה בְּכֹהֵן גָּדוֹל, וְתֵיתֵי – ונלמד זאת בְּקַל וָחוֹמֶר מִכֹּהֵן הֶדְיוֹט, וַאֲנָא אֲמִינָא ללמוד כך, הַשְׁתָּא לְכֹהֵן הֶדְיוֹט גרושה אֲסוּרָה, לְכשנעשה 'כֹּהֵן גָּדוֹל' מִיבַּעְיָא – האם צריך פסוק שעדיין הוא אסור בה. וכיון שכן, לָמָּה נֶאֶמְרָה איסור גרושה בפסוק. אלא ללמדנו שכְּשֵׁם שֶׁחֲלוּקָה גְּרוּשָׁה בלאו נפרד מִזּוֹנָה וַחֲלָלָה, שכלולות שניהן בלאו אחד בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט, כָּךְ חֲלוּקָה גרושה בְּכֹהֵן גָּדוֹל לענין שילקו עליה בפני עצמה, אף שבכהן גדול היא כלולה בלאו אחד עם שאר הפסולות.

שואלת הגמרא: הלא פְּשִׁיטָא שכהן גדול ילקה על גרושה בפני עצמה, וכי מִיגְרַע גָּרְעָה במה שנעשה כהן גדול. משיבה הגמרא: אֶלָּא כך כוונת הברייתא, כְּשֵׁם שֶׁחֲלוּקָה גְּרוּשָׁה מִזּוֹנָה וַחֲלָלָה בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט, ולוקים עליה בפני עצמה, כָּךְ גם אַלְמָנָה, חֲלוּקָה מִגְּרוּשָׁה וַחֲלָלָה וזוֹנָה בְּכֹהֵן גָּדוֹל, שאם בא הכהן גדול על אלמנה, גרושה, חללה וזונה, חייב מלקות על כל אחת ואחת. מוסיפה הברייתא לברר: חֲלָלָה לָמָּה נֶאֶמְרָה בפסוק של כהן גדול, הלא אסורה עליו עוד בהיותו כהן הדיוט. אלא כדי ללמדנו שאֵין נעשית חֲלָלָה אֶלָּא מֵאִיסּוּר כְּהוּנָּה.

מבררת הברייתא עוד: זוֹנָה לָמָּה נֶאֶמְרָה בפסוק של כהן גדול.

המשך בעמוד נח

זוֹנָה מַשְׁוֵי לָהּ – הוא עושה אותה בביאתו, אבל **חֲלָלָה לֹא מַשְׁוֵי לָהּ**, שאין ביאה זו אסורה באיסור כהונה. **חָזַר** כהן **וּבָא עָלֶיהָ, עֲשָׂאָהּ חֲלָלָה**, שלאחר שנעשית זונה, איסור זה נוהג רק בכהונה.

הגמרא דנה במספר החיובים ששייכים בכהן הנושא אשה האסורה לו: **אָמַר רַב יְהוּדָה, כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה, לוֹקֶה שְׁתַּיִם. אַחַת** כשקידשה, **מִשּׁוּם** 'אַלְמָנָה וכו' **לֹא יִקָּח'**, (ויקרא כא יד) **וְאַחַת** על הבעילה **מִשּׁוּם** '**לֹא יְחַלֵּל**' (שם כא טו), שחיללה בביאתו. שואלת הגמרא: **וְלִילְקֵי נַמִּי מִשּׁוּם לֹא יְחַלֵּל** 'זַרְעוֹ' (שם), שגם זרעו נתחלל. משיבה הגמרא: רב יהודה דיבר **בְּאופן שֶׁלֹּא נִמְצָא בִּיאָתוֹ** שאין חילול זרע, אבל האשה מתחללת בתחילת ביאה.מקשה הגמרא: **מָתִיב רַבָּא**, שנינו במשנה (מכות יג.) כהן גדול שבא על אַלְמָנָה **וְהִיא גַּם גְּרוּשָׁה, לוֹקֶה שתים מִשּׁוּם שְׁנֵי שַׁמּוֹת**, איסור אלמנה, וגרושה. **מַאי לַאו** – האם לא משמע שלוקה רק משום **שְׁנֵי שַׁמּוֹת וְתוּ לֹא**, ולרב יהודה היה לו ללקות אף משום איסור של 'לא יחלל'. מתרצת הגמרא: **לֹא** הכוונה במשנה שני שמות של אלמנה וגרושה ללקות שתים ולא יותר, אלא **שְׁנֵי שַׁמּוֹת** של אלמנה וגרושה **עַל** איסור **זֶה** של 'לא יקח', **וּשְׁנֵי שַׁמּוֹת** של אלמנה וגרושה **עַל** איסור **זֶה** של 'לא יחלל'.שואלת הגמרא: **אִי הָכִי** שמשום גרושה לבד לוקים שתים, **אֵימָא סֵיפָא, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא עַל אַחַת**, ולדברי רבי יהודה הרי לוקה שתים. משיבה הגמרא: **הָכִי קָאָמַר, אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא עַל אַחַת** – על איסור גרושה, **וּלְעוֹלָם** לוקה משום **שְׁנֵי שַׁמּוֹת**, על הלקיחה ועל החילול, אך לא על חלוצה שאסורה רק מדרבנן.מקשה הגמרא: **וְכִי חֲלוּצָה** אסורה רק **מִדְּרַבָּנָן, וְהַתַּנְיָא**, נאמר בפסוק (ויקרא כא ז) **'וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה** מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ', ומבררת הברייתא, **אֵין לִי** לאסור לכהן **אֶלָּא גְּרוּשָׁה, חֲלוּצָה מִנַּיִן**. דורשת הברייתא, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְאִשָּׁה'**, הוי"ו היתירה באה להוסיף 'חלוצה', הרי שאיסור חלוצה הוא מהתורה. מתרצת הגמרא: אכן אסורה רק **מִדְּרַבָּנָן, וּקְרָא** שדרשו ממנו, הוא בדרך **אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא**, שחכמים הסמיכו את דבריהם על לשון הפסוק.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדין כהן שקידש אשה פסולה אך לא בעל: **אָמַר אַבָּיֵי**, **קִידֵּשׁ** הכהן את אחת מהאסורות לו **לוֹקֶה**, **וכשבָעַל, לוֹקֶה** פעם שניה. שכשקִידֵּשׁ, **לוֹקֶה מִשּׁוּם** '**לֹא יִקָּח**', שלשון 'קיחה' היא הקנין שעושה בה, וזה מעשה הקידושין. **וכשבָעַל, לוֹקֶה מִשּׁוּם** '**לֹא יְחַלֵּל**', שבבעילה הרי הוא מחלל את האשה.

רָבָא אָמַר, בָּעַל לאחר שקידשה **לוֹקֶה** על הבעילה, ואף על הלקיחה, אבל אם **לֹא בָעַל** לבסוף **אֵינוֹ לוֹקֶה** כלל, אף לא על הלקיחה. **מִשּׁוּם דִּכְתִיב** (ויקרא כא יד, טו) '**לֹא יִקָּח**' '**וְלֹא יְחַלֵּל**' **מַה טַּעַם** אמרה תורה **לֹא יִקָּח, מִשּׁוּם שלֹא יְחַלֵּל** אותה בביאתו, ואם כן, כשקידש ולא בעל שלא חילולה, לא עבר על איסור כלל.

הגמרא מביאה אופנים שבהם מודים אביי ורבא זה לזה: **וְאַף** שאביי מחייב באיסורי כהונה אף על קידושין בלבד, **מוֹדֶה אַבָּיֵי** לרבא **בְּמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ** משינשאת, שעבר על מה שנאמר בתורה (דברים כד ד) 'לא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה' **וְלֹא** יוֹסִיף לוֹ **לוֹקֶה** על הלקיחה, ואף שבלשון הכתוב יש אזהרה על הלקיחה, והיינו הקידושין, אינו חייב עד שיבעול, כיון ש'לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה' אָמַר רַחֲמָנָא, תלתה התורה במפורש את הקידושין בביאה, כלומר איזה 'לְקַחְתָּהּ' [־ קידושין] אסרה תורה, רק קיחה כזו שבסופה 'לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה' שהיא הביאה, **וְבקידש לחוד הָא לֵיכָּא** קידושין של ביאה. **וְאַף** שסובר רבא שבכדי ללקות באיסורי כהונה צריך שיקדש ויבעל, **מוֹדֶה רָבָא** לאביי **בְּכֹהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה, שֶׁאִם בָּעַל וְלֹא קִידֵּשׁ**, שֶׁלּוֹקֶה, כיון שאין הבעילה תלויה בקידושין, שהרי 'וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו' אָמַר רַחֲמָנָא, **וְהֲרֵי** בבעילתו **הוּא חִילֵּל** את האלמנה ואת זרעו אף שלא קדמו לכך קידושין.**וּשְׁנֵיהֶם** – אביי ורבא, אף שבאיסורי כהונה לדברי שניהם לוקה על ביאה לחוד אף בלא שקדמו קידושין, **מוֹדִים בְּמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ** משינשאת, **שֶׁאִם** רק **בָּעַל וְלֹא קִידֵּשׁ, שֶׁאֵינוֹ** לוֹקֶה על הבעילה, שלא פירטה התורה לאו על הביאה בפני עצמה, אלא דווקא כשהיא ב'דֶּרֶךְ לִיקּוּחִין' **אָסְרָה תּוֹרָה**, כמשמעות הפסוק 'לְקַחְתָּהּ', והיינו דרך קידושין, ורק אז יש איסור ב'לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה', דהיינו ביאה.שנינו במשנה, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בַּת גֵּר זָכָר כְּבַת חָלָל זכר:**

הגמרא מביאה ברייתא שמבארת את טעמו של רבי יהודה: **תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בַּת גֵּר זָכָר** פסולה לכהונה **כְּבַת חָלָל זָכָר. וְהַדִּין** נוֹתֵן ללמוד זאת מקל וחומר, **מַה חָלָל שֶׁבָּא מִטִּפָּה כְּשֵׁרָה** – שאביו ישראל כשר, **כְּתוֹ פְּסוּלָה** לכהונה, **גֵּר שֶׁבָּא מִטִּפָּה פְּסוּלָה** – שנולד מאב גוי, **אֵינוֹ דִּין** – האם לא נלמד מקל וחומר **שֶׁכְּתוֹ פְּסוּלָה** לכהונה.

הגמרא מביאה שלכאורה יש לפרוך את הקל וחומר. שואלת הגמרא: **מַה לְּחָלָל** שהוא חמור, **שֶׁכֵּן יְצִירָתוֹ** נעשתה **כַּעֲבֵירָה** – שנתעברה אמו מביאת איסור, ולכן התורה פסלה את בתו, אבל הגר הנולד להורים גויים שאין עיבורו מביאת איסור, שמא בתו כשירה לכהונה. דוחה הגמרא: לא יתכן שסיבת החומרה בחלל היא מחמת שיצירתו בעבירה, שכן **כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה יוֹכִיחַ, שֶׁאֵין יְצִירָתוֹ** של הכהן גדול **כַּעֲבֵירָה, וּכְתוֹ** שנולדה מהאלמנה **פְּסוּלָה** לכהונה ושוב ניתן ללמוד בת גר שתיפסל לכהונה בקל וחומר מבת חלל.

מקשה הגמרא: אין זו דחיה נכונה, שהרי **מַה לְּכֹהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה שֶׁכֵּן כִּיאָתוֹ** באלמנה היתה **כַּעֲבֵירָה**, ולכן פסלה התורה את בתו מביאה זו, אבל הגר שבא על הישראלית בהיתר, שמא בתו כשירה לכהונה. מתרצת הגמרא: אין ללמוד מכהן גדול באלמנה שביאת עבירה היא סיבת פסול הבת, שכן **חָלָל יוֹכִיחַ**, שאף שאין הביאה בעבירה, שכן בא על ישראלית בהיתר, ובכל זאת בתו פסולה. ומעתה ניתן לחזור ללימוד מ'חלל' על ידי 'במה הצד', **וְנאמר שֶׁחָזַר הַדִּין, לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה** – לא סיבת 'יצירה בעבירה' כמו חלל, גורמת הפסול, ולא סיבת 'ביאת עבירה' ככהן גדול באלמנה, גורמת הפסול, ולכך יש לנו לומר **שֶׁהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן** – המדה ששוה בשניהן היא גורמת שבתם פסולה לכהונה, והיא **שֶׁאֵינָן בְּרוֹב הַקָּהָל** – שהם חלוקים מרוב הקהל, שזה יצירתו בעבירה וזה ביאתו בעבירה, **אַף אֲנִי אָבִיא אֶת הַגֵּר** שיש בו מדה זו **שֶׁאֵינוֹ בְּרוֹב הַקָּהָל**, מצד שנולד מטיפה פסולה, **וְנלמד** שאף הוא **כְּתוֹ פְּסוּלָה** לכהונה. משיבה הגמרא על הלימוד 'במה הצד' מחלל ואלמנה: **מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן** – למדה המשותפת לשניהן **שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶם** גם **צַד עֲבֵירָה**, החלל נתחלל על ידי עבירה, והכהן גדול בא על האלמנה בעבירה, וניתן לומר שמדה זו היא הגורמת שבתם פסולה. אבל בגר הבא על ישראלית לא נעשתה שום עבירה, אין ללמוד שגם בתו פסולה. לומדת הגמרא במה הצד ממלמד אחר: בתחילה כשביקשה הגמרא ללמוד שבת גר תפסל על ידי קל וחומר מבת חלל, דחתה הגמרא שאין ללמוד מחלל, שכיון שיצירתו בעבירה, שמא סיבה זו היא הגורמת לפסול הבת, ורוצה הגמרא להוכיח שאין יצירתו בעבירה גורמת לפסול, **לֹא תֵּימָא** – אל תאמר **שכֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה יוֹכִיחַ** שאף שאין יצירתו בעבירה בתו פסולה, **אֶלָּא אֵימָא, מִצְּרֵי רִאשׁוֹן** – מצרי שהתגייר שאסור לבא בקהל, ונשא מצרית **יוֹכִיחַ**, שאין יצירתו בעבירה ולא ביאתו בעבירה ובתו פסולה לבא בקהל.

דוחה הגמרא: **מַה לְּמִצְרִי רִאשׁוֹן, שֶׁכֵּן אֵינוֹ רָאוּי לָבֹא** בעצמו **בַּקָּהָל** כלל, וניתן לומר שלכן בתו פסולה, אבל גר שמותר לבא בקהל, שמא בתו כשירה לכהונה.

משיבה הגמרא: **חָלָל יוֹכִיחַ**, שמותר לבא בקהל ובתו פסולה, ומוכח שאין שייכות בין היתר האדם עצמו לבא בקהל לפסול בתו, **וְכיון** שכן **חָזַר הַדִּין, לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה** – לא סיבת 'יצירה בעבירה' כמו חלל, גורמת הפסול, ולא סיבת מה שאינו ראוי לבא בקהל גורמת את הפסול, ולכך יש לומר **שֶׁהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן** – המדה ששוה בשניהם היא הגורמת שבתם פסולה לכהונה, והיא **שֶׁאֵינָן בְּרוֹב קָהָל** – שהם חלוקים מרוב הקהל, שזה יצירתו בעבירה וזה אינו ראוי לבא בקהל, **וּכְתוֹ** של כל אחד **פְּסוּלָה** לכהונה, **אַף אֲנִי**

המשך בעמוד קמג

זונה משוי לה — ללקות כהן הבא עליה עוד משום זונה, שהרי נבעלה בעילת זנות מאסור לה. **חללה לא משוי לה** — ואין כהן שני הבא עליה לוקה משום חללה. **חזר ובא עליה** — הוא או כהן אחר — עשאה חללה, שהרי אסורה לו משום זונה, שאינו נוהג אלא בכהונה. **כהן גדול באלמנה כו'** — והוא הדין לכהן הדיוט בגרושה וחללה, דהא מיגמר גמירי מהדדי: מה כאן זרעו חולין — אף להלן זרעו חולין. הלכך, בכהן הדיוט נמי איכא "לא יחלל". **לא יקח** — משום קידושין, ובביאה שלאחר קידושין הוא דקאמר לוקה שתים. **משום לא יחלל** — שחילל אותה. **ולילקי נמי** — משום חילול זרעו. **בשלא גמר ביאתו** — דליכא חילול זרע. אבל היא נתחללה בהעראה, כדתנן ביבמות (נג,ב): אחד המערה ואחד הגומר — קנה, ולא חילק בין ביאה לביאה. **אלמנה וגרושה** — בא על אלמנה שהיא גרושה. **משום שני שמות** — משום אלמנה, ומשום גרושה. **שני שמות על זה כו'** — ודאי שני שמות דקתני — גרושה ואלמנה קאמר, ומיהו על כל אחת לוקה שתים — משום "לא יקח" ומשום "לא יחלל". **אלא על אחת** — על שם גרושה הוא חייב על כל חיובים התלוים בה, אבל על חלוצה — לא, דחלוצה לאו דאורייתא אלא דרבנן. **קידש** — כהן גדול או כהן הדיוט אחת מן הפסולות האמורות בענין. **לא יקח** — קידושין משמע, שהן הקונים אותה. **בעל לוקה** — בעל אחר קידושין לוקה שתים, לא בעל — אינו לוקה אפילו אחת. **ומודה אביי** — אף על גב דמחייב מלקות אקידושין באיסור כהונה, הכא הוא דכל חד וחד לאו באנפי נפשיה, ולא תלה הכתוב את זה בזה בפירוש. אבל ישראל המחזיר גרושתו, משנשאת לאחר ונתארמלה או נתגרשה — אף על גב דכתיב "לא יוכל לשוב לקחתה" דהיינו אזהרה שלא יקדשנה — מודה הוא דאינו לוקה עד שיבעל, דבהדיא תלה רחמנא קידושין בביאה. **לקחתה להיות לו לאשה** — דכיון דקיחה הוא קידושין, "להיות לו לאשה" — אישות של ביאה קאמר. **ומודה רבא** — אף על גב דבעי באיסור כהונה תרתי — דוקא ביאה אחר קידושין הוא דבעי, דאקידושין לחודייהו לא לקי. **אבל בעל ולא קידש** — מודה הוא שהבעילה אינה תלויה בקידושין. ד"לא יחלל" אמר רחמנא, והרי חילל. **ושניהם מודים במחזיר גרושתו** — אף על פי שלדברי שניהם כהן בפסולה לו — לוקה על ביאה בלא קידושין, מודים הם בישראל המחזיר גרושתו משנישאת, שאם בעל ולא קידש — שאינו לוקה. הכי גרסינן: **דרך ליקוחין אסרה תורה** — על הביאה לא פרט לאו אלא על ידי ליקוחין, ד"לא יוכל לשוב לקחתה" כתיב. **בתו פסולה** — כדאמרן לעיל (עז,א): מקיש זרעו לו, מה הוא מחלל זרעו — אף בנו מחלל זרעו. **יצירתו בעבירה** — שנתעברה אמו באיסור. אבל נכרי בנכרית אין עיבורו באיסור. **שכן ביאתו בעבירה** — באלמנה זו, לפיכך בת הנולדה מהן פסולה לכהונה, שהרי יצירתה בעבירה. תאמר בגר שנשא ישראלית, שביאתו בהיתר. **חלל יוכיח** — שנשא ישראלית, שאין ביאתו בעבירה. **שאינן ברוב הקהל** — שחלוקין משאר קהל, שזה יצירתו בעבירה וזה ביאתו בעבירה. **אף אני אביא גר שאינו ברוב קהל** — שבא מטפה פסולה. **מצרי ראשון** — שנשא מצרית ראשונה, שאין יצירתו בעבירה ולא ביאתו בעבירה, ובתו פסולה, דהא שניה היא, ורחמנא אמר "דור שלישי". **שאינן ברוב קהל** — שזה יצירתו בעבירה וזה אינו ראוי לבא בקהל, וגר אינו ברוב קהל, שבא מטפה פסולה. **פוסלין בביאתן** — את אשה מן הכהונה, כדתניא לעיל בפירקין (עד,ב): בן תשע שנים ויום אחד גר עמוני ומואבי כו'. תאמר בגר שאינו פוסל בביאתו. **מהאי דינא** — מה חלל שבא מטפה כשרה — פוסל, גר שבא מטפה פסולה — לא כל שכן כו'. **רבי שמעון אומר כו'** — הרי ארבע מחלוקת בדבר, לרבי יהודה בת גר זכר פסולה, ואפילו נשא ישראלית. לרבי אליעזר: אי איכא צד אחד ישראל — מכשיר, ומיהו גר וגיורת — בתו פסולה. ולרבי יוסי: אפילו גר שנשא גיורת — בתו כשרה, ומיהו הורתה ולידתה בקדושה בעי. ורבי שמעון: אפילו גיורת עצמה מכשיר, ובלבד שלא תהא ראויה לביאה בגיותה, דתיפוק לה מכלל זונה. **והרי פינחס היה ביניהם** — בין היוצאים למלחמת מדין, שנאמר להם המקרא הזה. **כל זרע** — כלומר, כל עיקר הקרוי זרע — היינו מן האב, לאפוקי בת גר זכר. **מקצת זרע** — אפילו זרע כחוש, כגון מן האם — גר שנשא ישראלית. **מי שנזרעו בישראל** — שתהא הורתה בקדושה. **מי שנזרעו בתוליה בישראל** — שצמחו וגמרו בתוליה משבאה לכלל ישראל — דהיינו כשנעשית בת שלש גמרו בתוליה לביאה, שאם תבעל מכאן ואילך — אינן חוזרין. אבל קודם שלש — כל שעה הם חוזרין וצומחים ובאין. והכי דריש לקרא: "בתולות מזרע בית ישראל" — בתולים שלה יהו מזרע גידולי יהודי.

מאי טעמא דרך ליקוחין אסרה תורה — פירוש: ד"לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה" כתיב. הכי גרסינן בקונטרס: ולא גרסינן: דרך הויה אסרה תורה. לפי דמהאי קרא דהויה מפיק לעיל דבעי ביאה, להתחייב המחזיר גרושתו. והשתא הויה מפיק מינה שאין חייב במחזיר גרושתו אלא אם כן קידש. ושמא יש לומר: דנוכל לגרוס "דרך הויה אסרה תורה", לפי דלעיל דריש ליה מ"לאשה" דמשמע דרך של אישות, דהיינו ביאה. והכא דריש מ"להיות" דמשמע הויה שהן קידושין. **ורבי** יהודה גר נמי פוסל בביאתו ומייתי לה במה הצד — דחלל ומצרי ראשון. ואם תאמר: לרבי יוסי אמאי מכשיר במתניתין בת גר? הוה לן למיפסל במה הצד שבהן דחלל ומצרי, כמו רבי יהודה! וצריך לומר, דקסבר רבי יוסי: אין זו הצד השוה למילף מינייהו פסול לבת גר. שהרי בת חלל אינה פסולה לקהל ישראל, ובת מצרי ראשון פסולה לבא בקהל. ולא שייך למימר: הצד השוה שבהן שאינן ברוב הקהל ובתו פסולה, כיון שאין פסול בנות שוה. ועוד: דוחק הוא לומר ולפרש "שאינן ברוב קהל" היינו שבאחד מהם יש צד עבירה, ובאחרת הוא פסול לבא בקהל. דאין סברא לומר כן — דהא אינן שוין.

[במה הצד בהאי דינא — קשיא לרבינו יצחק: דהא לא שייך פסול ביאה גבי מצרי אלא כשנשא בת ישראל. דאי במצרית — כבר היא פסולה, ואיכא למיפרך: מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד עבירה כדלעיל כו']. תוספות ישנים.

**זוֹנָה מְשַׁוֵּי לָהּ. חֲלָלָה מְשַׁוֵּי לָהּ אוֹ לָא מְשַׁוֵּי לָהּ? מִי אָמְרִינַן, קַל וָחוֹמֶר: מֵחַיָּיבֵי לָאוִין הָוְיָא חֲלָלָה - מֵחַיָּיבֵי כָּרֵיתוֹת לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אוֹ דִּילְמָא: אֵין חֲלָלָה אֶלָּא מֵאִיסּוּר כְּהוּנָּה? - אֲמַר לֵיהּ: אֵין (אִיסּוּר) חֲלָלָה אֶלָּא מֵאִיסּוּר כְּהוּנָּה בִּלְבַד. אָמַר רָבָא: מְנָא הָא מִילְּתָא דַּאֲמוּר רַבָּנַן אֵין חֲלָלָה אֶלָּא מֵאִיסּוּר כְּהוּנָּה - דְּתַנְיָא: לֹא יֹאמַר גְּרוּשָׁה בְּכֹהֵן גָּדוֹל וְתֵיתֵי בְּקַל וָחוֹמֶר מִכֹּהֵן הֶדְיוֹט, וַאֲנָא אָמִינָא: הָשְׁתָּא לְכֹהֵן הֶדְיוֹט אֲסוּרָה - לְכֹהֵן גָּדוֹל מִיבָּעֲיָא? לָמָּה נֶאֶמְרָה - כְּשֵׁם שֶׁחֲלוּקָה גְּרוּשָׁה מִזּוֹנָה וַחֲלָלָה בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט - כָּךְ חֲלוּקָה בְּכֹהֵן גָּדוֹל. - פְּשִׁיטָא! מִיגְרַע גָּרְעָה? אֶלָּא: כְּשֵׁם שֶׁחֲלוּקָה גְּרוּשָׁה מִזּוֹנָה וַחֲלָלָה בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט - כָּךְ אַלְמָנָה חֲלוּקָה מִגְּרוּשָׁה וַחֲלָלָה זוֹנָה בְּכֹהֵן גָּדוֹל. חֲלָלָה לָמָּה נֶאֶמְרָה - אֵין חֲלָלָה אֶלָּא מֵאִיסּוּר כְּהוּנָּה. זוֹנָה לָמָּה נֶאֶמְרָה - נֶאֱמַר כָּאן "זוֹנָה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "זוֹנָה", מַה כָּאן זַרְעוֹ חוּלִּין - אַף לְהַלָּן זַרְעוֹ חוּלִּין. אָמַר רַב אַשִׁי: הִילְכָּךְ, כֹּהֵן הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ זוֹנָה - מְשַׁוֵּי לָהּ, חֲלָלָה - לָא מְשַׁוֵּי לָהּ. חָזַר וּבָא עָלֶיהָ - עֲשָׂאָהּ חֲלָלָה. אָמַר רַב יְהוּדָה: כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה - לוֹקֶה שְׁתַּיִם, אַחַת מִשּׁוּם "לֹא יִקָּח" וְאַחַת מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל". - וְלִילְקֵי נַמִי מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ"! - בְּשֶׁלֹּא גָּמַר בִּיאָתוֹ. מְתִיב רָבָא: אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה - לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׁנֵי שֵׁמוֹת, מַאי לָאו - שְׁנֵי שֵׁמוֹת וְתוּ לָא! - לָא, שְׁנֵי שֵׁמוֹת עַל זֶה, וּשְׁנֵי שֵׁמוֹת עַל זֶה. - אִי הָכִי אֵימָא סֵיפָא: גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה - אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא עַל אַחַת! - הָכִי קָאָמַר: אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא עַל אַחַת, וּלְעוֹלָם שְׁנֵי שֵׁמוֹת. - וַחֲלוּצָה דְּרַבָּנַן? וְהָתַנְיָא: גְּרוּשָׁה - אֵין לִי אֶלָּא גְּרוּשָׁה, חֲלוּצָה מִנַּיִן - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאִשָּׁה"! - מִדְּרַבָּנַן, וּקְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא. אָמַר אַבַּיֵי: קִידֵּשׁ - לוֹקֶה, בָּעַל - לוֹקֶה. קִידֵּשׁ - לוֹקֶה מִשּׁוּם "לֹא יִקָּח", בָּעַל - לוֹקֶה מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל". רָבָא אָמַר: בָּעַל - לוֹקֶה, לֹא בָּעַל - אֵינוֹ לוֹקֶה, מִשּׁוּם דִּכְתִיב "לֹא יִקָּח וְלֹא יְחַלֵּל" מַה טַּעַם לֹא יִקַּח - מִשּׁוּם לֹא יְחַלֵּל; וּמוֹדֶה אַבַּיֵי בְּמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ, שֶׁאִם קִידֵּשׁ וְלֹא בָּעַל - שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה, "לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָא לֵיכָּא. וּמוֹדֶה רָבָא בְּכֹהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה, שֶׁאִם בָּעַל וְלֹא קִידֵּשׁ - שֶׁלּוֹקֶה, "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו" אָמַר רַחֲמָנָא, וַהֲרֵי הוּא חִילֵּל. וּשְׁנֵיהֶם מוֹדִים בְּמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ, שֶׁאִם בָּעַל וְלֹא קִידֵּשׁ - שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה, דֶּרֶךְ לִיקּוּחִין אָסְרָה תּוֹרָה. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בַּת גֵּר זָכָר כְּבַת חָלָל". תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּת גֵּר זָכָר כְּבַת חָלָל זָכָר. וְהַדִּין נוֹתֵן: מֶה חָלָל, שֶׁבָּא מִטִּפָּה כְּשֵׁרָה - בִּתּוֹ פְּסוּלָה, גֵּר שֶׁבָּא מִטִּפָּה פְּסוּלָה - אֵינוֹ דִּין שֶׁבִּתּוֹ פְּסוּלָה? - מַה לְּחָלָל, שֶׁכֵּן יְצִירָתוֹ בַּעֲבֵירָה - כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה יוֹכִיחַ, שֶׁאֵין יְצִירָתוֹ בַּעֲבֵירָה - בִּתּוֹ פְּסוּלָה. - מַה לְּכֹהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה, שֶׁכֵּן בִּיאָתוֹ בַּעֲבֵירָה - חָלָל יוֹכִיחַ. וְחָזַר הַדִּין, לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן - שֶׁאֵינָן בְּרוֹב הַקָּהָל, אַף אֲנִי אָבִיא אֶת הַגֵּר שֶׁאֵינוֹ בְּרוֹב הַקָּהָל, וּבִתּוֹ פְּסוּלָה. - מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן - שֶׁכֵּן יֵשׁ בָּהֶם צַד עֲבֵירָה. - לָא תֵּימָא כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה יוֹכִיחַ, אֶלָּא אֵימָא: מִצְרִי רִאשׁוֹן יוֹכִיחַ. - מַה לְּמִצְרִי רִאשׁוֹן, שֶׁכֵּן אֵינוֹ רָאוּי לָבֹא בַּקָּהָל - חָלָל יוֹכִיחַ. וְחָזַר הַדִּין; לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה, הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן - שֶׁאֵינָן בְּרוֹב קָהָל וּבִתּוֹ פְּסוּלָה - אַף אֲנִי אָבִיא אֶת הַגֵּר שֶׁאֵינוֹ בְּרוֹב קָהָל וּבִתּוֹ פְּסוּלָה. - מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן - שֶׁכֵּן פּוֹסְלִים בְּבִיאָתָם. - וְרַבִּי יְהוּדָה: גֵּר נַמִי פּוֹסֵל בְּבִיאָתוֹ, וּמַיְיתֵי לָהּ בְּמַה הַצַּד מֵהַאי דִּינָא. "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר גֵּר". תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אוֹמֵר: גִּיּוֹרֶת פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד - כְּשֵׁרָה לִכְהוּנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים... הַחֲיוּ לָכֶם", וַהֲלֹא פִּינְחָס הָיָה עִמָּהֶם. וְרַבָּנַן: "הַחֲיוּ לָכֶם" - לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת. וְכוּלָּן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: "אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לֹא יִקְחוּ לָהֶם לְנָשִׁים כִּי אִם בְּתוּלֹת מִזֶּרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל". רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: עַד דְּאִית כָּל זֶרַע מִיִּשְׂרָאֵל, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר: "מִזֶּרַע" - וַאֲפִילּוּ מִקְצָת זֶרַע, רַבִּי יוֹסֵי סָבַר: מִי שֶׁנִּזְרְעוּ בְּיִשְׂרָאֵל. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי סָבַר: מִי שֶׁנִּזְרְעוּ בְּתוּלֶיהָ בְּיִשְׂרָאֵל. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרָבָא:

האי קרא רישא בכהן גדול — פירוש: דכתיב "אלמנה לא יקחו", וסיפא בכהן הדיוט, דכתיב "מזרע ישראל" ודרשינן שנזרעו בתוליה, ומיירי בכל כהנים. וקשה, דמכל מקום "מזרע ישראל" קאי נמי לכהן גדול כמו לכהן הדיוט! ונראה לפרש: רישא בכהן גדול — דכתיב "אלמנה וגרושה לא יקחו כי אם בתולות" והא ליתא אלא בכהן גדול, סיפא דקרא דכתיב "והאלמנה אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו" — והיינו כהן הדיוט דוקא. **לא** צריכא בנכסים דנפלו ליה כשהוא גוסס — ופירש בקונטרס: דאי לאו דהימניה קרא לאב להכירו, משום מגו דאי בעי מיתב ליה מי לא יהיב ליה — לא קא זכה בהו. דאפילו רבי מאיר, דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם — מודה באומר "נכסים שיבואו לי כשאהיה גוסס נתונים לך" — דלא אמר כלום, הואיל ובשעה שבאים לידו לאו בר מתנה הוא. דקסבר: מתנה דגוסס לא מהניא. אבל היכא דבא מטעם בכורה — מהניא. ולהכי נקט כשהוא גוסס, ולא נקט בנכסים שנפלו לאחר מיתה. דהא ודאי אפילו בתורת בכורה לא מהני ליה דיבוריה, דאין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק. והיינו ראוי — דכשמת עדיין לא היה מוחזק בהן, אבל ראויין לבא לו, ורחמנא אמר "בכל אשר ימצא לו". משמע מתוך פירושו דנתינה דגוסס אינה כלום. וכמו כן יש מדקדקים דגוסס שרמז לכתוב גט לאשתו — אין כותבין, דגוסס אין מעשיו כלום. וקשה: דבמסכת שמחות (פרק א) אמרינן: הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו, נדרו — נדר, והקדשו — הקדש! ומיהו, ההיא יש לדחות: דהתם היינו דוקא בנדר והקדש — דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, אבל בעלמא — לא. ומכל מקום קשה, דאמרינן בפרק "מי שאחזו" (גיטין ע,ב): שחט בו שנים או רוב שנים, ורמז ואמר "כתבו ותנו גט לאשתי" — יכתבו ויתנו. ואין לך גוסס גדול מזה, שבודאי ימות! ובפרק "כל הגט" (שם כח,א) נמי אמרינן: המביא גט ממדינת הים והניחו זקן או חולה — נותנו בחזקת שהוא קיים. ודייק בגמרא, אמר רבא: לא שנו אלא שהניחו בחזקת שהוא חולה, אבל הניחו בחזקת שהוא גוסס — לא יתנו, דחיישינן שמא מת. משמע: הא אי ידעינן בודאי שעדיין הוא גוסס — נותנו בחזקת שהוא קיים, והוי גט. אלמא דגוסס כל דבריו קיימין! לכן נראה לי: דודאי גוסס דבריו קיימין. והכא גבי מתנה היינו טעמא דמתנתו אינה כלום — משום דמסתמא גוסס אינו יכול לדבר, אבל אם היה מדבר — פשיטא דדבריו קיימין. והא דנקט גוסס ולא נקט חולה שנשתתק — משום דמסתמא יתרפא, ואז יהא בידו להקנות, אבל גוסס — אין רגילות שיתרפא. וחולה נמי שנשתתק והרכין בראשו — דבריו קיימין.

קידשה

האי קרא רישא בכהן גדול — דכתיב "אלמנה וגרושה לא יקחו כי אם בתולות" והא ליתיה אלא בכהן גדול. **וסיפא בכהן הדיוט** — דקאמר "בתולות מזרע בית ישראל והאלמנה אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו" וקא סלקא דעתך דהכי קאמר: שהיא אלמנה ממיוחס הראוי להשיא לכהונה, כדדריש ליה רבי יהודה לקמן: מן המשיאים לכהונה. ואלמנה שתהא מותרת לכהן לא משכחת לה אלא כהן הדיוט, והיכי מיפסק קרא ממילא? **וכתב קרא הכי** — בתמיה, דלא פריש ביה בהדיא דבגברא אחרינא בעי לאישתעויי. **ושמואל שוכב בהיכל ה'** — חדא מילתא משמע, ועל כרחך מפסקינן ליה: ושמואל שוכב — במקומו, בבית משמר הלויים, שהיו שומרים את הבית. וכן תרגם יונתן: "בעזרת ליואי". והיכל — אנר קאי, שהמנורה היתה בהיכל משכן שילה. **מכהן אין** — אם היתה אלמנת כהן — תינשא לכהן, אלמנת ישראל — לא? בתמיה, הרי לא הוזהר כהן הדיוט על אלמנה! **משאר כהנים יקחו** — לפרושי אתא, דבכהן הדיוט קאי. והכי קאמר: והאלמנה אשר תהיה אלמנה אפילו מישראל — משאר כהנים, שאינו כהן גדול, יקחו אותם. **מן המשיאין לכהונה** — אלמנת אדם שראוי להשיא בתו לכהונה יקחו, למעוטי אלמנת גר. ורבי יהודה לטעמיה, דאמר לעיל דאיירי יחזקאל אסמכתא בבת גר זכר, דכתיב "מזרע בית ישראל" — כל זרע. בהאי קרא אורי לן אסמכתא דפוסל אשה בביאתו. **וכל שאי אתה נושא בתו** — כגון גר, שפירשתי לך כבר — אי אתה נושא אלמנתו. **סילסול** — מעלה. **נשא** — בת גר וגיורת — אין מוציאין מידו. **משנה ממזר הוא** — שנולד לו מחייבי כריתות. **אינו נאמן** — דקרוב הוא אצלו, ואינו כשר להעיד עליו. **ואפילו שניהם** — האב והאם אומרים על עובר שבמעיה "ממזר הוא", שאינו מן הבעל אלא מאיש אחר — אינן נאמנין. ובגמרא פריך: מאי "אפילו"? מאי רבותא דסיפא מדרישא! **רבי יהודה אומר נאמן** — ארישא נמי פליג. בגמרא יליף טעמא. **גמרא לא מבעיא איהו** — האב, דלא קים ליה אם ממנו נתעברה או מאחר. **לא מהימנא** — דלא מיפסל אלא בעדות גמורה. **ולא מיבעיא היכא דאית ליה חזקה דכשרות** — כגון רישא, שכבר יצא לאויר העולם, ועד הנה הוחזק בחזקת כשר. **אינו נאמן** — אפסולא קיימי, אבל לענין בכור לא פליגי. **בצריך הכירא** — קרא לבכור הוא דאתא, וכגון שבא ממדינת הים ולא הוחזק לנו בבכור אלא על פי אביו. ופרכינן: למאי הלכתא אשמעינן קרא דאביו נאמן עליו — ליטול פי שנים? פשיטא דנאמן, למה לי קרא? **מגו דאי בעי למיתב ליה** — כולהו נכסי — יהיב ליה, מהימן נמי למיתבינהו ניהליה בדיבורו, בתורת בכורה! **לאחר מיכן** — לאחר שאמר לפנינו "בכור הוא" נפלו לו, והוא רוצה לילך לדרך רחוקה, ומעיד עליו שאם יפלו נכסים של אב, או אחד ממורישים לפניו בחייו — יטול זה בהן חלק בכורה. דלהכי, אי לאו דאשמעינן קרא — ליכא מיגו "דאי בעי למיתבינהו", דהשתא לא מצי יהיב, דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. והשתא שקיל להו בתורת ירושה. **כשהוא גוסס** — לאחר שהעיד כך, אהני ליה שאם יפלו לו נכסים כשהוא גוסס — שיטול זה בהן חלק בכורה. ואי לאו דהימניה קרא לאב להכירו — משום מגו לא זכה בהן, דמודה רבי מאיר באומר "נכסים שיבואו לי כשאהיה גוסס נתונים לך" — שלא אמר כלום, הואיל ובשעה שבאים לעולם לאו בר מתנה הוא. ולהכי נקט כשהוא גוסס ולא נקט לאחר מיתה, דהנהו אפילו בתורת בכורה לא מהני ליה דבוריה, דאין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק. והיינו ראוי, שכשמת עדיין לא היה מוחזק בהן אבל ראויין לבא לו, ורחמנא אמר (דברים כא) "בכל אשר ימצא לו". **משנה אם שלו קדמו קידושיו קידושין** — דבטליה לשליחותיה דשליח. **ואם אינו ידוע** — אין ידוע איזה קדם.

שניהם

**הַאי קְרָא רֵישָׁא בְּכֹהֵן גָּדוֹל וְסֵיפָא בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט?! - אֲמַר לֵיהּ: אִין. - וְכָתַב קְרָא הָכִי? - אֲמַר לֵיהּ: אִין, דִּכְתִיב "וְנֵר אֱלֹהִים טֶרֶם יִכְבֶּה וּשְׁמוּאֵל שֹׁכֵב בְּהֵיכַל ה'". וַהֲלֹא אֵין יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד בִּלְבַד! אֶלָּא: "נֵר אֱלֹהִים טֶרֶם יִכְבֶּה" - בְּהֵיכַל ה', "וּשְׁמוּאֵל שׁוֹכֵב" - בִּמְקוֹמוֹ. "וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה אַלְמָנָה מִכֹּהֵן יִקָּחוּ" מִכֹּהֵן - אִין, מִיִּשְׂרָאֵל - לָא?! - הָכִי קָאָמַר: מִכֹּהֵן יִקָּחוּ - מִשְּׁאָר כֹּהֲנִים יִקָּחוּ. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: "מִכֹּהֵן יִקָּחוּ" - מִשְּׁאָר כֹּהֲנִים יִקָּחוּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִן הַמַּשִּׂיאִים לִכְהוּנָּה יִקָּחוּ. רַבִּי יְהוּדָה לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר: בַּת גֵּר זָכָר כְּבַת חָלָל זָכָר, כָּל שָׁאַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ - אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמָנָתוֹ, וְכָל שֶׁאִי אַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ - אִי אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמָנָתוֹ. "רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר אַף גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת". אָמַר רַב הַמְנוּנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּעוּלָּא: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי, וְכֵן אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. וּמִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נָהֲגוּ כֹּהֲנִים סִילְסוּל בְּעַצְמָן כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. אָמַר רַב נַחְמָן, אֲמַר לִי הוּנָא: בָּא לִימָּלֵךְ - מוֹרִים לוֹ כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, נָשָׂא - אֵין מוֹצִיאִים אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, כְּרַבִּי יוֹסֵי. משנה הָאוֹמֵר "בְּנִי זֶה מַמְזֵר" - אֵינוֹ נֶאֱמָן, וַאֲפִילּוּ שְׁנֵיהֶם מוֹדִים עַל הָעוּבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ מַמְזֵר הוּא - אֵינָם נֶאֱמָנִים, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נֶאֱמָנִים. גמרא מַאי "וַאֲפִילּוּ שְׁנֵיהֶם"? - לָא מִיבָּעֲיָא קָאָמַר; לָא מִיבָּעֲיָא אִיהוּ דְּלָא קִים לֵיהּ, אֶלָּא אֲפִילּוּ אִיהִי דְּקִים לָהּ - לָא מְהֵימְנָא. וְלָא מִיבָּעֲיָא הֵיכָא דְּאִית לֵיהּ חֲזָקָה דְּכַשְׁרוּת דְּלָא מְהֵימְנֵי, אֶלָּא אֲפִילּוּ עוּבָּר נַמִי דְּלֵית לֵיהּ חֲזָקָה דְּכַשְׁרוּת - לָא מְהֵימְנֵי. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר נֶאֱמָנִים". כִּדְתַנְיָא: "יַכִּיר" - יַכִּירֶנּוּ לַאֲחֵרִים. מִכָּאן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר "זֶה בְּנִי בְּכוֹר". וּכְשֵׁם שֶׁנֶּאֱמָן אָדָם לוֹמַר "זֶה בְּנִי בְּכוֹר" - כָּךְ נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר "זֶה בֶּן גְּרוּשָׁה" וְ"זֶה בֶּן חֲלוּצָה". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ נֶאֱמָן. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרָבָא: בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה - הַיְינוּ דִּכְתִיב "יַכִּיר", אֶלָּא לְרַבָּנַן "יַכִּיר" לָמָּה לִי? - בְּצָרִיךְ הֶכֵּירָא. - לְמַאי הִלְכְתָא - "לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם"? פְּשִׁיטָא! לָמָּה לִי קְרָא? מִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי מֵיתְבָא לֵיהּ מַתָּנָה - מִי לָא יָהֲבֵי לֵיהּ? - בִּנְכָסִים שֶׁנָּפְלוּ לְאַחַר מִיכָּן. - וּלְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, "יַכִּיר" לָמָּה לִי? - שֶׁנָּפְלוּ לוֹ כְּשֶׁהוּא גּוֹסֵס. משנה מִי שֶׁנָּתַן רְשׁוּת לִשְׁלוּחוֹ לְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ, וְהָלַךְ הוּא וְקִדְּשָׁהּ; אִם שֶׁלּוֹ קָדְמוּ - קִידּוּשָׁיו קִידּוּשִׁין, וְאִם שֶׁל שְׁלוּחוֹ קָדְמוּ - קִידּוּשָׁיו קִידּוּשִׁין. וְאִם אֵינוֹ יָדוּעַ

שניהם

הַאי קְרָא – פסוק זה שביחזקאל, יש בו תמידה. **הַרִישָׁא** של הפסוק 'לא יִקְחוּ לָהֶם לְנָשִׁים כִּי אִם בְּתוּלֹת' וגו', מדבר **בְּכֹהֵן גָּדוֹל** המותר רק בבתולה, **וְסֵיפָא** שאומר 'וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה אַלְמָנָה מִכֹּהֵן יִקְחוּ' מדבר **בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט** שמותר באלמנה, והאם הפסוק נחלק באמצעו לדבר בכהן הדיוט שלא דיבר עליו עד עתה. **אָמַר** לֵיהּ **אֵין** – אכן כן, סוף הפסוק מדבר בכהן הדיוט.

שואל רב נחמן את רבא: **וְכָתַב קְרָא הָכִי** בלא לפרש שמעתה מדברים בענין אחר. **אָמַר** לֵיהּ **אֵין** – אכן כן, שהרי מצאנו דִּכְתִיב אצל שמואל הנביא (שמואל א' ג ג) 'וְנֵר אֱלֹהִים טֶרֶם יִכְבֶּה וּשְׁמוּאֵל שֹׁכֵב בְּהֵיכַל ה'', ויש לתמוה, וכי שמואל אכן היה שוכב שם, וַהֲלֹא שנינו בסנהדרין (קא:) שאֵין יְשִׁיבָה מותרת **בְּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵית דָּוִד בִּלְבָד. אֶלָּא** יש לחלק את הפסוק לשנים 'נֵר אֱלֹהִים טֶרֶם יִכְבֶּה בְּהֵיכַל ה'' ששם עומדת המנורה, וּשְׁמוּאֵל שׁוֹכֵב בְּמִקּוֹמוֹ בבית משמר הלויים, ואם כך, הרי שמצאנו שדרך המקראות להחלק אף שלא מפורש הדבר בפסוק.שואלת הגמרא עוד על הפסוק ביחזקאל: נאמר בפסוק (יחזקאל מד כב) 'וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה אַלְמָנָה מִכֹּהֵן יִקְחוּ', וכי רק אלמנה שהתאלמנה מִכֹּהֵן אֵין – אכן הותרה לו, ואלמנה מִיִּשְׂרָאֵל **לֹא** הותרה לו, הרי לא הוזהר כהן הדיוט כלל על האלמנה. ענונה הגמרא: **הָכִי קָאָמַר**, 'מִכֹּהֵן' יִקָּחוּ – מי שהוא **מִשְּׁאָר כֹּהֲנִים** דהיינו שאינו כהן גדול, יִקְחוּ אותן לנשים. וכך פירוש הפסוק 'וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה אַלְמָנָה' אפילו היא מישראל, מִכֹּהֵן יִקָּחוּ – כל שהוא משאר כהנים שאינו כהן גדול יקחנה.

מביאה הגמרא ברייתא שכך מפרשת הפסוק: **תְּנִיָא נַמִי הָכִי** 'מִכֹּהֵן יִקָּחוּ', מי שהם **מִשְּׁאָר כֹּהֲנִים** יִקְחוּ את האלמנה.

מביאה הברייתא פירוש נוסף בפסוק: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר** פירוש הפסוק כך הוא. אלמנת אדם שהיה אותו בעל מִן הַראוי להיות **מַשִּׂיאִים** את בתו **לִכְהוּנָּה** אותה יִקְחוּ להם לאשה. והפסוק בא למעט אלמנת גר שאין משיא את בתו לכהונה, שאלמנתו אף היא אסורה לכהן. מבארת הגמרא: **שֶׁרַבִּי יְהוּדָה** שביאר כך את הפסוק, הולך **לְטַעֲמֵיהּ** – לשיטתו **דְּאָמַר** במשנה (לעיל עז.) **שִׁבַּת גֵּר זָכָר כְּבַת חָלָל זָכָר**, ולמד זאת ממה שאמר יחזקאל (שם) 'מִזֶּרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל' ודורש רב יהודה שיהיה כל זרע מישראל, ולכן הוא מפרש שאותו הפסוק ביחזקאל ממשיך להורות שכמו כן פוסל הגר את האשה בביאתו, ולכן אלמנתו אסורה לכהנים משום שכָּל **שֶׁאָתָּה** – הכהן **נוֹשֵׂא** את **בִּתּוֹ, אַתָּה נוֹשֵׂא** – רשאי לשאת את **אַלְמָנָתוֹ, וְכָל שֶׁאִי אַתָּה נוֹשֵׂא בִּתּוֹ**, וזה הוא הגר שפירשתי לך קודם, **אִי אַתָּה נוֹשֵׂא אַלְמָנָתוֹ** שנפסלה מן הכהונה.

שנינו במשנה, **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר אַף גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת** בתו כשירה לכהונה:

אָמַר רַב הַמְנוּנָא מִשְּׁמֵיהּ דְּעוּלָּא הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי שבת הגר והגיורת כשירה לכהונה. וְכֵן אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. וּמִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נָהֲגוּ כֹּהֲנִים סִילְסוּל – שבח ומעלה **בְּעַצְמָן** לנהוג כשיטת כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב ולשאת רק גיורת שאביה או אמה מישראל.אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר לִי הוּנָא, אם **בָּא** הכהן לִימָּלֵךְ איזו גיורת יקח, מוֹרִים לוֹ כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. אבל אם **נָשָׂא** כבר בת גר וגיורת, **אֵין מוֹצִיאִים אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ**, משום שהעיקר כְּרַבִּי יוֹסֵי:

משנתינו דנה בנאמנות האב והאם להעיד על בנם שהוא ממזר.

משנה

אדם **הָאוֹמֵר** 'בְּנִי זֶה מַמְזֵר' כיון שנולד מאשה האסורה עלי באיסור כרת, **אֵינוֹ נֶאֱמָן**, כיון שהוא קרוב לבנו ופסול להעיד עליו. **וְאֲפִילּוּ שְׁנֵיהֶם** – האב והאם **מוֹדִים עַל הָעוּבָּר שֶׁבְּמֵעֶיהָ** של האם **שֶׁמַּמְזֵר הוּא**, כיון שלא נתעברה מבעלה אלא מאיש זר, **אֵינָם נֶאֱמָנִים**. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, בשני האופנים הנזכרים במשנה **נֶאֱמָנִים** – האב נאמן לומר שבנו ממזר:

גמרא

שנינו במשנה: 'אפילו שניהם מודים על העובר שבמעיה ממזר הוא, אינם נאמנים'. שואלת הגמרא: **מַאי 'וַאֲפִילּוּ שְׁנֵיהֶם** מודים', מה החידוש בדין זה שנאמרה בו לשון 'אפילו', והרי כמו שהתבאר ברישא שהאב אינו נאמן, מסתבר שהוא הדין באם. משיבה הגמרא: **'לֹא מִיבַּעְיָא'** קָאָמַר – התנא שנה תחילה את הדין הפשוט ואחריו את הדין המחודש, כלומר, **לֹא מִיבַּעְיָא** – לא נצרך לומר **שֶׁאִיהוּ** – האב אינו נאמן, משום **דְּלֵיהּ קִים לֵיהּ** – אינו יכול לדעת בוודאות שאשתו התעברה מאחר, **אֶלָּא אֲפִילּוּ אִיהִי** – האם **דְּקִים לָהּ** – שהיא יכולה לדעת זאת בוודאות, **לֹא מְהֵימְנָא** – אינה נאמנת לפסול את בנה. ועוד התחדש בדין השני של המשנה, **וְלֹא מִיבַּעְיָא הֵיכָא דְּאִית לֵיהּ** – במקום שיש לולד **חֲזָקָה דְּכַשְׁרוּת**, שכבר נולד והוחזק בכשר, **דְּלֹא מְהֵימְנֵי** לפוסלו, וכמבואר ברישא, **אֶלָּא אֲפִילּוּ** כשמעידים על **עוּבָּר נַמִּי**, אף **דְּלֵית לֵיהּ** לעובר **חֲזָקָה דְּכַשְׁרוּת**, שהרי עדיין לא נולד, מכל מקום **לֹא מְהֵימְנֵי** לומר שהוא ממזר:

שנינו במשנה, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר נֶאֱמָנִים:** הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: **כִּדְתַנְיָא**, נאמר (דברים כא יז) בפרשת ירושת בכור 'כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם', וכיון שתיבת 'יַכִּיר' מיותרת, יש לדרוש שהכוונה שהאב 'יַכִּירֶנּוּ לַאֲחֵרִים' – יגלה ויכיר את בנו בבית דין שאינם מכירים אותו, **מִכָּאן אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמָן אָדָם לוֹמַר** על אחד מבניו "זֶה בְּנִי הַבְּכוֹר", ויטול פי שנים בירושתו. **וּכְשֵׁם שֶׁנֶּאֱמָן אָדָם לוֹמַר** "זֶה בְּנִי בְּכוֹר", **כָּךְ נֶאֱמָן אָדָם** כהן **לוֹמַר** על בנו "זֶה בֶּן גֵּרוּשָׁה", והרי הוא חלל ופסול לכהונה, **וְכֵן** נאמן לומר "זֶה בֶּן חֲלוּצָה", והוא חלל מדרבנן. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵינוֹ נֶאֱמָן** לומר על בנו שהוא בן גרושה או בן חלוצה. מקשה הגמרא, **אָמַר** לֵיהּ **רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרַבָּא, בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה, הַיְינוּ דִּכְתִיב 'יַכִּיר'**, ללמד שאדם נאמן לומר על בנו שהוא חלל, **אֶלָּא לְרַבָּנַן** הסוברים שאינו נאמן, קשה, 'יַכִּיר' **לָמָּה לִי**. מתרצת הגמרא, שחכמים דורשים מ'יכיר' שנאמן האב לענין בכור **בְּאופן שצָרִיךְ הֵכֵּירָא** – שצריך הבכור שיכירוהו לאחרים, כגון שבא ממדינת הים ולא היה מוחזק בבכור, ובזה מודים חכמים שנאמן האב לומר שהוא בכור.

מבררת הגמרא: **לְמַאי הִלְכְתָּא** – לגבי איזו הלכה הוצרכה התורה להאמין לאב מי הבכור. אם לענין **לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם** בירושתו, **פְּשִׁיטָא, לָמָּה לִי קְרָא**, והרי **מִגּוֹ** – מתוך **דְּאִי בָּעֵי מַיְיתֵיבָא לֵיהּ מַתָּנָה** – שאם ירצה האב לתת לו אפילו את כל נכסיו במתנה, **מִי לֹא יָהֲבֵי לֵיהּ** – וכי לא יוכל לתת לו, וממילא הוא נאמן אף לומר שהוא בכור, ויטול פי שנים בירושתו. משיבה הגמרא: הלימוד מ'יכיר' הוא **בִּנְכָסִים שֶׁנִּפְּלוּ** בירושה לאב **לְאַחַר מִיכָּן** – לאחר שהעיד שבן זה בכור, וכיון שבשעת הכרת הבכור לא היו ברשותו, לא היה יכול להקנותם לו, וממילא אין לו 'מיגו', והוצרכה התורה לחדש שהוא נאמן.

שואלת הגמרא: **וּלְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר** לעיל (סג.) שאָדָם **מַקְנֶה** גם **דָּבָר שֶׁעֲדַיִין לֹא בָּא לָעוֹלָם, 'יַכִּיר'** לָמָּה לִי, והרי האב יכול להקנות לבן זה גם נכסים שעדיין לא באו לרשותו, ויש לו 'מיגו' אף לגבי נכסים אלו, ולמה נצרך הפסוק. משיבה הגמרא: שנאמנות האב מועילה באופן **שֶׁנִּפְּלוּ לוֹ** – לאב נכסים **כְּשֶׁהוּא גּוֹסֵס**, והחידוש הוא, שאף שבשעה שהוא גוסס אינו יכול להקנות את נכסיו לאחרים, ממילא לגבי נכסים אלו אין לו מיגו שהיה מקנה אותם בעצמו לבן זה, וחידשה התורה שאף לגבי נכסים אלו נאמן האב בדבריו שבן זה הוא בכור, ויטול גם בהם פי שנים:

משנה

משנה זו עוסקת באדם ששלח שליח לקדש את בתו, או אשה ששלחה שליח לקבל עבורה קידושין, ולבסוף שניהם קידשו, איזה קידושין חלים:

מִי שֶׁנָּתַן רְשׁוּת לְשָׁלוּחוֹ לְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ, וקידשה השליח לפלוני, **וְהָלַךְ** אף **הוּא** – האב **וְקִדְּשָׁהּ** לאדם אחר. **אִם** הקידושין **שֶׁלּוֹ** – של האב **קָדְמוּ** לקידושי השליח, **קִידּוּשָׁיו** של האב **קִידּוּשִׁין**, וקידושי השליח אינם חלים. **וְאִם** הקידושין **שֶׁל שְׁלוּחוֹ קָדְמוּ** לקידושי האב, **קִידּוּשָׁיו** של השליח **קִידּוּשִׁין**, וקידושי האב אינם חלים, שהרי היא כבר מקודשת. **וְאִם אֵינוֹ יָדוּעַ** מי

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

ב. וְצָרִיךְ לִיזָהֵר בְּכוֹס שֶׁל הַבְדָּלָה בְּכָל הַדְּבָרִים[12] שֶׁצָּרִיךְ לִיזָהֵר בְּכוֹס שֶׁל קִדּוּשׁ וְשֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן קפ"ג[13] וְסִימָן רע"א[14]:

חלק ב סימן רצו דיני הבדלה על היין סעיף ב
מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ציונים והוספות

12) **מזיגת כוס של הבדלה:** בקצות השלחן (סי' צז ס"ק א): כתב בשער הכוונות מהאריז"ל ובמשנת חסידים שלא למזוג כוס הבדלה.
ומסתבר שהקפידא היא כשהיין בתוך הכוס כבר, ע"כ אם יש לו מעט יין ורוצה למזגו שיעמוד על רביעית יתן המים כשהיין עודנו בצלוחית (בקבוק).
אמנם בשוע"ר לא הביא זהירות זו, ולהלן סעיף יג הזכיר ענין מזיגת היין במים.
13) סעיף א ואילך, ראה המובא להלן מסי' רעא סי"ח.
14) סעיף יח: כוס של קידוש בין של לילה בין של יום ובין של הבדלה טעון כל הדברים שטעון כוס של ברכת המזון: שיהיה שלם, ושישטפנו מבחוץ, וידיחנו מבפנים, ויהיה מלא יין על כל גדותיו, ולא יהיה היין פגום, ויקבלנו בשתי ידיו, ויאחזנו בימינו לבדו, ויגביהנו מעל השלחן טפח, ויתן עיניו בו שלא יסיח דעתו ממנו. ע"כ.
וכן צריך שיחזיק הכוס רביעית (86 ס"ל), ונוטל הכוס בימינו, מוסרו לשמאלו, מעמידו, דרך הורדה מלמעלה למטה, על כף ידו הימנית כשהיא כפופה קצת כעין בית קבול, ד' אצבעותיו מוגבהות והגודל מושכב מן הצד. ומקדש מעומד, והכוס מוגבה למעלה שלושה טפחים מעל גבי השולחן (ס' המנהגים עמ' 28 ראה סי' רעא שם ביאור הפרטים בזה).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

יז אין הסולם רחב ד' וזקפו בכותל ביושר וחקק אצלו בכותל מכאן ומכאן להשלים רחבו לד' כגון שהכותל עב ובולט מצד הסולם די לו (שיחזיק) [שיחוק] בגובה עשרה שזהו שיעור גובה פתח ואע"פ שהכותל גבוה הרבה ושם אין הסולם רחב ד' אין בכך כלום שהרי יכול לעלות לראש הכותל בסולם אע"פ שאין ברחבו ד'.

אבל אם לא העמיד סולם כלל אלא חקק בכותל כמין שליבות לעלות בהם צריך שיחוק ברוחב ד' בכל גובה הכותל ואז מועיל בין להתיר תשמיש בין לערב יחד אם עשה כן גם בחצר השנית:

יח היה אילן בצד הכותל ועשהו סולם לכותל מועיל לערב יחד אבל אם עשה מעצי אשירה סולם לכותל אינה מועלת מפני שאסור לעלות עליה מן התורה שהרי אסורה בהנאה משא"כ שאר אילן שאין איסור לעלות בו בשבת אלא מדברי סופרים ובבין השמשות שהוא שעת קניית העירוב לא גזרו על שבות של דבריהם לצורך מצוה כמו שנתבאר בסי' רס"א ועירובי חצירות הוא ג"כ דבר מצוה כמו שנתבאר בסי' שס"ו:

יט חריץ שבין שתי חצירות עמוק עשרה ורחב ד' אין יכולים לערב יחד אפילו הוא מלא קש ותבן כל זמן שלא ביטלם שם (לפי שהוא דבר הניטל בשבת וכל דבר הניטל בשבת אינו ממעט מגובה עשרה אבל אם נתמעט מעשרה בדבר שאינו ניטל בשבת אף על פי שלא ביטלו שם ועומד לפנותו אחר השבת מועיל לעשות פתח לערב יחד אם ירצו כמו שנתבאר למעלה בסולמות וספל כפוי אבל אינו מועיל לבטל מחיצות החריץ לגמרי שיהיו צריכים לערב יחד אלא אם רצו מערבים כל אחת לעצמה וכן הדין אפילו בדבר הניטל בשבת אלא שביטלו בפירוש לשבת זו שלא יטלנו מכאן עד למוצאי שבת שאפילו ביטל לשבת אחת בלבד מועיל לעשות פתח).

ואם נתמעט מעשרה בעפר וצרורות שנפלו בו אפילו בסתם שלא ביטלם שם צריכים לערב יחד שסתם עפר וצרורות שבחריץ מבוטלין הן ונתבטלו מחיצותיו אבל אם עתיד לפנותם ממנו לאחר זמן אע"פ שביטלם לאיזה זמן אינם מבטלים מחיצות החריץ ויכולים לערב כל אחת בפני עצמה (ואף שיש אומרים שאפילו ביטול לשבת אחת מועיל לבטל מחיצה כמו שנתבאר בסי' שנ"ח מכל־מקום בדברי סופרים הלך אחר המיקל ויש לסמוך על דברי האומרים שאין מחיצה מתבטלת אלא בדבר שמבטלו שם לעולם כמו שנתבאר שם):

כ נתן עליו נסר כמין גשר משפת החריץ אל שפתו לרחבו אם הנסר הוא רחב ד' חשוב כפתח ויכולים לערב יחד אם ירצו והוא הדין אם מילאו כמין גשר רחב ד' בדבר המבטלו שם (אפילו לשבת אחת או בדבר שאינו ניטל בשבת).

ואם נתן הנסר לאורך החריץ אפילו אין בו אלא כל שהוא חשוב כפתח שהרי מיעט רוחב החריץ מד' והוא שיהא באורך נסר זה ד' כדי שיהא רוחב הפתח ד'.

ואם יש בארכו יותר מעשר אמות אינן יכולים לערב כל אחת בפני עצמה אלא צריכות לערב יחד שהרי הן פתוחות זו לזו ביותר מעשר כיון שאין ברוחב החריץ ד' בכשיעור ארכו של נסר זה (והוא שאין דעתו ליטול הנסר מכאן לאחר זמן שכל שאינו מבטלו כאן לעולם אינו מבטל מחיצה להחמיר):

כא אם החריץ עמוק לאחד עשרה ולשני אינו עמוק עשרה או שהוא שוה לשתיהן דינו ככותל:

כב גדיש של תבן שבין ב' חצירות שאין ביניהן מחיצה אם הוא גבוה עשרה בכל משך אורך החצרות שמפסיק ביניהן אינן יכולים לערב יחד אלא כל אחת מערבת לעצמה נתמעט מעשרה בחול צריכות לערב יחד ואם עירב[ה] כל אחת לעצמה אוסרות זו על זו כיון שאין ביניהן מחיצה גבוה עשרה ולא עירבו זו עם זו ואם נתמעט בשבת אינן אוסרות ששבת כיון שהותרה הותרה וכמו שיתבאר בסי' שע"ד.

ובעוד שלא נתמעט וכן אם נתמעט בשבת ולא מבעוד יום אסור לשום אחד מהם ליתן מן התבן לתוך קופתו להאכיל לבהמתו מפני שהתבן שלמטה מעשרה הוקצה מאתמול למחיצה שהרי עירבה כל אחת לעצמה על סמך שהגדיש הוא מחיצה ביניהם ומטלטלין בחצר על סמך זה (אם כן הסיחו דעתן ממנו לגמרי מלהסתפק בו בשבת) וכאילו הקצהו בידים ואף שנמלכו אחר כך אינו מועיל כלום (שמתוך שהוקצה בין השמשות הוקצה לכל השבת) (ועוד שכיון שסמכו עליו למחיצה להתיר טלטול יש איסור בסתירתו מדברי סופרים כמ"ש בסי' שט"ו ומתוך שהוקצה בין השמשות מחמת איסור סתירה הוקצה לכל השבת) ואסור ליטלו בידים וגזרו גם על מה שלמעלה מעשרה שמא יהא ניטל והולך עד למטה מעשרה ואפילו להעמיד שם הבהמה שתאכל מעצמה אסור כמו שאסור להעמידה על כל מוקצה משום גזירה שמא יטול בידיו ויאכילנה אבל יכול לעמוד בפניה כדי שלא יהא לה דרך לנטות אלא דרך שם ותאכל מעצמה כמו שנתבאר בסי' שכ"ד.

במה דברים אמורים בגדיש שבין ב' חצירות אבל בגדיש שבין ב' בתים כגון בית שבין ב' חצירות ושתיהן פתוחות לו ויש גדיש של תבן באמצעיתן וחולקות לשנים וכל חצר משתמשת בחצי בית הפתוח לה ואף על פי שהחצירות לא עירבו יחד אינן אוסרות זו על זו בבית שביניהן לפי שהגדיש הוא מחיצה ביניהן ואעפ"כ מותרים ליטול ולהאכיל לבהמתם בידים אלו מכאן ואלו מכאן מן התבן (הסמוך לתקרה) (שלמעלה מעשרה) ואין חוששין שמא יהיו נוטלין והולכין עד (למטה מי') (שיפחות מג' טפחים) לפי שכיון שהגדיש הוא בבית שיש לו תקרה ניכר הדבר הרבה כשהוא נפחת והולך.

ויש אומרים שבנטילת התבן אין בו משום מוקצה ולא משום סתירת מחיצה הואיל ולא נעשה מתחלה לשם מחיצה אלא מה שאסרו ליטול מגדיש שבין ב' חצירות הוא משום שמא יטול וילך עד שיתמעט מעשרה ותתבטל המחיצה ויטלטלו בחצר כמתחלה ואין החשש שמא יפחת מעשרה בשבת שהרי שבת כיון שהותרה הותרה אלא אסרו ליטול ממנו בקופה לעולם בין בשבת בין בחול משום שמא יפחת מעשרה בערב שבת סמוך לבין השמשות ולא ירגיש בדבר ויטלטלו בשבת באיסור אלא יסלקנו כולו בבת אחת ולכן אסרו ג"כ להעמיד הבהמה שם אע"פ שבאכילת הבהמה אין לחוש לזה שאין דרכה לאכול הרבה כ"כ בפעם אחת עד שיתמעט מעשרה מ"מ גזרו שמא יאכיל בקופה אבל בגדיש [שבין ב' בתים] לא גזרו כלל אפילו בשבת מטעם שנתבאר (והעיקר כסברא הראשונה):

חלק ב סימן שעב דין שיתופי הדירות לעירוב

א שתי גזוזטראות הבולטות מב' עליות זו כנגד זו ונתן ביניהן נסר כמין גשר מזו לזו וקבעו שם במסמר שלא יוכל להינטל בשבת (או שביטלו בפירוש לכל השבת) אם הוא רחב ד' הרי הוא כפתח ומערבין יחד ואם רצו כל אחת מערבת לעצמה אבל אם היו זו שלא כנגד זו אפילו אם זו ברוח זו וזו ברוח שכנגדו כגון שזו בצפון וזו בדרום אלא שאחת משוכה למזרח ואחת למערב ואינן מכוונות זו כנגד זו אינן יכולים לערב יחד מפני שהנסר שיתנו מזו לזו יבא מקרן זוית של זו לשל זו ואינו חשוב כפתח שאין דרך לעשות פתח בקרן זוית במה דברים אמורים כשהן משוכות זו מכנגד זו ג' טפחים אבל פחות מג' טפחים אינו כלום וכמכוונות הן ואפילו אם הן מכוונות ממש אם האחת גבוה מחברתה ג' טפחים אינו חשוב פתח.

וכל זה כשהן רחוקות זו מזו אבל אם אין המרחק שביניהן ד' אף שאין שם נסר כלל מערבין יחד מפני שנוח לפסוע משפת זו לשפת זו וכאלו הן סמוכות זו לזו ממש ולכן אינן יכולים לערב כל אחת לעצמה ולטלטל זו בשלה וזו בשלה מפני שהן אוסרות זו על זו כיון שהן קרובות זו לזו בתוך ד' אלא אם כן קירוב זה שביניהן אינו במילואו אלא באמצע רחבן בלבד שיש שם בליטה אבל בקצותיהן הן רחוקות זו מזו ד' וגם אין בקירוב זה יותר מעשרה אמות.

במה דברים אמורים לטלטל בגזוזטראות עצמן אבל העליות שאצלן יכולה כל אחת לערב לעצמה עם הבתים שבחצרה אע"פ שגזוזטראותיהם סמוכות זו לזו רק שלא יטלטלו בגזוזטראות ואם ירצו יכולים אפילו כל הבתים שבחצר עליה זו לערב עם כל הבתים שבחצר עליה זו לפי שהגזוזטראות הן פתח ביניהן רק שיהיו סולמות כדינם מהבתים לעליות והוא הדין אם הגזוזטראות רחוקות אלא שנתן נסר מזו לזו:

חלק ב סימן שעג דיני שתי גזוזטראות בשתי עליות:

א ב' בתים או ב' חצרות שעירבו יחד ע"י שהיה ביניהם חלון או פתח ונסתם בשבת מותרים להשתמש מזה לזה דרך גובה כותל וחוריו ששבת כיון שהותרה הותרה.

אבל אם נסתם מבעוד יום אפילו חזר ונפתח בשבת אסורים לפי שעדיין לא קנו עירוב מעולם שקניית העירוב הוא בין

השמשות וכאן לא היה עירוב בין השמשות כיון שהפתח סתום ומשחשכה לא קנו עירוב שאין מערבין משתחשך.

ואפילו עירבו כבר לפני שבת שעברה ואותו עירוב נשאר עדיין קיים אינן יכולים לסמוך עליו בשבת זו אחר שנפתח הפתח הואיל וכבר נתבטל מבעוד יום ואינו חוזר וניעור משתחשך אבל אם מתחלה עירבו לשבתות הרבה אפילו עירבו לשנה או יותר וקנו עירוב בבין השמשות של שבת ראשונה שהיה הפתח פתוח ואח"כ נסתם הפתח ונפתח בשבת אחרת אפילו בסוף השנה חוזר העירוב וניעור ואפילו סתמו במזיד ויש מי שחושש להחמיר אם סתמו במזיד הואיל וגילה דעתו בסתימה זו שאינו חפץ בעירוב אינו חוזר וניעור כשנפתח ולענין הלכה בדברי סופרים הלך אחר המיקל:

ב היה כותל בין [שתי] חצרות ועירבה כל אחת לעצמה ונפרץ הכותל בשבת מותרים לטלטל כל אחד בחצירו עד מקום הכותל אפילו כלים ששבתו בבית ששבת כיון שהותרה הותרה.

אבל חצר שנפרצה בשבת לרשות הרבים או לכרמלית פרצה האוסרתה אין אומרים שבת כיון שהותרה הותרה כמו שנתבאר בסי' שס"ב:

ג חצר קטנה שנפרצה מבעוד יום במילואה לגדולה ואין בפרצה יותר מעשר אמות גדולה מותרת להוציא כלים ששבתו בבית לחצרה אם עירבה לעצמה ואע"פ שלא עירבה עם הקטנה אין הקטנה אוסרת עליה מפני שפרצה זו היא לגדולה כפתח שאין לה במילואה אלא נשתיירו בה גיפופים עודפים על פרצת הקטנה מכאן ומכאן והקטנה אסורה להוציא כלים ששבתו בבית לחצרה הואיל ונפרצה במילואה להגדולה אלא אם כן עירבה עם הגדולה.

במה דברים אמורים כשנכנסין כתלי אורך הקטנה לתוך הגדולה ומופלגין שם ג' טפחים מכתלי אורך הגדולה שאל"כ אף הקטנה ניתרת ע"י גיפופי הגדולה משום נראה מבחוץ ושוה מבפנים כמו שנתבאר בסי' ש"ס:

ד וכן גג קטן המוקף מעקה סביבו גבוהה עליו עשרה שנפרץ שם במילואו לגג גדול המוקף ג"כ כמוהו ולא עירבו הבתים יחד קטן אסור להעלות עליו כלים ששבתו בבית אם מחיצותיו נכנסות לתוך הגדול הואיל ואין לו מחיצה להפסיק בינו לגדול שלא עירב עמו וגדול מותר מפני שיש לו גיפופים עודפים על פרצת הקטן.

וכן אפילו אם אינן מוקפים מעקה כלל אלא שמחיצות הבית סביב ניכרות ונראות למי שעומד על שפת הגג כשמסתכל תחת רגליו שאז אומרים בהן גוד אסיק וכאילו הן עומדות למעלה על שפת הגג כמו שנתבאר בסימן שמ"ה אבל מחיצות הבית שבין קטן לגדול אין אומרים בה גוד אסיק הואיל ואינה נראית למי שעומד שם מלמעלה שהרי הגגין מחוברין זה לזה ומכסים על פרצת הקטנה ואין רואים אותה ומקום מחיצה זו למעלה היא כפרצה במילואה מהקטן להגדול ולהגדול אינה במילואו שהרי כותל בית הגדול עודף מכאן ומכאן ונראה למי שעומד על שפת הגג ולפיכך גדול מותר וקטן אסור אם נכנסים כתלי ביתו לתוך הגדול.

אבל אם גם מחיצות הבית סביב אינן ניכרות ונראות למי שעומד על שפת הגג כגון שהגג בולט עליהן כרמלית הוא כמו שנתבאר בסי' שמ"ה אלא אם כן חלון ד' על ד' פתוח לו מהבית (ואז הוא רשות היחיד כמו שנתבאר שם) אבל מכל־מקום אם לא עירבו יחד אף הגדול אסור בכלים ששבתו בבית לפי שאין לו גיפופים עודפים מכאן ומכאן שהרי כותל הבית אין אומרים בו גוד אסיק הואיל ואינו ניכר למי שעומד למעלה:

חלק ב סימן שעד נסתם בשבת פתח או חלון במקום שעירב בו:

לקוטי תורה

ההתבוננות העיקרית בתפלה - שהקב"ה הוא "א־ל עולם"

בפרק הקודם נתבאר, שהמטרה הפנימית והעיקרית של תפלת שחרית היא לעורר משינתה את האהבה המסותרת (בחינת אברהם), על ידי התבוננות מרובה בתפלה.

*ובפרק זה מבאר, שהנקודה **הכללית והעיקרית** של כל עניני התבוננות בגדולת ה' שבתפלה היא בענין אחדותו של הקב"ה **לפי תוכנו הפנימי**, היינו שאין **שום מציאות** (אמיתית) בלעדו יתברך, כי אין לנבראים שום מציאות בפני עצמם וכל מציאותם אינה אלא אלקות. וההתבוננות והעמקת הדעת בענין זה, היא היא המעוררת את האהבה לה', המסותרת בלב כל אדם.*

*- וזהו פירוש המשך הכתובים בקריאת שמע: "שמע ישראל גו' **ה' אחד, ואהבת** את ה' אלקיך גו'" - שהתעוררות האהבה לה' ("ואהבת") תלוי' בהכרה והתבוננות ב"ה' אחד", וכלשון רבינו במקום אחר ש"**ראשית** הדברים המעוררים האהבה והיראה, ויסודן, היא האמונה הטהורה ונאמנה **ביחודו ואחדותו** יתברך".*

*והנה, כדי להבין את הקשר בין שני הענינים - שכדי לעורר את האהבה הטבעית לה' צריך האדם להתבונן בענין **אחדותו** ית' דוקא (היינו כיצד הוא ית'*

המציאות האמיתית היחידה) - יש לבאר תחלה את גדרה של מדת האהבה:

מהותה האמיתית והפנימית של מדת האהבה היא - **הדביקות** באהוב. כלומר: שהאדם נמשך ומתקרב אל אהובו עד ש"נדבק" בו בכל מהותו.

ולכן, אוהב אמיתי מתקרב ומתדבק באהובו בכל פנימיותו, עד שבמשך הזמן נעשה דומה אליו במחשבתו ובהשקפתו, ברגשותיו ובהליכותיו וכדומה.

וכך הוא באהבת ה': מהותה הפנימית של אהבת ה' היא - **הדביקות באלקות**, היינו שהאדם נמשך ומשתוקק בכל לבו להיכלל בקדושתו ית' ושכל "פינה" בנפשו תהי' "מלאה" באלקות.

- ובזה יובן היטב הטעם לכך שאהבה אמיתית לה' ואהבה לתענוגי עולם הזה הם **בסתירה** זו לזו, כפי שמובא ב'חובת הלבבות' ד"כשם שאי אפשר שישכנו האש והמים בכלי אחד, כן לא תשכון ביחד בלב אהבת ה' ואהבת עולם הזה":

אילו ענין האהבה לדבר מסוים הי' רק **ההנאה והעונג** מהדבר, הרי רואים במוחש שאדם יכול ליהנות משני דברים הפכיים בבת אחת ואין שום סתירה בין שתי ההנאות. למשל: אדם יכול להתענג מדברים עדינים ורוחניים (כמו עניני חכמה, נגינה וכו'), ואין זו סתירה כלל לכך שיש לו הנאה מרובה גם ממאכלים גסים והוא זולל וסובא.

אבל מאחר שאהבה אמיתית לדבר ענינה הוא הדביקות בדבר האהוב, והאהבה לאלקות היא **הדביקות** בו ית' - הרי מובן ופשוט, שאדם אינו יכול להיות דבוק באלקות בכל לבו ונפשו, ובה בשעה יהי' לבבו נמשך גם לתאוות חומריות, שהרי הם שני דברים סותרים לחלוטין זה לזה.

[אמנם, יש להדגיש, כי לאידך גיסא אין הכוונה שכל זמן שיש לאדם משיכה כלשהי לתענוגי עולם הזה אין ביכולתו כלל להגיע לידי אהבת ה'.

אלא הכוונה היא שככל שהאדם נמשך בלבו יותר לאלקות, בדרך ממילא מתמעטת אצלו יותר ויותר התאוה והמשיכה לתאוות חומריות, וכן לאידך, ככל שאדם נמשך יותר לתענוגי עולם הזה, כך הוא מתרחק יותר מהיכולת להרגיש אהבה ומשיכה בלב לאלקות].

יתר על כן:

האמת של האלקות היא ש"אין עוד מלבדו", היינו שאין **שום מציאות** אמיתית בלעדו ית', כי אע"פ שהקב"ה אכן ברא את העולם באופן שהוא נראה לעינינו כ"יש" ומציאות לעצמו, הרי זה רק מצד **ההעלם וההסתר** של שם "אלקים" (מדת הגבורה והצמצום) המעלים ומסתיר על ה"אמת" האלקית ש"אין עוד מלבדו"; ומאחר שכל ההעלם וההסתר הוא רק לגבי הנבראים - **שהם** אינם רואים את האמת - אבל לא לגבי הקב"ה עצמו ח"ו, שהרי אין שום צמצום והסתר והעלם מסתיר ומעלים לפניו ית', ואצלו "כחשכה כאורה" - נמצא, שקמי' ית' וב"ידיעתו ית'", הנה "היש הנברא הוא . . כלא חשיב קמי', דהיינו שבטל במציאות".

ולפיכך, ככל שהאדם **מתדבק** יותר באלקות, הרי הוא דבוק יותר באמת האלקית כפי שהיא "בידיעתו ית'", היינו "שאין עוד מלבדו", ובהכרח ובדרך ממילא עצם מציאות העולם (כ"יש" ודבר נפרד מאלקות) מתמעטת בעיניו יותר ויותר; וכאשר האדם מגיע לידי דביקות **אמיתית** באלקות, אין מקום בלבו **לשום דבר** שהוא חוץ מאלקות, ועל זה אומרים בקריאת שמע "ואהבת את ה' אלקיך **בכל** לבבך **ובכל** נפשך **ובכל** מאדך".

והנה, מאחר שנשמת האדם היא "חלק אלקה ממעל ממש", לכן האהבה **הטבעית** של הנשמה להקב"ה היא **אהבה של דביקות אמיתית**, ובלשון רבינו שהנשמה "חשקה בטבעה ליפרד ולצאת מן הגוף [מאחר שהגוף הוא "יש"] ולידבק בשרשה ומקורה בה' חיי החיים ב"ה, הגם שתהי' אין ואפס ותתבטל שם במציאות לגמרי" [ולכן, מכח אהבה זו בא ענין המסירת נפש לה' על קידוש השם - שהאדם מוכן לוותר על כל מציאותו ולמסור את חייו עבורו ית'];

אך היות שהנשמה נתלבשה בגוף גשמי ובנפש בהמית המעלימים ומסתירים על קדושתה, לכן האהבה **הטבעית** שלה אל השי"ת מסותרת בלב האדם והיא בבחינת "שינה", וכדי **לעוררה** יש צורך בעבודה ויגיעה רבה.

ומהי העבודה המעוררת את האהבה?

- **שמוחו** יהי' דבוק **באמת האלקית** כפי שהיא "קמי' ית'", אשר הוא ית' הוא המציאות האמיתית ואין שום מציאות בלעדו. וזאת, על ידי שהאדם לומד ענין זה פעמים רבות עד שמבינו לאשורו על בוריו,

*ומוסיף **ומתבונן** בזה הרבה בהעמקת הדעת, ועל ידי זה הוא "מכניס" ו"מחדיר" אמת זו במוחו ומחשבתו, עד שהיא "מונחת" אצלו בוודאות ובהתאמתות.*

ולאחר שהדבר "מונח" היטב במוחו, הרי המוח פועל על הלב שגם רגשי הלב יהיו בהתאם להאמת האלקית שבמוחו, כך שכל רצונות ותאוות עולם הזה הם "כלא חשיבי", ואין בלבו מקום אלא לאהבת ה' "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך".

ונמצא שההכרה וההתבוננות ב"ה' אחד" מביאה להתעוררות האהבה לה' - "ואהבת".

בפרק זה יבאר (בקיצור) היסוד העיקרי הזה של אחדותו ית', דאע"פ שהקב"ה ברא ריבוי עולמות ונבראים, מכל־מקום "בידיעתו ית'" אינם תופסים מקום כלל וכלא חשיבי ממש, והוא ית' המציאות האמיתית היחידה;

ומפרק שלישי ואילך יבאר כיצד ההתבוננות בדבר זה מעוררת את האהבה לאלקות בלב האדם.

ד"ה תחת אשר לא עבדת פרק א

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(ו) **ועוד** י"ל במ"ש בזוהר בענין אין כל חדש תחת השמש דוקא אבל לעילא כו' דזהו כענין הנ"ל בבחי' הדיבור שמקבל מהמדות שנק' שמשא כידוע בענין שמש ומגן ה' אלקי' דחומר הדבור הן אותיו' דמאמרות כמו יהי אור דאתוון אתגליפו ויצאו לחוץ ואין כל חדש תחת השמש דוקא כמו באור הנברא יש מאין תמיד מבחי' חסד דאצי' והצורה של הדבור הוא בחי' המקבל מהמדות ומשפיע בעולמות ולפ"ז מה שהמל' לית לה מגרמה כלום הוא כמו הלבנה שמקבלת אור השמש ולא שאין לה אור עצמי כלל אלא לאחר שקיבלה בעצמה היא משפיע משל עצמה כתלמיד שקיבל מרבו שמשפיע אח"כ מכח עצמו וכאשה כי תזריע וילד' וכמ"ש במ"א ובזה יתורץ לכאורה דודאי דבר ה' יקום לעולם וכאשר דברו יצא מפיו להוות הנברא יש כח זה בעצם באותו דבור תמיד רק שצריך לקבל תחלה לעצמו מהמדות כו'. אך מ"ש השופט כל הארץ דמשמע דבדידיה דוקא לחוד תליא מילתא והרי מ"ש ואתה מחיה א' עד תי"ו דאותיות דאתגליפו כו' מבואר דלית לה מגרמה כו' היינו לשנות השפע מחסד לדין ומדין לחסד כמו מלך שיגזור אומר כך וכך וזה תלוי לפי מעשה בנ"א וכמ"ש מלך במשפט יעמיד ארץ ודבר מלך שלטון ובזה יש חידושי' ושינוים והחידוש בא מלעילא מן שמשא דוקא ולפי אופן העלאת מ"נ דוקא וכמ"ש בע"ח דמתחלה היה חפץ חסד מעצמו ואח"כ תלוי במעשה התחתוני'. וביאור הענין דרך כלל הנה ודאי יש הפרש בין חידוש מע"ב לחדש אור שפע מציאותו הקדום כמו מחדש בכל יום מעש"ב שהוא הצורה בחומר בלי תוס' ומגרעת ובין חידוש ושינוי בתוס' או גרעון שזה משתנה ומתחדש ג"כ בכל יום כידוע ומ"ש אין כל חדש תחת השמש היינו כחידוש מעש"ב לחדש מחדש חיותם הקדום שאין שינוי גמור בשמים וארץ וכל צבאם מכמו שיצאו בתחלה מדבר ה' ורוח פיו ומה שלעילא מן שמשא מתחדש היינו חידוש ושינוי גמור בתוס' או גרעון כמו להשפיל ולהרים מי יחיה ומי ימות כו' מראש עד סוף כל דרגין שנק' הנהגות עולמות בכלל וזה תלוי לפי העלאת מ"נ דוקא. ויש להבין לפ"ז מ"ש ואילו צדיק ורשע לא קאמר דצדיק או רשע לא בא בהשתלשלו' מלמעלה אלא ניתן לאדם הבחירה כידוע ולמה נבדל זה מגזירת חכם או טפש עשיר או עני דודאי נכלל גם זה בכלל הנהגות העולם כמו אם יהי' עשיר או עני כו' וכן יגזור אם יהי' צדיק או רשע וכידוע הקושיא דידיעה ובחירה דודאי ידוע אם יהיה צדיק או רשע וראי' לזה ממה שמצינו במ"ש לאברהם ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמורי עד הנה, הרי היה ידוע למעלה מה שעתיד האמורי לחטוא ואשר לא יושלם עונו עד דור רביעי וז"ש כי לא שלם עון האמורי עד הנה. אך הנה לפי הנ"ל בהפרש שבין תחלת הבריאה אין כל חדש כו' גם כאן כשיגזור אומר על הטיפה זה הויית תחלת הצורה בחומר אם יהיה בצורת חכם או טפש וכן עשיר או עני אם גבור או חלש אבל שינוי וחידוש שאחר הבריאה מעשיר לעני ודאי תלוי לפי מעשיו דוקא וא"כ צדיק ורשע אם על תחלת יצירה יתכן לגזור שם צדיק למה לא אמר צדיק או רשע ואם צדיק או רשע אינו אלא אחר הבריאה בהיות הצורה לא יתכן לומר ואילו צדיק ורשע לא

קאמר אלא ודאי שאינו רוצה לגזור כדי שיהי' תלוי בבחיר' ואם הי' גוזר היה צדיק בהכרח א"כ יפול ענין הוויית הצורה לצדיק שיהיה צדיק מבטן אמו כמו בטרם אצרך בבטן ידעתיך וברשע אמר זורו רשעי' מרח' וכה"ג ואעפ"כ צדיק ורשע לא קא' שלא יהי' הכרחי' אח"כ.

שער הבחירה. ראה נתתי לפניך. יג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

כי הנה יש ב' מרכבות מרכבתא תתאה ומרכבתא עילאה, מרכבה הוא בחי' ביטול כידוע שהמרכב בטל לגבי הרוכב ואין לו שום רצון זולתו כך המלאכי' הם בחי' מרכבה וכמ"ש והחיות נושאות את הכסא מחמת הביטול שלהם ועל הכסא דמות כמראה אדם והם נושאי' את האדם שהוא נקר' בחי' ממלא לקבל מבחי' כי לא אדם שהוא בחי' סובב אבל האבות הן מרכבתא עילאה, כי אנו אומרי' בש"ע אלקי אברהם ואלקי יצחק ואלקי יעקב ואח"כ הגדול והגיבור והנורא וענין גדול הוא בחי' אברהם שהוא בחי' חסד, וגיבור הוא בחי' יצחק שהוא בחי' גבורה, והנורא הוא בחי' יעקב וא"כ מה זה שאנו או' אלקי אברהם וכו' אלא הענין אברהם הוא אבר מה שהוא מרכבה לבחי' חכ' שנקר' מ"ה ויצחק [חסר] ויעקב הם מרכבה לבחי' חו"ב וזהו ענין אלקי אברהם שזהו ממשיכי' בבחי' ביטול שלהם לבוא בגילוי מבחי' חו"ב וזהו ע"י בחי' ביטול שלהם שהם בבחי' מרכבה והכל הוא ע"י הנשמה מלובשת בגוף גשמי ואעפ"כ היא בחי' מרכבה מגיע בשרשו יותר נעלה מבחי' מלאכי' (כי המלאכים הם מבחי' דבר ה' שזהו חיצונית המל' ואדם שעל הכסא הוא פנימי' המל' והחיות הנושאות הכסא הם בבריאה ומנשאים את הכסא שהוא חיצוני' המל' ואדם על הכסא הוא פנימי' המל' ומקבלי' ממדות עליונות שזהו נק' סובב כ"ע כי המל' הוא בחי' ממלא ומדות הוא בחי' סובב, אבל האבות שרשם ממדות עליונות זהו בחי' ממלא שלהם והכסא הוא חיצוני' בינה ואדם על הכסא הוא בחי' פנימי' בינה ומקבלי' מבחי' חכ' שזהו נקר' כי לא אדם, והקיצור שמלאכי' ממשיכי' מבחי' סובב לבחי' ממלא אבל האבות ממשיכי' למעלה מבחי' סובב וממלא והיינו מבחי' חכ' עילאה, וכך הוא כאו"א מישראל ע"י שהוא מלובש [חסר] הוא ממשיך ע"י תו"מ מבחי' ח"ע כי האבות הי' זה ע"י עבודה שלהם וכל ישראל הם ע"י התו"מ הם בחי' מרכבה ע"י הביטול שבתו"מ וממשיכי' מבחי' חו"ב כי אורייתא מחכ' נפקת וע"י קיום תו"מ הם ממשיכי' מבחי' חו"ב וזהו ענין נצבים שזהו למעלה מבחי' מלאכים שנקר' עומדים.

אתם נצבים

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ולהבין מהו הבירור דבי"ע, הנה כתיב וזרעתי את בית ישראל זרע אדם וזרע בהמה, זרע אדם הם הנשמות שנמשכים מאדה"ע שעל הכסא דכתיב נעשה אדם בצלמינו והיינו בחי' נשמות דאצי' שהם בנים למקום כמ"ש בנים אתם כו' או אחים כמ"ש למען אחי כו', והיינו שכמו מעלת האדם שיש לו דעת והשגה והרגשה כך אלו הנשמות יש להם דעת גדול באלקות, ופי' דעת אין ר"ל הידיעה לבד כי ידיעה לבד הוא חיצוני' אלא בבחי' הרגשה ממש, וזרע בהמה הם הנשמות שאין להם דעת כ"כ באלקות והיינו הנשמות דבי"ע שהם כמעט כל הנשמות שבדורותינו, שהנשמות דאצי' הם מועטין, ואפי' בדורות הראשונים כמ"ש ראיתי בני עלי' והם מועטין וכמארז"ל אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם ואם הם כבני אדם אנו כחמורים ולא כחמורו דרפב"י, ואין ר"ל שאין להם שכל והשגה באלקות אלא הגם שיש להם שכל והשגה שמשיגים ומשכילים גדולת הבורא ית' מפי ספרים ומפי סופרים להיות בבחי' השגה והבנה גדולה איך

שהקב"ה מחי' ומהווה הכל מאין ליש ובטובו מחדש בכל יום תמיד, ואיך שלגדולתו אין חקר כו', מ"מ מאחר שאינו מורגש בנפשו בבחי' דעת שלם נקראים בשם זרע בהמה שהרי הבהמה רואה ג"כ ושומעת מ"מ אינה מבנת הדבר שהיא רואה ושומעת, והיינו מפני שאין בה דעת, כמ"כ נשמות אלו שאין בהם בחי' הדעת באלקות שהדעת הוא בחי' הרגשה כשההשכלה נרגשת ונקבעה בנפשו כאלו מרגיש, כי דעת הוא מלשון והאדם ידע שהוא בחי' התקשרות והתחברות כאילו רואה, והגם דלית מחשבה תפיסא בי' כלל היינו שמהותו אינו מושג אבל מציאותו נודע ונרגש, ומבשרי אחזה אלקה כו' אחזה ממש כאילו רואה.

ויקח לו יעקב מקל לבנה

בס"ד פ' ויצא תרל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

תוכן המאמר:

פתיחת המאמר

כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלקיך בידיך, ושבית שביו[130].

וצריך להבין מהו הלשון כי תצא ולכאורה הוי ליה למימר (היה לו לומר) **כי תלך כו'**. כיון שלכאורה העיקר הוא זה שהולך למלחמה ולא זה שיוצא למלחמה ממקום מסוים.

וגם מה שכתוב בסוף הפסוק **ונתנו ה' אלקיך בידיך הרי זה סותר לכאורה למה שכתוב** בתחילת הפסוק **כי תצא למלחמה** כיון שמהלשון "כי תצא" משמע שהמלחמה **זה בכח עצמן וממה שכתוב ונתנו ה' אלקיך הרי משמע שזהו מה שנותנים מלמעלה כו'** וזה לא בכוח עצמם.

והנה במדרש רבה איתא על הפסוק[131] **צא הלחם בעמלק** שציוה הקב"ה את משה רבינו שיצא וילחם בעמלק, **מכאן שהיו נתונים תחת עניני הכבוד דאין אומרים צא אלא למי ששרוי בפנים**, כלומר, הלשון "צא" מתאים להיאמר למי שנמצא בפנים שאז מצווים לו לצאת, ומכך שהקב"ה ציוה את משה בלשון "צא" מובן שמשה היה אז בתוך עניני הכבוד.

ועל פי דברי המדרש האלו מוכיח הרבי נ"ע לענייננו: **ואם כן כמו כן כאן שנאמר כי תצא** למלחמה **הרי זה גם כן במי ששרוי בפנים כו'**, שלכן אומרים שהליכתו למלחמה היא באופן של יציאה.

ומשמעות הענין דבפנים אינו שייך מלחמה כי־אם ביציאה לחוץ דוקא. שלכן בשביל מלחמה צריך להיות הענין של "כי תצא". **ולכאורה אינו מובן למה צריכה להיות היציאה מבפנים בכדי להלחם כו'**. כלומר, מהי המשמעות של "בפנים" שלכן כאשר נמצאים שם לא שייך ענין של מלחמה, ובשביל המלחמה צריכים לצאת משם.

וגם משמע שאמנם המלחמה בפועל היא בחוץ דוקא, אך הכח להלחם **הוא על־ידי ששרוי בפנים ועל־ידי היציאה מבפנים** דוקא **יש בכח להלחם כו'**, שזהו הלשון "תצא" - שעל־ידי שהיה במקום שלא שייך בו מלחמה ומשם יוצא, הוא מקבל את הכוח להילחם.

את כל השאלות והדיוקים הללו יתרץ הרבי נ"ע בסוף המאמר.

ולהבין כל זה יש להקדים מה שנתבאר לעיל במאמר הקודם **דאור אין־סוף הוא בחינת גילוי העצם** כלומר, אין לו ענין בפני עצמו אלא כל ענינו הוא לגלות את העצם **ועל שם זה נקרא** בשם **אין־סוף** ששולל כל הגבלה **שהוא פשוט בבחינת פשיטות העצמית כו'.**

ונתבאר במאמר הקודם באריכות **ההפרש בין אור ושפע** - ומסכם לנו זאת הרבי נ"ע:

דשפע הוא שמהות דבר נשפע ונמשך כמו מים שנשפעים ועוברים ממקום למקום, או שכל שהרב מלמד את התלמיד **וכללות ענין ההשפעה היא בכדי לפעול כו'**, כלומר, מטרת ההשפעה היא לפעול איזו פעולה ואינה נמשכת ממילא ומעצמה, **ועל כן הרי זה בבחינת תפיסא והתלבשות** של המשפיע בהשפעה **שהמשפיע נתפס בזה מאחר שמהות דבר נמשך** ואין זה גילוי עצמי, **וגם מפני שזהו לפעול על כן גם הפעולה היא בבחינת תפיסא והתלבשות כו'** שהמשפיע טרוד ועסוק בזה, (**וגם מצד המקבל** אין זה נמשך בדרך ממילא, אלא **צריך להיות הכנה לתפוס ההשפעה כו'**).

---

130) דברים כ, א.

131) שמות יז, ח.

מה־שאין־כן באור שהוא הארה לבד ולא מהות דבר, **ועל כן אינו בבחינת תפיסא והתלבשות כו'**, אלא נמשך בדרך ממילא, ותכונות אלו הם חסרון לכאורה באור, שאין בו ממשות דבר. **והמעלה שיש באור שהוא בבחינת גילוי מן העצם שמעין העצם** ולא כשפע שהוא אמנם כאופן העצם אך לא מעין העצם ממש, שיש בו שינוי מהעצם עצמו (כפי שהתבאר במאמר הקודם), אלא האור הוא מעין העצם ממש **ועל כן גם האור הוא בבחינת פשיטות כו'**,

ונתבאר שהחילוק בין אור לשפע זהו **בדרך כלל** החילוק בין **האור שלהאיר העולמות** שהוא בחינת 'שפע' **והאור שבבחינת גילוי העצם שהוא בבחינת אין־סוף ובבחינת בלי־גבול כו'**. כלומר, בגילוי הבורא יש שתי דרגות, א. שמראה את פשיטותו (בחינת 'ספירות אין קץ'), ב. שמאציל ומגלה בשביל העולמות (בחינת 'ספירות הגנוזות'). וב' דרגות אלו הם שרש עניין האור והשפע לפני הצמצום.

שבת פרשת תצא

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"י

כשחסד בלי גבורה – אין החסד שלם ונהפך לדין גמור, אלא צ"ל הגבלה באופן ההשפעה, ובלעדיה יהיה שבירת הכלים מרוב טובה. משל ממלך המשפיע לשריו ועבדיו, ומרב המשפיע שכל לתלמידיו.

ז) **אָמְנָם** בִּשְׁבִיל שְׁלֵמוּת מִדַּת הַחֶסֶד הִנֵּה בְּהֶכְרֵחַ אֲשֶׁר בְּמִדַּת הַחֶסֶד יִהְיֶה בָּהּ הַהִתְכַּלְּלוּת דְּמִדַּת הַגְּבוּרָה, אֲשֶׁר בְּלֹא הִתְכַּלְּלוּת זוֹ הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד דְּאֵין הַחֶסֶד הוּא חֶסֶד שָׁלֵם, אֶלָּא עוֹד זֹאת אֲשֶׁר הַחֶסֶד נֶהְפַּךְ לְדִין, וְלִפְעָמִים הוּא דִּין גָּמוּר, דְּהִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת הַהַשְׁפָּעָה הִנֵּה כְּמוֹ כֵן בְּהֶכְרֵחַ שֶׁיִּהְיֶה הַגְּדָלָה בְּאֹפֶן הַהַשְׁפָּעָה, כְּמוֹ מֶלֶךְ גָּדוֹל שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׂרִים וַעֲבָדִים וּמַשְׁפִּיעַ לְשָׂרָיו וַעֲבָדָיו מִטּוּבוֹ וְחַסְדּוֹ הַגָּדוֹל, וּבִפְרָט בְּיוֹם שִׁמְחַת לִבּוֹ בְּמַתָּנוֹת גְּדוֹלוֹת כְּיַד הַמֶּלֶךְ, הִנֵּה אִם יַשְׁפִּיעַ לְהָעֲבָדִים רֹב טוֹבָה כְּפִי מִדַּת יְכָלְתּוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ, הִנֵּה יִתְבַּטְּלוּ עַל יְדֵי זֶה, כִּי לֹא יוּכְלוּ לְקַבֵּל רֹב טוּב כָּזֶה, אוֹ חָכָם גָּדוֹל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ תַּלְמִידִים גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים שֶׁמְּחַנְּכָם וּמַדְרִיכָם אִישׁ אִישׁ מֵהֶם לְפִי עִנְיָנָם, הִנֵּה כַּאֲשֶׁר יַשְׁפִּיעַ מֵרֹב חָכְמָתוֹ לְתַלְמִידָיו הַקְּטַנִּים, הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְקַבֵּל זֹאת, אֶלָּא עוֹד יִתְבַּטְּלוּ שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְקַבֵּל כְּלָל, וְהַיְנוּ שֶׁמִּשְׁתַּבְּרִים הַחוּשִׁים שֶׁלָּהֶם אֲשֶׁר לֹא יוּכְלוּ לְקַבֵּל גַּם מַה שֶׁהָיָה בְּעֶרְכָּם לְקַבֵּל, וּכְמוֹ הַמַּבִּיט בַּשֶּׁמֶשׁ, הִנֵּה לְשָׁעָה נֶחְשָׁכִים מְאוֹר עֵינָיו דְּאֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל גַּם אוֹר הָרֶגִיל, וְכֵן הוּא גַּם בְּהַשְׁפָּעָה מַה שֶׁאֵינוֹ בְּעֶרְךְ הַמְקַבְּלִים, דְּלֹא זוֹ בִּלְבַד מַה שֶׁאֵינָם מְקַבְּלִים אֶת הַהַשְׁפָּעָה הַגְּדוֹלָה, אֶלָּא שֶׁהַהַשְׁפָּעָה גּוֹרֶמֶת לָהֶם אִבּוּד וּשְׁבִירַת כְּלֵי מֹחָם שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לְקַבֵּל גַּם מַה שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר לָהֶם לְקַבֵּל. וְזֶהוּ הַפְלָאַת מַעֲלַת הַמְלַמֵּד לְהוֹעִיל, שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְדִידָה בְּחוּשֵׁי כְּלֵי הַמְקַבֵּל, וּמַשְׁפִּיעַ לְתַלְמִידָיו בְּמִדָּה נְכוֹנָה, בְּאֹפֶן אֲשֶׁר הַמְקַבֵּל הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד אֲשֶׁר יְקַבֵּל אוֹתָהּ הַהַשְׁפָּעָה יְבִינָהּ וַיַּשִּׂיגָהּ בְּ'כִי טוֹב', אֶלָּא עוֹד זֹאת אֲשֶׁר עַל יְדֵי לִמּוּד זֶה יִתְלַמֵּד לְהָבִין וְגַם לְחַדֵּשׁ דְּבַר שֵׂכֶל, דְּכָל זֶה הוּא דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר הַהַשְׁפָּעָה הִיא בְּמִדָּה נְכוֹנָה וּמְדֻיֶּקֶת לְפִי מִדַּת חוּשֵׁי הַמְקַבֵּל וְעוֹד מְעַט לְמַעְלָה יוֹתֵר מִמַּעֲמַד וּמַצַּב כִּשְׁרוֹנוֹתָיו שֶׁל הַתַּלְמִיד בַּשָּׁעָה הַהִיא, וְהַיְנוּ דְּבִכְדֵי שֶׁהַמְקַבֵּל יוּכַל לְקַבֵּל אֶת הַלִּמּוּד הַהוּא צָרִיךְ לִהְיוֹת לְפִי מַעֲמַד וּמַצַּב חוּשָׁיו וּכְלֵי שִׂכְלוֹ, וּבִכְדֵי שֶׁמֵּהַלִּמּוּד הַהוּא יִתְרַבֶּה אֶצְלוֹ שֵׂכֶל הוּא דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר הַמַּשְׂכָּל הוּא גָּבֹהַּ מְעַט מִמַּעֲמַד וּמַצַּב שִׂכְלוֹ וַהֲבָנָתוֹ, דְּהַשְׂכָּלָה הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה בָּאָה בִּיגִיעָה דַּוְקָא, אָמְנָם בִּיגִיעָה עַל הַשְׂכָּלָה צָרִיכָה לִהְיוֹת יְדִיעָה נְכוֹנָה אֵיךְ צְרִיכָה לִהְיוֹת הַיְגִיעָה בַּשֵּׂכֶל, וִידִיעָה זוֹ עַל הָרֹב חֲסֵרָה הִיא בְּתַלְמִידִים קְטַנִּים, וְכַאֲשֶׁר חֲסֵרִים יְדִיעָה זֹאת, אָז הִנֵּה הַיְגִיעָה בַּהַשְׂכָּלָה אֵינָהּ מְבִיאָה שׁוּם תּוֹעֶלֶת מֵהַיְגִיעָה אֶלָּא עוֹד גּוֹרֵם עַקְמִימוּת הַנִּקְרָאת אַקְרוּמְקַיְיט אֵין שֵׂכֶל, וּצְרִיכִים הַשְׁגָּחָה גְּדוֹלָה שֶׁלֹּא יִטְעוּ הַתַּלְמִידִים בְּלִמּוּדָם, וְלָכֵן הִנֵּה הַשְׁפָּעַת הָרַב צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּמִדָּה נְכוֹנָה וּכְפִי אֹפֶן חוּשֵׁי הַמְקַבֵּל, שֶׁיְּקַבֵּל אֶת הַלִּמּוּד בְּכִי טוֹב, דְּאִם לֹא יְקַבֵּל בְּטוֹב, הִנֵּה אָז נִקְנֶה בַּתַּלְמִיד רְגִילוּת קַבָּלַת עִנְיָן בִּכְלָלִית וּבְשִׁטְחִית, נַעֲמֹעָן אַ עִנְיָן שִׂכְלִי אוֹיבְּעָן־אוֹיף, וּמִזְּמַן לִזְמַן הִנֵּה נֶעֱקָר אֵצֶל הַתַּלְמִיד הַהוּא הַטּוּב טַעַם פְּנִימִי בַּהַשְׂכָּלָה שֶׁהוּא הָעִיּוּן, לְפִי שֶׁמִּתְרַגֵּל לְקַבֵּל עִנְיָן שִׂכְלִי בִּכְלָלִית וּבְשִׁטְחִית, לָכֵן צָרִיךְ לְקַבֵּל הָעִנְיָן שֶׁלּוֹמֵד בְּטוֹב, דְּאָז

הִנֵּה נִכְנָס בִּפְנִימִית הָעִנְיָן, וְגַם עַל יְדֵי זֶה שֶׁהָרַב מַשְׁפִּיעַ לוֹ מְעַט יוֹתֵר מִכְּפִי שִׁכְלוֹ, דְּאָז הִנֵּה יֵשׁ לוֹ בְּמַה לְהִתְיַגֵּעַ, וְאָז דַּוְקָא הִנֵּה מִתְרַחֲבִים כְּלֵי מֹחוֹ וּמִתְחַדְּדִים כְּלֵי שִׁכְלוֹ וּמִתְגַּדֵּל שִׁכְלוֹ, וְזֶהוּ מַעֲלַת הַמְלַמֵּד לְהוֹעִיל שֶׁיֵּשׁ לוֹ אוֹתָהּ הַמִּדִּידָה בִּכְלֵי הַמְקַבֵּל, וּכְלֵי הַמִּדִּידָה בְּאֹפֶן כַּמּוּת וְאֵיכוּת הַהַשְׁפָּעָה. אֲבָל כַּאֲשֶׁר מַשְׁפִּיעַ יָתֵר מִכְּפִי יְכֹלֶת קַבָּלַת כְּלֵי הַמְקַבֵּל, הִנֵּה גּוֹרֵם אִבּוּד כְּלֵי הַמְקַבֵּל. וּמִצַּד הַחֶסֶד עַצְמוֹ הִנֵּה הַהַשְׁפָּעָה הוּא בְּרִבּוּי יוֹתֵר, דְּאָז הִנֵּה הַחֶסֶד נֶהְפָּךְ לְדִין, וּכְמוֹ תִּינוֹק הָרוֹאֶה דָּבָר קָלָל וּמַבְרִיק וּבוֹכֶה לָתֵת לוֹ אֶת הַסַּכִּין הַמְלַטֶּשׁ, הִנֵּה הַחֶסֶד נֶהְפָּךְ לְדִין, וְלִפְעָמִים הֲרֵי יָכוֹל לִהְיוֹת דִּין גָּמוּר, וּכְמוֹ אִישׁ הַטּוֹב וָחֶסֶד הַמַּנִּיחַ אֶת כָּל עֲסָקָיו וּמַטְרִיחַ אֶת עַצְמוֹ בְּטִרְחָה רַבָּה וְרָץ בִּמְרוּצָה גְּדוֹלָה לְבַשֵּׁר לְמִי שֶׁהוּא בְּשׂוֹרָה טוֹבָה שֶׁנוֹגֵעַ לוֹ בְּנַפְשׁוֹ מַמָּשׁ, וְהַמְבַשֵּׂר הִנֵּה מִצַּד פִּתְאֹמִית הַבְּשׂוֹרָה לֹא יוּכַל לְקַבְּלָהּ, עִם הֱיוֹת דְּאִישׁ הַטּוֹב וְהַחֶסֶד הִנֵּה כַּוָּנָתוֹ הָיְתָה רְצוּיָה וְעָשָׂה זֹאת מִצַּד עֶצֶם מִדַּת טוּבוֹ וְחַסְדּוֹ שֶׁחָפֵץ בִּמְאֹד מְאֹד לְבַשֵּׂר בְּשׂוֹרָה טוֹבָה, וּמִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי הוּא חַיָּב בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל זֶה, כִּי בֶּאֱמֶת הִנֵּה טוֹב וְחֶסֶד זֶה הוּא נֶהְפָּךְ לְדִין גָּמוּר,

מעלת עולם התיקון־ גבורה משלימה את החסד. יתרון הנשמה – בזה שכלולה מכל הכחות והחושים, גם הפכיים זה מזה

אם כֵּן הֲרֵי הַגְּבוּרָה הַכְּלוּלָה בְּחֶסֶד מַשְׁלֶמֶת אֶת מִדַּת הַחֶסֶד, דְּזֶהוּ מַעֲלַת הַתִּקּוּן, וּמִכָּל־מָקוֹם הִנֵּה כָּל מִדָּה הִיא אֵינָהּ אֶלָּא מַה שֶּׁהִיא, אֶלָּא שֶׁהִיא מִשְׁתַּלֶּמֶת עַל יְדֵי שְׁאָר הַמִּדּוֹת הַכְּלוּלִים בָּהּ, אֲשֶׁר כֵּן הוּא גַּם בְּהַנֶּאֱצָלִים שֶׁהֵם רַק מַה שֶּׁהֵם, דְּנֶאֱצָל זֶה הוּא נֶאֱצָל שֶׁנִּקְרָא חָכְמָה, וְנֶאֱצָל זֶה נִקְרָא בִּינָה, וְכֵן כֻּלָּם, וְעִם הֱיוֹתָם כְּלוּלִים זֶה בָּזֶה, הִנֵּה עִנְיַן הִתְכַּלְּלוּתָם הוּא מַה שֶּׁהֵם מַשְׁלִימִים זֶה אֶת זֶה, אֲבָל הוּא עַצְמוֹ נִשְׁאָר בְּמַהוּתוֹ מַה שֶּׁהוּא חָכְמָה אוֹ בִּינָה. וְהַנְּשָׁמָה הִנֵּה יֵשׁ בָּהּ יִתְרוֹן זֶה מַה שֶּׁהִיא כְּלוּלָה מִכָּל הַכֹּחוֹת וְהַחוּשִׁים, גַּם מַה שֶּׁהֵם הֲפָכִים זֶה מִזֶּה; דְּהִתְכַּלְּלוּת זוֹ, עִם הֱיוֹתוֹ גַּם כֵּן עִנְיַן הַשְׁלֵמוּת, אֲבָל הוּא בְּאֹפֶן אַחֵר לְגַמְרֵי מִכְּמוֹ שְׁלֵמוּת הַחֶסֶד שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי הִתְכַּלְּלוּת הַגְּבוּרָה וְהַדּוּמָה, אֲשֶׁר מִצַּד שְׁלֵמוּת זוֹ הוּא מַה שֶּׁיֵּשׁ הַחוּשׁ בַּנְּשָׁמוֹת לְהִתְעַנֵּג עַל הֲרָיָ', וְעִם הֱיוֹת דְּהַמְשָׁכַת הַתַּעֲנוּג הוּא מֵהֲבָלִים הַנִּזְכָּרִים לָעֵיל, שֶׁבָּזֶה דַּוְקָא הוּא שֶׁנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת פְּנִימִית תַּעֲנוּג הָעֶלְיוֹן, אֲבָל חוּשׁ קַבָּלַת הַתַּעֲנוּג הוּא בַּנְּשָׁמוֹת דַּוְקָא.

ליל שני דחג השבועות, ה'שי"ת

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

אחרון של פסח בסעודת הלילה

א. במנהגי ליובאוויטש, שכל ימי חג הפסח נהגו בזהירות גדולה בגדרים וסייגים, הנה באחרון של פסח בסעודת הלילה הפסיקו להישמר משרויה.

ההבדל בין קמח מצה לקמח שמורה הוא, שבקמח שמורה היתה השמירה משעת קצירה, ובקמח מצה היתה השמירה רק משעת טחינה.

בעבר כשגם את קמח המצה היו טוחנים בטחנת מים, באבנים פשוטים, היו אוכלים מצה באחרון של פסח. כעבור שנים, הנה גם באחרון של פסח היו אוכלים רק מצה שמורה, אך בשרויה לא נזהרו באחרון של פסח.

ב. בשנת תרס"ו, היה פסח מאד שמח בליובאוויטש, היה זה חג הפסח הראשון שישיבת תומכי תמימים ערכה ב"אולם הגדול" של הישיבה, מבלי לחלק את התלמידים יחיו בקבוצות על האכסניות, כפי שהיה הסדר כל השנים, אלא בית האוכל של הישיבה עצמה סידר את הפסח.

בודאי חקוק בזכרון קשישי תלמידי התמימים האירועים של שנת תרס"ו. גם סדרי חג הפסח אצל תלמידי תומכי תמימים בכלל, וגם הסדר של סעודת יום אחרון של פסח בפרט.

ג. אחרון של פסח בסעודת הלילה, שאל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק את אחיו דודי הרז"א נ"ע, אם הוא זוכר מה שהסבא - הוד כ"ק אדמו"ר "צמח צדק" - אמר להם - לו ולרז"א - באחרון של פסח תרכ"ה..

הדוד רז"א ענה שבאותו רגע אין הוא זוכר, יכול להיות שאם יצייר לעצמו את המחזה שהיה אז, אולי ייזכר.

אבי סיפר בפרוטרוט איך הם ישבו בשולחן אביהם - הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש - ואכלו סעודת יום טוב, ואביהם אמר להם שהיום הוא אחרון של פסח, היום האחרון של פסח. שאלתי את אבי, מדוע היום האחרון של פסח הוא חג? ואמר אבי: זלמן אהרן, אולי אתה יכול לענות על קושייתו, מדוע היום האחרון של פסח הוא חג. ואתה ענית שאינך יודע.

דבורה לאה ישבה ליד אמא, קמה ואמרה שהיא יודעת מדוע היום האחרון של פסח הוא חג.

אבינו אמר לדבורה לאה, אם את יודעת מדוע, אמרי!

דבורה לאה אמרה: כשבני ישראל שומרים על שבעת ימי הפסח כפי הדין ונשמרים מחמץ - עושים את היום האחרון של פסח - לחג. כל בני ישראל שמחים שעברו את חג הפסח ולא נכשלו בעבירה הגדולה של חמץ בפסח.

נזכרתי - אמר הדוד רז"א כשדבורה לאה אמרה זאת, היה אבינו מרוצה מאד, ואמר: דבורה לאה, יש לך ראש טוב.

כשאמנו - מספר הדוד רז"א - ושלשתנו - דבורה לאה, אני ואתה - נלווינו לאבינו אל דירתו של הסבא - הוד כ"ק אדמו"ר "צמח צדק" - להגיש לו סעודת החג, כפי הסדר שלנו לשמש את הסבא בשבת ויום טוב.

כשנכנס אבינו לחדרו של הסבא, סיפר לסבא, ששלום בער שאל אותו - הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש - מדוע היום האחרון של פסח - חג. זלמן אהרן גם כן לא ידע מדוע. ואילו דבורה לאה אמרה, שבני ישראל שומרים על שבעת ימי פסח כפי הדין ונזהרים מחמץ, עושים את היום האחרון של פסח לחג, בני ישראל שמחים על שלא נכשלו בעבירה הגדולה של חמץ בפסח.

הסבא אמר, זה תירוץ שכלי טוב.

הסבא קרא לשלשתנו להתקרב אליו, ואמר לנו:

היום האחרון של פסח נקרא בשם אחרון של פסח, כלומר שאחרון של פסח, היום האחרון של פסח, הוא הסיום ממה שהתחילו בלילה הראשון של פסח. הלילה הראשון של פסח הוא החג שלנו מה שהקב"ה גאל אותנו ממצרים, הגאולה הראשונה על ידי משה רבינו שהיה הגואל הראשון - זה היה ההתחלה. אחרון של פסח הוא החג שלנו על הגאולה האחרונה, שהקב"ה יגאל אותנו מהגלות האחרונה על־ידי משיח צדקנו, שהוא - משיח צדקנו - הגואל האחרון. היום הראשון של פסח הוא יום שמחתו של משה רבינו, ואחרון של פסח הוא יום שמחתו של משיח.

שביעי של פסח בסעודת היום

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח אדר, תרצ"ט

ריגא

ידידי הרה"ג וו"ח אי"א מוה"ר ישראל שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מט' לחדש זה, הנה אנ[ו]דות התלמידים שי' הרוצים לבא ללמוד בישיבת תומכי־תמימים יצ"ו באטוואצק כבד לי עכשיו להשיב על זה, ואשיב אי"ה בעתו ובזמנו.

ובדבר ענינו הפרטי, שמחתי לשמוע דבר ההצעה שיעתיק ממקום מושבו להצלחה בגשם וברוח לגליל בענסענהויר[ס]ט ובודאי אשר ידידי הרב רשא"ק שי' יחפוץ ויסייע בזה כי זה יהי' טובתם הכללית, ובטח הנה ידידינו אנ"ש שי' ישתדלו ויסדרו הדבר בדירה נכונה ובקביעות שכירות כראוי להיות. והשי"ת יהי' בעזרם בגשמיות וברוחניות.

ידידו הדו"ש ומברכו

יוסף יצחק.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

ב״ה, י״א אייר, תשי״ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק ארוך נתקבל מכתבו מכ״ט ניסן, בו כותב שחזר עוה״פ לישיבת...

ולאחרי חדש אחד שינה דעתו בזה ולקח משרת מלמד ב... ועתה החליט אשר אינו רוצה גם בזה.

ובכלל הנהגה כזו מורה על העדר קבלת עול לגמרי עד להעדר הסדר בענינים עיקרים, ובטח עאכו״כ בענינים טפלים, ומובן איך שהנהגה כזו מופרכת היא, ומובן ג״כ אשר התיקון לא בשמים הוא, וגם אינו קשה, כי תלוי רק בהתבוננות לשעה קלה עכ״פ בהענין אשר כל אחד מאתנו נברא לתכלית מסוימת וכדבר משנה לשמש את קונו, ובמילא בטלה והליכה אחרי רצון עצמו, הם מורים שאינו חושב אשר עליו לפעול דבר מה לתכלית האמורה לשמש את ה׳. ונוסף על כל הנ״ל מובן ופשוט ג״כ שאי אפשר להסתדרות בחיים כדבעי באם מחליטים ללכת אחרי רצון עצמו, והרצון הוא שלא להתייגע, ניט הארעווען באיזה ענין שיהי׳, לא של לימוד ולא של משרה וכו׳ כי כנראה זהו צד השוה בהסיבות שיצא מהישיבה מאז ועתה עוה״פ ושאינו רוצה במשרת מלמד כיון שכנראה צריך הי׳ לשנות רגילותו להעדר סדר בחיים, אינו רוצה.

מבן שאין כוונתי בזה להטפת מוסר גרידא, כי אם לעוררו אחת ולתמיד, שאין האדם יכול להכריז על עצמו שהוא יהי׳ יוצא מן הכלל ורובם ככולם של אלו המסתדרים בחיים שעליהם נאמר לא יגעת ומצאת אל תאמין ומוכרח הדבר שיתבונן עוה״פ מפני מה אינו רוצה במשרת מלמד, ולהתבונן מה יהי׳ כשיתחיל בחקלאות, שגם בזה אפשר שימאן (השערה קרובה להמציאות) והוא ע״י שיחקור אצל העוסקים בחקלאות אופן העבודה ולאחרי התבוננות זו יעבוד במרץ עד כדי יגיעה מתאים למרז״ל האמור באותו המקצוע שיבחר ולא יטעה את עצמו שהיפך מנהג העולם במשך ימים אחדים יראה נסים גלוים בעניני פרנסה, כי אם יקווה לקיום הבטחת רז״ל יגעת ומצאת, ויהי רצון שהשי״ת יתן בלבו להחליט כטוב לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

וככל הדברים הנ״ל הוא גם בהנוגע לסיום מכתבו, אשר מצבו ברוחניות איום, את הלימודים עזב וכו׳ ורוצה לחזור בתשובה וכו׳ כי צריך עיון גדול, אם מצב כזה יש לקרותו בשם איום, כיון שגם להיצר הרע רק חלק קטן במצבו, והוא רק מעצלות ומהעדר רצון להתייגע (אנשטריינגין) באיזה ענין וכו׳ [שבאמת גם זה נובע מהיצה״ר כי בצד הקדושה הרי הענין דזריזות מהענינים העיקרים, אבל אין זה יצה״ר הנק׳ בלשון העולם], ולנצח אותו בנקל יותר, כיון שהנהגה דעצלות ורשלנות היא גם היפך השכל האנושי הפשוט ולא רק היפך דשכל של איש הנקרא שכלי או שכל דנפה״א דוקא.

במ״ש אודות השידוך אשר שמה כשם אמו, יש לחשוב אודות שידוך זה רק באם לאחת מהן יוסיפו שם, ועוד זאת שלא ידורו במקום אחד.

אינו מזכיר דבר מהשתתפותו בפעולות צעירי אגודת חב״ד בחדש ניסן העבר, ואפשר אין זה אלא חסרון בכתיבה ולא בהפועל.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
מזכיר

פרק ד׳ משנה ב׳

בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, הֱוֵי רָץ לְמִצְוָה קַלָּה, וּבוֹרֵחַ מִן הָעֲבֵרָה. שֶׁמִּצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וַעֲבֵרָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵרָה. שֶׁשְּׂכַר מִצְוָה, מִצְוָה. וּשְׂכַר עֲבֵרָה, עֲבֵרָה:

נקודות משיחות קודש

יש להבין: הלוא הלכה פסוקה היא בשולחן־ערוך[1] - ״מצוה לרוץ כשהולך לבית־הכנסת וכן לכל דבר מצוה״ ומה שייכותו לפרקי אבות שענינו ״מילי דחסידותא״?

בביאור הענין יש לומר:

ענין הזריזות בכלל לקיום מצוה, מבטא שמחה וחפץ לב ״למלאות רצון קונו ולעשות נחת רוח ליוצרו״[2]. וכאשר לא מסתפקים בזריזות אלא קיום המצוה נעשה אף בריצה, הרי זו הוכחה שהשמחה והחיות אצל מקיים המצוה הן למעלה מכל מדידה והגבלה אין הוא מסתפק בהליכה רגילה, אפילו לא הליכה בזריזות, אלא הוא מתאמץ ורץ מעל ומעבר לכוחותיו הרגילים.

שמחה וחיות זו, המתבטאת (כאמור) בריצה לדבר מצוה - מאפיינות יהודי שהביא את עצמו לדרגת ביטול גמור לקב״ה, עד שאינו מרגיש את מציאותו שלו. כי אם עדיין הוא מרגיש את ישותו ומציאותו - הרי אף אם יעשה את המצוה בשמחה, תהיה שמחתו מוגבלת - לפי הבנתו והשגתו האישית - ולא תהיה כאן ״ריצה״ ו״יציאה מן הכלים״. רק כאשר הוא רץ לקיים את המצוה, יש בכך הוכחה ששמחתו פורצת גבולות עד לביטולו העצמי (באשר הוא גם ״משפיל עצמו ומקל גופו״[3]).

לפי זה נבין את ההבדל בין ההלכה שנפסקה בשולחן־ערוך ולפיה ״מצוה לרוץ לבית הכנסת וכן לכל דבר מצוה״, ובין הוראת בן עזאי במשנתנו - ״הוי רץ למצוה״:

בשולחן־ערוך מדובר על ריצה כפשוטה, כלומר אף מי שאינו בדרגה של יציאה מהגבלותיו ושל ביטול מציאותו, מכל־מקום עליו לרוץ בפועל לכל דבר־מצוה בהתאם לחביבות המצוה מצד האמת.

הוראת בן עזאי, לעומת זאת, היא ממידת חסידות והיא איננה שווה לכל נפש[4]. הוראה זו מכוונת לא רק לריצה כפשוטה, אלא בעיקר לתוכנה הפנימי של ה״ריצה״, שהיא החיות והשמחה שבקיום המצוה; לא סתם חיות, אלא חיות ושמחה בלתי מוגבלות המתאפשרות רק מתוך ביטול נעלה ביותר לקב״ה.

[והסיבה לכך שעל כל אחד מוטל החיוב לרוץ לדבר מצוה - אף שאין הוא בדרגה זו של ״יציאה מן הכלים״: כיון שההרגל לרוץ לקיום המצוה בחיות ובשמחה, זה עצמו יסייע לו ויקרבו אל הדרגה שבה ה״ריצה״ היא במשמעותה האמיתית - חיות ושמחה בלתי מוגבלת בעבודת ה׳!]

(לקוטי־שיחות כרך יז, עמ׳ 371)

גירסת רבינו הזקן היא: ״הוי רץ למצוה קלה״ ללא הסיום ״כלחמורה״, ויש להבין: הרי מצד תוכן הדברים מתאים סיום זה, וכפי שמצאנו במשנה קודמת[5] ״והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה״?

ומן ההכרח לומר, שאף כי לענין זהירות במצוה כל המצוות שוות, קלות כחמורות, הנה לענין ריצה למצוה - מצוה קלה אינה דומה למצוה חמורה: בן עזאי משמיענו שיש לרוץ אף למצוה קלה, ומכך נבין שלמצוה חמורה צריך לרוץ ביתר שאת.

הסבר הדברים הוא:

״ריצה״ לדבר מצוה מבטאת את ההתעוררות לקיום המצוה מתוך חיות ושמחה. ומצאנו שני אופני ״ריצה״: א. ״יהודה בן תימא אומר הוי.. רץ כצבי.. לעשות רצון אביך שבשמים״. ב. בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה״.

הוראתו של יהודה בן תימא ענינה היא הכנה כללית לעבודת ה׳: ״ריצה״ זו מהווה התמסרות לקיום המצוות שבמשך היום, ולענין זה כל המצוות שוות, כאשר המשותף לכולן הוא, שהן רצון ה׳[6] (״רצון אביך שבשמים״).

על כך מוסיף בן עזאי הוראה פרטית ומיוחדת לכל מצוה: ״הוי רץ למצוה קלה״ - יש להדגיש בעת קיום המצוה את ענינה הפרטי, ה״נעימות״ וה״מתיקות״[7] המיוחדת שבמצוה, עד שזו תעורר אותו ל״ריצה״. והחידוש הוא שבכל מצוה, אף במצוה ״קלה״, ישנה ה״נעימות״ המביאה לידי חיות ושמחה (״ריצה״).

לכן לא נקט בן עזאי בלשון ״הוי רץ למצוה קלה כלחמורה״, כי הוא רצה להדגיש את ענין ה״ריצה״, שהיא תוצאה מההכרה ב״נעימות״ המיוחדת של המצוה - ומובן, שאינה דומה ה״נעימות״ שבמצוה קלה לזו שבמצוה חמורה.

(לקוטי־שיחות, כרך יז, עמ׳ 371)

---

1) אורח־חיים סימן צ, סעיף יב. שולחן־ערוך רבינו הזקן שם סעיף יג. על־פי ברכות ו, ב. 2) איגרת־הקודש סימן כא. 3) לשון הרמב״ם (הלכות לולב, פרק ח הלכה טו) במעלת עבודת ה׳ בשמחה. 4) ולכן כתב הרמב״ם (הלכות לולב שם) על עבודת ה׳ בשמחה, שזו היא ״עבודה גדולה״. 5) פרק ב משנה א. 6) ראה שו״ע אורח־חיים סי׳ צ. 7) ראה אור־החיים תחילת פרשת אחרי.

פרשת בהר

כה א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר:
ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ
שַׁבָּת לַיהוָה: ג שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים
תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ: (לוי) ד וּבַשָّנָה
הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה
שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר: ה אֶת סְפִיחַ
קְצִירְךָ לֹא תִקְצֹוֹר וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר
שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ: ו וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ
לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ
וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ: ז וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר
בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל: ס (ישראל)
ח וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים שֶׁבַע
פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תֵּשַׁע
וְאַרְבָּעִים שָׁנָה: ט וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ
שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם: י וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת
הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ
יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ
וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ: יא יוֹבֵל הִוא שְׁנַת
הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תִזְרָעוּ וְלֹא
תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ: יב כִּי
יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ
אֶת־תְּבוּאָתָהּ: יג בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ אִישׁ
אֶל־אֲחֻזָּתוֹ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך א עמ' 273)

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר (כה, א) **מַה שְּׁמִטָּה** . **אַף כֻּלָּן** (רש"י)

דַּוְקָא שְׁמִטָּה מְלַמֶּדֶת עִקָּרוֹן זֶה, כִּי הִיא מְסַמֶּלֶת אֶת כָּל הַתּוֹרָה. דְּהִנֵּה, בְּמִצְוָה זוֹ יֵשׁ קְדֻשָּׁה גְּדוֹלָה, בְּדוֹמֶה לְקְדֻשַּׁת שַׁבָּת; אַף אֵין בָּהּ פְּרִישׁוּת מִן הַחֻלִּין (מִפְּנֵי לַעֲשׂוֹת בָּהּ מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ עֲבוֹדַת אֲדָמָה). וְאַף בְּכָל מִצְוָה כָּךְ: יֵשׁ לְקַיְּמָהּ מִתּוֹךְ דְּבֵקוּת רוּחָנִית, וְיַחַד עִם זֹאת חוֹבָה לְהַקְפִּיד עַל הַפְּרָטִים הַגַּשְׁמִיִּים הַשּׁוֹנִים.

שני יד וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד
עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו: טו בְּמִסְפַּר
שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר
שְׁנֵי־תְבוּאֹת יִמְכָּר־לָךְ: טז לְפִי | רֹב הַשָּׁנִים
תַּרְבֶּה מִקְנָתוֹ וּלְפִי מְעֹט הַשָּׁנִים תַּמְעִיט מִקְנָתוֹ
כִּי מִסְפַּר תְּבוּאֹת הוּא מֹכֵר לָךְ: יז וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ
אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: יח וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי
תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ
לָבֶטַח:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ח כרך ג עמ' 345)

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי (כה, א)

מַה שְּׁמִיטָה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטוֹתֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ מִסִּינַי, אַף כֻּלָּן נֶאֱמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי (רש"י)

בִּזְמַן מַתַּן־תּוֹרָה קִיּוּמָהּ שֶׁל מִצְוַת שְׁמִיטָה הָיָה רָחוֹק בְּיוֹתֵר - לְאַחַר הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ, לְאַחַר כִּבּוּשׁ וַחֲלוּקַת הָאָרֶץ, וּלְאַחַר שֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁל עֲבוֹדַת אֲדָמָה, רַק אָז מְגִיעָה קִיּוּם מִצְוַת שְׁמִיטָה. לָכֵן דַּוְקָא בְּמִצְוָה זוֹ מַדְגִּישִׁים שֶׁנֶּאֱמְרָה בְּהַר סִינַי עַל כָּל כְּלָלוֹתֶיהָ, וּפְרָטוֹתֶיהָ, אַף שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְקִיּוּמָהּ יַעֲבֹר זְמַן רַב. וּמִמֶּנָּה לוֹמְדִים קַל־וָחֹמֶר לִשְׁאָר הַמִּצְוֹות, שֶׁקִּיּוּמָן נוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה מִיַּד.

שלישי טז וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע
וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ: כ וְכִי תֹאמְרוּ מַה־נֹּאכַל
בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת־
תְּבוּאָתֵנוּ: כא וְצִוִּיתִי אֶת־בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה
הַשִּׁשִּׁית וְעָשָׂת אֶת־הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים:
כב וּזְרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וַאֲכַלְתֶּם מִן־
הַתְּבוּאָה יָשָׁן עַד | הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת עַד־בּוֹא
תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן: כג וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר
לִצְמִתֻת כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם
עִמָּדִי: כד וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ
לָאָרֶץ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ט כרך ב עמ' 744)

וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ (כה, יט)

יֵשׁ לְפָרֵשׁ, שֶׁהָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת הַפֵּרוֹת שֶׁלָּהּ דַּוְקָא - כְּפִי

כֹּחָהּ בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה, לִפְנֵי שֶׁנִּתְקַלְקְלָה. וּכְפִי שֶׁדָּרְשׁוּ חֲזַ"ל עַל הַפָּסוּק "וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ" (הַיְבוּל שֶׁלָּהּ): "לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁהִיא עוֹשָׂה עַכְשָׁו, אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁעֲשָׂתָה בִּימֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן . . נִזְרַעַת וְעוֹשָׂה פֵּרוֹת בֶּן יוֹמָהּ".

רביעי כה כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו וְגָאַל אֵת מִמְכַּר אָחִיו: כו וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹּאֵל וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ: כז וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת־הָעֹדֵף לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר־לוֹ וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ: כח וְאִם לֹא־מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב לוֹ וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְיָצָא בַּיֹּבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך א ע' 275)

וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה' (כה, ב)

בְּמִצְוַת הַשְּׁמִיטָה יֵשׁ מַעֲלָה עַל מִצְוַת הַשַּׁבָּת. בְּשַׁבָּת נֶאֱסָר עַל הָאָדָם לַעֲסֹק בְּכָל עִנְיְנֵי חֹל, הָאָדָם נִמְצָא בְּמַצָּב נַעֲלֶה וּלְמַעְלָה מִן הָעוֹלָם, אֲבָל הוּא מְנֻתָּק לְגַמְרֵי מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. לְעֻמַּת זֹאת בְּמִצְוַת שְׁמִיטָה, לֹא נֶאֱסְרוּ לְגַמְרֵי עִנְיְנֵי חֹל, הָאָדָם יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ לַעֲסֹק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, וּבְיַחַד עִם זֶה הָעוֹלָם נִמְצָא בְּמַצָּב שֶׁל "שַׁבָּת לַה'", הָאָדָם עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ מַמְשִׁיךְ בָּעוֹלָם שֵׁם "הֲוָיָ".

חמישי כט וְאִישׁ כִּי־יִמְכֹּר בֵּית־מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְאֻלָּתוֹ עַד־תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ: ל וְאִם לֹא־יִגָּאֵל עַד־מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּעִיר כתיב אשר־לא קרי אֲשֶׁר־לוֹ חוֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל: לא וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם חוֹמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא: לב וְעָרֵי הַלְוִיִּם בָּתֵּי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם: לג וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם וְיָצָא מִמְכַּר־בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיֹּבֵל כִּי בָתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הִוא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: לד וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי־אֲחֻזַּת עוֹלָם הִוא לָהֶם: ס לה וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ: לו אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ: לז אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ: לח אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֶת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יב עמ' 97)

שָׁנָה תְּמִימָה (כה, ל) **לְהָבִיא חֹדֶשׁ הָעִבּוּר** (ערכין ט, ג) **וְהַיְנוּ**, שֶׁבִּתְמִימוּת יֵשׁ שְׁנֵי עִנְיָנִים. א. תְּמִימוּת כִּפְשׁוּטָהּ, שְׁלֵמוּת בְּלִי חִסָּרוֹן; תָּמִים בְּנִגּוּד לְבַעַל מוּם. ב. תְּמִימוּת הַמּוֹסִיפָה מַעֲלָה בַּדָּבָר, אַף שֶׁאֵין הַדָּבָר חָסֵר גַּם בְּלִי מַעֲלָה זוֹ. וְזוֹהִי הַתְּמִימוּת שֶׁל 'שָׁנָה תְּמִימָה': גַּם בְּלִי הַחֹדֶשׁ הַנּוֹסָף הִיא נִקְרֵאת 'שָׁנָה', אֲבָל חֹדֶשׁ הָעִבּוּר מוֹסִיף בָּהּ 'תְּמִימוּת'.

שישי לט וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר־לָךְ לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד: מ כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ: מא וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב: מב כִּי־עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד: מג לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפֶרֶךְ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ: מד וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה: מה וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לַאֲחֻזָּה: מו וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפֶרֶךְ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 238)

כִּי עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם (כה, מב)

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִקְרָאוּ 'בָּנִים' לִפְנֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְאִלּוּ הַכִּנּוּי 'עֶבֶד' נִתְחַדֵּשׁ בָּהֶם רַק בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְאִיכָּא בֵּינַיְיהוּ: כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא מִתּוֹךְ אַהֲבָה, כְּבֵן הַמְּמַלֵּא אֶת רְצוֹן אָבִיו, מְעֹרֶבֶת בָּהּ הַרְגָּשַׁת מְצִיאוּתוֹ. אַךְ כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא מִתּוֹךְ קַבָּלַת עֹל, כְּעֶבֶד הַמְּשָׁרֵת אֶת רַבּוֹ, אֵין כָּאן הַרְגָּשַׁת מְצִיאוּתוֹ, כִּי עֶבֶד אֵינוֹ מְצִיאוּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְכָל מַהוּתוֹ הוּא 'כַּסְפּוֹ' וּרְכוּשׁוֹ שֶׁל הָאָדוֹן..

שביעי מז וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ
עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת
גֵּר: מח אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו
יִגְאָלֻנּוּ: מט אוֹ־דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֻנּוּ אוֹ־מִשְׁאֵר
בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאָלֻנּוּ אוֹ־הִשִּׂיגָה יָדוֹ וְנִגְאָל:
נ וְחִשַּׁב עִם־קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת
הַיֹּבֵל וְהָיָה כֶסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי
שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ: נא אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים
לְפִיהֶן יָשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ: נב וְאִם־מְעַט
נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל וְחִשַּׁב־לוֹ כְּפִי
שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת־גְּאֻלָּתוֹ: נג כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְשָׁנָה
יִהְיֶה עִמּוֹ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ: נד וְאִם־לֹא
יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה וְיָצָא בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ:
נה כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־
הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: כו א לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל
וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ
בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: ב אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי
תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא
כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב
מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם,
וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא,
תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם כרך לט עמ' 435)

לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִים (כו, א) **הוֹאִיל וְרַבִּי עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ** (רש"י) הָעֶבֶד סָבוּר שֶׁמֻּתָּר לוֹ לְחַקּוֹת אֶת רַבּוֹ בְּמַעֲשֶׂה, לְלֹא אֱמוּנָה, שֶׁבְּאֹפֶן כָּזֶה אֵין כָּאן עֲבוֹדָה־זָרָה (אֶלָּא שֶׁבֵּית־דִּין מַעֲנִישִׁים עַל כָּךְ מִשּׁוּם שֶׁ"הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינַיִם"). מְלַמְּדֵנוּ הַכָּתוּב, שֶׁאֵין לְרַבּוֹ שְׁלִיטָה עָלָיו אֲפִלּוּ בִּתְחוּם הַמַּעֲשֶׂה. וְכַמְּבֹאָר בַּתַּנְיָא, שֶׁיְּהוּדִי מוֹסֵר נַפְשׁוֹ "שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת רַק אֵיזֶה מַעֲשֶׂה לְבַד נֶגֶד אֱמוּנַת ה' אֶחָד, כְּגוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹות לַעֲבוֹדָה־זָרָה, אַף שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בָּהּ כְּלָל בְּלִבּוֹ".

מפטיר נה כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם
אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: כו א לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל
וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ
בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: ב אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ
אֲנִי יְהוָה: פפפ

נ"ז פסוקים, חט"ל סימן. לאחוו"ה סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת בהר לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום בירמיה פרק לב

לב ו וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה
אֵלַי לֵאמֹר: ז הִנֵּה חֲנַמְאֵל בֶּן־שַׁלֻּם
דֹּדְךָ בָּא אֵלֶיךָ לֵאמֹר קְנֵה לְךָ אֶת־שָׂדִי
אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה
לִקְנוֹת: ח וַיָּבֹא אֵלַי חֲנַמְאֵל בֶּן־דּוֹדִי
כִּדְבַר יְהוָה אֶל־חֲצַר הַמַּטָּרָה וַיֹּאמֶר
אֵלַי קְנֵה נָא אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר־בַּעֲנָתוֹת
אֲשֶׁר | בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִין כִּי לְךָ מִשְׁפַּט
הַיְרֻשָּׁה וּלְךָ הַגְּאֻלָּה קְנֵה־לָךְ וָאֵדַע כִּי
דְבַר־יְהוָה הוּא: ט וָאֶקְנֶה אֶת־הַשָּׂדֶה
מֵאֵת חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת
וָאֶשְׁקְלָה־לוֹ אֶת־הַכֶּסֶף שִׁבְעָה שְׁקָלִים
וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף: י וָאֶכְתֹּב בַּסֵּפֶר וָאֲחַתֹּם וָאָעֵד עֵדִים וָאֶשְׁקֹל הַכֶּסֶף בְּמֹאזְנָיִם:
יא וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶת־הֶחָתוּם הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְאֶת־הַגָּלוּי: יב וָאֶתֵּן

עטרת מרים

ו וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ז הִנֵּה חֲנַמְאֵל בֶּן־שַׁלֻּם דֹּדְךָ בָּא יָבוֹא אֵלֶיךָ עַל פִּי הַדִּבּוּר לֵאמֹר קְנֵה לְךָ אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה אִם מְכַרְתִּיו לְאַחֵר, לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה לִקְנוֹת: ח וַיָּבֹא אֵלַי חֲנַמְאֵל בֶּן־דּוֹדִי כִּדְבַר יְהוָה אֶל־חֲצַר הַמַّטָּרָה בֵּית הָאֲסוּרִים וַיֹּאמֶר אֵלַי קְנֵה נָא אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר־בַּעֲנָתוֹת אֲשֶׁר | בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִין כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה כִּי אֵין לִי קָרוֹב מִמְּךָ וּלְךָ הַגְּאֻלָּה קְנֵה־לָּךְ כִּי יִשָּׁאֵר שֶׁלְּךָ לְעוֹלָם וְלֹא תָּשׁוּב בַּיּוֹבֵל אֶל הַיּוֹרְשִׁים וָאֵדַּע כִּי דְבַר־יְהוָה הוּא: ט וָאֶקְנֶה אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת וָאֶשְׁקְלָה־לוֹ כְּמַרְתִּי לוֹ בַּמִּשְׁקָל אֶת־הַכֶּסֶף שִׁבְעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכֶּסֶף: י וָאֶכְתֹּב בַּסֵּפֶר דִּבְרֵי הַמִּקְנָה וָאֲחַתֹּם הַסֵּפֶר בְּחוֹתָם וָאָעֵד עֵדִים שֶׁזִּמַּנְתִּי, וְהָיוּ חוֹתְמִים בַּסֵּפֶר הַמִּקְנָה וָאֶשְׁקֹל הַכֶּסֶף שֵׁנִית לִפְנֵי הָעֵדִים בְּמֹאזְנָיִם: יא וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה שֶׁטֶר הַקִּנְיָן אֶת־הֶחָתוּם מִיַּד בַּעַל הַשָּׂדֶה הַנַּעֲשֶׂה כְּפִי הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים שֶׁהָיוּ נְהוּגִים בַּיָּמִים הָאֵלֶּה וְאֶת שֶׁטֶר "הַגָּלוּי שֶׁכָּתוּב בּוֹ שֶׁהַמְּכִירָה נַעֲשָׂתָה בְּגָלוּי וּבְפִרְסוּם: יב וָאֶתֵּן אֶת־הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה עִם סֵפֶר הַגָּלוּי אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה בֶּן־

שי למורא

ז) חֲנַמְאֵל בֶּן שַׁלֻּם דּוֹדְךָ, שַׁלֻּם הָיָה דּוֹדוֹ שֶׁל יִרְמְיָהוּ, אֲחִי אָבִיו. בָּא אֵלֶיךָ, הוֹלֵךְ לְבוֹא אֵלֶיךָ. ח) כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה וּלְךָ הַגְּאֻלָּה, כְּלוֹמַר, הוֹאִיל וְאֵין לִי קָרוֹב מִמְּךָ וְאַתָּה רָאוּי לָרֶשֶׁת אוֹתָהּ, לָכֵן גְּאֹל אוֹתָהּ בִּקְנִיָּה עַכְשָׁיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּבֹא לִידֵי אֲחֵרִים שֶׁיִּקְנוּ אוֹתָהּ. וָאֵדַע וגו', כְּלוֹמַר, הִשְׂכַּלְתִּי בְּדַעְתִּי שֶׁדְּבַר ה' הוּא לִקְנוֹת בְּפֹעַל אֶת הַשָּׂדֶה, וְעַל כֵּן הוֹדִיעַ לִי שֶׁיָּבוֹא חֲנַמְאֵל אֵלַי. ט) שִׁבְעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף, שִׁבְעָה מָנִים (מָאוֹת) שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה סְלָעִים שֶׁל כֶּסֶף. יא) אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה, שְׁטַר הַקִּנְיָן. אֶת הֶחָתוּם, עִם הַחֲתִימָה שֶׁבּוֹ. הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים, כְּפִי הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים שֶׁהָיוּ נְהוּגִים אָז. וְאֶת הַגָּלוּי, קִיּוּם הַשְּׁטָר בְּבֵית־דִּין עַל פִּי עֵדָיו, וְכָתְבוּ וְחָתְמוּ הַדַּיָּנִים אִשּׁוּר, לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר גָּלוּי וּמְפֹרְסָם, פֵּן יָמוּתוּ הָעֵדִים. יב) לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דּוֹדִי, נִקְרָא כָּאן דּוֹדוֹ, אֲבָל הָיָה בֶּן דּוֹדוֹ, כָּאָמוּר לְעֵיל. וְכֵן נֶאֱמַר "אֶת לוֹט אָחִיו" (בראשית יד.טז) וְהָיָה בֶּן אָחִיו. אוֹ שֶׁחֲנַמְאֵל זֶה הָיָה אָדָם אַחֵר שֶׁהָיָה דּוֹדוֹ שֶׁל יִרְמְיָהוּ, וְאֵינוֹ חֲנַמְאֵל שֶׁמָּכַר לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה. בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה, בֵּית כֶּלֶא שֶׁהָיָה יִרְמְיָהוּ כָּלוּא שָׁם, כַּכָּתוּב בְּפֶרֶק זֶה לְעֵיל בְּפָסוּק ב'. וְנִקְרָא "מַטָּרָה" מִלְּשׁוֹן נְטִירָה וּמִשְׁמָר, שֶׁשּׁוֹמְרִים שָׁם עַל

וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף: י וָאֶכְתֹּב בַּסֵּפֶר וָאֲחַתֹּם וָאָעֵד עֵדִים וָאֶשְׁקֹל הַכֶּסֶף בְּמֹאזְנָיִם:
יא וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶת־הֶחָתוּם הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְאֶת־הַגָּלוּי: יב וָאֶתֵּן

את־הספר המקנה אל־ברוך בן־נריה
בן־מחסיה לעיני חנמאל דדי ולעיני
העדים הכתבים בספר המקנה לעיני
כל־היהודים הישבים בחצר המטרה: יג ואצוה את־ברוך
לעיניהם לאמר: יד כה־אמר יהוה צבאות אלהי ישראל לקוח
את־הספרים האלה את ספר המקנה הזה ואת החתום ואת
ספר הגלוי הזה ונתתם בכלי־חרש למען יעמדו ימים רבים:
טו כי כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל עוד יקנו בתים
ושדות וכרמים בארץ הזאת: טז ואתפלל אל־יהוה אחרי תתי
את־ספר המקנה אל־ברוך בן־נריה לאמר: יז אהה אדני יהוה
הנה | אתה עשית את־השמים ואת־הארץ בכחך הגדול
ובזרעך הנטויה לא־יפלא ממך כל־דבר: יח עשה חסד
לאלפים ומשלם עון אבות אל־חיק בניהם אחריהם האל
הגדול הגבור יהוה צבאות שמו: יט גדל העצה ורב העליליה
אשר־עיניך פקחות על־כל־דרכי בני אדם לתת לאיש
כדרכיו וכפרי מעלליו: כ אשר שמת אתות ומפתים בארץ
מצרים עד־היום הזה ובישראל ובאדם ותעשה־לך שם כיום
הזה: כא ותצא את־עמך את־ישראל מארץ מצרים באתות
ובמופתים וביד חזקה ובאזרוע נטויה ובמורא גדול: כב ותתן
להם את־הארץ הזאת אשר־נשבעת לאבותם לתת להם
ארץ זבת חלב ודבש:

שי למורא

האסירים. יג) ואצוה את ברוך, הוא היה הממשיך ללמד תורה אחרי ירמיהו הנביא. יד) למען יעמדו ימים רבים, כי כלי חרס משמר דבר הנתון בו. יז) אהה, צעקת יללה וצער. יט) ורב העליליה, אדון כל המעשים. וכפרי מעלליו, הם הדברים הנמשכים ממעשיו, מה שלא היתה כונתו ביחוד עליהם, כי גם עליהם יביא במשפט. כ) ובאדם, ובשאר בני אדם. שם, פרסום שם לשבח. כא) ובאזרוע, כמו "ובזרוע", והאל"ף נוספת.

עטרת מרים

מחסיה לעיני חנמאל דדי ולעיני העדים הכתבים בספר המקנה שחתמו בו שמם לעדות לעיני כל־היהודים הישבים בחצר המטרה: יג ואצוה את־ברוך לעיניהם לאמר: יד כה־אמר יהוה צבאות אלהי ישראל לקוח את־הספרים האלה את ספר המקנה הזה ואת החתום עם החתימה שבו ואת ספר הגלוי הזה ונתתם הספרים האלה בכלי־חרש למען יעמדו יתקימו ימים רבים עד שוב הגולה שאז תתקים נבואת עוד יקנו: טו כי כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל עוד יקנו בתים ושדות וכרמים בארץ הזאת ולא תהיה הארץ ביד הכשדים כי יחזרו וישובו הנה: טז ואתפלל אל־יהוה אחרי תתי את־ספר המקנה עם ספר הגלוי אל־ברוך בן־נריה לאמר: יז אהה צעקת יללה אדני יהוה הנה | אתה עשית את־השמים ואת־הארץ בכחך הגדול ובזרעך הנטויה לא־יפלא אינו מכוסה ממך כל שום ־דבר יודע אתה שסופנו לגלות ולמה אמרת לי לקנות שדה: יח עשה חסד לאלפים ומשלם עון אבות אל־חיק בניהם אחריהם כשאוחזין מעשה אבותיהן בידיהם האל הגדול הגבור יהוה צבאות שמו: יט גדל העצה עצתו גדולה וחשובה ורב העליליה המעשה, כלומר: מעשיו מרובים, כי כל אשר יחפוץ יעשה אשר־עיניך פקחות פתוחות להשגיח על־כל־דרכי בני אדם כדי לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו הדברים הרעים הנמשכים ממעשיו גם על זה יבוא במשפט: כ אשר שמת אתות ומפתים בארץ מצרים עד־היום הזה הם ידועים בבני אדם, ובישראל שמת אותות ובאדם בשאר אומות בעבור ישראל ותעשה־לך שם פרסום לשבח כיום הזה שאתה הבורא והמשגיח ולך היכולת והחכמה והרצון: כא ותצא את־עמך את־ישראל מארץ מצרים באתות ובמופתים וביד חזקה ובאזרוע נטויה ובמורא גדול: כב ותתן להם את־הארץ הזאת אשר־נשבעת לאבותם לתת להם ארץ זבת חלב אשר החלב נוטף מדדי הבהמות כי ירעו מרעה שמן וחלבם רב ודבש ומהתמרים נוטף דבש:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אגרות קודש

ב״ה, כ״ט אייר, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מה׳ במדבר, בו כותב שרוצה להיות חסיד ליובאוויטש וכן גם חבר שלו רוצה בכזה, ורוצים לדעת התנאים ומה יש לעשות.

הנה התנאים הם ללמוד תורת החסידות וע״פ מרז״ל לא המדרש עיקר אלא המעשה להתנהג בהדרכותי׳ ומנהגי׳. וכמובן שכמו שבקבלת התורה שזכו לזה דוקא ע״י הקדמת נעשה לנשמע, הרי כן הוא ג״כ באיזה חלק מפרד״ס שבתורה שגם בזה צ״ל הקדמת נעשה לנשמע וכבר ידוע פסק רז״ל לא יגעת ומצאת אל תאמין יגעת ומצאת, ואם רוצים באמת הנה הבא לטהר מסייעין אותו.

בטח לומד תניא גם עתה וכן אומר בכל יום אחר תפלת שחרית שיעור תהלים - כפי שנחלק התהלים לימי החדש - והשי״ת יצליחו.

בברכה לתלמוד תורה ביראת שמים,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

לוח זמנים לשבת פרשת בהר בחו"ל (בחוקותי באה"ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	05:41	05:38	08:28	08:26	09:07	09:06	10:19	10:18	19:34	19:38	20:03	20:07	19:18	20:19
חיפה (ק)	05:37	05:34	08:24	08:23	09:05	09:04	10:17	10:16	19:40	19:44	20:07	20:11	19:14	20:23
ירושלים (ק)	05:38	05:35	08:25	08:24	09:05	09:04	10:17	10:16	19:39	19:43	20:03	20:07	19:02	20:19
תל אביב (ק)	05:39	05:37	08:27	08:25	09:06	09:05	10:18	10:18	19:37	19:41	20:06	20:10	19:20	20:22
אוסטריה, וינה (ק)	05:07	05:01	07:53	07:47	08:57	08:55	10:17	10:15	20:37	20:43	21:18	21:26	20:24	21:44
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:19	07:24	09:07	09:09	09:46	09:49	10:38	10:39	17:15	17:12	17:44	17:42	16:54	17:53
אוקראינה, אודסה (ק)	05:16	05:11	08:04	07:59	09:03	09:01	10:21	10:20	20:33	20:39	21:12	21:19	20:20	21:36
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:42	04:36	07:28	07:23	08:32	08:29	09:51	09:50	20:10	20:17	20:51	20:59	19:58	21:17
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	04:51	04:45	07:37	07:31	08:42	08:39	10:02	10:00	20:23	20:30	21:04	21:12	20:10	21:31
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:09	05:03	07:52	07:43	09:04	09:01	10:25	10:23	20:56	21:03	21:40	21:49	20:44	22:09
אוקראינה, קייב (ק)	05:01	04:55	07:43	07:34	08:56	08:53	10:17	10:15	20:49	20:56	21:34	21:42	20:37	22:03
איטליה, מילאנו (ק)	05:45	05:40	08:34	08:30	09:31	09:29	10:49	10:47	20:58	21:04	21:33	21:40	20:45	21:57
אקוואדור, קיטו (ח)	06:07	06:08	08:37	08:37	09:07	09:08	10:10	10:10	18:14	18:15	18:38	18:38	17:57	18:48
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:46	07:50	09:39	09:41	10:16	10:18	11:09	11:11	17:56	17:53	18:24	18:21	17:36	18:33
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:53	08:58	10:35	10:37	11:16	11:18	12:06	12:08	18:30	18:27	19:02	18:59	18:09	19:11
ארה"ב, בולטימור (ק)	05:47	05:43	08:36	08:34	09:23	09:22	10:38	10:37	20:20	20:25	20:53	20:58	20:06	21:12
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:33	05:29	08:22	08:19	09:11	09:09	10:26	10:25	20:13	20:18	20:47	20:53	19:59	21:07
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:33	05:29	08:22	08:20	09:11	09:09	10:26	10:26	20:14	20:19	20:48	20:53	20:00	21:08
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:04	06:00	08:54	08:50	09:45	09:43	11:01	11:00	20:54	21:00	21:30	21:36	20:41	21:51
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:24	06:22	09:11	09:09	09:49	09:48	11:00	11:00	20:13	20:17	20:41	20:44	19:58	20:56
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:46	05:43	08:34	08:32	09:15	09:14	10:28	10:27	19:52	19:56	20:22	20:26	19:37	20:39
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:32	06:30	09:17	09:16	09:53	09:52	11:02	11:02	20:04	20:07	20:31	20:34	19:48	20:45
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:27	05:23	08:16	08:13	09:06	09:04	10:21	10:20	20:11	20:16	20:45	20:51	19:57	21:06
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	05:57	05:54	08:47	08:44	09:35	09:34	10:50	10:50	20:36	20:42	21:10	21:16	20:23	21:30
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:24	05:20	08:13	08:10	09:04	09:02	10:20	10:19	20:11	20:17	20:46	20:52	19:58	21:07
בוליביה, לה-פס (ח)	06:51	06:53	09:07	09:08	09:38	09:39	10:36	10:38	18:07	18:07	18:32	18:31	17:49	18:41
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:42	05:35	08:21	08:11	09:39	09:36	11:00	10:58	21:37	21:45	22:23	22:32	21:25	22:53
בלגיה, בריסל (ק)	05:44	05:37	08:24	08:15	09:40	09:37	11:01	10:59	21:36	21:43	22:21	22:30	21:24	22:51
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:37	06:40	08:45	08:47	09:18	09:20	10:14	10:16	17:34	17:33	17:55	17:54	17:15	18:04
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:24	06:26	08:33	08:34	09:06	09:07	10:02	10:03	17:19	17:18	17:44	17:43	17:00	17:53
בריטניה, לונדון (ק)	04:59	04:52	07:36	07:25	08:56	08:53	10:18	10:16	20:58	21:06	21:43	21:52	20:50	22:14
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	04:58	04:50	07:06	07:06	09:00	08:56	10:23	10:21	21:15	21:23	22:05	22:16	21:07	22:40
גרמניה, ברלין (ק)	05:00	04:53	07:32	07:04	09:00	08:57	10:22	10:21	21:09	21:17	21:56	22:05	20:58	22:28
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:30	05:24	08:12	08:05	09:24	09:21	10:45	10:43	21:15	21:22	21:59	22:08	21:03	22:28
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:42	06:45	08:47	08:49	09:21	09:23	10:17	10:18	17:32	17:31	17:52	17:50	17:13	18:00
הודו, מומבאי (ח)	06:02	06:01	08:43	08:42	09:17	09:16	10:24	10:24	19:09	19:11	19:34	19:37	18:53	19:47
הודו, פונה (ח)	05:59	05:58	08:40	08:39	09:13	09:13	10:20	10:21	19:04	19:06	19:29	19:32	18:48	19:42
הונגריה, בודפשט (ק)	04:58	04:53	07:46	07:40	08:48	08:45	10:07	10:05	20:23	20:29	21:03	21:11	20:10	21:29
טורקיה, איסטנבול (ק)	05:36	05:32	08:26	08:23	09:15	09:13	10:30	10:29	20:18	20:23	20:53	20:58	20:05	21:13
יוון, אתונה (ק)	06:09	06:06	08:59	08:56	09:44	09:42	10:58	10:57	20:35	20:39	21:07	21:12	20:21	21:25
מולדובה, קישינב (ק)	05:21	05:16	08:09	08:04	09:09	09:07	10:28	10:27	20:42	20:48	21:22	21:29	20:29	21:47

לוח זמנים לשבת פרשת בהר בחו"ל (בחוקותי באה"ק) בערים שונות בעולם רלא

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	05:58	05:57	08:40	08:39	09:13	09:13	10:21	10:21	19:07	19:09	19:32	19:35	18:51	19:45
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	07:50	07:56	09:21	09:24	10:06	10:09	10:54	10:56	17:02	16:57	17:37	17:33	16:40	17:46
נפאל, קטמנדו (ח)	05:11	05:09	07:57	07:55	08:34	08:33	09:44	09:44	18:50	18:53	19:17	19:21	18:35	19:32
סינגפור, סינגפור (ח)	06:56	06:56	09:26	09:26	09:57	09:57	10:59	11:00	19:07	19:08	19:30	19:31	18:49	19:41
פולין, ורשא (ק)	04:31	04:24	07:05	06:47	08:30	08:27	09:52	09:50	20:35	20:43	21:23	21:33	20:24	21:55
פרו, לימה (ח)	06:20	06:21	08:39	08:40	09:10	09:11	10:10	10:11	17:50	17:50	18:14	18:14	17:32	18:23
צרפת, ליאון (ק)	06:02	05:57	08:50	08:46	09:48	09:45	11:06	11:04	21:14	21:20	21:52	21:59	21:01	22:16
צרפת, פריז (ק)	06:00	05:54	08:45	08:39	09:52	09:49	11:12	11:10	21:37	21:44	22:18	22:26	21:25	22:44
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:42	05:43	08:15	08:15	08:46	08:46	09:50	09:50	18:04	18:05	18:28	18:29	17:47	18:38
קנדה, טורונטו (ק)	05:45	05:41	08:35	08:31	09:28	09:26	10:45	10:44	20:47	20:52	21:20	21:27	20:33	21:42
קנדה, מונטריאול (ק)	05:16	05:11	08:05	08:00	09:02	08:59	10:19	10:18	20:28	20:34	21:05	21:12	20:15	21:28
קפריסין, לרנקה (ק)	05:37	05:34	08:26	08:24	09:08	09:07	10:21	10:20	19:47	19:52	20:18	20:23	19:33	20:35
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:38	04:30	06:53	06:54	08:44	08:40	10:08	10:06	21:09	21:18	22:03	22:15	20:59	22:42
רוסיה, מוסקבה (ח)	04:06	03:57	06:26	06:27	08:14	08:10	09:40	09:37	20:52	21:01	21:45	21:57	20:42	22:26
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:37	04:32	07:24	07:19	08:26	08:23	09:44	09:43	19:59	20:06	20:39	20:47	19:47	21:04
שוויץ, ציריך (ק)	05:41	05:36	08:28	08:23	09:30	09:28	10:49	10:48	21:10	21:16	21:45	21:52	20:57	22:10
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:50	05:50	08:28	08:28	09:01	09:01	10:07	10:07	18:40	18:41	19:04	19:06	18:23	19:16

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00527
22/05/2016

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים